

LJUBLJANSKI ZVON

~~Ivan [illegible]~~
Sava.

Ljubljanski

ZVON.

Leposloven in znanstven list.

Uredil:
Frančišek Levec.

1889.

V LJUBLJANI.

Tisek „Národne Tiskarne“.

Imenik

dozdanjih gg. sotrudnikov „Ljubljanskega Zvona."

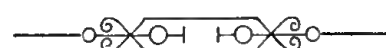
1. *Apih Jožef*, profesor na deželni veliki realki v Novem Jičinu.
2. *Arko A*, pisatelj v Ljubljani.
3. *Dr. Babnik Janko,* c. kr. sodni pristav v Logatci.
4. *Barle Janko*, v Zagrebu.
5. *Bartelj Anton,* c. kr. gimnazijski profesor v Ljubljani.
6. *Bedenek Jožef,* pisatelj v Gradci.
7. *Belec Ivan †,* župnik pri sv. Duhu
8. *Berbuč Ivan,* c. kr. vélike realke profesor v Gorici.
9. *Brcè Anton,* župnik v Št. Lambertu.
10. *Bezenšek Anton,* gimnazijski profesor v Sredci v Bolgariji.
11. *Bezlaj J.*, učitelj na meščanski šoli in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Krškem.
12. *Dr. Bleiweis vitez Trsteniški Karl*, primarij, dež. poslanec in mestni odbornik v Ljubljani.
13. *Borghi Jožef*, c kr. vélike realke profesor v Ljubljani.
14. *Brencè Matej †,* privatni uradnik v Ljubljani.
15. *Brezovnik Anton*, učitelj v Vojniku
16. *Bric Simon,* notarski kandidat v Tolminu
17. *Cajnko V.*, bogoslovec v Zagrebu.
18. *Dr. Celestin Fr. J.*, kr. gimn profesor in vseučiliški docent v Zagrebu.
19. *Cimperman Jožef*, pisatelj v Ljubljani.
20. *Cilenšek Martin,* gimnazijski profesor v Ptuji.
21. *Clausus* v Ljubljani.
22. *Cvetnič I.*, c. kr. poštni uradnik na Dunaji.
23. *Čuček Fran,* c kr. dež. sodišča pristav v Ljubljani.
24. *Dr. Dečko Ivan,* advokaturski kandidat v Celji.
25. *Dr. Detela Fr.*, c. kr. gimn. profesor v Dunajskem Novem Mestu.
26. *Doksov T.*, privatni uradnik v Ljubljani.
27. *Dr. Dolenec Hinko*, c. kr. dež sod. tajnik v Ljubljani.
28. *Dolenec Rihard,* ravnatelj dež vinarski šoli v Rudolfovem.
29. *Erjavec Fran †*, c. kr vélike realke profesor v Gorici.
30. *Eržen Viktor †*, pisatelj v Ljubljani.
31. *Fajdiga Ivan*, priv. uradnik na Dunaji.
32. *Fajgelj Danilo*, ućitelj na Srpenici.
33. *Fekonja Andrej*, kaplan v Starem Trgu.
34. *Franke Ivan*, c. kr. gimnazijski profesor v Ljubljani.
35. *Freuensfeld Jožef*, učitelj v Ljutomeru.
36. *Funtek Anton,* učitelj na c. kr. obrtni strokovni šoli v Ljubljani.
37. *Gašperšič Aleksij B*, kaplan v Rojanu.
38. *Gestrin Fr*, modroslovec v Gradci
39. *Gerbič Fr*, profesor v zavodu «Glasbene Matice» v Ljubljani.
40. *Dr. Glaser Karl*, c kr. gimn. profesor v Trstu.
41. *Gorazd.*
42. *Goričljan A.* v Mariboru.
43. *Govekar Frančišek*, nadučitelj v Šiški.
44. *Gregorčič Simon*, duhovnik na Gradišči.
45. *Gustin Jožef*, slikar na Dunaji.
46. *Guttman Emil*, c kr. finančne prokurature adjunkt v Ljubljani.
47. *Hauptmann Fr.*, c. kr. profesor na učiteljišči v Gradci.
48. *Hlavka Fran †*, pisatelj v Ljubljani.
49. *Holz Vatroslav,* uradnik banke „Slavije" v Ljubljani.
50. *Hribar Ivan,* glavni zastopnik banke «Slavije» deželni poslanec in mestni odbornik v Ljubljani.
51. *P. Ladislav Hrovat,* c. kr. gimn, profesor v Rudolfovem
52. *Hubad Fr.*, c. kr. gimn. profesor v Gradci.
53. *Hudoklin Fr. †*, v Št. Jerneji na Dolenjskem.
54. *Hudovernik Aleksander,* c. kr. notar v Kranjski Gori
55. *Dr. Ipavec Benjamin*, zdravnik v Gradci.
56. *Ivanovič* v Ljubljani.
57. *Jarc Val*, učitelj pri sv. Juriji pri Celji.
58. *Jelovšek Ernestina* v Ljubljani
59. *Jenko Ivan,* c. kr. gimn. profesor v Gorici.
60. *Jereb Gregor,* c. kr. brzojavni uradnik v Pazinu.
61. *Jesenko Janez,* c, kr. gimnazijski profesor v Trstu.
62. *Jurčič Josip †*, pisatelj v Ljubljani.
63. *Kalan Janko,* c. kr. davčni nadzornik v Kočevji.

64. *Kalčič J. K.*, v Ljubljani.
65. *Karlin Martin*, c kr. gimn. profesor v Kranji.
66. *Kaspret Anton*, c kr gimn. profesor v Ljubljani.
67. *Kavčič Fridolin* c. kr. nadlajtnant v 25. deželno-brambnem bataljonu v Ljubljani.
68. *Kermavner Valentin*, c kr. gimn profesor v Ljubljani.
69. *Kersnik Janko*, c. kr notar, graščak in deželni poslanec na Brdu
70. *Klemenčič Fr*, pravnik v Gradci
71. *Dr. Klemenčič Ignacij*, c. kr. vseučiliški profesor v Gradci.
72 *Koblar Anton*, kurat v Ljubljani.
73. *Koder Anton*, c. kr. poštni uradnik v Inomostu.
74. *Dr. Kos Fr.*, c. kr. profesor v Kopru.
75. *Koztanjevec Jožef*, učitelj v Trnovem
76. *Kragelj Andrej*, c. kr. gimn profesor v Gorici.
77. *Križnik Gašper*, trgovec v Motniku.
78. *Kržišnik Jožef*, bogoslovec v Mariboru.
79. *Kuralt Fr.*, pravnik na Dunaji.
80 *Lah Evgen*, tajnik »Matici Slovenski« in mag konceptni pristav v Ljubljani.
81. *Lapajne Ivan*, ravnatelj mešč. šoli na Krškem.
82. *Lazar Mihael*, c. kr. gimn. profesor v Čemšeniku.
83. *Leban Ignacij* v Gorici.
84. *Leban Janko*, učitelj v Avberu.
85. *Lendovšek Jožef*, c. kr. gimn. profesor v Beljaku.
86. *Letnar Lovro*, nadučitelj in c. kr okr šolski nadzornik v Moravčah
87. *Levec Fr.*, c kr. realčni profesor in c. kr. okr. šolski nadzornik v Ljubljani.
88. *Levstik Fran* †, skriptor v c. kr. licejski knjižnici v Ljubljani.
89. *Ljudevit*
90. *L—j* v Ljubljani.
91. *Dr. Majaron Danijel*, advokaturski kandidat v Ljubljani
92. *Markič M*, modroslovec na Dunaji.
93. *Martelanec D* v Barkovljah pri Trstu.
94. *Mejač A*, posestnik in trgovec v Komendi.
95. *Dr. Mencinger Janez*, advokat na Krškem.
96. *Mešiček Jožef*, nadučitelj v Globokem.
97. *Dr. Murko Matija* na Dunaji.
98. *Nadlišek Marica*, učiteljica v Trstu
99. *Navratil Ivan*, načelnik pomožnih uradov pri c. kr najvišjem sodnem dvoru na Dunaji.
100. *Nemanič Davorin*, c kr gimn. direktor v Serajevu.
101. *Nenád* v Trstu
102. *Nikdo* v Gorici.
103. *Oblak V.*, modroslovec na Dunaji.
104. *Obreza Anton* v Ljubljani.
105. *Orožen Fr*, c kr. profesor na učiteljišči v Ljubljani.
106. *Pagliaruzzi-Krilan Jožef* †, c. kr poštar in posestnik v Koboridu.
107. *Pesjakova Lujiza*, pisateljica v Ljubljani.
108. *Pin Anton*, učitelj na Brezovici
109 *Pintar Fr*, učitelj v Stopercih pri Rogatci.
110. *Pintar Jožef*, učitelj v Koprivnici.
111. *Pintar Luka*, gimn. prof. v Ljubljani.
112. *Pirc Karl*, realčni prof. v Ljubljani
113 *Pirec Alfonz*, c kr. konceptni praktikant v Logatci.
114 *Pleteršnik Maks*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
115. *Podgorec Janko* v Gradci.
116. *Podgornik Frančišek*, pisatelj v Gorici.
117. *Podgornikova Lucila* v Gorici.
118 *Podgoršek Jožef*, kr. velike realke profesor v Rakovci.
119. *Podkrajšek Frančišek*, načelnik železniški postaji na Savi.
120. *Podkrajšek Hinko*, učitelj v Radovljici.
121. *Podlimbarski* v Tridentu.
122 *Pogačnik Ivan*, c. kr. avskultant v Celovci
123. *Pogodin Ivan* v Ljubljani.
124. *Poljak Jožef*, c. kr. koncipist v Litiji.
125. *Poznik Radivoj*, c. kr. inženir v Dunajskem Novem Mestu.
126. *Dr Požar Lavrencij*, c. kr. gimn. profesor v Rudolfovem
127. *Poženel Anton*, c. kr. računski oficijal pri višjem sodišči v Gradci.
128. *Dr. Prevec Fr.*, pravni praktikant v Ljubljani.
130. *Radics pl. Peter*, historiograf v Ljubljani.
131. *Radmir* v Ljubljani.
132. *Raič Anton* †, c. kr. velike realke profesor v Ljubljani
133. *Rahne Janko*, notarski kand. na Brdu.
134. *Rakež Jožef*, doktorand medicine v Gradci.
135. *Razinger Anton*, učitelj na II. mestni deški šoli v Ljubljani.
136. *Remec Fr* †, c. kr. brzojavni uradnik v Ljubljani.
137. *Resman Ivan*, južne železnice uradnik na Brežini
138 *Rozina Frančišek*, c. kr. sod. pristav v Ribnici.

139 *Rutar Simon*, c kr. realčni profesor v Ljubljani.
140. *Seidel Ferd.*, c. kr. realčni profesor v Gorici
141. *Dr. Semerád Emanuel*, zdravnik v Časlavi.
142. *Senekovič Andrej*, c. kr. gimn. direktor v Rudolfovem
143 *Dr. Sernec Janko*, advokat v Mariboru.
144 *Dr. Simonič Fr*, c. kr. skriptor v vseučiliški knjižnici na Dunaji.
145 *Solnce Ivan*, župnik v Owatonni v Severni Ameriki.
146. *Stare Jožef*, kr. realčni prof. v Zagrebu.
147. *Stazinski Konrad*, kaplan v Ptuji.
148 *Stegnar Feliks*, c. kr. učitelj in deželni poslanec v Ljubljani.
149. *Steklasa J.* kr. gimn. profesor v Karlovci.
150. *Stritar Jos.*, c. kr. gimn. profesor na Dunaji.
151. *Sušnik Anton*, pisatelj v Ljubljani.
152. *Svetek Anton*, rač oficijal pri c. kr. finančnem ravnateljstvu v Ljubljani
153 *Svetič Fr*, modroslovec na Dunaji
154. *Šašelj J.*, župnik v Adlešičih
155. *Dr. Škofic Fr.*, c kr. okrajni sodnik v Škofji Loki.
156. *Dr. Štrekelj Karl*, vseučiliški docent na Dunaji
157 *Šubic Ivan*, c. kr. ravnatelj obrtnih strokovnih šol v Ljubljani
158 *Šubic Jurij*, slikar v Parizu
159 *Dr. Šubic Simon*, c. kr vseučiliški profesor v Gradci.
160. *Šuklje Fr.*, c kr. gimn prof in državni poslanec na Dunaji
161. *Šuman Jožef*, c kr. gimn direktor v Ljubljani.
162 *Šumi Fran.*, tovarnar v Ljubljani.
163. *Schweizer J.*, pravnik na Dunaji.
164. *Dr. Tavčar Ivan*, advokat, deželni poslanec in mestni odbornik v Ljubljani.
165. *Tinea.*
166. *Tomšič Fran*, inženir na Dunaji
167. *Tonejec Matej*, *Samostal* †, meščanski učitelj na Dunaji
168. *Torkar Matija*, župnik v Košani.
169. *Trdina Janez*, kr upokojeni gimn. prof. v Rudolfovem.
170. *Trinko J.*, duhovnik v Laškem Vidmu.
171. *Trnovec Matej*, c. kr dež sodn. svetovalec v Trstu.
172. *Trstenjak Anton*, kontrolor mestne hranilnice v Ljubljani.
173. *Trtnik Ivan*, prof. kandidat v Gradci.
174. *Dr. Tuma Henrik*, pravnik v Trstu.
175. *Dr. Turner Pavel* na Dunaji
176. *Ukmar Anton*, c. kr. pomorstveni adjunkt v Pulji.
177. *Ulrich Vojteh* †, modroslovec v Kranji.
178. *Valjavec Matija*, kr. gimn profesor in akademik v Zagrebu
179 *Valenta Vojteh*, mestne blagajnice kontrolor v Ljubljani.
180. *Velimir* v Ljubljani.
181. *Vesel Jožef*, učitelj na c. kr. obrtnih strokovnih šolah v Ljubljani.
182. *Višnikar Fran*, c. kr okr. sodnik in dež poslanec v Ribnici.
183. *Vodušek Matej*, c kr. gimn. profesor v Ljubljani
184 *Volarič Andrej*, učitelj v Kozani.
185. *Dr. Vošnjak Jožef*, primarij in deželni odbornik v Ljubljani.
186 *Vrhovec Ivan*, c kr. gimn profesor v Rudolfovem
187 *Vrhovnik Ivan*, župnik v Št Gothardu.
188 *Wiesthaler Fr.*, c kr. gimnazijski direktor v Ljubljani.
189. *Dr. Zarnik Valentin* †, advokat in mestni odbornik v Ljubljani.
190. *Zazula Jožef*, davčni uradnik v Logatci.
191 *Dr. Zbašnik Fr*, c. kr. okr komisar v Kamniku.
192. *Zorn J.*, učitelj pri sv. Križi.
193 *Zorec Fr.*, kaplan v Trebelnem.
194 *Zupan Tomo*, c. kr. gimn. profesor, konzistorijalni svetovalec in ravnatelj knezoškofijskemu zavodu «Collegium Aloysianum» itd. v Ljubljani.
195. *Zupančič Vilibald*, c kr profesor na učiteljišči v Ljubljani.
196. *Žakelj Friderik*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
197. *Železnikar Ivan*, urednik «Slovenskemu Narodu» v Ljubljani.
198. *Žirovnik Janko*, nadučitelj v Gorjah.
199 *Žlogar Anton*, kaplan pri mestni fari sv Jakoba v Ljubljani.
200 *Žnidaršič Jakob*, c. kr. gimn. profesor v Serajevu.
201. *Žumer Andrej*, mestni učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani.
202. *Žvab Lovro* †, urednik «Edinosti» v Trstu.
203. *Ahmed Sabir* v Ljubljani.

Kazalo.

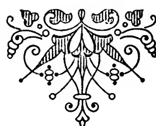
I. Pesmi, balade in romance.

II. Pripovedni spisi.

III. Spisi v dramatični obliki.

IV. Znanstveni in ukoviti spisi.

V. Domače stvari in razne novice.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 1. V Ljubljani 1. januvarija 1889. Leto IX.

Satura.

My dear native country, thou hast been the ideal of highness in my golden youth, but now I see thy preference trodden by enemies feet and dishonourd by some of thy own sons.

1.

Razpéto platno, barve na paleti,
Ščetíca v mirni roki čvrsto riši,
Nestrastno srčne vzôre skrite piši,
Vršèč umételjnosti zakon sveti.

Lehkò sicer ni pôsla mi začeti,
Saj kakor svét nerad resnico sliši,
Takisto v kmetski in gospôdski hiši
Ljudem je zoperno , médse vzeti.

A naj nečislana živí pregnanka,
Nebeskega rodú vam pêčat nosi,
Zmagálka povzdviguje svètlo čelo.

Domovja nima trajnega obstanka,
Nikjer ji cvetje se v pozdrav ne trosi,
In vender mesto jo pozná in selo.

2.

Poet, ki vzvišeno poslanstvo čuti,
Gluší, kadàr brezumnost mu veleva:
Takó-le »divnih« pevcev lira peva,
Da rahločutnih srdec ne razljuti.

Kdor svojeglavo v zakon ta ne buti
In svojega srcá ne razodeva,
Mirán, brezskrben dobro se hranjeva,
Po stèzi hodi z róžami posuti.

Kdo poštenjakov bi hrepênel jésti
Najslajšo hrano, ki jo radodarno
Ponuja hlapcu svojemu bedaštvo?

Zalégaj mu, prekričal glas je vésti,
Oskrvnil moško čast si malomarno,
Značajnost kaži vidno zánj sovraštvo!

3.

Ne mislite, ker moja umolknila
Zahipno struna je glasnó pojoča
Da že ohlaja srčna kri se vroča
In da usiha pevčja mêni žila.

Hvalitev ni me vaša omotila,
Predobro vém, da slava je begoča;
Ne straši graja mene, bič pletoča,
Ker licemérstvu nisem žgal kadila.

Potihnil sem, da mlajših kdo med nami
Strunárjev se prikaže na Parnasi,
Ki slaje pel, krepkeje bi od mene.

Veséli up, srcá mi delj ne mami,
In ker molčé še mojstrov naših glasi,
Naj struna moja tožni molk prežene!

4.

Srcá učil sem čustva se umeti,
Ki v globočini vstajajo njegovi;
Umejem vas, nesmrtni vi duhovi,
Kakó človeku modro je živeti.

Zastavica vročina mi poleti
Nikaka ni ter zimski ne mrazovi,
V prirodi žitja tajnega sledovi,
Vsaj semtertjà jih možno je odstreti.

A česar ne umevam, čuj, mladina
Slovenska draga, reši mi vprašanje
In prav iz srca, prosim, odgovôri:

Kje íma vrelec tvoja bolečina,
Odkod mehkužno v pesmih vzdihovanje,
In kakšni tvoji so življenja vzôri?

Jos. Cimperman.

„Rošlin in Vrjanko."

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

I.

Na jednem ónih zelenih holmov, ki takó jednakomerno, a vender prijazno obróbljajo strugo tihe Krke, pomikajoče se ob njih podnožji v stoterih ovinkih, stojí gradič Dvor. Srednje posestvo je to, in niti njegovega niti imena njegovih gospodarjev ne beremo zabeleženega v zgodovini ožje svoje domovine. Gradič je zidan v jedno nadstropje, štirivoglat, a brez dvorišča; na severnem konci mu je priklopljena mala stavba z visokim, cerkvenemu podobnim zvonikom: to je grajska kapelica. Spredaj se širi prostorno dvorišče in prav sredi tega stojí košata lipa; zadaj pa se svet vzdiguje in po umetno napravljenih, odkopanih in uglajenih odstavkih rase vinska trta, na severnem konci pa je ograjen prijazen vrtič. Gospodarska poslopja stojé pod gričem, za streljáj oddaljena od gradú; travniki in njive se razprostirajo na obe straní, v ozadji je nekoliko vinógradov, više za njimi pa lep, svetlozelen bukov gozd. Gôri v severo-vzhodu, kjer se prikaže Krka v ostrem ovinku izza nasprotnega griča, da leze potem počasi proti Dvoru in mimo njega, tam stojí selo Mlin prav ob véliki cesti, ki križa široko Dolenjsko in ki ravno tu na dobrem, visokem môstu preskoči globoko Krko.

Pred mostom je mala ali čedna krčma, in pred njo sta dné, katerega se pričenja naša povest, ob mizi, ki je bila ravnokar in nalašč prinesena iz hiše, sedela molčé dva človeka, gospod in gospá. Bil je krasen poletni popoludan po lahkem ponočnem deževji, in tanka sapica, ki je završala časih po košatem kostanji na konci hiše, ni mogla dvigniti trohice prahú raz cesto.

Krčmar, ki je bil s pomočjo dékle prinesel mizo in dva stola pred hišo, in potem, ko mu je na dotično vprašanje prikimal gospod, še polič vina, polič vode in dva kozarca, stal je nekoliko časa ob stráni, kapico svojo v roki vrtèč, ter poskušal pričeti razgovor. Debeli možìč je bil jako ponižne nravi, in ni ga motilo, da na par vprašanj niti odgovora ni bilo; a mož je menda poznal svoja gôsta, zato se ni dal motiti in je govoril dalje. Iz njegovih ogovorov in zakritih vprašanj tudi lahko sklepamo in pozvémo, da sta bila ta dva gospôdska človeka grajski gospod in gospá iz Dvora, in ker se je bil danes zjutraj grajski kočijaž Tine z rejenima svojima konjema in staro kočijo ustavil tu pred krčmo ter se okrepčal z dolgim požirkom slivovke, védel je krčmar, da sta ta dva prišla sèmkaj naproti Tinetu in kočiji, v kateri se je imel pripeljati domóv na počitke njiju jedini sin — P a v e l, ki je studiral na Dunaji.

Gospod je naglo pil svoje vino, gospá pa samó pol kozarca vode.

»Dolgo jih ni!« deje ôna po dolgem molku, in kakor je bilo čutiti, le zato, da izpregovorí.

On je vstal in šel pred most, od koder je bilo videti dalje po cesti, nego izpred hiše.

»Mudé se morda v kaki krčmi, kakor je to pač studentovska navada!«

Vrnivši se, izpraznil je zopet kozarec in užgal znóva dolgo lulo, ob kateri je vlekel.

Krčmar je bil silno radovéden, kdo ima pač še priti, ker sta ta dva govorila o množini, on pa je bil pozvédel o jedinem Pavlu, a ni si upal povprašati. Pokašljal je dvakrat poluglasno in se umeknil v hišo. Gospod pa je šel zopet pred most.

Bil je velike, široke postave, imel je očito nad petdeset let, ali bil je krepek in zdrav. Lepa, siva brada mu je krasila drôbno koščeno lice, in dvoje iskrih očij, ki je gledalo izpod gostih obrvij, pričalo je o živi nravi gospodarja svojega. Opravljen je bil navzlic poletnemu suhemu dnevi v visoke škornje in tesne, z usnjem obšite hlače, kakor bi bil ravno stopil raz sedlo, na glavi pa je imel širok, mehak klobuk. Povedali smo že, da je pušil iz dolge lule, v desnici je vihtíl kratek jahaški bič.

Gospá pa, ki se ni genila s stola izpred krčme, bila je povse druga. Imela je jedva šestintrideset let, toda bila je videti mnogo mlajša; velike, gibčne postave, lepega, malo bledega lica, plavolasa in modro-

óka, bila je opravljena v svetlo, ukusno obleko, ki jo je kazala še mlajšo; človek bi bil dejal, da sta to oče in hči, a ne mož in žena.

In vender je bilo takó.

Sedaj umirovljeni major Ivo pl. Lukič je bil pred dvaindvajset leti prišel po naključji v službenih opravilih v te skrite kraje. V grádu na Dvoru so bili tedaj njega, nadporočnika, jako prijazno vzprejeli in óni teden, kateri mu je bilo prebiti tam, potekel mu je kakor jedna sama ura. V grádu je bila tačas póleg póstarnega gospodarja Kovačiča in prav take sestre njegove, jedina njegova hčerka Lorica, jedva petnajstletna deklica, toda vzcvetela kakor roža v prvih urah, kadar odprè venec svoj. Je li čudo, da sta se ta dva človeka zaljubila? On dozorel mož in ôna neizkušeno deklè, ki vrže prvi pogled v svet? Ko je Ivo odhajal, pretakala je Lorica bridke solze, ali oče jo je tolažil in Ivo je obljubil, da pride čez leto in dan. Prišel je, in potem vzel Lorico za svojo ženo s seboj.

Stari Kovačič je še učakal veselje, da se mu je porodil vnuk, Pavel, a kmalu potem je zatisnil očí. Sestra je šla še v istem letu za njim. Posestvo Dvor in vse Kovačičevo imetje pa je pripalo, ker je bila pogodba taka, zétu in hčeri pokojnikovi, vsakemu polovico.

Ivo pl. Lukič, ki je bil sam iz jako bogate hrvaške rodbine, prepustil je staremu válptu na Dvoru, da je gospodaril tam, kakor se mu je zdelo prav, ter je s svojo mlado ženo in otrokom živel rajši po prijetnih večjemestnih garnizijah, kamor ga je zanašala sreča. Šele ko je Pavel malo odrasel in jel hoditi v šole, naveličal se je Ivo večnega potovanja in preseljevanja in šel v pokoj »major ad honores«. Nastanil se je v Ljubljani, poleti pa bival na Dvoru. Ko pa je Pavel dovršil gimnazijo, preselila sta se tudi roditelja stalno na Dvor, in tam sta sedaj bivala že dvé leti.

Tóliko o njiju dvéh, da bode védel čestiti čitatelj, s kom mu je opraviti; natanjčneje pa ju spozna v teku povesti.

»Štiri bode kmalu, in ob treh bi morali že biti tukaj!« pričně major, vrnivši se znóva od mósta.

»Čudno, res čudno«, pritrdi ôna.

»Kaj meniš?«

»Oh, nič, toda čudno, da jih takó dolgo ni! Zgodilo se jim vender ni ničesar?«

Dejala je to mirno, malomarno ter segla po kozarec z vodo.

»E — kaj še! Kaj se more zgoditi!« mrmra on nejevoljno, a čuti je bilo iz vsega mrmranja, da ga naudaje tiha skrb. Ukazal je še polič vina, pil in hodil nemirno po cesti gôri in dôli.

»Mene je jelo skrbeti!« oglasi se gospá, dasi se ji ni zljubilo vstati in stopiti tja na most in pogledati v daljavo, se li ne kaže že od daleč zaželeni voz.

»Kaj bi te skrbelo, Lorica? Lehkomiselni ljudje so to; oba pijeta kod in Tine tudi —«

»Morda so se zvrnili, Ivo?«

»I, kaj pa — s takimi konji!«

»Pa voz, kočija je stara!«

»Kovačev dosti ob cesti!«

Navzlic pomirovalnemu svojemu oporekanju pa je bil stari vedno nemirnejši. Pogleda še jeden pot na uro in izpije naglo zadnji kozarec vina.

»Lorica!«

»Kaj je?«

»Jaz pošljem domóv po konja in jim jašem naproti!«

»Potem pa nobenega ne bode domóv!« nasmehne se gospá.

»Ti se šališ — a mene že skrbí!«

»Ravnokar te še ni skrbelo!«

On jo je srepó pogledal in košate obrvi nad očmí so se mu skoro spojile.

Obrne se še jedenpot proti môstu, in sedaj, dasi ni hotel vzkliknil je veselo: »Oh, tu so, tu so!«

Sedaj stoprav je vstala gospá in šla počasi k móžu, skrbno varujé svojega lica gorkih solnčnih žarkov. Tam daleč izza drugega hriba se je pripeljala velika grajska kočija, in Tine na visokem kozlu sedèč je vihtíl v jednomer svoj bič. Tudi preko mostú je vozil naglo, takraj pa obstal takó lepó, kakor je le mogel. Iz voza sta poskakala brzo dva gospoda, v letih očito različna.

»Lepe reči to!« kričal je major; »čakati vaju morava, da že o vsem mogočem ugibljeva.«

Hotel je biti strog, ali veselje je zvenélo iz njegovih besed.

»Sevéda« — odgovarjal je naglo mlajši prišlecev, predno so se še pozdravili, »ta vražja kočija je vsega kriva; peró smo strli in potem kovali!«

»Haha — kaj sem pravil, Lorica? Kovačev dosti ob cesti!« smijal se je major.

V tem sta se s Pavlom objela in poljubila, in nato je Pavel skočil k materi ter ji poljubil roko in lice. Obrnil se je naglo in

ugledavši tovariša svojega, ki je stal še vedno s klobukom v roki ob stráni poleg voza, vzkliknil:

»Oprosti, Vid! Papá, to je prijatelj moj, o katerem sem pisal — doktor Vid Božan — moj oče — moja mati —«.

»Major pl. Lukič,« hitel je po stari navadi Pavlov oče, in prijazno stisnil ónemu obe roki. Gospá Lorica je z naglim, bistrim pogledom premerila visoko, elegantno postavo doktorjevo in mu podala drobno svojo roko v poljub.

Sklenili so poslati Tineta z vozom dalje ter iti péš domóv. Daleč ni bilo.

Ivo je vzel sina pod pázduho, doktor pa je ponudil gospé roko, in tako so korakali v živem razgovoru ob brégu Krke proti Dvoru.

»No, kakó je bilo pri preskušnji?« pričel je oče, akoprem je že védel, da je sin napravil z odliko prvi svoj državni izpit.

»Oh, dobro, dobro!«

»To je prav! Lepe počitke bodemo imeli, jahali, lovili — kar boš hotel — na Vrbljenje nas tudi vedno vabijo; — oh, tam so veseli! In na Grič k Podgorskim vaju popeljem!«

Stari ni videl, da se je sin pri imenovanji zadnjega priímka malo zardel.

»Oh — k Podgorskim?« ponovil je za očetom.

»Ti so sedaj domá! Potovali so — Bog ga védi, kod, toda — to ti bodo že samí povedali.«

Ivo ni čutil, da je sin jel kakor veselo presenečen hitreje stopati in da ni odgovarjal.

»So li sami?« vprašal je Pavel čez nekoliko trenutkov.

»Kdo?« dejal je oče, ki je bil v veseli svoji razburjenosti že pozabil, kar je bil prej omenil.

»I — Podgorski!«

»Menda — toda stoj! Pričakovali so gostov — oh, dà, dà, gôste imajo — z Dunaja, ali od kod že, takó sem čul, toda natančnega ne vém.«

Pavel pa tudi ni hotel več povpraševati, nego jel je govoriti in izpraševati o žetvi, o vinu in o gospodarstvu.

»Teh krajev še nikdar nisem videl«, govoril je doktor Božan, spredaj gospó Lorico za roko vodèč, »in presenetila me je tiha krasota, ki se odpira po teh zelenih sotéskah v takó tesnem okviru, a vender takó mogočno vplivajoča.«

»Mi smo se je že takó navadili, da je ne čutimo več,« nasmehnila se je majorka.

»Mogoče, dà — tudi to je možno. Najlepšega se človek privadi in — naveliča!«

»Naveliča, dà, to je prava beseda!« dejala je gospá Lorica skoro z vzdihom.

»Ste li že dolgo tu?« vprašal je doktor.

»Dvé leti.«

»In vedno takó — samí?«

»Vedno! Nekoliko sosedov — to je vse!«

»In po zimi?«

»Dvé sem že tu prebila; — letos — prihodnja bode tretja!«

»Zakaj bi ne šli v mesto, na Dunaj; Pavel je tam; par zimskih mesecev v stolnem mestu, to bi bilo pravo!«

»Oh — dà! Ali Ivo ne gré nikamor več; privadil se je tu svojim konjem in svoji luli«, smijala se je majorka na pol obrnivša lice proti móžu in sínu — »in tega mu ne nadomesti vse vélikomestno veselje.«

»Ej, Lorica, saj tudi tebi ni toliko do njega!«

»Kdo vé? Ti me pač ne vprašaš!«

»Mamá, prihodnjo zimo na Dunaji!« vzkliknil je Pavel; »jaz porečem: to je sestra moja! Vsakdo mora verjeti!«

»Dobro, izvrstno!« pritrjeval je doktor, in majorka je navidezno nejevoljna, ali vender s smehom zapretila sínu, naj se ne šali takó slabo.

Major pa je dejal: »Prav si govoril, mene bosta pa oba predstavljala za očeta!«

Smeh je bil splošen in Lorici se je zdelo najbolje.

Dospeli so pred grad in ko je bil Ivo opozoril v naglici gôsta svojega na razgled, ki se je odpiral izpod velike lipe nizdolu po ovínkih Krke, odvèl je oba prišleca v grad.

Proti večeru so šli še vsi trije gospodje na izprehod in po večerji so vsi dolgo sedeli v takozvani biblijoteki pri kozarci vina in pušili. Celó majorka se ni branila cigarete, katero ji je bil zavil doktor.

To je bil izvrsten družbenik. Znal je lepó in príjetno pripovedovati in je zlasti vplival z óno sigurnostjo, s katero se je vêdel. Imel je že morda trideset let, bil visoke, krepke rastí, črnolàs in in temnook; nosil je kratko pristriženo brado, ki je dobro pristojala njegovemu malo bledemu licu; vsa zunanja oprava njegova je kazala moža, ki je vajen boljših krogov in boljše družbe.

Ni čudo, da so ga bili vsi veseli; celó lice gospé Lorice, vedno takó jednakomerno belo, kazalo je nocoj nekoliko lahke rdečice, in majorju je ugašala lula vsako minuto.

Ko so se odpravljali k počitku, ostal je Pavel nekoliko trenutkov sam pri roditeljih.

»No — kakó Vama ugaja prijatelj moj?« vprašal je veselo, v svesti si, da mu odkrito pritrdita.

»Pameten mož! Meni je po volji!« menil je major.

»Prijeten družbenik!« dejala je Lorica in zrla v zrak.

»To me veselí!« zavrnil je Pavel.

»Pa odkod je?« vprašal je oče.

»Oh, sevéda, tega še ne vésta! Kmetskih roditeljev sin je iz imovite rodbine na Spodnjem Štajerskem; bil je dovršivši studije odgojitelj pri raznih aristokratih in je mnogo potoval po Evropi; predlansko leto je vstopil za odvetniškega koncipijenta na Dunaji in kdàj bode — advokat.«

»Kakor ti?« dejal je oče.

»Morda tudi jaz!« smijal se je sin ves v radosti ob prijaznem, ljubezni polnem pogledu, s katerim ga je meril oče.

Gospá Lorica je bila malo zamišljena, in ko se je poslavljal Pavel, dejala je le, pomolivša mu roko v poljub: »Lehko noč!«

A óna dva nocoj nista pazila na to.

II.

Dobro uro hodá navzgor ob Krki, tam blizu, kjer se potočec Sušica od južne strani izliva vánjo, uravnan je svet bolj v plano, in tu stojí na raztegnenem brdu lep, skoro v novem zlogu zidan grad z obširnimi gospodarskimi poslopji, kakeršna so potrebna le velikemu posestvu.

To je bil Grič, lastnina Podgorskih, kakor je bil to gôri omenil major v svojem pogovoru s sinom. Da je govoril o množini posestnikov, imelo je svoje pravo, kajti gospodarji in lastniki te velike graščine z več tisoč orali gozda in poljá so bili vdova Podgorska in nje šestero otrók, pet deklic in jeden deček, vsi še mladoléti. Njih oče, gospod Podgorski, umrl je stoprav predlanskim in ostavil svoje imetje tem dedičem z določbo, da je imajo po jednakih delih. Da je bilo imetje jedino le to posestvo, akoprem takó veliko, prepričala bi se bila vdova s starim oskrbnikom vred, da ne pojde dolgo z gospodarstvom, a Podgorski je imel še gotovíne dovolj, in tudi vdova Helena je bila iz imovite rodbine, in takó so živeli, skromno sicer, a za navadno tamošno razmerje vender dobro in kolikor tóliko imenitno. Gôstov so radi videli in imeli so jih vsako leto v poletnem času; po zimi pa se je vdova s starejšima hčerkama mudila po par mesecev v stolnem mestu.

Nekoliko dnij pozneje, ko sta se Pavel in prijatelj njegov nastanila na Dvoru za čas počitnic, sedéli sta v hladníci prostornega vrta pred Gričem dvé gospé v živem razgovoru. Popóludansko solnce gostih, z divjo trto prepreženih stranij ni moglo predreti, in od Krke sèmkaj je pihala lahka, prijetna sapica.

Gospé sta imeli par knjig na mizi, in vsaka malo pričeto pletívo v roki, a to je vse počivalo.

»Oh, tebi se dobro godí, Helena«, dejala je óna, ki je sedela bolj v ozadji, in dasi blizu tiste starosti, kakor ogovorjena gospá, bila videti vender živejša in nemirnejša; »skrbij nimaš, otroke lahko preskrbiš, kakor bodeš hotela; in še takó mladi so vsi!«

»Kaj meniš — Ana? Da bi bili le že bolj odrasli! Dekleta bi to ali to lehko storile, guvernante bi ne bilo treba, in Marko — ta, ta mi provzročuje največ skrbij!«

»Zakaj?«

»Učí se nerad, ne bojí se nikogar; kaj bodem ž njim?«

»Spametoval se bo pač! Sedaj ima jedva deset let, kaj ne?«

»Dà — deset! Če ne bode drugače, vojak bode!«

»Saj to ni zadnje!«

»Oh, jaz mislim, da bode zánj — prvo! Pa z dekleti? Če bode treba jedno ali drugo odpraviti — saj véš, kakó imamo urejeno z imetjem svojim!«

»Vém, Helena! Toda, to bode vse lahko; dovolj imaš, da odpraviš in plačaš, če bode treba — toda če pomislim — kaj bode z mojo Zorko? Sedemnajst let ima —«

»I, leto več, nego moja Klara!«

»Ah, poldrugo!«

»Kaj dé to?«

»Dorastla je in kaj ji morem dati — ljuba sestrinja moja? Bogastva nismo imeli in ob tej mirovíni, ki jo imam po ranjkem svojem, ni môči kaj prihraniti.«

»Pa kakó bodem jaz delila in trgala drugim? Gospodarstvo ne nese niti vinarja, in da imam izplačati vse in jednemu ohraniti posestvo, bode ta zadnji največji revež. Najljubše bi mi bilo, da ostanejo vsi vedno domá!«

Sestrinja Ana ni prav verjela; nasmehnila se je malo.

»Oh, ti ne umeješ tega, ljuba Ana«, hitela je gospá Podgorska, »vi vsi le vidite naše travnike in gôzde, in to široko poslopje, in naše konje in naš voz, ako se peljemo v cerkev — oprosti, draga moja, da govorim takó odkrito — ali tega nihče ne vé in ne zná, koliko vse to stojí in velja; troškov se nihče ne spominja, in le tisti ve, ki sam gospodari. —«

»Dà, dà, Helena! Umejem, umejem — ali vender — koliko si srečnejša od mene!«

Sedaj se je nasméhnila Podgorska.

»Lepó te prosim, Ana, ne pój mi zopet stare svoje pesmi — kdaj si bila pač zadovoljna? To ti pravim, ko bi bila jedna mojih hčerâ takó lepa, kakor tvoja Zorka, ne skrbela bi me dóta!«

»Oh, pojdi, pojdi,« hitela je Ana in se od veselja zardela v svoje že malo nagubano lice; »ti se laskaš« —

»Čemu?« dejala je Podgorska odkritega lica.

Od ceste ki je tekla pod brdom vedno póleg Krke, čulo se je klopotanje konjskih kopit, in na cesti, ki se je vila dôli, kakor bela nit med temnozelenimi z lóčjem obraslimi travniki, prikazala se je dvouprežna kočija, in póleg nje sta jahala dva jezdeca.

»Oh, to so Lukičevi z Dvora«, vzkliknila je Podgorska in stopila iz hladníce.

»Lukičevi, Lukičevi?« hitela je sestrinja za njo.

»Dà, dà, drugi ne morejo biti! Jako prijetni ljudje!«

»Čakaj, Helena!« hitela je še vedno Ana; »to so óni, katerih sin studira na Dunaji?«

»Dà, Pavel! Ga li poznaš? Tu ga nisi mogla še videti, dvé leti so šele tu!«

»Poznam ga! Plesal je z mojo Ano!«

»Oh, takó«, nasmeje se veselo Podgorska in namigne s prstom; »to bi bilo za Ano tvojo! Držita ga!«

Sestrinja se je tudi smijala, a bila je takó iznenadena, da ni mogla odgovoriti.

V tem sta pa prihiteli tudi že najmlajši hčerki Podgorske in klicali: »Mamá, mamá! Lukičevi prihajajo!«

Vsi so šli pred grad, kjer se je ravno ustavila kočija, in je doktor Božan pomagal gospé Lorici raz voz. Major in Pavel pa sta poskakala raz sêdli.

Veselo pozdravljanje, naglo, neprisiljeno predstavljanje je prišlo za tem, kakor je to pač navada pri takih pohodih na deželi.

Major pl. Lukič je ves zavzet gledal, da se Pavel in ta gospá, katero je Podgorska predstavila kot »moja sestrinja Ana« že poznata.

»Z Dunaja — sevéda!« smijal se je Pavel, čegar oči so hitele po dvorišči in po grajskih óknih.

»Pa saj sva govorila o gôstih na Griči, ki so z Dunaja, in ti nisi ničesar omenil,« silil je major.

»Kdo bi si bil mislil, da bode milostiva gospá tukaj?«

»Tudi jaz sem presenéčena! Pa kje je vender Zorka?« vzkliknila je Ana, dasi je dobro védela, da so šle deklice z guvernanto na izprehod v bližnji gozd.

»Dà, kje je gospodičina?« vprašal je Pavel, malo rdeč v lice.

Zvédel je takoj; trebalo ni dvakrat povpraševati. On in doktor Božan sta se potem odločila iskat družbe v gozdu. Vse tri gospé in major pa so šli v hladníco na vrtu.

Ko je Ivo zvédel, da je sestrinja Podgorske, vdova že pred več leti umršega polkovnika Hahna, na katerega se je spominjal še izza mladih let, odprl se mu je širok vir starih spominov in bil je nenavadno zgovoren in živ. Tudi gospé Ani sta radost o takó prijetni družbi in morda še bolj vpliv neke skrivne misli žarila lice. Lorica je pripovedovala o sinu in njegovem prijatelji, kakó dobro je prebil prvi izpit, in kako duhovit mož je drugi, in Ivo je sredi živega razgovora z Ano pritrjeval ženi svoji. Tudi Podgorska je bila očito družbe vesela.

V tem sta Pavel in prijatelj njegov iskala gospodičin po gozdu; delalo jima ni mnogo truda, kajti že prišedši na parobek sta čula iz bližnje senčnate dolinice glasen smeh in krik dekliških glasov.

»Najbolj se veselim zardelega lica tvoje Zorke, ki nima pojma, da je Pavel takó blizu!« dejal je malo ironično doktor Božan.

»Ej, mòlči, mòlči!« hitel je Pavel, ki je bil prej bled, nego rdeč, in nenavadno razburjen.

»Pomiri se, dragi moj!« nadaljeval je óni; »če ne, mora najneumnejša guvernanta takoj ugeniti, kako je s teboj; — o Zorki niti ne govorim.«

»Kaj hočeš? Saj ji še v mislih ne more biti, da jo imam rad,« ustavi se Pavel.

»Guvernanti sevéda ne, toda — Zorki!« smeje se zlobni doktor.

»Nikdar ji nisem rekel.«

»Vém, vém, da si takó boječ! Pa bode že — tu bode dovolj prilike, in pogum rase s priliko!«

Pavel bi bil rad odgovoril, toda deklice so ju bile že zapazile in vse je potihnilo v krogu, ki je bil ravnokar še takó glasen in vesel.

Tukaj predstavljanje in pozdravljanje ni bilo tako glasno in burno, nego prej pred gradom; ampak na vse je leglo nekaj okornega, običnega. Zorka je rdela in bledela in težko ji je bilo kaj pravih besed izpregovoriti; Klara, Ema in Roza, hčere Podgorske, deklice stare po šestnajst, petnajst in štirinajst let so Pavla le parkrat videle in se sedaj klanjale, kakor v uri, ko se učí nauk o etiketi; tudi guvernanta, malo preko dvajset let stara, bila je v zadregi. Jedini

doktor Božan je gledal ironično smehljaje ves prizor, in skočil napósled Pavlu na pomoč.

»Tudi jaz sem Dunajčan, gospodičina, toda jaz pozimi ne hodim na plese, in zato me poleti ne poznajo, če srečujem v naših senčnatih gozdih takó vesele družbe, kakor tu!« smíjal se je doktor.

»Oh, tudi z Dunaja! To me veselí!« vzkliknila je Zorka ter lehkoživo prijazno in preprosto, kakor znajo le Dunajčanke, stisnila doktorju roko.

Zabava je bila hitro v redu in sklenili so iti na izprehod in po daljšem ovinku vrniti se domóv. Doktor se je prijel guvernante in védel pridružiti si vse tri Podgorske. Pavel in Zorka pa sta šla za njimi.

Ko so dospeli pred grad, odpravljali so se tudi gospé in Ivo z vrta. Major je začujen gledal Anino hčerko: bila je temnolasa in črnooka, tanke srednje rastí in lica, »da bi jo le slikal« — dejal je pozneje.

»Krasna deklica!« šépnil je gospé Ani, ki si je pahljala lice póleg njega.

Gospá Lorica je nekolikrat vrgla pogled svoj na doktorja in guvernanto, in ko se ji je na stópnicah približal, dejala je, kakor bi bila utrujena: »Prosim, Vaše roke, gospod doktor!«

Vêdel jo je v prvo nadstropje, kjer se je vsa družba v véliki sobani zbrala okrog dolge mize.

Mračno je že bilo, ko so se vračali; Ivo in Pavel na kónjih, doktor z gospó Lorico v vozu.

»Zabavali ste se menda izvrstno!« dejala je ona.

»Ako sem odkrit — dà, gospá milostiva!« rekel je on.

»Jaz Vas občudujem!« zavrnila je glasno; in potem je jela pripovedovati o Podgorski in o ranjkem njenem móži, doktor pa je v čudne misli vtopljen ném sedèl póleg nje. . .

»Ti, Zorka, zakaj si pa bila danes takó rdeča?« vprašala je Klara prijateljico, ko sta šli spat in je ugasnila luč.

»Kdaj?« dejala je óna, in sreča je bila, da v temi Klara ni videla nove rdečice.

»Danes v gozdu, ko sta ta dva prišla!«

»Oh, béži, béži! Saj si bila ti tudi!«

»Pa ti si bila bolj!«

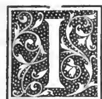
In v tem je Klara zaspala, Zorka pa še dolgo ne.

(Dalje prihodnjič)

Levstik.

Berilo **Jos. Stritarja** v »Slovenskem klubu« na Dunaji.

n zdaj še ti!« — tako se začenja pesem o prerani smrti Josipa Jurčiča; tako sem vzdihnil, a tedaj še bolj iz globočine srca, ko mi je prišla žalostna novica, da mi je šel za vsemi drugimi tudi Levstik!

Nekakó čudno je človeku pri srci, ko véliki petek popoludné v cérkvi pri tistem pomenljivem obredu na temno-zagrnenem oltarji sveča ugaša za svečo, da napósled ostane še ena, srednja. — Kogá izmed nas ni že o tem pogledu obšla neka groza; kogá ni prešinil čut minljivosti sléharnega bitja! — Ko v boji krogle zvižgajo na desni, na levi vojaku, ko mu tovariši padajo zaporedoma, kakor rdeča detelja od zveneče kosé — zdaj tá in tá, in zdaj še tá! — ko vidi napósled, da sam še stoji — bodi še tako hraber in srčán, težko, da bi mu v tem trenotji ne bilo nekako tesno pri srci, da bi ga, če tudi se ni še nikoli bal smrti, ne prešinila bliskoma misel: Sedaj pa prideš pač ti na vrsto!

Tako nekakó se godí človeku, ko je v letih, in vidi, kako mu tovariša za tovarišem tiho odvaja iz posvetnega nemira in hrupa »božja dekla, bela smrt!« Tako lepo število jih je bilo, malo prej še, in ko jih pregleduje sedaj — šteti ni jih več potreba! Misel ga obhaja — kaj bi tajil? — skoraj pojdeš za njimi tudi ti; čas bode pripravljati se na odhod! Ali še več! Ko so šli pred teboj in te samega pustili óni, s katerimi si preživel zlata mladostna leta, skoraj edini del življenja, ki je vreden tega imena; možje, kateri so mislili in čutili, upali in trpeli s teboj, imaš večkrat trenotja, ko se čutiš tako osamelega in zapuščenega na svetu; trenotja imaš, ko te obhaja neka tiha domotožnost; zdi se ti, kakor bi taval samoten po tujini, kjer nihče ne govorí in ne umeje tvoje govorice; tuj si ljudém, in oní so tuji tebi; vse ti pravi: »da ti nisi od tega svetá, neki ostanek si iz minole dôbe.« Ali to ni še vse; čudno, prečudno! vsaj meni je to čisto nerazumno in nerazložno, a zato ne menj istinito: Kako moreš reči, da si sam na svetu! Glej, ženo imaš in otroka, ki te rada imata in ti ju imaš rad; zdi se ti celo, da tako prav iz srca še nikoli nobene duše nisi prej rad imel in vender taka trenotja! Kedo bi umel človeškega srca skrivnosti!

Po nekem srečnem naključji sem imel jaz od nižjih razredov do konca svojega izobraževanja, v Ljubljani in na Dunaji, nenavadno

obilno — reči smem: odličnih tovarišev in vrstníkov. Do malega vsi so končali pred menoj zemeljski svoj tek; ne končali, pali so tekóč in niso več vstali! Legli so v večni pokoj, eni v zlati mladosti, drugi v krepkih moških letih, vsi pred časom, prerano sebi, svojcem in domovini. In vselej, ko se je zgrudil kateri, bilo mi je, kakor ko bi dihnila v mé hladna mrtvaška sapa, kakor da bi mi rahlo na ramo potrkala smrtna roka! — Ali ko se je napósled tudi Levstik obrnil mi v sténo in zamižal — kaj sem tedaj prečutil in prebil, to ostani nepopisano, ker je nepopisno! . . .

Ni čudo! Vsi drugi vrstníki moji, o katerih sem govoril — čislal sem jih, nekoliko tudi prav rad imel, a oni vsi na eno stran — in Levstik na drugo, in brez pomisleka pojdem za njim!

Stare Atenjane je poleg vseh lepih kreposti, s katerimi so si za vse veke pridobili sijajno ime, grdila ena, velika napaka: národna nehvaležnost. Slovencem se sploh ne more očitati, da so nehvaležni zaslužnim svojim možém. Česté jih, hvalijo in slavé po njih vrednosti in po svoji zmožnosti; prej preobilo, nego preskopó — kedor je storil kaj za domovino svojo, dobi delež svoj o svojem času. Vender imamo dva moža, prava prvaka, ali recimo rajši dobrotnika národna, katera, vsaj za življenja svojega, nista bila spoznana in spoštovana po zaslugah svojih. Kaj pravim spoznana in spoštovana! Sovražena sta bila in preganjana, in bridkosti obilo sta užila od naroda svojega, katerega sta tako ljubila, za katerega sta toliko storila! Ta moža sta — Preširen in — Levstik! Preširnu je, kolikor je to môči, po smrti, mlajši rod dal zadoščenje za vse, kar so zoper njega grešili v sleposti svoji očetje, ter je tako nekoliko poravnal narodno krivico. To čaka pač tudi Levstika; tudi o njem se odpró gotovo Slovencem očí, da izprevidijo in spoznajo, kaj so mu dolžni. Čestili ga bodo in slavili; eni glasno po čitalnicah in »besedah«, drugi tiho v duhu, v hvaležnem srci svojem. Ali vse to povračilo in zadostilo, vsa ta hvala in slava ne vzbudí moža iz preranega groba, kamor ga je položila nekrščanska nestrpnost in brezsrčnost, tesnoprsna strastnost in oblastnost, pogubna kratkovidnost in nevednost nekih môž — Bog jim odpústi, kar so grešili ter hudega storili Levstiku in domovini slovenski! — nekih môž, pravim, katerim je nemila usoda v oblast dala našega Levstika v mladosti in v krepki moški dôbi! Pač se bode mnogemu izmed vas, čestita gospôda, čudno, neverjetno ali vsaj pretirano zdelo, kar čujete tu; ali jaz vem, kaj govorim in z vso krepkostjo in odločnostjo poudarjam ter pravim: Da je Levstik tako ráno in tako žalostno sklenil svoje dni, da je šel od tod, ko ni bila še dovršena naloga njegova, da ni storil za ljubljeni narod svoj

vsega, kar je nameraval: té národne nesreče je krivo — po človeški vednosti in previdnosti govorim — trpljenje dušno in telesno, katero je Levstik prebil v prejšnjih letih svojih; ono je pobilo in potrlo moža, čilega, zdravega in veselega, da ga je bilo videti veselje, ter storilo, da je opešal pred časom, v dôbi, ko se mu je bilo še nadejati lepih dnî v zadovoljnosti in občnem spoštovanji. Dà, križ težák je nosil Levstik — národen mučenik — in krvavo je bičan bil; oni pa, ki so ga bičali, ki so mu naložili križ na rame, bili so spoštovani možje, rojaki njegovi!

Težko je človeku, ki pozna, kakor je jaz poznam, Levstikovo življenje, ki vé, káka vnebovpijoča krivica se mu je godila, težko je, pravim, takemu človeku mirno govoriti o tem tako posebnem móži, da se ž njim ne more primerjati nobeden Slovenec. Vender, dasi težko, pustimo za zdaj tožbe in dolženje; pravična nejevolja mirúj, sveta jeza ne govôri mi vmes, ko se bodem v tej čestiti družbi spominjal Levstika ter zamislil se nazaj v lepe pretekle čase.

Spominjal se Levstika, pravim. Vara se, kedor pričakuje od mene korenite razprave o Levstiku in velikih zaslugah njegovih. To nalogo naj prevzame in srečno reši sposobnejši mož. Tudi življenja njegovega vam ne bodem popisoval; podati vam hočem samo nekoliko spominov, pripovedovati vam, v kaki dotiki, v kakem razmerji sem bil jaz ž njim, in vse to v čisto prosti obliki. Ne, kaj je bil Levstik domovini svoji, kaj je bil meni, bodem vam pokazati izkušal. Če bode, kakor upam, iz pripovedovanja mojega razvidno, kak nenavaden mož, kak čist značaj, kako zlata duša je bil Levstik, tedaj bode dosežen moj namen.

Levstik je bil Laščan kakor jaz. Dežela slovenska ima mnogo lepših in rodovitnejših krajev nego je lâški; vender, ko bi jaz prišel še kedaj na svet, in ko bi mi bilo dano na voljo, kjé hočem ugledati beli dan, ne volil bi si druzega rojstvenega kraja. Ne zaradi kraja samega; ali ljudje, Laščanje, bili so mi vedno ljubi in simpatični, krepko ljudstvo, ki se tudi čuti kakor táko, in s posebnim ponosom in poudarkom pôje: »Mi smo oj Laščanje!...« Laščana sva Levstik in jaz, prav za prav samo v širjem pomenu; on je v Rétijah domá, kako dobro četrt ure od Vélikih Lašč, kakor jaz v nasprotno stran. Levstika nisem še videl, ko mi je bilo dobro znano že ime njegovo. Ne pravo ime, »Rétinski« so mu dejali samó, pozneje tudi »Rétinski gospod«; in govorilo se je o njem, kakor o neki čudoviti prikazni. Vse, kar sem slišal, vzbudilo mi je v otročji duši močno željo videti

in poznati skoraj tega tako slavljenega junaka. Ta želja se mi je izpolnila, še predno sem začél hoditi v šolo. Neko nedeljo, ko smo šli po deseti maši iz cérkve, pokazali so mi ga mati s prstom in besedo: »Rétinski«. Naša mati so ga posebno čislali in povzdigovali, zlasti meni v oči, mendà ne brez posebnega namena. Videl sem ga samo od zad, a bilo je dovolj. Še zdaj ga vidim, kako koraka po trgu, bilo je ravno mimo šole, mesta slave njegove. Tako nisem nikoli, ne prej, ne pozneje, videl stopati nikogar; tako krepko in odločno, tako moško in samosvestno! Tako je znal korakati samo Levstik! — Dolgo sem gledal za njim, da mi je izginil izpred očî.

Da bi bil součenec njegov, té čestí mi sreča ni privoščila. Jaz v laško šolo, on pa v Ljubljano. Pač me je pozneje nekedaj o počitnicah ogovoril, a tako na kratko in malo prijazno, da nisem mogel biti sreče svoje popolnoma vesel. Ko sem prišel pozneje v Alojzijevišče za njim, bil je že, dasi stoprav v četrtem razredu, če se ne motim, pravo duševno sredotočje, duša vsemu življenju in gibanju v tèm zavodu, kjer so se tedaj nahajale najbistrejše glavice gimnazije ljubljanske. In bilo je tisti čas res veselo življenje in gibanje, kakoršnega morebiti ni bilo ne prej ne pozneje, med mladino slovensko na gimnaziji, sosebno pa v deškem semenišči, kakor so zlasti duhovni gospodje radi imenovali naš zavod. Tisti čas je vladal, to moram posebno poudariti, v Alojzijevišči neki duh, kakoršen ni navaden po enakih zavodih. Tu ni bilo tiste duhomorne tesnoprsnosti, tistega samostanskega sómraka, ki se tako slabo prilega mladim dušam in njih razvoju. Neko blagodejno solnce je sijalo nad nami ter z gorkoto in svetlobo svojo budilo veselo mlado življenje. Lepó so skrbeli za naš dušni in telesni razvoj, in prostost se nam ni omejavala po nepotrebnem. Še to niso pisano gledali, če je kedo, tudi brezplačno odgojen v Alojzijevišči, napotil se na Dunaj, a ne v semenišče, ki je bilo vender tako blizu; samo da je kaj poštenega postal, pa je bilo dobro!

Levstik je imel v Alojzijevišči lépo število zgolj odličnih sošolcev žal, da skoraj vsi niso imeli pozneje v življenji nič prave sreče. Pomrli so zgodaj; nekateri celo ponesrečili se in neslavno sklenili svoje življenje. Opasen dar božji je mlademu človeku genijalnost, ako ni krepke volje, neutrudne pridnosti in jeklene značajnosti. Vender ne sodimo nikogar!

Bistroglavi mladeniči so bili Levstikovi součenci, ali prava glava, vodja in poveljnik bil jim je on; njega so radi imeli, ponašali so se ž njim in slušali so ga vsi brezuporno, radovoljno. Ne samo oni, vse mu je bilo pokorno; vsa hiša je bila njegova in on je često gospo-

doval precèj preširno in poredno. Sploh, to naj omenim že tu, imel je Levstik to, časi precèj neprijetno posebnost, da je moral vedno imeti svojega »psička«, kakor smo rekali tedaj, človeka, navadno bolj kratke pameti, s katerim se je igral ter bril svoje burke, iz katerega je kresal iskre svojih dovtipov. Vsa hiša, pravim, bila je njegova; dà, od samega vodje notri doli do hišnega hlapca; nič ni bilo njemu nedotično. Katerega se je bilo bolj bati, vodje ali hlapca ne vém; on je spravil oba na oder: vodjo in slugo. Četrto- ali petošolec, spisal je prizor, v katerem sta bila ta dva možá glavni osebi. Kedó drugi bi si bil kaj takega upal! Vodja, visoko izobražen mož in, poleg vseh slabosti svojih, plemenita duša, pozneje vladika ljubljanski, tá bi se bil še dal pogovoriti, ali sluga, sluga, ki ni bil nì eno nì drugo, pač pa je bil krepkih pestî in silno nagle jeze! In mogočen je bil tudi! Ko je Aristofan na oder spravljal svoje »Kónjike«, ni si nobeden igralec upal igrati v tej komediji strahovitega Kleona. Kaj je storil Aristofan? Sam ga je igral. — Tako tudi naš Levstik! Sam je prevzel vlogo našega Kleona, in kako jo je igral! Levstik — to sem imel še boljšo priliko videti pozneje — imel je nenavadno komično žilo. Obraz je znal, brez kakega pripomočka, izpremeniti, da bi ga ne bila poznala rôdna mati. Govoriti je znal in gibati se karakteristično, vlogi primerno, kakor najboljši igralec. Mi smo gledali in strmeli, kako je kaj takega môči, pa veseli smo bili in privoščili smo oblastnemu móžu, da se tako neusmiljeno sméši. Drugi dán je bilo hudo ropotanje; sluga je kar rohnel od jeze, vender tepeža menim da ni bilo. Tudi vodja je bil, kakor smo slišali praviti, nejevoljen, a brez vidnih nasledkov za našega mladega Aristofana. Igra tista ni se več ponavljala. A zato je Levstik spisal drugo: »Razbojniki« imenovano, žaloigro, po kateri je vse strašno vrelo in kipelo. Precèj robato se je govorilo vmes in klelo se je tudi. Zaradi kletve je pogumnega pesnika, dramaturga in igralca, hudo prijel neki posebno pobožen, zdaj že pokojni mladenič iz Idrije, češ, da je to velika pregreha, bogokletstvo, in kaj vém še, kaj. Sam sem slišal, ko se mu je Levstik odrezal kratko in krepko: »Kàj hočeš, da razbojniki govoré kakor svetniki, k á l i?«

Tisti čas mi je prišlo, ne spominjam se več, kako, nekoliko Levstikovih pesmî v roko. To pa vém še, da so bile med njimi najlepše, kar jih je zložil kedaj. Tako mlad ní tako po obliki dovršenih pesmi do sedaj pisal še nobeden pesnik slovenski. To je tudi ena, in ne najslabša posebnost Levstikova.

Če pravim, da je bil Levstik vedno prvi v svojem razredu, vém, da to ni še Bog vé kaj. Tega častnega mesta ne zavzemajo vedno

najbistrejše glave. Ali Levstik je bil v resnici in po pravici in brez ugovora prvi med svojimi vrstníki. Ali vender — in to je bilo usodepolno za vse življenje njegovo — on ni nikoli opravil tistega strahovitega zrelostnega izpita! Zbolel je bil nekoliko pred rokom, ko mu je bilo stopiti pred poslednjo sodbo. Ko je ozdravel, tisto leto še, ali pozneje, ne vém več, ni si upal — kakor se je govorilo, ker je hotel po vsi sili izpit napraviti z odliko; a bal se je matematike, s katero sta se že prej nekako pisano gledala. Nesrečna čestilakomnost pri sicer tako pametnem človeku! In ko je enkrat pravi čas zamujen, kako rad je zamujen za vselej! Tako se je godilo tudi Levstiku. Ali nekoliko, in še precèj, samoglav je bil tudi! Kako so mu prigovarjali prijatelji, celo učitelji, vse zastonj! Mnogo pozneje še je bilo vse pripravljeno in naravnano; kar šel naj bi bil v Reko, pa oglasil se — čakali so ga tam narodni učitelji, in zakonu bi bilo ustreženo. Ali Levstik ni hotel! Človek kar misliti ne smé, kako drugače bi se bilo obrnilo Levstikovo življenje, ko bi se mož v nesrečni svoji trmi ne bil branil izpolniti, kar, po pameti ali nespameti, zahteva zakon od mladih ljudî, ki hočejo iti na vseučilišče. Todà, kaj sem rabil tisto trdo besedo! Možno tudi, da je bil napósled izgubil pogum.

V svoji obupnosti mendà, storil je čuden, skoraj nerazumen korak. Šel je v Olomuc, v nemški viteški red; pač tako, kakor stopi popotnik, ko ga zadene nevihta na polji, pod prvo, bližnjo streho, ki jo ugleda. Ali tu Levstik ni našel zaželenega zavetja pred hudo uro. Todà ne od tujih ljudî ga je zadel novi udarec. Prijazno je bil vzprijet v svojem pribežališči; vse ga je rado imelo, kakor mi je tolikrat gineno in hvaležno pripovedoval; tovariši — večinoma Čehi — kakor tudi »prefekt« in vodja sam. Mirno in zadovoljno je živel ter učil se pridno, zlasti slovanskih jezikov. Z južne straní, kamor so mu pač često uhajale na tihem misli in želje, iz drage domovine, pripodil se mu je pogubonosni oblak!

Pesmi njegove so bile v tem prišle v Ljubljani na svetlo. Zastonj bi vam, čestita gospôda, popisoval, kako so bile té pesmi vzprijete, sosebno med mladino, med nami. Jaz sem bil tedaj v osmem razredu, ne več v Alojzijevišči. Izstopiti sem hotel že prej, konci šestega razreda, ker nisem nameraval iti v semenišče, ali vodja me je bil pregovoril, naj ostanem še eno leto. Bil sem torej prost in nič mi ni več branilo družiti se s tovariši svojimi. Slovenska pesem, dobra pesem, bila je tedaj kaj druzega, nego je v naših časih. Čisto naravno. Težko si torej mislite, kako hlastno smo zgrabili, kako slastno smo brali drobno knjižico, Levstikove pesmi. To vam je bil pravi prevrat

v šoli. Druge knjige so imele mir tisti čas, kakor o počitnicah, domá in v šoli. Tudi v šoli; kamor si pogledal, videl si tisto rdečkasto knjižico v rokah. Ta jo je bral záse, ta drugemu. Učili so se pesmî na pamet in deklamovali jih v slovenski uri. Ali to se ni videlo rado.

Bilo je tedaj v Ljubljani nekoliko mož, sosebno duhovnih gospodov — eden na gimnaziji naši — ki niso bili tako navdušeni za mladega pesnika. Ne samo to; v slepi gorečnosti svoji in bogoslužnosti videli so v nevarnosti domovino in vero! Delati je bilo treba, in delali so urno!

V gimnazijo je udarila prva strela. Nekega dné pride naš vodja v razred; dolg človek, in roke so mu sezale do pod kolena; Čeh po rôdu in po imeni; suh život, suha duša. Bil je dober človek, ali brez svoje volje. Voljo, krepko voljo imel je — záse in zánj — gori v misel vzeti gospod, pravi vodja, vse se je sukalo po njegovi volji. Bog mu daj mir in pokoj, on nam ga ni dal. Jaz sem se mu bil posebno zameril — in odpustil ni on nikoli — ker se mu nisem dal nikakor pregovoriti, da bi šel v semenišče. Posebnega popisa vreden bi bil prizor, kako sva hodila po sobi na njegovem dômu, kamor me je bil poklical, in kako mi je on prigovarjal, obetal, napósled tudi pretil. Toda to ne spada sem! Vodja torej pride nekega dné k nam ter nas vpraša, nekako čudno prijazno, kateri izmed nas imajo Levstikove pesmi. Oglasimo se z nekim veselim ponosom — bila nas je velika večina. Mož si zabeleži imena, nato nam ukaže z uradno strogim glasom, da naj prinesemo drugi dan vsi svoje izvode. Spogledamo se: Kaj je to? Čul se je nejevoljen šum po klopéh, mož nam še enkrat zabiči svoj ukaz, nato odide. Drugi dan pride zopet ter bere zaporedoma zabeležena imena; in kakor je bil kateri poklican, korakal je moško s svojim Levstikom v roki proti katedru ter položil ga krepko nánj, češ, tu-le ga imaš, pa beri ga, jaz si že druzega kupim. Tako nekako smo mislili vsi; ali druzega ni kupil nobeden.

Po šoli smo šli naravnost v tiskarno, kjer se je prodajala knjiga. Dva, posebno gorečna, hitela sta nekoliko pred nami. Ko smo tako korakali v pogovoru, kar nam prideta naproti od tiskarne: »Nič več Levstika, vse razprodano!« Take novice se pač nismo nádejali, vender tolažili smo se z mislijo, da se je knjiga tako hitro razprodala! Vsaj jaz sem tako mislil, in po sebi sodim druge. Ali nič res, nič ni bilo vse razprodano, kakor smo zvédeli skoraj pozneje. Udarila je bila druga strela, sedaj v tiskarno! Móžu se je bilo reklo kratko in odločno: »Ali Levstika v zápor, ali pa ne bode več zaslužka od nas!« Móžu, obrtniku — kedó ga bode obsojal zato — bil

je zaslužek več nego Levstik. Da si ohrani zaslužek, zaprl je Levstika in zapečatil. In tako je ostal ubogi pesnik v tmini, leto za letom, dokler ni prišel od nekod iz Nemškega vitez, ki pa ni bil Bog vé koliko vreden, ter ga rešil. Če pravim Levstika, pesnika, menim, sevéda, knjigo njegovo. On sam je mirno živel v svojem Olomuci. Todà ne dolgo; udarila je tretja strela, sedaj v starodavno mesto moravsko, v Levstikovo pribežališče!

Ni čudo, da se je mladi pesnik živo zanimal, kako se godí njegovim prvencem. Pridno mi je dopisával ter me povpraševal, jaz sem mu pa odgovarjal ravno tako pridno. Dopisával je, pravim, meni; ali prejemnik nisem bil jaz sam, vsak je hotel biti in je tudi bil vsakega lista deležen. Kadar je prišlo pismo iz Olomuca — kedo bi ne bil spoznal tistega tako lepega in moškega pisanja Levstikove roke! — moral sem gori na kateder, kakor hitro je bila prilika, ter glasno je brati vsemu razredu. Tako pozornega poslušalstva ni imel nobeden učitelj, tudi ne učitelj verozakonski! Če je bil prej ropot, da ni bilo čuti grmečega Bogá, ko sem nastopil s pismom v roci, bilo je mirno in tiho vse, kakor v cérkvi.

To ni bila že več nepokorščina, to je bil upor! In upor se kaznuje z najhujšo kaznijo, ki jo ima šola. Neki dan, ko je bilo zopet táko branje, bil je večkrat že v misel vzeti gospod ravno v fizikalnem kabinetu póleg naše sobe. Ko je po navadnem ropotu med urami mahoma nastala tišina, mislil si je, káj pač to? Uho torej nasloní na klučánico vrât med sobama, in ker je bilo branje dovolj glasno, ni mu ušla nobena beseda. Zdaj je bil črni oblak nad mojo glavo. V sveti jezi svoji je šel mož, tedaj vsemogočen, od tovariša do tovariša; vsak mu je moral dati besedo in roko, da bode v prihodnjem posvetovanji glasoval za moje izpahnenje iz šole! Pregovoril jih je, samo enega ne. Tá — bil je naš učitelj latinščine in grščine, z Nemškega — šel je ravno tako od tovariša do tovariša, da naj glasuje záme. In res, pri prvem učiteljskem zborovanji bila je záme večina; in tako sem bil rešen!

Vse to se vam čudno zdi, kaj ne, čestita gospôda, meni samemu sedaj, ko se zamišljam nazaj. Ali bili so tedaj časi, ko so se godile druge čudne, skoraj neverjetne stvarí. — Kako jaz vse to vém? Nič čudnega; po prav naravnem poti sem, precèj časa pozneje, zvédel, kaka nesreča mi je pretila. Rešitelj moj je bil iz Ljubljane premeščen na Dunaj. Tù me je nekega dné poklical k sebi na dom, po nekem rojaku, ki živí, in z veseljem morem reči, prav dobro živí tam doli nekje na Dolenjskem; upam da se bode še spominjal tega dogodka.

Iz ust omenjenega učitelja sem slišal vse to tako, kakor sem tù povedal. Todà dovolj in preveč že o meni; vrnimo se v Olomuc k Levstiku.

Nekega dné ga pokliče vodja k sebi. Pravi mu, kako ga osebno čisla in rad ima, kako mu je žal — ali pomagati mu ne more; posebni razlogi, višji oziri — skratka: prisiljen je, dati mu slovó. Levstik sevéda, hoče po vsi sili védeti, zakaj. Napósled mu vodja pomolí knjižico, dobro znano Levstiku; bile so pesmi njegove. Ali kakšne so bile te pesmi! Vse rdeče ob kraji, popisane z raznimi opazkami in opomnjami: bogokletje, nevera, razuzdanost, pohujšljivo, frivolno i. t. d. po nemški, sevéda. Kako bi Levstik ne bil vzplamtel o tem pogledu! Vse ni nič pomagalo! Vodja mu je res zagotavljal, da mu verjame, ali — iti je moral vender. In šel je še tisti dan. Rosne so mu bile očí, ko mi je pripovedoval, kako se je poslavljal od »prefekta« svojega, kateri ga je posebno čislal in rad imel, kako so ga tovariši vsi, v dolgi vrsti, spremili daleč ven iz mesta.

Popotoval je peš, mudil se je nekoliko časa med Slovenci na Dunaji, in prišedši v Maribor vrgel je, kakor je pravil, zadnji svoj krajcar v Dravo! . . . Ko se oziram nazaj v preteklo življenje svoje, ko premišljam in primerjam, kaj mi je dobrega prineslo in kaj hudega, tožiti pač nimam pravice. Mnogo lepega sem užil v mlajših letih svojih, ali mordà ničesa ne spominjam se tako rad, s tako čistim veseljem, kakor tistega zlatega časa, ki sem ga, nekoliko po tem, o počitnicah z Levstikom preživel v ljubem svojem rojstvenem kraji! Levstik je bil prišel domóv z Dolenjskega, kjer je bil za odgojitelja v neki graščini.

Z Dolenjskega torej je bil prišel Levstik domóv, jaz pa z Dunaja. Roditelji njegovi so bili sicer prodali domačijo svojo v Rétijah ter preselili se tja nekam doli na Dolenjsko; ali Levstik ni šel za njimi, ni se mogel ločiti od ljubih svojih Lašč. Tudi mu ni bilo sile. Sosed njegov »Ilija«, ki ga je posebno rad imel, odkazal mu je prijazno izbico za stanovanje in sploh skrbel zánj kakor za svojega sina. Starejši sin njegov ga je rad imel, da je bil kar zaljubljen vánj, pa ponosen je bil, da ima takega vrstníka, takega soseda. Jaz nisem še nikoli videl tako ginljivega prijateljstva na kmetih!

Rekel sem, da sem tù tako lepe čase preživel z Levstikom, ali kako naj vam popišem to življenje? Bogvé kakih zanimljivih, romantičnih dogodkov pričakujete vi, in kako je bilo v resnici vse preprosto, navadno, a vender meni tako milo, tako ljubó, tako lepó! Naj vam popišem en dan, saj so bili skoraj vsi enaki, ali prav za prav en popoldán. Kadar je bilo vreme količkaj ugodno, napotil sem se

po južini k njemu — zakaj ne prej? Zato ker bi me bil zapodil gotovo. Mož je bil silno priden in ni se dal motiti, predno ni končal svoje dnevne naloge. Zameriti mu nisem smel, če kedaj ni slišal mojega pozdrava, ko sem stopil v izbo. Pridno je pisal, pa pušil je iz lončene pipe z óno dolgo cevjo! Kadar ni bilo še delo končano, pokazal mi je molčé z roko . . . stol, njemu nasproti, naj sedem, in pa hleb črnega kruha, naj si ga urežem z velikim nožem, ki je ležal poleg njega. Ne govoril bi resnice, ko bi dejal, da sem bil posebno prijatelj tistemu črnemu kruhu, vender se ga nisem smel braniti, če nisem hotel, da bi me, kakor je imel navado, pital z aristokratom! Kruha sem si smel, dà, moral priščiti; ali listov, ki so ležali raztreseni po mizi — največ pesmi, nedovršene — nisem se smel doteknití; té pravice ni mi pritegnil poleg vse svoje staroslovanske gostoljubnosti. Levstik namreč ni kar iz rokava iztresal svojih lepih verzov, kakor bi človek mislil; predelaval jih je, gladil in pilil neutrudno, nikdar sam s sábo zadovoljen. V tem je bil popolnoma neenak meni, kar mi je često poudarjal.

Zgodilo se je večkrat, da sem delj časa tako sedèl ter čakal, da je položil pero ter sklonil se krepko po konci. Za druščino sem imel samo véverico, ki je smela, kodar je hotela, skakati po sobi; a te živalce nisem bil kaj posebno vesel, ker me ni tako rada imela, kakor svojega gospoda. Ni čudo, on je imel vedno kaj dobrega zánjo, kak oreh, lešnik, želod ali žir, jaz pa nikoli nič.

Tudi, ko je bilo delo njegovo končano, ni bilo kakega posebno živega pogovora med nama. Zapustila sva prijazno izbico, jaz ne nerad; kakor je bila prijazna, posebno prijetno ni dišalo po nji, ker Levstik ni pušil najboljšega tobaka!

Šla sva v vežo, kjer je vedno stala košára — s krompirjem. Levstik je razgrnil ruto na tla ter nabral nánjo — vsakega je dobro ogledal — tega plemenitega sadeža. Nato sva korakala v bližnji gozd na pripravno mesto. Tam mi je zopet molčé z roko odkazal parobek, naj sedem nánj ter mirno čakam. On je urno nabral suhih vej in korenin ter znesel jih na kup. Jaz mu nisem smel pomagati pri delu, ali so branili gostoljubnosti zakoni, ali sem se mu pa zdel preneroden. Ko je bilo drev dovolj nalomljenih in nanesenih, ukreše, prav po staroslovansko, ogenj — žvepljenke, dejal je, niso zato — vtakne tlečo gobo v kepo suhega mahú, katero je nato v krogu vihtíl toliko časa, da se je prikazal najprej dim in potem plamen za njim. Čudovito je bilo, kako lahko je naredil ogenj, kako rada so mu gorela dreva, tudi če so bila kar mokra po dežji. Ko je tako ogenj veselo gorel

in prasketal, ovezal si je namesto klobuka ruto okoli glave — nikoli brez tega —, potem si je izbral in priredil priročno palico ter ž njo izbrskal izpod ognja in razgrebel rdečo žrjavico. Potem pa krompir nánjo! Lepo ga je bilo gledati, kako skrbno in s kako resnim, modrim obrazom je prevračal s tisto dolgo palico krompir, da se je lepó opekel, a ne sežgal. Kadar je védel, da je čas, sunil je jednega s palico izmed drugih, pobral ga, ostrgal, stisnil in razklal ter podal ga molčé meni, ki sem mirno sedèl pa čakal na svojem parobku. Ta duh, pa ta slast! — Velik jezikoslovec, dasi samouk, bil je Levstik; krepko, jedrnato prozo nam je pisal, kakor nobeden pred njim, ne za njim; prelepe pesmi nam je pel — slava mu večna za vse, kar nam je storil, ali kedor ni okusil njegovega pečenega krompirja, ne vé, kaj je dobro na svetu! Ali je človeštvu izgubljena ta draga spretnost in umetnost našega rojaka? Upam, da ne. Mnogo stvarî sem se jaz učil od Levstika, ali nobene mendà s tolikim uspehom, kakor té prav slovanske umetnosti. Tù sem skoraj dosegel svojega učitelja. Od mene se je učil Radovan, gospoda Mirodolskega prijatelj, druzega učenca težko da bi imel kedaj.

Ko sva se lepó napasla in nasitila tega božjega darú, napótila sva se — in tedaj stoprav so se začeli najini pogovori — naravnost v gostilno! Kam bi pa neki šel drugam mlad človek o lepem poletnem večeru, ko je malo prej solnce zašlo in tihi mrak zagrinja gozd in log. Spât iti, to bi bilo vender še prezgodaj!

Zunaj Lašč ob cesti proti Ribnici, stala je in mendà še stojí prijazna bela hišica. V nji je gospodarila ter ljudí — popotne in domače — gostila stara, malo grbasta ženíca, na eno oko slepa — dovolj, kaj ne — popisovanja! Vender je vse kazalo, da je bila žena nekdaj lepa, vsaj po obličji. Todà to je bilo malo mari njenim gostom. Ali poštena ženska je bila in dobra krčmarica. K nji sva zahajala zvečer tudi midva; ne tolikanj zaradi pitja — ali tako prijetno se je bivalo pod to gostoljubno streho, kjer ni bilo tistega neprijetnega, časi surovega hrupa in vpitja, kakor je navaden po takih hišah. Žena, rekali smo ji sploh gospá, ker je bila vdova po laškem zdravniku, skrbela je za red in spodobnost v hiši svoji. — Tù sva sedela največ časa samá ter pogovarjala se. — Imel sem priliko govoriti z mnogimi razumnimi, duhovitimi in učenimi možmí — vsakemu svoje! — ali Levstik je bil vender le Levstik. Káke zdrave, rekel bi, poštene misli, kaka krepka, določna, jasna beseda! Tù je bilo vse pristno, izvirno, nič pogretega, ponarejenega, nič sleparstva, nič fraze! Kar je rekel, to je bilo rečeno, kar je postavil, to je stalo. In znal je biti vesel, šaljiv, dovtipen; po

otročje najiven in zabavljiv, todà brez hudobnosti; Levstik je bil plemenita duša in podlost je bila daleč od njega! — O čem sva govorila? O vsem, kar more zanimati poštenega, izobraženega človeka, iskrénega rodoljuba, Slovenca in Slovana! Največ, sevéda, o jezikoslovstvu, o slovenščini stari in novi, o slovstvu, o pesništvu tujem in domačem. Kako je on umel svojega Shakespearja, Goetheja, Preširna, kako zlasti srbske narodne pesmi! Té so mu bile že celo prava svetinja. Vuk mu je bil pravi »hodizmáno« — vademecum. Kolikokrat ga je potegnil iz žepa v pogovoru ter bral kaj posebno lepega iz njega! Lepo ga je bilo poslušati, lepo govoriti ž njim o resnih stvaréh, ali tudi v veseli, glasni druščini ni mogel nihče tekmovati ž njim; vesel je znal biti, šaljiv in norčav do preširnosti. Tudi katero debelo je časi zarobil, nesalonsko, ali — in to je vredno posebnega poudarka — nikoli ni zvonil tistega — zvonca, ki se tako pogostoma zvoní v mladih druščinah in — starih.

Ni čudo torej, da je imel svoje posebno veselje s »Pikinim Jožkom«. Tá človek — Pika se je dejalo materi njegovi, kakor je sam pravil — pol trubadurja, pol berača, ustavil se je, kadar je prišel zopet v naš kraj, vselej v naši gostilni. Vse ga je rado imelo, tudi »gospá«, mendà zato, ker ji je tako lepo in brezplačno kratkočasil gôste; stregla mu je, kakor drugim popotnim ljudém in dajala mu prenočišča, četudi v sénu ali slami!

Imenoval sem ga berača, a tega priímka bi mu človek ne bil smel dati v óči, tudi ga nisem nikoli videl, da bi bil prosil, vzel je pa rad, kar se mu je dalo. Sam se je imenoval »generala kranjskih beračev«, in nikoli ni nobenemu dovolil, da bi vpričo njega beračil pri gôstih. Če je kateri glavo pomolil skozi vrata, skočil je Pikin Jožek takoj, dal mu sám kaj, porinil ga ven ter vrata zaprl za njim. Kruha si je služil in — žganja s petjem, piskánjem in raznimi norčijami, ki jih je uganjal. Pel je narodne, Kančnikove in — svoje. Zaradi ene je bil, kakor Ovidij, prognan iz rojstvenega svojega kraja, sosedne nam Ribnice. Zložil jo je bil rojakom svojim, Ribničanom v nečast, in zato so mu prepovedali, stopiti kedaj na ribniška tla. To je starega možá hudo bolelo, a niso mu nič pomagale vse prošnje. Tudi pesmi tiste ni rad pel; in če se je že dal pregovoriti in se je prepričal, da ni Ribničana blizu, treba mu je bilo položiti prej »groš« na mizo; druge je pel po »črnem« krajcarji. Še neko drugo je pel samo po groši; in ta je bila Levstikova. V tistem času so bile občine po deželi znova osnovane, in gospodje župani so bili silno moški in oblastni. Levstik pa je bil mož, ki ni rad zamudil prilike, kako nerodnost osmešiti, in

človeku, ki je bil potreben, pod nos pokaditi. Zložil je torej zabavljico županom — to je on znal kakor malokedó. In ko je bila zložena in lepo prepisana, šel je, kakor je sam dejal, »izgubìt« jo, sevéda tja, kjer je védel, da jo skoraj kedó najde. In res jo je našel nekedó, a kako je prišla pravemu móžu, Pikinemu Jožku v roko, to sem že pozabil. Tudi té ni pel nikoli, da bi ne bil prej dobro pogledal po hiši, če ni kje kakega župana. Bili so namreč strašno razkačeni na ubozega trubadurja. Ko sem ga vprašal nekdaj, zakaj jo poje samo po groši, odgovoril mi je: »O Vi ne véste, koliko časa sem vznak ležal za plotom, da sem se je naučil in pa zložil ji napev!« To je Levstika silno veselilo!

Todà pustimo že Pikinega Jožka, dasì se ga z veseljem spominjam in bi imel še mnogokatero veselo povedati o njem.

Najrajši pa je Levstik občeval z lâškimi »fanti«. Med njimi v kotu za mizo, to je bilo pravo mesto njegovo; tu je sedèl široko in oblastno, kakor vojvoda med svojim ljudstvom. Mladi Laščanje — in tudi stari vmes — so ga pa gledali kakor zamakneni, pa poslušali! Kar samo se jim je smijalo od veselja in ponosa, da imajo takega gospoda med seboj, takega možá, rojaka! Tù se je kazalo naše ljudstvo v vsi svoji ljubeznivosti. Ti ljudje gotovo niso védeli, kaj je pesnik, še imena tega niso morebiti slišali nikoli, a slutili so in čutili, da je človek, kakeršen je Levstik, neka posebna prikazen, mož, ki ga ni smeti meriti z navadnim merilom. Levstik in jaz — tudi z menoj so ravnali tako, sosebno pozneje — sva vse smela; dovoljena bila je nama vsaka razposajenost in preširnost, tudi take, za katere bi bil kak drugi, sosebno gosposki človek kaj druzega dobil. Mendà sem se jaz prav od Levstika učil, tako z veseljem zahajati med preprosti narod in čutiti ž njim. Spominjam se še, kako je neki večer prilomastil v stransko sobo, kjer sem sedèl med lâško gospôdo — uradniki so tudi zahajali v našo gostilno — ter zgrabil me, potegnil izza mize, porinil me v véliko izbo ter posadil v kmečko druščino, govoreč: »Kaj boš tam? Sèm-le sédi, duša, da boš videl, kaj je Laščan!«

Povsod se čisla junaštvo in korenjaštvo; posebno ima pogum in telesna moč veljavo svojo med kmečko mladino. Tudi na to stran je bil Levstik Laščan od nog do glave. »Metati se« je znal in rad se je metal, kakor kateri si bodi, za šalo, in tudi za res, če je bilo potreba. Tekel ni nikoli. Z veseljem in ponosom je pripovedoval, kako je bil na tla treščil nekega mladega dolgopetca, ki mu je zabavljal in ga nadlegoval na poti iz Vodmata v Ljubljano. — V našo gostilno je zahajal tudi poveljnik žandarmerijskega oddelka v Laščah, silno dolg

človek, Korošec; Levstik mu je bil komaj do rame. Pa se je govorilo o metanji. Kar sta se imela, on in Levstik! Malo se zavrtita in zdajci ga položí Levstik kakor žrd na tla, in v znamenje zmage poklekne nánj! Na to vstane mirno, kakor bi se ne bilo nič posebnega zgodilo; samo suknja mu je bila razprana, da je bilo treba takoj šivanke. To bi samo ob sebi ne bilo še nič tako hudega; ali polno omizje mladih Laščanov je videlo ta prizor! Védeti je treba, kaj so bili tedaj po deželi žandarji, in potem si je lahko misliti, kaj so čutili gledalci, ko so videli mogočnega, ne posebno ljubljenega orožnika na tléh, Levstika pa na njem! To je bila zmaga, to je bil junak! — Še neko drugo znamenito dogodbo so tisti čas Lašče zapisale v króniko svojo. Igra, gledališka igra se je igrala, mendà tedaj prvič v tej pošteni vasi. Imenovala se je »Juntez«, spisal jo je bil Levstik, a igrali smo jo: on, jaz, neki uradnik, neki dijak, pa neka znana deklica iz Kočevja. Za gledališče je bila naša gostilna. Nekaj dnî pred tistim večerom in nekaj dnî potem ni se skoraj nič druzega govorilo po laškem okraji. Ko je prišel čas, privrelo je bilo ljudstvo od vseh stranî, od daleč in od blizu. Hiša je bila natlačena, da ni bilo gibati se môči; po cesti in po vrtu so stali ljudje ter vzpenjali se, da bi kaj videli ali vsaj slišali skozi odprta okna.

Igrali smo, dejal sem igro. V resnici smo mi drugi kaj malo igrali. Ko je nastopil Levstik, govoril je skoraj sam, mi smo bili kakor statisti, ali bolje rečeno, sami smo bili bolj gledalci in poslušalci nego igralci. Ali kakšen je pa tudi bil, in kako se je vêdel in govoril! Jaz sám ga nisem spoznal takoj, ko sem ga ugledal, tako je bil našemurjen. Povsod okoli je, kakor nam je pozneje sam pravil, iskal potrebne oprave za starega kmeta, kakor si ga je on mislil. Ali takega klobuka, iz preteklega stoletja, z ónimi širokimi mahajočimi kraji, pa tudi res nisem videl ne prej, ne pozneje. In za tisto zakrivljeno palico je več časa lesá iskal po gozdih. In kako se je grdó jokal in pel stari Juntez! Ko je napósled mož, truden in malo vinjen, naslonil glavo na mizo ter zaspal, začul se je hrup v stranski izbi. Kaj je bilo? Neki kupec gorenjski, ki se je bil tisti večér ustavil v gostilni in je gledal čudni prizor, menil je, da se vse res tako godí. »Ne, tega pa ne!« dejal je srdito! »Ti potepuhi — dva dijaka pa gospod »komisár« — so upijánili možá, zdaj ga bodo pa okrali.« (Juntez je bil namreč, predno je zaspal, svoje srebro — bile so res okrogle čepinje — iz pása raztresel po mizi. Komaj so ljudje udržali Gorenjca, da ni šel ter vse razpodil. Tudi ko je bila igra končana, ni se dal pregovoriti. »Kaj menite, da sem tako neumen, da ne vém, kaj vidim«, srdil se je po-

štenjak. In krčmarici je rekel: »Veste, gospá, tolikrat sem se že ustavil pri Vas, a nikoli več se ne bom. Mislil sem, da je Vaša hiša poštena hiša, zdaj pa vidim, da ni, ker se take rečí v nji godé«. In ko se mu je Levstik pokazal, da je on tisti Juntez, ki so ga upijanili ter vzeli mu hčer, Žepánčku namenjeno, da se je poročil dijak ž njo, bil je strašno hud, da ga imamo za takega tepca.

Lepa večerja, katero nam je bila napravila hvaležna krčmarica, končala je lepi večer. Ob enem smo tu obhajali Levstikovo slovó. Odhajal je na Pivko za odgojitelja k znanemu, jako čislanemu pesniku in skladatelju slovenskemu. Tù je imel lepo priliko, seznaniti se s krepkim ljudstvom na Pivki in nepopačeno govorico njegovo. Ali tudi omenjenemu móžu ni bilo bivanje njegovo na Pivki brez posebne koristi, sosebno pa pesmim njegovim. Levstik sploh ni mogel nikjer bivati nekaj časa, da bi ne zapustil dobrotnega sledú za seboj; tudi to je bila neka posebnost njegova. Sosebno pa, kdor je hotel poslati pesmi ali tudi kako drugo knjigo po svetu, a se ni prav upal, tu ni bilo boljšega pomočnika, ranocelnika in zdravnika, nego je bil Levstik. Svet slovenski bi strmel, ko bi se mu odkrila in razodela vsa ta skrivna delavnost Levstikova; ali kedor je iskal pomoči njegove, on je molčal, Levstik pa tudi. (Konec prihodnjič.)

Na cvetji se vender ti solze bliščé! . . .

Čuj, burje ledene po planem vršé,
V dvorani pa mehka toplota se širi,
In v sladkem razkošji, v prijetnem nemiri
Plesalcev veselih se pari vrté.

I ti zavrtela si v burni se plés,
Očesi žarita se v strastnem ti sviti,
In nedrije cvetje dehteče ti kiti,
In čarobna si kakor angelj z nebés.

Ko táko gledalec te zrem nevesel,
Otožnost srcá se mi jadnega loti,
Ker znam, kaka čustva po prsih zdaj vró ti,
Ker znam, da obup ti je dušo objel.

Pozábila rada minulih bi dnij,
Ko z mojim se tvoje srcé je ljubilo . . .
A ples je spominu preslabo mamilo
In mrtve spomine le znova budí.

Čeprav se ti rože na lici žaré,
In nedrije mlado razkošno se dviga,
In plamen veselja v očeh se ti vžiga,
Na cvetji se vender ti solze bliščé! . . .

Fr. Gestrin.

Dolgost človeškega življenja.

Spisal **dr. Jos. Vošnjak.**

olgo živeti in sevéda tudi dobro živeti, želí si malone vsak človek. Higijena in sploh vsaka znanost, katera se bavi s človekom, naperjena je v to, da bi podaljšala človeku življenje. Kje pa je meja našemu življenju, do katere starosti more dospeti človek? Je li ta meja bila druga v minulosti, in ali ni nobenega pomočka podaljšati si življenje? — Ne le sedaj, tudi v prejšnjih časih se je zdelo ljudem življenje prekratko, in domišljevali so si, da je človek v prazgodovinski dôbi delj živel in da pojema in oslabeva človeško teló, torej da krajši čas živimo v naši dôbi. Znanost naj bi pomagala proti postáranju, a ni znala. Zato so se ljudje obračali do takozvanih tajnih znanostij, do magičnih pomočkov ter si z raznimi »eliksiri« izkušali ohraniti mladost. Najoriginalnejši med sleparji, ki so trdili, da znajo podaljšati življenje, bil je Balsamo ali grof Saint Germain. Trdil je sam o sebi, da je star več nego sto let in pripovedoval dogodke, ki so se vršili več sto let prej, kakor da bi bil tačas sam navzočen. Prodajal je svoj eliksir za drag denar lehkovérnim ljudem in nemara bi še dandanes dobro tržil s svojimi kapljicami, ko bi jih naznanjal po časnikih in pridejal podobo starke, ki se je po njegovih kapljicah izpremenila v mlado, cvetočo deklico. Večna mladost, kdo ne bi hrepenel po nji?

Učenjaki so izkušali na razne načine določiti normalno dôbo človeškega življenja. Aristotel, ki se je zanimal za to vprašanje, primerjal je dôbo življenja drugih živalij s človekom in spoznal je, da je neko razmerje med dôbo nosééčosti in rastí in dolgostjo življenja. Tudi Buffon je prišel do tistega sklepa, da dôba rastí je v nekem gotovem razmerji z dôbo vsega življenja. Pa v katerem? Buffon si o tem ni bil jasen, ker ni védel za znamenje, po katerem se sodi, da je človek dorastel. Šele Flourens je dokazal, da pri sesálcih poneha daljna rast, kadar so kostí zrastle z epifizami, to je s hrustanci.

To se zgodí pri človeku v 20., pri velblodu v 8., pri konji v 5., pri volu in levu v 4., pri psu v 2. letu življenja. Ako se ta številka pošteva s 5, dobimo dôbo življenja. Potem dobimo za človeka 100 let, za konja 25, za vola 20, za psa 10 let. Toda znamenje za končano rast, zrast kostij z epifizami, ne zgodí se pri vsakem človeku v tisti dôbi in póleg njega se mora vsekako uvaževati dôba noséčosti. Flourens je celó trdil, da je človeku mogoče živeti do 200 let. Pa med slučaji

dolzega življenja, namreč verjetnimi, ki so dokazani dokumentarno, ne nahaja se nobeden nad 160 let. Ako se računja dôba rastí z 20 leti, potem bi se morala poštevati z 8, da dobimo mejo človeškega življenja.

Fizijologu Burdachu pa se je imenitnejša zdela števílka 10, s katero pošteva dôbo noséčosti. Izračunjal je, da človek lehko živí 4000 tednov ali 76 let in nekaj mesecev. Pa to starost doseže primerno malo ljudij, še menj jih je, ki prekoračijo 100 let. Učenjak Haller je nabiral iz knjig vse slučaje visoke starosti iz raznih časov in naštel 1000 ljudij, ki so bili stari 100 do 110 let, 62 z 110 do 120 leti, 29 z 120 do 130 let, 6 jih je bilo starih 140 do 150 in dva celó nad 150 let. Na koliko milijonov pa spada jeden teh starcev? Pri poslednjem ljudskem štetji je bilo v Italiji vpisanih 380 stoletnih ljudij, torej 3 na 100.000. V nekaterih deželah jih je celó več, po 8 na 100.000 zlasti na Angleškem in v Zjedinjenih državah amerikanskih, kjer so našteli po 30 stolétnikov na 100.000 prebivalcev. L. 1873. umrlo je na Angleškem 10 moških in 80 ženskih nad 100 let starih. Pa kdo bi trdil, da je normalna dôba našega življenja 100 let, ako le 80 ljudij od jednega milijona doseže to starost? Od 10 porojenih jih umrje malone polovica v prvih dveh letih, povprečna starost človeška po tem bi bila 40 let.

Po poslednjem ljudskem štetji je bilo med Slovcnci stolétnikov le 7, namreč na Kranjskem 1 moški 101 leto star, na Slovenskem Štajerskem 2 ženski in 1 moški, na Goriškem 1 ženska, na Koroškem 1 moški in 1 ženska. Od 90 do 99 let starih pa je bilo na Kranjskem 32 moških in 47 ženskih, na Štajerskem 35 moških in 47 ženskih; 80 do 90 let starih ljudij je bilo naštetih na Kranjskem 1275 moških, 1152 ženskih, na Slovenskem Štajerskem 874 moških, 793 ženskih.

Ali pojema dolgost življenja mimo naših prednikov, ali pa se morda podaljšuje? Nì prvo, nì drugo. Zgodovinski človek kaže ves čas blizu jednako dolgost življenja. Kajti če beremo o devetstolétniku Metuzalemu, moramo misliti, da tu ni govora o letih sedanje dolgosti. Starci izredne starosti so bili redki v prejšnjih tisočletjih, kakor so zdaj.

Jeden najstarejših ljudij je bil gotovo neki Peter Čartan, ki je v Temešvaru l. 1727. umrl 185 let star. V Londonu je v Westminsterski opatiji pokopan neki Karr, ki je dosegel starost 152 let. Visoka starost se podeduje v rodbinah, kakor mnoga druga telesna in dušna svojstva. V Contanecu na Francoskem je umrl Miklavž Petours 118 let star. Pokopal je štiri žene in zapustil 191 otrók, unukov itd. do sedmega kolena. Njegov oče je bil dosegel 123 let, njegov ujec 137 let. V Sadovi v Banatu je živel Janko Rovin 164 let ter bil z jedno in tisto

ženo oženjen 147 let, takó da bi po treh letih bil obhajal tretjo zlato poroko.

Ako se vprašamo, katerega stanú ljudje dosezajo najvišjo starost, moramo odgovoriti, da nahajamo v vsakem stánu izredno stare ljudi. Povprečna starost je pač pri nekaterih stanovih krajša, nego pri drugih, n. pr. pri zdravnikih mimo duhovnikov in učiteljev. Vojaki, ako ne padejo v vojski, dosežejo visoka leta, zlasti umirovljeni, ki nimajo druge skrbí, nego da si ohranijo prav dolgo življenje. Na Angleškem je v poslednjih 15 letih umrlo 100 generalov in admiralov, starih nad 80 let, 24 jih je bilo celó nad 90 let. General Radecky je bil 82 let star, ko je zmagal pri Navari, Moltke pa že šteje blizu 90 let.

Med učenjaki, pisatelji in pesniki nahajamo mnoge starce, pa še več jih, ki so zapustili ta svet, ko so šele prav začeli razvijati svoja krila. Nas Slovence tudi na to stran tepe usoda. Najgenijalnejši naš pesnik Preširen ni dosegel nì 50 let, Jurčič še ne 40. leta, Stanko Vraz le 41. leto, Simon Jenko je umrl v 34. letu, dr. Toman v 43. dôbe svoje. Toda poslednji spada bolj med politikarje in politika kvari živce in želodec. »Ein politisch Lied, ein garstig Lied«, pravi že Goethe. Položila nam je smrt v rani grob dr. Radoslava Razlaga v 54., dr. Costo v 43. letu, nekdanjega urednika »Sl. Naroda« Tomšiča v 30. letu, Božidara Raiča v 59., dr. Zarnika v 51. letu starosti. Jedini oče Slovencev dr. Jan. Bleiweis je srečno prebil najhujšo politično borbo in doživel 73., A. Einspieler pa 74. leto.

Naših pisateljev je dosegel najvišjo starost Koseski 81, potem Primož Trubar 78 let. Bliža se mu Miklošič, porojen 1813. leta, in Davorin Trstenjak, porojen 1817. l. Oba pa preseza dr. Jožef Muršec, ki ima že 81 let, in Matija Majar, živeč v Pragi v 79. letu dôbe svoje. Metelko je imel 71, Kopitar 64, Vodník le 61 let. Tudi Anton Martin Slomšek je dosegel le 62. leto. V najkrepkejši moški dôbi so nas zapustili Fran Erjavec z 52, Anton Janežič z 41 in Fran Levstik s 56 leti, dasi je sicer ravno med učenjaki mnogo prav starih gospodov.

Francoski kemik Chevreuil je lani praznoval svoj 100. rojstveni dan, krepak na duhu in na telesi. Aleksander Humboldt je učakal 90, anatom Morgagni 89 let in anatom Hyrtl, porojen 1811. l., še živí. Newton je imel 85, Herschel 84, Galilei 78 let. Lukianu je njegov humor pomogel do 80 let, pisatelj »Makrobijotike« Hufeland je dejanjski pokazal, da so dobri njegovi pouki, s tem, da je po njih živel 75 let. Luigi Cornaro pa, ki je davno pred Hufelandom spisal knjigo, kakó podaljšati človeško življenje, podaljšal si je je res do 98 let. Najstarejši med

pesniki je menda bil Sofoklej, ki je dosegel 90 ali celó 95 let. Anakreon bil bi lehko dosegel še več, da se ni v 85. letu zadušil na vinski jagodi, katero je prehlastno pogoltnil. Lukian trdi, da je Epiharmus, satirični pisatelj, živel 97 let, Evripid pa le 70 let, ker se je baje ponesrečil pri neki ponôčni zaljubljeni afêri.

Med angleškimi pesniki je Shakespeare umrl že v 52. letu dôbe svoje, Milton ko je imel 66, Tennyson pa 79 let. Najstarejši italijanski pesnik je bil 88letni Manzoni, Metastasio je štel 84, Petrarca 70, Dante le 48 in Torquato Tasso še menj let. Na Francoskem so posebno učenjaki dolgoživeči, n. pr. Guizot 87, Mignet 88, Thiers 80, Michelet 76 let. Vse preseza Ranke s svojimi 91 leti. Sicer pa ravno med zgodovinarji nahajamo prav starih gospodov: Ksenofonta z 90, Polybija z 82 in Plutarha z 80 leti. Nemških pesnikov je Klopstock dospel do 79, Wieland do 80, Goethe do 83 let v tem, ko je Schiller umrl že v 46. letu dôbe svoje.

Iz teh podatkov torej vidimo, da ni izključen nobeden stan, ako iščemo slučajev dolgega življenja. Ali pa je res taka sreča, dolgo živeti, ali je vredno, truditi se, da si podaljšamo življenje za nekoliko let, ki v večnosti še ne pomenijo toliko, kolikor jedna kaplja v morji? Modrijani so različnega mnenja. Nekateri, n. pr. Leibnitz, trdé, da je ta svet najboljši, da je torej vredno na njem živeti prav dolgo. Takih optimistov pa je prav malo. Največji pesniki vseh národov in najslavnejši modrijani spoznavajo, da je človeško življenje le trpljenje in čim prej se neha, tem bolje. Začnimo s sv. pismom. Kaj čitamo v psalmistu? »Naše življenje traja 70 let in če visoko, 80, in večina tega je beda in trud.« In Jezus Sirah toži: »Togepolno je človeško življenje od začetka do konca. Zmerom skrb, strah, up in konečno smrt.« In kakó tarna Job ter preklinja dan, ko je ugledal luč svetá!

Prav hudi pesimisti so grški in indski pesniki, katerim se pridružujejo tudi najslavnejši naših slovenskih poetov. Sofoklej polaga koru v »Edipu« v usta besede:

»Ne biti rojenemu, o človek,
Najvišja in največja je sreča;
Pa če si že ugledal luč svetá,
Pomisli, da je najbolje oditi
Tja, odkoder si došel, z letečim korakom.«

Evripid pa meni:

»Okoli novorojencev bi se morali glasno plakaje
Zbirati, ker hodijo naproti tako hudemu gorjù;
Mrliče pa, ki si počijejo od trpljenja,
Spremljati vriskaje in srečo jim želèč.«

V »Mahabharati« čitamo:

»Grozna bolest drží se življenja.
Življenje je le trpljenje.«

Celó najsrečnejši nemški pesnik Goethe je vzdihnil: »Wir alle leiden am Leben.« Ni čudo, da je filozof Schopenhauer, ki je sistematično obdelaval pesimizem, prišel do sklepa, da bode človeštvo napósled samó spoznalo, da je treba konec storiti vsemu človeštvu, menda po poti, kateri je pokazal Origines. —

Izmed naših pesnikov kliče Preširen:

»Prijazna smrt, predolgo se ne múdi!«

in Bóris Mirán toži:

»Kaj nas je treba bilo, kaj svetâ?
In mene kaj? — Nerešena uganka,
Vse suče se, preminja brez prestanka,
Življenje v sebi smrti kal ima.
Vse dim nad streho, nične sanje,
Prikazen, ki zagledana beží,
Gotovo je samo, kar me bolí,
Ostalo vse — otročje domišljanje.«

in na drugem mestu:

»Da smo rojeni, to nesreča,
To greh, pokora je največja.« —

In spet drugod:

»Vse ničevo, vse otlo, puhle pene,
Le prazna paša srca in očí;
Če se trenotje ti smehlja — premene,
Nesreče boj se, ki poleg preží,
Nesreča sama nam je zvesta — sreča
Na bilki rosa jutranja blesteča.«

In Gregorčič:

»O, zemlja je res le dolina solzá,
Le žalost, trpljenje je tukaj domá.« —
»Kdo gledal bi ta hrib in dol,
Zaklet le v revo, jok in bol,
Hinavstva, zmot, trpljenja poln,
Sirot in sirotenja poln?«

Kdo bi se mu čudil, da je konečno vzkliknil: »Človeka nikar!« Zato méni ruski pesnik Lermontov: »Življenje ni vredno, da se toliko zánje trudimo. In vender živimo, iz radovednosti, pričakujoči kàj novega — to je smešno in žalostno.« Ruski mužik pa se tolaži: »Vse je budalost na tem svetu. Priroda je blaznica, usoda purica in življenje kopejka.«

Vender so še ljudje, in teh je večina, katerim se velika sreča zdí dolgo živeti, in ki bi storili vse, samó da si podaljšajo življenje.

Kakó si moremo podaljšati življenje? Dobrih svetov in naukov ne pogrešamo. Predno je še Hufeland v svet poslal svojo »Makrobijotiko«, ponujali so alhimisti eliksire svoje in zdravniki so, kakor pravi Faust »mit höllischen Latwergen« izkušali ozdravljati bolnike in podaljšati življenje. Prvi pogòj visoki starosti je, ne gledé na drugo razmerje, podedovanje tega svojstva v rodbini.

Kakó pa naj je sicer človek ustvarjen in kakó naj živí, da bode n. pr. stolétnik, ne dá se splošno določiti. Angleška zdravniška družba je pozvedovala pri vseh stolétnikih na Angleškem, kakó so živeli, da so dospeli do takó visoke starosti. Odgovori so bili takó različni, da iz njih ni dobiti nobenega vodila. Največ je ženskih med stolétniki, ker njim bòj za obstanek ni takó trd in ne požira pred časom dušnih in telesnih sil, kakor pri moških. Sicer pa so stolétniki med bogatini in ubožci, med poslednjimi tóliko več, ker jih je na milijone, a prvih le na tisoče. Tudi tóliko hvaljena zmernost v jedi in pijači ne pomaga gotovo do starosti, ali nasproti je dovolj slučajev, da si neredno in nezmerno živeči ljudje s tem ne nakopljejo vselej ranega groba, temveč dospó do visoke starosti. Bodi samec ali uprežen v zakonski jarem, bodi vegetarijanec ali mesojédec, píj sámo vodo ali tudi alkoholne pijače, puši tobak ali ne, lehko se postáraš, ako ti je usojeno.

V nekem mestu na Slovenskem Štajerskem sta živela dva starca, ki sta imela oba blizu sto let. Prvi je bil oženjen, drugi samec. Prvi, g. P., pušil je tobak, začenši po kavi zjutraj do nočí, ko je légel spat, drugi, g. St., nì vohati ni mogel tobaka. Prvi je pil vino, suho vino, dobro in močno, drugi le malo vina z vodo pomešanega. Prvi je imel v srečnem zakonu šestéro ali še več otrók, za katere je moral skrbeti, drugi je bil sam na svetu, pomagala mu je le netjakinja v gospodarstvu, a ta je bila omožena. Oba sta bila pač imovita in nista pogrešala nì kruha, nì mesá. Prvi je umrl v 99. letu, drugi nekoliko časa za njim, jeden dan pred svojim 100. rojstvenim dnevom.

Kaj bi naj svetoval ljudem, ki bi radi učakali prav visoko starost? »Ne píj suhega vina, temveč krsti je z vodo. Takó dela gospod St., ki učaka malone sto let.« — »»Kaj pa gospod P.? On ga srka vsak dan svoj poldrugi literček in še več, pa mu tudi ne manjka veliko do sto let.«« — »Tobak škoduje, nikotin je hud strup.« — »»Potem bi gospod P.«« — takó je ugovarjal bolnik, ki je po mojem mnenji zavoljo preobile káje trpel na želodečnem katáru — »»moral že davno ležati pod grudo!«« in smijé se prižgal si je vražjo viržinko.

— »Oženíte se!« svetoval sem pristavu Š., ki se je vsak dan pritoževal o neprebavni, po samem lôji smrdeči juhi v krčmi. »Oženíte se in stari bodete, kakor gospod P.« — »»In gospod St.? Ali ni starejši od gospoda P.? Rajši se po njem ravnam.«« — Moral sem umolkniti ter pustiti, da si je vsak vzel za vzgled, kakor mu je ravno kazalo, danes gospoda P., a jutri gospoda St. Toda naj so posnemali prvega ali druzega, nikdo ni več dosegel njiju starosti, ker jim — ni bilo usojeno!

Pisma iz Zagreba.

Piše **Josip Starè.**

XIX.

Ljubo domá, kdor ga imá,« pravi slovenski pregovor, hrvaški pa isto misel še lepše in določneje izreka v besedah: »Moja kućica, moja slobodica«. In res je takó, nikjer ni človeku takó dobro, kakor domá. Za učenca ga ni večjega veselja, nego kadar čez praznike sme iti domóv k svojcem, četudi je očetov dom le preprosta koča s slamnato streho; a če je človek odrasel in je že sam svoj, zopet mu je prva skrb, da si uredi svoj dom in ognjišče svoje. Bodisi v svetu slaven in veljaven, prave sreče najde le na dômu svojem, kajti le tu sme slobodno živeti po srci svojem, rešen vseh društvenih in stanovskih spón. Kar velja za zasebnega človeka, to velja tudi o družbah in zavodih ali o takozvanih »moralnih osebah«, ki se tudi ne morejo slobodno kretati in prav razvijati, dokler nimajo svojega dóma. Zato se po vsem Slovenskem že leta in leta nabirajo prineski za »Narodni dom« v Ljubljani.

»Zvonove« čitatelje smo v duhu že večkrat vodili po Zagrebu ter jim kazali lepe kulturne palače; vedli smo jih na vseučiliški trg, kjer na prvem mestu ponosno stojí veliko poslopje hrvaškega vseučilišča; njemu nasproti pa v ličnem vrtci dom hrvaškega »Sokola« in pevskega društva »Kola«.

Takrat je bilo okoli trga še mnogo praznega prostora, danes pa je do malega že ves pozidan, kajti na zahodni stráni se ravno zgotavlja velikansko poslopje obrtne šole po osnovi stavbinskega umetnika Boleja, na drugi stráni pa je kraj ukusne hiše gospodarskega društva tudi že malone dovršena palača, na kateri se v pozlačenih črkah svetijo besede: »Hrvatski učiteljski dom«.

Tu bi potrpežljivi čitatelj utegnil neverjetno zmajati z glavo, češ, odkod palača učiteljskemu stánu, o katerem je že stari rimski pregovor dejal, da »kogar so bogovi črtili, napravili so ga učitelja.« In vender je hrvaški učiteljski dom po velikosti in po obliki svoji v zlogu moderne renesance vreden, da mu pravimo palača. Do pičice se je tu izpolnil hrvaški pregovor, ki pravi: »zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača«. Predno povémo, kakó so hrvaški učitelji to kamenje skupaj znašali, ne bode odveč, če se ozremo nekoliko nazaj na dušno in društveno delovanje hrvaških učiteljev v zadnjih petindvajsetih letih. Brž ko je cesarsko pismo leta 1860. avstrijansko-ogerskim národom podelilo večje slobode, jeli so tudi hrvaški učitelji misliti, kakó bi visoko milost sebi v prid obrnili in si v združevanji olajšali težave stanú svojega. Najbolj so se jim smilili zapuščeni otroci prezgodaj umrlih tovarišev svojih ter so ustanovili »Zadrugo«, društvo za podporo učiteljskim sirotam. Z malim prineskom treh goldinarjev na leto si vsak učitelj otročiče svoje more zavarovati proti največji bédi, dokler ne odrasó. Začetek je bil težak, ali ker se je polovica letnih dohodkov nalagala v glavnico, kateri se ni manjkalo niti drugih dobrotnikov, množili so se dohodki od leta do leta, in danes ima »Zadruga« že 33.000 gld. imetja.

Imenitnejša je bila skrb za dušni razvoj hrvaškega učiteljstva, kajti brez omikanih národnih učiteljev bode ljudska šola hirala in ne bode reševala naloge svoje. Ni pa dovolj, čemur se kdo v šoli naučí; to je podlaga, na kateri se mora človek sam dalje likati in izobražati, da ne zaostane za drugimi. Če to velja o vsakem omikanem človeku, velja tembolj o učitelji, ki bi zmeraj moral védeti, kakó svet napreduje v njegovi stroki. To pa ljudskemu učitelju ni vselej in povsodi mogoče, kajti po vaséh nima knjižnic, in sam si ob malih dohodkih svojih ne more kupovati najnovejših knjig. Hrvaški učitelj pa je najprej trebal hrvaških strokovnih knjig, katerih si niti za novce ne bi bil mogel omisliti zato, ker jih sploh ni bilo. Da bi odpravili ta nedostatek, ustanovili so si hrvaški učitelji šolski list »Napredak«, ki je z novim letom 1889. ravno nastopil trideseti svoj tečaj. To je bilo že nekaj, a vender je bilo premalo. Čim dalje bolj so hrvaški učitelji uvidali, da jim treba društva, v katerem bi se drug druzega vzpodbujali na duševno in literarno delovanje ter si takó sami ustvarili strokovno književnost v hrvaškem jeziku. Zajedno bi v takšnem društvu mogli pretresovati in sklepati tudi o drugih potrebah ljudskih učiteljev in ljudskih šol in nánje opozarjati deželno vlado. Bilo jih je, ki niso verjeli, da bi se takšno društvo dalo oživeti in vzdržati ob

skromnih pripomočkih hrvaškega učiteljstva; ali bilo je tudi odločnih móž, ki so se s polnim zaupanjem poprijeli dela, in ko je v Zagrebu leta 1871. bil prvi shod hrvaških ljudskih učiteljev, bila so že potrjena pravíla novemu društvu, ki se zove »Hrvatski pedagogijsko-književni sbor«.

Odslej je ta »književni sbor« bil prvi pospeševalec ljudskega učiteljstva in ljudskega šolstva na Hrvaškem; a kakó prazen je bil strah malodušnih omahovalcev, pričajo nam najbolje številke, kajti danes to društvo izdaja po četvéro pedagogijskih knjig na leto, šteje nad 1500 družabnikov, ima dosti bogato knjižnico ter 22.000 gld. imetja. Še bolj pa bodemo umevali ceniti korist tega društva, če si nekoliko ogledamo pravila njegova. Po teh ima »pedagogijsko-književni sbor« nalogo širiti strokovno in splošno omiko med hrvaškimi ljudskimi učitelji ter spešíti razvoj ljudske šole. Da bi doseglo namen svoj, mora društvo izdajati pedagogijske in sploh poučne spise za učitelje in šolsko mladino; osnovati za potrebe svojo knjižnico in druge zbirke; urediti pedagogijsko čitalnico za svoje družabnike; skrbeti, da bi se tudi po deželi napravile takšne knjižnice; podpirati izdavanje pedagogijskih knjig; dajati podpore za potovanja; napravljati pedagogijska in druga poučna predavanja; predlagati vladi nasvete za izboljšanje ljudskega šolstva ter sploh porabiti vsak zakonito dovoljeni pripomoček. Družabniki se ločijo v prave, dopisujoče, častne, ustanovnike in podpornike. Pravi družabnik more biti samó pisatelj, ki je s pedagogijsko literarnimi spisi svojimi dokazal, da je zmožen in voljan pospeševati društveno delovanje. Dopisujoči družabnik more biti, komur je odbor dobro ocenil kako pedagogijsko razpravo. Častni družabnik si mora pridobiti posebnih zaslug za ljudsko šolo ali za »pedagogijsko-književni sbor«; ustanovitelj plača 15 gld. za vse žive dní, podpornik pa po jeden goldinar na leto. Odborniki so vsi pravi družabniki, ki bivajo v Zagrebu, a njim na čelu stojé predsednik, tajnik in blagajnik, katere voli občni zbor na tri leta. Predsednik se ne sme jeden voliti dvakrat zapóred, ampak šele tedaj, ko so vmes minula tri leta. Odbor se shaja v seje, kadarkoli je potreba, razsoja priposlane spise ali pa jih daje strokovnjakom, da jih ocenijo, toda vsako četrtletje mora napraviti po jedno javno sejo s pedagogijskim predavanjem. Za društvene namene je smeti odboru potrošati vse letne dohodke, le od obrestij mora tretjino dodati glavnici, ki se takó vedno sáma množi.

Na podlagi teh pravil je »Pedagogijsko-književni sbor« takoj začel delovanje svoje. Povédati ne moremo vsega, le nekoliko imenitnejših ukrepov hočemo omeniti. Leta 1872. pozval je »sbor« hr-

vaške učitelje, naj se udeležé prvega shoda slovenskih učiteljev v Ljubljani; a od vlade je izprosil, da je na svoje troške poslala dva učitelja in jedno učiteljico na učiteljski shod v Hamburg. Tudi je vladi predložil ukrepe svoje o preosnovi ljudskih šol ter nasvete za nove šolske knjige. Leta 1873. povečal je glasilo svoje »Napredak« ter zajedno ustanovil »Smilje«, list za nežno mladino, a na prošnjo njegovo je vlada po dva učitelja iz vsake županije poslala na véliko razstavo na Dunaj. Dovršenim učiteljskim pripravnikom je leta 1874. od vlade izprosil podporo v novcih, da si kupijo potrebnih pedagogijskih knjig. Leta 1878. začel je izdajati novo zbirko »Knjižnico za mladež«. Leta 1879. poslal je v Ljubljano odbornika, da je čestital dru. Bleiweisu o njegovi sedemdesetlétnici; a leta 1880. udeležil se je svečanosti na Vrazovem rojstvenem dômu. V tem si je s književnim delovanjem svojim pridobil čimdalje več veljave in dežélna vlada dalmatinska in vlada srbska in bolgarska so nakupile njegovih knjig ali pa jih priporočale svojim šolam in učiteljem. Pedagogijske razprave, ki se čitajo v javnih sejah ali katere posamezni udje pošiljajo odboru, da jih oceni, priobčujejo se v »Napredku«.

Od leta do leta se je jasneje kazalo, kaj premore združena moč in da se tudi z malimi pomočki dadó doseči velike stvarí. Po raznih krajih so se ustanovila manjša učiteljska društva, ki so kmalu čutila potrebo, da bi med seboj sklenili kako ožjo zavezo. To se je posebno poudarjalo na vélikih učiteljskih shodih vse Hrvaške, dokler se ni leta 1885. ustanovilo novo društvo ali »Savez hrvatskih učiteljskih družtva«. Pravíla nas poučujejo, da je »Savezu« namen združiti vsa hrvaška učiteljska društva v zavezo, ki bode pospeševala dušne in gmotne koristi ljudskega šolstva in učiteljstva. Vsak družabnik kakega učiteljskega društva je zajedno tudi družabnik »Saveza«. Da se poravnajo troški »Saveza«, mora vsako posamezno društvo od svojih dohodkov 15 odstotkov plačevati v zavezno blagajnico, in če bi bilo potreba, smeti je glavni skupščini te odstotke zvišati in znižati. Odbori posameznih društev morajo osrednemu odboru vsako leto poročati o društvenem stanji in delovanji svojem in o vprašanjih, katere jim bode zavezni odbor pošiljal na pretresovanje. V letne skupščine »Saveza« ima vsako društvo pravico pošiljati svoje zastopnike, in sicer za vsakih deset družabnikov po jednega. Ostali družabniki smejo tudi priti v skupščino, smejo se takisto udeležiti razpráv, ali ne smejo o nobeni stvári glasovati. Osrednemu odboru je smeti za svoje in zavezne potrebe potrositi dve tretjini dohodkov, tretjino pa mora vlagati v zavezni zaklad. Vsak tretji mesec mora biti jedna odborova

seja, a če je treba, sme jih biti tudi več. Glavna zavezna skupščina shaja se v Zagrebu vsako leto po jedenkrat, véliki zavezni shod pa vsako tretje leto, in sicer v tistem hrvaškem mestu, ki ga določi glavna skupščina. Véliki zavezni shodi imajo pretresovati o pedagogijskih in drugih vprašanjih, katera predlagajo osredni odbor in občni zbori posameznih društev. Véliki shod voli v osredni odbor jednajst v Zagrebu bivajočih družabnikov ter imenuje častne družabnike. Glasilo, »Književnega sbora« mora zajedno biti tudi glasilo »Saveza«.

Kakor prej omenjena društva se je tudi »Savez« hitro razširil po vsem Hrvaškem. Do konca leta 1888. zjedinilo se je v njem štirinajst učiteljskih društev, ki skupaj štejejo 633 družabnikov; zavezni zaklad pa ima 2414 gld. imetja. Mlademu društvu je smeti biti zadovoljnemu z dosedanjim svojim vspehom, saj je prav onó izprožilo misel na »Učiteljski dom«, ki je danes dognana stvar. Kakšne osnove pa ima »Savez« za prihodnjost, razodel nam je neutrudni njegov predsednik, zaslužni gospod Ivan Filipović v zadnji glavni skupščini. Rekel je, kólikanj bi hrvaški učitelji trebali v Zagrebu konvikta za vzgojo svojih sinov; zavezno posojilnico, da ne bi prihajali oderúhom v pest; zaklad za potovalne štipendije učiteljem, ki hrepené po višji strokovni omiki; hiše svoje v kakem hrvaškem kopalíšči in druzega več. Gotovo plemenite osnove, katerim želimo, da bi se čim prej uresničile. Za zdaj ima »Savez« še dosti skrbij in dela z »Učiteljskim domom«, ki ima po želji začetnikov svojih biti vidno znamenje životne in moralne močí hrvaškega učiteljstva, domoljubja njegovega ter stanovitnosti in darežljivosti njegove. Zato hrvaški »Učiteljski dom« ne sme biti kakeršnakoli hiša, ampak biti mora poslopje, na katero bode mogel biti ponosen vsak učitelj in sploh vsak rodoljub hrvaški. A da je hrvaški učiteljski dom prvi po vsem avstro-ogerskem cesarstvu, to zopet priča, koliko ima hrvaški národ razuma in srca za vsako kulturno težnjo, kateri nikdar ne odteguje radodarne roke svoje. Brž ko je bil sklep gotov, dal je zidati dom, in ko je vlada dovolila loterijo v ta namen, oglasile so se v Zagrebu odlične gospé ter se združile v poseben odbor za nabiranje dobrovoljnih prineskov. Hodile so od hiše do hiše in v prav kratkem času so nabrale nad dve tisoči raznovrstnih stvarij za dobitke, razprodale mnogo sreček in dobile tudi marsikak dar v gotovih novcih. Na to so nabrane stvarí razložile, da si jih je občinstvo moglo ogledati za malo vstopnino 10 krajcarjev, in napósled so brez vseh troškov oskrbovale srečkanje in po dovršenem opravilu 15.000 gld. izročile za zidanje učiteljskega dóma. Za zagrebškimi domorodkinjami niso hotele zaostati niti gospé po

drugih hrvaških mestih, zlasti v Varaždinu, in nabrale so dosti izdatnih darov. V tisti namen so čitalnice in pevska društva napravljale besede in zabave. Pa tudi učitelji sami so za zgradbo dóma svojega prinesli velikih žrtev, ki so si jih pritrgali od neznatnih svojih dohodkov. Od 838 učiteljev so podpisali nekateri večji, drugi manjši znesek, ki ga bodo izplačali v petih rókih. Če vsi ostanejo mož-beseda, nabere se po tem poti do konca leta 1889. do 22.000 gld. Kdor bode vsega skupaj plačal najmenj deset goldinarjev, bode delničar »Učiteljskega doma«, v katerem bode imel posebnih pravic. Če omenjenim 22.000 gld. prištejemo 18.000 gld., ki so jih dali loterija, zabave in darovi, imamo 40.000 gld., za katere »Učiteljski dom« ne bode trebal plačevati nobenih obrestij. Kar bi še nedostajalo, dodasta »Književni sbor« in »Zadruga« od svojih zakladov, v katerih premoreta še kakih 50.000 gld.

Zdaj je bila prva skrb, najti primeren prostor, na katerem bi se zidal »Učiteljski dom«. Mestno starejšinstvo je sicer ponudilo potrebno zemljišče brez plačila, ali bilo je preveč v stran, in učiteljem je bolj kazalo, da so si za 9000 gld. kupili prostor na vseučiliškem trgu, kjer so v sredi med drugimi kulturnimi zavodi, pa se ne trebajo bati, da jim hiša ne bi nosila potrebnih obrestij. Ko je vprašanje zarad prostora bilo dognano, šlo je delo hitro od rók. Mlad arhitekt, rodom Zagrebčan, zdelal je osnovo, ki se po zunanji obliki in po notranji razdelitvi do dobrega ujema z namenom učiteljskega dóma. Pri tléh je vélika dvorana za društvene občne zbore in učiteljske shode, dve večji sobi za čitalnico, knjižnica, pisárne »Književnega sbora«, »Saveza« in »Zadruge«, shramba za zalogo knjig, stan za društvenega strežnika, kopalíšče za učitelje, in pet sob za nočišče zunanjim učiteljem, kadar pridejo v Zagreb. V prvem in drugem nadstropji se bodo stanovanja dajala v najem, od katerega se bodo najprej plačevale obresti od zakladov »Književnega sbora« in »Zadruge«, ostalo pa se bode porabilo za razne društvene potrebe. Preračunjan je »Učiteljski dom« na 90.000 gld. Prve dni meseca aprila 1888. l. začeli so kopati dno, dné 13. aprila so položili osnovni kamen, jeseni je hiša bila pod streho, in do konca meseca junija 1889. l. bode zunaj in znotraj popolnoma dodelana. V počitkih bode osredni odbor sklical v Zagreb véliki shod učiteljske zaveze in takrat se »Učiteljski dom« blagoslovi ter odprè s primerno svečanostjo, h kateri pričakujemo tudi slovenskih góstov. Dobro došli!

Imenik krajepisnih imen slovenskih.

Spisal **Simon Rutar.**

Predzadnja številka »Zvonova« prinaša pod tem naslovom poziv odbora za nabiranje slovenskih krajnih imen. Potreba takega imenika čuti se že iz praktičnih vzrokov, ako hočejo n. pr. čitatelji listov, preiskovalci zgodovine, trgovci, poštni in drugi uradniki zvédeti, kje katero mesto leží in kakó se onó pravilno po slovenski piše.

Ali takšen imenik ima neprecenljivo vrednost tudi za znanosti, zlasti za jezikoslovje in zgodovino. Mi Slovenci nimamo napisane zgodovine. Neprijatelji národne naše individuvalnosti, ki so podjarmili Slovence, izkušali so v nas zatreti vsak spomin na našo minulost, da bi se ne domislili morebiti, odkod izviramo, kdo so naši bratje in sorodniki, dà, še celó naše pravo ime so nam hoteli utajiti in narediti od nas čedo brez skupnosti, brez minulosti, torej tudi brez bodočnosti. Ali krajevnih naših imen, kolikor so jih zavijali, izprevračali in celó smešili (vide: »Schmarotzerwald« namesto Smrečje itd.), vender niso mogli popolnoma v tujo obleko zaviti in odvzeti jim slovanskega izvira, slovanskega značaja.

V naših krajevnih imenih leží torej naša zgodovina! Krajevna imena dokazujejo: 1) da Slovenci ali Slovani sploh živé že mnogo dalje na svojem sedanjem zemljišči, nego hočejo naši nasprotniki temu pritrjati. Ko je prof. A. Müllner l. 1885. na skupščini arheologov v Celovci poudarjal, da dokazujejo novejše predzgodovinske izkopnine prastaro bivanje Slovencev po alpinskih zemljah, vzdvignil se je proti njemu Dr. Rudolf Much s trditvijo, da bi v tem slučaji morali imeti mnogo več grških in latinskih izrazov za kulturne stvarí v svojem jeziku, ako so res že istočasno z Rimljani in Grki bivali tu, torej tudi ž njim občevali (Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft 1885 pg. 94.) — Ni tu mesta pobijati krivega mnenja Dr. Muchovega (ki jezika našega najbrž ne pozna), kar se tiče kulturnih in tehničnih izrazov, pač pa mu lahko iz starodavnih krajevnih imen slovenske korenike dokažemo, da se je takrat zeló motil. Saj vender celó nemški učenjaki priznavajo, da je korenika reke *Donave* (iz katere je nastal latinski Danuvius in nemški Donau) slovanskega izvira ter da se tista korenika opetuje v imenih drugih večjih slovenskih rék, n. pr. Don, Donec, Duna (Dvina), Dunajec, Dnjeper itd. (Umlauft,

Geographisches Namensbuch von Oesterreich-Ungarn, Wien 1885, beseda »Donau«).

In ali ne spominjajo *Trpčane* blizu Ilirske Bistrice na staro japudsko mesto *Terpo,* ki je stalo gotovo nekje na Notranjskem? — Kaj je klasični *Timavus* druzega, nego podzemna reka *Tamnava* v Srbiji (levi pritok Uba-Kolubare)? Kdo bi rekel, da naš *Rodik* ni nič druzega nego stari *Virundictes* (vi-Rądik, primeri tudi ime koroškega mesta »Vi-runum« in *Virine* — breg kraj rastoškega jezera v Dalmaciji — kakor ga še dandanes imenuje šematizem tržaške škofije, ali *Rundictes,* kakor stojí to ime zapisano na spomínskem kamenu najdenem v Materiji na Krasu (Corpus Inscriptionum latinarum, v. V. št. 698). Nì Mommsen (o. c.) nì Zippel (Die römische Herrschaft in Illyrien bis Augustus, pg. 125) nista znala za naš Rodik, pa zato nista mogla določiti prave meje med Istrijo in Karnijo. — V imeni *Tolmin* (Tl'min leží tista korenika, kakor v *Delminium,* starem glavnem grádu Dalmacije (razrušenem po Rimljanih l. 156. pred Kr.), ki je ležal v gorski kotlini *Duvno* (iz Dumno in to iz Dlъmno) v severo-zahodni Hercegovini. — Strabonov *Corcoras* ni nič druzega, nego naša *Krka* (od krčiti = livado kopati, pot delati), katera se nahaja ne samó na Kranjskem in Koroškem, nego tudi na južno-zahodnem Ogerskem (levi pritok Mure blizu štajerske meje) in v Dalmaciji, kjer gotovo niso nikoli stanovali Kelti, torej tudi niso mogli rekam dajati svojskih imén. Ravno takó ne dokazuje *Krn* za keltsko národnost Karnov čisto nič, ker po Bosni, Hercegovini in Črnigori poznamo nad trideset krajevnih imen iste korenike (primeri gôro *Krnin* med Ukrino in dolenjo Bosno). — Za našo trditev govoré tudi stara krajevna imena *Longaticum* (Logatec), *Celeja, Siscia, Sirmium* (krajevnih imen Sriem, Srim, Srimac je mnogo po Dalmaciji), o katerih je že tóliko in tóliko napisal mnogozaslužni naš Davorin Trstenjak.

2) Iz naših krajevnih imen se lahko dokaže, da so pradedje naši nekdaj tudi stanovali po takih zemljah, kjer jim sedaj skoro niti sledú ni več. Slovanske zemlje je bilo nekdaj mnogo več in v mnogih imenih od Nemcev in Italijanov posedenih dežel spoznavamo prav lahko naša domača, vsem znana imena. Takó je velika neumnost vérovati, da je *Jadransko morje* dobilo svoje ime od mesteca *Adrije* ali bolje: *Hatrije,* kakor to trdé nemški učenjaki. To mesto je težko kdàj stalo na morski obali (najboljše karte o tem ničesar ne vedó) in tudi dandenašnji, ko se morska gladina vedno bolj vzdiga in voda na plitkih obalah vedno bolj sili v celíno, je 15 *km* daleč od mórja. Ako je imela Hatria kdàj katero trgovinsko važnost, imela jo je gotovo le

patronov, zeló pokvarjena in dandanes skoro nerazumna. Takó bode malokdo véroval, da je ime *Sveto* (Suto) nastalo iz »sveti Tilih«, ali *Sužid* iz »sv. Egid« (čitaj: Ežid), *Sutomiščica* (blizu Zadra) iz »sv. Eufemija«; *Sutikva* (blizu Spleta) iz »sv. Tekla«; *Sukošjan* (blizu Zadra in blizu Spleta) iz »sv. Kancjan« (Kocjan); *Sutomore* (na mnogih krajih po Dalmaciji) iz »sv. Marija«; *Stomrte* iz »sv. Marta«; *Sumaksim* iz »sv. Maksim«, a *Sustina* iz »sv. Justina«. — Zato je potreba zlasti pri takih krajevnih imenih mnogo pomnje, da se ne vtihotapi kaka napačna pisava in zarad tega napačna razlaga.

Ker so torej krajevna naša imena tólike važnosti, zato je potrebna največja pomnja pri zapisovanji in določevanji pravilne oblike teh imen. Prepričan sem, da se bode ne le odbor za nabiranje teh imen, nego tudi večina nabiračev ravnala po vzgledu sličnih imenikov drugih národov, n. pr. Švicarja J. J. Eglija »Nomina geographica« in Umlaufta »Geopraphisches Namensbuch« in da se poučí tudi iz Kümmelovih razprav »Die Anfänge der deutschen Cultur in Oesterreich«, in iz Kronesovih spisov.

Ali ipak želim slavni odbor in gospode nabirače opomniti na naslednje okolnosti:

a) da bi se nabirala krajna imena tudi ónih dežel in krajin, kjer so nekdaj Slovenci stanovali, a sedaj ne stanujejo nič več;

b) da bi se nabiranje imen vršilo na temelji katastralnih map, ker se na njih nahaja največ lokalnih, tudi že zastarelih in torej zgodovinsko važnih imen;

c) da bi vsak nabirač izvolil ozirati se tudi na novo specijalno karto (1: 75.000) in pri tem popraviti kake mogoče napake, da mu bode za to hvaležen ne samó c. kr. vojniški kartografski závod na Dunaji (popravki se pošiljajo knjigarju A. Lechnerju, Wien, Graben 31), nego še posebno mi Slovenci, ako zvémo pristna imena mnogih stranij lepe domovine svoje.

(Konec prihodnjič.)

Vesela vožnja.

Humoreska.

Spisal **Ivan Hribar.**

Trdijo sicer, da človeka spametuje škoda; vender pa ne verjemite, da vsakoga. Dohtar Konec[1]) imel je precèj škode, ker je hlepel po svojem kónji, imel je vrhu tega še sramoto; a kdor bi mislil, da se je zarad tega spametoval, silno bi se motil.

[1]) Glej »Ljubljanski Zvon«, 1888, str. 757.

Preselivši se v mesto, pridobil si je po spretnosti svoji precej-šnjo prakso. Ker je bil dohtar Konec tudi sicer prijaznega vedenja in ni o vsaki priliki razodeval zdravniškega načela, da se uljudnost nikakor ne strinja z medicinskim znanjem, pridobil si je takisto med meščani mnogo prijateljev. Kjerkoli je bila kaka večerna zabava, tam si gotovo našel dohtarja Konca, ki je -- da spravi v čast svoje ime — ostajal vedno do — konca. Na vsakem domačem plesu je bil navzočen, saj je bil samec, zatorej vsekako imenitna osoba v indeksu »dobrih partij«. Matere, katerim je bila skrb za svojih doraslih in dorastajočih hčerâ srečno bodočnost, védele so uravnavati vabila takisto, da dohtar ni mogel odrekati. On je sicer tudi sam plesal rad; ali delali bi mu vender veliko krivico, trdéči, da je rad pohajal take domače zabave. Le óni, ki vedó, kakšne hekatombe ponesrečenih improvizacij, dolgočasnih deklamacij in vodénih dovtipov se o takih prilikah polagajo na žrtvenik boginje gluposti, razumel nas bode, zakaj se dohtar Konec, ki je bil pameten človek, ni mogel spoprijazniti s takimi zabavami. A kaj se hoče! Človek je mnogokrat sužènj svojega poklica. Takó tudi naš dohtar. Naj bi ne bil vzprejel jednega povabila — gorjé mu! Užaljena gospodinja ne bila bi več pustila dobrega lasú na njem in ker je ženski svét mesta, v katerem se je bil naselil dohtar Konec, kadar gre za obiranje kakega moškega, solidaren kakor malokje, bilo bi to kolikor tóliko v kvaro njegovi praksi. Izkušeni dohtar je to dobro védel in zato se je rajši žrtvoval.

Resnično rad pa je naš dohtar zahajal na takoimenovane »jour fixe«, katere so nekateri prijatelji prirejali v stranski sobi gostilne pri »zeleni žabi«. Prostor, ki so si ga za te »jour fixe« izbrali, sicer ni bil prav srečen; bila je namreč podolgasta nizka soba s tremi okni in neko pod stropom skozi zid prebito okroglo luknjo, katero so evfemistično nazivali »ventilacijo«. Kadar se jih je v tej sobi zbralo le deset — in vseh »fiksovcev« bilo je do dvajset — in so si zapalili vsak svojo lulo ali smodko, tedaj so v kratkem sedeli v taki gósti megli, da jih »zelena žaba«, — takó so nazivali malo tolsto krčmarico, katera je tem imenitnim gospodom običnо stregla sáma — niti razpoznavala ni vedno in se je zarad tega večkrat dogodilo, da je zamenjavala naročena jedila in pila, kar je vselej vzbujalo precèj sméha.

Navzlic temu nedostatku pa je bilo v »tunelu« — takó so nazivali fiksovci zbirališče svoje — vedno jako veselo in vsi so že težko pričakovali sobot, katere so bile odbrane za te shode. Pa kaj bi tudi ne bilo veselo? Saj so se zbirali le možje jenakih načel in jednakega

patronov, zeló pokvarjena in dandanes skoro nerazumna. Takó bode malokdo véroval, da je ime *Sveto* (Suto) nastalo iz »sveti Tilih«, ali *Sužid* iz »sv. Egid« (čitaj: Ežid), *Sutomiščica* (blizu Zadra) iz »sv. Eufemija«; *Sutikva* (blizu Spleta) iz »sv. Tekla«; *Sukošjan* (blizu Zadra in blizu Spleta) iz »sv. Kancjan« (Kocjan); *Sutomore* (na mnogih krajih po Dalmaciji) iz »sv. Marija«; *Stomrte* iz »sv. Marta«; *Sumaksim* iz »sv. Maksim«, a *Sustina* iz »sv. Justina«. — Zato je potreba zlasti pri takih krajevnih imenih mnogo pomnje, da se ne vtihotapi kaka napačna pisava in zarad tega napačna razlaga.

Ker so torej krajevna naša imena tólike važnosti, zato je potrebna največja pomnja pri zapisovanji in določevanji pravilne oblike teh imen. Prepričan sem, da se bode ne le odbor za nabiranje teh imen, nego tudi večina nabiračev ravnala po vzgledu sličnih imenikov drugih národov, n. pr. Švicarja J. J. Eglija »Nomina geographica« in Umlaufta »Geopraphisches Namensbuch« in da se pouči tudi iz Kümmelovih razprav »Die Anfänge der deutschen Cultur in Oesterreich«, in iz Kronesovih spisov.

Ali ipak želim slavni odbor in gospode nabirače opomniti na naslednje okolnosti:

a) da bi se nabirala krajna imena tudi ónih dežel in krajin, kjer so nekdaj Slovenci stanovali, a sedaj ne stanujejo nič več;

b) da bi se nabiranje imen vršilo na temelji katastralnih map, ker se na njih nahaja največ lokalnih, tudi že zastarelih in torej zgodovinsko važnih imen;

c) da bi vsak nabirač izvolil ozirati se tudi na novo specijalno karto (1: 75.000) in pri tem popraviti kake mogoče napake, da mu bode za to hvaležen ne samó c. kr. vojniški kartografski závod na Dunaji (popravki se pošiljajo knjigarju A. Lechnerju, Wien, Graben 31), nego še posebno mi Slovenci, ako zvémo pristna imena mnogih stranij lepe domovine svoje. (Konec prihodnjič.)

Vesela vožnja.

Humoreska.

Spisal **Ivan Hribar.**

Trdijo sicer, da človeka spametuje škoda; vender pa ne verjemite, da vsakoga. Dohtar Konec[1]) imel je precèj škode, ker je hlepel po svojem kónji, imel je vrhu tega še sramoto; a kdor bi mislil, da se je zarad tega spametoval, silno bi se motil.

[1]) Glej »Ljubljanski Zvon«, 1888, str. 757.

Preselivši se v mesto, pridobil si je po spretnosti svoji precejšnjo prakso. Ker je bil dohtar Konec tudi sicer prijaznega vedenja in ni o vsaki priliki razodeval zdravniškega načela, da se uljudnost nikakor ne strinja z medicinskim znanjem, pridobil si je takisto med meščani mnogo prijateljev. Kjerkoli je bila kaka večerna zabava, tam si gotovo našel dohtarja Konca, ki je — da spravi v čast svoje ime — ostajal vedno do — konca. Na vsakem domačem plesu je bil navzočen, saj je bil samec, zatorej vsekako imenitna osoba v indeksu »dobrih partij«. Matere, katerim je bila skrb za svojih doraslih in dorastajočih hčerâ srečno bodočnost, védele so uravnavati vabila takisto, da dohtar ni mogel odrekati. On je sicer tudi sam plesal rad; ali delali bi mu vender veliko krivico, trdéči, da je rad pohajal take domače zabave. Le óni, ki vedó, kakšne hekatombe ponesrečenih improvizacij, dolgočasnih deklamacij in vodénih dovtipov se o takih prilikah polagajo na žrtveník boginje gluposti, razumel nas bode, zakaj se dohtar Konec, ki je bil pameten človek, ni mogel spoprijazniti s takimi zabavami. A kaj se hoče! Človek je mnogokrat suženj svojega poklica. Takó tudi naš dohtar. Naj bi ne bil vzprejel jednega povabila — gorjé mu! Užaljena gospodinja ne bila bi več pustila dobrega lasú na njem in ker je ženski svét mesta, v katerem se je bil naselil dohtar Konec, kadar gre za obiranje kakega moškega, solidaren kakor malokje, bilo bi to kolikor tóliko v kvaro njegovi praksi. Izkušeni dohtar je to dobro védel in zato se je rajši žrtvoval.

Resnično rad pa je naš dohtar zahajal na takoimenovane »jour fixe«, katere so nekateri prijatelji prirejali v stranski sobi gostilne pri »zeleni žabi«. Prostor, ki so si ga za te »jour fixe« izbrali, sicer ni bil prav srečen; bila je namreč podolgasta nizka soba s tremi okni in neko pod stropom skozi zid prebito okroglo luknjo, katero so evfemistično nazivali »ventilacijo«. Kadar se jih je v tej sobi zbralo le deset — in vseh »fiksovcev« bilo je do dvajset — in so si zapalili vsak svojo lulo ali smodko, tedaj so v kratkem sedeli v taki gósti megli, da jih »zelena žaba«, — takó so nazivali malo tolsto krčmaríco, katera je tem imenitnim gospodom običnо stregla sáma — niti razpoznavala ni vedno in se je zarad tega večkrat dogodilo, da je zamenjavala naročena jedila in pila, kar je vselej vzbujalo precèj sméha.

Navzlic temu nedostatku pa je bilo v »tunelu« — takó so nazivali fiksovci zbirališče svoje — vedno jako veselo in vsi so že težko pričakovali sobot, katere so bile odbrane za te shode. Pa kaj bi tudi ne bilo veselo? Saj so se zbirali le možje jenakih načel in jednakega

prepričanja. Naj je tekla govorica o čemer koli, načelnih nasprotstev ni bilo nikdar med njimi.

Kar je to družbo posebno odlikovalo, bil je pa sveži humor, ki je vladal v nji. Naj se je govorilo o politiki ali o književnosti, vedno je bilo takih, ki so z duhovitimi svojimi opazkami védeli vzbujati zanimanje in veselost. Tudi tekoči dogodki so se razmotravali navadno z vesele strani in da je kdo nepoklicanih ljudij mogel skrivaje pogledati v to družbo in bi bil videl, kakó neprisiljeno in veselo ji teče zabava, moral bi si bil misliti, da takó srečnih ljudij, kakor so sobotni gostje v tunelu pri »zeleni žabi«, ni pod božjim solncem nikjer več.

Presezalo bi okvir pripovedčece naše, ko bi hoteli opisovati vso to znamenito družbo. Dosti bodi, ako konštatujemo, da je naš dohtar Konec, ki ni poznal slasti srečnega rodbinskega življenja, nahajal v nji največ zadovoljnosti. Ker se pa srca najlože razumévajo sorodna, zato je tudi naš dohtar, dasi je gojil prijateljstvo z vsemi fiksovci, najrajši in največ občeval s pisateljem Kreménom; kajti nazori o svetu in življenji in sodba o človeštvu, kakor jih je imel Krêmen, ujemali so se prav čudovito z njegovimi nazori in z njegovo sodbo.

Krêmen je bil mož izrednega znanja. Dasi ni bil medicinec, temveč pravnik in je zatorej pripadal stánu, kateremu je mnogo do uljudnosti in družbinske uglajenosti, vender je bil v tem oziru pravo nasprotje svojemu prijatelju Koncu. V ponašanji svojem je bil nekako mrzel, rekli bi skoro oduren, in svet, ki sodi po površnosti, dejal je, da ga ni neuljudnejšega človeka od Kreména. A kakor v prirodi mnogokrat rasó najbujnejše in najpisanejše livade na ilovnatih tléh, pod divjim od vetra in dežja izpranim kamenjem pa se skrivajo najznamenitejši zakladi zláte rude: takisto je tudi pod osorno zunanjostjo Kreménovo utripalo zláto srce. Občujočemu s prijatelji se mu je otajala ledena površnost; izginil je tožni izraz plemenitega lica in preprosta, toda dovtipna govorica njegova se mu je usipala čez ustna jednako šumnemu glásu gôrskega potočka.

Ker je bil Krêmen izboren pisatelj in se je mnogo bavil tudi s politiko, govorilo se je, kadar je bil on navzočen, malone vedno o književnosti ali o političnih dnevnih dogodkih. O vsem je imel svojo sodbo, katera je bila prijateljem njegovim vedno merodajna. A tudi dobre volje je znal biti. Ker se je to zarad resnobnega njegovega značaja dogodilo prav redkokdaj, zato so prijatelji njegovi vsak takšen slučaj smatrali za nekak praznik in ga proslavili navadno s tem, da so po kake pol ure ali tudi delj preko navadnega časa posedeli v tunelu pri »zeleni žabi« in pogledali nekoliko globôče v kozarce.

O neki taki priliki se je hotel Krêmen pošaliti s prijateljem Koncem. Kazálec velike okajene ure v tunelu je lezel ravno čez dnevno pregrajo in nekateri udje družbini so šteli ravno črte na belem miznem prtu ter pripravljali denar, da poravnajo račune o použitem pivu in cvíčku, ko se oglasi Krêmen: »I, počakajte no še malo, nam bode Konec povédal, kakó je kupoval konja v Kolibji vasi«.

Krêmen se je pri teh besedah nekako pomenljivo namuznil; ostala družba pa je kakor na povelje obrnila očí v dohtarja, ki je zadrego svojo hotel skriti s tem, da je pograbil kozarec in srkal počasi iz njega kislo njegovo vsebino.

»Kaj? Konec je kupoval konja?«

»Za ježo, ali kaj?«

»Menda je le mešetáril, da si je kàj prislužil, ker ni imel nič zdravniške prakse.«

»Kaj še, jezdaril je; le poglejte ga; na kónji je moral biti nebeška prikazen!«

Take in jednake zabavljice so se vsipale iz ust navzočnih gôstov, ki so se spustili v glasen smeh.

Dohtar se je spočetka nekoliko jezil in odstavivši kozarec od usten je dregnil Kreména pod rébra, češ: ‚kàj nisi mogel molčati!‘ Ali konečno je le uvidel, da bi mu resnoba v tej družbi in v tej uri pristojala kàj slabo. Začel se je torej smijati tudi sam.

»Molčite no, prismode! Vsak človek mora kdàj storiti kako brezumnost in vsaka izkušnja je nekaj vredna.«

Ko se je takó udal sam, jeli so siliti vánj, naj jim pové kaj o svojem talentu za konjsko kupčijo, in Konec jim je za glasne veselosti pripovedoval o svojem konji takó, kakor je ves dogodek že znan čitateljem »Ljubljanskega Zvona«.

»Živio doktor! Ti pač bolje znaš rane šivati, nego konje kupovati,« oglasi se nekdo iz družbe, ko je končal Konec svoje pripovedovanje.

»In dekleta ljubiti,« pristavi drugi.

»»Ne tajim, da bi ne bil večji zvédenec, kar se tiče deklet; a to vam rečem, da bi me sedaj tudi nikdo več s konjem prevariti ne mogel.««

»Presamosvéstno govoriš,« pokara ga Krêmen. »Jedno kobilo si imel in prej se nisi pečal s kónji, pa jih hočeš kar brž takó dobro poznati. Le pústi konje, prijatelj!«

Mali vzroki imajo časih velike posledice, iz iskrice je nastal že večkrat velik požar. In pohlevna ta opazka Kreménova je bila vzrok, da je z elementarno silo provalilo žaljeno samoljubje Končevo.

On ni bil človek, ki je mnogo razmišljal. V vsem svojem ravnanji je bil nagel. Marsikaj je storil v trenutku neke duševne razdraženosti, marsikaj ukrenil, kar bi bil opustil, ko bi si bil stvar količkaj premislil; trma njegova in neki napačni nazori o časti pa so bili vzrok, da je vsak takšen nagel ukrèp tudi zvršil.

»Pa vender si bodem zopet kupil konja!« odgovoril je nekako razdraženo. »Predno bode minilo štirinajst dnij, vozil se bodem s svojim konjem in s svojim vozom k bolnikom.«

Vsi prijatelji so bili prepričani, da bode to tudi res zvršil; védeli so pa tudi, da bode bržkone kupil konja prav jednako, kakor v Kolibji vasi in zato so se čule še marsikake šale in prijateljske zabavljice, katerim se je konečno najveseleje smijal dohtar Konec sam.

* * *

Ko se je drugo jutro dohtar Konec vzbudil, bil je že debel dan. Solnce mu je skozi okna sililo v njegovo spalnico, kajti prišedši zjutraj zgodaj domóv, pozabil je razpustiti zavese. Čutil je, da mu je glava nekako težka, zato je v domači svoji lekárni začel iskati pomočkov, s kakeršnimi se navadno preganjajo mački, ki ne razumévajo, kaj pomenja beseda »kèc«.

Začel je premišljati, kaj se je bilo zgodilo v tunelu. Žàl mu je bilo, da je obljubil kupiti konja; legak mrak mu je izpreletel čelo, ko se je pri tem spomnil Hvaléta in prve svoje kobile. A mož-beseda ostati je venderle hotel.

»Napósled« — takó je modroval sam s seboj — »meni v Kolibji vasi ni bilo takó jako potreba konja in voza, kakor tu v mestu, kjer me malone vsak dan po nekolikokrat kličejo na kmete in moram takó drago plačevati vozníke.«

In kolikor bolj je mislil, tembolj je prihajal do prepričanja, da brez konja več biti ne more. Samó kje in kakó ga kupiti? Pri »zeleni žabi« se je hvalil sicer, da sedaj konje pozna dobro; a samemu sebi je moral vender priznati, da je bila ta trditev presmela. Mešétarja? O sami misli na to ga je izprelétal že mraz, kajti, odkar se je bil seznanil s Hvalétom, ni imel o mešétarjih nič dobrega mnenja več...

»Bodisi, kar hoče, sam pojdem kupovat.« In vzel je v roke véliko pratiko ter začel pregledovati, kdaj bode najbližnji semenj v mestu ali v bližnji njega okolici. Do sv. Lukeža je bilo še šest dnij in na sv. Lukeža dan, našel je, da bode semenj v Suhem Dolu.

Ukrèp je bil storjen.

Takoj drugo jutro je vzel hranilničino knjižico iz srednjega predala pisne svoje mize ter jo izročil stari svoji postrežnici z naročilom, naj mu prinese iz hranilnice šeststo goldinarjev.

Ženíca ga je debelo pogledala, ali vprašati si vender ni upala, čemu bode potreboval tóliko denarja. Ko je pa na poti srečala neko znanko svojo, zašêpetala ji je skrivnostno: »Dohtar Konec se bode oženil.«

Da je bilo potem kmalu vse mesto polno te novice, umeje se samó po sebi, in dohtar se ni mogel zadosti načuditi, zakaj mu tisti dan popóludne nekatere gospodičine in njih matere na njegove pozdrave niso več odzdravljale takó uljudno, kakor sicer.

Konec pa nikakor ni mislil na ženitev, ampak imel je polno glavo kónj, kolêsljev in kočij. Odleglo mu je nekoliko šele potem, ko je pri Petru Komatárji kupil elegantno angleško konjsko opravo, pri Janezu Cijazu pa si za tristoinpetdeset goldinarjev izbral lep samótež, na pol pokrit kolêselj.

Sedaj je bilo treba skrbeti še za hlev in prostor, kjer bi shranjeval kolêselj. Ker je računjal Konec, da bi hlapec v mestu vender preveč stal, če bi ga najemal nalašč záse, dozorela je v njem misel, povprašati v gostilni pri »zlatem vólu«, ali bi ne hoteli vzeti mu konja v prostorni svoj hlev, spraviti mu kolêselj pod streho in če bi ne bilo mogoče dogovoriti se tudi zarad hlapca in krme.

»Zlati vòl« je bil z dohtarjevim predlogom takoj zadovoljen in še zahteval ni veliko; samó to si je pogodil, da mora odslej gospod dohtar priti tudi k njemu kdàj v gostilno in zajedno opozárjati prijatelje svoje, káko žlahtno kapljico tóči. Dohtar, prevesel, da se mu je največja skrb odvalila od srca, obljubil je to prav rad, ne da bi se bil prej prepričal, če je kapljica, katero priporočati se je obvezal, tudi res »žlahtna«.

Zdaj je imel le še jedno skrb: kupiti dobrega konja. Noč pred sv. Lukežem ni prav nič spal; zjutraj pa je ves zamišljen odšel iz hiše, stopil k svojemu navadnemu vozniku ter mu vêlel zapreči, da ga popelje v Suhi dòl.

Pripeljavši se v Suhi dòl šel je dohtar Konec takoj na sejmišče za konje. Stopal je ondu med kričečimi tolpami mešétarjev, kupcev in prodajalcev ter si ogledával na pródajo postavljene konje. Okó mu obvísi na lisci do trinajst pestij visokem, ne ravno rejênem, pa tudi ne sestradanem. Postojí nekoliko ter si ga ogleduje. V tem hipu priskočita h konju dva možá.

»Stoinosemdeset goldinarjev je vredna ta živálca, kakor krajcar. Glej, pohlevna je, kakor jagnje; teče pa po bliskovo.« — Izgovorivši to prime prvi mož konja za povódec in ga prepelje po sejmišči.

»»Stoinšestdeset; če hočeš, pa udari!«« — odvrne mu drugi.

»Niti krajcarja izpod stoinosemdesetih«.

V tem pristopi h konju dohtar Konec. Ona dva se spogledata.

»Ta žival je že stara,« pravi Konec in pogleda konju na zóbe, kakor bi z njih bil znal Bog vé kakó dobro brati konjsko starost.

»»Gospod, če jih ima čez pet, strela me ubíj na mestu!««.

»Res je, res! Vidim; zmotil sem se. Švépast je pa vender nekoliko« — opomni zopet Konec.

»»Kaj, švépast? Kje ste še videli konja s takó lepimi nogami? Kakor sveče, pravim Vam. Vsa živálca kakor ulita,«« začne na to zgovorno zatrjevati óni, ki je prevajal pred tem konja. Potrpežljivi bralec je gotovo že ugenil, da je bil to jeden ónih mešétarjev, ki o semánjih dnéh najrajši iščejo neizkušenih kupcev, da je kàj »zaslužka«. Konec ga je imel za gospodarja konjevega.

»No, koliko pravite, da zahtevate zánj?«

»»Stoinosemdeset in nì krajcarja menj. Za stoinšestdeset bil bi ga lahko prodál že dvakrat.««

In Konec je bil žrtev zvitemu mešétarju. Sporazumela sta se bila na videz prav težko; ali da je neoprezni Konec takrat, ko je našteval dogovorjeni kúp stoinsedemdesetih goldinarjev, mogel opazovati zaničljivi posmeh za njim stoječega mešétarjevega pomagača, spoznal bi bil morebiti še on, da je osleparjen.

»Povódec mi boste dali pa po vrhu,« pravi Konec, ko je odštel denar. Hotel je pokazati, da se uméje dobro pogajati.

»»Sevéda, sevéda, gospod! Povódec gre v kúp!««

In zadovoljen je bil Konec; prosil je le ónega, od katerega je kupil konja, naj ga vêde ž njim na Kramarjevo dvorišče.

Morete si misliti začujenje vozníkovo, ki je mislil, da so dohtarja poklicali v Suhi dòl h kakemu bolniku in se ni menil več zánj, ko je le-tá nenadoma stopil prédenj in mu pokazal kupljenega lisca, rekoč: »Tega konja sem kupil. Privežite ga spredaj k ojesu, da ga vzameva s sabo.«

Rekel sicer ni ničesar, ali na tihem je robato zaklel, češ: »Vsak škrijc že hoče imeti svojega konja. Še svoj voz si kupi in ves zaslužek izgubim.«

Dohtar Konec pa se je drugi dan res že v svojem vozu in s svojim konjem peljal na Malo dobravo, kamor so ga poklicali k bolniku, ki se je bil preobjédel gób in o katerih so, ker so ga preveč tiščale v želodci, mislili, da so bile strupene. (Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

I.

Slovenci in 1848. leto.

Spisal Jos. Apih, profesor deželne vélike realke v Novem Jičinu. — Založila »Matica Slovenska«, tisek Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1888, VIII+302 str.

Zadnja leta smo večkrat očitali »Matici Slovenski«, da udom svojim ne podaje prave dušne hrane; da njene knjige niso takšne, da bi privabile novih udov; da bi budile zanimanje za slovensko književnost in veselje do slovenskega čitanja v tistem „srednjem“ stánu, kateremu so posebno namenjene. Poudarjali smo, da bi »Matičine“ knjige družabnikom imela biti „prijetna zabava in lahko umni pouk“, in da zato ne bi smele donašati učenih razprav, za katere bi se med Slovenci pač našlo pisateljev, ne pa čitateljev. Takšnim in podobnim trditvam ugovarjali so nam z druge straní, kjer tudi niso povse krivo sodili, in takó so se bistrile misli, dokler »Matica« ni ukrenila na pot, na kateri ustreza na vsako stran ter nam daje upanja, da bo od leta do leta več Slovencev privabila med družabnike svoje. Prav letos, ob tihi petindvajsétletnici obstanka svojega, pa je „Matica Slovenska« družabnikom svojim podarila vezilo, s kakeršnim jih ni razveselila še nobeno leto.

Nikakor ne mislimo na tanko rešêto devati vsebine letošnjih „Matičinih“ knjig, saj bi bilo to nepotrebno delo; le na jedno knjigo hočemo posebno opozoriti „Zvonove“ čitatelje, na zlata vredno knjigo, ki je ne bi smeli pogrešati pri nobenem zavednem Slovenci. Ta knjiga se zove „Slovenci in 1848. leto“, spisal jo je profesor Josip Apih, v Novem Jičinu. V predgovoru gospod pisatelj prav primerno strinja štiridesetlétnico vladanja cesarja Frana Josipa I. s prvo štiridesetlétnico národnega življenja slovenskega. Potem razlaga pomen svoje knjige, v kateri je hotel pokazati, kakó se je v pozabljenem slovenskem národu leta 1848. budila národna zavest; česa so se rodoljubni možje nádejali od nove dôbe in kaj so storili, da bi dosegli národne idejale svoje. Kdor je knjigo prebral, prepričal se je, da pisatelj naloge svoje ni mogel rešiti bolje. Vsaka stran nam priča, da je knjigo spisal zavéden strokovnjak, ki nam je trezno, pravično in brez vsake strasti narisal resnično podobo usodepolnega leta. Četudi nam ne bi bil v predgovoru pokazal pota, po katerem je iz vseh kotov znašal gradiva za dragoceno delo svoje, védeli bi, koliko truda ga je stalo, da je nabral vse najmanjše dogodbe, in uverjeni smo tudi, da je do dobrega preiskal vse vire, kar jih še ni usehnilo. Gotovo srečna misel je bila, da se je gospod profesor imenitnega dela lotil zdaj, ko je med nami še živih móž, ki

so takrat orali ledino in ki nam bolj nego mrtvo pismo znajo razjasniti tedanjo dôbo ter dopolniti nedostatnosti pisanih poročíl.

Predno začenja opisovati sámo leto 1848. nam gospod Apih v prvem poglavji razlaga „kulturne in politične razmere Slovencev do marcija 1848. leta“ in je s tem jako povzdvignil veljavo vse knjige, a ustregel je zlasti tistim čitateljem, ki niso imeli prilike, da bi se mogli seznaniti z žalostno minulostjo národa slovenskega. Ta uvod se od ostalih poglavij loči kot posebna razprava, pisana gladko, mirno, nepristrano in takó zanimivo, da čitatelj ne miruje, dokler je ne prebere do kraja. Vidi se, da se je pisatelj mnogo in z veseljem bavil s preučavanjem kulturnega in socijalnega stanja našega národa. Bogato tvarino zgodovine 1848. leta pa je v ostalih poglavjih razvrstil tako: 2. Viri preobrata, 3. Marčevi dnevi, 4. Národni program, 5. Boj proti Frankobrodu, 6. Prepir o bojah. 7. Národna organizacija. 8. Volitve za državni zbor, 9. Slovenski program in deželni zbori, 10. Slovenski poslanci na dunajskem državnem zboru, 11. Slovenci in vstaja meseca oktobra, 12. Slovenske zahteve in pridobitve, 13. Iz državnega zbora v Kromeriži, 14. Slovenci v ustavnem odboru, 15. Dopolnilne volitve za národno skupščino v Frankobrodu, 16. Razpust državnega zbora in oktrovana ustava.

Že ta gola vsebina nam priča, koliko se zavéden in delaven rodoljub slovenski iz te knjige more naučiti. Videl bode, kakó skromne so tedaj bile terjatve nekaterih prav odločnih národnih móž, na drugi stráni pa se bode prepričal, da so potrebo nekaterih naprav, ki se dandanes marsikomu zdé prenapete želje, spoznali vsi previdni in mirno sodeči možje, in da se jih je celó med slobodoumnimi in poštenimi Nemci našlo, ki so jih zagovarjali. Take naprave bi bile zjedinjena Slovenija in slovensko vseučilišče v Ljubljani. Niti sam nadvojvoda Ivan ni v potezanji za zjedinjeno Slovenijo videl nobenega rovarskega začetja, ampak pritrdil je, da bi takšno zjedinjenje vseh slovenskih dežel bilo za národ naš in za državo jako koristno. Apihova knjiga nas učí, da nam nikakor ni smeti obupati v národnem svojem delu, zato ker se nam še dandanes niso izpolnile vse skromne in pravične terjatve leta 1848. Saj smo temu mnogo tudi krivi samí. Največja ovira je bila ta, da je leto 1848. prišlo prenaglo; Slovenci še niso bili dovolj pripravljeni, niso bili dovolj zavédni, pa niti samí niso pravo za pravo védeli, česa jim največ treba, kaj jim je zahtevati. Zarad tega niso imeli jasnega, jedinega programa, pa niti tóliko niso dosegli, kolikor bi mogli. *Bodimo jedini in delajmo neutrudno* vsak na svojem polji, to je zlati nauk, ki nam ga zopet in zopet podaje knjiga o dogodbah leta 1848. Mlajši zárod bode odslej znal bolje ceniti zasluge starejših rodoljubov, pa bode tudi bolje razumeval národne bôje in dosedanje národne pridobitve;

izprevidel bode, da pri vsem napóru skrajnih nasprotnih sil napósled vender le zmaga srednja pot, a radikalni prenapeteži da navadno niti tu ne obtičé, ampak le preradi uskočijo v drugo nasprotje. Primerov ne treba dolgo iskati v Apihovi knjigi.

Kàj zanimivo in poučno je, kakó so Nemci leta 1848. sodili o slovenskem národnem delu, in kakó so nam zlasti na Štajerskem bili mnogo prijaznejši in pravičnejši nego dandanes; v samem Nemškem Gradci so Slovenci imeli veljavo, ki je danes nikakor nimajo. Res je sevéda tudi to, da so Nemci takrat Slovence snubili za zaveznike zoper staro vladavíno, pa so jim dovolili marsikaj, kar bi bili pozneje morebiti zopet preklicali. Dogodbe leta 1848. nas učé, da, kdor je res slobodoumen, ta je tudi pošten in pravičen, in ne odreka drugemu slobode, ki jo terja záse. Ravno med Nemci se takrat ni pogrešalo takih poštenjakov, zlasti med tistimi, katerim se ni omajala zvestoba do cesarskega roda habsburškega in v katerih je še zmeraj bílo avstrijansko srce. Prebiraje Apihovo knjigo se bode marsikdo čudil, da je pod raznimi slovenskimi adresami podpisanih tóliko móž, ki so danes v nasprotnem nemškem taborji; čudil se bode, da so se za nemški jezik potezali možje, ki smo jih do njih smrti šteli med prvake slovenske. Take prikazni so vredne premišljevanja, ki gotovo ne bode ostalo brez koristnega pouka za prihodnost. Kakor nam 1848. leto kaže nezanesljive značaje v pravi svetlobi, takó nam vzbujajo spomin na delavne, a že pozabljene možé, kakeršen je med drugimi bil profesor Martinjak. Čitajoči krepke, jasne in lepe besede Matija Majarja, obžalujemo, da je ta vrli mož velike darove svoje pozneje raztrosil za ideje, ki se ne dadó uresničiti, namesto da bi jih posvetil národni knjigi. Iz Apihove knjige se jasno vidi, kakó odločni in zavédni domoljubi slovenski so živeli takrat na Dunaji, na čelu jim dr. Dolenec in dr. Miklošič. Kakor zvezda sévernica pa nam se v Apihovi knjigi izmed vseh drugih imen sveti ime doktorja Janeza Bleiweisa; tu nam se prav jasno kaže Bleiweis oče in vodník národov; nihče ne dela tóliko, kolikor on; nihče ne svetuje takó trezno in premišljeno, kakor on, ki vedno misli na prihodnost, pa se ne dá premotiti od begočega oduševljenja. Kranj je ponosen, da je v njegovi sredi vzrasel takšen mož, pa se je že takrat odlikoval kot najrodoljubnejše mesto slovensko.[1])

Pisava gospoda Apiha je gladka in se dobro bere, a kar se tiče oblik, težko je rêči, kaj je njegovega, kaj pokojnega profesorja Raiča, na katerega nas pisatelj v konečni opazki sam opozarja. Naše mnenje, ki ga pa nikomur nečemo vsilovati, je to, da smo Slovenci v jeziku vse premalo konservativni.

[1]) Zlasti opozarjamo na peticijo na 82. str., katero je začetkom aprila 1848. l. poslalo mesto Kranj deželnemu zboru kranjskemu. Iz nje radikalne in odločno národne vsebine se pač vidi, da je takrat živel v Kranji — dr. Preširen! Ured.

Prav po nepotrebnem, celó v škodo literarne vrednosti, začeli so nekateri pisatelji besede iz vseh slovanskih narečij rabiti tam, kjer imamo dobro domačo, razumno vsakemu drugemu Slovanu. To nikakor ne velja, zlasti ker pisatelj časih take besede rabi v napačnem pomenu. Že večkrat smo čitali besedo »prilično«, kjer je pisatelj mislil rêči „o priliki«; „prilično« pa je hrvaška beseda in pomenja »precèj«, nemški „ziemlich«, a ne »gelegentlich«. Pripetilo nam se je tudi že, da nam je tiskarski popravljavec besedo „živio!« skazil v „živijo!« Vsakdo nam bode pritrdil, da takšna méšanica na nobeno stran ne velja; rabímo torej slovanske tujke le tam, kjer nam jih je res treba. Kakor sploh, velja tudi o jeziku, da je vsak dober Slovenec dober Slovan. Dalje nam ni všeč posiljeno prestavljanje zloženih nemških besed, kakor n. pr. »sodržavje«. Ne pozabljajmo nikdar niti tega, da je slovenski jezik glagolski jezik, pa se na vso moč ogibajmo glagolskih samostavnikov. Sevéda, čisto izogniti se jih ne moremo, ali zato jim le ne smemo dati prevelike slobode in veljave v slovenski pisavi. Mislimo tudi na to, da Slovenci pišemo res za národ, a ne samó za nekatere izvoljence; zato nam treba pisati konkretneje, to je, kar najmenj mogoče abstraktno. A da je slovenskemu pisatelju slovenski misliti, tega ne trebamo poudarjati, dasi to ni vselej mogoče človeku, ki se mnogo bavi s tujo književnostjo. Če se pisatelj prelepe knjige »Slovenci in 1848. leto« ni vedno držal teh načel, zato njegovo delo prav nič ne gubí od velike vrednosti svoje; saj so te male opazke zgolj naše misli, ali povedali smo jih, ker se nam je ravno ponudila prilika. Prepričani smo, da drugi sodijo o tem drugače, in prav mogoče je, da obvelja njih sodba.

Ponavljamo še jedenkrat, da Apihove knjige ne bi smeli pogrešati pri nobenem rodoljubnem Slovenci, a kdor je nima, naj se podviza, da si jo omisli, predno poide mala zaloga. Če je zgodovina že sploh „učiteljica življenja«, gotovo so zgodbe 1848. leta najboljši kažipot za národno življenje naše. Te zgodbe budé nam zdaj žalostna, zdaj vesela čustva. Žalostna, če pomislimo, koliko upravičenih terjatev in prošenj se Slovencem niti nad štirideset let ni izpolnilo; a veselih, ker ne moremo tajiti, da smo v teh štiridesetih letih marsikaj dosegli, na kar rodoljubi leta 1848. niti mislili niso. Prav te zgodbe pa pred vsem svetom jasno pričajo, da so Slovenci vsekdar in celó v burnem letu 1848. ostali zvesti in udani svetlemu rôdu habsburškemu, kar treba pri vsaki priliki poudarjati, zlasti pa letos, ko praznujemo štiridesetlétnico cesarja in kralja svojega Frana Josipa I. »Matici Slovenski« pa še posebna hvala, da je na spomin te redke oblétnice izdala takó lepo knjigo. Završujé te vrste, s katerimi smo hoteli »Zvonove« čitatelje opozoriti na Apihovo knjigo ter jim jo kar najbolj priporočiti, ne moremo zamolčati želje, da bi nas tudi „Hrvaška Matica« razveselila s po-

dobno knjigo »o dôbi ilirski«, tej preimenitni dôbi v razvoji hrvaškega in slovenskega národa. Zdaj še živé možje, ki so takrat bili veljavni in delavni, pa bi marsikaj mogli pojasniti in povedati, kar nikjer ni zapisano; kadar teh ne bode več med nami, takrat bode mnogo teže spraviti na dan tako knjigo in marsikaka zanimiva dogodba bode pozabljena za vselej. Gospod Apih pa naj nas kmalu zopet iznenadi s kako monografijo iz slovenske prošlosti; saj je pokazal, da ima za to obilo potrebne zmožnosti in dobre volje. *Josip Starè.*

Nova slika Jurija Šubića.

»Marijino obiskovanje.« Slika za véliki oltar na Rožniku; naslikal Jurij Šubić v Parizu.

Ta slika, ki je razstavljena zdaj v novem dežélnem muzeji ljubljanskem, nov je dokaz o vspešnem napredovanji velenadarjenega našega rojaka na polji cerkvenega slikarstva. Ne samó, da se nam je na nji izkazal mojstra, kar se tiče uglobljenja v dano mu snov, v koncepciji iz blagovéstniškega poročila zajete ideje ter v uprizorjenji opisanega dogodka, temveč s tem najnovejšim delom svojim prepričal nas je slikarski naš prvak, da si je prisvojil tajnosti moderne (francoske) koloristike, kateri rabi óni čarobni „clair-obscur“, o katerem nekdanji slikarji niso imeli niti pojma.

Kàj genijalno predočuje tu naš umetnik zgoraj navedeno epizodo iz Marijinega življenja, katero opisuje evangelist Lukež v I. poglavji od 39. do 56. vrste.

Dejanje: prihod in vzprejem Device Marije se vrší pred Zaharijevo hišo. Marija, prijahavši, po iztočnem običaji na oslu, v izpremstvu svojega zaročenca, sv. Jožefa, stopila je raz sêdlo ter se približala hišnemu vhodu. Po stópnicah doli hití nji naproti, z razprostrtima rokama, teta njena Elizabeta, pozdravljajoča z glasnim vzklikom preljubljeno netjakinjo svojo. Za Elizabeto prihaja izpod vhodnih vrat oneméli nje mož Zaharija, oprijemajoč se z desnico ob hišno obdvérje. Marijin ženin, ki je ostal nekoliko zadaj, motri ves ginen radostni vzprejem izvoljenke svoje.

Te četiri pojedine osebe, katerih vsaka je drugače postavljena in z obrazom drugam obrnena, razvrstil je slikar kàj spretno ter jih ubral v slikovito skupino, ki je prošinjena s prav dramatičko živostjo, da se gledalcu dozdeva, kakor bi poslušal mojstersko harmonizovan četverospev. Dasi je vsak posamičen obraz videti z druge, povse različne platí, usredotočeni so vender vsi v živahnem medsebojnem zanimanji, katero jih spaja v dražestno

celoto. Marija, glavna oseba te evangeljske idile, stojí v deviški svoji visokosti, tu na sredini slike, v osvetljenem ospredji, dočim so ostale tri osebe razpostavljene v prelepem razmerji okrog nje: Elizabeta Mariji nasproti, med njima, nekoliko više gori, stari Zaharija, Marijin izpremljevalec, sv. Jožef pa v skromnem ozadji. In kakó se vsa četvorica ljubeznivo gleda — to se ne dá opisati, temveč je treba videti na svoje oči! In pa, koli značilno nam predstavlja velespretni slikar vsako posamično osebo opisane skupine! Deviško roditeljico božjega sinú je upodobil v nežni, vitkovzrasli, jedva razcvèli deklici, z bistrim, svežim in cvetočim obličjem. Njeno teto nam je predočil v sivolasi matroni, z nekoliko obilejšim životom. Izvoljenca Marijinega je naslikal v krepki moški dôbi, sv. Zahariji pa je podelil čestitljivost starosti z osivelo glavo in dolgo sivo brado. Kàj zgovorne so fizijonomije vseh obrazov; zlasti očém vé naš Šubić udihniti vso iskrenost duše — to se razodeva najbolj iz Zaharijevega pogleda, kateri izraža svojo radost na Marijinem obisku z očmí, ker veselja, onemelec, ne more razodeti z jezikom. Sploh so vsi štirje obrazi proizvedeni z veliko marljivostjo. Obris jim je plemenit, klasiški, izraz povse duhovit, takorekóč govoreč, inkarnat jasen in priroden, z uzornim realizmom navdihnen. Obrazom jednako izrazno realistično je naslikana posamičnih oseb obleka, in sicer kar se dostaje genijalno nji ubrane draperije, kolikor tudi z ozirom na velepomembno njeno bojílo, s katerim je véšči poznavatelj bôjeslovnih tajinstvenostij, zlasti pri obeh ženskah, kàj zgovorno označil dotičnice mladost ali starost. Marija, mladostna devica, oblečena je z živobôjno, rdečo haljino, katero ima pregrneno z intenzivno osvetljenim, sinjezelenkastim plaščem, sv. Elizabeta pa s temnim, medlovijoletnim odelom, kakor pristoja njeni dôbi . . .

Takó je slika vestno in premišljeno zdelana v vseh svojih podrobnostih ter mojstersko završena v skupni svoji celoti. In kakor razmerno sestavljena skupina imenovanih četirih oseb med seboj, istotako harmonizuje ž njo i pokrajinsko ozadje, nad katerim se razpenja vedro, z iztočnim sijajem napojeno podnebje. Kakó blagodejno-izpremembno sta tu razdeljeni svetloba in senca, kateri prehajata druga v drugo v ljubeznivih nijansah, zlivajoči se v blaženo harmonijo. Skupni kolorit slike, dasi toli bister in živ, toli je nežen in mehák, ublažen in mil, z nekim bajnim svitom oblit, da očara vsakega gledalca. Pravi učinek te milobôjne Šubičeve slike se bode spoznal stoprav takrat, kadar bode umeščena v novi oltar od snežnobelega kararskega marmorja, kateri se zdeluje za zgoraj imenovano podružnico na Rožniku.

Kakor je razvidno iz dotičnega načrta, dal bode razborni frančiškanski župnik, preč. g. P. Kalist Medic okrasiti po slavnem našem umetniku vso Rožniško cerkvo s slikami »al fresco«. Naj bi ga posnemalo vse naše če-

stito svečeništvo, da izginejo tiste odurne pleskarije, ki se nahajajo po mnogih cerkvah širom naše domovine, in se nadomestijo z dostojnimi, umetniški završenimi slikami, katere bodo pripomogle vzbujati p r a v o pobožnost.

V. Holz.

Ganglov »Vodník«.

Od mladih nog že, ko sva še hodila v metliško ljudsko šolo, poznam Gangla; po dolgi ločitvi sva se našla petnajst let pozneje na dunajski akademiji. Kakó trnjeva je bila njegova mladost, kakó mučno njegovo življenje, kakó vztrajna njegova previdnost, da je prodrl njegov talent na dan, to opisati ni naloga denašnjih mojih vrst.

Ko sva se 1885. leta sešla na Dunaji, stopil je ravno po nasvetu g. prof. Hellmerja v njegovo kiparsko šolo na umetniški akademiji. Z nenavadno, dà, strastno pridnostjo se je učil vsem umetniškim in znanstvenim predmetom. Kar se posebno zadnjih tiče, nisem se mogel načuditi bistremu njegovemu umu, da mu je bilo môči, dosedanjemu umetniškemu rokodelcu s tremi razredi ljudske šole, poslušati znanstvena predavanja svojih profesorjev, a jeklena njegova pridnost je zmagala vse ovire. Pri umetniških predmetih ga je vodil v prvi vrsti velik njegov dar in pa velika spretnost in tehnika v vseh strokah kiparstva. Krasno razpelo od lesá, sedaj svojina g. kanonika Kluna, pridobilo mu je na obrtni šolski razstavi v Nemškem Gradci prvo darilo z diplomo, in lepa Madona v reliefu, sedaj svojína g. dr. A. Mošeta, vzbudila je v avstrijskem muzeji na Dunaji občno pozornost.

Plod prvega leta na akademiji bil je med drugimi izvrstnimi šolskimi studijami, mojstersko modelovani doprsni portrêt g. prof. Šukljeta, razstavljen v dvorani umetniške družbe na Dunaji; drugo šolsko leto je studiral marljivo akt (golo človeško teló).

Kakó sem se začudil, ko mi pomladi 1887. leta Gangl pové, da prevzame zvršitev V o d n í k o v e g a s p o m e n í k a — drugo leto na akademiji, a da prevzame takó veliko, monumentalno delo, to se mi je zdelo prepogumno. Globoko, radostno sem vzdihnil, ko mi veselo odkrije zaboj in ugledam majhen, marno zdelan, mičen osnutek, voščeno bronsirano podobico na marmoriranem postamentu — Vodníkov monument. Po sklenjeni pogodbi je dobil v Pratru pri g. prof. Hellmerji atelier in počel je oduševljeno, ali jako vestno in temeljito studirati.

Prva studija, 46 *cm* visoka statuveta, kaže nam kakih 30 let starega malo previtkega Vodníka v prepasanem talarji z lepó drapiranim plaščem, katerega levi del slikovito pokriva kos grškega stebra, na katerega se naslanja vsa podoba; plašča drugi del tišči gracijozno desna roka k telesu, v

levici drží zvito listíno. Razločuje se od osnutka v tem, da podoba stojí mirno z ravnotežjem na levi nogi, da glava gleda na levo stran, in da je vsa podoba marljivo modelirana in po prirodi prestudirana.[1])

Sedaj se je lotil druge večje studije, katera je dosegla že polovico prirodne človeške velikosti. V glavnih motivih se ne razločuje veliko od prve, samó postava je čvrstejša, gibanje telesa mirnejše, obraz starejši, nekatere partije še plastičnejše modelirane in v vseh drobnostih tehnično zdelane. To podobo je dokončal sredi novembra 1887. leta; v mavec lita in bronsirana se nahaja sedaj v ljubljanskem muzeji.

Ker se ni dalo v atelieru kuriti, popustí čez zimo Vodníka; a ni dolgo počival — čez jeden mesec že sem videl fino modelirani, jako slični doprsni portrêt g. barona Schwegela. Vrnivši se zopet v šolo je pridno studiral in začetkom pomladi izgotovil krasno podobo mladega Davida s pračo. Kakó je Gangl to preprosto šolsko studijo golega akta porabil v divno kompozicijo, to je jako imenitno. Šibkemu telesu mladega dečka je vtisnil óno fino individuvalnost, katero je silno težko pogoditi pri razvoji dečka v mladeniča. Kompozicija je jako realistična, tehnika virtuvozna, vse partije polne življenja, vse delo pa znak finega umetniškega ukusa. Želeti bi bilo, da bi se med Slovenci našel mecen, ki bi si omislil ta kip v marmorji ali bronu — krasil bi najlepši salon.

Pomlad je prišla, Gangl zapustí občno kiparsko šolo in stopi v specijalno šolo slavnega kiparja Zumbuscha, kateri ga z veseljem vzprejme. Z novim veseljem, novimi idejami se počne začetkom junija 1888. leta pripravljati na zgradbo originalne Vodníkove podobe. Nadprirodno razmerje 2 *m* 45 *cm* visoke postave delalo je umetniku mnogo truda, dokler se ni privadilo okó dimenzijam. Krepkó je rastel Vodník in ko sem imel priliko videti dovršeni akt, občudoval sem trdno stanje, lépo razmerje, prirodno gibanje in harmonične linije telesa in dovršeno modeliranih plastičnih udov. Z vedno večjim oduševljenjem je delal umetnik in največje delo, modeliranje draperije, šlo mu je hitro in srečno od rók. Koncem novembra meseca sem častital srečnemu Ganglu o dovršenemu Vodníku. To je bil v resnici drug Vodník, ki se ne opira na prejšnje studije. Kompozicija, kakó naj bi ustvaril Vodníka — duhovnika, pesnika, učitelja, v kakem kostumu, vrhu tega brez avtentičnega portrêta, bila je najtežavnejša stvar pri spomeníku. Starinska oprava duhovska, preprosti prepasani talar, dolgi trojnati plašč, nizka čepica in nizki čevlji z zapónami značijo nam duhovnika. Krepkó je vrgel umetnik čez desnico, držečo zvitek listín, znak pesništva, konec slikovito drapiranega plašča, katerega je na studijah še nekako baletno-gracijozno privzdvigala; levica pa, katera je prej držala liste, iztegnena je z govorniško

*) To statuveto, v mavec vlito, bronsirano prodaje umetnik po 20 gld. komad. Pis.

gesto in znači učitelja. Levi del plašča, pokrivajoč prej grški steber, katerega več ni, leze z rame in se v slikovitih gubah ulamlja na tleh. Plastično se modelirajo krepki udje pod lépo draperijo, katere tehnika pri obdelovanji različnih suknenih tvarin nam kaže vso spretnost umetnikovo. Na desno, s pogledom nizdolu obrnena glava je jako karakteristična, obraz z markantnimi potezami je kolikor mogoče sličen navadni podobi Vodníkovi; lepi čvrsti gorenjsko-slovenski tipus z dolgim nosom, močno spodnjo čeljustjo, dobrodušnim pogledom in visokim fino modeliranim, suhim čelom je izvrstno pogojen; poteze okoli polnih, malo odprtih ustnic značijo veseljaka. Nizka okrogla čepica pokriva preproste, na čelo razčesane lase; nikjer ne draži očij óno predrobno obdelovanje malenkosti na škodo celote, ki takó rado zavede mlade umetnike. Plemenita preprostost, monumentalni mir celote kontrastuje povoljno z življenja polnimi podrobnostimi.

Kompozicijonalno in tehnično nalogo je Gangl zvršil izvrstno, označil nam je Vodníka duhovnika, pesnika, učitelja in veselega Slovenca in to takó srečno, da ga, ne samó domovini, nego vsemu svetu ponosno sme pokazati.

Podobi primeren je tudi postament, čegar največja lepota je lépo razmerje posameznih delov in monumentalna preprostost brez posebne arhitekture, brez vsega dekorativnega nakita. Loči se v tri dele; spodnji 0·7 *m* visoki del obstojí od 3·5 *m* široke podlage in dveh stópnic, na katerih leží srednji 1 *m* visoki, jako počasi v piramido prehajajoči, kvadratični, del, na tem se vzdviguje gorenji 1·2 *m* visoki tudi kvadratični, a malo hitreje v piramido prehajajoči kamen z lepo, 0·33 *m* visoko korono. Na tem delu je projektiral umetnik liro z lovorovim vencem, toda misel se je radi prevelikih troškov opustila; le ime „Vodník“ zgoraj odprt na pol lipov, na pol lovorov venec in besede

»Ne hčere, ne sina
Po meni ne bó,
Dovòlj je spomína:
Me pésni pojó.«

krasile bodo postament. Razven spodnje, temnejše podlage, bode ves postament od lepega repentaborskega sivega kamena; višina postamentu je 3·23 *m*, podobi 2·45 *m*, vsemu spomeníku tedaj 5.68 *m*; za prostor pred ljubljansko gimnazijo impozantno razmerje.

S tem je Gangl svoje delo dovršil; vlivanje v bron in kamenoseško delo, upajmo, bode tudi spomladi srečno gotovo, in takó bode praznoval národ slovenski najbrž že julija meseca veliko národno slavnost, ko se bode odkrival prvi večji, národni spomeník, posvečen prvemu slovenskemu pesniku in buditelju, in ustvarjen, kakor vse kaže, tudi od prvega sedanjega slovenskega umetnika-kiparja. *Jos. Gustin.*

LISTEK.

Štiridesetletnica Njega Veličanstva presvetlega cesarja bila je prav po želji blagega vladarja, ki tega dné ni hotel slaviti z blestečimi slavnostimi, ampak z deli prave krščanske ljubezni, slovenskemu narodu in zlasti beli Ljubljani bogat izvor plemenitih ustanov! Dné 2. decembra t. l. se je položil v Ljubljani ogelni kamen otroški bólnici, odprl se je slovesno dežélni muzej »Rudolfinum«, a dné 3. decembra se je odprla tóliko zaželena strokovna šola za lesni obrt in za umetna ženska ročna dela, ki pod spretnim svojim vodstvom ob živahni udeležbi obeta deželi naši v marsikaterem oziru veliko koristi in obrtnega napredka.

Zlasti pa mora od vsega srca veseliti vsakega domoljuba velikanski dar, katerega je ob štiridesetletnici Nj. V. gospod *Jožef Gorup*, véliki trgovec v Reki, domovini položil na oltar. G. Gorup je namreč odločil 50.000 gld. za ustanove gojenkam višje dekliške šole, katero bode osnovati v Ljubljani, 60.000 gld. glavnice pa za ustanove vseučiliškim dijakom slovenske národnosti. Vrhu tega se je g. Gorup ponudil, da kupi dežélno bólnico v Ljubljani za 120.000 gld. in dežélni odbor kranjski je to ponudbo tudi vzprejel. Konečno seveda mora kúp potrditi dežélni zbor. Od dežélne bólnice pa g. Gorup pridrží sebi samó *bólničini vrt*, vsa poslopja, vredna nad 70.000 gld., pa je namenil pokloniti mestni občini ljubljanski, da jih porabi za višjo dekliško šolo in tudi od vrta prepušča še mestu 15 *m* široko progo, da odpre nove ulice med Dunajsko in med Resljevo cesto.

S tem je g. Gorup izpolnil gorečo željo vsakemu prijatelju stolnega mesta našega, željo namreč, da bi se premestila mrtvačnica in bólnica z najlepše in najživahnejše mestne ceste ljubljanske. Za novo bólnico je dežélni odbor že kupil prostor za Béžigradom med Dunajsko cesto in med kolodvorom državne železnice.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali:

— »Popotnikov« koledar za slovenske učitelje. — 1889. — S popolnim šematizmom šolskih oblastev, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osobja po Južno-Štirskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanju v začetku šolskega leta 1888/9. — Tretje leto Sestavil in založil *Miha J. Nerat,* nadučitelj in »Popotnikov« urednik v Mariboru. Tisek tiskarne sv. Cirila. —

Ta vse hvalevredna, spretno urejena in z velikim trudom sestavljena priročna knjiga je letos v marsikaterem oziru pomnožena in popravljena prišla na svetlo; takó n pr je pri vsaki šoli povedano število deklic in dečkov in pri imeni vsakega učitelja je dostavljena letnica, odklej služi v obče in odklej je stalno umeščen. Nedostatki, ki se nahajajo še tu in tam v knjižici, upamo, da v prihodnje popolnoma izginejo iz nje. Naj bi gg. učitelji izdavatelja zdušno podpirali pri njegovem težavnem poslu; vsak, kdor zapazi kako napako, naj to nemudoma naznani g. izdavatelju, kajti samó takó mu bode možno sčasoma koledar izdavati brez napake. Izvrstni knjižici želimo še mnogo let! »Popotnikov« koledar se dobiva pri izdavatelju po 1 gld. izvod; s pošto po 5 kr. več.

— Ocena slovenskih knjig za mladino in ljudstvo Spisal *Anton Kržič.* Tako se imenuje droben spisek, katerega je g. katehet Kržič izdal v Katoliški bukvarni. Z verskega in učiteljskega stališča ocenjuje v njem dolgo vrsto slovenskih knjig, ki jih navadno mladini dajemo v roke. Za zdrave svete in pametno sodbo, bode g. Kržiču vsak prijatelj naše šolske mladine od srca hvaležen.

— Zgodovinski zbornik. Priloga »Laibacher Dioecesanblattu«. Izhaja v nedoločenih obrokih (sic!). Izdavatelj in odgovorni urednik *Martin Pogačar,* tiska »Katoliška tiskarna« v Ljubljani. Naročnina znaša po 50 kr. na leto. Namen novemu strokovnemu listu je z vestnim raziskavanjem zgodovinskih virov položiti temelj škofijski zgodovini. Zatorej bode »Zgodovinski zbornik« zbiral še nenatisnene listíne ter prinašal znamenite, v redkih knjigah ali pogrešno objavljene rokopise, cerkveno zgodovinske sestavke, životopise, a tudi popolne kronike posameznih farâ. — Pred nami ležé prve tri številke novega lista. V njih beremo najprej listino, s katero je nadvojvoda Ferdinand na prošnjo ljubljanskega škofa Tomaža Hrena potrdil vse od svojih prednikov ljubljanskim škofom podeljene pravice; dalje prinaša list jako korenito zgodovinsko razpravo »Stare pisane mašne bukve kranjskega farnega arhiva«, in naposled temeljito oceno dr. Napotnikove knjige »Sveti Viktorin«. Vse prijatelje domače zgodovine opozarjamo na ta znameniti zbornik.

»Národna knjižnica«. Urejuje Anton Trstenjak. I. zvezek. V Ljubljani 1889, 231 str. Cena 1 gld. 20 kr. — Važnega književnega podjetja se je lotil gospod Anton Trstenjak. Začel je izdavati zbirko izvirnih in iz raznih, zlasti slovanskih jezikov preloženih povestij, romanov, gledališkili iger in sploh leposlovnih proizvodov. Veseli pozdravljamo to podjetje g. Trstenjaka, ker živo čutimo, kakó tuja knjiga preplavlja slovenske naše rodbine, v katerih, dasi se štejejo za domoljubne, večkrat ne najdeš domače knjige. Veseli nas pa tudi, da je g. izdavatelj takoj s prvim zvezkom »Narodne knjižnice« srečno pogodil. Objavil je v njem izvirni roman »Pobratimi«, ki ga je spisal g. dr. Jos. Vošnjak. Bralci našega lista poznajo g. dr. Vošnjaka iz prejšnjih letnikov kot jako ljubeznivega pripovedovalca; tudi širšim krogom národovim se je g. dr. Vošnjak priljubil s svojimi iz preprostega národa zajetimi povestimi, v katerih takó lepó opisuje vrline in napake kmetskega našega ljudstva In zdaj nam g. dr. Vošnjak tudi v svojih »Pobratimih« podaje lepo in zanimivo povest, v kateri nam živo slika razvoj socijalnega življenja in političnih bojev zadnja leta po slovenskem Štajerji. Za danes samó opozarjamo vse prijatelje slovenskega leposlovja na Trstenjakovo »Národno knjižnico« in zlasti na Vošnjakove zanimive »Pobratime«, o katerih hočemo o priliki še posebej govoriti. — »Národna knjižnica« se prodaje samó v lepó vezánih izvodih, kar moramo še posebno odobravati.

Odlikovanje slovenskega učenjaka. Jugoslovanska akademija v Zagrebu je učenega rojaka našega g. prof. *dr. Gregorja Kreka* v Gradci imenovala za svojega dopisujočega člana. Iskreno čestitamo!

Nektera duhovna opravila. Labaci 1888. Sumptibus et literis successorum Blasnik Pod tem naslovom je izšla knjiga, katero, kakor kaže že napis, naj bi rabili v prvi vrsti duhovniki. — Pri prvem pogledu mi je ugajala ta knjiga zeló, kajti oblika, popir, tisek — vse je takó pripravno in lično, kakor si morem želeti — no, znano je pa tudi, da nam novega cerkvenega obrednika res treba. O vsebini omenjene knjige, o razvrstitvi in slovnici pa moram reči javno nekaj besed.

Da je naše slovensko ljudstvo vérno, svedoči nam naša prebogata književnost z nabožno vsebino Redka je hiša brez »pratike«, a še redkejša brez molitvene knjige. Zato pa moram grajati očitno, da so baš najrazširjenejše knjige pisane v slabi, dá, v pravi rokovnjaški slovenščini. Dandenašnji hoče biti že vsakdo pisatelj, dasi o slovnici nima morda niti pojma. To velja tudi o knjigi »Nektera duhovna opravila«. Pisatelj te knjige ni objavil svojega imena, kar je čisto prav, kajti lovorik si ni pridobil s tem delom in morda mu je očitala vest, da slovnice ne pozna, zato je ostal prikrit.

Vsebina omenjene knjige kaže največjo nedostatnost. Knjiga ima dva dela: 1. pars prior in 2. pars posterior s pristavkom — appendix. Izvirno je že to, da ima knjiga slovenski napis in latinsko razdelitev. Prvi del nam podaje navadnejše molitve, molitve ob posebnih prilikah in potrebah. Drugi del podaje navod, kakó je pokopavati mrliče in kakó se vršé razna blagoslovíla. Pristavek obseza misijonske pesmi, molitve po maši in pri obhajilu bolnikovem. — Čudim se, da urednik te knjige molčí o najpotrebnejšem svetstvu, o sv. Krstu, govorí pa o pogrebu, ki po naši véri ni takó potreben. Čudim se, da urednik bolnika obhaja, ne privošči mu pa maziljenja s sv. oljem in pa papeževega blagoslova. Kakšen namen ima torej ta knjiga, jaz ne uganem in morda še kdo drugi ne. —

Razvrstitev vse knjige in posameznih molitev z ozirom na jezik kaže res pravega slovanskega duha urednikovega. Če je molitev napisana v treh jezikih, imeti mora prvo mesto jezik latinski, drugo nemški in nápósled bodi slovenski. Za táko odlikovanje moramo biti res hvaležni.

Kar se tiče slovničnih napak, dovoljujem si navesti nekoliko vzgledov. Pisatelj rabi: tavžent, manjkalo, gnada, žegnana, procesija, turn, marternik itd. tujke, za katere imamo takó lepe domače izraze. Dalje ne pozna razlike med dovršnimi in nedovršnimi glagoli: *zgodi* se tvoja volja (str. 3. v. 15.), Bog, od katerega *pridejo* sv. želje (str. 36. v. 27.), upam in se *zanesem* (str. 5. v. 7.). Vzgledi nedoslednosti: jedenkrat stoji: po kri*žu*, potem zopet po kri*ži*, — časih: kateri — včasih: ne*k*teri; zopet: Lavren*cij*, Vincen*cij* a tudi: Gervaz*i*, Protaz*i*, milost in gnada. Pisatelju je neznano, kdaj naj piše *z* in kdaj *iz*. N. pr.: *z* obličja *v* obličje gledati (str. 5. v. 12.); varuj jih *iz* Siona (kaj je Bog *v* Sijonu?!); kruh *z* nebes si jim dodelil (ali ne *iz* nebes?!) — Ne vem, čemu rabi pisatelj: *doli* je šel pred pekel . . . *gori* je šel v nebesa . . ? — Besede: ravno, (eben), dopasti, (gefallen) pričajo same, da niso naše. Napačno je pisati: slonoko*s*teni, osramo*t*eni, zeli*s*e, sil*o* sem kriv. Neodpustno pa je, da pisatelj ne razločuje spolov pri sklanji: narveč*ji* dobrota (str. 5. v. 20.), vrata nebešk*e* (str. 24. v. 9.), pravičn*e* dela (str. 32. v. 23.) srca vdan*e* (str. 33. v. 1.), začni . . . naše dejanje in spremljaj *ga* s svojo sv. pomočjo (str. 37. v. 11.), tvoja šiba in tvoja palica ste me tolažil*e* (str. 43. v. 3.) itd. Napačno je: oh, obrni *tedaj* (str. 30. v. 3.) mesto: torej. Kaj porekó nekateri bralci o oblikah duhov*en* (mesto: duhovnik), kot zadolženi podlo*žni* (mesto: podložniki), Izraelove razkroplje*ne* (str. 38. v. 17.), z vsemi izvolje*nimi* doseči (str. 21. v. 22.), kliče*joče*ga ljudstva (str. 36. v. 14.). Ali je to slovensko: *daj, prosimo, da njo za nas prositi čutimo* . . . ., ker je *iz* tvoje volje cesar postal . . ., da nam zanes*i*, prosimo te, usliši nas . . .

Dosti! Navedene napake kažejo zadostno, kolika je nedostatnost pri knjigi »Nektera duhovna opravila»«. Take in jednake napake se širijo med mili naš národ leto za letom po knjigah, katere ljudstvo najčešče prebira! — Ako bi te vrste vplivale na paznost naših pisateljev pri spisovanji nabožnih knjig, potem sem dosegel namen svoj.

—é.

Muzejsko društvo za vojvodino Kranjsko je minulega leta po oblastveno potrjenih pravilih prevzelo nalogo vsestranski gojiti deželoznanstvo, pomnoževati v dežélnem muzeji znanstvene zbirke, prirejati dotična predavanja ter z izdajo letnega izvestja širiti in pospeševati deželoznanstvo v krogih vseh omikancev. Društvo je to svojo nalogo tudi po môči zvrševalo in sme se zarad mnoge hvalevredne udeležbe občinstva zadovoljno ozirati na večletno svoje delovanje. Jednako je nekdanje historično društvo z velikim vspehom preiskavalo dežélno zgodovino in vsi strokovnjaki spoznavajo njegova od leta 1847. do 1868. priobčena poročila za izvir visoke vrednosti, iz katerega se zajema znanje kàj bogate prošlosti kranjske dežele. Žàl, da so neugodne okolnosti prisilile obe društvi ustaviti delj časa delovanje; razven tega je historično društvo pred nekaterimi leti z

ozirom na to, da ima z muzejskim društvom jednak smoter, sklenilo bogate svoje zbirke izročiti deželnemu muzeju, sploh pa je za primerno spoznalo, prihodnjič ne samó záse, ampak v okvirji še obstoječega muzejskega društva nadaljevati preiskovanje deželoznanstva. Ko se je leta 1888. dogradil nov muzej in so se bogate zbirke »Rudolfinuma« primerneje in pristopneje razpostavile, bil je za voditeljstvo muzejskega društva pravi čas, *ponoviti ustavljeno delovanje;* v to svrho je najprej priredilo javna predavanja, katerih se je omikano občinstvo udeleževalo takó živahno, da je bilo smotru primerno, oživiti društvo tudi v zunanji svoji obliki. Dné 3. julija sklical se je glavni zbor, da je izvolil odbor; ta je potem sklenil tudi društvena izvestja od leta 1889. dalje zopet redno izdajati. Dasitudi že zagotovljeno število društvenikov obeta vspešni obstanek muzejskemu društvu, dasitudi je visoki deželni zbor kranjski velikodušno dovolil v pospešilo njegovih teženj izdatno podporo, potrebuje še vender vsestranske podpore in dejanjske udeležbe vseh tistih krogov, kateri se za povzdigo in razširjanje deželoznanstva zanimajo in nameravajo podpirati to domovinsko, važnim kulturnim nalogam posvečeno podjetje. Da bi torej pospeševali društvo, *katero je v sedanji svoji obliki tudi prevzelo nalogo nekdanjega zgodovinskega društva, ki bode jednako gojilo zgodovino in prirodoznanstvo,* vabi odbor »Muzejskega društva« k pristopu. Letna društvenina znaša 3 gld., pristojbina za umetno zdelani diplom, ki se izdaje na željo v slovenskem ali nemškem jeziku, pa 1 gld. Blagovoljna pristopna oglasila vzprejema načelnik, gospod deželni odbornik in muzejski kustos Karol *Deschmann*, ali pa blagajnik, gospod magistratni oficijal Jovan *Robida*, oziroma kak drug odbornik. — Vsem prijateljem lepe naše domovine iskreno priporočamo, da bi uvaževali to vabilo muzejskega društva ter podpirali v vsakem oziru njegovo občekoristno delovanje.

Josef Jireček †. Dné 25. novembra l. l. umrl je v Pragi slavni učenjak in pisatelj češki, predsednik češkega učenega društva, bivši naučni minister avstrijanski — *Josef Jireček.* Pokojnik je bil porojen dné 9. oktobra 1825. l v Visokem Mitu na Češkem, gimnazijo je zvršil v Litomišlu, filozofijo in pravoslovje v Pragi leta 1849. Na to je vstopil za konceptnega praktikanta pri namestništvu v Pragi, kjer je oskrboval zlasti pôsel translatorja za češki jezik. Leta 1850. poklicali so ga v naučno ministerstvo, kjer je napredoval od stopnje do stopnje ter za Hohenwartha dné 12. februvarija 1871. l. bil imenovan naučnim in bogočastnim ministrom, toda odstopil je s Hohenwarthom vred dne 30. oktobra 1871. l. Od tega časa je živel največ v Pragi ali državni poslanec na Dunaji, dokler ni pred dvema letoma zaradi bolehnosti odložil svojega mandata.

Josef Jireček je bil izredno učen in marljiv literarni zgodovinar češki in priobčil je ali v posebnih knjigah, ali v časopisu češkega muzeja celo vrsto znamenitih spisov sezajočih v to stroko. Najznanejša je njegova knjiga, ki jo je izdal z bratom svojim Hermenegildom v nemškem jeziku o pristnosti kraljedvorskega rokopisa Takrat so trdili samó nemški ali Čehom neprijazni učenjaki (Feifalik, Büdinger, Schwammel), da je kraljedvorski rokopis — potvara. In Jirečkova knjiga je znova podprla véro, da je rokopis pristen. Toda Jireček sam je še učakal, da so se ravno zadnja leta zoper kraljedvorski rokopis vzdvignili češki učenjaki sami ter neovržno dokazali, da je — ponarejen!

Med drugimi knjigami njegovimi je posebnega spomina vredna jako umno urejena »Anthologija«, katero je priredil za srednje šole češke in ž njo veliko pripomogel, da se je med češkim dijaštvom globoko ukoreninila ljubezen do domovine in do slovanstva sploh — in napósled »Rukovět' k dějinám literatury české do konce XVIII století« (2 zvezka) z mnogimi životopisnimi in biblijografskimi podrobnostimi. Slovenci moramo biti Jirečku od vsega srca hvaležni, da nam je naučni minister v Ljubljani na gimnaziji

dal *slovenske* paralelke, ki so se ne samó vzdržale, ampak tudi razširile in pomnožile in da je s svojim bratom Hermenegildom izdal leta 1864. knjigo »Geschichte der südvischen Literatur« (Slowenische Literatur pg 1.—149). To knjigo je spisal, kakor je znano, M. Čop, a rokopis je po Kopitarji prišel v roke Šafařiku, iz čegar ostaline ga je objavil Šafařikov zet Jos. Jireček.

Slaven skladatelj je bil leta 1805. v Ljubljani porojeni *Josip Miheuz* (Mihelec). Do 1842. leta je bival na Dunaji, ter se od tam preselil 1845. leta v Pariz. Od tistega časa je izginil z obzorja. Nobeden nemški strokovnjaški list Mihelca ne omenja, objavil je pa 1850. leta kratke črtice o življenji slavnega rojaka našega nekov Maurer v »Nouvelle Biographie génerale publicé par M. M. Firmin Dilot freres, sous le direction de Mile Dr. Lloefer (Paris 850 et sex 8⁰), zvezek XXXV. na str. 43.

Kdo vé kaj več o tem rojaku našem? *Fridolin Kavčič.*

Vabilo na naročbo. Pred leti imeli smo »Slovenci« zajedno troje humorističnih listov, sedaj pa, ko s koncem leta preneha še »Rogač«, ne imeli bi nobenega več. Ker bi to vsekakor bil nedostatek v našem javnem življenji, ker se v šaljivi obliki more marsikaj povedati, kar sicer ni možno, ker je še vedno mnogo predmetov za šale in dovtipe, mnogo pa tudi takih, ki si novega tacega lista želé, sklenili smo izdajati z novim letom »BRUS« političen in šaljiv list, ki bode izhajal 1. in 15. dné vsacega meseca. — »BRUS« bode z odločno besedo, s satiro in humorjem razpravljal dnevna vprašanja, pisal bode, kolikor razmere dopuščajo, svobodno ter skrbel čitateljem svojim za pouk in prijetno zabavo. V ta namen bode prinašal poleg raznega in šaljivega gradiva vsakovrstnih izvirnih ilustracij, vmes pa tudi lepo zdelane podobe naših velmož. V prvi številki pride na vrsto prvi naš humorist, nepozabni Levstik, potem Preširen in dr

Rodoljube po vsem Slovenskem uljudno vabimo, da nas dušno in gmotno blagovoljno podpirajo pri tem podjetji. Čim večji bode sotrudnikov in čitateljev krog, tem raznovrstnejši bode list. »BRUS« stoji za vse leto 4 gld., za pol leta 2 gld , za četrt leta 1 gld. Dopisi naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina pa na upravništvo »BRUS«-ovo v »Narodni Tiskarni«, kjer se vzprejemajo tudi inserati, katerim se cena določa po dogovoru. Uredništvo in upravništvo »*BRUS*«-*a*.

Listnica. Za leto 1888. so plačali preveč naročnine ti gg.: Janko Kremenšek v Celovci 1 gld. 40 kr.; Anton Odar v Leadvillu v A. 3 gld 26 kr.; Jožef Zalokar v Trnovem 1 gld. 40 kr.; Ivan Hafner v Logatci 1 gld. 15 kr.; Jos. Sattler pri Sv. Križi 1 gld. 40 kr.; Fr. Maselj v Dolenji Tuzli 1 gld.; Sittig Melanija v Smledniku 1 gld. 15 kr.; bralno društvo v Zagorji pri Št. Petru 1 gld. Prosimo jih, da si te zneske letos zaračunijo. — G. J. V—t v Celji: Še 1 gld. — G. Ivan Z—a v Idriji: Cena posameznim letnikom, kolikor jih še imamo, naznanjena je na platnicah. Letnika 1884. imamo samó 1 vezan izvod — Gg. V. Oblak, Gorázd, L—j., —n, Rádinski. Presrčna hvala za poslane spise, toda oprostite, danes ni bilo prostora! Prihodnjič gotovo. — G. R. Ponavljamo še jeden pot, da imate lep pripovedni talent, katerega pa očitno zlorabite, Lenau-Heinejeva sentimentalnost, bogotajstvo in napósled cyankali — dvajsetletnega junaka povesti Vaše nobenemu pametnemu človeku ne morejo prikupiti. Take stvarí niso za nas. Priporočamo Vam Cimpermanove sonete v denašnjem listu, zlasti 4. sonet!

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 2. V Ljubljani 1. februvarija 1889. Leto IX.

List iz kronike Zajčke.

Legenda.

Slavni svetec v blaženstvu nebeškem,
Kartuzjancev oče, sveti Bruno!
Ki rodil si nas v dolini pusti,
Tam v Šartréški nas rodil dolini;
Ki razgrinjaš i nad nami plašč svoj,
Zbranimi tu v samostanu Zajčkem:
Ne zaméri, oče, ne zaméri,
Da ti sin tvoj, stari Marijófil —
Kloštrov tvojih bivši prej nadzornik,
A zdaj p r i o r v domu tém nevredni —
Piše danes v kroniko té vrste,
Pergaménu da izroča zgodbo,
Zgodbo, ki bo žálila te morda.

Trideset je let že palo v večnost,
Trideset od tistih dób lét dolgih!
Dan jesenski bil je tópel, krasen,
Ko priromam tu pred kloštər Zajčki,
Razoglav pred samostan priromam.
Palico sem potno držal v desni,
A v levici sveti rožni venec.
Tik pred cerkvoj obstojí mi noga.
Prag prestopim, v cerkvi sem prekrasni.
Hiša božja prazna, osaméla!
V refektórij grem; tam bodo bratje.
Na stežaj so vrata vánj odprta,
Od obeda še šibé se mize,
A v dvorani ni je duše žive!
Po hodníkih samcat stopam dolgih,
Prazna céla vsaka, vse je tiho,
Le korakov mojih jék se sliši;
Med zidovjem čudno to odméva!
S stén obrazi gledajo me resni,
Radovédno váme zró podobe:
Slike stare priorjev pokojnih,
Slike stare dobrotnikov Zajčkih.
Grôza skoro me obide rahla.
Sám ne vém, kak dolgo tod sem blódil:
Stoj, pri tléh, tam v koridoru temnem
Vrata najdem le na pól priprta,
Iz dvorane govor, hrum in petje!
Tihotapim k durim tém po prstih,
Slušam, slušam — to rečí so divne!
Hrum potihne, čuj, glas vísok pôje:

»Iz raznih krajev, časov
Do stropa knjig leží,
A jaz med vsemi ljubim
Tam zvezek poezíj.«

»Kaj sta Horác in Píndar?
Kaj Sappho in Ovíd!
Tam v mojo knjigo višji
Pesniški duh je vlít!

»Če sladka me vsebina
Zanêse pod nebó,
Še jaz bi menda ódo
Zapél tačas lehkó!« . . .

Aj, očetje so v — b i b l i j o t é k i ?!
Čul sem že o učenjakih Zajčkih . . .
Torej res! . . .

Brat drug že se oglaša:

»A moj folijánt je tam stari!
Iž njega rad čitam vsegdár;
Čas létnico zglódal mu davno,
Pozábil že se je — tiskár.«

»Če pisca ideje globôke
Premišljam do pôzne nočí,
Vsa čuda priroda mi jasno
Razgrne tačas pred očmí! . . .

Bás resnôben zdaj za tém zapôje,
Da dvorana vsa bobní od jeka
In zidovje nad menoj se trese:

»Resníce že dolgo sem ískal zamán,
Premêtal neštete sem liste;
V tej knjižnici našel pa zdaj še vsak dan
V vseh knjigah resnice sem čiste!«. . .

Tu veselo zazvenčé kozarci!
Odprem vrata, vstopim in pozdravim:
»Mementote mori!« . . . .
Klet prekrasna!
Klet prostrana me objame hladna!
A v sredini sodov velikanskih
Tu sedijo patres kartuzjanci
Okrog mize hrastove ogromne;
Čašo v roki vsak drží penečo . . . .
»Bratje dragi, dominus vobiscum!
Tukaj torej knjižnica je vaša? —
Po ukazu strogem iz Chartreuse-a
Prišel k vam je brat vaš Marijófil,
Da pregleda samostan vaš Zajčki,
Da napredek vidi v učenosti,
Ki izvira v knjižnici vam toti« . . . .

S težkim srcem pisal té sem vrste,
S težkim srcem to beležil zgodbo.
Ti Spasitelj križani na pultu,
Ti na steni, Mater Dolorosa!
Vídva sta mi priči, kak nerado
Teklo danes mi peró je gósje.
Ali grešni mènih Marijófil,
Ki osível je pišóč to knjigo,
Kroniko o samostanu Zajčkem,
On ni mogel in ni smel drugače!
Kajti res je res. Resníco sámo
Vselej píši vestni zgodovinar!
Ne na levo gledaj, ne na desno,
Kaj vrstníki porekó, ne baraj!
Kaj potomci porekó, ne maraj! —
In zató ne bodeš pač zaméril,
Da je pisal sin tvoj Marijófil
V knjigo toto danes zgodbo čudno,
Ki vršila se je v Zajcu lépem,
Ko smo šteli leto. tisoč petsto
Šestdeset in štiri še po Kristu —,
Oh, saj vém, da bodeš mi odpústil,
V slavi rajski, oče Bruno! Amen.

Gorázd.

Madrigali.

1.

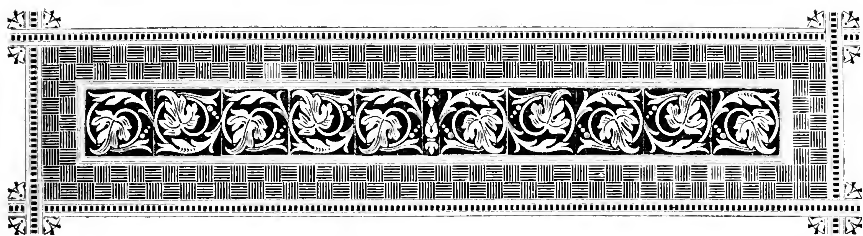
Na skalni breg je mórje me zaneslo,
Razbita je ljubezni moje barka,
Zdrobljeni jámbori so nje in vêslo . . .
Život sem gôli rešil — ali v nago
Življenje moje upanja ni žarka,
Le kès rosí mi lice z grênko srago.
Kakó je lep bil svet mi, ko sem ljubil,
Kakó bil blag je, mil mi — nične sanje!
Ko sem prebudil se in vse izgubil,
Grohoče divje še se — klevetánje!

2.

Osamljena kot Filoktét si, duša,
Odjádrali so, kar ti jih je v rôdi,
In silnih bôlij vzdih le mórje sluša —
Za svojo zvezdo vsak po zemlji hodi,
Pustí sobrata v zdvoja temni nôči,
Če v kratke slè objem ga sreča vodi:
Vetrovom tuje upanje izrôči,
Srcé, zaupaj samosvoji môči!

Ranko.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

III.

V dobrem tednu je bil doktor Božan takó domač pri Lukičevih, kakor bi ne bil nikdar bival drugod, nego med njimi. Prijateljstvo s Pavlom, majorjevo odkrito in jasno vedenje, skrita, a Vidu dobro poznata koketnost majorkina in svoja sigurnost — vse to je storilo, da so ga drugi imeli skoro, kot zdavnaj svojega, in da se je zdelo tudi njemu, kakor bi bil že pred leti dospel semkaj ljubeznivo vzprejet in vedno takó gojen in držan.

»Kaj bomo pa danes?« povpraševal je major redno pri zajutreku, ako nista bila mlada prijatelja že na vse jutro odšla ali odjahala na lov ali v mesto, ali k bližnjim znancem; in kar sta nasvetovala Pavel ali Vid, zgodilo se je. Majorja je mučil dolgčas, ako njiju ni bilo domá, in takó ni zapazil, da je bila Lorica tedaj tudi nekako zamišljena in čmerna. Znal je, da je mladima gospodoma časih ljubše, da ju pušča samá; zató se jima za daljše izlete ni družil; a kadar se mu je zdelo, da jima bode prav takó, šel je ž njima, in če je bilo le umestno, šla je tudi gospá Lorica, ki se nikdar ni ustavljala.

Domá pri obedu in potem pri smodkah in tobaku pa so rešetali vse, kar more zanimati ljudi njih vrste in izobraženja in dasi je Ivo časih umolknil strmèč ob nazorih, ki jih je čul tu in tam iz Vidovih ali Pavlovih ust, in ga je neprijetno zadelo to in óno, ali pa je glasno oporekal in se malone ujezil, vender je vselej zmagoval tisti čudni čut, ki ga je obradostil, ko je gledal svojega Pavla.

Majorka je obično rekala: »Jaz ne umévam vaših razgovorov!« Ali kadar se je besedovanje bolj razžívilo, posegla je rada vmes s kakim navidezno najivnim vprašanjem, in poredno namežikávala sedaj jednemu, sedaj drugemu. Vid je ujel marsikaterega teh pogledov.

Takó so jim tekli dnevi.

A če ni bilo druzega početi popóludne ali običnо zvečer, krenila sta prijatelja rada v krčmo pred mostom in v zadnjem času morda še tem rajša, odkar se je vrnila domóv krčmarjeva hčerka, ki je bila prej nekoliko mesecev pri omoženi sestri na Gorenjskem. Vodétova Mánica se je nosila gosposki, kajti oče, kmetsk ali jako podjeten in imovit gospodar, védel je, da ji bode lehko štel kàj več dóte, zato jo je bil dal v mesto izobraževat; domá je sicer morala opravljati vsa hišna dela, a glavno področje njeno je bilo kuhinja in postrežba, kadar so prihajali boljši gostje. Teh ni bilo treba pogrešati. Iz sosednega mesta in z bližnjih večjih posestev se je oglašala mnogokrat gospôda, in marsikaterikrat je prišel tudi kdo, ki ni hotel samó počiti tu in pokusiti dobre dolenjske kapljice, katero je točil Vodè, ampak ogledati si želel tudi plavolaso Mánico, ki je veljala daleč na okrog za prihodnjo bogato nevesto. Izpolnila je jedva osemnajsto leto.

Bilo je prav vročega popóludne, ko sta prijatelja dospela na Vodétov vrt, ki se je širil za hišo in kjer so bile pod dvema širokovejastima orehoma postavljene mize poletnim gôstom.

Nista bila samá. Skoro zajedno ž njima je prišlo več gospodov, vsa sodna komisija iz bližnjega mesteca, ki je bila tu nekod v podgórji preiskovala par pretepenih in telesno poškodovanih kmetskih fantov. Sedaj so se hoteli gospodje okrepčati in ohladiti in priséli so k našima prijateljema.

Pavel je bil že vsem znanec; v sodniku, ki je vodil komisijo, pa je našel doktor Božan nekdanjega, skoro že pozabljenega prijatelja z vseučilišča; sevéda je bil sodnik za več let starejši. Takó je bilo hipno vse zadovoljno in veselo.

»No, gospodičina Mánica, kdaj pride snubáč?« vprašal je sodnik kordijalno, kakor pristaje staremu gostu, in si otiral s čela pot.

»Ej, gospod sodnik, da ne vprašate nikdar kàj druzega!« zavrnila je Mánica na videz razdražena, in hitela pregrinjati mizo z rdečim prtom.

»Ko ga pa še vedno ni —«

»Bo že prišel!« menila je šcgavo.

»Kar se še ni, lehko se še zgodí!« zapel je mladi doktor medicine in otepal s klobukom po nadležnih muhah.

»Pri najmanjš' priložnosti! He, he, he!« končal je stari ranocelnik, velik, orjašk mož in zrl okrog, kakov vtisek je napravil njegov banalni dovtip.

Mánica je tekla po vino in mimo hité pošepnila Pavlu: »Boste li tudi tu sedéli?«

»I, sevéda!« zavrnil je isto takó.

»No, no, le nobenih skrivnostij, Mánica!« klical je sodnik za njó.

»Prijetna deklica!« godrnjal je ranocelnik.

»Zakaj se ne omoží?« pristavil je sodnik.

»Kar se še ni, lehko se še zgodí!« citiral je zopet medicine doktor in lomil orehovo vejo, da bi lože otepal po muhah.

»Pri najmanjš' priložnosti! He, he, he!« grohotal se je zopet ranocelnik hripavo in gledal okoli sebe.

»Čudno naključje, čudno — da se tu zopet srečava!« obrnil se je sodnik k Božanu, ki je bil v tem počasi prižigal smodko. Kakó se ti godí?«

»Kakor vidiš — dobro!« smeje se Vid.

»Zakaj nisi stopil v državno službo?«

»Zadovoljen sem, da tega nisem storil!«

»Hoj, taki ste dandanes gospodje!« pravi ranocelnik in se nasloni z obema komolcema ob mizo, gladèč si dolgo sivo brado. »Kàj ne — svoboda, svoboda — to je geslo vaše!«

Vid se je pazno ozrl v govornika, a Pavel je vzkliknil: »Kaj pa druzega, gospod zdravnik? Ni li to najlepše, svobodnim, neodvisnim biti?«

»He, he, he, Vi lehko govorite; ako Vam vse izpodletí, ali če Vam bodo nagajali, ali če se naveličate druzega pôsla, boste pa tu gôri na očetovem grádu krávice šteli in prodajali, in trs sadili in cvíček pili — he, he, he — gospod pl. Lukič!«

Pavel se je malo zardel in ni védel sprva, kaj bi rekel.

Doktor Božan mu je v tem vzel besedo.

»Kakó si pa mislite to svobodo, to neodvisnost, gospod zdravnik?«

»Svobodo — neodvisnost? I, kakó si pa Vi to mislite?«

»Ne, gospod zdravnik — jaz vprašam!« dejal je Vid resno.

»Pa sedaj vprašam jaz, he, he, he!« hitel je ranocelnik, ki je bil v žeji svoji že preobrnil zapored dva kozarca v grlo.

Vid se je obrnil v stran, kakor bi hotel rêči: »bedak«, a ker so se ostali gostje smijali na glas, nasmehnil se je tudi on.

»Stojte,« oglasi se medicine doktor, ki je govoril vedno počasi in vsako besedo deval na téhtnico; »dovolite, gospod kolega« — pri besedah ‚gospod kolega‘, prikimal je ranocelnik zadovoljno — »dovo-

lite, da jaz odgovorim na Vašem mestu! Vi si mislite svobodo, neodvisnost v praksi takó, da živite hrez skrbí, brez dolžnosti, brez opravíl, da imate svoj poliček vina — vedno dovolj denarja! — Kàj ne — dragi kolega moj, to je tvoja misel!« končal je doktor tikajoč tovariša ter privzdvignil kozarec. »Bog te žívi!«

»Bog!« je zvenelo med glasnim smehom v krogu in tudi Vid je privzdvignil čašo, pa za trenutek mu je légel zaničljiv smehljaj na ustni.

»Ta je prava, ljubi moj gospod kolega!« pritrjeval je ranocelnik in posebno poudarjal besedi »gospod kolega«.

»Dà, dà, to bi tudi meni ugajalo!« menil je sodnik. »Kàj ne — Mánica?«

»I, saj ne vém kaj!«

»Že zopet ničesar ne sliši! ‚Ne vidi nìč — ne sliši nìč‘ —«

Mánica je urejala krožnike, nože in vilice na mizi in v tem je prisédel tudi pisár, ki je bil dospel s komisijo, in dosedaj pazil, da se konji dobro oskrbé; zajedno ž njim je prišel mladi vaški učitelj, vsakdanji gòst v Vodétovi krčmi.

»O, dober večer, gospod profesor!« pozdravil ga je ranocelnik, ki je imel očito privilegij dražiti in zbadati, in se zato nihče ni menil mnogo za njegove besede.

Med obedom, ob katerem se je krepčala vsa komisija, bil je razgovor mirnejši; sukal se je večinoma o težkih telesnih poškodbah, katere so bili gospodje danes preiskovali; ranocelnik je imel sicer véliko besedo, ali kadar je prišel s kakim strokovnim izrazom na dan, poškilèl je skrivaj na »ljubega kolego«, zdravnika doktorja.

Ko so si po končanem obedu prižgali znóva smodke, bili so zopet vedno živahnejši.

Pavel je bil izginil od mize in je stal v kuhinji pri ognjišči póleg Mánice, ki je kuhala še črno kavo za gospôdo na vrtu. Krčmar Vodè je nadzoroval družino v senožéti, mati pa je bila šla iskat sočivja na gredíce, ki so jih imeli na drugem konci hiše; dekla je pospravljala v vèži.

»Vam je li kàj dolgčas, Mánica?« vprašal je Pavel in prižigal v naglici zvito cigareto ob tleči trščíci, vzeti izpod pônve na ognjišči.

»Kaj bi mi bilo dolgčas?« zavrnila je ter iskala posode za kavo.

»Ker ste se na Gorenjskem gotovo dobro imeli! Boljše, nego tu?«

»Skoraj!« dejala je šegavo.

»Oh, vém dà! Kaj imate tu — dela dovolj, in vrhu tega še takó prijetno družbo, kakor danes na vrtu!«

»Vam li ni po volji?« smijala se je Mánica.

»Rajši bi videl, da bi bili samí!«

»Kje ste bili pa včeraj?« zavrnila je ona, da preseče govor na drug predmet.

»Včeraj, včeraj — ej — na Griči!« dejal je on, in skoro bi bilo poznati, da mu vprašanje pri tej priliki ni ugajalo. Utrnil je cigareto ob ognjišči in zrl skozi zatemnelo kuhinjsko okno.

»Oh, tam je mnogo gospodičin!« zasmeje se ona z nekoliko zlobnim náglasom.

»Sevéda jih je! Skoro preveč!« smeje se takisto Pavel.

»Kava je kuhana!« meni Mánica in nalije posodice.

Pavel je gledal njene rmene lasé, ali rekel ni ničesar. Šele, ko je hotela odnesti kavo na vrt, pomólil ji je roko in dejal: »Z Bogom!«

»I, saj še ne odhajate!«

»Pa roko mi dajte!«

Ozrla se je malo vánj, in védeti ni bilo, odseva li zadnji plamen ognja v njenem lici, ali jo je bilo delo razvnelo. Podala mu je pa vender roko.

»Z Bogom, Mánica!« ponovil je on, toda ona ni rekla ničesar.

Družbo na vrtu je našel Pavel v živem prepiru. Sedaj je bilo národno vprašanje na vrsti, in Pavel je takoj spoznal, da so tu navzočni vsi mogoči odstavki od radikalnega Slovana do radikalnega Nemca; in da bi bila družba še povse popolna, pokazal se je zdajci nov gòst, od vseh glasnó in veselo pozdravljen in isto takó odzdravljajoč: ta je bil upravitelj bližnje hribovske fare, gospod Tomaž; drugače ga nihče ni klical, nì imenoval.

Ker ga bodemo večkrat srečavali v povesti svoji, treba, da se malo natanjčneje seznanimo ž njim. Gospod Tomaž je imel nekaj preko trideset let, majhen, prijaznega, okroglega lica, iz katerega je zrlo dvoje iskrih, modrih očij živo v svet; na témeni so mu bili lasjé že redki, toda vsa zunanjost njegova je bila še mladostna, gibčna, in ako si govoril pol ure ž njim, znal si, da je ta duhovnik veseljak, ki spoštuje pošteno prepričanje vsakoga in čegar razum diči širše obzorje, nego se obično nahaja med sovrstniki njegovimi.

V gospodsko družbo je rad zahajal in po sosednih gradovih so ga bili mladci in starci veseli, kadar je prišel. Zgovoren, dovtipen, pameten in vesel imel je za vsakoga kàj; prav takó je bil sam vsa-

komu nasproti do skrajne meje gostoljuben in pritoževati se mu ni bilo, da nima gôstov; toda zameril je vselej, ako se znanec, mimo njegovega farovža idoč, ni oglasil vsaj za trenutek.

Orjaški sivobradi ranocelnik je gospoda posebno čislal, akoprem ga je časih do dobrega oštel ali celó osmešil; pa gospod Tomaž je imel vedno v kleti kàj izbranega, in zdravnik je poznal vsa vina, ki so bila tam zastopana, in jih je umel ceniti.

Kadar je gospod Štupa — takó se je podpisával namreč naš zdravnik — sedèl trezen ali celó malo vinjen pri Vodétu, in je bilo drugo njegovo notranje orodje od želodca do vránice v rédu, dejal je vselej, če se je govorilo o gospodu Tomažu: »Oh, to je pameten — far!« Ako je pa večer prej prebil veselo v Tomaževem farovži in druzega dopóludne popravljal svoj notranji život s kislimi jétricami in najkislejšim cvíčkom, katerega je imel Vodè, potem si je sezal v svoje redke sive lasé in vzdihoval: »Oh, to je preklet — far!«

Ko je torej vstopil gospod Tomaž, oveselili so se ga vsi; posebno pa Vid; kajti ožja rojaka sta bila, tudi Tomaž s Štajerskega domá, in srednje šole sta končala skupaj. Odkar je užival Božan gostoljubje na Dvoru, videla sta se bila že nekolikokrat.

»Kakor nalašč! Kakor bi Vas bili klicali!« Gospod Tomaž — sedaj boste Vi sodili! Pa ne gremo še! Kavo le spravite!« vpil je Štupa in gladil namizni prtič póleg sebe, vabèč duhovnika, naj séde tija. A ta je šel med sodnika in Vida.

»Prepirate se, kàj ne?« vprašal je dobrovoljno.

»Kolega moj se uri v slabih dovtipih,« omeni medicine doktor.

»Slabi dovtipi, slabi dovtipi! Kaj je to? Jaz pravim, da je vse to nepotrebno, ti politični bôji, ti shodi volilcev, to vpitje in kričanje: jaz sem Slovenec, žívio Slovenci, in —«

»Stráni z Nemci! Kàj ne?« oglasi se porogljivo medicinec.

»Dà — dà, in z nemškutarji! He, he, he«, hití kirurg.

»Oprostite, gospod Štupa — Vi ste — nemškutar!« deje duhovnik.

»No, no, to se pravi, Vi me poznate! Jaz se tej novi slovenščini nisem učil! Prestar sem —«

»Pojdite, pojdite, gospod Štupa! Vaš kolega tu, gospod doktor, umeje in piše popolnoma pravilno slovenski, dasi je — Nemec!«

»Dà — Nemec!« pritrdi odločno óni.

»Ka-aj — Nem — — no, bodisi!« deje resignirano ranocelnik, ali videlo se je, da je le zarad višjega dostojanstva tovariša svojega požrl drugo besedo, ki mu je bila na jeziku.

»Gospodje, bokal je prazen!« omeni gospod Tomaž. »Mánica, gospodičina Mánica!«

»No, ta bode lepa!« brenčal je ranocelnik, a vender zadovoljen naslonil se ob mizo.

Vid se je bil ves čas zlobno smehljal, ali zinil ni nobene besede. Sedaj stoprav v trenutnem molku, ki je nastal, ko je postavila Mánica bokal starine na mizo, posegel je v razgovor:

»Védi, Tomaž! Menili smo se o bodočnosti našega národa in o realnih nádejah, ki so nam tu mogoče: o književnosti, o blagostanji svojem — skratka o tem, kaj moramo in česa nam je smeti pričakovati – kakó daleč nam je smeti iztezati roko, da se nam ne poreče: šovinisti ste in sanjači! In tu trdi gospod doktor, ki pravi, da je Nemec, da nam ni rešitve! Prej ali slej izginemo brez sledú, in óni bastardirani rod, ki vzrase iz spojenja nemškega in slovenskega življa tu na naših tleh, bode le pričal o večnem prirodnem zakonu, da je takšno spojenje namen, nalog, pogòj obstanku, ohranitvi in razvitku vsega življenja!«

»Z gospodom Tomažem sva že govorila o tem!« pridèl je mirno medicinec.

»Gospodje — kaj je to, izpijte — izpijte — tu imamo boljšega!« silil je gospod Tomaž.

»Prav takó!« pritrdil je sodnik; »kaj bi se spajali — rajši se napajajmo!«

»O joj!« viknil je Pavel in udaril z dlanjó po mizi!

»Bravo, bravissimo!« klical je Štupa, »he, he, he, to je izvrstno! Bog žívi gospoda sodnika!«

Ostal je in držal preko mize kozarec, ob kateri so jeli vsi trkati.

»Kilav dovtip!« šepnil je učitelj sosedu pisárju, a oba sta potem klicala: »Bog žívi!«

»No — Vid — ali ne boš izpil? Tu imamo že druzega!« silil je Tomaž.

Doktor Božan se je udal. Imel je sprva nekaj hudobnega na jeziku, toda ugledavši vse vesele obraze okrog sebe, ne izvzemši medicinčevega, storil je kakor drugi in izpraznil kozarec zlate staríne.

»Glej ga, glej,« klical je zopet gospod Tomaž, »ali ne poješ več? Čakaj, kaka je pa tista studentovska, ki si jo napravil še v mladih letih? Oj, stoj, ko smo še Vodníka in Preširna čitali — — tedaj si ti popéval:

Meníšec bil je nekdaj mlad,
Ki pel je rad in pil je rad,
In žível dobre volje.

Postaral se je, osivel,
Pil vedno še je, vedno pel,
Bil vedno boljše volje.

Pa ko je bela smrt prišla,
Dejal je: »Oh, tam bomo ga,
Tam bomo zlate volje!«

Tomaž je pel s prijetnim svojim glasom in ves zbor je pritisnil za njim. To je bil pa le početek in za tem se je vrstila pesem za pesmijo — — —

Pozno v mráku je bilo, ko so mestni gospodje sédali na voz; imeli so vina in petja dovolj in Štupa, ki se je zadnji pomašil na svoj sédež, ječal je malodušno: »Joj, joj, jutri, kaj bode jutri?« — — —

Pavel je vabil duhovnika, naj gre ž njima v grad; saj mu ni bilo preodrók. Tomaž je privolil. Ko so odhajali, ujel je Pavel še jedenkrat Mánico za roko, Tomaž pa to zapazivši je vzkliknil v šali pretèč: »Ohá, ohá, stojte!«

IV.

V grádu so bili po večerji vsi dolgo skupaj v biblijoteki. Tud gospod Tomaž je ostal; domóv je imel kake tri četrti ure hodá, in pred polunočjo se mu ni nikdar mudilo.

Vid je bil nekako nezadovoljen nocoj; o popoludánski družbi do sedaj ni bilo mnogo govora, šele ko so v biblijoteki jeli pušiti, izprožil je Pavel misel nánjo. Majorju so bili vsi gospodje znani in s smehom je le povprašal:

»I, kaj pa gospod Štupa? Ali je bil pijan?«

»Ej, gospod major« — omenil je doktor Božan, »nam se tam zunaj v tujini, na Dunaji venderle bolje godí; če pomislim — ta družba tukaj, in pa tam, kakó imam tam lehko na izbiro — pametne, trezne ljudi, rojake sevéda, s srcem — z oduševljenjem — tu na deželi pa ste vezani na vsakoga, kdor vam slučajno pride v bližino!«

»Prav takó; toda tam imate boljše ljudi izmed naših — drugi bi morali poginiti, in kar imate slabših, s temi itak ne občujete!«

»In mi mérimo domače odnošaje« — —

»Po kopitu, ki si ga v svojih večernih shodih ustvarjate in rezljate!« smijal se je major.

»Pa odušévljenejši ljudje so vender tam zunaj!« vrgel je Pavel vmes, katerega lice je gorelo še od popoludánskega vina.

»Oh, gotovo, kar vas je mladičev!« dejal je oče njegov z dobrohotno ironijo. »Vi popravljate in preosnavljate svet, vi, nádeja naša! In kadar se vam vidi potrebno, poseči v časa kolo, ali rdečo črto zapisati v knjigo zgodovine, tedaj napravite — komêrs — kàj ne, in potem imenujete par častnih družabnikov, in če treba, jim čez štirinajst dnij to čast zopet vzamete. Ali ni res takó, gospod Tomaž?«

Ta se je glasnó smijal tem bolj, ko je videl, da se Pavel jezí.

»In vender smo le mi tisti, ki bi dali vse — vse, zadnjo kapljo krví za národ svoj!« vzkliknil je ognjevito mladi dijak.

»Pavel, Pavel!« šepnila je gospá Lorica, »ne razburjaj se takó!«

»Jaz sem Hrvat in Avstrijec!« dejal je major resno; »v teh mejah se suče izpovédanje moje.«

»In jaz sem Slovan, samó, jedino le Slovan,« kričal je Pavel.

»Uči se, potem bodi, kar hočeš!« zavrnil je major hladnokrvno, ali takoj mu je bilo skoro žàl, in dejal je mehko: »No, saj učiš se — toda pameten bodi, pameten!«

»Oh, tu tičí vse! Gospod major, tu smo na pravem mestu!« hitel je Vid; »pamet, pamet! Kaj menite, da ta sodnik, s katerim smo pili danes skupaj, da nì pameten? Toda kje je njegovo odušev-ljenje za národni naš napredek? Sedaj je uradnik — hvala Bogú — da je še samec, sicer bi se še diplomatičneje stiskal in ključil. In vzemite nasproti mu ónega doktorja zdravnika, ki pravi, da je — Nemec. Kakó odločno to trdi, kakó ponosen je na to, in vsi vémo, da je malo nemške sókrvce v njem! In pa napósled ta ranocelnik — Štupa! Ta petrefakt iz starih kranjskih časov! Glej, Tomaž, hotel sem danes znóva izprožiti resen pogovor, ko si prišel ti; a ti si ga sam preprečil — in kako zadovoljni so bili vsi, razven tistega — Nemca! In sedaj bi tudi sam dejal: res je, res je — ni je nádeje, ni ga upanja za nas! Danes dve sto lét ne bode Slovenca več na svetu!«

»A Slovan bode tu!« kričal je Pavel.

»Da bi bil! Ali tu bode nemški živelj gospodaril!«

»Ta je hud pesimist, gospá milostiva!« obrnil se je gospod Tomaž k majorki.

»Oh, pustite takóv pogovor!« pritrdila je ona; »povédite rajši, kaj ste danes novega pozvédeli od mestnih gospodov.«

»Dà, dà, čudna je naša mladina!« dejal je stari Lukič skoro bolj záse, in puhal góste oblake izpred sebe.

»Preobračati hoče, kakor je to vselej bilo in bode — preobračati,« povzel je zopet Tomaž besedo; »pa moči nima — in védite, kaj je njeno znamenje? Površnost, grozna površnost! Oprostite, gospod Pavel!«

»In rêci še: vére nima!« smijal se je porogljivo doktor Božan.

»Dà, dà, to je hotel rêči gospod Tomaž!« pritrjeval je Pavel zadovoljno.

»To se mi niti vredno ne zdi izgovoriti, ker sem prepričan o tem, gospôda!« zavrnil je duhovnik resno.

»Jaz je nimam!« reče še Pavel, toda major se s strogim licem obrne vánj:

»Mòlči, Pavel!«

»Gospodje, čaj je pripravljen!« dejala je gospá Lorica.

In — se je li vsak zbal daljšega jednakega pogovora, ali je resna beseda majorjeva vplivala, ali pak so hoteli ustreči želji majorkini — menili so se sedaj le še o sodni komisiji, koliko so izpili, kakó se je vêdel ranocelnik, in ko je Pavel celó dvakrat začel govoriti o Mánici, zapretila mu je majorka šaljivo s prstom: »Ti, Pavel, ti ne boš hodil mnogo k Vodétovim!«

»Naj hodi rajši na Grič — gospá milostiva!« menil je Božan.

»Oh, tija pa menda Vas vlečejo tiste očí — guvernantine!«

»Ne, ne, vérujte mi!«

»Oj, to stvar moram pa jaz jedenkrat malo poinspicirati!« zasmijal se je gospod Tomaž . . .

Ločili so se — Vid pa je hotel duhovnika še nekoliko spremiti. Noč je bila tako jasna, vabeča.

Šla sta nekaj časa ob Krki, potem pa zavila v stran na pogorski kolovòz.

»Vid«, dejal je hipno duhovnik, »ali res ne véruješ ničesar?«

»Sem li to dejal?«

»Raz lice sem ti čital!«

»Ne, ti me nisi umel! Jaz vérujem, da je nad nami božje bitje . . .«

»In druzega nič?«

»Posledice si izvôli in izbêri, kakor hočeš! Jaz ti vse pustim, kar vi učite — toda jaz ne vérujem!«

»V Bogá vender, to si dejal!«

»Dà, toda s tem ti bodi dovolj!«

»Ne more, ne sme biti dovolj! — Kaj misliš o duši, o večnem življenji?«

»Pústi me, prijatelj!«

V duhovniku je sedaj vse kipelo; navzlic vsemu svojemu ravnanju, ki se je marsikomu njegovih tovarišev zdelo posvetno in morda nepravilno, bil je oduševljen za véro in svoj poklic; in sedaj se ga je lotila še vroča želja, temu nasprotniku priti do živega, do konca, kjer ne bode mogel več dalje.

»Zakaj?« dejal je na videz mirno, »jaz bi le rad zvédel, kaj devate vi, ki studirate tam zunaj, ki pijete učenost védroma, kaj devate vi na óno mesto v srci, kjer je nekdaj stal zlati uk naših mater, trdna véra z vsemi tolažíli, kakor jih ima le ôna. Ako si vrgel véro in vse njene pripadke čez plot, kaj si dèl na njeno mesto?«

Doktor je sprva malo osupel, a potem lehko nasmehnivši se dejal: »Ti li nisem dejal, da vérujem v Bogá, v božje brezkončno, večno bitje? Da se nam to bitje razodeva v vsem življenji, v vseh prirodinih pojavih, v vekovitem zakonu, ki vlada svetu! Vse to je večno, vse te proste snoví, čas, prostor, svet — vse — in časne so le prikazni, ti pojavi stvarstva, kakor jih gledamo, čutimo, kakor smo samí!«

»Oh, oh, Vid!« vzkliknil je duhovnik.

.Kakor hočeš!«

»In kaj je nasledek vsega? Odkod jemlješ potem napótek pošteno živeti, storiti to, kar je dobro, várovati se — greha, no, ne greha, tega ne poznate — reciva — hudodelstva?«

»Ha ha, le rêci: pléna, tatvíne, razkóšnosti, ali kar hočeš!« smijal se je Božan.

»Dà, dà, takó je!«

»Tudi to je ustanovíčeno v prirodinih zakonih. Kakor je zôrel človek v milijonih in milijonih lét do denašnje dušne visočine, takó so zoréli ž njim kot pogòj obstanka njegovega óni zakoni, ki urejajo medsebojno življenje — vse gôle posledice bôja za obstanek.«

»In vse to ti takó trdno vérueš, da si zavrgel vse drugo, kar ti je ostalo iz mladih let — celó máterino molitev?«

»Ne bodi siten — dragi moj! Povédal sem ti že!«

Tomažu je rasla srčnost, uvidevšemu, da je prijatelju nekaj neprijetno.

»In kaj pa — Vid — dovoljuj še jedno, potem ne govorim dalje! Kaka tolažíla imaš v stiskah, v nesreči, kadar si sam s srcem svojim — če mi je pač smeti takó rêči?«

»Razum svoj in zavest, da moram izpolniti svoj tek — takó ali takó!«

»Torej se ne braniš niti udarcev?«

»Kaj bi ne? Celó pes se jih brani!«

»Pa potem, potem — po smrti . . .?«

»Tomaž, pustiva to — drugikrat — če hočeš!«

»Ne, ne, dragi moj, le jedno mi še povej! Kadar boš na smrtni postelji, bolan, sam, brez nádeje, da ozdraviš, in pri vsi zavésti — kaj boš storil? Se boš li izpovédal?«

Obstala sta na razpotji; na desno je tekla steza proti Tomaževi fari, na levo krajša pot nazaj na Dvor.

»Lehko noč, Tomaž!« dejal je doktor.

»Čakaj, govôri odkrito!« silil je duhovnik prijazno in skoro malomarno, kakor je to najumestneje, kadar treba izvabiti kočljivo izpóved.

Božan je bil nenadoma jako resen.

»Ne vém!« rekel je počasi, in ponovil: »Ne vém! Človek je tedaj — slab — slab! — Pa sedaj imaš menda dovolj?« pristavil je.

Preko duhovnikovega lica je šinila neka tiha zadovoljnost in pritrdil je:

»Dà — dovolj — bodi dovolj! Lehko noč!«

Dôli v globokem kolovózu je Vid jeden pot postál in udaril z lehko šibico, ki jo je vihtíl v roki, po rdeči prsti ob brégu.

»Neumnost!« siknil je med zobmí.

(Dalje prihodnjič)

Popravek. Na 10. str 1. št. v 17. in 19. vrsti spodaj naj se namesto besede »Ano« obakrat postavi »Zorko«.

Levstik.

Berilo **Jos. Stritarja** v »Slovenskem klubu« na Dunaji

(Konec.)

Minila so leta. Jaz sem bival na Dunaji, Levstik v Ljubljani. Želja, toliko časa gojena in premagovana, premagala me je napósled, želja, videti domovino svojo, sosebno pa videti Levstika! Čudno se vam bode zdelo, a vender je res: Z večjim hrepenenjem ne hití mladenič dragi svoji naproti, kakor jaz svojemu Levstiku! Ko izstopim, pridem na kolodvor, oziram se po množici zbrani, nič Levstika! Kako je to mogoče! Saj sem mu vender pisal, naznanil dan in uro prihoda svojega! Gotovo je bolan!

Žalosten se napotim sam proti mestu. Ko sem šel nekaj korakov, kar ga ugledam, ki koraka počasi proti meni. Hladán pozdrav! Naj ne bodem hud, ure gredó navzkriž! — Kaj je to posebnega! Ali mene je vender v srce bolelo. Takega vzprejema se nisem bil nadejal, dà, zdelo se mi je, da ga nisem zaslužil! Kàr tù naj že naravnost povém, kako je bilo med Levstikom in menoj. Lepo, ginljivo bi bilo, ko bi govoril o nekem vzornem prijateljstvu med nama; lepo, ginljivo bi bilo, a ne resnično. In resnica me vodi tudi v mojih spominih. Prijateljstvo, katero naju je družilo, bilo je jednostransko. Rekel sem: prijateljstvo, bolje bi bil rekel: ljubezen, to je bila prava, srčna ljubezen! Jaz sem Levstika rad imel, dà, ljubil sem ga, ne pravim: strastno, a prav iz srca sem ga ljubil. On me je čislal, tudi rad me je imel, ne pravim, da ne; a ne tako, kakor jaz njega. Neka stena, ne vidna, ali tolikanj bolj čutna, bila je vedno med nama. Levstik je bil, kakor sem sam v sebi dejal z nekim žalostnim humorjem, jedina moja nesrečna ljubezen. In vender so bila zopet trenotja, ko me je, rekel bi skoraj, strastno objel in poljubil, a potem je bil zopet hladán kakor prej. — Todà nazaj v Ljubljano! Kako sem se veselil na Dunaji lepih pogovorov s svojim Levstikom, ki ga nisem videl toliko časa! Vse bode zopet, kakor prej; ž njim preživim še jedenkrat tiste lepe čase, ki so se mi bili še zlepšali v spominu! Ali človeku ni dano, da bi stopil dvakrat v jedno reko, kakor pravi globokoumni modrijan! Pogovor se ni hotel nikakor ogreti. Levstik je bil čuden, ne neprijazen, hudomušen, ali beseda ni hotela nič prav iz njega. Nerazumno se mi je zdelo zlasti to, da me ni hotel nikakor vêsti v znane domorodne kroge, tudi v čitalnico ne. Vselej, kader sem kàj takega izprožil, obregnil se je nejevoljno: »E, kaj boš!« Čakalo me je še nekaj

neveselega! Prinesel sem bil s seboj pisano knjižico — bile so moje pesmi, komu naj bi jih bil pokazal prej nego njemu? Pod Golovcem sva hodila nekod, ko se ujunačim in mu pomolim knjižico: »Ná, poglej, kaj je to, če so pesmi, káli«. — Nikakega veselja ni bilo videti na obrazu njegovem. Ko ni védel, kaj bi storil s knjižico, prosim ga, naj jo vzame s seboj, pregleda o priliki, pristavi opomnje in opazke, kakor se mu zdi, ter pošlje mi zopet na Dunaj. Spravi jo, nič prav zadovoljen; potem ni bilo več govora o tistih pesmih, ne ustno, ne pismeno, dolgo časa. Čez leto in dan dobil sem, skoraj s silo, knjižico nazaj, táko, kakoršno sem mu bil izročil. In še jedno veselje mi je šlo po vodi. Zdavnaj že sem želel popotovati z Levstikom na Bled, ki ga tako ljubim. Kakó bo tó lepó! z Levstikom na Bledu! kaj si moreš želeti še, srce? Prosil sem ga, rotil — sevéda bi bil jaz za vse skrbel — vse zastonj! Šel sem sam, ali Bled ni nikoli tako malo ugajal mojim očém.

In minila so zopet leta. Živela sva kakor prej; jaz na Dunaji, on v Ljubljani. Meni se je dobro godilo, njemu slabo. Sovraštva, preganjanja mu še ni bilo konec. Prevzel je bil tajništvo pri »Slov. Matici«, mesto, kakor stvarjeno zánj, in zánje on. Delal je, kakor je znal delati samo Levstik. To bi se mu bilo še odpustilo, ali hotel je tudi živeti. Tega pa ne, suhe skorje ne temu človeku! In izpodrinili so ga, izgnali! — In zgodilo se je čudo. Dalo se je pravemu móžu pravo delo v roke! Levstiku se je izročil slovar. Kdor vé, kaj je slovar in je poznal Levstika, reči je moral, da je Levstik res kakor rojen za to imenitno nalogo. Človeku se res zdi, kakor bi bila nebesa v milosti svoji nalašč za to poslala nam Levstika na svet. A to se ni zdelo tako možém, katerim je šla beseda. Bili so kakor otroci, ki ne morejo čakati, da bi bilo jábolko zrelo. Vedno so povpraševali in drezali, kedaj pride vsaj prva črka na svetlo; sploh jim Levstik ni bil po volji. Koliko je treba studij in preiskav za táko delo, o tem niso imeli pojma. Ime »Grimm« bilo jim je pač popolnoma neznano. Jaz vém, kako se je Levstik pripravljal na to delo, koliko se je učil jezikov in narečij, od bavarskega notri do albanešk ega, kako korenite so bile njegove preiskave! Dobro mi je znano da so neki učenjaki, jezikoslovci pri nas, kateri imenujejo Levstika z nekim milovanjem, da ne rečem: zaničevanjem, samouka. Jaz pa pravim: Bog nam daj mnogo takih samoukov, ali pa vsaj jednega! Levstik si je bil postavil vzvišen, vzoren smoter s svojim slovarjem; njemu je bil posvečen ves trud, vse življenje njegovo; nánj so merile vse misli njegove in skrbí. Srce mu je bilo navezano nánj, in tisti

čas, ko so ga siloma ločili od njega, bilo je končano pravo življenje njegovo. Ta rana mu je krvavela do zadnjega trenotja. Živel je po tem izbegan, izgubljen, brez pravega smotra, brez veselja. Res, da tega ni kazal očitno, zato je bil premoški, ali jaz sem mu videl na dno srca. To sem posebno spoznal takrat, ko mi je v svojem stanovanji na Dunaji pokazal velik zaboj poln raznoterih spisov ter rekel: »Glej, siromak sem, nič nimam; a tega le, kar tu vidiš, ne dám, če se mi pri tej priči položí dvajset tisoč zlatov«. Bili so zgolj spisi za slovar. In to je bilo rečeno s tako globokim prepričanjem, da bi mu bil verjel najhujši sovražnik!

Ko sem zvedel, da je tá pravi národni mučenik brez podpore, brez upanja v nehvaležni domovini svoji, zdelo se mi je, da je prišla prava prilika, ko se mi uresniči želja, katero sem že dolgo časa gojil. Živeti, delati z Levstikom, izprehajati, pogovarjati se ž njim, kaj si morem želeti lepšega na svetu!

Neki rojaki moji, ne najslabši možje, prigovarjali so mi, dà, prav silili so me, naj začnem izdajati lepoznanski list slovenski. Jaz nisem bil nikoli za taka podjetja, a tisti čas so bile razmere moje tudi take da nisem imel dovolj časa in močí za takó težko nalogo. Vender sem se napósled odločil; mislil sem si: »Morebiti pa bode kaj pametnega iz tega.« In ko je bilo podjetje na trdnem, ko je »Zvon« imel toliko podpore — hvaležen sem za to še sedaj rojakom svojim — da je mogel pošteno rediti svojega lastnika, poklical sem Levstika — tisti dan je bil jeden najlepših v življenji mojem, — naj mi pride pomagat. In prišel je, ali kar sem želel in nameraval, ni se mi izpolnilo. Ko se mi je zdelo, da je čas, šel sem k njemu na dom ter prosil ga, naj gre malo izprehajat se z menoj. Ko sem ga imel na svoji stráni, rekel sem mu: »Glej, ustanovil sem »Zvon«, toda ne záse; jaz nisem za to. List je bil záte ustanovljen, tvoj je. Toliko imá že zdaj naročnikov, toliko je dobička. Bog daj srečo!« Levstik, da ne! Nikakor ne. — »Zakaj ne?« — »Za teboj jaz ne morem prevzeti in uredovati lista«. — »Prazne besede!« — »Nikakor ne!«

Vse tisto popóludne sva hodila po Lichtensteinovem parku, pa pregovarjala se, da so naju čudno gledali ljudje. Vse zastonj. Silno nejevoljen sem se vrnil domóv. Torej vse zaman! Pa bodi! »Zvon« pa je bil ustavljen; minilo me je bilo vse veselje. Tako mendà ni bil še nikoli list ustavljen, ne ustanovljen. Zakaj pa ni Levstik nikakor hotel »Zvona«? Prišel je bil na Dunaj z namenom, da hoče izdajati humorističen list. Káj sem si jaz prizadel, da bi mu iz glave izbil to nesrečno misel! Vse besede moje so bile bob v steno! Mož je bil

kar zagrizen v to misel. Preveč žolča se mu je bilo nabralo, in Levstik ni lahko odpustil! Napósled sem mu moral celo obljubiti pomoč pri novem listu. Ta pomoč ni bila velika. Kar je mojega v »Pavlihi«, to je naslov sam in pa uvodna pesem v prvi številki.

Čez leto ni bilo ne »Zvona«, ne »Pavlihe«. Dolžnost moja je bila skrbeti za Levstika. Posrečilo se mi je spraviti ga za silo pod streho. V državnega zakonika pisárno je prišel, kjer je delal več let, s konca v mojem, pozneje v svojem imeni. In kako je delal! Jaz sem bil pravi lenuh proti njemu. Delo je bilo njemu veselje, poklic! mene je samo silila dolžnost. Še zdaj ga imajo v pisárni vsi v dobrem spominu. — To je bilo nekaj, za silo; ali treba je bilo kaj zadostnega, stalnega. Tudi to se je posrečilo. Káko veselje je bilo med dunajskimi Slovenci, ko je prinesel »Dunajski časnik« — prvikrat tedaj ni nam bil dolgočasnik — imenovanje njegovo na knjižnico ljubljansko! To je bil zopet lep večer, ko smo — vsa družina je bila zbrana v njegovem imeni — obhajali imenovanje njegovo, a zajedno tudi odhod. Težko nam je bilo res, da ne bodemo več videli ljubega Levstika med sábo; a kaj mi! Mož je bil preskrben za vse življenje svoje! Bog mu ga daj še prav dolgo in veselo! — —

Tù sem zopet jedenkrat videl rojake svoje, da sem jih bil vesel — nikoli se mi niso videli tako ljubeznivi, nikoli jih nisem tako rad imel; na obrazih se jim je bralo vsem, kako ljubijo svojega Levstika!

Spremil sem ga v vozu do Badna — treba se je bilo posloviti, ločiti; Levstiku se je milo storilo. — Objame me solzán. V živem spominu so mi še besede, ki sva jih govorila ob slovesi — bile so zadnje! — — »Véš, prijatelj, toliko si storil záme — nikoli pozabil — vse povrnil!« — »Levstik, ali si ti prijatelj moj, ali nisi?« — »Kako moreš tako govoríti!« — »Prijatelj ne posoja prijatelju, ti mi nisi nič dolžan, Bog nê daj!« — »Z Bogom!« — »Z Bogom!« — Nisva se več videla na tem svetu! — —

Več let ni dal glasú od sebe. Pisal sem mu večkrat, prijazno, naj se me vender časi malo spomni, poroči mi, kako se mu godi, da mi ne bode treba vedno druzih povpraševati. Nič odgovora! To me je bolelo, kaj bi tajil? — Še več — naj se tu očitno izpovém za pokoro — bila so trenotja, ko sem začel skoraj dvojiti o značaji, o moštvu njegovem. Nisem ga več nadlegoval z dopisovanjem. Lepo se je maščeval. Ko sem se ga najmenj nadejal, pride mi od njega pismo, in ž njim tristo goldinarjev. Oprostite, čestita gospôda, da govorim tù o novcih — to ní lepo, imenitno, vém. Ali potrebno je tukaj, brez tega bi podoba Levstikova ne bila resnična, popolna

Pravica me sili govoriti. — Sedaj mi je bilo vse jasno! to pismo; ves Levstik je v tem pismu. Bogá hvali s konca, da mu je dal doživeti to trenotje; zdaj more zopet govoriti z menoj. Bral bi vam to pismo, ali ne morem, lahko bi mislil kdó, da hočem samega sebe poveličevati. In vender poveličuje to pismo najbolj Levstika. Solzé so mi prišle v očí, ko sem je bral. Čez leto mi je prišlo drugo pismo, zdaj je bilo priloženih dvésto goldinarjev. Obljubil mi jih je bil v prvem pismu in poslal sedaj, nič ni pomagalo vse moje protestovanje. Kdor pozna svét, védel bode, kaj je tó; jaz vém. Tù mi morebiti poreče kdó: Vse lepo, ali tega pa ne véš, kaj je morebiti prav o tistem času govoril o tebi po Ljubljani! Vém, vém; slišal sem praviti mnogo čudnih stvarî o Levstiku, morebiti več nego je bilo res. In bodi, da je bilo to vse res, in še več; vse to mene čisto nič ne moti.

Levstik je bil bolan, dolgo je že nosil bolezen svojo v sebi; in to je bila bolezen, ki dela človeka posebno hudomušnega, nezadovoljnega. Napósled se je prijela, kakor je znano, tudi njegovega duhá. Pisava moja, katero je prej tako povzdigoval, bila mu je sedaj mehkužna, neslovanska! Spisov, pesmî mojih prej ni mogel prehvaliti; ko je zapustil Dunaj, preobrnilo se je mahoma vse na slábo. Káj je slovansko? to vprašanje mu je rojilo vedno po glavi. Pravega slovanstva je iskal povsod, v jeziku, v poeziji, v mišljenji in dejanji. In čimbolj ga je iskal, tembolj je bežalo pred njim! Napósled ni mu bilo že nič več slovansko; tudi svoja pisava ne! (S tem je Levstik pri nas mnogo zakrivil.) Kedór ne umé té patologične prikazni, temu se bode mnoga stvar kar nerazumna zdela v Levstikovem življenji. In kar je tu posebno žalostno, dà, res tragično: blagi, plemeniti mož, ki je tako iz srca, tako čisto ljubil národ svoj — saj ni imel druge ljubezni — njemu je posvetil vse svoje moči, vse življenje svoje; njemu je zvest ostal, ko ni našel mesta, kamor bi položil glavo, v svoji domovini — ta mož ni bil brez nekega nesrečnega vpliva, zlasti na naš mladi rod, poslednji čas svojega življenja! Tisto nesrečno radikalstvo se je rodilo ne daleč od njega. Ali to naj nam ne kalí nikakor v spominu svetle, jasne podobe tega vzornega možá, možá, kakoršnega jaz nisem videl in ga ne bodem! — —

Završimo! Toliko lepega je podaril Levstik svojemu národu; pesmi njegove so pravi dragi biser; proza njegova čisto zlato. In vender najlepši dar, ki ga je podaril Levstik domovini svoji, bil je on sam, značaj njegov. Levstik je bil mož; kaj so proti temu vse tiste male hibe in slabosti njegove! Moško je bilo na njem vse: obličje in

hoja, mišljenje in dejanje, govor in pisanje. Podla misel, zvijača ni imela mesta v srci njegovem. Kar je rekel, to je stalo; fraze ni bilo iz ust njegovih, niti iz peresa! Klanjal se ni; ni se mogel, pretrd mu je bil vrat. In kar je največ: Vzgled, kako ljubímo svoj národ, zapustil nam je Levstik, sijajen vzgled, Levstik je bil vzor rodoljubja za vse čase! — Rodoljubje! Življenje nam kaže dve različni vrsti rodoljubov: jedni vpijejo, drugi delajo; jedni se za mizo gosté, drugi strežejo; jedni imajo sad, drugi trud; jednih je mnogo, drugi so redki. Med té, imenoval bi jih tihe rodoljube, ne med óne glasne, spadal je Levstik ves čas življenja svojega in med njimi je bil prvi. Imenoval sem ga »národnega mučenika«; to ime mu ostani! Med národne svetnike-mučenike zapišimo Levstikovo ime. Solnca potrebuje plemenita rastlina, da se veselo razvija; solnca je imel Levstik premalo v življenji; od tod, kar je neveselega, trpkega na njem. Predno sklenem, še jedno besedo v svojem imeni:

Levstik! — Če gledaš z jasnih svojih višav, s poštenim svojim, ljubim obličjem, dôli na nas, ki smo zbrani nocoj v tvojem imeni; náme, ki se te v ljubezni in hvaležnosti spominjam pred svojimi rojaki: jaz sem te tako rad imel od tistega trenotja, ko mi je mati moja prvič te pokazala: »Rétinski« — a ti mi nisi izpolnil zadnje prošnje moje! Glej, ko sem si gradíl hišico svojo, nisem zábil tebe. Pod streho gori se je zidala prijazna sobica, nekako taka, kakor tista tvoja v Rétijah, kjer si tako pridno pisal in pušil. Namenjena je bila tebi. Ko je bilo vse gotovo, pisal sem ti: Písti vse ter pridi in žívi z menoj; skupaj, prijatelj, preživiva dní, kar nama jih ostaje. V življenja svojega večerni zarji hočeva izprehajati se družno, pogovarjati se prijazno. Pod jedno streho končajva svoje dni! Nič nisem dobil povoljnega odgovora; vender sem upal in čakal! Zdaj je vse minilo! — Nobene želje nimam več záte. Pač, še jedno: Národ tvoj, ki si ga ljubil takó, ki si mu posvetil vse: ljubezen svojo vso in svoj trud, svojo srečo in življenje svoje — ta národ naj te spozna in čestí, kakor si vreden. Posnema te naj in vodijo naj ga povsod zlate besede tvoje:

»Skrbi záse, ljubi brata,
Dvigni ga, odprì mu vrata,
In sodnik naj bo srcé!«

Železnice in njih različni značaj pri posameznih národih.

Piše **Ivan Vrhovec.**

Ako kdàj, resničen je gotovo v naši dôbi James Wattov izrek, da so ceste vsake dežele zrcalo, v katero se ogleduje njeno blagostanje, le da so te ceste v naših dnéh železne. Le malo desetletij je minilo, komaj dobro pol stoletja, odkar je stekel na Angleškem prvi vlak po železni cesti, in že je preprežen ves svet ž njimi. Lukamatija drdra po zmrzlih tleh severnega ledenega evropskega, azijskega in amerikanskega svetá, drví pod vročim tropičnim solncem bogate dežele Indije in razbeljenih puščavah avstralskih. Povsod, kamor prizvižga, udihne deželi in ljudem nov duh, predrugači mišljenje ter prestvari vse njegovo življenje.

Sicer goni tega velikana po vsem širokem svetu ista čudovita moč in mu je umerjena ista pot, vender je železnica po različnih krajih svetá takó različna, kakor so različni národje, ki so si jo omislili v svoj prid. Dva človeka na svetu, pravijo, nista si nikjer popolnoma jednaka in če sta si morebiti vender po zunanje, razlikujeta pak se po mišljenji svojem prav gotovo. Še menj mogoče pa je, da bi si v vsem podobna bila dva národa. Človeški rod je prejel od svojega stvaritelja prednost največje različnosti.

In taki, kakeršni so ljudje, take so stvarí, do katerih imajo le količkaj močí. Vsak národ si jih prikroji takó, kakor mu ugajajo najbolje in tudi velikan, kateremu pravimo železnica, ni se mogel odtegniti vsemogočni prestvarovalni sili človeški. Kolikor različnih národov, toliko različnih železničnih sistemov! Železniško življenje in gibanje je pri germanskih národih drugačno, nego pri romanskih ali slovanskih ter je odsev njih mišljenja, njih večje ali manjše izobraženosti, obrtnosti, njih odnošajev, skratka: vsega njih značaja. Človek je vtisnil v raznih krajih svetá tudi železnici znamenje svojega duhá, ki jo loči od vseh drugih.

Železniško lice je po vseh delih svetá produkt zemljepisnega, národopisnega, klimatičnega, obrtnega, poljedelskega, političnega in drugega razmerja, ki vse odseva v posameznih obrazih železniškega gibanja.

Srednja Evropa, zastopana v velikem nemškem národu ima po vsem drugačno železniško življenje, drugačen železniški značaj kakor n. pr. Francoska, Angleška ali Ruska.

Evropa ga morebiti nima svojstva, ki bi prešinjalo vse njene še takó skrite in neobčutne njene živce takó zeló, kakor je militarizem. Nikoli se ni še takó zeló po pravici zvala vsa Evropa, zlasti pa njen osrednji del, v prvi vrsti Nemčija z Avstrijo vred, velika vojašnica, kakor ravno v naših dnéh. Militarizem vpliva na vse naše življenje in to na vsakega najpreprostejšega od nas. Vojaški duh se nam je zarìl globoko v kri in mesó. Komaj da more páglavec stati na svojih nogah, že se pokrije z vojaškim ali vsaj vojaškemu podobnim pokrivalom, opaše lesen meč ter stopa s svojimi vrstníki »in Reih' und Glied«. Malokaterega boš osrečil s kako drugo igračo preje, nego če mu podaš kôpo lesenih vojakov. Težko, da se oklenejo njegove oči katere podobe s tolikim veseljem, kakor kot sveča ravno stoječega vojaka.

Pa še pozneje, ko odrastemo, spremlja nas ta vojaški duh, kateremu je prvi in najimenitnejši pogoj odločna pokorščina. Vsa naša vzgoja je strogo vojaško navdihnena; nikamor nì na levo nì na desno se ni ozreti človeku, ako hoče da dospe do smotra in konca, ki smo ga mu pokazali in do katerega ga želimo privesti. Po vojaškem kopitu urejeno je vse naše mišljenje, razdeljen je ves obzor našega duha. Prostemu, samosvojemu razvitku naših duševnih sil je puščen kàj majhen prostor. Če skoči kaka samosvoja priroda čez ojnice, v katere smo jo upregli, napovedala je s tem vsemu svetu vojsko; svet zmajuje z rameni, morebiti da se v svoji jezi celó zakadí jedenkrat ali dvakrat v takega trmoglavca, a zatem ga spustí znémar, obrne se z milovanjem ali celó zaničevanjem od njega, ker je stopil iz »Reih' und Glied« ter se pregrešil proti temu, brez čegar bi moralo zgrmeti na kùp vse socijalno življenje, to je proti najstrožji disciplini.

In takšen militaren značaj kažejo tudi naše osrednjeevropske ali zarad kratkote jih imenujmo kontinentalne železnice, da jih ločimo s tem od angleških. Neizrečno natančen red, prav minucijozna strogost pri vsakem še takó malo važnem železniškem poslovanji je pri teh železnicah neizogiben pogoj. Kakor si ne moremo misliti vojaka brez uniforme, takó tudi ne brez nje železniškega uradnika, ali sploh človeka, ki si pri železnici služi svoj kruhek; vsaj z železniško čepico mora biti pokrit, če že nima drugih delov uniforme. In kakó ponosen je nánjo! Koliko lože opravlja posel svoj!

Kakor pri vojakih omejen je vsakemu neštevilnih železniških poslovnikov svoj delokrog; kar ne spada vánj, tega se ne dotakne in se ne sme doteknitì. Neštevilne »instrukcije« sto in sto »uradnih propisov« določuje mu vse njegovo gibanje na železni progi, prav

takó, kakor mora vojak zrševati svoje prijemljaje pri puški po strogih pravilih službenega navodila. Tudi na železnici je v osrednji Evropi malone vsak korak natanko propisan.

Posledica te natančne razdelitve poslovanja je, da se vrši in odvija železniško življenje kakor dobra, navita ura. Misliti ni treba železniškemu poslovniku nič, po svoje ravnati in četudi bi bilo to dobro, prepovedano mu je strogo. Visoke glave mu ne zaupajo, da bi mogla vzkliti pametna misel tudi v njegovi preprosti glavi. Propisi poskrbé že naprej za vsak in tudi najmalenkostnejši pripetljaj. Odtod óna natančnost in varnost na železnicah srednje-evropskih. Tudi železniški, velikanski in neokretni reglement je prešel raznim železniškim poslovnikom v mesó in kri. Mehanično in pri tem vender čudovito zanesljivo opravljajo dolžnosti svoje. Gotovo je dosti ljudij pri evropskih železnicah, ki so jedenkrat ali drugikrat od prevelikega truda zaspali in navzlic temu spanju zvršili svojo dolžnost z največjo natančnostjo. Dolgo in vedno jednako poslovanje jim je že kar drugi človek. Ko se prižgè zvečer na kakem vélikem kolodvoru na tisoče belih zelenih in rdečih lučic, človeku, ki ne jé železniškega kruha, le kar mrgolí pred očmí. Vlaki prihajajo in odhajajo; sedaj se zasuče ta, sedaj óna lučica; tu piskajo »lukamatiji« križem semintja, tam pojó zvonci v temno noč. Godí se to dan za dném, leto za letom s takšno gotovostjo in rednostjo, kakor tekajo varno zvezde na nebu po svojih odkazanih jim potih, in godí se skoraj bi dejal človek mehanično. Najpreprostejšim ljudem je prepuščena skrb za red v tej velikanski kolobociji. Kaka nesreča je skoraj zgolj nemogoča stvar.

A ta velikanski aparat, ki ga opazujemo na kontinentalnih železnicah, imenovati se mora silno neokreten, požira neizrečno novcev ter zavira zajedno prostost gibanja v prometu. Ali evropskemu svetu ni môči biti brez njega. Evropa je star kontinent, in stari so njega národje, ki ne prehité ničesar, ki si nakopljejo rajši sto in sto križev na glavo, da téka le vse v gotovem in nenevarnem tiru. Ali so stari ljudje drugačni? Mlad človek preskoči lehkonóg in lehkomiselne glave plót, starček se mu umakne ter gre rajši četudi v velikem ovinku okoli njega. Saj se mu ne mudí nikamer, časa ima dovolj. Tudi srednje-evropski národi utegnejo dovolj, pri njih še ne velja angleški pregovor, »da je čas denar«. Na železnici se hočejo voziti varno, akotudi morajo kupovati to varnost s celo kôpo sitnostij in zamud.

Dà, celó še več! Kakor devajo neštevilni uradni propisi najpreprostejšega poslovnika v ozke ójnice, ravno takó postopajo tudi z občinstvom. Srednje-evropejec je na železnici brez vsake svoje volje

ter celó zahteva od železniških zavódov, da mislijo oní namesto njega, potem ko je sédel v železniški voz. Železniški závod je njegov váruh, dokler se vozi. Kakor otrok se udá popolnoma v vse, kar se zdí železniškim poslovnikom, da je prav in dobro.

Odtod prihaja, da so srednje-evropski potniki na železnici neokretni in strahopéti, kakor otroci. To neokretnost so mu prigojili óni tisoči propisov, ki jih vidiš v vsakem železniškem vozu na steno nabite in v vsakem vozu drugačne. Srednje-evropski potnik na železnici ne vé, kam bi se dèl, in nima ga mirú, dokler ga ni posadil njegov váruh konduktêr na prostorček, s katerega se ne gane več, in še potem ni vpraševanja nì konca nì kraja. Ali ta váruh pa se vêde tudi takó, kakor se vêde váruh nasproti otrokom, ki so izročeni njegovi skrbi. Na naših železnicah je železniški poslovnik trinoški poveljnik, čegar poveljem se mora občinstvo pokoriti in se tudi rado pokárja. In takó prihaja tudi tu na površje óni vojaški duh in óna vojaška disciplina. Kdo še ni opazil na naših železnicah, da se nosijo konduktêrji nasproti občinstvu skoraj takó, kakor korporal nasproti vojaškim novincem, ki so mu jih ravno izročili v vêžbanje?

Posebno velja to za severne dele nemškega cesarstva. Pri nas v Avstriji so železniški zavódi nekoliko popustnejši. Občevanje poslovnikov z občinstvom je prijaznejše, prisrčnejše, disciplina ne takó stroga, vender pa še vedno dejana v precèj ozke meje. Z železniškega voza ne smeš stopiti, ko si se pripeljal na postajo in se utegnejo kolesa še jedenkrat ali dvakrat zavrteti. Nesreča ni nikoli ugnana. Z voza stopivši utegneš kakó nerodno stopiti in se pohabiti. Sevéda odvrneš konduktêrju, ki zareží zarad tega náte in te vêde pred predstojnika, da te kaznuje: »Kaj to tebi mar? Če se pohabim, to je moja stvar, ne tvoja«. Toda temu ni takó! Železnica je tvoj váruh, in kakor se morajo otroci uklanjati poveljem váruhovim, takó tudi ti. Celó poškodovati se ne smeš, ako ti tvoj váruh tega ne dovoli. V Ameriki smeš stopiti z voza, kadar hočeš in kjer hočeš, naj vlak stojí ali pa je v najhitrejšem diru. Ako se ti posreči — prav, ako ne, pa tudi prav!

To je jeden tipičen znak vsega srednje-evropskega življa na železnici in ima podlago svojo v ónem večkrat omenjenem nadzorovanji in v óni nesamostalnosti, ki razlikuje Srednje-evropca od druzih národov. Kakeršen je on sam, taka je tudi fizijonomija ali obraz življenja na železnicah.

Stara Evropa pogreša óne mladeniške žilávosti, predrznosti in ónega podjetnega duhá, ki je napravil na priliko na Angleškem in v Severni-

Ameriki čudovita dela, proti katerim so vsa čudesa minulih časov otroške igrače.

Vzrokov za to prikazen nam je pa iskati v zgodovinskem razvitku evropskega stanovništva. Velika množica njegova postopala ni še v nobenem veku samostalno, ampak se je dala voditi sedaj od te, sedaj od óne višje oblasti, sedaj posvetne, sedaj duhovske, kakor vodi péstunja deco. In gorjé Evropi, kadar niso bili njeni národi na kratkem povódci! Ravno takrat se je pokazala ta nesamostalnost najbolj. Za svobodo nezreli ljud je divjal sam proti sebi in ni bil srečen, dokler ga ni nepopisno trpljenje privedlo nazaj v stari tir. Dokaz temu so nam obile revolucije.

Póleg nesamostalnosti pa hodi vedno velika ozkosrčnost, ki se izraža najjasneje v Nemčiji, ónem sprimku obilo majhnih držav in državic, v katere je bila razcepljena osrednja Evropa v minulih stoletjih. Vsaka teh državic je bila središče, okoli katerega naj bi se sukal vesoljni svet. Njenim interesom naj bi se umeknili interesi vse druge Evrope.

Posledica te ozkosrčnosti je bila óna velika državna razcepljenost, ki je delala in dela še danes zemljevid srednje Evrope takó pisan. Ta razdrapanost odseva tudi v železniški mreži, ki prepreza imenovane države. Kolikor držav, tóliko nahajamo železniških središč, ki potezajo železnice náse. Odtod toliko število železniških društev, ki se nikdar ne morejo združiti v skupino, potezajočo se za večje in obširnejše namene.

Drugače je n. pr. na Francoskem. Tudi tu je vtisnila zgodovinska minulost železniškemu gibanju posebno znamenje. Francoska, od nekdaj velika državna celota, ima samó jedno središče, to je Pariz. Semkaj držé skoro v ravnih progah vse železne ceste od juga, zapada, severa in vzhoda. V Nemčiji smo opazovali najrazcepljenejšo decentralizacijo, tu na Francoskem pa ravno nasprotno zgnéčenje vseh železniških sil, ki se združujejo v materijalnem zmislu v pariškem središči, v dušnem pa v železniškem monopolu velikih šestih železniških društev. Ta društva imajo vse železniško življenje v svojih rokah, vlada je skoro brez vsake moči do njih. V sloveči šoli »école de ponts et chaussées« delujejo skupno vsi duhovi v prospeh železniškega življenja ter so v administrativnem oziru prišli do take dovršenosti, kakor v nobeni drugi državi svetá. Da so avstrijanske železnice takó izvrstno urejene, kakor nikjer v osrednji Evropi, pripisovati je francoskemu vplivu.

Značaj italijanskega, španjskega in portugaljskega železniškega življenja je med vsemi drugimi evropskimi najmenj izražen, ker so te države samó posnémalke francoskega in angleškega železniškega obraza.

O svojstvu italijanskih železnic je možno rêči jedino to, da beremo iz njih próg vpliv od severa proti jugu držečih Apeninov, ki so odkazali železniškim progam njih mér; drugič pa čitamo iz njih tudi spomin na minule klasične čase, ki vlečejo s starinskimi svojimi ostanki potnike vsega svetá od severa dôli proti jugu.

Stopimo pa čez Canal la Manche! Le prav ozek prelìv loči čudovito otočje velikobritansko od evropske zemljine in kaka razlika v železniškem obrazu, ki je jasen odsev značaja angleškega, angleškega obrta in zgodovinske minulosti. (Konec prihodnjič.)

Iz življenja.

Noveleta.

Spisal **Anton Koder.**

Lepo popóludne je bilo. Majnik je razsipal cvetje in solnce je sijalo. Takega popoludné me poseti prijatelj pravnik Ivan. Bled je bil in nevesel.

»Jesen nosiš v prsih za cvetoče pomládi, prijatelj!« pravim mu.

»Jesen, zimo, ali pa grob, kar hočeš, samó pomlád sovražim, pomládi ne čutim,« odgovori tovariš.

Potem pristavi: »In vender pojdi z menoj! Ti ljubiš majnikov dan.«

In šla sva ob samotnem bregu reke, ki teče proti mestu. Ondu najameva čolnič. Trenutek pozneje veslava po reki navzgor.

Pénica je žgoléla v vrbovji ob bregu, čmrli so šumeli ob zlatícah, ki so se klanjale nad mirno tekočo vodo in dolgoklunj povôdni kos je pomakal leteč ob površji v valovih zvedavo svojo glavico. Vmes je pluskalo srebrnopeno valovje, ki sva je rezala s svojimi vesli puščaje blesteče brazde za seboj.

»Kakó lepó, neizrečno lepó je danes,« pravim Ivanu dvignivši vesli v čolnič.

»Ostaniva tu in uživajva majnikovo srečo!«

»V majniku se pomladí tudi naše srce, novo življenje veje iz njega.«

Tudi on je potegnil počasi vesli v čolnič.

»Laž je, prijatelj, domišljija, da se rodí v majniku srcu sreča,« povzdigne tovariš glas in bleda barva mu izgine za nekaj trenutkov raz lica. Potem zopet mirno vpraša:

»Kdaj si videl zadnjič baroneso Evgenijo?«

»Na částniškem plesu.«

»Jaz je ne bodem nikdar več videl, nikdar več!«

»Ti si bolan, Ivan, jaz ne umejem tvojih besedij.«

»Bolan sem. Prav praviš, bolan v majniku ko cvetice cvetó in krožijo metulji ob beli jablani.«

»Vrniva se, spremim te domóv!«

»Ne! Tukaj je lepo, prijetno naju zibljejo valovi.«

Zopet molčiva.

»Čas je, da ti povem, kar imam že zdavnaj v mislih,« povzame zopet prijatelj Ivan besedo.

»Ti si kriv nekoliko, da se mi budé čez dolgo zopet z nepopisno silo zatrti spomini, da se mi je razbolela zopet nezaceljena stara rana.«

Takó je govoril prijatelj Ivan. Na obrobje čolniča se je naslonil in zrl v globino.

»Poglej, tukaj pod vodó je mir, kakor pravijo, ali verjemi, ni ga. Baš zdaj je zgrabil vêlik klen mladiča klena in se je, ker je močnejši, okoristil ž njim.«

»Prijatelj, zakaj si me silil tedaj na óni ples?« povzame čez nekoliko zopet prijatelj.

Molčal sem. Mirno je stal čolnič.

»Spoznal sem tedaj, da je časih ljubezen, dana beseda — le igrača. — In vender jo ljubim! Ljubim jo — Evgenijo z vso strastjo — ! Čuj najino zgodbo!«

Zopet primem krepkeje vesli; kajti čolnič je jel plavati proti mestu nazaj.

»Dve leti nisem videl Evgenije in zdaj sem jo našel po naključji, katero si provzročil ti;« nadaljuje Ivan. »Srečne, presrečne ure sva živela nekdaj skupaj, akoprem sem se porodil jaz pod slamnato streho in ona v viteškem grádu. Veselila se je počitkov, kadar sem zahajal v beli grad. In, saj véš, kakó je, prisezala sva si ljubezen — in — večno zvestobo.«

»Ločila sva se — in potem sem samó jedno pismo še dobil iz njene roke, v katerem mi veleva, naj jo pozabim.«

Molčal je zopet prijatelj Ivan. Naslonil se je na veslo in solza se mu je utrnila v vodo.

»Jutri je njena poróka!« nadaljuje prijatelj. Smijati se jame, čudno smijati pri teh besedah in barva se mu izpreminja na licih.

»Lehko bi jo videl še jeden pot, a gledat je ne grem. Dozdeva se mi danes, kakor bi mi ležala skala na prsih, kakor bi me pričakovalo nekaj usodepolnega. Ti pojdi tija — ti!«

Takó je govoril prijatelj Ivan in zopet je prijel krepkeje za vesli. Mirno je plaval čolnič dalje in dalje.

Mračilo se je že, ko veslava zopet domóv.

Bila sva na pol pota, ko pravi Ivan:

»Glej, kakó odseva v večerni zarji mesto!«

»Dozdeva se mi, da razločujem vilo grofa Palma na višini,« pravim jaz v naglici brez premisleka.

Molčala sva zopet potem.

»Pazi, tu je vrtínec, krepkó uprì vesli!« opominjam nekoliko pozneje Ivana, ki je veslal na zadnjem konci. Zdajci se nenavadno zaziblje čolnič. Zgrabi ga vrtínec in hipoma zasuče na desno in levo več potov zapored. Jaz, ki sem veslal na sprednjem konci, omahnem na obraz.

Stoprv nekoliko pozneje, ko se dvignem, ozrem se po tovariši na zadnjem konci — ali njega ni.

Strašna misel mi pride v glavo, ali dalje si niti misliti, niti slutiti ne upam.

Čolnič privedem k brégu in hitim nazaj. Ob brégu tekam in kličem da mi ohropí glas. Zastonj!

Strašna mi je bila tista noč. Do polunočí veslam potem z ribiči, po reki navzgor, da mi otrpnejo roke. Zastonj!

Po polunočí čakam brez spanja — jutranje zôre.

In ko se zdaní, hitim zopet ob reki, kjer sem sinoči veslal z Ivanom. — Zastonj! Vse zastonj — voda žrtve svoje ni izpustila! —

Dopóludne sem videl čez dolgi most sredi mesta voziti vrsto elegantnih vóz; védel sem, kdo se vozi tam in — kam se vozi!

Več let mine potem. Živel sem na skrajni južni meji države. Mnogo let nisem videl slovenske domovine svoje. Pozabljati sem jel mladostne spomine, a na prijatelja Ivana sem mislil pogostoma — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Jeden pot še sem videl baroneso Evgenijo — sedanjo grofico Palm, in to poslednje srečanje je imelo biti usodepolno. V Benetkah je bilo, deset let po Ivanovi smrti. Stanoval sem na »Riva degli Schiavoni«, na trgu slovanskem pri neki rodbini iz Monakovega. Lep je ta trg — spomin nekdanje trgovine slovanske v ponosnih Benetkah.

Nekega dné mi naznani gospodinja moja, da se je naselil v njenem »hôtel garni« tudi neki moj rojak z bolno svojo hčerjó.

Zanimal sem se za rojaka svojega ter iskal prilike, da ga pozdravim.

Neko popóludne odidem na otok Lido tijakaj, kjer se zbira cvet benečanske gospôde, najdem svojega rojaka barona S. — in bolno njegovo hčer: grofico Palm.

Poznal me ni baron S., akotudi sem bil nekdaj sošolec njegovega jedinega umrlega sina, pogostoma v njegovi hiši, toda pozabila me ni bila grofica Palm.

Ker ni ugajalo prešumeče življenje na otoku bolni grofici — bila je jako slaba — vrnemo se, ko se jame mračiti, v gondoli v mesto.

Na sredi pota smo bili, ko me nenadoma vpraša grofica:

»Vi ste poznali gospoda Ivana G.?«

»Poznal; bil mi je najdražji prijatelj!«

»Bil?« dejala je skoro preplašena.

»Dà — bil! Kajti umrl je že davnaj!«

»Umrl!« ponovila je póluglasno in kakor v stare spomine zatopljena.

»Pa kdaj je umrl?« pristavila je skoro mehanično, le da je takoj izpregovorila v molku, ki je bil nagloma légel na našo malo družbo.

Povédal sem leto in dan; oh, óni nesrečni majnikov dan, ki je moral tudi nji biti v živem spominu. Pristaviti sem hotel — kakó je umrl Ivan, a strahoma sem umolknil: kajti grofica je bila pri prvih mojih besedah omahnila in z zamolklim jekom se sklonila k očetu.

»Kaj ti je, Evgenija, kaj ti je?«

Odgovorila ni, le robec je tiščala k ustnom, kjer se je prikazala rdeča kaplja.

Plahotno smo zapazili, kakó ji pohaja sapa, baron je klical na ves glas na pomoč — a zastonj, vse zastonj — v malo trenutkih je objemal mrtvo svojo hčer.

Sam ne vém, kakó sem prišel tedaj domóv.

Tretji dan je bil pogreb grofice Palm.

Tri gondole so veslale na benečansko pokopališče. Baron S. in jaz sva bila póleg gospodinje hôtela jedina pogrebca nekdanji baronesi

Evgeniji. In broj môrskih rib je spremljal samotne pogrebce na morji Jadranskem.

»Palm ima na vésti otroka mojega,« pravi mi baron S., ko veslava od pogreba domóv. »Ko je zaigral njeno dóto, poslal mi jo je domóv. To ji je zamorilo srce, nakopalo neozdravno bolezen. — Prepotoval sem ves. južni svet, iskaje zdravila bolnemu otroku, zastonj.«

Stari baron je potegnil z roko preko lica.

»Oprostite, kaj je bilo z Vašim prijateljem? Vém, da se ga je spominjala moja hči pogostoma v zadnjem času.«

Povém mu usodo prijatelja Ivana, toda molčal sem o njegovem razmerji k pokojni Evgeniji.

Tudi baron je potem umolknil.

Nekoliko dnij pozneje sva se poslovila, in ko mi je podal roko, zgodilo se je to uljudno, toda mrzlo, običnо; zdelo se mi je, da je bil starec tudi véšč óni umetnosti, ki se ji pravi: lahko pozabiti! —

Imenik krajepisnih imen slovenskih.

Spisal **Simon Rutar.**

(Konec.)

Da dokažem, kar sem trdil pod točko 1. in 2., navajam tukaj vsa meni poznana krajevna imena *Jader*, *Jadra* in njim sorodna *Odra*, *Modra*, *Modrej* itd.

Jadra (it. Peschiera) otočec blizu Krunarskega otoka (Incornata) na zahodu Zadra;

Jadrija rt na levi roki pri vhodu v zaliv šibeniški;

Jadrina, pristanišče ob Kvarneru, 45° 1′ sev. širjave in 31° 52′ vzh. dolžine (Ferro);

Jadrin pot, dolina na severu Dolnjega Unca (Bosna);

Jadar, levi in desni pritok Drine v Srbiji, (Jadro blizu Solina);

Jadrić, selišče na severu Prgometa, občina Trogir;

Jadrić, véliki in mali, selo v zagrebški županiji, pošta Severin;

Jadrić, selo pri Lipiku v zagrebški županiji;

Jadroni, selo na vzhodu Oprtlja v Istri;

Jadrijević, raztresene hiše v soseski Glavice, vzhodno od Sinja (blizu Madrića);

Jadroći, soseska blizu Graćišća (Gallignana) v Istri;

Jadrući, soseska blizu sv. Vitala, občina Vižnjan v Istri;

Jadrići, (Giadreschi) selo na vzhodu Pulja v Istri;

Jadri (Giadri), levi pritok Drima, severno od Lješa (Alessio) in na njegovem ustji kraj Jadri. Primeri naše: Idrije, Idrijce, Judrio itd.;

Jadrska vas (ves, Jadersdorf) blizu Višprij (Weissbriach) na Koroškem;

Adriach (v Jadrah), selo južno od Trga (Feldkirchen), Koroška;

Adriach, selo blizu Frohnleitna na Štajerskem;

Adrijanci, vas z 52 hišami blizu Podsrede;

Adrijanec, selo med ogerskimi Slovenci blizu Belotinca;

Jadrtovac, (it. Castel Andreis), vas na globokem zalivu vzhodno od Šibenika.

Tudi svojska imena iz korenike *jadr* so prav navadna po Dalmaciji, n. pr. Jadrić v Spletu, Jadrov v Šibeniku. Ime Jadrić se nahaja tudi na Kranjskem že pred l. 1200. (Šumi, Urkundenbuch II. pg. 1.) Jadrijević je bil l. 1493. knez skradinski. Jadareus, Jadreus, Jadrochina so se imenovali kmetski posestniki po severni Dalmaciji proti koncu XI. stoletja (Rački, Monumenta Slav. merid. zv. VII. pg. 53, 128, 132, 171.) Jadrašić Radivoj se je imenoval hercegovinski junak, ki leží pokopan v Podgradji blizu Hrastna. Jadrul (Giadrullo) se je pisala imovita rodbina na Hvaru początkom našega stoletja. Jadreiz Musco iz Spleta se nahaja l. 1144. med pričami (Kukuljević, Codex diplomaticus II. 37.)

Naše *Idrije* in *Idrijce* niso nič druzega kot *Jadrije*, ker se v tolminskem narečji *j* z nastopnim vokalom izpreminja v *i*, n. pr. *ip*nenica, mesto *jap*nenica, *ist* m. *jest* (jaz), *i*kati se m. *jo*kati se, *ig* m. *jugum* itd. Italijani imenujejo mejno reko med Avstrijo in Italijo *Judrio*, a Slovenci ji pravijo *Idrija*.

Ako se pred koreniko *jadr* postavi digamma, tedaj dobimo obliko *Viadr*, *Vijadr*, *Vidr* (primeri ribo vidro!) n. pr. Vidre, vas zahodno od Plevlja, Vidrić (Jidrić), vas na severozahodni stráni »Hana pod Romanjom«. — Vsakdo vé, da se je šlezka reka *Odra* pri starih geografih imenovala *Viadrus* (Jadr) in zato sta ti dve obliki takó sorodni, kakor *Dunava* in *Danuvius*. Ravno to izhaja tudi iz italijanske oblike *C. Andreis* za hrvaški *Jadrtovac*, namreč Andreis je pokvarjeno iz Andrić, *an* stoji m. *o*, torej Andreis = Jadrić (Jadrtovac). L. 1347.

bil je knezom zadrskim neki *Toma Viadro,* gotovo poitalijančeno namesto Jadrić. In koliko Oder je Bog dal po slovanskem svetu![1])

Odra, rečica v zagrebški županiji in tu blizu tudi dve vasí, jedna južno od Zagreba, a druga zapadno od Vélike Gorice;

Odrina, živ studenec pri cerkvi sv. Frana blizu Sinja; prim.:

Undrima (Odrina), sedaj ponemčena Ingering pri Knittelfeldu;

Odrinska gora, hrib med skadarskim jezerom in Malim blatom, zapadno od Žabljaka v Črni gori;

Odrinice raztresene hiše v občini Pasičine blizu Jezera vrhgorskega.

Mislim, da od Odre ni prevelik skok do *Modre, Modrave* (Morave), *Modruše* itd. Dalmatinec govorí: »voda se *modri* (»spielt die bläuliche Farbe«) gdje je duboka«,[2]) t. j. vsaka globoka voda kaže modro (plavo) barvo. Jezer, zalivov, dolin, rek in ob njih ležečih krajev te korenike imamo zadosti po vsem slovanskem jugu, n. pr.:

Modrić jezero blizu izliva Neretve;

Modrić drága, zaliv na severu Zrmanje, v kateri se izliva Modrić potok (novográdski zaliv);

Modrić drága, zaliv na zapadni stráni Pelješca ali Stonskega rta (Sabbioncello);

Modriš potok, zahodno od Sviniščа blizu Omiša;

Modrić, trg na desnem bregu Bosne, malo pred njenim izlivom v Savo;

Modrić, soseska blizu Sviniščа;

Modrić, soseska vasí Račice blizu Prgometa (občina Trogir);

Modrić, raztresene hiše v občini Glavice, izhodno od Sénja;

Modrić, vas na Črnem Drimu južno od Dibre;

Modrići, vas od 36 hiš, pošta sv. Juraj pri Sénji;

Modran, vas zapadno od Janje na Drini (primeri: Modran južno od Prage na Vltavi);

Modrino selo, vas v okraji obrovskem;

Modri dol, dolina na iztoku Kozika v Poljicama;

---

[1]) Miklosich (Slavische Ortsnamen aus Appellativen) velí, da je Odra »ammis ditissimus sclavonicae regionis« in misli, da so si Slovani to ime prilagodili (»mundgerecht gemacht«) od grškega οὐίαδρος. — Nasproti sklepa Šembera (Zapadni Slovani pg. 127) iz Odre na slovansko koreniko Viadra in misli, da je s tem odstranil zmešnjavo v prazgodovini slovanskih in ilirskih národov.

[2]) »Modri se more, gdje mu se dno ne vidi«; »modrac« je mesto, kjer se vodi dno ne vidi. *Modrac* se imenuje globoko mesto v reki Krki blizu Visovca.

Modrava, vas blizu Murtera in vsa zemlja med Vranskim jezerom in morjem;

Modruša, pobrežje jezera Blidinje pod Vran planinam v Hercegovin;

Morača v Črni gori morda ni nič druzega nego »Modrača«;

Modrej in *Modrejice* ob Soči na Tolminskem bi morale tudi iz te korenike izhajati; ravno takó tudi

Morsko, namesto Modrsko na Kanalskem;

Modrzejow, vas v jugozahodni Poljski, na rusko-avstrijanski meji;

Modriach, vasij te ponemčene oblike je mnogo po Koroškem in Štajerskem;

Modrinja vas, v ziljski dolini na jugu od Št. Mohorja;

Modrinja vas, (Möderndorf) blizu Gospe svete, severoizhodno od Celovca;

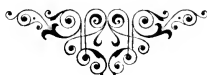
Mödring (Modrinek), vas in nad njo gora tega imena zapadno od Koroškega Gradca (Grades);

Möderbruck na Belici (Pöls) povrh Sirnice (Zeyring);

Mödritz, vas južno od Brna na Moravskem.

Nikdo ne bo dvojil, da najdejo naši mani nabiralci krajevnih imen po Slovenskem mnogo oblik, ki so popolnoma jednake ali vsaj prav podobne tu naštetim.

Taka krajevna imena naj bi se posebno zaznamenovala in póleg opozorilo, da se takó ime nahaja tudi drugod na slovanskem jugu. Takó nam bode mogoče dokazati, da so taka imena n a š a s v o j í n a in da je torej tudi národ, ki je s temi imeni zaznamenoval obljudene svoje kraje, bil n a š n á r o d.

Jezikoslovne mrvice.

Priobčil **dr. K. Štrekelj.**

V naslednjih vrstah razglašam nekaj besed, katere še niso bile do zdaj zapisane, ali saj še ne razložene, kolikor pomnim; slišal sem jih večinoma od svojih dunajskih prijateljev in znancev.

Take stvarí pridejo na več straní prav, zato bi dobro biló, ko bi se rodoljubi, katerim je dano živeti med svojim narodom, usmilili

teh zapuščenih sirot in jim pomagali priti v zavetišče slovenskega slovarja. Ne samo znanost, ampak tudi praksa se bo ž njimi okoristila. Marsikdo je še nedavno nevoljno vihal nos nad Erjavčevo ‚potno torbo‘, češ, čemu ta potrata! — ali dandanes vendar že rabi v svojih spisih lepo vrsto tam objavljenih besed. Ker se pa v enake zapise le prerada ukrade kaka netačnost ali celo napaka, zato bi bilo najbolje, da se razglašajo v naših časopisih.

Nekaj besed sem zapisal le zato, ker se kaže v njih kaka glasovna posebnost. Dosti jih je izposojenih od naših sosedov, vender se mi zdé važne v kulturno-zgodovinskem oziru. Jezikoslovna znanost zahteva, da moramo te tujke preiskavati in razlagati z isto ljubeznijo kakor domačinke: oboje so jezikoslovcu samo predmet za opazovanje. On jih tedaj ne bo niti zaničeval niti priporočal; praktični stilist in učitelj pa bo na podlagi znanstvene razlage lahko sprevidel, kaj mu je napraviti s to ali onò besedo.

Nekatere besede, ki so mi temne ali pa so v svoji domači obleki kako zanimive, priobčil sem tako, kakor jih narod izreka. Zdi se mi nepremišljeno, ko bi hotel kdo dajati takim besedam književno lice in sam ne bi vedel, kako naj bi se glasile; — est grammatici quaedam nescire!

* * *

Ákles, a, subst. m., Atlasstoff. Tako govoré v cirkljanskih hribih, pri Fari na Idrijci pa *àkles.* Znano je, da Slovenec govori pogostoma *k* za *t*: *tnalo* — *knalo; poklam* (po Gorenjskem) potle; prim. še zdolaj *kèdl, krapína, škedênc.* Namesto *Tolmín* se govori poleg *Tomín* tudi *Tmín* in *Kmín*; isti pojav vidimo tudi pri besedi *komún* Vertiefung im Wasser, poleg *tomún* in *tolmûn.*

Báwhast, adj., weisslich, grau; rabi se posebno o živini (Podgorjane v Rožni dolini). Beseda je iz nemščine: *fahl,* kar se bavarski glasí *falh:* der Falh, Pferd, Ochs von fahler Farbe; *fàlchet,* die Farbe eines solchen fahlen Thieres (Schmeller-Frommann, Bayr. Wörterb. I. 706); tirolščina ima poleg *fàlb* tudi: *fàlch, fàlchet* von weisslichter Farbe; die *Falche, Fàlbe* sind auch Namen für Kühe und Ochsen (Schöpf, Tirol. Idiotikon 116).

Bgánca, e, subst. f., tu pa tam na Tolminskem isto, kar nsl. gubánica, gibánica. V goriških Slovencih se še sliši *gubána* (Št. Peter), kar so tudi Furlani sprejeli v svoj jezik. *Bganca* je nastalo iz *guba-*

nica ravno tako, kakor malor. *bhać* iz *hbać, hibać* (Miklosich, Etym. Wörterb. 82) in velikor. *bgatь* iz *gbatь, gibatь* (Dalь, Tolkovyj slovarь velikorusskago jazyka I. 58); razvoj je torej ta: gubanica, gbanca, bganca.

Bówkat, bówkam, verb. ipf., glasnó vole ustavljati (Šmartno pri Litiji); Korošci izgovarjajo *wówkat* (Podgorjane). Nejasna beseda; najbrž je narejena po glasu, s katerim se volom zapoveduje, da naj se ustavijo.

Brodovíta, e, subst. f,, Viburnum Lanthana; ta beseda se izgovarja pri Fari *bradavìta,* v cirkljanskih hribih pa *brdawìta*; v teh hribih pravijo ti rastlini tudi *drgawìta* (to je: drgovíta). Vse to je iz *dobrovíta* (Letopis Mat. slov. 1879. 119, 120). Prim. še zdolaj *dobrolétovina* in *kúkovič.*

Brgamín, a, subst. m., Brieftasche (Tolminski hribi); prim. ital. ben. *bergamino,* furl. *bergamìne* pergamena, carta pecorina.

Brítola, brítula, e, subst. f., Taschenmesser (Goriška ok.). To je izposojeno iz furl. *brìtule,* ben. *britola* coltellino; furlanščina in beneška laščina pa imata to besedo od Slovencev: *britva.* Goričani so torej besedo nekoliko spremenjeno nazaj dobili.

Cáker (reci: cákr) v reku: *v cáker hoditi* Nebenbuhler sein, zusetzen (Novo mesto) je iz bavarskega: *zu acker gên* mit Einem, ihm zu schaffen machen, ihn plagen (Schmeller-Frommann I. 32); tirolščina pozna: *ackern* wacker losarbeiten, anstrengend arbeiten; zanken: die zwei haben mit einander immer z'akern; že stvn. ima *zi akare gân* (Schöpf, Tir. Idiot. 9).

Čádan, a, o. adj., reif; *čádan líšnk* (léšnik; Ponikva na Št. Viški gori). Druge sorodnice te besede pogl. v Let. Mat. slov. 1882/83. 200. Če Levstik na tem mestu uči, da je *saja* Russ iz istega korena kakor *čada* ali *kaditi,* je to seveda popolnoma neosnovana trditva; prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 290: sed IV.

Čívežen (reci čívežn), *čívežna,* subst. m., Draht (Bohinj). Janežič ima v svojem slovarji: *čebežen, čiležen* in *čvežen.* Matzenauer, Cizí slova ve slovanských řečech 138, izvaja to iz nemškega Zieheisen; dasi te besede v tem pomenu ni najti v nemških slovarjih, vse kaže, da Matzenauer prav sodi; primeri še, da se srvn. *drâtsmit* v novi visoki nemščini imenuje *Drahtzieher.* — Zraven omenjenih oblik se govori še: *čúvežn* in *čúkežn,* prvo po Gorenjskem, drugo pa v Lokavci na Goriškem. Iz Zieheisen se te dvé obliki ne moreta izvajati; Zugeisen, ki bi sicer ugajalo, pa tudi ni znano nem-

škim slovarjem prav v tem pomenu. Sanders, Wörterb. der deutschen Sprache I, 359, 360 ima: *Zieheisen* = *Zugeisen* = *Drahteisen*: 1) Eisenplatte mit Löchern von verschiedener Weite zum Drahtziehen; 2) Eisen, das zu Draht gezogen werden soll.

Čúklja, e, subst. f., skala, Fels (Temljine v tolminskih hribih). Erjavec v Let. Mat. slov. 1879. 136 piše: *čúkla* strmina v planinah. Beseda je tujka, ali odkod bi bila vzeta, ne vem za gotovo; prim. furl. *çucc*, m., rupe, poggio, colle, giogo (Pirona, Vocabulario friulano 102).

Čúlja, e, subst. f., paróbek (Kanal). Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1879. 136 piše: *čúla* razklan parobek, kos parobka (Rihenberk), in ravno tam tudi: *čólja* parobek (v Bolci). Meni je Bolčan to besedo izgovoril *čŭóla,* torej je zadnja Erjavčeva pisava prava. Beseda je nemška, prim. bav. die *Zollen,* der *Zoll*: 1. compacter, gewöhnlich cylindrischer Klumpen; 2. Klotz (Schmeller-Frommann II. 1115).

Čúma, e, subst. f., bukev, fagus silvatica (Temljine). Temna beseda.

Déža, e, subst. f., umešeno testo: *dĭéža shája* (testó vstaja; Podgorjane). Kakor nsl. *déža* Kübel je tudi ta beséda iz nemščine; prim. tirolsko *dêse, döse* Backtrog; frank. *dös'n,* m., Sauerteig, iz stvn. *deismo,* srvn. *deisme* Sauerteig, Hefe.

Dobrolétovina, e, subst. f., Viburnum Lanthana (Šmartno pri Litiji). Iz *dobrovitovina.* Prim. zgoraj *brodovita.* — Zanimivo bi bilo zvedeti, ali se na vse tako čudovite izpremembe skoraj ene in iste besede ne veže kaka vraža ali pravljica, po kateri bi bil narod n. pr. iz dobrovítovine dobrolétovino napravil (po takozvani narodni etimologiji).

Dȓkati, dȓkam, verb. ipf., Eis laufen, schleifen (Podgorjane, Celjska ok.); Holz auf einer Riese ins Thal schaffen (Podgorj.). Prim. nsl. *dȓča* in *drásta* Riese; korén vsem tem besedam je *der,* razširjen s *k*: drěti, dêrem, reissend schnell laufen, dȓkati reissend schnell laufen lassen. Nsl. *dirjati, děrjati* traben, *dir, děr* Trab se od tega korena ne sme ločiti.

Drnjókati, drnjókam, verb. ipf., durch die Nase reden, unverständlich reden (Tržič). V slovenščini je sicer znano *drnjóhati* schnarchen. Erjavec v Let. Mat. slov. 1882/83. 202 piše *drnóhati.* Kolikor jaz vem, je *n* v tej besedi omehčan. Ta tvorba je onomatopoetična. Za *drnjóhati* = *smrčati* se sliši včasi po Goriškem tudi izraz *vleči dréto*; prim. gledé glagola enak rek v furlanščini: *tirâ*

su ju foj, respirare a grande stento, agonizzare (Pirona, Voc. friul. 166).

Dúša, e, subst. f., Knopf; železo v likalu (Bügeleisen); das den Docht tragende ‚Schifflein' im Nachtlicht (po Goriškem). Vse troje je gola prestava ital. *anima,* furl. *ànime;* prim. tržaški *anima de boton* fondello, *dei lumini* luminello (Kosovitz, Dizionario del dialetto triestino 1877, str. 7); furl. *ànime di botòn, dal fierr, dal lumìn.* — Kadar goriški otroci prisegajo o kaki stvári, katera ni res, in hočejo, da jim Bog njih prisege in laží ne zapiši v greh, primejo se za gumb ali dušo in se zaklinjajo pri duši na obleki; nasprotnik seveda ne sme tega zapaziti.

Golên, êna, o, adj., unreif (Tržič). Jabelka, hruške, češnje itd. so še golêne, t. j. zelene. — *Golênec, nca,* subst. m., unreifes Obst. Janežič ima *golanec* unzeitige Frucht, kar bi utegnilo biti samo koroški izgovor namesto *golênec.*

Γortъj, adv., hinauf. Tako govoré Podgorjane; to je najbrž sklopljeno iz *gori* in *tje: goritje. Tam* in *tje* tudi po Goriškem radi stavijo pred adv. *gori* in *doli,* po Tolminskem in Benečanskem pa tudi pred predlog *v.* Gl. *htórъ, kèdl.*

Hírs, adj. röthlich (Podgorjane). Temna beseda.

Hôden, dna, o, adj., tüchtig im Fussmarsch: starec nisem več tako hôden, ko v mladih létih. Podstava je *hodъ* (Miklosich, Etym. Wtbch. 86: ched II.).

Htórъ, adv., oben (Podgorjane); *thórъ* isto (v celovški ok.). To je sklopljeno iz *tam* in *gori: tamgori.* Prim. enaki pojav v preskakovanji soglasnikov zgoraj: *bgánca.*

Ječménka, e, subst. f., Speltweizen, Triticum spelta (Pri Fari). Gl. Miklosich, Etym. Wtbch. 104: jenk- 1.

Jerevín, a, subst. m., silen veter, vihar (Črni vrh). Podstava bo pač stsl. *jarъ* amarus, iratus; prim. r. *jaryj* grimmig, zornig, wüthend; ako je to res, potem bi bilo pisati *jarovín.*

Jéšče, a, subst. n., neprebavljena hrana v želodci zaklane živali (Temljine). Erjavec v Let. Mat. slov. 1879. 139 piše: *jéšča* f., hrana. Koren je *jad,* oziroma *jěd.*

Júžen, žna, o, adj., regnerisch: júžno vrême, to je deževno vrême (Temljine, Kras). Podstava je *jugъ* Südwind, ker ta veter rad prinaša dež. — »Moker kakor juža« (Let. Mat. slov. 1882/83. 206) pomeni torej: Moker kakor južno vreme.

Kastôrec, kostórec, rca, subst. m., Hut aus Biberfell, der Castörhut (Kranjsko); dandanes, ko je bebrovina predraga, zovejo se kastorci še tudi drugi klobuki, dasì so iz čiste kosmíne. V Otaležah je *kastorec* (reci *kastúrc*) sploh kosmat klobuk, kateremu ponekód pravijo *smoljenec* (Let. Mat. slov. 1880. 189).

Kèdl, adv., hinunter (Vipavska dolina); iz *tje-doli.* Prim. *ákles* in *γortъj.*

Kisováj, a, subst. m., Gährausbrauch, kar teče iz soda, kader vino vre. Janežič ima v slovarji *kisovánj.* Nejasna beseda. V drugem delu tiči morda nemški *Wein.*

Klėščman, a, subst. m., Lucanus cervus (v Idriji, kjer besedo izgovarjajo *klíšman*). Isti keber se v cirkljanskih hribih imenuje *klíš,* gen. *klíše,* to je kléšč, kléšča. V Bolcu mu pravijo *klėščar* (Let. Mat. slov. 1879. 131), kar ima tudi Janežič v svojem slovarji. Prim. Miklosich. Etym. Wtbch. 119: klěšta.

Klúpe, klúp, subst. f. pl., das Zwangholz (Podgorjane); iz nemškega die *Kluppe,* die *Kluppen,* isto.

Koncljáti, koncljám, verb. ipf., hin und her raufen; balgen, reissen,. *Koncljánje, a,* subst. n., Balgerei, Scharmützel (Tržič).

Koréla, e, subst. f., die Klage (Tolminsko); iz ital. *querela.* Koréla: queréla = furl. cuièt: ital. quiéto.

Koréš, ža, subst. m., vož, ki veže grédelj na plužna kólca (Šmartno p. Litiji). Prim. v Let. Mat. slov. 1882/83. 208: *koréze,* f. pl., jermeni, idoči vpreženim volom od ojesa do rogov. Iz ital. *coreggia,* f., Riemen; ben. *corèza;* furl. *corèje* striscia di cuojo od altro, con che si cinge o s' allaccia checchessia (Pirona, Voc. friul. 79).

Krapína, e, subst. f., ostanki, kader delajo olje iz lanénega sémena, Leinkuchen, Oelkuchen (Tuhinj). Nsl. je to: *tropíne,* prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 51: dropŭ. Tam je še pristaviti: velikor. *drobiny,* dreba, kvasnaja ili pivnaja gušča, ostatki zatora po spuskě susla ili kvasa, barda; vinogradnyja vyžimki (Dalь, Tolkovyj slovarь I. 507). Prim. zgoraj *ákles.* Beseda je tujka, prim. Matzenauer, Cizí slova 6, 7.

Kréhati, kréham, verb. ipf., hüsteln; v Celji izrekajo *kriéhat,* v Podgorjah pa *kȓhatь* (ȓhatь). Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 90: chraka.

Krípica, e, mal voz (Trst). Beseda je prešla tudi v tržaško italijanščino: *crìpizza* carretta (Kosovitz, Dizionario del dial. triest.

14). — Podstava je *kripa,* Wagenkorb, kar je od nemšk. *Krippe* praesepe; Flechtzaun.

Krémplji, ljev, subst. m. pl., Schneeschuhe (Ravne). — Erjavec v Let. Mat. slov. 1882/83. 210 piše: *krplje, krpelj,* f. pl., isto v Bolci in v Laščah. Beseda je temna. Prim. še *krámp,* m., železo, katero si zavežejo o poledici na noge. Bavarščina ima: der *Krampen,* der, das *Krämpel*: 1. gekrümmter Zacken, 2. Spitzhaue, 3. Kralle, Vogelkralle (Schmeller-Frommann I. 1369). Jarnik, Versuch eines Etymologikons 237, ima koroško-nemški: der *Krampen*; slov. *krampel, krempel* die Klaue. Krampu pravijo pri Fari *kràpš,* subst. m., in poleg tega tudi *kr̀npli,* gen. *kr̀nplew,* subst. m. pl. Po Tolminskem se sliši za *kramp* tudi *krámpež,* iz katerega je *krapš* okrajšan; v obéh besedah tiči na konci nemški *Eisen (îsen),* kakor tudi v besedi *krambižar* Fusseisen, o kateri pogl. v Matzenauerja Cizí slova 219. Beseda *krplje* Schneeschuhe je najbrž iz beneške laščine: *carpia* poleg *scarpia* črevelj, lat. *carpisculum.* Pri nekaterih od teh besed je gotovo narodna etimologija vplivala, da so dobile današnje lice.

Krèvelj, krèvlja, subst. m., Grabeisen, kopalo za razkopavanje ognja (Celje). Janežič ima v slovarji: *Krevelj, vlja,* m. Krummhacken in *krevlja, e,* f., Ofenkrücke, Ofengabel. V Podgorjah je *krèvlja, e,* subst. f. (izgovarja se: *'rèwla*) das Bugholz beim Schlitten, das am Boden hingleitet. — Podstava vsem tem besedam je *krivŭ* schief, krumm (Miklosich, Etym. Wtbch. 141).

Krúnkelj, krúnklja, subst. m., iz nemšk. *Krummholz* (Leskóvca pri Litiji). Sprva se je nemška beseda prenaredila v **krunkeljc*; narod je mislil, da je to diminutivum, zato je *c* odvrgel (narodna etimologija).

Kržovátka, e, subst. f. sinica, die Kohlmeise (Šmartno p. Litiji). Temna beseda.

Kúhati, verb. ipf. Slovenci oglje *kuhajo,* Nemci je pa žgó (brennen); vsaj v nekterih krajih po Gorenjskem ga Slovenci ne žgó.

Kúkovič, a, subst. m., Viburnum sp. (Gorica). Prim. *brodovita* in *dobrolétovina.*

(Dalje prihodnjič.)

Zlata útva.

Na lov mi plemič mlad odpravlja se,
Molčé od matere poslavlja se.
»Ne hôdi! Sanja me nocòj mučíla,
Ob tvôjem gróbu sôlze sem rosíla.«

Izza gorâ priplul je zor lehnó,
Napóti plemič v šumo se temnó;
Jutránji pôkoj drevje je pokrival,
In ptiček v gnezdu še sladkó je snival.

Ne strelja; kakor v sanjah gre naprej.
Oj, kám te vêde tajno pot, povej?
Hití mu po skalinah noga mlada,
Pečín se ne ustraši, ne prepada.

Naprej, naprej! Naproti pribučí
Peneči hudournik ter šumí:
»Oj, dánes vsaj ostávi to goróvje,
Pogubonosno rajsko je valóvje!«

Naprej! V boróvje prišel je temnó,
Omámi čut ga nepoznan sladkó.
Nad njim svarèč so bôri zašumeli:
»Ne stopaj dalje, vrni v grad se beli!«

Ne sluša, dalje sili mu srcé,
Oči od kopernenja mu plamté.
Naproti njemu ptica priletéla,
In ptica lástavica je žgoléla:

»O kaj ti pravim, plemič brdki moj,
Čemú te sèm korák privèl je tvoj?
Srcá ognjéno krôti hrepenenje,
Mladó takó je tvoje še življenje!«

Kaj mari mu svarečega glasú,
Naprej, naprej, le više brez mirú!
Sedàj dospè na vzvišen rob pečíne
Pogleda tjà v neznane mu globíne.

Pred sabo vidi jézero krasnó;
Mladenič, rajsko jézero je tó!
Blestí se vse čarôbno in leskéče;
Oj, plemič ti, zakaj srcé trepéče?

In sred jezéra útva ziblje se,
Lehnó po njem, ponosno giblje se.
In lovec vidi útvo zlatokrilo
Ter lók z mladéniško natéza silo.

Po blískovo pušíca v zrak vzfrčí,
Vzfrčí, vzletí in útvo dohití . . .
V tem hipu zabučí raván vodena,
Na mestu útve plava krasna žena.

Valovi lèhno k bregu jo nesó,
Zaprì uhó, ti plemič, in okó!
In nánj pogled upira ljubeznivo,
Mladeniču šepeče zapeljivo:

»Temán me čar je krìl stoletij pet,
Življenje mrtvo, mrtev bil mi svet;
Ukleta morala sem tú živeti
In čákati rešitve in trpeti.

Prišèl si ti — dehtí mi zopet maj,
Oj, pojdi k mêni v moj čarobni raj!
Tu spodaj v rajskem vrtu bodeš bival,
Ob stráni moji žitja slast uživa!«

In v vódo k nji ga vleče tajna moč.
Poljubi njé obràz . . krog njiju črna noč!
Strašnó, groznó narastajo valôvi,
Iz njih zvené mi žalostni glasôvi . . .

Prikaže zvezd se čeda na nebó,
In mir in pokoj léže na zemljó;
Tihotno-tožno, čuj, šumí dobráva,
Po mirnem jézeru spet — mrtvec plava . . .

Rádinski.

Vesela vožnja.

Humoreska.

Spisal **Ivan Hribar.**

(Dalje.)

Dober teden potem, odkar je dohtar Konec bil zopet srečni gospodar konja in kolêslja, padel je prvi sneg. Mnogim je prišel še prezgodaj; veselili so se ga pa óni mestni siromaki, katerim kidanje snegá dáje precèj zaslužka, in tudi óni gospodarji kónj, katerim je vožnja na sanéh v posebno zabavo. V mestu, v katerem je stanoval dohtar Konec, sicer ni bilo bogatega plemstva, katero bi bilo moglo razvijati razkošje in sijáj; zato je pa bilo nekaj mladíčev, ki so po roditeljih svojih podedovali lépo imetje in ki ves ljubi dan niso imeli druzega opravka, nego skrbeti za to, da kolikor se dá hitro spravijo v druge roké denar, čegar vrednosti niso poznali. Ti in pa nekateri bogati trgovci so skrbeli za gojitev raznovrstnega sporta in med drugim tudi za sánkanje.

Komaj je padla tólika plast snegá, da je dobro pokrivala zemljo, že so se oživile mestne ulice in poti po najbližnji mestni okolici z raznovrstno ustvarjenimi sankami in neprenehoma se je čulo veselo zvonkljánje kragúljcev, navéšenih kônjem okoli vratóv, ali pa navezanih vrhu komátov, olepšanih póleg tega še z raznobarvenimi šopi žime.

Dohtar Konec je prišel ravno iz gostilne pri »zlatem vólu«. Brez posebnega namena je postál nekoliko med vrati ter se oziral po delavcih, ki so se trudili podrgniti že shójeni sneg s hodníkov ob hišah. V tem se začuje iz daljave sreberno zvonkljánje kragúljcev in kmalu na to pridirja izza ogla na lahkih sanéh, v katere sta bila zapežena dva iskra vranca, rentier Tscheleschnigg. Konec se obrne jezno v stran, ko ugleda, da si je na vsako stran kragúljcev napraviti dal šop črnordečežolto pobarvane žime ter zagodrnja nekaj nerazumnih besedij

Zdajci mu šine v glavo prešerna misel: »Pokažimo, da smo tudi mi tukaj!«

In namesto v kavarno, kamor je zahajal običnó po obedu, zavije v stranske ulice na levo in stopi naravnost v prodajalnico Komatárjevo.

»Imate li kragúljcev za sánkanje?«

»Sevéda imam, gospod doktor! Kakšnih želite: za vrh ali za okoli vratú?«

»Za vrh. In dva šopa morata biti póleg, čujete! Dva šopa od belomodrordeče žime.«

»»Kakor ukazujete. In prav tu imam jedno takšno garnituro. Naročil sem si jo z Dunaja s pogojem, da mi je smeti vrniti šopa, ako nikdo ne povpraša po njima.««

»Kakor nalašč!« misli si Konec. Dogovorí se hitro o ceni, plača in naročí, naj se mu kupljeno kónjsko lepotičje pošlje na dom.

Potem stopi k Cijazu in kupi pripravne saní, na katerih je bilo prostora za dve osebi.

»O, kakó se bodo jezili Tcheleschniggi in Mlineritschi, Müllerji in Meierji in kar je njim jednakih ljudij v mestu, kadar ugledajo mojo slovenskonárodno sánkarsko garnituro, nadéto iskremu mojemu konjiču! Jaz pa bodem imel zavest, da sem zvršil jedno národno dolžnost več. — Takisto je modroval po tihem domóv gredé Konec in dolgo že ni bil takó zadovoljen sam s seboj, kakor tedaj.

Drugega dné je bila sobota popóludne — pripelje se Konec na svojih sanéh z dvorišča pri »zlatem vólu«. Peljal se je po vélikih ulicah, potem pa je zavíl iz mesta v bližnjo, jako oživljeno vas Komárjevo. Srečujoči ga znanci postajali so in zrli začujeno za njim. »Kakó se je jel spuščati!« menili so nekateri; »žene mu treba, da mu pristriže peróti,« odgovarjali so drugi. Národnobarvena šopa ob kragúljcih pa sta bila sploh všéč.

Dohtar sam je mislil, da se more sedaj vzporéjati z vsakim sankáčem; kajti konjič se mu je v tem kratkem času, odkar so mu sipali oves na njegov račun, vidno popravil; saní njegove so bile res lepé; uprėžna oprava brez gŕaje. A ko se je mimo njega pripeljal zopet rentier Tscheleschnigg z iskrima svojima vrancema, na katerih se je košatíla nemškonárodna kragúljčja garnitura, tedaj je opazovalec — ako je bil slovenskonárodnega mišljenja — moral pač obžalovati, da slovenskonárodna šopa čepita na konji dohtarjevem. Konec pa, kakor rečeno, tega nikakor ni čutil.

Istega večera so se zbrali »fiksovci« zopet v tunelu pri »zeleni žabi«. Veselo je bilo tam, kajti dohtar Konec je moral plačati nekoliko litrov vina, »da se zamočijo kolesa njegovega kolêslja« — kakor je dejal tovariš v Eskulapu, dohtar Babúder. Razumeje se samó po sebi, da se je o takih okolnostih govoríca sukala le okoli Končevega kônja, kolêslja in saníj. Vse pa se je razmotravalo z vesele straní in dovtipi — dobri in slabi — vsipali so se na ubogega Konca iz vseh kotov.

Ko je ura odbila jednajst, začela se je razhajati vesela družba. Nekateri so odšli v kavarno; drugi — posebno taki, katerim je o poznem prihodu grozila propóved izza gardin — šli so domóv.

Dohtar Konec in pisatelj Krêmen pa sta šla k »zlatemu vólu«, kjer so začeli točiti dobro in zdravo istrsko vino novega pridelka. In dobro božjo kapljico sta védela ceniti obá; zato sta o drugih — namreč »nefiksovskih« — dnevih zahajala rada k Turinu, k Žlajpohu in k Jarnejki ali pa celó rómala v Komarjeváške gostilne »na Bóbnu« ali »pri lépi Anki«. »Zlati vòl« jima je bil znan šele od tedaj, odkar je Konec imel v njegovem poslopji konja in kolêselj in je iz hvaležnosti začel zavajati prijatelje svoje v to gostilno. Sicer pa bodi rečeno v čast »zlatemu vólu«, da je póleg dveh vrst vríska točil vedno tudi kako res dobro kapljico; v najnovejši dôbi istrsko črníno.

»Glej, ti si res trmast do skrajnosti,« začne Krêmen, ko sta sedela pri vinu in trčivša na zdravje, izpraznila vsak svoj kozarec. »Čemu ti je bilo treba konja? Sitnost imaš ž njim in pa izgubo boš imel«.

»»Ne bodi siten! Kaj véš ti, ki še nikdar nisi imel konja!««

»In vender pravim, da poznam konje bolje od tebe; saj je imel strijc moj vedno po dva in jaz sem se o počitkih rad sukal okoli njiju«.

»»Jaz pa pravim, da bi védel ti bolje, kakó treba ravnati s Krjávljevo kozó, negoli z mojim vrancem.««

»S tvojim vrancem, praviš? Za Bóga, ti res poznaš konje, da ti ni vrstníka! Saj je tvoj konj lísec.«

»»Lísec, vranec, šarec ali bélec, vse jeden vrag! Konjska imena so vsa; no, in jaz sem svojemu izbral ime vranec,«« pravi dohtar, ki je čutil, kakó prav govorí Krêmen.

Letá pa je nabrál ustna v posmeh, ki je dodajal posebnega karakterističnega izraza zanimivemu njegovemu obrazu, potegnil nekoliko kapljic vina iz kozarca, kateri je bil Konec med pogovorom zopet natočil do vrha, in napósled je dejal: »Draga je pa ta stvar vender dvakrat tóliko, kakor če bi najemal vozníka.«

»»Ne rečem, da ni nekoliko dražja; a dvakrat tóliko ne. Zato pa se lahko peljem, kadar in kamor hočem. Zbilja! Peljíva se kdàj kam vènkaj.««

»Dobra misel! Glej, in saní imaš, to bi bilo prav prijetno. Na saných se jaz posebno rad vozim.«

»»Torej si volján; ali kdaj in kam?««

»Véš kaj, peljiva se Gladka pogledat.«

»»Izvrstno! Tudi jaz ga že dolgo nisem videl. Pa vender sva tedaj, kadar sem bil v Kolibji vasi, občevala malone vsak dan.««

In takó je bila stvar dogovorjena.

Treba je bilo le še določiti dan. Tudi o tem sta se sporazumela lahko, kajti, ko je Krêmen dejal, da bi bilo najpripravneje peljati se na Bobóvo vérnih duš dan, pritrdil je dohtar, da mu ugaja ta nasvet.

* * *

Gósta megla je ležala nad mestom, ko sta se dogovorjeni dan ob osmih zjutraj pripeljala prijatelja na sanéh z dvorišča pri »zlatem vólu«. Po mestnih ulicah, po katerih sta se peljala, bil je sicer pospravljen sneg; a ker je zemlja bila dobro zmrzla, dričale so po nji saní vender primerno dobro. Zrak je bil čisto miren; niti najlahnejše sapice ni bilo čutiti. Zato tudi ni bilo hudega mraza; le ivje se je delalo vozílcema po brkih in po bradàh.

»Prav prijetno vožnjo bodeva imela danes,« izpregovorí Konec, ko so smučale saní mimo poslednjih hiš v mestu.

»»Le premalo snegá se mi zdí na cesti. Kàj ne vidiš, da se saní večkrat zavirajo ob cestnem grámozi? Ne vém, kakó se bodeva vozila,«« odgovoril je oprezni Krêmen.

»Ne bój se, čim dalje prideva od mesta, tem več najdeva snegá na cesti. Tukaj je mnogo vožnje in zato so ga menda odkidali.«

»»Nič ga niso odkidávali, vsaj ob stranéh ni tega videti. Bojim se, da ga je včeraj in predvčerajšnjem pobralo solnce.««

»Kaj misliš? Premalo solnca je bilo in premalo močí je imelo.«

In vozila sta se zopet tiho dalje. Promet je bil na cesti prav živahen. Neprestano so ju srečavali vozovi, lahkí in težkí, a za čudo: nobenih saníj ni bilo vmes. To zopet ni hotelo Kreménu v glavo.

»»Glej,«« pravi z lahnim nasmehom, »»nobenih saníj še nisva srečala. Meni se to vsekako zdí čudno; saj jih ljudje v górenjih krajih rabijo radi.««

Konca pa tudi ta opazka ni spravila iz ravnodušnosti. Napel je vajeti, ošínil na lahko konja z bičem in, da napelje pogovor na priljubljeni mu predmet, vpraša Kreména:

»Povèj, kakó ti prija vranec moj?«

»»Lísec tvoj, kolikor vidim, ni slab. Če si ga kupil res sam, zaslužiš priznanja.««

»I, kakó pa, da sam. In še veliko nisem dal zánj. Stoinsedemdeset goldinarjev ni preveč. Sedaj bi ga ne dal izpod treh sto.«

»»Tri sto ti nikdo ne bode dal zánj,«« odvrne čvrsto Krêmen.

»Ti si res čuden! Kakó moreš trditi takó odločno, da ne? Počakaj, da vidiš, kakšen bode vranec moj — ali če že le hočeš: lísec. Ovsa ne strada.«

Ker je Konec med pogovorom popustil vajeti, spotakne se kònj.

»»Glej, kljuséta lenega! Tóliko ovsa mu daješ in takó malo se voziš ž njim, pa hoče zaspati na cesti. Ustrizi ga, da čuti.««

In jeli so padati po kónji udarci Končevega biča. To ga je zdramilo in spustil se je v divji dir, pri katerem je poskákoval, da je opletal po ojesi. Konec ga pustí nekoliko časa takó dirjati, potem pa pogleda Kreména nekako bahávo po stráni ter pravi:

»Ali si videl, kakó je šel?«

»»Kakeršen vozník, takšen kònj,«« odvrne Krêmen.

»Kakó to misliš?«

»»Meniš li, da je lepó táko dirjanje? Dobremu vozníku ne smé kònj, ako dirja, nikdar poskákovati. Zapomni si to.««

Konec je umolknil zopet. Spoznal je, da se mora res od prijatelja Kreména, ki ni še imel svojega konja, učiti vozarjenju.

Vozila sta se že dobro uro. Megla se je začela réditi in solnčni žarki so jo predirali semtertja. Namesto, da bi bila našla — kakor je pričakoval Konec — na cesti več snegá, bilo ga je skoro čimdalje menj. Vender so saní po zmrzli cesti vedno dričale še dobro. Do Bobóvega sta imela še dve uri. Konca doslej ni skrbelo, da bi ne prišla do tja; mislil je, da mora zarad njegovih saníj cesta ves dan ostati zamrzla. Šele sedaj se je jel nekako nejevoljno obračati v óno stran, kjer je solnce obsevalo vedno redkejšo meglo.

Krêmen, ki je, kakor smo videli, slutil že prej, da utegneta s sankami obtičati na cesti, prepričal se je sedaj, da nikakor ne bode mogoče priti do Bobóvega. To prepričanje se mu je utrjevalo še zlasti zato, ker je videl, kakó začujeno so pogledovali in kakó škodoželjno pozdravljali ju ljudje, ki so ju srečavali.

Ko sta se prijatelja pripeljala do Zalésja, izginila je hitro megla in solnce je posijalo takó krasno, kakor bi bilo hotelo napovedovati najlepši majnikov dan. Dohtar Konec se ozrè proti mestu in glej: bilo je zavito v meglo, kakor jedno uro prej.

»Vrag vzêmi solnce! Vse veselje nama bode pokvarilo.«

Krêmen se nasmehne in odvrne mirno: »»Ne preklinjaj solnca! Po tvojih sanéh se ne bode ravnalo.««

»Kaj misliš, ali naj se vrneva?« vpraša naglo Konec, ki je čutil, kakšno, za ta čas neobično gorkoto imajo solnčni žarki in mu je zarad tega zdajci upalo srce.

»»Vrniti se! Nikakor! Ali moreš biti pôrok, da se ne vzdvigne tudi megla, ki je še za nama? In potem bi obtičala itak sredi póta. Srčnost velja. Do Mačkovca imava samó še pol ure. Tja privoziva vsekakor. Tam pa pustiva saní ter si najameva voz in takó venderle prideva na Bobóvo.««

»Prav praviš. Le srčno dalje«, pritrdi dohtar, čegar malodušnost je izginila zopet o vzpodbudnih besedah Kreménovih.

In trênil je konja znóva, da se je spustil v dir. Položneje je jel iti šele, ko se je dobrega pol kilometra dalje dvigala cesta nekoliko v strmec.

Bil bi pa moral vsekakor oddehniti si tudi sicer, kajti čim dalje sta se vozila prijatelja, tem bolj je bila tála cesta in tem teže so têkle saní. Kònj se je spehal takó, da se kadilo od njega.

Prišedši zopet na plano cesto, hotel je Konec zopet nagnati svojega »vranca« v dir, ali Krêmen ga je opozoril, naj ne muči živali, ko vidi, da komaj vleče saní za seboj po cesti, katera se je bila v tem popolnoma otajala. Vozila sta se torej polagoma. Konec je bil zlovoljen; nekaj zato, ker ga je prevaril račun, kar se tiče snega, nekoliko in še bolj pa zato, ker je sedaj uvidel, da s sankami res nikakor ne bode mogoče priti do Bobóvega in da prijatelj Gladek ne bode mogel občudovati njegove kragúljčje garniture. Krêmen pa se je prav od srca smijal nejevolji Končevi in ga je semtertja še nekoliko podražil.

Bila sta že prav blizu Mačkovca. Kònj se je na ostro posuti cesti silno upehal in morala sta nekoliko postati, da si oddahne.

»Dober dan, gospóda!« pozdravi ju kmet, ki jima je prišel po cesti naproti. »Prijetno se je danes voziti, prijetno. Solnce ogreva, kakor spomládi.«

Koncu je bilo, kakor da bi ga bila ugriznila ôsa. Robato kletev in ostro zabavljico je imel že na jeziku, toda prehitel ga je Krêmen, rekoč: »Bog dàj dober dan, oče! Prijazna je beseda Vaša in gotovo tudi dobro Vaše srce. Res, prijetno se je nama voziti o takó toplem solnci, a konju vleči je težkó. Péš bi morala hoditi, ko bi ne hoteli Vi biti takó dobri, da malo potisnete saní tja-le do prve gostilne.«

Kmet je spočetka gledal Kreména nekako začujeno; a Kreménovo vedenje, še bolj pa menda zadnja njegova beseda je vplivala nánj tóliko, da se je udal pomagati upehanemu konju.

Konec sicer sprva ni hotel dovoliti, da bi kdo potiskal saní, češ, da je kònj dosti močan potegniti jih ž njima vred do Mačkovca in da bi bila taka vožnja venderle presméšna; ali ko mu je Krêmen,

kateremu je igral satirski nasmeh okoli usten, povédal nekoliko latinskih besedij, udal se je in to resnično smešno sánkanje se je začelo.

Za dobrih pet minut postále so saní pred vrati Knoftrove gostilne. Gostilničarica, katera je poznala Konca od tedaj, ko je služboval v Kolibji vasi, priteče na vežni prag in vzklikne vsa začujena: »I, gospod dohtar, kàj ste Vi? In pa danes na sanéh!«

Konca bi bil tudi ta ogovor kmalu razjezil, vender spomnil se je, zakaj se je uprav ustavil tu, zato je brzdal svojo strast ter je mirno odgovoril: »Nikar se ne čudite, mati Knoftrova!« Prevarilo naju je; kar se lahko pripetí vsakomu. Saj ne delava midva vreména in če bi ga, potem bi danes pri Vas gotovo ne sijalo solnce, kakor ni v mestu, ko sva davi odhajala. A sedaj pokličite hlapca, da izprevêde malo konja ter ga dene potem v hlev; o vsem drugem se dogovorimo kesneje.

V tem, ko je hlapec izprezal konja, stal je póleg saníj mož, ki jih je bil potiskal, in si brisal pot z obraza. Prav vroče mu je bilo; a ko je videl, kakó se novo kosítarno gostilniško znamenje lepo bléšči v solnci, vselila se mu je v srce maméča nádeja do dobrega požirka. Toda predno se mu je imela izpolniti ta nádeja, hotel se je nekoliko pošaliti ž njim Krêmen, da osveti sebe in prijatelja svojega za porogljivi pozdrav.

»Kàj ne, oče, prijetno se je danes potiskalo, prijetno? Solnce je grelo kakor spomládi.«

»»In pa res. Saj me je pa tudi pošteno ugrelo,«« odgovorí na to mož, ki je pričakoval, da bodo te njegove besede padle na rodovita tlà. Ali kakó se je začudil, ko mu je Krêmen odvrnil: »Dobro delo ste storili. Bog Vam to povrni! Sedaj pa zopet lahko greste, kamor ste se bili namenili.« Žalostni izraz obraza njegovega pričal je, da so bile te besede ostra pokora za žejno njegovo dušo. Dasi je že od mladih nóg védel, kakó neizmerno veliko je »boglónaj« vreden, vender ga v tem trenutku ni cenil posebno visoko.

To je tudi Krêmen védel dobro. In ker se mu je zdelo, da je postréžnemu móžu dal že dovolj okusiti Tantalovih múk, dejal je, ko je le-tá ravno nekako zlovoljno začel se pripravljati na odhod: »Sicer bi Vam pa liter vina menda ne škodoval. Kaj menite?«

Zdajci se je situvacija nagloma izpremenila. Mož se je zopet zveselil in naglo je stopil v gostilno, kjer je pri kozarci vina delj nego uro zabaval prijatelja z zdravim svojim humorjem, kateremu se zlasti Krêmen ni mogel dosti načuditi.

Dohtar Konec je bil vesel zlasti zato, ker se je dogovoril brez težave z gostilníčarico, da mu posodi kolêselj za vožnjo na Bobóvo, in na to veselje dal je zgovornemu možu prinesti še liter vina, dasi mu je že prejšnji liter začel nekako siliti v láse.

Ko si je kònj odpočil in se nakrmil, velel ga je Konec zapreči pred Knoftrov kolêselj, kateri mu je hlapec v naglici nekoliko očedil blata, ki se ga je držalo morebiti že leto dnij, in hajdi veselo dalje! Ker je bilo že pozno, gonil je dohtar konja skoro vedno v dir in kmalu se je v krasni okolici pod srednjevisokimi gorami, sredi košatih gôzdov prikazalo veliko, belo poslopje — grad Bobóvo.

Bobóvo je bilo lastnína Vinka Gladka. Lepo posestvo je bilo to in neobremenjeno je je prevzel po svojem pokojnem očetu sedanji lastník.

Vinko Gladek je bil sam korenito omikan mož. Dovršil je na dunajskem vseučilišči po želji očeta svojega pravoslovne nauke, potem pa je, ker mu služiti ni bilo potreba, ostal domá in prevzel gospodarstvo. A tudi s tem ni imel mnogo skrbij. Opravljala mu je vsa njegova mati, oprézna, priljudna in v gospodarstvu izredno zvédena gospá. On sam je obšel obširno svoje zemljišče le tedaj, kadar je lovèč sledil za skokonogimi zajci ali srnami.

Zato se je pa mnogo bavil s književnostjo. Prevzel je sicer že po očeti veliko in dragoceno knjižnico; ali kakor je to bilo nekdaj pri nas, našel je v nji pač mnogo latinskih, nemških, francoskih, angleških, laških in še celó španjskih del, v tem ko je vso slovansko književnost zastopalo le nekoliko starejših létnikov »Novic«. Da to Vinku Gladku, v katerem se je vzbudila národna zavest že v zgodnji mladosti, ni zadoščevalo, umeje se samó po sebi, zato si je naročil mnogo znamenitejših knjig raznih slovanskih književnostij in si takisto napravil knjižnico takó raznovrstno, da bi nji jednake zastonj iskali po hišah slovenskih.

Ta knjižnica je bila glavna zabava Gladkova. Posebno rad je proučaval novejše beletristične proizvode slovanskih pisateljev, osobito ruskih, katerih zdrava realistična smér, prosta ónega jetičnega svetobolja, ki je zavladalo v književnostih ostalih národov, prijala mu je jako.

Po vedenji svojem je bil Gladek prava prilika dobrodušnosti. Dasi vzgojen v gospôdskem društvu, občeval je vender rad s preprostim národom. Zato so mu bili pa kmetje okolice njegove tudi prav od srca udani in kar v tolpah so prihajali časih k gospodu Vinku — takó so ga imenovali zaupno — po svéte, katere jim je vedno rad delil.

(Konec prihodnjič.)

Presenéčenje.

Melanconia,
Ninfa gentile,
La vita mia
Consegno a te.
Pindemonte.

Oj, zopet tu! Odkod pa, deva tožna,
Ti vedna spremljevalka mojih dnij?
Ko sem odšèl na pot sem vender mislil,
Da tebe v mestu ni.
Ko hodil sem po gôrah temnolésih
Samoten, bila si povsod z menój,
In v mračnih gozdih sléharn dan srečaval
Obraz sem mili tvoj.
Ko truden in potrt, jesenski véčer,
Kadàr je solnce mrlo za goró,
Sedèč na strmem róbu sam in tožen
Povéšal sem glavó:
Od zadaj tiho k mêni te prinašal
Kakòr na krilih lègek je korák,
In mirno si ostajala pri mêni
Potem še dolgo v mrak.

A prišel vender dan mi je ločenja,
Očetov zopet sem zapustil dom,
S teboj poslovil tudi se in rekel:
Več videl te ne bom.
Saj vém, da ti ne ljubiš trum šumečih,
Ki mešajo se v mestu dan in noč;
Ti večni krik, ropòt kočij ti zlatih
Sovražiš na vso moč.
Samoto nemo, mir in gôzdne sence
Ti, tožna deva, ljubiš mi nad vsè.
A jaz tja grem, kjer vse je živo, glasno,
Vse gnête se in vrè. —
In vender tu si, bledolična deva,
Ti vedna spremljevalka mojih dnij!
Ko sem odšèl na pot, sem krivo mislil,
Da tebe v mestu ni.

A draga, ti takó zvestó me ljubiš,
Da za menój prišla si sèm celó!
Kot senca me povsod slediš, kaj hočem?
Ostani le, naj bó! —

Zamejski.

Spomin.

Spomin, kam naj bežím! . . .
Pri oknu nem bedím,
Tja v noč mi zrè okó
Otožno in rosnó.
Li vidiš zvezde jasne,
Kakó so žive, krasne!
Kakó ti vse migljá
Tam z nôčnega nebá!

A kaj, a kaj vse tó?
Kaj mêni vse nebó?
Spominov davnih bròj
Razdira moj pokòj.
Zató, ko vse počiva,
Ponôčni mir uživa,
Pri oknu nem stojim
In tiho se solzim!

Zamejski.

Književna poročila.

II.

Dr. Roman Jarosiewicz, Über das Euchologium Sinaiticum. Kolomea 1888, 8⁰, 40.

Prokop Lang, Jazykovědecký rozbor Euchologia Sinajského. I. Pravopis a hláskosloví. V Příbrami 8⁰, 53.

Skoraj ob istem času sta izšli omenjeni razpravi, jedna neodvisna od druge. Obe razpravljata o jeziku Geitlerjevega služebnika, kateri se navadno imenuje Euchologium sinaitikum, ker je lastnina sinajskega samostana. Glavni razloček med obema razpravama je ta, da prva obseza vse jezikovne pojave, tedaj glasoslovje, oblikoslovja in še nekatere druge stvarí, druga pa samó — kakor že kaže naslov — glasoslovje in grafiko.

Jarosiewiczeva razprava, katera razpada v tri poglavja (a. Inhaltsangabe, b. Ueber den Sprachbestand unseres Codex, c. Schluss) riše nam, kakor te to pri malem obsegu knjižice samó po sebi umevno, le v glavnih potezah najvažnejše jezikovne posebnosti. Žal, da je pisatelj marsikatere za oceno in veljavo spomenika važne posebnosti, samó jako sumarično omenil, takó da si čitatelj ne more dovolj jasno predstaviti značaja spomenikovega in njegovega odnošaja nasproti drugim glagolskim rokopisom. Po besedah pisateljevih v uvodu, kjer pravi, da hoče natančno razpravljati o vseh bitnih in važnih jezikoslovnih lastnostih, bili bi pričakovali več natančnosti. Sicer čitamo že na str. 12.: »Es sollen hier vor Allem jene sprachlichen Eigenthümlichkeiten unseres Codex in Betracht gezogen werden, durch welche er von anderen bekannten glagolitisch-altslovenischen Denkmälern im Wesentlichen abweicht und dann solche, die auf die Eruirung des relativen Alters unseres Codex und des Landes, wo er entstanden sein mag, von gewisser Bedeutung sein können.« Pa kdor bi mislil, da nam bode podal točno vsaj omenjene posebnosti, ta bi se hudo motil. Nobeden ne dvoji, da je pri označevanji in oceni stsl. spomenikov, važen aor. starejše formacije; na to je že opozoril pred mnogimi leti Šafařík in gledé te oblike je bitna razlika med starejšimi glagolskimi in cirilskimi spomeniki, če niso zadnji neposredno potekli iz prvih, in vender omenja pisatelj samó treh takih oblik, tedaj komaj jedno četrtino, dasi pravi »die meisten zähle ich auf«. O sestavljenem aor. pozvemo samó, da se nahaja jako pogostoma, toda v kakem razmerji stoji nasproti starejšemu aor., o tem zopet nismo poučeni, in baš to bi nam bilo potrebno vedeti. Glagolski (stsl.) spomeníki se dosledno razlikujejo od starejših cirilskih (stsl.) tudi gledé part. praet. I, v prvih spomenikih nahajamo če ne izključno, vender v veliki večini krajše oblike na *jь*, v zadnjih pre-

vladujejo znatno oblike na *ivъ*, želeli bi tedaj, da bi tudi o razmerji teh dveh oblik kàj natančnega pozvedeli, pa pisatelj je navedel komaj osminko primerov za krajšo obliko, isto tako je navedel komaj tretjino primerov 2. in 3. sgl. aor. s končnico *tъ*, katera, kakor je znano, prevaguje v cod. suprasliensis. Vém, da ne moremo zahtevati od pisatelja, da bi nam podal vse primere navedenih važnih oblik, toda zahtevati smemo, da nam pové v številkah razmerje. Tudi marsikaj drugega ni najti v razpravi. Tako ne nahajam instr. pl. ъ/o-deb. na *-ъmi* po analogiji *u*-deb.: *gvozdъmi*, *darъmi*, tudi stari instr. pl. konson. sklanje *sъvědětely* manjka. Druga posebnost euhologija je, da ima v part. praes. pass. mesto suff. *-nъ* tudi podaljšano obliko *-nьnъ* n. pr. *neizglagolanenъ*, *neizglagolanъnaago*, *pokaanъny*, *neraskaanenъ*, *neispisanenъ*, *neizdrečenъnoją* etc. oblike, katerih skoraj ni najti v nobenem drugem stsl. spomeniku, pisatelj jih pa tudi ne omeni.

Najobširneje govorí pisatelj o poluglasnikih in pri tem mu je podlaga cod. zografos, kar le moremo odobravati, ker je to zbornik, kateri med vsemi stsl. rokopisi razven kijevskih fragmentov najnatančneje razločuje poluglasnika. Pisatelj nam je prav lepo in pregledno razdelil vse primere, kjer se sinajski zbornik ne strinja z zografom gledé poluglasnikov, toda nekaj malenkostij je tudi tukaj pregledal, kar se seveda pri tako velikem številu primerov lahko zgodí v naglici. Tako ne omenja *prologosь* 5a, in tudi *o* nadomeščuje v mnogo večjem broju poluglasnik ъ, kakor se to dá razvideti iz te razprave, on celo ne omeni, da se mnogokrat najde *vo* za *vъ* in *so* za *sъ*.

To so nekatere pomanjkljivosti spisa, toda ne napake, ampak moramo nasprotno priznavati, da napravlja razprava na vsakega čitatelja prav dober vtisek, ker govorí pisatelj o vsaki stvári prav trezno in posebno zato, ker je dobro znal izbrati in ločiti važnejše pojave in posebnosti od navadnih in nevažnih in zato bode vsakdo rad segel po tej razpravi, kdor se hoče seznaniti z jezikovnimi posebnostmi tega spomenika. V razlago se pisatelj malokdaj spušča, zato tudi nima kàj prida prilike, toda z njegovimi nazori se lahko skoraj vedno strinjamo Če govorí o prehodu ъ in *ь* v *o* in *e* v instr. sgl. in dat. pl. ъ/o-deb., je to zdaj že vender zastarela hipoteza in pisatelj bi se je bil že lahko otresel. O prehodu poluglasnika v *o*, *e* v teh sklonih dalo se bi samó takrat govoriti, če bi v stsl. spomenikih res nahajali primerov s končnico *ъmь*, *ъmъ*, toda teh ni razven dveh, treh, kateri so tvorjeni po analogiji *u*-deb. Take oblike so nekoliko navadnejše v ruskih spomenikih, zato pa še niso staroslovenske. Nekolikokrat nahajamo *e* m. ъ, kar bi gotovo ne pričakovali. Jaz se ne morem lahko prepričati, da se je v teh slučajih res *e* govoril, nego mislim, da je pisatelj, kateri je imel navado v gotovih slučajih *ь* nadomeščevati z *e*, tudi tukaj to storil, dasi bi imelo pr votno stati ъ ; našel je pač v originalu *ь* ali je pa čital tudi ъ lahko krivo

za *ь*, ker je v glagolici razlika med tema dvema črkama silno mala; na ta način se ima *e* v gen. pl. *ljubъve* razložiti. Tedaj o prehodu *ъ* v *e* ne morem tukaj govoriti. V dveh slučajih stoji *ъ* m. *y*, kar je pa najbrž le pomota, pisec je v naglici pozabil dostaviti drugi del črke *y* in tako je zapisal samó *ъ*. Inače se pa mora smatrati nadomeščevanje *ą* z *o*, kar je sicer jako redko in bi zato tudi lahko bila samó piščeva pomota, ker je *o* baš prva polovica glagolske črke *ą*, toda to ni verjetno, ker najdemo tudi nasprotno *ą* za *o*, kar vender kaže, da sta se v resnici zamenjavala omenjena samoglasnika. Nom. pl. part. praet. I na *e* n. pr. *sъvęzavъše* omenja pisatelj med primeri ъ/o dekl. ne dvojim, da je tudi njemu dovolj znano, da je to še ostanek stare konsonantične sklanje. Na str. 31. omenja acc. sgl. *ljubь* (*ljubъ)* in dostavlja »es (t. j. acc. ljubь) ist auch ein Beweis dafür, dass in unserem Codex die ältesten Formen aufbewahrt worden sind.« On tedaj misli, da je non. acc. sgl. *ljubъ* najstarejša oblika *ū*-dekl.; ne vem, če se bo kdo s tem ne sicer novim nazorom strinjal. Ne sme se pozabiti, da staroslovenščina take oblike ne pozna, vsi primeri — število je grozno pičlo — so najbrž pomote, kar je tem verjetneje, ker jih nahajamo večinoma v glagol. spomenikih, ali so pa ostali skloni s svojim *ъ* vplivali na nom. Jako sem se čudil, ko čitam na str. 30. „Sgl. gen. *jęzę* 52 ist offenbar vom Stamme *jęzja* gebildet, wie auch Sgl. acc. *jęzją* 55, 78 zeigt.« Ali se res ni pisatelj spominjal, da ima staroslovenščina dva različna *z*, navadni in prosti *z* in še glas, kateri se je glasil nekako *dz* in kateri je bil mehak? To je tedaj vzrok, da se je *jęza* sklanjala kakor mehko deblo, kar se n. pr. nahaja tudi pri *kъnęzь*. Da je res ta *z* bil mehak, to nam priča grafika nekaterih spomenikov. Znano je, da se namesto jotovanega *a* in tudi samó namesto mehkega *a* (uprav je v tem slučaji predstoječi soglasnik palatalen) piše ѣ v nekaterih spomenikih, to se nahaja tudi po palatalih n. pr. *ištězaetъ*, *poučěti* *sę* in baš tako nahajamo tudi polьzě-polьźa, kar nam svedoči, da je bil ta glas mehak, kakor so bili v staroslovenščini tudi *č*, *ž*, *š*, *št*, *žd* mehki (palatalni) soglasniki, zato se mnogokrat piše *čju*, *žju* etc. kjer ni nobenega »parasitskega« glasu, nego to znači samó, da se ima čitati $\check{c}^{i}u$, $\check{z}^{i}u$ etc.

Nejasno mi je, kako hoče g. Jarosiewicz prejotacijo nosnikov ę, ą smatrati, ali misli pri tem na kaki »parasitski« *j*, ali mu je pa *j* samó grafičen pomoček, s katerim se označuje mehkost predstoječega soglasnika? Pri tem je treba še to imeti na umu, da v nekaterih najstarejših glagolskih spomenikih znak, kateri je pozneje značil *ję*, znači tudi samó *ę*, kakor je tudi v glagolici samó jedna črka za *e* in *je*; šele pozneje se je uvedla znana diferenca, da sta tudi v glagolici imela *ę* in *ję* vsak svojo črko.

V prvem poglavji »Inhaltsangabe« je primerjal pisatelj vsebino sinajskega zbornika z drugimi služebniki, toda na Dunaji niso mu bili starejši

pristopni, zato se je moral zadovoljiti z novimi in novejšimi. Imel je pri roki samó tiskane euhologije z l. 1695., 1769., 1844. Nihče se tedaj ne bo čudil, da je našel le malo vzajemnega, vsebina je sicer večinoma ista, samó v drugem redu, toda posamezne molitve se večinoma ne strinjajo, njena recenzija se razlikuje. Nekaterim molitvam ni mogel najti varijant, kar je popolnoma umevno, če pomislimo, da je v našem zborniku marsikaj, kar je pozneje grška cerkev odstranila, ker je bilo apokrifno.

O starosti rokopisovi nam pisatelj ničesar ne pripoveduje, omenja samó, da ga Geitler stavi v X. stol. in dostavlja: »dasselbe lässt sich auch auf Grund der sprachlich Eigenthümlichkeiten annehmen«. Geitlerjevo mnenje je več nego dvojbeno; on je samó radi tega stavil zbornik že v X. stol., ker je pisan nad črto. Res je sicer, da v XI. stol. ni več najti grških rokopisov, kateri bi pisali nad črto, toda ni smeti pozabiti, da je slovanska (glag. in ciril.) grafika vedno zaostajala za grško, da se je uvedla v nji vsaka grška novotarija ali navada šele takrat, ko je že gospodovala nekaj časa v grških rokopisih. Kar se pa tiče jezika, more se odločno trditi, da je v njem mnogo stvarij, katerih ni najti v tej meri v najstarejših rokopisih, da marsikaj kaže na poznejšo dôbo od óne, iz katerih imamo najstarejše evangelije. Popolnoma se pa strinjam s pisateljem, če pravi, da je rokopis pisan na bolgarsko-macedonski zemlji; o tem ni lahko dvojiti; zamenjevanje nosnikov *ą* in *ę*, *o* in *u*, *e* in *i*, *i* mesto *y* kažejo na bolgarsko zemljo.

Priporočam to razpravo vsem ónim, kateri se bavijo s preiskovanjem stsl. spomenikov; vsakdo bo rad segel po nji in ne brez koristi.

Druga razprava se odlikuje po največji natančnosti in veliki množici primerov. To se nikakor ne dá zanikavati, da je pisatelj vestno sestavil in uredil ogromno gradivo in zato napravlja ta spis dober vtisek, četudi z druge strani ni smeti zamolčati, da pisatelj nima nikjer samostalnega mnenja, nikjer svojih nazorov, da se sploh ne upa odločiti za to ali óno mnenje. On navaja samo nazore posameznih učenjakov, kateri se mnogokrat povsem ne strinjajo in zato nahajamo nekolikokrat v spisu nasprotstvo, katerega se ni upal odstraniti. Tudi pri sestavi primerov se je premalo oziralo na notranjo sorodnost in zvezo pojedinih pojavov in se je premalo gledalo na njen genetični razvoj, zato nahajamo v jedni točki primere in pojave, kateri so različnega postanka. V razlago se pisatelj spušča le redkokrat, kajti navadno našteva samó primere in dodá tudi nekolikokrat nazore drugih učenjakov. Ipak se z nekaterimi malenkostmi ne moremo strinjati.

Da bi bil v suf. *ьcь*, *ьce*, *ьca*, *ica* etc. *c*, *z* iz *k*, *g* + *j* nastal, ali kakor Brugmann piše ḳ g̑, to se mi dozdeva popolnoma neverjetno, če tudi še Brugmann (Grundriss der vergl, Gramm. 135) tako uči. Iz *kj*, *gj* ne

more nič druzega nastati, nego *č*, *ž* in zato se hoče tej nedoslednosti Brugmann na ta način izogniti, da pravi, iz kį je nastal *c* šele v ónem času, ko ni več veljal glasoslovni zakon, po katerem se *k*, *g*, *h* + *j* izpreminjajo v *č*, *ž*, *š*. Pa to ni mogoče, ker to glasoslovno pravilo še danes velja in obstaje. Opozorilo se je pri tem že na to, da je prehod *k*, *g* v *c*, *z*, nahaja tam, kjer stoji spredaj mehak samoglasnik in za to imamo v litavščini jednak ali soroden pojav, tako da smemo reči, da je ta nagon nekaj skupnega litavščini in slovanščini. Popolnoma zastarel nazor je tudi, če govori pisatelj o »parasitskem« *j*, kateri se pojavlja za *č*, *ž*, *š*; ta »parasitski« *j* je vender samó nekaj grafičnega; na drug način se ni dala mehkost teh soglasnikov zabeležiti. Zato nahajamo v tem oziru v posameznih spomenikih tudi nedoslednost, ne vedno in ne v vseh se za *č*ⁱ*u*, *ž*ⁱ*u*, *š*ⁱ*u* piše *čju* etc. nego tudi *ču*, govorilo se je pa v obeh slučajih jednako. Na str. 42. pravi pisatelj, da se je v gotovih slučajih vrinil *l* (epentet.). Se li sme res v teh slučajih govoriti o prostem vrinku, ni li nasprotno se iz *j* n. pr. *pj* razvil *lj* t. j. *l'*, *plj* t. j. *pl'*? On tudi misli, da se je *lomlją* razvilo iz *lomiją*, *lomьją* *lomją*, *lomlją*; to je jako dvojbeno, mnogo verjetneje je, kakor je že izrekel Vondrák, da je *lomlją* neposredno nastalo iz *lomlją*.

Tudi g. Lang govorí o prehodu *ь*, *ъ* v *e* in *o* v instr. sgl. in dat. pl. ravno tako misli, da je pri konsonantični dekl. se *e* razvil iz *ь* n. pr. *imenemь*; tudi to ni čisto gotovo, kajti že prof. R. Brandt je izrekel, da so lahko pri tem vplivali ostali skloni, kateri imajo končnico *e*, da je tedaj *imenem* nastalo naslanjaje se na gen. in loc. sgl. *imene*. Kar se tiče part. praes. *sąj*, kateri se bere tudi v cod. mar. assem. psalt. ochr. tako je ą vzet iz ostalih sklonov. Pisatelj misli, da stoji v *gъnati* po nepotrebnem *ъ*; kako je prišel do tega res novega pa tudi neverjetnega nazora, ne morem si predstavljati. To mu vender ni jedini vzrok, da si v tem slučaji res ne moremo do zdaj povoljno razložiti *ъ* v tej besedi, toda to še ne zadoščuje, da trdimo kar apodiktično, v tej besedi ne sme stati *ъ*; po tej teoriji bi bilo prav lahko razložiti marsikateri temen in nejasen pojav, toda ravno kritično bi ne bilo. Je li v nom. pl. *židove* res končnica *ove*, ne dá se lahko določiti, kajti mogoče je, da je v nom. sgl. *židovinъ*. V loc. sgl. *tvoimь*, *našimь* je najbrž, kakor to tudi pisatelj misli, *e* zamenjan z *i* po bolgarskem načinu, četudi ni popolnoma nemogoče, da se je že takrat mešal loc. in instr. sgl. sestavljene sklanje, za kar imamo dovolj primerov iz sedanjih slovanskih jezikov. Menj verjetno je, da bi bil v imperat. *sъtъrimъ* *i* nadomestil ѣ fonetičnim potem, za to nimamo dovolj primerov; tukaj je vplival najbrž *i* sgl., kateri je bil vzet tudi v plur., jeden primer imamo že v cod. Ostrom. in to nam kažejo tudi ruščina, srbohrv. in slovenščina, kjer se je tudi *i* v plur. vzel iz sgl.

V. Oblak.

III.

Dve knjigi o Bosni in Hercegovini.

Asbóth, Bosnien und die Herzegowina, Wien Hölder 1888; Hörnes, Dinarische Wanderungen, Cultur- und Landschaftsbilder aus Bosnien und der Herzegowina, Wien, Gräser 1888.

Tu imamo dve knjigi različnega obsega in različne osnove, ali obe skoro jednake vsebine, zlasti pa podobni po tendencijozni svoji nameri in važni za sedanjo politično strujo v »Novi Avstriji«. Zato se morata obe knjigi vzporedno oceniti in jedna z drugo primeriti.

Asbóth je prepotoval v društvu državnega finančnega ministra Kallaya vso Bosno in Hercegovino počez in podolgič, natančno je zabeležil vse prirodine lepote in slikovite prizore, ali ipak nima temeljitega pojma o orografski konfiguraciji teh zemelj, ker že v uvodu (str. II.) trdi, da »Dinarske alpe« delajo razvodnico med Jadranskim in Črnim morjem, a ne Vitorog, Raduša, Vratnica itd., kakor je res. Tudi misli Asbóth pg. 439., da je planina *Zéc* najvišji vrhunec v Bosni in Hercegovini.

Že na prvi stráni svojega dela poudarja Asbóth, da je v Bosni in Hercegovini prevladaval najprej *italijanski*, potem pa *ogerski* vpliv, ogerska kultura in življenje, dà: da so gojenci bosenskih menihov hodili v šolo najprej na Ogersko, potem pa v Rim!! — No, kar se tiče italijanskega vpliva, znamo vsi, da ta ni nikoli sezal preko *Gabele* blizu Metkovića, a da je do Imotskega v Dalmaciji došel šele l. 1718. Kakó je torej mogoče, da bi bil kdàj prodrl celó v sredo Bosne? Ali mari g. Asbóth ne zna, da je bila vsa trgovina Bosne in Hercegovine v rokah *Dobrovčanov*, ki se vender ne morejo smatrati za Italijane, da so oni vedno izkušali zagotoviti trgovino svojo z raznimi povelji srbskih in bosenskih vladarjev, da so njih karavane potovale po vsi zapadni polovici balkanskega polotoka (prim.: Jiriček, Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters, Prag 1879).

Kakó pa je z madjarsko kulturo v Bosni in Hercegovini? No, kaj ti če siromak dati, ako sam ničesar nima? Saj je vender vsakomu, komur je do takih stvarij, dobro znano, kar piše Krones (Grundriss der österreichischen Geschichte pg. 721): »Die materielle Cultur zur Zeit des nationalen Königthums in Ungarn beruht zunächst auf *slavischer Grundlage*, wie die magyarische Sprache selbst lehrt. Die Hof- und Landesämter zeigen *slavische Anklänge im Wesen und Namen*«.

In ali ni ravno to dokazal Madjar Hunfaloy P. v svoji etnografiji Ogerske in v svojem novejšem delu o Madjarih ali Ogrih? Odkod tedaj madjarska kultura v Bosni in Hercegovini, če te kulture še sploh bilo ni?

Koliko madjarskih besedij je vzprejel srbsko-hrvaški jezik, v tem ko arabsko-turških izrazov v njem kar mrgolí! Kdo je torej vplival bolj na Bosno in Hercegovino, Madjari ali Turki?

Sicer pa je imela Bosna in Hercegovina za národne svoje dinastije in tudi še prva desetletja po turški okupaciji svojo *kulturo,* na temelji svoje posebne pisave, t. j. *bosančice* (kursivne glagoljice), katere pa g. Asbóth sevéda ne pozna in zato pripoveduje čitateljem svojim, da se je našel v Derventu nadpis, „der in der That unlesbar ist« (pg. 26. in 27.)! Ali ta nadpis govorí jasno vsakomu, kdor razume bosančico, da „Ot(ac) Fra Lovro Treshovit (Tresković) ose (ovdje) (le)ži 1662«. Torej preprosti nadpis na grobni plošči jednega fratra je naredil g. Asbóthu tóliko preglavice. Sploh je on vse slovanske nadpise napačno prepisal, n. pr na str. 440. Po tem je lahko razumeti, kakó so mu velikanski nadgrobni spomeníki (srbsko-hrv. *stećci,* mašete), s katerimi je vsa zemlja kar posejana, popolnoma glavo zmešali in da jih je razglasil za *bogomilske grobe,* namesto »bosenske«, to pa samó zato, da ne bi svet zvédel, da so Srbje in Hrvatje take spomeníke postavljali umrlim svojim junakom in zaslužnim možem. Sploh je Asbóthova namera jasna, *povsod tajiti slovansko kulturo* v Bosni in Hercegovini in delati reklamo za madjarščino.

Kakó zaljubljen je g. Asbóth v svojo Madjarijo, vidi se že iz tega, da v svojem delu ne pozabi nikoli omeniti, kje je srečal kakega »madjarskega infanterista«, četudi v Bosni in Hercegovini gotovo nihče ne pogreša avstrijskih vojakov. — *Brod* na Savi imenuje Asbóth kar brez pomisleka „Ungarisch-Brod« (pg. 1). Sploh stavlja povsodi pridevnik „ungarisch« pred »bosnisch«. Denarji bosenskih kraljev so njemu „eine grosse Seltenheit« (pg. 25), in vender jih hranijo že mnogo celó inozemski muzeji. Sploh izkuša Asbóth povzdvigniti rimske spomeníke nad srbsko-hrvaške in išče rimskih ostankov tudi tam, kjer jih ni, n. pr. v stolpu blizu Livna (pg. 16) ali na takoimenovanem „rimskem kamenu« na str. 412. Da se muhomedovski element povsod hvali in povečuje nasproti krščanskemu, to je že itak samó po sebi umevno pri móži, ki vidi rajši Turka, nego Slovana.

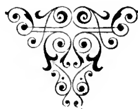
Slovanski jezik je g. Asbóthu prav malo znan. Takó uči na str. 24, „da je staroslovenski jezik skupni oče vseh ostalih slovanskih književnih jezikov, ker so ga pisatelji posamnih plemen približali („näher gebracht«) različnim slovanskim narečjem!« Kdo bi se ne čudil tóliki modrosti Asbóthovi, ki več ve, nego Miklosich in vsi drugi slovanski filologi. Na isti stráni nas poučuje, da *bojar* (boljar) in *Bulgar* prihaja iz jedne korenike. Hát! Ne smemo se torej čuditi, da tólik poznavatelj slovanskih jezikov piše: *guzla, kraljevo grob, kaldrima* itd. Namesto *Farlati* piše Asbóth dosledno „Farlato«.

Asbóthovo opisovanje je sicer zadosti zanimivo in slikovito, ali popolnoma razkosano, ker je je sestavil iz raznih izvirov in ob različnih časih. Takó mora n pr. vsakdo pričakovati, da se omenja *Srebrnica* v poglavji *Tuzla,* v katere okrožje spada; ali da se vplete vsaj pri poglavji *Posavina*, kamer spada zemljepisno, kakor se je *Zvornik* vpletel, ki leží le nekaj kilometrov severneje od Srebrnice. Ali namesto tega jo opisuje Asbóth prav prisiljeno v poglavji o *Vrbasu* in njegovih dolinah, ker se tu slučajno govorí tudi o bosenskem rudárstvu. Bosensko rudárstvo je pač tólike zgodovinske in kulturne važnosti, da je zaslužilo posebno poglavje záse, in to tem bolje, ker je že Jireček o tem predmetu obširno pisal (o. c.) Namesto tega pa pripoveduje Asbóth na različnih mestih o bosenskem rudárstvu (n. pr. tudi na str. 436., 438. in 439.) ter se pri tem večkrat ponavlja. Na str. 392. opetuje prav isto, kar je bil že na str. 392. povédal o *Srebrnici* = *Argentaria.* Ponavljanja že rečenega nahajajo se tudi na str. 392. in 438., 391. in 439.

Ta prikazen se dá najbolje pretolmačiti s tem, da se je Asbóth služil različnim, časih nasprotujočim si virom, zlasti pa da je obilo zajemal iz *Klaića* in *Račkega.* In vender zabavlja Asbóth ravno na ta dva pisatelja najbolj in zasmehuje njiju hrvaško stališče. Sevéda treba bolj vérovati vsakemu tujemu pisatelju, ki je le Bosno prelêtel, samó ako ne piše povoljno o Srbih in Hrvatih. Pisatelji pa, ki so vse življenje svoje najmarneje proučevali bosensko zgodovino, tem ne treba vérovati. To je g. Asbóth najsijajneje dokazal v svoji razpravi o bosenskem grbu, kjer zatrjuje, da je mnenje Račkega in Bojničića tendencijozno, in da je nasproti Thallóczy »mit mehr Sachkenntnis und grösserer Objectivität das Gutachten des ungarischen Landesarchivs begründet hat« (pg. 454.). In vender se o vsem tem vprašanji uprav ničesar pozitivnega ne vé in vse ugibanje madjarskih učenjakov visi le v zraku. Samó tóliko je gotovo, da je bil grb z lilijami od začetka izvestno le družinski grb *Kulinovićev*, ki so bili gradníki v Jajci. Zdí se, da *državnega grba* Bosna nima, nego da je vsak kralj le obiteljski svoj grb upotrebljaval, in zato je bil ves prepir o bosenskem grbu nepotreben, uprav pa le proti Hrvatom napérjen.

Ilustracije v Asbóthovi knjigi so menj nego srednje in ne delajo posebne častí Hölderjevi založnici. (Konec prihodnjič.)

S. R.

LISTEK.

»Pravniško društvo« se imenuje najnovejše društvo naše, katero so te dni ustanovili slovenski pravniki v Ljubljani. Namen novemu društvu je izdavati strokovni list »Slovenski Pravnik« ter v njem gojiti pravne in državne znanosti in s tem pospeševati slovensko uradovanje pri vseh državnih in avtonomnih oblastvih. Poleg izdavanja strokovnega lista bode društvu jedna poglavitnejših nalóg dognati *slovensko pravno terminologijo*. Vrhu tega hoče izdavati *zbirko raznih zakonov* v slovenskem jeziku, skrbeti za slovenske tiskovine, da se prirede v dovršenem jeziku namenu prikladno in juristično pravilno, ozirati se v svojem listu na *sodno medicino*, razpravljati stanovska vprašanja, prirejati predavanja in razprave v društvenih shodih, osnovati si svojo knjižnico in tudi vplivati, da se pravilno uredi obsežje notranjega jezika pri naših oblastvih. Naloga, katero si je postavilo »Pravniško društvo«, je tedaj silno važna in imenitna ne samo za razvoj pravne literature med Slovenci, ampak odločevalna je tudi za splošni napredek národa našega.

Društvo ima sedež svoj v Ljubljani in šteje že okoli 100 članov, izmed katerih plačujejo ljubljanski po 8 gld., zunanji pa po 6 gld. društvenine. Dné 26. januvarija je imelo prvo svojo redno glavno skupščino, na kateri je začasni predsednik osnovalnega odbora, g. dež. sodišča svetovalec *J. Vencajz*, z lepo besedo poudarjal potrebo in važnost novega društva. Za predsednika je bil potem izvoljen g. *dr. Fr. Papež*, za pregledovalca računov g. notar dr. Jarnej Zupanec in g. odvetnik dr. Munda, v odbor pa gg. drž. pravdnika namestnik dr. Andrej Ferjančič, odvetnik dr. Janko Srnec, dež. sod. svetovalci Bogdan Trnovec, Pleško in Vencajz, finančne prokurature pristav Emil Guttman, sodni pristav Anton Levec, notar Ivan Gogala, odvetniški kandidat dr. D. Majaron in avskultant dr. Janko Babnik. Da bi novo društvo srečno in plodovito delovalo mnogo let v napredek národa našega!

Slomškovo pismo z l. 1847. Priobčujemo pismo, katero je Slomšek leta 1847., takrat že škof lavantinski, v gajici pisal ljubljanskemu spirituvalu Juriju Volcu. Zanimivi list pojasnuje razmerje o novem pravopisu (gajici), kakor so bile takrat na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Evo lista!

»Hochwürdiger Herr Spiritual!

Prav iz serca se Vam zahvalim za lep dar Stoletne Pratike. Gotovo ste meni bolj vstregli z starim pravopisam kakor jaz Vam z novim, ki ga Krajuci zamečujete. Po mojih mislih ni stari — ne novi pravopis prav — so le bergle našimu pisanju — ino jaz nobenim vsiga serca ne dam, to pa vender prav serčno želim, de bi se vsi eniga poslužili — quia res parvae concordia crescunt, et discordia maximae dilabuntur. —

Po Novicah smo mislili Štajarci ino Korošci, katerim Slovenšina ne merzi, spoznati, de ste se Krajnci po večim noviga pravopisa prijeli; — ino hitro smo za Vami potegnili tudi mi, ki edinost ino braterno prijaznost ljubimo Ino ko se je roka noviga pravopisa tako privadila, de nam hitro izpodleti, če bi hotli zopet po starim pisati, še le slišimo, de Vam nekim na nov pravopis toljko merzi, de ga hočete po vsej ceni zatreti. Zakaj se niste hitro v začetki oglasili? Zmota bi ne bila toljka, kakor bo zdaj. Naša razkolnost nam ne bo hvale ne pridu prinesla; ino za tiga del me srce močno bolí.

Iz ljubezni do edinosti sim Bohoričico zapustil ino se Metelčice gorko prijel, sim njo pisal, učil ino priporočal, de se je po Koroškim ino Štajarskim razširila. — Metelčico ste Krajnci zaterli; ino spet sim se jaz ino moji stare Bohoričice lotili zavolj duha edinosti.

Komaj smo si v bukvah nekoljko pomogli, spet se je Ilirski pravopis na Krajnskim vnel, ino po Koroškim kakor Štajarskim prijatlov toljko nabrál, de bi abotno bilo se mu vstavljati. —

Dolgo dolgo sim se ga branil; — Devištvo je bilo brez mojiga vedenja v novim pravopisi natisneno, tudi Sveto opravilo tako, ker ni natiskar dolgih ſ imel. Ino, ker sim mislil, de sovražnikov močnih ni, prijatlov pa vse živo, sim tudi jaz z novim potegnil, ker ima svoje dobrote, ino pa veči, kakor stara Bohoričica — recite kar hočete. — Zdaj bi pa radi — posebno g. Metelko, de bi zopet v štertič svoj pravopis zavernil; kar pa nisim pri volji, naj mi ravno zamerite. Pisal bom v tim pravopisi, dokler bom kaj mogel; ako bravcov ne bo, pa tudi ne bo pisavcov. Kar ljudi zadeva, le tisto hvalijo, kar svoje učenike hvaliti slišijo. Ljud ino dnar me v pisanji vodila ne bota. Panslavisma jaz ne poznam — čutim pa močno sovražniga dúha razkolnosti, ki med Slovencami gospodari ino ljubo edinost mori, braterno ljubezen rani ino dobro zatira.

Bil sim Krajncam prijatel ino bi še rad ostal, ter sim Vam za mnogo dobriga hvaležen; alj de nov pravopis čertite, v tim niste hvale vredni. Ino če me zavolj noviga pravopisa iz Vaše ljubezni veržete, mi bo močno žal; jaz Vas bom pa tudi z Vašim starim pravopisam ljubil: *Amicus personae, inimicus causae.*

V znaminje serčne prijaznosti Vam pošlem dvoje bukvice v novim pravopisi; pa Vas tudi prosim, de ne zamerite

Vašimu

odkrítosrčnimu prijatlu

Am 29. Juli 1847. *Slomšek Antonu.«*

Hrvaška književnost je v drugi polovici ravno minulega leta pognala nekoliko prav lepih cvetek. Stari pesnik Ognjeslav *Utješenović* Ostrožinski na Dunaji je predelal in znova izdal epsko pesem svojo »*Nedeljko*«, katero je občinstvo že pred dvajsetimi leti rado čitalo. *Ljubić* Josip Dinkov v Zagrebu je prvence svoje priobčil pod imenom »*Juvenalia*«. *Dvorović* Njegoslav je nabral národnega blagá ter je v Senji izdal prvi zvezek, v katerem nam podaje *pesme in pripovedke* iz Bosne in Hercegovine. Znani bosenski pesnik, frančiškan *Grga Matić* je zbral *pesniška svoja dela*, katera zdaj izdaje gosp. Milena Mrazovićeva v Sarajevu. Zadnjega pol leta so prišli na svetlo 4., 5., 6. in 7. zvezek. V 6. zvezku nam v pesmi »Kiko i Zelić« opisuje resnično dogodbo z l. 1832; v 7. zvezku pa opeva najnovejše dogodbe, bosenski in hercegovski upor od leta 1876.—1878. ter bôje srbske in črnogorske.

V Zagrebu je neimenovan pesnik dal na svetlo »*Stihove jednoga smrtnika*«, in v „Zvonu“ že omenjeni nádepolni Stjepan pl. *Miletić* je spisal novo igro v jednem dejanji ter jo okrstil „*Zabašurene kariere*“. Zanimiva je knjiga „*Sjaj Danice ilirske*“, v kateri nam *M. S. Tražimir* podaje 630 jako pomembnih citatov, nabranih v nekdanji ilirski „Danici“. Na spomin vpeljevanja novega kotorskega vladike dra. Tripe Radoničića je *Srečko Vulović* v Zagrebu izdal knjigo, v kateri je med drugim dal tiskati stari rokopis hrvaški iz *XVII. stoletja*: „*pesme*“ na čast Andriji Zmajeviću. Znani pesnik Avgust *Harambašić* je pohrvatil zanimivo delo Aleksandra Dumasa, „*Put po Kavkazu 1858—1859*“. N. M. *Simeonović* je spisal in zagrebškemu krasnemu spolu posvetil novelo „*Katinka*“ Neimenovan pisatelj je v Karlovci izdal „*Koprive*“, pesmi svoje, v katerih je pokazal dosti pesniškega darú. S posebnim veseljem pa naznanjamo, da je profesor *Hugo Badalić* v Zagrebu prav lepo pohrvatil Shakespearovo tragedijo „*Koriolan*“. Gospod Badalić, dasi odličen hrvašk pisatelj in pesnik, delal in pilil je dve leti ta prevod, ki ga je zlasti namenil mladini srednjih šol. Veščaki hvalijo prevod, a hrvaška vlada je obljubila

pomoči, da pride prej na svetlo. Priporočamo ga tudi mladini slovenski. Zajedno je v drobnih snopičih jel v hrvaškem prevodu izhajati prekrasni ruski roman „*Vojna i mir*". od slavnega pisatelja grofa *Leva Tolstega*. Od istega preimenitnega ruskega pisatelja sta *Ivan Gojtan* in *Stjepan Lukic* pohrvatila dvanajst *pripovedek in pravljic* za preprosto ljudstvo, katere je izdala družba sv. Jeronima med knjigami za leto 1888. Razven tega je ta družba družabnikom svojim podarila koledar „*Danico*" s prav izborno vsebino, ter „*življenje svetnikov*" za mesec december v prekrasnem prevodu od dra. *Ivekovića* in „*Ptice*" od Davorina *Trstenjaka*. — Nič menj zabavnega kakor poučnega berila nahajamo v knjigi „*Poviest Venecije u životu privatnom*", ki jo je italijanski napisal Benečan profesor vitez *Molmenti*, a na hrvaški jezik preložil profesor *Rabar*. Beneška je že sáma po sebi zanimiva po svoji prošlosti za vsakega omikanega človeka, nikar za sosednega Slovenca; če pa dodamo še to, da je prelepo delo Molmentijevo nagradila akademija beneška, francoska pa je je pohvalila, bode marsikak Slovenec segel po nji, zlasti ker se tudi hrvaška prestava prav dobro čita. Knjiga šteje 25 tiskanih pol, a velja 2 forinta. Ob jednem je *Marko Car* pod naslovom „*Venecija*" izdal potopisne svoje spomine na Italijo. Drugo, izvirno zgodovinsko delo ima naslov: „*Franovci države presv. odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji*". V tej knjigi nam dalmatinski frančiškan, *oče Stipan Zlatović*, pripoveduje zgodbe svojega reda in Hrvatov dalmatinskih od leta 1212. do leta 1880. Velike so zasluge frančiškanov za národ in národnost hrvaško v Dalmaciji, zato je ta knjiga velike vrednosti za poznavanje kulturne zgodovine dalmatinskih Hrvatov. Zgodovinske vrednosti je tudi *Brlićeva* knjiga: „*Uspomena na stari Brod*", katere je četrti zvezek prišel na svetlo. Jezikoslovcem ne smemo zamolčati knjižice, v kateri jim mladi učenjak, prof. dr. *Milivoj Šrepel* podaje dve razpravi: „*O cilju i metodi latinske sintakse*" in „*o pomještanju načina i vremena u glavnim rečenicama latinskog jezika*". — Neutrudni pedagogijski pisatelj *Stjepan Basariček* je v drugem izdanji čisto predelal svojo pedagogijo, katere je prišel na svetlo II. del: „*Obće obukoslovje*". Neimenovan pisatelj je v posebni knjižici dal tiskati razpravo „*Filosof Epiktet i njegov nauk*", ki se odlikuje po svoji vsebini in po jasni in gladki pisavi. *Juraj Carić* je spisal ter v Reki izdal „*Elemente matematične geografije*" kot uvod v navtično astronomijo. Že večkrat omenjenega *Biankinijevega* dela „*O uzgoju i njegovanju cvieća*" je že 17. zvezek prišel na svetlo. Marni higijeniški pisatelj prof. dr. *Lobmajer* je spisal novo knjižico: „*Pogibelji od žive prirode*", v kateri nas opozarja na nevarnosti, ki nam preté od rastlin in živalij. Ker na Hrvaškem ne hodi na dan toliko molitvenikov in drugih pobožnih knjig, kakor na Slovenskem, dobro je, da omenimo tudi takšnih. *Hrisogon Majar* je za nežno mladino spisal „*Život Isusov*", a *Krsto Milas* je izdal prevod Laserjeve knjige „*Lurdske čudesne epizode*". Zbirke „*Spisi za mladež*", ki jo ureja že omenjeni prof. *Basariček*, prišla sta dva nova zvezka na svetlo; v prvem je sam urednik po vzgojnih načelih zbral „*narodne pripoviedke za mladež*", za drugi pa je *Josip Klobučar* na spomin cesarjeve štiridesetletnice priredil spis „*Naš kralj i car 1848—1888*". Mladini je tudi *E. Kramberger* namenil svojo povest „*Uznik čaklovački*", za katero je gradivo vzel iz dôbe turškega gospodstva. V svoji brošuri „*Naše realke*", govorí prof. *Krbek* o preosnovi srednjih šol. Predstojnik statistiškega urada v Zagrebu g. *M. Zoričić* sestavil je novo knjigo: „*Miena žiteljstva godine 1881., 1882. i 1883*". *R. Severinski* je spisal knjigo „*Uputa u jednostavno knjigovodstvo za mlade trgovce*", učitelj *Vinko Bek* pa brošuro „*Bečki zavodi za slijepce i naše potrebe*".

Jugoslovenska akademija je zadnjega pol leta dala na svetlo sedmero novih zvezkov glasila svojega „*Rada*". Zvezki 87., 88. in 90. tiskani so skupaj kot jedna knjiga, ki je vsa posvečena spominu slavnega hrvaškega filozofa in prirodoslovca *Rugjera Josipa Boškovića*. Knjiga šteje 716 stranij ter ima te-le razprave: Rugjer Josip Bošković, živo-

topisna crta od dra. Fr. Račkoga; — Dopisi Boškovićevi u poslovih Dubrovačkih i s različitimi osobami; — Roger Bošković i njegov rad na polju astronomije i meteorologije, od J. Torbara; — Boškovićev rad na polju fizike, od dra. Dvořaka; — Filosofijski rad Rugjera Jos. Boškovića, od dra. F. Markovića. Knjigi je pridejana podoba slavnega dubrovniškega učenjaka v jezuvitski obleki. — 89. zvezek „Rada" ima to-le vsebino: „*O Dubravci* Ivana Gundulića", od dra. *Markovića;* — nadaljevanje *Valjavčevega* članka o besedi „*črez*"; — nadaljevanje *dr. Maretićeve* razprave „*Veznici u slovenskijem jezicima*"; — nadaljevanje o „*stari veri Srbov i Hrvatov*", in sicer „*o Gromovniku Perunu i Ognju*", od prof. *Nodila;* — „*Misli i djela biskupa Strossmayera*", od prof. *Smičiklasa;* a na kraji so *književna naznanila* od dra. Maretića. — 91. knjiga „Rada" pa nam priobčuje: „Nadaljevanje" omenjene Maretićeve razprave „*o veznicih*"; — „O hrvatskom prievodu XV. (XVI) Ovidijeve heroide „*Paris Helenae*" od Hanibala Lucića, od dra. *Maixnera;* — Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća, III. *Vrhovna državna vlast.* Odnošaj medju crkvom i državom, od dra. Fr. Račkoga; — nadaljevanje o stari veri Srbov in Hrvatov, in sicer *o Vilah*, od prof. Nodila. — 92. knjiga »Rada« ima članke matematično-prirodoslovne in sicer: „*Područje materijalizma*", od dra. *Šuleka;* „*Prilog poznavanju faune slatkovodih korepnjaka Hrvatske*", od prof. Šoštarića; „*Prilog k teoriji kubične involucije na čunjosjeku*", od dra. Zahradnika; „*Peto izvješće potresnoga odbora za god. 1887*", od dra. Kišpatića. — 93. knjiga »Rada« pa nam donaša: konec *Maretićeve* razprave „*Veznici u slovenskijem jezicima*"; „*O stanju više nastave u Hrvatskoj prije, a osobito za Pavlina*", od *Iv. Tkalčića*; „*Zadnja bića*", metafizična razprava od *dra. Arnolda;* „*Prinos k naglasu*" u novoj slovenštini, in sicer 6. Naglas *u prezentu* glagola, koji prezentni nastavak *jo* drže samo u 3. plur. c. Osnove na *i*, od prof. Valjavca; Književna obznana: *I opet o metrici narodnijeh pjesama,* od prof. Zime. — „*Starin*" je prišla na svetlo XX. knjiga s to-le vsebino: Što je pisama sakupio P. Bog. Bartoli, priobćio dr. Crnčić; O. Rafo Levaković i Vlasi v Hrvatskoj 1641., priobčio o. Fermendžiu; Još o glagolskom napisu u crkvi sv. Lucije u drazi baščanskoj, priobćio dr Crnčić; Izvještaj barskoga nadbiskupa M. Bizzia o svojem putovanju g. 1610. po Arbanaskoj i staroj Srbiji, priobćio dr. Rački; Trnovsko tetrajevandjelije XIII. vieka, priobćio prof. Valjavec; Borba Crnogoraca s Turcima na Grahovu, priobćio M. Dragović. — Od velikega akademičnega „*Rječnika* hrvatskega ili srpskega jezika", ki ga obdeluje prof. Budmani, prišel je na svetlo 10. zvezek, v katerem so besede od »Godomik« do »Gumac«.

Anton Mažuranić, jeden prvakov ilirske dôbe in bivši gimnazijski ravnatelj v Reki, umrl je v Zagrebu dné 18. decembra 1888. l. Pokojnik je bil brat pesnikov in bana hrvaškega Ivana Mažuranića. Porodil se je v Novem v Vinodolu leta 1805., srednje in višje šole je završil v Zagrebu, potem pa je bil profesor hrvaškega in latinskega jezika na gimnaziji zagrebški, dokler ni leta 1861. šel za ravnatelja v Reko, odkoder se je v pokoj zopet vrnil v Zagreb. V ilirski dôbi je bil prvi Gajev pomočnik v »Danici« in v »Novinah«, a pilil je tudi razne knjige tedanje dôbe, predno so ugledale svet. Mnogim pisateljem je tóliko pomagal, da je bilo več njegovega dela, nego njih ali zato le ni hotel, da bi se spominjalo njegovo ime. Na podlagi svoje razprave »temelji ilirskoga i latinskoga jezika« iz leta 1839. izdelal je leta 1859. prvo hrvaško slovnico za gimnazije. Z drugimi rodoljubi je sodeloval pri izdavanji šolskih knjig, zlasti hrvaških čitank za višje gimnazije; v programu zagrebške gimnazije je priobčil »pregled povjesti zagrebške gimnazije« in »pregled stare hrvatske literature«. Jeden prvih in najveljavnejših začetnikov »Hrvatske Matice« priredil je več dalmatinskih pesnikov za tisek, in v časopisu »Kolu« je priobčil imenitni »zakon vinodolski«. Znanstveno oceno književnega delovanja njegovega v kratkem spiše prof. dr. Broz. Antun Mažuranić je bil blag, miren

mož, ali bil je plemenit in pošten hrvaški rodoljub in dober Slovan. Bil je tudi ustanovnik »Slovenske Matice« v Ljubljani. Od imetja svojega je 30.000 gld. zapustil šoli v Vinodolu, 10.000 gld. pa »Hrvatski Matici«. Slava mu!

»Zlati očenaš.« V našo vas ob Savi je zahajala pogostoma priletna beračica. Bila je iz sosedne Kranjske. Ljudje so jo radi tega nazivali samó »Kranjico«. Kadar je prišla v vas, zbralo se je précej vse okoli nje. Deklamovala je dolge pesmi nabožne vsebine, vaščanje pa so dejali, da »poje zlati očenaš«. Pesmi njene so bile res jako lepe, polne krasnih prispodob, kakeršne se v obilici nahajajo po slovenskih, posebno pa po srbskih národnih pesmih. Govorila jih je v svoji »zamaknenosti« odušev1jeno. Vneti poslušalci so bili solznih očij, kadar jim je »Kranjica zlati očenaš pela«. Niso je mogli nikoli dovolj prehvaliti. Ali ga še sedaj pôje — ne vém; morebiti po drugih krajih, kajti v našo vas je ni več.

Takih »zlatih očenašev«, kakeršni so bili njeni, imamo pa po Slovenskem dovolj. Národ jih sila čisla, in »srečen je« — pravi — »kdor jih zna peti«. Slučajno mi je prišla v roke stara listína. Ogledam si jo in najdem na nji — »zlati očenaš«. Po podatkih g. J. Pl., ki mi je listino dal, pisana je, ako ne prej, gotovo med l. 1800. in 1810. Domovina njena je Medjimurje, kar tudi svedočijo pravopis in jezikoslovne oblike. Ker utegne prijatelje národnega blagá zanimati, gotovo pa jezikoslovcu kako dobro došlo drobtinico podati, priobčujem tu njen prepis. Slôve takó-le:

»Vu Jme Ocza, y Szina, y Duha szvetoga, Amen. Den blasene Divicze Marie. Divicza Maria osztala je prinasz, zaszpala je Divicza Maria na Gori Kalvarie vu Betlehemu, dosel je nyeni Szin Jeszus, y rekel je szvojoi Materi predragi: Ah Mati moja predraga szpisli ali chujes, odgovorila je Mati knyemu, zaszpala szem Szinek moi predragi; ali szem chudnu Szenyu szenyala moi predragi Szinek: naimre, da szemte vidila na vertu vlovlenoga, y pelanoga pred Pilatufsa, od Pilatufsa k Annafsu, od Annafsa Kaifafsu, od Kaifafsa k Herodefsu zvezanoga, y daszu tvoju szvetu Glavu bili, y pluvali met szvete Ochi, y daszute na Szmert szudili, y k sztupu zvezali, y szkorpachi, y Sibami bichuvali, y daszute pluszkali, y na tvoja szveta Licza pluvali, dasze je tvoi szveti Obrasz premenyal, daszu tvoju szvetu Glavu koronili, tak, dasze je sztvoje szvete kerv y Voda sztvojoga szvetoga Tella prelevala, y daszu te koronili, y na Szmert obszudili y Tvoja Plecha y tvoje szveto Tello zboli y tvoja szveta Vuszta z Suchem Chemerom ter Z ocztom napajali y tvoje szveto Rebro zboli, y onak kerv y voda prelevala szeje, a meni Materi tusnoi tvoji jesze sztavlala, tok moi predragi Szinek, da szute tak viszoko na krisi od Zemle odignoli, da te niszem mogla doszechi. Ah Szinek moi predragi salosztna kerv y voda sztebe je tekla, a na meni Materi tvojoi salosztni szeje sztavlala, y daszu tvoje szveto Tello mertvo doli szkrisa vzeli, a meni Materi tvojoi tusni na krilo posztavili. Sztrasno Szercze moje jesze presztrasilo, y da szute szternovom Kuronum kuronyenoga y obszuchenoga vu Grob polosili. Ja Jeszus odgovoril jeszem szvojoi Materi predragi: Ah Mati moja predraga prova szeje tebi Szenya seszenyala; ali koi tu Szenyu v-pameti imal bude y pri szebi noszil, vu vszem pobosen bude z naglum Szmertjum neche vumreti y veksem Vitestvo nad szobum obdersati hoche, y to je to, odproschenye Grehov szvojeh, y dasze ima szpovedati gda je goder Den moje Matere predrage y hochesze Mati moja predraga szproszititi vu nebeszkom kralesztvu, gdefsze bude veszelila z vernimi korufsi Angelszkemi na vsze Veke, Amen. O Jeszus Nazarenszki kral Sidovszki. Ove mochi je Leo Papa poszlal szvojemu Bratu Korneliuszu kralu, jeszu ove mochi Leo Papi dane pod ov Red, da koi goder nye postuval bude, hoche imati takve mochi, da od Puske niti Szable takov Chlovek nebude mogel vumreti, niti vu Ognyu, niti vu Vodi, ni v Gori, niti vu nijednom mesztu naskoditi mu nebudu mogla.

Ov Liszt koiga imal bude, y priszebi noszil nijeden zlen Veter nechemu naskoditi. Ove mochi, y pochijajuch zovakvemi Rechmi: Jeszus szmiluiszemi, Jeszus vszigdar na pomuch budimi vu vodi vu Gori, Jeszuz na pomuch budimi szuprot Neprijatelu Peklenszkem. Szmiluiszemi Goszpodine Jeszus, obchuvaime od vszakoga greha. Pomozi mi Bog Otecz y Szin y Duh szveti jeden Bog, szveto Troisztvo. — Ov Liszt naisliszu v Betlehemu, kojega je poszlal Gospodin Bog vu szvojem kipu, po szvetom Mihalu Arkangelu, y vu Rimu je napiszano zlatemi Litorami vu jedni Czirkvi a nijeden Chlovek ne zna vuchem sztoji, niti doteknuti szega neszmi. — Ja Jeszus milosztivni blasene Divicze Marie piszal szem ov Liszt, zapovedam za szvetoga Szeraphina obdersavaite zapovedi Ocza mojega, a ja hochu vsze Vam rad dati; ako nechete veruvati hochu od Vafsz odvernuti Miloschu Ocza mojoga, y cherne Vticze budu ober vasz letale y z velikemi vetri y prahi hatale. Ki goder ov Liszt ima moraga poszoditi od Hise do Hise, ar da bi on Chlovek tuliku Grehov imal, kuliku vu morju Peszka na Drevu Lisztja, hote nyemu vszi odproscheni biti. Ov Liszt koja Sena tesek Porod ima, naiga priszebi noszi, lesis Porod hoche imati, y ovo dete pred Bogom y Ludmi zagovorno hoche biti. Ov Liszt treba je vu chisztochi dersati, ar je ove Rechi szveti Ivan poszvetil, koi goder ov Liszt imal bude y pri szebi noszil, y da bi ga 3krat do Leta vu Hisi szvojoi vuchinil presteti, nesze bojati niti vraga niti Puske niti Szable niti zneba Treszkanya niti Neprijatela niti Ognya niti nad Marhum szvojum kvara ar mu naskoditi nebudu mogla vek na veke Amen.« *Ante Goričlján.*

Listnica. G. R. Z zanimanjem smo čitali sliki »Mlada kri« in »V duplu« — a Bog ne dàj, da bi bili morda dobri, dovršeni ali vsaj zreli za tisek — le ker se kaže v obéh krepak talent, ki pa tava po megleni, vlažni in osladni sentimentalnosti, kakor izgubljen popotnik po gošči. Toda uverjeni smo, da boste kdàj še kàj dobrega spisali. Poznamo znanega pisatelja slovenskega, ki se je tedaj, ko je bil še tako mlad, kakor Vi, najrajši pečal s predmeti kakor: »Križ na razpotji«, »Kamen ob cesti«, »Samotna breza«, i. t. d. in kateremu je bilo najljubše gaslo Uriel Acostov rek: »Ich bin einer von denen, die am Wege sterben«. Danes pa le v posebno veselih urah poišče kak takov zaprašen spisek iz skritega predala in beroč ga sam záse, smeje se na glas nekdanjemu mladostnemu — obzorju. Sicer pa — pišite, studirajte — in čakajte, da Vas tudi življenje čému nauči! — G. A. K. Vi pojete o »Ženski«:

»A slušaj, dragi!	Pripravi te ob čast,
To bitje prekrasnó,	Ob sladke nade, ob poštenje,
To rajsko bitje . . .	Pripravi Te — gorjé —
Večkrat slepí strašnó.	Ob ljubo zdravje in — življenje . . .«

Svetujemo Vam torej, da temu »prekrasnemu bitju« ne hodite preblizu, posebno sedaj, ko ste še tako mladí; kajti »ljubo zdravje« je vender prvo! O priliki morda kàj. — G. V. H, Brez dvojbe talent! Čitajte le tako pridno stare svoje klasike, kakor ste jih — o tem smo prepričani — do sedaj. Heineja pa par let pustite! Jedno pesem porabimo gotovo, in veselilo nas bode, če nam prilično še kaj pošljete, toda v stihih! — G. —kl na D. Spis se izvrstno bere v veseli družbi. Humor in natančno opazovanje ljudij ga značita; toda preveč lokalen in semtertja pretrivijalen je; pri berilu v krčmi človek to presliši, ali pa jemlje kot nekaj neizogibnega, a nam ni mogoče. In kar je glavna stvar: saj je bil do par vrstic že v nekem drugem listu natisnen! — Gospodičina M. v Trstu. Morebiti, toda — pogojno! Naznanite naravnost g. Janku Kersniku na Brdu (pošta Lukovica), kam in pod kakim naslovom naj Vam piše; on Vam natančneje razodene naše želje gledé Vaše povesti. In — oprostite — uverjeni smo, da ste lepi — čemu torej zagrinjate obraz? — Nauportensis. Zgôdi se Tvoja volja, o gospod: V koš! — G. J. B. v Z. »Národnega blagá« imamo v izobilji. Hvala torej! »In zarudela je« je prijetno pisano, toda brez dejanja, brez konflikta! »Škriljanovega Matijca» bi vzprejeli, ako napravite iz njega pristnega Belega Kranjca. Sedaj pa govori kakor zaljubljen student. Poskusite, saj pisati znate! — G. Lipe M. v Arlici. Gledé »národnega blagá« odgovarjamo Vam isto, kakor gospodu B. Oprostite, da tako pozno; založili smo bili Vaš list. — G. K. v R Vsa tragika povesti Vaše tiči v tem, da je bil jedini sin

stare, onemogle matere potrjen v vojake. In to je — glejte — kar nemožno — ker so takšni fantje po § 17. br. zak. — oproščeni od vojaščine. Čemu torej jok in stok, ko vender župan in okrajni glavar lehko vse opravita in na dobro obrneta — Gospodičina M. M. v T. Zakaj je g. Kersnik povesti svoji dal ime »Rošlin in Vrjanko«, dasi se nobena oseba v nji ne imenuje takó, to zveste tedaj, ko bode povest zvršena, ako ne uganete že prej. Imé je vzel od národne balade, ki je bila prvič natisnena iz Andr. Smoletove zbirke v »Kranjski Čbelici« (III., 84). Balada slôve takó:

Rofhlin in Verjanko.

»Kak hozhe bit', kaj hozhva ftrit'?
Ti fi premlad fe oshenit',
Jes fem preftara fe moshít'.«
»»Le mati omoshite fe,
Vsamite, kogar hozhete;
Le húdiga Rofhlina ne,
Ki velik moj fovrashnik je:
Je brata in ózheta vbil,
In komaj fim mu jes ufhel.«« —

Al mati nizh ni marala,
Rofhlina vsela hudiga,
Verjankovga fovrashnika. —
Svezhér s njim grede v hrambó fpat;
Verjanko gré pod okno ftat —
Je v hrambi govorila màt':
»O fhkoda, fhkoda sa blago,
Ko sdaj fe rasdelilo bo!
Kaj pravim tebi, ljubi mosh!
Tam v zherni gori, v tamni gofh,
Ştuden'z pod bukvo vidil bofh.
Ti rezhem fe sa búkvo fkrit',
Verjankota fkrivej vmorit' —
Şe jutro bolna bom ftorila,
In finu rekla, govorila,
De boljfhi meni pred ne bó,
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori fe dobó.
Şin me je vbogal vfelej rad,
K ftudenzu hozhem ga poflat'.«

Pretiho gré Verjanko ftran',
Beféde njene v ferz' ohran';
Ko je prifhel fpet béli dan,
Verjanko k mater' v hrambo gré,
In rezhe ji beféde té:
»Kaj pravim, ljuba mati vi!
Vifoko fonze she ftoji;
To vafha fzer navada ní,
De b' tako dolgo v poftlji bli« —
»»Şin ljubi, bolna fim hudó,
Oh, boljfhi meni pred ne bó
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori fe dobó.««

Şin vsel je v roko kangljizo,
Prípafal fi je fablizo,
Je djal na ramo pufhizo,
Po vodo fhel pod bukvizo. —

»Kaj jemljefh, ti, oroshje fin?
Şaj v zherni gori ni sverin,
'S deshêle sbeshal je Turzhin.«

»»Peroti ptizhiza ima,
Plavote ribiza ima,
Junak s oroshjem fe obdá.««

Verjanko gre pod bukvizo,
V Rofhlina fproshi pufhizo —
Odpre mu shíle s fablizo,
In v fvojo belo kangljizo
Natózhi vrózhe fi kerví.
S njo k materi domu hití,
Befede take govorí:
»Sheleli piti finovo,
Sdaj nate kri Rofhlinovo!«

Ta balada, kateri se očitno pozna, da je po národni pesmi *popravljena* (kar je storil najbrž Prešeren), bila je pozneje še večkrat natisnena, tako n. pr. v Korytkovih slovenskih pesmih kranjskega národa (I., 91 in II., 82), v Vrazovih národnih pesmih ilirskih (1839., 172 str.) in napósled v dr. Sketovem berilu za 5. in 6. gimn. razred (str. 112). — Gosp. A. J. R. K. St. J. B. Prejeli smo nakaznico za 12 gld. 87 kr. ter sebi odšteli 6 gld , ostanek pa izročimo dotični tiskarni za naročena dva časopisa. — G. J. R—a., c. kr. g. v B. p. za poslana lista niste nič več dolžní.

Drugim gg. pisateljem odgovorimo prihodnjič.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.

Leposloven in znanstven list.

Štev. 3. V Ljubljani 1. marcija 1889. Leto IX.

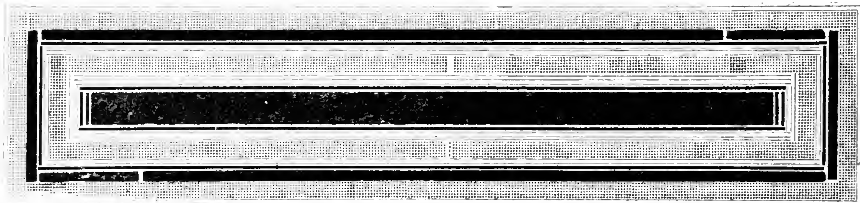
Na grobu

Njega cesarske Visokosti cesarjeviča Rudolfa,

umršega dné 30. januvarija 1889. leta.

Avstriji slavni srcé utriplje od sil bolečine,
 Zvestih obitelj rodóv z materjo čuti bolest.
Ali dohaja odkod sovražnik, pogubo kanéči,
 Dédni avstrijski želján rúšiti prêstol na tlà?
Ni je nasprotnika strah, preskušenim vlada naródom,
 Hrábrost junakov ji mèč, njih je zvestoba ji ščìt.
Ako na vójsko bi klic povabil trobente jih bôjne,
 Króni v obrambo jeklén dvigne za móžem se móž.
Hujša oblast bolečin prešinja nam Avstrijo drágo,
 Nádej ponosnih se njì zgrudil stebèr je visòk.
Padel je nádej stebèr, odbran, da podpira v bodoče
 Prvega Rudolfa dom, njega svetlobo širèč.
Slavnih pradedov unúk, sovražne si žrtev usode,
 RUDOLF, cesarjevič naš, grôb je nam rani Te skrìl.
Oče, najblažji vladár, ki naše pozná ga stoletje,
 Mila rodíca in ž njo cvètna soproga in hčí,
Národi združeni mí pod ôrla avstrijskega žêzlom:
 Združeni zdaj smo glasnó vsi žalujé za Teboj.
Znanstvo, umetnost, obá o Tvoji togujeta smrti,
 Bil si zaščitnik obéh, dika obéma in čast.
Tebi na rako solznà Slovenija zvesta poklada
 Tudi v bridkobe spomin venec od róž in ciprés,
Vroče iz srca želí, da Avstrije hišo dobrotno
 Tekom prihodnjih bi dôb čuval vladárjem Vladár!

Jos. Cimperman.

Cesarjevič Rudolf †.

Nekrolog.

Nepričakovano kakor strela izpod jasnega neba, zadela je dné 30. januvarija t. l. vso Avstrijo, vso Evropo, dà, ves omikani svet strašna novica, da Rudolfa, cesarjeviča avstrijskega, ni več med živimi. Kakor klanjajo cvetke mrtve glavíce, če posmodí slana cvetóčo livado, takó klanjajo glave zvesti rodovi avstrijski, sapo zapira mogočnim veljakom nenadna, strašna vest, da je prerezal ljubljenec vse Avstrije zjutraj med sedmo in osmo uro sam nit življenja svojega.

Bridka, nemila božja deklica, bleda smrt pokosila ga je v cvetu moške njegove dôbe. Tožni plakamo ob raki njegovi, srca krvavé vsem milijonom avstrijskih stanovníkov, solzne očí iščejo tolažbe in tešila. Vroče molitve kipé proti nebesom, saj ga ni leka v taki nesreči kakor le pri Vsemogočnemu nad nami. Na svetu je le jeden orjak. Njega je zadela strela najhuje, njemu je vzela usoda najmilejšo stvar, katero je imel na svetu, jedinega svojega sina. Klonil je glavo udarcu božje previdnosti, a vender se nam kaže vsem vzvišen, neomagljiv steber rodovom avstrijskim, cesar Franc Jožef I.

Dvaindvajsetega dné meseca avgusta leta 1858. zjutraj na vse zgodaj je grmel strel po vseh mestih avstrijskih. Milijonom stanovníkov je zaprl sapo takoj prvi pok. Milijoni so šteli, kolikokrat se bodo oglasili bronasti oznanjevalci sreče in veselja. Ko poči dvaindvajseti strel, zaori vesel klic po vsi prostrani Avstriji, da je porojen Francu Jožefu I. cesarjevič prestola naslednik. Ob deseti uri in petnajst minutah zvečer dné 21. avgusta je ugledal svet cesarjevič Rudolf. V Laksenburgu ga je povila cesarica Elizabeta. Napočila še ni bila zora na nebu, že se je gnetlo ljudstvo po cerkvah, na kolenih je hvalilo Bogá, da je podaril cesarstvu prestola naslednika. Tedaj je segel v strune pesnik naš Fr. Malavašič in zapel je srečni Avstriji:

»Prvak med vsemi knezi Prvenec mora biti!«

Takó je pel slovenski pesnik ob zibeli cesarjevičevi in dve vili Sojenici sta pritrdili njegovi besedi, kaj je pa rekla tretja, tega ni čulo človeško uhó. Račilo se je Bogú, naj se izpolni, kar sta rekli prve dve in žalibože tudi, kar je šepnila tretja.

Pri krstu so nadeli novorojencu ime Rudolf Franc Karel Jožef. Lepo, zdravo, krepko dete se je razvijalo kàj dobro. Kmalu se je pokazalo, da mu je podarila božja roka tudi najlepših duševnih darov.

Od prvega dné življenja svojega je bil vojak, že dné 22. avgusta leta 1858. imenoval ga je cesar polkovnikom lastnikom 19. polka pešcev, kateri se imenuje odslej za vselej »cesarjevičev polk«. Vrlo je napredovalo dete, lepó so se mu razvijale duševne zmožnosti. Ko doraste do učenja, prevzame fml. Latour-Thurmburg vodstvo njegovo. Cesar sam mu je izbral učitelje. Solski svetovalec A. M. Becker in profesorja Alojzij Egger vitez Möllwald in Greistorfer so ga poučevali v nemščini, šolski svetovalec dr. J. Krist v prirodoslovji, v latinščini prof. dr. Zhishman rodom Kranjec itd. Posebno so ga zanimali jeziki avstrijskih národov. Znal je skoro vse takó dobro, da je mogel občevati z vsakim v njegovem máterinem jeziku. Zanimal se je pa tudi za jezikovne razmere takoj na tanko, ni le verjel besedam svojih učiteljev, povsodi se je izkušal prepričati tudi sam. Ko je bil n. pr. brigadir v Pragi, izpraševal je častnike, ki morajo pokazati po izkušnji, da znajo jezik svojega polka, navadno sam. Kadar je bila taka izkušnja na vrsti, prijahal je na vadišče. Poklical je dotičnika in odkazal mu krdelo, da je moral razlagati vojakom pred njim v njih máterinem jeziku, kar mu je ukazal cesarjevič.

Vsi njegovi učitelji priznavajo, kakó pridno, vestno in marno se je učil, kakó rad je poslušal njih nauke. Spomladi leta 1871. n. pr. je bil šel na divjega petelina. Ko se vrne domóv, pripoveduje dr. Kristu navdušeno, kakó krasno je po gorah, kadar se vzbuja priroda. Učitelj mu svetuje torej, naj zapisuje take vtiske takoj, naj zabeležuje tudi opazke na izprehodih, na potovanjih itd. In mladi cesarjevič je ravnal po svetu učiteljevem. Spisal je »Lov na divjega petelina« in kesneje »Lov na srakoperja«. Navadil se je opazovati prirodo takó na tanko in popisovati to takó zvesto, da so se mu čudili učenjaki. Bil je namreč v tem samostalen, nikdar se ni hotel dičiti s tujim blagom, rajši je pisal in pilil, pa zopet pisal in pilil, dokler se mu ni posrečilo povedati stvar takó, kakor se mu je zdelo prav. Pogodil je s tem prvo pravilo prave stilistike, ki veleva: »Pili svoj spis, dokler ne boš sam s seboj zadovoljen!«

V vojaških znanostih sta mu bila učitelja fml. Reinländer, sedaj poveljnik moravskega vojnega krdela, in Cornaro, ki je umrl cesarski namestnik v Dalmaciji. Vojaških spretnostij se je navadil popolnoma, začel je na najnižji stopinji, da se prepriča sam, kakó mora sodelovati vsak poseben vojak v to, da se doseže smoter vse vojske. Reinländer sloví tudi kot jeden izmed najboljših taktikov avstrijske vojske. Njegova »taktika« ni na dobrem glásu samó na Avstrijskem, čislajo jo tudi v inozemstvu. Načelo mu je, da odločuje v vojski le duh poveljnikov. Prvo, pravi, je, da vé poveljnik, kaj hoče in da porabi vojno svojo silo primerno, da doseže ta svoj smoter. On je učil torej cesarjeviča premišljenega postopanja, da gre v vojski kakor povsod za stvar, da vspeva óni najbolje, ki vé porabiti svojo silo najbolje z ozirom na svoj smoter. Dobro si je zapomnil učenec njegove uke.

Dné 24. junija leta 1877. postal je polnoleten; dné 23. julija leta 1878. začel je vojaško službovanje pri 36. polku pešcev. Vadil se je voditi najprej malo krdelo ne le na vadišči, ampak tudi z nasprotnikom. Kakor navadni částniki je vodil svoj oddelek k vajam. »Marširajte, cesarska Visokost, s svojim oddelkom tja in tja,« glasilo se je povelje! »Varujte se na vse straní, da zaženete nasprotnika, če se namerite nánj!« Utripalo mu je srce, ko je pošiljal prednje svoje straže naprej, ko je pošiljal patrulje na straní. Védel je, da mu ne stavijo lizunov ali strašljivcev nasproti, da vodijo krdelo, ki mu naj kaže nasprotnika, najboljši částniki, da se mu ne bode umeknil nasprotnik le za to, da bi ga razveselil, da bi mu dal doseči lahke slave. Takó se je vadil spoznanja, da je le sam kriv, če se bojna igra ne izide po njegovi volji, da hrabrost vojakova ne premore nič, če greší poveljnik.

Meseca septembra leta 1880. imenuje ga cesar generalmajorjem ter mu izroči dné 6. aprila leta 1881. poveljništvo vse brigade v Pragi, naj se privadi razpolagati tudi praktično z večjim krdelom. Leta 1880. postane feldmaršallajtnant in prevzame poveljništvo XXV. vojne divizije na Dunaji. Strogo in vestno je izpolnjeval vojaške svoje dolžnosti, a zahteval je ravno takó strogo in vestno izpolnjevanje tudi od drugih. Dné 18. marcija leta 1888. imenoval ga je cesar generalnim nadzornikom pešcev. Hotel je pokazati s tem, kakó ceni pešce svoje.

Ni treba omenjati, da je deloval tudi v tej stroki kàj marno in kàj vspešno. Nobeno krdelo v prostrani Avstriji ni bilo gotovo, da ne pride kar nenadoma generalni nadzornik. On ni dopuščal, da bi se javilo prej vojnim oddelkom, kdaj jih bode ogledoval. Po nôči se odpelje z Dunaja, drugo jutro je pa bil že na vse zgodaj na vojnem vadišči tega ali ónega krdela. Nikdo se ni mogel pripravljati na njegov

prihod, saj pa tudi ni hotel videti parade, zvédeti je hotel, kakó se vadi in učí vojaštvo, kakó izpolnjujejo svojo dolžnost částniki in prostaki. Prikupil si je s tem srca vseh. Za vojake je bil práv praznik, kadar je prihajal cesarjevič k njim. Občeval je prav prijazno s částniki, pomešal se je med prostake, govoril s tem in z ónim ter ga povpraševal po njegovih službenih in rodovinskih razmerah.

Kolikor mu je bilo najti odmora od vojaških svojih opravil in državnih poslov, posvetil ga je znanosti. Razven prirodoznanstva zanimala ga je posebno etnografija (národopis) prostranega našega cesarstva. Prepotoval je je na vse kraje, seznanil se je z razmerami na Češkem in Erdeljskem ravno takó, kakor po Galiciji in Dalmaciji. Znano je, kakó navdušeno so ga pozdravljali povsod národje, saj se je bavil rad z razmerami posebno ónih malih in preziranih národov. Seveda ni prišel nikamor, ne da bi se bil poučil prej iz knjig, kakó je tam, ali je pa povprašal veščakov o njih. Ali o vsaki stvári se je skušal prepričati sam.

Meseca marcija leta 1880. seznanil se je s princesinjo Stefanijo, hčerjo belgijskega kralja, dné 10. majnika leta 1881. stopil je ž njo pred oltar, dné 2. septembra leta 1883 porodila mu je hčer Elizabeto.

Posebno važno je bilo njegovo literarno delovanje. On je imel jezik v svoji môči kakor malokdo drug. Kakó ljubko je pisemce, katero je pisal l. 1866. svojemu strijcu Albrehtu po zmagi pri Kustoci kot osemletni deček. Ni ga pokazal živi duši, ne roditeljem, ne učiteljem svojim, popolnoma sam je je spisal, pa je vender v vzgled našim otrokom. Zatorej je tukaj priobčujemo:

»Ljubi strijc!

Kakó sem vesel, da Si zmagal. Mama in tudi Gisela Ti čestitata iz vsega srca. Prosil sem ljubega Bogá, naj zmagamo, in naj Te varuje tudi za naprej. Prav pogostoma mislim na hrabro našo vojsko in na uboge ranjene vojake. Koliko brigad je bilo v ognji? Ali je bil moj polk tudi že v ognji? Vse brzojave čitam, kar jih prihaja z juga in s severa. Mnogo pozdravov strijcu Rajnerju. Imej me rad, jaz Te imam tudi prav rad.

Tvoj

Rudolf.«

Bil je strasten lovec, ali ne takšen, kakeršni so navadno visoki gospodje, ki si dadó prirediti in pripraviti lov takó, da jim ni druzega dela, kakor pobijati nedolžno zver iz varnega zakotja. Rudolf je hotel opazovati na lovu prirodo; ni se bal truda, nì nevihte, nì mraza, nì

vročine, da je le mogel opazovati živali na prostem. Pred dvema letoma n. pr. ležal je dobre tri ure na snegu, zalazujé labude. Tedaj si je natvezil vnetje trebušne mréne, ki ga je mučilo dolgo časa in ni ostalo brez nepovoljnih nasledkov za njegovo zdravje; dalo je tudi povod nesrečnemu dejanju, ki mu je ugasnilo življenje.

Bil je lovec mirne roke; tudi v nevarnosti se mu ni tresla desnica. Ko je potoval po sveti deželi, rešil je Ahmedu, arabskemu lovcu celó življenje. Nekega dné so šli na divje merjasce. Beduvin Salim je vodil lov. Ker pa le dolgo ni bilo najti divjačine, odpravijo se štirje gospodje v taborišče nazaj. Pa podajmo stvar po njegovih besedah, kakor piše sam v svojem »Potovanji na Jutrovo« (»Orientreise,« str. 299): »Chorinsky in jaz sva pa hotela še loviti, zato greva za Beduvinom v pustinjo. Po dolgem poti prideva do malega grmovja; za njim se pokaže kmalu nekaj močvirja in okroglo, le kakih par sto korakov dolgo trstje. Salim naju postavi na jedno stran, gonjače pa na drugo; kar je bilo v tem zavetji, moralo nam je pred puške, ko se je genilo iz skrivališča.

Ahmed (takó je bilo ime lovcu, katerega je bil najel Rudolf) je poštenjak, ali divji bôji z divjimi zverinami mu niso po godu; ko vidi, kako je in kaj je, prosi me, ali bi ne smel počiti nekoliko bolj stráni za nekim grmom. Se odgovora ni počakal, kar izginil je hitrega koraka. Postavil sem se na mesto, kjer je kazalo obilo sledov, da hodijo tu divji merjasci.

Komaj so bili psi v trstji, kar začne divji gon. Lajanje psov in vražje vpitje gonjačev se začuje. Po dolgi, razburjajoči četrtinki ure prilomasti velik divji prašič iz goščave proti navajeni svoji poti, ob kateri sem stal. Kroglja moja ga pogodi pod hrbet, v ognji pade, ali hitro skoči zopet na noge, peneč se od jeze dirja dalje.

Junaški Ahmed ni védel, kaj pomenja zverinska pot, légel je bil po dolgem čéznjo. Kar prihrumí ranjena zver in napade v slepi jezi reveža. Srečno sem kar najhitreje pritekel za njo. Našel sem Ahmeda kričečega, z žepnim nožem v roci; stal je le še na jedni nogi, drugo je molil proti strašni zverini, kakor bi se hotel braniti ž njo. Prašič se pripravlja za odločilni bòj, ali predno še pride do našega junaka, ležal je ta že na trebuhu na tleh. Vidèč veliko nevarnost, pošljem svinji, ki je preiskavala ravno s svojimi zobmí široke hlače Ahmedove, krogljo; k sreči usmrti žival pri tej priči. Zdaj sta ležala svinja in Egipčan mirno drug póleg drugega, zadnji zelen od strahú trepetaje po vseh udih; nekaj minut ni mogel izpregovoriti. Kmalu pridejo tudi Beduvini na mesto; lesketale so se jim očí od samega veselja.«

Te besede nam kažejo zajedno tudi, kakó lepó in natančno je znal opisavati cesarjevič dogodke, kakó zložno mu je tekla beseda.

Prvo njegovo večje delo je bilo »Petnajst dnij na Dunavu« (Fünfzehn Tage auf der Donau«. Wien 1878). V predgovoru k temu delu pravi, da mu je veselje do prirode »práv vir požlahtnjenja, varstvo, da ne odrvení človek v bóji za vsakdanje, materijalne stvarí.« Zato pravi tudi v pismu z dné 11. decembra leta 1875., pisanemu dr. J. Kristu, da »so mu med raznimi nauki prirodoznanski vedno le odmor in počitek«. Učitelja sta mu bila na tem poti znameniti Brehm in Homeyer. Kmalu je zaslovelo ime Rudolfovo med učenimi poznavatelji ptičev. Brehm sam je priznaval, da ga med ornitologi (poznavatelji ptičev) naših dnij valjda nikdo ni prekosil.

Leta 1880. izdal je ornitologična svoja opazovanja (»ornithologische Beobachtungen«), leta 1881. »Lov na Ogerskem« (»Einige Jagdreisen in Ungarn.«) Tu opisuje n. pr. svoj »prvi lov na medveda« takó krasno, da se kaže njegova pisateljska moč v najlepšem svitu. Istega leta je prišlo na svetlo njegovo »Potovanje na Jutrovo« v dveh zvezkih. Leta 1885. dal je je natisniti v jednem zvezku za národ. S krepkim peresom nam slika potovanje na cesarjevem parobrodu »Miramar«, opisuje nam Egipet in njegove stanovnike, starinske ostanke starih Egipčanov, prirodo nekdaj takó bogate dežele in potem pohod krajev, kjer je hodil, učil in trpel Božji sin. Naj podamo še, kakó popisuje prvi pogled na Jeruzalem: »Vsi pokleknemo, gologlavi opravimo svojo molitev. Sveti Sijon s starim svojim zidovjem, s sivobelimi hišami, s kúpolami cerkve nad Božjim grobom in z véliko Omarjevo džamijo, razprostiral se je pred nami.

Mesto, iz katerega se je rodila naša vera, v katerem so se začele s Kristovo smrtjo na križi največje zgodovinske izpremembe, katerega zidovje nam budí tisočletne spomine Svetega pisma, katerega se oklepajo vsa poročila naše svete vere, katerega kamenje je rdečila kri naših prednikov, to mesto bilo je blizu' pred nami. Prav posebna mistična čustva polaščujejo se vsakega rómarja. Vera in poročila, katera smo srkali od mladih let, predočujejo se tu v strašno mrtvi pokrajini, na kateri leží prokletstvo, kateremu se je moral umekniti národ, ki je gospodoval nekdaj tod, za veke.«

Kaj bi pravili obširneje, kakó je izpolnjeval verske svoje dolžnosti po svetih krajih, saj ni pisal svoje knjige kot priročno knjigo potnikom, hotel je označiti le tudi svoja opazovanja. Knjiga je imela znanostni smoter, to nam kaže že tudi obilica (1023) živalij, katere je pripeljal s seboj za razne muzeje.

Ali vrhunec vsega literarnega cesarjevičevega delovanja je: »Avstro-ogerska monarhija v besedi in v podobi« (»Die oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«). Leta 1883. rodila se je v glavi Rudolfovi velikanska misel, da bi ustanovil delo, v katerem naj bi se kazali posamezni deli našega cesarstva kakor tudi vzajemni faktorji združenih držav, svetovna važnost in kulturna veljavnost vse države in posameznih národov. Opazil je namreč z bistrim očesom, kakó nedostatni so marsikateri spisi o avstrijskih razmerah. Iskal je vzroka tem nedostatkom in našel je, da se še učeni možje ne vedó ogibati mnogokrat nekake pristranosti. Ne da bi izvirala ta pri vsakem iz politične prenapetosti, le odtod izvira, ker jih je mnogo, ki ne morejo »čuti obeh zvonov« že zato ne, ker ne poznajo jezikov raznih národov.

Posvetoval se je dolgo z veljavnimi učenjaki in umetniki. Ko dožene načrt za vse delo, spiše spomenico o tem cesarju. V nji razpravlja, da pogrešamo še dela, katero bi opisovalo etnografske razmere avstrijske tákó, kakor bi trebalo po sedanjem stanji znanosti. Poznanje raznih národov ni le važno za učenjake, tudi ljubezen do skupne domovine se more le širiti, če se spoznavajo posamezni národje bolje med seboj. Etnografija je pri nas zato tolike važnosti, ker nam podaje v prvi vrsti gradivo, po katerem se šele dadó ceniti posamezni národje. Kar se je pisalo doslej o tej stroki, ostalo je po učenih časopisih. po malo poznatih novinah, ali je pa porabljeno celó samó v inozemskih izdanjih. Táko delo bi ugajalo torej vsakemu národu, posebej pa bi bilo na čast vsi monarhiji in vsem njenim delom; družilo bi literarne in umetniške močí in bi kazalo domačim in tujcem, koliko duševnih močij ima država in vsak tudi najmanjši národ.

Cesar dovoli svojemu sinu, naj se loti važnega dela, in obljubi, da poplača troške, kar bi jih ne pokrilo delo samó, iz zasebne svoje blagajnice. Kot glavnico določi štiristotisoč goldinarjev.

Dné 15. marcija leta 1883. poklical je cesarjevič vladnega svétnika, sedaj dvornega svetovalca Weilena in Jókaija, ogerskega pisatelja, na posvetovanje. Weilena si je izbral za urednika nemškega, Jókaija pa madjarskega dela. Posebno vodstvo, v katerem sedí med drugimi tudi Slovenec dvorni svetovalec, prof. dr. Miklošič, vodilo je delo pod nadzorstvom in predsedništvom cesarjeviča samega. Dalje je pozval še poseben uredniški odbor, v katerem sedé strokovnjaški poročevalci, med katerimi je zopet Miklošič. Umetniškemu odboru pa je skrbeti za umetniško opravo.

Veseli so začeli vsi delo, cesarjevič sam jim je bil vsem vzor delavnosti in pridnosti, s svojim podpisom je vabil sotrudnike, skoro

vsak spis je pregledal pred natiskom in cesarjevičina nadvojvodinja Stefanija pomagala mu je tudi; vse ilustracije in podobe, kar jih krasi krasno delo, ogledala in ocenila je sama osebno.

Trdno držé se načela, naj opisuje vsak národ le pisatelj tega národa samega, naj riše slike le umetnik tega národa, pozival je vedno le sinove dotičnih národov na sodelovanje. Tudi sam je prijel za peró, spisal je za »pregledni zvezek« uvod; za zvezek »Dunaj in Nižja Avstrija« léžo dunajskega mesta, opisal je Wienerwald in loge ob Dunavu do ogerske meje. Za prvi zvezek »Ogerske« je dal uvod, za »Trst, Istrijo in Dalmacijo« je spisoval popis kvarnerskih otokov in južnega dela Dalmacije. Vedno in o vsaki priliki je poudarjal, naj piše vsakdo le po svojem prepričanji. Znana je moška beseda, katero je povedal ogerskemu sotrudniku, ki ga je vprašal, ali bi ne trebalo zasukati nekaterih dogodeb iz ogerske zgodovine nekoliko bolje po avstrijski. Rekel mu je: »Le takó pišite, kakor se je godilo res!« Ravno takó je povpraševal leta 1887., ko so se mu poklanjali sotrudniki za Štajersko, slikarja Jurija Šubica in pisatelja teh vrstic oba, ali sta uprav Slovenca, ter je pristavil: »Meni je za to, da opisujejo vsak národ možje tega národa!« Res zlate besede!

Koliko je to delo, sodimo lahko po tem, da je doslej vseh sodelavcev, pisateljev in učenjakov 101, umetnikov pa 176. Tri leta so trajale priprave. Dné 15. novembra leta 1885. razposlali so pregled, dné 1. decembra istega leta razposlali so prvi zvezek. Ta dan se je poklonil cesarjevič z Weilenom in Jókaijem cesarju. Sin je podal svojemu očetu prvi zvezek v nemškem in madjarskem jeziku z ogovorom, v katerem pravi med drugim: »Patrijotizmu, spoznavanju domovine posvečeno je to delo, ta duh je navdaja, take čuti oživljaj in razširjaj; monarhijo opisujemo, kakeršna je danes, kako je nastala; na podlagi duvalizma stoječe, delí se naše delo v avstrijski in v ogerski del, ali v teh delih dajemo takó na Ogerskem kakor v Avstriji drugim národnostim njih mesto v popolni meri. Vsak národ opisuje samega sebe po svojih pisateljih, po svojih umetnikih in takó daje duševni živelj vsakega národa najboljše iz sebe samega za skupno delo!«

Vspevalo je delo, krasno je vspevalo. Tudi v gmotnem oziru gre dobro, prihranila se je že velika vsota za ‚reservo‘, kakor je veleval cesarjevič sam, spominjaje se ob času obilnosti hudih dnij.

Sešitek 77. je na svetlem, štirje zvezki so gotovi, zvezek »Štajersko« je pripravljen popolnoma, »Koroška, Kranjska, Gorica in Gradišče« skoro gotova, za »Trst, Istro in Dalmacijo« je tudi priprava končana. Za »Ogersko« je gotov poldrug zvezek; za sešitek, ki pride na

svetlo dné 1. aprila hotel je popisati cesarjevič sam še Gödöllö in njegovo okolico, v Maierlingu je pisal še za ta zvezek, kar pride strašna, pretresujoča vest, da je ugasnila luč njegovega življenja, ki je svetila in ugrevala vso Avstrijo. V togi in bedi je določil cesar sam, naj se nadaljuje delo, visokemu mrtvecu v spomin, in cesarjevičina sama stopi sedaj na čelo vsega podjetja. »Prava národna knjiga v najlepšem pomenu te besede bodi to delo, razširi se v vse kroge stanovníkov, budeča ljubezen do domovine, razširjajoča omiko, učeča in požlahtnujoča«, takó je govoril Rudolf cesarju očetu in besede njegove se bodo izpolnile.

Še nekoliko črtic o njem. Cesarjevič Rudolf je bil pravi Avstrijan, z vsemi silami svojega srca se je oklenil domovine svoje, avstrijskega cesarstva. Kolikokrat je zavračal besede kratkovidnih fanatikov, ki svoje pristranosti še pri ogovorih niso mogli zatajevati, da on ne pozna druge, nego avstrijsko udanost, da so mu jednako ljubi vsi avstrijski rodovi. Ko je otvarjal slovesno električno razstavo, rekel je važno besedo: »Morje svetlobe naj se razširja odtod po svetu!« ali v svojem govoru je poudarjal posebno še to, koliko lepih izumov, koliko lepih naprav se je rodilo v krasni naši državi; hotel je namreč povedati ónim, ki z domačim nikdar niso zadovoljni, ki škilijo vedno na tuje, da smo tudi mi Avstrijani pripomogli v obilici človeški omiki, akoravno nekateri kratkovidneži in prenapeteži tega nečejo priznati. Ta misel ga je vodila tudi, ko je sklenil izdati velikansko delo o našem cesarstvu. Dejanski je hotel pokazati, »da ima Avstrijan svoj dom in ima vzroka ga ljubiti!«

Koliko se je pečal s socijalnimi razmerami, kakó ga je zanimalo šolstvo, kakó je gorel za vojsko, tega ni môči razpravljati tu na drobno. Gotovo je, da mu je bilo srce za vso državo, da je posvetil svoje življenje le svojim národom, da je pa ravno to neumorno delovanje vplivalo takó hudó na slabotno teló, da je mislil v nesrečni uri, da on ne bode mogel nositi bremena, katero ga je čakalo še v življenji.

Avstrija se solzi ob rakvi prezgodaj umršega možá. Národom je posvetil srce in delovanje v svojem življenji, národje njegovi se ga bodo spominjali na veke. Z lic mrtvečevih obrnimo očí na nesrečnega očeta, kateremu je vzela božja roka najljubšo stvar na svetu. V neskončni žalosti je obljubil cesar, da bode tudi odslej izpolnjeval zvesto svoje dolžnosti, da bode vztrajen, srčen in trden v svojem trudu za srečo svojih národov. In mi, národje avstrijski, in med njimi v prvi vrsti národ slovenski, vztrajali bodemo kakor že šest sto let tudi na veke:

Bog ohrani nam cesarja!

Fr. Hubad.

Nekaj o izviru in postanku Orožnovih pesmij.

Spisal **Andrej Fékonja.**

»Kje so moje rožice?« — »Mrzel veter tebe žene.« — »Kedó izmed nas ni že slišal, kedó ni že sam pel téh dveh takó priljubljenih pesmic? Ali koliko nas je, da smo vedeli za pesnika! Take in enake pesmi je pel Valentin Orožen.«[1])

Takó piše Stritar v svojem »Zvonu« V. 1879. l. 48., ocenjujoč »*Val. Orožnove spise*«, katere je zbral in priredil Mih. Lendovšek, založil in izdal Ignacij Orožen, v Celovci 1879., in isti ocenjevatelj pravi o našem pesniku in pesmih njegovih med ostalim dalje: »Prve in morebiti tudi druge vrste pesnik ni Orožen, ne po vsebini, ne po obliki svojih pesmi, da ne govorimo o izvirnosti ... Prav izvirna ni skoraj nobena, česar mordà pesnik sam ni vselej vedel.«

Kakó to, pojašnjuje nam Lendovšek v predgovoru omenjene zbirke Orožnovih pesmij: »Slišal je kde pesen, ki se je njegovemu srcu prilegala, zapomnil si je napev in zadržaj in potem ono isto zakrožil po svoje; na ta način je nastalo več njegovih najboljših pesnij. — Umel pa je zapeti tako, da človeku do živega gre; najlepši dokaz temu je, da si je národ precej njegovih pesnij osvojil. Pesni: ‚*Moje želje*', ‚*Vse mine*', ‚*Lastavici slovo*', ‚*Očetova roka*', ‚*Spomlad*', ‚*Pri zibeli*', ‚*Veselje Štajerca*', ‚*Napitnica*' in druge postale so popolnoma národne in se prištevajo onim, katere slovenski Štajerci, posebno na desnem bregu Drave bivajoči, najrajši popevljejo.«

Toliko Lendovšek, omenivši še o V. Orožnu pevci: »Najljubše so mu bile nja lastne popevke, pred vsemi: ‚Rad bi tamkaj bil', ‚Kde so moje rožice', ‚Mrzli veter tebe žene', ‚Oj, oblaki, kaj hitite', ‚To žlahno vinsko kapljico'.« —

No, recimo katero v naslednjem i mi o teh V. Orožnu »lastnih popevkah«, ki si jih je »narod osvojil«; pa še o nekaterih drugih »njegovih« pesmih, kakó si je pesnik iste »zakrožil po svoje«. Ali: govorimo uprav o izviru in postanku pesmij Orožnovih, kolikor nam je tega do sedaj pač bilo môči zvédeti. —

[1]) Valentin Orožen je bil porojen pri Sv. Juriji ob Južni železnici dné 31. januvarija 1808. l.; duhovnik posvečen 1835. l.; kapelan v Pišecah, na Ljubnem, v Poličanah, v Šmárijah, Podsredo, v Pilštanji, pri Sv. Mihelu v Lavantinski dolini; provizor v Selih blizu Slov. Gradca; kurat pri Sv. Martinu blizu Górenjega grada (l. 1855.—72.); v pokoji v Okonini umrl 1875. l. Op. pis.

Pripomniti nam je, da so omenjene pesmi Val. Orožna — po izrazu prof. J. Pajka — res »brž v ‚narodne‘ prehajale« (»Zora« 1875., 106). Najbolj so se bile priljubile zlasti pesmi tri: »*Vse mine*«: Kje so moje rožice? »*Lastavici slovo*«: Mrzel veter tebe žene, in »*Napitnica*«: To žlahno vinsko kapljico ... Zaslovele so te pesmi najprej sevéda v bivališči pesnikovem, v górenji Savinjski dolini, pa v nje okolici bližnji in daljni. A sčasoma so se razširile na vse strani tak6, da so dandenašnji znane in priljubljene povsod med štajerskimi in pač mnogo tudi med ostalimi Slovenci. Vsestranski jih je med národ naš raznesla pač dr. Razlagova »Pesmarica« (1863, 1872). Jako udomačene so te tri pesmi Orožnove (kolikor je znano pisalcu téh vrst) posebno po vsi Savinjski in Šaléški dolini, kjer skoraj ni vesele družbe, da se ne bi prepevala ta ali óna ali pa tudi vse tri (namreč o »rožicah«, »lastovki« in »vinski kapljici«). In mora se reči, da vsaka izmed njih, dasi tóliko in tólikokrat ponavljana, vender zmeraj na novo »v srcé nam sega« in »občutkom se prilega« kot »popolnoma národna« pesem.

A zanimivo bi venderle bilo, da se zna, odkod neki so te ljubke pesmi Orožnove in kakšna je ta njih »národnost«?

Kar se tiče najprej pesmij: »*Vse mine*« in »*Lastavici slovo*«, o téh dveh pisalec sam ne more sicer povédati ničesa izvestnega, kar se tiče njiju izvira. Nego, ker Stritar l. c., govorèč o Orožnovih pesmih v obče trdi, da »prav izvirna ni skoraj nobena«, a na začetku ocene svoje izrecno omenja baš téh dveh, rekše: »Kje so moje rožice?« in »Mrzel veter tebe žene«: to bi mogli dosledno sklepati, da torej tudi ti dve takó priljubljeni pesemci Orožnovi nista prav izvirni. No vender pa tudi le ni uprav nemogoče niti ni baš takó neverjetno, da nam Orožen v pesmi »Vse mine« opeva resnične svoje izkušnje naravnost po dotičnih predmetih: réčnih, stvarnih in osebnih. Pesem »Lastavici slovo« pa bi si mogel menda še tudi kdo razlagati na mah — nič drugače, nego-li je nekdo svoje nazore dodajal nekaterim pesmim nekega drugega pesnika našega, tudi duhovnika ...[1])

Toda nekaj določnejšega je izvestitelj zasledil za tretjo izmed imenovanih najpriljubljenejših pesmij Orožnovih, za »*Napitnico*«. Slišal je bil namreč isti pred dobro osmimi leti v Šaléški dolini, kakó je neki duhovnik-župnik napil pri obedu jednemu tovarišev svojih nekako tako-le:

---

[1]) V dr. Razlagovi »Pesmarici« pod naslovom: »Slovo od lastovke«, tiskano je od vse pesmi samó tri sedmine: prvi dve (oziroma štiri) in pa zadnja (oziroma dve zadnji) kitica.

»Lasst uns den edlen Rebensaft
Nun fröhlich auszuleeren,
Und uns're alte Bruderschaft
Auf's neue zu vermehren!

Trink Bruder zu, seid fröhlich All',
Seh't, wie die Gläser winken!
Vielleicht ist es das letzte Mal,
Dass wir zusammen trinken «

Ako s temi — sicer ne baš točno, ali v glavnem vender bistveno navédenimi — vrsticami primerjamo naše pesmi prvo kitico, slovóčo:

»To žlahno vinsko kapljico
Zdaj hočemo popiti,
Zavezo staro bratovsko
Želimo ponoviti.

Na zdravje pij'ga bratu brat,
Da bi veseli bili!
Znabiti, da je zadnjokrat,
Da vkupaj bomo pili! [1]« —

vidimo očito, da je Orožnova slovenska le prevod póleg nemškega originala. Sicer pak se je tudi poročevalcu óna nemška napitnica zdela kot nekak spomin na minule čase, sedaj le obnovljen z ozirom na nekdanje vesele in podobne dogodke, pri katerih se je tedaj bila popevala tista pesem nemška.

O pesmih Orožnovih: »*Moje želje*«: Rad bi tamkaj bil, in »*Pri zibeli*« ... izvestitelj ne zna ničesar, odkod in kakó?

A kaj je dalje z omenjeno Orožnovo pesmijo: »*Očetova roka*«? — Priobčena je bila ta pesem najprej v Slomškovi knjižici »Troje ljubeznivih otrok« leta 1838. No, v »Slovenskem Berilu za prvi gimnazijalni razred« leta 1850. nahaja se na str. 119. baš tista pesem: »Očetova roka«, toda z opomnjo: »zložil J. O. Lepstanski«; samó da so srednje kitice razvrščene po drugačnem redu. Sicer pak je pri Orožnu (v zbirki Lendovškovi) jedna kitica (druga) nova, a sta iz Lepstanskega (v Slov. Berilu) dve (četrta in sedma) izpuščeni. Tudi je v posameznih vrsticah marsikaj prenarejeno slovniški in slovarski, n. pr.:

Lepstanski:

»Da zvezde po nebu igrajo,
Da sonce in mesec svetí,
Po stropu nebeškem miglajo,
Očetova roka storí.«

Orožen:

»Da zvezde na nebu igrajo
In luna se milo smejí,«
itd.

J. O. Lepstanski je — Jožef Orešnik, duhovnik ljubljanske škofije, posvečen leta 1830., kateri je (po J. Marna »Jezičniku« XXV. 22) »pisaril« (in tudi »pevaril«) v letih 1845.—57. A kaj bi torej bilo misliti o »Očetovi roki«? Čegava je pesem pravo za pravo? Marn nje l. c. pri Orešniku ne omenja, nego jo pač imenuje med Orožnovimi (»Jezičnik« XXIV. 31.). No, ker Lendovšek pravi, da je Orožen katero pesem »zakrožil po svoje«, moglo bi se pač misliti tisto, kar se

[1]) Takó v Lendovškovi zbirki. V »Pesmarici« dr. Razlagovi II. str. 142. pak sta izpremenjeni peta in šesta vrstica: „Če tudi tu namesto spat — N s beli dan posili" —; in takisto tudi več drugega.

dozdeva še o dveh zgoraj imenovaníh pesmih Orožnovih, ki sta tudi »postali popolnoma národni«, namreč »*Spomlad*« in »*Veselje Štajerca*«.

Ti dve pesmi Orožnovi se prištevata ónim pesmim, katere (po besedah Lendovškovih) »slovenski Štajerci, posebno na desnem bregu Drave bivajoči, najrajši popevljejo.« No, kar se tiče prve: »*Spomlad*«, ki se začenja:

»Sneg za to leto slovo je že vzel,
Hranil je starček svoj čamar vesel,
Zebca zapela,
'z parne zletela:
»Nisi me mrazek ti vzel!« —

spominja se izvestitelj, da je — vsaj poslednje tri vrstice — že pred četrtino veka čul peti tudi na severo-vzhodni stráni Slovenskih goric. Tja pak ista pesem izvestno ni bila zanesena po Ahacljevi zbirki, v kateri je bila najprej tiskana, kajti imenovana zbirka v ónem kraji vsaj tedaj pač ni bila in kot takšna še tudi sedaj ni znana. A po tem sodèč, ne bi torej te pesmi Orožnove bil si osvojil národ, nego ravno narobe: iz národa bi jo za »svojo« bil vzprejel Orožen!

Takisto bi se skoro reklo o drugi tu omenjeni pesmi: »*Veselje Štajerca*«, začenjajoči se:

»To je veselje Štajerca,
Če Bog mu sladka vinca dá;
Juhé! juhé! zajucka rad,
Se žalosti ni treba bat'.«

Tó pesem je bil o. E. Zagorec, frančiškan v »Názarah« v górenji Savinjski dolini, leta 1846. »poslal« Slomšku za »Drobtinice«, kjer je tudi objavljena v tistem letniku. Lendovšek (l. c. XIII.) sicer trdi, da je Orožen »zložil ovo pesen« kapelan na Ljubnem od leta 1836.—38., a Zagorec, da jo je »slišal popevati, da se mu je dopala«, in da »si jo je zapisal in Slomšku ‚poslal' v porabo«. Kaj pa, ko bi si jo bila »zapisala« oba, i Zagorec i Orožen, kakor sta jo v Savinjski dolini slišala popevati — kot pravo národno? Vsaj pisalec tega je bil zopet slišal, sicer res da le podobno pesem istotam v Slovenskih goricah: — »Štajarci veseli so, — Da že v gorícah režejo . . .« itd. odnosno: »gróbajo« — kópljejo — vežejo« . . . v naslednjih kiticah; s čimer pak se lepó ujemajo izrazi v óni iz Savinjske doline (Orožnovi): »obreže Štajerc trs lepó — z motkoj kopá — zdaj vezat gre« itd.

Akoprav Orožen v svojem rokopisnem zvezku »Glasovi mojega srca« pesem »Veselje Štajerca« »odločno med svoje uvrščuje«, (kakor pravi Lendovšek l. c.), vender nam to ni še pravi dokaz, da je pesem resnično njegova. Kajti v tistem rokopisu, in dosledno v tiskani zbirki Orožnovih »Spisov« uvrščene so tudi nekatere pesmi, katere pa

odločno — niso Orožnove. Evo izvestnih dokazov, ki zajedno podpirajo povédano mnenje tudi o Orožnovih pesmih »Spomlad« in oziroma »Očetova roka«.

V zbirki: »Val. Orožnovi Spisi« nahajamo namreč nekoliko pesmij, o katerih je gotovo, da so le posnetki, pa prevodi, dà, samó prepisi — dasi to ni nikjer posebej zaznamljeno! Takó je Orožen pesem: »*Žolcpaškim planinam*« (»Spisi« str. 39.) zložil po nekem primeru (gl. J. Marna »Jezičnik« XVII. 1.) slavečem gôre hrvatske:

»Oj! horvatske krasne gore!	tako-le:	»Oj junaške lepe gore,
Jeli svet kaj lepšeg' zmore?		Lepših, lepših svet ne zmore!
Ve ste očem mojim mile		Ve očesom mojim mile
Nekdaj prve se odkrile!«		Dnes ste prvič se odkrile...«

Isto takó nas Orožnova »*Pesen na vernih duš dan*« po začetnih stihih (»Spisi« str. 83.):

»Milo orglje se glasite,
Milo pesen se vzdiguj,
Bolečine v vicah skrite
Vsem kristjanom oznanuj...«

takoj spominja — Preširnove pesmi »Strunam«!

Dalje je Orožen pesem: »*Grob zaročnici*« (»Spisi« str. 26.) malone od besede do besede poslovenil po Preradovićevi pesmi hrvaški: »Mrtva ljubav« (vid. »Pjesnička Djela« str. 270.), kakor ima pač v rokopisu tudi náslov: »Mrtva ljubezen« (gl. Lendovšek l. c. XII.). Prispodobimo prvo kitico:

Preradović:	Orožen:
»Gdje ću tebe, oj ljubavi moja,	»Kde čem tebe, ljubeznjiva moja!
Sad zakopat, kad si izdahnula?	Zakopati zdaj, ko si 'zdihnila!
U mom srdcu nije ti pokoja,	V mojem srci ni za te pokoja,
Jer si pokoj sav mu razmetnula.«	Ti si pokoj meni vgonobila.«

In takó dalje vse do konca — zvest in precèj dober prevod!

No, sonet svoj: »*Novomešniku*« (»Spisi« str. 38.) pak je Orožen naravnost prepisal — izvzemši drugo kitico — z istovrstne slovenske pesmi Vrazove: »Antoni Stranjšaki« l. 1838. natisnene (gl. »Kres« III. str. 42.), le samó »odnosno izpremenjeno«. Primerimo zopet začetek:

Vraz:	Orožen:
»Naj Bog nad Njega stegne roke svoje;	»Naj Bog nad tebe stegne roke svoje,
Naj z večnim okom gleda Ga tak milo,	Naj z blagim okom te pogleda milo,
Kak gledal, gda Ga djal Slovenki v krilo	Kot gledal te je, položivši v krilo
Veleč nji, naj Ga varje no Mu poje.«	Slovenke te u varstvo matke tvoje!«

Pa prilično takó tudi tretja in četrta kitica — v prepisu! —

Da so vse té Orožnove pesmi le prosti posnetki, doslovni prevodi in goli prepisi, tega nam se sicer nikjer do sedaj ni povedalo naravnost; ali je istina. Izrecno so v njegovih »Spisih« naznačene za »poslovenjene« samó tri pesmi: »Prijatelstvo«, Vojaški očenaš« in »Lavorik«. Razven teh pak je še n. pr. »*Dečko s planine*«: Jaz sem dečko iz planine! — Uhlandova: »Ich bin vom Berg der Hirtenknab'«; in »*Oblakom*«: Oj, oblaki, kaj hitite — posneta je po Schillerjevi: »Eilende Wolken«, kakor je bil na to opozoril pač že Stritar l. c. —

Tóliko je podpisani izvestitelj mogel do sedaj zaslediti izvir in postanek pesmim Val. Orožna. Morebiti nam za ostale Orožnove pesmi vé kdo drugi še kàj povédati o njih »spočetji« in »rojstvi«? Zlasti ljubo bi nam bilo, da zvémo v tem oziru kàj natančnejšega o pisanih »rožicah« in njih tovarišicah, pa o drobni »lastovki«, in morebiti še tudi o »vinski kapljici«, katere so, kakor pesniku-pevcu, takó pač tudi nam najpriljubljenejše popevke Orožnove!

Stritar, omenjajoč óne prej imenovane prevode Orožnove, katere bi naj kot take zaznamenoval bil že Lendovšek, sicer pristavlja: »Toda to je bilo morebiti nepotrebno«. — No, nam se to zdi pač uprav potrebno. Kajti takó le znamo prvič, na koliko izviren je sam pesnik ali pisatelj v obče; ker le kot takšen ima v prvi vrsti svojo vrednost v národni književnosti — ako sicer njegovi plodovi res kàj veljajo. A drugič vémo takó, kakšne posebnosti in znamenitosti je proizvod, odnosno pesem, katero pôjemo ali poslušamo; ali je namreč pristno blagó domače, ali pa le tuje izposojeno in samó prekrojeno — kakeršnega imamo Slovenci, žàl, povsod in vse preveč!

In takó treba, da vse bolj vémo tudi za pesnika Orožna; da vse bolj poznamo i pesmi njegove. Saj pač tudi Valentina Orožna, dasi je v pesmih svojih takó malo izviren, gotovo (da končam, kakor sem začel, z besedami Stritarja samega) »štejemo po pravici med zaslužne može slovenske z ozirom na čas in okolnosti, v katerih je prepeval. Drobne pesmice njegove so iztok blagega, veselega srca, kakor Slomškove; rad jih človek posluša ali poje, ne misleč na njih pesniško vrednost«.

Spomini o Josipu Jurčiči.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

II.[1]

1. Jurčič v Mariboru.

Leta 1868., malo mesecev potem, ko je začel izhajati »Slovenski Narod«, piše mi urednik Tomšič, da bi Jurčič rad vstopil za sodelavca pri listu. Priložil mi je Jurčičevo pismo, v katerem se ta pritožuje, da brez nobene podpore mu ni več živeti na Dunaji in da bode moral opustiti studije; napósled vpraša, če bi ne mogel sodelovati pri »Slovenskem Narodu«. Pismo sem vrnil Tomšiču; toda spominjam se, da je náme napravilo globok vtisek. Videl sem slovenskega mladeniča, čegar nadarjenost je slovela že tačas, stokati pod tistim jarmom revščine, ki je uničila že toliko naših mladih talentov, da ali niso mogli dovršiti svojih studij ali da se jim je zarad pomanjkanja vsadila v prej zdravi život kál bolezni, katera jih je pozneje prerano položila v grob. Toda že iz tistega pisma je govoril nekakšen ponos. »Ponujam se ne« — tákó je pisal Jurčič — »le če mislijo lastniki listu, da bi moje delo bilo koristno za list in za našo stvar, vstopim. — Ali je pri vas tudi taka mizerija, kakor tukaj?« vzdihoval je vmes.

Jurčičevo ime nam je bilo že tačas iz njegovih spisov v »Novicah«, v knjigah »Mohorjeve družbe«, posebno pa iz »Glasnika« znano in visoko čislano. Ponudba mi je torej dobro došla in odpeljal sem se nemudoma v Maribor — bival sem v Slovenski Bistrici — ter dogovoril se z dr. Dominkušem, s katerim sva imela oblast zastopati ustanovnike »Slovenskega Naroda.« Jurčič je bil vzprejet sodelavcem »Slovenskega Naroda« in kmalu potem je došel v Maribor.

Osebno sva se spoznala o priliki, ko sem zarad lista imel opraviti v Mariboru. Stanoval je v uredništvu »Narodovem«, kjer sta se skupaj utaborila s Tomšičem. Bila je to prodajalnica ob tleh, z vélikimi vrati na ulice in z malimi postranskami na dvorišče. V sprednjem delu te prodajalnice je stala pisna miza in omara za spise in časnike. Po vsi sobi pa so ležali na kupe zaprašeni časniki in tu tam kaka

[1] Prvi odstavek teh spominov je natisnen v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1888., na 421. str. Uredn.

knjiga. Zadaj je bil nekov temen alkoven in tam sta spala urednika; ali na posteljah ali na kaki stari zofi, nisem videl, ker je zavesa zakrivala ta kot. Pogledati za zagrinjalo pa gotovo nikogar ni mikalo kdor je videl genijalno rázvlako in smetí v prednji sobi. Sta li oba urednika navadno spavala v tem kotu ali le slučajno takrat, ko sem ju jaz obiskal v Mariboru, ni mi znano. Tomšič vsaj je pozneje imel čedno stanovanje v Čeligetovi hiši.

Tačas sem prvič videl Jurčiča. Bil je šibek mladenič, pa prvi pogled njemu v obraz mi je razodeval tista njegova svojstva, po katerih se je odlikoval vse svoje življenje, visoko čelo nenavadno inteligencijo, njegove jasnosvetle očí odkritosrčnost, njegov trdo in krepko naprej moleči nos energijo združeno s pogumom. O prvem pogledu na bledi obraz, na stisnene prsi, na strčeče suhe lopátice pa se mi je tudi vsililo žalostno spoznanje, da Jurčič ne učaka visoke starosti. Začela sva se razgovarjati in čudil sem se globokemu sonornemu glásu, ne pričakujé ga iz takó tesnih prsij in takó rahlega života. Kmalu sva si bila dobra in ostala si prava in zvesta prijatelja, dokler naju ni ločila smrt. Lehko rečem, da v vsem času od leta 1868., pa do njegove smrti leta 1881. ni bilo med nama nikoli kakega resnega prepira. Popolnoma jedina v vseh národnih in političkih vprašanjih sva k večjemu bila časih različnega mnenja o taktiki, ker se nisem rad ujemal s skrajnimi pomočki, takó da mi je Jurčič nekaterikrat očital preveliko mehkost in popustnost, ne nasproti našim skupnim protivnikom, ampak pri domačih prepirih.

Toda predno izkušam slikati vzgledni njegov značaj, načrtam naj kratko njegovo delovanje pri »Slovenskem Narodu«. Lastniki listu smo bili spočetka jaz in drugovi, to je tisti ustanovniki, ki so podpisali po jednega ali več deležev po 250 gld. Upali smo ustanoviti s podpisanim kapitalom tiskarno v Mariboru, pa deficit pri »Slovenskem Narodu« je požrl ves nabrani denar in v četrtem letu izhajanja, to je leta 1871., nismo imeli s čim pokrivati nedostatka. Na srečo se je pokojni Fr. Rapoc, posestnik in tačas notarski koncipijent v Mariboru, poprijel stvarí in v komanditni družbi z gg. Tanšičem in Skazo v Šmáriji pri Celji se lotil napraviti novo tiskarno, za katero je po velikem trudu dobil koncesijo. Ti trije gospodje so potem tudi »Slovenski Narod« prevzeli v svojo lastnino in od dné 25. julija 1871. leta je izhajal list v tiskarni »Rapoc in drugovi«. Že veliko prej pa smo, kjer se je le dalo, začeli ščediti, takó, da so se sodelavci morali zadovoljevati s prav majhno plačo. Jurčič ni dobival več, nego 50 gld. na mesec, in časih je trdo šlo še za te krajcarje. Zato je moral misliti

na boljše mesto in našel je je l. 1870. pri novem časniku »Südslavische Zeitung«, katerega so za Rauchovega absolutizma ustanovili hrvaški rodoljubi póleg hrvaškega »Pozora«, in sicer v Sisku, ne v Zagrebu, kjer je Rauch presilno preganjal nezavisne časnike.

Jurčič je prevzel uredništvo časopisa »Südslavische Zeitung« s precèj dobro plačo ter se preselil iz Maribora v Sisek. Pozneje je večkrat pravil, v kakó primitivnih stanovanjih in razmerah so tam živeli žurnalisti in da je imel prav malo opraviti, kajti nemški list uredovati, to je šala proti delu za slovenski list. Največ opraviti imajo škarje in list je gotov. Za slovenski list pa se mora spisati malone vsaka vrsta. V Sisku je ostal Jurčič do srede julija 1871. leta.

Še nam je v živem spominu, kakó silno je vse rodoljube pretresla vest, razglašena v »Slovenskem Narodu« dné 27. majnika 1871. leta, da so urednika Tomšiča zjutraj mrtvega našli v svoji sobi. Tudi on je bil mučenik in žrtva politikovanja. Idealno navdahnen, spreten v peresi, s posebno nadarjenostjo spoznavajoč nagibe političkega in národnega stremljenja, poprijel se je z vso dušo in velikim veseljem uredovanja prvega večjega domačega političnega glasila. Pa le prehitro je uvidel, da je pri Slovencih toliko mnenj, kolikor glav, in da se ne dá doseči zložno koncentrično delovanje. Naj je še takó pazil, da ne provzroči kakšnega prepira, vsilili so mu ga drugi in kakor je že običnо, rekli so, da on išče prepira. Pri tem ga je vznemirjalo slabo materijalno stanje »Slovenskega Naroda« in obupno je gledal v prihodnjost, dasi je tačas bila že tiskarna ustanovljena in »Slovenski Narod« izročen novim lastnikom. Nadaljevati juridične studije, katerim ga je odtegnila politika, ni več čutil močí v sebi, čeprav so mu prijatelji zagotávljali pomoči in podpore. A preveč ponosa je čutil v sebi, da bi hotel vzprejemati kake milosti. Zdvojil je sam o sebi in o duševni svoji zmožnosti in iskal je mirú, katerega je našel — v grobu.

Takrat sem živel v Šmáriji pri Celji. Tisto noč, ko je umrl Tomšič, vzbudil sem se proti navadi svoji pred polunočjo, kakor bi me kàj splašilo iz spanja. Vso uro nisem mogel zaspati in bilo mi je takó težko pri srci, kakor da bi se mi bila pripetila kakšna posebna nesreča. Zjutraj, ko stopim iz hiše, pride mi naglo naproti g. Tanšič, solastnik tiskarne, s telegramom v roki.

»Tomšič je umrl!« reče ves razburjen. »Kaj nam je zdaj početi? Kje dobimo novega urednika? Če ne, moral bode »Narod« ponehati.« — Ko sem se po tej žalostni vésti, ki me je silno pretresla,

malo pomiril, odgovoril sem Tanšiču: »Naslednik Tomšičev ne more biti nobeden drug, nego Jurčič.«

Brzojavili smo še tisti dan v Sisek in popóludne je Jurčič odgovoril, da prevzame uredništvo v dveh mesecih, ker mora prej odpovedati sedanje svoje mesto.

Sredi meseca julija 1871. leta se je pripeljal Jurčič v Maribor in od tistega časa do smrti je bil glavni urednik »Slovenskemu Narodu«, izvzemši čas bolezni, ko ni mogel poslovati.

Lehko rečem, da brez Jurčiča bi se »Slovenski Narod« najbrž ne bil takó hitro izpremenil v dnevnik in da se imamo najbolj njegovemu priganjanju in njegovemu vzpodbujanju zahvaliti, da se je ustanovilo delniško društvo »Narodna tiskarna«. G. Rapoc, veščák v denarnih stvaréh, sestavil je načrt delniškega društva, katero naj bi v Mariboru prevzelo že obstoječo tiskarno, v Ljubljani pa napravilo novo v ta namen, da se »Slovenski Narod« preseli iz skrajne slovenske meje v središče in se sčasoma povekša v dnevnik.

Rapoc je prehodil vse slovenske pokrajine, da je pridobival rodoljube za delniško društvo, katerega glavnica bi znašala 50.000 gld. Toda oddalo se je le 430 delnic po 100 gld. ali 43.000 gld. S tem zneskom se je kupila tiskarna v Mariboru s »Slovenskim Narodom« za 26.000 gld., ostali znesek pa se je porabil za novo tiskarno v Ljubljani. Jurčič je najbolj priganjal, naj se preseli »Narod« v Ljubljano.

Predno se je to zgodilo, zapustil sem začetkom leta 1872. Štajersko in se naselil v Ljubljani. Prej pa, na božič 1871. leta, sva se sešla pri Slovenski Bistrici in dogovorila načrt prihodnjega delovanja. Prenóčil je pri meni in drugo jutro sva šla pred obedom med vinógradi navzgor do vrha, odkoder je krasen pogled po Dravinjskem in Dravskem polji. Vidijo se Konjice s starim gradom, Žiče, Poličane, Studenice, vse Háloze in Ptuj ob Dravi. Jurčič ni maral posebno za priródine lepote, ali ta kraj mu je takó ugajal, da mi je dejal:

»Tu se bode vršilo dejanje prihodnjega mojega romana.«

In spisal je »Tatenbaha«. Ko se je leto pozneje v »Narodovem« podlistku tiskalo tretje poglavje romana, vprašal me je Jurčič šaljivo:

»Ali poznaš ta vinógrad v Visovljah?«

Nemara je tudi original »Marijánice« ugledal óni večer med dekleti, katera so slučajno šla mimo vinógrada in na prijazno besedo pri kupici vina zapela več národnih pesmij. Nekatere teh pesmij si je Jurčič zapisal.

Po svojem prihodu v Ljubljano sem Jurčiča poučil o ljubljanskih razmerah, a navadne dopise za »Narod« vzprejemal je od drugih stranij. Tudi Jurčič mi je večkrat pisal. Še hranim več njegovih pisem iz te dôbe in iz poznejših let. Toda rodil jih je trenutek in človek v hudi politični borbi ni izbirčen v izrazih, pa tudi dostikrat krivo sodi o delujočih osebah, ako niso ž njim istega mnenja. Vender skozi vsa pisma se vleče, kakor rdeča nit, skrb za národni obstanek in národni napredek. Brezozirno je obsojal vsak čin, ki se mu je zdel kvaren za národ, ne meneč se za osebo.

Leti 1872. in 1873. sta bili gotovo najživahnejši in najburnejši v našem národnem gibanji. Nasproti so si stali »Mladoslovenci« in »Staroslovenci« in po vseh voliščih, celó pri »Matičinih« volitvah so izkušali svoje moči. Imena »Mladoslovenci« si sami niso pridevali nikdar, začeli so jih po »Novicah« in drugih časnikih takó imenovati po vzgledu »Mladočehov« in »Staročehov«. Jurčič je vselej zavračal pridevek »Mladoslovenci«, češ, da v taboru, v katerem je on stal s »Slovenskim Narodom«, stojé »mladi« in »stari«, malone vse posvetno razumništvo in tudi nekaj duhovnikov.

Leta 1872. ustanovljeno »Pisateljsko društvo«, kateremu je bil predsednik Davorin Trstenjak, napravilo je dné 15. septembra Prešérnu na čast veliko slavnost v Vrbi, kjer se je vzidala spomeníška plošča na rojstveni hiši pesnikovi. Prejšnji dan so se pripeljali s Štajerskega mnogi čestilci Prešérnovi, med njimi Davorin Trstenjak in Jurčič. »Narod« je prinesel tisti dan na prvem mestu članek z naslovom: »Največ svetá otrokom sliši Slave«, v podlistku pa črtice iz Prešérnovega življenja. Pri občnem zboru »Pisateljskega društva« smo sklenili, da v svet pošljemo Prešérnov »album« z doneski vseh znanih slovenskih pisateljev, ki so radovoljno obečali, da bodo pravočasno poslali svoje spise. Lepa misel pa ni dozorela. Levstik, ki se je zavezal, da spiše životopis Prešérnov, navzlic vsemu prigovarjanju in priganjanju ni izpolnil obeta svojega. »Pisateljsko društvo« si je bilo že naročilo potrebni fini popir ter si takó naložilo velike troške, ki so požrli skoro ves imetek njegov. Popir je pozneje »Narodna tiskarna«, prevzela od društva za nižjo ceno in na njem tiskala »Ljubljanski Zvon« leta 1880. Naročilo »Pisateljskega društva« je torej provzročilo, da »Zvon« izhaja v sedanjem formatu in na popirji, kakeršen je bil namenjen za Prešérnov »album«.

K Prešérnovi slavnosti se je samó iz Ljubljane peljalo 1700 ljudij; zbranih na slavnostnem prostoru pred cerkvico sv. Marka je bilo nad 4000 oseb gospodskega in kmetskega ljudstva. Govoril je

dr. Razlag, vender takrat ne baš srečno. Primerjal je Prešérna z nemškim pesnikom Rückertom, kar se je močno kritikovalo. Po slavnosti se je Jurčič vrnil v Maribor k novim borbam. Že prej se je pričela silna agitacija za »Matičine« volitve. Pristopilo je »Matici« več sto novih udov, le žàl, da ji niso ostali zvesti. Občni zbor je bil dné 26. septembra 1872. leta in »Narodovi« kandidatje so podlegli s 670 proti 780 glasovom.

Pet dnij po tem živahnem občnem zboru je izšla poslednja številka »Slovenskega Naroda« v Mariboru. List se je preselil v Ljubljano, kjer se je izdal dné 6. oktobra 1872. leta prvi v »Narodni tiskarni« tiskani list. Z »Narodom« je prišel tudi Jurčič v Ljubljano, eljno pričakovan in srčno pozdravljan od svojih prijateljev in somišljenikov. (Dalje prihodnjič.)

Železnice in njih različni značaj pri posameznih národih.

Spisal **Ivan Vrhovec.**

(Konec.)

Več stoletij trajajoči bòj za duševno svobodo je vcepil Angležem in dalje tudi njih potomcem Amerikancem v Severni Ameriki óni nemirni duh, ki brez večnega gibanja, tekanja in truda ne more več izhajati. Krčevita razburjenost za delo, duševno in telesno, tičí Angležu v vseh žilah. To čudovito, národu ne od nekdaj prirojeno, ampak šele tekom časa pridobljeno svojstvo je izumilo óne pomóčke, ki so dali ne le Angleški, ampak vsemu svetu popolnoma drugačno lice. Ko je zasledil James Watt velikansko moč sopára, zasukal je s tem angleški obrt na popolnoma nov pot. Strôji so zdelali v kratkem toliko obrtnega blagá, da več niso mogle zadoščevati tedanje vozne priprave in ne mogle odvažati ogromne obilice obrtnih izdelkov.

Potreba je silila k novim izumom. Ker so strôji po továrnah takó čudovito naglo delali, treba je bilo izumiti voz, ki bi ravno takó naglo odvažal to ogromno blagó. V neverjetno kratkem času se je tudi tej potrebi ustreglo. Stephenson je izumil parni voz ter skoro popolnoma odpravil čas in prostor, ki sta bila dotlej angleškemu obrtu takó zeló na poti. V par desetletjih se je prepregla Angleška s takó gostim železniškim omrežjem, da ga mu ni vrste. To omrežje je živa podoba angleškega bogastva, njegovega trgovstva, obrta, ne-

precenljivih podzemeljskih zakladov, zlasti pa živa podoba vztrajne pridnosti, nikdar mirujoče delavnosti angleškega národa. V železniškem gibanji odseva duševna samostalnost in neodvisnost Velikobritanca.

Ogromnost angleškega prometa je pač znana dovolj, zató hočemo opozoriti le na najgorostasnejše prikazni.

Največji klôpčič, v katerem se shajajo kje na svetu železniške proge, ta je pač v Londonu, na južnem obrežji reke Temze. V takozvani »Clapham Junction« se stekajo proge šestih železničnih zavodov, stekajo se druga v drugo, druga pod drugo, druga nad drugo. Dan na dan zdrdrá čez to križišče po 1200 vlakov. Strokovnjaku vzbujajo največje začujenje v duši, nestrokovnjaka pa obhaja groza pri tem pogledu, ko je priča, kakó se zamotava tu po sto in sto vlakov drug v drugega, kakó se izogibljejo z največjo gotovostjo, vozéči se drug za drugim in drug proti drugemu. Tu mrgolí in gomazí kakor klôpčič kač semintja. In vender trčita redkokdaj dva vlaka drug ob drugega.

Če bi bilo poslovanje tu takó uréjeno, kakor na evropskih železnicah, bilo bi to velikansko križišče železniških próg v trenutku kopíca železnih in lesenih podrtij. Tu ne tekajo delavci semintja — saj ni zánje prostora — ter ne presukavajo železnocéstnih preménov semtertja, odkazujoč vlakom, kam se jim je voziti. Ves ta klôpčič razmotáva jeden sam človek na vzvišenem sedeži, v nizki kolíbici, odkoder ima prost razgled na vse zamotane, toda zánj vender popolnoma pregledne proge tega klópčíča. S svoje kolíbice dôli vodi, od pira in zapira proge z neštevilnimi vreténci ter je sam odgovoren za vse nesreče. Z varno roko vodi sto in sto vlakov na določene jim proge in navidezno nerazmôtni klôpčič semintja švigajočih vlakov se razvije, kakor se razkadé meglé, kadar posije solnce nánje.

Kaj bi počeli naši srednje-evropski zavodi s svojimi instrukcijami za različne poslovnike, ako bi jim oddali skrb za ónih 500 ali 600 vlakov, ki zdrdrajo vsak dan s postaje Mansion-House! Še večje je število vlakov, ki se ustavljajo dan za dném na postaji Charing-Cross. Nobeni propisi naših železniških zavodov bi ne bili temu prometu kos, najhujše zažugane kazni ne bi mogle vzdrževati redú v tej gomazni.

Angleškim poslovnikom ni potreba za dolžnosti svoje nikakih pravíl in propisov. Če kje, gotovo je na Angleškem železniški promet najodločnejši odsvít angleškega národnega duhá. Vse poslovanje je izročeno odgovornosti, osebni samostalnosti in čutu za izpolnovanje dolžnostij angleških poslovnikov. Voditelji železniških zavodov se vtikajo v posle služabnikov svojih kolikor mogoče malo; le tí opravljajo službo svojo popolnoma prosto in po svoje, opravljajo pa jo takó

vestno, mirno, brez prenagljenja, kakor je ne more opravljati noben drug zemljan. To popolnoma zaupnosti vredno poslovanje je takó specifično angleško, da si ga človek ne more misliti pri nobenem drugem národu. In Angleži so ponosni na to.

Sevéda pa je mogoče doseči to gotovost le na óni način, po katerem postopajo Angleži. Jedno in tisto poslovanje pri železnici ostaja vedno pri tistih rodovinah rod za rodom in jim preide takó rekoč v mesó in kri; kár je bil oče, to bodeta tudi sin in vnuk. Odtod se razlaga óna neobična izvežbanost angleškega železniškega osebja, mirnost in razumnost in čudovita gotovost v izpolnjevanji prevzetih dolžnostij.

To je notranji znak angleških železnic; ali tudi v zunanjem nam kažejo svojstva, ki so le njim lastna. Najvidnejša je na angleških železnicah prislovica, da je čas denar. Prvo, kar térja Anglež od železnice, je, da ga hitro privêde na kraj, kamor se je namenil. V tem se loči pač zeló od občinstva na evropskem kontinentu, kateremu so najpočasnejši vlaki ravno hitri dovolj; ravno najpočasnejši so tu najbolj napolnjeni zato, ker so najcenejši. Anglež ne vpraša po ceni, vpraša pa po hitrosti, kajti njemu je vedno sila, Evropcu tostran kanala le malokdaj. Izbere si vselej najhitrejši vlak, četudi je najdražji. Za komoditeto se ne zmeni; vozi se pač v prvem razredu, pa ne iz mehkužnosti ali visokonosávosti, ampak ker imajo ti brzovlaki morebiti samó vozove prvega razreda. Statistično je dokazano, da prevozijo na kontinentu v vozovih tretjega razreda največ ljudij, ker je varčnost tu prvo, kar hodi v poštev, na Angleškem pa hitrica. Nasprotno temu vender vozovi niso nikjer takó bogato okrašeni, kakor na kontinentalnih železnicah. To zahteva odločenost višjih in pa bogatih stanóv. Po voznem razredu sodiš že lehko, s kakimi ljudmí se voziš. Na Angleškem ta razloček izgine. Zgolj zató, da bi se vozil priličneje ali da bi kazal Anglež, da je več od drugih sopotnikov, ne bode sédel nikoli v voz višjega reda.

Ker se Angležu vedno mudí, zató ne ostaja na kolodvoru, ko je dospel na določeni kraj, in tudi ne čaka na vlak, kdaj se bode odpeljal. Anglež prihaja vedno v pravem času, to se pravi: zadnji trenutek, predno odhaja vlak. In vender ni opaziti nikjer ónega vrišča in tekanja semintja, kakor na kontinentalnih kolodvorih. Vse se vrší tiho in mirno; noben zvonec ne zapoje, noben stròj ne zapiska, ni ga čuti vpitja, povelj križem semintja. Angleško občinstvo je samostalno, misli samó ter ne potrebuje nobenega poslovnika na vlaku. Brez njega bi prav lehko prebilo; v tem ko potniki na kontinentu delajo želez-

niškim služabnikom le križe in težave, strežejo jim Angleži v roke ter jim pomagajo pri njih težavnem in jako odgovornem poslovanji. Ako se vtakne na kontinentu kakšen človek v delokrog poslovnikov, gotovo mu kàj pokvari, Anglež pogodi zarad svoje velike samostalnosti o taki priliki vselej pravo.

Zató se vrší vse tiho in mirno na kolodvorih. Tiho, da ne véš zdaj, spustí se vlak v tek, celó vozovi ne grmé in ne bobné kakor naši, ker so večinoma leseni, celó njih kolesa v notranjih svojih delih. Anglež varuje svojih živcev, kar največ more, in zopern mu je vsak šum, kateremu se more izogniti.

Ker Anglež ne utegne čakati, zató mu je vsak kolodvor pripraven in lep dovolj. Tu ni videti ónih krasnih kolodvorskih palač, kakor na kontinentu. Čakalnice so takó skromne, da bi menil človek, da se nahaja v najubožnejši deželi, ali ravno ta prikazen je odsev angleškega národnega duhá. Nasprotno pa so magacini in strehe, pod katerimi se na vélicih postajah ustavljajo vlakovi, najbolj velikanska poslopja na zemlji.

Ker so poslovniki pôslu svojemu takó véšči in gotovi, kakor je bilo povédano že zgoraj, zató iščeš na železnični progi zastónj ónih neštevilnih stražárnic, brez katerih si na kontinentu dobre železnice niti misliti ne moremo.

Navzlic temu pa je varnost življenja razmerno tolika, če ne večja, nego pri nas. Bolje pač ne označuje te varnosti skoro nobena stvar, negoli časopis »Tit-Bits«, ki ga na vsaki postaji lehko kupiš za par novcev. S tem si zavaroval svoje življenje za 1000 goldinarjev. Ako se pripetí kaka nesreča na železnici in se človek pri tem pohábi ali popolnoma ponesreči, izplača uredništvo brez besedij zavarovalno vsoto 1000 goldinarjev, ako najde pri njem najnovejšo številko tega časopisa, izplača jo ali pohabljencu, ali pa dedičem njegovim. Časopis izhaja pri tem izvrstno, dasiravno še popirja ni vreden. Varnost življenja mora biti torej velika.

Poglejmo završujé še čez Atlantski ocean v Severno Ameriko, v državo demokratične jednakopravnosti in najmenj omejene osebne svobode. Železnica nosi ta znak takó jasno izražen na sebi, da odsevajo v njem vsi socijalni, politični in zgodovinski odnošaji.

Ker so Amerikanci sorodniki angleškega duhá, nahajamo na njih železnicah mnogo angleškega, mnogo pa tudi, kar jih loči od teh. Na Angleškem stopajo potniki še v čakalnice razrejene po razredih in se vozijo v vozeh prvega, druzega in tretjega razreda.

Demokratična jednakopravnost amerikanska ne trpí tega. Čakalnice, skromne kakor kolodvori, jednake so vse, vozovi imajo samó po jeden rázred, dasitudi se polagoma vriva v najnovejšem času evropska razvrščenost v vozne razrede, vender pa v drugačni obliki. Vsak vlak vozi s seboj vlakove samó jednega razreda, demokratična jednakopravnost torej v tem ni prorušena. Vozovi, ki bi jih pri nas zvali vozove tretjega razreda, namenjeni so za izselnike; sevéda smé sésti vánje, kdor hoče, kdor se rad cenó in póleg tega tudi počasi vozi. Sedeži so tu leseni, vožnja pa tudi za tretjino cenejša.

Vozovi druzega razreda se ne ločijo od ravno imenovanih v ničemer, razven da imajo sedeže s trdimi blazinami.

Vozovi prvega razreda, (četudi nimajo tega imena, kakor tudi óni druzega in tretjega razreda ne) so Pullmanovi vozovi, ki pa niso svojína železničnih društev, ampak Pullmanove družbe. Ti vozovi se po vsi pravici zovejo palače. V Evropi potujejo v jednakih vozeh le kronane glave. Kdor ima novcev dovolj, sestavi si za sedem dnij in nočij iz Novega Yorka v San Francisco lehko popolno in pri tem najpri kladnejše stanovanje: salon, obednico, igralno in bralno sobo, spalnico itd. Te priprave zahteva odločno dolga vožnja na progi, s katero se ne more meriti nobena druga na svetu, in izrodek je zemljepisnega razmerja.

Amerikanski vlak, po katerem se more priti brez vsake nevarnosti iz zadnjega voza skozi vse druge v prvega, to je lapidaren popis pričetka amerikanskih železnic. Tu se niso delale železnice v obrtne in obljudene kraje, ampak naravnost v samoto in pragozde. Železnica ni šla za ljudmi, ampak ljudje za njo.

Vsak vlak je moral voziti s seboj vse potrebščine za človeka; bil je nekako potujoč kraj, hôtel, hiša. In takšni so ostali vlaki do danes. Vozovi so bolj hišam kakor vozovom podobni, visoki, prostorni; neprestano se preriva po njih semintja potujoče občinstvo, prodajalci smodek, časopisov, sadja itd. Kakor Angležu, tičí tudi Amerikancu nekak nemir v udih, ki ga ne pušča dolgo na svojem sedeži. Zató so tudi sedeži neprilični in okorni dovolj, tesni in s prav czkim naslonjalom. Čemu pa je treba tudi Amerikancu prijetnega sedeža, saj ne more dolgo vztrpeti na njem?

Amerikanski vlaki ne tekajo po takó solidno delanih tirih, kakor evropski, zató so vozovi tudi drugače delani, dolgí in imajo po šest, po osem in tudi po deset kolés, ki tekajo mnogo glaje od naših, ker se sučejo na dveh oplenih, naši na nobenem.

Tudi železniški strôji, upreženi v vlake, so prispodobljeni zemlje pisnemu razmérju, saj drdrajo skozi prazgode, pustinje in čez goré, kjer daleč na okoli ni žive duše. Zatorej je pritrjen pred stròj velikansk plug, ki odriva s tira drevje, kamenje, skale ali živali, ki so legle na železniški tir. Visoko gôri na dimniku visi svetilnica z močno lučjo, ki razsvetljava železniško progo po deset angleških milj daleč. V teh samotah se ne morejo postavljati stražarnice, tudi ne izdá nobeno znamenje.

Kakor v vsem življenji amerikanskem, javlja se tudi v železniški stroki obča svoboda, še večja kakor na Angleškem. Železnice niso podréjene nikakemu jednotnemu zakonodavstvu. Ni je oblasti, ki bi dajala železniškim društvom merila, po katerih naj bi se strogo ravnala, kakor pri nas. Vsaka železnica je popolnoma samostalna in neodvisna, storí, kar se nji ljubi in se ne briga nì za vozni red óne železnice, katere progo kje prekriža. V tem, ko so v Evropi tesno omejene, prepuščene so v Ameriki popolnoma samé sebi.

Takó nam kažejo železnice pri različnih národih različen obraz, ki je produkt mnogih vplivov, zemljepisnih in národopisnih odnošajev, sósebno pa značajev národov.

Krasota moje déve.

Ravno res je vzrastla cedra vrh zelene gore —
Z vitko dévo mojo se primerjati ne more.

Milovidna jútranja je zarja v zlatem sviti,
Opojilnejša milôta dévo mojo kiti.

Čisti, svetlomodri so safiri dragoceni,
Čistejši, svetlejši módri sta očesci njeni.

Nežni so narcisi, béle lilije kraljéve,
Nežnejša, beléjša vender lica moje déve.

Rajski dihi dijejo iz rôsnatih jazminov,
Omamljivejši dijó iz njenih ust rubinov.

Slàdke pesmi pel Hafis preslavni je v Širasi,
Tisočkrat so slajša njena ustna, njeni glasi.

Démantne in zlate krone dičijo kraljice,
Lepši hijacintni kôdri njene so glavice.

Krasen svit je solnčni, krasno je nebó višnjévo,
Ali z mojo se primerjati ne more dévo!

Ahmed Sabir.

O menjavi toplíne v Ljubljani.[1])

Spisal **Ferdinand Seidl.**

Marsikdo govorí o menjavah zračne toplíne v svojem stanovišči, priznavajoč njih vpliv na občutni organizem človeški; ali malokdo more nazore in trditve svoje snovati na točno poznanje dejanskih razmer; kajti le, ako se izpreméne res merijo in v številih naznanijo, dobé izraz, ki se dá točno predočevati in neposredno primerjati. Le tedaj moremo domače razmere prispodábljati ónim drugih krajev.

V obojem zmislu razsvetliti ljubljanske razmere bodi naloga nastopnim vrstam.

Najprej je treba razločevati mnogovrstne menjave v dva oddelka,

Ako se govorí o premenljivosti toplínski, misli se nekaj nerednega, nepravilnega, slučajnega; nekaj, kar vsaj v navadnem zmislu kljubuje zakonom, veljavnim v prirodi. Od takega menjávanja moramo ločiti zakonito pomikanje toplíne, ki se polagoma vrši v teku dneva in leta in se vedno v istem redu in znesku ponavlja. Z zimske kakor tudi z vsakdanje najnižine se dvigne toplína in s solncem hití proti vrhuncu ter potem zopet pada. Zemljepisna in topografska léža določujeta vsakemu kraju strmec in dolgost obojnemu potu toplínskemu. Sredi širnega oceana se dvigne dnevni tir komaj za jedno ali dve stopinji stodelnega toplomera. (1—2° C). Čimbolj pa se oddaljimo od ravníka in od môrskih obalij, tem bolj rase razlika med nižino ob solnčnem vzhodu in popoludánjo najvišino ter doseže 17·7° C v puščavah ob Aralskem jezeru, to je skoro v sredi velikanske skupine treh celin starega svetá, Evrope, Azije in Afrike. [2]) Na istem poti z oceana v notrino celin vekša se pa tudi razlika med najnižjo zimsko toplíno in njenim poletnim vrhuncem in narase od 5—10°, na raznih morjih do 62° v vzhodni Sibiriji. Dasi se človeški organizem lože udaja razsegu letnega tira toplínskega nego dnevnega, ker skrajnosti loči mnogo daljša dôba, vender je vpliv na organsko življenje podoben. Ali naj si bode dnevna ali letna razlika skrajnostij še tolika — **zakonita** je, izvirajoča v zemljepisni širini in v razdelitvi kópnega in vodâ na zemlji; to po-

[1]) Bistveno takó, kakor v Ljubljani, vršé se menjave zračne topline po vsem Slovenskem, zlasti v nižavi.

[2]) Absolutno največje dnevne amplitude se nahajajo v notríni južne Afrike in Avstralije. (30°—40° v pojedinih slučajih).

mikanje toplíne se ne more imenovati nje premenljivost, pač pa vidimo, da moremo po razsegu skrajnostij razločevati môrsko in celinsko podnebje. V ónem doseza razlika toplíne skrajnih mesecev največ 15°, v tem 20—40° in več; razlika 15—20° znači prehodno podnebje, nad 40° pa brezmerno ali ekscesivno. Še Berolin (jan. — 0·4°, jul. 19·0°, razlika 19·4°) in Geneva (jan. —0·1°, jul. 18·8°, razlika 18·9°) uživata prehodno podnebje. Dunaj (jan. —1·2 jul. 20·4, razlika 21·2) pripada že kontinentalnemu podnebju; tem bolj pa Ljubljana (jan. — 2·2°, jul. 19·7°, razlika 21·9°). To storita povekšana oddaljenost od Atlantskega oceana in pa visoki násip planin. Vpliv bližnjega Jadranskega mórja je premalo mogočen, da bi to razmerje izdatno ublažil, ker hitro pojema. Otok Vis ima še razseg môrskega podnebja: 15°; mesto Reka z razsegom 17·3° C je že sredi prehoda; Gorica in Trst z razliko 19·7° sta še bolj v oblasti zaledja. Kakó hitro narasta vpliv kôpne zemlje, kažeta Črnomelj in Novo mesto z razsegom 21·0°, oziroma 21·5°, in ako smemo pregled razširiti: Szegedin s 23·2°, Odesa s 26·3° in Astrahan s 32·6° razsega.

V môrskem podnebji toplína polagoma narasta od najnižine do najvišine, in potem zopet polagoma pada, v kontinentalnem je dviganje in padanje hitreje. Koliko se toplína izpremení v vsakem meseci v Ljubljani, kaže nastopni pregled, sestavljen na podlagi 30letnega opazovanja. Zatorej se smejo ta števila že zeló približno imenovati osnovna ali normalna.

I.

Osnovna (normalna) izprememba toplíne v vsakem meseci.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
Ljubljana	—2·9	0 9	3·0	*5·2*	*5·2*	4·0	3·2	0·6	—3·1	—4·1	—5·6	*—6·6*
		*						*				

Najpoložneje se toplína pomika ob obratíščih med padanjem in dviganjem (jul. jan.); najhitreje spomladi, ko narase v teku marcija za 5·2° in toliko v naslednjem meseci; še hitreje pada jeseni, ko se živosrebrna nit v toplomeru redoma zniža za 6·6° meseca novembra.

Prehod iz zimskega mraza se vrši vender počasi, organizem se mora polagoma udajati pomikanju toplíne; občutneja bode torej razlika med jutranjo najnižino in popoludánjo najvišino v dnevnem tiru, ker nastopa v teku nekoliko ur. Kakeršnega značaja je letni tir, takega je i dnevni: jeden posnema drugega, ker je povod obema podoben. Da označimo v tem oziru Ljubljano, treba nam ni zatorej primerjanja raztegniti na toliko obsežno ozemlje, kakor smo to storili govoreč o letnem tiru, zlasti ker smo skrajne zneske dnevnega razsega že omenili.

V ne daljni soseski okoli Ljubljane nahajamo krajev milejšega in osornejšega značaja gledé pomikanja toplíne v teku dneva. Na otoku Visu pade toplína s popoludánje najvišine čez noč do jutranje najnižine povprek na leto po Jelinekovem računu za 4·4⁰, na Dunaji istotako za 6·0, v Zagrebu [1]) za 6·2, v Ljubljani za 7·1, v Celovci [2]) za 8·2⁰ C. Prav toliko se sevéda toplína vzdvigne v mnogo krajšem času od solnčnega vzhoda do popóludneva.

Navedeni kraji se vrsté, kakor rase njih letni razseg in ž njim njih kontinentalnost. Na prvem mestu je otok Vis z môrskim podnebjem, za njim se vrsté Dunaj, Zagreb, Ljubljana, Celovec. Dokazano je,[3]) da je Ljubljana bolj kontinentalna nego Zagreb, dasi je njen letni razseg nekoliko manjši (Ljubljana 21·9, Zagreb 22·0). Oziraje se na to, vidimo, da dnevni razseg narasta v istem redu kakor letni — in tega smo tudi pričakovali. Le čudno je, da ima Ljubljana v primeri z Zagrebom toliko poostrenejši dnevni razseg (v letnem povprečku 7·1 proti 6·2). Razlika (0·9⁰) je štirikrat večja kakor med Zagrebom in Dunajem (0·2). Še bolj razdaljenim skrajnostim dnevne toplíne je človek izpostavljen v Celovci. Vzrok tem izredno velikim zneskom je podobna topografska léža Ljubljane in Celovca. Obe mesti obsezajo goré z vseh stranij takó, da ležita na dnu širnih kotlín. Zatorej stopi v veljavo znamenitega ruskega meteorologa A. Vojejkova izrek: »Konkavno površje vekša dnevni in letni razseg toplíne; onó je hladneje po nôči in po zimi, topleje po dnevi in v poletji; nasprotno velja o vzbočenem površji, ako smatramo razmere nad ravnino kot redne.« — To je lahko umeti. Po nôči zrak izgublja toplíno, pridobljeno po dnevi. Ohlajene plastí njegove so potem težje in dričé ob gorskih bregovih nizdolu. Na dnu kotlíne se tedaj nabere najmrzlejši zrak in dostikrat zgostí ondotni vodni sopar v gosto meglo. Iste razmere se ponavljajo po zimi, ko pridobitek od solnca ne more namestiti v dolgih nočeh izgubljene toplíne. — Nasprotno velja poleti in po dnevi. Zrak dobiva toplíno svojo večinoma ne naravnost od solnca, nego od razgretih tâl. V kotlíni, tedaj nad konkavnim ozemljem, dotika pa se zrak večjega površja nego na ravnem, torej se bolj razgreje.

Najnižja toplína nastopi normalno v dnevnem tiru ob solnčnem vzhodu, najvišja pa po zimi 2., poleti $2^1/_2$ ure po solnčni kulminaciji.

---

[1]) Zagreb, toplína januvarija — 0·3, julija 21·7; letni razseg 22·0⁰ C

[2]) Celovec, toplína januvarija — 6·2, julija, 18·9; letni razseg 25.1⁰ C.

[3]) Ferd. Seidl, Toplínske razmere Zagreba in Ljubljane v »Glasniku hrvatskoga naravoslovnoga družtva« II. godina 1887.

Dalja med obema skrajnostima tudi ni v vsem letu jednaka. Računjal sem jo iz desetletnih opazovanj ljubljanskih [1]) in javlja jo nastopni pregled za vsak mesec. Primerjanju na ljubo je dodejana dnevna amplituda dunajska, kakor jo je priobčil J. Hann.

II.

Povprečni dnevni razseg toplínski.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
Ljubljana	4·3 *	4·8	6·2	7·9	8·2	9·2	9·0	8·9	8·6	8·9	6·9	4·6
Dunaj	2·2 *	2·7	3·8	5·9	7·8	8·2	7·6	7·9	7·9	8·2	6·6	3·1

Meseca decembra se toplína v teku dneva menja najmenj, vender v Ljubljani dvakrat toliko kakor na Dunaji; razseg rase proti majniku in je tedaj največji; nekoliko manjši je v poletji; meseca septembra pa zopet vrhuje, potem pojemlje proti decembru.

Zanimanja vredno je zvédeti, kolika je povprek toplína v Ljubljani ob gotovi jutranji, popoludánji in večerni uri, recimo ob 7. uri zjutraj, 2. u. popóludne in 9. u. zvečer.

III.

Povprečna toplína ob 7. u. zj., 2. u. pop., 9. u. zv.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
7. u.	—2·9	—4·1	—2·6	1.1	7·2	12·0	16·2	17·5	16·4	11·8	7·9	2·0
2. u.	1·3	0·7	3·6	7·7	14·1	18·6	22·6	24.3	23·3	19·6	14·4	6·6
9. u.	—1·6	—2·2	—0·1	3·6	9·1	13·0	17·0	18·8	18·0	14·1	9·8	3·4

Povprečna dnevna toplína.

—1·4	—2·2	0·0	3·9	9·7	13·9	18·0	19·7	18·8	14·8	10·4	3·7

Dunaj z letno toplíno 9·7° C je 0·6° toplejši od Ljubljane, po zimi je razlika celó 0·8°; in vender je prav v hladnejši polovici leta po dnevi, zlasti popóludne, v Ljubljani gorkeje nego na Dunaji; po zimi je preseg ob 2. u. pop. povprek blizu 0·6°. Zato pa so večer, noč

[1]) Poiskal sem diference s 7., 2, 9. ure let 1876.—85. Ljubljana — Kremsmünster, uravnane dodal kremsmünsterskemu normalu za 7, 2, 9 in potem našel z Jelinekovo metodo popravek, ki dovolja s teh ur določiti prave dnevne povprečke. Tega našedši sem dobil lehko razliko med njim in 7., 2., 9. uro. Tedaj so bile tri točke dnevne toplinske krivulje določene. Vso sem potegnil za vsak mesec naslanjaje se na nje načelna svojstva in na kremsmünsterske krivulje. Na risanji se je pokazala dnevna amplituda ljubljanska, kolikor môči približana resnici. Pis.

in jutro pri nas prav občutno hladnejši nego v stolnem mestu ob Dunavu. To iznenadno razmerje provzrokuje povekšana dnevna amplituda ljubljanska.

Odtod je treba tolmačiti tudi precèj nizko večerno toplíno ob zgodnji jeseni. Meseca septembra je toplína povprek že 5° nižja nego julija, in vender je amplituda (8·9) ista kot v najbolj vročem meseci! Ne sme se takrat zanašajoč se na visoko toplíno prvih popoludánjih ur pozabiti na hitro in jako ohlajenje, ki se uveljavi na večer!

Sevéda toplína hitreje pada ob jasnem nebu in megli, narastajoč pa više segne, kadar oblaki ne ovirajo solnčnega vžarivanja. Tedaj nastopajo toplíne različne od navedenih povprečnih, ki so vkupni resultat raznovrstnih kombinacij najvažnejih meteoroloških činiteljev: vžarivanja in izžarivanja, oblačnosti, padavinskih in vetrovnih razmer itd. V pojedinih slučajih potisnejo velike motnje ravnotežja v atmosferi toplíno iz normalnega tira zeló daleč.

Najskrajnejše meje, katere je dosegla živosrebrna nit toplomerova v teku 30 let 1856—1885 ob urah, ko se je opazovalo (ob 7., 2., 9. uri, oziroma 6., 2., 10.), javlja nastopni pregled:

IV.

Toplínske skrajnosti 1856—1885.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
Najvišine	15·4	11·8	14·0	19·3	27·0	31·6	33·1	33·8	34·8	29·8	25·7	18·8
Najnižine	—25·4	—22·8	—20·8	—15·6	—5·3	—0·5	3·8	0·9	6·0	—0·3	—5·5	—16 8

Tu vidimo, da časih celó sredi zime (v januvariji) nastopi pomladna toplota (11·8° l. 1877.), a najvišja v Ljubljani v 30 letih napisana toplína ne znaša prav 35°. Več kakor 1° više se celó nadgórenjelaški planjavi toplína ne vzpne. Leta 1861., ko se je opazovala v Ljubljani toplína 34·8°, bilo je v Pančovi 40·0°, v Zagrebu 37·0°.

Najnižje v Avstriji opazovane toplíne ne presezajo —30° dosti, (Črnovci - 36°, Tarnopol —35°, itd. Celovec, Celje —30°), v Ljubljani je bilo najmrzleje dné 11. decb. 1879. l., namreč —25·4°. A še meseca majnika more toplína pasti pod ničlo (—0·5°, 1861. l.) in celó v najgorkejšem meseci 0·9° (julij 1863. l.). Že v prvem jesenskem meseci (sept.) opazovala se je nekoč v dôbi 1856—1885. l. negativna toplína (—0·3°, sept. 1877. l.).

Zanimivo je poiskati, kakó pogostoma nastopa katera koli toplínska stopinja kot najvišja ali najnižja v pojedinih mesecih. Poiskal sem to pogostost za presledke po pet stopinj:

V.

Verjetnost toplínskih skrajnostij

a) najvišin:

	Jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	dcb.	Leto
35—30·1° C					·10	·37	·60	·43	·43				·87
30—25·1				·07	·57	·60	·40	·57	·57	·03			·13
25—20·1				·67	·33	·03				·57			
20—15·1			·53	·27						·40	·37	·03	
15—10·1	·23	·53	·43								57	·27	
10— 5·1	·47	·40	·03								·07	·57	
5— 0·1	·30	·07										·13	

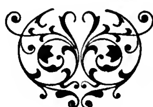
b) najnižin:

	Jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	dcb.	Leto
15—10·1						·43	·67	·27	·03				
10— 5·1					·40	·50	·30	·73	·43				
5— 0·1				·37	·57	·07	·03		·47	·43			
0—(— 5·)	·07	·20	·40	·60	·03				·07	·53	·40	·07	
(— 5·1)—(—10·)	·17	·20	·33	·03						·03	·47	27	·07
(—10·1)—(—15)	·27	·30	·23								·10	·33	·27
(—15·1)—(—20)	·30	·27	·03								·03	·17	·30
(—20·1)—(—25)	·20	·03										·13	·33
(—25·1)—(—30)												·03	·03

in dobljena števila preračunal kot odstotke od 30 (toliko let je v poštev vzetih). Takó izišla števila naznanjajo dotičnih toplínskih skrajnostij verjetnost v pravem matematiškem pomenu te besede. Javlja jih pregled V.

Ta kaže na primer: verjetnost, da je meseca januvarija najvišja toplína med 0·1 in 5°, je 0·30, to se pravi, v sto prosincih se 30krat, ali v desetih 3krat dogodí, da je najvišja toplína takó nizka; največja je verjetnost, da se najvišina drží med 5·1° in 10° namreč 0·47°, višje stopinje so zopet redkeje; verjetnost, da se prosinčev maksimum popne na 10·1—15° je le 0·23, to se torej zgodí v 10 letih dvakrat, a ves presledek nikakor ni jednakomerno zastopan, saj je bila najvišja v tem meseci opazovana toplína v 30 letih 11·8°. Na ta način je tolmačiti števila pregleda V.

(Dalje prihodnjič.)

Vrabec.

»Mladenič, prosim te lepó,
Odpiraj okno svoje,
Na zidec sèm naj potresó
Drobtinic roke tvoje!«

»»Ná, drzni vrabec, brez skrbí
Želodček svoj nasiti,
Doklèr pomlad se ne vzbudí,
Vsak dan smeš sèmkaj priti.««

»Oj, hvala, hvala stokrat stó! —
Zdaj pa imám gostijo! —
Pač srečen, dragi, si zeló,
Kakó za té skrbijo!«

»»Oj, dosti kruha tu imam,
In kakor kralj kosilo,
A, drobni vrabec, vse ti dam,
Če daš prostost mi milo!««

Ivanovič.

Naj bo!

Oblagrujejo me mnogi:
»Glej, presrečen si sedaj,
Smeješ se v obraz nadlogi,
Tukaj tvoj in tam je raj!«

Pa naj bo! Naj svet vesoljni
Stokrat bolj čestita mi,
Oh, čeprav to v duši bolni
Mêne peče in skeli.

Srca svojega odpiral
Svetu jaz ne bom nikdar,
V prsih tiho bom umiral,
A na licih sreče žar!

Oh, čemú bi tudi pravil,
Kaj mi žalostí srcé?
Ran mi svet ne bo ozdravil,
S smehom le množil gorjé!

Ivanovič.

Triolet.

Usoda kruta je takó velela:
Ljubiti tebe jaz ne smem, deklè!
Izbrisati iz srca moram tè —
Usoda kruta je takó velela.
Jaz slušal sem. Srce poslèj mi mrè,
Pomlád nebeska v duši je odcvela —
Usoda kruta je takó velela,
Ljubiti tebe jaz ne smem, deklè!

Kot nem v življenji bodem hodil dalje
Brez cvetja v mrtvem srci, brez sadú,
In sam takó popotnik brez mirú
Kot nem v življenji bodem hodil dalje,
Ne bo kazalo lice srčnega mrazú,
Solzâ z očij ne bo vabilo žalje:
Kot nem v življenji bodem hodil dalje
Brez cvetja v mrtvem srci, brez sadú.

Clausus.

Jezikoslovne mrvice.

Priobčil **dr. K. Štrekelj.**

(Dalje.)

Lákotnik, a, subst. m., die Weiche am Körper (Šmartno p. Litiji; izgovarja se: *lákotnk*). Janežič ima *lakotnina,* isto.

Lákovnik, a, subst. m., Trichter (Šmartno p. Litiji). Janežič ima *lákovnica* — kar se tudi v Šmartnem (*lákownca*) poleg *lákownk* govori — in *lákomica*; to nahajamo tudi v srbščini: *làkomica* ždlijeb, što njim teče voda u badanj (u Jadru) die Rinne, canalis; lȉjevak (u Crmnici); srbski je tudi *làkomac,* Art Rinne in der Walkmühle. Miklosich, Etym. Wtbch. 428: lukno, ima *lakonca* Giesschaf. Matzenauer, Cizí slova 236, šteje besedo *lakovnica* med tujke in bi jo rad izvajal iz stvn. *lekjan* irrigare, stillare itd. Ne kaže, da bi to bilo prav. Od kod so te besede, ne vem. Misliti bi se dalo na podstavo stsl. *lakomъ*, adj. gierig, torej stvar, ki se ne da nasititi. Menj verjetna je izpeljava iz korena *li*: lijati fundere, dasì ima hrvaščina *ljati,* poljščina *lać* in *lacha* Giessarm eines Flusses (Miklosich, Etym. Wtbch. 168: li —).

Líčje, a, subst. n., Brechacheln beim Flachs (Šmartno p. Litiji). Prim. stsl. *lyko* Bast.

Lístnik, a, subst. m., koš, v katerem nosijo listje (Temljine).

Lopútnik, a, subst. m., Fallthüre (pri Fari, kjer izrekajo *lapùtnk*). Podstava je *loputniti* mit Gekrach auf etwas stossen. *Lopútniti, lópniti, lópiti* so onomatopoetičnega izvora. Prim. še Miklosich, Etym. Wtbch. 174: lop—.

Mehníca, e, subst. f., mehka hruška; človek, ki se vsega boji, strahopetnik (Temljine). Podstava ti besedi je adj. *mehán, mehnà, mehnó* weich, kar se po Tolminskem pogostoma sliši. Ta pridevnik pa nam je izvajati ne neposredno iz korena *menk* (Miklosich, Etym. Wtbch. 189), ampak misliti si moramo, da so besede, kakor adj. *(mehák), mehkà, mehkó* weich, *mehčáti* erweichen, tako vplivale, da si je narod po njih analogiji začel delati nove besede od tistega njih déla, ki se mu je videl nepremičen, namreč od zloga *meh.* Torej tudi besedi *mehán, mehníca* sta napravljeni po narodni etimologiji. — Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1882/83, 322 piše: *měhníca,* kar se nam ne zdí prav, ker ni ta beseda z *měhom* v nobeni zvezi.

Méndruga, e, subst. f., Mehltruhe (pri Fari, izgovori *miéndrga*). Dolenjci te tujke niso tako zelo pretvorili; oni govoré: *méwtrga.*

Močáva, e, subst. f., sumpfige Gegend (Deskla pod Kanalom). Podstava je *mok* (Miklosich, Etym. Wtbch. 199, 200).

Nagnílo, a, subst. n., jeklo, s katerim koso nagibajo (Temljine). Erjavec v letopisu Mat. slov. 1879. 146 piše *nagnjílo, nagnjíti.* Narod sam to besedo izvaja iz *nagníti,* verb. pf., nabrusiti, iter. *nagíbati*: kor. *gŭb.* Na Št. Viški gori pravijo *natezílo,* osla ali jeklo, s katerim se kosa »nategne« (Letopis Mat. slov. 1879. 147). Srbi pravijo jeklu *ògnjilo,* in tudi po Kranjskem se zgoraj imenovana jeklena osla imenuje *ognjílo* (v Laščah, Let. Mat. slov. 1879. 146); najvažneje pa se mi zdí, da se prav blizu tam, kjer govoré *nagnílo* (izgovori tolminski: *naγnìla*), govorí tudi *ognjílo* (izgov. *wъγnìla*), namreč v cirkljanskih hribih. Po tem sodim, da so tudi tisti Slovenci, kateri dandanes govoré *nagnílo,* nekdaj govorili *ognjilo* (ali v njih izgovoru* *waγnìla*) in da jih je glagol *nagníti, nagíbati* zapeljal, da so začeli govoriti *naγnìla* namesto *waγnìla.* To nam kaže nov primér národne etimologije, in sicer tako zvane *adradikacije* t. j. tistega pojava, ko koren ali sploh glasovna skupina *A* tako vpliva na koren ali glasovno skupino *B,* da si jo zenáči, ali bolje povedano, da *A* popolnoma stopi namesto *B.*

Na izbór, adv., lepo, prijetno, ‚izborno‘. Prifàrcem, katerim je ta rek v navadi, je *na izbor* vse to, kar južni Nemec imenuje *fesch;* n. pr.: *dàns je blà ablèčena na zbàr* heute war sie fesch angezogen; *dàns je pa na zbàr* wie fesch sie heute ist! Tudi Belim Kranjcem je ta rek znan; prim. nar. pes. »Junakova prošnja« v Novicah XXII. 1864., 351 (zapisal A. D.):

»V ovoj črnoj gori
Žarki ogenj gori,
Mimo njega jaše
Trideset junakov,
Trideset junakov,
Na izbor soldatov.«

Prim. tudi varijanto iste pesmi v zbirki »Slov. pésmi krajnskiga naróda« IV. 118. Srbi rabijo namesto predloga *na* predlog *po* in govoré *po izbor* auserkoren. — Adjektiv *izboren, rna, o* zdi se mi še le v novejšem času od omikanih ljudí napravljen po češkem *výborný.*

Navsòloš, adv., poleg *navsòlaš* eigens, geflissentlich (Bolc). Tudi to je zanimiv primer národne etimologije: Slovenci pravijo sicer *navlàšč*

ali *nalàšč, nalàš, náleš* (Miklosich, Etym. Wtbch. 378: veld-). Kako pa je mogel narod iz *navlašč* priti do *navsòloš*, ne morem za trdno povedati. Najbrž je mislil na »na vso laž«.

Nawmwán, a, o, part., ungewaschen, triefäugig (Podgorjane). Slovenci sicer pravimo neumit; Korošec pa je v navedeni besedi ohranil tudi part. na *n*: *neumven* (tako se bi najbrž glasil koroški *nawmván* v knjižni slovenščini). Oblika *umvén* je zanimiva, ker bi najlepše odgovarjala stsl. мъвенъ, оумъвенъ, (prim. Miklosich, Vgl. Grammatik III.[2] 118, Leskien. Handbuch der ab. Sprache[2] § 23, 4 in § 125). Truber ima *nevmiven*: z nevmivenimi rokami (Levec, Spr. in Truber's Matth. 19).

Obrámnica, e, subst. f., reci *obrámnca,* pas pri oprtnem košu (Kanal). Podstava je *ramen* (Miklosich, Etym. Wtbch. 272), torej prav za prav: ob-ramen-ьn-ica. — Istemu pasu pravijo v Temljinah *wapr̀tnca,* to je *opr̀tnica,* podstava *oprtna,* kor. *per.* V Otaležah govoré *wъpr̀tnce,* pl., za oba pasú, pri Fari pa pravijo *opr̀tavnica* (prifàrski izgovorjeno *apr̀tawnca*); prim. nsl. poleg *oprten koš* tudi *oprtav koš.*

Obój, a, subst. m., mit Brettern beschlagene, giebelfeldförmige Vorder- und Rückseite bei der Scheune (Šmartno p. Litiji). Koren je *bi* Miklosich, Etym. Wtbch. 12).

Obr̀šca, e, subst. f., dež, kar ga pade pod streho, kader gre z vetrom (Šmartno p. Litiji). Podstava je najbrž *brŭs*; prim. nsl. *obrsnoti* streifen.

Očíten, tna, o, adj., fesch, stattlich (Gorenjsko). Če se ne motim, rabil je to besedo v tem pomenu že M. Tonejec-Samostal. Pravi pomen je: ins Auge fallend, auffallend.

Óder, ódra, subst. m., der Giebel (Šmartno p. Litiji). Gl. Miklosich, Etym. Wtbch. 219, 220: odrŭ. — Matzenauer, Cizí slova 167, primerja dijalektično nslov. obliko *goder* Gerüst, Tribüne z magy. *gádor* Schirmdach. Beseda *goder* ni tujka. Kakor ponekód namesto *óž* gen. óža (жжь) Coluber Aesculapii govoré *góž* ali *vóž,* namesto *óž* gen. oží Dreschelriemen, Deichselband *góž* goží, namesto *óžev* ali *óžva* (kar isto pomeni) pa *góžev* ali *góžva*: ravno tako tudi *góder* namesto *óder.* Prim. še to, da se po Gorenjskem govorí poleg *vúnъ* tudi *gúnъ* (Metelko, Lehrgebäude der slow. Sprache 99; Kopitar, Grammatik 293. Amkg. 3): Tam na gunkrej Rima Je 'na wôfcъt biwa (N. ps., zap. M. Valjavec, Kres IV, 442). Tudi na Krasu *γombrĭéla* iz ital. *ombrella, γolándr Oleander*-Strauch; v Podgorji v Istri govoré *gonjati* namesto **onjati vo-*

njàti (Letopis Mat. slov. 1879. 138). Enake pojave nahajamo tudi v velikoruščini (*gužъ* poleg *užъ*), v maloruščini in posebno pogostoma v lužiški srbščini (prim. Mikuckij, Materijaly dlja kornevago i obъjasnitelьnago slovarja I. 8). Ta *g* ni v glasovnem oziru tako nepotreben, kakor si to misli A. Raič (Stapleton, v Jahresbericht d. Oberrealschule Laibach 1888, p. 15). Znano je, da je pred vsako besedo z vokalom na početku slišati pred vokalom neki poseben glas, katerega fizijologi imenujejo vstavek (Einsatz); slovanski jeziki pa ne marajo dosti za take vstavke ali spirite in se jih izogibajo tako, da pred vokal postavljajo *j, v* ali *h* (=γ); na mesto poslednjega pa more nastopiti tudi *g* v narečjih, ki spiranta γ ne poznajo. — Ta beseda je tudi podstava naslednji:

Ódrnica, e, subst. f., Gerüstbrett. Tako govoré pri Fari in sicer izrekajo *ŭódrnca.*

Okopáti, okópljem, verb. pf., durch umständliche Reden oder Gründe zu etwas bewegen, für etwas gewinnen (Tržič).

Okrép, a, subst. m., Haut über einer Flüssigkeit, wenn sie kalt geworden ist (Podgorjane). Prim. nsl. *okrěpniti, okrěnoti* kalt werden, erstarren; stsl. *iskrěpnąti* isto (Miklosich, Etym. Wtbch. 139: krěpŭ).

Opelìhniti, opelìhnem, verb. pf., ohrfeigen (Gorenjsko). Ta beseda kaže v slovénščini precej navadno méno *s*/a s *h*/jem: v Celji govoré *opelìskati;* najbrž je onomatopoetičnega izvora.

Ostékelj, ostéklja, subst. m., Fensterladen (Tuhinj); izgovarja se *ostékl.* Beseda mi je nejasna, ali slovenska ne bo; podoba je, da je drugi del (-stékl) iz nemškega *Studel,* srvn. studel, stuodel, stvn. studal, stuodal: die Unterlage, der Pfosten, die Säule: prim. *štrukelj* iz Strudel. *Studel* se glasi v tirolščini *g'stüedl,* das *ôfengstüedl,* das um den Ofen herum angebrachte Gerüste (g'schâl; Schöpf, Tir. Idiot. 724); v bavarščini pa nahajamo: *Beistudel, Thürstudel* postis; *Fensterstüedel* subtellia; *Hauptstudel* Kopfgestell des Pferdes. Pričakovali bi vendar *š* namesto *s*/a; vsa stvar je jako na vagalici. — Janežič ima v svojem slovarji: *ostekel* m., Halsband, v čemer morda tiči Hals-stückel (prim. Schmeller-Frommann II. 731: Stuck, Stücklein).

Ozìmec, mca, subst. m., Winterflachs (pri Fari, kjer pravijo tudi *ozìmen lan*; izgovarjajo pa prvo *azèmc,* drugo *azìmn lán*: zakaj stoji za povdarjeni *i* zdaj *è*, zdaj zopet *ì*, ne vem povedati). Pri Janežiču je *ozimec* sploh Winterfrucht. (Dalje prihodnjič.)

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

V.

nedeljo popóludne je bilo napovedanih mnogo gostov k Lukičevim. Pri fari, kateri je pripadala graščina, praznovalo se je žegnanje, in ta dan se je obhajal, kakor okrog po vaséh, tudi gôri v grádu.

Z Griča so se pripeljali vsi v dvéh velikih kočijah, z Verbljenja, tudi ne ravno oddaljenega gradú nizdolu ob Krki, prišli sta dve póstarni gospodičini in dva netjáka njiju, oba vojaška gojenca, ki sta pri tetah pobijala čas svojih počitkov. Tudi zdravnik Štupa, nazivan od vseh »gospodom doktorjem«, oglasil se je in pozneje popóludne so pričakovali gospoda Tomaža.

Krasen dan je bil in vsa družba se je razveseljevala na vrtu za gradom. Pavel je bil pred par dnevi dobil pri Vodétu dva potujoča godca ter ju najel za nedeljo in ta dva sta izkušala svojo umetnost; ves mladi svét je plesal po travi pod košatimi jablani, starejši so pa sedeli ob pogrnenih mizah na drugem konci vrta. Major je igral s Podgorsko, vdovo Hahnovo in s starejšo vrbljensko gospodičino obični whist, gospod Tomaž pa je pozneje zbral zdravnika, majorko in drugo Vrbljensko k taroku.

»Četvorko bomo plesali, četvorko!« glasilo se je raz zeleni odstavek, in godca sta izkušala po svojih močeh introdukcijo.

Guvernanta je bila, ki je klicala to na ves glas, in pristavila »Kàj ne, gospod pl. Lukič, Vi ste takó ljubeznivi, da ukažete četvorko?«

»Česar želite!« hitel je Pavel, ki je bil hvaležen guvernanti, da se ne briga mnogo za Zorko, nego bolj za doktorja Božana.

»Oh, kakó sitno!« vzdihnila je podgorska Ema, ki je ravno z mlajšim vrbljenskim kadetom séla na klopico v senci leskovega grma.

»Zakaj?« vprašal je sedemnajstletni mladenič, menèč, da je on kàj nerodnega zinil.

»Oh, takó prijetno je na tej klopici! Odpočije se lehko!«

»Res, prav prijetno! Pa potem lehko —«

»Dà, po četvorki prideva sèmkaj!« méni resno Ema.

»To je krasno! Po četvorki se tu vidiva!« ponovil je on in jo vêdel k drugim, ki so se že uvrščali. Bilo jima je, kakor ljubimcema, ki dogovorita prvi sestanek. In kadet je bil tudi že res ves v ognji za Emo; ves popóludan je ni izpustil in premišljeval je le, kakó in kje bi ji razodel to svoje čustvo; srčan je bil, samó malo okoren, in sedaj se mu je pokazala nenadoma najugodnejša prilika; kakó lepó, idilično, tam na klopici pod leskovim grmom! Če ji položí roko okoli pasú, in jo poljubi, niti videl ga ne bode nihče; tri góste veje so zakrivale óni kotíček. Med četvorko je ogledal kakor porojen general vse pozorišče in bil je takó zamaknen, da niti besedice ni zinil.

Ema ga je morala vzdramiti.

»Zakaj pa ne govorite ničesar?« šepnila je Podgorska.

»Oh — pozneje, gospodičina, pozneje!« dejal je kadet ravno takó in ves rdeč v lice. In Ema se je takisto zardela.

Tudi drugi so se bili našli, kakor bi drugače ne moglo biti: Pavel in Zorka, Vid in koketna guvernanta, starejši vrbljenski kadet in Klara; ostali gospodičini podgorski in brat Markec so se morali samí zabavati, in uporabljali so priliko po svoje. Sedaj so plesali vsi štirje tudi četvorko, ali v tem je védel Markec dobiti kaka jábolka ter jih je metal poredno med plesalce; posebno guvernanta mu je bila priljubljen smoter in menil se ni za njeno karanje.

»Ná, ná, le gledi jih!« šepnila je štirinajstletna Roza mlajši svoji sestrici; »za naju se nihče ne briga! Oh, le čakaj! Nocoj še povém vse mami!«

»Prav imaš! Jaz res ne vém, čemu sva tukaj?« deje mlajša.

A tu sta jela godca igrati veselo koračnico kot finale, starejši kadet je ukaze svoje jel kričati še glasneje in tudi te dve nezadovoljni plesalki sta veselega, vročega lica skočili v kolobar, katerega je velel napraviti reditelj.

»Kakó lepó! Kakó veselo!« vzkliknila je Roza.

»Oh, še jedenkrat, še jeden pot!« prosila je mlajša sestrica.

Četvorke ni bilo nì konca nì kraja, in v glasnem smehu sta celó Ema in njen častitelj pozabila klopice pod leskovjem.

Godca sta prva omagala; »oh, oh!« vzdihnili so vsi in par za parom je jel šetati.

»Ne, Klara, ti ne bodeš sedela v travi! Vroče ti je«, vzkliknila je Ema.

»Res je takó, gospodičina!« pritrdil je Vid; »rosa bode kmalu tu.«

»Oj, tam-le je klopica!« vzkliknila je Klara in skočila kvišku.

»Oj — ta je moja, ta je najina!« vikne Ema in steče naprej, njen kadet pa za njo. Zasela sta klopico prej, nego je bilo Klari možno dospeti tja.

»Pojdem pa v travo!« zagrozila se je Klara.

»Kakor hočeš!« odvrnila je Ema trmasto.

»Ne, gospodičina, izprehod je takó lep, pojdiva tu doli,« silil je Klarin spremljevalec.

Odšla sta na drug konec vrta.

»Vam je li vroče?« vprašal je mlajši Vrbljenski, ker ni védel in našel umestnejšega uvoda.

»Grozno! Vam tudi?«

»Tudi!«

Potem je nastal dolg molk; napósled se je zaletel kadet:

»In — in še bolj — tu pri Vas, gospodičina Ema!« šepetal je in izkušal ujeti nje roko.

Ona mu je levico pustila, z desnico pa pritisnila pahljáčo k ustnom. Zrla je k tlom, a ni si mogla kàj, da ne bi se za trenutek ozrla po stráni vánj.

Mladeniču je vzrasla srčnost. Stiskal ji je roko in šepetal:

»Ema, gospodičina Ema, jaz Vas ljubim — jaz te ljubim — Ema!«

In ker se mu je zazdelo, da čuti lahek pritisek nje roke, sklonil se je naglo in ji pritisnil poljub na ustna.

Ali zdajci zazvení za njima glasen smeh: »Hi, hi, hi, hihi!« in razposajeno lice mladega Markca se prikaže iz leskove góšče. »No, čakaj Ema, to povém guvernanti, kakó sta se mílila — ej, ta se bode smijala!«

Ema je stala bleda kakor zid pred njim in nì besedice ni mogla črhniti. Kadet pa je jezno zgrabil dečka in ga postavil pred sé na klop.

»Kaj me stiskaš takó?« kričal je Markec.

»Mòlči!« sikal je óni; »mòlči, če ne! —« Zajedno je pomembno mignil z roko.

»Čakaj, sedaj pa gotovo povém! Ti me ne bodeš tepel — ne!« véčal je Markec ves srdit. A nikogar ni bilo blizu, da bi ga bil čul.

Sedaj je Ema posegla vmes!

»Mòlči, Markec, ljubi Markec moj! Če bodeš molčal, dobiš sladkorja — veliko sladkorja — kolikor ga bodeš hotel!«

»Kdaj?« vprašal je bratec oprezno.

»Kadar bode moj teden.«

Na Griči sta oskrbovali starejši deklici vsaka po jeden teden domače gospodinjstvo.

Markec je bil navidezno zadovoljen in je obljubil molčati. Sprva se mu je tisti poljub, kateri je bil zasledil, zdel samó smešen, in vreden, da se raznese domačim; ali sedaj se mu je jelo svetiti, da je to nekaj, kar ni prav, in čutil je, da ima Emo v svojih rokah. Da pa navzlic nasprotni slovesni obljubi ob prvi priliki pové vse, kar je videl, to je bilo že takó skleneno v njem. Ema je tudi to slutila, in ostali večer ni bil več vesel zánjo. —

Igralci so se bili naveličali kvartati in gospá Lorica, ki je imela dosedaj mnogo opravila, kajti morala je vedno pogledovat v kuhinjo in nadzirat, da so bili gostje na vrtu z vsem oskrbeni, kakor mora to biti, kadar se praznuje žegnanje, pridružila se je sedaj tudi mladim ljudem. Jeden si je zmislil, da bi »lovili slépo miš«, in majorka je bila takisto pripravljena stopiti v kolo. Zgodilo se je, da je Vid, ki je moral dvakrat »loviti«, obakrat ulovil gospó Lorico; saj ni bila več toli brzonoga, kakor deklice. Vsa vzhičena pa je v drugo izjavila, da ne mara več; čutila je, da nekaj ni prav. Drugi, ki so stali ob kraji in gledali, so se smijali, le vrbljenski gospodičini sta jedenkrat na lahko med seboj zašepetali. Podgorski mladi svét je hotel póleg zdravnika Štupe tudi gospoda Tomaža dobiti v kolobar in stalo ga je mnogo truda in odločnosti, da se je ubranil. Konečno je bilo ukazano, da se morajo ohladiti, in potem se odpeljejo. Vse oporekanje ni pomagalo.

Major je prisédel za ta čas h gospé Hahnovi. Ona je imela že ves popóludan svoje očí vedno le ob Zorki, kolikor je mogla, in je z zadovoljstvom opazila, da je Pavel nje zvesti spremljevalec. Vse drugo je ni brigalo, le majorja bi bila rada malo od straní potipala, kakó bode pač on sodil o tem razmerji. Sedaj je bila morda prilika; zajedno je videla, da sta šla Pavel in Zorka v cvetlíčnjak.

Major ji je prišel nevedé kar naproti.

»Veselje imate s svojo hčerko, gospá milostiva,« dejal je in gledal za mladim parom. »Takó vesela, živa in lepa!«

»Vi mi laskate, gospod major,« zavrnila je Ana pohlevno, ali zardela se je od samega veselja; »vender srečna sem, da jo imam! Kakó pridna je tudi in dobra — dobra —!«

Umolknila je in čakala, kaj poreče major.

»Jaz ji želim dobrega možá!« dejal je óni.

»I, to je, to; da bi bil dober! Mož se dobí, ali dober, to je druga. Pa — saj je še mlada!«

Zdaj sta prišla Pavel in Zorka zopet iz cvetlíčnjaka in da ni bilo tako mračno, videla bi bila óna dva, kakó rdí deklica v lice; na prsih je nosila menda ravno sedaj utrgan nagelj, in takó molčé sta stopala oba drug póleg druzega, da bil vsak bližnji opazovalec iz tega zgovornega molčanja lehko spoznal, kakó polni sta obema duši in srci.

Starejša gospodičina z Vrbljenja je pristopila k majorju.

»Kakó prijazen, lep par je to!« dejala je s poskusom govoriti in nasmehniti se šegavo, kolikor môči.

»Saj res!« pritrdila je Ana, major pa je s smehom omenil: »Škoda, ker je Pavel še takó mlad! Kaj mislite, gospá milostiva?«

»Hm, premlad? Bolje, nego prestar!«

»Eh, jaz mislim, mož mora biti petnajst do dvajset let starejši od žene, potem je pravo razmerje! Nasprotno se premala razlika pozneje preveč — razširi! Ha-ha!«

»Vi sodite po sebi, gospod major! A ni vsakdo takó srečen!« méni vdova Ana.

»Eh, eh, ničesa se ne vé, ničesa!« pristavi z zlobnim naglasom vrbljenska gospodičina ter gleda ostentativno okoli, kakor bi koga iskala.

Major sam ni védel, zakaj mu pogovor, zdaj ni bil po volji, dasi ga je on sukal vedno na smešno stran.

»Ste li kàj izgubili?« vpraša naglo Vrbljensko.

»Oh, ne! Gospá majorka — kje je? — Čas bode, da se poslovimo! Z doktorjem, z Vašim dunajskim doktorjem je šla tod okoli grada!« pravi gospodičina.

Majorju to tudi ni bilo všeč, toda kazal je malomaren obraz.

Gôstje so se jeli zbirati; po nôči se gospé niso hotele voziti.

Vidu se je v tem nekaj pripetilo, o čemer si ni bil nikdar pozneje v svesti, kakó se je pač naključilo.

Danes ga je bila v tej veseli, mladostni družbi pustila vsa običná resnoba. Plesal in skakal je z drugimi, šalil se, govoril neumno, kakor si je pozneje sam dejal, in bil napósled res popolnoma razpoložen, učiniti kakšno pravo budalost. Guvernanta je koketovala ž njim in on ji je kmalu povoljno odgovarjal. Toda ves popóludan ni imel prave prilike ujeti le jeden poljub, dasi je, izkušen mož, védel, da mu je gotov, ako le hoče. Morda ga ravno zadnje spoznanje ni storilo podjetnejšega.

Zvečer je videl, da je odšla guvernanta v grad, in védel je, da imajo vsi svoje plašče, klobuke, solnčnike in druge stvarí spravljene v sobi póleg biblijoteke. Videl je, da je odšla sama in slutil, da gre po obla-

čila. Drugi so stali v raznih gručah na vrtu, on pa je mahoma sklenil, iti za njó. Pred gradom se mu pridruži majorka, ki je hotela še v kuhinjo.

»Naročit grem še nekoliko potvíc in sladkaríj, da jih deklice vzemó s seboj!« dejala je in takó sta šla skupaj do grajskih vrat, kjer je Božan postal, dasi je videl, kakó je uprla ôna za trenutek pogled vánj.

Nameraval je sprva, vrniti se na vrt, toda guvernanta mu je prišla zopet v misli, in ker je menil, da je majorka v pritlični kuhinji, šel je v prvo nadstropje proti biblijoteki. Nekoliko korakov dalje je bila njegova soba, in zato se ni moglo videti nikomur čudno, da je tu hodil.

Vrata v biblijoteko so bila na pol odprta, v sobi sami pa temno, kakor na mostovži zunaj; vender je ugledal Vid blizu vrât žensko podobo in hitro vstopil.

»Oh, vender sem Vas našel!« šepnil je in objel žensko okoli pasú ter pritisnil gorak poljub na nje ustna. Čutil je, da se mu je ona hotela izviti — a le za trenutek — potem pa ga objela in vrnila mu poljub.

V tem pa se začuje raz stópnic guvernantin glas:

»Klara, Ema, Roza, pridite vender!«

Vid je strahoma odstopil.

»Ostanite!« dejala je ôna, katero je ravno sedaj objemal, in on je spoznal gospó Lorico. Še jedenkrat se ga je oklenila, in on — nje skoro ne vedé, kaj počenja. Prijel se je ob predalnik, zavrtelo se mu je in sram ga bilo. Majorka pa je bila že izginila in zaprla duri za seboj. Doktor je slišal velik šum in glasen govor iz sobe póleg biblijoteke, odprl napósled vrata in šel tiho v svojo sobo. Vzel je vrhno suknjo in prišel zopet na vrt. Nihče ga ni videl, niti iskal; le guvernanta je sedaj prišedša iz grada, sukala se na vse straní, da bi ga ugledala, in potem pritekla k njemu, moléča mu že zdaleč roko k slovesu. Vid je bil pa zdajci strašno okoren in lesen, niti vêdel ni, bi ji li tudi podal roko ali ne.

Poslavljanje je trajalo dolgo; obetali so vsi, da se snidejo kmalu zopet na Griči ali v Vrbljenji — konji so nemirno topotali po ostrem pesku; a tudi temu je bilo konec in odpeljali so se.

Mesec je pokazal svoj prvi krajec izza vzhodnih hribov in med lahkim šumenjem Krke, ki se je prijetno razglašalo po dolini od gorenjega jeza nizdolu, odmevalo je klopotanje kónj, ki so vlekli kočije po gladki cesti.

»Mi pa še ne gremo, in — ne gremo!« vzkliknil je Štupa, ki je stoprav sedaj oživel.

»Dobro, dobro! To je prav!« dejal je major, in vender je zvenelo nekaj iz njegovih besed, kár je pričalo, da mu to ne bode nič kàj ljubó.

Pavel, Vid in gospod Tomaž tudi niso pritrdili.

»Pojdimo v vas k Vodétu!« silil je Pavel in vsem je bilo prav takó.

»Pa vender — jeden kozarec še!« silil je major uljudno in šel k mizi na vrtu, kjer je majorka ukazovala služkinji. Natočil je kozarce, vsakdo je vzel svojega, trčili so in izpili do dnà.

»No, še jednega!« klical je major malo boljše volje.

V tem sta se ujela Vid in majorka s pogledi, toda on je povesil očí. Še vedno ga je bilo sram.

Štupa je govoril kratko zdravijco, kakor jim je bil priučen mnogim in mnogim, in izpraznili so znóva kozarce.

Ko so korakali vsi štirje — major je ostal domá — po dolini, pričel je Pavel peti in takó so veselo rómali do Vodéta.

Stari Lukič pa si je užgal lulo in šel parkrat po vrtu gori in doli.

»Ti, Lenora,« dejal je nenadoma, »ali se ti ne vidi, da Pavel preveč gleda za óno — óno — Zorko?«

»Ne da bi védela,« zavrnila je majorka; ali možá ni pogledala!«

»To bi bilo nespametno!« končal je on. Pazil ni niti, kakó zamišljena, vzburjena je žena. —

Pri Vodétu so našli štirje znanci takozvano »kamro« prazno, in to so zaseli. Dasi niso bili žejni, vender so pili, kakor bi bila to jedina njih naloga. Mánica je sedela pri drugi mizi, čakaje, da je bil bokal prazen, in je prinesla polnega.

Pavel je prisédel k nji ter hotel nekaj tiho govoriti ž njo.

»Zakaj niste dopóludne prišli? Lehko bi bili!« dejalo je deklè in se nekoliko odmeknilo.

»Ne, Mánica, ne!« hitel je gospod Tomaž; »jaz sem danes vse videl, Pavel ima drugo, nikar mu ne verjemite!«

»Molčite, gospod Tomaž! Kaj ste videli?« deje Pavel.

»Oj — vse, vse!«

»Saj vém, vse vém!« dejala je Mánica sukaje konec namiznega prta med prsti.

»Sèmkaj pojdite — Mánica! Prosim!« oglasil se je Vid.

Pristopila je k njemu in hotel je položiti ji roko okoli pasú.

»No, sedaj pa še ta! Tega se várujte, gospodičina Mánica, ta ima tudi že svojo!« smijal se je gospod Tomaž.

»Haha, torej ostajam le še jaz, le jaz!« grohotal se je ranocelnik.

»Vi ste pa za zadnjo uro!« vzkliknila je deklica s smehom, in vender ji je bilo nekaj drugega skoro bliže. Hitela je iz sobe.

»Oh, ne!« zakričal je Štupa, »za tisto je pa gospod Tomaž!«

Smijali so se, veselili, govorili, modrovali, šalili se v svoji brezmejni lehkomiselnosti in lehkoživosti, in najglasnejša sta bila Pavel in Vid. Obema je tičalo nekaj v prsih, v srcih, dejala bi bila samá, da v grlu, čemur je bilo treba dati duška; in druzega duška nista našla, nego prisiljeno veselost, petje, šalo in kozarec vina na kozarec!

Odšli so pozno, in tedaj sta postála Vid in Pavel še nekoliko med vrati. Tudi Mánica je bila tu.

»Poljubi jo!« velel je Božan tovarišu, in ta je res izkušal vloviti deklico. A zaman!

»Na Grič pojdite po poljube!« je hitela Mánica, in Pavlu se je zdelo, da je jezna.

Zaprl je vrata za seboj in skočil za Vidom.

»Jutri bodeva pa spala!« dejal je dohitevši ga, in potem do dóma nista več govorila; vsak je premišljal záse denašnje dogodke.

— — — — — — — — — — — — — — —

Na Griči pri Podgorskih pa se nocojšnji večer ni končal takó veselo, kakor je bil potekel dan. Markec ni mogel čakati, da bi mu molčanje rodilo kàj sadú v obliki sladkorja. Že med pótem — vozil se je pri materi z vdovo Hahnovo in z najmlajšima sestricama — razodel je vso skrivnost, ki mu je težila nežno srčece. Strogost gospé Podgorske se je lotila vseh drugih, in nápósled je bila kriva vse nezgode — guvernanta, da ni dovolj pazila na deklice.

»Sevéda! Popolnoma umévno!« pristavila je Podgorska z jeznim postranskim pogledom.

Ema, Roza in najmlajši sestrici so spale skupaj z guvernanto v jedni sobi. Mlajšim je spanec kmalu zatisnil očí; Ema pa je še jedenkrat skočila iz postelje in hitela h guvernanti. Da sta bili obé karani, to ji je še bolj zvezalo. »In vender ga ljubim,« ihtela se je Ema.

Guvernanti pa je bil tudi jok najbližji, ko se je domislila ukaza in pa, da je bil doktor Božan nápósled takó razmišljen in nebrižen.

VI.

Ono noč je Vid domóv prišedši takoj légel v posteljo, ali zaspati ni mogel. Sedaj še mu je vse temno in nejasno plesalo po glavi, in menda najbolj zarad obilo použitega vina. Sklepal je o marsičem, a skleniti ni mogel ničesar gotovega; nápósled je vender trdno zaspal.

Ko se je prebudil, žarilo se je in hladen piš je prihajal skozi odprto okno. Kakor malokdaj, takó je bil danes skokoma iz postelje. »Kaj se je zgodilo včeraj?« Ta misel je bila prva, ki se ga je lotila. in planil je kvišku. Opravljal se je, kakor bi se mu, Bog zna kam mudilo in stoprav, ko je imel že klobuk na glavi, stopil je k oknu in zrl v dolino, kakor vprašujé: »Kam — kam sedaj?«

Nad Krko je ležala lehka meglíca; po orehih v bregu so se hripavo prepirale pisane šóje.

»Kam?« vprašal je nehoté poluglasno.

Doktor Božan je bil mož, kakor jih, čeravno ne pogostoma, vender toli nahajamo med sabo, in ki so v skupini svoji poteza v znaku našega časa ter našega ožjega národnega razvitka. Pošten, odkrit, resen — ne samó zato, ker je to bilo vkoreninjeno v njegovem značaji, ampak tudi zato, ker se mu je poštenim, odkritim, resnim biti — časih potrebno zdelo, torej po premišljevanji in z namenom. Tu je stal v moráli svoji na dveh stališčih: stóri dobro, ker je dobro — dobro; in: stóri dobro, ker to je Bogú všeč! Kakó pa je mislil o Bógu — to smo že čuli. Očito je tudi, da mu je óni fatalistični materijalizem, ki se mu je zdel v življenji najprikladnejši kažipot, bolj vzgojil in razširil najgrše svojstvo, ki se nas že takó drží ter se bode na veke držalo našega žitja, kakor koža života: — egoizem, sebičnost. V nji je sicer videl on le prirodno posledico in tudi pogoj vspešnemu »boju za obstanek«, a to tudi tedaj, kadar ji je trebalo dati grše, primernejše ime. V dejanjih svojih sploh ni bil premišljen, ali kadar je bil, ravnal je po teh načelih. In reči moremo, da je bila ta izobrazba le sad óne proste, samosvoje poti, po kateri je od nekdaj hodil. Domá, porojen v kmetski hiši, dasi imoviti, stal in hodil je vender od mladih nog sam brez duševnega voditelja; sam si je izbiral, kar mu je ugajalo v učenji, in sam si je bil potegnil črto, po kateri mu je bilo iti. Da je bil vztrajen, umeje se samó ob sebi pri takih ljudeh; nosil je tudi, in to je takisto povse umévno ob taki vzgoji, samó jeden — in če smemo takó reči — abstrakten — ideal v prsih, ljubezen do svojega rodú; toda iz tega mu je prav tista že označena sebičnost rodila in gojila dober kos delomornega pesimizma.

S Pavlom sta bila prijatelja, iskrena prijatelja, dasi je Vid mladega tovariša v vsem nadziral. Kaj ju je družilo, o tem si Vid sam ni bil v svesti in težko bi bil to komu mogel razložiti. Zdelo se mu je samemu, da sta le zato drug za druzega, ker uméje Vid otročarije Pavlove, v tem ko Pavel prenaša zbadljivost in sarkazem Vidov in mu je v vsem skoro podložen.

In v kakšnem razmerji je stal sedaj nenadoma mlademu svojemu prijatelju nasproti? Poštenost mu je velela, da je lopov, odkritost — da je hinavec, resnoba — da je glumač in vse skupaj mu je dejalo, da je to, kar je storil — podlo, brez kraja in meje — podlo.

Pretesno mu je bilo v sobi. Hitel je venkaj, hitro kakor tat se splazil po stópnicah in venkaj — le venkaj v hladno jutro, v gozd, kjer ga ne bode videl nihče! Tam pod gostolístnatimi bukvami je jel postájati in na novo premišljati.

»Pijan si bil!« dejal si je dva — trikrat. »Pa kaj si more ôna misliti? Da sem nje iskal, njo hotel poljubiti, ravno njo, in ne óne druge? In zakaj mi je ôna vrnila poljub?« In tu je v duhu prédenj stopila vitka podoba lepe majorke, in zdelo se mu je, kakó vabeče, omamljujoče se upira vánj nje veliko modro okó.

»Ne, ne, takov izdajalec ne morem, ne morem biti! Odpotovati, to je jedini pomóček! Še danes odpotujem!«

Potem pa je znóva jel ugibati, ali je bilo njegovo ravnanje res podlo, kaka je krivda njegova; in ta bòj, to sklepanje in to sanjarjenje o lepoti gospé Lorice — vse se je čestokrat ponavljalo. A čimdelj je trajal ta bòj, tembolj je lezlo nekaj na površje, sprva prikrito in večkrat odbito, ali potem le bolj in bolj, in napósled je zmagovalo: to je bil Vidov egoizem.

Póludne je zazvonilo, ko se je vzdramil vrhu goré nad Dvorom pod sénčnato búkvijo ležèč.

»Odpotovati ne morem, ne smem!« dejal je sedaj. »Kaj bi ugibali, kaj bi si mislili? In — konečno? — Pameten bodi, Vid, in — pazi! Do sedaj še nisi bil nepošten! In to je vse napósled — usoda!«

Takó si je utešil vést, skočil kvišku in kakor zadnjič v ónem jarku po rdeči prsti, takó je udaril sedaj s paličico po zelenem máhu in potem po nizki búkovi veji, govorèč skoro glasno: »Oh, ne bodimo neumni!«

Domóv prišedši je srečal prvo na stópnicah — gospó Lorico. Zardel se je, kakor šestnajstleten mladenič, toda ôna ga je smehljaje pogledala, in na njegov némi pozdrav glasno klicala:

»Lepe reči to, gospod doktor! Vi si menda tudi glavo zdravite, kakor Pavel! Toda Vi v zraku, on v postelji!«

V tem je pa že prihajal Pavel, in Vid mu je hitel naproti; bilo je, kakor bi se bal majorke. (Dalje prihodnjič.)

Vesela vožnja.

Humoreska.

Spisal **Ivan Hribar.**

(Konec.)

Tega možá obiskat sta se peljala Krêmen in Konec. Ker sta na izposojenem kolêslji pozabila kmalu prejšnje mučne vožnje od Zalesja do Mačkovca, zaplela sta se v živahen pogovor, ki se je sukal okoli književnih stvarij, posebno okoli leposlovja.

Od leposlovja pa ni daleč do ljubezni in zato tudi ni čudo, da sta od romanov in novel, katere sta devala na kritično rešeto, prešla zdajci k pogovoru o ljubezni.

A dobro sta imela plačati to lahkomišljenost. Bodisi, da je bil Konec prezamaknen v zanimivi pogovor, in je zato popustil konju vajeti, bodisi, da je bila temu kriva nekoliko nagnena cesta: kolêselj je zadel nepričakovano s takšno silo ob cestni kamen, da se je Krêmen — ki je ravno popisoval, kakó je bil nevspešno snubil izvoljenko svojega srca — ugriznil v jezik in da je Konec zdrknil s sedeža v kolêselj.

Zdaj sevéda je bilo mahoma konec pogovoru o ljubezni. Kreménu, ki je prej prijatelju svojemu zatrjeval, kakó prezira in sovraži vse ženstvo zarad sebične njegove preračunljivosti in hinavskega srca, napolnilo je sedaj srce sovraštvo do dohtarjevega konja; sovraštvo, ki je bilo precèj korenitejše od sovraštva do ženstvá.

V tem, ko je dohtar, popravivši se na sedeži, spravljal konja ravno zopet na sredo ceste in je delal naklepe, kakó mu bode z bičem poplačal neprijetni »extempore«, posegel je Krêmen parkrat z roko preko ust ter odpljunil nekolikokrat debelo slino, kajti na srečo se vender ni ugriznil do krví.

»Sram te bodi, da si kupil takšno kljusè«, dejal je bolj pomilujé nego jezno Koncu. »Dirjati ne zna in voziti tudi ne. Ta kònj — kaj kònj! — to kljusè, stopíca ti, kakor bi bilo slepó. Nì ceste ne vidi pred seboj.«

Konca je užalilo takóvo govorjenje. Da je prijatelj ozmerjal njega samega, ne bil bi rekel ničesar; ali da o kónji njegovem govorí takó zaničljivo, to mu je bilo hudó.

»Le môlči,« odgovoril je Kreménu. »Konj ni kriv ničesar. Ti si kriv in pa tvoja nevesta. Pa bi ne bil govoril o nji takó odušev-

ljeno, kakor da ti hrepení srce po nji še sedaj, ko je že soproga in morebiti tudi mati! Prezvestó sem te poslušal in nevedé popustil vajeti. Ako si se torej ugriznil v jezik, smatraj to v pokoro za svojo nerodno ljubezen in pústi konja mojega pri miru!«

A Krêmen konju ni odpustil takó brž. Dobro mu je delo, ko ga je dohtar nekoliko naklestil; a zdelo se mu je še vse premalo.

»Več biča in menj ovsa! Toda kaj ovsa! Osata dajaj grdobi,« dejal je Koncu, ko sta se dirjaje vozila skozi Vrbljene.

Zdajci je pa Krêmen zapazil še nekaj, česar doslej ni videl, bodisi, da se ni dovolj brigal za konja, bodisi, da je misli svoje imel vedno obrnene drugam.

»Ti, Konec! Lepega konja si kupil! Ali ne vidiš, da se kréše?»

Vročina je obšla dohtarja pri teh besedah; kajti sebi v grozo je opazil, da prijatelj prav vidi. Ni mu moglo v glavo, kakó da tega doslej ni še opazil; kakó da tega ni videl že na semnji. Zdelo se mu je, da ne vidi prav. Pa saj je tudi slišal. Da se vranec njegov kréše, o tem sedaj ni bilo nikake dvojbe. Potrtega obraza je zrl vánj in popustil je vajeti.

Krêmen, videč, kakšen vtisek so napravile njegove besede na Konca, hotel ga je potolažiti; zato mu je vzel vajeti iz rók, rekoč:

»Konj je mlad in takšna napaka to ni, da bi se ne dala odpraviti. Dàj ga v róke izkušenemu vozniku.«

In v dokaz, da se kònj res dá še odvaditi kresánja, nategne močno vajeti ter ošine konja; in res je nekoliko časa dirjal lepó. Brž ko je začel stopati počasneje, čulo se je znova, kakó tolče podkev ob podkev.

»Gladka bodem vprašal. On je izkušen o kónjih. Če se bode dala ta napaka odpraviti, pridržim ga; če ne, prodam ga in nikdar si zopet ne kupim druzega.«

Takisto je modroval dohtar in prejšnja dobra volja vrnila se mu je polagoma znóva. Tudi Krêmen je pozabljal, čimbolj sta se bližala Bobovemu, neprijetnega pretresa in ker ga že jezik ni bolel, odpustil je konečno tudi konju in njegovo sovraštvo do njega kmalu ni bilo nič večje od sovraštva do ženstvá.

Že sta se peljala skozi Kolibjo vas. Krêmen je vprašal dohtarja smejé, če ne bodeta izpregla pri županu; toda Konec je udaril konja, da je v divjem diru švignil mimo županove hiše, na katero so Konca vezali takó neprijetni spomini.

Za dobrih pet minut sta se pripeljala v prijazni trg Svibno. Konec je zapeljal k véliki gostilni — rekali so ji pri Cêsnu —

in velel je prijazno pozdravljajočemu ga gostilničarju, naj dá izpreči konja; on sam pa je s prijateljem Kreménom takoj šel na nekoliko oddaljeno, na prijaznem holmci stoječe Bobóvo.

Radostno ju je vzprejel Gladek in ne menj radostno mati njegova. Iznenadila sta ju; kajti prihoda svojega nista bila prej naznanila. Presenéčenje je bilo tem prijetneje, ker Kreména, katerega so na Bobóvem jako čislali in spoštovali, že nekoliko let ni bilo v te kraje. Zato je minilo precèj časa, predno so se razvrstila navadna vprašanja in odgóvori.

Umeje se samó po sebi, da sta prijatelja morala ostati pri obedu na Bobóvem. Med raznimi pogovori, v katere je na veliko veselost Gladkovo vpleten bil kmalu tudi dohtarjev kònj in pa obéh prijateljev ponesrečeni izlet na saněh, minile so debele tri ure, predno so se tega zavédeli.

Koncu se ni mudilo nikamor; on bi bil, kakor je bila to že njegova navada, pri kupici rujnega vinca — in takega je bilo na izbéro na Bobóvem — in pri veselem pogovoru sedèl tudi do druzega dné. Drugače Krêmen. Kakor smo videli, bil je vso pot prava poosobljena opreznost. Tudi sedaj je on prvi opazil, kakó je čas že napredoval in — dasi je s prijateljem Gladkom imel mnogo govoriti o književnosti in o svojih književnih nakanah — opozoril je vender, da bode treba posloviti se.

Gladku sicer ni bilo všeč, da bosta obiskovalca njegova odšla takó kmalu; ali ko je konečno pomislil, kakó kratek je dan in kakó temne so nočí, ni ju hotel več zadržavati. Poslovila sta se torej in ko sta izpila še vsak kozarec obligatnega šentjanževca, napotila sta se zopet v Svibno s trdnim namenom, da dasta takoj zapreči in da se nemudoma odpeljeta domov.

Gladek ju je spremljal. Pot od gradú nizdolu je vodila po krasnem sadnem vrtu. Mnogo drevja v njem je bilo še prav mladega; Gladek sam ga je že bil dal saditi po svojem povratku z vseučilišča. Ves sadni vrt je bil takó lepó urejen in drevje takó skrbno osnaženo, da sta Krêmen in Konec, katera sta prva leta mladosti svoje oba preživela na kmetih, prav z zanimanjem si ga ogledovala. Gladek je jima pojašnjeval, katere vrste jábolk in hrušek prideluje.

»I no, saj res«, prišlo mu je zdajci na um: »nekaj lepih jábolk dal vama bom s seboj.«

Predno sta mu mogla zabraniti, odhitel je že nazaj proti grádu in naročil na oknu prvega nadstropja slonečì materi svoji, naj pošlje v Svibno nekaj jábolk za prijatelja.

Korakajoč proti trgu, vpraša dohtar Gladka:

»Povej, povej, ali je še sodnik Čop na Svibnem?«

»»O še vedno. Veseljak, kakeršen je bil.««

»Tedaj še ni opustil delati dovtipov?«

»»O kaj še. Vselej ima pripravljen kateri.««

»Kaj, ko bi ga povabili k Čêsnu na kozarec ,čmeríke'? Saj menda vedno še toči tisto vino?«

»»O vedno še. Toda, če gremo še v krčmo, potem ne bosta prišla pred mrakom iz nje. Sicer je pa mêni prav všeč, da nekoliko dèlj časa ostanemo skupaj.««

»S Čopom moramo pa vender govoriti in kozarec vina izpiti moramo še tudi, pa naj bi bila celó ,čmeríka', kakor ga imenujeta vidva. Ti, Gladek, pogostil si prej naju, sedaj bodeš pa ti nama gost«, prestriže pogovor Krêmen.

»»Dobro, pa ga bomo,«« odvrnil je veselo smejé se Gladek, ki je védel kaj pomenja takšno odločno krčmoljubno govorjenje sicer takó opreznega Kreména in koliko so danes vredni trdni nameni njegovi in Končevi.

Toda Krêmen, dasi je čutil sam, kakó nenavadno dobre volje je danes in kakó ga veselí posèt na Bobóvem, zatrjeval je vender: »Po dnevi bodeva že še prišla do Mačkovca. Samó pol ure bodemo posedéli.«

Bilo je torej dogovorjeno. Vsi trije so stopili v gostilno Čêsnovo. Konec je naročil liter čmeríke; Gladek pa je v naglici napisal sodniku na svojo vizitnico, naj pride v gostilno, češ: gôstje so tu.

Naša trójica še ni sedela pet minut v gostilni, ko se vrata odpró in se na pragu prikaže krepka postava sodnikova. Postál je nekoliko, bodisi, da ni pričakoval teh dveh gôstov, bodisi, da je imel pripravljen kakšen dovtip, ki se mu ni zdel prikladen za to družbico. Kmalu pa se je osvestil, stopil korak dalje in dejal: »Konec Kreména je Gladek.«

»Čêsen, držite me, da se ne zvrnem vznak!« »Po trebuhu me — je začelo griztil« — »Skoro me je zadela káp!« — takó so Gladek, Krêmen in Konec odgovarjali sodniku na njegov pozdrav; ali konečno je popal vender vse krčevit sméh o tem takó naglo improvizovanem dovtipu.

Sodnik pa je prisédel in začelo se je veselo, dovtipno pomenkovanje o raznih stvaréh.

V tem pa so se polnili kozarci, v katerih se je zdelo, da se Čêsnova čmeríka kar suší.

Nepredirna temà je že bila, ko je dohtar ukazal zapreči.

»Krêmen, danes je pa še tebe prevarilo. Nì do Mačkovca ne bosta prišla za dné,« pravi Gladek.

»»Nič ne dé. Konja imam sicer nerodnega in voznika tudi, a tolažim se s tem, da je cesta široka. Sicer se pa ni môči vsak dan voziti na sanéh,«« odvrne šaljivo Krêmen.

»Na dobro zdravje in na prijetno sánkanje nazaj!« pravi sodnik in dvigne kozarec.

Ko so bili prijatelji trčili in izpraznili kozarce do dna, pristavi Konec: »Ti, Čop, pomisli da je danes vérnih duš dan in izpodvéži si malo svojo dovtipno žilo.«

V tem je bil gostilniški hlapec upregel konja. Krêmen je stopil, poslovivši se od Gladka in Čopa, h kolêslju ter je hotel zlesti vánj. A komaj je postavil nogo gôri, omahnil je bil že tudi nazaj, kajti zdelo se mu je, da se je ob nekaj zadel. Ker je védel, da sta pustila voz prazen, ni si mogel tega razložiti. Potolažil ga je šele hlapec, rekoč: »Nič se ne bojte, gospod! Košára jábolk je, katere so poslali gospá grajska.«

Zdaj je šele zlezel na voz in se začel zavijati v velik robec, kateri je zjutraj vzel iz mesta s seboj, v tem, ko mu je hlapec ovijal konjsko odevalo okoli nóg.

Dohtar Konec je zlezel na voz z druge straní. Spomnil se je bil sicer, da si je namenil vprašati Gladka, če se dá odpraviti še napaka konja njegovega, ki se kréše; ali sedaj, ko bili póleg sodnik, gostilničar, natákarica in hlapec, nikakor ni hotel izdati slabosti svojega »vranca«. Saj je védel da se mu zarad prvega njegovega konja, katerega mu je primešetáril Hladè, posmehujejo še vedno. Hotel je tedaj reputacijo svojo rajši popraviti. Zato je, sezajoč z levo roko v hlačni žep, da bi dal hlapcu navadni napitek, proti Gladku obrnen dejal:

»Kàj ne, da sem kupil lepega konja?«

Gladek je stopil h konju ter ga potipal po plêči; ali predno se je mogel oglasiti, odgovoril je na dohtarjevo samohvalo hlapec: »»Lepa živalca res; škoda le — —««

»Kaj škoda?« vpraša hlastno Konec, ki je pri prvem delu hlapčevega odgovora že posegel globočę v žep, mislèč mu podvostročiti napitek,

»»Škoda le, da je na jedno okó slep,«« končal je mirno svojo opombo hlapec.

Dohtarju je bilo, kakor da ga je udarila strela. Da ni bilo takó temnó in da svetílka, katero je držal v roki hlapec, ni imela takó zamazanih šip, bili bi navzočni gôstje videli, kakó je obledel, ko je nekako omotično naslonil se ob zahrbtje kolêslja. Bič, po katerem je ravno sezal z desníco, izpolznil mu je hipoma iz nje nazaj v usnjato nožnico in lépo število desetíc, s katerimi je hotel nagraditi gostilniškega hlapca, vsulo se mu je iz levíce nazaj v žep.

»Kaj? Slep je, praviš?« začudi se Gladek, v tem, ko se je sodnik jel na ves glas smijati in je še porogljivo pristavil: »No, se vsaj ne bode bal strahov nocoj, ko je takó temnó«.

»»Lažeš!«« raztogotí se dohtar in skoči s kolêslja. »»Lažeš, capín! Ti si slep, pa ne konj.««

»Ne jezite se, gospod! Nisem Vas hotel žaliti; kajti mislil sem si, da Vam je napaka, katero ima Vaš kònj, itak znana. Sicer pa to ne škodi veliko, kajti slep je na le levo okó,« opravičuje se hlapec.

»»Lažeš, pravim ti, kònj ni slep!« odvrne zopet razdraženo dohtar ter potegne hlapcu iz rók svetilko in odpre nje vrátca. Posvetivši konju pred levo okó, pravi samosvestno:

»Le poglej, Vinko, kakšen bedak je ta capín. Kákšno čisto okó — in on trdi, da je slepó.«

»»Ne obsojaj prehitro,«« pravi Gladek, pristopivši k njemu s sodnikom in Kreménom, ki si je v tem odvil noge iz podnožnega odevala in muzaje se zlezel s kolêslja.

Vzel mu je iz rok svetílko ter se približal ž njo desnemu očesu konjevemu. Kònj je takoj zamižal. A ko se je zopet približal levemu očesu, zatisnivši kónju desno okó, gledalo ga je čisto in jasno in trepálnica se niti zgenila ni.

»Na levo okó je slep,« konštatuje mirno Gladek in začne Koncu razlagati, po čém se to spozna.

»»Pa zakaj mi tega doslej še nikdo ni povédal!«« togoti se dohtar.

»Morebiti te niso hoteli žaliti ali pa nikdo opazil ni napake, kajti konj je sicer res lep.«

Sodba je bila torej izrečena in ta sodba je trgala srce Koncu. Kakó ponosen je že bil, da je sam kupil takó lepega konja; a danes je moral spotoma zvédeti, da ta kònj ne dirja lepó in da se kréše; konečno pa še, da je — slep!

Hudó mu je bilo, silno hudó. Molčé je sédel na kolêselj in ko je videl, da je Krêmen póleg njega že zavit zopet v odevalo in robec, ošinil je konja in odpeljal se je, ne da bi bil rekel komu: »Z Bogom!« Slišal še tega ni, da mu je sodnik dal na pot nov dovtip: »Slep je lep.«

Vsi tisti, ki so stali okoli voza, vrnili so se nazaj v hišo, kjer je bilo sedaj zopet novega govorjenja o Končevem slepem kónji; le hlapec je postal nekoliko časa na cesti in poslušaje vedno bolj oddaljujoče se ropotanje kolêslja, dejal je: „Preklicano sem neumen. Kàj nisem mogel molčati? Dobil bi bil vsaj dober napitek. Saj pravim, no!«

Konec in Krêmen pa sta se molčé vozila po gosti temi, katera ju je obstirala. Težko je povedati, kaj se je godilo v Končevi duši. Jezen, silno jezen je bil sam náse. Prvič od ónega usodepolnega jour-fixa mu je začela zopet vstajati misel, da bi kônja in voza ne bil prav nič potreboval in da se je grozno prenaglil.

Konečno je togi in jézi svoji vender dal duška, naznanivši Kreménu, da bode prodál takoj jutri kônja, kolêselj in saní. Kreménu je bilo žàl, da je izlet, katerega sta se veselila oba, imel za prijatelja njegovega take žalostne in brižne nasledke, zato mu je začel prigovarjati, naj se potolaži in kônja venderle obdrží. Zagotavljal ga je, dasi je sam bil prepričan o nasprotnem, da kònj ni takó slab, kakor misli sedaj, češ: ti se rad zaletavaš iz skrajnosti v skrajnost. A vse to tolažno govorjenje ni izdalo ničesar; temveč dohtar Konec je storil trdni sklep, da vsekako prodá to »slépo kljusè«, kakor je krstil sedaj »lepega svojega vranca«.

Ker je bila po zapadu solnčnem cesta zopet zamrzla in ker je konečno vender bilo treba spravití saní v mesto, prepregla sta prijatelja pri Knoftru v Mačkovci zopet kônja, presedla, ne da bi bila odgovarjala mnogo zgovorni gospodinji, na saní in dobro uro na to sta bila — ne da bi se jima bilo po poti pripetilo kàj posebnega — vsa premrzla in zaspana zopet v mestu.

Ko se je drugo jutro vzbudil dohtar iz nemirnega spanja, v katerem so se vrstile sanje za sanjami o slepih in švépastih kónjih in ponesrečenih vožnjah, začel je premišljevati dogodke prejšnjega dné. Sánkanje, vožnja na kolêslji, vzprejem na Bobóvem, veselo pomenkovanje polno šaljivih dovtipov na Svibnem; vse to se je vrstilo pred duševnimi njegovimi očmí. Vse bi ga bilo sicer zadovoljevalo, ali

spomin na slepega kônja, ki vrhu tega še dirjati ne zna in se kréše, zatemnil mu je vse veselje o dovršenem izletu.

Dà, pa še nekaj! Spomni se, da sta z Bobóvega dobila košáro jábolk s seboj. Takoj pokliče postréžnico in jo vpraša, če ni hlapec od »zlatega vôla« prinesel košáre jábolk. Ženíca odkima, da ne.

Napravi se torej in gre gledat sam k »zlatemu vólu«. Šele, ko je hlapec rotil se, da na sanéh ni bilo nikake košáre, domisli se Konec, da sta jo presedaje pozabila s prijateljem Kreménom najbrž na Knoftrovem kolêslji v Mačkovci.

Najme torej javnega služnika, kateri se za plačo treh goldinarjev obveže oditi v Mačkovec in prinesti tam pozabljeno košáro jábolk.

Komaj pa pride zopet domóv, čaka ga že novo presenéčenje. Knoftrov hlapec vstopi in postavi prédenj sinoči na kolêslji pozabljeno košáro jábolk. Dohtarju je bilo, kakor da se je vse zarotilo proti njemu. Godrnjaje seže v žep in dá hlapcu srebern goldinar; ko je ostal zopet sam, vzklikne ječé: »Torej štiri goldinarje me stojí ta pozabljivost!«

Tri sobote zaporedoma že ni bilo dohtarja Konca v jour-fixe. Shajala sta se le s Kreménom, s katerim sta se, ko je Konec še precèj dobro prodál kônja, kolêselj, saní in konjsko opravo in je pozabil jéze, katero mu je vse to provzročilo nekaj dnij; mnogokrat sta se prav veselo spominjala izleta in pa velike svoje pozabljivosti, zavoljo katere so jima potem darovana jábolka bila takó draga.

Četrto soboto pa je bil že zopet v tunelu pri »zeleni žabi«. Z glasnim ploskanjem so ga vzprejeli prijatelji, ko je vstopil in ni mu bilo treba dolgo prigovarjati, da je plačal za nekoliko litrov vina od hvaležnosti, da se je ozdravil »konjemanije«.

Književna poročila.

IV.

Pobratimi.

Roman. Spisal *dr. Josip Vošnjak.* V Ljubljani 1889. 231 stranij. Lepó vezana knjiga stoji 1 gld. 20 kr. ter je 1. zv. »Narodne knjižnice«, katero je začel izdajati *A Trstenjak.*

Odkar smo se probudili Slovenci, imeli smo vedno može, ki so rabili vse svoje sile, da dobri, zapuščeni svoj národ učé, tolažijo in hrabrijo

z nadami na boljšo bodočnost, da kličejo vse Slovence na produktivno kulturno delo. A bili smo že v hudi stiski; komaj, komaj smo se zavedali, da smo, meje so se nam krčile na severju, vzhodu in zapadu, kjer gospodujejo mogočni sosedje, ki so nas takó dolgo rabili za svoje kulturne namene, da jim njih pšenica tem bujneje rase, cvete in sad rodí. In bilo jim je dobro, našim ljubeznivim sosedom: mir se jim ni kalil, ko je odmiralo Sloveniji selo za selom in kolikokrat so pisali našemu národu mrtvaški list, pisali ga učenjaki, razglaševali ga po svetu z zloradno gorečnostjo naši kulturni prijatelji in domači odpadniki! Pa národ se je probudil, probudil za hudo, časih naravnost obupno borbo. Saj mu bratje po veri (!) odrekajo v divjem svojem fanatizmu in sebičnosti svoji najnaravnejše človeško pravo, pravo na življenje. Obsedel jih je čisto poganski duh obožavanja svoje premoči, svoje sebičnosti, katero prikrivajo s plaščem hvalisane kulture. Nas mlajše prezirajo in ne pomislijo, da so tudi oní bili mlajši v kulturi ter so jemali in jemljo od drugih. Prezirajo nas, ker jih ne vodijo toliko kulturne naloge, kolikor čista sebičnost ín strah, da se ne prosvetimo in ne ojačamo mi, ki smo dolga stotetja bili ponižno-pokorni sluge siti in zatorej prevzetni gospôdi.

In hvala Bogú, niso nas zatrli. Še dišemo, še živimo, življenje nam jačijo vidni vspehi, óni najboljši, najstalnejši vspehi, ki so plod svojega, težkega dela, domorodne ljubezni in domorodnih žrtev. V svojem središči, na Kranjskem, izvojevali smo si do sedaj še najboljši položaj. Ali zato se naši sovražniki na mejah dvigajo med nami s pomnoženo energijo in nam odrekajo najsvetejša zakonita prava in kličejo na pomoč ves svoj sever in zapad, da ugasé luč národnega življenja in mišljenja — pri nas. In dobro so se domislili: v središču nas ne napadajo takó hudo kakor prej, da morejo porabiti vso svojo „kulturno“ energijo okoli središča, na mejah. Pa izkazala se je tudi tu stara resnica, da borba budí nove sile, stare čisti in jači. In sedaj večkrat ponosni gledamo brate tam na mejah, kakó so veselo probujeni v domorodni ljubezni, kakó delajo in radostni žrtvujejo za slovenski svoj národ, da se pri njih svetem ognju časih celó središče naše ogreva in čuva od — dremeža.

Med odlične rodoljube, ki so posvetili življenje svoje národnemu napredku, štejemo že dolgo tudi *dr. Jos. Vošnjaka.* Národ hvaležen čuje njegovo besedo ali v zboru ali na taborih in shodih, vidi njegova dela, kakó mu v najtežjih okolnostih pogum ni nikoli padal, ampak rasel ter so se mu sile razvijale na vse sraní tem bolj, čim hujši so bili sovražni napadi, čim večja národna nevarnost. V častnem krogu izkušenih rodoljubov je delal vedno neumorno, budil in učil národ z navdušeno besedo in domoljubnim primerom, pisal je zánj dolga leta in še piše v „družbi sv. Mohorja“ poučne

gospodarske razprave in duševnemu obzorju njegovemu posebno primerne in priljubljene povesti za národ, da budí in osrčuje ljubljeni národ, da mu v srca vsadí rešilni nauk, da so poštenje, vsestransko delo in varčnost, omika in domorodna ljubezen óna najboljša sredstva za častno zmago tudi v najtežji, najljutejši borbi. V óni prelepi dôbi mladostne navdušenosti, ko so rodoljubi ravno v neprijateljskem središči, v Mariboru, osnovali slovensko politično glasílo, naš »Slovenski Narod«, pripomogel je dr. Vošnjak jako veliko, da se je mogel osnovati ta časopis. V njem je pisal in piše marno, kakor pač nikdo članke, ki so vsi izraz jedne velike, plemenite misli, da se vedno dalje budí, učí, jači in brani ves slovenski národ, in sicer duševno in materijalno, da se takó naša mesta in naše vasí osvobode črnega mraka národne mlačnosti ali neprijateljskega fanatizma. Dobro vé, da je v naši dôbi denar in od njega odvisna gospodarska samostalnost važnejši faktor, nego je bil kdaj prej; trudil se je z drugimí domoljubi, da osvobodi Slovence — najprej štajerske — krute odvisnosti od ošabnih in sovražnih nam kapitalistov. Zato je osnovano bilo mnogo posojilnic, največ z neomejenim poroštvom členov. In kakó hvaležni moramo biti videči, kakó so se posojilnice lepó razcvele in razširile ter osvobodile mnoge od nemškega, italijanskega ali nemškutarskega kapitala, posebno ko so se razširile s Štajerske dalje ter se je osnovala „Zveza slovenskih posojilnic“. Mi vsi vedno jasneje spoznavamo veliko korist teh zavodov, kjer členi in drugi vredni dobivajo posojila na osebni kredit, ki je ravno zato lehko cenejši in pristopnejši národu. Dàj Bog, da bi takó naša denarna neodvisnost vedno bolj se krepila, da bi národ spoznaval vedno bolj, da ni osamljen in zapuščen, da si mora mnogo pomoči sam tudi sedaj, ko že od 1873. l. po vsem svetu cene padajo in je združena borba za obstanek malemu našemu národu potrebnejša, kakor prej, in celó neobhodna, drugače si ne rešimo stebra svojega, kmetskega stanú: ž njim pa bi bilo izgubljeno — vse! Ali dosedanje izkušnje nas bodre z nado, da smo Slovenci in Čehi, ki s Poljaki vred moramo najhuje boriti se za svoj obstanek, pokazali že precèj močí v hudi borbi in smo si pomogli, ker si zaupamo, vérujemo v poštenje in smo bili previdni — četudi ne povsod („banka Slovenija“) — takó da se smemo nadejati vspeha, ko bi nas čakale še hujše izkušnje, katere grozé národom po sedanjih napetih političnih in gospodarskih odnošajih. —

Bolj za cvet naše inteligencije piše dr. Vošnjak svoje temeljite razprave v „Letopisu Matice Slovenske“, katere kažejo vse njegovo pridnost in široko obzorje. Te razprave, lepi pripovedni in poučni spisi v „Ljublj. Zvonu“ in drugod napisani so vsi, rekel bi, takó, da jih vodi jedna glavna misel, da národ spozna bolj in bolj svoje stanje ter pota in sredstva

za zdrav napredek. Da se pa podeli z národom, kar je mislil in izkusil v mnogoletnem rodoljubnem delu in borbi, napisal je sedaj „Pobratime“, prvo večje leposlovno delo svoje, prvi svoj roman.

* * *

Priznati moram, da sem knjigo odprl z nekim strahom za pisateljev vspeh, vedoč, da je večina prejšnjih njegovih povestij in črt napisana po jednem obliku pouka, pa so zato osebe največ menj žive in karakteristične, nego bi si želeli. Ali plemenita svrha, ki jo imajo te povesti, precèj opravičuje to slabost. Rečemo celó prav lehko, da take povesti delujejo na širje občinstvo t. j. na večino našega občinstva, posebno členov „družbe sv. Mohorja“ lože in globokeje, četudi se pripoveduje malo jednostranski ter se riše črno z nenavadno črnimi bojami, a dobro se povzdiguje do idealne dobrote. Pa v tem romanu je pisatelj jako napredoval : to smelo trdim. Za umetniško popolnost pogrešamo sicer še marsičesa, pogrešamo semtertja polnega organičnega soglasja, ki delo povzdiguje do najvišje umetniške stopinje, ali roman je pisan takó toplo, živo in resnično, da mu vspeh ne more izostati.

Vrši se pa na slovenskem Štajerskem v dôbi navdušene borbe za národne pravice, kakor se je bila razigrala s takó lepim vspehom v šestdesetih in sedemdesetih letih. Mladi dr. Devin je služil zvršivši vseučilišče kot sekundarij v dunajski bólnici, a sedaj gre na svoje stalno mesto, da služi v dragi domovini. Na postaji P. vidi mlado svojo prijateljico Ivanko, svojo sestričino, in se seznani s Pavlino iz Zelenega Gradu. Dr. Ivan Dolnik, koncipijent v bližnjem mestu, imel je pobratima dočakati na kolodvoru, pa je malo zakasnil.

Devin se je bil rano začel navduševati za najvišje človeške uzore, za bodočnost človeštva v obče in posebno svojega slovenskega národa. Na Dunaji se mu ni bilo boriti z denarnimi stiskami kakor pobratimu Dolniku, pa je zato bil optimist, a Dolnik je življenje sodil pesimistično ter ga je gledal »skozi temne zakajene očala« kakor pravi strastni privrženec Schopenhauerjev. Zdi se mi, da ta motivacija diší malo preveč — po šabloni; saj vemo, da se nemškemu pesimistu-učitelju ni bilo treba boriti s siromaštvom in da tudi velika večina njegovih privržencev ni med stradalci, temveč jih le njih filosofska misel goni v pesimizem.

Devin gori za svoj národ, Dolnik je „hladen kakor led, pesimističen, računajoč z realnimi razmerami, on je skozi in skozi praktičen«. Kmalu bodemo videli, da je Dolnik tudi idealist. Tretji pa je Vinko Rovan, miren in skromen človek, brez globokega svojega prepričanja, ki je dovršil pravo pa vstopil avskultantom pri dežélnem sodišči v Ljubljani. Pred tremi leti

so si bili pri slovesi pobratimi obljubili, da bodo vedno ostali zvesti svojemu národu, četudi je bil Dolnik tudi tedaj po svoji navadi jako skeptičen. Sedaj pa Devin vidi v domovini povsod napredek, Dolnik pa národno pospanost.

Na večer gresta pobratima v vilo Dore Salbingove, ki bi rada videla mladega doktorja, ker trpi vse mogočé in nemogoče bolečine, če je ravno — takó slabe volje. Žena je dvornega svétnika, bogatega starca, ki živí največ na Dunaji, a soproga se mu tu zdravi. Gospá praznuje ravno svoj god ter je pozvala iz mesta vso haute-volée. Prišli so: okrajni glavar, prava suha birokratska duša, okrajni sodnik, jako za denarji pohlepen človek, odvetnik, mestni župan, pokorni glavarjev sluga, beležnik, sodni prístav, komisar okrajnega glavarstva in dva imovita meščana: jeden izmed njiju je „Kipfelbaron", debelotrebušnik, ki se peča s pekárskim obrtom — pa le postranski, ima hiše, vinógrade, mline in pač tudi dovolj denarja, ker se ne briga dosti za gospodarstvo, ampak bolj za čenče, ki jih raznaša od hiše do hiše in povsod seje prepir in nemir — pravi tip slovensko-nemškega kulturnega — olízanca! *Dr. Fr. J. Celestin.*

(Konec prihodnjič)

LISTEK.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o vašnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali.

— Početnica nemškega jezika. Za 1. in 2. razred slovenskih gymnasij (!), tudi za pripravnice slovenskih učiteljišč sestavil *Rajmund Čuček,* professor c. kr. učiteljišča v Kopru. V platno vezana prodaje se po 80 novč. a. v. Kopar 1888, 8, 183 str. Tisek Bambergov v Ljubljani. — To je naslov najnovejši šolski knjigi slovenski, ki bode dobro došla zlasti pripravnicam slovenskih učiteljišč, kakor tudi vsem odraslim Slovencem, ki se hoté učiti nemškemu jeziku. Učna tvarina je razumno izbrana, slovniška pravila so jasna in kratka, vzgledi primerni, vadbe praktične in zbirka besed (nad 1300) obilna. Preverjeni smo, da bode knjiga popolnoma ustrezala svojemu namenu.

— Postojinsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis. Spisali in izdali učitelji v okraji. Knjigi je pridejan zemljevid postojinskega okrajnega glavarstva. V Postojini založil in tiskal *R. Šeber* 1889, 8, 238 str. — Mehko vezana knjiga stoji 85 kr., v platno vezana 1 gld. 15 kr., po pošti 10 kr. več. — V proslavo štiridesetletnice slavitega vladanja Nj. V. presvetlega cesarja so učitelji z druženimi močmi opisali vseh 38 šolskih okrajev postojinskega glavarstva v zemljepisnem in zgodovinskem oziru in vsak prijatelj zanimive naše Notranjske najde v tej lepi knjigi mnogo krasnih podatkov. Knjiga, kateri je g. učitelj Drag. Češnik dodal prav dober topografski zemljevid, g. nadučitelj P. Kavčič pa entomologijo in floro postojinskega okraja, došla nam je šele zadnje dni, da je nismo utegnili vse prebrati, a kolikor smo je prebrali, smemo reči, da služi na čast ondotnemu učiteljstvu. O priliki kaj več o nji.

V Vélikih Laščah se je osnoval odbor, ki misli s pomočjo »Slovenskega pisateljskega podpornega društva« letos meseca avgusta v Spodnjih Rétijah pokojnemu Levstiku postaviti mal spomenik Ker je rojstvena hiša pesnikova lesena, da ni možno vzidati na nji spominske plošče, kani odbor pri Rétijah poleg okrajne ceste, držeče iz Vélikih Lašč v Ribnico, na primernem mestu, le nekoliko korakov od Levstikove rojstvene hiše, postaviti kamenito piramido pesniku v spomin.

Osebne vestí. Nj. V. presvetli cesar je gospoda c. kr. profesorja *Jožefa Marna* v Ljubljani, predsednika »Matice Slovenske«, imenoval za častnega kanonika. G. profesor je o tej priliki prejel mnogo čestitek iz vseh pokrajin slovenskih in dné 10. februvarija se mu je poklonil tudi »Matičin« odbor po zastopnikih svojih ter izrazil svoje veselje, da je odlikovan vrl duhovnik, vesten učitelj, izboren pisatelj in mnogozaslužen predsednik »Matice Slovenske«. — G. prof. *Simon Rutar*, ki je bil imenovan na mesto pokojnega prof. Raiča na ljubljansko realko, prišel je sredi februvarija v Ljubljano, kjer je pričel svoje službovanje.

»Matičin« odbor je imel dné 20. februvarija daljšo sejo, v kateri je med drugimi stvarmi ukrenil, da »Matica« izdá letos nastopne knjige: 1. *Letopis,* urednik prof. dr. L. Požar; 2. *Erjavčevi zbrani spisi*, II. del, urednik Fr. Levec; 3 »*Dušeslovje*« I. del, spisal dr. Fr. Lampe. Dalje je odbor po daljšem razgovoru z večino glasov sklenil založiti tudi »Slovensko-laško slovnico«, katero je po odborovem naročilu spisal že pred več leti g. prof. *Jožef Križman* v Pazinu

Muzejsko društvo je priredilo dné 19. januvarija t. l. shod, pri katerem je gospod *Deschmann* razkazoval raznovrstne zanimive predmete, knjige in slike, darovane dežélnemu muzeju. Najprej je predložil knjigo: »Reisen in Lykien, Milyas und Kibyratis. Wien, 1889,« katero sta izdala s podporo c. kr. naučnega ministerstva Evgen Petersen in Feliks pl. Luschan. Krasno opravljena knjiga prinaša grške in semitske starine, nadpíse in tipične podobe ondotnih prebivalcev. Splošno zanimanje gledalcev je vzbudila zbirka krasnih lesorezov iz dela »Die oesterreisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«, katero je podaril zdaj že pokojni cesarjevič Rudolf dežélnemu muzeju. Iz nje vidimo, kako lepo napreduje ksilografija v Avstriji, odkar se je za cesarjevičevo literarno in umetnostno podjetje ustanovil po načrtu g. Hechta nov lesopisni zavod v dunajski državni tiskarni. Med vsemi slikami so se navzočni društveniki najbolj čudili izbornemu delu našega rojaka in slikarja Jurija Šubica »Žrmlje«. Slika, predstavljajoča deklico, ki melje z ročnim mlinom, bode priložena zvezku, ki bo opisaval národno življenje štirskih Slovencev. Drugo zbirko »Vzorni obrazi Deffereggerjevi« je daroval muzeju g. Peter pl Radič. V drugem delu predavanja svojega je govoril g. kustos o pismih, katere je dopisoval baron *Žiga Zois* od 1808. do 1019. l. baronu Jožefu Erbergu, odgojevatelju cesarjeviča Ferdinanda, poznejšega cesarja Ferdinanda I. na Dunaj. Deset pisem obsezajoča zbirka je bila sprva shranjena v dolskem arhivu, poslej jo je dobil po nakupu deželni muzej. V njih razpravlja slavni kranjski mecen raznovrstne prirodoznanske, gospodarske in zgodovinske stvari. V prvem listu piše o pticah in različnih ornitologijskih predmetih, v naslednjih o vrtnarstvu, gospodarstvu in utrdbi Golovca in Rožnika pred francosko invasijo leta 1809. Najbolj pa zanimajo pisma, tikajoča se slovenskega slovstva; kajti Žiga Zois ni bil samo prirodoznanec, ampak tudi izvrsten slavist. Za knjižnico svojo je nabiral slovanske starine, dragocene tiske, nenavadne knjige in rokopise; med poslednjimi je znamenit dnevnik (diarium) očetov jezuitov, v katerega so redovniki za svojega blizu dvestoletnega bivanja v Ljubljani od dné do dné zapisovali mestne dogodke. Ta za zgodovino ljubljanskega mesta važni rokopis je podaril Žiga Zois baronu Erbergu, sedaj ga hrani deželni muzej. Posebno zaslugo pa ima Zois, da je znal poiskati, vzbujati talente.

Ko bi ne bilo Zoisa, ne bilo bi nì Vodnika, nì Kopitarja. To kažejo ne le Zoisova pisma, ampak tudi Kopitarjeva, shranjena v Erbergovem arhivu. Kakor vidimo iz teh, deloma priobčenih pisem, opozorila sta po priporočbi Zoisovi Erberg in grof Hohenwart dvorne kroge na našega učenjaka in po njiju priporočilu je podelil cesar Jarneju Kopitarju službo v dvorni knjižnici. V velikih skrbéh je bil Kopitar zarad stanovanja. Da ne bi ga nikdo motil pri studijah, želel je najeti mirno in prostorno sobo v kakem samostanu. Posrečilo se mu je dobiti stanovanje v nekdanji meščanski bolnici, kjer je prebival do svoje smrti. — Obžalovati je, da ni v Zoisovi ostalini listov, katere so mu dopisovali znanci, učenjaki, državniki in drugi odličnjaki. Iz neke postranske opazke v omenjeni listovni zbirki zvemo, *da je Zois navadno sežigal liste svojih dopisovateljev*, zato se vé malo o njegovi korespondenciji. — Napósled je razkazoval g. Deschmann dva železna kriva keltska meča iz prarimske dôbe. Jednega so izkopali okoli l. 1830. na Volarjevem barji, druzega so našli jeseni l. 1888. v pogorišči blizu Mokrónoga z lepo kovano verižico, ki je služila za privez. Po razpravi, katero je l. 1888. o jednako skrivljenih mečih priobčil dr. Moric Hoernes v poročilih dunajske antropološke družbe, spadata oba meča v takozvano la tene-sko dôbo. *Kaspret.*

Listnica. Č. g. J. C. v B. — Sit, ut est, aut non sit — tudi nam velja o našem leposlovnem stališči. In Vi ste menda res mislili, da se bomo pepelili! Verujte nam, ne moremo in ne smemo Vas ubogati. Vam in Vašim strogim somišljenikom se Turgenjev, Tolstoj, Voltaire, Goethe, — e tutti quanti — da z Vami in po Vaše govorimo — ne zdé leposlovni pisatelji, — oni ne vedo, kaj je lepo, in kaj je pravo, ker so — brezverci! To načelo Vam je prava zlatarska óslica, na kateri izkušate in ocenjate duševne velikane. V tem oziru ne moremo za Vami. Vprašamo Vas, kakšen bi bil Shakespeare v svitu najnovejše goriške modrosti? Vi tudi ne veste, kaj je »trivijalno«. Blagor Vam; a bodite za to hvaležni, in ne rabite izrazov, katerih pojem Vam je neznan; Gorazd se Vam smehlja raz svoje vzvišeno stališče in zbog širokega obzorja, katero so mu dale temeljite studije in dobro, za vse, kar je lepo, vneto srce. Le pomislite: Zoili ginejo, Homeri ostajajo! Pa še nekaj! Vas je užalila tiskana beseda »far«. Ali ne veste, da je psovka le tedaj psovka, kadar jo rodi in spremlja animus injuriandi? Ali mislite, da bodo čitaje v kaki povesti besedo: »škrijc«, vsi p. t. škrijci odrveneli, da jim bo, kakor Vam po svojem izvestji »zavrela krv do zadnje srage (sic!) ob enem po vseh žilah«? Gotovo ne! Kersnik je realist, on riše ljudi take, kakeršni so, a ne, kakeršni bi morali biti v naši domišljiji ali po uku tega ali onega; zatorej tudi pijanemu ranocelniku Štupi, katerega rabi v okviru svoje povesti, ne more na jezik pokladati moraličnih propovedij, katerih Štupa ni zmožen. Končno pa Vas prosimo: Varujte si svoje stališče in širite si svoje obzorje in ako Vam pač neče biti »vodnik srcé«, potem Vam bodi vsaj sv. Avguštin: »In omnibus caritas!« Sicer pa prebirajte »Rimskega katolika«, pa ne kar tako tja v jeden dan, ampak s kritičnim očesom, kakor ste do sedaj — nas! Tako bo vsem in za vse prav!

»Gospodičina.« Zakaj se skrivate za ženskim korelkom, ko Vam brki molé izpod njega? Nič interesantnejši niste radi tega, kajti zanimivi ste že dovolj, ako Vas sodimo po Vaši pesmi: »Tako je na sveti«. Pripovedujete v desetih kiticah, kako Vas je svaril »očka, mož prebister«, ne hoditi v krčmo; a Vi ste navzlic temu zašli tja, pili vino in »kramoljali s krčmarice hčerko, mladozorno deklico«. Govorila sta o dolgem času, o mrzlem vremeni, in kako je ona, — morda tudi Vi, — še nedavno v šolo hodila. »V tem se je,« — tako pojete — »stvorila vražja noč«. Tu se posebno razlikujete od ogromne večine poetov, kajti skoro vsem je noč — mehka, ljubka, vabljiva, zapeljiva,

čarobna; — a Vam je »vražja«! Morda Vas naudaja poetična slutnja, da pride še kàj vražjega nocoj na Vas. »S čudnoj težoj vè nogah« se napotite domov in »skrivše v postelj se« namerjate »omočenost prespati«. Toda Vaš očka, kateremu brez ugovora i mi priznavamo, da je »mož prebister«, Vas je »zazrl« prihajajočega »z mračnoj, vinjenoj glavoj«. Sedaj se prične prizor, katerega ste poetično slutili o vražji noči:

»Ni premišljal dolgo časa:
Kol je zgrabil hud in mrk,
In namazal in nabil me
Prav trdo je — mačij brk!«

kar Vam z ozirom na to pesem prav od srca privoščimo, dasi nam ta grozni »mačij brk« ni prav umljiv. In Vi ste tudi — zadovoljni; kajti poslednja kitica slôve:

»Tak je v sveti: Nič ne prejde
Nikedar brez bolečin,
A ostane za veseljem
Nam samo sladák spomin!«

Mi želimo, da bi Vam ta sladak spomin na očetov kol in njegovo mazilo še prav dolgo ostal v spominu, zlasti pa se ponavljal prav živo vselej, kadar boste sezali po peresi, da bi napisali zopet kako pesem.

G. A. K. v Lj. Druzega nismo nameravali, nego opozoriti Vas na dvoumnost one pesmi. Sicer nas je pa Vaše pismo jako razveselilo in da vidite, kako smo pravični in nepristranski, ustregli smo Vam že danes.

G. . . . . stud. phil. na D. Čestitamo Vam, da imate ljubico, ki je vzor pohlevnosti in potrpežljivosti. Nič ne dé, ako Vas na drugi stráni malo zanemarja. Vi pojete namreč:

»Ne pišeš nikoli, ne odgovoriš,
Če sto tudi pisem od mene dobiš!«

Kaj dé to, ako ji pa morate takoj podpisati nastopno izpričalo:

»Okaral, okaral te bodem hudo,
Za spravo pa gorki poljubi bodó.«

Ta deklica mora biti pravi biser, zatorej Vam svetujemo, ne pišite ji več — sto pisem, ampak kregajte jo sleharni dan; potem boste imelj dvojen dobiček: prihranite si poštne znamke — 100 pisem à 5 kr. = 5 gld. — in če so »loco D.« 100 pisem à 3 kr. = 3 gld. — kar je studentu vsekako kapital, in drugič: poljubi so Vam gotovi. Vender pa se bojimo, da nas ne boste ubogali, kajti zdite se nam nenasitnim; le čujte svoje besede:

»Le ti si nebesa (sic!) mi, sreča in raj;
Govori, — prikimaj, — pritrdi! —«

Prvič hočete imeti »nebesa in raj« vse zajedno, drugič Vam pa nikdar ni dovolj, kar stori Vaša ljuba. Koliko je srečno ali nesrečno zaljubljenih, ki so takoj v »nebesih in v raji«, ako ljubica le reče: »Dà«!; Vam pa mora prvič »govoriti«, potem še »prikimati« in tretjič še »pritrditi«; — kako, — nam sevéda ni znano Ta deklica se nam smili in bojimo se, da tudi najhujše muke ni obvarovana — bojimo se, da ji berete svoje pesmi. Gospod, milost!

G. M O. v Lj. Ne zamerite, da Vam tu odgovarjamo; ni možno drugače. Dve pesmi smo porabili in prosimo, da nam prilično še kàj pošljete v presojo; pa ne samo lirično-erotičnih stvarij, teh imamo v izobilji; poskusite se nekoliko v epiki.

G. Ivanovič. Vam velja isto! Obeh gg. dopisovalcev smo prav veseli, kajti toplega čuta za poezijo in močí, obliko zmagovati, Vama nihče ne more odrekati. Prosimo torej na svidenje!

G. A. K. S-n. Nobena treh poslanih pesmij ni zrela, in nobena nima izvirne misli. Tisti »prazni čoln«, ki priplava po vodi, je zarad tega, da se (žalibog brezplačno!) vozijo v njem svetobolni poetje, že tako obrabljen in trhel, da samo še želimo, naj bi se vender enkrat, če tudi s kakim osladno-mehko golčečim pesnikom vred, za vse veke — potopil. Omenjeno knjigo poezij smo dobili, toda čitali je še nismo. Prihodnjič!

G. J. K. »Ženitna ponudba« ne ustreza zahtevam dobre povesti. Izmed pesmij morda jedno ali dve. Tako pa nikar več ne ubirajte strun, kakor n. pr.:

»Oj, kakšna pač mora biti
Dekle, ki ljubiš jo tako,
Da več brez nje ne moreš žiti,
Da gasne ti za njo oko!«

— — — — — — —

»Ah, če le vediti želite,
Kakov je angelj mili to,
Srcé iz prsij mi vzemite —
Tam sliko najdete zvesto!«

Tega pač ne bomo storili, kajti utegnilo bi se v tem slučaji ugibati, da se je grozni »Jak, ki trebuhe para«, preselil iz Londona v Ljubljano. In — čemu bi Vam srce trgali iz života? Kaj velja, koliko stavite, da dobimo sliko lehko pri fotografu, samo povejte, kateremu najbliže stanuje »Vaš angelj«. Drugod pa pravite, da nimate »lastnih vrat«, ter hočete menda s tem povedati, da ste revež; a vender nosite »prstan zlat«. In zakaj? Kako je to prišlo?

»Oj vsem, oj vsem bi odgovoril,
A srce me preveč teži,
Sem zlatom si je otovoril,
Prodal za prstan sem je nji!«

To je nekaj novega, originalnega: deva, ki si srca z zlatimi prstani kupuje! Na robe se je to že čulo; a mož, ki prodá srce za zlat prstan? Pojdite, pojdite in ne pojte tako, pa »Sentimentalca« čitajte v prih. številki. Bog Vas živi!

G. A. L. v R. Računa o prejeti naročnini Vam ne moremo poslati; saj Vam ga nadomestuje poštno-prejemni list. — G. F. K. c. kr. p. u. v T.: Za lansko leto še 2 gld. 30 kr. — G. dr. S. P. v T. Lani smo prejeli samo 2 gld. 30 kr., zatorej prosimo še 2 gld. 30 kr. za l. 1888. — G. J. V—k v O. Vaša naročnina je plačana do konca junija t. l. — G J. M. S Owatonna, Min. Prejeli smo za nakaznico 10 gld., poravnali dolg ter zapisali na račun t. l. 4 gld. 40 kr. — G. V. K—r v Lj. Poslane národne pesmi izročimo g. dr. K. Št—u. —

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 4. V Ljubljani 1. aprila 1889. Leto IX.

Ilirska tragédija.

(L. 10. po Kr.)

Tam od gorečih Líbije puščáv
Do mrzlih hóst germanskih in dobráv,
Od Taga pa do Evfrata in Nila —
Tod orel rimski razprostira krila.

Vse naše — vse! . . . Andetrium samó,
Vrh skale gnezdo sókolovo tó —
Jedino ti nam ne bi se udalo?
Kak dolgo še nam bodeš kljubovalo?

Kak dolgo, Bato, sméli gorski voj,
Poslednji grad mi branil bodeš svoj?
Bojím se, da pogine še od glada
Ilirska velikanska ti armada!

Avguste jasni, káj si misliš tí,
Da sin Tiberij tvoj se tù mudí?
In káj porečeš, ko brez zmage, slave
Domóv privedem légije stoglave? . . .

Na levjih kožah on sloní. Bedí.
Po glavi mislij roj se mu podí.
Polnočna straža tiho, čuj, prihaja,
Neznanca v šátor nekega dovája.

»Kdó?« — »»Bato!«« — »Mars, zaščitnik Rome sám
Privêdel k meni, v tabor te je k nam!
Za pest zlatá . . . za državljanstvo naše
Prodaješ — je li? — mi té gôre vaše?

»»Dà, izdajíca sem ti, o Rimlján!
Izdàt očíno prišel v tvoj sem stán:
Takó kričálo vse je gôri náme,
Ko bôrce svoje sem ostávljal sáme.««

»»Ná! pripogibam svojo ti glavó,
Odsékaj z mečem slavnim svojim jó!
A národ, národ moj — tá prost naj bode,
Ne jêmlji mu, ne jêmlji mu svobóde!««

»»Káj treba vam še več zemljé, svetá?
Čemú dežela skalna vam bo tá?
Bogóvom za Ilirije svobodo
Poslednjega žrtvúj nje vojevódo!«« . . .

»Ha-ha! Precén, barbár, odkúp je tvoj!
Káj pôčnem z mrtvoj tvojoj naj glavój?
Dežela tá in živa glava tvoja —
Tó v Rimu bojna bode slava moja!«

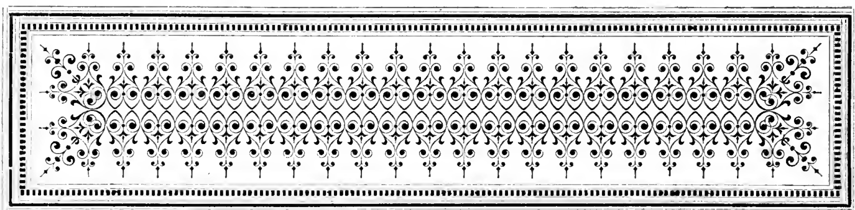
»Napréj, Rimljani, na trdnjavo gôr!
Naš bo Andetrium, ko vstane zòr . . .«
Uklenjen Bato mirno mora zreti,
Ko vrag razdéva grad mu zadnji, sveti.

On vidi, kak za zidom pada zid . . .
Kalé očí se mu, kalí se vid;
V prah pade zadnji zid po borbi vróči —
I Bato pade in srcé mu póči.

Gorázd.

Opomnja. Andetrium je denašnji Múć, mesto v Dalmaciji, na severni stráni od Spleta.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

akaj me nisi klical?« vprašal je Pavel na videz malo čemerno, »to je silno nespametno — takó dolgo ležati!«

»Da si le zdrav!« menil je Vid in šel v svojo sobo, opravit se za obed. —

Popóludne sta se prijatelja izprehajala po ozki soteski nizdolu ob Krki. Imela sta vsak svojo puško s seboj in spremljal ju je stari majorjev prepelíčar Črt. Loviti nista imela pravega namena, nego hodila sta le kar ob bregu na sénčni stráni ter tu in tam zalázovala šoje in zlatovránke, ki so sédale po vrbah in hrastih. Krasen vodómec, ki je tanko kričeč vzletel iz rakitovja in premeril reko skoro dotikajoč se gladkega, mirnega površja, zvabil ju je, da sta oba hipno strelíla nánj; pes je ves ognjevit planil za njim v vodo, a ptič je zdrav sédel na óno stran.

»Ga li vidiš — na óni béki?« hitel je Pavel.

»Ne!« zavrnil je Božan.

»Tam pod skalo — na desnem robu!«

»Dà, sedaj ga vidim.«

»Čakaj, jaz strelim še jeden pot!«

»Predaleč je preko reke!«

»Ni predaleč!«

V tem je že zagrmel pok iz Pavlove dvocevke.

»Nisi ga pogodil; saj sem trdil, da je predaleč? Črt, tukaj, tukaj, nazaj!«

Pes je že zopet plaval po Krki in se le nerad vrnil na breg.

Pavel je vrgel puško v travo pod košat jêsen ter sam légel tik nje. I Vid je storil tako. Ležala sta drug póleg druzega in zrla gôri v višnjevo nebó, kjer je sever na lahko premikal bele ovčíce.

»Vid! Danes nisem spal!« dejal je zdajci Pavel, in se na pol vzklonil kvišku. »Pisal sem — nji; včeraj sva se dogovorila.«

Zardel se je malo pri teh besedah.

»Včeraj? Kdaj?« vprašal je Vid, toda genil se ni.

»Zvečer — v cvetličnjaku! Ti si bil . . . ne vem kje si bil tedaj!«

»Ha-ha!«

»Čemu se smeješ? Kje si bil?«

»Tebi se smejem! Kje sem bil? Na vrtu — a ti nisi druzega videl nego cvetličnjak od znotraj — in še tega ne, nego samó rdeča ustna svoje Zorke.«

»Ne šali se, Vid!«

»I — saj se ne!«

V tem se je tudi on vzklonil na pol kvišku in se ozrl v mladega prijatelja.

»Si li močnó zaljubljen — Pavel?«

Oni se je vrgel zopet na hrbet in razprostrl roke.

»Toda čemu vprašujem? Samó jedno — kaj porekó oče? Kaj meniš?«

Pavel je molčal.

»In, in . . .«

Vid je mislil še nekaj vprašati, ali beseda mu ni hotela raz jezik.

»Oh, — mati — meniš?« vzkliknil je Pavel. »Nič, nič, prav jima bode, prav jima mora biti; toda jaz sem še takó mlad! Kaj hočem sedaj? Tajno mora ostati.«

»Oj, to je najvabljiveje! Sedaj se vender še ne moreš vêsti kakor ženin, in predno pride do tega, pozabiš lehko še desetkrat Zorko in . . .«

Pavel skoči jezen kvišku.

»Vid!« vzkliknil je očitajoč.

»Ne hudúj se; lézi nazaj v travo!« dejal je óni z mirnim glasom in okrog usten mu je igral zlobni zasmeh, katerega se je Pavel najbolj bal. A ubogal je ter zopet sédel.

»Tvoja ljubezen je kakor lipov cvet: dehteča, omamljujoča, ali pravega sadú ni pričakovati. Ti si premlad, in ona je prestara! A lepa je pa vender — lepa . . .«

Pavel je molčé poslušal; pravega ugovora ni znal.

»Si li kdaj — ljubil, Vid?« vprašal je hipno.

»Oh, Bog zna, kolikokrat!«

Pavel se je neverno nasmehnil.

»Takó ne, kakor ti sedaj! To je preneumno — oprosti — meni se takó vidi! A kaj pa je ljubezen — spolovna ljubezen? Nekaj takovega, kakor lakota! In lačen si, dokler nisi kruha sit! Pojdi, pojdi s tistim govoričenjem o nedosežnih vzorih, s tistim svetobólom — verúj mi, to je sama gola histerija. Takšne pojave gledam in sodim jaz samó s patološkega stališča.«

»In pesniki? Pesniki ljubezni?«

»Poet že sam ob sebi ni navaden, normalen človek.«

»In ti si časih sam — popeval?«

»Haha, meniš li, da sem jaz — navaden človek?« smijal se je doktor.

A zdajci je bil na nogah ter je zgrabil puško. Stari Črt je bil porabil počitek svojih gospodov in jel na svoj račun tekati in vohati po visokem, z grmičevjem obrastlem brégu, in spravil je res šator jarebíc kvišku, ki so v tem trenutku z glasnim vriščem vzletele preko prijateljev.

»Da bi te —! Tu ležíva in prazno slamo mlativa, jarebíce naju pa poslušajo!« jezil se je Božan in gledal za pticami, ki so séle na drugi breg. »Sedaj še za njimi ne moreva!«

Pavel je nasvetoval, da bi se kopala. Prostor je bil za to pripraven in voda globoka. Kopala sta se že večkrat tu in védela, da v tem kraji ni vrtincev. Oba sta dobro plavala.

Mladi Lukič je pel in zvižgal veselo pred sé in potem razpravljen zatekel se po brégu ter planil z glavo naprej v vodo. Vid je šel mirnejši v njo.

Zabavala sta se delj časa v hladni vodi, a Vid je imel prvi dovolj. Pavel pa je sredi reke zasledil skalo, ki je bila pa takó globoko pod površjem, da mu je stoječemu na nji sezala voda do vratú.

»Hojohoj!« klical je na breg, »na skali stojim.« In zaukal je na ves glas.

Božan se je obrnil k njemu in se smijal mladostni veselosti tovariševi.

A kaj je bilo to?

Pavel je dvignil obe roki, zakričal na ves glas in izginil pod vodo

»Se li šali?« mislil je Božan, in vender skrbno gledal nekoliko trenutkov na mesto, kjer se je bil Pavel potopil.

Sedaj se je zopet pokazal na površji, a mahal je, kakor nevešč plaváč, z obema rokama okoli sebe in kričal: »Pomagaj, Vid, pomagaj!«

Potapljal se je.

Božan je skočil brez pomisleka v vodo in bil s tremi silnimi sunki na mestu, kjer je ravno znova izginil Pavel. A Vid ga je še ujel pravočasno in potem z mnogim trudom na pol nezavestnega spravil na suho. V lovski torbi je imel nekoliko žganja, in to je kmalu okrepčalo Pavla. Klopotal je z zobmí od razburjenosti in od silnega mraza.

»Vid, to je bila — smrt! To je bila — smrt!« jecal je na glas.

»Umíri se! Sedaj si na suhem!«

Dal mu je še požirek žganja.

»Pa kaj ti je bilo takó nenadoma?« vprašal je Vid.

»Skala se je odkrušila pod menoj — prišlo je takó nepričakovano — zdelo se mi je, da me je nekdo potegnil v dno — in plavati nisem znal — kar pamet sem bil izgubil!«

»Dà, dà, strah te je omamil! Opravi se, opravi, hladno je že!«

»Domá ne smeva povedati tega! Preveč bi se prestrašili!« omenil je Vid, ko je bil gotov. Pavel ni zinil besedice.

»Molčati treba! Saj ti je že dobro — ali ne?« nadaljeval je óni.

»Dobro, dobro!« pritrdil je sedaj Pavel, dasi je bil še bled v lice kakor svež vósek.

»Vid!« vzkliknil je zdajci, da se je ta zopet skoro s strahom obrnil vánj. A tu se ga je bil mladenič že oklenil in ga stisnil k sebi. »Hvala ti, Vid, ti si mi rešil življenje! In takó blag si — za roditelje se bojiš — takó nesebičen — niti zahvale nečeš!«

»Ne bodi nespameten!« zavrnil je doktor ostró in se nestrpno oprostil objema. »Pojdiva, da se malo ogreješ!«

Dasitudi je Božan kazal takó odurno zunanjost, bil je vender v srci srečen, vesel, zadovoljen. Zdelo se mu je, kakor bi bil ravno plačal Pavlu velik, nadležen dolg.

Majorju se je videl Pavel zvečer nenavadno zamišljen in malobeseden in on je deval to vse na rovaš Zorke. Danes je bil skoro prepričan, da je sin res zaljubljen, in to ga je storilo jako slabovoljnega. Tudi Vid je bil drug, kakor navadno, in se je skrbno ogibal majorčinih pogledov. Ko je légel spat, bil je pa sam s seboj zadovoljen.

VII.

Na Griči je hodilo vse svojo vsakdanjo pot. Dasi sta prijatelja z Dvora prihajala mnogokrat, bila sta vsem že takó domača, navadna, da se je vsem le čudno, nenavadno zdelo, ako sta izostala. Ravno takó se je videlo vsem umevno, da Pavel občuje največ z Zorko, kakor bi to ne moglo biti drugaše.

Samá sta bila ljubimca redkokrat. Nekoč ob deževji, kadar so se zabavali vsi v górenjih grajskih sobah, igrala je Zorka na klavirji v véliki zadnji sobani pod stranskim stolpom. Pavel je stal póleg; druge deklice pa so bile stekle nekoliko sob naprej za Vidom, ki je učil novo igro z zastavkami. Tudi obé gospé, Podgorska in Hahnova, bili sta ondi.

Pavel se je nagnil k deklici, poljubil jo na ustni in vprašal: »Mi bodeš li pisala jutri?«

»Saj ti pišem sleharni dan!« dejala je smejé se.

»Vem, vem; pa jutri moraš zopet!«

Prijel jo je za roke in potegnil kvišku, k sebi.

»Me li ljubiš takó, kakor jaz tebe?«

»Oh, ti, ljubček, ljubček ti moj!«

Izpustil jo je, séla je zopet na stol in jela ubirati po klavirji, toda očí je imela uprte vánj, v njegove, in on je položil roko svojo okrog njenega tilnika.

Ema, katera je od ónega dné, ko se je bil njen prvi ljubezenski poskus takó žalostno končal, vedno z neko skrivno zavistjo gledala Zorko in Pavla, bila je prva zopet v sobani.

»Vidva ne znata druzega, nego pri klavirji sedéti,« dejala je imenitno in s posebnim naglasom ter séla póleg Zorke. »Čakaj, igrajva skupaj! Tam je tudi dolgočasno!« pristavila je in potem sta si obe zbrali skladbo, da sta igrali štiriročno.

Zorka je namežikala veselo Pavlu, a on ni bil takó dobre volje.

Gospá Ana se je v tem tudi vrnila k tej mali družbi, in Pavel je hitel k nji. Kakor je ta mladi, pa malo lehkomiselni in lehkoživi mož ljubil Zorko z vsem mladeniškim ognjem, takó je spoštoval in čislal njeno mater. Niti v mislih, niti v sanjah bi se mu ne bilo zazdelo, da ona podpira njegove namere le iz sebičnih, po máterini ljubezni narekovanih ozirov, ali bolje za to, da preskrbí svoji hčeri boljšo prihodnost, da jo spravi v varno zavetje. Videl je v nji le mater, ki ljubi tistega, katerega ljubi njena hči.

»Jaz bi Vas morala okregati, gospod Pavel,« dejala je majorka jako prijazno, in posebno naglášala familijarni nagovor »gospod Pavel«, »zakaj niste bili tam pri nas? Doktor nas je nekaj prav lepega naučil.«

»Ne zamerite, gospá milostiva, a jaz sem bil rajši — tu,« dejal je mladi Lukič najivno.

»Oh, čakajte malo, gospod pl. Lukič!« velela je gospá Ana in sedaj naglášala skoro slovesno »gospod pl. Lukič«, potem bolj šepetala: »jaz bi želela, da govorite s svojimi roditelji, z gospodom očetom. Vi gotovo umejete, da tu tajnosti niso umestne, in kaj porekó o meni?«

»Vem, vem, umejem, gospá milostiva!« hitel je Pavel, malo rdeč v lice in očito v zadregi. »Pa — prilike ni prave, toda govoril bodem kmalu — jutri — ali — pojutrišnjem,« pristavil je koncem po kratkem premišljevanji.

»Ljubo mi bode! Čim prej, tem bolje!«

Majorka se je lotila druzega predmeta, in to v vidno zadovoljnost Pavlovo.

Vid se je v tem zabaval z drugimi in zlasti gospá Podgorska ga je bila vesela, da je pozabila óno malo nejevoljo, ki jo je imela zadnjič nánj zarad guvernante. Kakor navadno, jeli so se zbirati v véliki dvorani okrog dolge mize. Kmalu je Klara, ki je imela sedaj »svoj teden«, postavila nánjo kavo, penjeno smétano, nekoliko sladkarij, medú in sadja, in za gospode steklenico vina; naključilo pa se je, da sta v tem Vid in guvernanta zaostala v stranski sobi.

»Sedaj ali pa nikoli!« mislil si je Vid, ki je hotel danes rešiti, kar je bil zamudil pred štirinajstimi dnevi. Objel in poljubil je guvernanto, dasi se je na videz branila ter šepetala: »To je grdo, to je neodpustno — gospod doktor!«

A on jo je držal za roke in vprašal potihoma: »Me li ne ljubite?«

V odgovor mu je dala sedaj sama gorak poljub, akoprem ji on o svoji ljubezni niti besedice črhnil ni.

»Kdaj bi mogel govoriti z Vami — s taboj?« silil je Vid.

»Ne vem, nikjer, nikdar nisem sáma!«

»Pridem — kamor in kadar hočeš! Na konec svetá!« sklenil je ognjevito.

»Bodem mislila — morda bode možno,« šepnila je guvernanta. »Kakó lep večer bode nocoj!« dejala je glasno, obrnena v okno, kajti v sosedni sobi je bil čuti lahek korak in mala Roza je pritekla klicat ju k drugim.

»Kakó Vam je vroče!« vzkliknila je hudobna Ema ter prijela guvernanto za roko.

»Oh, doktor zná takó veselo pripovedovati, zabavati,« zavrnila je guvernanta odločno.

»Sevéda! O vremeni sta govorila, o lepem večeru« — oporekala je Roza. »Saj sem čula vse!«

Glasen smeh, ki je nastal v vsi družbi, bil je obema prizadetima prav po volji. —

Večer je bil res krasen, ko sta prijatelja jahala domóv. Mesec je ravno pogledal izza vzhodne gôre in s polnim svitom obseval gladko, belo cesto. Lahka sapica je vršala kakor vedno po grmovji ob reki, od óne straní pa, kjer se je Krka ognila v širok ovinek in je na plitvih mestih rasla visoka trstíka, vedno gibajoča svoje rjavkaste latí, zazvenel je časih tanki krik tukalic, igrajočih se po trstji.

Vid je veselo zvižgal pred sé, Pavel pa nekaj premišljeval. Pustila sta konja v koraku.

»Kaj mi je storiti, Vid?« pričel je mladi Lukič, in nehoté pritegnil levico, da je konj obstal.

Doktor ga osuplo pogleda.

»Majorka želí — hoče, da razodenem očetu —«

»Ahá! No, jako pametna žena, praktična, politična, previdna . . .«

»Ne govôri takó, Vid! Meni se vidi jako ljubezniva in če pomisliš, da jaz resno mislim o zaroki in najini ljubezni, potem mi ne preostaje nič druzega, nego govoriti z očetom.«

»Pa govôri!«

V tem sta jahala že dalje.

»Stoj!« velel je mladi Lukič. »Govôri ti — Vid!«

»Jaz?«

Doktorju se je ta misel zazdela takó gorostasna, da je tudi nehoté skrčil roki in nogi in je njegova sirasta kobila storila legák skok z vsemi štirimi ter obstala potem póleg Pavlovega lisca.

»Zakaj bi mi ne storil te usluge?« silil je óni.

»Ker se mi zdí preneumno!«

»Vid, ti me žališ!«

»Jaz pravim, da je nespametno, ako se že zdaj vežeš. Dragi moj! Jednoindvajset let imaš jedva — pomisli — jednoindvajset — in kaj nameravaš? Pet, šest let zaljubljen biti, čakati, grliti in potem ženiti se? Ti še nisi mož — kaj veš o življenji? Mlad dečko si — ne zameri! — pošten dečko, rad te imam — a ženiti se, vezati se sedaj za vse življenje? Budalost!«

Izpodbodel je kobilo in oba sta zdirjala po gladki cesti.

»In kaj bodo rekli oče, ako jim prinesem jaz to novico?« nadaljeval je Božan. »Če pač hočeš, govôri sam; ti opraviš več. A zdí se mi, da že slutiš, kakó slab bode vzprejem!«

»Bojim se res, da ne bode prav!« zavrnil je Pavel malodušno.

»Pústi torej! Slušaj moj svèt! Môlči in ne vprašuj domá. Zvédelo se bode takó ali takó! In če hoče ljubezniva tvoja bodoča táščа na vsak način razjasniti svoj položaj, naj storí to sama. In, veš li še, kaj sem ti pravil o ljubezni? Oh, glej, že sva pri Vodétu. Mánico morava pogledati!«

Jahala sta že čez most in ónikraj pred krčmo poskakala raz kónj. —

Kadar sta pozno dospela domóv, bilo ni nič videti nì majorja, nì gospé. Oba sta že spala. Pavel pa je jel v svoji sobi na novo premišljevati, kaj mu je storiti. Vidovega vpliva se ni mogel popolnoma otresti, na drugi stráni pa je ta mladi mož gorel v takem ognji prve ljubezni, da ni umel, niti mogel umeti Božanovih razlogov. Nocoj se je tudi z Mánico mnogo zabaval in i dejal, da mu je deklica všeč; mislil je takisto, da ji jednako ugaja on. In tu mu je bilo Božanovo modrovanje po volji. Ljubezen — za kratek čas! A če se je domislil Zorke, vzplamtelo je nekaj blažjega, višjega v njegovem srci, in tedaj se mu je videl Božan kakor pravcati Mefisto, katerega se ne more odkrižati.

Predno je zaspal, sklenil je, da vsekako druzega dné razjasni očetu svoje razmerje.

Ali prišlo je drugače, da mu ni trebalo tega.

(Dalje prihodnjič.)

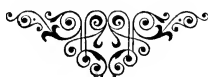

Čestokrat v jeseni pôzni . . .

Čestokrat v jeseni pôzni
Razcvetè se boder cvet,
A razcvelega pokrije
Skoro mrzli sneg in led.

Pôzna leta v prsih mêni
Vzgójila blestèč so up,
Toda v káli že zamóril
Žitja mrzli ga je strup.

Fr. Gestrin.

Spomini o Josipu Jurčiči.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

II.

2. Odlomki iz Jurčičevih pisem 1871. in 1872. leta.

»Iz Siska, junija 1871. [1])

Ker ste mi Vi v stvari »Naroda« prvi pisali, dolžen sem poročati Vam, kako zdaj stvari stojé. Prejel sem pismo od Rapoca. Gospodje lastniki mi ponujajo — kljubu temu, da s tiskarnico jaz nič ne bom imel — menj, nego je Tomšič imel. Ker se bo »Narod« poleg svoje tiskarnice s svojimi 860 naročniki že zdaj izplačal, ne vem, kako bi jaz tako »dobrodušen« in tako »patriotičen« biti moral, svoj duševni kapital brez vsega upanja oddati. Tega ne more nihče od mene zahtevati. Odgovoril sem Rapocu prav naravnost, da se gledé materijalnosti izključuje vse, kar si more na kakov židovsk način domisliti.

Piše mi med drugimi iz Reke kupec B., najboljši izmed vnanjih sodelavcev, naj prevzamem vsakako »Narod«, in se toži, da je list zadnje čase zanemarjen bil, da se mu je Tomšičeva katastrofa že naprej videla. In ima prav. Na to jaz le navežem, da bi list hotel samó zdaj precej, to je tako brž mogoče prevzeti, da se politično — zdaj, ko Tomšiča ni, kake breztaktnosti ne storé. Ker list diskreditirati z malimi bedarijami je lehko. Svet pa gleda samo na to, kaj »Narod« pravi, ne kaj piše . . ., Zarnik ali Jurčič. Popravljati se ne da, ker se vselej še bolj pokazi. Da je Herman proti meni, temu se ne čudim. A mož nima prav. V tem vprašanji sem jaz ravno vsled sodelovanja pri »Narodu« in izkustev tam nabranih do tega prišel, da so me mladiči na Dunaji za klerikalca zmerjali. Da naš narod ne podnese verskega poleg narodnega boja, tega sem prepričan in zarad tega bi držanje lista pod menoj tako bilo, kakor dozdaj, t. j. lehko se je izogibati religiozne borbe, ker narodnega in političnega materijala ne manjka.

Kar se tiče beletrističnega lista, to bode zopet drug račun. Tu je treba najprej delavcev. Od tacega lista naj si pa lastniki ne obetajo drugega dobička, nego kar ga bo tiskarnica dala. Tiskarnica pa bo le kaj veljala, ako bo tiskarnica »Slovenskega

[1]) Leto in dan je Jurčič le redkokdaj zaznamenjeval na svojih pismih.

Naroda« in bo »Narod« sam kaj veljal. Sicer je vsak tiskarnici potrebni literarni centrum nemogoč. Ta literarni centrum pa ni niti R., niti T. provzročiti zmožen. . . .

Kar se Vam potrebno zdi, prosim, povejte lastnikom in rabite svoj moralni vpliv, da ne rečem na mojo, nego na korist stvari in pravičnosti.

S spoštovanjem

Vaš

J. Jurčič.

Pripraven sem priti na nedeljo na dogovor v Šmarje — ali še rajši v Maribor. Vončini, prosim, se ne trudite pisati. Povedal sem mu že, da je mogoče, da odidem.«

»Iz Maribora 26./11. 1871.

Lepo hvalo za poslano. — A precej še eno prošnjo. Češki listi pišejo o svojem volilnem redi in o potrebnih popravah — Wahlreformen. Tudi pri nas je tega treba. Na Kranjskem imajo že izdelano novo postavo, samo še sankcijonirana ni. Na Goriškem so že v prvem času neke premembe, Slovencem vsaj relativno ugodne, dosegli. Samo štajerski Slovenci so še. In tem je treba najbolj, da se volilni red prenaredi. Jaz bi rad o tem pisal, a za to treba več časa, kakor ga jaz pri drobižnem delu morem imeti, zato treba tudi znanja spodnjega Štajerja, kakor ga jaz nemam. Vi, g. doktor, ste že o tem študirali, poznate razmere in statistične date okrajev, imate zdanji volilni red v rokah in ste, če se ne motim, že javno delali v tem vprašanji. Bi li hoteli tako dobri biti [1]) o tem v »Narodu« spregovoriti. Čas je za to, publikum je »denkfaul« in Vam kot deželnemu poslancu bode samemu na korist, če pregledate in preštudirate te razmere prej, ker — če bo kaj iz vse reči, bo stvar v štajerskem deželnem zboru na vrsto prišla in dobro bo, če boste že prej o tem mislili.

Ko bi pa Vi nikakor ne mogli, prosim Vas, naložite to komu ali naprosite koga drugega. Jaz zares nobenega ne vem. Sicer bi ne nadlegoval Vas, ki ste zadnje dni dali oddehniti se mi — s temeljito stvarjo.

Vaš

Jurčič.«

---

[1]) Da je za »Narod« pridobival si člankov in dopisov, znal je Jurčič jako ljubezniv, časih celó jako nadležen biti, dokler mu ni človek obljubil, da bode pisal o tem ali ónem.

»Iz Maribora, aprila 1872.

Rapoc menda je Vam izročil prve štiri pole ponatiska »Listkov«; povedal Vam je tudi mojo prošnjo. Naj jo tu ponavljam. Jaz menim, da imate pri studijah za spisovanje svojega Kletarstva mnogo odpadkov, t. j. materijala, ki ne spada in ga ne porabite v popularno knjigo, na pr. o zgodovini vina ali kar bodi. Dobro bi bilo za prvi zvezek, da tudi Vaše ime florira, to bo tudi — da po pravici povem — vaba za več prodaje. Če torej to storite, da kaj spišete — boste tudi mojo malost obvezali, da Vam storim, kar morem.

Z dopisnikom . . . bo težavno. Danes je nekaj poslal, ali malo bom mogel porabiti. Je križ z ljudmi, če mi gre iz Ljubljane pisat to, kar sem v »Narodu« že dve številki poprej pisal — če dopisnik misli, da je že dober dopis, ako politične žgance, katerih se je baš v ubozem »Narodu« najedel, zopet slabo prebavljene gre v »Narod« nazaj kozlat (sit venia!). Sicer sem mu danes pisal, kako naj fabricira. Da bi vsaj lokalne notice iz Ljubljane pošiljal. V tem bi tudi Ogrinec lehko kaj storil. Fakta in trač tako najrajši ljudje bero. . . .

»Novicam« bomo dali mir, samo »Novice« naj ga nam dadé. Ce pa pustimo, da hrupé na »Narod«, pa molčimo, spodkopavali nas bodo zmirom.

S spoštovanjem

Jurčič.«

»Iz Maribora . . maja 1872.

Članka o dolenjski železnici ni treba pisati, ker sem že sam izvodek iz dotične mi poslane brošure napravil. Da je oni dopis neugodni furore napravil, to vem že od drugod. Hudič je, če je človek zarit v tem prokletem kotu in sam na svojo pamet navezan. Jaz nisem vedel, kako reči stoje. Osobno sem za krško železnico in kakor terên poznam kot Dolenjec, se mi je zdela edino prava črta — dokler nisem novomeške brošure bral. Da sem bil za krško črto in dopis kar vzel, je tem naravneje ker sem Krčan, ergo tudi iz vaškega patrijotizma. Sicer pa bi bil lehko kdo iz Dolenjskega ali kdo od vas prej pobrigal se za »Narod«. Človek ne more biti vsegaviden, vsi vi pa prokleto šparate papir. Čul sem, da znani »prijatelji« mojega uredovanja ne sramujejo se lumparsko govorico trositi, da sem oni dopis »naravnost iz Pressbureaua« (katerega, to vrag vedi) dobil.

Spis, ko sem ga danes napravil, ni odločen. To je nalašč, ker sitno je, kar na enkrat iz enega tabra v drugega skočiti. V prihodnjem listu bom že bolj z obema nogama v Trebnjem in Novem mestu.

Za božji čas, predno boste koncesijo imeli!! Gotovo bode slavni fervaltungsrat zopet po 4 tedne popravke delal. Ljudje izprašujejo kaj in kako je, pa človek ne ve, kaj bi dejal. Od novega leta naprej že zmirom pripovedujem, da bomo »čez dva meseca« v Ljubljani.

Vaš

Jurčič.«

»Iz Maribora 10. avgusta 1872.

Kako bo z Belgradom? [1]) Vsakako bi morala od naše stranke vsaj dva iti. Lavrič gre za Goričane, naj gre še eden iz Ljubljane, jaz bi rad šel, da bi vsaj »Narod« najobširnejši originalni referat imel in da kot bodoči novinar belgrajske razmere iz samovida spoznam. Najbolje bi bilo, ko bi mogoče bilo, dr. Razlaga pregovoriti. On dobro hrvaško-srbski govori in je kot reprezentant najbolji. Če se o tem dogovorite, pišite mi, da pridem v Ljubljano zarad tega in drugih reči. Mi — »»Mladoslovenci«« se pač moramo sami gibati in ravno taka sijavna zunanja stvar bi dala veljavo »stranki« in listu. Ali pa pojdite Vi! Ali pa — kar bi še lepše bilo, več naj bi jih šlo. Hitro pa se je treba izgovoriti, da se za stanovanje oglasimo. Škandal bo, če bo Slovenstvo v tej stvari zaspano. Lepo Vas prosim, dajte kaj storiti, da pojde kdo.

S spoštovanjem

Jurčič.«

»Iz Maribora 15. avgusta 1872.

Naj bo odborova seja »Pisat. društva« v petek. Samo tačas morem jaz priti, ali k večjemu v soboto. Potlej pojdem v Zagreb in Belgrad. Saj ne bo nobenega zunanjih razen mene in morda Erjavca. Temu pa lehko pismo pišete. Ako sklenete, morate precej odpisati, da bom v ponedeljek imel Vaš odgovor v rokah. Če bi Celestin v Ljubljani službo dobil, to bi bilo lepo. On je delaven človek. Za naše literarno delovanje, katero bomo morali v Ljubljani začeti, bil bi on nezmerno dober.

Glejte, da se za Preširnovo svečanost kmalu z vladnim dovoljenjem previdite, da ne bomo tje v en dan »bobnali«, potlej nam pa zadnji dan vlada prepove vse.

Priporočam se

Jurčič.«

---

[1]) Dné 22. avgusta 1872. l. se je praznovala v Belgradu svečanost polnoletnosti kneževe.

»Iz Maribora . . septembra 1872.

Zdaj agitiramo na vse kriplje za nove Matične ude. Dajte tudi v Ljubljani vse strune napeti. Jaz sem pisal še posebej v Ljutomer, Ptuj, dal pisati na Dunaj, pisal v Zagreb, od povsod dobomo nove ude. »Novicam« bom kratko in mirno osobno odgovoril v kotu »Naroda«. Ko bi le malo več časa bilo. Pa če ta čas porabimo, bo šlo. Zdaj vidite, da pardona ne dajejo, da je ven »sloga« — torej velja boj in delo! Dakle delajmo!

Jurčič.«

»Iz Maribora 24. septembra 1872. [1])

Da smo v minoritêti, to je res, pa boj v večini so poštenjaki malo kedaj borili. Priraščajo nam vedno prijatelji, in ne najslabši. Kadar pridemo z »Narodom«, bomo že organizirali delo. . . .

V sredo [2]) ne morem priti. Če kam grem, pridem ves razmišljen nazaj in se teško spet na novine privadim. Pa precej dve noči izgubim. Tudi sem preveč nov ud »Matice«, da bi se udeležil. . . .

Učiteljski list je pametna misel. Pa najbolje bi bilo, da bi v Mariboru izhajal, ker je Lapajne v Ljutomeru. Moči imajo učitelji dovolj. Lapajne je sam kos cel list (3krat na teden) spisati. Tako dobimo učitelje, tako ima stranka politične poštenosti en organ več. Dakle tudi v tem nič pomislekov ne pripustite. Izplača se že. Samo učitelji morajo zastonj pisati, dokler ni dobička. Saj imajo službe. Naj za svoj stan kaj žrtvujejo, ne da bi jim »Nar. tiskarna« žrtvovala.

Jaz tu stanovanja še nisem odpovedal. Raji plačam 5 gld. več, nego da bi brez stanovanja bil. Čujem, da še mašinista ni, ki bi v Ljubljani sestavil mašino. Teško bo mogoče, 1. okt. začeti. V tej reči menda tudi sami delate, in ker ste preobloženi in upehani, ne delate, kolikor bi stvar zahtevala. Dakle podrezajte, če mogoče, odbor ali koga. Tudi gledé preseljevanja še nič ne vem. Jaz potrebujem vsaj dva cela dni, da redakcijonalne reči vkup in na pot spravim.

Torej vidite, kako stvar, ki ste jo Vi v življenje spravili, terja, da te dni s herkulsko močjo zdržimo. Potem boste lehko spočili se in oddahnili. In če je naša volja, bomo še dobre volje in koncem ne bo treba reči: »diem perdidi.« . . . Pogum pa! Mi se naslanjamo na vseslovensko inteligenco.

---

[1]) Poslednje pismo, katero sem prejel iz Maribora, jako obširno, iz katerega navajam samo nekatere stavke.

[2]) K občnemu zboru »Matice«.

O Levstiku sem čul, da je precej ohol in nezaupen v Ljubljano prišel. — Nič ne de. Jaz menim, da znam občevati ž njim, in bom že skušal, da bo delal in da se mu izpuhti, kar ne gre ali kar je trme v njem.

— — — — — Ves Vaš

Jurčič.«

»Iz Ljubljane 12. novembra 1872. [1])

Najprvo, kar bo treba, da mi jutri telegrafirate, da ste interpelacijo stavili, da bom brez skrbi, ker sicer ni nemogoče, da Vas je kak slučaj zadržal, pa bi naš list interpelacijo prej prinesel, nego je brana bila.

Ker ima g. V. (kateri se je odpovedal in s 1. decembrom gre v Celje) posla v administraciji, sem precej sam. Za to moj »Tatenbah« ne gre prav korenito naprej. Malo imam časa. Spisal sem ga dozdaj trinajst pol. Če je božja volja, ga bom vendar izdelal do novega leta. Le glejte, da tudi Vi izdelate. [2]) To me je prav razveselilo, da ste začeli. Pa tudi za »Narodov« listek mora namenjen biti. Midva morava za »Narod« v prvi vrsti skrbeti, drugi naj za »Zoro« itd. . . .

V deželni zbor hodim sam pisat. Gledé kake politiške manifestacije so bili od početka vsi bojazljivi in nihilisti. Zarnik mi je djal v prvi seji v zboru, čemu neki to, saj je zastonj. Tudi če sem koga druzega vprašal, nobeden ni nič rekel. Potlej sem sam na svojo pest v »Narodu« začel buckati in siliti, provociral »Pokrokov« članek in, evo, zdaj bo gotovo nekaj. Enkrat bodo malo poropotali. Zarnik obeta, da bode v tej sesiji proti vladi »parlafurjev« najbolj »grobo« govoril. Vidite iz tega, da je dobro, če človek sam sebe posluša, in pa da je »Narod« moč še tam, kjer ga videti ne morejo.

V Gradec me menda ne bode, kako bi mogel zdaj!

Z Bogom!

Ves Vaš

Jurčič.«

»Iz Ljubljane v sredo zvečer 4. dec. 1872.

Dr. R. si sistematično jamo koplje in vso svojo preteklost in svoj nimbus v blato gazi. Nocoj je v deželnem zboru prišla adresa na cesarja na vrsto kot predlog že zgotovljena. Podpisali so to adreso,

---

[1]) Pismo mi v Gradec, kjer sem bil v deželnem zboru.

[2]) Obečal sem spisati roman »Naprej« za listek »Narodu«, pa državni zbor, v kateri sem bil voljen 1873. l., odtegnil me je za mnogo let leposlovnemu delovanju.

katero smo baš mi v »Narodu« tako energično terjali, da smo jo izpresirali — vsi razen R., ki se ni dal pregovoriti in razen S. in bed... Zagorca. 19 podpisov je, adresa je dobra, poštena. . . . Torej ne narodna stvar, nego osobnosti.

Jaz bom to grajal. Če ne, se »Narod« nemogočega stori, če svoje principe zataji. Programa brez obzirnosti pa jaz ne pustim, rajši vse pustim. — In zdaj je še P. K. frvaltungsrat tak. Moje stanje je težavno. Glejte, da kmalu pridete.

Zadnje 4 dni nisem imel niti toliko časa, da bi se preselil po dnevi. Tako nocoj še stanovanja nemam

Z Bogom!

Jurčič.«

Moja prijateljica.

Spisala **Márica.**

Odložila sem solnčnik, snela klobuk in rokavice ter prav leno séla k svoji pisalni mizi, da bi se odpočila. Vedno mi je bilo ugodno v tej prijazni in hladni sobici; tem ugodneje danes, ko sem vroča in trudna dospela v njó.

Ker so bile véternice zaprte in so raz okna visela gosta zagrinjala, nisem mogla takoj razločiti rečij. Ko so se mi oči nekoliko udale mraku, ugledam na mizi pred seboj listič. Skočim k oknu, odmaknem zagrinjala in berem. Bilo je le nekoliko v naglici pisanih stavkov gospé Barlétove, jedine in prave prijateljice moje, kateri sem bila udana z dušo in telesom.

Piše mi, da se preseli za nekaj tednov s svojci v Trst in me prosi, naj ji najdem primernega stanovanja, zunaj pač, a blizu mesta.

Nisem dolgo razmišljala, ko sem nehoté glasno rekla: »Ko bi le tam moglo biti! Oh, Ana, potem bi še jedenkrat preživeli minule srečne dni v ónem prijaznem kraji.«

Takoj istega dné sem odpisala prijateljici, svoji naj bode brez skrbi, ker storim zánjo vse, kar je le v moji môči.

Druzega jutra solnce še ni bilo visoko, ko sem roditeljem rekla »Na svidenje!«, hitela v novem veselji na plan ter prestopila pot, kjer sem se nadejala, da dobim, s čimer ustrežem najbolj Barlétovi-

Ob véliki, široki in lepi cesti, ki pelje iz Trsta proti severu stoji na levi stráni mala in preprosta, a lepa in vabeča hišica. Zidana je samó v jedno nadstropje, vender se razlikuje od drugih kmetskih hiš in ni ti težko ugeniti, da je to gosposki dom. Vabéča je po svoji léži takó, da, ko se šetajo tujci ali Tržačani tam mimo, ne morejo si kàj, da ne bi rekli: »Kakó je tu lepó in kakó čaroben razgled!«

Hiša ima okna na tri straní, le severu nasproti je dal gospodar sezidati močán zid, dobro vedoč, kakó tu po zimi brije burja.

Prednji del hiše je obrnen proti jugu na divno Jadransko morje, pred hišo pa je vrt za cvetlice in zelenjád. Kraj vrta je spletena ograja, po kateri se vije zeleni bršljan.

Najlepši razgled se ti odpre, stopivšemu kraj te ograje.

Globoko pod teboj teče železna cesta proti severu, še globoče ob morji pa vozna v Barkovlje, raz katere čuješ vedno drobne zvončke upehanih tramvajevih kónj, ki tekajo semtertja vozéči okoličane v bližnje mesto, a meščane venkaj na dobro vino in v sveži vzduh.

Pod cesto pa že šumí morje in peni svoje valove ob bregu ter poigrava z zlatimi solnčnimi žarki. Blizu in daleč plava neštevilno čolničev, v katerih sedé brdki, od solnca zarjaveli pomorščaki. Tam na obzorji vidiš parobrod, ki je ravno ostavil tržaško lóko in srečuje ga drugi, ki hití proti nji; za njima pa v sinji daljavi se strinjata modrozelena voda in jasno nebó.

Na desni stráni hiše se razprostira dober kos obdelanega polja in dalje naprej prijazen gozdič; na to posestvo sem se torej namenila ónega jutra.

Na pragu mi pride naproti Marijana, zvesta in stara dekla, z veselim pozdravom; obrisala si je roko v predpasnik ter mi segla v desnico veselo namežikajoč.

Za njo prihití gospodinja, stara gospodičina, ki je nosila na obrazu še sledove nekdanje lepote. Svetle sive oči so zadovoljno gledale v svet in mala usta so se raztegnila na smeh, ko me je ugledala. Peljala me je v hišo, kjer sem ji naznanila namen svojega pohoda, končno prijazno jo pogladila po lici in rekla: »Tetka, skrbite, da bode že drug teden pripravljeno v prvem nadstropji«!

Bili smo vsi njeni znanci vajeni, nazivati jo le »tetko«.

Morala sem ji obljubiti, da jo bodem češče obiskavala, saj sem vedela, da lahko izpolnim obljubo! Prosila me je še, naj ves dan ostanem pri nji, in ubogala sem.

Zopet stojim tu pri ograji, zopet zrem proti divnemu Miramaru, zopet doli na čisto, lepo, mirno morje in v duhu mi stojiš že ti na stráni, ljuba dušica; opozarjaš me na to in óno in veselje me prešine pri tvojem prijetnem smehu.

Pred šestimi leti se je naselila v tej hiši družina, broječa s staro híšino vred štiri osebe.

Gospodar Valentin Solnce, profesor v pokoji, imel je jedva šestinštirideset let, toda človek bi ga sodil visoko nad petdeset. Velik in slok, z brado na pol že belo in sivolàs je posedal ves dan v naslanjači, in kvečjemu časih prekoračil vrt. Radi bolezni svoje moral je poučevanje popustiti. Zdravniki so mu svetovali na jug v milejši zrak in zato se je s svojci nastanil v tej hišici.

Gospá Solnčeva je imela okoli štiridesetih let, pridna gospodinja, skrbna mati, ljubezniva in potrpežljiva soproga.

In ona? Kaj naj rečem o nji, o svoji Ani? Ni bila nikak ideal lepote, ki bi na prvi mah očarala; šele po daljšem občevanji ti je morala ugajati ta čista in nepopačena, blaga in vesela deklica. Nje temnorjave oči so izražale, kar je čutila, potrjevale, kar je govorila, sploh so imele v sebi vedno nekaj izražujočega.

Sanjava pa je bila, zidala si zlate gradove v oblake in videla vse lepó in vse dobro. Imela je globokočuteče srcé in trdno voljo, pri vsem tem je bila otroško-nedolžna in vesela.

Vzgojena je bila v národnem duhu, po skrbi rodoljubnega očeta, kar je med našim ženstvom — tudi izjema.

Dovršila je bila učiteljsko preskušnjo, uprav, ko so njeni roditelji mislili na preselitev v Trst. Zaradi očetove bolezni je ostala pri svojcih in videla se je njena skrbna roka povsod.

Lepega jutra koncem poletja vstali sva na vse zgodaj in šli s košárico po smokev in češpelj. Ko nabereva, ideva dalje v gozdič in sedši jameva jesti slastno sadje.

Zdajci slišiva glasen strel z mórja, za katerim se je takoj oglasil ravno takšen z grada tržaškega, in takó je odmevalo več strelov drug za drugim.

Bližala se je Trstu velika angleška ladja in stréli so izražali vzajemni pozdrav. Ko sva vstali in zrli, kje bi bilo káj ugledati, zaslišiva mater, ki je na ves glas klicala svojo Ano. Ta steče proti hiši, jaz pa poberem nabrano ovočje in stopam počasi za njó. Ko se približam, čujem vesele vzklike in smeh. Ugenila sem, prišel je Vinko, njen zaročenec.

Blagovoli oprostiti mi, bralec dragi, ako dosedaj še nisem omenila, da je bila Ana zaročena; oprosti, da ti nisem do sedaj predstavila možá, ki ima del glavne vloge v tej povesti!

Omeniti nisem hotela, dokler ni bilo sile, ónega, ki je provzročil Ani moji toliko gorjá in meni pustil toliko neljubih spominov.

Kmalu potem, ko se je Solnčeva družina preselila semkaj, spoznala sta se Vinko in Ana. Po navadnih potih, opisanih in opevanih tolikokrat, odkrila sta drug drugemu svojo ljubezen. Ana ga je ljubila z vso strastjo in močjo svojega srca; preveč, več kakor je bilo meni ljubó.

Ko sem se jaz prvikrat namerila nánj, napravil je Vinko náme kàj prijeten vtisek, kateri pa je, žàl, dan za dnevom sam brisal iz mojega srca. Prišlo je takó daleč, da sem jela obžalovati svojo Ano in odtezati se, ko je prihajal. Umeti nisem mogla, zakaj je z máno takó prijazen, zakaj mene takó čudno gleda, meni dolgo in gorko roko stiska, ko ima Ano takó rad, kakor ji pravi in kaže. To mi ni bilo všeč zaradi Ane moje, katera je bila pač vredna popolne ljubezni pravega, poštenega možá.

Ona je opazila, da nisem njenemu zaročencu nič kàj prijazna in ko me je vprašala po vzrokih, dejala sem, da se mi zdí lehkomiseln in da se bojim, da bi je ne mogel takó osrečiti, kakor je vredna.

V ljubezni svoji je bila slepa ter je imela mojo sodbo za kapricijozno muho, Vinka svojega za moški ideal.

Nisem ji hotela očij bolje odpirati in kaliti njene sreče; slepila sem sámo sebe, češ: morda se tudi sama motim.

Ko sem dospela do hiše ugledal me je že Vinko in s svojo navadno gibčnostjo in udvornostjo šel mi naproti kličoč: »To je prav, da je tudi gospodičina Pavlina tukaj!« . . . »Kakó je, kakó, ljuba kmetica naša?« rekel je k meni se obrnivši z osladnim, gizdavim smehljajem.

Odgovorila sem mu s poluresnim, polušaljivim glasom: »No, saj vem, da Vi take poklone delate le zato, da bi kàj dobili iz te košárice; toda nič ne bode, nič, dokler ne opustite teh fraz! Kakó mikavno sadje, kàj ne? No, pa izberite si pod tem pogojem, da se poboljšate, kar se tiče poklonov.«

»Nič poklonov, gospodičina, kar je res, to je res; niste morebiti Vi« . . .

»No,« segla sem mu v besedo, »to je poboljšanje! Pokloni so Vam, kar nam vsakdanji kruh; brez teh ne morete živeti.«

Govorila sem to z nekoliko ostrim glasom, kar smo začutili vsi trije in na kar je Vinko kratko odgovoril:

»Odslej hočem molčati.«

Na to je jel govoriti z Ano, jaz pa sem se oprostila z izgovorom in odšla v hišo. Odšel je, ne da bi me iskal, kar mi je bilo ljubó; le Ani je naročil, naj me pozdravi.

»Védi, po kaj je prišel,« deje Ana. »Včeraj so došli slovanski gostje in tem na čast so sklenili Slovenci naši napraviti koncert, sevéda le toliko, kolikor se dá v takó kratkem času opraviti, godba, petje, govori,« pravila mi je Ana. »Prišel je tudi nas vabit, rekoč, da nas odvede k veselici. Ti greš tudi, kàj ne, Pavlinica moja?«

Ne da bi ji na to vprašanje odgovorila, dejala sem:

»Čuti se menda užaljenega! Ali veš, Ana, presédajo mi že taki govori. Naši gospodje so takó galantni, da je njih vsaka beseda poklon; drugi so pa taki, ki menèč, da se storé interesantne, tožijo o življenji in usodi in pikajo ženstvo — dasi so premladi, da bi imeli kàj izkušenj. Ne veš li kakó je bilo letos ob zadnji veselici? Prva si ti plesala z gospodičem, ki ti je življenje takó grenko risal in z lepimi besedami obiral ženstvo. Prišla si k meni in rekla: »Čudno, kakó govorí!« Slučajno je za teboj plesal z menoj ter govoril ravno isto, prav takó filozofiral in Milka Poljakova je pravila uprav óne besede. Kdo vé, kolikim je takó tožil! Vidiš, to mene jezí, všeč so mi preprosti govori, idoči od srca, kar se zna, da je govorniku svojsko, a ne naučeno na pamet.«

Vsemu je Ana pritrdila, le Vinka svojega je hotela zagovarjati; toda jaz sem jo zavrnila, rekoč, da bi jaz morebiti tudi takó sodila, ko bila vánj zaljubljena kakor ona.

Med raznimi opravki je prišlo póludne in čas, da smo sedli h kosilu. Po obedu smo sedeli pred hišo in čakali pošte. — Vsak dan namreč je počival profesor Solnce v velikem naslanjači pred hišo in Ana mu je brala novine. Oče je imel Ano nenavadno rad. Beróč kàj iz novin, največ politične rečí, katere so bolehnega možá še vedno veselile, ustavila se je Ana hipoma, odložila časnike, obrnila svoje oči v ljubega roditelja in otročje vprašala:

»Ali zakaj morajo biti taki ljudje na svetu, zakaj veden prepir in nemir, ko bi vender lahko vsi mirno živeli, ko bi drug drugemu pripoznal pravico, katera mu gre po božjem in svetnem zakonu?«

Tedaj pa je oče s koščeno svojo roko objel hčerko, pritisnil ustna na njé obile, kostanjeve lase ter stal takó več trenutkov in

opazovalec bi bil ugledal, kakó se mu v očesi sveti solza. Potem pa je dvignil glavo rekoč: »To je ravno, drug drugemu neče skazati pravice, drug hoče druzega nadvladati.«

Onega dné smo bili vsi veseli. Čas je potekel, ne da bi opazili, da se je dan poznega poletja nagnil. Po prigovarjanji gospé Solnčeve sem se tudi jaz odločila za zvečer h koncertu.

O polu sedmih sva bili že pripravljeni in da bi čakanje ne bilo predolgočasno, stopila je Ana h klavirju. Prebirajoč nekaj časa po tipkah, začela je igrati lepo Kocijančičevo »Slovó«. Takó je nisem še slišala. Zdelo se je, da tipka za tipko izraža poznate Stritarjeve besede, katere narekuje žalostno srce:

»Še enkrat ljubezen piti
Iz očij, iz ust mi daj;
Daj v slovó se poljubiti,
Bog vé, al' te bom še kdaj?«

Stopim na vrata, toda Ana ni se dala motiti. Pri besedah: »Še enkrat ljubezen piti iz očij, iz ust mi daj,« vlile sta se dve debeli solzi po zažarelem lici in glas na klavirji je umrl z besedami: »Bog vé, al' te bom še kdaj?« in ko je hotela drugikrat glasneje ponoviti zadnje besede, pride Vinko v sobo, kjer sem bila jaz, in poklonivši se meni, steče k Ani ter jo strastno náse pritisne, kličoč: »Duša moja, zdaj se mi je res zdelo, da moram odpotovati in da mi igraš še v zadnje slovó; s kakim čutom si to igrala! Jaz se nisem prišel poslavljat, ampak prišel sem šele póte!«

»Oh, ti si,« rekla je Ana, osvobodivša se na lahko Vinkovega objema; če »Slovó« igram, mislim na ločitev; če ne na svojo, pa na koga druzega, in vidèč té v srce sezajoče besede, žali me, ker vem, kakó mora biti to strašno.«

Meni je pa pesem nenavadno segla v srce, najrajša bi bila zbežala v svojo sobo in ostala domá. Tudi Ana je bila vidno ganena, le Vinko se je šalil.

Nekaj trenutkov smo bili na poti. Vinko in Ana sta se glasno razgovarjala, jaz pa sem z Anino materjo molčé korakala za njima. Pretrgala sem molk s kako malo opazko o lepi mésečni noči, o mirnem morji in o krasnem razgledu na razsvetljeni Trst; a videča, da gospó Solnčevo mučijo druge skrbí, umolknila sem še jaz.

Pri veselici se je vsem razvezal jezik, hvaleč in grajajoč to in óno, pri banketu pa je bilo veselje splošno. Okoli dveh smo se razšli. Stopivši na mestni tlak, mignil je Vinko mimogredočemu praznemu vozu in v hipu je ta zdričal z nami po lepi poti proti dômu. Vsi smo

molčali, vsak se je bavil le s svojimi mislimi. Ko izstopimo in krenemo proti hiši, ni bilo malo naše začujenje, videč z raznih oken svetlobo. Pogledali smo se pomembno vsi in gospá Solnčeva je obledela sluteč nesrečo. Ni se motila.

Ko potrkamo po vélikih dverih, pride »tetka« z nagubančenim čelom, ki je kazalo, kakó se revica premaguje, da bi, kolikor možno, prikrila bridko resnico. Kmalu nam je bilo vse jasno.

Profesor Solnce, ki je na skrbno ženino opominjevanje, naj bi šel v sobo, predno odidemo, odgovoril, da mu je zunaj kàj prijetno v lępem, poletnem večeru; ostal je pred hišo, dokler se ni popolnoma zmračilo. Šele ko je mesec preplul dober kos poti, poklical je profesor svojo staro Uršo, da bi mu svetila po stopnicah.

Hotela ga je pridrževati ter mu pomagati kakor po navadi do sobe, toda on je ugovorjal, češ: da se danes čuti nenavadno dobro in da ji to pokaže, hoče iti sam za njó po stopnicah. Šla je tedaj z lučjo naprej, profesor počasi za njó.

Ko je že bila pri sobnih vratih in je že držala za kljuko — ozre se vsa preplašena nazaj, od koder je slišala močen ropot in glasen vzklik. Ker se je močno stresla, pritisnila je z roko na kljuko, vrata so se nagloma odprla in pri tem ugasnila luč, katero je držala v rokah. — Vsa prestrašena je jela torej klicati tetko, katera je, bila takoj z drugo lučjo pri rokah. S trepetom ozrši se na stopnice, ugledali sta profesorja Solnca ležečega na tleh. S pomočjo gospodarja sosedne hiše spravili sta nesrečneža v posteljo, kjer se mu je za silo obezala rana na glavi.

Ko smo mi prišli, dobili smo že tam zdravnika. Pri odhodu sem ga vprašala, naj mi povê, ali je kàj upanja, in odgovoril je z ramami odmignivši: »Nič ne bode!«

In res je bilo takó. Druzega opóludne je bojeval blagi mož zadnji boj s smrtjo ter zaspal, izgovorivši še poslednjikrat ime ljubljene svoje Ane . . .

Nekaj tednov pozneje sva sedeli z Ano pred hišo. Bila je nedelja. Manjkalo ni hrupa in šuma veselih ljudij, ki so se izprehajali, ali vozili v Barkovlje. Drdranje kočij, zvižeg parobrodov, ki je ljudstvo vozil v Miramare, ropot železne ceste, petje in godba beračev — to je bilo vse vprek.

Vender medve nisva imeli očij in ušes za vse to. Tožna je bila Ana, tožna sem bila jaz. Molčę sva sedeli druga póleg druge, saj je bil žalostni dan slovésa.

Ana se je s svojo materjo odločila zopet na Kranjsko, kjer je dobila službo učiteljice v mali gorenjski vasi.

Penzija uboge vdove Solnčeve je bila premala, zatorej je morala Ana misliti na svoj zaslužek.

Druzega dné sta hoteli odpotovati. Pogovarjali sva se, kakó si bodeva pridno dopisovali, kakó bode druga vedno mislila na drugo; takó sva si lajšali grenko ločenje.

Ana je bila silno pobita; kaj bi ne bila? Pustila bode tu svojega ljubega zaročenca! Ona bode tam sama v mali, pogorski vasi, on pa tu, v velikem bogatem mestu, obkrožen s prijatelji in znanci. Bode li mislil nánjo?

Govorili sva pa največ o njenem poklici in v dekliškem svojem oduševljenji razpravljali, kakó važen bode ta njen posel; kakó je ona srečna, ker bode mogla kàj storiti za svoje rojake in za ves národ; v nežna, mlada srca bode sejala kalí vsega dobrega, ljubezen do domovine in do vsega človeštva. Večinoma je Ana molčé pritrjevala — njene misli so bile nocoj drugód.

Sredi nad morjem se je prikazal mesečev rožiček in zvezde so se jele prižigati druga za drugo. Vse je bilo že za pot pripravljeno in ko je malo potem prišel voz, pozdravljala je Ana z rosnim očesom še zadnjikrat lépo, mirno morje, na njem zibajoče se čolne, prijazno hišico in tam v polukrogu ob morji ležeči, lepó razsvetljeni, bogati Trst.

Na kolodvoru je čakal Vinko. Bil je takó potrt, takó je vzdihoval in tožil, da sem se jela kesati, ker sem ga takó hudó sodila.

Še malo — in pozvonilo je drugič. Spremila sva ženski do kupeja, v kateri je Ana obupno séla in se komaj premagovala. Midva sva jo še zadnjič pozdravljala, a takoj se je jela pomikati dolga vrsta železnih vóz. V malo trenutkih je izginil vlak najinim očem.

(Konec prihodnjič.)

Sèn.

Noč zimska kósme snežne siplje
S studéno rokó,
Vse mirno, le srcé utriplje
Mi v prsih glasnó.

O lepi sanja prešli dôbi
Brez toge, jadú,
O cvétu, ki v preranem grôbi
Dobil je mirú.

Fr. Gestrin.

Statistika članov „Matice Slovenske“ póleg stanov.

Spisal **Jos. Apih.**

Nastopne vrste so skromen in nepopoln poskus, sestaviti statistiko članov »Matice Slovenske« póleg poklica ali póleg slojev »človeške družbe«, katerim pripadajo. Nepopoln je poskus zato, ker nimam dovolj podatkov, da bi gledé vseh stanov, zastopanih pri »Matici«, mogel točno povedati, v katerem razmerji podpirajo prvi naš slovstveni zavod. Zračuniti sem mogel to razmerje samó pri nekaterih stanovih in tudi gledé teh samó z ozirom na nekatere pokrajine slovenske. Glavna vira sta mi bila »Letopisa« za 1883. in 1888. l.; iz števila matičnjakov, kateri so zabeleženi v teh »Letopisih«, bodemo pozvedeli »premikanje« v našem društvu v teku zadnjega poldesetletja; videli bodemo, da število tu narasta, tam pada, in zasledili bodemo morebiti marsikatero premisleka vredno resnico.

Članov je imela »Matica« 1883. leta 1517, leta 1888. pa 1710; priraslo jih je torej v teh letih 193, t. j. $12\cdot_{72}$ % ali $2\cdot_{54}$ % na leto Recimo, da je ta narastaj nekako narastaj duševnega kapitala po prištetih obrestih, pa moramo priznati, da to obrestovanje ni ravno Bog vé kakó bogato, nego sicer jako varno, a venderle počasno. Nanapredovali smo vender, kajti od 1866—1885. l. je število matičnjakov letoma narastalo samó za $2\cdot_{17}$ %, zboljšalo se je torej za $0\cdot_{37}$ %, to je pa resničen napredek, saj znamo, da so v »Letopisih« zadnjih let zabeleženi samó pravi, t. j. plačujoči matičnjaki, dočim so v imenikih starejših »Letopisov« mnogi člani »ad honores«. Raz tega stališča smemo biti uverjeni, da je bil narastaj zadnjih let gotovo še izdatnejši.

Oglejmo si zdaj udeležbo pojedinih slovanskih pokrajin in dotični prirastek. Leta 1883. bilo je matičnjakov Kranjcev 727, t. j. $47\cdot_{92}$ % vseh matičnjakov, Štajercev iz obeh vladikovin 387 = $25\cdot_{51}$ %, Korošcev 55 = $3\cdot_{62}$ %, Primorcev 242 = $15\cdot_{95}$ %, iz raznih krajev 106 = $6\cdot_{98}$ %. Leta 1888. pa je bilo Kranjcev 850 = $49\cdot_{7}$ %, Štajercev 380 = $22\cdot_{22}$ %, Korošcev 65 = $3\cdot_{8}$ %, Primorcev 270 = $15\cdot^{79}$ %, iz raznih krajev 145 = $8\cdot_{49}$ %. Poskočilo je torej število matičnjakov iz Kranjske za 123, t. j. za $16\cdot_{91}$ %, s Koroškega 10 = $18\cdot_{1}$ %, iz Primorja za 28 = $11\cdot_{57}$ %, iz raznih krajev za 39 = $36\cdot_{8}$ %; Štajercev se je pa izgubilo 7 = $1\cdot_{8}$ %. Tukaj vidimo, katere pokrajine so najizdatnejše množile število matičnjakov; učinek se kaže tudi v dviganji, oziroma padanji relativnega razmerja med matičnjaki navedenih pokrajin; dočim

so novopristopivši kranjski člani zboljšali svoje odstotno razmerje za $1{\cdot}_{78}$ %, Korošci za $0{\cdot}_{18}$ % in matičnjaki iz raznih krajev za $1{\cdot}_{51}$ %, zaostali so Primorci za $0{\cdot}_{16}$ %, Štajerci pa za celih $3{\cdot}_{29}$ %. Odpadalo je Štajercev letoma $0{\cdot}_{36}$ %, prirastalo pa Kranjcev po $3{\cdot}_{38}$ %, Koroščev po $3{\cdot}_{6}$ %, Primorcev po $2{\cdot}_{31}$ % in iz raznih krajev po $7{\cdot}_{3}$ %. Koroški Slovenci so torej pobirali vrlo stopinje takoj za kranjskimi sosedi in so izpolnili svojo »národno dolžnost« dokaj vestneje od bratov štajerskih; tisti $0{\cdot}_{36}$ %, za katere je pojemalo število štajerskih matičnjakov, je samó na sebì neznatno, a ponavljajoče se je znamenje nekega kroničnega zla, nekega raka, katerega naj bi tam doli ob Dravi in Savinji kar najhitreje odstranili iz národnega života, saj ne gloje samó nekaterih udov, nego slabí celoto našega národa. —

Da je priraslo toliko članov v »raznih krajih«, za to gre hvala v prvi vrsti sosedom Hrvatom; bilo jih je 1883. leta 41, 1888. leta pa 70, poskočilo je torej število za 29 = za $70{\cdot}_{7}$ %.

Matičnjake sem razvrstil v te-le skupine: 1. Duhovniki in bogoslovci; 2. učitelji (profesorji, ravnatelji, odgojevatelji); 3. javni in 4. zasebni uradniki; 5. odvetniki in beležniki, 6. zdravniki; 7. posestniki, obrtniki, tovarnarji, zasebniki; 8. dijaki; 9. društva, knjižnice, zavodi, občine. Po absolutnem številu je te skupine razvrstiti tako-le:

I. Duhovniki. 1883. leta jih je bilo med matičnjaki 633, 1888. leta pa 676; pomnožili so se torej za 43 = $6{\cdot}_{79}$ % ali $1{\cdot}_{55}$ % na leto. Dočim pa je raslo absolutno število, padalo je relativno razmerje, kajti 1883. leta je bilo $41{\cdot}_{73}$ % vseh matičnjakov duhovnikov, 1888. leta pa samó 40 %. Ta prikazen se ne sme smatrati pojemajočim zanimanjem duhovnikov za »Matico«; relativno razmerje mora za duhovnike postajati tem neugodneje, čim živahneje se zavedajo posvetni krogi naši tiste národne dolžnosti, katero so duhovniki od početka »Matice« izpolnovali, ko so v takó odličnem številu stopali v kolo matičnjakov. Absolutni narastaj in relativno padanje duhovniških članov »Matičinih« je torej dokaz, da zajema naše društvo vedno več rastočih sil iz ostalih krogov národne inteligence. Bog dàj, da bi začeli ti krogi še živahneje tekmovati z duhovniško gardo »Matice«!

Žàl, da nam ni mogoče dognati, v koliki meri se udeležuje matičinega delovanja duhovščina pojedinih slovenskih pokrajin; dognati moremo to zgolj gledé ljubljanske in labodske vladikovine; v obeh je duhovščina národno takó jednotna, da smemo trditi, da je z jako malimi izjemami »sposobna« za matičnjaštvo; v obče ji pa nalaga gmotno stanje tudi nekako dolžnost, na tem polji pospeševati národni napredek.

Med člani ljubljanske vladikovine je bilo 1883. leta duhovnikov 294, leta 1888. pa 312, torej za 18 več = za 6·12 %; a dočim je med kranjskimi člani imela »Matica« 1883. leta 41·73 % duhovnih članov, padel je 1888. leta ta odstotek na 36·97 %. To relativno padanje bi se bilo pa lahko zavrnilo, saj je bilo 1888. leta samó 52 % vse kranjske duhovščine (broječe okroglih 600) v »Matico« vpisanih. Najdemo pa, ako se ozremo po posameznih dekanijah, jako različne razmere gledé udeležitve duhovnikov pri »Matici«. Prvo mesto zavzema dekanija bistriška: 83·3 % njene duhovščine najdemo med matičnjaki, takoj za njo prihaja Ljubljana z okolico z 83·1 %; Vipava z 80 %, Vrhnika z 78·9 %, Šmartno s 66·6 %, Postojina z 61·5 %, Ribnica s 55 %, Radovljica z 51·3 %, Kranj, Kostanjevica, Metlika, Cerknica in Idrija vsaka s 50 %, Loka s 47·06 %, Novo mesto s 43·2 %, Moravče z 38·5 %, Trebnje z 38·2 %, Kočevje s 36·4 %, Kamnik s 35·7 % in Šmárije s 35 %.

Razvrstimo te dekanije po relativnem številu duhovnikov med matičnjake pojedinih dekanij. Jako so poučne nastopne številke: Duhovnih članov je bilo v dekaniji moravški 90·9 % vseh matičnjakov te dekanije, v kočevski in loški po 66·6 %, v trebánjski 65 %, v šmárijski 58·3 %, v vipavski 50 %, v litijski 48 %, v ribniški 47·8 %, v bistriški 47·6 %, v cerkniški 47·1 %, v kamniški 46·8 %, v radovljiški 45·6 %, v metliški 40·8 %, v novomeški 40 %, v leskovški 38·5 %, v kranjski 37·7 %, v idrijski 26·8 %, v ljubljanski 26·3 %, v vrhniški 25·8 %, v postojinski 20 %. Znamenito je to, da so óne dekanije, ki imajo relativno največ duhovnikov, med zadnjimi gledé števila vseh svojih matičnjakov: Moravče štejejo 11, Kočevje 12, Loka 24, Trebnje 20, Šmárije 12, Vipava 24, Litija 25 članov, Ribnica 23, Bistrica 21, Cerknica 17; maloštevilni so matičnjaki tudi v dekaniji metliški (27) in idrijski (26), a vse druge imajo nad 30 članov: kamniška 32, radovljiška 46, novomeška 40, leskovška 39, kranjska 53, vrhniška 58, postojinska 40 in ljubljanska 300. To protislovje absolutnega in relativnega razmerja gotovo ni zvati prirodno, nego ima brez dvojbe razloge, ki bi se dali lahko odpraviti, izvzemši sevéda Kočevje in Ljubljano. Kdo je kriv, ne vemo, a inteligenciji ónih dekanij z malim številom matičnjakov in ogromnim relativnim številom duhovnih članov, kličemo: »Adame, kje si?« —

Primorske vladikovine so brojile duhovnih matičnjakov 1883. leta 102, 1888. pa 117, narastaj je bil torej za 15 članov, oziroma 14·7 % v petih letih. S tem prirastkom se ujema relativna razmer, 1883. leta je bilo med primorskimi matičnjaki duhovnikov

$42{\cdot}_{15}$ %, 1888. leta pa $42{\cdot}_{7}$ %. Tu torej dobiva »Matica« iz duhovnih krogov še vedno več novih članov, nego iz ostalih plastij národovih. Kakšno je razmerje med celoto duhovnikov teh vladikovin in duhovnimi matičnjaki, žàl, da ne moremo povedati točno; ako pa je precèj verjetno, da so vsi slovenski duhovniki primorski člani »Družbe sv. Mohorja«, razvidimo to-le: Primorske vladikovine imajo blizu 400 slovenskih duhovnikov, katerih je v »Matico« vpisanih 117, t. j. $29{\cdot}_{25}$ %, ne baš obilno število!

Gledé števila matičnjakov se vrsté pojedine dekanije primorske tako-le: Gorica z 81 člani, Trst s 77, Tomaj z 18, Črniče in Dolina z 12, Bolec, Koborid, Tolmin, Pazin z 9, Koper 7, Komen s 6, Sv. Peter in Kastav s 5, Jelšane s 4, Buzet s 3, Pičan z 2, Kanal z 1 članom. Razvrstimo pa zdaj dekanije póleg relativnega broja duhovnih članov, pa dobimo nastopno razredbo: Pičan, Kanal in Buzet imajo 100 % duhovnih matičnjakov, Dolina $83{\cdot}_{3}$ %, Črniče in Komen po 75 %, Bolec in Koborid po $66{\cdot}_{6}$ %, St. Peter 60 %, Gorica 50 %, Jelšane 50 %, Pazin $44{\cdot}_{4}$ %, Kastav 40 %, Tolmin $22{\cdot}_{2}$ %, Trst $20{\cdot}_{7}$ %, Tomaj $16{\cdot}_{8}$ % in Koper $14{\cdot}_{2}$ %. Pri primorskih dekanijah pogrešamo torej tisto zgoraj poudarjano razmerje v označeni strogi obliki. Z ozirom na národnostne razmere in na nekoliko jako neugodni gmotni položaj primorske duhovščine nam ni dalje o tem razmerji govoriti.

Nekako podobne razmere nam kaže krška vladikovina, samó da nahajamo tu póleg absolutnega pomnoženja relativno padanje duhovskih matičnjakov. Leta 1883. je štela »Matica« na Koroškem 36 duhovnih članov, $= 65{\cdot}_{1}$ % vseh koroških matičnjakov; a dočim je absolutno število se povikšalo na 39, padlo je do 1888. leta relativno na 60 %. Tega padanja se pa smemo gotovo veseliti, kot spadajočega v vrsto tistih prikaznij, ki svedočijo, da se polagoma daní v starem Gorotanu.

Ker ima Koroška okoli 170 slovenskih duhovnikov in bogoslovcev, vpisanih jih je torej v »Matico« doslej $22{\cdot}_{9}$ % — gotovo precèj skromen del duhovščine slovenske krške, a znane razmere tam severno od Ljubelja so krive tudi te slabe udeležitve pri »Matici«.

Izključno duhovne matičnjake nahajamo v dekaniji Doberlaves (6), Kanalska dolina (4), Spodnji Rož (3), Tinje (7); Velikovec ima jih $5 = 71{\cdot}_{4}$ % vseh svojih matičnjakov, Beljak $7 = 38{\cdot}_{8}$ % in Celovec $5 = 31{\cdot}_{2}$ %.

Strože nego na Koroškem in Primorskem smemo preiskati in presoditi matičnjake duhovnike v skoro čisto slovenski vladikovini labodski; da pa ne delamo krivice, prištejmo še duhovnike, živeče v sekovski vladikovini in vpisane v »Matico«. Naravnost recimo: tu, na Štajerskem smo zasledili prikazen, ki nas je globoko užalila,

tembolj, ker se je nismo nadejali, akoprem smo že videli, da tam število matičnjakov v obče pada. Leta 1883. je bilo med matičnjaki 186 duhovnikov lavantinskih = $48{\cdot}_{97}$ % štajerskih matičnjakov; a 1888. leta samó 162, torej za 24, ali $14{\cdot}_{8}$ % menj; relativna razmer pa je padla za $0{\cdot}_{84}$ %, za to izgubo ni bilo nobene kompenzacije. Najnovejši šematizem navaja 444 duhovnikov živečih na spodnjem Štajerji, članov matičinih je bilo zadnje leto torej med njimi $36{\cdot}_{4}$ %, zaostala je torej lavantinska duhovščina za ljubljansko za $15{\cdot}_{6}$ %, Ako razvrstimo dekanije po relativnem razmerji med duhovniki pojedine dekanije v obče in med duhovnimi matičnjaki dotične dekanije, tedaj se vrsté dekanije v tem-le redu: V dekaniji Maribor desni breg je $77{\cdot}_{7}$ % matičnjakov med duhovniki (7 duhovnikov), Bistrica Slov. 70 % (14), Šmártino $58{\cdot}_{8}$ % (10), Nova cerkev, Rogatec in Vuzenica po 50 % (oziroma 7, 7, 4), Ptuj $45{\cdot}_{9}$ % (11), Kozje $44{\cdot}_{4}$ % (8), Ljutomer $43{\cdot}_{5}$ % (10), Jarenina 40 % (6), Konjice $35{\cdot}_{2}$ % (6), Dravsko polje, $30{\cdot}_{7}$ % (4), Zavrč 30 % (3), Št. Lenart $28{\cdot}_{6}$ % (6), Laško $28{\cdot}_{5}$ % (6) Braslovče $28{\cdot}_{3}$ % (4), Gorenji grad 25 % (5), Brežice $24{\cdot}_{2}$ % (8), Saleška dolina 23 % (3), Šmárije $22{\cdot}_{2}$ % (4), Celje $17{\cdot}_{8}$ (5), Maribor levi breg $17{\cdot}_{5}$ % (21), Vélika Nédelja $14{\cdot}_{3}$ % (2), Marnberg $11{\cdot}_{1}$ % (1).

Vzemimo v poštev óne dekanije, katere imajo najmenj po 10 matičnjakov, tedaj vidimo, da je bilo duhovnih matičnjakov v odstotkih v dekaniji Šmártino $83{\cdot}_{3}$ % (10 duhovnikov), Kozje $72{\cdot}_{7}$ % (8), Slov. Bistrica $66{\cdot}_{6}$ % (14), Rogatec $63{\cdot}_{6}$ % (7), Jarenina in Konjice po 60 % (6 oziroma 6), Maribor pri Dravi $51{\cdot}_{2}$ % (21), Št. Lenart $46{\cdot}_{1}$ % (6), Gorenji grad $45{\cdot}_{5}$ % (5), Brežice $44{\cdot}_{4}$ % (8), Maribor za Dravo $41{\cdot}_{1}$ % (7), Braslovče 40 % (4), Ptuj $35{\cdot}_{5}$ % (11), Ljutomer $31{\cdot}_{2}$ % (10), Celje $14{\cdot}_{7}$ % (5), Vélika Nédelja $12{\cdot}_{5}$ % (2).

Gledé duhovnih matičnjakov v »raznih krajih« nahajamo jako izdaten napredek. Leta 1883. bilo jih je med matičnjaki te skupine $9{\cdot}_{5}$ %, 1888. leta pa $27{\cdot}_{89}$ %. Da se je to razmerje za toliko zboljšalo za duhovnike, to so provzročili sosebno hrvaški duhovniki in bogoslovci, ki so pristopili k »Matici« v razmerno posebno velikem številu.

II. Matičnjaki iz jedra národovega: trgovci, obrtniki, posestniki (tovarnarji, zasebniki) zavzemajo drugo mesto. Leta 1888. jih je bilo 272 = $16{\cdot}_{09}$ % vseh matičnjakov; razmnožili so se od 1883. leta za 34 = $14{\cdot}_{28}$ %, oziroma za $2{\cdot}_{85}$ % na leto, narastalo jim je torej število za blizu dvakrat hitreje od duhovnih matičnjakov. Med narastajem matičnjakov v zadnjih 5 letih je bilo $17{\cdot}_{6}$ % móž te skupine. Leta 1883. jih je bilo $15{\cdot}_{68}$ % vseh matičnjakov; torej se je relativno razmerje do 1888. leta dvignilo za $0{\cdot}_{41}$ %. Ne vemo, če je to zboljšanje

v pravem razmerji s tistimi življi te skupine, kateri se smejo po svoji izobraženosti smatrati, rekel bi, sposobnimi za matičnjaštvo; zdi se nam skoraj preskromno.

Kranjskih posestnikov itd. bilo je 1888. leta med matičnjaki 192 = 22·5 % vseh kranjskih matičnjakov, ali 70·6 % vseh matičnjakov te vrste. Leta 1883. jih je bilo stoprav 162 = 22·26 % kranjskih, in 68 % vseh matičnjakov. Za 2·8 % so torej napredovali kranjski posestniki itd., za iste odstotke so zaostali drugovi jim zunaj Kranjske. Na Kranjskem samem so se namnožili za 18·5 %, t. j. za 3·7 % na leto.

Skupno število kranjskih matičnjakov posestnikov itd., podrobnejši pogled po pojedinih dekanijah gledé absolutnega in relativnega razmerja in namnožitve:

Dekanija	Ljubljana	Bistrica	Cirknica	Idrija	Kamnik	Kočevje	Kranj	Leskovec	Litija	Loka	Metlika	Moravče	Novomesto	Postojina	Radoljica	Ribnica	Šmarje	Trebnje	Vipava	Vrhnika
1)	65	7	3	9	5	0	19	5	1	2	6	0	6	16	12	7	0	0	7	23
2)	21·3	33·3	17·7	34·7	15·6	0	35·8	12·8	4	8·1	22·2	0	15	40	26	30·4	0	0	29	39·6
3)	+		—		—		+	—	—	—	—		+	+	+		—	—	+	+
4)	5	0	3	0	2	0	6	1	2	2	2	0	2	8	9	0	1	1	3	13

1) = matičnjakov II. skupine 1888; 2) = v % matičnjakov te dekanije; 3) = od 1883—88 + ali — za; 4) = matičnjakov.

Absolutno največ matičnjakov posestnikov imajo torej dekanije: Ljubljana z okolico, Vrhnika, Kranj, Postojina in Radovljica, relativno največ pa Postojina, Vrhnika, Kranj, Idrija in Bistrica; pristopilo jih je v zadnjem petletji največ v dekaniji Vrhnika, Radovljica in Postojina; rakovo pot so šli v dekanijah Cirknica, Kamnik, Leskovec, Litija, Loka, Metlika, Šmárije in Trebnje; posestniki cirkniške dekanije so celó popolnoma izginili iz imenika matičnjakov!

Primorski posestniki itd. so se od 1883. do 1888. leta pomnožili za 2 možá, bilo jih je 28 1888. leta = 10·3 % vseh matičnjakov te skupine; pomnožili so se za 7·7 %. Največ jih ima Trst, 16 = 20·5 % vseh tržaških matičnjakov; Tomaj 5 = 27·8 %, Gorica 4 = 4·8 %, Tolmin, Jelšane in Kastav po 1, oziroma po 1·1 %, 25 % in 25 %.

Med koroškimi matičnjaki je 1888. leta posestnikov itd. 9, t. j. 13·9 %, za več nego polčetrti odstotek več nego na Primorskem. Od 1883. do 1888. leta so prirasli 4, pomnožilo se je torej jim število za 80 %, malo da se ni podvojilo. Ti člani bivajo v nastopnih dekanijah: v beljaški 4, t. j. 22·2 % beljaških matičnjakov, v celovški

istotako 4, t. j. 25 %, jeden pa v velikovški = 14_{3} %. Ostale dekanije krške so brez te vrste matičnjakov.

Lavantinska vladikovina je brojila 1888. leta 39 posestnikov itd. med svojimi matičnjaki, t. j. 11_{3} % matičnjakov te škofije. Narasel je ta broj od 1883. leta sem za 1., t. j. za 2_{6} % v teku petih let! Lavantinska škofija je tudi tu zaostala za slovenskimi sestrami. — Največ se jih nahaja v dekaniji celjski in ljutomerski, a še tu samó po 7, t. j. 20 % oziroma 29_{1} %; Maribor za Dravo jih ima 4 = 23_{5} %, Braslovče, Gorenji grad, Jarenina, Št. Lenart, Ptuj in Vélika Nédelja po 2, oziroma po 20 %, 18_{1} %, 20 %, 15_{4} %, 6_{4} % in 12_{6} %, Sl. Bistrica, Brežice, Konjice, Laško, Maribor pri Dravi, Šmárije, Šmártino, Vuzenice in Zavrč po 1., vse druge dekanije pa niti jednega (Dravsko polje, Kozje, Marnberg, Nova cerkev, Rogatec). Žalostno!

V »raznih krajih« in v inozemstvu je bilo 1888. leta posestnikov itd. pri »Matici« 4, t. j. 2_{43} % matičnjakov iz raznih krajev in iz inozemstva, v primeri z 1883. leta za 3 menj, torej znižanje za 42_{8} %.

III. Tretje mesto med matičnjaki zavzemajo učitelji vseh vrst (izvzemši duhovne učitelje). Leta 1883. jih je bilo vpisanih v »Matico« 235, ali 15_{48} % vseh matičnjakov, leta 1888. pa 256, ali 15_{16} %; navzlic absolutnemu prirastaju za 21 ali 8_{94} % je padlo relativno razmerje za 0_{32} %, ker se je broj učiteljev za skoraj 4 % slabeje pomnožil nego skupni broj matičnjakov. Na leto jih je priraslo samó za 1_{79} %, nekaj, a prav malo več, nego pri duhovnikih.

Absolutno največ učiteljev je med matičnjaki ljubljanske škofije, namreč 81 ali 9_{59} % vseh matičnjakov te škofije in 31_{7} % vseh učiteljev-matičnjakov.

Od 1883. do 1888. leta se je ta broj pomnožil za 4 ali za 5_{2} % — jako neugodna razmnožitev pri stánu, spadajočem k inteligenciji. Relativno razmerje se je shujšalo za 1 %, — Vzemimo zdaj v poštev število vseh kranjskih učiteljev (profesorjev, ravnateljev) in poglejmo, v katerem razmerji podpira kranjsko učiteljstvo »Matico«. Vseh učiteljev ima (1887. l.) Kranjska 660, torej se jih nahaja v vrstah matičnjakov stoprav 12_{2} %. Izmed ónih 81 učiteljskih matičnjakov je pa 36, t. j. 44_{4} % srednješolskih učiteljev, ljudskih učiteljev je torej samó 45 vpisanih v »Matico« — gotovo jako malo zastopnikov mnogobrojnih učiteljev, katerih je sevéda mnogo v neugodnem gmotnem položaji.

Izmed kranjskih dekanij se najbolj odlikuje Ljubljana po številu matičnjakov iz učiteljskih krogov; šteje jih 45 = 17_{5} % vseh matičnjakov te skupine, 55_{5} % vseh dotičnih kranjskih, in 15 % vseh matičnjakov ljubljanske dekanije. Za njo prihaja Leskovec s 7 učitelji =

18 %, Novo mesto z 7 = $17._5$ %, Radovljica in Vrhnika s po 5 = $10._9$ % in $8._5$ %, Kranj s 4 = $7._5$ %, Postojina s 3 = $7._5$ %, Kamnik in Trebnje z 2 = $6._2$ % in 1 %, ostale dekanije imajo po 1., Idrija, Kočevje in Ribnica po nobenega matičnjaka-učitelja! — Sapienti sat! —

Primorske učitelje stavimo kranjskim drugovom za vzgled; dasi je večina gotovo v neugodnejših razmerah in dasi je tam broj slovenskih učiteljev izdatno manjši nego na Kranjskem ali Štajerskem, vpisanih jih je vender 57 = $20._{89}$ % vseh matičnjakov učiteljev doslej v »Matico«. Od 1883. do 1888. leta jih je priraslo 10, razmnožili so se za $21._2$ %, t. j. za celih $4._{24}$ % na leto; relativno razmerje pa znaša 1888. leta $21._1$ % in se je od leta 1883. zboljšalo za $1._{47}$ %. Prvo mesto zavzema Gorica z 19 matičnjaki-učitelji = $23._4$ % svojih matičnjakov; potem Trst s 14 = $17._8$ %, Koper s 5 = $71._4$ %, Tomaj Koborid in Pazin s 3 = po $33._3$ %, Bolec in Tolmin po 2 = po $22._3$ %, Črniče, Komen, Št. Peter, Dolina in Jelšane po 1; ostale dekanije nimajo niti jednega.

Koroške učitelje zastopajo 4 učitelji v »Matici« = borih $6._{16}$ % koroških matičnjakov; še ti so pa skoro samí srednješolski učitelji. Od 1883. leta sem je prirasel 1 in je relativno razmerje dvignil za celi $1._{15}$ %. Izmed óne četvorice so 3 v beljaški dekaniji = $16._6$ % beljaških matičnjakov; 1 pa v celovški. Mala udeležba koroških učiteljev je živa »signatura« koroških razmer. —

Lavantinska vladikovina z 52 učitelji matičnjaki = borih $14._{29}$ % vseh lavantinskih matičnjakov, hodi tudi v tem pogledu rakovo pot: 68 = $17._{66}$ % vseh ondotnih matičnjakov je brojila 1883. leta; 16 jih je torej odpadlo v petih letih, t. j. skoraj četrti del. — Pa vender niso še nikdar nazvali Slovenski Štajer »tužnim«. — Raztreseni so óni učitelji-matičnjaki tako-le: v Celji (dekanija) 9 = $25._7$ % tamošnjih matičnjakov; v Ptuji 8 = $25._8$ %, v Ljutomeru in Mariboru pri Dravi po 7 = $21._8$ %, in $17._3$ %, v Sl. Bistrici in Mariboru za Dravo po 4 = 19 % in 24 %, v Rogatci 3 = $27._3$ %, v Dravskem polji, v Jarenini in Véliki Nédelji po 2 = $33.^3$ %, oziroma 20 % in $12._5$ %, v Braslovčah, Brežicah, Št. Lenartu in Šmárijem po 1, v ostalih dekanijah — nobeden!

V »raznih krajih« je 1888. leta 62 učiteljev-matičnjakov, t. j. $37._5$ % vseh matičnjakov iz »diaspore« in $24._2$ % vseh matičnjakov učiteljev; napredoval je ta broj od 1883. leta sem za 22 móž = 55 % ali na leto za 11 %. Lep napredek, h kateremu so izdatno pripomogli učitelji hrvaški (oziroma na Hrvaškem), katerih šteje »Matica« 28, t. j. $10._9$ % vseh matičnjakov te skupine. Častno je zastopan tudi Dunaj z 11 učitelji.

(Konec prihodnjič.)

Satura.

5.

Mladenič moj v življenja dôbi zorni,
Bodočnost svètla tebi se odpira,
Odkod zatorej glas tožbâ izvira,
Ki dolgo že jih slušamo pokorni?

Duhovi žitja so nam res uporni.
Prej setve trud, pozneje žetve bira,
A sto zaprék si stokrat mož podira,
Srčnóst mu talisman je čudotvorni.

Zató razdvojen précej ne zaplakaj,
Četudi kje ti noga izpodrkne
In vselej ne dozóri vsako zrno.

Pošteno delaj in zaupno čakaj,
Svetloba solncu kratkodôbno mrkne,
Zatem se béli spet obzorje črno

6.

Trdóst srcá mi rada se očita,
Ker čustev níkdar jezik moj ne laže,
Ki žívo jih dejanje ne pokaže,
Da v nédru moškem so bilà razvita

Res pót do srca mojega je skrita,
Bedé pred njim oprezne uma straže,
Odvračajo nevérnike Tomaže,
Katerim zláhka ni zvedávost sita.

A bébcev mêni sodba nekrivična
Samó v vedrílo služi ter zabavo,
Saj kdor pozná me prav, narobe sodi.

Vsa čustva srčna moja so resnična,
In kar pred pamet bi ne smelo zdravo,
Po tem z menoj nikomur žàl ne bodi!

7.

Okusil žitja sam dovòlj grenkote,
Zadostno tudi so takisto znane
Trpečega človeštva mêni rane,
Krepósti vse njegove in slabote.

Junak ne vstraši vrli nje togote,
Udarcem se usódinim ne gane,
A kàdar truden borbe neprestane
Potoži ból, zaslužil ni sramote.

Na lés je kriza svetega razpeti
Sam Bog o grozni tožil bolečini:
»Zakaj si, Oče, mêne Ti zapustil?«

In slabi mi ljudjé, od zêmlje vzeti,
Otroci greha v sòlzni tej dolini,
Nas bi nobeden tožbe ne izustil?

8.

Človeku silne časih bolečine
Zamôlčati nikakor ni mogoče,
Bolestne skriti ne mu sòlze vroče,
Ko dragih nádej gleda razvaline.

A nejevolje čustvo me prešine,
Ko pevce slušam naše vzdihujoče,
Katerih mladi zbor po sili stoče
In se raztaplja od »solzíc« mokrine.

Sočutja vaše ne budé »solzíce«,
»Glumáška ból« vas rôdu ne prikupi,
Gospódki nežni vi od alabastra.

Poet nam pravi jasno kaže líce,
In če mu padajo za upom upi
Tolaži se: »Per aspera ad astra!«

Jos. Cimperman.

O menjavi toplíne v Ljubljani.

Spisal **Ferdinand Seidl.**

(Dalje.)

Dovoljeno bodi še obzorje vsaj nekoliko razširiti z odgovorom na vprašanje: kolika je verjetnost, da nastopi ta ali óna mrzlotna stopinja v raznih mestih širne Avstrije vsaj jedenkrat v fizični zimi (novb.—mc.)? Že J. Hann je priobčil (1882. l.) odgovor, dodajemo na novo le dotična števila veljavna za Ljubljano.

VI.

Verjetnost toplínske najnižíne v znesku

	0^0	-5^0	-10^0	-15^0	-20^0	-25^0	-30^0
	in menj.						
Praga (30)	1·00	1·00	·87	·63	·27	·03	·00
Krakova (30)	1·00	1·00	1·00	·90	·63	·40	·07
Budapešta (21)	1·00	1·00	·81	·24	·00	·00	·00
Dunaj (20)	1·00	1·00	·85	·55	·05	·00	·00
Celovec (30)	1·00	1·00	1·00	·90	·57	·20	·03
Ljubljana (30)	1·00	1·00	·93	·70	·37	·03	·00
Zagreb (20)	1·00	1·00	·85	·45	·05	·00	·00
Trst (30)	1·00	·40	·10	·00	·00	·00	·00
Vis (22)	·68	·14	·00	·00	·00	·00	·00

V Ljubljani je — kakor javlja ta pregled — skoro vsako leto mraz pod -10^0 pričakovati, pod -15^0 v 10 letih 7krat, pod -20^0 v istem róku 4krat, pod -25^0 pa šele v 30 letih jedenkrat. Na Dunaji so mrazovi pod -20^0 7krat redkejši kakor v Ljubljani, na -25^0 toplína v 20 letih [1]) ni upadla. Praga ima menj silnih mrazov od Ljubljane, le prav jakih (pod -25^0) jednako število. V Krakovi je število takih 13krat toliko kakor v Ljubljani (0·40 proti 0·03), celó mrazov pod -30^0 je tam 2krat toliko kakor pri nas za 5^0 milejših. V tem se izraža kontinentalno položje Galicije; precèj podobne so razmere v Celovci, dasi vender ne toliko ostré. A primera Celovca z Dunajem in Zagrebom kaže, kakó zeló se povekša osornost podnebja ali kontinentalnost zarad léže v kotlíni. Zatorej so razmere ljubljanske, kar se tiče pogostosti prav jakega zimskega mraza najpodobnejše ónim koroškega stólnega mesta. Koliko ugodnejši so odnošaji ob Adriji! V Trstu so le toplíne med 0 in -5^0 gotove (verjetnost 1·00);

[1]) V oklep postavljena števila pripovedujejo, koliko let je vzetih v poštev Pis.

pod —5° niti vsako drugo zimo ne upade toplína, pod —10° šele v 10 letih 1krat. Na otoku Visu pa se niti stopinje prvega presledka naše tablice VI. ne ponavljajo vsako zimo, nego le v 10 letih 7krat!

Bodisi pogostost bolj in menj jakih mraznih stopinj znakovita za različna podnebja in vplivna na razvòj in razširjatev organskih bitij, vender imamo motriti nepravilnosti toplínskega tira še z druzega stališča.

Pojem o zakonitem pomikanji toplínskem nastane, ako izločimo brezštevilne motnje, ki ovirajo zakoniti, vzajemni učinek solnčnega stanja in topografske léže. Te storé, da niti dnevni niti letni tir v istini ni podoben valoviti črti, ki se od najnižíne zdržema ukrivljena dviga proti najvišíni in potem zopet polagoma upada. Motnje pomaknejo toplíno nepravilno sedaj nad, sedaj pod normalni znesek, in zatorej se pomika dejanski tir toplínski kot neredno nazobčana črta med glavno najnižíno in najvišíno. Zgodi se, da motnje popolnoma obrnejo normalni značaj; saj je časih celó opóludne hladneje nego zjutraj, in namestu poletne toplote imamo pogostoma pravi jesenski hlad. Nekaterikrat smo izpostavljeni bolj ali menj jakim toplínskim skokom in preobratom. Dočim razlike normalnih skrajnostij določujejo s svojo velikostjo milino in ostrino podnebja, napravljajo slučajne menjave toplinske stanovitnost in izpremembo njegovo. Tudi to je važen klimatni činitelj in vredno je spoznavati ga.

Nepravilnih izpremememb, ki se vršé v teku dneva, ne bodemo preiskavali; prvič, ker se jim moremo vsaj nekoliko prilagoditi, kolikor se godé nam pred očmi, drugič pa in zlasti, ker izdatne izpremembe med jutrom, popóludnevom in večerom vplivajo na povprečno dnevno toplíno in se spoznajo potem kot izpremembe toplíne od dné do dné.

Da jo spoznamo, poiščemo razliko dnevne toplíne vsakega dné in njegovega prednika. Takó pozvemo dejansko menjavo, ki na nas vpliva, ne gledé na normalni narastaj ali upadaj toplínski. Izbral sem si desetletje 1871—1880 ljubljanskih opazovanj, kar v obče zadoščuje. Razlika med 1. jan. 1871. l. in 31. dcbr. 1870. l. napisala se je prva, in takó se je delo nadaljevalo do 31. dné dcbr. 1880. leta. Kot povpreček sem smatral tretjino vsote treh vsakdanjih opazovanj (ob 7. u. zjutraj, ob 2. u. pop. in 9. u. zvečer). To sicer ni popolnoma prava srednja dnevna toplína, ali razlikuje se le malo od nje, napaka torej izginja v diferencah.

Povprečni znesek vseh 3653 diferenc desetletja je 1·7° C. Za toliko se povprek v letu izpremeni toplíne v Ljubljani od dné do dné.

Pomen tega rezultata pojmimo stoprav, ako ga primerjamo naličnim številom drugih mest. Slavni meteorolog J. Hann je proučeval izpremembo toplíne devetdesetih krajev, razširjenih po vsem svetu. Njegovi preiskavi bodemo jemali primerjalne vzglede.

Hann je našel nastopno izpremembo v letnem povprečku v tu imenovanih mestih: Neapolj 1·0; Kajira 1·3; Atene 1·4; Pariz 1·5; Oksford 1·7; Stuttgart, Lipsija, Zürich 1·8; Bukurešt, Dunaj 1·9; Varšava 2·0; Monakovo 2·1; Petrograd 2·2. Največjo izpremembo imajo severni notranji deli Zjedinjenih držav, namreč do 4·0; tudi zahodna Sibirija je središče velike izpremembe. (Odtodi in pa od pomanjšane vlažnosti amerikanskega podnebja, pravijo, prihajajo izpremembe na telesi in značaji, katere čutijo Evropejci, ki se v severni Ameriki naselijo; odtod družilni vpliv podnebja v Avstraliji in Novi Zelandiji.) Takoj vidimo, da je Ljubljana na boljšem kakor Dunaj, Stuttgart, Lipsija in Zürich. Nasip gorâ, ki Ljubljano oklepa skoro od vseh stranij, in sicer vekša njeno kontinentalnost, brani hitri navál vetrov nasprotnega toplínskega značaja in manjša menjavo toplíne od dné do dné. Dostikrat veje južni ali severni veter po sosedni Hrvaški in pa visoko nad Ljubljano preko gorâ nekoliko časa, predno doseže dno kotlíne. Še bolj zavarovan je v tem oziru Celovec.

Ni smeti prezreti, da vplivajo toplínske izpremene na organizem različno, če je zrak relativno vlažen ali suh. O veliki vlažnosti se malo ohlajenje prav zeló čuti in škoduje, v suhem zraku pa ne vpliva na čut, niti nima slabih nasledkov (G. pl. Liebig.). Toplínska izprememba različnih podnebij se torej ne dá neposredno primerjati. Manjše izpremene v Ljubljani morebiti neugodneje vplivajo, kakor nekoliko večje na Dunaji. Zračna vlažnost v avstrijskem stólnem mestu je namreč 72% povprek na leto, v Ljubljani pa 83% (blizu tolika je sploh po Gorenjskem in Dolenjskem, v Celovci tudi 83%, v Gorici 70%). Ako se prav spominjam, javlja Keesbacher [1]), da so na Kranjskem bolezni na díhalih in čevesni katári pogostejši kakor v drugih kronovinah avstrijskih. Natančna preiskava morebiti dokaže, da so temu kriva svojstva podnebja, in sicer velika vlažnost ter gledé nánjo izdatna izprememba topline od dné do dné. Zlasti neugodno je, da sta obe ti svojstvi istodobno največji po zimi, ko je zračna toplína že sama na sebi v največjem nasprotji z gorkoto človeškega trupla.

[1]) Dr. Keesbacher, „Krain und seine öffentliche Gesundheit".

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne mrvice.

Priobčil **dr. K. Štrekelj.**

(Dalje.)

Párne, páren, subst. f. pl., konjske jasli (Temljine). Janežič: *párna,* f., Heuboden, Getreideboden. Iz nemškega: srvn. *barn*, *barne* m., Krippe, Raufe; weiter Scheunenraum zur Seite der Tenne (Benecke-Müller-Zarncke, Mhd. Wtbch. I. 89). Prim. še Schmeller-Frommann I. 278, Schöpf, Tir. Idiot. 30.

Pájštva, e, subst. f., Dörrkammer; poleg tega se včasi sliši tudi *pájštra* (Tolminsko). Beseda je nemški *Backstube.*

Páuterki, ov, subst. m. pl., najslabše predivo, die Nachbreche beim Hanf; Podgorjane, katerim ta beseda rabi, jo izrekajo *pówtrčъ*, *pówtr'ow.* Stsl. bi se to glasilo *pauterьci iz pa-u-ter-ьkъ. Koren je *ter* brechen. Ker imajo sestavljenke s prefiksom *pa* naglas na prefiksu (prim. páglavec, pábrki: páberki), moral je prejiti *u* v soglasnik *w*, kateri je nató tudi pred seboj stoječi *a* preglasil v *o*, kar je v slovenščini znan pojav. Miklosich, Etym. Wtbch. 352: ter-, ima *potírki,* zadnje predivo. — Korošci razločujejo poleg lanéne préje četvero stopinj prediva: a) *prážna* préja, najboljše predivo, zatem pride b) *hodníčna* préja; še slabša je c) *túljeva* préja, in naposled stojé na najniži stopinji d) *páuterki. Tuljeva* preja je tudi goriškim Slovencem znana (Letopis Mat. slov. 1880. 197). Na tem mestu navaja Erjavec z Št. Viške gore *tulji, tuljev,* m. pl.; po cirkljanskih hribih pa pravijo *tùle,* gen. *tùl,* f. pl., in *tùlew* adj., kar bi se v knjižni slovenščini glasilo *túlje, túlj* in *túljev.* Beseda je temna. Levstik je v Letopisu na omenjenem mestu primeril staroruski *votolěnъ* aus den Acheln des Flaches gemacht, *votolovyj* aus grober Leinwand gemacht; jaz bi še pristavil dijal.-rusko: *vatúla,* zraven *votóla,* samaja grubaja, tolstaja krestьjanskaja tkanь, derjuga, rědnina izъ ochlopьevъ; idetъ na měški, na pokrytie vozovъ, na odějala i pr. (Dalь, Tolkovyj slovarь I. 257).

Peráč, a, subst. m., Waschbläuel (Celje). Janežič: *peráča,* f. isto. Koren je *per* (Miklosich, Etym. Wtbch. 239: per 2).

Pírh, a, subst. m., Name eines isabellfarbenen Ochsen (Podgorjane). Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 269: pyr-2.

Píten, tna, o, adj., schmackhaft (Miren pri Gorici). Prim. Erjavec v Le topisu Mat. slov. 1880. 168 in Miklosich, Etym. Wtbch. 247: pit.

Pláveš, a, subst. m., Flösser (Škofja loka). Kor. je *plŭ*. Sicer pozna nova slovenščina *plávž* Schmelzwerk, Hochofen, kar pa ni domače, ampak iz nemščine sprejeto: prim. bav. *Blæhaus*, ki pomeni isto kar *Blæhütten, Blæwerk,* namreč Schmelzwerk, flatus ferri (Schmeller-Frommann I. 319) od srvn. *blaejen, blaewen* schmelzen. Iz *plávž* so neki slovničarji naredili *plaveš*, kar je popolnoma neosnovano.

Pléka, e, subst. f., majhna lesa (Temljine).

Pléme, pleména, subst. n., Zopftheil: kita v štiri pleména pletena, ein Haarzopf aus vier Theilen (Flechten) (Celje). Ta beseda mi ni jasna; z besedo *plême* Zucht, Same ni v sorodu, ampak podoba je, da je od korena *plet* sè sufiksom *men*. Kakor *d* se tudi *t* včasi izgublja pred *m*/om: stsl. osmь iz ostmь, prim. vymę iz vydmen, plemę genus iz pledmen, rumênъ iz rudmênъ. Bolj verjetno pa je, da imamo tudi ti besedi nov primer narodne etimologije. Zopftheil se nsl. imenuje tudi *prámen,* prámena m.; v Podgorjah izgovarjajo *prámn,* prámna. Srbi imajo *prȁmên,* Büschel, Schopf, Hrvati *pramak* capillorum floccus, *pram* Büschel; Čehinje delajo kakor Slovenke svoje kite iz pramenov, prim. č. *pramen vlasů* Haarflechte. Ker Slovenke kite *pletejo* ali *vplétajo*, lahko bi bil koren *plet* ispodrinil zlog *pra* v besedi *pramen* in beseda bi bila potem po analogiji mnogih drugih neutralnih substantivov sè sufiksom *men* prešla v srednji spol. V tem mnenji me potrjuje še posebno to, da se je moški spol dozdaj ohranil v Temljinah na Tolminskem, kjer rabijo *plêmen, plêmena* v istem pomenu, kakor v celjski okolici. — Janežič ima v slovarji: *pranč*, m., Weiberzopf, das abgetheilte Haar. Ta beseda bi se imela prav glasiti *prámenič*, iz tega je posredno po oblikah *prámnič, prámnč* nastalo *pránč*. Zavrniti je po tem takem Matzenauerjevo razlago, Cizí slova 281, kjer izvaja *pranč* od ital. *frangia* fimbria, cirrus.

Plíka, e, subst. f., peška v sadji (Gorenja vas pod Kanalom). Po Tolminskem pravijo *pléka*, na Krasu pa je *pèljk* Kern in der Weinbeere. Vse je še temno.

Počítkino, počítkъno, adv., so ziemlich viel (Privačina). Temna beseda.

Podajáč, a, subst. m., vile, s katerimi snopje v kozlec *podajajo* (Šmartno p. Litiji).

Políca, e, subst. f., deska pri plugu, Streichbrett am Pfluge (Pri Fari, kjer izrekajo *palìca*). Zavoljo poména je ta beseda zanimiva. Tudi ruščina jo rabi namreč za isto stvar: *pólka, políca* sošnaja, otvalъ, derevjanaja ili železnaja došečka, lopata pridělannaja povyše sošnika (lemeha) dlja otvala zemlí (Dalь, Tolkovyj slovarь

III. 262). Tudi beloruščina jo pozná; iz nje jo je litavščina sprejela: *palĭče* (Miklosich, Etym. Wtbch. 255. pola 1). Iz Ribnice ima Miklosich (Lexicon palaeosl.-gr.-l. 619) še: *poličica,* das ovale Brettchen am Pfluge. Ako je torej *polica* Streichbrett, Pflugstürze, znana med Slovenci in široko med Rusi, mislim, da jo smemo v tem pomenu pripisavati že praslovanščini in trditi, da je bila že tedaj vsaj velikemu delu Slovanov znana; po tem takem bi bili stari Slovani razločevali pri plugu · *lemešь*, **gręděľь*, **plazъ* (prim. Krek, Einleitung in die slav. Literaturgesch.[2] 114. 115), poleg tega pa tudi *polico.*

Polník, a, subst. m., korec, Schöpfeimer (Črnomelj, kjer izrekajo *powńík*). Koren je *pol*: poljem, plati schöpfen. Prim. nsl. *pól* (izreci *pów*) *pôla:* s pôlom poljejo vodo iz čolna (Šmartno p. Litiji).

Pólšnica, e, subst. f., Billichmausfalle (pri Fari, kjer izrekajo: *pòwšnca*). Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 236: pelchŭ.

Pomíšljati se, pomíšljam, verb. ipf., brünstig sein. Rabi se samo o kravah: *kráwa se pamìšle* (pri Fari).

Poskočíti, poskóčim, verb. pf., während des Läutens pausieren. Pomen je jasen: da se zvon preglasi, mora zvonivec nekoliko poskočiti in se za vrv obesiti (Podgorjane).

Právec, právca, subst. m., Waschbläuel (Šmartno). Izgovarja se *práwc, práwca,* pisati bi bilo najbrž treba *pralec* iz *pradlьcь od *pradlo Mittel zum Waschen. Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 239: per-2.

Préšca, e, subst. fem., kruh, ki se daje o vseh svetih otrokom in drugim ljudem; po sredi je vrezan (Šmartno p. Litiji in sploh po Kranjskem). Ta beseda je tujka, vzeta iz nemščine; prim. stvn. *brêzita,* srvn. *brezte,* nvn. *Bretze, Bretschel* poleg *Bretstel* iz stvn. *brêzitella,* kar nemški filologi izvajajo od lat. *bracellum,* oziroma *brachitum* (Kluge, Etym. Wtbch. der deutschen Spr.[3] 38). Od tod imajo Slovenci tudi besedi *présta* in *préšta. Préšca* je narejeno od besede *prešta* sè sufiksom *ьca*: **prěštьca. ě,* in ne *e,* sem v ti besedi nastavil zató, ker govoré pri Fari *príšca.* — Ugovarjal bi morda kedo, da *préšta (présta)* in *préšca* dandanes nimata več ene in iste oblike; ali pomisli naj, da se ravno oblike pečenega kruha od kraja do kraja in razmeroma v kratkem času zelo spreminjajo. — Kakor se delí *préšca* po Kranjskem, tako se je svoje dni delil v Menihovem (München) prvi dan maja tako imenovani *Wallerbretzen* (Wadlerbretzen): »Es ritt an diesem Tage morgens 5 Uhr ein Mann auf einem Schimmel durch die Strassen und rief in jeder: »Gêts zu'n háli'n Geist, wo mə d· Wallə'brézn ausgeit.« Schmeller-Frommann

I. 376. — Po Krasu razdajajo o vseh svetih (o váhtah) *váhtič (vèhtić)*, to je: mal hlebec in poleg tega še kako sadje, posebno so v navadi koruzne latíce (glavíce). Otroci, pa tudi revnejši ljudje hodijo od hiše do hiše. Ko vstopijo, pozdravijo in zahtevajo svoj vahtič tako-le: »Dóbro jètro! — Dèjte vèhtić!« V prejšnjih časih so tudi kako pobožno zapeli, dandanes pa zmolijo k večemu en očenaš in češčenásimarijo. Ko dobé, česar želé, se odpravijo k sosedu s pobožnim pozdravom: »Búh sъ smíli zъ vérnъ dýšъ wícah!« — Odkod je beseda *váhte*, subst. f. pl., ki je znana po Goriškem? Jaz bi sodil, da je od nemškega *Weih-Tag*, katere prvi del se v južni nemščini izgovarja *Weich:* Weichpfinztag, Weichbrunn, Weichkessel, Weichwasser (Schmeller-Frommann II. 881; Schöpf, Tir. Idiot. 808). Kakor je nastal iz *Handwerk* naš *ántverh* iz *Speck* naš *špêh*, iz *medic-us* naš *médih*, tako je tudi iz *Weichtag* s prva nastalo *váhtah*, kar pa je narod imel za loc. pl.; zato si je k temu lokalu napravil svoj nominativ *vahte* (pl.). V nemščini sicer nisem mogel najti, da bi se bila beseda *Weihtag (Weichtag)* zares rabila za praznik vseh svetnikov (pomen bi pač ugajal: *weich*, srvn. *wîch* = heilig, sanctus, sacer), vender berem v Schmeller-Frommannu II. 882: *Ebenweihtag*, Tag der Beschneidung.

Prúštof, fa, poleg *prúštoh, prúštoha*, subst. m., die Weste (Kranjsko in Tolminsko). To je iz nemškega *Brusttuch;* ravno tako je iz besede *Fürtuch* Slovenec napravil *fírtof* in *fírtoh.* Tirolec pravi *brustig*, der Brustlatz; das Mieder; (bei Männern) die Weste, in *fürtig* (Schöpf, Tirol. Idiotikon 64).

Púžiti, púžim, verb. ipf., peške zametati, kader se jé koščeno sadje (Vrhnika).

(Dalje prihodnjič.)

Triolet.

Pri tebi, dèkle, bi imel nebesa,
Nad vse stvarí bi s tabo srečen bil!
Poljubov slast iz tvojih ust bi pil —
Pri tebi, dèkle, bi imel nebesa!
Ljubó se mir bi meni v dušo lil,
Ko tebi zrl v obraz bi, v čar očesa . . .
Pri tebi, dèkle, bi imel nebesa,
Nad vse stvarí bi s tabo srečen bil!

Srcé bi si pri tebi odpočilo,
Srce ljubezni trudno in željâ.
O pač, v obližji tvojega srcá,
Srce bi si pri tebi odpočilo,
In pozabilo jadov bi, gorjá
In čustva svoja v tvoja vsa bi vlilo:
Srcé bi si pri tebi odpočilo,
Srcé ljubezni trudno in željâ.

Clausus.

Sentimentalec.

Spisal **R. Vtôrij.**

»Mislim, da umejo moji bralci, kaj ménim, da tudi njim že preseda to nezrelo, osladno pesmičenje.«
Stritar.

Lica:

Solzislav.
Jurij Tepkovec.
Mirko Resnica.

I. prizor.

Pred durmi ubogega podstréšnega stanovanja:

Jurij Tepkovec:

Odprì! — Trk, trk! — Kaj si se pa zaprl? — Ali naj ti zapôjem?

Sôva v lini žalostno joče,
Mačke mjavkajo ókoli koče,
V koči pa pevec Solzislav stoče . . .

Luna bleda sije bajno,
Vétrec šepeče sládko-tajno —
Solzislav góni čárobno lajno . . .

Lajnaj, lajnaj —

Mirko Resnica (pride):

Slobodno, naprej, saj ga ni domá! Ključ iz pečí vzemi in kar odprì, jaz mu moram takó vzeti grško slovnico, saj je sam ne prinese, razmišljena stvar!

II. prizor.

Tepkovec (odprè sobo, ubožno opravljeno):

Saj ga res ni domá. Pa že sanjári po Rožniku »pod šuméčimi lipami in dehtéčimi kostanji in pije opojne slastí pevajočih ptic, mrmrajočih vrélcev in vonjívih cvetov« . . .

Mirko:

Kaj pa ima tu?

Tepkovec:

Stritarja, Stritarja! »Spisov« V. zvezek, res krasna izdava! »Moj svèt je ta: Ako že ljúbite . . .« ha, ha, pa vender vémo vsi, kake »láske« ima Solzislavova Miljena.

Mirko:

Kakó je že tista njegova pesem?

». . . svetle laske,
Kakor solnčne paske . . .«

Tepkovec:

»Rumen nósek
Kakor vósek!
Bleda lica
Kakor . . .«

Mirko:

No, no, šalil se ne bodeš z njegovo »bóginjo«. Lepa je res, da človeka kar pogreje tam okoli srca nekjé, ko ji pogleda v temno globôko okó, samó . . .

Tepkovec:

Samó kakšen doktor se že rad solnči v njenih žarkih, ker je jako petična, kakšen doktor, pravim, naš je pa šele — sedmošolec. Dva klina ima še, da bode vrhu lestve, če se mu kateri ne zlomi, potem pa še ni v nebeskem kraljevstvu. Sedaj še lahko takó sanja, kakor svetopisemski Jakop . . . no, kje že, saj smo vender časih take stvarí znali . . .

Mirko:

E, kaj bodeš delal primere, saj sem že Homerjevih sit, ko vender trdé, da so sladke kakor ambrozija in nektar in nebeska mana. Če pa do katere pridemo, puli profesor koréne in koreníne in korenínice in išče, kje li je tertium comparationis, s kakšno člénico se uvajajo primere, s kakšno nadaljujejo. Potem . . .

Tepkovec:

Res, potem smo pa poetično nadahneni, kakor bi drobíli o košnji resjà star ovsenják za málico in pili kalno kapníco namesto uživali belega kruha in rujnega vina.

Mirko:

Rad bi res védel, čemu li se učimo grščini, če ne zató, da spoznavamo in uživamo lepote klasične! Naj para domá v zaduhli sobi, komur je na tem, kar se pa nas dostaje, to nam pustite — poezijo. Potem pa tožijo, da ni več pravih pesnikov! Ni čuda, saj nì ne vemo, kaj je lepó, nì ne znamo čitati klasikov! Pridite poslušat naših naukov, potem sodite samí! Glej Solzislava! Nikakor ne potrjam tega, da bi bil do cela nenadarjen ali celó glup, todà če misli, da je Hölty vzor lirike, kakó more dospeti do prave poezije? Sama zamišljenost in sanjavost ga je. Veselje za epiko in Homerja mora itak skrepenéti o suhoparni analizi največjih lepot. Žàl mi je, skratka rêči, Solzislava. Mehke nravi je res, ipak bi se ne bil požénščil in pohabil o opolzli in osladni sentimentalnosti, da je bežal bolehavih pesnikov in se učil poeziji iz Homerja. Sedaj pa nas napastuje s svojimi domišljavimi izrodki, nas in urednike, da bi se človek pri elegijah smijal . . .

Tepkovec:

Ali pa debelo gledal, kaj li je to, po nekoliko čmeréča se mamka na razvalinah loncev svojih, ki jih je pobil slepi sosedov sultan, po nekoliko pa temna zagonetka iz grških svetišč, ki jo obračaj in obračaj, samó ugenì ne. Prozajist sem res, da pri vsakem epitetu »pestrobojen, pestrosojen« že mislim na tisto pestro bojano tekočino pred kmétskimi hlevi ali »kmétiškimi« hlevi, prozajist, pravim, vender si ne morem kàj, da ti ne bi pritegnil. Saj me je vender časih tudi nekoliko genila Preširnova »Nezakonska mati«, toda če mi začneš razkladati vse figure, vse trope, kar jih je in kar jih ni, potem si pa tudi mislim: uboga déklica, če si morala takó preštevati figure, kakor jih naš Solzislav!

Mirko:

Kaj to bi še bilo. Naj pesmi — kuje, če mu drago, naj dela z umom, če ne umeje več s srcem. Todà to »popevčkanje« o mehki, izvoljeni, ljubkovani devki, ta sentimentalnost, ki je združena ž njim, razjeda mu pravo moč. Le poglej ga: Vedno sanja in sanja, zamišljen hodi, toži in jadikuje . . .

Tepkovec:

Silno nesrečen je. Koperní po néčem, pa niti sam siromak ne vé, po čém. Če hoče zgrabiti, zgrabi velik, puhel »nič«. Zvečer gleda

luno, kakor tisti grški zvezdogled, ki je zeval proti nebu, pa mu je s podstrešja spustila lástavica . . . toda, ne znam lepó povedati!

Mirko:

Na očeh mu leží mokrota in mu jih prepreza kakor megla . . .

Tepkovec:

Pod očmí se mu víje v polukrogu črnormena kurja pòlt, po obrazi pa se mu razliva bledína . . .

Mirko:

In pa raztresenost!

Tepkovec:

O, kaj je pa, če časih kàj naróbe storí, kadar hoče v šoli s prstom plin prižgati, žveplenko pa zažene stráni, če —

Pismonoša (vstopi):

Gospod Solzislav N.!

Mirko:

Solzislava ni domá, vzprejmem pa jaz in mu vróčim.

(Pismonoša odide.)

Tepkovec:

Odkod neki je, vsaj ne že od nje?

Mirko:

Ne, pismo je z dóma, mislim da od župnika. Sedaj bode treba plačati šolníno, in to veš, da mu je župnik glavni steber . . .

Tepkovec:

Kakor količ cepiču. Kadàr bo pa hruška medénka ali pa tepka, ki je mojega imena, dorasla, da bodo brenčali osé in sršeni po sočnih sadovih, tedaj bode pa količ nepotreben . . .

Mirko:

Pa zakaj si rekel, da bi bilo od nje? Ali ji je morebiti že odpisal, ko ste mu podteknili óno pismo?

Tepkovec:

Pisal ji je, to vem, ha, ha! Moram se smijati še sedaj, kadar se spominjam óne stvarí. Kakó je hlastno odprl pismo . . . Ha, ha, jaz pa, ki sem vse to napravil, jaz sem se držal za trebuh. Potem me pa zaljubljena solza še vpraša, zakaj se smejem, ha, ha! Pa sem mu rekel: Po nôči se mi je sanjalo, da si ti bil Don Quixot, jaz pa Dulcinea . . . Pisal ji je še tisti večer, stavim sto krón, čeprav sem jih že nekaj Solzislavu dolžan, hočem reči: on mi jih je dolžan še nekaj . . .

Mirko:

Šala je bila malo pregrenka. Ali mu bode odpisala?

Tepkovec:

Nič pregrenka. Naj le misli, da ga ljubi, dokler se ne preveri, potem bode pa — zdrav. Pisala, kaj še! Misliš li, da je ne poznam? Taka je, kakeršne so druge. Nemški govorí, kakor v obče domorodne »miljenke« naše iz pripravnice, glavíco plavolaso dviga kakor màk, kadar mu je začelo kaliti seme iz cvetja, drobnó stopa kakor srnica, kadar se pase po tuji detelji, usta nje se smehljajo vsakomu, kakor srénjska češnja, in nje očesce razsiplje žarke na vse, kakor solnce božje. Če se je pa morebiti kdàj kakšen žarek nje očij slučajno izgubil v temne Solzislavove prsi, potlej že sanja o nebeski sreči, pôje o idealni ljubezni, o plavih laskih, o modrih očéscih in Bog védi o čém še in pošilja to »Zvonu«, »da bi svet čul in občudoval!« Miljena pa — kakor kós, vesel pomladi in tuj žalosti, neskrbno popeva: takó se Miljena ziblje v naróčaji mladih dnij, toguj ali ne! Svet je praktičen, in praktičnost se je že zdavna izneverila sanjajoči ljubezni! Kaj hoče tista sentimentalnost, ki misli, da vsakdo ž njo čuti in joče, da jo vsakdo ljubi? »Rožice in ptičice in dekličice« morajo plakati, kadar je njemu takó hudó, da ne vé kakó! Hm, saj je meni tudi hudó, ki imam otíske na nogah, pa zató ne prosim trave, da bi solzela. Potem naj pa léžem v solznó travo, saj bode brž prêhlad ali pa še prísad. Sentimentalnost . . .

Mirko:

Tiho, zdaj pride!

Tepkovec:

Naj pride! Sentimentalnost je prêhlad duše in prísad pameti. Mrzli ohladki ali vroča opeka, ali pa konjska méta, ali zasmeh, zabeljen z ironijo — gôtov lek!

III. prizor.

Solzislav (pride, pod pázduho ima pesnike nemške in slovenske v krasni opravi, s čela mu teče znoj):

Zopet sem jo videl! Ravno sem sedèl na nekem parobku pod Rožnikom in skladal pesem, ko je prišla s sestro po gozdu. In kakšna je bila! Kakor Vila, gozdna Vila! Laske je imela razpletene v dolgo kito, prevezano z modrim trakom, v beli ročici pa je vrtela rmeno vrtníco in se ljubko igrala z nje peresci. Ko je uprla pogled váme — oh, kakó blagodejno mi je bilo pri srci, in ko je videla, kakó sedim tu na starem, trhlem parobku in si podpíram vročo glavo, kakó se mi rdí obraz . . . tedaj je pač čutila, komu vrè neizcrpen vir nebeske poezije iz ljubečih mojih prsij . . . očí je povesila in na ustna mehka se je obesil sladek, rdeč smehljaj, kakor se povési spomladi dehtèč cvet na mlado vejo . . . Po tistem plesu . . -

Tepkovec:

O, to si pa že povedal časih! Po tistem plesu, ko si ji stiskal mehko ročico, ko si ji stopil na drobno nožico, da je zavpila »ajs« . . . kàj ne, po tistem plesu, ko si potem med tednom že prejel list od nje . . . Ali si ji pa ti že odpisal?

Solzislav:

Takih stvarij pa ne pravim vsakomu. Mirku bi že povedal, tebi, Tepkovec, pa nič ne upam, ker me vedno zbadaš. Pisal sem ji, pisal, in kakor se mi je danes zdelo, ne zaman, morda kmalu dobim že odgovor . . . Toda čakajta, kakšno pesem sem danes zasnoval: »Slovó«.

Tepkovec:

(záse): Sedaj pa — miserere! (Glasnó): Solzislav, meni se mudi, naročil bi se rad še danes na Stritarja, zató sem prišel, ko bi ti —

Solzislav:

Saj si mi že nekaj dolžan!

Tepkovec:

Kaj, jaz dolžan? Pa morebiti misliš tisti goldinar, ki si ga posodil Bramúrju?

Solzislav:

A — Bramúrju? Sedaj pa res ne vem —

Tepkovec:

Posódi, posódi, Solzislav! Poglej, teta ti je poslala peták, za šolníno še takó dobiš od župnika. -- Resnica, kje imaš pismo? — No, vidiš, vém, da je še več notri nego li treba. Posódi, posódi, zato ti pa kdàj pesmi ponesem k uredništvu, če je tebe sram, da ti ne bode trebalo pošiljati. Tedaj tudi lehko povem uredniku, da si porojen pesnik, da si ves zatopljen v skrivnostne globočine divne poezije nebeske —

Solzislav:

Ná, muha sitna! Jeden goldinar posodim, vender — vrnil ga bodeš!

Tepkovec:

Véš da! Gratias!

(Odide).

Solzislav:

Pismo naj čaka, pravim pesnikom je materija poslednja stvar. Dobro, da je odšel Tepkovec; Mirko, pojdeva pa midva na Parnas. Poslušaj:

»Oj, z Bogom s cvetjem pásani ti dòl mi,
Le zvónite po pestrem dnù potoci,
Zelênite hobôtno bujni holmi —
Za mano, deva, je turôbna bòl mi,
Ki v srce sòlzno vóli bajno pot si,
Za mano žarni smehi, čarni jóci . . .

Za mano? — — — —«

Naprej še nisem naredil, toda sedaj bode prišlo najlepše. Vdihnil bodem pesmi mehko žalost in tiho kopernenje mladeniško . . . Toda, ali ni tudi to že lepó? Rime takó neobične in misli in besede. »Zvónite potoci«, kakšna prenosba, „bujni holmi« in pa »bòl, ki v srce sòlzno vóli bajno pot si«. Le pomisli, prosim, kakšna podoba je to: »Ko se čarobno dekliško okó ujame tajno —«

Resnica:

Solzislav, jaz tudi moram iti, imam še pouk. Tisto grško slovnico mi dàj . . .

Solzislav (mu izročí knjigo in Resnica odide):

Tembolje, bodem vsaj sam. Saj danes sem srečen, brezmejno srečen . . . Kaj pa neki župnik piše. Bode pa že zopet pridiga! No,

potrpeti mi je, da je le denar, za vse drugo me že utolaži — nebeska poezija! — — —

Kaj je neki to? — Tega pa še ne! — Nesrečna, kleta usoda! Kaj sem le počenjal, da sem namesto prošnje poslal župniku prepìs pesmi, ki sem jo zložil za prelepo svojo Miljeno? — Sedaj pa plačaj šolníno! — In kaj pa, če bi — — — ? Strašna slutnja — —! Pesem — — ne, ne, samó prepis je bil, saj dobro vem, da sem lepó spisano poslal v listu Miljeni — — Béži, misel temna, zagrni se v brêzdno, kjer veje rmenopolta pozabnost . . . Ko bi pa le — — Ne, ne!

Nesrečno srce! Česar si še želelo, po čemer še jedino kopernelo, vse je bilo le črvíva nádeja, ki je usehnila kakor dehteča vijola v pomladánji trávi, ki je splahnila, kakor splahne péstrobojna pena na šumečem potoci . . . Mladost mi že véne. Le samôtna bučela še brenčí po njenem cvetji, zapuščen metulj se še ziblje po zvončatih cvetovih . . . ali kmalu, kmalu, bučela bode odšumela, metulj bode poigral s pisanimi krili, cvetje velo bode samó, tako samó, prišla bode jesen mlademu mojemu življenju . . . Oh, da bi se nagnil že skôro dan žitja mojega, da bi že skôro légel v grob . . . Srce moje bode lahno snivajoč počivalo, na prsih matke zemlje, duh moj pa bode vel po grôbji . . . Cvetje bode poganjalo iz mojega srca, po njem pa bode zopet šumela bučela, skorjanec bode zigraval nad njim in peval o večni ljubezni — — —

Oh, peti moram, da si utešim neznano, težko bol . . .

»Lahno, lahno vétrec vej,
Milo dihaj — — —«

Ne, jambično mero moram rabiti, da bodo granesi mehkeje in tožneje kopneli po usèhlih nádejah mojih . . .

»Oh, tiho, tiho, čuti môji,
Saj kmalu . . .
V čarôbnem vsnuli bodete pokoji . . .«

Ostavše stopice podpolnim pozneje. Príglas na »moji« moram izpustiti, da bode čista rima s »pokóji«. Pikice pa treba že često rabiti, saj tam, kjer pohaja misel, služijo dobro; videl sem jih tudi zlasti v Rusih, pa takisto semtertja v nas, in res prav lepó pristujo.

»Nad vami bo pomládnja sèč duhtela . . .«

»Pomládnja sèč«, to je lepó, namesto »duhtela« pa mislim, bode, bolje »dehtela«, kajti tem potem pridobode celó najslabša suš-marska pesem, ergo:

»V neštetih bojah gíbala . . .
Nad vami bo bučelica šumela,
Po cvétjiči se zíbala . . .«

Oh: »gíbala, zíbala« — — to je res že nekaj! Danes mi je prišla na misel in lepó sem jo porabil . . .

IV. prizor.

Tepkovec (prihití, za njim) *Resnica.*

Tepkovec:

Kapa kosmata! Tega pa še nikdar ne, Solzislav!

Solzislav:

Kaj li zopet hočeš?

Tepkovec:

Pismo od nje, od nje . . . Ti, sentimentalna rôsa, tega pa nisem mislil. Blizu dóma sem že bil, kar me sreča pismonoša — pa ne tisti, ki je prej tukaj bil — in me vpraša, kje stanuje sedmošolec Solzislav. Jaz vzamem pismo, tečem nazaj, pod hišo srečam Resnico, ki je govoril s Smolcem, pošepečem mu na uho, in brž k tebi.

Resnica:

Ali dobro véš, da je od nje?

Tepkovec:

Kaj pa da, ženska roka, znamka za 3 kr. Solzislav, zvečer ga pijemo na ljubezen tvojo!

Solzislav:

Srce, srce moje, mirúj! Sedaj si srečno . . . Kaj dé, če župnik razblehne od jeze, če na propovednici zagrmí náme, ljubil jo bodem, ljubil, ljubil, kakor ljubi mehka golobíca, kakor ljubi labód . . .

Tepkovec:

No, odprì, odprì, kaj bodeš brnel in stiskal pismo na srce! Kar je notri, to je jedro. Sto krón, da pojdem za zdravnika. Védel bi le rad, kaj imajo ženske v prsih, da se zaljubijo v takšno sentimentalno rôso, da —

Resnica:

Ne zbadaj, ne zbadaj!

Tepkovec:

Kaj? Hu, kaj pa jaz morem, da mi pravite Tepkovec? Glave nimam take, kakor tepka, pustó se pa tudi ne držim, kakor negôdna tepka, razven če časih komu katero povem, ki je malo kislejša in gorupa, resnična pa vedno, da véš. In takó je tudi res, da si ti, Solzislav, sentimentalna rôsa! Tako-le zapój:

»V srébru svetijo se vrti,
Izza mègel poluméser
Kaže svoje tôpe rti,
Kakor ôkle ljut nerésec!«

To je krepost! S takšnimi pesniki se kósaj! Spel jo je Bramúr, ki je ves drugačen od tebe. Ti letaš po luni, mi ,minorum gentium, po zemlji, naš Bramúr pa pod zemljo rije, pa je vender pesnik. Poslušaj, Smolec smolnati mu je zložil himno:

»Ur, ur, ur,
Žívi naš Bramúr!
Žívi zemlja ž njim strupence,
Bube, gliste in gosence —
Ur, ur, ur,
Žívi naš Bramúr!«

(Záse): Sentimentalna solza, na pijačo pa ne mislim! (Glasnó): No, Solzislav, pa sva vender prijatelja. Veš, jaz sem stara kost, pa več čutim, kakor govorim. (Patetično): Tudi jaz sem ljubil, »smrtno« ljubil...« Toda, molčimo o tem! Da bi tebi bila in svetila — »milejša zvezda«. — — — Raca na vôdi, sedaj je pismo že godnó, preberi in prečitaj na glas!

(Solzislav odprè pismo.)

Resnica:

Dèj, dèj, čitam pa jaz, ti si takó ves zmóčen, da slišimo, kakó te je prižela na srce zaljubljena deklica!

Tepkovec:

Dà, déj, Resnica, čitaj!

Resnica (čita):

»Dragi neznanec!«

Tepkovec: To je že nekaj, kar se ne sliši vsak dan. Pa ta ljubka nevednost: ,Dragi neznanec!' Take-le so!

»Iznenadilo me je Vaše pismo —«

Tepkovec: Mislim da, ti zaljubljena golobica! — Solzislav, za pet litrov bodeš dal!

»Vaša nesreča me bolí . . .«

Tepkovec: Ti miljena stvárca, kakó mehkó srce ima: »Vaša nesreča me bolí!« Solzislav, na to vsekako mora priti pet litrov, na táko pismo!

»Toda, kakšno je prišlo Vaše pismo v moje roke —«

Solzislav (ves nemiren, pri stráni pogleda Resnici čez ramo v pismo in vzklikne): Oh, saj se mi je zdelo! (in se nasloni na mizo).

»To mora biti pomota. Jaz vender nisem — župnik!«

Tepkovec: Kaj, kaj pa brniš nekaj o župniku, ali se ti sanja?

»Jaz vender nisem — župnik! Toda Vaše uboštvo me res bolí, zato sem priložila nekaj za poboljšek . . .«

Solzislav (záse): Takó sem jo ljubil, bila mi je jedina misel, ona mi je bila poezija . . . sedaj pa to! (Vzvije se mu na glas): Oh!

Tepkovec (zá-se): Zdí se mi, da nocoj ne bode pijače — — é, é — — (Glasnó): Kaj pa je vse to, dalje, dalje!

»Pokazala sem pismo tudi mami, in ker se ji smilijo sirote, rekla je, da pridete lahko vsako jutro k našemu pekárju po kruha. Zato sem priložila tudi vizitnico — —
Miljena R.«

Tepkovec: Kakó lakonično! (Smejé se): Solzislav, kaj je pa to, šmentana stvar!

Solzislav:

E, naslove sem narobe naredil, ko sem pisal župniku in nji. — Ná, srce si mi zamorila, tu imej še — poezijo, ironična stvar ti! (Vrže peró ob tla).

Tepkovec:

(Záse): Ubogi Don Quixote, nisem mislil, da bode takó prišlo, to je res že malo — presmešno. Toda, kaj morem jaz? Potiskal sem te na kobilico, pazil bi bil ali pa doli zlezel, če nisi vešč jahanju, takó

si pa padel vznak v blato. Takó je, glej! Kaj je mogla Eva, da je Adamu krhelj v grlu obtičal? — Sirota raztresena!

Resnica:

Razmišljenost, razmišljenost, pa sentimentalno tvoje sanjárjenje! Prvič se sedaj uveri, da ti je ta sentimentalnost rodila raztresenost, ki kakor bleda smrt gleda iz vseh tvojih dejanj, drugič pa, da to, kar ti sentimentalnost slika, ni še res. Ni še namreč res, da vsakdo s teboj joče, kajti licemercev si imel in imaš še vedno krog sebe. Zdrava vedrost je življenje, sentimentalnost tožna bolehávost!

Tepkovec:

(Záse): E, pijače ne bode, dajmo ga! (Glasnó): Kaj, kaj pa ti propoveduješ, Seníca, ali kakó ti pravijo? Prešerna poslušaj, Prešerna, Solzislav!

»Le začníva pri Homêri,
Prôsil réva dní je stáre —«

Sedaj vidiš, kje je prava poezija (prava po mojih načelih je namreč tista, ki je ljudem všeč): Homer je stradal, Solzislav! ti si si pa že v mladih letih prislužil — »kos kruha!« Žívela sentimentalnost, in póleg kruha kos!

»Sôva v lini «

Solzislav (skoči po konci, pri vratih se prikaže Bramúr): Goldinar mi vrni, goldinar, Tepkovec!

Tepkovec (beží proti vratom, potegne Bramúrja s seboj in pôje bežé):

». . . žalostno joče, joče, joče — hou!«

(Zavesa pade. Izza kulis odmeva dvospev):

»Luna bleda sije bajno,
Vétrec šepeče sládko-tajno —
Solzislav góni čarobno lajno . . .

Lajnaj, lajnaj —«

(Zavesa pade.)

Književna poročila.

IV.

Pobratimi.

Roman. Spisal *dr. Josip Vošnjak.* V Ljubljani 1889. 231 stranij. Lepó vezana knjiga stoji 1 gld. 20 kr. ter je 1. zv. »Narodne knjižnice«, katero je začel izdajati *A. Trstenjak.*

(Konec.)

Po želji Nemke Dore pojeta Devin in Dolnik še národno pesem:

»Pojte, pojte, drobne ptice,
Razgrnite se meglice,
Da bo sijalo solnčece
Na moje drobno srčece.«

Pa lepa nedolžna pesem razsrdi glavarja takó, da vidi v svojem okraji — konec mirú. Kdo ne bi pritrdil, da je to glavar kar iz našega življenja vzet z dušo — posebno ž njo, s to ubogo siroto dušo — in s telesom, s krvjo in mesom! Pa on je mogočen mož v romanu — pravi deus ex machina — ki zavozlava tragični vozel.

O mestnih ljudeh sodi Dolnik slabo, posebno je njegova sodba o ženstvu pesimistična. „Dvanajst jih gre na tucet, in če jih je skupaj šestdeset, pa je kopa. Za zabavo jim skrbi garnizona.“ O svojem odvetniku pa velí, da odira kmete in meščane brez razločka politiškega ali národnega mišljenja in da mu on sam pomaga pri tem človekoljubnem delu. Tudi duhovščina mu je prezaspana: dekan in mestni župnik je že star in se najbolj briga za svoje gospodarstvo, vikarij je moder kakor svetopisemska kača in krotek kakor grlica. Le kapelan, Lovro Hrastovič, je vrla duša, licemerstva ne pozna in kar gorí za národ: prava zeleníca v puščavi.

Mestni župan se bojí národnjaka Devina in tajnik njegov, pusto, gospodstva željno človeče, sovraži ga naravnost, menda, ker se mu ni bil dosti globoko poklonil. Devin pa vender želí delati za národno stvar, a Dolnik trdi v svojem pesimizmu, da nì omika nì svoboda ne množita človeške sreče, da torej ne treba buditi v národu potreb in želj, katerih si izpolniti ne more, pa je nesrečen. Vsak novi stroj je samó sovražnik človeku — delavcu. Svoboda, kaj je druzega nego sleparstvo, volitve, parlamentarizem so pravi humbug, resnična in stalna da je le občna beda. Devin ognjeno pobija prijatelja, povsodi vidi napredek in težnjo človeštva, „da se odpravi človeška beda in da vsak dobi delež na dobrih tega sveta“. Vse to pa da bode dosegla dejanska ljubezen do bližnjega. —

Dora pa zopet pozove Devina. Napredna moderna žena je — sensitivna in spiritistka ter mu pripoveduje, da je tudi Dolnik spiritist. Prihaja

nje mož: »on je kup pepela; ona žareče oglje, ki užiga in požiga«. Vse društvo izletí v gore. Devin vidi Pavlino in njenega očeta Menharta, ki precèj zaničljivo govorí o Slovencih, pa bi vender vzprejel izbor, ko bi ga za poslanca izbrali — Slovenci.

Javlja se Vinko Rovan, ki je bil prestavljen v mesto za prístava. Vzel je bil Nemko ter je nje pokorni sluga in vedno neodločen v národnih stvareh. Devin predlaga, da osnujejo čitalnico. Dolnik je tudi tu skeptičen, a Rovan — boječ. Devin sam začne agitacijo in gre k Urhu Dolinšku, sosednemu mlinarju, ki je probujen Slovenec, čita knjige in jih posoja sosedom. Devin govorí zbranim kmetom, pa previsoko, da ga ne razumejo.

Čitalnico glavar dovoli, četudi je dovolitev dolgo zavlačeval. Mnogo članov ni imela, najiskrenejši njeni podporniki so bili duhovniki iz okolice. Pa vender je bujno zacvelo národno delo in prava bratska ljubezen je družila vse, od kmeta do učenjaka in duhovnika, srca je vsem razvnemala ista domorodna ljubezen.

Devin hodi v Menhartov grad: ljubi Pavlino in ona njega. Ali „človek si, pa ne moreš biti srečen«. Njen oče je kandidat protinárodne stranke. Devin bi ga imel podpirati. Hudo se borita ljubezen in národna dolžnost, ki zmaga. Devin odločno stopa v národno volilno agitacijo in — Dolnik tudi. Dolinšek ju dobro podpira. Menhart zove Devina in bi ga rad pridobil záse, ali brez vspeha. Devina volijo celó predsednikom volilne komisije in Menhart propada v kmetskih občinah. Tudi pri mestnih volitvah vršita dva pobratima národno svojo dolžnost, tretji, Vinko Rovan pa voli, kakor mu zapoveduje žena Nemka in — predsednik.

Dora želí, da bi jo Devin vtopil v magnetično spanje, in on ji to storí. Vse nam pisatelj opisuje jako živo in zanimivo. Devin jo vprašuje o vsakem prisotnih ljudij, kje bode ob letu? Ona vidi vse, samó Dolnika ne vidi, in on si to tolmači takó, da bode tedaj že — mrtev.

Pavlino bi oče rad dal za ženo bogatemu graščakovemu sinu Arturju. Devin mnogo trpí, gubí vsako nado, da bode srečen ter si le želí dela za srečo národovo, četudi vé, da si posebne hvaležnosti za trud svoj ne bode zaslužil, pa da tudi doktor ne bode mogel vedno uspevati, najmenj pa tam, kjer je siromštvo vzrok bolezni. On žali ubogi národ svoj: zdi se mu podoben bolniku, ki dozoreva — za smrt, ker brat ne ljubi brata, a vsi služijo tujcu.

Pavlina jemlje Arturja, a Dora ljubi dragonskega částnika, Alfonza Marberga, baje stričnika svojega. Pred možitvijo je ljubila Dolnika, on pa njo. Alfonz se hvali v društvu s svojim uspehom. Dolnik ga nalašč žali, vzprejme dvoboj, pade smrtno ranjen in pomirivši se z Bogom umrje kot

kristjan. Po izgubi jedinega prijatelja vidi Devin, »da človek ni rojen za srečo, temveč le za to, da se trudi in muči in trpi neprestano«. Ostanejo mu le spomini, in med njimi se najlepše sveté spomini na óne čine, »ki smo jih storili zatajujé samega sebe, v olajšavo človeške bede, v pomoč bližnjemu, in ker je nam naš národ najbližji, za blaginjo in srečo — svojega národa«.

Devin se izpreminja skoro v hujšega pesimista, nego je bil Dolnik. Rešava ga Ljudmila, sirota, skromno, pošteno dekle, ki spremlje bolno Ivanko v Devinov vinógrad. Devin vidi, da človek ne sme prezirati človeka, nego da ga mora žaliti v težki borbi, vidi, da ga dekle ljubi, hči iz národa, ljubi, pa hudo trpí, in poroka je gotova in „razgrnile so se meglice, in solnce je sijalo na dvoje srečnih src«.

Roman je napisan lehko, živo Tudi jeziku bi le kakov poseben jezikosloven sitnež mogel morda kàj malega očitati, sitnež, ki ne vé, da se po Slovenskem sliši marsikaj takó, kakor se v Loki ali Kranji ne govorí. Jezik pa je gotovo gladek, neprisiljen, pravi izraz jasne podobe in misli. Lepe so slike iz prirode in društvenega življenja: jasno vidimo pred seboj kraje in ljudi. Moški značaji so se pisatelju v obče posrečili bolje od ženskih. Vender je Dolnikov značaj malo praktičen, realen in jasen, pa ravno takó tudi njegov odnošaj proti Dori. Iz ženskih je najbolje narisana histerična Dora: ravno nezdrave pojave riše nam pisatelj verno. Menj pa nas zadovoljava v umetniškem oziru ves Dolnikov odnošaj proti Dori: ni popolnoma opravičen, niti psihološki in s patološkega stališča. Ivanka, Pavlina in Ljudmila niso ravno natanko risane, ali so žive, in meni se zdi, da je ravno Ljudmila posneta najbolj iz življenja. V obče pak ljubezen ni glavni moment v tem romanu, ampak národni preporod in borba za národno pravo: domorodna ljubezen nas najbolj greje, ona daje največ dramatičnosti vsemu romanu. To bode pač zadovoljilo óne naše stroge gospode, ki ljubezni v povesti ne vidijo radi na prvem mestu, ali pa morda tudi na zadnjem ne? Nekako plašé se ljubezni, ki po življenji diší in ni puhla abstrakcija, ki je v sredi prazna, okoli je pa nič ni. Človeku se zdi, da taki nazori kažejo neki strah življenja in Bog vé, je li iskren ta strah? . . .

V našem romanu igra precejšnjo vlogo vprašanje o optimizmu in pesimizmu: nekoliko je sicer realno, ali je vender veliko bolj tuja rastlina nego produkt našega življenja. Valovi tuje kulture sezajo do nas, časih tudi bolj nego nam je milo, še večkrat pa samó njih pene. Taka pena je za nas mlajše óni izraz kulturne sitosti, ki v pesimizmu uspavlja ljudi

duševno in telesno nezdrave ali vsaj lene, uničuje energiji plodonosne kalí, a na njih mesto stavi površno govoričenje in razne sofizme, s katerimi se nekako obožava — svoja lenost. Ta pesimizem je brez dvojbe poguben, in jaz mislim, da ga nima noben národ, ako ni samega sebe obsodil na — smrt. Nima ga niti slovenski, ker ni len in ga prešinja ter greje blagi duh vere. Pa tudi Dolnikov pesimizem je takšen, da gine brez sledú, ko življenje meče na dnevni red žive svoje interese ter razganja filistersko meglo, ki v navadnem življenji okrožuje Dolnika. Tedaj se gubí tudi hipnotizem in pravo je takó. Ne dá se sicer tajiti, da je hipnoza že predmet strogih znanstvenih poskušenj in da ima neke pojave, katerih si znanost ne more še dobro pojasniti: vender je škoda očitna in dokazana, ako hipnoza ljudi uspavlja v neproduktiven misticizem ter jim kvari živce.

Devinov optimizem pa je podoben svežemu gorskemu zraku in blagi solnčni toplini: vse okoli bujno raste in cvete, veselo raste in cvete človek in v njem najplemenitejše težnje prave človečnosti, katera je polna vere in energije pa se ne bojí življenja, ne boji se borbe, ampak uživa največje, najslajše radosti v borbi za dobro v obče in za srečo svojega národa še posebe. To je praktičen idealizem, ki vé, za čim teží, zna si najti potrebnih sredstev, zna si odstraniti ovire, katere mu stavljajo na pot človeška kratkovidnost ali pa zloba in sebičnost. Borí se z ljudmi, katerim smo mi čeda ovác, katero je dragi Bog ustvaril samó zato, da jih pastirji strižejo, volki pa jedó. On dobro vé, kakó rad séda človek človeku na vrat ter mu gospoduje, ne po zaslugi, ampak ker je prebrisanejši in brezvestnejši, pa se zna dobro prikrivati z raznimi capami »decoruma«, izza katerih se lepó mirno smeje lokavo lice — igralčevo. Ta idealizem vse to dobro vé, pa vé tudi to, da je licemerec od nekdaj bil in je gorji od javnega sovražnika in se brez strahú borí ž njim, ker je prepričan, da iz te borbe klije najlepše, najdragocenejše, najstalnejše cvetje človeškega uma in srca. — *Dr. Fr. Celestin.*

V.

O zvláštnostech češtiny ve starých rukupisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. Sepsal Josef Jireček. V Praze 1888, 4⁰, 84. Sep. odt. iz Rozpr. k. čes. společ. nauk VII, 2.

Pokojni g. J. Jireček, kateri se je nad dvajset let neumorno in vsestransko pečal s preiskavanjem starejše češ. literature in staročeškega jezika in kateri si je s svojimi lepimi zgodovinsko-literarnimi razpravami nedvojbeno — kajti to mora priznavati vsak objektiven opazovalec — pridobil velike zasluge, ker so one

v nekaterih stvareh ugladile pot poznejšim preiskavanjem, izdal je kratko pred smrtjo svojo zgoraj omenjeno razpravo. Kakor kaže že naslov, razpravlja v nji pisatelj o vplivu in sledih moravskega narečja v staročeških spomeníkih, in teh ni malo, ker je češka literatura bila v XIV.—XV. stol. najbogatejša med vsemi slovanskimi. Pri takó ogromnem materijalu in velikem številu spomeníkov, četudi večinoma samó fragmentaričnih, je gotovo težko delo, najti in zasledovati dialektične pojave. To je tudi prvo delo te vrste in v tem oziru je gotovo znanost g pisatelju hvaležna, da se je lotil tudi tega vprašanja, če se morda tudi ne bodo mogli sprejeti vsi resultati njegovi. Nikoli pri tem ni smeti pozabljati, da je takšno delo jako odvisno od potrebnih osnovnih preiskavanj, na katera se mora opirati vsaka taka razprava, v prvi vrsti sploh od našega sedanjega znanja staročeškega jezika.

Vprašati se moramo tedaj najprej, v kaki meri so izpolnjeni ti potrebni pogoji, od kterih je odvisno takšno preiskovanje? Res je sicer, da je poznavanje staročeškega jezika v zadnjih desetih letih silno napredovalo — mi tudi dobro vemo, kateremu móžu gre za to hvala — da se niso samó staročeški spomeníki pridno, in kar je prvo, tudi kritično izdavali, nego da zdaj v resnici poznavamo staročeščino razven leksikalne straní, že dovolj dobro, toda tudi reči smemo, da so dialektične studije v mnogem zeló zaostale. Razven lepe knjige Bartoševe (Dialekt. mor.), Šemberovih Základ., nekaj kratkih razpravic v ČČM. in List. filologick. in Kostmíchove studije v Sborníku vědeck. nimamo na tem polji skoraj ničesar. In baš od sedanjega stanja dialektičnih studij in od poznavanja raznih čeških narečij je popolnoma odvisna vsaka razprava, katera hoče govoriti o dialekt. sledih v staročeških spomenikih. Če ni naše znanje o čeških narečjih in njenih posebnostih dovolj popolno, torej tudi omenjene vrste razprava ne more soditi o vseh pojavih s popolno gotovostjo in ji manjka zanesljive podlage. Mi sicer vemo, da Jireček dobro poznava češka narečja, saj je to pokazal v svoji razpravi o iztočnih čeških narečjih, ipak bi bilo najnovejše njegovo delo v marsičem dobilo drugo lice in bi bil prišel pisatelj pri nekaterih točkah do drugega resultata, če bi mu bil na razpolaganje dovolj obširen dialektičen materijal, če bilo naše znanje o čeških narečjih popolnejše. Pri takih razmerah se mnogokrat ne dá določiti, je li res ta ali óna posebnost kakega spomeníka moravizem, ker se ne dá vedno z gotovostjo trditi, da je ne pozna kakšno češko (v kraljevini Češki) narečje, in zato je tudi samó po sebi razumevno, da je v Jirečkovi razpravi marsikaj hipotetično in drugo celó dvojbeno. K temu se pridruži še to, da ni starih čeških spomeníkov, v katerih bi bilo izrecno povedano, kje so pisani kakor je to n. pr. pri nekterih staroruskih in bolgarskih rokopisih. Na takšen način nam manjka važen terminus a quo pri določilu, v katerem narečji je pisan ta ali óni spomeník,

Kakor vidimo iz »doslova« na str. 79, nastala je Jirečkova razprava polagoma. Že l. 1857., ko je staro slovnico Blahoslava pripravljal za tisek, zanimal se je za to vprašanje in nekoliko pozneje je v to svrho preiskal Olomucko evang.; ostale rokopise je šele mnogo let pozneje predelal, takó da je res to delo narastalo le počasi in ni nastalo kar na enkrat. Zdaj je nam tudi razumevno, da ni ta razprava celotna in da ni najti v nji prave metode in razvrstitve gradiva, da je precèj nepregledna in nekolikokrat tudi nejasna. Na nekaterih mestih se ne ve, kaj hoče reči prav za prav pisatelj, ali smatra kaki pojav za moravizem ali ne, marsikaj se tudi ponavlja. Bolehnost ni pisatelju dopuščala, da bi bil svojo razpravo še jedenkrat predelal in ji dal celotnejše lice.

Vsa razprava razpada v 12. poglavij. V prvih osmih poglavjih (str. 4—33) govori dovolj natančno o jezikovnih posebnostih psalt. Klementinskega, o legendi o sv. Katarini, o evangel. Dunajskem, o rokopisu imenovanem Bohemarii dialogi, o Sequentionariju, o prevodu Milliona, o evang. Olomuckem; v devetem poglavji razpravlja o ostalih moravskih spomenikih, v desetem (str. 35—62) je dodal obširen slovar iz vseh omenjenih spomenikov, jednajsto poglavje je odmenjeno ónim pojavom, v kterih se strinjata češčina in poljščina, in zadnje poglavje, kateremu je dodan kratek slovarček, ima naslov: razmerje denašnjega govora moravskega in književnega nasproti govoru omenjenih rokopisov.

Pisatelj smatra za moravske rokopise vse že zgoraj omenjene in je našel v nekaterih drugih nekaj vpliva moravskega narečja in sicer v Aleksandreidi (Alx H., Alx B., Alx B. M.), v prevodu Hugonovega spisa de praeparatione cordis in še v nekaterih poznejših in manjših. Na str. 77 pozvemo celó natančno, v katerem narečji so pisani omenjeni spomeníki. Evang. Dunajski je pisan v slovaškem narečji, o čem svedoči 1. sgl. *som,* legenda sv. Katarine in prevod rimskih gest v zlinskem narečji, Bohemarius je pisan od moravskega Slovaka, jednako tudi Sequentionarius, v Millionu je letoviško narečje, v evang. Olomuckem dolsko narečje.

Vidimo tedaj, da se je pisatelj trudil, da določi prav natančno ožjo domovino omenjenih spomeníkov in če se hočemo prepričati, je li to določilo res stoji na trdni podlagi, moramo se ozreti na pisateljeve razloge. Pričakovali bi, da nam pové takoj v uvodu kriterije moravskega narečja v staročešk. spomeníkih v slovnici in grafiki in da se potem po njih ravna. Toda tega ni storil; on ni nikjer navedel vseh jezikovnih posebnostij, katere so po njegovem mnenji moravizmi, nego se naslanja v uvodu samó na nektere malenkosti, katere je našel v Blahoslavovi slovnici z l. 1571. Da niso vsi staročeški spomeníki iz češke domovine, nego da jih je nekaj iz Moravskega in Slovaškega n. pr. dial. Bohemar. Sequention. in morda tudi Alx

H se je že dolgo znalo, toda da jih je toliko, to se ni dozdaj mislilo. Nasprotno je pa vender pozabil pisatelj omeniti ónih malih fragmentov, katere je objavil Al. Müller v Arch. für slav. Phil. I. in II., kateri gotovo niso postali na Češkem. Za glavne kriterije moravskega vpliva v stčešk. spomeníkih smemo med drugim gotovo smatrati *a* m. preglašenega *e*, nekontrahirane oblike *mojego, svojem* etc. v poznejših spomeníkih tudi *u* m. preglašenega *i*, in v grafiki pisavo *u* m. *yu, iu*, cf. Gebauer, Ueber die weichen *a-*, *o-* und *u*-Silben im Altböhm. Sitzungsb. d. Wien. Acad. XCIII, 345.

Po mnenji pisateljevem je psalt. Klementinski moravski rokopis. Poglejmo natančneje nekatere njegovih razlogov, s katerimi podpira svoj nazor. Na str. 5. omenja, da je loc. sgl. mehkih ъ/*o* deb. dvakrat na *i: nebi, obizenstwi* (prim. tudi str. 65). To ne more biti nobeden moravizem, kajti kakor sam pisatelj pravi (str. 64) najdemo to končnico tudi v drugih najstarejših staročeških spomeníkih, katerih tudi on ne prišteva samo radi te končnice k staromoravskim, takó v Alx M., Alx B., v legendi o sv. Duhu, v slovu o stvarjenju sveta, v kod. Kunh. v glosah Opat. Razven v teh od Jirečka navedenih spomenikov nahaja se ta končnica še v drugih: *morsi* Ap. Š. *piti* Túl. *vbezuodí* ŽGloss. *wzdychany* Jid. (Gebauer, Staročeš. sklon. subst. km. — O 38, 41). Če bi bilo tudi res, kar se pa zdaj še ne da trditi, da dandanes pri mehkih ъ/o — deb. poznajo to končnico samo moravska narečja, tako je ipak prav lahko mogoče, da je bila v starejšem času razširjenejša; o tem nam svedočijo omenjeni spomeníki in tudi primerjajoča slovnica slovan. jezikov. Ta oblika je lahko v sedanjosti kriterij moravskega narečja, toda ne v XIII. in XIV. stol. Na str. 15 prišteva tudi loc. sgl. na *i* pri besedah na *s* in *z* (*časi, lesi*) k takim posebnostim, toda iz Šembere, Základové dialekt. 22 razvidimo, da te oblike poznajo tudi češka narečja n. pr. *v časi, v lesi, na pařezi*.

Pisatelj hoče tudi — če ga prav razumem — *tiusiúc*, katero se nahaja štirikrat v psalt. Kliment. m. navadnega *tisiúc* smatrati za moravizem. Tudi to ne stoji, če pomislimo, da to pisavo nahajamo tudi v ŽWittb. *(tussyczie, tyusicz)*, v AlxV. (*tyusycz*, 163 b, 164 a), tedaj spomeníkih, kateri vender niso moravski; nasprotno pa imajo ravno óni spomeníki, katere prišteva pisatelj k moravskim *tisíc* n. pr. *dwa tiſſicz, dwie tiſſicz, čtiři tiſſiecz* Mill. *ſſeſt tiſycze, deſiet tiſycze* etc. Ol. (Gebauer, Staroč. skl. sub. km. — O. 32). Sploh je več nego dvojbeno, da bi se bile te oblike kdaj govorile, one so samó neki grafičen pojav: pisatelj, kateri je že govoril preglašeni *i* a našel v svojem originalu na njegovem mestu običnonavadno *iu*, dal se je zapeljati tudi na nepravem mestu pisati nekolikokrat *iu*, za kar imamo tudi pri *ie* in *ou* analoga (cf. Gebauer, Ueb. die weich. a-, o- und u-Silb. 349—350).

(Konec prihodnjič.)

V. Oblak.

VI.

Dve knjigi o Bosni in Hercegovini.

Asbóth, Bosnien und die Herzegowina, Wien Hölder 1888; Hörnes, Dinarische Wanderungen, Cultur- und Landschaftsbilder aus Bosnien und der Herzegowina, Wien, Gräser 1888.

(Konec.)

Mnogo premišljeneje in znanstveneje piše Hörnes, ki je že znan po svojih spisih o Bosni in Hercegovini: »Alterthümer der Herzegowina und der südlichen Theile Bosniens; Römische Alterthümer in Bosnien und Herzegowina; Mittelalterliche Grabdenkmäler in der Herzegowina; Alte Gräber in Bosnien und der Herzegowina; Bosnische Kunst und Cultur im Mittelalter; Culturskizzen aus der Herzegowina« itd. Hörnes je prepotoval Bosno in Hercegovino na vse straní, vender se mož še ni seznanil z vertikalno izobrazbo teh dežel, drugače bi ne bil imenoval najnovejšega svojega dela: »Dinarische Wanderungen«. Ta naslov obseza namreč premalo, mnogo menj, nego knjiga res podaje, ker so *Dinarske planine* komaj jedna četrtina bosensko-hercegovskih gorâ, a se za njimi vzdvigajo mnogo višje *Bosanskohercegovačke Alpe* (Vitorog, Raduša, Cvrstica, Prenj, Morinja pl. itd.), ki se vlečejo kakor hrbtanec skozi vso deželo.

Hörnes je velik prijatelj Ritterjeve teleologične teorije in sklepa iz geografske konfiguracije dežel na njih zgodovino, na njih bodočnost. Po njegovem mnenji je značaj slovanskih zemelj eliptičen, ekspanziven, ali nevztrajen. Temu nasproti je značaj nemških zemelj: klinast, prodirajoč in stalen. Po njegovem mnenji imajo torej dežele: Dalmacija, Bosna, Hercegovina, Črna gora in Srbija bolj *nemški značaj*, ker so klinasto proti jugovzhodu obrnene in ker morajo »prodirajočo misijo« izvršiti (pg. 3)! Pri tem se g. pisatelj sevéda kar nič ne ozira na starejšo zgodovino dotičnih zemelj, nego misli, da bodo njih meje zmerom ostale take, kakeršne so dandanes. Ako se pa že ozira na zgodovino, ozira se le skozi svoje nemško pobarvane naočnike. Takó misli on, da je bila bizantinska država poklicana preplaviti balkanske zemlje. No, koliko časa pa je trajalo to poplavljenje? Ali ni že l. 627. Carigrad trepetal pred Slovani? In, ali je bizantinsko poplavljenje kàj stalnejše od poprejšnjega makedonskega, ali od poznejšega turskega, ki je vender trajalo skoraj 400 let? Vsa poplavljenja so izginila, odtekla so se, a Slovani so vender ostali. Zakaj bi ne bila zgodovina jednega národa trajnejša, nego od sile naloženo poplavljenje? Kakó more g. Hörnes biti za poroka, da se državne meje na Balkanu ne bodo več izpremenile?

Ali primera s klinom še ni pri kraji: klin balkanskega poluotoka je podoben klinu Evrope; kakor stanujejo Slovanje (Hrvatje, Srbje in Bolgari) na najširšem delu balkanskega klina, takó nahajamo zopet Slovane (Ruse) na najširšem delu evropejskega klina. Kakor je bila naloga prebivalcem klinove ostríne na balskem poluotoku (t. j. Grkov), da razširijo kulturo svojo po vsem poluotoku, takó imajo tudi prebivalci evropejske ostríne (Romani in Germani) nalogo predobiti klinovo širino za svojo kulturo, „und in der That zeigt es sich, dass die *lateinische* und *germanische* Raçe in der Neuzeit dieser Mission ganz so gerecht wurden, wie das eigentliche Hellas und Makedonien im Alterthum« (pg. 5). Pri tem modrovanji kaže g. pisatelj svoje čudno etnografsko znanje, ker trdi, da so Španjolci in Francozi *potomci, nasledniki* („Nachkommen“) starih Italikov in da so bili stari Traki ravno takó sorodni Germanom, kakor stari Grki Italikom! Tu pač vstaja pred našimi očmí Jordanisova (Jornandesova) zmešnjava, da so bili stari *Geti* in *Gothi* isti národ („de origine Gothorum sive Getarum“), in prepričamo se docela, da je Flieger zastonj pisal razprave svoje o balkanski etnografiji v »Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft“. O kakó dolgo nam bodo Nemci še krojili etnografijo *naših zemelj?*

Po takem razmišljevanji prihaja Hörnes sevéda do sklepa, da so jedini Nemci posredovalci kulture na balkanskem polotoku. Ali tu ga ustavi strahovita misel: „das Steigen der *slavischen Fluth*, welches man gegenwärtig beobachtet« (pg. 6). Kaj pa to, kakó se to zvrši? No, tu pa mo žiceljnu srce pade v škornje in sam prav hinavski spozna: „Wir fühlen aber nicht den Beruf nahe oder ferne Ereignisse vorauszusehen“ itd. Značajno pa je za vse Hörnesovo delo, da se strašno bojí „des Steigens der slavischen Fluth“ in da tej plimi nasproti poriva nemški vpliv in nemško kulturo. Kakor je torej Asbóth poskušal reklamirati Bosno in Hercegovino za madjarsko območje, takó izkuša Hörnes pridružiti obe deželi nemškemu območju in to je morála vse Hörnesove knjige.

Sicer pa ima to delo v stilističnem in tehničnem oziru mnogo prednosti pred Asbóthovim piskarjenjem. Hörnes pripoveduje mnogo znanstveneje in stvarneje, nego Asbóth. Tudi zunanja oblika Hörnesove knjige se zeló prikuplja in ilustracije so prav dobre. Ako odvzamemo torej tendenco te knjige, priporočati jo moremo z dobro vestjo vsakomu, kdor se želí natančneje poučiti o zemlji in prebivalcih „Nove Avstrije“.

S. R.

LISTEK.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali.

— Te dni je prišel na svetlo 54. zvezek »Slovenske Talije«, ki jo na svetlo daje dramatično društvo v Ljubljani. Ta zvezek obseza veselo igro v treh dejanjih »Teške (!) ribe«, ki jo je spisal *Mihael Balucki,* poslovenil pa *Josip Debevec*, in veselo igro v jednem dejanji »Popolna žena«, poslovenjeno po Karolu Görlitzu. Cena temu zvezku je 80 kr.

— Službovnik nemško-slovenski za cesarsko kraljevo vojsko (Dienstreglement deutsch-slovenisch, für das kaiserlich-königliche Heer). Prvi del. Drugi natisek službovnika iz leta 1873. Poslovenil *Andrej Comel* plemeniti *Sočebran*, c. kr. major v pokoji — Samozaložba. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci 1889, m 8, 143 str. Cena 80 kr.

Neumorno delavni domoljubni gospod major pl. Sočebran nam tukaj važno knjigo slovensko za vojaško službovanje podaje v novem izdanji. Gospod major je razven »Službovnika« (v treh delih) poslovenil tudi še te vojaške knjige: »Garnizonska in stražna služba«, dalje »Werndlova puška«, »Pouk o zemljišči«, »Osnova vojske« in je vrhu tega izdal slovensko slovnico vojaško. Za tisek pripravljene pa ima še te vojaške bukve: „Poučilo o streljanji« (Schiess-Instruction) in »Vežbovnik« (Exerzier-Reglement). Vse zgoraj naštete knjige so na prodaji pri gosp. pisatelji v Gradci (Grazbachgasse 40) ali pa po raznih večjih tiskarnah. Vrlemu gospodu pisatelju pri njegovem pridnem in velezasložnem delovanji želimo najboljšega vspeha!

— Rudolf Habsburški, oče avstrijske cesarske rodovine. Spisal slovenski mladini *Fr. Hubad,* c. kr. gimnazijski profesor. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda“, tisek J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1889, 8, 77 str. Cena 20 kr. — To je drugi zvezek knjižnice, namenjene mladini slovenski, ki jo izdava omenjena šolska družba; v prvem zvezku je isti pisatelj opisal življenje in vladanje Nj. V. presvetlega cesarja Frančiška Jožefa I. — G profesor Fr. Hubad pripoveduje v lepem, mladini primernem jeziku živahno in prijetno; zatorej bi želeli, da bi vspešno nadaljeval pričeto knjižnico. Avstrijska zgodovina podaje pisatelju toliko zanimivih dob, vrlih vladarjev in izbornih junakov, da mu ne bode težko izbirati. S takim berivom bi se izdatno okrepila v mladih srcih slovenskih ljubezen do skupne naše domovine. Poleg tega pa svetujemo g. pisatelju, naj se ozre tudi na bogati zaklad slovenskih narodnih pripovedek, ki so njemu znane, kakor malokomu izmed nas, in naj opiše tudi nekatere slavne Slovence iz raznih stanov, da se v mladini naši poleg dinastičnega čuta ukorenini prava zavest slovenska.

Osebna vest. Preblagorodnega gospoda *Dr. Vatroslava Jagića,* rednega profesorja slovanskega jezikoslovja na vseučilišči dunajskem, kjer je v prospeh temeljitejših študij osnoval tudi slovanski seminar, podelilo je Nj. V. naslov dvorskega svetovalca.

»Vita vitae meae.« Dr. I. Tavčarjevo zgodovinsko sliko tega imena, ki je natisnena v »Ljublj. Zvonu« l. 1883., priobčil je na nemški jezik preloženo g. *Bogomil Krek* v brnskem političnem tedniku »Der Beobachter«. Ker so zaradi te zgodovinske slike razni nemški časopisi in tudi nekateri nemški državni poslanci napadali »Zvonovega« urednika navajajoči razne iz vsega stika iztrgane stavke iž nje, priporočamo g. Krekov prevod tem resnicoljubnim gospodom, naj ga razborito beró in, če imajo kaj moškega poštenja, sramujejo se svojega obrekovanja.

„**Kolo,** list za zabavu i književnost" imenuje se leposlovnik, katerega je z novim letom v Belem Gradu začel izdavati *D. A. Živaljević.* Listu je namen gojiti leposlovje, a vrhu tega zlasti seznanjati srbski narod s pojavi in proizvodi raznih jugoslovanskih književnostij, katerim je v listu odmenjen obširen prostor. Zlasti nas je oveselilo, da smo našli v „Kolu" jako lepo studijo o našem Prešernu. Spisal jo je g. *Andre Gavrilović.* G. pisatelj na podlagi slovenskih spisov pripoveduje važnejše dogodke iz pesnikovega življenja in ocenjuje na drobno pesmi njegove, katerih nekoliko podaje v svojem spisu preloženih na srbski jezik. Komur je ležeče na tem, seznaniti se s srbskim jezikom in s točnim pregledom srbske, hrvaške in bolgarske književnosti, toplo priporočamo vrlo uredovano „Kolo", katero stoji za vse leto 6 gld. za pol leta 3 gld., za četrt leta 1 gld. 50 kr.

Karl Deschmann †. Dné 11. marcija t. l. ob 1. uri popoludne umrl je po šesttedenskem bolehanji g. *Karl Deschmann*, zaradi svojega znanstvenega in političnega delovanja daleč po svetu znani varuh deželnega muzeja kranjskega.

Porojen dné 3. januvarija 1821. leta v Idriji, izgubil je zgodaj svojega očeta, c. kr. sodnega aktuarja. Zapuščene sirote (l. 1824.) se usmili strijc njegov, imoviti ljubljanski trgovec *Mihael Dežman* (1783—1835) „perjatel homeopatii in slovenščini", kakor se bere še dandanes v metelčici na grobu njegovem pri sv. Krištofu. Mihael Dežman je hotel mladega netjaka vzgojiti za kmeta ter mu kupiti posestvo v Brdih pri Radovljici, odkoder izvira Dežmanov rod, vender pošlje Karla in starejšega mu brata Antona l. 1831. v Solnigrad, da bi studirala v ondotnem zavodu „Rupertinum". Po strijčevi smrti se leta 1835. vrneta v Ljubljano, kjer brat umrje, Karl pa dovrši leta 1839. gimnazijo, odide na Dunaj učit se medicine, toda prebivši hudo bolezen, loti se pozneje pravoslovja ter se l 1849. doktorand povrne v Ljubljano. Ker so na novo preosnovani gimnaziji ljubljanski pogrešali učiteljskih močij, prevzame Dežman l. 1851. in 1852. suplenturo na gimnaziji, kjer je v višjih razredih izborno poučeval fiziko in matematiko, in do 1856. v posebnem tečaji tudi kmetijstvo. Dné 17. novembra 1852. bil je izvoljen za varuha deželnemu muzeju, kateri se je pod njegovim šestintridesetletnim spretnim in požrtvovalnim vodstvom zlasti zadnja leta izpremenil v veličasten zavod, katerega redkim in bogatim zbirkam se po pravici čudi znanstveni svet.

V Dežmanovem življenji in javnem delovanji moramo razločevati dve dobi: v prvi do 1861. leta se nam kaže domoljubnega Slovenca, v drugi navdušenega — Kranjca. Strijc njegov Mihael je bil domoljub z dušo in telesom; prijatelj Metelkov, pravijo, da je založil celó njegovo znamenito slovnico. Hišo svojo v Špitalskih ulicah (zdaj Sosovo) je okrasil s svetimi reki v metelčici; nekatere take napise še zdaj lehko bereš nad vrati. V domorodnem duhu je vzgajal tudi netjaka svojega. Ko je l. 1839. umrl v Ljubljani Korytko, bil je dijak Dežman med tistimi, ki so nosili krsto njegovo. „Novicam," „Sloveniji" in „Koledarčku" je bil od njih pričetka izboren sotrudnik; desna roka dr. Bleiweisa uredoval je njegov list, kadar tega ni bilo v Ljubljani. Pesmi njegove („Pre dica", „Zvonček", „Hrepenenje", „Blejsko jezero" i. dr.) se odlikujejo po svojem globokem čutu in plemenitem veselji do lepe prirode, ali pa po zdravem humorji („Proklete grablje"), po politični odločnosti („Še Slovenija ni zgubljena!") in po pripovedni nadarjenosti („Janko cigan"). V prozaičnih spisih se nam kaže navdušenega Slovana („Slava Slavjanom!") in temeljitega poznavatelja slovanskega slovstva („Valentin Vodnik", „Dr. Fr. Miklošič in staroslovansko jezikoslovje", „Slovenske narodske pesmi v nemško prestavljene po Anastaziju Grünu", „Predrag in Nenad"). Pisal je obče lep in krepak jezik. Vsestransko omikan, za vsak napredek navdušen vplival je zlasti na dovzetne

ljubljanske dijake (Trdina, Levstik, Tušek, Erjavec), s katerimi je skupno prebiral večno lepe srbske narodne pesmi. Da, ko je prenehala Janežičeva „Bčela“, nameraval je Dežman l. 1854. osnovati v Ljubljani slovenski leposlovni list, pa je zadnji hip to nakano opustil; vender je še leta 1860. vestno sodeloval pri Cigale-Wolfovem slovarji.

A v tem sta se na političnem obzorji slovenskem prikazala *dr. L. Toman* in — *dr. E. H. Costa*, ki se je iz velikonemškega učenjaka kar čez noč prelevil v slovenskega „klečéplaza“. Zlasti zadnji je bil Dežmanu zopern in že leta 1859. zasleduje se prvi razpor med obema v predgovoru k „Vodnikovemu spomeniku“, kjer dr. Costa ostró prijema upravo kranjskega muzeja. To nasprotje se je nadaljevalo v kranjskem zgodovinskem društvu, kjer je Costa „nosil zvonec“, tako da je Dežman osnoval muzejsko društvo in je moralo zgodovinsko prenehati v svojem delovanji. Razven osebnostij je prišla vmes še nesrečna politika, ki nam je zvabila Dežmana popolnoma v nasprotni tabor, kjer je vztrajal do smrti svoje.

A dasi je Dežman s posebno žilavostjo in velikim dušnim naporom od l. 1861. do 1889. deloval v deželnem zboru in v deželnem odboru, od l. 1871.—1873. župan ljubljanski v mestni občini, od l. 1873.—1879. v državnem zboru, vender pri tem ni zanemarjal znanstvenih studij svojih. Odkar je bil postavljen deželnemu muzeju za varuha, udal se je s čudovito vztrajnostjo prirodoznanstvu, in posebno v botaniki je bil prvi veščak na Kranjskem. Mnogokrat je prepotoval deželo Kranjsko, katera ni imela nobene prirodne in zgodovinske znamenitosti, da bi si je Dežman ne bil osebno ogledal. Od l. 1875. dalje, ko je g. Peruzzi zasledil znane stavbe na koléh na ljubljanskem barji, lotil se je Dežman prazgodovinskih starin kranjskih in čudovite prazgodovinske najdbe, katere je Dežman sam odkril in opisal, ali provzročil, da so jih izkopavali drugi, razslule so Dežmanovo ime in ž njim slavo dežele naše po vsem znanstvenem svetu. Ne more biti namen teh kratkih vrstic, dostojno opisati mnogostransko Dežmanovo delovanje in pisateljevanje v tem oziru, vender hočemo navesti vsaj nekoliko njegovih najznamenitejših razprav; posebnega spomina vredni so ti spisi njegovi: „Beiträge zur Naturgeschichte des Laibacher Morastes“; „die tiefsten Standorte einiger Alpenpflanzen in Krain“; „die Billichgrazer Dolomitberge“; „Zusammenstellung der bisher in Krain gemachten Höhenmessungen“; „Das Klima in Krain“; „Die Taubengrotten in Krain“; „Andeutungen einstiger Gletscher in Oberkrain“; „Gang der Witterung in den deutschen und österreichischen Alpen 1882/3“; „der Billichfang in Krain“; „die Pfahlbautenfunde auf bem Laibacher Moore“; „Praehistorische Ansiedlungen und Begrabnisstätten in Krain“; „die heidnischen Hügelgräber in Krain“; „Ein Kunstwerk altetruskischer Metalltechnik“; „die römischen Funde zu Dernovo in Unterkrain“ itd. itd. Vse te stvari, in še mnogo drugih, priobčil je v poročilih geološkega državnega zavoda, dunajske akademije, dunajskega antropološkega društva, planinskega društva, društva za ohranitev starih stavbinskih spomenikov in po listkih raznih na Kranjskem izhajajočih nemških časopisov. Sploh ni bilo umetnostnega ali znanstvenega, dežele Kranjske se tikajočega predmeta, za katerega bi se Dežman ne bil živo zanimal, in lahko rečemo, da od Valvasorja sem ni bilo moža, ki bi bil zgodovino, starine in prirodnine svoje rojstvene dežele poznal tako, kakor jih je poznal Dežman, ki bi bil Kranjsko deželo ljubil tako, kakor jo je ljubil Dežman. Dežman je bil živa enciklopedija Kranjske! Dasi na videz malobeseden in ohol, bila ga je sama prijaznost in ljubeznivost, kadar si prišel k njemu v njegovo pisarno ter ga prosil njegove pomoči v znanstvene namene. Tu ti je bilo vse na razpolaganje: zbirke, knjige, listine in pred vsem — bogato znanje Dežmanovo, s katerim ni skoparil, ampak ne gledé na osebnost in politično mišljenje pojasnil vse, česar si želel. Marsikdo poreče, da hvalimo in slavimo političnega nasprotnika, in kar je še huje, narodnega uskoka. Res je! Toda bodimo tudi pravični in priznavajmo odkrito in brez pri-

držka tudi resnične zasluge tega v Slovencih toli grajanega moža! Politika je bila nesreča naša in — njegova! Ko so dné 2. decembra 1888. otvarjali deželni muzej „Rudolfinum“ — bil je to gotovo najlepši dan Dežmanov — in je le-ta z lepodonečo slovensko besedo kakoršno je slišati malo kedaj in globoko ganen navdušeno slavil znamenitosti in krasote dežele Kranjske, da so starim možem solze igrale v očeh, ter navajaje Vodnikove verze pozival mladino našo, kako naj ljubi prelepo to zemljo, takrat smo še jeden pot živo čutili, kaj je izgubil narod slovenski s tem izrednim možem. Živo smo bili pa tudi preverjeni, koliko bridkih ur bi bil prihranil sebi in drugim in kako drugače bi dandanes slavili njegovo ime, da je, pustivši politično delovanje na strani, prijel rajši za peró ter je zastavil tam, kjer je je odložil Valvasor, in nadaljujé njegovo delo, spisal nam knjigo, katero spisati je bil zmožen jedino on: „Slava vojvodine Kranjske!“

Jožef in Frančišek. G. p. Stanislav Škrabec, ocenjujé I. zvezek knjižice družbe sv. Cirila in Metoda, piše v 5 zvezku letošnjega »Cvetja z vrtov sv. Frančiška« tako: »Kjer pravijo in pišejo pa novogerški izreki Ἰησοῦς: *Isus'* (po naše bi se naglašalo *Isu's, Isu'sa*), tam pravijo po ravno tisti izreki za Ἰωσήφ prav *Iosip* ali *Osip* (po naše bi se izrekovalo *O'sip, Osípa, Io'sip, Iosí'pa)*; kjer pa velja po latinski izreki *Jézus*, tam velja po pravici tudi le *Jóžef*, (ali Józef). Za latinsko **Franciscus** pa je v naši slovenščini najdostojniša oblika *»Frančišek«*, prim. češko *František*, poljsko *Franciszek;* vender je v imenu Njih Veličastva skrajšana oblika *Franc* karakteristična in popolnoma opravičena. Naša domača familijarna oblika *»France«*, dasi lepoglasna, vender ne bi bila primerna Nič primerniše se meni ne zde razne familijarne oblike hervaške, kakor so Franjo, Frano, Frane, Fran, in to tem menj, ker nosijo v naši slovenščini tudi pečat nekake nečimernosti. Hervatje rabijo sicer tudi o svetnikih te oblike, kaker pišejo n. pr. tudi: sv. Ante za sv. Anton, sv. Bona za sv. Bonaventura, Ivka d' Arko za Jovana d' Ark; ali meni vsaj se zdi to tako nedostojno, smešno in zoperno, kakor bi bilo pri nas za mater božjo Mica ali za Marijo Terezijo Mina Reza V tej reči naj bi potemtakem raji Hervatje se kaj od nas učili, kakor da bi mi nje posnemali. Hvalimo torej g. pisatelja, ker se je deržal v svoji knjižici starega častitljivega domačega imena *Franc Jožef!«* G. p. Stanislav je prav z jezika vzel te besede vsem, ki čutijo, kakšna zmešnjava je nastala pri nas v pisanji krstnih imen, odkar smo namesto domačih začeli pisati in rabiti hrvaška, časih tudi umetno zverižena krstna imena, tako da človek, ki je krščen za *Frančiška* ali *Jožefa* res ne vé, kako bi se dandanes pisal in imenoval. Za Stanislavov nasvet, da bi nemškega *Franza* imenovali odslej *Frančiška*, govori tudi ta razlog, da narod, kadar ima v mislih svetnika sploh, ne pozna nì Franja nì Franca, ampak samo *Frančiška,* ter govori v obče: Sv. *Frančišek* (nikdar sv. Franc), cerkev sv. *Frančiška*, pri sv. *Frančišku* itd. Samo tega ne moremo verjeti, da bi bila skrajšana oblika *Franc* »karakteristična in popolnoma opravičena“, temveč zdi se nam, da je, kakor famililijarna *Francelj*, vzeta naravnost iz nemščine.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 5. V Ljubljani 1. maja 1889. Leto IX.

Ukrajinska balada.

»Kám, oča mênih, dalje kám?
Le noter, noter v dvorec k nam!
Mrak pada na ravnino,
Noč že na Ukrajino.

Pač trudni, lačni že ste Ví . . .
Tù náte hleba in solí!
Od pota si počíjte,
Pri mêni prenočíte!«

»»Bog plati, mlada Vam gospá! —
Samí domá? Samí domá?
Kjé mož je vaš čestiti?
Kjé bárin plemeniti?««

»Mož moj odšel je v daljni kraj,
Oj, v daljni kraj, ni ga nazaj;
Tri leta so minila,
Odkar sva se ločila.«

»»Odšel je v mátuško Moskvó,
Od tam pa v Novgorod — nató
V Sibirijo potóvat,
Kupčévat in trgóvat.««

»Kak gospodárstvo kàj stojí?
To pač velike so skrbí! . . .
Imate déce zale?
Odrasle ali male?« —

»»Jedíni ôtrok moj — Iván,
Kazaček bóder je, krasán . . .
Vse sáma gospodárim,
Vse vladam in domárim.««

»Oh, té skrbí, oh, té skrbí!
Lehkó se duša pogubí . . .
Lehkó od prave poti
Napást nas zvabi, zmoti.

Gost Vaš pravico od Bogá
Greh odpustiti Vam imá . . .
Srcé mi le odkríjte,
Ničesar ne tajíte!«

»»Težkó, hudó grešila sem,
Oh, grehe tri storila sem,
Tri hude, težke grehe . . .
Podajte mi utéhe!

Moliti vsak dan za možá
Obljubila sem iz srcá . . .
Oh, večkrat opustíla —
Greh prvi sem storíla.

Posúšil se je rožmarin
Usájen njemu na spomín . . .
Zalivati zabila —
Greh drugi sem storila.

Prišel bil k nam je mlad kobzár,
Oj, mlad kobzár, oj, lep goslár,
Opéval step-ravnino,
Opéval Ukrajino.

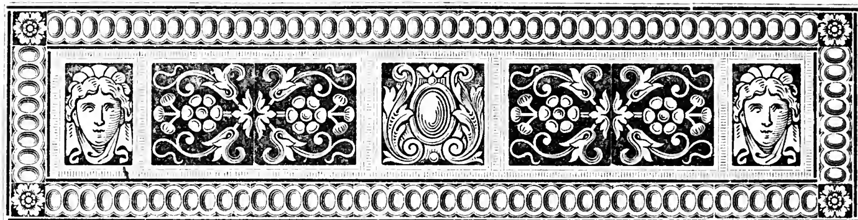
Kazake v dumkah je slavíl,
Njih ženam krasne vence víl . . .
Greh tretji sem storila:
Kobzárja — poljubila.

Bog pač mi grehe odpustí . . .
A on, a on mi oprostí,
Ko pride iz tujíne? —
Po njem srcé mi gine.««

»On že sedí tù pred tebój:
Odpušča vse ti Taras tvoj,
A káka bo — pokora? . . .
Poljúbi me, oj, Dora!«

Gorázd.

Moja prijateljica.

Spisala **Márica.**

(Konec.)

Rmeno listje je jelo padati raz drevesa, nastopila je jesen. Nikdar nisem tožila o dolgem času in kakó neki? Dela sem imela vedno dovolj in v prostih urah sem čitala. A sedaj se mi ni nič kàj ljubilo. Če sem vzela delo, položila sem je kmalu iz rôk in pričela misliti, ne vem kaj; če sem hotela brati, nisem mogla; čitala sem besede, a razumela nisem ničesar. Tedaj nejevoljna náse in na ves svet, pričela sem pregledovati in spravljati najljubši zaklad svoj — knjige, ali tudi to ni šlo; napósled sem jela leno posédati zdaj tu, zdaj tam, in čutila sem nekaj, kar se mi zdi, da svet imenuje dolg čas.

Jezila sem se na vreme, kar se druge jeseni ni zgodilo; še vesela sem bila, da me táko vreme ni vabilo na plano. Ali takrat je bilo drugače.

Družno z Ano sva prebirali vse, kar se nama je zdelo lepó in primerno. Kadar je došlo kàj slovenskega, tedaj sva takoj pustili še takó zanimivo nemško ali italijansko knjigo in se trgali za slovensko. In kakó sva potem sodili! Nič ni ušlo najini sodbi. Večkrat sva potem, smejé se, rekali: »Kritikovati je nama pač lahko!«

Sedaj torej, ko naju je usoda razdružila, spominjala sem se predobro prešlih dnij, katere sva preživeli v blaženi brezskrbi. Slika za sliko mi stopa iz prešlosti pred očí, spomin za spominom se mi podí po glavi in zavest, da je minila ta srečna dôba, polni mi srce s pretožnimi čustvi. Namesto Ane svoje dobivam redno nje pisma, ali kakšna pisma! Žalostna, silno žalostna.

Mesec dnij je šele, kar je odpotovala, in omenila mi je že v zadnjem listu, da se čuti bolno, ker je tam zrak zánjo preoster in da je sedaj, ko je v Trstu še primeroma gorko, tam neprenosen mraz.

Minili so božični prazniki in nastopil je predpust, katerega se veselí marsikdo. Tržaški Slovenci so se skazali v tem veselem času. Vsako društvo je imelo záse koncert, igre in ples. Na oglih, kjer si vajen le laškim oznanilom, bili so čestokrat slovenski napisi in vabila.

Pri več koncertih sva se srečala z Vinkom; sodeloval je in tekal semtertjà kričé: »Vse za národ!« Po »besedi« pa je navadno prišel k nam, sèl z nami k jedni mizi, kjer se je on vidno zabaval, jaz malo da ne — zehala! Le kadar sva govor obrnila na Ano, kar sem večkrat izkušala, tedaj sem bila zadovoljna. Vpraševala sem, kakó in kaj piše, upajoč veselejših novic; ali on mi je z nejevoljnim glasom odgovarjal: »Eh, kaj; tam vedno nekaj toži in vzdihuje.«

Temu človeku tedaj ti, Ana moja, zaupavaš najtajnejša in najsvetejša čustva svoja; temu človeku? Piši mu rajši, kakó se sedí za mizo v veseli družbi pri polnih kozarcih in napiva svojemu národu, a koristi — svojemu želodcu, tedaj bode njemu prav!

Kaj te je omamilo, da si mu pisala o Barlétu? Ali kaj to tebi očitam? Vinko je v tvojih očeh tvoj ideal, tvoje vse! Njemu ne smeš ničesar prikrivati.

Ko bi ti, duša moja, znala, kakó se je izrazil o tem! Za ves svet bi tebi ne povedala, za ves svet ne, da je meni, prijateljici tvoji, rekel: »Zakaj ga ne vzame?«

In ti si njemu takó nežno pisala, takó lepó! Spominjam se še, kakó:

»Blizu šole je lepa, velika, gosposka hiša. Dolgo nisem znala, kdo je tu gospodar, ker me to tudi ni zanimalo. Ko sem se nekega dné vračala z malega izprehoda ter krenila že po poti navzgor proti šoli, srečam na cesti velik voz sená z dvema voloma, ki v sneženem tiru nista mogla dalje. Ozka pot je bila popolnoma zaprta. Stala sem torej in čakala odrešenja. Ko takó stojim in trepetam od mraza, stopi k meni gosposko oblečen mož in me nagovorí. Začujena ne vem, kaj sem mu odgovorila; on pa je skočil naprej in mi velel, naj malo potrpim, da je takoj gotovo. Šel je proti grádu in kmalu potem so speljali voz do lépe, gosposke hiše.

Gospodar, sodila sem, da bode ta, vrnil se je k meni in se mi predstavil. To je graščák — Barlè.

Od tega dné je vidno pazil na vsak moj korak, ali jaz sem se ga ogibala in če bi tudi tvoje podobe, ljubljeni Vinko moj, ne nosila v srci svojem, ta bi mi ne bil nikdar ljub, ker se mi zdi, da je politični naš nasprotnik.«

Pisala je Ana še več in vse takó lepó, takó nežno, toda on? Kakó in kaj ji je on pisal, ni mi znano, dovolj mi je, kakó mi je rekel.

Predpust se je bližal koncu in več veselih ur sem preživela v tem času.

Ana mi je redno dopisovala in že v dveh zadnjih listih me povpraševala, če Vinka kàj vidim in kakó mu je, ker ji nič ne piše. »Da le ni bolán,« pisala je na zadnje.

In ni bil bolán. Pustno soboto je bil velik ples tržaškega »Sokola«, katerega sem se udeležila. Že pri vstopu me je sicer neprijetno dirnilo, ko se mi je Vinko približal z navadno svojo udvornostjo in me spremil v sobano. Prosil me je prve četvorke, ali ker sem to obljubila že dan pred plesom, ostala mu je druga. Smelo trdim, da sem pa nestrpno čakala prilike, ko mi bode možno vprašati ga, zakaj ne piše Ani.

Orkester je dal na znanje četvorko in Vinko ni zamudil priti póme.

Po navadnih vprašanjih in navadnih frazah njegovih sem dejala takó:

»Včeraj sem dobila Anin list, v katerem povprašuje po Vas, ker ji nič ne pišete; ne vem, kaj naj ji odgovorim — bolní vender le niste, kaj?« —

»Da Vam odkritosrčno povem,« rekel je Vinko, »jaz ji ne morem pisati. Siliti in hliniti bi se moral, česar pa jaz ne znam.« Pri teh besedah sem zmajala z glavo neverjetno in ko je Vinko to zapazil, nadaljeval je:

»Le verjemite mi, gospodičina, imel sem jo rad — dokler nisem spoznal Vas, a potem ne več, gospodičina, ne več in tega mi ne more nihče šteti v greh, če sem ljubil vijolico, dokler nisem spoznal — rože. Sedaj, gospodičina, imate moje srce v oblasti le Vi, in če me Ana ljubi, želela bode sama sreče moje, ker jaz, gospodičina, le Vas ljubim, strastno ljubim« . . .

»Jaz pa Vas in početje Vaše naravnost zaničujem,« odgovorila sem hlastno.

Mirno sem poslušala ves njegov zoperni govor, toda čimdalje bolj mi je silila kri v glavo, da se nisem mogla več vzdrževati.

»Zaničujem ravnanje Vaše, gospod Vinko, in bila bi lehko razžaljena, ko bi mi besede Vaše govoril kdo drug. Da bi jaz mogla rada imeti možá, katerega ljubi prijateljica moja in kateri je nji obljubil zvestobo! Bila bi potem najbolj pomilovanja vredno bitje! In če bi ga tudi ljubila, rajši bi prej umrla od ljubezni, nego storila kàj takega. Slábo ste me sodili, ako ste me sodili po sebi, gospod Vinko,« rekla sem z zaničljivim in razžaljenim glasom, »vender o tem zadnja moja beseda!«

Za ta večer mi je bilo dovolj. Podlost tega samohvalja polnega človeka mi je ukrala vso dobro voljo, katere je treba v veseli družbi. Poslovila sem se, prosèč roditelje, da bi odšli, izgovarjaje se, da mi ni dobro.

Dolgo nisem mogla zaspati, obračala sem se zdaj na desno, zdaj na levo in vroča glava me je pekla na mehkem vzglavji.

Kaj naj pišem Ani? Da ga pozabi, ker je ni bil nikdar vreden, in jo s tem tolažiti? Uboga tolažba! Povedati ji nocojšnji dogodek? Poznala sem moč, s katero je ona ljubila Vinka; poznala prečuteče njeno srce ter védela, da bi ji to bil udarec. Kaj mi je ostajalo? Prikrivati resnico in jo varati s praznimi upi? Nikakor!

Napósled sem vender sklenila ne pisati ji, dokler me ona ne opomni z listom.

Ni mi bilo treba dolgo čakati. Ne vidèč o pravem času mojega pisma, pisala mi je Ana takoj, svarèč me, da sem je pozabila v krogu veselih ljudij in srečnih dnij. »V tem, ko se ti zabavaš, sukajoč se po gladkih parketih, leží tvoja uboga, zapuščena Ana že peti dan v postelji,« pisala je med drugim.

Nisem je smela pustiti delj časa v negotovosti. Pisala sem ji, dasi težko, sama ne vedóč, kakó naj se izrazim, da ne bode pretežko délo njenemu ne trdnemu zdravju.

Četudi sem ji pisala z vso mogočo paznostjo, razumela je vse, in list je nánjo napravil mogočen vtisek. Odgovorila mi je povse mirno, kar me je jako osupnilo in tudi — ustrašilo. Da bi divjala in razsajala, mislila sem si, bila bi prej zdrava; a ta udanost, ta mir, ki veje iz lista, to je mir in udanost potrtega srca, potrte duše. Beróči te vrstice zdelo se mi je, da prebiram Anino neusmiljeno usodo, in rosila sem list s solzámi.

Izdatno se je že dan zdaljšal in upali smo, da bode dolge, ostre zime kmalu konec, ker so se že bližali velikonôčni prazniki.

Bilo je res postno vreme: oblačno in dež, takó se je vrstilo dan za dnevom. V vsem času sem malo hodila z dóma in nikamor zahajala, razven nekolikokrat obiskala Milko Poljakovo, nekdanjo svojo součenko.

Brala sem, igrala, delala in pisala Ani svoji ter jo tolažila, pišóč ji večkrat list poln šal, spominov na dogodke, ki so nekdaj provzročili toliko smeha, upajoč, da jo s tem razvedrím.

Po dolgem času je bil zopet krasen dan, v katerem se je zdela prerojena vsa priroda in vse človeštvo. Bivša z Milko, spremljala me je ta do dóma. Pravila sem ji o Ani, kakó trpí, dasi večino trpljenja svojega modro prikriva.

»Ubožica!« vzkliknila je družica moja, »kaj pa bode, ko čuje zadnjo, neverjetno novico o Vinku?«

Pogledala sem jo prestrašena, ker jaz nisem Vinka po zadnjih dogodkih nì videla, niti ne čula o njem.

»Prešli teden sem bila v gledališči«, pravila je Milka. »Kramoljali smo pred začetkom z znanci; kar se vrata naše lože odpró in slišim prav glasen »Pardon«! Ozrem se in vidim Vinka, ki je odhajal. Ne vem, ali je izgrešil svojo ložo, ali je koga iskal. Najbrž pa je zamenil številko, ker sem ga takoj videla v sosedni loži. Bil je tam z mlado deklico in njenimi roditelji. Preveč me je zanimala opera, da bi bila mogla paziti na kàj druzega. Ko smo pri odhodu stopali za Vinkom in njegovo družbo, slišala sem nehoté, kakó je Vinko vprašal mlado damo: »Come ti piaceva?« Na kar je ona odgovorila: »Benissimo«.

Kakor se mi zdi, ni me prej opazil. Sedaj, ko se je ustavil in dami svoji popravljal dragoceni ‚sortù‘, ugledal me je ter pozdravil, predstavljajoč gospodičino kot svojo zaročnico in njene roditelje. Dasi se mi je takoj kàj takega dozdevalo, vender sem osupnila, ko sem to čula iz njegovih ust. Slišala sem, da je ta bogata Italijanka in čudim se le, kakó je njen oče, zagrizen sovražnik Slovencem, obljubil jo uprav Slovencu.«

Ta Milkina izpóved me je presenetila, da sem ostala kakor okamenela. Torej to je njegovo kričanje: »Vse za národ!« Ali misli morda nánjo vplivati po Jurčičevih besedah, da »ženska postane navdušena Kitajka, ako je njen mož Kitajec?« Bogastvo, denar, ta, ta je privabil lehkomišljenega metuljčka na italijansko cvetko. . . .

Redno so mi dohajala pisma Anina. Okrevala je toli, da se je mogla pogreti na solnci, ali se izprehajati po vrtu. Odkar vstaja, obiskal jo je nekolikokrat Barlè.

Velikonôčni ponedeljek sem dobila naslednji list;

»Draga prijateljica moja!

Hvalo iskreno ti, Pavlina draga! Kakó lepó si mi znala prikrivati, kakó zmanjševati njegovo hudobijo z nežnimi izrazi! Pri vsem tem sem védela vse, strmi — a verjemi, sam mi je pisal! S tresočo roko sem odpirala list, s trepetajočim srcem sem razpravila elegantni popirček. »Ko bi venderle« . . . . . drznilo se je upati nemirno srce . . . »ko bi venderle« . . .

Brala sem óne vrstice trikrat do konca. Nisem omedléla in nisem se jokala. Ta list se je pač drugače bral nego prvi njegov!

»Nemogoče je, gospodičina, da bi se naju usoda združila; preveč je zaprek, katerih Vam nečem in ne morem tu naštevati. Tolažíte se in pozabite me, ako morete. Vinko Oder.«

To je od besede do besede njegov list. Pavlina, Pavlina, oprosti, ker sem te čestokrat pitala s svojstvom pesimizma! Dasi starejša, gledala sem vender svet skozi barvano steklo, ali ti si ga gledala in videla, kakeršen je v resnici. Se li spominaš, kakó sem večkrat zdušena pela: »Kakó je svet lep, oh, kakó je svet lep!« Sedaj me ne veselí več takó. Kakó li? Prej nisem znala za hudobnost svetá, mislila sem si ljudí dobre, plemenite, toda bridko sem se varala, izkušnja me je že dobro izučila.

Ali pa mi je smeti po jednem človeku soditi vse ljudi, smeti obsojati radi jednega jedinega ves človeški rod? Ne, ne smem in nečem. Usoda mi je pokazala, da niso vsi jednaki, dovedši mi na pot življenja možá v pravem pomenu besede, plemenitega, zrelega v mišljenji in dejanji brez ónega njegovega — ime mi ne more več iz peresa — divjega ognja, ali s pravim resničnim čutom in trdnim, neomajnim značajem, Spoštujem in imam ga rada kakor prijatelja, dasi časih sáma sebe ne razumevam. Njega družba mi takó ugaja in vender se bojim trenutka, ko mu je priti; čutim, kakó mi pri vstopu njegovem šine kri v glavo in ko on govorí, čutim se pred njim takó majhna in on nasproti meni takó vzvišeno bitje; z nekim svetim strahom poslušam korenite njegove govore v lepi slovenščini, katere sem mislila prej, da ne uméje. Ko pa odide, tedaj je pri meni takó prazno in jaz sem takó sáma, takó zapuščena!

Ves teden že poučujem, ker se mi je zdravje izdatno obrnilo na bolje, in večkrat iz šole gredoč srečavam gospoda Barléta, ki me izpremlja do doma. Ko bi ga poznala, ti, Pavlina! Prav takšen je, kakor si ti možá misliš in večkrat slikaš v domišljiji; prijazen in uljuden, brez poklonov in fraz; mehák kakor dete in vender takó energičen!

Meni se zdi, da prav malo ž njim govorim, dasi ti je znano, da sem precèj radobesedna, ali proti njegovemu govoru se zdi vse moje takó — neumno! On pa zmerom trdi, da ga ti najini otročji dogodki, o katerih mu pripovedujem, zeló veselé, in o tebi govorí že kakor o kaki stari znanki. —

Ko pa léže na zemljo mrak, ko je vse mirno, tedaj bedim jaz še dolgo v postelji in vstajajo mi v spominu nekdanji dnevi tam ob obali sinje Adrije. — Predolgo se že mudim; glej, da mi tudi ti kmalu pišeš dolgo, dolgo pismo in takó razvedriš

zvesto prijateljico svojo Ano.«

Nekaj dnij pozneje sem dobila eleganten list, na tem:

»*Olga Oder, porojena Grignaschi,*
Vinko Oder.
Poročenca.«

Osupnila sem, ko mi Ana na moje pismo, v katerem sem ji poročala o Vinku in njega zaročbi, ni omenila Vinka; list mi je došel osem dnij pozneje in naznanjal:

»Pavlina draga!

Pavlina, Pavlina, kaj si mi pisala! Saj ni res, saj ne more biti res, da bi to bili znaki nove in jedino prave ljubezni, kakor mi pišeš. Mene je sram pred njim, Pavlina, odkar si mi pisala ti — list je on prebral — čuj kakó!

Nekega dné sem govorila o tebi, da znaš v pismih pisati takó, da se človeku zdi, kakor bi s teboj govoril. »Rad bi bral kakšen list te Vaše Pavline,« rekel je on na to. — »No«, dejala sem, »čakajte, prvo pismo, ki Vam je lehko pokažem, (da ne bode kake tvoje skrivnosti, menila sem), dala Vam bodem brati.«

Baš tega dné dobim usodepolni list. Prebravši pismo denem je v svojega Prešérna, vzamem knjigo s seboj in se grem izprehajat po polji. Ko tam počasi korakam, pride prédme gospod Barlè. Kakor bi to bilo čisto umevno, nisva se vprašala nì kakó, nì od kod, ampak bila sva kmalu v živem pogovoru. Vračajoč se, opazil je Barlè knjigo mojo in se mi uljudno ponudil, da jo hoče nositi. Rada sem mu jo dala — Pavlina, na tvoj list pa nisem več mislila. Govorila sva in govorila dalje, da jaz nisem védela, kdaj sva že stala pred mojim domom. Poslovila sva se — ali knjiga in list tvoj — bila sta pozabljena! Nì on, nì jaz, žàl, nisva se domislila Prešérna; šele na večer sem se jaz domislila in tedaj, Pavlina, tedaj nisem védela, kaj bi storila. In pismo je bilo brez zavitka!

Druzega dné po šoli zjutraj me obišče gospod Barlè. Rdeča v lice sem mu šla naproti; toda on se je smehljal ter rekel: »Obljubo Vašo, gospodičina, izpolnila je usoda sáma brez Vaše volje! Res, prav lepó piše prijateljica Vaša, takó moško slôve vse!«

Ko je videl zadrego mojo, prijel me je prijazno za roko in mi takó govoril: »Oprostite, gospodičina, nikakor bi ne bil bral lista, ki ni bil namenjen meni; a že obljuba Vaša, da mi je daste kdàj brati, gnala me je k temu in pa, kakor je bilo pismo spravljeno brez zavitka, videl sem na več krajih svoje ime. Kdo bi se bil mogel ustavljati? O prijateljičinih skrivnostih ni bilo besede, le Vam lépo število

dobrih naukov in tudi o meni je bilo pisanega dosti. Ali ste zato hudí, gospodičina?«

»Nisem«, odgovorila sem, vender ne vém, me je li slišal. V tem je prišla mati moja in me takó rešila iz zadrege; z Barlétom nisem več ostala sáma.

Ti si pa, Pavlina, poredna, prav poredna, ker ni ti bilo treba pisati tistega usodopolnega stavka!

»Če ti ne veš, povém ti jaz, da ti »nova ljubezen venec spleta«, in v svesti sem si, da ti ljubiš gospoda Barléta s pravo, stalno, večno ljubeznijo; ta trepèt, ta rdečica so le znaki ljubezni tvoje, dasi sáma ne véš.« In ta stavek je bral on, oh, on!

Pozdravlja in poljublja te

prijateljica tvoja

Ana.«

Nisem še odposlala svojega odgovora in nisem se še pri Ani oprostila, ko mi pride nepričakovano njen list. Naglo sem ga odprla, ker sem védela, da mora biti kàj posebnega, in res veselo so me presenétile Anine naslednje vrste:

»Preljuba!

Zdi se mi, da so vse to le sanje, lepe sanje in bojim se vedno, da bi se prehitro ne vzbudila. Čuj, Pavlina, in čudi se!

Zopet je prišlo tvoje pismo na vrsto. Sedela sem sáma domá in šivala. Vtopljena sem bila v resne misli in večkrat mi je delo padlo iz rók. V tem potrka nekdo na vrata, spoznala sem takoj, kdo — skočim kvišku, odprem in v sobo stopi gospod Barlè. Prinesel mi je bil, kakor večkrat, časopisov. Čudno se mi je zdelo, da ni hotel govor teči kakor navadno. Ne sebi, ampak gospodu Barlétu sem se čudila, da mu marsikatera beseda ni hotela raz ustna. Po daljšem molku me zdajci vpraša: »Veste kje, pri kateri Prešérnovi pesmi sem óni dan dobil list?«

»Ne vem«, odgovorila sem mu. Segel je po Prešérna, odprl ga in pokazal na besede, katere sem, ne vem kdaj podčrtala, in rekel: »Tu-le«!

V trenutku sem prebrala znane mi vrstice:

»Ti si življenja moj'ga magistrale...
Srcé mi je postalo vrt in njiva,
Kjer seje zdaj ljubezen elegije.«

Prosil me je potem, naj preberem ves sonet glasnó, ker trdi, da berem jako dobro in s čutom.

Brala sem, in kaj bi ti dalje pripovedovala?

Ne vem, kakó in kdaj, slonela sem že na širokih njegovih prsih in glej, ta mož, na videz takó osoren, imel je od veselja solzne oči, ko me je náse pritisnil in rekel: »Moje vse!«

Kakó sem srečna, Pavlina moja! Upam, da me ne bodeš obsojala in imenovala nestalno radi tega koraka! Jaz ga ljubim, ker vidim v njem nenavadnega možá, v njem nekaj višjega!

Tudi jaz moram biti taka, da bodem vedno bolj ugajala njemu. Srčno te pozdravlja

zvesta tvoja

Ana.«

Svoje sreče bi se ne mogla bolj veseliti, kakor sem se sreče ljube svoje Ane. Čestitala sem ji od vsega srca, v duhu sem pa tudi čestitala njemu, saj sem védela, kakšno devo je dobil.

Ana je popolnoma ozdravela, kar mi je svedočila slika, katero mi je takrat poslala.

Dobro leto po srečnem dnevi, o katerem mi je pisala Ana v zadnjem listu, vêdel je graščák Barlè Ano k oltarju. Obiskala sta me takoj potem in nisem se mogla dovolj načuditi, kakó se je Ana izpremenila. Na njen obraz je legla resnoba, ne da bi škodila njenemu čaru, ali dajala ji je neko dostojanstvo. Iz prej le šibke deve, razvila in razcvela se je Ana takó, da je bila sedaj, kakor v cvetu življenja, takó tudi v cvetji lepote. Le ko sem pogledala v njene mile oči, tedaj je bila vsa moja Ana od nekdaj; ne sanjáva kakor nekdaj, ampak v resnici — srečna Ana.

Od tedaj je nisem videla. Pisala mi je, ali ne takó pogostoma kakor prej — saj je imela druzega opravila dovolj! Ne da bi me bila pozabila, Bog varuj, le veliko gospodinjstvo ji je dajalo preveč dela, pri katerem pa ji je rada pomagala mati njena.

In sedaj ima tudi že Stano svojo in svojega Milana in njo in njega in njiju otroka bodem sedaj v kratkem videla, v kratkem imela tu!

Samó jedenkrat, v jednem pismu me je Ana vprašala, če Vinka kàj vidim ali čujem o njem. Odgovorila sem ji, da ga ni več v národna društva in da sem le mimogredé jedenkrat čula, da je bilo bogastvo tasta njegovega le navidezno, da je imel res več posestev, ali dolgovi so bili še večji.

Ko je petnajstikrat priplulo solnce na nebó, prišli so Barlétovi. Sedaj so se pričeli lepi dnevi záme pri moji Ani, pri kateri sem bila, kadar mi je dopuščal čas.

Veselje je bilo gledati lépo, mlado ženo in pa šele njena dva mlada otroka! Stana pa Milan! Trdili so, da je Stana ves oče, Milan pa vsa mati, jaz sem pa rekla, da sta še premajhna, da bi se moglo že poznati. Pri delu je Ana večkrat pela národne pesmi, ker je trdila, da si takó otroci najlože zapomnijo, ko jih nihče ne sili, dasi počasneje in začetkoma besede le na pol. Ko sva z Ano sedeli in se je Stana igrala kraj Ane, tedaj sva se delali, da je ne vidiva, in igraje se je pela:

»Po jezeru bliz' Triglava
Čolnič plava semtertjà«.

Milanček je bil takó priden, da, ko me je videl prihajati, tekel je k materi svoji, kličóč: »Ična lina, ična lina!« In če sem mu prinesla lepega konjiča, ali voziček in ga je mati vprašala: »Kakó porečeš gospodičini?« tedaj je mali ljubljenec kričal po desetkrat, »vala, vala« in zibajoč se tekal po sobi in poskušal konjička in voziček.

Na dan godú mojega so bili Barlétovi pri nas. Po obedu sva spravili z Ano otroka k popoludánskemu počitku. Barlè je z mojim očetom rešetal politična vprašanja, medve z Ano pa sva se šli malo izprehajat po sénčni poti, Tržačanom kàj priljubljeni. Nisva mogli dolgo hoditi, bilo je presoparno. Sedli sva na klop pod košat hrast, kjer je drevored šèl v ovinek, da se je videlo gori in doli. Že so jeli prihajati meščani na izprehod. Nisva se menili zánje, ko se nama približa siromaško oblečen človek, ki je nosil nekaj pokrovu velike škatlje podobnega. Videti je bilo na prvi mah, da mož ni bil trezen, kajti nogi sta se mu zaplétali.

»Kupita si sreče za samó jeden krajcar, gospì!« rekel je s hripavim glasom. Začujena me Ana pogleda in vpraša: »Kaj je to?« Povem ji, da so prazni orehi in v teh tri številke, katere naj bi stavil v loterijo, kdor si kupi to orehovo lupino in takó dobil terno. Ob lupini pa je ovit srebrn popir.

»In to hočeš kupiti!« čudila se je Ana, vidèč me, da sem segla v žep.

»Kaj še!« odgovorim ji, »revež se mi zdi prepotreben, dam mu milodar.«

V tem pa je tuji mož odložil svoje blagó na bližnji zidič, segel v raztrgan žep, iz katerega je privlekel umazano in razcapano ruto, in si obrisal pót. Z ruto pa je še privlekel nekaj, kar je moglo nekdaj biti novčarka, a zdaj je bilo težko ugeniti, kaj je.

Pripogne se, pobere s tâl in pravi: »Vidita, gospì, to je tudi vêzla gospodičina, lepa kakor vedvé«, in v tem se mu je noga za-

plela, izgubil je ravnotežje in se nagnil bolj na Anino stran takó, da se je ta s strahom odmeknila in zajedno vzkliknila z zamolklim glasom: »Oh!« krepko me zgrabila za roko in rekla: »Idiva!«

Mislila sem, da se se je zbala ubogega prodajalca, ki se je naslonil na zidec, ko je videl, da ga nečejo noge držati; pogledala sem ga pazljiveje in v tem vidim na tisti stari capi vézenje, ki je bilo pa bledo in umazano, da ni bilo več znati barv. Vender zdelo se mi je vse to znano in viděč še nekdaj z zlatom vézeno črko »V«, ali zdaj umazano, kakor vse drugo — pogledam brzo mršavega capina in spoznam — Vinka!

Ana je vse to opazila prej nego jaz. Naglo je še ona segla v žep in mu dala, kar je imela pri sebi, na kar jo je on začujeno pogledal za nenavadni dar.

Hitro sva odšli; Ana ni mogla izpregovoriti besede. Meni pa je stopila pred oči nekdanja visoka, ravna rast in ta sedaj skljućena postava Vinkova; njegove nekdaj črne oči, polne čarobnega ognja, sedaj pa motne in rdče zalite, kar je prejasno pričalo, da je nesrečnik izgubljen — pijanec.

Nì na poti, nì domá nisem hotela omeniti čudnega srečanja, ker je tudi Ana molčala.

Ko smo bili po večerji samí, oklenila se je Ana svojega možá in mu razodela grozno srečanje. Molčé jo je poslušal, potem pa jo stisnil k sebi in rekel: »In da bi óni ne bil nekdaj takó ravnal, kakor je, ti bi ne bila zdaj moja« . . .

»In ne takó srečna!« pristavila je Ana.

Statistika članov „Matice Slovenske“ póleg stanov.

Spisal **Jos. Apih.**

(Konec.)

IV. Javnih uradnikov (izvzemši učitelje, duhovnike in zdravnike) je bilo 1888. l. v »Matici« 193, = $11{\cdot}_{43}$ % vseh matičnjakov; od 1883. l. jih je priraslo 38, = $24{\cdot}_{5}$ %, torej na leto po celih $4{\cdot}_{9}$ %, takó da prihajajo, kar se tiče absolutnega narastanja, takoj za duhovniki; ali gledé na relativno napredovanje zavzemajo javni uradniki prvo mesto; kajti 1883. l. jih je bilo $10{\cdot}_{21}$ % vseh matičnjakov in so do 1888. l. napredovali za $1{\cdot}_{22}$ %.

Na ljubljansko vladikovino spada od ónih 193 uradnikov 1888. leta 112, = $13\cdot_{23}$ % vseh kranjskih matičnjakov in 58 % vseh uradnikov-matičnjakov. Napredovali so od 1883. leta za 31 mož, t. j. za $38\cdot_2$ %, in razmerje med njimi in skupino kranjskih matičnjakov se je izboljšalo za $2\cdot_{09}$ %. Sevéda zavzema Ljubljana prvo mesto, broječa 50 matičnjakov te vrste, = $44\cdot_6$ % vseh kranjskih matičnjakov-uradnikov, in $16\cdot_6$ % vseh ljubljanskih matičnjakov. Za Ljubljano »ne pride dolgo, dolgo nič«, potem Novo Mesto in Vrhnika s 7, = $17\cdot_5$ % in 12 %, Leskovec, Litija, Postojina in Ribnica s 5, = $12\cdot_8$ %, 20 %, $12\cdot_5$ % in $21\cdot_7$ %, Kamnik, Rádovljica in Trebnje s 4, = $12\cdot_5$ %, $8\cdot_7$ % in 20 %, Cirknica, Kočevje in Kranj s 3, = $17\cdot_8$ %, 25 % in 5·6 %, Idrija in Metlika z 2, = $7\cdot_7$ % in $7\cdot_4$ %; Bistrica, Loka in Šmárije štejejo po 1, Vipava jedina — nobenega!

Na Primorskem se je do 1888. leta v »Matico« bilo vpisalo 31 javnih uradnikov, = $11\cdot_{36}$ % vseh primorskih matičnjakov, 16 % vseh matičnjakov te skupine. Napredovalo je uradništvo primorsko v tem oziru zadnjih pet let za 8 mož, = za $34\cdot_7$ %, ali letoma za $6\cdot_9$ %, kar je gotovo vse častí vredno; povzdignilo se je pa tudi óno krdelce med primorskimi matičnjaki za $1\cdot_{86}$ %.

Največ jih biva v dekaniji tržaški, namreč 18, = 23 % vseh tržaških matičnjakov ali 58 % vseh primorskih uradnikov-matičnjakov; v Tomaji so 4, = $22\cdot_2$ %, v Gorici in Pazinu sta po 2, = $2\cdot_4$ % in $22\cdot_2$ %, v Bolci, Komnu in Št. Petru je po 1.

Gorotan je zastopan po 6 javnih uradnikih, t. j. $9\cdot_2$ % koroških matičnjakov, ki so od leta 1883. napredovali za 50 %, takó, da jim je zdaj razmerje nasproti vsem koroškim matičnjakom za 2 % ugodnejše od 1883. leta. Ona šestórica živí paroma v Celovci, Beljaku in med posamezniki.

Južni Štajer je pa tudi gledé te skupine zapisan v »črno knjigo«, kajti samó 19 javnih uradnikov, katerih je ubogih $5\cdot_{54}$ % vseh lavantinskih matičnjakov in $9\cdot_7$ % vseh uradnikov-matičnjakov, šteje tam doslej »Matica« med člani svojimi; relativno je zaostal južni Štajer celó za Koroško za $3\cdot_{66}$ % in za Primorjem za celih $5\cdot_{82}$ %. A to še ni vse: dočim se je drugod množilo število uradnikov-matičnjakov, odpadlo jih je na Štajerskem od leta 1883.—1888. celó 6, to je, cela četrtina, in dosledno je relativno razmerje za $0\cdot_{92}$ % postalo neugodnejše. Saj nahajamo pa tudi po pojedinih dekanijah jako malo matičnjakov te skupine: Ptuj ima 3, = $9\cdot_6$ % matičnjakov te dekanije; Brežice, Gorenji Grad, Št. Lenart, Ljutomer in Maribor pri Dravi po 2, nekatere dekanije po 1, med njimi n. pr. Celje (!); v vseh ostalih

(na Dravskem polji, v Jarenini, Konjicah, Mariboru za Dravo, Novi Cerkvi, Rogatci, Saleški dolini, Šmárjem, Šmártnem, Véliki Nédelji, Vuzenicah in Zavrči) pa niti jednega člana te vrste ni!

Še v »diaspori« jih je več, 1888. l. 25, = $15\cdot_{16}$ % vseh matičnjakov v inoslovanskih krajih, dočim jih je bilo pet let prej samó po 22 ali po $13\cdot_8$ %. Mala polovica, namreč 12, biva jih na Dunaji, 6 v sekovski škofiji, 7 po raznih krajih Avstrije.

V. Društva, zavodi, občine in knjižnice zavzemajo peto mesto s 123, = $7\cdot_{29}$ % članov matičinih leta 1888. Priraslo jih je od leta 1883.—1888. dobrih 26, namnožili so se torej ti člani za $26\cdot_8$ %, t. j. letoma za $5\cdot_3$ %. Dočim jih je bilo leta 1883. stoprav $6\cdot_3$ % vseh matičnjakov, zboljšalo se jim je razmerje do leta 1888. za skoraj 1 %. A to »premikanje« je jako raznovrstno gledé na pojedine pokrajine.

Kranjskih članov te skupine je štela »Matica« 1888. leta 68, = 8 % vseh kranjskih matičnjakov in $55\cdot_2$ % vseh matičnjakov te skupine, za 17, t. j. $33\cdot_3$ % več nego leta 1883.; priraslo jih je torej letoma $6\cdot_6$ % in proti ostalim matičnjakom kranjskim je njih veljava poskočila za dober 1 %.

Broj 20 članov te skupine, = $29\cdot_4$ % vseh v »Matico« vpisanih društev itd. kranjskih in mala tretjina vseh članov matičinih iz te vrste jih je v Ljubljani z okolico, to je $6\cdot_6$ % vseh matičnjakov te dekanije; dalje jih imajo Idrija, Postojina in Vrhnika po 5, = $19\cdot_2$ %, $12\cdot_5$ % in $8\cdot_6$ % matičnjakov svojih, Novo Mesto, Kamnik, Loka in Metlika po 4, = 10 %, $12\cdot_5$ %, $16\cdot_7$ % in $14\cdot_8$ %, Leskovec, Rádovljica in Vipava po 3, = $7\cdot_7$ %, 6 % in $12\cdot_4$ %, Bistrica in Kranj po 2, = $9\cdot_5$ % in $3\cdot_7$ %, Kočevje, Litija, Šmárije in Trébnje po 1, Cirknica, Ribnica in Moravče nobenega.

Med primorskimi matičnjaki je bilo 1888. leta 23 društev itd., t. j. $8\cdot_{43}$ % vseh primorskih matičnjakov; od leta 1883. je dorasel samó 1, narastaj torej $4\cdot_5$ % v petih letih, letoma torej samó $0\cdot_9$ %. Vender je članov te skupine $18\cdot_6$ % vseh v »Matico« vpisanih društev itd. Četudi je pa na Primorskem naraslo óno število za 1, skrčilo se je razmerje v primeri celoto primorskih matičnjakov za $0\cdot_{66}$ %. Največ jih šteje Gorica, namreč 9, = 11 % goriških matičnjakov in in 39 % vseh primorskih matičnjakov te skupine; potem prihaja Trst s 4, = 5 % svojih matičnjakov, Tolmin s 3, = $33\cdot_3$ %, Črniče z 2, = $16\cdot_6$ %, Koborid z 2, = $22\cdot_2$ %; Dolina, Koper in Tomaj broje po 1, ostale dekanije nobenega.

Na Koroškem ima »Matica« sicer samó 3 člane te skupine, to je samó $4\cdot_6$ % vseh koroških matičnjakov; a tem veselejši je napredek

za 200 % od 1883. leta dalje, ko je bilo óno relativno razmerje stoprav 1·8 %. Ona trójica spada v celovško (2) in beljaško (1) dekanijo.

Lavantinska vladikovina stojí, kar se tiče te skupine, absolutno na isti stopinji s Primorjem, šteje torej tudi 23 članov te vrste, ki pa so samó 7 % vseh lavantinskih matičnjakov; zaostal je južni Štajer za Kranjsko za 1 % in za Primorjem za 1·43 %. Prirasla sta od 1883. leta samó 2, = 9·5 %; zarad rakove poti ostalih sknpin je relativno skupina društev napredovala za 1·56 % nasproti vsem južnještajerskim matičnjakom. Navedeni člani te vrste so takó-le razvrščeni: Celje in Maribor pri Dravi jih imata po 4, t. j. 11·4 %, oziroma 9·8 % matičnjakov svojih, Braslovče, Gorenji Grad, Maribor za Dravo in Vélika Nédelja po 2, Konjice, Kozje, Ptuj, Brežice, Ljutomer, Rogatec in Saleška dolina po 1, ostale dekanije pa niti tega ne.

Zunaj Slovenije je 6 matičnjakov te vrste, = 3·65 % vseh dotičnih matičnjakov; ta broj je od 1883. leta poskočil za 200 % in med vsemi matičnjaki v »diaspori« znaša ta skupina za 2·6 % več nego 1883. leta. Šestórica te vrste je jako raztresena po vseh vetrovih svetá.

VI. Zasebnih uradnikov, ki zavzemajo šesto mesto v absolutnem oziru, našteli smo 1888. leta 67, = 4·53 % vseh matičnjakov; poskočil je ta broj od 1883. leta za 4, = za 6·3 % in letoma za 1·26 %; zarad toli neznatne razmnožbe se je tudi relativno razmerje obrnilo samó za 0·39 % na bólje, nego je bilo 1883. leta.

Več nego polovica, namreč 35, živí jih v ljubljanski vladikovini, = 4·14 % vseh kranjskih matičnjakov. Lep je bil narastaj za 10, = 40 %, t. j. za 8 % na leto. Teh biva 23 v Ljubljani, = 65·6 % vseh zasebnih uradnikov-matičnjakov kranjskih; ostali so raztreseni po vseh krajih.

Na Primorskem jih je bilo 1888. leta 10, = 3·67 % vseh primorskih matičnjakov in ker se je od 1883.—1888. leta 1 izgubil, vcvrla se je ta skupina v razmerji s celoto primorskih matičnjakov za 0·88 % Trst šteje te vrste članov 8, = 10 % matičnjakov svojih.

Odkar so odpadli 3 koroški člani te skupine, broji »Matica« tam gori samó 1 zasebnega uradnika med člani svojimi. Izgubila je istotakó 3 na Štajerskem in jih šteje 1888. leta samó 15, = 3·67 % lavantinskih matičnjakov, dočim jih je bilo 1883. leta še 4·68 %. V »diaspori« pa je prirasel 1, takó da jih je 1888. leta 6, = 3·64 % vseh izvanslovenskih članov matičinih.

VII. Dasi ne vem, koliko imamo slovenskih odvetnikov in beléžnikov, vender si upam trditi, da je ónih 58 odvetnikov in beléžnikov, katere nahajamo med matičnjaki, takó izdaten del članov te skupine, da se ne morejo nikakor kósati gledé relativno živahne udeležbe z njo ostali stanovi naši; sevéda jih je samó $3^{\cdot}_{44}$ % vseh matičnjakov, ali kar se tiče razmerno skromnega števila advokatov in notarjev, gotovo je to že častno razmerje; poudariti je pa tudi, da je na novo stopilo jih v »Matico« od 1883.—1888. leta 8; za 16 % v petih letih in za $3^{\cdot}_{2}$ % na leto je poskočilo število matičnjakov te vrste; samó javni uradniki in društva itd. so pristopile razmerno v večjem številu nego odvetniki in beléžniki.

Med matičnjaki kranjskimi je 23 odvetnikov in beléžnikov, t. j. $2^{\cdot}_{7}$ % vseh kranjskih matičnjakov in $39^{\cdot}_{6}$ % vseh matičnjakov te skupine. Od 1883. leta jih je na novo pristopilo 4, = $22^{\cdot}_{2}$ %. Izmed njih jih je 7 v Ljubljani, t. j. $30^{\cdot}_{4}$ %, po 2 v Kamniku, Kranji, Leskovci, Metliki, Postojini in Rádovljici, po 1 v Idriji, Litiji, Novem Mestu in Vrhniki. Med njimi jih je 5 v Primorji, = $1^{\cdot}_{84}$ % vseh primorskih matičnjakov, vsi, razven 1 (v Tolminu), bivajoči v Gorici. Leta 1883. jih je bilo ravno toliko. Jedini koroški odvetnik-matičnjak (v Velikovci) reprezentuje $1^{\cdot}_{5}$ % vseh koroških matičnjakov, dočim je 1883. leta reprezentoval za $0^{\cdot}_{3}$ % več.

Broj 25 odvetnikov in beléžnikov šteje »Matica« med člani v lavantinski vladikovini in res z veseljem konstatujemo, da v tej skupini nadkriljuje vse ostale pokrajine slovenske. Broj 43 % vseh matičnjakov te skupine biva na Slov. Štajerji, $7^{\cdot}_{29}$ % vseh lavantinskih matičnjakov spada sèmkaj, dočim je 1883. leta 18 matičnjakov odvetnikov in beléžnikov kazalo stoprav $4^{\cdot}_{65}$ %; narastaj znaša torej $38^{\cdot}_{8}$ % in je relativno razmerje izboljšal za $2^{\cdot}_{64}$. Žàl, da so si ostale skupine pridobile za to ugodnejše razmerje preveč — negativnih zaslug, póleg katerih se tem lepše bliščí iskreno rodoljubje odvetnikov in beléžnikov. Ti pa so raztreseni takó-le: Celje, Maribor pri Dravi in Ptuj jih štejejo po 4, = $11^{\cdot}_{4}$ %, 10 % in $12^{\cdot}_{9}$ % matičnjakov svojih, Brežice 3, = $16^{\cdot}_{0}$ %, Ljutomer in Vélika Nédelja po 2, = $6^{\cdot}_{2}$ % in $12^{\cdot}_{5}$ %, Slovenska Bistrica, Konjice, Kozje, Št. Lenart, Saleška dolina in Šmártino po 1.

V »diaspori« so 4 člani te skupine, = $2^{\cdot}_{43}$ % vseh ondotnih matičnjakov, za 3 menj nego 1883. leta, ko jih je bilo $4^{\cdot}_{3}$ %.

VIII. Zdravnikov je bilo med matičnjaki 1888. leta 40, = $2^{\cdot}_{31}$ % vseh matičnjakov, 1 menj nego 1883. leta, ko je bilo relativno razmerje 3 %. Teh 18, = 45 % jih biva na Kranjskem, = $2^{\cdot}_{12}$ %

vseh kranjskih matičnjakov, baš toliko kakor 1883. leta. Ker je v tem narasel broj matičnjakov, znižalo se je relativno razmerje za $0·_{35}$ %. Vseh zdravnikov je na Kranjskem 74, torej je samó $24·_3$ % vpisanih v »Matico«. Broj 9 zdravnikov-matičnjakov je v Ljubljani, torej ravno polovica, = 3 % ljubljanskih matičnjakov; po 2 v Kranji in Leskovci, po 1 v Kamniku, Litiji, Šmártnem, Vipavi in na Vrhniki.

Na Koroškem sta 2, 3 % koroških matičnjakov, 1 več nego leta 1883.; jeden v Celovci, drugi v Beljaku. Samó 8 jih broji lavantinska vladikovina, = $2·_{33}$ % tamošnjih matičnjakov. Pa tu je že spet tista nesrečna »rákova pot«, ki znači lavantinsko škofijo. Leta 1883. jih je bilo 13, = $3·_{62}$ % vseh lavantinskih matičnjakov, torej za 5, ali za $38·_5$ % več nego 1888. leta! — Dekanije Konjice, Št. Lenart, Ljutomer, Maribor pri Dravi, Ptuj, Saleška dolina, Šmárije in Vélika Nédelja. — Na vsem Primorskem sta samó dva zdravnika med matičnjaki, = $0·_{73}$ % vseh primorskih matičnjakov, in sicer je jeden v Trstu, drugi v Gorici.

Broj 10 matičnjakov-zdravnikov biva v »raznih krajih« neslovenskih, t. j. $6·_{09}$ % vseh izvenslovenskih matičnjakov, za 3 ali $42·_8$ % več nego 1883. leta, ko je imela tedanja sedmórica stoprav $4·_3$ % vseh matičnjakov v »diaspori«. Največ, namreč 6, biva jih v sekovski vladikovini, imenovana v Gradci, 3 na Hrvaškem, 1 v Dalmaciji.

IX. Neprijetna čustva budí pogled na deveto skupino, v katero spadajo slušatelji visokih šol; dijaki srednjih šol smejo biti samó naročniki, nikakor pa ne člani društvu, zato jih tukaj ni vštevati; samó to je konstatovati, da je broj naročnikov jako majhen. Celó nerazumno malo se pa nahaja med matičnjaki visokošolcev, namreč smešno majhna četica petórica, = $0·_3$ % vseh matičnjakov, celó za 7 menj nego 1883. leta. Jako čudna prikazen je dalje, da nima »Matica« med graškimi visokošolci niti jednega člana, dočim je jedini dunajski član, stud. jur. Otakar Rybař, če se ne motimo Čeh. Slovenca akademika med dunajskimi matičnjaki ni niti jednega. Zaman iščemo razlogov tej prikazni, saj je vender uprav akademiška omladina bila vsekdar, odkar se je vzbudil národ naš, ognjišče navdušenega zanimanja za idealne težnje národove; na tem ognjišči ni brlelo rodoljubje liki umirajoča »léščerba«, nego je žíl goreč plamen, takó da so ga čutili celó sosedni akademiški krogi, saj se še živo spominjam akademiških svojih let, ko smo bili slovenski visokošolci spoštovana »družina« v bivši »akademische Lesehalle« dunajski. Res, da je večina akademiške naše omladine bila precèj malomarna, ko si je izbirala roditelje po siromaških kmetskih hišah, ne pa po palačah bogatinov;

vem, da je večina srečna, ako ji ustanove in ubijanje s tujih očetov trdoglavimi páglavci ali pisárski pôsel podaje toli novcev, da si more kupiti v modernem »pritaneji« alias »ljudski kuhinji« za 15 novcev tistega jedila, ki je sicer dobro, ali mlademu želodcu baš zadoščuje, da lože — strada. Vse to je res dandanes, kakor je bilo pred petnajstimi leti — in vender je med óno in denašnjo dôbo velik razloček, ako pogledamo v imenike matičnjakov. Evo, dokaza: Število matičnjakov med visokošolci

dunajskimi:

Leta 1873.: 11; leta 1874.: 23; leta 1875.: 26; leta 1876.: 16; leta 1877.: 13; leta 1878.: 15; leta 1879.: 1; leta 1880.: 2.

graškimi:

Leta 1873.: 11; leta 1874.: 10; leta 1875.: 7; leta 1876.: 16; leta 1877.: 8; leta 1878.: 7; leta 1879.: 7; leta 1880.: 1.

Čudno: na Dunaji je bilo do leta 1878. dokaj matičnjakov visokošolcev; leta 1879. pa je samó 1 še! V Gradci se je vršil ta polòm leto pozneje. — Morebiti nam pojasni kdo to nam nerazumno prikazen; na tem mestu pa se je nam zdelo potrebno, s številkami osvetliti jo in tem potem razkriti jedno tistih ran, katere bode treba zaceliti, ako hočemo z združenimi silami dvigniti »Matico« svojo do tiste stopinje, na kateri bode mogla zaista plodovito delovati v prosveto in slavo národa slovenskega.

Tej črtici dostavljamo željo, čisto zasebno željo gledé nekaterih nalog, katere izvršuj »Matica« v najbližnji bodočnosti. Nikakor ne mislimo, da mora »Matica« gojiti izključno zgodovinsko znanost in zanemarjati ostale znanosti, dasi smo te misli, da mora »Matica« držati se načela, da podaje članom duševne hrane gledé tvarine in oblike takšne, da je res použije vsaj velika večina matičnjakov, a ne, da bi jo kot neprijajočo duševnemu obzorju postavila na polico črvom in muham za krmo. Vender se mi zdí potrebno, da sedanji, toli pomlajeni, čili in marni odbor poskrbí članom nadaljevanje in dovršitev »Slovanstva«. Glejte, nemški naši sodržavljani so uvideli potrebo, seznaniti se z zgodovino in životom národov sosebno naše Avstrije; zadnja leta so izšle v Nemcih razne zbirke knjig o Čehih, Poljakih itd., o teh národov ozémlji, zgodovini, književnosti, etnologiji itd. Pravega Avstrijca mora to veseliti, in pritrditi mora cesarjeviču Rudolfu, ki smatra v predgovoru k »Oesterreich-Ungarn in Wort und Bild«, gojitev národopisja jako važnim faktorjem, budečim ljubezen do skupne

domovine naše. Kdor živí v Nemcih, ima dosti prilike opazovati, kakó malo vedó ti naši sodržavljani o pojedinih pokrajinah avstrijskih, kakó je Nemec n. pr. ako se je peljal kdàj čez Kras, uverjen, da je to podoba vse Kranjske. Vedno še ceni naš Nemec samó tiste književne proizvode, ki so tiskani v Lipsiku ali Berolinu; on čita jedino óne ilustrovane liste, ki izhajajo tam gori ob Pleissi in Spreji; zaničljivo jih vrže stráni, ako jih zalaga dunajski knjigotržec; mnogobrojni knjigotržci, prišedši k nam od óne straní črno-žoltih mejnikov, snujejo »lesezirkelne« po vzgledu ónih, katere so videli domá, in katere liste podajejo tu naročnikom? Samó lipske in berolinske! In kaj je tem vsebina? O domovini naši čitaš jako redkokrat kàj, in še to je obično takó neosnovano, neistinito in pretirano tendencijozno, da človeka kar jeza grabi. Tem podrobnejši so popisi nemških mest, gradov, národnih šeg, noš itd. in ni skoraj številke brez vsaj jedne podobe vladarja sosedne nam Nemčije; navadno pa slikajo in opisujejo ti listi z jako minucijozno natančnostjo, »wie er sich räuspert und wie er spuckt!« No, pa to ne bode zameril nikdo lojalnim podanikom novonemškega cesarja; odpustil jim bode rad tudi še tisto, kar je pri tem obožavanji bizantinisma. A kdor podaje takšno hrano skoraj brez živo potrebnega protitežja in korekture sodržavljanom naším, ta zlorabi vzgojevalno silo te duševne hrane, ta privaja s podobo in besedo okó, um in srce idejam, ki polagoma lahko ostudijo državljana domovini svoji. — Tudi za nas Slovence ta vpliv ni takó neznaten, saj smo mi v toliko ozirih pravi pravcati — Nemci. Tembolj nam je živo potreba knjig, seznanjujočih nas z vsemi národi, najprej s slovanskimi, bivajočimi v Avstriji in zunaj nje. »Slovanstvo« je obetalo nam biti vodník na tem polji; druge knjige bi dopolnile zbirko národopisnih knjig. Toliko let že počiva nadaljevanje »Slovanstva«, skoraj bi se bal, da nas tudi tukaj šiba tista navada slovenska, da začenjamo graditi poslopje na toliko krajih, kakor smo liki otroci zvrtali jamice v zemljo, potem pa popuščamo začeto delo, da priča o nevztrajnosti naši! — Na delo torej pri »Slovanstvu«, matičnjaki bodo radostni pozdravljali sléharno novo knjigo. Saj ni treba, da bi moral prevzeti »Čehe« samó jeden pisatelj, drugi pisatelj pa »Poljake« itd.; marveč moramo i mi si razdeliti delo med sabo; jeden strokovnjak nam slikaj zemljo, drugi zgodovino, tretji književnost, četrti gmotno kulturo, peti národno dušo itd. in gotovo bode »Matica« najgotoveje in v jako kratki dôbi dovršila začeto delo. Takó bi prišli v razmerno kratki dôbi do obširnega zemljepisa in národopisa, kateremu bi potem ali že medpotoma se pridružili primerni zemljevidi.

Po istih načelih bi utegnila »Matica« svojim članom podati tudi neko drugo delo, katero bi gotovo ves národ z veseljem pozdravil: Opis slovenske zemlje, ne slovenskih pokrajin, temveč skupne slovenske domovine, kar se tiče gorovja in vodovja, podnebja in prirodnín, obrta in trgovine, šole in etnologije. Tudi posamezni oddelki te knjige bi se poveriti morali pojedinim strokovnjakom; sléharni oddelek bi bil sicer živa, celotna slika záse, a vsi bi sestavljali dovršeno, pa ne suhoparno sliko ozémlja našega. Vprvič bi se dala Slovencem knjiga v roke, iz katere bi spoznavali domovino svojo. Da nam je taka knjiga živo potrebna, o tem gotovo ne dvoji nikdo, in uverjeni smo, da je tudi mogoče častno jo izvršiti.

Strijčevi darovi.

Spisal **Podlimbarski.**

Med bitja, s katerimi sem se seznanil že v zgodnji otročji dôbi štejem strijca svojega. Bival je takrat na tujem, v naši hiši pa se je o njem govorilo vsak dan. Opisovali so mi ga, da nosi sabljo in brke; pripovedovali mi, da pride domóv in mi prinese sabljo in konja. In res, strijc je prišel, opravičil in zadovoljil vsa moja razmišljevanja o njem, prinesel mi je sabljo in konja in že prvi dan se ga je oklenila moja duša. Tudi strijc me je rad imel in mi dovolil vse: jahal sem na njegovem kolenu, čepel mu pri nogah in sukal zvenéča kolesca njegovih ostróg, tipal na njegovo svetlo sabljo in prijemal ga za dolge brke.

Spominjam se — nekoč je strijc segel v svoj žep, privlekel polno prgíšče drobnega denarja, krajcarjev, četrtákov, desetíc in dvajsetíc in pomolil mi odprto pest rekoč: »Ná, sokolček moj, izbêri si novec, kateri hočeš, tvoj bode!«

Taki radodarnosti kmetska naša hiša ni bila vajena. Bratje moji so kakor ukopani stali ob stráni, bezáli se v nos, svetlo pogledavali na strijca in njegovo prgíšče in zavidali so mi srečo, ki je prišla k meni takó nepričakovano. Dobro sem razumel, kaj mi ponuja ljubljeni strijc, ker denašnja vzgoja človeka že v zgodnji mladosti navadi na krajcarje, ali vender sem se obotavljal, bal ali sramoval séči po strijčevem dáru. Zdajci me je od zadaj lahko potegnila za suknjico sestra moja in poluglasno me vzpodbudila: »Vzemi, Francek, glej no, ko ti strijc ponujajo!« To je podejstvovalo.

Pogledal sem v očí najprej sestri, potem strijcu in odločno sem potem segel po — četrtáku. Vesel sem se obrnil k sestri in bratom kažoč svoj plen, toda oní se niso veselili z mano. Smijali so se mi in mi oponašali, češ, kakó sem nespameten, da nisem vzel belega krajcarja, da se za četrták malo malo kupi, za beli krajcar pa dosti več in kake lepe rečí se dobé zánj. Poučevali so me, zabičevali mi, naj drugič vsekako vzamem véliki beli krajcar — dvajsetíco.

In zopet mi je strijc molil odprto prgíšče z denarji. Pritisnil sem se k njegovemu kolenu in zalepetal: »Beli krajcar mi dajte, strijc!«

Pa strijc ni dal.

»Sam si izberi, kakor ti drágo!« dejal je in položil roko na mojo ramo. Pogledal sem na denar — oh — jeden novec se je svetil, kakor solnce žarko. Bil je četrták, kateri je strijc, kakor sem zvédel pozneje, nalašč opilil in očistil, da se je razlikoval od drugih novcev takó, kakor se razlikuje caruječi dostojanstvenik od navadnih ljudij. Pozabil sem poučevanja séstrinega in bratovskega, za bele krajcarje se nisem zmenil, videl sem samó bliščeči četrták in tega sem vzel presrečen, da imam takó prekrasno stvar. Kakó so se zagrohotáli bratje za menoj, pitali me s tepcem in bébcem in sestra me je pritisnila k sebi rekoč: »Oh, kakó si še nespameten«!

Ko je oče moj slišal o strijčevih darovih, dejal je, da iz mene ne bode prida gospodarja, da ostanem vse žive dní gola sirota. Vzel mi je še ta četrták, kakor mi je vzel prvega, in si poslal zánj po — duhana.

Odrasel sem in zapazil, kakó nam časih vse okolnosti kažejo na pravo, istinito srečo, a mi je ne vidimo. Sreča sedí pred nami, milovidno zrè v nas — kake skrite blagodati nam nudi! — In mi sežemo póleg nje — po četrták; in že nam pamet šepetá, da nismo prav storili. Mnogokrat je človeku voliti med krepostjo in strastjo, med resnico in lažjó, med večno in časno blaginjo, ali sodèč po laskajoči zunanjosti seže človek po strasti, láži in po begóči péni. Toda kmalu se oglasi kesánje, potrka na dušo obup in prepozno spozna človek, da je pogubno volil. Kadar vidim človeka v takem razmerji, vselej se spominjam strijčevih darov in sam v sebi pravim: »Ta si je izbral opiljeni četrták!« —

V provinciji na Ruskem.

Spisal **dr. M. Murko.**

Potni spomini in vtiski. [1])

elika in zanimiva je mogočna severna država in težko je o čemer koli v nji na kratko pisati. Naj se zatorej nikdo ne čudi, ako po več nego jednoletnem prebivanji na Ruskem ponujam le potne spomine iz provincije. Upam, da bom imel kdaj časa za večje popise obeh stólic in ruskih razmer sploh. Za zdaj pa naj zadoščujejo naslednje črtice, ki so najprej posvečene spominom na Volgo; za uvod se mi pa zdi potrebno kratko omeniti še drugih krajev in oseb, katere sem obiskal preteklo leto. Takó dobite v obrisih precèj te podobe, katero vam Rusija predstavlja: povsod vidite novo póleg starega, največjo učenost póleg strašno razširjene nevednosti, najvišjo kulturo póleg dopotopne prvobitnosti, probujajoče se javno življenje póleg starega despotizma in krepkega spanja; povsod pa je viden napredek po poti občeevropske civilizacije navzlic raznim nasprotnim teorijam in poskusom. Nahajate zatorej mnogo, o čemer se veseli slovansko srce, mnogo pa takega, kar je treba soditi z zgodovinskega stališča, in ne malo, kar nehoté ostro obsojate.

Več nego deset mesecev sem živel v Petrogradu, v tej genijalni stvaritvi Petrovega velikanskega uma in energije, in imel priliko studirati, da je to res okno, katero je Peter Rusom presekal v Evropo. Zapustil sem novo in faktično stólico dné 19. junija (1. jul.) l. 1888. in se obrnil k »pervoprestoljni«, k »matuški« Moskvi. Poletje letos dolgo ni hotelo nikjer nastopiti, ali da Petrograd ni zastonj severna stólica, naj vam dokazuje ta fakt, da so bila pred mojim odhodom jutra s 4^0 R v takšen čas, ko pri nas že lipe odcvetajo.

O poti samem ni mnogo pripovedovati: neskončna ravnina je bila po nôči še jednoličnejša. Omenim lehko, da imata obe stólici mnogo in kolikor možno hitrih zvéz. Železnica se zove »Nikolajevskaja želêznaja doroga«. Ta je prva ruska železnica, narejena od 1851.—53. l. Ruska ne samó zaradi tega, ker je na ruskih tleh in se je delala na ruske troške, ampak imperator (to je oficijalni náslov ruskih carjev z dôbe Petra V.) Nikolaj ji je pritisnil tudi čisto ruski pečat. Predlagali so mu zánjo mnogo načrtov in gospôda se niso mogli zjediniti. Pretrgala se je carjeva potrpežljivost, dal si je prinesti načrte,

[1]) Pisani v Moskvi novembra meseca l. 1888.

pokazati si na njih Petrograd in Moskvo, vzel je ravnalo, zvezal obe stólici z ravno črto in »byt' po semù!« Takó se je sevéda tudi zgodilo in vozite se res po ravni črti in vidite, kakó sta dve gubernski mesti, starodavni in važni Novgorod in Tver, ostali na stráni; to je blizu takó, kakor če bi južna železnica šla blizu Gradca in Ljubljane, ali vender mimo.

Usoda mi je dala prvo noč zanimivega sopotnika, za katerega sem ji jako hvaležen. Vozil sem se namreč s čisto ruskim graščakom iz višjih krogov in se prepričal, da so med njimi vender tudi razumni »konservatori«, ker žàl, v Petrogradu nisem skoro nikoli imel prilike takih videti. On ne hvali principijalno »samoderžavija«, katero dela napósled Rusijo povsod nesimpatično in ji že dosti škoduje tudi domá, »ali nam je še vse to potrebno; brez tega bi Rusija baje vélikega notranjega potresa l. 1881. ne bila preživela.« V zunanji politiki — in tukaj je précej izražal mnenja blizkih mu krogov — treba je najprej skrbeti za ohranitev mira, ki je Rusiji posebno potreben. Celó dobro vidi, da bi razkosanje Avstrije, če bi sploh moglo do tega priti, koristilo samó Nemčiji. Za tega voljo celó odobruje politiko avstrijskih Slovanov, želi jim vsega uspeha in obžaluje, da na Ruskem res takó malo poznajo Slovane. Pred leti je prepotoval Evropo in povsod opazoval veliko razliko od Rusije. Zaradi tega n. pr. ne more prav razumeti, kakó more ruska literatura, posebno njen pesimizem, zanimati ljudi, ki niso Rusi in ne znajo Rusije. Sevéda, njemu napósled svoje le bolje prija. Ne pravi zastonj Gribojêdov. »Domá nam je tudi dim prijeten«. Taka ljubezen do domovine in vsega domačega je čisto prirodna in tudi hvale vredna. Sicer pa on pozna takisto razne napake svoje države. Za mene je bilo n. pr. to jako zanimivo, da se njemu to zdi nedostojno pravosodstva, ako je na Kavkazu, katerega sam dobro pozna, najvažnejša oseba »perevodčik« (tolmáč). V Petrogradu sem govoril z mladim »slavjanofilom«(!), ki se mi je pobahal s tem, da se Poljaki lehko poslužujejo »perevodčika« in se zaradi tega ne smejo pritoževati na sodišča; uradnik na Poljskem namreč ne sme pri obravnavah izpregovoriti poljski, četudi zna, ker večina ruskih uradnikov, če imajo srce in razum na svojem mestu, se osamljena med takim kulturnim elementom skoro kolikor toliko »opoljači«.

Na polovici pota sem se ustavil, da krenem malo v stran. Ne daleč za Boroviči živí na kmetih z rodbino učenjak, od katerega se hočem še jedenkrat posloviti, ker njemu se mi je zahvaljevati za mnogo lepih spominov na Petrograd. Aleksander Nikolajevič

Veselovskij je namreč pravi velikan v ruski znanosti. Profesor zapadno-evropskih literatur na petrogradskem vseučilišči zna ne samó natančno romanske in germanske jezike in njih literature, ampak on je izvrsten primerjajoči literaturni zgodovinar sploh, ki zasleduje duševne proizvode povsod, na zapadu in daljnem vzhodu, ker dandanes že znamo, da je mnogo tega, kar diči katero koli iz vélikih evropskih literatur, v osnovi svoji pripotovalo celó iz Indije. Pri tem primerjanji prof. Veselovskij ni samó kós vsem jednakim evropskim učenjakom, ampak on ima, kakor tudi mnogi drugi ruski učenjaki, pred njimi celó veliko prednost, ker njemu so vselej iz samih izvirnikov dostopne vse slovanske literature. Kakor nekateri drugi ruski učenjaki, prebival je tudi v začetku šestdesetih let vse leto v Pragi. Kakó sledi za národnim slovstvom pri vseh slovanskih plemenih, lehko dokazuje njegova natančna recenzija dr. J. Pajkovih »Črtic iz duševnega žitka štajerskih Slovencev« (novyja knigi po narodni slovesnosti str. 210—213 iz »Žurnala ministerstva narodnago prosvêščenija«. Obžaluje v nji drobljenje obrednega cikla in sploh preveliko raztresenost gradiva, česar je kriva delitev po abecedi.) Mnogoštevilni in vselej poučni članki prof. Veselovskega se nahajajo v ruskih, nemških, francoskih in italijanskih učenih časnikih.

Tudi v Boroviče je že dovedena železnična veja, po kateri se vsak dan vozi po jeden vlak od Uglovke tja in nazaj, s tovori in z ljudmi, in leze po pòlžje. Imate tedaj priliko občudovati večno ravnino z gozdi, njivami, travniki in mnogimi precèj divjimi pašniki. Boroviči so mesto z 10.000 prebivalcev; poleti živí tù mnogo dačnikov iz Petrograda in Moskve, ker so ravno v sredini pota in imajo vsakdanjo poštno zvezo. V mestu je tudi precèj industrije. Ne morete se tedaj zadosti načuditi, ko ne najdete mostá čez malo reko Msto, ki teče mimo mesta. Jaz v svojem življenji nisem niti pri velikih rekah videl toliko vozov, ki morajo več nego pol ure čakati na ubožen brod, ki jih prevaža. Mi smo pustili svoj voz, da je sam čakal, v tem bili na pošti, kjer smo tudi dolgo čakali, nakupili, česar je bilo treba, in še se precèj izprehodili, a vender smo morali še svojemu vozniku naproti hoditi. Mislite si, zakaj imate tukaj blizu toliko in takó dobrega lesa zastonj. Na drugem konci je mesto ograjeno kakor slavni Vržej na Muri, ima tedaj tudi jednaka »varoška vrata«, ki se tukaj imenujejo »otvod«. Ob poti zopet vidimo vojaške zemljemere, ki vas spominjajo, da si ruska vojska že lehko vse sama preskrbí.

Naši znanci živé v velikem gospodskem dómu, ki vzbuja mnogo spominov o še nedavnih časih. Tukaj je do osvobojenja kmetov

(l. 1861.) bilo burno in veselo življenje. Tukajšnji »pomeščik« (graščak) je imel svoj orkester, daval je gledališke igre, za katere so se igralci in igralke dresirali iz podložnikov, mnogo »pirov« se je tukaj praznovalo. Zadnji takšen gospodar je bil pravi mučitelj svojih »duš«, zvrševal je resnično »jus primae noctis«, ali napósled ga je vender tudi dosegla roka pravice, ko se je zavoljo njegovih brezobraznostij sam umoril v kraji priljubljen mladenič, kar je dalo povod, da so izgnali nasilnika v Sibirijo. Ali kakó so se časi izpremenili! Danes v manjših pravdah sodi nedaleč od tega dóma izvoljeni »mirovòj sudjà« katerega sem še po zimi videl kakor studenta »vostočnago fakulteta« v Petrogradu; ne mika velikega »liberala« diplomatična ali uradniška služba pri vzhodnih národih, po svojih zvezah v okrajnem plemstvu mu je bilo lehko začeti takšno karijero. Živí v lesenem, s slamo pokritem dómu z vélikosvetsko hišno opravo in tu ima tudi svojo pisarno. Plače dobiva po 1500 rubljev, katerih oddaje kakih 300 svojemu pisárju.

Izpremenila se je tudi vsa okolica bivšega dvorjanskega gnezda. Okoli velikega dóma sicer še nahajamo razne nasade, vidimo večji park, ali zdaj ga je še treba imenovati les, ribnik je zablačen, ni več lepih stezic, ki so nekdaj vodile na razne strani, težko se daste prepričati, da so pri tem in ónem potočku nekdaj bili slapovi, tù zopet vodometi, tam statuve. Vse to je izginilo skoro brez sledú in še teh ostankov sedanji naslednik ne bode dolgo pridržal, ker posestvo njemu, mornarskemu oficirju, ki ne more mnogo tukaj živeti, ne plačuje troškov. On si mora danes sam svoj kruh služiti, sami pa tudi odločujejo okolični kmetje svojo usodo. Mislim, da mi ni treba poudarjati, da se dobri nasledki tega povsod, četudi po malem, javno kažejo.

Takšne spomine smo tukaj obnavljali in prijetno bi bilo porabiti na delj časa veliko gostoljubje drage mi rodbine, v kateri je združena vsa in najvišja evropska omika z rusko dobrodušnostjo. Ali moji nameni, s katerimi sem na Ruskem, zahtevajo: »naprej!«

Proti večeru po obedu sem zapustil kraj minule slave, noč zopet porabil na železnici za spanje, drugi dan opóludne videl čez več nego deset mesecev zopet Moskvo, kakeršna se kaže od jednega »voksala« (vauxhall, kolodvor) do drugega (ugledate pri tem ne malo zaostalosti, posebno lesenih stavb in čutite strašno »mostovùju«). Ob polu štirih sem bil po Moskovsko-Brestki železnici (začetek proge, ki drži v Varšavo) 129 vrst za Moskvo in čez 20 vrst me je prinesla v dveh dobrih urah hitra trojka v družbi mladih dâm, katere mi je usoda poslala slučajno za sopotnice z jednakim ciljem, k obedu v jedno iz

prvih ruskih aristokratskih rodbin. Kam in kakó hitro pridete, če se bavite s povestjo »osemi mudrecàch«!

Pripotoval sem namreč gost h grofici Uvarovi v Porêčje in ostal tù 14 dnij, da porabim v nje knjižnici se nahajajoče záme važne rokopise. Takšno gostoljubje se v zapadni Evropi bržkone že redko kje nahaja, ali na Ruskem je še zeló navadno. Jaz tudi nisem bil jedin: razven v rodbini vzgojenega mladega učenjaka iz okolice, s katerim sva se že z Dunaja dobro poznala, našel sem še tam dva moskovska, med njimi prvega ruskega kanonista prof. Pavlova, kateremu sem sevéda moral marsikaj pripovedovati o našem rojaku kanonistu, in pripotoval je še v tem času jeden petrogradski. Lehko si mislite, kakó se koristno in prijetno porabi čas v taki družbi.

Ljubezen do znanosti in umetnosti je v rodbini sami že v rôdu. Za carja Nikolaja je bil grof Uvarov minister »narodnago prosvêščenija«, visoko omikan mož, ki si je dopisoval z Goethejem, ljubil neizmerno klasicizem in ga poskušal uvesti v rusko šolo. Njegov sin, pokojni Aleksej Uvarov (umrl l. 1884.) ima za rusko arheologijo in znanost sploh ogromne zasluge. On ni bil samó strokovnjak prve vrste, ampak zbiral je tudi sam zgodovinske in umetniške spomeníke po vsi Rusiji in v Evropi, posebno take, ki so v zvezi z razvitjem umetnosti na Ruskem. Mnogo je po njegovem trudu prišlo v javne zbirke v Petrogradu in Moskvi, mnogo pa je sam pridržal v domačem svojem muzeji. Opisaval in raziskaval je sam mnogo spomeníkov in cele zgodovinske dôbe, ali še večjo zaslugo si je pridobil s tem, da je vzbujal povsod jednako zanimanje za ruske staríne, ustanovil »Moskovskoe archeologičeskoe obščestvo«, ki bode v januvariji l. 1890. praznovalo svojo petindvajsetletnico, in s svojim organizatorskim talentom in neustrašno energijo organiziral arheološke shode, ki pa ne služijo samó arheologom v tesnem pomenu besede, ampak sploh vsem ruskim učenjakom, ki se bavijo z zgodovino in filologijo ruske države, ki ima ob Črnem morji in na Kavkazu bogata najdenišča spomeníkov klasičnih starín, drugod zopet bizantijskega, sloveno-ruskega, zapadnoevropskega, finskega in mohamedanskega svetá, ki šteje toliko in najrazličnejših národnostij. Že »sedmyj archeologičeskij sjêzd« je bil lani v Jaroslavlji, ki je trajal kakor navadno 14 dnij. Jaz se na njem nisem mogel zadosti načuditi raznoobraznosti učenjakov in njih poročil. To ima sicer s strokovnjaškega stališča svoje slabosti, ali pri ogromnih daljah je za ruske učenjake važno, da se semtertja shajajo v kolikor možno velikem številu. Za podporo znanostnih interesov je ustanovil grof Uvarov premije pri »Akademiji nauk« v Petrogradu. Prvikrat

lani ni več predsedoval sam ustanovitelj shodom, pač pa njegova vdova, grofica Praskovja Sergêjevna Uvarova. Jaz sem na Dunaji nekoliko čudno gledal listek na shod, prvi moj ruski dokument, podpisan od ženske. Ali grofica Uvarova je po smrti svojega možá tudi »predsêdatelj« moskovskega arheološkega društva, ne morebiti samó »ad honores«, ampak ona je sama strokovnjakinja, opisuje svoje in druge zbirke starín in umetnostnih predmetov in vodi društvo energično in uspešno po svojem poti, kar ni lahka reč, saj veste, da morebiti ni trših glav, kakor so učenjaške. Rodbinskim predanjem ostane zvest tudi jedin sinov. Takisto se hčeri jako zanimata, posebno prihajajo iz njih rok podobe k opisovanjem v katalogih.

Po stari navadi ruskega plemstva živí rodbina po zimi še zmirom v Moskvi, ne v Petrogradu. Bogat muzej in knjižnica pa niso v tamošnji palači, ampak na graščini v Porečji, 129 vrst po železnici in še 20 vrst s konji oddaljenem od Moskve. Semkaj morajo zatorej tudi učenjaki potovati, če hočejo videti bogate in zanimive zbirke in pregledavati rokopise, katerih je okoli 3000. Pošiljajo se jim po zimi tudi v javne knjižnice v Moskvo in Petrograd, ali poleti navadno potujejo kakor gostje v Porečje, in k postaji Uvarovki se jim pošilja trojka.

Meni so že v Petrogradu pripovedovali, da »tudà popadëš kak v raj«. Res! Lepo ležeči grad, veliki park, vrti in prekrasna oranžerija, kakeršni v Moskvi ni jednake, prestavijo te v duhu iz daljnega severa na topli jug.

Naravnost na Italijo te spominjajo stavba grada, mnogi spomeníki klasičnih starín in italijanske umetnosti v muzeji, bogata knjižnica klasičnih pisateljev, ljubimcev pokojnega ministra, in celó blizu ribnika najdeš nad jasnim virčkom dolbino (nišo) s fresko Vzveličarja, prineseno iz Italije. Pred hišico med cvetjem in drevjem se ti pokaže pa prav lep spomeník pesniku Žukovskemu, ruskemu romantiku in slavnemu prestavljalcu nemških pesnikov, ki je, prijatelj ministra Uvarova, večkrat bival pri njem v gostéh ravno v tej hišici. V spomínski knjigi nahajamo tudi imena južnih in zapadnih slovanskih učenjakov, ki so po Kijevskem arheološkem shodu bili tukaj.

Ne daleč od grada stoji dvorazredna šola, katero popolnoma vzdržuje grofica. Takó bogata učíl za nazorni nauk bode pač redkokatera šola, kakor ta; videl sem v nji celó zemljevide svete dežele in slovanskih národnostij. Otroci dobivajo knjige in druge potrebnosti zastonj. Poučujeta dve učiteljici. Učencev je v nji nad 80, med njimi deklic le okoli 15; jednaka[1]) števila se nahajajo povsod, takó

[1]) Pozneje sem jedenkrat govoril z učiteljico iz kijevske gubernije, ki ima v šoli 40 dečkov in — 3 deklice.

namreč ruski národ sodi o ženski omiki. Za daljne učence je pri šoli »panzijon«, v katerem biva po 15 otrok. Na vrtu imajo svoje gredice in navajajo se k temu, da bi si nekaj svoje hrane sami pridelali. Če še vidite, kakó vsak dan prihaja lepa kopíca bolníkov, posebno ženskih, katerim dajejo dame homeopatičnih zdravil in sploh pomoči v potrebi, kakó ravno te dame póleg svojih umstvenih interesov še po večerih vedno nahajajo toliko časa, da zdelujejo ubožcem obleko, posebno otrokom izgnanikov v Sibirijo, tedaj imate prav pred očmi, koliko dobrega lehko resnično blagorodna rodbina stori svojim bližnjim. Tù so res idilične razmere!

V idilični tišini živí tudi rodbina tukaj poleti s svojimi gôsti. Pokojni grof ni hotel imeti železnice blizu svojega posestva in otroci bi je še tudi ne pustili mimo. Srečni ljudje! Ne vem, bodo li še otrók otrôci tega mnenja, posebno če pride kdàj čas za eksploatacijo velikih in lepih lesov, katerim je že Nemec pokazal, kje in kakó jim je rasti. Mimogredé bodi omenjeno, da sta sevéda vrtník in ravnatelj posestva Nemca — to je pač že takó! — knjižničar je Francoz, le učitelj nemškemu jeziku je bil — Čeh.

Poglejmo tudi nekoliko v okolico, katero smo v večji družbi na vozéh in konjih na več stranij in precèj daleč premerili. Na jedni stráni nahajamo novo vas, Uvarovka imenovano; po osvobojenji kmetov razne koče blizu grada in po cesti k njemu niso imele več pomena, pač pa so kazile okolični vtisek; pokojni grof je zavoljo tega kmetom postavil novo vas, sevéda z lepšimi hišami. Čudite se tudi tukaj rekam brez mostov; reklo se mi je, če bi se tudi naredili, odnesle bi jih povódnji. In takó se gospôda prevažajo na razširjenih mestih čez reke. Nič ne dé, če voda seza do stópnic, ali pa celó lije v kočije in kabrijolete pod noge, saj jih lehko vzdvignete. Ni takó strašno in bali se vender ne boste v ženski družbi! Takó priroda vzgaja neustrašnost in energijo Rusinj. Na ceste v takih krajih tudi ne morejo odkoder koli navažati gramoza ali pa kamnatega drobiža, zatorej kažejo pota podobo, kakor se jim ljubi. In kadar smo se spuščali nizdolu, dražila me je »knjažnà« (neomožena kneginja), »frejlina pri dvorè«, ki je izvrstno ravnala bistra konja naše kočije: »Matvêj Martynovič, kolikokrat bi že pri vas zavirali?« Res, svet ni povsod jednak. Na Ruskem zavórov tudi v goratih krajih v Krimu in na Kavkazu ne potrebujejo!

(Dalje prihodnjič.)

O menjavi toplíne v Ljubljani.

Spisal **Ferdinand Seidl.**

(Dalje.)

Izprememba toplíne ni v vsem letu jednaka, različna je bolj ali menj še v pojedinih letnih dôbah; to javlja naslednji pregled, kjer smo Ljubljano pridružili zarad primere nekaterim mestom Hannove razprave in Budapešti, o kateri je preiskaval K. Hegyfoky.

VII.

Povprečna izpremena toplíne od dné do dné v pojedinih letnih dôbah.

	Zima	Pomlád	Poletje	Jesen	Leto
Neapolj	1·0	1·1	0·9 *	1·0	1·0
Milan	1·4	1·3	1·4	1·1 *	1·3
Ljubljana	2·1	1·7	1·5 *	1·6	1·7
Dunaj	2·0	1·8	1·9	1·7 *	1·9
Budapešta	2·1	2·0	1·9	1·6 *	1·9
Varšava	2·4	2·0	2·0	1·8 *	2.0
Monakovo	2·4	2·0	2·1	1·8 *	2·1

Tu vidimo, da je izprememba v srednji Evropi absolutno največja po zimi, najmanjša jeseni, v Ljubljani izjemno poleti. To pa morebiti le na videz. Števila tablice VII. so namreč pridobljena iz desetletnih opazovanj in so najbrž še za $\pm 0·1^0$ C napačna; točnejše resultate podadó šele večletna opazovanja. Na razlike v obsegu verjetne napake pa se ne morejo snovati nikake posledice. Lehko se števila v Ljubljani takó premaknejo, da napominjana dozdevna izjema odpade. Treba je le, da se poletni znesek za 0.1 povikša, jesenski za toliko zniža, kar je možno.

Izslediti povod imenovanim poglavitnim svojstvom toplínske izpremenljivosti ni težko.

Ko se solnce s poletne svoje kulminacije obrne proti jugu, jamejo se kontinenti in oceani na severni polúti hladiti. Celine pa jako hitro in jako izgubljajo toplíno, dočim jo morje prav počasi oddaje. Ustanoví se toplínska razlika med kópnem in morjem in postane po

zimi največja. Od podloge prehaja razlika na zrak in takó je umevati, da je sredi zime najnižja toplína Eurazijskega kontinenta 40⁰ pod zračno toplíno Atlantskega oceana med Irsko in Islandijo. V poletji se na sprotno suha zemlja hitreje in silneje razgreva kakor morje, največja razlika pa nikakor ni tolika kakor po zimi; najtoplejše mesto v Aziji preseza meseca julija le za kakih 10⁰ kraj najjačjega razgretja nad Atlantskim oceanom. Potem se zrak nad kópnem hitro hladí, nad morjem pa mu toplína celó narasta, in meseca septembra je razlika med obema nasprotjema najmanjša. Taka najmanjšína gotovo tudi nastopa spomládi, ko se izpremení pozitivno znamenje óne razlike, a videti je, da se prehod hitro zvrši (meseca aprila), jeseni pa kolikor možno jednakomerna razdelitev toplíne nad kópnem in vodo traja delj časa. — Posledice tem razmeram so nastopne. Hladnejši zrak je težji od toplega, toplínske razlike v atmosfêri vplivajo torej na zračni tlak. Zimska najvišína zračnega tlaka v Aziji preseza za 35 *mm* najnižíno na severnem Atlantskem oceanu, poleti pa je razlika med azijatsko najnižíno in nasprotjem na imenovanem morji le 15 *mm* — primerno menjavi zračne toplíne. Zarad tega je ravnotežje v atmosfêrí móteno, in silna gibanja nastanejo v nji, z namero, da bi jo zopet ustanovila, Menjajo se naváli različno toplega oceanskega in celinskega zraka. To je vzrok, da so izpremembe toplíne od dné do dné mnogo večje od ónih, ki bi se vršile v mirnem normalnem pomikanji toplínskem. Umevno pa je tudi, da so dejanske izpremene največje po zimi, ko se izkušajo uravnati največje skrajnosti, a najmanjše jeseni (in kratek čas pomládi), ko jim je povod najbolj oslabljen.

Te splošne sklepe potrjuje nadrobneje spoznanje toplínske izpremenljivosti v pojedinih mesecih.

VIII.

Povprečna izpremena toplíne od dné do dné v pojedinih mesecih.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
Ljubljana	2·4	2·2	1·8	1·8	1·5 *	1·7	1·5	1·6	1·4 *	1·4 *	1·5	1·9
Dunaj	2·0	2·1	2·0	1·8 *	1·9	1·8	1·9	1·9	1·8	1·7	1·5 *	1·8
Budapešta	2·2	2·2	1·9	2·2	1·8 *	2·1	1·9	2·1	1·8	1·7	1·6 *	1·6

Meseca decembra je v Ljubljani izpremenljivost toplínska največja; mogoče je, da se ta najvišina premesti na januvarij, ako se vzame več let v poštev. Tedaj bi bila Ljubljana v soglasji z Dunajem

in Budapešto ter sploh s srednjo Evropo in Rusijo. Proti aprilu se izpremenljivost manjša in doseže ta mesec pomládno najnižíno. Takó je na širnem ozémlji od Anglije tja do vzhodne Azije (I. Hann). April torej ne more bit ina slabem glásu, kar se dostaje povprečne velikosti toplínske izpremene od dné do dné; tudi velikih toplínskih skokov je tedaj malo. V naslednjem meseci je spoznati, da sokobnejo ostrejša nasprotja: na jedni stráni močnejše segrevanje, na drugi pa povekšana pogostost severnih vetrov[1]). Poletno dežévje in nevihte ne množé toplínske izpremenljivosti, kajti celó v tej letni dôbi je v Ljubljani manjša kakor v vseh drugih. V severni polovici srednje Evrope kaže junij povekšano izpremenljivost, ker tedanje dežévje spremljajo severni vetrovi. Oboje doseza sicer tudi Kranjsko, ali planinski zid ustavlja navál hladnih vetrov in jim slabi prvotni značaj.

Absolutno najmanjša izpremenljivost toplínska pade na september, ki je povsem najstanovitnejši mesec v letu. V mesecih neposredno pred njim in za njim toplínske izpremene od dné do dné niso večje ali le malo. Takoj novembra meseca pa so ustanovljene zimske razmere, kar se dostaje omenjenega svojstva podnebja.

Števila pregleda VIII. nikakor niso breznapačna; saj absolutne resnice človek v svojih izkustvih ne more doseči nikjer; le bliža se ji bolj ali menj. Matematika učí, koliko gotovost imajo navedena števila, ker moremo zračunati njih verjetno napako. Nastopni pregled jo javlja, kar se tiče Ljubljane, in zajedno naznanja, koliko let je treba vzeti v poštev, da se zvedó povprečki toplínske izpremembe od dné do dné toliko točno, da je verjetna napaka le še $\pm$ 0·1° C.

IX.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	Leto
Ljubljana	0·28	0·43	0·23	0·15	0·13	0·22	0·19	0·27	0·10	0·22	0·28	0·19	0·08°C
	78	185	53	23	17	48	36	73	10	48	78	36	6 let.

Da spoznamo katerokoli veličíno na tanko, merimo jo večkrat. Povpreček vseh merjatev je najverjetnejša vrednota dotične veličíne. Čim bolj se merjatve med seboj strinjajo, tem manjša je neizogibna napaka, katero še vedno ima resultat. Čim različnejše so, tem večja je verjetna napaka pridobljenega števila.

V zimskih mesecih je verjetna napaka z desetih let določene izpremenljivosti toplíne od dné do dné največja, doseza celó 0·43 C v januvariji in treba je 185 let opazovanja, da se ta napaka umanjša

[1]) Meseca majnika je zatorej tudi dnevni razseg v najvišíni, gl. tabl. II

na 0·1. Izpremenljivost je torej pozimi od leta do leta prav različna. Povprečna izpremena toplínska od dné do dné je bila januvarija meseca 1875. leta 3·1°, leta 1877. pa 1·1. Meseca avgusta se izpremembe najstanovitneje leto za letom ponavljajo v znesku blizu 1·4°, verjetna napaka mu je le 0·1; najbližji, kar se tiče tega svojstva, je april, potem marcij. Povprečki avgustovi se zibljejo v mnogo ožjih mejah nego prosinčevi, namreč med 1·6 leta 1876. in 1·2 leta 1880.

Videti je tudi, da našim namenom zadoščuje poštevati le 10 let in toplínska izpremenljivost se spozna precèj na tanko; 20, celó 30 let točnosti ne povzdvigne toliko, da bi se izplačalo pomnoženo delo preiskavanja.

Možno je odgovoriti tudi na vprašanje: je li v mesecih, ki so z ozirom na normalno svojo toplíno prehladni, toplína od dné do dné bolj ali menj izpremenljiva, kakor v pretoplih mesecih. Ako združim izpremenljivosti najmrzlejših zimskih mesecev, in sicer primeroma dveh najmrzlejših grudnov, dveh prosincev in dveh svečanov preiskovanega desetletja 1871—1880, tedaj se pokaže njih povprečna izpremenljivost 2·6; ako jednako storim s šestimi najtoplejšimi zimskimi meseci iste dôbe, tedaj izide število 1·7; torej je izpremenljivost premrzlih mesecev po zimi večja nego óna pretoplih. Daljna preiskava pokaže isto gledé pomládi in jeseni. To dokazujejo nje resultati, združeni v nastopni pregled:

X.

Povprečna izpremenljívost.
V Ljubljani

	(v 6 najmrzlejših mesecih	v 6 najtoplejših mesecih.)
Zima	2·6	1·7
Pomlad	1·8	1·5
Poletje	1·6	1·6
Jesen	1·7	1·4

Le poléti je izpremenljívost v pretoplih in prehladnih mesecih jednaka. Na Dunaji je našel I. Hann vse prav takó; le v premrzlih zimskih mesecih so izpremembe v Ljubljani primeroma večje kakor na Dunaji (Lj. = 2·6 : 1·7; Dunaj = 2·2 : 1·7).

Dozdaj smo govorili o povprečnih izpremembah toplíne od dné do dné ne gledé na njih pozitivno ali negativno znamenje. Jasno je, da s tem neredne izpremenljivosti še nismo označili vsestransko.

Poučeni še nismo o dveh bistvenih točkah: kolike so pojedine toplínske izpremembe in pa kakó pogostoma se menjata narastanje

in padanje toplíne. Hann opozarja na to, da pogoste male toplínske izpremembe dadó isto povprečno število kakor pogoste, še menj pa mnoge tem večje izpremembe; toplína lehko polagoma narasta in polagoma pada, ali pa skokoma rastoč in padajoč dovrši svojo pot v vsakem meseci in letu; a vse te posebnosti se v golih povprečkih ne kažejo. Istinito vpliva pogostost ali redkost velikih toplínskih skokov mnogo bolj na človeški in na druge organizme, kakor preabstraktni povprečki. Zatorej smo po Hannovem vzgledu poiskali popogostost toplínskih izpremememb vseh velikostij. Razvrstili smo jih v oddelke, presledujoče za 2 stopinji. Decembra meseca se je v desetih letih skupaj toplína od jednega dné do drugega izpremenila 169krat za 2^0 in menj, 83krat za 2·1—4^0, 33krat za 4·1—6^0; 16krat za 6·1—8^0; 7krat za 8·1—10^0, in 2krat za 10·1—12^0; večjih preskokov v tem meseci ni bilo. Ta in nalična števila o ostalih mesecih in letu skupaj so sestavljena v nastopnem pregledu:

XI.

Število toplínskih izpremememb od dné do dné
med 0—2, 2·1—4, 4·1—6 ...... °C v desetletji 1871—1880
v Ljubljani.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	Leto
0—2	169	186	191	213	226	224	221	233	237	232	231	202	2565
2·1—4	83	81	65	76	59	70	64	62	62	55	65	72	814
4·1—6	33	27	23	14	11	13	12	7	7	9	9	16	181
6·1—8	16	10	3	5	3	2	2	0	3	4	2	8	64
8·1—10	7	6		2	1		1	2	1		1	2	23
10·1—12	2					1					1		4
12·1—14			1								1		2
Skupaj	310	310	283	310	300	310	300	310	310	300	310	300	3653

Najbližnje sklepe bi lehko posneli že iz tega pregleda, vender mu damo rajši jasnejšo obliko, hoteč zajedno doseči drug namen. Vprašamo se: katero razmerje vlada med številom vsake vrste izpremememb in številom dnij dotičnega meseca, oziroma letne dôbe, ali vsega leta? Ako je v desetih grudnih bilo 169 izpremememb med 0—2^0, tedaj jih prihaja na pojedinega skoro natanko 17, približno toliko nam jih je smeti pričakovati tudi v prihodnosti. V tem zmislu naznanja razmerje 169 : 310, to je v drugi obliki 0·54, matematiško verjetnost teh izpremememb; potem pravimo: v sto dnéh grudnovih je toplínske izpremembe od jednega dné do druzega v znesku 0—2^0 pričakovati 54krat. Verjetnost večjih izpremememb je na to 0·46, torej manjša; med

temi je verjetnost izpremembe med 2·1—4⁰ 0·27; med 4·1—6⁰ 0·11; med 6·1—8⁰ le 0·05; med 8·1—10⁰ niti polovica prejšnje, namreč 0·02; izpremeniba med 10·1—12⁰ pa je v vseh 310 dnéh nastopila le dvakrat, torej približno v 1000 dnéh 6krat, nje verjetnost je 0·006. Tem potem je nastal pregled, ki nastopa tu:

XII.

Verjetnost toplínske izpremembe v Ljubljani med 0—2, 2·1—4, ... ⁰C.

	Deb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
0—2⁰	·54	·60	·68	·69	·75	·72	·74	·75	·76	·77	·74	·67
2·1—4	·27	·26	·23	·24	·20	·22	21	·20	·20	·18	·21	·24
4·1—6	·11	·09	·08	·05	·04	·04	·04	0·2	·02	·03	·03	·05
6·1—8	·05	·03	·01	·02	·01	·01	·01	0 2	·01	·01	·01	·03
8·1—10	·02	·02		·01	·003		·003	·01	·003		·003	·01
10·1—12	·006					·003					·003	
12·1—14			·003								·003	

	Zima.	Pomlád.	Poletje.	Jesen.	Leto.
0 2	·61	·72	·75	·73	·70
2·1—4	·25	·22	·20	·21	·22
4·1—6	·09	·04	·03	·04	·05
6·1—8	·03	·01	·01	·02	·02
8·1—10	·01	·004	·005	·004	·006
10·1—12	·002	·001		·001	·001
12·1—14	·001			·001	·0005

Tù vidimo, da so najmanjše izpremembe, namreč óne med 0—2⁰ najpogostejše, verjetnost večjih izpremenib pa hitro pojema. Na 100 dnij prihaja povprek na leto 70 izprememb najnižjega oddelka; 22, torej trikrat takó malo izprememb med 2·1—4⁰; preskoki v velikosti 4—6⁰ so že štirikrat takó redki kakor óni med 2·1—4⁰, ker jih je na 100 dnij le 5; verjetnost skokov v znesku med 6·1—8⁰ je le 0·02; ónih nad 8⁰ pa pride skupaj 7—8 na 1000 dnij, še večjih preskokov pa v desetih letih 1871—1880 niti bilo ni, torej so še redkejši, ako se sploh dogajajo.

To razmerje vlada v obče v vseh letnih dôbah, vender se pokažejo tudi posebnosti. Verjetnost malih izprememb je najmanjša po zimi, 0·61, največja v poletji 0·75, spomládi in jeseni se bolj bliža poletju kakor zimi (0·72 - 0·73). Preskokov med 2·1—4⁰ pa je zatorej po zimi več nego v drugih letnih dôbah, njih število pade proti poletji od 25 na sto dnij do 20 v poletji; jeseni zopet nekoliko naraste. Skokov med 4·1 - 6 pa je po zimi 3krat toliko kakor v poletji (ver-

jetnost 0·09 proti 0·03) in nad dvakrat toliko kakor spomládi in jeseni. Podobne razmere vladajo preskokom med 6·1—8. in 8·1—10°; večjih v poletji niti ni, in óni med 12·1—14 nastopajo le še po zimi in jeseni.

Lahko je opaziti, da ima ta povprečina izpremenljivost in pa verjetnost izpremememb nad 2° isti letni tir, obe sta po zimi v najvišíni, v poletji v najmanjšíni. Verjetnost manjših izpremememb sledí nasprotnemu tiru.

Izmed zimskih mesecev ima december najmanjšo verjetnost malih toplínskih izpremememb, namreč 0·54; ta narasta proti aprilu in je tedaj v pomládni najvišíni; tudi velikih toplínskih preskokov ima torej april malo, takó da je ta mesec prav po krivem na slabem glásu. Meseca marcij in majnik ga nadkriljujeta kar se tiče verjetnosti večjih izpremememb. Vender je majnika meseca in vseh nastopnih mu mesecih do novembra verjetnost izpremememb med 0 – 2° nad letnim povprečkom ter doseza septembra meseca najvišíno vsega leta. Tudi gledé večjih skokov je september mesec najugodnejši, za njim pa avgust. Vender osvitlja pomlád ves poetiški nimbus, ker ima zimo za ozadje. Proti decembru mesecu potem pada verjetnost malih. in raste óna večjih izpremememb. (Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne mrvice.

Priobčil dr. K. Štrekelj.

(Dalje.)

Rêstelj, rêstlja, subst. m., Erica vulgaris (Dornberg). — Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1875. 222 piše: *vrestílj,* m., Erica carnea (v goriški okolici). Podoba je, da je *rêstlj* (tako se izréka) res iz *vrestílj*; naglas je razmeroma še le kesnó preskočil z naslednjega zloga, v katerem je potem glasnik *i* izginil, ker ga ni več naglas varoval. — Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 384: versŭ.

Remêselj, remêslja, subst. m., Lonicera caprifolium (Branica). Temna beseda. Najbrže je iz ital. *madreselva,* furl. *madreselve,* kar pomeni isto rastlino. *ê* kaže, da je bil sprva naglašen naslednji zlog: *remesèlj, kar se ujema z laškim naglaševanjem. Prva dva soglasnika bi bila torej drug drugega preskočila, kar posebno v tujkah ni nič nenavadnega in čudnega: prim. na Krasu: rójtlь — lójtrь, rójtlzncь — lójtrzncь, kórzmzč — nsl. komorač, kzvзliér — kзlзviér: Seidenraupe, liémar — riémlj: Rähmel, modántь — motándь it. mutande, pomoránča — poromána i. t. d. Tako je lahko *remesèlj nastalo iz *meresèlj, in to iz *maresèlj po tako zvani vokalni harmoniji.

Rezína, e, subst. f. coll., izgovori: *rzína,* odrezki od trt, Rebenreisig (Leskovca pri Litiji); drugod temu pravijo *róžje.* — Podstava je *rěz* schneiden.

Rìsu, subst. f. Tako imenujejo risa (Luchs) pri Fari. Sliši se samo ta oblika, torej: (nom.) rìsu sə j prkazála, (acc.) rìsu sa vìdl, (instr.) z rìsu sə j mȁtaw (z risom se je metal). Zato ne vem, ali naj bi se pisalo v nominativu *rísev* ali *rísel.* Tudi Habdelič ima podobno obliko, samo da je drugačnega spola: *risev,* gen. risva, m. Podstava je stsl. *rysь* pardalis. — O ti živali pripovedujejo Prifàrci to-le: »Risu se loti človeka samó, kader ta spi, in če se je prepričala, da je tako dolga kakor človek. Enkrat je pastir ovce pasel. Vlegel se je bil v travo, da bi malo podremal, kar zapazi, da gre risu proti njemu. Vendar mirno obleží in se ne gane. Risu pride k njemu, ga povóha in se poméri ob njem, ali je tako dolga kakor on. Pa je bila nekaj krajša, zato gre k plotu, prime se zanj in se začne na vso moč natezati in prebračati, da bi se toliko stegnila, kolikor se ji je zdelo še treba. Pastir to zapazi, in ne bodi len — hitro potegne čevelj malo z nogé, da bi bil daljši. Risu se pride zopet pomérit; nekaj je sicer daljša, ali vender še ne zadosti, da bi se smela človeka lotiti. Zato gre zopet k plotu in se začne ob njem znova premetavati in pretegavati. Pastir pa čevelj še bolj sezuje, da mu je noga tičala le še v rorih. Risu zopet pride, da bi se pomerila; ali nevoljna in jezna se vrne in se začne še bolj silno stezati, obračati in močevati. Pastirja je vročina prevzela, ker mu je bila noga že skoraj izlezla iz čevlja, in si je mislil: zdaj-zdaj le bo zver tako dolga ko jaz! Ali razkačena risu se tako goni in drga ob plotu, da se v svoji sili in neprevidnosti pretrga.« — Istranom je *ris* ali *risína* neko volkodlaško bitje. Prim., kar o tem piše I. Volčič v »Novicah« XXXI (1873). 157: »Kadar ris spi, gre njegova duhovina drugemn spečemu kri sisat; ako bi kdo spečega risino na trebušnico prevalil, pa se ne zbudi, nebi mogla njegova duhovina nazaj vanj iti, pak bi moral umreti. Tako pripoveduje pučka basen.«

Rób, robú in *róba,* subst. m., steiler, jäh abfallender Fels (Tolminsko in Gorenjsko). Rabi se večkrat za poznamenovanje gor in hribov (n. pr. Kendov rób i. t. d.). *Robóvje,* subst. n. coll., Gestein (Martínj vrh). Prim Miklosich, Etym. Wtbch. 281 : rombŭ. — Iz pomena »Saum, Rand, Kante« se je razvil pomen »kantiger Gegenstand, Fels«; prim. še nsl. *robàt,* adj., kantig, *robatíca* Knotenstock. Pomni tudi to, da na Krasu pomeni beseda *skrànj,* f., isto kar

nsl. *rob* Kante, Rand, v Kobaridu pa je *skránj*, f., stena ali skala, pod katero bije voda (Letopis Matice slov. 1880. 187.) — V goriških Brdih pravijo: *je rób*, to je: je trdó. Takih sintaktičnih zvez, kjer bi drugi Slovenci rabili adjektiv, najde se v goriških Slovencih več, n. pr.: je bláto, je réber, je preréber, je precàjt es ist zu früh. Ta raba ni domača.

Ročón, a, subst. m., Hippe (Celje). Beseda je laška: ital. *roncóne, róncola* Hippe, Rebmesser; furl. *roncèe, roncèje, ronchète* (Pirona, Vocabulario friulano s. v.); ben. *roncola* coltello adunco e tagliente con manico corto per uso dell' agricoltura (Boerio, Dizionario d. dial. veneto, s. v.), čak. *rankún* securis adunca, Nemanić. — Prim. Letopis Mat. slov. 1882/83. 236 : rončelíca.

Róf kati, róf kam, verb. ipf., isto, kar nsl. *žuriti* ali *ružiti*, schälen, enthülsen, entkörnen. Tuhinjci, kateri koruzo ‚rofkajo', govore pred soglasniki in konci besed *f* za *b*. Prifàrci orehe ‚rŭóbkajo'; njim je *rŭóbkajnɜ*, subst. n., to kar drugim Slovencem *oblátovje* ali *oblák*, die grüne Nussschale.

Ròv, roví, subst. f., pri tleh ležeča skala, katera je torej že izríta iz zemlje (Temljine). Koren je *rŭ* (Miklosich, Etym. Wtbch. 283 : rŭ 2).

Rónz, a, subst. m., svoje imé volu, kateri je sicer rdeč, po hrbtu pa bél (Podgorjane). Temna beseda. — Od tod je adj. *rónzast, a, o*.

Sènec, sènca, subst. m., die Schläfe; tako govore v celjski okolici, v Podgorjah pa je ta beseda srednjega in ženskega spola: *sъnce*, gen. sъnca, in *sъnec*, gen. sъnci. Da je beseda preložena iz nemškega *Schläfe*, je že Levstik povedal (Letopis Mat. slov. 1882/83. 237).

Skúla, e, subst. f., Zahngeschwür (v tem pomenu se beseda sliši po Štajerskem, gl. Slov. Glasnik III. 1859. 54); Ausschlag (po Tolminskem, gl. Slov. Glasnik III. 1859. 166). K temu prideni iz Erjavčeve potne torbe še: »*skúla*, f., tvór, uljé, ogrèc (ako je gnôjen). Vas Krn.« Letopis Mat. slov. 1880. 187. Ruščina pozna: *skulá*, f., čeljustь; bokovaja častь nosa; ličnaja prostudnaja bolěznь i opucholь vъ licě, na šeě, puchlyja železy, zaušnica ipr., takže veredъ, čirej (Dalь, Tolkovyj slovarь IV. 218). Béloruski *skuła* Geschwür (Miklosich, Etym. Wtbch. 304: skula 1.). Na omenjenem mestu spravlja Levstik z besedo *skúla* v dotiko tudi stsl. *skolьka*, srbski *školjka* Muschel. To je pač nemogoče (prim., kar piše o ti besedi K. F. Johansson v Kuhn's Zeitschrift für vergl. Sprachforschung d. idg. Sprachen XXX. 435 nasll., kjer se proti Miklosichu, ki ima to besedo za tujko, poteguje za Fickovo razlago, da je beseda domača in sorodna z lat. *siliqua*, ter misli, da je

razmera med *skala* in *skolьka* ista kakor med lat. *silex* [*scilic—] in *siliqua*.) Tudi je treba gotovo ločiti od besede *skúla* r. *škulь*, m., Geldbeutel, nsl. *škúlj*, m., nekaka luknja; prim. o poslednji besedi Miklosich, Etym. Wtbch. 304: skula 2. Dalje piše Levstik l. c.: »Od besede *skula* je tudi novoslovenska pohabljenka *šóla*, f., otók na človeškej in konjskej čeljusti.« Jaz mislim, da je beseda *šóla* vzeta iz nemščine; prim. srvn. *schule*, *schüle*, f., eine Maulkrankheit der Pferde (Lexer, Mittelhochdeutsches Handwörterbuch s. v.). Praša pa se, ali si niso morda tudi Nemci izposodili te besede iz slovanske oblike *skula*?

Slípovka, *e*, subst. f., Knirps, Zwerg (Leskovca pri Litiji). Temna beseda.

Spláz, adv., prav za prav *vzplaz*. Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1880. 190 piše: *splazi*: vse vprek, in Bausch und Bogen; drugod pomenja ta beseda to, kar *skoraj* beinahe (Temljine, Cirkno).

Srága, *e*, subst. f., cink na juhi, Fettauge (Šmartno p. Litiji). Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 316: sorga 2. Težko bo to domače.

Srénj, *srénja*, subst. m., Eisstoss (Podgorjane, kjer izrekajo *srínj*; drugod pomeni ta beseda Schneekruste (Šmartno p. Lit.) Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 294: sernŭ : stsl. srěnъ weiss. — Podgorjane poznajo tudi besedo *sréž* (izr. *sríž*) v pomenu Treibeis : *wóda γrè w sríž* das Wasser geht mit Eis. Prim. Miklosich op. cit. 318: srěg —.

Strézav, *a*, *o*, adj., trezen (Temljine). Stsl. *trězvъ*; nsl. *strěziv* pri Megiserju.

Šáftik, adj. indecl., neugierig (Bolc). — Bavarski *geschäfftig*, adj., befehlerisch, anmassend (Schmeller - Frommann II. 380); tirolsk. g'schaftig (Schöpf, Tir. Idiotik. 587).

Škзdênc, *a*, subst. m., studenec (Barkovljane). Pred glasniki najdeš *k* namesto *t* tudi v štaj. *proki, proke* : proti. Prim. zgoraj *ákles*.

Škríbati, *škríbam*, verb. ipf., bíti klinec (otročja igra; Temljine). Primorski Lahi in goriški Slovenci imenujejo to igro *pàndolo*, Čehi *špaček*, češki Nemci pa *Titschkerl*, kar bo najbrž in slovanščine. — Odkod je *škribati*, ne vem povedati.

Trénta, *e*, subst. f., hlebec kruha, ki se daje in jé po pogrebu (Škofja Loka). To je iz nemškega: bav. *Brod-Triendl* weisses Milchbrod (Schmeller-Frommann I. 667).

Trépast, *a*, *o*, adj., isto kar *trápast* thöricht, dumm, blödsinnig. Celjane, kateri ravno tako kakor Kranjci neumne ljudi imenujejo *trépaste*, rabijo tudi dva samostavnika, od katerih je *trépast* izpeljan, namreč *trép*, *trépa*, m., in *trépa*, f., oboje v pomenu: verrückte Person, Cretin. Zadnje najdemo tudi že pri Jarniku, Etymologikon 193,

prvo pri Janežiču. Bavarci imajo *Trappəl*, *Tráppál*, *Träppelein* blödsinnige Person (Schmeller-Frommann I. 672). Vse to je od srvn. *trappe* subst. m., einfältiger Mensch, Tropf (Lexer, Mittel hochd. Handwörterb. s. v.).

Trépka, e, subst. f., ein flacher Schlag mit dem Waschbläuel (Podgorjane). Janežič ima: *trépka* Waschbläuel. — Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 361 : trep- 2.

Tróbje, a, subst. n., prostor v rásohi, to je, med dvema véjama, Gabel, Zwisel (Vrhnika). — Miklosich, Etym. Wtbch. 361 : trêbjes, ima iz Ribnice: trobje, gen. trobjesa, gabelförmiges Holz. Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1880. 196 ima še te sorodne besede: *trábje, a,* (Volče); trabje, trabjésa (Loški potok); trábelj, tráblja (Lašče); tràp, trápi, f. (Šempeter); trĕbje, trebjesa (Ponikve na Št. Viški gori), trĕblji (Krn): ‚on dél voza, ki je vtaknjen mej podvóz in mej ôplen‘.

Ujédati se, ujédam, verb. ipf., zanken, streiten, Worte machen (na Kranjskem); na Krasu pravijo: *prejédati se.* — Miklosich, Etym. Wtbch. 98 : jad 1.

Ukolájsniti, ukolájsnem, verb. pf., ertappen, erwischen: ta je ukolajsnil, da je o pravem času šel tje : der hat es getroffen, dass . . . . (Celje). Podstava je *kol* : koljem, klati.

Umêden, ena, o, part., herumgetrieben, ermüdet (Obloke na Tolminskem). To je od *umesti,* koren *ment,* stsl. mętą, męsti turbare. Kakor v drugih glagolih vrste I. 1., prehaja tudi v tem korenski *t* v *d*: mêdem ich rühre, medêlo Rührstock; prim. plêdem, gnjêdem namesto plêtem itd. Odkod ta *d* namestu *t*? Po analogíji glagolov, v katerih je *d* korensk: krádem, brêdem, blêdem. pádem, sédem, prédem, bôdem i. t. d. — Te in enake oblike so tudi vplivale na part. praet. II., da sta *d* in *t* pred l^om^ ohranjena. Tega ne smemo smatrati za Bog vé kako starino: na brižinske spomenike se v takih vprašanjih ni preveč zanašati. Posebno gorenjski pisatelji so oblike *pletel, pletla, padel, padla,* nam. plel, plela, pal, pala širili, in dan danes so te v naši književnosti skoraj edine v rabi. Prim., kar piše Krek o tem (Einleitung in die slav. Literaturgesch.[2] 241.242).

Úsad, usáda, subst. m., Erdabrutschung. Prifàrci pravijo: *úsad sə jə wdròw* es fand eine grosse Erdabrutschung statt; *usadìl sə jə* es fand eine kleine Erdabrutschung. eine Erdabrutschung überhaupt statt. Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 289: sed IV.

(Konec prihodnjič.)

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

VIII.

Za lepim večerom je prišlo krasno jutro; le ostanki goste megle, ki so se dvigali še semtertja iz ovinkov globoke soteske, spominjali so deževja prejšnjih dnij.

Major je zgodaj vstal, ogledal si kôsce, ki so zarana začeli kositi otávo po brégu nad Krko, in se je po zajutreku pušeč izprehajal po širokem prostoru pred gradom. Spomnil se je, da pride danes »pót« Jurica.

Ta Jurica, ali bolje »pót«, kakor so ga nazivali vsi po stari navadi, bil je mož posebnega pôsla. Promet po cestah, v katerih obližji se vrši naša povest, ni bil takov, da bi si človek mogel omisliti vse pótem javnih prometnih pomočkov; pošta je bila daleč in drugi vozniki tudi niso vozili vsak dan v mesto. Kar se torej ni moglo dobiti tem rednim pótem, vse to je priskrbel in prinesel Jurica, ki je zahajal vsak teden po jedenkrat in če je bila sila, tudi po dvakrat v mesto. Pôsel njegov je bil sicer skromen, kakor le môči. Prvi dan je povprašal pri boljših gospodarjih, po gradovih in farovžih, je li treba česa prinesti; drugi sosedje, katerih ni štel med boljše naročnike, prihajali so sami k njemu z naročili. Druzega dné je zarana odrinil v mesto, vrnil se pozno v noči domóv in tretji dan je zopet raznašal in oddajal naročnikom, kar jim je bil prinesel. Pošten je bil in natančen in navidezno zadovoljen z vsakim darilom in plačilom, katero je prejel za svoje delo. Na videz — samó! Za hrbtom pa je rad zinil kako pikro in ostro besedo, ako se mu je zdelo, da je dobil premalo. In še jedno slabo svojstvo je imel: molčati ni mogel, ako je zvedel o kaki skrivnosti, in posebno tedaj je bila izkušnjava najhujša in nepremagljiva, kadar je v svojem uradnem pôslu dobil kako skrivno naročilo. Sevé — to so bile časih zaljubljene reči, in če se jih je na kakov način iznebil, storil je to — kakor je sam dejal — »naj bode v imeni božjem!« S tem si je do dobrega potolažil vest.

Danes je bil dan, ko je moral priti »pót« po naročila, in major je imel več tacih, takó tudi majorka za svoje gospodinjstvo. Kakor skoro vselej, takisto se je tudi danes Jurica prigugal oprtìv s košem

in kratko pipico med zobmí točno ob osmih na prostor pred gradom, pozdravil pohlevno gospoda ter povprašal, bode li zánj kàj naročíl.

»Otáva se bo pa lepó sušila — in se bo!« pristavil je z zadovoljnim smehom in iztrkaval pepél iz pipe »púšpanke«.

»Če ne bo zopet kàj deževja!« menil je major malomarno in narekoval potem Jurici, kaj naj prinese zánj iz mesta. Pot je izvlekel zamazan kos popirja in kratek debel svinčnik, obliznil ga dvakrat ter potem vestno z velikimi, nerodnimi črkami napisal čudne, samó njemu umne besede, poleg katerih je postavil potrebne številke, ki naj bi tudi samó njemu umno značile mero in ceno naročenih stvarij. Denar, ki mu ga je zánje porinil major, spravil je v veliko lístnico.

»Sedaj pa pojdi še h gospé!« velel je pl. Lukič.

Jurica se je obotavljal. Vteknil je natlačeno, a neužgano púšpanko v levi žep, obesil koš na desno ramo, in nekolikokrat poskusil zakašljati.

Major je dobro poznal ta znamenja, obrnil se stráni in zazvižgal Črtu.

»Gospod!« pričel je Jurica in sladek smehljaj mu je legel okrog obritih usten; »gospod, tam doli za lazom leží par drobnih vejic — no, v koši bi jih nesel domóv — od tistega hrasta so, ki ste ga óni dan posekali za gred v hlevu; bi li smel vzeti tiste vejice?«

»To niso vejice, tudi ne veje; to so débla, kaj boš ž njimi? Nesti jih ne moreš, peljati bi jih moral!« menil je gospod pl. Lukič ter se nasmehnil dobrovoljno.

»I, jih bom pa odpeljal, ako ukažete!«

»Ne, potrebovali jih bomo samí; tam doli bomo jéz popravljali, in tam bodo — kakor navlašč!«

»Ej, saj jih nečem zastonj! Plačam, ali pa — pridem kosít — drugo leto — na senó; tisto ni takó lehko, kakor otáva. Ali pa pojdem nekolikokrat zastonj v mesto!«

»Ni treba!« zavrnil je major in odhajal. Védel je, da Jurica ne bi prišel niti kosít, niti ne hodil zastonj v mesto.

»I, no, jaz sem le mislil, da ne boste potrebovali tistih vejic; ako pa so domá potrebne, potem sevéda. — I, kaj pa tisto rakitovje za Krko — gospod?«

»Zdaj ne zmrzuješ! Čakaj, na zimo bodeva govorila!«

Jurica je potegnil še levo narámnico náse in se obrnil proti grajskim vratom.

»Mladi gospod so gôri — sevé —« dejal je na pol vprašujé, na pol prepričan, da je takó.

»Dà, gôri!« odgovoril je major, a zdajci ustavil korak. »Kaj pa bode?«

»Ej, nič! Naročili bodo morda kàj!«

Graščák je poznal vse Juričeve slabosti in navade, in zato tudi sedaj takoj védel, da teží neka skrivnost potovo občutno srce. Stopil je nazaj k njemu ter velel:

»Kaj imaš? Povej, govôri!«

»Hm, hm!« mrmral je Jurica in stopal zaporedom sedaj na desno, sedaj na levo nogo; »no, pa za božjo voljo, ne povedati! Dostikrat ste mi dobro storili, gospod, pa vém tudi, da boste molčali. I — pa saj tudi ni nič takega!«

»Povej, pa ne blebetaj toliko!« silil je graščák nejevoljno.

»I, pisma imam tu, dvoje pisem!«

»Pokaži!«

Jurica je z levim očesom premeril vsa tostranska grajska ókna, potem pa šel počasi v senco pod lipo. Tam je izvlekel iz lístnice dvoje pisem in obé vedno »hm, hm« mrmraje in sramežljivo smehljaje pomolil majorju. Ta je pogledal naslova in z glasnim smehom vrgel pismi Jurici v roko.

»Ha-há, za oba gospoda! Odkod pa je to?«

»Z Griča!« šepnil je Jurica in se tudi smijal.

»Nesi ji, kamor ji imaš nesti!« dejal je major malo osorno in odšel proti dolini.

Jurica pa je stopil v grad.

»Preklicana dečka!« godrnjal je major sam v sebi. »Pa še ta doktor! Védel bi pa vender rad, s kom si dopisujeta. No, čakaj!«

Krenil je proti cesti in se šetal potem ob Krki; védel je, da se Jurica tódkaj vrne.

A solnce je bilo že visoko na nebu in graščák je stal s slamnikom v roki pod košato jelšo in si pahljal vroče čelo, ko se je vrnil Jurica. Kôsci so bili redovjè že preobrnili.

»Kaj sem pravil, da se bo dobro sušilo — in se bo!« govoril je pót zadovoljno.

»Ali si opravil v grádu?« vprašal je major.

»Opravil, gospod!«

»In tisti — tisti dve pismi?«

»Oddal!«

»Ha-há, neumnosti, otročarije!«

»I — no, mladi ljudje! Takega je dosti na svetu!«

Jurica si je užigal púšpanko, težko vlekel iz nje in v tem nadaljeval:

»To pa rečem — dosti sem že znosil takega — blagá; no — slábo ni! — To pa rečem: če Vodétu prinesem stot solí, dal mi bode osem gróšev, pa morebiti kozarec vina, Martinec tam dôli pa mi dá za stot usnja dvajset krajcarjev — no, vse je dobro, kar se dobí — to pa rečem, takšno blagó, takšno pismo, to je najbolje; tista Vodétova Rezika, ki je na Gorenjskem omožena in se ji dobro godí, dala mi je časih za takšno pisemce, ki je ne čutim, ako je nesem — po celih šest gróšev!«

»Kdo ji je pa pisaril?«

»Ej, sam ne vém! Pri žolnirjih je bil, ki so tu svet merili. Pa zdaj se ji dobro godí, omožena je dobro, otroke ima, bogatega možá —«

»Kaj pa Mánica?« vprašal je nehoté major malo radovedno.

»Ta pa ne, ta pa ne! To pa rečem — zánjo pa še nisem nese pisma!«

»Saj bi bila tudi nespametna, ako bi ti katero zaupala — Jurij!« rekel je gospod Lukič ter osorno velel: »Pokaži, kje imaš pismi, ki ji neseš na Grič!«

Jurica je hotel sprva tajiti, a videl je, da sedaj z majorjem ni mnogo opraviti.

»I, ker je že znano, naj pa pokažem,« mrmral je in pokazal gra ščáku pismi.

Ta je pogledal naslova in potem zopet s posiljenim smehom vrnil lista Jurici.

»Neumnosti, otročarije,« ponavljal je čestokrat.

Šel je počasi proti dômu in mahal s svojim slamnikom. Zdajci se obrne.

»Ti, Jurica, čuješ?«

»Kaj — gospod?«

»Tiste veje, tista hrastova débla — tam dôli za lázom saj veš — tisto le poberi!«

»Hvala, hvala Vam! Bom pa kàj storil za to!«

»Vraga boš storil!«

Takó sta se razšla. Jurica vesel in zadovoljen, major pa sedaj čemeren — in jezen.

»Doktor naj pač ima guvernanto — toda Pavel, Pavel s Hahnovo — to bi utegnilo biti še resno — in to bi bilo neumno — kleto neumno!«

Takó se je jezil korakajoč v klanec proti grádu.

IX.

»Pavel, pojdi z máno! Govoril bi rad par besedij s teboj!« dejal je stari Lukič svojemu sinu, ko so po opóludanskem obedu vstajali od mize.

Pavel in doktor Božan sta se začudena ozrla v majorja, a prvi je le dejal: »Takoj, takoj!« in odložil užgano smodko. Božan pak je šel v svojo sobo. Major je bil tudi že zunaj in Pavel se je obrnil k materi ter vprašal:

»Kaj pa je, kaj se je zgodilo?«

»Ne vém, ne znam!« zavrnila je ona tudi začudeno.

Pavel je na to hitel za očetom.

Ta je prišedši v svojo sobo postavil užgano pipo na mizo, navlašč zato pripravljeno, uteknil roke v žep in se naglo obrnil k ustopivšemu sinu.

»Pavel, take neumnosti so prav odveč, nepotrebne in nepoštene! Kaj hočeš?«

Govoril je to naglo, kar bruhoma ter niti pogledal ni sina, nego oči upiral v tla.

»Kaj pa?« vprašal je Pavel malodušno; nekova prirojena slutnja ga je učila pravo.

»To dopisovanje — z óno — z óno — z óno — Hahnovo! Čemu vse to? Kaj bo iz tega? Pústi dekleta v miru!«

»Oče, jaz jo ljubim!«

Pavel je dejal to mirno, vender ne več takó malodušno, kakor je bil prej povprašal. Čutil je, da mu rase pogum.

»Ljubiš? Pavel — pomisli, kaj bo iz tega? Kaka razmera? Nobena razlika v vajinih letih — kaj hočeš kdàj ž njo?«

Ta razlog je bil Pavel čul že iz Božanovih ust, zato ni prav nič vplival nánj.

»Nezmisel to! Že zdaj misliti resno na — ženitev morda? Vsaj jaz sodim, da si pošten in da pošteno misliš?« pravi Ivo, sedaj ravno nasprotno trdeč, kar je bil sprva rekel.

»Dà, pošteno — oče!« pritrdil je Pavel.

»Pošteno, pošteno!« rôjil je stari major in jel stopati po sobi gôri in dôli. »Ti še pošteno misliti ne moreš, ker si premlad, prenezumen, preotročji —!«

»Oče!« vzkliknil je Pavel.

»To razmero bom končal! Ne, ti jo boš končal, sam moraš konec storiti — jaz zahtevam to!«

Sin je umolknil.

»Čakaj, da mirno govoriva!« povzel je zopet major. »Ti si mlad, priden, vésten, pred seboj imaš jasno, odprto pot v življenje, in glej, — Pavel, Pavel —«

Zdajci se je stari oméčil in govoril potihoma, skoro šepetaje:

»Glej« — dejal je počasi, »o tebi mislim in sanjam, da boš še do posebnega vzrasel! Najin jedinec si — nikar ne varaj upanja mojega!«

»Oče, zakaj bi je varal, ako ljubim Zorko?«

»Ker si boš s tem uničil prihodnjost svojo! Studiraj, úči se, pripravljaj se, da boš kdàj kàj veljal med nami. Ne veš li, kaj je moja najljubša misel? Videti te kdàj med ónimi, ki so prvi v domovini naši. To dosežeš le, ako vse svoje sile posvetiš tej nalogi. Če se pa hočeš že zdaj vezati na žensko — kje bodo tvoje misli, kje tvoja volja? Čakaj, da bodeš mož!«

Pavlu je sililo nekaj v oči, kakor — solze. Tiščalo ga je v vrátu, da ni mogel ziniti besede. Bil je mehak, rahločuten, a sedaj se mu je zdelo, da mu treba tudi stanovitnosti, trmoglavosti.

V vsem bóji pa se mu je kazala Zorka tem milejša, tem ljubša, čimbolj so se množile ovire, da jo dobode.

»Saj lehko čakam, oče! Kolikor časa zahtevate! To me ne bo motilo v studijah; to bo še bolje, kajti imel bom gotov smoter pred seboj!«

»Ne, ne, nikdar ne!« zagrmel je sedaj major v silni razburjenosti; »a jaz ne maram, da bi se ta — Hahnovka kdaj šopirila tu ob meni! Čuješ li? Tega nečem! Pameten bodi, Pavel! Ti boš dobil dve ženski v hišo, obe skupaj nimata ničesar, stára bi le hčer rada spravila v gorko zavetje; — kaj ljubezen, ljubezen — ti si zaljubljen — dà, ali óni dve sta samó interesirani, samogòltni.«

Stari Lukič je bruhal to iz sebe in tekal semtertja.

Pavel je trdovratno molčal. Pri zadnjih očetovih besedah se je burno zgenil, toda zinil ni besedice. Ljubil in spoštoval je očeta nad vse, in sam si ni bil nikdar v svesti, da bi moglo to nasprotje, ki se je sedaj borilo v njem, namreč ljubezen in spoštovanje do očeta in ljubezen do óne deklice, biti takó bridko, takó bolestno v svojem bóji.

A kaj je bilo to?

Major je bil zdajci sam ves mehak.

»Prosim te, Pavel, obljubi mi jedno: da se ne zavežeš z nobeno besedico, nobeno —! Obljubi mi! Ali si morda že zavezan?«

»Ne, nikakor ne!« zavrnil je sin z jasnim licem.

»Torej — Pavel!«

Stari je položil roko na sinovo ramo in se sedaj prvič ozrl v njegovo okó; ali oče je povesil pôgled svoj. Nekaj je zmagovalo v njegovem srci in to je bilo jasno videti, da je zmagoval — oče.

Pavel je bil vrl, dober, odkrit — toda dokaj lehkoživ in lehkomiseln. In uprav ta lehkomiselnost je bila tu zaveznik očetov.

»Ne bom — brez tvojega dovoljenja!« dejal je potihoma nekoliko trenutkov potem.

»Hvala ti — Pavel!« odgovoril je major in se obrnil k oknu, da skrije solzo, ki mu je silila v okó. — —

Mladi Lukič je odšel, ne da bi več izgovoril besedo. K Božanu ni hotel, ampak v svojo sobo se je zaprl, vrgel se vznak na posteljo, in dolgi dve uri zrl takó v pisan strop nad seboj; zazdelo se mu je časih, da mu neznosna bol sili v srce, da ni prav to, kar je očetu obljubil, toda potem si je dejal, da ta obljuba vender ne pomenja ničesar, kajti — vezati se, tega ne sme, a ljubiti jo sme še vedno — to deklico, katere milina mu je polnila dušo. Ali — Ana! Kaj poreče gospá Ana? Ako ji razodene resnico, potem ne more, ne sme več tjà; molčati pa, tajiti, legati se — to je vse nemožno.

»Ali jo pa res ljubim takó, da bi dal zánjo vse življenje svoje, vse — dušo — vse — kar imam, kar premorem?«

Ta misel ga je hipno naudala.

Pa udušil jo je zajedno. O tem ni hotel premišljevati. Rekel si je potihoma, skrivno in potem skoro glasno: »Dà! Ljubim jo takó!« vender po volji mu nista bila misel, niti odgovor. Nesrečna ljubezen, vsa poezija, ki tičí v nji, in o kateri je tolikrat čital in sanjal, na drugi stráni pa junaštvo, ki podira zapreke, vse je mahoma vstajalo pred njim, in ko je hotel vzklikniti: »Dà, dà, tudi jaz bom takó ravnal — moja mora biti!« — palo je vse na kup, ves pogum, vsa energija, in ta mladi, krepki, lehkoživi in lehkomiselni Pavel je iztegnil roki in vzdihnil: »Ne morem, ne smem!« — Takó je ugibal dolgo, dolgo; a čim delj je to trajalo, tem bolj temni, tem menj odločni so bili ti pojavi in ko je Vid pozno popóludne potrkal na njegova vrata, skočil je brzo in skoro zadovoljen raz posteljo in hitel odpirat.

»Vrbljenska kadeta sedita pri Vodétu in pijeta! Poslala sta po naju«, dejal je Božan in vprašujé ozrl se v tovariša.

»Prav takó! Pojdiva dôli!« silil je Pavel in iskal po kotih páličice in klobuka, pa menda bolj zato, da bi skril rdeči svoj obraz tovarišu.«

Vid je opazil to, toda ni hotel povpraševati.

»Osedlájva konja«, menil je doktor, »jaz bi šel še malo dalje; vrnem se kmalu!«

»Oh — dobro, dobro!«

»Morda bi šel ti tudi?«

»Jaz — na Grič — ne, jaz ne grem danes!«

»I, na Grič tudi jaz ne pojdem —« smijal se je Božan, »ostanem v ónem gozdiči pod Gričem!«

»Dobro zabavo!«

Ko sta dirjala proti Vodétu, vprašal je vender Vid: »Si li govoril z očetom?«

»Govoril!«

»In?«

»Ej — molčiva danes; — jutri, če hočeš! Huj, lisec!«

Pavlov konj je planil v skok in v malo trenutkih sta bila pri Vodétu, kjer sta sedéla oba kadeta v družbi že pijanega Štupe.

Vid je urno jahal dalje; Pavel pak je prisedel k ónim trem.

»Pride kmalu! Kobili treba malo pota!« izgovarjal je mladi Lukič prijatelja.

Ko se je vrnil Božan, bila je že temna noč.

Štupa ni več govoril, nego le še meketal ter Pavla pital gospodom baronom. Kadeta sta silila v Mánico, Pavel pa je v jednomer natakal in napival vsem z odkritim namenom, upijaniti jih do dobrega. Le časih, če se mu je zdelo, da hoče jeden ali drugi kadetov Mánico objeti, ozrl se je malo jezno tja ter velel: »Pijmo!« Sam je imel že težko glavo.

Božan je takoj umel Pavlovo namero in vrlo pomagal. Ranocelnika so spravili spat v gorenjo sobo, kadeta sta se pa odpeljala z Vodétovim vozom; njiju hripavi dvospev se je razlegal po dolini, in na vrtu ostali trije — Božan, Pavel in Mánica so se glasno smijali.

»Sedaj pa še ti pij, Vid!« silil je Pavel ves razvnet.

»Ni treba siliti!«

»Kakó si se imel?«

»Nič, bedarija! Ni je bilo!« — zavrnil je Božan, zapazivši da Mánice ni več pri mizi.

»Ha-há! Čudno!«

V Pavlovih besedah je zvenelo neko skrivno veselje ali škodoželjnost, češ — tebi se tudi takó godí.

Doktor se ni zmenil za to, nego pričel pogovarjanje s starim Vodétom, ki si je bil velel prinesti svojo na večer običnо črno kavo na vrt ter prisedel k prijatloma.

Pavel pa je zapazil Mánico na drugem konci vrta ob ograji, obraseni z gostim vinskim trsom. Temno je bilo tam in le zvezdic svetlobo je brlela skozi listje.

»Kaj premišljujete?« dejal je stopivši k deklici.

»Ničesar! Kaj čem premišljevati?«

»Da smo takó neródni, takó pijani — danes!«

»Saj Vi niste!«

»Skoro! Oh, ne — nisem — Mánica!«

Prijel jo je okoli pasú in potegnil k sebi.

»Mánica — me li res ne ljubite? Jaz te imam rad, takó rad, Mánica!«

»Pustite me — saj imate drugo!«

»Nimam je več — to je vse pri kraji, vse končano!«

»Kdaj?« rekla je deklica in nekoliko odstopila.

»Ne vprašúj, Mánica! Vse je končano! Jeden poljub, srce moje, samó jeden poljub!«

Dala mu ga je res, in prsi so se ji dvigale od same radosti in razburjenosti.

Ko se je Pavel vrnil k mizi, izpraznil je v dušku svoj kozarec, Božan pa se mu je sredi pogovora z Vodétom zlobno nasmehnil.

(Dalje prihodnjič.)

Popravek. Na 199. str. 1. in 17. vrsti in na 200 str. 20 vrsti naj se vselej namesto »majorka« postavi »polkovnica«.

Akrostihon v Prešérnovih sonetih.

Spisal **L. Pintar.**

I.

Akrostihon ali akrostihida se zove pomemben vzpored v začetnicah posameznih verzov kake pesmi, oziroma pesem, v kateri se začetnice zapórednih verzov dadó s pomenom čitati izrazujoč n. pr. kako gêslo ali pa ime tistega, komur pesnik svojo pesem posvečuje ali čegar spominu jo nameni.

Pri Prešérnu [1]) je bil zasledil v 27. sonetu („Poezije« pag. 153.) pokojni Levstik [2]) skrit akrostihon „Matevžu Langusu“ ter takó omogočil razlago tega zamotanega in težko razumnega soneta, katero je podál potem prof. Levec v „Ljublj. Zvonu“ (II. pag. 568. nasl.). Skrit akrostihon pravim, kajti navadno je akrostihon označen z debelejšim tiskom akrostihičnih začetnic, kar se pa v Prešérnovih »Poezijah“ ni zgodilo. Da ga je Levstik vender našel, to je bil pač srečen slučaj.

Drug akrostihon pa se nahaja (kakor znano) v sonetnem venci; v tem akrostihu poklanja Prešéren svoj sonetni venec „Primicovi Julji“. V »Poezijah«, izdanih leta 1847., imajo sicer le začetni verzi štirinajstih venčevih sonetov akrostihon ohranjen, v magistralu pa ga je pesnik menda nalašč uničil, izpremenivši nekoliko 1., 7., 10. in 11. verz. (Priméri o tem tudi „Jezičnik“ XVIII. pag. 50.). V Jurčič-Stritarjevi izdavi (pag. 173.) je „magistrale“ zopet sestavljen natančno po začetnih verzih sonetnega venca takó, da je iz njega lahko posneti akrostihon. Dasi pa je Prešéren v nekaterih natiskih magistrale („Poezije“ pag. 147.) zmedel ter takó akrostihon uničil, vender je sam na to opozoril, da ima v pesmih svojih vpleteno ime svoje

---

[1]) Opravičiti se nam je, zakaj smo zadnje čase pesnikovo ime spet začeli pisati »Prešéren«, namestu Levstikove oblike »Preširen«. Odločili smo se za prvo pisavo, ker je g. p. Stanislav Škrabec že leta 1881. (»Kres«, I., 520) neovržno dokazal in dokaze svoje letos razširil in znova podprl (»Cvetje«, VIII., zv. 7. in 8.), da je jedina prava pisava »Prešeren«. Navedena razprava v „Kresu“ je tudi pri Levstiku samem omajala vero v „Preširna“, in o neki priliki, ko sva se z Levstikom l. 1882. razgovarjala o novi izdavi Prešernovih poezij, rekel je podpisanemu uredniku: „Škrabec najbrž pravo trdi in pisati nam bode odslej „Prešéren“. Ko se na to jaz naglas zasmejem: »Kaj pa porekó ljudje, ki si jih ti zbegal s svojim „Preširnom!“, obrégne se Levstik náme: „Naj porekó, kar hočejo! Mene nikoli še ni bilo sram priznati, da sem se v čem zmotil; a sramota bi bila záme še delj trdovratno trditi kàj, o čemer sem prepričan, da ni več res!« *Ured.*

[2]) Od vėšče strani se nam tudi poroča o tej stvári: „Da je omenjeni, slavnemu slikarju Langusu posvečeni sonet „akrostih“, opozoril je Levstika najprvi l. 1876. prijatelj njegov in Vaš sotrudnik Jos. Cimperman, in kakó je ta sonet umeti, razložila je pokojniku pozneje sáma Prešérnova hči, gospodičina Ernestina Jelovškova“. *Ured.*

oboževanke. To nam pesnik napoveduje že v gazeli: „Pesem môja je posóda tvôjiga iména“ (pag. 117.), v kateri pravi:

„Na posódi v zlátih čèrkah sláva se bo brála
Od naróda do naróda tvôjiga iména“ . . .

in: „Bòlj ko Dêlie, Koríne, Cíntie al Lávre
Bi biló pozábit' škóda tvôjiga iména“.

Še jasneje nam pa pesnik to pové v sonetu, ki stoji („Poezije“ pag. 148.) takoj za sonetnim vencem, namreč v sonetu: »Ni znàl molítve žláhtnič tèrde gláve«. Kot primero obsezata prvi dve kitici tega soneta legendo o trdoglavem vitezi̇či, ki se v trdoglavosti svoji ni bil mogel naučiti nobene druge molitve razven začetka angeljevega pozdravljenja, jedini dve besedi: „Ave Maria“ („Pozdravljena bodi Marija!“). Kar se je bil navadil z velikim trudom, to da je molil vedno z iskreno gorečnostjo. Po smrti pa da je iz njegovega groba pognala „róža zála“, ki je imela na cvetnih svojih listih z zlatimi črkami napisani besedi kratke srčne molitve: „Ave Marija“. (To je bilo čudo!)

Sličnost tej primeri nam podaje pesnik v zadnjih dveh kiticah. Pesnik pravi: „Noč in dan pojem jaz v ognjeni pesmi le tvojo hvalo, opevam le tebe, sicer nobene Evinih hčerâ: ni čudo torej, da mi je pred smrtjo (predno je smrt ugasila močni plamen moje ljubezni — moč plamena, ki se razodeva v ognjeni moji pesmi) — — čisto naravno je tedaj, da mi je pred smrtjo iz srca vzrasel venec, v katerem je brati tvoje ime —: oprosti mi torej, da sem ti povil (sonetni) venec, ki nosi akrostihično zvrščene črke tvojega imena“. —

Ta sonet je torej smatrati za epilog sonetnemu vencu, in zató ga je Prešéren v svoji zbirki uvrstil tudi takoj za sonetnim vencem. V njem se pesnik takórekoč opravičuje pri svoji izvoljenki, „Primicovi Jul'ji“, zaradi tega, ker se mu je v sonetni venec vpletlo njeno imé.

II.

Da legenda, na katero je Prešéren naslonil primero svojega soneta — legenda o trdoglavem žláhtniči, ni národna, o tem, menim, ni treba nikakega dokazovanja. Torej je morala pač Prešérnu znana biti iz knjige, in sodil bi, da se je naš pesnik ž njo seznanil pri nemškem pesniku Juliji Hammerji (1810-1862). Dokazati sicer tega ne morem, ker mi ni znano' kdaj in kje bi bil Hammer svojo legendo prvič izročil v javnost. Le sumim takó, četudi je sevéda mogoče, da sta jo oba zajela iz istega starejšega vira.[1])

[1]) Snov vsak svoji pesmi sta utegnila dobiti oba pesnika, nevedóč drug za drugega, v otca Cochema „eksempeljnih“, katerih, žàl, nimamo na razpolaganje; na to nékako tudi méri Prešérnova opomnja: „Legénda právi“ itd. Ured.

Vzporedno primerjanje obeh pesnikov na tej legendi pa je vsekako zanimivo, zató podajem blagovoljnemu čitatelju ponatisek Hammerjeve legende; ta slôve:

Ritter und Mönch.

1.

Es war ein Ritter tapfer und fest,
Der war des Kämpfens müde worden,
Drum trat er in einen frommen Orden,
Zu schliessen seines Lebens Rest:
Ave Maria.

2.

Der Ritter kein Paternoster wusst'
Und kein Gebet[1]) zum Trost im Leben;
Da ward ein Meister ihm gegeben,
Bei dem er beten lernen musst':
Ave Maria.

3.

Doch hat er also schwer gemerkt,[2])
Dass er, wie sehr er sich thät' plagen,
Nur die zwei Worte[3]) lernte sagen,
Die Manchem schon das Herz gestärkt:
Ave Maria.

4.

Die sprach er nun zu jeder Zeit,[4])
Vom Morgen bis es Abend worden,[5])
Ein treuer Bruder in dem Orden,
Mit grosser Herzensinnigkeit:[6])
Ave Maria.

5.

Und als er nun entschlafen war,
Ein stiller Greis, ein Lebensmüder,[7])
Da sangen ihm die frommen Brüder,
Das klang gar sanft und wunderbar:
Ave Maria.

6.

In kühler Erd' er Ruhe hatt',
Eine Lilie wuchs aus seinem Munde,[8])
Die gab vom frommen Schläfer Kunde,
In Golde glänzt' auf jedem Blatt:
Ave Maria.[9])

Pri primerjanji pod št. 8. ponuja se mi opomnja, da je primerneje, če dá Prešéren roži vzkliti iz srca, nego če jo Hammer vsadi v usta, kajti iz srca (Herzensinnigkeit) je izvirala trdoglavega žláhtniča vroča molitev, naravno torej, da tudi iz srca vzklije lilija z napisom: „Ave Marija!« Sploh je opomniti, da Prešéren v osmih granesih razvije obseg legende skoraj jasneje, gotovo pa lepše in poetičneje, nego Hammer v šestih kiticah.

Konečno bodi še omenjeno, da nas navedena legenda po zunanjem spominja na grško bajeslovno pravljico o Hyakinthu.

MATEJ CIGALE †.

Z daljnega Dunaja nam prihaja žalostno poročilo, da je dné 20. aprila zarana na večno zatisnil oči jeden najboljših sinov Slovenije, g. c. kr. vladni

[1]) Ni znàl molítve žláhtnič . . . [2]) tèrde gláve . . . [3]) Ko té začétek . . . [4]) védno . . . [5]) Od zóre, de se nágne dán k večéri. [6]) 'z mísli práve . . . [7]) Ko znébil dúh se trúpla je težáve. [8]) de je róža zála 'Z njegóvega sercá skoz gròb pognála [9]) Z napísom zlátih čèrk: »Maria ave!«

svetovalec Matej Cigale, urednik slovenskemu izdavanju državnega zakonika.

Porojen dné 2. septembra 1819. leta v Dolenjih Lomih pri Črnem vrhu na Kranjskem, zvršil je Cigale z izvrstnim uspehom l. 1839. gimnazijo, l. 1841. licej v Gorici, prebil l. 1841/2. v ljubljanski bogoslovnici, potem pa se je učil pravoslovju jedno leto v Gradci, tri leta na Dunaji. Leto 1847. prebil je praktikant pri mestno-deželnem sodišči v Gorici, o novem letu 1848. pa naredil preskušnjo za sodnika v Celovci.

Že na gimnaziji izboren latinec, pomnožil in vsestransko razširil si je bil Cigale svoje jezikovno znanje zlasti s slovanskimi jeziki pozneje na Dunaji in v Gorici. Ko so l. 1848. ustanovili rodoljubi v Ljubljani večji časopis slovenski „Slovenijo«, poklicali so ji za urednika že takrat zaradi pravilne svoje pisave slovečega Cigaleta, ki je poldrugo leto umno uredoval ta list. Toda proti koncu leta 1849. odšel je na Dunaj, da bi pomagal sestavljati pravno terminologijo slovensko in v začetku leta 1850. izročili so mu uredništvo slovenske izdave državnega zakonika, in ta jako težavni, a tudi silno imenitni posel je opravljal nad osemintrideset let. Vsak drug pisatelj bi bil imel že tega ogromnega dela dovolj, toda Cigaletova neumorna pridnost in njega bistri um sta nam poleg tega stvarila literarne proizvode neminljive vrednosti. Razven pravoslovne terminologije (1853) in poleg državljanskega zakonika (1853) je uredil Cigale od l. 1854. do 1860. véliki nemško-slovenski Wolfov slovar, kateremu se moramo poleg vse zastarelosti v nekaterih stvaréh, še dandanes čuditi, kako je bilo možno uredniku v njem nakopičiti tisti čas toliko bogatega in lepega jezikovnega gradiva. Vrhu tega je leta 1880. izdal „Znanstveno terminologijo s posebnim ozirom na srednja učilišča«, brez katere dandanes, to lehko rečemo, ni možno pisati nobene strokovne razprave slovenske.

Velik je bil vpliv Cigaletov tudi na jezikovni razvoj šolskih naših knjig. Naučno ministerstvo mu je namreč poverilo tiskovni pregled mnogih šolskih knjig, ki so izšle v državni zalogi, in nekatere izmed njih n. pr. slovensko slovnico, dalje prvo, drugo in tretjo nemško-slovensko slovnico je Cigale sam sestavil; druge n. pr. véliki in máli katekizem, slovensko začetnico itd. do dobrega pregledal in popravil. Izdal je dalje Heuflerjev „Popis avstrijanskega cesarstva« (1861); sestavil je slovensko terminologijo za dr. Piskovo fiziko in oskrbel vse imenstvo za slovenski atlant naše „Matice«. Ravno tako je preložil na slovenščino imenstvo raznih tiskovin, katere rabijo našim uradom in izmed katerih je posebno omenjati raznovrstnih poštnih tiskovin. Vsa ta mnogostranska delavnost pa še ni izcrpila vseh Cigaletovih močij. Poleg tega se je pridno oglašal tudi po časopisih slovenskih, zlasti po „Novicah“ in po Janežičevem „Glasniku“, ter

umno in bistro pojasnjeval razne slovniške stvari; zavračal je prehitro novotarjenje; učil pisati lepo in pravilno slovenščino; modro je svetoval, kake izraze nam je rabiti za nove pojme. V teh kratkih spisih se nam je Cigale kazal dobrega znalca našega jezika in premišljenega, treznega jezikoslovca. Le škoda, da njegovih naukov nismo vselej poslušali, kakor so zaslužili, in da zlasti njegovih zlatih svétov o besednem redu dandanes uvažuje malokdo pisateljev naših.

Skratka, Cigale je stvaritelj vsega dozdanjega pravniškega in v mnogih strokah tudi dozdanjega znanstvenega jezika našega. Cigale je s svojimi lepimi deli in modrimi sveti neizmerno vplival na ves razvoj književne slovenščine. In če so se zadnja leta tudi čule tožbe, da državni zakonik zaostaja za sedanjim razvojem našega jezika, pomisliti moramo, da se ni čuditi, ako je po tolikoletni delavnosti napósled tudi staremu in na daljnem Dunaji osamelemu Cigaletu opešala samostvorna sila. To pa nam ne sme motiti sodbe naše, da ne bi priznavali vélikih neminljivih zaslug tega vrlega moža, kateremu Bog daj vrednega naslednika.

JANEZ ŠUBIĆ †.

Iz opevane Rénske Palacije nam je dospela pretožna vest, da je dné 25. aprila meseca t. l. umrl sloveči naš rojak, Janez Šubić, akademiški slikar in kr. bavarski profesor na umetniško-obrtnem muzeji v Kaiserslauternu . . .

Janez Šubić, najstarejši sin izmed šestero živečih otrók l. 1884. umršega podobarja in cerkvenega slikarja Štefana Šubića in njegove soproge Ane, porojene Kisović, porodil se je v Poljanah nad Škofjo Loko dné 26. oktobra l. 1850. Začetne šole je dovršil v domačem selu, potem pa stopil v ljubljanski gimnazij; toda, ker je bil bolehav, moral je ostaviti študije. Domá, ko je bil nekoliko okreval, lotil se je slikarstva ter hodil z očetom v razne kraje na cerkvena dela. Ko si je pri tem prisvojil potrebne osnovne pojme o izvoljeni stroki, dal ga je oče k pokojnemu slikarju Wolfu, pri katerem se je pripravljal za bodoči svoj poklic. Od Wolfa je poslal oče Janeza v Benetke na „akademijo delle belle arti“, kjer se je učil in vežbal v slikarstvu tri leta. Tu je proučeval slavne mojstre in nesmrtne njih umotvore stare benečanske šole, zlasti svetovnoznana čudesa Ticijanovega kista. V tretjem letu je dobil na akademiji diplomo za svoj s kredo narisani karton: „Rafaelova smrt“.

Iz Benetek je šel Janez Šubić l. 1875. v Rim, kjer se je bavil dve leti, završujé slikarske nauke svoje po vzgledih nedosežnih slikarjev italijanskih. Ondu je izvršil tudi sliko sv. Martina za Š. Mártin pod Šmárijino goro, ki je menda jedna najboljših cerkvenih slik njegovih. Iz Rima je pohodil različne znamenite kraje solnčne Italije, med temi tudi slikoviti Napolj. Na klasičnih tleh hesperidskih se je bil napil óne žive vedrosti, ki odseva iz vseh njegovih slik.

Iz „večnega mesta“ se je preselil na Dunaj. Tu se je v Makartovi šoli uril v tehniki moderne koloristike ter sodeloval o cesarjevi petindvajsetletnici pri slavnostnem izprevodu, katerega je osnoval imenovani veščák v tajnostih očarujočega kolorita. Pozneje je risal posnetke tega izprevoda za album, kateri je naročilo dunajsko mesto ter izvršil samostojno skupino: trgovstvo.

L. 1881. poklicali so bratje Čehi Janeza Šubića v Prago, da jim pomaga okraševati veličastno njih „Narodno divadlo.“ Ondu je proizvel razne slike. V velikem gledališkem fojerji je naslikal jedno izmed treh plafondnih slik, predočujočo „Propad«; potem dve luneti: „Otava« in »Žalov“ iz Aleševega ciklusa, v katerem predstavlja v štirinajstih postajah potovanje češkega junaka po domovini svoji; dalje izmed četvorice velikih obrazov na stenah glavnega fojerja dve sliki: »Život“ in „Zgodovino«. Vrhu tega je naslikal akvarelno sliko za „album čeških umetnikov«, katerega so poslednji o Njiju poroki poklonili cesarjeviču Rudolfu in presvetli Njegovi soprogi. Z navedeno sliko, predstavljajočo mlado deklico, ki se pogovarja z Amorjem, »dosegel je“, po izpovedi nedavno umršega dra. Tyrša, „slovenski slikar v tem žanru palmo med vsemi ostalimi deli.«

Ko je pogubonosni požar v »Národnem gledališči“ češkem baš pred slovesnim njegovim otvorjenjem, uničil malone vsa dekorativna dela, umaknil se je užaljeni naš umetnik na svoj dom v Poljane. Tu je izdelal pet oltarnih slik za poljansko podružnico, romarsko cerkev sv. Volbenka, stoječo nad cesto med Škofjo Loko in Poljanami.

V tem so vztrajni bratje Čehi nabrali zopet novih doneskov za dovršenje svojega gledališča ter l. 1883. znova poklicali Janeza Šubića v zlato Prago. In tu je popravil vse slike, katere je poškodoval ogenj ter naslikal še štiri nove podobe in sicer: „Renaissance“, „Zlati vek“, „Propad« in »Lumir«. Te Šubićeve slike, ki so proizvedene z mojstersko tehniko, ugajale so vsem poznavateljem umetnosti. Razni češki listi so prinesli o njih ob otvorenji „Narodnega divadla“ jako laskave ocene. In po tem njegovem uspehu je naročil mestni zbor praški Janezu Šubiću, da mu okrasi fasado nove mestne vodárne. Tu je naslikal razne podobe iz časa švedske vojske,

n. pr. P. Plachycha, Coloreda, Königsmarka i. dr.; potem tedanjega mestnega župana, različne meščane, dijake i. t. d.

Iz Prage se je preselil Janez Šubić zopet na Dunaj, kjer je slikal za privatna naročila. Med drugim je izvršil podobo »Prodajalka ovočja«, katero je kupil znan dunajski bankir. V sredi teh del ga doletí vest, da mu je zbolel oče. Verni sin je hitel takoj domóv ter ostal tu ves čas očetove bolezni do njegove smrti. V tem času je naslikal po naročilu poljanskega župnika g. Ramovša veliko podobo sv. Notburge za podružnico Bukov vrh nad Poljanami. Razven tega je dodelal oltarno sliko sv. Antona Padovanskega, katero je pričel njegov oče Štefan, hotèč pokloniti jo kapucinskemu samostanu v Škofji Loki. To živobojno sliko, ki je bila očetom kapucinom bojda „prerealistična“, kupil je nedavno frančiškanski samostan v Ljubljani . . .

Po očetovi smrti se je napotil Janez Šubić na Nemško in sicer v Kaiserslautern v Rénski Palaciji, kjer mu je bavarska vlada podelila profesuro na ondotnem umetniško-obrtnem muzeji. Konkurenčno delo, na podstavi katerega je dobil omenjeno službo, bili sta dve skici, predstavljajoči „Moč“ in „Izobilje“. Na imenovanem zavodu se je vzbudila v slovečem rojaku našem nova umetniška delavnost. Ondu je okrasil vso muzejsko palačo: v vestibulu in v ložiji ter strop velike dvorane z raznimi slikami, zajetimi iz svetovne zgodovine in razvitka vsega človeštva. A glej! Znova je pokončal i tukaj sovražni živelj dela njegova. Dné 12. decembra l. 1885. nastal je namreč ogenj v muzejski palači in uničil tudi mnogo dekorativnih slik Šubićevih. Toda, kakor v gledališči češkem, dobil je Janez Šubić i gôri med Nemci zadoščenje za svojo izgubo. Takoj po omenjenem požaru ga je počastila bavarska vlada z naročilom, da obnoví vse dekorativne slike ter ga zajedno imenovala definitivnim profesorjem. To je bil kàj častilen uspeh, kakeršnega še doslej ni dosegel v Nemcih pač nobeden Slovenec! Vender slavni naš rojak se ni prevzel, temveč je hrepenel vedno le nazaj v svojo domovino, kjer bi hotel delovati na prospeh in proslavo svojega národa. To svojo željo je kàj zgovorno izrazil v svoji „Karnijoliji“, dekorativni sliki na vestibulskem plafondu muzeja ljubljanskega. Ta prelepa slika Šubičeva nam je ostala kot draga oporoka zavednega domoljuba, umirajočega v tujini, s katero nas pozivlje na vztrajno delovanje, da dospemo tudi mi Slovenci na ono visočino napredka, kjer nas bode obseval blišč oblažujoče umetnosti . . .

S prerano umršim Janezom Šubićem smo izgubili velenadarjenega, vzgledno marnega in produktivnega umetnika — smrt ga je ugrabila pri izdelovanji ilustracij iz življenja goriških Primorcev za znano cesarjevičevo delo: „Oesterreich in Wort und Bild“ — skratka: izgubili smo po vse izobraženega veščáka v vseh strokah slikarske umetnosti, kateri se je, zlasti na polji

zgodovinsko-dekorativnega slikarstva, prvi v Slovencih popél na občudovanja vredno stopinjo dovršenosti.

Pokojnik je bil blag človek, zlatega srca, čistega značaja in plemenite duše, sploh iskren sin slovenske svoje domovine.

Slava njegovemu imenu! *V. Holz.*

LISTEK.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odsiej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o vašnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali.

— Zbirka obrazcev za slovensko uradovanje pri sodiščih. Sestavil in izdal Anton Levec, c. kr. sodni pristav v Ljubljani. I. Obrazci k občnemu sodnemu redu. V Ljubljani 1889. Natisnila »Narodna tiskarna.« Založil pisatelj. — To je naslov knjigi, po kateri bodo izvestno z veseljem segli vsi slovensko uraradujoči pravniki. Ker bode podrobno oceno itak podal »Slov. Prav.«, navajamo le, kar piše ta strokovni list že v 4. štev. t. l. o »zbirki obrazcev«. — »To knjigo, piše »Slov. Pravnik«, na katero smo uže jedenkrat opozarjali, dobili smo ravnokar. Ker mora uže v malo urah iziti naš list, ne moremo se obširno baviti s tem delom. Omenjamo za danes le, da je trudoljubivi gosp. Levec pripravil slovenskim pravnikom prelepe velikonočne piruhe. Razložen je po njem v slovenski knjigi na jako obširen način občni sodni red v praktičnih vzgledih; a tu niso izpuščene, kakor je to navada v mnogih takih knjigah, težje partije, nego gospod pisatelj gre po redu §§. in uprizoruje vse, kar je za prakso važnega Zbirka šteje 264 obrazcev in blizo 10 pol; — uže ta prvi zvezek občnega sodnega reda je torej skoraj toliko obširen, kakor znana Frühwaldova knjiga za vsa postopanja skupaj. V vsakem obrazci skoraj pripoveduje nam g. pisatelj kak drug dogodek, vodi nas od sodišča do sodišča po vsem Slovenskem; to dvoje in pa, ker uporablja pri vsakem sodišči imena dotičnega kraja, da uči pravilno pisavo, stori knjigo tudi prijetno Ker je delo gledé splošnega jezika in terminov vzgledno, kar bodemo pa še le prihodnjič natančneje ocenili, naj nikdo ne zamudi omisliti si to z velikim trudom sestavljeno knjigo.

K temu dodajamo le še, da bi bilo želeti, naj bi g. pisatelj kmalu nadaljeval svojo zbirko, katera obeta postati izredne praktične vrednosti za slovenske in slovensko uradujoče pravnike.

Knjiga velja 1 gld. 40 kr , po pošti poslana pa 1 gld. 50 kr , in se dobiva pri pisatelji samem. Tudi uredništvo »Slov. Prav.« posreduje naročbo. K.

— A Janežičeva slovenska slovnica. Za srednje šole predelal in priredil dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Šesta predelana izdava. Cena 1 gld. 30 kr. Tiskala in založila tiskarna družbe sv Mohorja v Celovcu 1889, 8, 274. Ni je šolske knjige slovenske, ki bi bila zaradi izborne svoje vsebine, pregledne razvrstitve učne tvarine in tudi primerne vnanje oblike učiteljem in učencem rabnejša, nego je dobro znana Janežičeva slovenska slovnica, ki je bila učna knjiga po vseh naših srednjih šolah in njim

podobnih zavodih od leta 1863. do 1883. ter je vplivala na uk slovenskega jezika pri vsem mladem narastaji zadnjih dvajset let. Hvaležni smo tiskarni družbe sv. Mohorja, da je zdaj to pripoznano dobro šolsko knjigo znova dala na svetlo; a še hvaležnejši smo g. profesorju Sketu, da je knjigo vsestranski pregledal ter jo z nekaterimi novimi partijami pomnožil. O priliki povemo, kakó in kaj bi se bilo še dalo prenoviti in sedanjemu razvoju našega jezika primerno predelati v tej knjigi, na katero danes samó opozarjamo vse, ki imajo opraviti s poučevanjem slovenskega jezika.

— Nemško-slovenski vežbovnik za cesarsko kraljevo vojsko. II. del. Drugi natisek službovnika iz leta 1873 (Bojna služba.) Poslovenil Andrej Comel pl Sočebran c. kr. major v pokoji. Samozaložba Natisnila „Narodna tiskarna" v Ljubljani 1889, m. 8, 129 stranij. Cena 80 kr. — Spet nova knjiga vojaška, katero nam neutrudni naš vojaški pisatelj podaja v drugem ličnem in vsestranski popravljenem natisku! To je že 16. vojaška knjiga, katero poklada g. major Comel pl. Sočebran domovini na oltar. Lahko rečemo, da je g. major, ki je osnoval v svoji stroki sam celo literaturo, vsem drugim stanovom sijajen vzgled neumorne pridnosti in resnične ljubezni do svoje domovine.

— Godec. Poleg narodne pravljice o vrbskem jezeru. Spisal *Anton Funtek.* Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fedor Bamberg v Ljubljani 1889, m. 8, 100 str. Cena nevezani knjižici 1 gld. 20 kr., krasno vezani 1 gld. 80 kr. Obširneje poročilo o tej epični pesmi prihodnjič.

Pisateljsko podporno društvo je imelo svoj letošnji občni zbor dné 13. aprila. Iz obširnega poročila tajnikovega posnemamo, da je društvo preteklo leto postavilo lep nagrobni spomenik Levstiku in Raiču; da je vzidalo spominsko ploščo na rojstvenem domu v Planini in da se namerava udeležiti odkritja Levstikovega spomenika dné 11. avgusta t. l v Velikih Laščah. Več pisateljem in neki vdovi slovenskega pisatelja je dalo društvo nekaj novčne podpore. Društvo je imelo 10 zabavnih večerov, katerih se je udeleževalo po 20 do 40 članov. Pri teh zabavnih večerih so predavali: g. dr. Vošnjak o dolgosti človeškega življenja; g. Ign. Žitnik o pohodu Čehov na blejsko jezero, o neki dogodbi iz življenja majorja pl. Trbuhoviča l. 1848., o grofu Beustu in o ribniških dijakih; g. A. Trstenjak o javnem mnenji in o pozdravih pri različnih narodih; g. direktor Šubic o fotografiji in nje amatêrjih; g. Fr. Drenik po D. Trstenjaku o Rožniku; g. profesor Rutar o beneških Slovencih in o Rezijanih; g. prof. L Pintar o Prešernu in Stanku Vrazu. Dohodkov je imelo društvo 93 gld., stroškov 68 gld. 8 kr. Imovine ima 1369 gld. 98 kr. V novi odbor so bili izvoljeni gg. dr. Vošnjak (predsednik), prof. Levec (podpredsednik), prof. Rutar (tajnik), nadzornik Žumer (blagajnik), prof. L. Pintar, urednik in c. kr. vad. učitelj I. Tomšič in c. kr. rač. oficijal Anton Svetek.

Dramatično društvo v Ljubljani je imelo občni svoj zbor dné 30. marcija t. l, katerega najvažnejša točka je bilo poročilo društvenega blagajnika g. dr. Stareta o stanji društvenega premoženja, o njegovih dohodkih in stroških. Poleg garderobe in knjižnice ima društvo 1792 gld. imovine. Dohodki so znašali 6220 gld. 26 kr., stroški 6290 gld. 26 kr., tako da je imelo društvo, ki je priredilo 32 javnih predstav, preteklo društveno leto 70 gld. nedostatka. Proračun za prihodnje leto kaže celó 620 gld. nedostatka. Blagajniku se je izrekla hvala za njegov požrtvovalni posel, g. režišêrju Borštniku in g. prof. Grbiču za njiju izborno in zares umetniško vodstvo društvenih predstav in napósled slavnemu deželnemn zboru in mestnemn svétu ljubljanskemu za njiju veledušno podporo. V novi odbor so bili izvoljeni gg. dr. I. Tavčar (predsednik), dr. Stare (blagajnik) in odborniki: dr. Bleiweis vitez Trsteniški, Drenik, I. Hribar, Kajzel, Levec, Murnik, Pintar, Pleteršnik, Železnikar, Trstenjak.

Od odbora podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaji smo prejeli sledeče poročilo: Društvo še ne obstoji pol leta, pa že šteje *80* udov, 16 ustanovnikov in 64 rednih udov podpornikov in dobrotnikov. Vsega skupaj je društvo prejelo *1127* gld. Glavnica znaša *815* gld. ter je naložena v dveh dunajskih hranilnicah. Razdelilo se je *244* gld. Društvo ima tudi srečko Rudolfove ustanove, ki so jo l. 1884. kupili dunajski Slovenci ter jo podarili podpornemu društvu. Ustanovne stroške, koleke, tiskovine, poštne znamke itd. poravnal je odbor z 28 gld. *iz svojega.* — Od slovenskih pokrajin je pristopilo največ udov s Kranjske, namreč 8 ustanovnikov in 18 podpornikov, skupaj 26 udov s svoto *481* gld. in sicer iz Ljubljane 8 udov: 2 ustanovnika in 6 podpornikov s 136 gld.; iz Kranja 2 ustanovnika, 5 podpornikov in 4 dobrotniki skupaj 11 udov s 130 gld., iz Radovljice 2 ustanovnika s 100 gld., iz Vipave 1 ustanovnik s 50 gld., z Vrhnike 1 ustanovnik s 50 gld., iz Idrije, Litije, Škofje Loke po 1 podpornik s 5 gld. — Za Kranjsko pride Štajarska z *9* udi s *103* gld. in sicer iz Gornjega Grada 1 ustanovnik s 50 gld., 1 podpornik s 5 gld. skupaj 55 gld., iz Celja 3 podporniki s 30 gld., z Vranskega 1 podpornik s 5 gld., z Blanice 2 podpornika s 10 gld., iz Dol. Hrastnika 1 dobrotnik s 3 gld. — Tudi s Koroške je pristopilo 5 udov z 18 gld. in sicer iz Špitala, Dholce, Švabeka, Vogrč. Iz Zagreba je pristopil 1 podpornik s 5 gld. Največ udov šteje društvo na Spodnjem Avstrijskem, oziroma na Dunaji in sicer 7 ustanovnikov in *32* drugih udov skupaj torej *39* udov, ki so vplačali *520* gld. Dunaju pripada 6 ustanovnikov in 32 udov s 467 gld. Dun. Nov. mestu 1 ustanovnik s 50 gld. — Na *26* prošenj je bilo razdeljenih *244* gld. Društvo pa mnogim prošnjam radi nedostatka sredstev ni moglo zadostiti. Prosilci so z *Goriške, Koroške, Kranjske in Štajarske*, največ juristov, a tudi mnogo medicincev, filozofov in živinozdravnikov. *Meseca marcija se je prišel odboru zahvaljevat koroški Slovenec, ki je ravno dovršil svoje študije, trdeč, da se ima le podpornemu društvu zahvaliti, da je mogel končati svoje nauke, ker ga je óno v najvažnejšem času gmotno podpiralo.* Večno če biti za to hvaležen. Obljubil je, naseliti se v svoji domovini ter zvesto delovati za svoj narod. — *Odbor podpornega društva prosi uljudno za daljno pomoč iz domovine* i da bi poverjeništvo blagovolili prevzeti posebno óni, ki so kedaj na Dunaji študiralí. Naslov blagajnikov: Gosp. R. Pukl, Wien VII. Zieglergasse 65.

Muzejsko društvo kranjsko je imelo drugi svoj mesečni zbor dné 13. aprila t. l. Najprej je g. prof *Wallner* v vznesenem govoru slavil zasluge pokojnega K. Deschmanna za muzejsko društvo in za znanstveno raziskavanje dežele kranjske. Nadalje je g. prof. *Voss* pokazal in tudi znanstveno razložil čudovito tvorbo neke konjske noge, in naposled je g. prof. *Rutar* podal kratek pregled prazgodovinskih in rimskih starin Dalmacije ter predavanje svoje pojasnil s tem, da je pokazal mnogo fotografij najvažnejših dalmatinskih spomenikov.

Archaeologische Karte von Krain. Entworfen auf Grund der bisherigen Forschungen über Veranlassung der k. k. Centralcommission für Kunst und historische Denkmäler vom k k. Conservator *Anton Globočnik.* Blasnik, Laibach 1889. — Ta prezanimivi zemljevid nam podaje po političnih okrajih razdeljene vse tiste kraje dežele Kranjske, ker so se doslej našle prazgodovinske, rimske, ali merovinške starine; vrhu tega ima vpisane vse doslej že odkrite rimske ceste, ali pa zaznamenovane črte, o katerih se misli, da so šle nekdaj po njih starorimski potje. Po znamenjih, pridejanih posameznim krajem, spozna se lehko, v katero dôbo spadajo tam najdene starine. Prvi pogled na zemljevid kaže, da je bilo doslej največ zgodovinskih starin najdenih v političnih okrajih Krško, Rudolfovo, Postojina, Ljubljana in Kamnik, a najmenj v okrajih Kranj, Radovljica in Kočevje. Zemljevid, ki je neobhodno potreben kažipot vsem, ki se pečajo z domačim

starinoslovjem, sestavljen je z redko natančnostjo in vestnostjo po vseh dozdaj tiskanih virih, in delo je bilo tem težavneje, ker se ti viri nahajajo ne samo po knjigah, ampak zlasti tudi po raznovrstnih strokovnjaških in političnih časopisih. A čem težavneje in koreniteje je to delo, tem hvaležnejši bodo zánje vsi prijatelji domače zgodovine njega sestavljatelju gospodu c. kr. vladnemu svetovalcu Antonu Globočniku.

Anton Chittussi, slovеč češki slikar, razstavil je o Velikinoči v dvorani ljubljanske redute svojo pokrajinsko sliko: »*Pogled na Prago*«. Slika, ki obsega 20 m^2 in je cenjena baje na 30.000 gld., predočuje nam stostolpo prestolnico češkega kraljestva s prostrano okolično panoramo o pomladanskem jutru in sicer s takozvane ptičje perspektive. Spredaj po vsi širjavi slike je sadonosni vrt Stragovskega samostana. Po njem cvete raznovrstno sadno drevje: jablane, hruške, češnje, slive, breskve itd. Za tem vrtom prostira se po slikinem osredji počez takoimenovana Mala strana. Nji na levo gori na holmu stoje starodavni Hradčani s kraljevskim gradom in cerkvijo sv. Vida. In onostran Vltave, šumeče po sredini tja doli v megleno ozadje, razvrščeni so glavni predali zlate Prage: Staro in Novo mesto, takozvano Judovsko ali Jožefovo mesto, Zofijin otok, Karlinsko predmestje itd. Razprostranemu obmestju ob straneh in v perspektivnem njegovem ozadji okrog razgreba se brdovita, z nežnim pomladnim zelenjem prepredena okolica z raznimi predmestji in selišči. Nad obmestjem, iznad katerega se dvigajo mnogobrojne cerkve s svojimi kupolami, zvoniki in stolpiči, valé se gosti dimovi oblaki iz raznih tovarniških dimnikov in po širni okolici, zlasti doli po Vltavinem obrežji kadí se zorna jutranja megla . . .

Vsa slika je izdelana z veliko marljivostjo in z občudovanja vredno vztrajnostjo. Vešč strokovnjak v slikanji pokrajinskih prizorov izbral si je kaj ugodno stališče, od koder se mu je veličastna stolica njegove domovine prikazala v najslikovitejšem pokrajinskem položji. Jako mojsterski je ubral širno obmestno skupino z neprecizno okolično pokrajino v harmonično celoto veličastne panorame. In kakor je dal vsi svoji sliki, bodi v arhitektonskem ali v pokrajinskem pogledu, mehke in plemenite obrise, istotako jo je oblil z nežnim, prozornim in jasnobôjnim koloritom, da se nam dozdeva, kakor bi jo bil nadihal na platno lahen pomladni vetrič . . .

Chittussi je specijalist v slikanji pokrajin. V kratki dobi svojega delovanja naslikal je nad tristo pokrajinskih prizorov. Njegovo ime slovi po vsi Evropi in njegove slike, katere razstavlja že celo desetletje v pariškem »Salonu«, razširjene so po vsem Francoskem, po Belgiji, da, i onostran oceana, po Ameriki. Slikarstvu se je učil najprej v Pragi, potem v Monakovem in naposled v Parizu. Zdaj biva zopet v Pragi. Ker se nahaja v najlepši dobi svojega življenja, nadejati se nam je od njega še mnogo jednakih umotvorov, s katerimi proslavlja preslikovito svojo domovino. *V. H—z.*

Janko Jurković, jeden prvih hrvaških književnikov, umrl je v Zagrebu dné 20. marcija t. l. Janko Jurković se je porodil l. 1827. v Požegi, kjer je dovršil ljudske in latinske šole. V Zagrebu je slušal tedanja filozofijska tečaja, šel v duhovno semenišče, a 1848. leta je izstopil ter se učil pravdoznanstvu na pravniški akademiji zagrebški. Že takrat je bil sotrudnik Gajevih »Narodnih Novin«. Za nemške vlade je opustil prava ter šel za suplenta na zagrebško gimnazijo; leta 1854. in 1855. se je na Dunaji pripravljal za skušnje iz klasične filologije; leta 1855. je postal profesor na gimnaziji oseški, potem na zagrebški, a leta 1862. je prišel za tajnika k dvorski kancelariji na Dunaji. Odtod se je l. 1865. šolski nadzornik vrnil v Zagreb, ter tu od l. 1874. do svoje smrti bil vladni svetovalec Odkar se je hrvaško šolstvo postavilo na narodno podlago, »duša« mu je Jurković bil; on je delal osnove za vse šole, on jih je vodil, on jih je nadzoroval,

in on jim je tudi spisal nekoliko knjig. Jugoslovanska akademija ga je imenovala za uda svojega; pri „Matici hrvaški“ je po smrti Šenovi bil predsednik književnega odseka. Kot pisatelj bil je sotrudnik vsem beletrističnim listom hrvaškim, za katere je pisal pripovedke, zlasti dvame in estetične razprave. Poslednje je priobčeval v „Radu“ jugoslovenske akademije Tudi je spital nekoliko prav dobrih prevodov iz francoskega. Slava mu'

„Ljubljanski Zvon“ in njegov urednik pred državntm zborom. Bralci naši se ne morejo pritoževati, da bi urednik »Ljubljanskega Zvona« velikrat govoril o svoji osebi v tem listu, ali zagovarjal se zoper razne napade, ki z domačih in tujih logov leté nánj in na njegov list. Molčal je celó, ko so zadnjo jesen in preteklo zimo otrovane pušice metali vánj skriti protivniki in javni sovražniki njegove osebe in njegovega delovanja. Od zlogolke vplivne »Neue freie Presse« in strupene »Deutsche Zeitung« na Dunaji do zadnjega židovsko-liberalnega psička v Celji in Beljaku — vse je lajalo nánj. Iz dobroznane zloglasne kovačnice ljubljanske se je nakopičilo na njega toliko perečega obrekovanja in toliko — sit venia verbo — zvitih lažij, da je bilo res treba mnogo samozatajevanja in mnogo poguma tistemu, ki je hotel vztrajati in si mirno svojo dušo ohraniti v tem huronskem kriku in divjem boji. A ker plemeniti ti možje niso dosegli tega, kar so nameravali, izgubili so napósled glavo ter se ujeli v svoje — zanke!

Ako pa vender danes povzdigamo glas »pro domo«, imamo dvojen razlog za to! Prvi je ta, da je »Ljubljanski Zvon« strastno napadel odličen državni poslanec v državnem zboru samem, in drugič se nam zdi dolžnost, spodobno zahvaliti se gosp. poslancu prof. Šukljetu, ki je ta napad krepko in odločno zavrnil

Gospod baron Dumreicher je namreč v državnem zboru dné 23. marcija t. l. doslovno govoril takó:

»Für dieses Amt (eines Schulinspectors) in der Landeshauptstadt Laibach wurde der berüchtigte Redacteur einer slovenischen Zeitschrift erkoren, die in ihren Aufreizungen gegen das Andenken Anastasius Grün's und ihren Verleumdungen des deutschen Landadels, in ihren Schmähungen des deutschen Volkes, in ihren Beschimpfungen der Kirchenreformation keine Grenze der Scham oder des Ekels kennt. Da der prinzliche Herr Abgeordnete für Hartberg die Beschäftigung mit den publicistischen Leistungen unser pädagogischen Kreise durch längere Verlesungen hier in Schwung gebracht (Sehr gut! links) und damit, wie jeder Anwesende sich überzeugen konnte, namentlich in den Reihen der slovenischen Herren Collegen freudige Bewegung erzielt hat, so mögen mir gleichfalls solche Citate gestattet sein (Sehr gut! links), die sich jedoch durch ihre Kürze vor jenen anderen Verlesungen auszeichnen werden.

In der von jenem neuen Laibacher Bezirksschulinspector herausgegebenen Zeitschrift »Zwon« wird unter anderem von den Deutschen gesagt, sie stammten »von Lucifer, der Teufel Oberstem, und von zwei verworfenen Weibern, Geliebten von Finanzwächtern und Soldaten« ab. Die Kirchenreformation wird als »Gewächs der Hölle«, die krainischen Reformatoren werden als »Zwinglianerschweine, für Lucifer zubereitet«, bezeichnet (Rufe links: Scandal! — Schöner Schulinspector!), und die Angehörigen der evangelischen Bekenntnisse werden als »Nachfolger Satans, für welche eine Keule auf den Kopf und eine Hellebarde in die Rippen das Beste wäre«, charakterisirt. (Rufe der Entrüstung links.)

Dem Zartgefühle dieses Mannes sind gegenwärtig die deutschen Schulen Laibachs anvertraut, unter denen sich auch eine evangelische befindet. (Hört! hört! links.) Dieser Mann betritt als staatliches Aufsichtsorgan die Räume einer Schule, deren Lehrern und Schülern er »eine Keule auf den Kopf und eine Hellebarde in die Rippen« gewünscht hatte. Was

sind alle Citate, die uns vor einigen Tagen aus freisinnigen pädagogischen Zeitschriften vorgelesen wurden, gegen einen solchen Scandal, und in welchem Lichte erscheinen nur die neulichen Tiraden des Herrn Unterrichtsministers (Sehr gut! links), welche er zur Begründung seines Verbotes der Zeitschrift »Schule und Haus« hier zum besten gegeben (Sehr gut! und Heiterkeit links) und in denen er uns seine »Pflichten« zur Wahrung »des religiösen Friedens« in der Schule so rührend auseinandergesetzt hat? (Beifall links und Rufe: Aber immer nur einseitig!) Diese Tiraden erscheinen in demselben Lichte, in welchem der Herr Unterrichtsminister selbst erscheint Wenn man absieht von der Pose und von der Phrase, welcher Kern erübrigt? (Sehr gut! links.)«

Na te besede je poslanec g. prof. Šuklje v seji državnega zbora dné 26. marcija t. l. odgovoril takó:

»Meine Herren, es ist auch über Persönlichkeiten gesprochen worden. Ich bitte, versichert zu sein, dass ich dieses Gebiet nur ausserordentlich ungern betrete. Wenn Sie mir gegenüber gerecht sind, werden Sie mir das Zeugnis nicht vorenthalten dürfen, dass ich, seitdem ich in diesem hohen Hause sitze, und so oft ich das Wort ergreife, stets bemüht war, nur über sachliche Dinge und sachlich zu sprechen. (Bravo! rechts.) Sie können, wenn Sie gerecht sind, auf mich die bekannten Worte Juvenals über die »Gracchen, die sich über den Aufruhr beschweren«, nicht anwenden. Ich bedauere, wenn so viel in Personalien gemacht wird; die Discussion wird hiedurch nicht gefördert, sie wird dadurch sehr häufig nur vergiftet. Ich gebe allerdings zu: es gibt Gegenstände, die man nicht leicht berühren kann, ohne gewisse Personen zu treffen. Aber gerade in einem solchen Falle ist es Pflicht eines jeden anständigen Menschen, und doppelte Pflicht eines Parlamentariers, sich genau darüber zu informieren, wie die Quellen beschaffen sind, aus denen er seine Nachrichten geschöpft hat; Sie werden sofort sehen, wie der verehrte Herr Abgeordnete Dumreicher dieser Pflicht nachgekommen ist.

Er hat einen Mann angegriffen, der mit mir — ich mache da eine persönliche Bemerkung — seit meiner frühesten Kindheit durch innige Freundschaft verbunden ist und für dessen wissenschaftliche und persönliche Tüchtigkeit und Ehrenhaftigkeit ich mit derselben Entschiedenheit einstehe, wie für mich selbst. Er hat jenen Mann den „berüchtigen Redacteur einer slovenischen Zeitung", des „Ljubljanski Zvon" genannt. Ich wiederhole dabei, was ich bereits einmal im hohen Hause vorzubringen die Ehre hatte, dass der „Ljubljanski Zvon" eine belletristisch-wissenschaftliche Monatsrevue ist, die sich in ernsten wissenschaftlichen Kreisen entschiedener Anerkennung erfreut. Der Abgeordnete Dumreicher vertritt einen kärntnerischen Wahlbezirk. Ist ihm denn jenes Feuilleton entgangen, welches ungefähr vor drei Jahren in einem grossen Residenzblatte zu finden war, ein Feuilleton, gezeichnet von dem bekannten Schriftsteller Heinrich Noë, in welchem er sich über die literarische Indolenz der Deutschen Kärntens beschwert und ihnen kein besseres Muster aufzustellen weiss, als — diese „berüchtigte Zeitschrift" „Ljubljanski Zvon"? Ueber Anastasius Grün habe ich bereits gesprochen und seinerzeit die Sache aufgeklärt. Jene Schauermäre aber, die hier von der angeblichen Darstellung der Genesis der Deutschen erzählt wurde, sie ist meine Herren — Sie verzeihen mir den Ausdruck — eine E n t s t e l l u n g. Ich kenne die betreffenden Aufsätze sehr wohl, es ist aber darin nirgends von den Deutschen (Nemci) die Rede, sondern ausdrücklich wird gesprochen von nemškutarji, das sind jene gebürtigen Slovenen, welche im nationalen Kampfe sich auf die Seite der Gegner stellen, und Sie selbst haben ja den Beweis dafür des öfteren erbracht, wie wenig sich derartige Leute, nationale Abtrünnige, Renegaten, der Sympathie des betreffenden Volkes erfreuen.

Noch mehr aber hat mich wundergenommen das, was hier erzählt wurde über die Anschauungen dieses Schulinspectors von der Reformation, dem Protestantismus, wundergenommen deswegen, weil die betreffende Erzählung vor mehreren Monaten wörtlich veröffentlicht worden ist in einer deutschen Zeitschrift — manchem der Herren wird sie bekannt sein — nämlich im „Brünner Beobachter". Und niemand hat den mindesten Anstoss daran genommen, er hätte sich auch in seinem ästhetischen Urtheile die bedenklichste Blösse gegeben, wenn er es gethan hätte. Es ist dies eine Erzählung, die den Titel führt: „Vita vitae meae". Sie spielt in der Reformationszeit, im 16. Jahrhunderte. Sie wissen, dass wir ja sehr heftige Religionswirren in Krain hatten. Wir standen in enger Verbindung mit Württemberg, die slovenischen Bücher wurden in Tübingen gedruckt, unser Land war auf dem besten Wege, lutherisch zu werden. Die Gegensätze waren ausserordentlich stürmisch, und auf diesem Untergrunde baut nun der Erzähler sein geschichtliches Zeitbild auf. Wer kann daran Anstoss nehmen, wenn der Betreffende in einer geschichtlichen Novelle die handelnden Personen, in denen die feindlichen Gegensätze sich verkörpern, so sprechen lässt, wie es der historischen Treue entspricht? Es tritt darin auf als Vertreter des Protestantismus ein von Glaubenseifer erfüllter protestantischer Prädicant — von dem hat der verehrte Herr Abgeordnete natürlich nichts zu erzählen gewusst — auf der anderen Seite der Bischof von Laibach, der Pfleger der bischöflich Freisingschen Stadt Bischoflack und dessen Landsknechte. Und da steht wirklich im „Ljubljanski Zvon" Folgendes: Der Bischof fragt seinen Pfleger, „ob sich denn mit guten Worten nichts ausrichten lasse?" Und die Antwort des etwas temperamentvollen, heissblüthigen Mannes ist: „Mit guten Worten? Bischöfliche Gnaden! Mit dem Pfahle auf den Kopf oder mit der Hellebarde in die Rippen, das ist für diese Satansnachfolger das beste Wort."

Sie sehen etwas, was natürlich aus der Wechselrede fliesst, und kein vernünftiger Mensch kann daran Anstoss nehmen. Jetzt betritt der protestantische Prädicant die Scene: Von einem Felsen nimmt er das Gefolge des Bischofs wahr, und von zelotischem Eifer hingerissen, fängt er an, von der Höhe herab zu zetern. Er apostrophiert sie: „Sünder aus Sodom und Gomorrha! Satanskinder und Brut der Hölle!" Dem Bischof sagt er: „Auch dich, eines römisch-katholischen unreinen Weibes unreinen Diener, wird die Geissel Gottes treffen, dass du selbst dem Vater der Hölle zur Abscheu wirft!" Das sind Dinge, die aus den heftigen Gegensätzen jener Zeit sich eklären, und jeder, der die Kraftsprache der religiösen Streitschriften in jenen Tagen kennt, wird mir sagen, dass das Colorit hier richtig getroffen ist. Nun machen sich die Landsknechte daran, ihn zu fangen, und um dies zustande zu bringen, verwickeln sie ihn in ein Gespräch und erwidern seine Schmähungen mit gleicher Münze, während ihn andere von rückwärts um gehen. Und da fällt der Ausspruch, der neulich ihre lebhafte Entrüstung — die Herren von der Opposition sind ausserordentlich leicht in Entrüstung zu bringen — erweckt hat. Einer dieser Landsknechte ruft: „Du Prophet auf dem Felsen, ich kenne dich gut, du und jener Primus Truberus, der dem Laibacher Bischofe entfloh und jetzt schon in der Hölle brät, seid zwei zwinglianische, für Lucifer unverdauliche Ferkel." Also, meine Herren, nicht der betreffende Professor und Redacteur hat dies geschrieben, nicht seine Ansicht ist es, sie ist entnommen aus einer historischen Erzählung und ergibt sich mit Naturnothwendigkeit aus dem Principe, welchem der Verfasser folgen musste, aus dem Principe der historischen Treue, das er wahren musste. Ich dränge die Empfindung zurück, die in mir persönlich hiedurch erweckt wird, ich appelliere auch nicht an die Majorität, ich übergebe meinem geehrten Gegner die ganze wortgetreue Uebersetzung (Heiterkeit und Bravo! rechts) und ich überlasse dem Urtheilsvermögen der geehrten

Opposition die Beantwortung der Frage, ob denn auch diese Methode Anspruch hat auf die Bezeichnung „Ehrlichkeit“. (Bravo! rechts.)

Auch Deutschenhass wird dem betreffenden Realschulprofessor vorgeworfen. Wir sind ja nach Ihren Darstellungen im krainischen Landtage ausserordentliche Fanatiker, und in diesem unseren blinden Wüthen gegen das Deutschthum haben wir es glücklich so weit gebracht, dass nicht bloss in allen vierclassigen Schulen des Landes die deutsche Sprache obligater Unterrichtsgegenstand ist, sondern dass wir aus Landesmitteln noch einen besonderen Betrag schon seit einer Reihe von Jahren zur Dotierung des unobligaten deutschen Unterrichtes an den zwei- und dreiclassigen Volksschulen votieren! (Hört! Hört! rechts.) Sie werden mir zugeben, das ist ein sprechendes Beispiel für unseren nationalen Fanatismus! Der betreffende Bezirksschulinspector aber, von dem die Rede war, hat durch drei Jahre in einem oberkrainischen Bezirke, in dem lebhafter Fremdenverkehr stattfindet, functioniert, somit in einem Bezirke, wo die deutsche Sprache ein praktisches Bedürfnis für gewisse dortige Bevölkerungskreise ist. Was hat er nun gethan? Als er hinkam, fand er eine einzige zweiclassige Volksschule mit unobligatem deutschem Unterrichte. Seiner Initiative ist es zuzuschreiben, dass binnen drei Jahren in zwei weiteren zweiclassigen Volksschulen dieser Unterricht eingeführt wurde und ausserdem noch in der einclassigen Volksschule in Lees.

Schliesslich, meine Herren, muss man doch auch ein gewisses Gewicht legen auf die Aeusserungen der vorgesetzten Behörde über die amtliche Thätigkeit dieses Mannes. Ich habe mir viele Documente darüber verschafft, es war mir dies ja möglich gewesen. Ich citiere daraus nur eines, das Enthebungsdecret, welches ihm ausgestellt wurde am 10. Jänner 1889 von dem Bezirkshauptmanne und Vorsitzenden des Bezirksschulrathes in Radmannsdorf. Ich berufe mich hier auf Seine Excellenz den Herrn Baron Schwegel, er wird dem betreffenden staatlichen Functionär das Zeugnis nicht versagen, dass er ein fähiger Beamter ist und dass er nicht zu unseren nationalen Parteigängern gehört. Und was schreibt dieser Bezirkshauptmann? Er sagt (liest): „Bei diesem Anlasse gedenke ich Ihrer dreijährigen hingebungsvollen Bethätigung in diesem Bezirke, ich anerkenne mit Befriedigung Ihren anregenden und fördernden Einfluss auf das Schulwesen des Bezirkes und danke Ihnen als Vorsitzender des k. k. Bezirksschulrathes für Ihre ausgezeichnete führende Wirksamkeit in dieser Körperschaft nicht minder, wie ich Ihnen für die rege und taktvolle Mitwirkung bei der Durchführung der Beschlüsse des Bezirksschulrathes zu danken verpflichtet bin Pietät für Seine Majestät und Allerhöchst dessen Regierung, weise Unterordnung gegenüber den gesetzlichen und administrativen Anordnungen, allgemeine Bildung, Kenntnis aller Details des Unterrichtswesens, ein humanes und objektives Urtheil kennzeichnen Ihre angreifende Wirksamkeit.“ (Hört! Hört! rechts.) Es hat der Herr Baron Dumreicher recht, wenn er sagt, Se. Excelenz der Unterrichtsminister ist nicht unbedingt gebunden an die Vorschläge des Landesschulrathes. Ich stelle mich bereitwillig auf denselben Standpunkt und sage: Den Fall vorausgesetzt, dass dieser Functionär von dem Landesschulrathe nicht vorgeschlagen worden wäre, so wäre es nur in der Ordnung gewesen, wenn auf Grund derartiger Aeusserungen und auf Grund einer vieljährigen, wirklich verdienstvollen dienstlichen und wissenschaftlichen Leistung des Betreffenden der Herr Unterrichtsminister auch gegen den Vorschlag des Landesschulrathes ihn ernannt hätte. (Sehr gut! rechts)

Ta dva govora smo hoteli »in perpetuam memoriam« zabeležiti v svojem listu; dodati jima nimamo ničesa

---

Listnica. G. S—r. Oprostite, a vender je tako, da smo se naglas smijali, čitaje Vašo »Ljubljansko mègle«, dasi je sama ob sebi silno tragična, — namreč — povest, ki ste jo krstili takó. Poljane, to staro predmestje ljubljansko, slovi že od nekdaj v študentovskih spominih zaradi svojih lepih gospá in gospodičin, in stari možje vedo pripovedovati, da je bilo videti že od nekdaj v vsakem oknu od »Kramarja« do »Gruma« poleg nageljnov in rožmarina tudi krasnih dekliških lic. Torej je umevno, da je tam nekod bivala tudi Vaša Malka. Toda tacega trinoga, kakor je Vaš Sebastijan Čas, Malčin oče, tacega nimajo Poljane, da bi zarad te »proklete ljubljanske megle«, žrtvoval hčer — in pa poštenega ljubimca, snubca — c. kr adjunkta! — pomislite, da je to izvrstna »partija« — in da bi ga samega naposled le zaradi te vražje megle mrtvoud zadel! »Ljubljanska megla« je sicer nekova posebnost, kakor tiste temne kadi in tisti vozovi, ki ropočejo od desete ure dalje — časih tudi prej, po dolomitovem tlaku ljubljanskem, in mogoče je, da si je kakov melanholik prav zarad nje prerezal žile, toda neverjetno je, da bi skrben oče — kramar zarad te »proklete megle« c. kr. sodnemu adjunktu odrekel hčerko, da bi zarad te megle ona umrla, stari umrl in naposled še adjunkt umrl. Prosite in molite, da odbor za osuševanje barja isto res osuši, potem tudi ne bode tako megleno na — Poljanah in tacih meglenih povestij ne bo treba pisati

G. Frigidus. Vi pišete doslovno: „Ker so isti dve pesmici takorekoč moji prvenci, blagovolite jih vsaj — obsoditi! Da me ozdravite!“ Prej pa pravite, da nam ji pošiljate v „blagohoten s p r e g l e d“. Ne, spregledali ne bomo ničesar, najmenj pa slovniške napake Vaše, ampak dobrega zdravja Vam želimo in če za to ne potrebujete nič druzega nego naše obsodbe, potem jo izrekamo — ostro in uničevalno, samo, da Vam — Bog zdravje da!

G. M. G. v D. Uverjeni smo, da vsem svojim čitateljem napravimo veselo urico, če natisnemo Vašo dramatično sliko; toda smijali bi se vsi le na — Vaše stroške. Zatorej bodite hvaležni, da smo vtaknili Vašo „Strašno pokoro“ v svoj neobčutni koš brez dna, in če boste še kedaj stali na straži, potem ne „delajte verzov“, ampak pazite, kedaj prihaja patrolja in neizogibni — inšpekcijski častnik.

G. Kor. Vaša črtica o „vaškem učitelji“ kaže proti prejšnjim hvale vreden napredek in priča, da se skušate osvoboditi one môre, katero smo zadnjič grajali; zrela za tisek pa še ni! Preveč je subjektivna, in premalo originalna. Toda — pogum velja, in Vam ga nečemo dušiti.

Gosp. J. R. v Gr. Spis o „Volapüku“ vzprejeli. Pride v kratkem na vrsto. Dan gudikün e glid ladlik! Denulogö!

G. X. v Y. Dobro. Več porabimo o priliki Toda ne pozabite, kar smo Vam zadnjič naročali. Vam v korist, nam veselje!

„**Ljubljanski Zvon**“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 6. V Ljubljani 1. junija 1889. Leto IX.

Bótra.

Balada po národnem motivu.

Znosíla h krstu že vso vas —
Vso faro sem nemara jaz:

Brez bótre nisem še nikól
Po cesti tej šla k cerkvi dól.

Sred sêla so pobrali te
In najdenčka mi dali te.

Oj, ktéra te dojíla bo?
Oj, ktéra te redíla bo?

Brez otca, majke — vêlik križ!
A zdaj še bótre ne dobiš.

Kdo kupil kríževnik bo bél?
Kdo ž njim pri krstu te odél?

»Jaz njemu bótra biti čém,
Pod skrb ga sprejmem z dnešnjim dném!«

Odkód tá čudni glas neznán? —
Osupla ôzre se na strán.

Glej, žêna béla vélih lic
Po cesti z Nežoj stopa vštric!

Očíj globôko vdrtih lésk —
Ko svéč mrtvaških dvoje blésk.

»Ne bój se! Jaz mu bótra bom,
A dete vzamem na svoj dom.«

»Bogata jaz sem ti gospá,
Oh, daleč, daleč tam domá!«

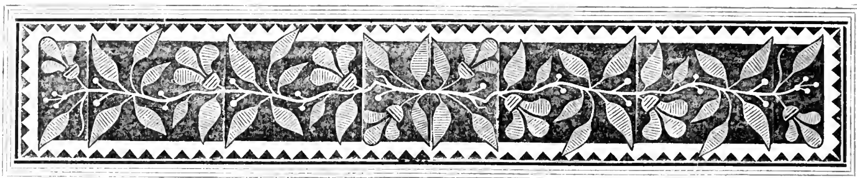
»Káj preskrbela že otrók
Po hišah svojih sem, o Bog!« . . .

Po žêni béli Neža v strán
Pogled obrne tih, plašán:

Nikjér je bótre tuje ní —
Na rôkah déte mrtvo spí.

Gorázd.

Plaznik in kirazir Martin.

Slika s kmetov.

Spisal **Podlimbarski.**

Plaznikova hiša stojí nekoliko v stran od vélike ceste na nizkem porobku krašenjskih hribov. To poslopje dela vsakomu, ki se mu bliža, prijeten vtisek. Belína zidovja, rmenkaste lise v slamnati strehi, živo zelena polokna, čistota po vseh oglih, vse to priča, da je pri Plazniku vedno vse v rédu. To obstojateljstvo je napotilo že marsikakega potnika, da je pustil neznatne hiše ob cesti in gostilno na stráni ter krenil pod gostoljubne peroti Plaznikove.

Odkar se zavedam, rad sem zahajal k Plazniku. Poleg gospodarja me je vabila tudi fizijonomija hiše njegove. Vidim, da se smehljate, ker prisvajam hiši fizijonomijo. Dà, tudi hiše imajo svoje fizijonomije, ki se med seboj razlikujejo, kakor vse druge fizijonomije. Če boste zvesto ogledavali kmetske hiše in razmotravali značaj njih gòspodarjev, najdete med obema nekako sorodnost in harmonijo in pritrdite mi, da se kmetske hiše izprevržejo po blagostanji in po svojstvih gospodarjev, takó da se gospodarjev značaj vtisne v fizijonomijo njegove hiše. V obrisu Plaznikovega bivališča vidim nekako ponižno dobrosrčnost. Zidano je na širjavo, takó da ima skoncema pri tleh tri ókna, pod streho pa dve, ki gledata izmed belíne zidovja ravno takó jasno in dobrohotno na vás, kakor zna gledati s svojimi še vedno milimi in čistimi očmi mati Plaznica na poštenega in pobožnega človeka. Božje okó, ki je naslikano med pristrešnima oknoma, mižurí ravno takó šegavo v beli svet, kakor Plaznik sam. Tudi znamenje gostoljubnosti in dobrodružnosti je gospodar pripojil k svojemu bivališču: pred vhodna vrata je prizidal pristrešek, v kateri je postavil klop, pripravljeno za trudnega potnika ali zgovornega soseda. Druga klop stojí na konci hiše pod božjim očesom; odtod je razgled po dolini in na vás Krašnjo, ležečo ob véliki cesti.

Na klópi pod božjim očesom sem pred nekaj leti sedèl poletno popóludne s Plaznikom. Mož me je opozoril na nekatere posebno markantne hiše v vási in na značaj njih gospodarjev. Précej na desno mi je pokazal ob pogorji medlo, podprto, razdrapano kočo, kjer se noč in dan toči žganje. Povedal mi je, da se je pripetilo, da se je tam časih kak hlapec takó napil, da so morali vliti vánj látvico mleka, ker bi se sicer vnelo v njem. Strast do te pijače in nje nasledke mi je opisal takó živo, da se mi je zdelo, da vidim nad vrati óne pohujšljive koče tisti strašni napis, ki stojí nad peklenskimi vrati: »Lasciate ogni speranza voi che entrate.« Na levo mi je pokazal novo hišo, katero je postavil priseljenec, ki je kupil posestvo od zadolženega kmeta. Ta priseljenec, tudi bi ga lahko imenoval prihajača, vtisnil je novi hiši précej svojo posebno fizijonomijo: odprl je prodajalnico in nad njena vrata nabil tvrdko: »Johann Potrata.« Plaznik ni bil prijatelj Potrati in ni govoril o njem pohvalno. Imenoval ga je političnega štacunarja, ki prekani, če le more. Naše mamice navadno otroke pošiljajo po dva funta solí, po unčo kave ali sladkorja. Potrata vselej porabi táko priliko: na téhtnici odtrga pri sôli po celo unčo ali pa še po več, pri kavi in sladkorju po četrt unče, za odškodnino pa pomolí otročétu rožič ali figo. Takšen podarek privabi mamici, če se ni že prej stajal v ustih sladkosnedeževih, dobrosrčen nasmeh na zadovoljno lice in izdatno poviša renomê štacunarju. Ali kdo, razven modrega Plaznika, bo zameril Potrati táko politiko in našim mamicam táko kratkovidnost? Saj vidimo podobno politiko, kakó preširno sedí na merodajnem mestu, in podobno kratkovidnost pri vsem národu, kateremu se za ogromne obete, darovane na oltar skupne domovine, podá časih kak malovreden rožič, časih pa figa. Po besedah Plaznikovih zna Potrata postreči tudi odrastlim: deklínam daruje kar zastonj po vatlu trakóv, fantinom pa, kakor nanese kupčija, ali tobačni mehur, ali rinčico za uho, ali košček rdečega mijla. Stare, trde možake, kolikor mogoče dolgo zadržava v prodajalnici. Mencaje si roke vpraša: »Kakó pa kaj Vi, ôčka?« — ali pa: »Kaj bova pa midva, ôčka?« In vsak se pri njem rad pomudí. Žganje ima znamenito, in časih ga nalije zastonj; zastonj pa bi naš kmet še sovraženi rubelj rad vzel — in ko bi mu ga vrag prinesel na repu.

Ko je Plaznik takó prerešetal Potrato, pogledala sva na Bavčkovo hišo, stoječo ob cesti précej pod Plaznikovo. Ta hiša je čepela takó tožno tik neprestopne luže in kupa gnoja, kakor bi solze točila po slavni preteklosti. Skoncema ji je molela iz podstrešnih lin slama v beli svet; jedno okno je bilo zdolaj zamašeno s krpami, zgoraj

pa zalepljeno s popirjem. Vprašal sem Plaznika, kakó je kaj pri Bavčkovih.

»A, Bavček,« dejal je Plaznik, »ta je pa zagazil takó, da se ne bo izkopal nikdar več. Kakšno posestvo je imel nekdaj in kakšno ima sedaj! Glejte, ob slémeni mu je dež že razril in razmil pazdír in že se vidi sléme. Ej, slábo znamenje je to za gospodarja, kaj mislite; povsod že rijejo króvnice izpod slame, jeséni mu bo pa silila móča na mizo. Ta je pa res zabredel!«

»Ali je zapravil popivajoč in prepevajoč?« sem vprašal.

»Zapil ni, ampak zagospodaril. Gôzde je že pred leti takó oskubel, da mora sedaj drago kupovati drva. Lani je popravljal pòd, pa je moral kupiti potrebnega lesá za pódnice. Takšen gospodar . . . Spomladi je prodal travnik in jeséni govejo živino. ‚Čemu mi bo‘, dejal je, ‚stala živina čez zimo v hlevu, ko klaje nimam dosti? Mari prodam živino in jo kupim spomladi, ko se začne paša; dobiček imam dvojen: nobenega dela ni po zimi z živino, in klajo, kolikor je je, tudi lahko spravim v denar.‘ Takó je modroval lansko jesen in takó je tudi storil. Po zimi pa se mu je ubil denar, kateri je prejel za živino, in spomladi ni bilo nì denarja, nì živine, gnoja za njive pa tudi ne. Oh, ti hudimanska pošast, kakó ga je bila res premotila. Dvojno škodo ima sedaj.«

»Pa take škode še poravnati ni môči.«

»Zlepa ne. Bavček pojde na boben, ne bo nikoli dolgo. Ta-le vrt pod hišo bom kupil od njega. Hišico bi si tam-le rad postavil, da bom imel na stara leta svoj kot. Saj véste, kakó se godí staremu človeku, kadar gospodarijo mladi.«

»Vi ste moder, daljnoviden gospodar,« sem dejal.

»Človek se še na svoje otroke ne more zanesti,« odgovoril je Plaznik.

Ugajal mi je njega zdravi pesimizem.

Pogledal sem na Andrejčevo hišo, prelestno in vabno za tujce in domačine. Andrejec je pokazal, da je prijatelj slikarske umetnosti in da umé spajati lepoto s haskom: na končni zid hiše svoje je dal naslikati poleg pásjaka sedečega psa z dolgim jezikom, na prednji stráni pa ima na zidu svetega Florijana, ki nas váruje časnega in večnega ognja. Vštric svetnika je naslikan venec od zelene trave in rdečih rož, znamenje, da je gostilna v hiši. Nad vse ljubim fizijonomijo takih hiš; svoje dní sem marsikako nedeljo popóludne presedel za Andrejčevo mizo in gledal, kakó pleše pri cvileči harmoniki vtopljena v nepopisno radost slovenska deva »oberštajeriš«.

»Kaj pa pri Andrejci — ali je še takšna reč, kakeršna je bila časih?« sem vprašal Plaznika,

»Ali Andrejče — oh, ta pa zna, ta. Ta bo vso vás ugnal v kozji rog. Zavoljo meje živim ž njim v prepiru, pa se bova pobotala brez tožbe. Kaj bi jezične dóhtarje pasel z denarjem, ko ne opravim ničesar. O, to je ptiček, in kake gozde ima! ‚Les‘, pravi, ‚imel bo zmeraj svojo veljavo; drugi boste hodili pónj v Trst, jaz pa v svoj gozd za Lipovcem. Še dragó ga vam bom prodajal!‘ Ta ne izpustí nikdar več, kar dobí v svoje roke.«

Pri Plazniku sem našel vsa dobra svojstva našega kmeta: ukaželje, radovednost, gostoljubnost, štedljivost in prebrisanost. Dozdeva se mi, da je on poleti drugačen človek, kakor pozimi. Poleti so vse njegove misli pri gospodarstvu: ali pretehtuje svojo imovino, ali se pa v duhu bavi z gospodarjenjem sosedov, graja in hvali. Pri tem kaže resen obraz, na katerem se bere trud, skrb in pot in če mu uide časih kaka šegava beseda, tiče se gotovo kakor si bodi gospodarskih stvarij. Pozimi pa se ves preleví. Domišljija njegova nima toliko tehtovitih resnih stvarij, da bi se ukvarjala ž njimi, dela prenehajo, prigospodarjeno leží v shrambah, čas odmóra in počitka je napočil. Takrat Plaznik rad sedéva za mizo in posluša povesti beračev, cunjarjev in potnikov o široširnem svetu in njega homatijah. Njegov obraz se v take čase razveselí, šegavost se mu razigra, jezik razveže in sam pripoveduje, kaj je kdaj tu ali tam videl in slišal. Pa tudi po zimi se v njegovih besedah spozna gospodarska duša in vir njegovih mislij se izlije napósled vselej na kak vrt, trávnik, spašnik, v gozd ali na kak zélnik. Stopite po zimi v njegovo hišo, prepričali se boste, da govorim resnico. Izvolite, idite v duhu z menoj! —

Minulo zimo baveč se v Krašnji, nisem zamudil posetiti Plaznika. Bila je nedelja popóludne. Duh po kislini in tisto gosto, zaduhlo ozračje, ki nevajenemu človeku priskúti bivanje v kmetski hiši, puhnilo je váme, ko sem odprl vrata. Prišel sem prezgodaj, ker Plaznik in Plaznica sta bila s sinom Antonom še pri krščanskem nauku. V izbi so bile navzočne štiri osebe. Na klópi v kotu je čepela stara Plaznica v rjavi kočemajki, prevezana z majolkasto ruto. Pod klopjó pri pêči je sedela dveletna deklica, premetavala lesenega zajca in v jednomér pela: »ajajá, ajajá«; okoli nje se je smukala in murlikala mačka. Pri stolu je stal Plaznikov mlajši sinček, svetlolas in drobnoličen, in preobračal je liste nekih svetih bukev, iskaje podob. Nad čeléšnikom je molela izpod sive suknje bosa noga s črnim podplatom; globoko hropenje se je slišalo izza pečí; tam je nekdo spal, odet s sivo suknjo,

Na moj pozdrav mi ni nihče odgovoril, kakor duh Hamletovega očeta je pokimala v kotu starka in izvlekla izpod krpe pipico nosogrejko. Tesnota obide človeka pri srci in osamljen se čuti, če zajde med stare, za ta svet odmrle ljudí, in med otroke, ki živé v svojih, odraslemu človeku že tujih sanjah. Poskusil sem to tesnobo pregnati s kakim pogovorom. Stopil sem k dečku in ga vprašal:

»Kaj pa ti pregleduješ, mali?«

»Tukaj-le . . . tega-le hočejo pa v vodnják bacniti,« odgovoril je dečko, kazaje na podobo Egiptovskega Jožefa.

»Kdo ga hoče?«

»Ti-le . . . bratje njegovi. Že ga držé.«

»Bratje? . . . A — á — brezbožniki! — Kdo si pa ti?«

»Plaznikov Janček sem.«

»Koliko si star?«

»Toliko, kolikor dôli Mohorčkova Francika; tisto pa ne vem koliko je ona.«

»Plaznikov je Plaznikov, zató pa odgovarja takó modro«, oglasila se je starka iz kota. »Oni-le gôri . . . sveti Janez Krstník je pa patron njegov.«

Pogledal sem podobe, pribite na steno nad mizo. Bil je tu naslikan beg v Egipet, sveti Janez Krstník, držeč v naróčaji ovčico, kateri je »umetnik« izvolil narediti konjsko glavo, sveti Mihael s téhtnico za naša dejanja, sveti Peter z liso na čelu in drugi. Da bi prečital napis, vzpel sem se k podobi, ki je predstavljala na moč pobožno svetnico, držečo v rokah neznanske kléšče.

»Tista je pa sveta Polona, pomočnica za zobé,« začela je razlagati starka. »Poleg je sveti Štefan, konjski váruh; tista sta pa sveta brata Valentin in Peregrin, braníta nas neznanih boleznij in bolečin! Zraven je sveti Ureh, pomočnik v mrzličini bolezni.«

»Ali pomaga?« sem vprašal gledaje na svetnika.

»O pomaga, pomaga; vero treba imeti in priporočiti se mu, pa rad pomaga,« prikimala je starka in si prižgala nosogrejko. »Oni je pa sveti Anton, dober za prašíčke,« poučevala je dalje. »Ta tukaj gôri je sveti Hrômelj, ki dela strelo in točo. Vi ne verjamete? Sevé, videl še ni nihče, kakó dela, ampak slišati je pred húdo uro, kakor bi kdo gôri v oblakih gonil brus, in takrat, pravijo, brusi se za nas šiba božja.« —

Ko sem se na tak način seznanil s pomočniki in zaščitniki Plaznikove hiše, jel sem se ogledovati po izbi. Tu so se nahajale naj-

različnejše stvarí v bujnem neredu. Pa zaradi tega nereda Plazniku ne bom očital nemarnosti. Res mi skupina mnogovrstnih stvarij, razmetanih in raztresenih po njegovi izbi, ni predstavljala take harmonične celote, kakeršno predstavljajo zbrani udje slavnega pesnika, vender pa si kmetske hiše brez slikovite zbirke predmetov, ki so potrebni pri gospodarstvu, niti misliti ne morem. Pod klopjó pri pêči je ležalo zraven dekletca celo krdelo raznokalibernih čevljev in šóljnov, na drugi stráni peči se je sušilo nekaj boróvih, višnjevkastih polén za luč; na drogeh okoli pečí so bile poobešene tri vrste rmene koruze in raznovrstna obleka. Ob zidu pri vratih je slonela metla poleg vreče žita; za klop je bila vtaknena sekira poleg čopice in dleta; pod oknom je ležal star klobuk poleg zakajene svetilnice, potemnelega ogledala, butarice špalovja, praznega kôrca in nedogorele trske. Izza kadúnj z narezano repo je gledal locánj jerbaščka za šivanje; ob stráni sta drugovala skledica vode in pehar suhih hrušek. Za mizo je ležala knjiga »Zgodovina katoliške cerkve« poleg obrabljene krtače in ogóljene nogavice. Na polici pod oknom se je valjala različna drobnjáv: zamašek, zarjavelo peró, koščék mijla, pipec, naprstek, žeblji, gómbi, nekaj mrtvih muh in berilo za ljudske šole. Pogledal sem v berilo in poučil se iz njega, da ima človek očí zato, da gleda, da mu tičí nos sredi obraza, pod nosom pa da so usta, v katera devljemo jed in pijačo. »Oh, kake modrosti,« dejal sem sam v sebi, »in pa zdravega realizma učí se sedaj mladina!« Na omarico je bila nabita odprta pratika, polég nje so visele dvoje brojaníce. Tudi v pratiko sem pogledal; iz nje sem razbral, da mora biti dan svete Barbare za Plaznikovo gospodarstvo važen in spomina vreden, ker je bil debelo začrknen. Očrnela ura na zidu je leno ščrkala poleg rešeta, ki je visel na zidu zraven torbice za šolske knjige in kravjega lanca. V kotu pod starko je stala prazna zibel, ob stráni stolček na treh nogah.

Ravno sem bil dobro razmotril izbo, ko so vstopili Plaznik, Plaznica in Anton. (Pisatelj meni, da pride zaželena oseba k njemu vselej ravno ob pravem času, kar pa čitatelja ne ovira, da ne bi imel o tej stvári drugačnih, časih povse nasprotnih mislij.) Ko me je Plaznik ugledal, pritrknil je naglo z glavo, presukal klobuk z desne na levo, pomolil mi jekleno desnico in vzkliknil: »Ek — bigèc! — Kraksen? Kraksen?« Takó on pozdravlja vse ljudí, o katerih vé, da za silo razumó nemški, če pridejo iz tujih krajev nazaj v domačo vás Krašnjo, kateri so čudni Nemci dali ime »Kraxen«. Ko se je desnica moja seznanila s Plazničino in Antonovo in sem povedal, da se mi godí takó in takó, posadili so me za mizo. Plaznik je stopil k pêči, vzel trsko,

in potrkal ž njo na podplat, moleč nad čeléšnikom, na kar se je ótel, zategnen samoglasnik zaslišal za pečjó. Nekaj trenutkov zatem se je pokazala izpod sive suknje zatekla glava, ki ni bila nikogar druzega, kakor starca meni že od nekdaj znanega, katerega nekateri imenujejo Krókarjevega Martina, drugi pa veličajo za kirazirja.

»Hej, Martin, ali nisi nič lačen, pridi k mizi, nam boš povedal kàj!« zaklical je Plaznik. Martin je zlezel na čeléšnik, kjer se je vzdihujé — poslavljal s sladkim spancem.

»Ovbe, res, povejte, kakó je kàj v Bosni,« pričel je gospodar in sédel za mizo. »Vsakdo, ki pride od dôli, vé toliko povedati. Kakšna je prst dôli, ali je črna, ali rjava, ali kakšna?«

»Večinoma rjava,« sem odgovoril.

»Ali je suha, ali mastna?«

»Mastna.«

»Hentejte . . . je že res takó, kakor je pravil Plahútnikov Bolantin, da se dôli brazda svéti, kakor obilo zabelen žganec.«

»Res, res. Po ravnih, rodovitih krajih mora poljedelec čakati. da mu solnčna gorkota osuší razorano zemljo, prej ne more zavleči sémena.«

»Tisto pa tudi ni prida. Zdaj . . . recimo, časih je po štirinajst dnij vreme oblačno in deževno, pa se kar zamudí setev.«

»Pripetí se tudi to.«

»Bog vé, ali je res kaj li . . . Bolantin je pravil, da dôli orjó s štirimi volí ali konji in da gre po pet ljudij k plugu. Ko pa urežejo jedno brazdo, sédejo v senco, naredé ogenj in kuhati začno črno kavo, katero neki zeló radi pijejo. In takó da orjejo jedno njivo po ves teden.«

»Saj res, nekateri blizu takó obdelujejo zemljo.«

Gospodar je zmajeval z glavo, ker ni mu bilo všeč táko gospodarjenje. Plaznica je postavila na mizo bokal tòlkovca in pol hleba črnega kruha. Potem je vzela hčerko v naróčaj in prisedla k mizi. —

»V Bosni so samí Turčini, kàj ne?« vprašal je Plaznik.

»Ne samí; živé tam tudi starovérci.«

»Starovérci? . . . Ali tisti tudi kàj molijo?« vprašala je prestrašena Plaznica.

»Molijo, molijo, saj so kristjani,« potolažil sem skrbno ženíco.

»Tisto vam pa jaz povem, kakó molijo,« začul se je gromki glas Martinov.

»No, pa ti povej, Martin, saj ti si tudi izkusil svetá, hoj, hoj!« dejal je Plaznik.

Martin je stopil s čeléšnika in se približal mizi.

»Kakó molijo? . . . Jeden počasi moli naprej: ‚brdájs — brdájs — brdájs!‘ — drugi pa hitro godejo za njim: ‚dru, dru, dru!‘«

»Hm . . . kakšna je pa že tista molitev?« vprašala je Plaznica in nagubančilo in obsenčilo se je nje čelo.

»A . . . takó molijo.«

»Ne vem . . . jaz sem starovérce videl po cerkvah in zeló pobožni so se mi zdeli. Posebno mi je ugajalo njih cerkveno petje,« omenil sem.

»Tisto je pa res, da tudi starovérci poznajo Bogá in devico Marijo,« dejal je Martin.

»Kje ste pa videli starovérce?« vprašal sem.

»Na Ogrskem in v Banatu.«

»Česa ste pa tam iskali?«

»Glejte, gospod . . . Vi ste gospod in Vam tudi gospod rečem. O jaz vem in poznam . . . Vi ste gèr — gèr!« (Martin je, kakor vsak naš človek, rad pokazal drobtinice, katere je ponabral na tujem.) »Jaz sem pa uboga reva, ki moledujem okoli dobrih ljudij in tudi Vas še poprosim darú.« Poslednje besede je govoril ponižano in pridurneno, potem pa pristavil s preletečim glasom: »V mladosti svoji sem bil pa — ‚Nikolaj-karazir‘ . . . ej — ej! . . . Dà!«

Tu je Martin iztegnil desnico, dvignil jo in razprostrl predpotopne prste, lopnil se ob prsi in takó čudno pogledal náme od zdolaj gôri, da sta še Plaznik in Plaznica radovedna uprla v mé očí, kakor bi hotela razbrati, kaj mislim o nenavadnem móži.

Nisem utegnil izraziti svojega začudenja. »Nikolaj-karazir« je sédel na stol póleg mene in pričel svoje povestvovanje, pri čémer je več krat brisal svoja ustna. Temu je bil kriv »redki plot« njegovih zób, kakor blagovolijo izražati se podlistkarji.

»V mladosti svoji,« pripovedoval je kirazir mahaje z roko, »prehodil sem, kaj pravim prehodil, na konji sem prejahal vso deželo ogrsko. Služil sem v polku Nikolajevih kirazirjev trinajst let, osem mesecev in pet dnij. To imam napisano in s pečátom potrjeno in ranjki gospod Jurij so mi samí prebrali. Ta gospod so me pa čislali, ker sem si dal tisti večer, predno sem šel k vojakom, odpreti cerkev in sem se poslovil s farnim patronom svetim Tomažem, ki me je tudi srečno privedel nazaj v našo faro. Nisem šel iz fare, kakor kak pogan, ne!« (Ugriznil sem se v ustna, ker se o podobnih prilikah nič

nisem poslavljal s preljubim svetim Tomažem.) Dà, kirazir sem bil — zdaj sem pa star siromak, saj od Vas dobim tudi kàj vbogajme! Ne zamerite!«

Nisem zameril starcu.

»Ali veste, kje je na Ogrskem Kapolna?« vprašal me je.

»Kapolna pod Biškovcem? Kaj bi ne védel?«

»Pri Kapolni sem bil v bitvi devetinštiridesetega leta in pri Temešvaru v drugem škadronu Nikolajevih kirazirjev. Dà, bil sem, nič ne lažem, kakor drugi, ki so tudi hodili po svetu!«

Blagovoljni čitatelj pozna človeštvo v obče in naše preproste ljudi posebej, torej lehko sam ugane, katere besede je kirazir posebno naglašal. Vsakomu, ki je hodil po svetu, svetujem pa, naj bode oprezen, če pripoveduje o svetu in svetovnih dogodkih, ker zvedeni in natančni junaki bivajo po naših vaseh, korenjaki, ki imajo kdàj tudi razburjene živce in vselej trde, krepke pestí.

»Pri Kapolni je bil naš polk v ognji,« nadaljeval je Martin zastavno, važno in samosvestno, »in polovica naših ljudij je padla. Kakor je res, tekó povem! O, kakó smo se bíli, koliko smo takrat prelili krví . . . tega vam, ljudje božji, ne morem dopovedati. Kaj menite — kadar od vseh stranij grmé kanoni in udari kobalarija, takrat ni môči obdržati čilega konja. Ko zažvenketajo gôle sablje . . . ej — tu ni več nobene skrbí . . . smrt ali življenje . . . kaj to mari? — Bizom terémtete!«

Oj, kakó so se iskrile starini očí o navdušenem, pesniškem spominu na cvetočo mladost, na viharne dneve, v katere ga je zanesla usoda. Nisem se nádejal takega napliva pri preprostem, starem človeku. Kakó je deloval z roko, kakor da drží v nji bridko sabljo, udriha, bôde, seka, morí in kólje. Udaril je s pestjó takó silno ob orehovo mizo, da je zazvenelo okno. Plaznica je nepremično zrla v Martina, strastno tiščeč k sebi hčerko, ki je v stráhu zaplakala. Janček je zveraje se ob Plazničinem krilu plašno pogledaval na starega kirazirja. Plazniku je bila glava težka, pripognila se je tiho k mizi in položil jo je na sklenene roke.

»Pri Temešvaru pa nismo prišli v ogenj,« pripovedoval je kirazir z umirjenim glasom. »Kakor je res, takó povem! (Te besede je Martin večkrat ponavljal.) »Stali smo v zatišji nekega gozda in čakali povelja, da udarimo, pa tam so nam pomagali že Rusje, in opravljeno je bilo brez Nikolajevih kirazirjev. Pa tudi pri Temešvaru sem videl, kaj je vojska. Stali smo takó in čakali, čakali in gledali od jutra do večera. Za pol streljája od nas pa je peljala pot ozka

kakor ta miza in po nji je šel voz za vozom; in na vozeh so bili sámi ranjeni vojaki. Nekateri je ležal, drugi slonel takó, ali sedèl. In glejte . . . jeden voz se je prebrnil in razven voznika nikogar ni, ki bi pomogel ranjencem. Naš polkovnik pa je précej ukazal zlesti s kónj petim možém in iti na pomagaj, in med temi sem bil tudi jaz. Tetê, magarska tica ti . . . dosti sem že nakladal prej in pozneje, pa takó še nikdar ne.«

»Ali so bili težkí?« vprašal je Plaznik.

»Hoj, težkí! . . . Sámi Rusje so bili, moční, težkí ljudje in zarastli, kakor sveti Hrômelj, pohabljeni pa takó, da se nobeden še geniti ni mogel. Takrat sem se pa prepričal, da tudi starovérci niso pogani.«

»Kaj so bili tisti starovérci?« vprašala je Plaznica.

»Starovérci! Rusje so sámi starovérci. Ali dveh tistih ne pozabim nikoli. Jeden je imel strel v prsih. Pa smo tudi njega dvignili in klical je na pomagaj Bogá in devico Marijo, klical takó, da bi se bil smilil zverini. ‚Kijó peščerska mati božja, kijó-peščerska mati božja!‘ je klical v jednomér in stiskal škapulir na krvave prsi.«

»O, Ježeš — Ježeš!« vzdihnila je Plaznica.

»Drugi nam je umrl na tleh. V smrtnih težavah je hotel še glavo dvigniti, pa sem mu pomogel in podstavil takó-le roko. Gledal sem mu v obraz; ali ni mogel iztrpeti mojega pogleda in rekel mi je, kakor vam tukaj zdaj povem: — ‚Ne glej mi takó v oči!‘ — Liki takó je dejal. Po teh besedah mu je omahnila glava, vzdihnil je še in dal dušo Bogú.

»Kaj . . . ali ste vse naložili?« vprašal je gospodar kakor v sanjah.

O . . . naložili, naložili.«

»Ali tudi mrtveca?«

»Mrtveca tudi.«

»Kaj pa potlej?«

»Nič . . . voznik je pognal in jih peljal dalje.«

»Kam jih je neki peljal?«

»Kam bo siromake peljal . . . v nebesa, ali sam Bog vé, kam.«

Nastalo je kratko molčanje. Vsi smo zamakneni zrli v temni obraz Nikolajevega kirazirja. Plaznica je porinila poln kozarec vina prédenj.

Ali v kmetski hiši, pri zdravih, delavnih, nerazvajenih ljudeh, ki še niso sužnji mehkužnih književnih izdelkov, ni prostora sentimentalnosti. Plaznik se je je otresel z besedami;

»Grozna je vojska, kaj menite, ljubi moji! Bog dàj ljubi mir povsod in tudi med kralji in cesarji!« Vzravnal se je za mizo. »Tonče, idi, idi poklàst živini, pa suknjo obleci!« dejal je Antonu, čvrstemu rdečeličnemu mladeniču, ki se je na klópi gostíl s suhimi hruškami.

„Čemu mi bo suknja?« odgovoril je sin.

»Goloròk pa nikar ne hôdi, mraz je, voda gre kar na kùp.«

»Saj Vas tudi ne zebe v lice, čeravno ste gololici.«

»Glej ga, káko mi pové!«

»Tisto je le razvada taka, če kdo zmiraj tičí v suknji. Gospôda naj nosi suknje,« rekel je Anton in odšel goloròk.

Plazniku je bila prilika, pozvedavati o svetu. Zopet je položil glavo na sklenene roke in pričel:

»Takó bi dejal: — Rus, tisto mora biti hud naródec, ne vem pa ne!«

»O, hud, hud! Napoljóna je ugnal, katerega nobeden drug ustrahovati ni mogel,« odgovoril je Martin.

»O Napoljónu sem pa še v pridigi slišala,« pristavila je Plaznica. »Tisti je neki pogubil veliko duš kristjanskih in preganjal je tudi papeža.«

»Preganjal je papeža in razmèl vse kralje in cesarje.«

»Torej Rusa pa le ni strl, dejal si,« omenil je Plaznik.

»Sevé, kakó ga bo, če se mu je pa skril za Mrzlo mórje.«

»Glej ga, hudíka!«

»Napoljón ni poznal rusovskega svetá in morjá, pa je udaril na ladjah čez mórje za Rusom. Ko je bil sredi Mrzlega mórja, je pa čez noč zamrznilo in ladje so bile v led kakor ukovane. Rusje so navajeni hoditi po lédu, kakor mi po cesti, in planili so nánj od vseh stranij in potolkli njegove vojske. Napoljón je bežal v puščavo in je v brlogu pod skalo delal pokoro za svoje grehe. Vender pa pravijo, da on ni vzveličan, ne vé se pa ne!« . . .

»Ti . . . dôli na Ogrskem je raván svet,« povzel je Plaznik po kratkem premolku.

»Sáma ravnina.«

»Dôli je Donava, tista vélika reka . . . Moj ranjki oče so videli tudi dosti ljudij in zémelj, Bog jim dàj nebesa . . . Tam-le na čeléšniku so kàj radi sedévali in pripovedovali iz svojega vojaškega življenja. Pravili so nam, da so šli péš čez Donavo, pa ne po môstu.«

»Hudíka, jaz sem pa dvakrat jahal čéznjo, pa tudi ne čez kak most, ampak kar takó čez.«

»I, kakó že?« začudila se je Plaznica. »V bengéljih se bere takó, da se je zgodil čudež tak, da so hodili po morji, kakor po suhem.«

»Glej . . . jaz sem pa čez Donavo jahal brez čudeža — po lédu.

»Moj oče so šli tudi po lédu čez. Tista reka pa po zimi trdo zamrzne.«

»Dà, ob hudi zimi, sicer pa ne.«

»Oče so služili pri péščih na Hrovaškem in nekje daleč dôli še ónostran Ogrskega, blizu tam, kjer biva sam Rmán.«

»Rmána je pa spomladi vse zeleno pred našim uljnakom,« priteknila je Plaznica.

»Tudi so ljudje, katerim se pravi Rmáni, samó mi prav ne vemo, kje. Na okó so neki takšni, kakor medvedje: temne poltí so in kožuhe nosijo narobe.«

»Pa buče jedó, surove. O, poznam, poznam!« pristavil je vzneseno kirazir in pritrdil z glavo.

»Hm, da so na svetu tudi taki ljudje, ki buče jedó,« pridejala je Plaznica. »Pri nas jih dajemo svinjam.«

»Ogrskega svetá pa ranjki oče kar nahvaliti niso mogli: dôli pšenica obilo rodí, pa sená je dosti. Dôli so lahko trdni kmetje. Ej, da imamo pri nas tak svet!« Plunil je Plaznik in urezal kirazirju kos kruha.

»Tudi tvoja zemlja ni slaba«, dejal je Martin, zvečé ajdov kruh.

»A . . . še za ajdo ni! Kaj bi v teh plitvih bregéh!«

»Pa jo znaš obdelavati. Ti si pravi gospodar!«

»Takšen, kakor drugi.«

»Ni res. Le poglej Bavčka, kakšno posestvo je imel in kakó je je zapektàl.«

»Zdaj mu pa sin kôstanj nosi po vaséh in prodaja ter očeta opravlja,« primeknila je Plaznica.

»Oj, Plaznik, ti znaš, ti imaš pratiko v glavi, ti bi muhe koval, ko bi ti kdo delal podkvé,« pohvalil je kirazir in izpil kozarec tòlkovca. Gospodarju in gospodinji se je taka hvala zdela prilična, primerna in upravičena. Smijoč pogled je letel od Plaznika na Plaznico in obratno. Ta zadovoljni pogled mi je povedal, da so pri Plaznikovih še vse shrambe polne lanskih pridelkov, da od lanske pšenice niti zrna prodali niso, da stojí v hlevu devet repov govédi — toliko jih ni bilo še nobeno zimo — in da se je dolgo zaželeni Bavčkov vrt že pripojil Plaznikovini. —

»Martin, res, tega nam še nisi nikoli povedal, ali si pri vojakih kdàj ukradel kàj in pofulil?« vprašal je Plaznik. »Svoje dní je šlo po

naši dolini toliko vojaka na Laško in nazaj, in kradli so pri nas takó nazarensko, kar se je dalo.«

Kirazir je pogoltnil drobec kruha in se prihuljeno posmijal. »Ukradel nisem, kar takó sem vzel!«

»Pa nisi bil nič kaznovan, je li?«

»O kaznovan, čeravno je bilo ob vojskinem času; pa kar po nedolžnem so me zaprli.«

»Po nedolžnem? Kakó li?«

»To je bilo takó. Nekega dné smo jezdili takó čez polje v neko vás, kjer smo ostali štirinajst dnij. Ob stráni škadrona je jahal naš kapetan in gledal po naših konjih; posebno na mojega se je bil nateknil: zdel se mu je menda bolj suh, kakor drugi. ‚To pa že ni prida,‘ mislil sem si, ‚bo pa že zopet raport ali vizita.‘ Ali kapetan je bil tisti dan dobre volje. ‚Kirazir Urbanija‘, zavpil je — mene pišejo za Urbanijo — ‚kirazir Urbanija, poglej na levo in pazi, da te ne ugrizne óna detelja. Ali jo vidiš?‘« —

»Oj, ti premiljón, ti . . . kakó te je pa napeljaval!« vzkliknil je Plaznik in pridvignil klobuk.

»Vidim, gospod kapetan« — odgovoril sem. Pokimal je z glavo in oddirjal, kakor veter. Ogledaval sem tisto deteljo . . . suha je bila in v kupu in prav blizu vasí. — ‚Že vem, že dobro‘ — mislim si. Povem tovarišem, kakó in kaj. Po nôči, ko je v vási že vse spalo, odpravili smo se z vozom samótež po deteljo in vso smo naložili. Kakor je res, takó povem! Nametali smo jo konjem, da je bilo veselje. O ti magarska tica ti . . . kaj se je zgodilo? Vsi konji so od nje zboleli. Glejte, tista detelja je bila prepozno pokošena in taki oprhnejo pri tleh vsa peresca.«

»A hudimana . . . taka pa že ni za žival ne,« potrdil je Plaznik,

»Drugi dan sem stal pri raportu. Kapetan je razgrajal náme, zakaj nisem pogledal, kaj sem ukradel. ‚Hudíka‘, sem si mislil, ‚kakó bom pogledal, ko je bilo tačas, kadar sem kradel, taka temà, kakor v peklu.‘ Toda rekel nisem ničesar, potulil sem se in šel v ječo. Pet dnij sem sedèl. Pa je kapetan sprevidel, da mi je storil krivico. Ko je bila vojska končana, vzel me je k sebi za ordinanca. Druzega posla nisem imel pri njem, kakor obleko sem mu krtačil in njegovega psa sem vodil na izprehod. To vam je bil čuden človek . . . tak . . . oh! Imel je tri izbe za stanovanje. V prvi so bili sámi čevlji, kakih petdeset parov, za vrstjo postavljeni ob steni, v drugi izbi so se nahajala sáma sêdla, vajeti in uzde, v tretji je pa spal. Če je prišel po nôči domóv in je ležal njegov pes na postelji, pustil je psa v miru po-

čivati, sam pa je légel na tla na konjska pregrinjala in si dèl sêdlo pod glavo. Tak človek je bil.«

»Ali je bil prismojen, ali kaj?« vprašala je Plaznica.

»Čuden človek je bil in dober. Ko sem šel od vojakov domóv, podaril mi je deset goldinarjev in dvoje čevlje.«

»Glej, dobro se ti je obnesel,« dejal je Plaznik in pritrknil z glavo.

»Ni bil prismojen, ne. Pri toliko gospodarjih sem pozneje služil, pa nikoli nisem dobil vkupe deset goldinarjev.« Spomin na darežljivega kapetana in na davno minule čase je privabil solzo v kirazirjevo okó. »Prav človek je bil tisti. Bog vé, ali še živí in kje je.«

Martin je pogledal náme, kakor bi pričakoval od mene kakega poročila o svojem kapetanu. Žàl, da nikjer nisem naletel na dobrodušnega čudaka.

»Glejte«, obrnil se je kirazir k meni, »nikdar še nisem bil pijan belega kruha, vender pa lehko rečem, da se mi je godilo pri vojakih še najbolje. Ko bi le vedno ne bil mislil na dom, na krašenjske in moravške hribe, kdaj jih bom zopet videl. Kakor je res, takó povem: pravega dóma nisem imel nikjer; predno sem šel k vojakom, služil sem tu in tam pri gospodarjih; ali navajen sem bil teh krajev. Zdaj na stara leta pa brnjám pri dobrih ljudeh in največ sem še pri Plazniku. Naj mu povrne Bog stotero, kar je meni revežu storil dobrega. Smréčja ali jélšja še nadrobim za stéljo, ali živini prinesem klaje, ali poleno razcepim za luč, ali pazim na otroke, za težka dela pa nisem več, takó sem opešal. Soseska bi me morala živíti, pa čemu, rajši sam lazim okoli, saj je še dosti dobrih ljudij na svetu . . . Oj — oj . . . kakó me je zgrabilo v nogi . . . to je moj večni spomin na zimo oseminštiridesetega leta. Naj komárijo drugi po svetu, záme je po zimi za pečjó najbolje.« Rekši je kirazir vstal in švépal za peč.

Do trdega mraka sem sedèl pri Plaznikovih. Gospodar je navrnil govorico zopet na Bosno: vprašal me je, če dôli rase ajda, če rodí sadje, če Bošnjaki tudi slamnike nosijo, če je res, kakor je pravil Plahútnikov Bolantin, da prinese Bošnjak po dva naróčaja drv na konji v mesto na pródajo, če zahaja dôli solnce tudi na notranje kraje. Tudi Plaznica se je vtikala v pogovor, pa ona ni kazala tiste ukaželjnosti, kakor nje mož, ki se ni mogel načuditi svétu, da je takó mnogovrsten in pisan, ona je kazala bolj mišljenje tistih ljudij, ki učé, da le jedno je potrebno in da za tem jednim naj vrè vse človeštvo.

Kirazir je že smrčal za pečjó, ko sem se poslavljal s Plaznikovimi. —

Bog te živi, kmetska hiša slovenska! Tvoji sinovi na tujem te ne morejo pozabiti. Kadar se te spominjam, vprašam te, ali si srečna zdaj, ali te ne bodo poplavili novodôbni zakoni, ali ti bo kàj pomogla nova šola, ali ti je res, kakor pravijo stari očanci, cvetela prava sreča v minulosti, v časih poštenja, preprostosti in najivnosti, takrat, ko še ni bilo toliko davkov in gospôde, toliko tovarn in železnic, dividend in superdividend, spekulantov in sleparstva? . . . Bog te nam ohrani, ti jedini steber národu! Bog te živi! Bog te živi!

Véli moj cvet.

1.

O spávaj in snivaj sladkó! . . .
Počási, ti vétrec pomládni,
Tihôtno šumévaj, lehnó
Čez grob mi predragi, čez hladni! . . .
O spávaj in snívaj
In pôkoj nebeski te krívaj . . .
Tu zunaj še vedno hrumí in šumí,
Prihaja, odhaja pomlád,
In cvetje za cvetjem dehtí in miní,
Rodí se, umira ž njim tóliko nád!
Tu dôli je mirno . . .
Nagiblje se solnce za tèmno goró,
In mrak že léga na zêmljo širno . . .
O spávaj in snívaj sladkó!

2.

Sloním ob lipo sámcat záse
In čakam . . . koga vender čakam?
Mrači se že; sloním še vedno
In mislim ter zamišljen plakam.

Lehkôtno po zelenih vejah
Večérna sápica šumeva,
In luna vzhaja tiho, nemo,
V daljíni béli križ obseva . . .

3.

Pomládna noč. Blesté se zvézde,
Dehtí vijole nežni cvet;
Zemljó objemlje sèn čarôben,
Sladkó počiva širni svet.

Zamán si ìščem jaz počitka.
Okó roseče mi bedí:
Spomin teží mi dušo jadno,
Spomin o njì, ki v grobu spí.

4.

Porúšeni načrti! . . . Jeden
Stojí še sam, ljubó gojèn;
Kar jih srcé sanjálo moje,
Med vsemi najmilejši sèn.

Oj, domovina! . . . Željam, mislim
Jedíno ti sredíšče si,
Samôtnega življenja mêni
Najdražje ti skrovíšče si!

Jos. Ant. Klemenčič.

V provinciji na Ruskem.

Spisal **dr. M. Murko.**

Potni spomini in vtiski.

(Dalje.)

neki vási sem videl ta-le nadpis: »Škola IMPERATORSKAGO vospitateljnago doma« (najdenškega zavóda.) Sam po sebi mi ni bil nov; saj sem že tolikokrat videl, da tudi člen vsakega znanostnega društva, ki imajo naslov »Imperatorskoe« in so tudi vsa kolikor toliko državna, na svoji vizitnici dá tiskati to besedico z večjimi in razstavljenimi črkami, o uradnikih še niti ne govorim.[1]) Ali tukaj je ta najivnost, za katero mora cesar tudi na podobi biti večji nego njegova okolica, dotirana že do najvišje stopinje, takó debelih in velikih črk še nisem videl.

Dober mesec potem sem šel mimo moskovskega vseučilišča, na katerem je tudi »Imperatorskij« dvakrat večji od »universitet« z antiobrenovičkim Srbom, ki se zavoljo tega uči na Ruskem, in sem videl, kakó že tak nadpis (koliko še pa je hujšega!) vpliva tudi na rusofilskega Srba; vzbudil je v njem čustvo jeze in dal priliko hudim opazkom; jaz sem se vsaj samó nasmehnil. To je brezdno, katero se še ne premosti takó skoro.

Ko sem dné 6. (18.) julija odpotoval, bilo je prelepo jutro, kakeršnega že dolgo nisem videl, ker po dolgem času je nastopilo res leto. Ne vem, je li to takó oživljalo moje srce, ali je delala samó priroda náme takó prijeten vtisek.

Imel sem namreč nepopisno veselje z nedogledno ravnino, s poljem, na katerem je dozorevalo žito (pšenica v tem kraji že ne raste), z zelenimi travniki, po katerih je ravno na mnogih mestih kôsa cvetlicam pela smrtno pesem, in z gostimi lesi z malim drevjem. To je namreč vse, kar vidite na dvajstiverstnem poti, sploh na vsem obzorji, katero doseza vaše okó, in to ima vender svoje posebne lepote! Prijetnih čutov ne moti slaba cesta, če ne gledate nalašč njenega blata, sicer pa tudi kočijaž pridno izbira vselej lepši pot, ker jeden seženj v pravo od ceste, jeden seženj v levo tudi po travnikih, kaj pa to tukaj pomeni! Nekoliko neprijetno vplivajo v redkih vaséh ubožne koče, zmerom lesene, neobeljene, niti omazane, nakopičene na

[1]) Treba pa je omeniti, da ta besedica ne rabi pri vsaki priliki kakor pri nas. Pis.

jednem kupu, kar je ravno nasprotno stavbi ruskih mest. Kakó je rokodelstvo pokrivačev tukaj razvito, dokazujejo strehe, na katerih je razstlana slama, prosto obložena z drogi. Dimnikov tukaj ne poznajo. Kaka mora biti notranjost hiš, videl sem potem na postaji v gosposki sobi priporočenega mi »traktira«, kjer sem pil čaj. Bog nas váruj take zamazanosti in raztrganosti in legijonov teh muh!

Na jedni iz poznejših postaj me je kar prestrašil berač, ki ni pal samó na kolena pred menoj, ampak tudi »čelòm bìl«, da sem slišal udarec ob kamen. Spomnil sem se, kakó me je tudi streslo, ko sem prvikrat videl v Petrogradu Gogoljevega »Revizora«, h kateremu so pribežale trgovke tožit, ali se vsaj bolj z roko potikale tâl. Tu razumeješ, kaj pomeni »čelobitnaja«, kakor se je zvala prošnja k carju in sploh k višjim oblastnikom v dopetrovski Rusiji. Še danes ta po naših pojmih nedostojna vzhodna šega (grški προςκυνεῖν) ni iztrebljena, v mnogih krajih še kmetje pred uradniki »čelom bijejo«; v cerkvah pa je to itak znamenje prave pobožnosti.

II.

Na Volgi.

Kdor ni videl »matuške Volge«, ne vé, kaj je Rusija. Pojdimo tedaj tudi tja in prepričajmo se o resničnosti izreka: »Willst du den Dichter recht verstehen, musst du in des Dichters Lande gehen.« Vzrokov za potujočega filologa zatorej že dovolj, da združimo na tem potovanji koristno s prijetnim, ali pri meni je še poseben. Tudi v Kazan na Volgi se je zablodil rokopis »o sedmih modercih« ali modrijanih, kakor mi navadno pravimo, h katerim jaz prè osmega ali celó devetega iščem; takó zlobno opazko moral sem že nekolikokrat slišati, poslednjikrat tudi v Porečji iz nežnih ust.

Razven tega pa je po dolgem času vender nastopilo leto in kdo naj živí poleti v Moskvi? Vse beží iz nje na bližnje in daljne »dače« in meni je vsa bogata modrost, nakopičena po knjižnicah, zaprta. Zdaj morete le studirati, kaj je pervoprêstoljnaja stolica brez kanalizacije, kaj je nje prah ali pa nje blato. In takó sem po dvadnevnem prebivanji v Moskvi, kjer se hočem drugače ustaviti za delj časa, končno sklenil: »Ajdi dné 8. julija na Nižegorodskij kolodvor!« Že ta pot je zanimiv, saj imate iz sredine mesta dobro uro tja in čutite, kakó ogromno prostranstvo ono zajemlje. Vaš sopotnik iz gostilne vam tudi pohvali nove stavbe notranjega mesta: »Vot už sovsêm evropejskij gorod!«

Resnično! Vender skoro vas pripeljajo v take kraje, katere je že teže karakterizirati: hudobni ruski jeziki pravijo, da je Moskva »boljšàja derèvnja« (velika vas), drugi, posebno tujci, da je poluazijatsko ali celo azijatsko mesto. Da se res Aziji približujete, na to vas spominjajo na vse menj nego impozantnem kolodvoru mnogi Tatari, ki tudi potujejo v svoje Povolžje.

Vender pustimo za zdaj vse to, saj hočemo precèj dnij živeti v čisto drugih krajih, kjer bode novih vtiskov povsod zadosti. Žàl, da je že zopet treba zapreti se v železničini vagon — za celih šestnajst ur. Ali kaj je to! Po ruskih pojmih — skok! Biti tri ali še več dnij zaporedoma v vagonu, to se zdi junaško le takemu človeku kakor meni, ki sem lani iz domovine popal naravnost na severovzhod od Moskve v Jaroslov. Nevernim Tomažem lehko mahoma postrežim z jasnim dokazom: z nami se peljata dve gospé štirinajst ur daleč na svoje »dače«, kjer živita poleti. Prišla jima pa je v glavo »mala šala« in odpotovali sta v Moskvo, bili tam celih šest ur, nakupili v »Pasaži« nekoliko trakov in takih ženskam potrebnih rečij, in še konfektov, ki so na Ruskem dosti bolj v časti nego pri nas, in ajdi zopet nazaj.

Kaj bi rekli pri nas komu, ki bi se meni nič tebi nič odpeljal n. pr. iz Celja na Dunaj iz kapriznosti, kakor te dve Rusinji? »Russkija ženščiny!« Oglejmo si jih zaradi tega še bliže. Dobra misel je prišla starejši, moskovski »kupčihi«, ki ima že boljšo polovico let, da, morebiti celó kanonično starost za seboj. Da je bogata, razvidite iz nje pripovedovanj o loži v »boljšòm (velikem) teatrê« t. j. operi, in na sebi nosi zlatá in srebrá strašno mnogo, nje brasleti spominjajo že na verige največjega kôva. Oblečena je precèj po starem, ljubi stare zlate čase; dôba »krepostnàgo prava« (do osvobojenja kmetov 1861. l.) je bila prav lepa, ali sáma živí z vsem komfortom, katerega daje sodobna civilizacija in kadí — »papiroske« (cigaretke).

Kajenje med ženskami je v drugače čez mero konservativni Moskvi takó razširjeno, da se zdaj že temu več ne čudim; na boljvarih zažigajo cigaretke elegantne dame, tudi matere z deco pri sebi, na dvoréh in ulicah pa vidim takisto períce in take osebe v svoboden čas oblake proti nebu izpuščati, posebno ob nedeljah. Kadí tudi nje »podrùga« (tovarišica), dovoljno mlada in vesela, ali tudi nervozna, posebno zaradi tega, ker je, kakor že lehko razsodite, premalo spala; odšla je z dóma zapustivši móžu samó vest o svojem kratkem izletu. »Mužikov« (preprostih ljudij) se bojí. Nekoliko ima tudi prav; vsi, ki na postajah prihajajo in odhajajo, nosijo ga s seboj. V levo

namreč vidimo ogromne Morozovske fabrike — Moskovska in sploh notranje gubernije so središče posebno po uvedenji protekcijonizma bistro razvijajoče se industrije — kjer národ »guljajet«, kajti danes je tam kak mestni praznik.

Ruski delavec — takó mi objasnjuje moj že pri karakteristiki Moskve omenjeni sopotnik, inspektor E. realke v Vjatski guberniji (razven »direktorov« imajo ruske srednje šole še inspektorje«, ki imajo slediti posebno za dobrim vedenjem šole) — dela kakor živina, storí vam vse, če mu le znate pokazati, takó da se tudi ravnatelji in drugi fabriški tehniki njemu navadno čudijo, potreb pa drugih ne pozna, kakor to, katero danes uživa: potujejo drug drugemu v gosté »na čaj« in napijo se vódke »kak svinja«. In zdaj je ž njimi križ na postajah in v vagonih.

Jaz se le čudim, da se po ruskih železnicah ne dogaja več nesreč. Kakor v marsičem je svoboda po ruskih pojmih tudi na železnicah dosti večja nego pri nas. Iti smeš na vsak peron — v večjih mestih se razvije na njih o prihodu vlaka prava promenada — in stati »na platformê« prehodnih vagonov, katerih stopnice še zagrajene niso. Po takem je tudi možna naslednja podoba, o kateri sem kar strmel: na stopnicah nasprotnega vagona sedí delavec, ki ga tudi nese preveč, drží svoje visoke čevlje v rokah in gleda dobre volje v svet.

Kaj vam naj povem o tem svetu, katerega si tudi jaz ogledujem na vse straní; podoba zmerom jednaka: ogromno prostranstvo njiv, travnikov, pašnikov, lesov, močvírij in sploh neobdelanih tâl, malo vasij s hišami, nam že znanimi; vozimo se tudi čez reke, ali kdo se bo tukaj brigal za take, kakor sta naša Sava in Drava; tudi konduktor jim ne vé imena, saj se še sam dolgo ne vozi po tej železnici, omike mu pa posebne treba ni, ker on z mnogimi drugimi ne gleda listkov, kaže po vagonih le pot »oberkonduktoru«. Kakor povsod na Ruskem, pogrešam hribov in dolin in visokih gorá in takó primerjam daljne oblake temu ali ónemu naših skalnih velikanov. To podobo izmenjajo le »stancije« (postaje), ki so semtertja tudi jako daleč narazen. Tu vidite ljudí, vsaj služabnike in tudi na najmanjši postaji »žandarma«. Pri kolodvorih so nasajeni navadno lepi vrti, celó sadonosniki. Večje postaje imajo čiste in lepo z umetnimi in tudi živimi cvetlicami olepšane »bufete«, kjer se prodajajo čaj in drugi napôji, pečenke in hladna jedila. Omeniti še moram, da je za komfort občinstva v vagonih mnogo bolj skrbeno, nego kjerkoli na zapadu. Tukaj je treba s tem računiti, da so ljudje navadno dolgo na

poti in takó imate n. pr. v vsakem prehodnem vagonu umivalnico in stranišče tudi v tretjem razredu.

Zanima me sevéda tudi národ. Vélikorus je sicer povsod jednak, povsod jeden in isti ruski »mužìk«, slabo oblečen in obut, navadno v »laptah«, v obuvalu, spletenem od lipovega lubja, neobrít in navadno tudi ne češe dolgih, na krajih podrezanih lâs, ali on je dober in pohleven do skrajnosti in prikupi se vam, kjer ga le vidite. V tem kraji sem opazil takisto bolje ohranjeno domačo nošo in od domačih pridelkov nego je to tudi na Ruskem na severu navada. Jaz se lani nisem mogel zadosti načuditi, prišedši iz domovine naravnost v Jaroslav, takó daleč na severovzhod v središče znamenitih jaroslavskih tkalcev, in vender ves kmetski národ je bil v vási petnajst vrst od Jaroslavlja že oblečen v razne fabriške »sitca«, »kumače« itd., ženske posebno so bile oblečene kakor kjerkoli pri nas, sicer ne s takó mnogimi janjkami in sploh skromneje. Tukaj pa vidim šele bolj ali menj »sarafan« in drugo starinsko nošo, ne morem reči posebno prikupno; prevezka čez sredino prs dela iz njih prava strašila. Ne morem se tudi sprijazniti z »russko rubàcbo« (srajco) pri moških, ki je navadno čez hlače spuščena, kar me zmerom spominja otročje mladosti, ko so nas z izrekom: »Platno na odajo nosiš!« opominjali, da srajca ni dobro zataknena. Imate pa tudi tukaj priliko videti veliko razliko med vélikoruskim in maloruskim plemenom. »Dačnice«, posebno gospodičine so oblečene po maloruski noši, ker je zdaj taka moda in ta obleka res prav praktična na kmetih, če hočeš laziti po leséh za góbami in raznimi jagodami. Tudi lepa je res ta noša: v raznih jarkih, vender primerno sestavljenih barvah šita in vezena z bogato ornamentiko, vrat objemljejo ožrelja z mnogimi in raznimi »busami« (krogljicami); koketno glavico lepšajo cvetje in »lente« (traki). In takó se zanesete skoro v mislih k poetičnemu južnoruskemu národu, malo še znanemu in nam dosti bližnjemu.

Ker sem že o dačnicah začel govoriti, moram vam nekaj povedati tudi o dačah samih, katerih na poti sevéda tudi mnogo vidim. Na Ruskem poleti vse beží iz mest na kméte in tudi take rodbine, katere bi si tega pri nas ne mogle privoščiti. Tu je namreč prostora in lesa povsod dovoljno in takó se lesena dača kjerkoli in skoro lehko postavi; semtertja nahajate prav lepih z bogato lesorezbo. Navadno se zánje naravnost izbere les ali vsaj njegova okolica, posebno jelov, in vsaka večja rodbina ima navadno svojo dačo; sploh prijetnosti dovoljno, v Moskvi posebno, kjer šest železnic preváža dačnike na vse strani, razven tega pa še »konke« (tramvaji) in že tudi »parovàja

konka«. Samcu sevéda ni takó lehko kjerkoli se naseliti kakor pri nas, ker bi tudi s polnim žepom — stradál; rusko na rodbino omejeno življenje ni ugodno razvitju gostilnic, posebno s krščanskimi cenami, ne v mestu, še menj pa na kmetih.

Da nehoté pomislim na naše življenje, čisto drugačno, imam tudi na tem poti priliko. Z menoj se vrača v svoj Simbirsk na Volgi gospá, ki se je tri mesece zdravila v čeških mineralnih vodah, v Franzensbadu, Karlsbadu i. dr. (rabim že ta imena, ker čeških Františkovy lazní, Karlovy Vary bržkone pri nas tudi malo znate). Mene vselej zanimajo Rusi, ki so bili »za granico« in od vseh slišim več ali menj jednake sodbe. Da si naša znanka takega zgodovinskega in v vsakem oziru zanimivega mesta kakor je Praga ni ogledala, ne smemo ji zameriti; kateremu Rusu, če že ni slavist, pride kàj takega na misel, če prepotuje tudi ves zapad? Da Čehi nimajo nikakih šol, temu mnenju se tudi ne smemo čuditi. Da sploh take dokaze o žalostni praktični slovanski vzajemnosti omenjam z ozirom na damo, delam zaradi tega, ker Rusinje navadno pretendirajo na učenost in visoko umstveno razvitje, o čémer se tudi pri nji skoro prepričamo. Ugajale so ji lepe stavbe, čistost, komfort v gostilnah, prisluga je prè zlata vredna; ali v tem življenji je takó »mèločno« (malenkostno), vse takó na niti, vse takó preračunjeno. Da se kruh v gostilnah posebej računi, to jo je zmerom kar jezilo, »in ko bi deset krajcarjev pri obedu prištevali, da bi mi le ne bilo treba misliti, koliko kruhcev sem pojela«. Zakaj je treba razno zelenjád in sploh prikuho posebej računiti, to ji tudi ni jasno. Da je žena gostilničarjeva, ki ima tri velike hiše, navešana s ključi, takó da je od služabnice ne moreš razločevati, tega pa ona pač ne more razumeti in nese s seboj prepričanje, da se »Nemke« res za ničesar drugo ne godijo kakor za kuhinjo, za pletenje nogavic in za taka domača dela. Dà, široka je res »širokaja russkaja natura«. Ne misli, da na zapadu kulturno življenje ni omejeno na »dvorjane« in bogače, ne vé, kaj je razvitje individuvalnosti z vsemi svojimi nasledki, ne briga se za to, da pri nas že prazne zemlje skoro nikjer ni in da je ona iz kraja, ki je žítnica Rusije in katerega graščáki (»simbirski pomêščiki«) so najbolj v Evropi razširili pojme o »ruskih knezih«, ki so denarje torili na vse štiri vetrove, takó da je še danes celó Nemcem nevarno izdati svoj prihod iz Rusije: »to so Rusi!« in zánje so cene v dvoje, celó troje.

Kakó pa dela človeka takega ali onakega dežela in razni pogoji, v katerih živite, dokazuje nam jasno ravno ta gospá, ker njo si je ruski — Nemec vzel za ženo, čémur se zdaj ne more zadosti načuditi.

Da spoznamo še nekoliko razlik med Rusijo in zapadom, obrnimo se zopet k omenjenemu inspektorju, jako omikanemu in bistroumnemu móžu, dobremu ruskemu patrijotu. Ruske realke so dobile ravno nov ustav in imam priliko razgovarjati se o tehnični omiki na Ruskem. Realna učilišča in posebno praktično obrazovanje še na Ruskem niso na visoki stopinji. Klasiki so po zmagi svoje zisteme sicer skoro sprevideli, da je še razven gimnazij bolj praktično obrazovanje tudi potrebno, ali od spoznanja do dela še je zmerom velik korak. Realk do poslednjega časa ni bilo mnogo in še te so bile jako različne; njih potreba se tudi ni posebno čutila, ker na Ruskem do poslednjih časov ni bilo mnogo industrije in obrta. Ko pa se je vlada odločila ustvariti jih z vsemi silami, bili so zdajci potrebni tudi ljudje za razne fabrike in zavode, ker samih tujcev ni mogoče naročati in bili bi tudi predragi. Bilo je tedaj treba pomisliti o vzgoji domačih tehnikov in takó so prišle zopet realke in ž njimi v duhu naše dôbe tudi razne obrtne šole na dnevni red. Realkam se je dal vsem jednak ustav, kakor navadno, po pruskem vzoru.

Raznim tehnikom in inženerjem se zdaj na Ruskem dobro godí. Ljudje, ki so komaj končali »Technilogičeskij institut« v Petrogradu in temu podobne zavode v Moskvi in Charjkovu — to so strokovnjaške šole, nikakor ne na stopinji naših politehnik — stopajo semterja naravnost za ravnatelje na službo. In zdaj je križ ž njimi. Teoretično so se mnogo učili, ali praktike nimajo nikake in najmanjše praktično vprašanje studirajo po vseh knjigah, preračunijo vse po vseh pravilih višje matematike, toda kakó je ta ali óni stroj postaviti, kakó mu streči, in temu podobnih znanostij pri njih ni; posestnik trpí škodo, poskusi še kàj, kar mu priporočajo, ali skoro je treba pozvati »kak eto ni grustno (žalostno)«, Nemca, Angličana ali Francoza, kateri sevéda ni iz šole naravnost dobil prvega mesta, ampak je moral vse izkušati od neplačanega praktikanta začenši in je tudi v dôbi svojih studij ogledaval si razne zavode v spremstvu svojih profesorjev in bival mnogokrat čez počitke kjerkoli na praktiki, »kaj tedaj Vi mislite o »gornjem institutu« v — Petrogradu«, vprašal sem jaz. »Sevéda on ni na svojem mestu, on bi moral biti kje na Uralu, na pr. v Ekaterinburgu in ne »na bolòtach« (v močvirji) v Petrogradu.« In res, predstavite si naše rudniške akademije v Příbramu, Ljubnem, Chemnicah na Dunaji! In vender je z Dunaja k raznim rudnim goram le jeden skok, kje pa je Petrograd in kje Ural ali Kavkaz, kamor pisma iz Petrograda pozneje prihajajo nego v Pariz. O Sibiriji že sploh ne govorim. Ali centralizacija in »samoderžavije« to zahtevata,

ne dopuščata umstvenih središč kjerkoli, vse to mora na vrvíci biti v Petrogradu. Kaka ogromna bogastva ležé v Sibiriji zakopana in celó na svetlem, ali zastonj! Kakšno korist bi že davno prinašalo sibirsko vseučilišče? Ali jednaka bojazen stomilijone države, ki trepeče pred vsako mislijo o decentralizaciji ali najmanjšem svobodnem gibanji, odlagala je njegovo odprtje do letošnjega leta, akoravno so stavbe že bile davno končane, in še zdaj je za poskus uvedena samó medicinska fakulteta.

Pri takih razgovorih in mislih pripeljali smo se skoro v Nižnij Novgorod. (Dalje prihodnjič.)

O menjavi toplíne v Ljubljani.

Spisal **Ferdinand Seidl.**

(Dalje.)

Pridobljene nazore v ljubljanskih odnošajih razširimo in uglobimo, ako jih primerjamo vsaj z jednim južnejšim in z jednim severnejšim mestom. Izbrali smo za to Milan in Dunaj, ker sta obe mesti med ónimi, katera je Hann vzprejel v svojo razpravo.

XIII.

Verjetnost toplínske izpremembe presezajoče 2^0 C.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	Leto
Milan	·25	·24	·23	·21 *	·24	·26	·27	·25	·17	·16	·14 *	·20	·22
Ljubljana	·45	·40	·32	·31	·25 *	·28	·26	·25	·24	·23 *	·26	·33	·30
Dunaj	·42	·42	·39	·37	·36 *	·41	·41	·39	·38	·30 *	·30	·34	·37

Verjetnost toplínske izpremembe presezajoče 4^0 C.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	Leto
Milan	·06	·04	·02 *	·02 *	·04	·03	·05	·03	·03	·02	·02 *	·02	·03
Ljubljana	19	·14	·10	·07	·05	·05	·05	05	·04	·04 *	·05	·09	·08
Dunaj	·11	·17	·13	·08 *	·09	·09	·08	·08	·10	·11	·06	·09	·10

Tu vidimo, da ima sicer Ljubljana pogosteje večje toplínske izpremembe nego Milan, vender je v tej stvári na boljšem nego Dunaj. Velikost verjetnosti večjih izpremememb se pomika preko leta toliko so-

glasno, da se čudimo, ker skoro ne bi pričakovali, da se ta števila, posneta iz le desetletnega opazovanja, že takó bližajo resnici. Verjetnost izpTememb, sezajočih nad 4^0 C, je sevéda menj točno določena. Večje izpremembe so takó redke, da ne kaže računjati njih verjetnosti, zatorej naznanjamo le njih pogostost na leto. V Milanu niti dvakrat na leto ne nastopi izprememba nad 6^0, a 8^0 ne prekorači; na Dunaji imajo na leto skoro 10 izpremememb od dné do dné v znesku 6—12^0, v Ljubljani skoro jednako število do 14^0 sezajočih. Večji del izmed njih pade v Ljubljani in na Dunaji na mrzlejšo letno polovico. (V zahodni Sibiriji in v notríni severne Amerike na leto v 50—60 dnéh toplína preskoči za 6^0 C in več, v trópah in ob njih skoro ne poznajo tolikih skokov.)

Dosedaj smo preiskavali izpremenljívost ne gledé na pozitivno znamenje ali negativno; posebnega zanimanja pa je vprašanje, kolikrat nastopijo večje negativne izpremembe, nagla ohlajenja. Število dnij, v katerih se je toplína za 5^0 ali več znižala nasproti dnevom prednikom, javlja ta-le mali pregled.

XIV.

Pogostost ohlajenj sezajočih nad 5^0.

	Zima.	Pomlad.	Poletje.	Jesen.	Leto
Ljubljana	4·1	2·8	2·3 *	2·5	11·7
Dunaj (Hann)	3·0	2·5 *	3·4	2·6 *	11·5

Skupno število takih ohlajenj je v obeh mestih skoro jednako; razdeljena so pa različno čez leto. Ta števila nikakor niso še dovolj točna, ker so določena iz prekratke dôbe. Vender se dadó tolmačiti. Ljubljana nagiblje po zimi na močnejša ohlajenja zaradi léže v kotlíni, ki nastanejo torej lokalno. V poletji pa váruje planinski zid silnih ohlajenj.

Gledé toplínske izpremenljivosti nam je še preiskati, kolikrat se menjata pozitivno in negativno znamenje, torej segretje in ohlajenje; z drugimi besedami, kolika je pogostost toplínskih preobratov od dné do dné.

Ako se ne oziramo na njih velikost in prehode z ohlajenja na segretje, jednako poštevamo kakor nasprotne, kolikor presezajo $0·1^0$, tedaj zvemo nastopno:

XV.

Verjetnost toplínskih preobratov.

	Zima.	Pomlad.	Poletje.	Jesen.	Leto
Ljubljana	0·43	·44	·45	·44	·44

Ta števila so že iznenadno točna, ker je pogostost poštevanih preobratov v vsaki letni dôbi zeló stalna,

Verjetnost teh preobratov je povprek na leto 0·44, torej je verjernost, da se toplína od danes do jutri ne izpremení v nasprotnem zmislu za več kakor 0·1° C, torej takorekoč da ostane na svojem poti 0·56. Stanovitnost toplíne od dné do dné je torej v vsem letu večja, nego verjetnost preobratov. Ta je po zimi najmanjša (0·43), v poletji največja (0·46), stanovitnost pa nasprotno po zimi največja, v poletji najmanjša. Pomlad in jesen posredujeta v pravem pomenu besede (0·44).

Vrednost našega znanja se povekša, ako izmed preobratov manjše, ne toliko vplivne prezremo in štejemo le óne znamenjske menjave, katerih absolutna vsota je dosegla najmenj 2°. Tedaj zvemo:

XVI.

Verjetnost toplínskega preobrata dveh stopinj in več.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
Ljubljana	·33	·32	·28	·35	·28 *	·27	·33	·30	·33	·30	·26 *	·36
Dunaj	·35	·38	·38	·36	·31 *	·36	·36	·43	·37	·35	·32 *	·37

	Zima.	Pomlad.	Poletje.	Jesen.	Leto
Ljubljana	·31	·30 *	·32	·31	·31
Dunaj	·37	·34 *	·39	·35 *	·36

Dunaj je zopet zaradi primere pridružen iz omenjenega vira.

Izmed 44 toplínskih preobratov jih torej povprek 31 doseza 2° in več; to je 70%. Vender je verjetnost tolikih skokov v Ljubljani vse leto manjša kakor na Dunaji. Največja je poleti (0·32), ko so nevihte najpogostejše in donašajo hladni zrak višjih slojev v nižíno, ki je dostikrat zeló razgreta. Jeséni in po zimi je število večjih preobratov nekoliko pomanjšano; na Dunaji sicer po zimi zopet naraste. Glavno najmanjšíno ima soglasno v obeh mestih (in menda po vsi srednji Evropi) pomlad, in v tej dôbi je mesec april, ki ima v mnogih krajih najmenj preobratov večjega zneska. V Ljubljani mu je mesec majnik jednak v tem oziru. Oktobra meseca so toplínski preobrati zopet jednako redki kakor aprila. Hitro potem pa njih število silno naraste, v preiskovani dôbi l. 1871.—1880. pade celó največje število v letu na mesec november (0·36). Sicer pa moramo opomniti, da pogostost preobratov za pojedine mesece ni toliko točno določena, kakor za letne dôbe.

Zanimivo je še zvedeti, v katerem razmerji je pogostost pozitivnih toplínskih izpremememb proti óni negativnih. In zatorej jo javljamo:

XVII.

Razmerje pogostosti pozitivnih toplínskih izpremememb proti óni negativnih.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	Leto
Ljubljana	0·94 *	1·00	1·12	1·30	1·46	**1·70**	1·64	1·58	1·48	1·14	0·97 *	1·07	1·28
Evropa	0·79 *	1·00	1·05	1·16	1·19	**1·39**	1·25	1·15	1·06	1·00	0·87 *	0·87	1·06

	Zima.	Pomlad.	Poletje.	Jesen.
Ljubljana	1·02 *	1·49	**1·57**	1·06
Evropa	0·95	**1·25**	1·15	0·91 *

Iznenadna istina je, da so v vsem letu segretja pogostejša, kakor ohlajenja; razmerje je povprek 1·28 : 1, ali 128 : 100; torej ugodneje nego v skupini mest Oksford, Pariz, Monakovo, Dunaj, Lipsija; povpreček te skupine navajamo namreč kakor Hann pod naslovom »Evropa«; tu pride na sto ohlajenj le 106 segretij. Vzrok razliki je kontinentalnejši značaj ljubljanski, zaradi tega število segretij in ohlajenj v Ljubljani še rase, ko v imenovani skupini že pada. To napravi, da nastopi v povprečku letnih dôb največína segretij v poletji, najmanjšína po zimi, dočim pade v imenovanih mestih na pomlad, oziroma jesen.

Nadrobneje motreč gorenji pregled, pričakujemo, da bodo imela segretja svojo najvišíno proti koncu pomladi in v početku poletja, proti koncu jeséni in početku zime pa najmanjšíno. In res, največ segretij ima mesec majnik (1·70), oktober pa že zeló malo, najmenj pa šele december (0·97). Čudno je, da število segretij dosledno ne pada proti decembru, nego ostane novembra meseca ali jednako kakor oktobra (Evropa, 0·87) ali pa celó naraste (Ljubljana, 1·07).

Ne le pogostost pozitivnih in negativnih toplínskih izpremememb nas zanima, nego tudi njih velikost. Tudi ta iznenadeja:

XVIII.

Povprečna velikost pozitivnih toplínskih izpremememb.
Ljubljana.

Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.	Leto
2·44	2·17	1·77	1·75	1·39 *	**1·42**	1·31	1·32	1·10 *	1·16	1·38	1·53	1·56

Povprečna velikost negativnih toplínskih izpremememb.

2·38	2·12	1·77	1·88	1·67	2·10	1·81	2·02	1·85	1·67	1·64	2·15	1·92
				*		*				*		

Razlika.

0·06	0·05	0·00	—0·13	—0·28	—0·68	—0·50	—0·70	—0·75	—0·51	—0·26	—0·62
						*				*	

Le meseca februvarija so oboje izpremembe jednake, spomladi, v poletji in jeséni pa so ohlajenja večja nego segretja, ker jih je (kakor je pokazal prejšnji pregled) tudi menj, tedaj zajedno ohlajenja v teh dôbah hitreje nastopajo in hitreje minevajo. Čudno je, da prav po zimi pozitivne izpremembe od dné do dné presezajo negativne (dcb. in jan.) ali pa so jim vsaj jednake feb.) Meseca marcija so oboje še prav zimske velikosti, negativne so dostikrat celó prav velike, takó da v desetletji l. 1871.—80. celó nadkriljujejo februvarijeve (1·88 : 1·77). Takoj potem, aprila meseca, pa so oboje skoro najmanjše v letu, v naslednjem meseci zopet oboje hitro narastejo in sicer toliko, da za decembrom drugič vrhujejo. Doslej je pomikanje obojih števil soglasno, odslej ne več toliko. Po majniku segretja padajo, vender so morebiti julija meseca večja nego junija, zaradi junijevega deževja, glavno najmanjšíno pa dosežejo avgusta (1·10); potem narastajo vso jesen proti zimskemu vrhuncu. Ohlajenja, pomanjšavši se meseca junija (1·81), se naslednjega meseca z nevihtami zopet okrepé (2·02), potem pa padajo proti oktobrovi najmanjšíni; a le, da se takoj novembra hitro dvignejo.

Razlika med pozitivnimi in negativnimi izpremembami je v poletji v obče največja, a tačas raste od meseca junija, ko splošno deževje in oblačnost skrajnosti umanjša, do avgusta, ko so ogretja v najmanjšíni, ohlajenja pa še večja kakor junija meseca. Oktobra negativne izpremembe najmenj presezajo pozitivne, ker te že narastajo, óne pa so v poglavitni najmanjšini. Število segretij novembrovih preseza nasprotno za jeden dan, ona so celó močnejša nego oktobra meseca (1·53 : 1·38), a mnogo izdatnejši so upadaji; uspeh je najmočnejše znižanje toplíne v teku tega meseca. Ono preseza vse druge mesece, in absolutno je večje, kakor najkrepkejši narastaj toplínski spomladi. Koliko stopinj toplína v rednem tiru svojem vsak mesec naraste, oziroma upade, javili smo že (pregl. I.) (Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne mrvice.

Priobčil **dr. K. Štrekelj.**

(Konec.)

Vêrša, e, subst. f., koš, s katerim lové ribiči mehkužca, kateremu se latinski veli Sepia officinalis. Te besede omenjam zato, ker se mi je zatrjevalo, da Barkovljane tako govoré (namreč z odprtim *e*jem pred *r*om); pričakovali bi pa *vrša,* prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 384: *verša.* Ako je to resnica, potem se *vêrša* gotovo naslanja na kako analogijo (narodna etimologija).

Vezêljevica, e, subst. f., Clematis vitalba; *vezêlje* (beri *vezêl-je*) subst. n. coll., isto. Obe besedi se govorita pri Fari, prvo izrekajo *vəzə̀lzjca,* drugo pa *vəzə̀ljə.* Tušek ima v Prirodopisu rastlinstva str. 8: *vezêla.* Koren je *venz* : stsl. vęzati, nsl. vezati. Prim. še ruski *vjazélь,* gen. vjazeljá, m., ime raznim rastlinam: Coronilla varia, Medicago sativa, Lathyrus pratensis, Potentilla tormentilla, Vicia (Dalь, Tolkovyj slovarь [2] I. 347).

Víjek, víjeka, subst. m., Winzermesser (Celje). Nsl. je *vínjak* (Janežič s. v.). Besede omenjam zato, ker ima *j* za *nj* (ń), kar je še le na vzhodnjem Štajerskem, v Kajkavcih, pa tudi v beneških Slovencih navadno. Ali je v celjski okolici več takih primerov najti, ne vem. Tudi drugi Slovenci se palatalnemu *n-u* izogibajo in govore zanj navadni, ‚indiferentni' *n* ali pa *jn*; *vínjak* n. pr. izgovarjajo Leskovčane pri Litiji, in skoraj vsi Kranjci *vínk.* Le malo Slovencev je ohranilo pravi palatalni ń, kakor ga imajo n. pr. Srbi.

Vílnica, e, subst. f., enoletna ovca (Temljine). Kako se ta beseda izgovarja, ne vem, ker sem jo dobil tako zapisano in je nisem sam slišal.

Vôjska, e, subst. f., menstrua (Gozd pri Tržiču).

Vólk, a, subst. m., Grünspan (Šmartno pri Litiji); Entzündung der Hautfalten am Gesäss, welche bei anhaltendem Gehen oder Reiten entsteht. (Po Kranjskem in Primorskem). V tem poslednjem pomenu je *vólk* prestava nemškega *Wolf*; prim. srvn. *wolf,* Hautentzündung durch Reibung (Lexer, op. c. s. v.); isto nahajamo v tirolščini (Schöpf, Tir. Idiot. 820).

Vólščev, a, o, adj., od *volčíča* bolan (pri Fari, izréka se *wòwščew*); *volčkov a, o,* adj., isto (v cirkljanskih hribih, izréka se *wòwčkaw*). Prvo je od *volčič,* drugo od *volček,* dvoje imen za isto živinsko

bolezen. Iz volčíčev nastane najprej vólčičev, vólččev in naposled vólščev. — Podstava besedi *volčìč* je *volk*, stsl. vlъkъ. Prim. nsl, *vólk*, bolezen ‚gonorrhoea‘ (Janežič s. v.), in ravno kar razpravljano besedo.

Vortáti, *vortám*, verb. ipf., in die Höhe steigen: ríbe wortájo (Barkovljane pri Trstu). Prim. ital. *urtare*, tržaški *urtar*.

Vrána, *e*, subst. f., Milz. Janežič pozna samo *vránica*. Prim. še Miklosich, Etym. Wtbch. 395: *vornŭ*.

Vredník, *a*, subst. m., Cynanchum vincetoxicum (pod Kaninom: Letopis Mat. slov. 1875, 222). Podstava besedi je *vréd*, stsl. *vrědъ* Leibschaden. Koren te rastline se je v prejšnjih časih sploh rabil v zdravilstvu.

Zátka, *e*, subst. f., Achsnagel, iglíca (pri Fari). Nekod pravijo ţemu *línek*, gen. *línka* in *líneka*, kar je od nemškega *Lunnagel*, *Lünse*, srvn. *lun*; v nekem nemškem slovarji iz l. 1663 *lünne* paxillus; tirolski *luner*, *luniger* (Schöpf, Tirol. Idiotikon 493). Na Krasu pravijo zatki *pèšlj*, gen. *pèšlja*, m. Zdi se mi primerneje, izvajati to besedo od furl. *passèll* acciarino della ruota — kar je nastalo iz lat. *paxillus*, — kakor pa od lat. pessulus. Kratki naglas v besedi *pèšlj* se da za kraško narečje laže razložiti iz furlanskega naglaševanja, kakor iz naglasa v besedi *pessulus*. — *Zátka* je iz *zatъka*; prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 368: tŭk- 2.

Zatrúti, *zatrújem*, verb. pf., ausroden, vernichten (einen Wald, Miren pri Gorici). Prim. stsl. *truti*, *trovą*, *tnują* absumere, nsl. *otruti*, vergiften, poljski *zatruć* isto. Pogl. Miklosich, Etym. Wtbch. 363: trŭ- 1.

Žegenpanj, *a*, subst. m. — V národni pesmi slovenski o novorojenem otroku, kateri ne more priti v nebesa, omenja se drevo *žegenpanj*. Pesem je zapisal Oroslav Caf; natisnena je prvič v Janežičevem »Cvetji slov. naroda« 47—51, drugič pa v »Črticah« Jožefa Pajka. str. 139—142. V »Cvetji« je tiskano *žegengrajn*, v »Črticah« pa po Cafovem rokopisu v Vrazovi ostalíni enkrat *žegenbajn*, drugikrat *žegenpajn*:

»Tam boš našla drevjiče,
Drevjiče, drevjiče žegenbajn. —
Duša se je okol obrnula,
Ino je hitro dirjala
No se je milo jokala.
No je šla na polje rumeno
K temu drevju žegenpajn.
Tam je ona sedela,
Da je minulo sedem let,
Sedem let, osmega pol.«

Kaka rastlina je *žegenpajn*? Vse kaže, da je beseda vzeta iz nemščine; prim. *Segenbaum*, *Segelbaum*, *Säbenbaum*, Juniperus Sabina (Schmeller-Frommann II. 238). V bavarščini se to drevo imenuje *Sefelbaum*, *Sefler*. Moči njegove so tudi našemu narodu znane. Kakor mi je zatrjeval prijatelj medicinec, v prejšnjih časih ni smela nobena vas imeti več ko eno samo tako drevo, ker so je ženske zlorabile, ali so je vendar neobhodno potrebovali o marsikateri bolezni. Ali da bi ravno ta zdravilna moč bila povod, da so Nemci prekrstili drevo v *Segenbaum*, to je malo verjetno. Mariveč imamo tukaj zopet opraviti z národno etimologijo: iz oblike Sebenbaum — katera stoji namesto Säbenbaum (kar se je brez vse težave razvilo iz *Sábine, Sábina, ko je bil po analogiji drugih nemških besed naglas preskočil na deblo) — napravil je nemški narod *Segenbaum* zato, ker mu prva polovica besede ni bila jasna. Andresen, Ueber deutsche Volksetymologie[5] 93, 96 misli sicer, da je tisti, ki je to besedo pretvoril, storil to z jasnim namenom in zavestjo, in da je ta mož p. Abraham, (gl. spodaj citat iz Schmellerja). Ako pa vidimo, da je nemški narod to besedo drugod na različne besede sprevrgel, med drugim n. pr. v *Lebensbaum*, in da so tudi Škotje prenaredili *Sabina* v *saving-tree* (save-rešiti, tree-drevo), in da je naposled po Tirolskem beseda *Segenbaum* še v narodu navadna (Schöpf, Tir. Idiot. 665), smemo pač soditi, da so Nemci to besedo imeli v ti obliki pred p. Abrahamom, posebno če pomislimo, da jo je on rabil samo v prenesenem pomenu. — Pri Schmeller-Frommannu najdeš to-le, II. 23: »Gibst du dem Vieh zu trinken, so leg geweihte Palm-Pelzl und Sevelholz ins Wasser«; II. 238 pa je citat iz znanega p. Abrahama: »Wie oft ist der Ehestand ein Wald, in welchem alles Holz wachset, ausser der Segenbaum nit.«

Pri ti priliki omenim še, da najdemo paralelo zgoraj imenovani slovenski národni pesmi — v Cafovem rokopisu se nahaja še ena varijanta — tudi pri sosednih nam Čakavcih v Istri. Znani čakavski Vuk Karadžić, *J. Volčić*, bivši župnik v Ceróvlji, zapisal je eno pesem in eno povést ali ‚povedico‘ (kakor pravijo Istrani), kateri obsegata to isto snov. Pesem najdeš natisneno v Slov. Glasniku I. 1858, 118—119, ‚povedico‘ pa v Slov. Glasniku XI. 1865, 152—153. Obé se jako ujemata sè slovensko legendo, samo da ni v pesmi ničesar najti o drevesu, pod katerim naj bi otrokova duša sedela in se vicala; v povesti pa se pravi: »Hodi, hodi z Bogon, ti malo dite, još nisi materinu muku zaslužilo;

hodi va onu črnu goru, kadě je ono *drivce škripajdrivce*, i ondě prebivaj trideset i tri lita, i trideset i tri dane, i trideset i tri ure, i trideset i tri minute.« —

Ločiti moramo od *žegenpanja* besedo *žiženpanj* Rhododendron hirsutum (Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1875. 222). Za rhododendron hirs. píše Tušek *ravš* in *dragomastnik* (Prirodopis rastlinstva[2] 94); prvo je iz nemškega *Rausch : Alb-Rausch, Alben-Rausch* die Alpenrose, Rhododendron hirsutum (Schmeller-Frommann II. 155). Morda bi *žiženpanj* utegnila razložiti istega Schmellerja opomnja, da se ,im Einfischthal' rhododendron hirsutum imenuje *Schussie* (Schmeller-Frommann II. 157).

Žiljštan, a, subst. m. — J. Tušek, Pripovedke iz Martinivrha v Slov. Glasniku II, 1858. 97, 98 piše: »Med robovjem in skalovjem ... samo stari gadje stanujejo, ki delajo imenitno stvar *žiljštan* ... Žiljštan je tako čudna stvar, da nobeden ne vé nič gotovega povedati od njega. Pravijo, da je podoben čudno pisanim kroglicam, ki so vkup nabrane, kakor jagode v molik. Kdor dobi žiljštan, ima vsega obilo, kar če.« — Beseda je očevidno nemška, gotovo tudi vraža. Primeriti se dá *Segelstain* magnes, v nekem nemškem slovniku iz l. 1618. pri Schmeller-Frommannu II. 238; dalje srvn. *sigestein, sigelstein* Stein von wunderbarer Wirkung, welcher nicht nur Sieg, sondern auch Schönheit, Jugend etc. verleiht (Lexer, Mittelhochd. Handwörterbuch s. v.). Tudi slov. *žiljštan* ima take in enake moči: »Položi ga v žito, nikoli ti ne bo žitnica prazna; primi ga z denarji v roki, ne bo ti prišla kača v mošnjo. Če bi ga prijela kaka deklé, bi dobila potem koš otrok: z eno besedo, ž njim imaš tudi vsega, česar ti srcé poželi.« Tušek l. c. Ž njim uganjajo hudobije tudi stare babe, kakor se vidi iz citata pri Schmeller-Frommannu II. 238 po starem nemškem rokopisu menihovskem: »Hüt dich (o Jungfrau) vor den alten weiben die plosen tond den *sigelstain* und alle posshait treiben vil offt ein maid nun kumpt zu laid von alter weibe klaffen.«

Žív lúb pravijo Prifarci tistim najmlajšim delom luba ali lika, kateri so najbliže najmlajšega lesá ali beline; der feinste Bast.

* * *

Kratice, katere sem v tem spisu rabil, so občno znane, vendar hočem povedati, da je: *bav.* bavarski. — *ben.* benečanski. — *č.* češki. — *frank.* franški (fränkisch). — *furl.* furlanski. — *nsl.* novoslovenski.

— *nvn.* novovisokonemški. — *r.* ruski. — *srb.* srbski. — *srvn.* srednjevisokonemški. — *stsl.* staroslovénski. — *stvn.* starovisokonemški.

Naposled opozarjam še na to: ` nad glasnikom zaznamuje kratki naglas, ´ pa dolgega. — *ê* je dolgonaglašeni odprti *e*, *ô* pa dolgonaglašeni odprti *o*. — *ě* je znamenje stsl. jati (ѣ). — ɛ znači v besedah, ki so dijalektično zapisane, tisti *e*, kí se glasí kakor drugi *e* v besedi *plêtem*. — γ je podoben nemškemu *h*. — ' je znamenje koroškega *k*. — ъ v dijalektično zapisanih besedah je znamenje za Lepsiusov *e̥*. — *w* pomeni soglasniški *u* (u̯). — Druga znamenja in druge kratice pogodi vsak sam.

Na konci se mi zdi še potrebno, nekaj popraviti, nekaj pa dostaviti. Besed *krèvelj*, subst. m., Grabeisen, Krummhaken, in *krevlja*, subst. f., Ofengabel, Ofenkrücke, ni sméti izvajati iz *krivŭ*, ker sta ti besedi tuji, vzeti iz nemščine: nvn. *Kreuel*, Art Gabel (Grimm, Deutsches Wtbch. V. 2083); bav. *Krœuel* Werkzeug zum Krauen, Kratzen, Kralle, Klaue, Haken, Gabel mit gekrümmten Haken; *Mistkrœul* zweyzackiger Haken zum Abladen des Mistes (Schmeller-Frommann I. 1357); svn. *kröuwel, krewel, kröul, kriul, kreul* Kräuel, Gabel mit hakenförmigen Spitzen, Klaue, Kralle (Lexer, Mhd. Handwtbch. 135); stvn. *chrouwil* dreizinkige Gabel, Kralle, Klaue; nizozemski *kraauwel* Forke, Gabel, Kralle, Fingernagel (Kluge, Etym. Wtbch. d. deutschen Spr.[3] 182: krauen). Ločiti pa bo treba od teh besed *krèvlja*, subst. f., v pomenu das Bugholz beim Schlitten, ki utegne res biti iz *krivŭ*: prim. *krvina* pri saneh Seitenkrümmung (Miklosich, Etym. Wtbch. 141: krivŭ). — Beseda *loputnik* se rabi v Otaležah v pomenu ‚Kehlkopf': ima γlasán lapùtnk: er spricht sehr laut. — Po pomoti stojí v stsl. besedah dva ali trikrat *ê* namesto *ě*, v dijalektično zapisanih besedah pa stoji včasi nenaglašen *e* za ɛ.

V slovó.

Pa bodi! Grem. Ljubezen mlada,
Pomladi sèn in z nado nada,
In sad in cvet . . . za mano vsè.
Čemú solziti se, deklè?
Naj i bridkost neznosna je,
Usode moč nesprosna je.
Kaj mar so nji solzé, prošnjé,
Kaj mar je nji, če mrè srcé?
Uteši se! Ne joči ti,
Solzâ, deklè, ne toči ti,
Sicer še mêni bi okó
Solzó porósilo grenkó . . .
Tu rôko, ná! Zdravstvuj! In hodi
Pot mirna svoj in — srečna bodi!

Clausus.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

X.

Lepi dnevi prijaznih počitkov so potekali prijateljema naglo, kakor ura. Nekoliko tednov še, in treba bode jemati slovó od zelenih, tu in tam že malo rmenkastih brd in goric, treba se bo ločiti od rdečih usten mladih déklic, okrog katerih se je poleg petja, lova in pitja, ob izletih in tudi ponočevanji sukalo življenje teh mladih mož.

Polkovnica Hahnovka je bila nenádoma s hčerko odpotovala. Dejala je, da jo rodbinske razmere silijo k temu, da je prejela brzojavko, in vse prigovarjanje sestričine Podgorske je bilo zaman. V istini pa je bila povod temu naglemu odhodu odkrita izpóved Pavlova, kaj in kakó sta govorila z očetom o njegovi razmeri z Zorko. Pavel je sicer kolikor môči odločno, ali v istini vender malodušno trdil, da Zorke ne pusti — prejšnji večer je bil prebil zopet do polunočí pri Vodétu — in zagotavljal je, da se oče premisli, da mu ljubezni ni prepovedal, a da le ne dovoljuje »sedaj še« resne obljube — toda polkovnica je dva dni potem odpotovala, in Pavlovo pismo, ki je kmalu potem dospelo na Grič za Zorko, vrnila je Podgorska s hladno opazko, da sorodnic ni več tam. Na Dvoru se Hahnovka niti poslovila ni; Podgorska jo je opravičevala z nujnostjo Aninega pôsla, akoprem ni povedala, kakov je ta pôsel. Major si je veselo mèl roke, kadar je bil sam, s sinom pa o tej stvári ni črhnil več besedice. Le gospá Lorica je znala o vsem, vender v nji ni bilo videti posebnega zanimanja.

Doktor Božan je tudi že pogostoma govoril o vrnitvi na Dunaj in v jednomer prigovarjal majorki, naj pride s soprogom po zimi tja, kar je gospé Lorici jako prijalo. A Ivo ni obljubil ničesar. V obče pa majorka ni tolikrat obračala svojih očij za Vidom, in dasi sta bila mnogokrat samá, vender ni bila govorjena nobena beseda, ki bi pričala o prvotni koketeriji med njima.

Nekoč sta se Vid in Pavel odpravila še na pohod h gospodu Tomažu. Bilo je v četrtek — ta dan je bil duhovnik skoro popolnoma prost nujnega pôsla — in kakor že rad nanese slučaj, namerila sta se tam prav pred farovžem na ranocelnika Štupo.

»No, ta bo pa lepa!« vzkliknil je ta po svoji navadi ter ropotal po stopnicah naprej klicat župnika.

Gospod Tomaž je imel vedno vsega dovolj in vedno najboljšo voljo takó gostoljubno, kolikor môči, ustreči vsakomu.

»Sedaj pa kàj pametnega povejte, gospod Štupa!« dejal je župnik po obedu, katerega je velel v naglici napraviti svojim gôstom, ter natočil vino iz »tretjega sóda«; iz »prvih dveh« so ga bili pokušali in pili že med obedom.

»Čakajte, kadar bomo pri »petem«, grohotal se je ranocelnik.

»Tedaj že ne boste mogli pametno govoriti, gospod doktor,« zasmijal se je Pavel.

»Ste li že kdàj čuli neumno besedo iz mojih ust?« jezil se je óni.

»Nikdar, nikdar!« trdili so vsi in gospod Tomaž je znova napolnil zdravnikov prazni kozarec.

»Stojte, gospodje, da boste zadovoljni z menoj!« nadaljeval je Štupa in užigal smodko. »Sinoči sem bil v mestu, in tam sem zašel med sáme narodnjáke; pri Pirci smo sedeli, nekoliko gospodov profesorjev, trije uradniki, gospod notar in odvetnikov koncipijent in — sam ne vem več, kdo je bil še navzočen! Prav dobro smo se imeli!«

»Koliko ste izpili?« vprašal je Vid s hudobnim naglasom.

»Jaz? Jaz? Tega jaz tudi ne vem. Drugim pa ne gledam v grlo. Toda — dobro smo se imeli.«

»Kaj je bilo — takega?« vpraša Tomaž.

»Čakajte, potrpite — vse pride na vrsto!« menil je ranocelnik in znova užigal ugaslo smodko. »Poleg nas je sedelo nekoliko mladih gospodov — samí študentje, visokošolci so bili — kakor Vi, gospod pl. Lukič!«

»Ali ste jih poznali?«

»Sevéda, sevéda! Pa to je vse jedno! Pri naši mizi je nekdo omenil, da se danes tam na Štajerskem nekje, v Ljutomeru menda, praznuje posebna slavnost.«

»Oh, Vid, glej, pozabila sva!« vzkliknil je mladi Lukič in skočil kvišku.

»Hehehe!« grohotal se je kirurg; »ravno takó je bilo, ravno takó!«

»Kaj?« deje gospod Tomaž.

»Tam v mestu je bilo ravno takó! Hehehe!« Štupa je hotel počiti od smeha.

»Lehko še pošljeva v mesto!« silil je Pavel; »tu se bo dobil kakšen dečak, ki poteče tja; sedaj je še zgodaj.«

»Dobro!« menil je Vid in Pavel je hitel ven.

»A kaj je vender?« silil je župnik, ki vsega ni mogel umeti.

»Brzojaviti morava tja — pozdrav! Dijaško veselíco imajo!« odgovoril je Božan in na pol nejevoljen, na pol obradoščen gledal ranocelnika, ki je med vednim smehom izpraznil naglo dva kozarca.

»Hehehe, takó je bilo tudi tam! Pozabili so, in ko so z naše mize čuli glas o veselíci, hitro so jeli pobirati po groših, da bi dobili in sestavili brzojavko. Jeden je bil med njimi, tisti dolgi medicinec Hudobrdnik, tistega so taksirali, da mu treba dati cel belič, ker ima takó dolgo ime — kajti podpisali so se vsi — in potem so se kregali in psovali — hehehe! »»Živela Slovenija! Živela vzajemnost!«« so brzojavili.

Gospod Tomaž se je smijal, Vid pa je jezno nagrbančil čelo.

»In kaj ste storili vi narodnjaki, pri svoji mizi?« vprašal je porogljivo.

»Mi? Hehehe! Mi smo tudi hoteli brzojaviti! Koncipijent je izprožil misel, in jeden gospodov profesorjev je pritrdil, a drugi je dejal: Kaj bomo tam med temi mladiči? Uradniki so izjavili, da se ne podpišó, in notar je koncem predlagal, naj rajši igramo »sveto resnico«.«

»In Vi?«

»Jaz sem bil prvi za »sveto resnico«!«

»In potem ste pa pili in pili in —«

»Hehehe! — in peli smo koncem vsi skupaj, študentje tudi z nami, tisti dolgi njim na čelu, in klicali smo: »Živela Slovenija!« Pa jaz nisem Slovenec! Nikari tega ne mislite! Hehehe!« končal je ranocelnik.

»Živela Slovenija!« zavpil je Vid in udaril s kozarcem ob mizo, da se je razletel na drobne kosce.

»Mirúj, Vid!« vzkliknil je duhovnik skoro strahoma.

»Mirúj, mirúj!« klical je Božan in planil od mize, Pavel pa, ki je ravnokar vstopil, obstal je med vrati; »mirúj, in poslušaj, in gledi, kako pôdlo je vse — kje so naši vzori? —«

»Ti, Vid, in — vzori?« dejal je počasi gospod Tomaž.

»Dà, jaz — in jednega imam — vse drugo je nič; pa ti, ti — Tomaž — saj imaš ti tudi samó jednega — pa moj ni!« pristavil je Božan.

»Kaj pa je vender?« vprašal je sedaj Pavel ter pristopil k mizi.

»Nič, nič, gospod baron! Hehehe! Jaz ne vem, kaj so vzori! Tu sédite in pijte! Živela Slovenija!«

»Živela!« vzkliknil je mladi Lukič; »takó sem tudi sedaj brzojavil.« —

»Zadnji prizor je bil vender slabo vplival na vso družbo; pravega veselja in radostnega razgovora ni bilo več in Vid in Pavel sta se kmalu odpravila domóv. Štupa bi bil še rad sedèl, a ker nihče drug ni hotel, in je župnik tudi dejal, da jih spremi do Dvora, odšli so vsi.

XI.

Domá na širokem prostoru pred gradom je ogledoval major dva mlada, iskra konja, ki mu ja je bil prignal na pródajo konjár Tinček, znan mešétar iz sosedne vasí.

Ko je dospela óna družba z gospodom Tomažem na čelu, sedláli so ravno visokega sirca z majorjevim sedlom. Mladi konj tacega očito še ni nosil, kajti hrpal je in se vzpenjal, da sta ga mešétar in hlapec imela dovolj opravka krotiti, držèč ga ob uzdi. A vsi domači so bili kónj vajeni, in tudi gospod Tomaž je imel rad iskro kobilo v svojem hlevu, zató se nobeden ni bal, da bi mogel konj kàj storiti, razven ranocelnika Štupe. Ta pa — vino mu je bilo že zdavnaj izpuhtelo — stisnil se je med grajska vrata in je šepetal gospé Lorici, ki je sedela na kameniti klópi poleg:

»Oh, ti konji, ti konji, to so mrcíne! Jaz bi ne sédel nánj! Celó vozim se nerad s tujim, neznanim konjem!«

»To Vam je pravi slavonski konj!« govoril je konjár Tinček in udaril sirca nekolikokrat po iztegnenem, lepo ukrivljenem vrátu. »Gospod major, na vsem Dolenjskem mu ga ni para.«

„Sêdla še ni vajen!« dejal je major.

»I, kaj pa da ne? Isker je, isker, zató se obotavlja! Videli bodete, kakó nosi!«

»No, zasédi ga!« velel je Ivo.

Konjár se je naglo ozrl na vso konjevo opravo, je li v rédu, vzel vajeti v levico in bil skokoma v sedlu. Po par skokih je bil sirec krotak kakor jagnje in Tinček ga je vodil z vso svojo umetnostjo po širokem prostoru.

»Lep konj!« šepnil je major na pol záse, na pol obrnen v Pavla in Vida, ki sta stala poleg.

»Čiste noge ima, in kakó se nese!« pritrdil je gospod Tomaž, kateremu je prizor jako ugajal.

»Jaz premalo umejem o tem!« menil je Vid in se obrnil k majorki, ki je tudi z zanimanjem zrla na lepo žival. »Se li ne bojite, milostiva?«

„Oh, jaz? Kaj bi se bala?«

»Mrcína je, mrcína!« rekel je Štupa in stopil je za dva koraka nazaj za véžine duri, ker je Tinček jahal ravno proti njemu.

»Tega kupimo, oče!« silil je Pavel.

»Čakaj!« zavrnil je Ivo. »Tu dôli jahaj, Tinček, do Krke, do vélike ceste in nazaj!« velel je konjárju.

Ta je storil takó in dirjal nizdolu po grajski cesti.

Vsi so šli za njim na rob planote, odkoder se je lehko videla vsa cesta.

Tinček je dobro opravil; tam, kjer je tekla grajska pot v véliko cesto, ustavil se mu je bil sicer konj za trenutek — takoj naprej, nekoliko sežnjev daleč je molela velika bela skala kvišku — a konjár je naglo obrnil sirca in po tem najprej v kratkem kolopu, pozneje v lahnem diru spèl proti grádu.

Vse je bilo zadovoljno; celó Štupa, ki je sedaj stal za široko lipo, kimal je: »Mercína je lepa!« Major je šel nekolikokrat okoli konja, velel privzdigniti sedaj to, sedaj óno nôgo, in pogledal še jedenkrat zobé.

»Dàj mi bič!« velel je Pavlu.

Ta je nosil navadno kratek jahaški bič s seboj,

»Pustite mene!« silil je Pavel ves v ognji in strasti, da bi sam poskusil konja.

»Ne, pozneje!« zavrnil je major.

Majorka je stopila bliže in vprašala:

»Mu je li upati?«

»I, kaj pa, Lorica!« smejal se je Ivo.

Tudi ona se je nasmehnila. Nobenemu niti v mislih ni bilo, da je kàj nevarnega v tem, ako Ivo poskusi jahati tega konja.

»Jaz bi ne sédel nánj!« oglasil se je jedini Štupa.

»Vi pa na nobeno kljuse ne sedete, kàj-ne?« zavrnil je s smehom Ivo, in v tem je bil že v sedlu.

Major je bil véšč jahač, in pod njim je kazal konj, nosèč ga po širokem dvoru, še mnogo jasneje svojo prirodno lepoto. Premerila sta nekolikokrat prostor gôri in dôli, a potem ga je vodil Ivo po poti nizdolu proti véliki cesti. Staremu oficirju je mladostni ogenj prešinil

žile, ko je sedèl zopet na mladi iskri živali — svojih je bil preveč vajen — in njegov ogenj se je prijel tudi mladega konja.

Proti véliki cesti, kjer se je grajska pot že bolj vzravnavala, spustil je major konja v iztegnen dir in gledalci zgoraj na robu dvorišča so zrli z veselim občudovanjem za njim.

A kaj se je zgodilo zdaj! Krik, glasen, nepopisen vzklik iz vseh ust je zazvenel gôri z róba.

Konj je bil s svojim jahačem pridirjal do vélike ceste, in tam še nekoliko skokov dalje, kjer je na pol v ovinku skrita zamolela hipno óna bela, visoka skala kvišku. Tu se je konj v divjem skoku vrgel na desno na okoli, in major, nepripravljen in nevéšč tej konjevi plašljivosti, pal je, preobrnivši se v zraku, na óstro kamenje pod skalo.

»Joj — Jezus — Marija!« vzkliknila je bila majorka in po par korakih, ki jih je hotela storiti za drugimi, ki so vsi hiteli, tekli nizdolu, zgrudila se nezavestna na tla.

Oni pa so, ne da bi kateri izpregovoril, tekli dôli, najsprednji Pavel.

»Oče, oče!« zajecal je, dospevši do majorja, in padel poleg njega na kolena. Vid je bil drugi, za njim pa Tomaž in ranocelnik. Konjár Tinček se ni zmenil za vse, nego tekel za konjem, hlapec pa je ostal pri ónih.

»Oče, oče!« vpil je Pavel, ranocelnik pa je sam bled kakor pobeljena stena in tresoč se kakor trepetlika, iskal žilo ponesrečencu.

»Je li mrtev?« vprašal je duhovnik, in tudi njemu se je tresel glas.

»Mrtev!« dejal je zdravnik in še jeden pot s palcem potegnil krvavo trepálnico raz majorjevo okó, ki ni več videlo.

»Mrtev!« ponovil je sedaj skoro takó, kakor bi bil v uradu, in otrkaval prah s kolén, ker je bil pokleknil na cesto.

Vid pa je stal za korak ob stráni, tudi on bled, prestrašen in ném in upirajoč okó v krvavo lice nesrečnega majorja; v tem pa mu je vzhitel pogled nehoté, nevedé v stran gôri proti belemu grádu, kjer je ravno sedaj popoludánsko solnce takó jasno odsévalo od širokih óken grajske kapelice. (Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

VII.

Slavia italiana.

Le vicinie.

Spisal odvetnik **Carlo Podrecca**, natisnil Fulvio Giovanni v Čedadu 1887. l. 214 str.

Podreka je bil že l. 1884. izdal prvi del svoje „Slavije italijanske«. Ker je pa to knjigo zadela precèj stroga kritika (med drugim tudi v „Ljubljanskem Zvonu« l. 1884. str. 761.), hotel je g. Podreka z drugo knjigo svoje prejšnje nedostatke deloma popraviti, t. j. marsikaj dodati, česar v prvem zvezku ni bil omenil, ker se ni mogel za to odločiti, da bi bil prvi svoj spis predelal in po nasvetih kritike prenaredil. Nova knjiga tudi sicer še ni popolna, ali ž njo nam je g. pisatelj, ki je kot goreč rodoljub Slovencem že dovolj znan, podal res izvrstno delo, ki zasluži vso pohvalo in posebno zanimanje od naše strani. Za folkloristiko beneških Slovencev je v tej knjigi toliko novega povedanega, da g. Podreka zasluži popolno priznanje vseh Slovencev.

Še posebej zanimiva pa je Podrekova knjiga za slovenske pravnike, kakor se že lahko posname iz naslova samega: »Le vicinie«, t. j. soseske, male srenje. Beseda »soseska« (od sosed) je tudi bližnjim Tolmincem še v prvotnem pomenu znana in med njimi pomenja „v sosesko iti« toliko, kot „k zborovanju iti«. Ker je knjigo spisal jurist, zdi se nam čisto naravno, da se v nji več čita o pravnem življenji beneških Slovencev, kakor o zgodovini, zemljepisji, jeziku, národnih običajih itd., čeravno je tudi o teh predmetih premnogo opazek po knjigi raztresenih. Glavna nje naloga pa je, pojasniti nam prvotne pravne nazore beneških Slovencev in pojasniti nam njih slobodomiselno, na popolni jednakosti osnovano ustavo.

Dočim se je bil Podreka v prvem svojem delu oziral samó na dve dolini (*landrijsko* in *mjersinsko*) beneške Slovenije, razširil je sedaj svoj thema vsaj nekoliko, t. j., spominja se vsaj deloma tudi *Rezije* in *Možnice* (Moggio).[1]) Vender pa pogrešamo tudi v drugem delu še zmerom opisa *idrijske* doline, potem okolice *attemske* in *fojdske* (Faedis), kjer po gorah še vedno stanujejo čisti Slovenci. Takó se Podreki tudi še sedaj lahko očita, da je napis knjigi preobširen in da več obeta, kakor v resnici po-

[1]) Druga Možnica leží v ravno isti zemljepisni širini na goriški stráni, t. j. globoko debro na severni stráni bolškega Rombona, po katerem teče potok Možnica v loško Koritnico in kjer stoji nekaj raztresenih hiš.

daje. To moramo pa obžalovati, ker je gotovo ravno g. Podreka najsposobnejši, podati nam popolni okvir „Slavije italijanske“ in ker se ne ponuja vsak čas prilika, take opise pošiljati med svet.

Ta spis neče biti samó navadna ocena Podrekove knjige, nego ker je tudi za širše kroge tako zeló zanimiva, razširila se bode ocena v kratek izpisek omenjene knjige in gotovi smo, da vsak, kdor ga prebere, bode vesel tega izpiska.

Podreka je posvetil knjigo svojo *Nji* („A Te“ — Tebi!) Sama ta beseda je zadosti jasna na knjigi, ki nosi naslov „Slavija italijanska« in katero je spisal takó vzoren rodoljub, kakeršen je Podreka. Po kratkem, površnem, ali živem opisu tâl, na katerih bivajo beneški Slovenci, poudarja g. pisatelj hitro značaj soseske, ali kakor jo Podreka nekolikokrat napačno imenuje: „županije«, dočim spominja pravi slovenski izraz sosednja šele na str. 103., potem ko je že skozi polovico knjige govoril o nji. Soseska je namreč zveza vseh prostih, jednakopravnih mož (uomini), ki še niso izgubili individualnosti svoje v občini (comune). V tej obliki spominja soseska še na staroslovansko zádrugo in zanimivo je zvedeti, da imajo beneški Slovenci navadno vsi v jedni vasi (soseski) stanujoči isti prímek (kakor tudi na slovanskem jugu), n. pr. „Dreščaki, Praprotniki, Kraj niki, Trinki, Brniki, Trušniki, Brežani, Blažini, Klinci, Hlodiči“ itd. so prebivalci vasi: *Drenkija, Prapotnica (Praponca), Kraj, Trink, Brnik, Trušno, Brezije, Blažin, Klinac, Hlodič* i. t. d. (str. 59.). Podreka s ponosom poudarja, da imajo tudi pogorski prebivalci posebno svojo kulturo (»alpinismo civile“ in da znajo oní svojo slobodo še mnogo bolje čuvati, nego poljanci.

Podreka išče soseske tudi pri vseh drugih prebivalcih Furlanije, zlasti pa pri *Karnih*, in hoče s tem dokazati, da ta ustava ni germanskega izvira. Še celó pod langobardsko vlado v Furlaniji izkuša dokazati eksistenco soseske in iz nepretrganega obstanka te ustave sledi po naravni poti prvobitnost („aboriginitas“) beneških Slovencev. Zato poudarja najrajši, da so bili Karni njih neposredni predniki in zato je tudi natisnil na str. 16. pesem »Senza storia« (brez zgodovine), kjer se opeva živi pravni čut národov, ki nima zgodovine. Ta pesem se popolnoma prilega občeslovenskim razmeram. Podreka nahaja neko zvezo med Slovenci in *Hunni*, katere pa on z *Avari* (Obri) zamenjuje. Tudi langobardski pravni principi se mu zdé podobni slovenskim (str. 21.).

Str. 22.—26. govori Podreka o prihodu Slovencev zajedno z Obri. Slovenci so prišli kot napadovalci in kolonisti v Italijo. Obojno dokazuje g. spisatelj prav dobro, nekaj tudi „per analogiam“, in deloma z novimi dokazi. Potem ponavlja, kakó daleč so nekdaj Slovenci po

Furlaniji sezali deloma po „Ljubljanskega Zvona“ sestavku „Slovenske naselbine na Furlanskem“, katerega je g. *Ivan Trinko* preložil na italijanski jezik in l. 1887. dal natisniti v videmskem časniku „Cittadino Italiano“. Novega pové, da se je 36 družin slovenskih škatljarjev »ab immemorabili“ naselilo v gozdu *Cansiglio* nad *Sacilom*, »da tam v furlanskem gozdu pričajo o stari slovenski obrtnosti (str. 30.). Tudi zvedamo, da se nahaja v trgih *Talmassons* (Tolmažoni?) in *Mortegliano* še dandenašnji ulično ime »borg dei Sclavons« t. j. predmestje Slovencev (str. 32.). Na mnogih krajih imenujejo še sedaj neobdelane občinske pašnike pustote (kar se je vzprejelo tudi v katastralne mape) in morda tudi na Furlanskem zeló razširjeni izraz ronk (»roncorus«) ni nič druzega nego slovenski obronek, pobočje. Tudi slovenska »pravda« je prešla v furlanski jezik, takó da jo Podreka rabi kot vsem znano besedo (str. 116.).

O tej priliki pripoveduje Podreka tudi lépo slovensko pripóved o »kraljici, ki je hotela kruh pêči, pa ni imela moke«. Krvoločni Attila je bil namreč kraljici Slovencev vso zemljo odvzel in jo prisilil skrovišča iskati si v landrijski jami.[1]) Ko jo sovražni parlamentar poišče tudi tukaj in pozove, naj se predá, vrže ona v dolino méh žita, v katerem sta bila nje zadnja dva mernika pšenice, in poročí Attili, da ima ona v zalogi svoji še toliko mehóv žita, kolikor je zrn v vrženem méhu, ker da ima ona pod zemljo zvezo svojo z zunanjim svetom. Sovražnik obupa o zmagi, umakne se in oslobojena kraljica prevzame spet vlado čez nadiško dolino. Takrat je dobila landrijska jama ime »Trdnjava Slovencev« (str. 23.).

Škoda, da se je Podreka tudi v drugi knjigi lotil nesrečnega etimologovanja: *Varnasso* (Barnas) od »var — nas« (váruj nas!) *Tapenopuoje* (pod Šenpetrom) od »tepeno puoje« (polje) = luogo di battaglia (mesto bitke); *Podbunjesac* = ospidale dei feriti (bólnica za ranjence) itd. Tudi *Davora* je izpremenil v »Tabor« in takó izpeljuje ime polja in rečice *Taborne* »od starega slovanskega boga vojne« (str. 24.). Sicer pa ponosno trdi, da je meja Slovencev in Furlanov pri Čedadu nad 1200 let ravno ista ostala.

Str. 35.—62. zasleduje Podreka na podlagi zgodovinskih spisov in listín razvitek slobodne soseske in posebnih občinskih pravilnikov za vlade akvilejskih patrijarhov. Tu je nabranih mnogo drobtin za pravno zgodovino na Furlanskem. Podreka poudarja posebno važnost furlanskega parlamenta, skoro jedinega, ki se je póleg angleškega izcimil še v srednjem veku. Nikjer ne pozablja Podreka spominjati, kakó važni so zlasti *pravilniki* (Statutes) za proučenje pravne in kulturne zgodovine, in takó pobija krivo

[1]) Landri je postalo iz italijanskega »L' Antro« (jama). Ta jama se nahaja pod hribom Kras blizu Tarceta in ima v sebi kapelico sv. Ivana ter celico za eremita.

mnenje *Manzonovo* (Gli annali del Friuli), ki je take spomeníke kar preziral. Takó je Podreka v tem odseku nakopičil premnogo gradiva za slovenske »Weissthümer«, ki se po drugih deželah zasledujejo že s toliko pomnivostjo. Govoreč o pravilnikih važnejših občin nam podaje tudi male izpiske iz njih, ki potrjujejo mnenje njegovo. Za beneške Slovence posebno važna sta pravilnika male vasice *Selica* (Sevca, Cladrecis) iz l. 1318. (str. 43.) in gospoščine *Astimis* iz l. 1341. (str. 53.).

Med cerkveno in posvetno ustavo se opaža velika sličnost. Beneški Slovenci so zeló pobožni, cerkvi svoji zvesto udani. Ali oni se čutijo v cerkvi čisto domači, razgovarjajo in parlamentirajo s cerkovnikom kar na glas. O njih pobožnosti priča premnogo cerkvâ in cerkvic, ki se bélijo po rébrih beneške Slovenije. Med njimi je kàj imenitna romarska pot M. D. na *Stari gori*, po čije prazniku so beneški Slovenci roke računjali.[1])

Od nekdaj so spadali beneški Slovenci (t. j. le tisti, o katerih Podreka govori) k dvema farama, t. j. šempeterski in podutanski (Št. Lenard pod Utano = Altana). Ravno takó so bili tudi razdeljeni na dve veliki občini, ali kakor jih Podreka imenuje sodolini („convalli, contrade“) t. j. na *landrijsko* ob *Nadiži* in *mjersinsko* ob potoku *Jerbeči* (Erbezzo, str. 59.). Škoda, da g. pisatelj ni povedal natančneje meje med tema občinama (str. 62. in 63.). Načelniki teh občin so bili véliki župani (decanogrande) ali sindaki, ki so s pomočjo županov vodili vse občinske pôsle ter sklicevali občinske seje, ki so se vršile okoli kamenitih miz, »laštre« imenovanih. Landrijska „laštra“ je stala v vasici *Bjači* (Biacis) pri Landrih, pozneje pa v *Tarčetu*. Mjersinska „laštra« je bila spočetka pri cerkvi sv. Antona opata v gorenji Mjersi (Merso nad potokom Kozico), pozneje pa v *Klaštri* vzhodno od Št. Petra.

Ako sta imeli obe občini kàj skupnega opraviti (zlasti braniti privilegije svoje nasproti beneški vladi), tedaj so sklicali zbor vseh županov na trg pred prastaro cerkvico sv. Kvirina (Tolminci ga imenujejo sv. »Krna« in ga spoštujejo varuha živini) jugozahodno od Št. Petra. Ta cerkvica je sezidana baje na razvalinah hrama božice Dijane, ne daleč od mogočno bobneče Nadiže, obsenčena je bila od staroslovanskih lip in vzbujala je stare spomine. Tu so zborovali župani redno vsako leto po jedenkrat, ali pa po večkrat, če so posebne potrebe takó zahtevale (str. 96). Takó sta imeli obe sodolini svoj poseben parlament in bili sta avtonomna država v državi, kar Podreka večkrat poudarja (str. 62., 94., 102.) in z mnogimi dokumenti

[1]) Od pamtiveka (»ab immemorabili«) pa celó do l. 1792. so predstavljali vsak véliki petek trpljenje Jezusa Kristusa javno pred cerkvico sv. Kvirina. Troške za to predstavo so pokrivali z dobrovoljnimi prineski. Pri zadnji predstavi l. 1792. igral je Kristusovo vlogo Ivan Podreka, ded pisatelja »Slavije italijanske« (str. 102).

dokazuje. Tudi prebivalci *Rezijanske doline* in podložniki možniške opatije so imeli posebna svoja zbirališča in sicer pri cerkvi M. D. na Reziji in na »Hrastovem griči« pri Možnici (str. 83.).

Od str. 62. dalje razpravlja Podreka stanje beneških Slovencev pod vlado beneške republike. Ta del knjige je najobširnejši, ker seza celó do str. 143. Hitro v začetku tega poglavja konstatuje g. pisatelj, da so Benečani povsodi spoštovali stare navade in da niso nikjer vrivali svojih, beneških zakonov. Še celó Čedad se je vladal sam po sebi, „a popolo“ (str. 64.) in samó ob vojni je dobival iz Benetek republičinega „provveditora“ (poverjenika). Tolike slobode niso uživala nì isterska, nì dalmatinska mesta. In čeravno je pozneje beneška vlada izdavala splošne zakone za vso Furlanijo, vender je vselej pristavljala klavzulo: „non derogando pero agli Statuti antichi“ (str. 65.).

Po vsem tem šele začenja Podreka natančneje govoriti o soseski. Vseh sosesk je bilo 36, ravno toliko, kolikor je bilo duhovnij, in sicer je štela landrijska občina 21, mjersinska pa 15 sosesk.

Soseska je bila sestavljena iz mož, ali vseh hišnih gospodarjev kake vasí, ki so se po tedanji latinski navadi imenovali vicini. Možje so si zbirali vsako leto svojega župana (decano), njegovega pisarja (canceliere) in takoimenovane prisédžne možé. Znamenje županove oblasti je bila palica, (pri Nemcih pa sulica ali meč. Takó je imel tudi župan nemškorutarske naselbine na Tolminskem svoj meč.) Novoizvoljeni župan je prisegel na sveto evangelije, da bode zmerom skrbel za največje dóbro svoje soseske (str. 101.) in potem mu je stari župan izročil palico kot znamenje, da je sprejel svojo oblast in nastopil novo svojo službo. Župani vseh sosesk so volili vélikega župana (decano grande, sindaco, str. 95. in 97.). Župan je moral tudi posebno na to paziti, da se pri pregledovanji občinskih mej, ki se je vršilo vsako leto na praznik sv. Jurija,[1]) ni uvedla nobena novotaríja, t. j. da se občinski mejniki nič niso premeknili (str. 115.).

Póleg župana so volili možjé soseske tudi svoje sodnike (prisédžne možé), navadno po pet. Podreka jih imenuje na str. 117. tudi dvanajstija, ali to je napačno, ker dvanajstija ni nič druzega kot nekak odbor dvanajsterih mož v jedni soseski, ali pa dvanajsterih županov v jedni občini. Porotniki so sodili v prvi instanciji v vseh soseskinih prepirih, zlasti gledé občinskega zemljišča, in smeli so tudi nalagati globe. Dà, porotniki so imeli v nekaterih slučajih še celó kriminalno sodstvo prve instancije v civilnih in mešanih pravdah (str. 129.—130.), navadno pa so vr-

[1]) Na Srpenici (Bolško) naznanjal je gosposkin uradnik vsako leto na god sv. Florjana občinske meje in tudi o Istri vemo, da so se meje večkrat uradno pregledovale „razvod“) n. pr. l. 1275. in 1325. (Czörnig, pg. 632.).

šili to sodstvo feudalni jurisdicenti, n. pr. opata možniški in rožački, kapitelj čedadski, nunski samostan sv. M. D. v Belinji (pri Akvileji), grofi Attems, Savorgnan, Cucagna (Freschi, Zucco), Portis, Formentini itd. (str. 134.—36., 139.). Proti razsodbi jedne „laštre“ (občinskega zbora) se je lahko pritožilo na mnenje druge (str. 119.), ali pa celó na senat v Benetkah.

Kazni so bile: globe, zápor v grajskem stolpu v Bjači, ali pa klada (str. 133.). To je bil težak skôpec (past),[1] ki je imel dve luknji in se je mogel zdolžema takó odpirati in zapirati, da so vánj lahko obedve roki krivčevi, ali pa največkrat njegovo levo nogo in desno roko uklenili. V tej kládi je moral krivec po 12, 24 ali še več ur čepeti, kakor je bil več ali menj kriv. Večkrat pa so bili sodniki milostivi in so krivcu namignili, naj zbeží.

Za obrambo domovine so bili beneški Slovenci tudi vojaški urejeni. Vsako „ognjišče“ je morala dati po jednega domobranca in soseska je med temi izbrala desetnike (za vsakih dvajset mož po jednega), vsa občina pa stotnike (za vsakih sto mož) med tistimi desetniki, ki so vsaj po tri leta služili, in sicer med jednako sposobnimi vselej tiste, ki so bili vojakom najbolj povšeči (str. 85.). Beneški senat je upotrebljeval Slovence kot predstražnike proti „nadvojvodskim“ podložnikom. Kot taki so morali posebno stražiti pet prehodov med Benečijo in Goriškim: *Stupica*, *Livek*, *Klinac* (med gorenjim in dolenjim *Trbiljem*), *Klobučari* in *Sv. Miklavž* (pri *Kodrmacih*). Beneško domobranstvo je bilo organizirano po priliki kakor bivši okoličanski bataljon v Trstu, in je štelo l. 1637. blizu 4000 mož. Od teh pa je hodilo vsak dan na stražo omenjenih prehodov le 200 mož (torej po dve desetniji za vsak prehod. Vsakemu stražniku so spekli domá za ves dan pogačo od debelo zmlete turščice. Pisma beneških dožev hvalijo posebno zvestobo in hrabrost beneških Slovencev pri obrambi prehodov in v obeh beneških vojnah so oni beneški republiki zeló koristili (str. 103.—106.).

Zato so pa uživali beneški Slovenci za nje vlade zeló obširna polajšanja in miloščine. Oni niso plačevali skoro nobenih davkov, zlasti niso dajali ničesar senatu, niso „odrajtovali“ užitnine od mesá, solí in žganja, oproščeni so bili mlinarskega davka in sploh vseh carin. Že l. 1450. jih je odvezal senat dolžnosti, dajati slamo in les za beneške ladje. Te svoje sloboščine so beneški Slovenci zvesto čuvali in pri vsaki priliki poiskali njih potrjenja pri različnih dožih (str. 107.—109.). Zato pa lahko razumevamo udanost Slovencev proti beneški vladi in zakaj se niso mogli nikoli sprijazniti z avstrijsko vlado. L. 1797. hitro po prvi avstrijski okupaciji na Beneškem, pro-

[1] Drugodi po Slovenskem so imenovali klado trlico in v njo uklepali padla dekleta.

sili so beneški Slovenci tudi pri avstrijski vladi potrjenja starega svojega ustava in svojih privilegij, ali zaman: omenjeno leto je izkopalo grob beneški avtonomiji, beneški soseski (str. 101.). L. 1802. so se zbrale zadnjikrat soseske na zakonitem temelji (str. 91.) in dné 2. maja 1804. je bil zadnji zbor pri Sv. Kvirinu (str. 101.).

Na str. 143.—145. opisuje Podreka dogodke o francoski okupaciji (l. 1805.—1813.). Po novi razdelítvi je bila šempeterska okolica jeden kanton videmske provincije (str. 144.).

Zatem razpravlja ob kratkem dôbo druge avstrijske vlade od l. 1813.—1866. (str. 147.—148.). Čeravno so Avstrijanci uničili beneško avtonomijo, vender se je Benečanom pod avstrijsko vlado godilo dobro, zaslužili so si mnogo denarja in v deželi se je množilo blagostanje. Tudi sodstvo je bilo dobro urejeno in vršilo se je prav gladko: prva instancija je bila v Čedadu, druga v Benetkah in tretja na Dunaji. V administrativnem oziru so Avstrijci sicer zatrli l. 1816. šestintrideset sosesk, ali porazdelili so jih takó na 8 občin, da so v drugi obliki takorekoč dalje živele.

Mnogo obširneje razpravlja Podreka sedanjo dobo italijanske vlade (str. 149.—190.). G. pisatelj pravi, da je že nameraval ta del rokopisa raztrgati, da bi ne bil prisiljen razkazovati rán italijanske uprave, zaradi popolnosti in resnicoljubnosti pa je vender moral uvrstiti tudi to poglavje. Tu se Podrekovo peró posebno obrača proti neskrbnosti in nevednosti italijanskih upravnih oblastev („prefektov“), ki se za svojo provincijo čisto nič ne zmenijo (str. 154.—155.); dà, kraljevski italijanski poverjenik je vprašal Podreko: „ali se nahaja Furlanija na Beneškem“, in obče je znano, kakó je l. 1866. ali 1867. nek kr. prefekt povpraševal, „da li je v Čedadu pomorska luka?“ Podreka zatrjuje, da v dvajsetih letih še noben kr. prefekt, (ki ima sedež svoj v Vidmu), ni uradno obiskal Čedada in okolice njegove! Zatem primerja sedanjo upravo s poprejšnjo avstrijsko in nahaja, da je bila ta mnogo jednostavnejša in vender točnejša. Zato pa se beneški Slovenci vedno bolj odtujujejo italijanski vladi. Na str. 156. citira, kakó napačno in preziralno pišejo italijanski listi o beneških Slovencih v obče, posebno pa o njih pesmih in o njih národnostnih težnjah, ter jih takó obrekujejo in smešijo pred svetom.

Potem se obrača Podreka najbolj proti dragemu in čas tratečemu sodstvu v Italiji (str. 159.—190.) in je primerja z mnogo cenejšim avstrijskim, zlasti pa z neprehvaljenim avtonomnim sodstvom za beneške vlade. Tu šele nahajamo vodilno misel Podrekove knjige: dokazati namreč, da se mora uprava in sodstvo preustrojiti v zmislu nekdanjih sosesk. Na str. 162. se obrača proti „mirovnim sodnikom“, navaja

vzglede nepravičnega postopanja pred sodiščem in omenja, da je on sam kot zagovornik pravične stvarí napósled dobil še ukor iz Benetek. In pravi vzrok vsemu temu je, da so se soseske zatrle. Sedaj pa ljudstvo nima nič več zaupanja v sodnike. Temu je vzrok napačno postopanje pri modernih sodiščih sploh, zlasti pa pri italijanskih, in Podreka kritikuje takovo postopanje zeló ostró. Zraven navaja vzglede, ki so kar neverjetni, n. pr. str. 168., kakó je nekov sodnik med zaslišanjem prič po mizah skakal in obsodbo izgovarjal v tem, ko je juho svojo požiral! Da je bil prizor še bolj dostojnejši, začelo je navzočno občinstvo pse med seboj dražiti, takó da so se kar spopadali in zagnali strašanski vrišč. Kakor pravi ruski „mužik“, da je »Bog visoko, a car daleko“, takó vzdihne tudi Podreka na str. 169., da je v Italiji „pravica zeló oddaljena za gorjana slovanskega, pa tudi furlanskega“. Tursko ali pa še celó hotentotsko postopanje pri sodiščih mora biti boljše, nego italijansko! (str. 173.). Sodni dvor v Benetkah še niti nima zakonika najbližnje sosednje države (avstrijske) in moral si je dve avstrijski odredbi od nekega advokata izposoditi, ki je za to zahteval 10 lir.

Previsoke takse in kolekovine strašijo ljudi, takó da se ti bojé svoje pravice iskati pri kr. sodiščih. Troški za pravdo so mnogokrat večji, nego vrednost prepornega predmeta. Upniki rajši odpuščajo dobitke in se rajši odrekó še glavnice, nego bi se spustili v dolgotrajno, drago pravdo (str. 181.). Vse to pa odvrača srca podložnikov od kralja, širi nepošteno življenje, krive priče se vedno bolj množé (str. 182.) in demoralizacija narodova se veča vsak dan (str. 185.). Zeló ostro se izraža Podreka tudi o italijanskem kriminalnem zakoniku, ki obseza pravi „chaos“ (str. 187.). Omenivši še nedostatkov in nepravičnostij, ki morajo postati iz tega, da sodnik ne razume svoje stranke in da se mora tolmačev posluževati (str. 189.) sklepa g. pisatelj to zeló poučno in jako zanimivo poglavje s tehtnimi besedami: „ignoranza, burocrazia e grettezza!“ (nevednost, birokratstvo in siromaštvo).

Navzlic tej ostri sodbi o italijanski upravi, vidi se iz vse knjige, da je Podreka dober italijanski podložnik in da ničesar druzega ne namerava, nego priboriti pravico svojemu národu, doseči to, da bi se izobraževal na podlagi svojega máterinega jezika in da bi se spoštovale njegove stare šege, njegovi stari pravni nazori. Iz tega namena preiskuje k sklepu (192.—208.) še jedenkrat posamezne okraje in vasí, kjer se je ohranilo še kàj spominov na stare soseske. Zlasti zanimivo je čitati na str. 199. o starih šegah v *Čanebli* (Canebola, med Fojdo in breginskimi Logmi), kakó tam župan še vedno od hiše do hiše vabi v „sosednjo“, kakó se posvetujejo možjé pod starimi lipami pred vaško cerkvijo, ali pa če je kàj tajnega, zunaj vasí pri vaškem koritu, kakó potem župan glasove zbira, zarezujé „da« na jedno stran palice in „ne“ na drugo stran („roš = rovš, rovaš narediti«) itd.

Pa ne le dober italijanski patrijot je g. pisatelj, nego tudi dober Slovenec in celó tudi dober Slovan, kakor se vidi na str. 145. in 157., kjer govorí o Rusiji in nje bodočnosti, ko bode nje zmaga osrečila naróde z ekonomično slobodo!

Tudi slovanski filolog nahaja v Podrekovi knjigi marsikatero zrnce, zlasti v krajnih in osebnih imenih, n. pr. *Medves*, mesto Medved (str. 125.); biež mesto »beži ali bejži« (str. 133.), *Cudicio* mesto „Hudič« (str. 143.) itd.

Poleg toliko prednostij pa vender ne smemo zamolčati tudi nekaterih nedostatkov Podrekove knjige. Prva in poglavita je, da se je g. pisatelj držal preveč sintetične metode, preveč indukcije, da torej v nji ne nahajamo nikake grupacije in da je vsa tvarina še premalo predelana ter samó materijalno sestavljena in združena. Pregledne razvrstitve zeló pogrešamo v Podrekovi knjigi in povsodi opažamo, da jo je g. pisatelj sestavil le na podlagi dokumentov, kateri so mu po sreči v roko prišli. Mnogokrat bi bilo zeló važno zvedeti, kje se ti dokumenti nahajajo, ali so že natisneni in ali je tudi drugim ljudem dopuščeno, v nje pogledati. Kdor hoče razumeti, kaj je pravo za pravo soseska, mora vso knjigo prečitati, (kakor se iz citatov v tej oceni lahko vsakdo prepriča), in zatorej je bilo pričakovati še nekoliko globokejših studij o tem predmetu. Tudi se nam zdi g. pisatelj preozkosrčen, ako se drži tako čvrsto historičnih mej beneških Slovencev in popolnoma prezira njih sokrvne brate zunaj Italije. Saj g. Podreka vender sam dobro vé, da je bila sedanja meja Benečije proti Goriškemu šele l. 1814. določena.

Pri sklepu se nam vriva še jedna opazka o beneški Sloveniji, t. j. o tamošnjih krajevnih imenih. Kakor je znano, nahajamo po južni in jugozahodni Furlaniji, tam, kjer že dolgo dolgo Slovencev več ni, vse polno slovenskih krajevnih imen in zato se moramo kar čuditi, ko čitamu na zemljišči še sedaj živečih Slovencev imena, kakor: Tarčet, Tarčmun (Tercimonte), Mjersa (Merso), Saržent (Sarcento), Ažla (Alzida), Roda (Ronac), Bjarča, Utana (Altana), Atovica (Altavizza), Taborna, Arbeč (Erbezzo) reka pri Ažli in vas zahodno od Ronca, Tarpeč selo ob Taborni itd. Za taka imena ne najdemo po vsem slovanskem jugu nobene analogije in priznati moramo, da niso slovanskega, temveč romanskega izvira, in da si jih je slovensko ljudstvo le za svoj izgovor prikrojilo. Iz tega pa se mora logično sklepati, da so prišli beneški Slovenci na mesta starejšega romanskega národa in da je morda zgodovinski utemeljeno, kar pripovedujejo sami o sebi namreč: da so poprej v ravnini stanovali in da so se le veliki vojskini sili med hribe umeknili.

S. R.

VIII.

O zvláštnostech češtiny ve starých rukupisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. Sepsal Josef Jireček. V Praze 1888, 4⁰, 84. Sep. odt. iz Rozpr. k. čes. společ. nauk VII, 2.

(Konec.)

V psalt. Klement. je mnogo part. praes. act. glagolov III. 2 in IV. na *iúc* m. na *iec*; to je tudi po pisateljevem mnenju moravizem, pa ne samo to, on na str. 66 celó trdi, da je to vpliv poljski, kteri se je pojavil najpoprej v laškem narečju. Da bi bil to poljski vpliv, se ne da nikakor verjeti, ker je nemogoče, da bi bil poljski vpliv segal tako daleč, da bi se našel v tako velikem številu stčeških spomenikov. Zakaj bi se ta analogija po glagolih I. vrste ne mogla v češkem neodvisno razviti od poljščine, saj najdemo take oblike tvorjene po analogiji *pekoč*, *pekuč* tudi v drugih slovan. jezikih n. pr. v slovenščini, v srbohrv. (Danič. Istor. 367—369), kar nam vendar svedoči, da je to bil neki splošni nagon slovan. jezikov.

Res je sicer, da najdemo v Sušilu Morav. národ. pís. str. 186, 206 nekaj takih oblik, vendar radi tega še niso izključljiva posebnost moravskega narečja, posebno ne v XIII. in XIV. stol. Nektere teh oblik so v stčeških spomenikih morda samo grafična posebnost, pa če tudi ne, tako se ne sme pozabiti, da najdemo te part. na *iúc* v mnogih staročeških spomenikih, kteri gotovo niso moravske provencije n. pr. v ŽWittb. *bogyczy, bogyucemy, boyczich, chozuczy, rozrazycy, hrzieffuczym, wierzcuzie, quiluczy, horuczie, bidlyuczich, honuczich, zapoyuczie;* ŽBrn. *boyczym:* ŽGloss. *wymluwyucze*, Hod. *horuczy*, Kat. Brn. *horuczy*, Pil. *horuczie*, Abb. *horuczye*, Por. Dan. *horuczye*, Pass. *horucziessym* (Gebauer, Ueb. die weich. a-, o- und u-Silb. 328, 329, List. filol. XI. 449 sqq. XIII. 287, XIV. 367—372).

Nekolikokrat govori pisatelj o *ie* m. *i* ter smatra tudi to za posebnost moravskega narečja. Ta fonetičen pojav se res danes nahaja v moravskih narečjih, pa radi tega še ne mora biti tudi v stčeških spomenikih znak tega narečja, in kdor hoče to trditi, mora najpoprej dokazati, da ta pisava staročeških spomenikov ni samo grafična posebnost, nego da se res osniva na starem ljudskem govoru. Tega ni storil pisatelj. Mi vemo, da se je v mnogih starih spomenikih pisalo *ie* a govorilo *í*, *i*. Ta grafična posebnost izvira od tod, da je pisatelj v svojem originalu našel in tedaj tudi pisal *ie*, a govoril že *i* in to ga je zavedlo, da je nekolikokrat tudi za etymol. *i* po svoji navadi pisal *ie* (Arch. für slav. Ph. VI, 100). Taki primeri se nahajajo tudi [1]) v ŽWittb. Dal. C. Pass. Hrad. Čt. Evgl. Modl. etc. prim. Gebauer

[1]) Primere, katere nahajamo v starejših spomenikih ne smemo staviti v isto vrsto z onimi, katere najdemo v XV. ali na koncu XIV. stol., zadnji so grafična posebnost.

v List. filol. VI. 238—239, V, 237. Če bi *ie* m. *i* res bil znak moravskega narečja v stčeščini, potem bi tudi Hus bil pisal v tem narečju. Semkaj spadajo tudi dat. pl. sestavljene sklanje (str. 21) in gen. pl. i-deb. (str. 21).

Isto tako najdemo nadomeščevanje *y* z *e*-jem tudi v čeških narečjih, Šembera 10, 20, v severnočeškem narečju kakor nam poroča Kouble (ČČM. 1864, 49); to velja tudi za izhodna češka narečja, kakor razvidim iz razprave samega Jirečeka v ČČM. 1863, 331. Tudi 1. plur. na *m* n. pr. *budem*, *padnem* ni nič specielno moravskega, kajti to najdemo tudi v Pass. gotovo ne moravskem spomeniku, in tudi sedaj ne poznajo te oblike brez *e* ali *y* ne samo moravska, nego tudi češka narečja, Šembera 12, ČČM. 1863, 333.

Da je dat. in loc. sgl. pronominal. in sestavljene sklanje na *iej* posebnost starega moravskega narečja, o tem se da zelo dvomiti, kajti mi najdemo te oblike jako pogostem tudi v Pass. n. pr. *niey, nyey, nyeyzto, nassyey, nassiei, wssie, wssieczky, druziey, weliciey, kacieysi, wysocyey* etc. (Gebauer Ueber die weichen e-Silben im Altböhm. 29—35), tako tudi v Alb., Modl. Dal J. (List. filol. V. 53, 196). Navadno se smatra *r* m. *ř* za posebnost slovaškega narečja, to je tudi, vendar se sporadično *r* m. *ř* najde tudi v čeških narečjih (Šembera 17), kar pa ima v tem slučaju v tem vzrok, da se jezik hoče izogniti dvema *ř* ali *ž* zaporedoma, zato *rezat* in ne *řezat* etc. Zato bi bilo potrebno, da bi nam pisatelj na str. 7 navedel primere za *r* m *ř*, da bi vedeli v ktero vrsto spadajo. Nadomeščevanje *s* z *h* ni nobeno svojstvo moravskega narečja, ker se najde tudi v češkem narečju ČČM. 1863, 336.

V psalt. Kliment. ostane *ď* nekolikokrat nespremenjeno, toda *ť* in *ď* ostaneta sporadično — kajti to so vendar le redke izjeme — tudi v drugih spomenikih nespremenjena n. pr. *poradiena, pohltiený* Kruml. *offlechtiena* Troj. *pahtyenye* Štít. *zapeczetyeny* Pror. Jer. etc. — Jaz tedaj ne morem najti nobenih prepričevalnih razlogov, da bi bil psalt. Klement. res moravski rokopis. — Pisatelj pri drugih prilikah navaja še marsiktero posebnost, ktera je po njegovem nazoru dokaz moravske domovine, toda tudi to je precej dvomljivo. Tako n. pr. dat. loc. instr. pl. nekterih ženskih i-deb. po analogiji a-deb. Take nove tvorbe se nahajajo manj ali več tudi v drugih stčeških spomenikih, toda nikjer ne prevagujejo in nikjer se ne morejo smatrati za moravizem. Tako ima Štít. uč. *chytroſſtyem, lyboſſtyech*, v Kat. *myloſczemy*, v Pass. *radoſcziemi, radoſtiemi* Brig. F. (Gebauer, Staročeské sklon. substant. km. — A, 23, List. filol. IX. 121—122). Če na str. 65 pravi pisatelj: „Jiná vážná shoda staré češtiny se starou polštinou jeví se při i-kmenech, které se v obou jazycích převrhují pod měkké a-kmeny«, tako je pri tem pozabil, da v tem obziru ne stojita češčina in poljščina osamljeni,

nego da je take oblike najti v vseh slovan. jezikih. V ruščini so v dat. plur. te oblike navadne, tako tudi v maloruščini (Ogonowski, Studien 126, Stockij Arch. VIII. 43) in beloruščini (Karskij, Obzorъ zvukovъ i formъ běloruss. rěči 123), v sorbščini (Jordan 123, 126, Schmaler 14) in tudi v srbohrv. je nekaj, dasi malo, takih oblik najti (Danič. Istor. 101). Kar se tiče slovenščine tako moramo reči, da je tudi ona dobro poznavala take oblike. Mi najdemo že precej primerov v Truberju, kjer se seveda dat. plur. kakor pri ženskih a-debl. končuje na *om* n. pr. v Catechiſ. (1550) *boleſnom* 25, *ſapuuidom* 109, v Abecedarium (1550) *ſapuuidom* 16, v Ta pervi deil t. nov. test. *miſſelliom* II 68, *miſlom* III 125, *sapuuidom* II 66, 68, 134, 156; v Krelju *ſtvarom* 42 b; Dalmat. *zapuvidam* Dev. 28, *dauram* Rih. 9 d, Est. 5 a etc; Kast. Nebesh. Zyl *zhednoſtam* 11, 247, *miſlam* 168, Rogerius *shivalam* 76; v loc. plur. *ſapuuidah* Trub. Catech. 5, *prikasnah* Trub. Ta pervi d. t. n. t. *sapuuidah* II 66, 90, 97, Luc. I a, *peisnah* II 168; Dalmat. *zapovidah* Pr. Dev. 11 etc. Hren *sapuvidah* 125, tako tudi v Staplet. Kast. Brat. Bvq. *ſkerbah* 26, *miſlah* 109, J. Bapt. *boleznah* I 21, *zupuvidah* I 111; v instr. plur. Trub. Ta p. d. t. n. t. *perpuuidami* II 3, *ſapuuidami* II 89, 135, *bolenſami* II 146; Krelj *ſkèrbami* 19 b, Kast. Neb. Z. *miſlami* 14.

Tudi pridejani *h* v začetku besede pred samoglasnikom (str. 18) ni posebnost moravskih narečij, nego baš isto najdemo v nekterih čeških narečjih n. pr. v Domažlickem (Šembera 17), v srednječeškem (Šembera 21), v izhodnem (Šembera 26) in sporadično tudi v severnočeškem (ČČM. 1864, 50). Nekolikokrat govori pisatelj o nadomeščevanju *t* in *d* s *ć* in *dz*, kar vedno smatra za moravizem. V tem se strinja z zdaj občnim mnenjem, kajti ta pojav nekterih stčeških spomenikov se že dolgo prišteva moravskim posebnostim (prim. Gebauer, Ueb. die weich. a-, o- und u-Silb. 345). Če se pri tem naslanjamo na sedanja narečja, tako pridemo v malo zadrego, ker med moravskimi narečji pozna to posebnost razven onih narečij, ktera meje na poljska (Šembera 55, Bartoš 105—108) in kjer je to lahko poljski vpliv — kolikor sem se jaz mogel prepričati — samo jedno dosledno in to je hrozenkovsko podnarečje, ktero prispada ogersko-slovenskim (Bartoš, Dialekt. moravská 40), v suchovskem podnarečju najdemo samo *ćisar*. In vendar ne moremo lahko dvojiti, da je *c*, *dz*, m. *t*, *d* v stčeških spomenikih res vpliv moravski, toda samo tam, kjer je nekaj nedvojbenih primerov, kajti nikoli se ne sme pozabiti, da je razloček med *t* in *c* v grafiki jako minimalen, tako da se lahko pri čitanju motimo. Toda, kjer mimo *c*=*t* tudi *dz* najdemo, tam se lahko z gotovostjo odločimo tudi za *c*=*t*. Mogoče, da je bila ta posebnost (*c*, *dz*) nekdaj bolj razširjena med moravskimi narečji, mogoče je pa tudi, da je nekdaj v nekterih krajih bil raz-

loček med *t'* in *c*, *d'* in *dz* tako minimalen, da je grafično bilo najbolje izraziti ta glas s *c* in *z*. Naj si bode temu kakor hoče, *c* in *dz* m. *t'* in *d'* se smeta smatrati za moravski (deloma tudi slovaški) vpliv.

Še marsikaj bi se dalo o tej važni razpravi češkega učenjaka omeniti in opozoriti posebno na ono, kjer se moramo ž njim strinjati, toda za to mi ne preostaja tukaj prostora.

Na Dunaji 15. XI. 1888. *Vatroslav Oblak.*

IX.

Janežičeva slovenska slovnica.[1])

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Čestiti čitatelji naj ne pričakujejo znanstvene ocene na čelu imenovane knjige; prepuščam to spretnejšemu in veljavnejšemu peresu, nego je moje. Priobčiti hočem le skromne svoje opazke, ki sem si jih naredil čitajóč to knjigo, želèč, da jezikoslovci slovenski in čestiti tovariši moji popravijo, kar bo krivega, in dopolnijo, česar bi jaz ne omenjal. Takó se bomo najlože zjedinili gledé dvomljivih stvarij in olajšali delo možú, ki bo pisal prihodnjo slovnico.[2])

Začnimo koj z naslovom: A. (Anton) Janežičeva Slovenska slovnica. Rabiti svojilni pridevnik od osebnih imen, ki imajo kako pojasnilo pred ali za seboj, je dandanes sicer navada; na pr. »Valentin Orožnovi spisi,« »Dr. Valentin Zarnikovih zbranih spisov I. zvezek« itd. Ta navada (bolje razvada) premotila je tudi pisatelja, da se ni držal pravila, ki ga sam navaja v § 258. a) pišóč: »Pesni Simona Jenka (ne Simon Jenkove)«. »Anton Janežičeva[3]) slovnica« je germanizem, ki odgovarja izrazom: Graf Anton Auersperg'sche Güter, Fürst Liechtenstein'scher Antrag itd.

V § 4. a-b, in v § 5 naj se doda slovenskemu povsod tudi latinsko ime.

Sploh bi bilo umestno, da se povsod pristavijo slovenskim tudi latinski termini; takó se bodo učenci najlažje naučili slovenske in latinske terminologije.

---

[1]) Pridržujemo si, pozneje o Janežičevi slovnici in o tej oceni dodati nekatere opazke. Uredn.

[2]) Da bo ta slovnica ustrezala vsestranskim potrebam in željam, naj izvolijo jezikoslovci in pisatelji slovenski objaviti misli svoje. Qui tacet, consentire videtur.

[3]) Pisati bi morali Antonjanežičeva slovnica, Valentinorožnovi spisi, Doktorvalentinzarnikovi spisi, kakor pišemo novomeški župan.

V § 8. d). Opomb. 1. se morajo navesti vse najnavadnejše besede, v kterih se piše er: cerkev, Jernej, meterska mera, primerno, primerjam, zmerno, verno, perje, stoterno, ministerski, ogerski (?), sreberna (?), večerna, bernja, Štajersko, Istersko, umerjem (a umrl), terjati itd.

V § 12. b) berem opombo: »Na Koroškem in Gorenjskem govorijo celó: puátno, másuo, dáva, guáva nam.: platno, maslo, dala, glava. — V pisnem jeziku se je ohranil prvotni in pravilni *l*; torej se naj tudi v olikanem govoru povsod čisto in razločno kot *l* izrekuje«. Tù mi ni jasno, ali naj velja ta »povsod« le za platno, maslo itd., ali tudi za *l* v koreniki pred soglasniki na pr. volk, dolg in na koncu besed, na pr. delal, igral. — Želeti bi bilo, da se gledé te točke vender že porazumemo ter vsaj po šolah povsod jednako izgovarjamo.

Mej §§ 19.—22. bi se moralo vsaj mimogredé omeniti, da se je ojačil strsl. ĭ (ь) deloma v e, deloma v a; da se torej govori ves in vas, den in dan, čast in čest, lahek in lehek, manj in menj itd., ter določiti, kaj se naj rabi v pisnem jeziku. Tudi krčenje samoglasnikov se nikjer ne omenja.

V § 20. 1. se mora omeniti, da se *o* ne izpremenja v *e* v samostavnikih na — ost; torej: sedanjost, prihodnjost, ne: sedanjest, prihodnjest, kar se tudi piše in kar nekteri učitelji tudi učé.[1])

Največjo zmešnjavo vidimo danes po raznih listih in knjigah slovenskih gledé menjave, vzlasti gledé prilikovanja in mehčanja soglasnikov; piše se: napolnujem in napolnjujem, ljubezniv in ljubeznjiv; pojasnujem, pojasnjujem in pojašnjujem; z njim, ž njim; iz njih, iž njih; smatram, zmatram; smisel, zmisel; nikdar, nigdar, britka, bridka, (a vedno le sladka); teški, težki; društvo, družtvo itd. itd. — Vseh teh zmešnjav ne bo prej konec, dokler ne bodo pravila o soglasniških izpremembah na tanko določena in pregledno sestavljena ter z različnimi primeri iz oblikoslovja in skladja podprta. V Sketovi izdaji Janežičeve slovnice je vse zmedeno. Jotovanje, mehčanje, prilikovanje in razlikovanje je stlačeno v jedini § 28., v kterem se govori le, »da se soglasniki v sorodne pretapljajo«. Primeri so večinoma le vzeti iz glagolskih oblik, in še med temi so trpni deležniki glagolov IV. vrste jedini zastopniki za pravilo, da se pretapljajo jezičniki l, n, r sè sledečim i v lj, nj, rj; istotako za pravilo, da se topijo ustniki b, m, p, v sè sledečimi v blj, mlj, plj, vlj. — Nikjer se ne omenja, kakó nastane uboštvo iz ubog-stvo, človeštvo iz človek-stvo; nikjer, zakaj se govori in piše: gospodje, zdravje, kmetje in ne gospoje, zdravlje, kmeče. (Glej Šu-

[1]) Imel sem mej svojimi učenci tri, ki so bili prišli iz različnih gimnazij; pri prvi nalogi je pisal A prihodnost, B prihodnjost, C prihodnjest, in vsak je trdil, da je moral pri prejšnjem učitelju takó pisati.

man, Slovenska slovnica za srednje šole § 18 e. opom. in Levstik, die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen p. 77.)

V Šumanovi slovnici je nauk »o premembah na soglasnikih« (§§ 17.—24.) jako dobro urejen, želeti bi le bilo, da se podpre z mnogimi raznovrstnimi primeri in da se na dotičnih mestih oblikoslovja in skladja vedno opozorjuje na dotična pravila v glasoslovji.

V § 24. 2. se ne morem sprijazniti s pravilom: »samoglasnik *u* razvežemo v *ov* in *ev*« — (isto pravilo se ponavlja v § 181. in § 183.). Zakaj se naj tukaj *u* razvezuje, dočim se v § 19. »ojačeva«; saj se vender v obeh §§ navaja isti primer kujem, kovati?

O naglasu in naglaskih (§§ 30.—35.) izpregovori morda kdo drug kako besedo.

Gledé pravopisja velja isto, kakor o menjavi soglasnikov. Vsak ima danes pri nas svoj pravopis. Treba bo, da se o tej točki porazumemo, da natanko določimo, kakó se naj piše in kakó se ne sme pisati, in da se določena pravila vzprejmejo v slovnico. Najbolj zmešana je raba velikih začetnic pri zvezi pridevnika s kakim občnim samostavnikom v zaznambo lastnega imena. Piše se: Novo mesto, Novo Mesto in Novomesto. Pisatelj navaja le prvo pisavo, ostalih dveh pa niti ne omenja, dasi je drugo pisavo odobril književni odsek prvega našega literarnega društva »Matice Slovenske« in jo tudi zastopa prvi naš leposloven in znanstven list »Ljubljanski Zvon«. — S prvo pisavo se ne morem sprijazniti, ker se v nekterih slučajih, na pr. v začetku stavka: »Novo mesto« je lepo« lahko dvoji, pomenja li Novo mesto Rudolfswert ali die neue Stadt. Jaz bi torej želel, da se poprimemo vsi pisave Novo Mesto (rod. Novegamesta itd.), a naj bi bilo dovoljeno tudi pisati Novomesto, (rod. iz Novegamesta itd.), ker se od te oblike izvaja pridevnik *novomeški*, -a, -o.

Tudi gledé pisave ljubljanski, dunajski, novomeški itd. nismo jedini; jedni pišejo pridevnike te vrste z véliko, drugi z malo začetnico. V naši slovnici se tudi o tem nič ne omenja. Jaz bi želel, da pišemo te pridevnike, kakor Čehi in Hrvati z malo začetnico, in da rabimo véliko začetnico le, kadar se hočemo ogniti dvoumnosti; na pr. govoril sem s planinskim (Planinskim) županom [1]) ter, ako je tak pridevnik zvezan s kakim samostalnikom v zaznambo lastnega imena ali naslova; na pr. »Ljubljanski Zvon«, »Dunajska Cesta«,[2]) primeri „Matica Slovenska“.

V § 56. Opomb. 1. naj se še omenijo zvalniki na *o*: Joško, Janko, Marko, Nedelko, sinko, sivko, (od sivec: siv konj ali siv vol) in od ženskih samostalnikov: Mico, Rezo. —

[1]) Glej P. Končnik, Slovenska slovnica p. 13.

[2]) Razločuj: V Ljubljani na Dunajski Cesti je Medijatova hiša; a v vélikih mestih so ceste široke in lepe, vzlasti ceste dunajske t. j. ceste na Dunaji.

Ne razumem, zakaj rabi pisatelj za besedo deklinacija na jedni in isti strani tri različne besede: sklanjava, sklanjatev, sklanja (p. 26.). Meni zadoščuje zadnja beseda. Jako dobro pa je pisatelj po moji misli razvrstil slovensko sklanjo s tem, da razpravlja: I. sklanjo ženskih samostalnikov na a (a-debla), II. sklanjo moških samostalnikov, III. sklanjo srednjih samostalnikov (II. in III. o-debla) in IV. sklanjo ženskih i-debel, vse drugo pa v splošnih opombah in dostavkih. Dasi pa popolnoma odobravam to razvrstitev, ker sem prepričan, da bo jako ugajala šoli in olajšala pouk o slovenski deklinaciji, imam vender v posamnih točkah svoje opazke.

V § 69. b.) naj se še dostavite besedi: sir in dar.

V §§ 78.—80. mi nikakor ne prija, da govori pisatelj o prirastkih *es, en, et,* koje neki dobivajo nekteri srednji samostalniki, ker to ne odgovarja dandanašnjim znanstvenim nazorom. Pravilo v § 78. »nekteri srednji samostalnik na *-o* podaljšujejo deblo po vsi sklanji s prirastkom -es, sicer pa se sklanjajo po vzgledu: mesto« naj se morda tako-le predrugači: »Nekterim srednjim samostalnikom na *-o* končuje se deblo na *-es; s* je namreč v imenovalniku in tožilniku jednine odpadel, *e* pa se ojačil v *o* (prim. γένος iz γενες); le besedi ulé in ojé sta ohranili pristni e. V vseh drugih sklonih se pritikajo sklonila na pristno deblo po vzgledu: mesto.« Na isti način naj se predrugačijo tudi pravila pri deblih na *-en* in na *et.* —

Pri § 97. 2. bi želel, da se vse sestavljenke s predlogom sklanjajo po vzgledih: Zalog, Zastava; kajti kdor čita: ‚grem na Brežino‘ bo težko mislil na Nabrežino; kdor biva pod Krnosom, temu ni treba bivati v Podkrnosu; „tu je pod Krnosom“ se lahko reče o vsaki vasi okoli in okoli Krnosa; ‚tu je Podkrnos (ali vsaj: tu je Podkrnosom)‘ pa se more reči le o Podkrnosu. Predlog je v teh sestavljenkah izgubil svojo moč; ne delajmo si torej nepotrebnih zmešnjav. —

Opomba v § 102. se glasi: »Ako samostalnik in pridevnik nista v tem in istem stavku in pridevnik se na samostalnik v prednjem stavku nanaša, ondi sedanja slovenska pisava sploh ne dela razločka med živimi in neživimi stvarmi ter si kroži tožilnik vedno po živih; na pr.: Mladina novi svet preveč čislá, starega (nam. stari) pa zanemarja. (N. pr.). — Nebeško kraljestvo je podobno kvasu, kterega (nam. kteri) je žena vzela (Met.). — Drag je travnik, kterega (nam. kteri) ste kupili. (Levst.).« — Prva dva primera ima že Janežič;[1]) a Janežič pristavlja v oklepaju »bolje kteri«, kar je pisatelj spremenil v »nam. kteri«. Tretji primer je dodal pisatelj. Se li pa pisatelj po pravici sklicuje na Levstika? Levstik (o. c. p. 27.) piše: »*falsch* hingegen, obschon heut zutage in der Schrift allgemein üblich: drag je travnik, kterega (statt des richtigen: kteri) ste kupili.«

[1]) Jaz imam tretji popravljeni natisek Janežičeve slovnice iz l. 1864.

Ali se more sploh reči, da v navedenem slučaju „sedanja pisava kroji tožilnik *vedno* po živih“ stvareh?

„Ljubljanski Zvon“ vsaj rabi obe obliki: „Bil je četrtak, kateri je stric nalašč opilil“ (Lj. Zv. l. 1889. p. 277.), pa »na Kavkazu, katerega sam dobro pozna“ (ibid. p. 279.). -- *Jos. Lendovšek.*

(Dalje prihodnjič.)

»Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni.«

I.

Najprej treba dognati, o katerem Katonu ta izrek velja, in potem, kakó je ta izrek tolmačiti ter kakega pomena je v znanem Prešérnovem zabavljivem napisu na Stanka Vraza („Poezije“ pg. 113.)

V rimski zgodovini sta med mnogimi Katoni posebno znana in imenitna dva, oba jeklena značaja, oba možá trdnih načel. Prvi je *M. Porcius Cato* starejši s priímkom *Censorius*, porojen l. 234. pred Kr., umrl l. 149. pred Kr. v 85. letu svoje dôbe. Znamenit je ta mož po svoji strogosti in ostrosodnosti v moralnih vprašanjih. Zavestno se je vnemal za nesebično preprostost in starinsko poštenost, a strogo preganjal potratnost in razkošnost ter je bil hud nasprotnik lihvarjev in oderuhov. Ta svojstva je pokazal že za svojega konzulovanja l. 195., še bolj pa cenzor l. 184. pred Kr. Potezal se je vedno za državno blaginjo in povsodi branil državne interese zoper sebične nakane posameznikov. Razširjenje rimske oblasti, to je bil njegov ideal; in znan je o tem oziru njegov izrek v senatu: „*Ceterum censeo Carthaginem esse delendam*“ (Liv. 33, 62). Povsodi in vselej je naglašal rimstvo in s čudovito ozkosrčnostjo se branil vsega, kar je merilo na tujstvo in njega vpliv. Posebno ga je bodlo v očí, ko je videl, da si mehkužna grška kultura in omika v Rimu pridobiva čimdalje več tál. Kako neprijazen je bil helenstvu, vidi se iz različnih njegovih izrekov in dejanj. Tákó n. pr. je dejal, da Grkom prihajajo besede samó iz ust, a Rimljanom iz srca. Ko je moral uradno z Atenci občevati, storil ni tega v grškem jeziku, dasi je bil véšč grščini, kajti bil je preponosen za to, ampak Rimljan govoril je v latinščini, a tolmač je sproti prelagal njegov govor. Z nekakim zadovoljstvom pripoveduje Katon, kakó so Atenci občudovali kratkost in točnost njegovega izrazovanja, češ, kar je on prav kratko povedal, razlagal je tolmač obširno in z mnogimi besedami. Ko so se v senatu na dolgo in široko posvetovali in prekarjali, naj bi li dovolili ónim tristo Ahajcem, ki so bili že sedemnajst let v Italiji zaprti, da se smejo povrniti v domovino, ali ne, obregnil se je Kato zaničljivo: »Ves dan se

dimo tukaj, kakor bi ne imeli ničesa boljšega opraviti, ter se prepiramo o starikavih Grkih, naj jih li pokopljejo naši ali ahajski pogrebci.« Leta 155. pred Kr. so poslali Atenci do rimskega senata poslanstvo, da bi jim izprosilo znižanje óne zaradi Oropljanov naložene jim glôbe. V tem poslanstvu so bili: stoik Diogenes, akademik Karneades in peripatetik Kritolaos. Ko so ti s svojo zgovornostjo vzbudili v Rimu splošno zanimanje in občudovanje (dosegli so tudi znižanje glôbe od 500 na 100 talentov), grajal je to Katon v senatu, da smejo taki možje, ki znajo ljudí, k čemur koli hočejo, pregovoriti, da smejo ti toliko časa v mestu ostati, češ, da je opasno za rimsko mladež, in silil je na to, naj čim prej Rim zapusté, da ne bi starorimska nravnost in poštenost bila na škodi. »Vrnejo naj se v svoje učilnice in naj poučujejo grške dečke, naši mladi Rimljani naj pa kakor doslej domače zakone spoštujejo in domača oblastva poslušajo. Toda to grško modrovanje je kvarno, in poleg tegà umovanja se mora prej ali slej omajati vera v bogove, omajati pokorščina pred zakoni, omajati državni temelj.« — Te svoje nazore je znal Katon z ostro besedo kratko in jedrnato utemeljiti — saj so mu zaradi tega vzdeli celó ime »rimski Demosten.« — Toli umetni in prijetni res niso bili njegovi govori, a bili so jasni in krepkí. Katonovo geslo v govorništvu je bilo: »*rem tene, verba sequentur*« (Stvarí se drži, primerni izraz se ti že sam ponudi!). Tako se je boril Kato trmoglavo in neutrudno zoper prodirajoče nove ideje, in dasiravno ni imel v tej borbi skoro nobenih uspehov, vender ga to ni potrlo in ostrašilo.

Ta Katon je praded druzega mlajšega jednakoimenskega.

M. Porcius Cato mlajši s priímkom *Uticensis* (Utičan), pravnuk prejšnjega, porojen l. 95. pred Kr., umrl dné 8. aprila l. 46. pr. Kr. Tega Katona je prištevati med najblažje in najčistejše značaje propadajoče republike. Bil je treznomisleč in strogonraven, zeló izobražen in temeljit poznavalec grščine, v politiki pa konservativec in najzvestejši pristaš republike. Najbolj je čislal prijatelje domovine, a najbolj črtil prekucuhe in slabe državljane. O Katilinovi zaroti je prizadevno podpiral Cicerona ter hudo zasledoval zarotnike, ali s tem si je tudi nakopal neprijaznost Cezarjevo. Tudi Pompeju sklenivšemu zvezo s Cezarjem je hudo nasprotoval, dasi sevéda s tem nasprotovanjem ni dosegel druzega, nego da se je Pompej čimdalje tesneje zvezal s Cezarjem. Vseskozi je bil pozneje zoper Cezarijance, podpiral je Milona proti Klodiju ter z ostrogledim očesom in z resnobno marnostjo preganjal podkupnost in drugo protizakonito počenjanje tedanjih izprijenih političnih strank. Da bi mogel uspešneje delovati in z vplivnega stališča braniti poginu se bližajočo republiko, kandidiral je l. 51. za konzulat — toda ni prodrl, ker je bil preponosen in prepošten, da bi bil, kakor je bilo takrat v

Rimu običnó, s podmitnino in s hlinjeno priljudnostjo pridobival si naklonjenost volilcev. Pozneje se je sprl tudi s samoljubnim Ciceronom, a Cezar je ta razpor nalašč netíl in podpiral. Ko se je pa vnela državljanska vojska, umeknil se je Katon pred Cezarjem iz Rima ter se pridružil Pompeju, ki je bil branitev republike zapisal na svoj prápor.

Ker je pa njegova republikanska prostodušnost in odkritosrčnost vzbujala nejevoljo v aristokratskem taboru Pompejevem, umeknil se je tudi od tukaj in šel na Rodos. Katon jim je vedno svétoval, paj ne ravnajo prestrogo, naj nobenega ujetega Rimljana ne usmrté, nobenega zaveznega mesta z naskokom ne napadejo, da je treba vzbujati zaupanje, zlepo da se največ doseže itd., — a niso ga poslušali. Po Pompejevi smrti je šel najprej v Kyrene, potem v Utiko, kjer se je oboroževal na branítev. Po izgubljeni odločilni bitki pri Thapsu (dné 6. aprila l. 46. pred Kr.) hotel se je tu v Utiki braniti, in ž njim tudi ondukajšnji Rimljani; toda ti so kmalu izgubili pogum ter jeli govoriti o udaji. Katon, ki na to niti misliti ni mogel, da bi se s svojimi načeli podvrgel samooblastniku, dal je vsem, ki so hoteli oditi, pomočkov za odpotovanje, sam pa je sklenil s poginom republike vred končati svoje življenje polno žalostnih izkušenj „Samovladar je nastopil, kaj hoče sedaj republikanec v državi še početi.« — Ko je vse uredil in zadostil svojim dolžnostim kot poveljnik, kósil je še prav miren; po kosilu je čital v Platonovem »Phaedonu« in potem par ur prespal.

Vzbudivši se, ukazal je pozvedeti, če so ladje z malodušnimi Rimljani že odplule. Potem si je zabodel meč v prsi; toda sunljaj je bil preslab in ni prišel do življenja, mož se je zgrudil in podrl za seboj mizo. Ko so njegovi ljudje čuli ta ropot, pridrli so skupaj. Zavezali so mu rano. Toda ko so se na njegovo željo, češ, da bi bil rad sam, odstranili, strgal si je obézo z rane, da je izkrvavel.

Pogina republike ni hotel preživeti. Že od tistega dné, ko sta se Cezar in Pompej očitno sprla, nosil je baje žalno obleko. Velika je bila sedaj v Rimu splošna žalost, ko se je raznesla vést o smrti njegovi.

To zadoščuj, da si ustvarimo bledo podoba o znamenitih dveh Katonih. Oba sta bila izredno trdne volje, oba neprijazna novotarjenju in oportunizmu, ali odločnejši še in vztrajnejši in trdnejših načel je bil mlajši Katon, Katon Utičan. *L. Pintar.*

LISTEK.

Vodníkova slavnost v Ljubljani. Odbor za odkritje Vodníkovega spomenika ima zdaj redno seje, da uredi vse priprave za slavnost, ki bode dné 29. in 30. junija t. l. v Ljubljani in na katero znova opozarjamo slovenski národ. Iz programa, ki pa še

ni določen v vseh podrobnostih, navajamo, da bode dné 28. junija zvečer koncert na čitalniškem vrtu, dné 29. junija, na sv. Petra in Pavla dan, zjutraj izlet na Rožnik, dopóludne ogledovanje deželnega muzeja, popóludne izprehod na Grad, zvečer ob 6. uri poláganje vence' in petje pri Vodníkovem grobu, ob 8. uri gledališka predstava in potem prosta zabava na čitalniškem vrtu. V nedeljo, dné 30. junija ob $^1/_2$ 11. uri sv. maša v cerkvi pri sv. Jakopu, kjer je bil Vodník jedno leto kapelan, ob $^1/_2$ 12. uri odkritje spomenika, ob 2. uri banket, ob 6. uri v Šiški na Vodníkovem rojstvenem dômu pri Žibertu veselica, katero priredi šišenska čitalnica. Kantato, katero je na Funtkove besede zložil g. dr. B. Ipavec, pelo bode pri odkritji več nego 300 pevcev. Slavnostni govor bode govoril g. gimnazijalni direktor *Fr. Wiesthaler*. Valvasorjev trg bode lepo okrašen in postavljena bodeta dva slavoloka s primernimi napisi na zgorenjem in spodnjem konci trga.

Miklošičevo odlikovanje. Presvetli cesar je slavnemu rojaku našemu, preblagorodnemu gospodu c. kr. dvornemu svetovalcu profesorju *dr. Frančišku vitezu Miklosichu* podelil dostojanstvo tajnega svetovalca. Takoj, ko se je ta vesela novica zvedela po Ljubljani, pozdravilo je štiriindvajset bivših učencev in spoštovateljev ljubljanskih dičnega moža z nastopnim telegramom:

»*Ekscelenciji Vaši čestitajo od vsega srca*«

(Podpisi.)

Dné 13. majnika t. l. je prof. Levec dobil naslednji odgovor:

»*Presrčna hvala Vam in Vašim prijateljem za lepo čestitanje*

Miklosich.«

† **Janez Hozhevar.** Dné 24. maja t. l. umrl je v Ljubljani po daljšem bolehanji c. kr. vladni svetovalec in gospodarsko-upravni poročevalec v šolskih stvaréh preblagorodni gospod *Janez Hozhevar*.

Porojen dné 13. majnika 1828. leta v Vélikih Laščah, dovršil je odličen dijak svoje gimnazijske studije v Ljubljani l. 1850., svoje pravoslovne pa l. 1854. v Gradci. Služil je potem uradnik na Kranjskem in na Hrvaškem, odkoder se je leta 1861. znova povrnil v Ljubljano, kjer je bil l. 1867. imenovan za c. kr. vladnega tajnika. Ko je leta 1869. stopil v veljavnost novi državni šolski zakon, bil je Hozhevar povišan za c. kr. vladnega svetovalca in gospodarsko-upravnega poročevalca v šolskih stvaréh, in od tega časa se začenja vplivno in razsežno delovanje Hozhevarjevo v šolstvu našem. *Kranjsko ljudsko šolstvo, kakeršno je dandanes, večinoma je sad Hozhevarjevega neumornega truda.*

Pri vseh osnovnih deželnih šolskih zakonih, ki so se izdali od l. 1869. do 1875. na podlagi državnega šolskega zakona, imel je Hozhevar važno besedo in ker narodna večina v deželnem zboru, kakor je znano, takrat ni bila prijazna novi šoli, imel je pokojnik v šolskem odseku in v deželnem zboru mnogo opraviti, predno so se končno dognali zdaj veljavni šolski zakoni kranjski, ki so večinoma šele leta 1873. stopili v veljavnost. Ravnotako so do malega vsi zvršitveni ukazi in predpisi k deželnim šolskim zakonom potekli iz Hozhevarjevega peresa. In kakor je njegovemu taktnemu postopanju pripisovati, da se je napósled udal deželni zbor naprednim šolskim zahtevam, takó je Hozhevarjeva zasluga, da so se navzlic mnogostranski opoziciji šolski zakoni po vsi deželi v primerno kratkem času dejanski izvršili.

Vse to pa je stalo pokojnika mnogo intenzivnega truda, katerega bi ne zmogel vsak, kakor ga je zmogel on s svojim bistrim umom, s svojim globokim znanjem in svojo čudovito neprehvaljeno pridnostjo. Dežela kranjska ni imela delavnejšega urad-

nika, nego je bil Hozhevar, ki je živel in delal, lahko rečemo noč, in dan samó za svojo šolo, kateri je napósled žrtvoval svoje zdravje in življenje!

Toda pokojnega Hozhevarja je poleg neskončne pridnosti dičila še druga krepost, ki ni takó navadna pri visokih gospodih — dičilo ga je zlasti njegovo dobro plemenito srce! In to je pogladilo marsikatero ostrino strogih šolskih paragrafov bodisi nasproti mudljivim občinam, bodisi nasproti učiteljem, ter marsikomu v sili naklonilo lepo pomoč.

Ako pa je delovanje Hozhevarjevo raztezalo se na vse straní našega šolstva in je bil v njegovih rokah združen do malega ves njega napredek, vender je mož tudi deloval tudi v drugih strokah svojega uradniškega posla deloval neumorno deloval takó vspešno, da mu je zagotovljena hvaležnost vse dežele Kranjske in njenih prebivalcev. Slava vrlemu móžu!

Levstik in Hozhevar. Levstik in pokojni vladni svetovalec Hozhevar sta bila glavna prijatelja. Oba Laščana, znana iz šolskih let, hodila sta pozneje vsak svoj pot, imela vsak svoj različen posel, nista sicer mnogo občevala, vender sta postala vselej, kadar sta se srečala na ulicah, ter se dolgo menila o mestnih in zlasti — vélikolaških dogodkih. Ko je leta 1875. umrl Hozhevarju oče, naprosil je Levstika, naj pokojniku naredí grobni napis. Levstik je prijatelju izpolnil prošnjo. Dotični napis na grobnem spomeníku na vélikolaškem pokopališči slôve takó:

Spredaj se čita:

»Tukaj počiva
JARNEJ HOČEVAR
iz Velikih Lašč,
umerl 4. novembra 1875. l.
v 71. letu svoje dobe,
in njegova žena
MARIJA PODBOJ-eva
umerla 6. oktobra 1865. l.
v 58. letu svoje dobe «

Na levi stráni:

»Krščanski sva živela,
Otroke zvésto preskrbéla,
Sosedom rada pomagála,
Potrébnih nésva odganjála:
O znanec ljubi! prosi zdaj,
Da prideva v nebeški raj!«

Na desni stráni:

»Hvaležen ves obili ród,
Ki Vaju korenin je cvétje,
Spomínja Vaju se dobrót:
Otrôci, vnuki, snáhe, zétje
Solzé prelivajo za Vama,
Ki Vaju skriva tiha jama.«

Na zadnji stráni:

»Večni mir in pokoj
Vama daj milostivi Bog,
In večna luč Vama sveti!«

Šolska slovnica slovenska. Kdor uči v šoli slovenski jezik, ali kdor pregleduje raznovrstne šolske knjige naše, ta bridko čuti veliko zmešnjavo v pravopisji, nepravilnost v slovniških oblikah, zmedeni besedni red in nedoslednost v vsem pisanji, ki se košati po raznovrstnih učnih knjigah slovenskih. Želja po dobri, dovršeni, recimo normalni

slovnici slovenski, kakeršno je že pred trinajstimi leti zahteval Stritar, postala je občna neizogibna potreba, da storimo konec babilonski zmešnjavi v knjižni naši slovenščini zlasti pri šolskem pouku Nadejali smo se, da nas Janežičeva slovnica v novem Sketovem izdanji v tem oziru vsaj nekoliko zjedini, in zategadelj smo veseli pozdravili novo knjigo. Toda ko smo ji natančneje pretipali jetra in obisti — šel je tudi ta up po vodi! S to knjigo nam ni pomagano, zakaj ne, videli bodo bralci iz spisa g. prof. Lendovška v denašnji in v prihodnjih številkah «Zvonovih». Da bi se pa vender odpravila kvarna nezložnost v pisavi, treba bode nove šolske slovnice ali vsaj novo predelane Janežičeve slovnice. In da bi se dosegla toliko zaželena zložnost in jedinost v pisavi, posvetoval je g. prof. Lendovšek nedavno »Slovenskemu Narodu«, naj bi se ob Vodníkovi slavnosti dné 29. in 30. junija sešli slovenski slovničarji in učitelji v Ljubljani, ki bi se dogovorili o dvojbenih slovniških stvaréh ter določili, katerim možem naj se izroči izdelovanje nove šolske slovnice. S tem, pravi pisatelj, postavili bi Vodníku-slovničarju najlepši spomenik.

Ta nasvèt ni napčen, toda po naših mislih se vender ne dá izvršiti. Vodníkova slavnost bode prešumotna in odvračala bode našo pozornost na druge straní. Za znanstvene razgovore takrat ne bode nì časa, nì prave volje. Tudi si od takih dogovorov ne obetamo mnogo sadú. Privaten zbor slovenskih slovničarjev nikdar ne bode imel toliko veljave, da bi se njega sklepom pokorili vsi učitelji naši. Tudi nobeno društvo, niti »Matica Slovenska«, ne more jih pripraviti do tega. To nas je izučila žalostna izkušnja! Kakó nam je postopati v tej stvári, zato imamo jasen vzgled na Nemcih. Koliko let so se shajali nemški učenjaki, koliko se je popisalo tinte in popirja, koliko so se trudili posamezniki in učena društva, da bi dosegli jedinost v nemškem pravopisu. Ni se jim posrečilo, dokler pruski naučni minister Puttkammer ni posegel vmes ter ni na podstavi dognanih načel ukazal vsem šolam in uradom, kakó jim je pisati. In kaj je bilo v Avstriji drugače? Kakšna zmešnjava je gledé pravopisja vladala po vseh nemških šolskih knjigah, in ves trud dunajskega društva »Mittelschule« in raznih učiteljev in učenjakov, doseči zložnost, bil je brezuspešen, dokler ni visoko c. kr. naučno ministerstvo izdalo knjižice »Regeln und Wörterverzeichnis für die deutsche Rechtschreibung« ter leta 1879. ukazalo, da je ta pravila rabiti po vseh šolah, pri vseh disciplinah po vseh šolskih knjigah. In kakó hitro se je dosegla jedinost, ko je bila zaprta pot v šole vsaki knjigi, ki ni uravnava po uradnem pravopisu.

Tudi pri nas se mora te stvari lotiti *šolsko oblastvo*, in ker se ni nadejati, da bi se visoko naučno ministerstvo pobrinilo za slovenski pravopis, bilo bi najprimerneje, ko bi visoki c. kr. deželni šolski svèt kranjski z ozirom na nedoslednost in zmešnjavo, ki se šopiri gledé pravopisja, slovniških oblik in besednega reda po vseh učnih knjigah za ljudske in za srednje šole in uvažujé veliko nepriliko, katero mora ta zmešnjava provzročevati pri pouku, sklical na prosvèt nekoliko učiteljev slovenskega jezika, dal po njih določiti vse preporne stvari v naši pisavi, potem pa poskrbel za to, da se spiše šolska slovnica slovenska po gotovih dognanih načelih in da se ne uvede niti v ljudske, niti v srednje šole nobena učna knjiga, ki se ne drži te uradne slovnice. O tej priliki bi se tudi lehko kàj pomenili o učnem črteži za slovenski jezik po naših srednjih šolah. Štirideset let se poučuje že slovenščina na srednjih naših šolah, pa se še nismo dokopali niti do učnega črteža, niti do potrebnih knjig, ampak vsak učitelj uči slovenščino, kakor se mu ljubi in kakor vé in zna. Čas je, da bi se tudi v tem oziru stvar dognala, kako in kaj je učiti v obče, kakó in kaj po posameznih razredih.

Godec. Poleg národne pravljice o Vrbskem jereru. Spisal *Anton Funtek.* Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fedor Bamberg v Ljubljani. 1889, m. 8, 100 str. Cena nevezani knjižici 1 gld. 20 kr., krasno vezani 1 gld. 80 kr.

Knjižica, o kateri nam je danes govoriti, leží pred nami že več nego mesec dnij. Brali smo jo, brali potem tudi prvo kritiko, za njo »zagovor in odgovor« in potem zopet drugo oceno in takó smo bili danes, ko nam je bilo izpolniti svoj žurnalistični nalog, v čudnem položaji: povedati kàj novega, pristnega, brez ozira na to ali óno stran, ne premlevati, kar se je bilo že zmlelo, zadostiti žrtvi, ki jo je položil pesnik na oltar domovini, in zajedno varovati si nedotično pravo, soditi odkrito in po svojem prepričanji. Vzeli smo »Godca« znova v roke in brali smo ga zjutraj zarana v gozdu pod košatimi borovci, ki obrobljajo širok ribnják, nad katerem je plavala še lehka meglíca in delala biserne rosne kaplje po visoki trstíki, zibajoči se v gostih šopih ob plitvi brežini. Iz zatišja ob levici je zavpila dva-trikrat samotna čáplja, na veji nad nami pa je pel ščinkovec, a mi nismo bili več tu, sedeli smo že z »godcem« »na vrhu« nad »prostrano dolino«, katero zdaj polni Vrbsko jezero, in gledali »z gorâ na polje, s pólja na nebó«. Ta »Godec« nas je zanimal, in takoj ob prvem srečanji nam je bil nekako simpatičen, kajti pričakovati je kàj posebnega ž njim. Predstavlja se nam takoj kot pravi pravcati demon:

»Lep bil bi ta obraz, da niso strásti
Zarisale vanj znakov neizbrisnih,
Da časih iz očij bi divjezročih
Pogled ne šinil svetel kakor blisek,
Pogled, ki te zapeče v duše dnò.
Osupel gledaš vanje in preplašen;
Srcé se stiska, kri zastaja ti,
A zdajci vroče ti prihaja zopet.
Lepé so, ali v njih se bliska pêklo!

Gleda bogata, krasna sêla v dolini, pa —

». . . . Kaj njemu do bogastva?
Dovolj ga videl je v življenji svojem,
A njega slasti ni okušal nikdar,
Z blaginjo še pojil srcá nikoli.
Da videl zdaj bi pred seboj gorjé,
Razpale koče mesto hiš bogatih,
Kaj njemu to? V življenji tudi videl
Zadosti je trpljenja in gorjá,
Todà če tožil ni zarad bogastva,
Zarad uboštva ni pretakal solz!«

Tu smo se malo oddehnili; kajti to vender ni — demon, to je navaden, lehkoživ, lehkomiseln prihajač. A takoj potem mu:

»Pogledi zli upró se na podnebje,
In dve pestí se dvigneta uporno.
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Odmika pogled, kakor da je vero
Izgubil v božjo milost in v človeštvo.«

Sedaj pa res ne vemo, kam bi tega čudáka dejali? Ne znamo, odkod prihaja, kaj se mu je groznega zgodilo, da je »vso vero izgubil«, na drugi stráni pa mu je vse jedno, je li bogat ali reven — povsod le »pušča za saboj spomine«, kar je sicer tudi nekako temno povedano. Pojavlja se mož časih kakor Wolffov »Rattenfänger von Hameln«, a zdajci je zopet takó vsakdanj kakor vsak potujoči goslar. Zatorej resnično ne vemo, s

kom imamo opraviti. A ker je njegov »métier« vender kosmopolitičen, in ker se nadejamo, da se nam razjasni pozneje malo bolj njegov značaj, spremljamo ga dôli v vas. Tam — v krasnem, od Bogá izredno oblagodarjenem sêlu živí v blagostanji — prav razdivjano ljudstvo. Noč in dan pijó in plešejo. Kdo zánje obdeluje polje, kjer

». . . . . . ziblje se v lehkotnem vetru
Rodilne zemlje težki zlati sad,« —

to nam pesnik tudi pové ter pravi:

». . . da bivajo tam kmetje,
Vsakdanji kruh služeči s čelom znojnim?«,

kar se nam zopet prav čudno vidi: »znojno čelo«, in »noč in dan pitje in ples«.

Danes tudi plešejo in godec jim prihaja kakor navlašč. Demonski sili njegovih goslij (tu je zopet demon) se vse upogiba, to se pravi: vse mora plesati in se sukati, dokler on gode. Tu se zaljubi godec hitro, bliskoma v pohotno Zalo, »dekleta najkrasnejšega«, in ona je takoj njegova, toda z grožnjo:

»A védi: če z duhovi vinskimi
Moštvó izgine brezozirno tvoje,
Potem od sebe pahnem te z grohotom —
Haha, dečak mehkužen ni zamé;
To védi, ljubec, predno se zavežeš!«

Tu imamo zopet demona, a sedaj pravega: demona pohotne ljubezni. Druzega dné pa se godec zaljubi že v nedolžno Anko, ki jo slučajno ugleda v gozdu, ko venča križ ob poti. Sedaj se vname razpòr v njegovi duši:

»Pekla ognjene strasti
Vid mi jemljó in sluh;
K néba prečisti slasti
Sili zaman moj duh.«

Anka tudi ljubi godca. On ji obeta, da hoče

»Streti v prah življenje dušno,
Od prahú zlató ločiti
In potem iz tega zláta
Vstvariti življenje novo!«

Toda zapade zopet slabemu demonu, bujni Zali. Pekoč kes ga podí iz doline, Anka mrje, in prav ko umira, vrne se zopet godec. Ona mu odpustí, in on hití v krčmo — Velika noč je tu — in tam jame gósti in gósti, ljudje plešejo in pijó, a tu pride božja kazen, silna povódenj preplávi dolino, godca ubije strela, Zala utone in ž njo vred vsi drugi — vse, kar je živega v dólu, in na mesto tega krasnega kraja stopi Vrbsko jezero.

»Dobrotno Bog naj zmote sodi,
Le zmote so rodile greh!
Izbrisana krivica bodi,
Očiščen greh v valovih teh!« —

Nekako duševno utrujeni smo položili knjigo iz rok; lahen vétrec je gubàl ribnjákovo površje v drôbne valčke in ščinkovec je zopet pel nad nami.

»Čemú ta kazen?« ta misel nas je naudajala, in odgovoriti smo morali: »Pri tem igrokazu so *zgorele kulise z igralcem vred!*« In ta požar v kulisah nas je toli prevzel — akoprem smo bili v varnem zavetji — da končno nismo vedeli, zakaj vsi skupaj goré — igralci in kulise!

Vprašamo: Kje je zveza med tragično krivdo godčevo in groznim kaznovanjem, katero zadene ves dol? Ti dolinci so že od nekdaj »razdivjani«, že prej, predno pride godec médnje, ti zaslužijo samostalno kazen; in pesniku se skoro godí takó, da kaznuje te kmete samostalno; a kaj potem z godcem? Ta se izpreminja v statista. Če se pa otresemo tega vtiska, potem statisti-kmetje stopajo prenaprej, in mi zopet ne najdemo zveze v krivdah. Nedostatek v t e h n i k i, to je g l a v n a h i b a t e e p i č n e p e s m i!

Da je pa prišlo takó, to je tudi popolnoma umevno. Gospod Funtek je še mlad pesnik, nadarjen in v jezikovni obliki izurjen, toda — mlad, kakor smo dejali. Pod vtiskom zadnjega svojega dela, prelaganja Baumbachovega »Zlatoroga« in morda tudi pod vplivom drugih Schefflovih epigonov si je iskal primernega predmeta za izvirno pesem. Da ni našel boljšega, nego je nemškonárodna, pod vplivom krščanske legende prikrojena pripovedka o Vrbskem jezeru — vidi se nam čudno na prvi pogled; če pa pomislimo, da treba prav pri izbiranji tacih predmetov korenite literarne izobrazbe in tankega, po dolgem, recimo trudapolnem delu in p o n a t a n č n i k r i t i k i o č i š č e n e g a u k u s a, potem se ob mladosti tega pesnika ne smemo več čuditi, da je za epično pesem segel po ti tuji pripovedki (katero pesnik zmotno imenuje pravljico). In zató je v tehniki tudi še okoren. Jasno, da se dá kar potipati, n a s l á n j a n j e na Baumbachovega »Zlatoroga« tu ničesa ne koristi, a po našem mnenji tudi ničesa ne škodi, da bi bila le n o t r a n j a vez prava.

Da nam godčev značaj ni jasen, rekli smo že zgoraj; povedati pa moramo, da je tem bolje risana Zala — najbolje izmed vseh delujočih oseb, kajti Anka nam je preveč mučenica — za nič, in spet za nič; in zató nimamo končno ž njo pravih simpatij. Toliko v večjih potezah o celotnem vtisku! Ali da je g. Funtek pravo pogodil v posamičnih podrobnostih, to pa treba posebej poudarjati, ker to, in le to nam je pôrok, da nam podá lehko še kàj izbornega, ako nastopi pot, katero smo, kolikor toli rahlo, zgoraj označili. Ta pot je težavna in časih trnjeva, toda človek zmaga nje težave, ako ni p r e o b č u t e n. Krasen je prizor med godcem in Anko, ko pride po slovó in si ga ona znova prisvoji; ravno takó lep óni med Zalo in Anko v gozdu. Lepa je tudi molitev Anke pred podobo sv. Device, le škoda, da ni popolnoma izvirna. In takó je še mnogo dobrega v tej knjižici, in — dasi smo bili utrujeni, ko smo jo déli iz rok, prijal nam je spomin na posamične lepote, kakor žgolenje drobnega ptička nad nami, kakor svêtel žarek, ki je skozi sivozeleno borovje pal na drobne valčke ob našem podnožji. Da nam ves celoten prizor ob ribnjáku ni ugajal — kaj moremo za to?

Dalla vita. Novella Slovena. V drugi številki letošnjega »Ljubljanskega Zvona« smo priobčili Kodrovo povest »Iz življenja«. Te dni nam je iz Italije došel tednik »Il Falconiere«, ki izhaja v Čevi na Piemonteškem. V njega listku beremo Kodrovo povest, preloženo pod zgoraj navedenim naslovom na italijanski jezik. Prelagatelj se je podpisal z imenom »Slovenski« in kakor čujemo, skriva se pod tem imenom beneški Slovenec, doktor filozofije in profesor na liceji v Čevi.

Popravek. V »*Ukrajinski baladi*« v zadnjem listu so resice večkrat krivo postavljene Najhuje je pri 5. kitici. Naiven čitatelj bi lahko mislil, da tó (5.) kitico govorí *on*, vsled česar bi bilo bistvo balade same že a priori uničeno. 4. *in* 5. kitico govorí *jedna in ista* oseba, namreč »*ona*« (Kazačka-plemkinja).

„Ljubljanski Zvon"
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski ZVON
Leposloven in znanstven list.

Štev. 7. V Ljubljani 1. julija 1889. Leto IX.

Vodníku.

Slavnostna kantata.

Razkrit je kip. — Na onem mesti,
Kjer delal si za narod svoj,
Živeč le zanj v ljubezni zvesti,
Postavljen spomeník je tvoj;
Mi vijemó ob njem spomine
Iz tvoje, naše zgodovine . . .
Grenkó-sladák je pač spomin:
V minule dni okó nam gleda,
Kar gleda, to je dedov beda,
A ti, Slovenov prvi sin,
Glasník si prvi njih vrlin.
Glasník, vodník! — Navdušen glas
Poslal si v mesto, trg in vas,
Da oživela bi beseda,
Očetov glas na rodnih tleh . . .
Ostrmil ded je v glasih teh:
Kar čul je v teku davnih časov,
To slišal je iz tvojih glasov!
In zbistril se je vid mračán
In z novo silo se pričelo
Pokojno je, dušévno delo,
Slovenstvu vstal je lepši dan!

Izgubil je s tábo
Vodníka naš ded;
Kot prvega pevca
Slaví te naš svet.

Globoko nam v duši
Klic žije glasán,
Navdušena pesem:
»Ilirija vstan'!«

»Slovenija vstani!«
Prepevamo mi;
Ne peli bi tega,
Da nisi žil — ti.

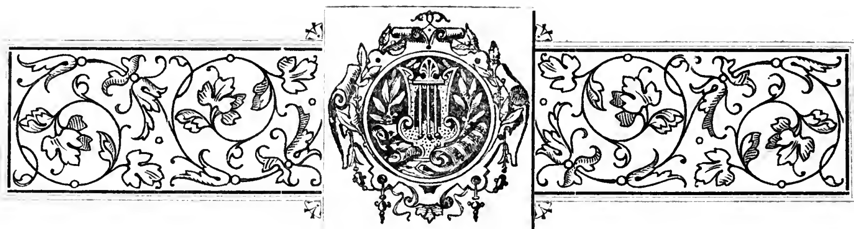
Tod zreš na nas! — Na onem mesti,
Kjer delal si za narod svoj,
Živeč le zanj v ljubezni zvesti,
Razkrili spomeník smo tvoj.
Iz pesmij ti pletemo lovor,
V slovesni spev se zlija govor:

»Po tebi ni sina,
Nè hčere biló;
Dovòlj je spomina,
Te pesmi pojó!«

V blagosti dnéh in dnéh nezgode
Slavil te rod hvaležen bode. —
Naš prvi pevec Valentin,
Da večno žil bi tvoj spomin! —

A. Funtek.

Slavnostni govor

gospoda c. kr. gimnazijskega ravnatelja **Fr. Wiesthalerja**

ob odkritji Vodníkovega spomeníka v Ljubljani dné 30. junija 1889.

Slavna gospôda! Častiti rojaki!

Živéti vrli móž ne smé za sé.
Iz bratov sreče njemu sreča klíje,
Veselje ljudsko njemu v ôku sije,
In tuja sòlza mu mečí srcé!

Gregorčič.

I.

Prestavimo se v duhu za kakih petindevetdeset let nazaj v preteklost! V Koprivniku, prijazni bohinjski vasi, končana je ravno nedeljska služba božja. V gostih tolpah zapuščajo pobožni seljani svetišče; resno, razvneto lice priča, da jim je beseda božja pretresla dušo, ki še zdaj drgeče, prešinjena od njene sile. Kakó tudi ne! Razlagajoč resnico Gospodovo jih je podžigal duhovni pastir s svetim ognjem na čednost, odvračal od greha. Vsak stan, vsak spol, vsako starost je vzpodbujal s primernim bodrilom. Privrele iz dna srca so segle njegove besede globoko v srce vsem poslušalcem. Kakor da bi še nekoga čakalo, postaja ljudstvo okrog cerkve. In res, glej! iz žagrada stopa duhovsko oblečen mož srednje, a krepke postave, star kakih 36 let. Obraz ni da bi rekel posebno lep, a izpod čela mu žari dvoje dobrohotnih, prikupljivih očij, ki ti vzbujajo zaupanje. Stari in mladi hité roko poljubit prihajalcu, ki se jame dobrodušno razgovarjati s to in óno skupino: tu téši zapuščeno siroto, tam svetuje na pol obupanemu kmetiču, zdaj malo podraži rdečelično deklè, zdaj poboža nedolžni otroški obraz in razdelivši med deco nekoliko svetih podobic, odide na vse strani prijazno odzdravljaje. Po-

póludne po cerkvenem opravilu obiskuje bolnike in jim lajša telesne in dušne boli; bednim siromakom »odpira srcé, odpira roké, otira bratovske solzé.« Ob delavnikih lazi po hribih in dolinah ter izsleduje redke kamene in okamenine; prestrm mu ni niti nebotični Triglav, preoddaljena ne najskrajnejša kotlina, ako krije v sebi kako prirodno čudo. Potoma rad malo postoji, da pozvé od kmetiča na polji ali rokodelca v delalnici, kakó velita temu in ónemu orodju. Zdaj ustavi starca s šopkom nabranih zelišč in cvetic: poimenovati mu mora vsako posebej; zdaj pomudi staro ženico z butaro dračja na rami: uljudno jo prinuja, da mu zapoje kako národno pesem o Pegamu in Lambergarji, o vitezu Ravbarji ali pa o kralji Matjaži. A tudi iz fantov in deklet umeje šegavo izvabiti marsikatero zaljubljeno poskočnico. Vse, kar sliši in vidi, zapisuje si skrbno in natanko v knjižico. Kadar sreča o mraku s polja vračajoče se delavce in jim pripoveduje, kaj se po svetu godi, unema jih za lepo petje ter netí v njih srcih iskro domovinske ljubezni. Domov prišedši piše ali bere pozno v noč knjige, ki mu jih iz Ljubljane pošilja plemeniti prijatelj in posestnik bližnjih fužin, baron Zois. Brez posla ga ni videti nikoli. Kdo je ta milosrčni, rodoljubni duhovnik? Ako vprašaš kakega župljana, odgovori ti: »To so naš dobri gospod Balant!« Ako baraš njega samega, pove ti v preprosti govorici svoji: »Rojen sim 3. svičana 1758 ob 3. uri zjutra v' gorni Šiški na Jami per Žibertu iz Očeta Jozefa, inu matere Jera Pancè iz Viča . . . Devet let star popustím jegre, luže, inu dersanje na jamenskeh mlakah, grem volán v' šolo, ker so mi oblubili, de znam nehati, kader očem, ako mi uk nepojde od rôk. Pisati inu branje me je učil šolmaster Kolenec 1767; za pervo šolo stric Marcell Vodník franciskanar v' Novim Mesti 1768 inu 1769. Od 1770 do 1775 poslušam per Jezuitarjih v' Lublani šest latinskeh šol. Tiga leta me ženejo muhe v' kloster, k' franciskanarjam, slišim visoke šole, berem novo mašo, se z' oblubami zavežem; al 1784 me Lublanski škof Herberstein vun pošle, duše pàst. Krajnsko me je mati učila, nemško inu latinsko šole; lastno vesele pa laško, francozko, inu sploh slovensko. Kamenje poznati sim se vadil 1793.« — Takó on sam. Jaz pa pravim: ta dušni pastir sicer ni ne duhovni, ne konzistorijalni svetovalec, ne beneficijat in ne kanonik, a to je mož, to je svečenik po božji volji, to je pravi blagovestnik Kristov.

V zbor učenih, vedi slava,
Stopi moder, bistra glava,
Vse jezike sveta zna.
Če zapoje, vse pogleda,
Na katedru grom beseda.

Koseski.

II.

Nad mestom ljubljanskim je razprostrla tiha noč svoja mračna krila. Vse se ziblje že v sladkem spanji. Le v frančiškanskih ulicah gorí še luč v pritlešji hiše pod štev. 12 (zd. 6). Ondu sedi za mizo, obloženo s knjigami in rokopisi, mož, utopljen v globoke misli, iz katerih se zdaj pa zdaj prebudi, da pogleda v to in óno knjigo ali zapiše kak težko pogojen stavek. Pač mu že medlé oči, a on se ne zmeni za to: pričeto delo mora končati, predno se zdaní, kajti po dnevi ga čakajo druge dolžnosti. Ako pogledamo poznemu delavcu v premišljiv obraz, spoznamo v njem koj svojega znanca iz Koprivnika. Od todi so ga bili l. 1796. v Ljubljano premestili za kapelana k sv. Jakopu, dve leti pozneje pa pozvali na gimnazij za profesorja retorike, t. j. najvišjega razreda. Z veseljem je zamenjal mirne bohinjske gore s hrupom glavnega mesta, ne da bi zložneje in prijetneje živel, marveč da bi mogel svojemu narodu izdatneje koristiti. Še dušni pastir je bil objavil tri zvezke »Velike Pratike«, ki je prinašala prostemu kmetu poleg navadne koledarske vsebine pesmi, napise, kratkočasne in ukovite sestavke. Vešč mnogim starim in novim jezikom poučuje zdaj po dnevi mladino v raznih predmetih ter ji, blag in izvrsten učitelj, bistri um, blaži srce, utrja značaj. Po noči ureja svojim rojakom »Lublanske Novice«, prvi slovenski časnik, obsezajoč mimo domačih novic in političnih prigodeb tudi mnogovrstno učno tvarino. Učencem piše potrebne šolske knjige najprej nemški (zgodovino kranjsko, tržaško in goriško), za francoskega gospodstva pa, ravnatelj trem učiliščem (gimnaziju, ljudski šoli, umetnijskemu in obrtnemu zavodu), v slovenščini, kateri je odprla nova vlada pot v šole (Abecedo za Perve šole, Keršanski Navuk za Illirske dežele, Početke Gramatike, to je Pismenosti Francoske, Abecedo ali Azbuko). Vrhu tega skrbno sestavlja nemško-slovensko-latinski slovar, za kojega je bil večidel sam nabral ali izobrazil nad 30.000 besed. Učenjakom slovenskim pomaga prevajati sv. pismo, vladi slovéni uradne ukaze in razglase, meščanski gardi opravlja službo duhovnega pastirja. Vseobsežno rodoljubje njegovo ne zabi niti nizke kuharice, niti priproste babice: prva prejme iz njegovih rok poslovenjene »Kuharske bukve«, druga na slovenski jezik preloženo Matoškovo »Babištvo«. Ob počitnicah pridno

potuje križem svoje domovine, nabira rimske peneze, išče rimskih napisov in objavlja plodove svojega truda po časnikih. Na slovstveno delovanje pa ga ne naklanja dobičkaželjnost, temveč vzvišeni namen: pregnati rojakom temne oblake nevednosti, poslaviti domovino pred inozemstvom, zlasti pa iskrena želja: »Krajnski jezik čeden narediti« in kar »najbolj po druzih že osnaženih evropejskih jezikih perrezati,« t. j. očistiti ga tuje návlake in olikanega po zdravih načelih usposobiti za književno rabo. Trudoljubno prizadevanje njegovo se je (Bogu bodi hvala!) blagovito uspešilo: mogočno je vzplamtela vsestranc omike iskra, katero nam je on ukresil; žar njen bo svetil še poznim rodovom, ki se bodo s hvaležnim srcem spominjali — slovenskega Prometeja.

V logu domačem na lipovi veji
Slavec od zora do mraka je pel,
Čul se v dobravi še glas ni mileji,
Utihnile sape so, ko je začel.

Cegnar.

III.

Na polji slovenskega pesništva je bila zavladala malo da ne grobna tišina. Dolga stoletja je pogrešal radopevni naš národ umeteljnega pevca, čegar lepo ubrani glasovi bi mu vedrili dušo, ogrevali srce. Pač je zavreščal semtertam kak vrabec, a vrišč njegov se je kmalu razdmel brez učinka. Prvega slavca žvrgolenje se je razlegnilo po domači dobravi šele koncem preteklega veka v dôbi, žalostni za Slovenijo, otrpelo v duševni mrtvičnosti, pogibeljni za Avstrijo, stiskano od sovražnega Francoza. Takrat so jeknile tega bogadanega pevca čarobne melodije zdaj milo in tožno, zdaj rezko in silovito. Prepeval je »ljubezen, preljubljeno mladost, svobodo, mož veljavo, zvestobo in svetost«. Z jarnim glasom je dramil zaspane rojake, navdušeno slaveč njih domovino: »Krajnc, tvoja zemlja je zdrava; — Za pridne njé léga najpráva, . . . — Iše te sréča, — Um ti je dan, — Najdel jo boš, ak — Nisi zaspan.« — Ognjevito je hrabril krajane na boj zoper preteče sovražnike: »Ohranit to je vsak dolžán, — Kar je najljubši kom', — Za svoje starše stojmo v' bran, — Otroke, ženo, dóm!« — »Estrajhu bo pomagal Bóg, — De se razširi króg in króg, — Bit če, bit če — Estrajh za vse.« — Njegove »Pesme za pokušino« in »Pesmi za brambovce« so res zdramile in ohrabrile Slovence takó, da so se čvrsto poprijeli zapuščenega dela, da so pogumno zgrabili orožje, »srčni radovoljniki za svetlega cesarja rod.« Poznate li tega kranjskega Orfeja — Tirteja? Dà. To je isti domo-

ljubni duhovnik, kojega mnogostransko delavnost smo strmeč opazovali v Koprivniku in Ljubljani. »Redila ga Sava, — Ljubljansko poljé, — Navdale Triglava — Ga snežne kopé.« Prirojeno pevsko silo, ki sta mu jo krepila čisti vzduh gorenjskih snežnikov in »bistra Sava, mati pevske umnosti,« spopolnjeval je prizadevno in neumorno ves čas svojega življenja. Prva učiteljica mu je bila preljuba mati: »Kar mat' ga učila, — Ga mika zapet' — Kar starka zložila, — Jo lično posnet'.« — Uvažujoč dalje modre svete razboritega prijatelja in zavetnika, Žige barona Zoisa, zahajal je pridno v šolo tudi k prostemu narodu: njegove živočutnosti, njegovega pesniškega izraževanja in stihomerstva se je bil navzel tako, da je pogosto prav narodne stvore vrnil narodu le v bolj uglajeni in ublaženi obliki. Ne menj marno pa se je izprehajal po logih grških in rimskih, laških, francoskih in nemških ter pazno poslušajoč ondotnih slavcev petje sladko blagozvočne njih akorde priglasil svojim popevkam in takó spojil klasično milino in nežnost z domačo čvrstostjo in krepostjo. Strogo izpolnjujoč dolžnosti vznesenega poklica svojega je pokazal i vsem naslednikom jedino pravo pot do slovenskega Parnasa ter si prislužil ponosni pridevek — »mojstra pevcev«.

Iliria vstan!
Vstaja izdiha:
Kdo kliče na dan?

Vodník.

IV.

Prebujena iz dolgotrajnega omotičnega spanja se je jela »Ilirija« začetkom sedanjega veka živahno gibati in vestno izvrševati zgodovinsko svojo nalogo. Kratka dôba dobrega pol stoletja jo je takó ojačila, da dandanes zmagovito kljubuje »usode sovražne besnečim viharjem«. Toda kdo jo je vzbudil? Mar Napoleon? Ne! Korsiški orjak je sicer na dan poklical politično Ilirijo, a ta se je kmalu razsula v prah in razvaline kakor večina njegovih del. Pred mojim duhom pa se prostira druga Ilirija: nje ne utesnjujejo ozke meje strmih gorâ in globokih vodâ v politično celoto, pač pa združuje njene po raznih pokrajinah razkropljene sinove v duševno jedinstvo vez neomahljive zvestobe do skupnega vladarja, vez goreče ljubezni do skupnega jezika in napredka. To je óna duševna Ilirija, iz katere »en zarod poganja — prerojen, ves nov«. Nje učenjaki slujejo po vsem izobraženem svetu, njene umetnike kličejo inozemski mogotci na svoje dvore, nje govorniki povzdigujejo krepko svoj glas v zborih, ki odločujejo usodo narodov, njen toliko vekov zanemarjeni in zani-

čevani jezik spoštuje se v šolah in uradih, njeno slovstvo razcvita se tako krasno, da presajajo njegove cvetke tuji, mogočnejši narodi na bujne svoje gredice. Te Ilirije ni izvojevalo nobenega samosilnika krvavo orožje; ustvaril jo je miroljuben mož »z uma svetlim mečem«, mož, kateremu na čast se je danes Ljubljana odela s praznično obleko, mož, čegar spomin poslavit je danes Slovenija semkaj poslala cvet svojih hčerâ in sinov. Ustvaril je ni nihče drugi, nego óni koprivniški gospod, kranjski Orfej — Tirtej, slovenski Prometej, skratka: naš rojak slovečega imena — Valentin Vodník. To svojo stvaritev je i sam presljavljal veličastno, toda usodno: zlobni zavistniki so ga očrnili avstrijski vladi, ki ga je dejala kmalu po osvojitvi ugrabljenih dežel v prezgodnji pokoj, prisodivša mu bornih dvesto goldinarjev letne pokojnine! Opevana »Ilirija oživljena« mu je na glavo posadila trnjev venec národnega mučeništva, dejanski oživljena Ilirija podaje mu danes lovorov venec zmage in slave, in če gleda sedaj z rajskih višáv na nas, razjasniti se mu mora lice od veselja in zadovoljnosti, videčemu, kakó časti slovenski národ — svojega očeta, — svojega vodníka.

Ne hčere, ne sina
Po meni ne bó,
Dovòlj je spomina:
Me pesmi pojó.
Vodník.

V.

S temi besedami si prorokuje naš slavljenec nesmrtnost. Kdor je takó požrtvovalno in uspešno gojil razne stroke človeške vednosti, da je rodu svojemu izkrčil pot do duševnega razvoja, temu v istini ne treba velikolepnega spomeníka, ki naj bi pozabe otel ime njegovo: zapisano je z zlatimi črkami v knjigi svetovne zgodovine, zapisano z neizbrisnimi pismeni v srca hvaležnim rojakom. Uverjen o resničnosti reka, da ljudstvo duševnih velikanov svojih vredno ni, ako jih ne umeje čislati, štel si je vender slovenski národ v sveto dolžnost, postaviti vidno znamenje hvaležne udanosti prezaslužnemu domorodcu, ki je do zadnjega izdihljeja zánj delal, napósled celó trpel in stradal. O stoletnici Vodníkovega rojstva, praznovani l. 1858. z nenavadnim sijajem v Šiški in Ljubljani, izproži dr. L. Toman misel, naj se zgradi Vodníku dostojen pomník v središči slovenskem. Leto pozneje izdado domači pisatelji nemški in slovenski posebno knjigo: »Vodníkov spomeník« — »Vodnik-Album«, odmenivši nje čisti dohodek uresničenju Tomanove ideje. Odsehdob so jeli v isti namen prispevati domoljubi

iz raznih krajev slovenskih. S pomočjo slavnih zborov dežele kranjske in mesta ljubljanskega se je slednjič nabrala potrebna vsota in danes smo prihiteli od blizu in daleč, da slovesno odkrijemo spomeník, primeren ne toliko slavljenčevim zaslugam, kolikor skromnim našim močem. Posvečena Vodníku sedemdeset let po njegovi smrti razslavlja ta umetnina zajedno slovensko ime; saj je delo slovenskega uma in večinoma tudi slovenske dlaní, postavljeno od vesoljnega naroda slovenskega, ki obhaja danes idejalen praznik, kakeršnih je še malo učakal. Od upravičenega ponosa se smejo v tem trenutku širiti prsi imenoma častitim sorodnikom Vodníkovim. Od veselja in radosti mora poskakovati srce Vam, dragi Šišenčanje, zróčim, kakó se klanja vse slovenstvo dičnemu vašincu, čegar slava je razglasila ime pohlevne šišenske vasí stomilijonemu narodu slovanskemu. Izkazujte se mu za to čast vedno hvaležne, posnemajoč ga v čistem rodoljubji! In kaj naj porečem tebi, učeča se mladina! Glej, ne slučajno, ampak s premišljenim namenom odkazal se je pomníku prostor tu pred poslopjem modric, v katerem je učil Vodník dolgo vrsto let, v katero zvečine hodiš tudi ti, zajemat modrosti. Pogled na ta kip vzbujaj tebi óne plemenite čednosti, ki so v takó obili meri krasile pevca »Ilirije oživljene«! Od njega se úči dejanske ljubezni do rodú in vladarja, od njega neutrudne vztrajnosti, od njega neupogljive značajnosti! »Fortuna non mutat genus« (usoda ne izpremení značaja), vzkliknil je v svoji nesreči ter temu načelu zvest ostal do svoje smrti. To zlato geslo vodi tudi tebe, da vračaje najblažjemu učitelju trud in trpljenje pomoreš mili domovini do jasne prihodnosti! Vas, častiti učiteljski tovariši, mi pač ni treba še bodriti, da se vzgledujte po Vodníku. Že se zaznava zarja splošne národne omike in zavednosti, kar mi je neovržen dokaz, da ste skrbno pobirali stopinje za uzornim narodnem buditeljem. Nadaljujte pričeto delo v Vodníkovem duhu in kmalu se bode popolnem zdanilo! Ti pa, premili národ slovenski, ki si se v takó ogromnem številu zbral, da povečičaš s svojo navzočnostjo pomen današnje slavnosti, prisezi, pri mánih pokojnikovih te rotim, prisezi o tej slovesni priliki, da hočeš kakor doslej tudi v bodočnosti vsegdar zvesto izvrševati duševno oporoko njegovo ter mu s tem zgraditi lepši in trajnejši spomeník, nego je ta od brona in marmorja, ki ga sedaj odkrijmo! Padi torej zavesa, odgrni Ljubljani, odgrni Sloveniji umetni posnetek častitljivega obraza Vodníkovega, pokaži slovanstvu, pokaži vesoljnemu svetu, kakó zahvaljuje slovenski narod največjega dobrotnika svojega, kateremu bodi na vekov veke čast in slava!

Listine in pisma iz Vodníkovega življenja.

Iz arhiva »Matice Slovenske« priobčil **Fr. Levec.**

Izvrševatelj Levstikove oporoke, bl. g. Emil Guttman, c. kr. finančne prokurature adjunkt v Ljubljani, izročil je »Matici Slovenski« iz Levstikove zapuščine več listin in pisem, tikajočih se Valentina Vodnika.

S prijazno dovolitvijo prečestitega gospoda predsednika Matičinega in po izrecnem naročilu g. adjunkta Guttmana izročam javnosti te kolikor toliko zanimive stvari, ki pojasnjujejo mnogokatero stran Vodnikovega življenja in delovanja.

I.

Škof Herberstein pošilja Vodníka na Soro »duše past«.

(Zgoraj grb knezoškofa grofa Karla Herbersteina.)

Carolus Dei gratia, exemptae cathedralis ecclesiae Labacensis episcopus, sac. Rom. Imp. princeps, e comitibus ab Herberstein, S. C. R. et Apost. M. intimus actualis consiliarius etc. etc.

Dilecto Nobis in Christo P. Marcelliano Vodnik Ord. S. Franc. reform. in Conventu Labacensi salutem!

Hujus vigore decreti te praefatum pro Subsidiario in Zayer assumimus paterne monentes, ut officium hoc alacri animo suscipias omnesque boni, fidelisque curati partes adimplere pro viribus adlavores.

Labaci die 3tia Januarii 1784. Ex Offo Eppali.

Carolus Epis. m. p.

Dilecto Nobis in Christo P. Marcelliano Vodnik ord. S. Franc. reform.

Ex offo. Labaci.

L. S.

2.

Vodnika imenujejo za kaplana v Kranji. [1]

(Zgoraj grb knezoškofa grofa Karla Herbersteina.)

Nos Carolus Dei gratia cathedralis ecclesiae Labacensis episcopus, sac. Rom. Imp. princeps, e comitibus ab Herberstein, S. C. R. et Apost. M. intimus actualis consiliarius etc.

[1]) Ta dekret je moral biti pozneje razveljavljen, ker Vodník ni bil nikoli kaplan v Kranji.

Dilecto Nobis in Christo Marcelliano Vodnik Subsidiario in Veldes!

Cum cooperatura in Crainburg per promotionem Francisci Mikolitsch actu vacet, Nos tibi profato eandem gratiose conferimus, in Domino adhortantes, ut probi et zelosi curati partes acurate adimplendo, expectationi Nostro continuo satisfacias. Ex offo Eppali. Labaci die 31ma Martii 1787.

Carolus Epis. m. p.

Praesent. 10. Apr. 1787.
Dilecto Nobis in Christo Marcelliano Vodnik
Subsidario in Veldes.
Ex offo.
L. S.

3.

Vodník gre za kaplana v Ribnico.

(Zgoraj grb nadškofa barona Mihaela de Brigido.)

Nos Michael e lib. baronibus Brigido de Marenfels, et Bresoviz miseratione divina primus archiepiscopus Labacensis, sac. Rom. Imperii princeps etc. etc.

Dilecto Nobis in Christo Valentino Vodnig Subsidiario in Veldes salutem!

Vacantem per transpositionem Francisci Repeschitz cooperaturam in Reifniz tibi profato gratiose conferimus, in Domino hortantes, ut officia boni et zelosi curati continuo adimplere studeas. Ex offo archieppali. Labaci die 20ma Octob. 1788.

Miçhael Archiepiscopus m. p.

Praes. 26. Octob. 1788. Vespere.
Dilecto nobis in Christo Valentino Vodnig
Subsidiario in
Ex offo. Veldes.
L. S.

4.

Vodníkova prošnja do briksenškega škofa, da bi ga le-tá imenoval za lokalnega kaplana na Gorjušah.

Hohgeborner, Hohwürdigster des Heil. Römischen Reichs Fürst, Gnädigster Herr, Herr!

Es ist mit der Errichtung der neüen unter das Patronat Eüer Hohfürstlichen Gnaden in der Herrschaft Veldes in Krain gelegenen

Curatie zu Gorjushe genannt so weit gediehen, dass zu derselben Besetzung von einem Erzbischöflich-Laibachischen Officio die dazu Beruf spührenden bereits aufgefodert wurden, bei Eüer Hohfürstlichen Gnaden ihre Bitt-Schriften einzureichen;

Da ich unterzeichneter die vorgeschriebenen Konkurs-Prüfungen mit vieler Zufriedenheit, welche die betreffenden Herrn Examinatoren aüsserten, bestund; auch die Fähigkeit zum katechetischen Unterrichte laut Beilage sub A. und die Ausübung in demselben sub B. C besitze; da ich weiters zehen volle Jahre Priester, Beichtvater und Kaplan bin, unter anderen in der Herrschaft Veldes bei der dortigen Pfarr vier Jahre Kaplan, zugleich eine Zeit derselben Administrator war; zum Behufe der Lecture sechs Sprachen verstehe und rede; auch die ganze Dogmatische, Polemische etc. Theologie samt Ius Canonicum ordentlich gehöret habe, und itzt einem abseitigen rohen Berg-Volke aufzuhelfen wünsche:

So bitte ich, Eüer Hohfürstlichen Gnaden geruheten für mich die hohe Gnade zu haben, mich zu obbenannter Local-Kaplanei in Gorjushe gnädigst zu ernennen, und das in Sachen gehörige einleiten zu lassen, wofür ich vor Eüer Hohfürstlichen Gnaden zu Gott zu bethen, und das mir anzuvertrauende Volk dazu zu ermahnen nicht unterlassen werde.

Pfarr, und Markt Reifnitz in unter Krain den 4ten August 1792.

Valentin Vodnik m. p.
Kooperator allhier.

An den
Hohgebornen, Hohwürdigsten des Heiligen Römischen Reichs Fürsten, und Bischofen zu Brixen; gnädigsten Herrn, Herrn

Bitte
des Valentin Vodnik um Erhaltung der Kuratie zu Gorjushe, samt Beilagen A B C.

+ S[ne] Hochfürstliche Gnaden haben in Rücksicht der vorgelegten Zeugnisse, vorzüglich aber des vom Ordinariate zu Laybach auf den Supplicanten Valentin Vodnik gemachten Vorschlages demselben die Kaplaney oder Kuratie Goriusch zu Patronats-Wegen gnädigst zu verleihen geruhet.

Welches dem Administrator zu Veldes zu Verständigung des Bittstellers angefüget wird. Sigl. in Conso ex Mente Celmi den 4ten Ober 1792.

Ant. v. Chizzalí m. p.
Secret.

5.

An den Lokalkaplan zu Goriusche.

Die hohe Landessselle hat mit Verordnung von 19ten, Empfang 25ten dieses demselben als Lokalkaplan zu Goriusche den normalmässigen Gehalt pr 300 f. vom 6ten des laufenden Monats, als dem Tage seines Antrittes bei der Religionsfondskasse gegen Quittung angewiesen.

Welches demselben zur Wissenschaft hiemit erinnert wird.

Ex offo Archieppali Laibach den 31ten Jänner 1793.

Joseph, Bischof v. Gratianopl. m. p.

An den Lokalkaplan
zu Goriusche.
Ex offo. Im Dekanat Obergöriach.
L. S.

6.

Vodník piše Antonu Rudežu, graščaku v Ribnici. [1])

Gorjusch 3ten Febr. 1794.

Bester Herr Bruder!

Man pflegt noch das glückliche neüe Jahr zu wünschen; ich wünsche also, dass es für uns alle recht glücklich ausfallen möge. Die 39 f. für 3 ausständige Monate wirst Du beim Herrn Dr. Jean Gollmayr wohl richtig vorgefunden haben, die ich dort abgeben liess, da ich vor Krankheit nicht selbst nach Laibach, wie ich dachte, kommen konnte. Uiber diese meine Krankheit erhieltest Du schon damals hinlängliche Nachricht, wie mir durch hiesigen Bader bekannt ist. Nun, bin ich gesund, und sehne mich, eüch einmal in Reifnitz noch alle sprechen zu können. Vom Herrn Verwalter Gatterer wollte ich gerne etwas hören, ob er schon etwas von meinen dortigen Foderungen eingebracht habe. Man kann das Geld, oder Briefe auf mich durch Herrn Joseph Schulz Hauswirthschaftern im Baron Sig. Zoisischen Hause auf der Rann allzeit, leicht, und gewiss an mich übermachen. Eine kleine Kiste mit 600 Wocheiner-Schnecken bekömst Du im Herrn Dr. Anton

[1]) To pismo, l. 1875. najdeno v graščinskem arhivu v Ribnici, hrani zdaj gospá Marija Kosler-Rudeževa v Ljubljani. Z njé dovolitvijo je tukaj ponatisneno.
Ured.

Gollmayrschen Hause, welche ich samt diesem Briefe durch obigen Herrn Schulz alldort abzugeben liess. Von diesen Schnecken möchtest du für Dich 250, für Herrn Gatter 100, und für Herrn Peruschek 250, nebst meinem Compliment an Madame Copriva, anzunehmen, und auszutheilen belieben. Gott grüsse alle meine Bekannte, und besonders lasse er Deine allerliebste Frau wohlauf sein; ich bleibe, bis ich eüch wieder sehe

Dein *Valentin Vodnik* m. p.

Gorjusch 3ten Hornung 1749.

A Monsieur
Monsieur Antoine Rudesch Fermier du Domaine de, et
a Reifnitz.

abzugeben im Herrn Dr. Anton Gollmayrschen Hause in der Selender-Gasse zu Laibach.

Opazka, pisana z Rudeževo roko, pravi, da mu je pismo došlo v roke 14. marcija 1794, hodilo je tedaj z Gorjuš v Ribnico 38 dnij.

7.

Vodnik piše Jožefu Pinhaku, direktorju v ljubljanski bogoslovnici.

Koprivnik den 10ten 7ber 1795.

Bester Freünd!

Ihr Schreiben vom 28. Aug. gieng bei mir 4ten 7ber ein; ich schickte gleich den folgenden Tag einen Bothen mit einer bekannten Ladung und Briefen nach Idria ab. — Herr von Gerstorf schreibt mir unter 7ten 7ber folgende Worte: Da man vermuthet, dass Herr von Stabile der deütschen Sprache nicht genug mächtig sein dürfte, so ist der Pfarr-Vicarius Slejko, der später hierum eingekommen, in Vorschlag gebracht worden, es dürfte also diese Angelegenheit wieder an das hohw. Ordinariat zurück gehen, und da wird ihr Gesuch zu den anwerbenden noch immer recht kommen. Eine hierortige Pfarr rechnet man auf 300 reine f. — ohne Stiftmessen, die aber eben nicht stark, und bei 100 f betragen. Mir würde es sonst angenehm sein, ihnen hierinfalls gefällig zu sein. =»

Nun ist mir gleichgiltig, nach Idria zu kommen, oder nicht. Einkünfte sind dahier so gut, als dort; denn hier komme ich mit Nebensachen auf 400 f, ausser dass die Zufuhr der Lebensmittel theürer ist; hingegen ist man ausser Gelegenheit, etwas zu verthun. Vielmehr

wünschte ich, gar nicht nach Idria zu gehen, sondern die nächste Gelegenheit in oder um Laibach abzuwarten, wenn selbe gleich nur 300 f. einträgt. — Sollten Sie doch für Idria derweil mich bereits in Concurrenz gesetzt haben, so lassen sie sich deswegen kein graues Haar wachsen, denn ich begebe mich auch dahin, bis sich etwas näheres ad id auffindet, wessenwegen wir meine Annäherung an Laibach bezielen. —

Für meine Arbeiten brauche ich ruhigen Geist, der Gedanke irgendwo übersetzt zu werden, füllt mich jederzeit mit, mich sehr zerstreüenden, Sorgen, die doch im Grunde nichts helfen, als dass sie die Einbildung stark rege machen. Daher stelle ich folgendes als eine Richtschnur fest: In dem Bezirke von 4 Stunden um Laibach bekommen Sie für mich eine Stelle, was selbe schon immer eintragen mag, und wann ich sie immer erlange; indessen bleibe ich hier, ohne allem Gedanken, anderswohin zu kommen, ruhig, und arbeite. — Die einzige Bedienstung eines Beicht-Vaters der Nonnen wäre mir anstössig, doch für ein interim nicht verwerflich. — Itzt überlasse ich Ihnen, und meinen übrigen Freünden die Sorge für alles weitere, und wünsche nichts anders eher zu wissen, als das ausgefertigte Dekret unerwartet zu lesen, sei es: Lokalkaplan, Kurat, Beneficiat, oder Pfarrer, wenn ich nur dabei meine Menage führe, um eigener Herr für meine Arbeitsstunden zu sein.

In jedem Falle, bitte ich Sie, lediglich mit Herrn Baron Sigmund Zois sich vorläufig zu berathschlagen, und nach dessen Gutbefinden fürzugehen. — Mit Kós arbeiten wir itzt an der Wocheiner Petrefacten-Sammlung etc. — Bis etwas erfolgt, bleibe ich

Ihr

Ergebenster

Valentin Vodnik m. p.

A Monsieur

Monsieur Joseph Pinhak Curé et ministre de la parole de Dieu al'eglise Cathedrale, Conseiller Consistoiriale, et Directeur des eleves de Theologie

a

Laibach.

Opazka: Pisma se drži jako dobro ohranjen pečat Vodnikov: križ, sidro in pelikan (znamenja vere, upanja, ljubezni), okoli katerih se ovija pšenica in vinska trta. Nad njimi stoji kelih in ob njem črki *V. V.*

8.

Vodník je imenovan za beneficijata in kaplana pri sv. Jakopu v Ljubljani.

(Zgoraj grb nadškofa barona Michaela de Brigido.)

Nos Michael miseratione divina primus archiepiscopus Labacensis, sac. Rom. Imperii princeps, e lib. baronibus Brigido de Marenfels, et Bresoviz, S. C. R. et Apost. Maj. consiliarius intimus actualis, eques melit etc. etc.

Dilecto Nobis in Christo Valentino Vodnig Capellano locali in Goriusch Salutem!

Precibus tuis annuentes tibi praefato Beneficium Demsher-Upparianum eatenus conferimus, ut sacra fundata praedicto beneficio annexa in Ecclesia S. Floriani peragas nec non muneri cooperatoris ad S. Jacobum accurate satisfacias. Ex offo Archieppali. Labaci die 23tia Junii 1796.

Franc. Ep. Derbensis & Vic. Gen. m. p.

Dilecto nobis in Christo Valentino Vodnik
Capellano locali
in Goriusch.
Ex offo.
Im Baron Zoysischen Hause abzulegen.

9.

Hohwürdigstes Erzbischöfliches Officium!

Die Dotirung der dem unterzeichneten verliehenen Kaplanei ist mit Verrichtung von 156 Messen auf Meinung der Demscher-Upperschen Stifter zu bestimmten Stunden jährlich belastet; welche Obliegenheit im Verhältniss gegen die Congrua von 250 f. — in diesen theüren Zeiten neben dem Umstand der zu leistenden Kaplansdienste drükkend ist;

Daher bittet unterzeichneter, das Hohwürdigste Officium geruhe ihm selbe dahin zu mässigen, dass er zwar jede Woche zu der bestimmten Stunde die drei Messen in der St. Florianskirche ablese, doch nur eine in jeder Woche zu appliziren schuldig sei; folglich die wirkliche Last in 52jährlichen Messen bestehe, die übrigen hingegen frei bleiben; welche Gnade desto füglicher geschehen kann, als die obgedachten Messen noch niemals reduzirt wurden.

Pfarr St. Jacob in der Hauptstadt Laibach den 28. Juli 1796.

Valentin Vodnik m. p.
Stadtkaplan.

An
Das Hohwürdigste Erzbischöflliche Officium
zu Laibach.

Valentins Vodnik
Bitte um Reduzirung der Stift-Messen
916

Praes. den 15ten 8ber 1796.

Des Bittstellers Begehren ist allerdings in der Billigkeit gegründet, wird dahero zugestanden, dass er gegen die Verbindlichkeit die 3 Messen zur bestimmten Zeit jede Woche bei St. Florian zu lesen, nur eine auf Meinung der Demscher—Upperschen Stiftung anzuwenden schuldig sei. Laibach ex offo Archiepp. 17ten 8ber 1796.

Franz Bischof zu Derbe u. G. V. m. p.

10.

An den Herrn Valentin Vodnig, Stadtkaplan zu St. Jakob allda!

Bei der äussersten Nothwendigkeit, die Pfarrgeistlichkeit zu St. Peter des Militär-Spitals wegen mit Beirückung mehrerer Geistlichen zu unterstützen, hat man am besten erachtet, jeden Tag der Woche einige zur Aushilfe dazu zu beordnen.

Derselbe wird also am Donnerstage, und sohin alle künftige Donnerstage ohne Weigerung, die auf alle Fälle höhern Ortes müsse angezeigt werden, sich dahin begeben, und dem Pfarrer hilfreiche Hand bieten. Ex offo Archieppali Laibach den 23ten Hornung 1797.

Franz Bischof zu Derbe u. G. V. m. p.[1])

An
Den Herrn Valentin Vodnig, Stadtkaplan
zum St. Jakob allda.
Ex offo. L. S.

[1]) Opazka k št. 5, 8. 9. 10. Mihael baron Brigido de Marenfels & Brezovic, 21. škof ljubljanski, bil je jedini nadškof. Pod njim so bili trije pomožni škofje: 1.) Jožef Mikolič, častni kanonik, (epps. Gratianopolitanus) † 4. dec. 1793; 2. Frančišek baron Raigersfeld, (roj. Kranjec) kapitular ljubljanski, glavni vikarij v duhovskih rečeh ter »Episcopus Derbensis in p. i.«, posvečen 8. sept. 1795, † 16. jul. 1800, pokopan pri sv. Krištofu); 3.) Antonij Ricci (rojenjá Goričan, prošt stolnice ljub. in »Eppus Drusensis in p. i.«, posvečen 1801, † 27. jul. 1818 v Naklem, kjer je tudi pokopan poleg župnijske cerkve.

11.

Pismo z Gorjuš.

Vſoku zhaſti uredni Gospod Valantin Vodnik

tukei jem poshlem Faifarshko orodije popisanu sa kateriga oni pisheio ien dougo zhasa ſem odlashou de niſem odraitou souol tisteh Maſh sakatere je Simon Jenſhko puſtu Piſati sakai on ie biusdei v shenitve toku ni mogu Dnarijou she ukupei ſprauti debi blisdei doli perſhli al vender on lshnik nezhe biti ienu se ni norzhuou koker lih sdei nimogu to ſturiti al vkradkem zhaſu pravi bo ſpolnena negoua ponudba katero je nem ponudu jenu kader bo ſpolnena jeſt jem bom poslou uſe Dnarije katere odnega preimem neinimaio ſkerbi sa moio poſtreshbo ietudi nenaidem pruke nem debijo jeſt iskasuov jeſt dobru ſerze in dobrga periatla vezh ſhteiem koker Dnar deslih Dnariou uzhaſih manka pa uender Lubesni ſhe vezh kir na gorenſkem nesuoſhliuost rada prebiua al enu malu ie ugasnla koker je ona enkrat gorela ienu me veseli de ſem doshivu tiga sdei mi dobru gre na ſveti Dela jmam dosti jedila hula Bogu tudi ſkerbi pa neivezh vender ſe sahulem sanaprei me patudi neskerbi sato kir vem de je Boh miloſtu aku gale prositi ozhmo sei on ve kai nam nuza sdei naſ ie enu malu poshtrafou na Goriushah kir nam je Tozha pobila pa smo nezhi vredni tiga Kar sa Faifarſku orodije nebodo saſtopili nei pisheio nasai iem ga bom pa is Leſa isresov jeh sahvalem sa kolender ieno neh dobro ſerze slafti sa neh dobro monengo pruti meni u dobremo Jeſt pak ostanem podloshen jenu kusnem neh deſno Roko koker neh sveſt priatu

Andre Jamer m. p.

na Gorjuſhah ta 23 Dan Roshengazvtu

V Leitu 1799.

12.

Hochwürdiger Herr Professor

Theüerster Freünd!

Nun erkühne mich von Dero gütiger Anerbietung, die Sie vor etlichen Jahren zu Kopriunik gethan haben, mir dienlich zu seyn, Gebrauch zu machen.

Eüer Hochwürden wird es bekannt seyn, dass Seine Majestät der Kayser denjenigen Kuraten, die ganz vom Religionsfond besoldet sind, die pro an: 1805. und 6. bezahlte Klassensteüer zurück zu zahlen befohlen. Diese Rückzahlung hat Herr Koller durch seinen Agenten zu

Laybach für mich beheben wollen, der aber die Quittung vom Herrn Dechant ohne eine Syllbe von ja, oder nein zu schreiben, wie das beiliegende Zettel ausweiset, zurück gesendet hat.

Bitte demnach Eüer Hochwürden höflichst mit beygeschlossener Quittung solches, wenn es thünlich ist, zu bewerkstelligen, und wenn es geschieht für 14 Obligationen Geld, oder wenn sonsten was zu zahlen wäre, zurück zu behalten.

In Hoffnung, dass ich in meinem, und der Ueberbringer in seinem Gesuche erhöret werden, verharre mit ausnehmender Hochachtung zu seyn

Eüer Hochwürden

gehorsammer Diener

Kopriunik am 25ten 9ber 1806. *Joseph Respet* m. p.

Ortskurat.

13.

Vodník translator.

(Zgoraj državni pečat s francoskim orlom in napisom: Prov. Illyr. Tim. de Cont.)

Quittung

Ueber Acht Gulden und Zwanzig Kreutzer, welche Unterzeichneter an seinem jährlichen fixirten Remunerazions-Gehalte mit 100 f. — als krainischer Translator der öffentlichen Verlautbarungen für den Monath Februar l. J. ex Camerali bar bezogen zu haben hiermit bescheinet.

Laibach den 23ten März 1810.

Id est 8 f. 20 kr. *Valentin Vodnik* m. p.

Translator.

14.

Davkar Reich iz Črnomlja poroča Vodniku o njegovih dohodkih.

Tscherneml am 9ten Februar 1813.

Hochschätzbahrester Herr!

Mir ist beigehendes Transfert über die Ihnen zugewiesenen Renten mit einer guten Recomandation, die Beträge, womöglich für Sie zu erhöben, zugekommen.

Ich bedauere Sie, dass Sie das Schicksaal getrofen habe, für Ihre Domestical-Schuld, Renten, die zu meinem (nerazločno) gehörten, überkommen zu haben. Die Unterthanen sind wirklich sehr arm, und von mehreren Jahren her in grossen Schulden, die sie den Domainen für Urbarialgaben, Kaufrechts-Capitallien, und für rückständige Pachtschillinge ab-

zutragen haben, tief vergraben. Ich zweifle, dass sie aus dieser Schuldenlast jemals, ohne dass die gegenwärtigen Familien aus dem Besitz der liegenden Güter durch Verkauf entsetzet werden, sich erschwingen könnten.

Die gegenwärtige Auflage der Grundsteüer, die beigehaltenen mancherlei Feudalien, die Gemeindekostenbeiträge, die nicht geringer Urbarialgaben (Renten) stehen mit ihrem Vermögens- und Besitzstande bei dem herrschenden Geldmangel in einem zuweitentferneten Verhältnisse, diese Gebühren leisten zu können. Die Armuth wird allgemein und dies um so sicherer, weil die Bewohner dieser Districte auch vorhin niemals im Wohlstande gewesen sind. Ich strenge ununterbrochen wegen Beitreibung der allerlei Rückstände militair Executionen durch Garniseurs und Gendarmerie wider sie an, und bin kaum vermögend von den vermöglichern Partheyen kleine Beträge, von den armen aber nicht einmahl die vollen Executions Gebühren beizutreiben.

Es hat Sie das Schicksaal getrofen ihre Renten in 7 von mir bezeichneten zerstreüten Dörfern und in 3 Pfarren als Möttling, Tscherneml, und Weinitz zu bekommen.

Die 4 letztern Unterthanen sind besonders sehr arm, und hoffnungsloos. Dies ist der Umstand, dass ich, so gerne ich Ihnen thun wollte, die Gebühren nicht beitreiben könne und Ihnen das erhaltene Transfert zu Ihrer weiter gefähligen Dispositio zurückschicke. Schon die meisten Unterthanen der zwei Staatsgüter Comenda Tscherneml, und Möttling sind bereits an verschiedene Herrn Domestical-Schulden Gläubiger transferirt worden, und noch keiner von selben hat mir wissentlich bis nun etwas beigetrieben. Die meisten warten auf bessere Zeiten, wo der Bauer im Stande seyn wird, die ihnen gebührenden Schuldigkeiten abtragen zu können.

Sie harren mit Geduld. — Die Einklagung der Rückstände durch die Friedensgerichte unterliegt mancherlei Erschwernissen, und Unkosten, und am Ende, wie es wirklich schon die Erfahrung lehret, will im Executions Wege Niemand etwas kaufen. Dies ist die getreue Relation welche ich Ihnen in dieser Sache zu geben, und mich in vollkommster Hochachtung zu fertigen die Ehre habe

Ihr bereitwilligster Diener

Reich m. p.

Dom. Receveur.

Monsieur

Monsieur Valentin Vodnig Professeur

au Lycée de Laybach.

15.

Antonius miseratione divina episcopus Labacensis, Theologiae Doctor.

M. R. Dno Valentino Vodnik Presbytero Labaci Salutem!

Ut in archiparochia Labacensi ac in tota Diaecesi Nostra de licentia, & consensu Parochorum, & curatorum localium confesssiones Christi fidelium audire, illos a peccatis (exceptis Nobis reservatis casibus) salutari poenitentia imposita, absolvere possis, ac valeas, tibi per examen idoneo reperto, & per Nos approbato facultatem ad annum duraturam concedimus, ac impertimur, te in Domino admonentes, ut quae pro fideli sacramenti poenitentiae administratione per sacros canones sancita sunt, accurate observes, neque confessiones excipias (casu necessitatis excepto) nisi in sede confessionali, existente in Ecclesia, crate interposita inter te, & poenitentem. Nec denique constitutionem Gregorii P. P. XV. contra sollicitantes editam, ac Diaeceseos hujus decreta servare praetermittas. Ex Curia Episcopali Labaci die octava mensis Junii Anno 1813.

Georgius Gollmayr m. p.
Vic. Gnlis.

L. S.

Ad mandatum Illmi & Revdmi
Domini Ordinarii.
Ant. Wolf m. p.
Notarius et Cancellariae Director.

Introscripta facultas ad pascha futurum prorogatur. Ex offo capitulari, sede eppali vacante, Labaci die 27ma Julii 1814.

Georgius Gollmayr m. p.
Dec. et Vic. Gnlis.

16.

Grätz den 4ten 9ber 1813.

Hochwürdiger,
Hochgelehrter Herr Professor,
Wohlgebohrner, verehrungswürdigster Herr!

Schon unter dem 24ten v. M. hat mein geliebter Freund und Bruder, der würdige Herr Professor Suppantschitsch zu meinen Gunsten an Euer Hochwürden und Wohlgebohrn geschrieben, und für mich gebethen, dass Euer Hochwürden so geneigt und gütig seyn möchten, mir Data, Notizen und Beyträge zur Verfassung der Biographien der berühmten Krainer: Linhart, Carl Zois, Bischof Herberstein und Pater Hugo Wodnik mitzutheilen und zu übersenden. Meine Augenentzündung

an der ich heftig litt, gestattete mir nicht, meine Bitte an Euer Hochwürden gleichzeitig mit jener meines Freundes zu stellen. Ich bitte demnach nun Euer Hochwürden und Wohlgebohrn inigst um die Gnade der angesuchten ehesten Mittheilung und Uebersendung jener Beyträge. Mit der Versichernng, dass ich die dabey allenfalls vorkommenden Auslagen gerne und dankbar vergüte, und mich zu allen in meinen Kräften stehenden Gegendiensten auf das Bereitwilligste verbinde, zeichne ich mich mit dem Gefühle der lebhaftesten Hochachtung und in tiefester Verehrung

Euer Hochwürden und Wohlgeborn

gehorsamster

Mich. Kunitsch m. p.

k. k. pens. Professor und Agent.

17.

Dekan Alič piše Vodníku v stvaréh njegovega slovárja.

Hochwürdiger,

Insonders Hochzuverehrender Herr Vodnik!

Ihre mit 19. Juny l. J. überschickten 150 Exemplare der Ankündigungen des slovenischen Wörterbuches habe ich erhalten, und weil ich für bedeutende Ausbreitung dieses Werkes sorgen wollte, sowohl der Kreisstelle zur Praenumeration der Beamten durch Bezirke, als dem Ordinariate zur Praenumeration der Geistlichkeit durch Dekanate diese Exemplare zugefertigt. Vom löbl. Kreisamte zu Cilli bekam ich den Bescheid mit 20. 7ber, dass Es wünsche dieses gemeinnützige Werk durch Umsetzung in den Bezirksherschaften den Beamten in die Hände zuzumitteln, aber zu Folge des bestehenden Zensurgesetzes §. 1, dass unter denen gegen Einschwärzungen »verhängten Strafen keine Druckschrift vor erhaltener Zensursbewilligung zum Verkauf gebracht werden kann«, erwarte es diese Bewilligung, dann wolle es alles beitragen, dieses Werk zur Praenumeration anzuempfehlen. Das Hochwgste Ordinariat hingegen macht Anstände 1. wegen Versendung der Gelder, 2. wegen begehrter Conventions-Münze, die in unsern Ländern so sparsam ist, dass aus Mangel dieser bey vielen die Praenumeration unterbleiben müsste, der sich doch zu praenumeriren wünschte. Dasselbe trug mir doch unter 4. 7ber auf Ihnen bey Gelegenheit zu eröfnen den Beyfall über das Werk mit der Bemerkung, dass aus Ursachen des Geldes und der jetzigen politischen Crisis die Kundmachung der Praenumeration verschoben werden müsse und dass man wünscht auch in Einlösungs Scheinen den Praenumerationspreis angezeigt zu wissen, mit

dem Versprechen, dass sobald sich die ungünstigen Umstände nur einiger Massen werden geändert haben, die Praenumerationsankündigungen den Dekanaten mitgetheilt werden.

Diesem zu Folge glaubte ich, dass Sie den Preis in E. Sch. bestimmen dürften, das Ordinariat wird dann jetzt, wo die gefährliche Crisis schon etwas entfernter ist, die Kundmachung der Praenumeration leicht vornehmen könen. Das Kreisamt, glaube ich, übergeht man, wenn Sie anders sonst genug Praenumeranten zu bekommen hoffen, weil das Gesuch um die Zensursbewilligung Umstände macht und die Praenumeration verschiebt.

Das Verschicken der Praenumerationsgelder, wie glauben Sie, dürfte am leichtesten geschehen?

Herr Primitz hat das übleste Loos; das übrtriebene Studieren, und eine zuwenig begünstigte Liebe verwirrten sein Denkvermögen, er befindet sich wirklich im Tollhause, dem Ausbruche der periodischen Wuth setzt man durch Banden Gränzen. Ach der liebe, bedauerungswürdige Mann!

Mit Erwartung obiger Bestimmungen geharre achtungsvoll

Ihr

gehorsamster Diener

Oberburg am 25. 8ber 1813. *Georg Jos. Allitsch* m. p,

Dechant.

An

Hochwürdigen Hochgelehrten Herrn
Herrn Valentin Vodnik Professor
zu Laibach.

18.

Ausweis

Ueber die vom Unterzeichneten an die Französische Regierung zu stellenden Forderungen

Post Beylagen		in francs cent.	in M. M. fl. kr.
1	Vermög Original Besoldungs-Mandat bezeichnet mit Französischer Ordonance Ministerielle No. 31 8 Mars 1813, Ministrè des Cultes Chap. 1 culte catholique, art. 3. traitement des Curés, montant 112500 fr. — Credit ouvert par l' Intendant Général N° 8, 28 Juin 1813, montant 32369:25 — N° 103 du registre de l' Intendance de Carniole		

	gebühren dem Unterzeichneten Pro Trimestri Primo 1813 an seinem Gehalte mit jährlichen 270 fr.	67. 50	26. 6
2	In Folge dessen, und da die Provinz Krain erst mit Ende September und Anfang October 1813 zurück erobert wurde, Unterzeichneter aber mit seinem obigen Mandat die Kassen nicht mehr im Lande fand, so gebührt ihm auch das 2. Trimester 1813 mit	67. 50	26. 6
3	Und das 3 Trimester 1813 mit	67. 50	26. 6
	Zusammen . .	202. 50	78. 18

Laybach am 29. März 1815.

Anton Starre
Pfarrer zu Unternassenfuss in Krain
durch mich
Valentin Vodnik m. p.
Weltpriester und Professor zu Laibach.

ad Num 79. Der Empfang des Zahlungs Mandats ddo 26ten July 1813 No 103 für das 1te Quartal 1813 auf Herrn Starre Antoine lautend und von dem Intendanten der Provinz Krain ausgestellt, wird von der k. k. Guberni. Kommission bestättiget. Laybach den 18ten April 1815.

Ant. Codelli m. p.

19.

Hochwürdiger Herr Vodnik
Würdigster Freund.

Weil ich versprach die von mir übersetzten Bücher zu schicken, so folget hiemit, das Nahmenbüchlein, die kleinen Erzählungen und der Katechismus Nro 5. Tyro sum, muss ich sagen, im Uibersetzen, deswegen halten Sie mir manchen Fehler zu Gute, der nur Ihnen als einem fertigen Slaven nicht entgehen kann. Dass die Umarbeitung der Bücher wieder mir, als dem Uibersetzer zugetheilt wurde, darauf, mein verehrtester Freund, tragen Sie nicht an, denn ich habe nicht Zeit diese Arbeit vorzunehmen, und übrigens wird sie am besten gerathen, wenn sie aus Ihrer Feder fliessen wird. Wenn wieder eine slavische Arbeit in Laybach an das Tages Licht kömt, so bitte selbe mir zuschicken zu wollen. Erhalten Sie mich in Andenken, den ich mit ersinnlichster Verehrung geharre

Ihr aufrichtigster Freund

Oberburg am 20. May 1815.

Allitsch m. p.
Dechant.

20.

Vodníkov potni list.

Nro. 241.

Reise-Pass.

Für den Herrn Valentin Vodnik.
Karakter: Gymnas. Professor, und Weltpriester.
Dieser ist von Krain in
Schischka gebürtig Mit — selben reiset
58 Jahre alt
— Standes
mitlerer Statur
vollen, rothen Gesichts
grauer Haaren
blauer Augen
prop. Nase.
Eigenhändige Unterschrift. *Valentin Vodnik* m. p.

Reiset nach Wien, um sich Kunde im Fache der Wissenschaften vorzüglich der verwandten Dialecte der krainischen Sprache zu verschafen.

Dieser Pass ist gültig auf die Hin- und Rückreise und längstens bis 1ten 9ber 1815.

Es werden demnach alle Civil- und- Militär-Behörden dienstfreundlichst ersucht, Vorzeiger diess aller Orten frey und ungehindert passiren, auch selben nöthigenfalls allen Vorschub angedeihen zu lassen, wobei man sich zu aller Gegenwillfährde erbiethet.

Bezirks-Obrigkeit Magistrat Laibach am 15ten 7ber 1815.

L. S. *Dr. Jos. Rosman* m. p.,
für Bmster.

1225 Gesehen zur Reise nach Wien und hat sich bei der dortigen k. k. Polizey Oberdirection zu melden.

K. k. Kreisamt Laibach am 15ten 7ber 1815.

NB. Wird der Passwerber, da er in wissenschaftlichen Angelegenheiten diese Reise zu unternehmen, und hiebey vorzüglich mit der k. k. Bibliothek, sowie mit dem Herrn Direktor Franz Wilde von den philosophischen Studien zu konferieren wünschet, dahin bestens empfohlen, ihm jedoch zugleich jede Behelligung des allerhöchsten Hofes, und der hohen Hofstellen ausdrücklich untersagt.

L. S. (Imena ni možno brati.)
Khptm.

Gesehen zur Reisefortsetzung nach Wien, wo sich bei der Wohllöbl. k. k. Polizey Ober Direction zu melden ist.

Gratz am 22ten 7[ber] 1815.

L. S. *Bajardi* m. p.
Obercom.

Gesehen k. k. Polizey Ober Direktion zur Reise nach Laibach.

Wien am 16. October 1815.

L. S. *Lakoy* m. p.
Regsrath.

Gesehen in der Rückreise nach Laybach.

Gratz den 27ten 8[ber] 1815.

L. S. *Bajardi* m. p.
Obercom.

21.

Wien Herrn Ritter Edlen von Moesle

Laibach den 18. Sep. 1815.

Ich nehme mir die Freiheit, Ihnen Uebergebern dieses Herrn Prof. Vodnig bestens zu empfelen, da seine Reise nach Wien meistens litterarische Gegenstände zum Zweck hat, so könnte es leicht geschehen, dass Sie ihme mit gutem Rath behülflich sein könnten, um welches ich Sie ergebenst bitte. Ich bin mit aller Hochachtung

Dero

ergebenster Dnr.
W. H. Korn m. p.

Herrn Ritter Edlen von Moesle
Wien.

22.

Nos praeses et consistorium capitulare sede episcopali vacante.

Omnibus et Singulis has lecturis Salutem a Domino!

Profecturum Viennam negotiorum causa R. D. Valentinum Vodnik Hummaniorum in Gymnasio hoc Labacensi Professorem hisce commitamur attestantes, eum Sacerdotem esse legitime ordinatum, nullo irregularitatis, aut censurae ecclesiasticae vinculo irretitum, sed bonis moribus, praeditum.

Quapropter cum omnium, ad quos devenerit favoribus, impense commendamus.

Ex offo Capitulari Labaci die 16[ta] Septembris 1815.

L. S. *Georgius Gollmayr* m. p.
Dec. et Vic. Gnlis.

23.

Tenore praesentium conceditur R. D. Valentino Vodnik Hummaniorum in Gymnasio Labacensi Professori facultas ut in Ecclesiis hujus Urbis per quatuor hebdomadas ss. Missae Sacrificium celebrare posit ac valeat.

Ex Consistorio Archieppl.
Vienno 30ma Septemb 1815.
Jurza m. p.
C. Director.

24.

Mailand den 10ten Jänner 1816.

Hochgelehrter, Hochwürdiger Geistlicher Herr!

Schon vor beiläufig $2^1/_2$ Monathen hatte ich auf Ansuchen des Herrn abate Zelli, gewessten Inspecteur de l' instruction publique in Laibach, an Sie geschrieben, ohne je eine Antwort erhalten zu haben, da ich doch jenes Schreiben an Herrn Kaus alldort einschloss, dahero sehe ich mich genöthiget wiederhollt mich an Sie zu wenden um Sie zu ersuchen, diejenigen Schulbücher, die dort noch sich befinden, und dem Herrn Zelli gehörren für ihn, so gut Sie können zu verkaufen, um ihn doch einiger Massen für die Unkösten zu entschädigen, welche er gemacht hat, selbe hier in Mailand gekauft zu haben. Zelli hatte sich diesfals an meinem Schwiegersohn Fortis gewendet, weil er wusste, dass er vorigen Sommer nach Laibach gegangen war, allein, da der Brief, den Zelli diesfalls schrieb, zu spätt kamm, so konnte Fortis diese Commission nicht persönlich ausrichten: ich bitte Sie also im Nammen unseres Freundes Zelli, den Verkauf der besagten Bücher best möglichst zu bewirken, und hieher unter Adresse Giulio Fortis Prior zu schicken. Zelli ist der Zeit Prior im Kloster Sancto Paolo. Nebst Anwünschen eines glücklichen neuen Jahrs habe die Ehre zu seyn dero ergebenste Dienerin *Barbara Repitsch* m. p.

An
den Herrn Professor Wodnik P. T.
in Laibach.

25.

Hochwürdiger Herr und schätzbarer Freund!

Ich bin hier angegangen worden, das hier beiliegende ins krainerische zu übersetzen. Es ist der Hebammeneid, der gedruckter auch

ausgetheilet werden soll. Da meine anderweitigen Berufsgeschäfte mich schon bei 4. Jahre von der Slavischen Literatur leider abgehalten haben, und ich mich nicht getraue diese Uibersetzung zu machen; so wage ist desswegen meine Zuflucht zu Ihnen mit der Bitte zu nehmen, damit Sie die Güte hätten diese Eidesformel recht rein Krainerisch zu übersetzen, und mir die Uibersetzung gefälligst sobald möglich mittelst meines Sohnes, der beim Her. Doliner auf der Kost ist, übermachen zu lassen. Verzeihen Sie, dass ich mir die Freiheit nehme Sie damit zu plagen; allein Ihre mir sonst bekannte Willfährigkeit in dieser Hinsicht machte mich auch itzt so dreist, nur zu Ihnen die dreistställige Bitte zu wenden. In der Hoffnung erhört zu werden nenne ich mich mit aller Hochachtung

Ihr

Triest den 9ten Mai 1816.

bereitwilligster Diener
Vincenc von Fraunl m. p.
Triest.

An den Hochwürdigen, und Hochzuverehrenden Herrn, Herrn Valentin Vodnik, Professoren
zu
Laibach.

26.

Hochwürdiger Freund.

Weil wir uns schon lange nicht gesehen, aber noch länger nicht geschrieben haben, so bin ich so frey es hiemit zu thun, aber nicht von Oberburg sondern, von St. Andre im Lavantthale. Sehen Sie, ich habe die Dechantey Oberburg gelassen, und habe den Dienst der dioz. Schuloberaufsicht und des Referats im deutschen Schulfache der Lavanter Diözese, wozu ich berufen war, angenohmen, seit 22. Jäner l. J. befinde ich mich hier. à Propos! kako je kaj s' ſlovenſhino? ſhe kaj délate v' tajisti? ali ſte ſhé kaj sdelali? Ist die slovenische biblische Geschichte von Hrn. Raunicher schon fertig? ist sie es, so bitte sie mir zu überschicken. Wer ist zum Professor der slovenischen Kanzel in Laybach ernannt worden, hierin wird Ihnen wohl Niemand vorgezogen worden seyn? Wird Herr Walland von Triest nach Laibach zurück kommen? Ali Primiz ſhe shiví? kej, ino ali ſhe v' nORósti. Kdaj bo vaſh Slovár sdélan? Ich habe dermahlen einen Brudern in Laybach, er ist Schlossergesell beym Hn. Gerstenmayr sa sidam, wenn Sie mir also etwas überschicken wollen z. B. des Raunicher bibl. Geschichte, oder

wenn sonst was Slovenisches in diesem Jahre an Tageslicht gekommen ist, so übergeben Sie es meinem Bruder, er wird dafür sorgen es mir zuzuschicken. Uiberschicken Sie mir zur Güte die Adresse an Hn. Kopitar Hofbibliothek-Skriptor zu Wien; ich dürfte selbe brauchen. Vergessen Sie demnach nicht an

Ihren

St. Andre im Lavantthale
am 17. August 1816.

aufrichtiger Frd.
Georg Jos. Allitsch m. p.
Consist. Rath, und Dioz. Sch. Oberaufs.

Wie steht es mit Ihrer Jubilation? oder welchen Dienst bekleiden Sie jetzt?

An
Hochwürdigen, Hochgelehrten Herrn
Herrn Valentin Vodnig Professor an
dem Lyceo
zu Laybach.

27.

Wien den 14. 8ber 1816.

Hochwürdiger Herr!

Ich berichte Ihnen, dass ich ganz glücklich nach Wien gekommen bin den 12. dieses um 9 Uhr früh und dass ich noch bis datto keine gewisse Hoffnung habe in eine solche Wohnung zu kommen, wo man das Nöthige hätte. Dann bitte ich höflichst, überschicken Sie mir eine Paar Zeilen an den Hn. D. Wilde, Köschner und Kopiter als Empfehlung; denn diese Herren achten etwa sehr dieses. Jetzt schliesse ich mein Schreiben für dieses Mahl, weil ich mir an der Gelegenheit mehreres zu schreiben gebricht. Leben Sie wohl, und haben Sie die Güte der Schwester von meiner Ankunft hieher zu sagen. Erwartend erhöret zu werden meiner Bitte und einer sehr geschwinden Antwort verbleibe

Ihr

Dankschuldigster
Iglitsch m. p.

Adresse An H. Ig. abzugeben in dem Hause Nr. 1081 im 3ten Stock v. H. Schwab Grosshändler am Kärntner Thore.

V. Wien
Reverendissimo Dno Domino
Vallentino Vodnik Professori
Labaci.

Abzugeben in der Franciscaner Gasse
Nr. 12 par Terre im Hause v. Kerschbaum.

28.

(Pismo nepopolno . . .) Endlich, theuerster Herr Professor! wende ich mich zu Ihnen mit der demüthigsten Anflehung und Ergebung des Geistes auf meinen bedürftigen Zustande nach Ihren zulassenden Einkünften und Umständen ein Augenmerk monathlich zu werfen; denn auf eine gute Condition zu rechnen, ist vergebens; weil sie selten ist; und auf eine Instruction noch weniger; ausser wenn man sich zu einer Herrschaft hin gibt, wo aber dann die ganze Zeit bey den Zöglingen zuzubringen sey, und eigene Studien unbefriediget bleiben; womit ich aber nicht übereinstimme; und um etwas Kleines ist nicht der Mühe werth. Daher will ich mich durch diese Zeit mit Wenigen durchzubringen trachten; und mich auf meine Geschäfte zu verlegen; es wird so nicht lange dauern, es wird schon einst des Elendes ein Ende. Zweitens, kann ich auch nicht viel Unterricht geben privat; indem meine Schulstunden so eingerichtet sind, dass sie die beste Zeit dem Privat-Unterrichte entwenden v. 9. bis 11. früh; v. 12—1 — das Italienische viermahl in der Woche v. 3—5 Uhr nach Mittage und von 5—6 Uhr Abends die Höhreerziehung; also dann soll man sich umschauen. Die dazwischen befindliche Zeit wollte ich auch gern mit den würdigsten Werken und der Bibliothek zubringen von Seltenheit, weswegen ich besonders begünstiget zu werden, habe ich meinen Plan hergenommen. Mit der innigsten Wiederholung kürzlichst überalles meiner demüthigsten Bitte verbleibe ich erwartend in grösster Hochachtung und Dankbarkeit eine baldige Antwort, und ob Sie gesund sind, was mich angeht, bin ich

Ihr dankschuldigster
Jeglitsch Primus m. p.

NB. An beyde Schribet und Ihre Schwester Gertraud einen Gruss, wie schon mit ihr ist? An meine Schwester, und haben Sie die Gnade sie zu fragen, ob sie von mir einen Brief erhalten hat? An die Frau von Neufeld einen Gruss und sagen Sie insgesammt allen nach zwey Jahren mit erwartender Gesundheit sehen wir uns wieder —.

Neues ist hier immer was — unter andern, dass sich Sne. Majestaet die Kaiserinn im Allgemeinen sehr begünstigend äussert, besonders gegen Spitäler et armen Leuten —. Die Feyerlichkeit beym Einzuge schimmert alles von Gold, und wimmelte noch mehr vom Gewühle der Menschheit dabey —. Es ist auch ein Polytechnisches Schulgebäude gebauet worden nächst der St. Carolus-Kirche am Altwieden durch Leitung eines unsers Landsmannes der uns wieder einen Grad des Zutrauens erwirbt; aber es ist noch nicht ganz fertig.

NB. Bey der Uiberschickung in jedem Falle an mich verwenden Sie sich an H. Mihael Pessiak —.

29.

Euer Hochwürden
Würdigster Freund.

Ihre mir zugeschickten Bücher, als sgodbe ſvetiga piſma, und 3 Normalschulbüchel habe ich erst am 19. 7ber l. J. erhalten. Den Betrag dafür mit 1 fl. 43 kr. weise meinen Bruder an Ihnen zu zahlen. Des Herrn Raunicher seine Sgodbe sind sehr brav, auch die Verbesserung der Normalschulbücher ist schätzbar, nur finde ich zwischen Male povésti sa meſtine ſhole, ino sa ſhole na kmetih keinen andern Unterschied, als eine kleine Umwechslung in der Schriftart, Wenn Sgodbe noviga sakona fertig seyn werden, bitte mir auch diese zu schicken, und babistvo beizulegen. Vaſ milvam, de ſo Vam le 200 f. pensiona dali; tak odlozhek vezhdél vuzhene zhaka. Voſhim, de bi se vuzhivniza ſlovenſhine vam dala. Povém vam, de naſh ſhkof ſo vikſhi ſhkof v' Salzburgi postali, daneſ sgodej ob 1/2 6 Uri ſo ſhli na Dunaj, pa ſo oblubili po terjazih supet nasaj priti. Moj ſprejdnik Goſp. Ignaz Zimmermann je v' Graz sa glavarſkiga poſvetvaviza poklizan. Meni je po ſtarim, ne predobro, pa lohko v' moji ſedanji ſlushbi. Vaſhiga beſednjaka vſi shelni zhakamo. Kopiterjova piſmeniza, kaj bo ta? Vſi ſilno delate v ſlovenſhini! kaj ſhe bo is tega? Mi Slovenzi ſmo saſpani, nihzhe nizh nerodí, pa le sato, kir Vikſhi ſo Nemzi, ino ſlovenſhine neobrajtajo novino ſovrashijo, ino le ſtaro zhiſlajo. Vaſ posravim, ino kako piſmo zhakam

Vaš
vedni perjatel
Allizh m. p.

Shentandrej 26. 8ber 1816.

(Vodníkova beléžka.)

Mu poſlal sgodbe	—:	56
Abezednik	—:	13
Poveſti meſtne	—:	17
» kmetiſhke	—:	17
	1:	43

(Vodníkova beléžka.)

Poſhli sgodbe N. S. Berila etc.

An
Hochwürdigen, Hochgelehrten Herrn
Herrn Valentin Vodnik pensionirten
Humanitäts- und provisorischen italienischen Professor am Lycaeum
zu Laybach.

30.

Hochwürdiger H. Vodnig,
Geehrtester Freund.

Kar ſo mi Raunikarjove sgodbe poſlali, molzhijo, ko de bi ſe bili is ſvetá pobrali. Ako ſo sgodbe noviga sakona tudi shé dokonzhane, naj m' jih po mojimu bratu poſhlejo, ino zhe je v' tim zhaſu kaj drugiga. e. g. babiſtvo etc. dognano, naj tudi sraven perveshejo. Je piſmeniza Kopitarjova she gotova, ino nove zherke shé slite? Morebiti shé v' kratkim novi Abezednik dobim, de ſe bom ſhe le zherke vuzhiti mogel.

Kdo je ſlovenſko vuzhivnizo prejel? to shé dolgo svédit shelím.

Vi ino Raunikar bote tudi moj katekism sa popravit dobili, ſódite ino popravite kar ní prav. Jes ſim tukaj vbog, nimam pomagavza v' ſlovenſhini, ſam tlazhim kakor morem, ſe mi neſmete ſmejati. Vém, de vaſ Krajnzov ne dojdem, bom pa sa vam hlazhal. Urban Jarnigg v' Zelovzi kaj v' ſlovenſhini déla, pa po koroſhko savija, mi ne dopade. Na vaſh Beſednjak tako teſhko zhakamo, kakor noſezha shena na porod, poſebno je sa tajiſte silno potreben, k'terim novina v ſlovenſhini ne dopade.

Kdo bo v' Ilirji na mest-krala (Vicekönig)? Ali Goſpod Franz Hladnik, Peesenigger, ſtari snanzi ſhe shivijo. Jih posdravim. Tudi ſte saliga ſhkofa dobili, kaj ne? Posdravim vaſ, ino sa ſtonoitno perjasnoſt proſim, dokler oſtanem

Vaſh vedni prijatel

St. Andreä am 4. April 1817. *Georg Jos. Allitsch* m. p.
Consist. Rath, und Dioz. Sch.-Oberaufs.

Ser Hochwürden, Hochgelehrten Herrn Herrn Valentin Vodnig jubilirten Professor
zu Laybach.

31.

Hochwürdiger Herr!

Ich übersende Ihnen durch meinen Sohn 6 fl. auf Rechnung für dieselben 24 Messen nach der seligen Maria Koschierka. Zu dem bitte ich Sie, dass Sie mir von allen 24 Messen die Quittung geben möchten, denn ich muss Sie Mittwoche bey der Herrschaft zeigen. Ich verspreche Ihnen, dass ich in Kürze noch die 6 fl. geben werde. Ich verbleibe

Ihr aufrichtiger

St. Veit den 8. August 1817. + *Andreas Iglitsch.*

32.

Wohlgebohrner
Hochzuehrender Herr!

Da mein Schwager, H. Ignaz Swietetzky von Czernczitz, Hauptman bei dem k. Regiment Reussplauen nach Laibach abgeht, so kann ich nicht unterlassen ihm einige Zeilen an Eure Wohlgeb. mitzugeben, und ein paar literärische Produkte der czechischen Industrie, die ich bei Hand habe, als einen kleinen Beweis meiner Verehrung zu schicken. So wie ich die slavische Literatur überhaupt liebe, so schätze ich insbesondere Dero Bemühungen um den krainischen Dialekt. Leider! ist hier nichts zu haben. Ich bin daher so frey, Euer Wohlg. zu bitten, meinem Schwager anzuzeigen, wo Ihre Grammatik und Gedichte, dann H. Shupančicz Pegam, und was sonst Gutes existirt, zu haben ist. Auch wünschte ich zu wissen, wie weit Derselben Wörterbuch bereits gediehen ist. Hier wird H. Polkowitsch aus Pressburg böhmisch-deutsch-lateinisches Lexicon gedruckt werden, wovon ich die Korrektur übernommen habe. Mein Slownik národnj ist erst bis H. vollendet; denn es ist sehr weitläuftig, ungefähr wie das Ludische (pohlnische). H. Dobrovský lässt eine 2te Ausgabe seiner Geschichte der böhm. Spr. und Literatur drucken. Herrn Puchmayers Russische Gramatik kömt soeben in Breslau heraus. Also eine russische Gramatik von einem Czechen! Unsere jungen Leute lernen fleissig die slavischen Dialekte. Meine böhmische Chrestomathie für die Humanitätsklassen ist bei dem hiesigen Gubernium, und erwartet das imprimatur. Auch die solideren Wissenschaften finden nach und nach Bearbeiter unter uns. H. Marek, ein Lokalist (mein Zögling im Böhmischen) hat eine Logik nach Kiesewetter beinahe fertig, so wie ein D. Med. H. Presl in Prag eine böhm. Chymie. Dieses schreibe ich Euer Wohlg. weil ich voraussetze, dass die Cultur der böhmischen Slaven Dieselben eben so interessire, wie uns jene der Slowenzen. Ich bin mit tiefer Hochachtung

Euer Wohlgebohren

Verehrer und Freund

Prag den 16. Oktob. 1817. *Josef Jungmann* m. p.

Der Phil. Dokt. und Prof. der Rhetorik
am akademischen Gymnasium in Prag.

33.

odgovoril 20. ſvizhana 1818.

Viſoko zhaſtiti goſpod,
Lubi perjatel.

Doſti dolgo shé molzhiva, je tedaj zhaſ ino perloshnoſt, de vaſ v' vaſhimu modrijanju eno malo pomotim, kar ſe shé od 4. mali travna

1817 ni sgodilo. Prafham vaf, ali fte fhe sdravi? kaj délate? ali pifhete kake bukve v' flovenfhini? Ravnikarjove sgodbe fv. pifma fim shé dalno sbral, sheljim tudi tretji dejl tih sgodeb od vaf dobiti, ki fte mi perva dva dejla tudi vi poflali. Vkupite ga, pifhte pifmo sraven, savíte in sapezhatite oboje, ino dajte mojmu bratu, ktir je per Gerstenmajarju sa sidam, ino on mi bo vfe zhes Gorni grad poflal, ki fo pofhte sdaj tako drage, ino on naj vam tudi dnarje poverne.

Kako dalezh je shé fesoril vafh befédnjak? ga sheljimo kmalo na dnevi viditi, pa sraven mifllimo: zhe dalej sorí, bogatej bo.

Ali fte shé dobili is Dunaja nove zherke, ali bote s' ftarimi natifkovali?

Kaj moj Katehism déla; ktirga fte od todi poflaniga iz rók lublanfke fhkofije sa popravlanje prejeli? Vupam, de bo veliko poboljfhan, ki fe dolgo godní. Babiftvo mi tudi nifte poflali, zhe je shé dodelano ino sa mene sa kako rabo, perveshite ga tudi poleg. Jes bi si rad en bemski befednjak (deutsch-böhmisch, und böhmisch-deutsches Wörterbuch) vmiflil, to je, takiga, de bi snal v obeh jesikah beféde gori vdariti; vi véfte, ktir bi bil narbolji, mi ga fvetvajte. Imam shé ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache von Joseph Dobrowsky, mi ga je Primiz poslal.

Kaj noviga pifhe sdaj Ravnikar? Ali je korar Anton Wolf fhe v' Lublani? Ali Primiz fhe shivi? Zhe fte s' Balantam kaj prijatela, me njemu perporozhite. Posdravite tudi Hladnika, Pesenigerja, ino bodite perjatel moj, ki oftanem

Vafh

Allizh m. p.

St. Andreä am 16. Jäner 1818

34.

Hochwürdiger, Hochgelehrter Herr Professor!

Ich unterfange mich Ihnen etliche manuscripta des seel. Sigmund Joseph Petermann Ph. et Med. Doctoris Romani, die ich in meinen alten Schriften gefunden, zu überschicken, für Eüer Hochwürd. wird dieses nichts neües seyn, und werden auch wenig Gebrauch davon haben können, der H. Valvasor, und Dr. Schönleben hat alles dieses:

Den Titul, des Königs Attila habe ich da ich im Jahr 1768 in der 6ten Schulle ware, in einem alten Buche gelesen, mir scheint aber, dass in dem Titul mehrere Praedicata waren, welche ich itzt in meiner Gedächtnisse nicht mehr finden kann: Verzeihen Sie mir, dass ich Sie

mit meinen Schreiben belästige, ich empfehle mich bestens, und bin mit Vorzüglichster Hochachtung

Eüer Hochwürden

gh. Diener

Minkendorf am 27ten März 1818. *Andreas Krattner* m. p.

Pfarrer.

Domovini.

1.

Cvetje zopet zêmljo kriva,
Pómlad krije plan in dòl,
Mêni pa srcé zaliva
Žalost in globoko bòl.

Misel me teží jedina,
Jemlje mi ves mir, pokoj:
Revna moja domovina,
Národ siromaški moj!

2.

Togo v srci gledam cvetje,
Záte ni cvetú! . . .
Kje si žar, oj, kje si vesna
Mojega rodú?

Vétrec tamkaj zunaj veje,
Víhre tu besné:
Zemlja lepa, zemlja naša
Bôjno je poljé!

3.

Stojím na griči; pod menoj raván,
Poljé, livade, temni logi;
Izza gorâ smehlja se mladi dan . . .
Mordà i tebi, rod ubogi?

In žarki v tihi, nemi dòl hité,
Blesté po cvetkah kaplje rôsne;
Li rôsne kaplje? . . . Národa solzé,
Solzé bolesti že neznôsne!

4.

Po mórji vihárnem čòlnič mi plava,
Veslàš moj národ, sámcat mornár;
Visoko se vzpenja vôdna planjava,
Z modríne ne sije nijedni žar.

Naj burja zaganja valove kipeče,
Zagrne v temino svét širi okrog,
O, stoj, moj národ, sred víhre besneče,
Ne dêni mi vesla obupno iz rok!

5.

O ne obupaj, národ moj!
Prišèl bo hip, prišel bo dan,
Vihár bo prihrumèl besan,
Zemljó bo črna noč pokrila.
Žarèl bo blísek, grom bobnèč,
Udarjal v krik sotésk šumèč,
Pravica s silo bo se bila.
O, ne obupaj, národ moj!

O, ne obupaj, národ moj!
Utihnil bode bôjni grom,
Prisvetil žar na mili dom
In vdihnil novo mu življenje.
Dehtèl bo hrib in dòl in gaj,
Dehtèl bo roda novi maj,
Pozábljeno bo vse trpljenje!
O, ne obupaj, národ moj!

I. A. Klemenčič.

V provinciji na Ruskem.

Spisal **dr. M. Murko.**

Na Volgi.

(Dalje.)

Nižnij Novgorod ali Nižnij, kakor mu navadno pravijo Rusi, slaví se po svoji prekrasni léži in svetoznani »jarmarki«. Treba se je tedaj ustaviti v njem in si oboje ogledati. Jarmarka se še ni začela in zatorej še lehko dobimo stanovanje kjerkoli »v nomeràch« (nomerà = les numeros imenujejo se naši »hôtel garni« in jih je povsod več nego gostilnic) ali pa v gostilnici.

Izberemo »pošto« v gorenjem mestu in ko smo tam, pozdravi nas z jedne strani nadpis — »Posthof«. Znanca imam že tudi tukaj od lanskega jaroslavskega arheološkega shoda, sicer samó jednega, tajnika statističnega komiteta Gaciskega, ki se mnogo bavi z mestno zgodovino, narodopisjem in zemljepisjem; ima sicer ravnokar mnogo poslov kakor namestnik »gorodskàgo golovìj« (mestnega župana), ali dobrodušna gostoljubnost se ne zatají in če že ni drugače, ostane vam vsaj svobodni čas pri obedu, h kateremu vas pri tukajšnjem domačem življenji vselej povabijo, če vas tudi ravnokar na ulicah poberó. Dobil sem od njega tudi razne mesta se tičoče knjižice, sam sem se pa že preskrbel z malovrednim sicer »Volžskim sputnikom« kakor N. Lender nazivlje v oklepih svoje feljtonistične »Očerki, kartinki, putevyja zamêtki i obozrênija« v letos izdani knjižici »Na Volgê«. Potreba takih izdanij se še na Ruskem ne čuti posebno in meni so se potem na parohodu navadno čudili, da sem si kakor pravi Evropejec kàj takega poiskal in tudi našel, namreč že v Moskvi, ker na poti samem bi kàj takega nikjer ne dobil. Razven tega pa imamo tudi povsod pred sábo žive ljudi; jaz se zmerom rad razgovarjam s preprostimi ruskimi ljudmí in našel sem zopet takih, ki so se mi prikupili: starega »oficijanta« v gostilnici, ki je kakor »krêpostnòj« s svojo gospôdo potoval že po vsi Evropi; njegovi nazori o življenji, o verah in národnostih so take resnični in polni čuta za pravico in ljubezen do bližnjega, kakeršnih pri »istinno russkich« razumnikih ne najdete. Dobra duša je tudi »izvoščik«, katerega si ne najmete samó zaradi tega, da vas popelja na mesto, katero vam je težko najti, ampak tudi iz skrbí za svoje noge in druge ude, ker če bi rusko mesto peš ogle-

dovali, tedaj bi vam ostali le neprijetni spomini na strašen trotoar, če ga sploh imajo, na blato in prah in na velike razdalje.

Nižnij ima 67.000 prebivalcev, razpoložen pa je na ogromnem prostranstvu in res prekrasno. Predstavite si večje mesto po hribih na otoku parohodne reke Oke v Volgo, ki je tukaj že pravi velikan. Če zajdete »na Otkos«, buljvar na visokem pravem bregu Volge, ali pa na kraj najlepšega razgleda »na Grebešek« na ravno takem bregu Oke, tedaj vidite pred sábo dve mogočni reki z neizmerno oživljenimi pristanišči, napolnjenimi z ladjami od največjih parohodov do najmanjših čolnov, dalje pa imate pravo rusko prirodo z njeno jednoobraznostjo, ali tudi s celo posebno poezijo, poezijo ogromnosti, ki ne pozna nikakih mej, nikakih malenkostij, kakor Volga nobenih ovir. Ta razgled mora na vsakega vplivati in tudi jaz sem vzrastal ž njim, čutil in razumel, kakor potem večkrat na poti po Volgi, da je národ, ki si je zavojeval Volgo v gorenjem toku, moral iti dalje za njo naprej in sebi podvreči vsa finska in turkska plemena ob nji: on je moral postati velik národ!

Zgodovina Nižnega je karakteristična za rusko zgodovino sploh. Stanovali in vladali so tukaj sprva finski Mordvini in dalje na vzhodu je bila cvetoča Bolgarija. Vladalci »zemlje Nizovske«, katere stolica je bil sprva Rostov (dandanes »ujezdno« mesto v Jaroslavski guberniji), potem Suzdalj, vojevali so vedno s temi plemeni. Ti napadi so ustvarili tudi Nižnij; po zmagi nad Bolgari ga je osnoval sv. Jurij po pripovedovanji letopisca l. 1221., tukaj gotovo zaradi tega, ker ni mogoče najti primernejšega prostora za novo postajo na zmagonosnem prediranji kakor pri vhodu Oke v Volgo. Blizu takó si tudi objasnjuje jedna iz legend začetek Nižnega; sv. Jurij je po okončanji vojne ogledaval novo zavojevano zemljo in »Djatlovy gory« ki se pri vpadu Oke v Volgo vzdigujejo (400 futov t. j. anglijskih čevljev visoko, kar je v takem kraji sevéda že mnogo), pokazale so se njemu takó podobne kijevskim visočinam, zibelji krščanstva na Ruskem, da je potoček, ki iz njih priteka, nazval »Počajnaja« (kijevska réčica) in odločil se je osnovati mesto in blizu njega po kijevskem primeru »Pečerskij monastyr« (sedanji je zidan l. 1681.) — Zanimivo je znati, koliko je še danes »inorodcev« v Nižegorodski guberniji, ki šteje blizu poldrugi milijon duš. Prvih gospodarjev Mordvinov nekaj čez 50.000, o Bolgarih ni več sledú, Tatarov okoli 38.000, Čeremisov okoli 7000, vsi drugi prebivalci so danes Vélikorusi, le 3000 je beloruskih preseljencev (Pr. Nižegorodskij sbornik, A. S. Gaciskago, tom. VII. l. 1887. str. 492, 555). Take študije morete delati dalje po vsi Volgi in nje pritokih, s tem

razločkom, da se število raznih inorodcev na vzhod in jug povečuje. Zgodovina, ki se je začela v 12. stoletji na Volgi, ponavlja se zatorej na stopinji za stopinjo in še dandanes v Aziji. Razna, ne mnogoštevilna plemena, brez zveze med sábo, padajo v žrtev silnejšemu, bolj organizovanemu, po n a š e m krščenji in večji ali manjši dotiki z zapadom razmerno bolje kulturnemu, katero si išče zmerom novih krajev, kjer bo lože živeti. To je tajnost vsega razprostranjenja kulture ali da rabim zato tudi na Ruskem jako navadno besedo »kulturtregerstva«, ki ima povsod jednake vzroke in jednake nasledke, bodisi v katerem koli delu sveta. Kdor n. pr. hoče razumeti nesrečno zgodovino zapadnih slovanskih plemen, najde kjerkoli analogij zadosti, tudi v našem veku, in s stališča slovanske vzajemnosti se lehko uda veselemu čustvu, da je slovanstvo na vzhodu mnogo več pridobilo nego na zapadu izgubilo. Še važnejši nego to sladko čustvo pa je resni nauk: kdor se ne zna s primernimi pomočki braniti, n. pr. proti kulturi s tem, da si jo sam osvojí, bode podložnik ali pa celó izgine.

Nižnij je igral tudi v poznejših časih nekolikokrat važno vlogo v ruski zgodovini. Tukaj je »zemskij starosta«, mesár Kuzma Minin zbral vojsko, katero je on s knezom Požarskim védel l. 1612. na odrešenje Moskve od Poljakov in Kozakov v dôbo bezcarstvija, kar je imelo za nasledek izvolitev Romanovih na ruski prestol (dné 21. febr. l. 1613.), katerega še danes posedujejo (venderle v ženski liniji, moška je Holstein-Gottorp). Ravno čez 200 let so vzeli Moskvo Francozi in ‚z njimi dvanajst jezikov‘ in takrat so bili vsi glavni zakladi in arhivi iz Moskve semkaj pripeljani, nekaj časa je bil celó namen iz njega napraviti drugo Moskvo. Tudi takrat »v otèčestvennoj vojnê« so se Nižegorodci odličili, da so postavili znatno opolčenje. O vsem tem vam pripovedujejo v Kremeljskem parku spomenik Mininu in Požarskemu, katerega je l. 1826. postavilo »blagodarnoe potomstvo«, v soboru pa njih gróbnica in prapor opolčenja l. 1812.

Cerkve in »monastyri« (samostani) ne predstavljajo ničesar posebnega; kakor povsod jih je takisto tukaj po naših pojmih preveč in stare tudi niso, čemur se ne smemo čuditi; ruske cerkve v takih krajih navadno niso starejše od 17. stoletja, prej so namreč bile le lesene in take so se redko ohranile. Še l. 1873., za katero imam številke na razpolaganje (Nižegorodskij sbornik, t. VII. 558), bilo je v nižegorodski guberniji zidanih pravoslavnih cerkev 603 in lesenih 434, zidanih samostanov 15 in lesenih 2, »časòvenj« (kapelic) zidanih 25 in lesenih 42, »edinovêrčeskih« cerkev (edinovérci so k pravoslaviju zjedinjeni razkolniki, to kar so v katoliški cerkvi unijati) zidanih 12, lesenih 6,

takih samostanov 2 in lesen 1; mahomedani imajo v tej guberniji le jedno zidano »mečet« in 42 lesenih. Posebe hočem omeniti le »sobor«, t. j. glavno cerkev v Kremlji, kakeršnega ima tudi Nižnij, kakor večina starih mest (Kremlj je tatarska beseda, pomeni kar naš »grad«). V soboru nahajamo podzemeljsko cerkev, v kateri so pri vhodu že omenjeni zgodovinski spomeníki in po straneh gróbnice nekaterih »udêlnih« knezov t. j. iz dôbe pred moskovsko centralizacijo, in nekaterih nižegorodskih »arhierejev« (škofov). Ta cerkev je neizmerno nizka in prav temna, tako da se v nji spomnite prvih kristjanov v njih katakombah. Vsako nedeljo se še služi v nji ona liturgija; kaka more biti v nji atmosfêra, more si misliti le tisti, kdor vé, da tukaj pobožnost obstoji najbolj v postavljanji svečic raznim ikonam (podobam). V nadzemeljski cerkvi je precèj bogastva v zlatih in srebrnih okladih ikon, ali kake čudotvorne se tukaj v kopijah nahajajo, nima za slovenske bralce pomena. Na »ikonostasu« (ikonostas, jedna iz glavnih posebnostij pravoslavnih cerkev, je pregrada z mnogimi ikonami pred oltarjem, ki se pri pravoslavni božji službi navadno ne vidi) našel sem na pravem predelu stara in umetna od lesá izrezana vrata, o katerih mi je moj vodník iz cerkvenih slug pravil, da so iz prve lesene cerkve od l. 1225., filologi so pa zmerom nekoliko nevérni ljudje in takó sem tudi jaz dvojil, celó po pravem, ker mestni učenjak mi je objasnil, da so bila kupljena pri nekem moskovskem — razkolniku.

Bil sem v soboru pri pozni slavnostni liturgiji v nedeljo in zajedno v praznik sv. Oljge (dné 11. jul.) in kakor večkrat, takó tudi tukaj zapazil, kakó malo naróda je celó tak praznik v cerkvi, posebno iz gospôde in — žénsk. Pri »molebnu« se vselej na dolgo spominja ves carski dom in danes posebno razne Oljge, med njimi tudi »Oljga Konstantinovna »korolèva Ellìnov« in celó Oljga Nikolajevna, »korolèva Vintemberskaja«, kakor uhaja dijakonu namesto Virtembergskaja.

Kakor vsa večja mesta na Volgi, Kazan, Samara, Saratov, takó ima tudi Nižnij katoliško in protestantsko cerkev, ali kakor Rusi pravijo »poljskij kostèl«, in »nêmeckaja kirka«.

Tudi židi, ali kakor se na Ruskem oficijalno imenujejo »jevreji« imajo svojo molilnico.

Med drugimi stavbami je najbolj predstaviteljen, celó impozanten »Arakčeevskij kadetskij korpus« v Kremlji; to je že takó na Ruskem, da najboljše, kar ima ta ogromna država, je nje vojaštvo in vse, kar je ž njim v zvezi, tudi vojaške šole so zmerom najboljše, kakor protipoložnost najdete pa še v Nižnem tudi; leseno kosárno videl sem še tako potem v Kazani, kjer sem še zapazil leseno učiteljsko seminarijo,

ali kaj govorim o njih, saj še se v Moskvi nahajajo prav ubožne lesene národne šole n. pr. »Arbatskoe učilišče« v takó bogatem delu mesta, kakor je Arbatskaja čast' !

Nižnij ima gimnazijo, ki je imela v dôbi, ko jo je moj znanec, še ne star, pohajal, 50 učencev, danes pa čez 500, takó da je veliko poslopje že davno pretesnó. Prekrasna in velikanska je realka, sezidana po vseh pravilih sodôbne higijene in pedagogike; »aktovaja zala« realke je po svoji arhitekturi najlepša dvorana v Nižnem in ne služi samó za šolske akte (t. j. slavnostne slučaje), ampak tudi za koncerte. Nehoté nam prihaja misel, da je tu dobrega celó preveč, kar potem plaši pred drugimi potrebnimi stavbami.

Jedno prednost takim stavbam mora zavidati vsako zapadno evropsko učilišče, to je obilnost prostora; takó stojí ta realka v ograjenem vrtu in na levi stráni ima sénčen park z visokim in košatim drevjem, kjer se učenci v čas oddiha lehko izprehajajo in tedaj res uživajo sveži zrak.

Med privatnimi stavbami me je kar iznenadil dom Rukavišnikova »na Othosê«, odkoder je prekrasen razgled na Volgo, s svojo arhitekturo — tudi med okni so karijatide — in vso zunanjostjo, takó da sem si začel misliti, odkod pa si se ti semkaj zablodil? Hotel sem si tudi ogledati, kakšen je pri njem dvor s pristavami, najdem li tam tudi čistost in red; šel sem gledat s prigotovljenimi besedami opravičenja za svojo neskromnost, če na koga naletim, takó me je poslednje vprašanje zanimalo. In res, nádeje moje so se opravičile in nehoté mi je prihajala potem misel, zakaj ni povsod ali vsaj na mnogin mestih takó.

V obče Nižnij gotovo napreduje; če bi prastarci iz dôbe mladosti sedanjih vstali, ti bi pač Nižnega ne spoznali, takó se je v vsem izpremenil. Posebno mnogo se je za njega storilo od uvedenja novega »gorodovòe položenje« (l. 1870.), ki daje precèj samoupravljenja »dumam« (mestnim zastopom), ali daleč ne vsega, kar jim je n. pr. pri nas prepuščeno.

Vender tudi ž njim, ki je sicer sedanjim mogočnežem trn v pêti, dela se mnogo; ljudje se zanimajo za svoje interese, ko svoja mnenja vender tudi lehko oživljajo. Prej pa je bilo zmerom treba raznih dovoljenij od gubernskih in drugih uradov, o »tumbi« (cestnem kamenu) pisale so se kopíce popirja, ali napósled se le še ni postavila, pač pa so si razni činovniki prislužili pri nji lepe »vzetke« (»vzjatki«). Posebno mnogo se je storilo za pota, nasáde, zasipanje kaluž itd. Po legendi posvečeni potok Počajna so prej v betone skrili nego se to

semtertjà pri nas zgodí. Imel sem tudi priliko videti mestno gasilno društvo, ki se je v nedeljo predstavljalo v paradi gubernatorju; ni napačno, posebno dobro so jo naučili na nagovore »brantmeistra« jednoglasno odgovarjati: »Zdravija želajem Vaše Prevoschoditeljstvo!« Celó konji čutijo važnost tega klica, pokimajo pri njem z glavámi in pomigavajo z ušesi.

Kulturnega življenja tukaj ne smete mnogo pričakovati. To čutite n. pr. na draginji pri pokupovanji fotografij Nižnega in njegovih znamenitostij, tipov in nóš okoličanov. Vse to prekrasno izdeluje fotograf Karelin, pravi umetnik, ali kaj to pomaga, potrebo takih spominov tukaj malo ljudij čuti, akoravno v Nižnem biva vsako leto ogromno število tujcev.

Treba pa je omeniti, da ima Nižnij že od l. 1798. svoje gledališče. Tudi svoj časnik ima Nižnij razven oficijalnih »Gubernskih Vêdomostej«, namreč »Nižegorodskij birževòj listòk«, po nekaterih člankih soditi, nazadnjaški list, da se Bog smilúj.

Opisoval sem dozdaj samó Nižnij na pravem bregu Oke in Volge. Ta del pa ne daje Nižnemu svetovne svoje slave. To dela njegova »jarmarka«, ki ima svoje mesto na levem bregu Oke. Življenje se še tam sicer ni začelo, ko sem bil prvikrat v Nižnem; vidim le neizmerno prostranstvo, na katerem so zidane prodajalnice in magazini, katere je treba popravljati in čistiti, ker Volga, ki spomladi narasta do $17^1/_2$ aršinov (lehtij) nad normalno višino, razsajala je letos posebno in zalila vse tržíšče, kar je v sanitarnem oziru jako dobro, priroda takó sáma skrbí za potrebno snago in to se navaja celó kakor prednost Nižnega.

Ko sem se vračal v začetku meseca avgusta, takrat pa je Nižnij že res bil podoben velikemu mravljišču. »Makarjevskaja jarmarka« (razven te sta še dve manjši) oficijalno od 15. dné julija do 15. dné avgusta, ali prav razgorí se le od 5.—20. dné avgusta.

Izdelkov tukaj nahajate vseh, kakeršne koli proizvaja evropska Rusija, Sibirija, Kavkaz, Perzija, Srednja Azija in Kitaj. Iz vseh teh krajev se takrat zbirajo trgovci iz ogromne ruske države, posebno iz južnovzhodne Evrope in Azije; ne pogrešate sevéda tudi trgovcev z zapada, posebno kupovateljev ruskih surovih »tovarov«. Nižnij v tem času dobiva vsako leto okoli 400.000 tujcev, samih židov okoli 40.000, če jim je tudi pristop kolikor možno omejen. Tukaj vidite vse mogoče národnosti in slišite njih jezike. Tu imate Tatare, s Kavkaza Armence, Gruzince in druga gôrska plemena, Sarte, Buharce, Perzijane, Turke itd., pravo národopisno razstavo, ker večina nosi svojo domačo

obleko, vsaj po nekoliko. Na različnost vér na tem mestu spominjajo vas razven manjših cerkev dva pravoslavna »sobora« in glavna svetinja na jarmarki, časòvnja (kapela) »Makarija Željovadskago in Urženskago čudotvorca«, za katere ruski kupci žrtvujejo velike vsote, takó da najdete povsod v njih ukusu neizmerno bogastvo srebrá in zlatá na ikonah, posebno v »starem jarmaročnem soboru«, potem armensko grigorijansko cerkev in celó kitajsko »kumirnjo«. Katoliki, protestantje in židje po prejšnjem sevéda tudi lehko pomirijo grešne svoje trgovske duše.

Moje peró ni sposobno, da bi opisalo primerno raznovrstne izdelke, katere tukaj vidite. Večino jih najdete sicer kjerkoli v prodajalnicah vélikih ruskih mest, ali vender se vam tukaj zdijo nekaj posebnega, n. pr. ako vam prodaja pravi Sart iz Taškenta, visoke postave, lepega in inteligentnega obraza, s črnimi lasmí in brado in z bistrim pogledom, razne srednjeazijatske fine svilnate izdelke n. pr. véliki ženski naplečni robec, katerega celó lehko v naprstnik zavijete; na drugem mestu vas vabi k sebi po znnanjosti in krasoti ne menj zanimiv Kavkazec, naj kupite pri njem razne srebrne in zlate filigranizdelke, nože, vrčke, tase itd., kar vas spominja na razne predmete južnoslovanskega domačega obrta, ki ima s Kavkazko jednak vzhodni izvirnik; marsikaj je po bosenski okupaciji in večjem zanimanji za za balkanski poluotok tudi pri nas prišli v modo. Vaše okó se nehoté dolgo pase na lepih in velikih kovrih (tepihih), za katere se trguje bogata gospá s Perzijanci, katerih jeden umeje nje francoski govor. Vse, kar vam podaja vzhod, je pisano, jarke barve so prav umno sestavljene, zlató in srebró se bliščí povsod, posebno na oblekah ga je mnogo, vse vas prenaša v svet vzhodnih bajk. Ravno takó se radi ustavljate pred mnogimi prodajalnicami umetnín in raznih prekrasnih kamenov, s katerimi je takó bogat Ural.

Še več vidite sevéda suhe proze in čudite se semtertja le ogromnemu številu izdelkov na raznih pristaniščih in na ulicah pred magazini, kakor bavolni iz srednje Azije, ribam, železu itd. Za umstvene potrebe nahajate tukaj jako malo predmetov; še celó nazadnjaški ruski časniki opazujejo, kakó malo je na jarmarki knjig, muzikalij, umetnih podob; »bogomazci«, kar so v nekaterih vasćh vsi ljudje, tudi otroci, postavili so sicer mnogo »tovara« t. j. brezukusnih »ikon«.

Da dobite v obče pojem o vsem bogastvu, ki se semkaj privaža, moram se poslužiti suhih številk, ali ne po tehtnici, ker z rusko si tudi prav ne morete pomagati, ampak po ceni. V kroglem se privaža na jarmarko izdelkov za blizu 200 milijonov rubljev (rubelj

bil bi pri dobrem kursu 1 gld. 60 kr., zdaj je sevéda dosti niže, če se tudi v zadnjem času precèj boljša). Po gubernatorskem poročilu je bilo l. 1887. pripeljano izdelkov za 193,078.057 rubljev. Večina izdelkov je ruskih ali bolje povedano z oficijalnim imenom »rossijskih«, namreč za 160.080.717 r. Največ firm je moskovskih in cene raznim izdelkom se v oficijalnih telegramih navadno primerjajo moskovskim, od katerih se tudi ne razločujejo mnogo.

Zanimivo še je znati domačijo neruskih izdelkov: evropskih in kolonijalnih za 7,975.300 r., raznih azijatskih za 28,370.240 r. Iz Avstrije imata kakor na mnogih drugih krajih v Rusiji brata Kohna svoje sklade »vênskoj gnutoj mebelji«; »vênskaja mebelj«, ki se tudi tukaj jako razširja in že tudi posnema so namreč viti stoli itd., ki se navadno izdelujejo od čeških rók na — Moravskem.

Da je na takó velikem semnji posebno živahno, da življenje kar kipí, mislite si lehko. Jaz sicer nisem tega prav videl, ker sem v deževni dan bil tam, ali pravijo, da od šuma, krika in praha nikdo ne more dolgo tam vzdržati, ako nima na jarmarki svojega pôsla. Po dnevnem trudu iščejo kupci po večerih oddiha pri raznih zabavah, v gledališči, cirku, na vrtih, v gostilnicah, kjer jim pojejo francoske in druge šansonetke, še bolj pa jih vnemajo ruske »arfenistke«, ki že znajo, kaka pesem ruskega kupca gane do živega. Priznava se pa v obče, da se ukus in potrebe Merkurijevih sinov zmerom poboljšujejo. Nekdaj se je tukaj strašnó pijančevalo in razsajalo, ali stroge mere gospodsk so že mnogo izpremenile, takó da bode o »deboširstvu« starih časov skoro samó žalosten spomin. Prej je razsajenje večkrat trajalo do ranega jutra, zdaj pa morajo biti ob dveh po polunoči vse gostilnice zaprte. Kupci milijonarji so morali v zadnjih letih mahoma zapustiti Nižnij, če so motili mir in red. Šaliti se tukaj ne smé.

Gubernator se preseli v to dôbo iz svojega dvorca v Kremlji v poseben dom na jarmarki sami in ima takrat skoro neomejeno moč, administrativno in celó sodno, ker pravde do 500 rubljev on tukaj rešuje brez apelacije. Ako zažgete cigaretko na določenem mestu, lehko Vas stoji to glôbe do 300 rubljev. Moskva in Petrograd pošiljata v to dôbo svoje najboljše policiste semkaj. Pri takih različnih, bolj ali menj divjih elementih, kakor se tukaj shajajo iz vzhodnih krajev, je sevéda stroga in močna vlast po vzhodni šegi potrebna. Sevéda je tudi treba pravičnega in umnega možá na čelu in kakor tak se slaví zdanji gubernator Baranov, junak iz poslednje turške vojske. On je mnogo storil, da je dobila jarmarka tudi lepšo zunanjost z novimi stavbami, povsod je dopuščeno le električno osvetljenje.

Na nižegorodski jarmarki povzdigujejo tudi ruski trgovci glas o svojih potrebah. Vender takih oficijalnih obedov, kjer si gubernator in trgovci govorijo komplimente, udeležuje se jako malo število. Letos in posebno lani so ti predstavitelji »vserossìjskago kupèčestva« zasloveli po svojih »zapiskah«, kakeršne so lani naravnost »ministru finansov« predali, letos pa mu poslali čez gubernatorja. Moskovskih fabrikantov še namreč cvetoči protekcijonizem zmerom ne brani zadosti pred konkurencijo in takó se je lani »vserossijsko kupečestvo« potožilo na »čužejadno« (tujestrupeno) konkurencijo zapadnih rossijskih državljanov t. j. Poljakov. Taka tožba je takrat celó listom v rôdu »Novega Vremena« bila preveč. Letos pa je ravno v dôbi jarmarke vlada dala neki anglijski kompaniji, kateri se je po tolikih nesrečnih poskusih vender kdàj posrečilo prebiti se čez Ledeno mòrje v Sibirijo, zaradi daljših poskusov dala pravo pet let izdelke brez carine uvažati na ustje Jeniseja. In od tega grozí pogibelj vsi ruski trgovini! Lanska peticija pa je imela vender jako važen nasledek. Moskovskim fabrikantom je namreč fabrični nadzor strašen trn v pêti; potožili so tedaj svoje gorjé ministru v taki obliki in minister jim je zopet v taki obliki odgovoril, da je zaradi tega glavni sodelavec pri sestavljenji tega zakona in inspektor največjega okroga t. j. moskovskega, moskovski včeučiliški profesor národnega gospodarstva Janžul popustil svoje mesto, kar pomeni skoro uničenje obrambe delavcev pred brezvestno eksploatacijo.

Zanimiva še je zgodovina te jamarke. Bila je sprva v mesteci Makarjevu, ki šteje danes 1600 duš, ne daleč pod Nižnim. Okoli njegovega samostana se je začel po l. 1620. semenj, ki je l. 1667. trajal že dva tedna. V začetku našega stoletja (l. 1809.) bil je postavljen »jarmaročnyj dvor« iz treh kamenih korpusov in pojavilo se je 24 kamenih in 2400 lesenih prodajalnic. L. 1816. je silni požar vse to uničil in jarmarka se je l. 1817. preselila v Nižnij, kjer danes sestavlja posebni veliki del mesta.

Drží se jarmarka že dolgo na razmerno visoki stopinji in še bržkone tudi precèj časa ostane. Gotovo pa tudi nje čaka taka usoda kakor naših semnjev. Zapadno-evropski trgovec vam razlaga, da se na jarmarki dajani kredit ne opira na zdrava načela, železnice in parohodi prevažajo danes vse ruske izdelke že tudi daleč v Azijo, kamor že ruski kupci pošiljajo svoje popotne komije, večkrat Azijate same; ravno tako pa je tudi lehko semkaj dobivati azijatske izdelke. Gostilničarji se že pritožujejo, da zdaj bogati kupci le redko in ne dolgo bivajo na jarmarki, moskovski bogač, ki ima tukaj svoje velike sklade

in je prej tudi velike novce tukaj puščal, pripelja se v migu po železnici ogledat, kaj delajo njegovi »prikazčiki«, in skoro zopet odpotuje.

Vender mnoge razmere so Nižnemu takó ugodne, da še ne izgubí skoro slave svoje; imenitno tržíšče ostane vedno zaradi svoje léže. Od tukaj se začenja parohodstvo po Volgi v vélikem; vodni velikani se dan za dnevom premikajo od Nižnega naravnost do Astrahana in odtod po Kaspijskem morji.

(Dalje prihodnjič.)

Luči.

Spisal **Anton Funtek.**

I.

V visokem božjem hramu sveti večna luč. Mračna nje svetloba trepeče po zlatem oltarji, igra na marmornatih svetniških kipih, odseva na stenskih podobah. Skozi obokana ókna se razlíja mésečina v bledih žarkih; skrivnostne sence vstajajo po tihotnem prostoru, kjer plove duh večnosti; svetost preveva božji hram. V ta mir ne zvené glasovi viharnega življenja, ali življenje, brezmejno življenje hrani ta mir! Karkoli vrè zunaj, karkoli vzbuja in morí človeška srca, to prenaša človeštvo v sveto tihoto; žive svoje željé razodeva v kipečih molitvah, blaženstvo in gorjé se spaja tu . . .

Premnoge rodove je zrla večna luč. Rod za rodom je postajal pred njo, rod za rodom izginjal in légal k pokoju. In kadar izmrè sedanji rod, molil bode nov pred njo . . . Siromaštvo v slabo zakrpani obleki, bogastvo v prešernem svilnatem krilu klečí na kamenitih tleh; bledi, bolestni obrazi, katerim je življenje vtisnilo neizbrisni svoj pêčat na čelo, cvetoča jasna lica obračajo se tu navzgor; vela ustna prosijo pomoči, rdeča ustna šepečejo tod . . . Pred večno lučjo mrè ugaslo okó, iskri živi pogled; suhotne tresoče roke in mehke dražestne ročice se sklepajo tu . . . In vse raznovrstne željé, katere so po dnevi vztrepetale v dišeči zrak, vsa radost in vsa bolest, katera pólje k nebeškemu Očetu — vse se druži tu v ponočnemu miru in tajni glasovi se budé po temotnih prostorih . . . Večna luč sije pokojno med njimi; ona zrè povesti človeškega srca, zgodovino človeškega rodú! In vedno so iste povesti in zgodovina je ista. Iz temnih čustev, kakeršna bégajo srca, iskrí se jasna blaginja, katero je nebó samó položilo v dušo človeško, in zlate luči se dvigajo iz sénčne zgodo-

vine . . . Ali te luči naj požgó, kar ni plemenitega v duši; sovraštvo se raztôpi v toplih žarkih vesoljne ljubezni, brez katere izdaja, pobija brat brata! . . . V srci človeškem gorí večna luč — prižgana v prvem človeku, ugasnila ni v viharnih stoletjih, katera so vršela ob nji, gorela bode, dokler ne izdihne poslednje bitje . . .

Gôri torej, žívi, krepčaj se, večna luč vesoljne ljubezni, goreča na oltarji srčnem, živeča ob ólji nesmrtnih vzorov, plemenite poezije! —

II.

Jasna zimska noč. Dolge sence vstajajo po mestnih ulicah, kjer je utihnilo življenje, ali jasno se leskečejo ókna, na katera se vsipljejo mésečni žarki. Kakor prezoren ovòj se prostira rahla megla po mestu; zmrzli sneg po strehah se iskrí v mésečini; glasnó odmevajo udarci stolpnih ur po svetlem zraku, na ulicah kričí ponočni čuvaj polunočno uro; luči so pogasnile, mesto spí . . .

Srečen je malokdo, kdor čuje ob tej uri! Teló je utrujeno, duh želí počitka; gorjé mu, kdor mora čuti, komur tudi po noči trka skrb, potreba na vrata! Glej, ondu v visoki hiši sveti luč iz uboge podstrešne sobice; brez mirú ubada ondu suhotna bela roka šiljasto šivanko v belo platno; v dvé gubé sedí ubogo žensko bitje pri nizki mizici — kakó jo ščemé očí, kakó bolé roké! Glava se ji veša, roka zastaja — da bi zdajci mogla pustiti svoje delo in v postelji okrepčati utrujeno teló — zdi se ji, da bi jo za teden dnij okrepčal takšen pokoj! . , . Kakó rezak dih prihaja skozi mala okna, kjer cvetó ledene cvetice, kakó ledení sapa v slabo kurjenem prostoru! Toliko da more še držati šivanko, toliko da se ne zgrudi na tla, da ne zaspí, akoprem na veke! O, kaj vé to ubogo deklè o veselem življenji, katero drugim srečnejšim sestram podaja svet! Kakor krasne neverjetne pravljice se glasé tiste povesti, katere govoré o svetlih dvoranah, o razkošnem bogastvu, o neskrbnem uživanji! . . . Nje dvorana — mračna sobica; nje bogastvo — to ubogo imetje, katero zapirajo štiri gôle stene; nje uživanje — delo, bridko siromaštvo! Kakó je vesela, kadar more vsaj za jedno, dve uri zapustiti ta tesni prostor; nedelja ji je ves dan Gospodov, dan počitka, in z rahlim veseljem se pač pomeša tedaj med praznično oblečene ljudi, hití na sveži zrak, da se ji okrepé slabotna pluča, gleda svet, kakor bi zrlo dete na pisane igrače . . . Takrat niti ne vidi, kakó se to in óno okó sočutno ozira po šibkem nje telesi, po bledem obrazu, po rdeče obrobljenih očeh — takrat je srečna, toli srečna, da se niti skrbí ne morejo naseliti v

nje dušo. V teh trenutjih se veselí tujega bogastva, kakor bi bilo bogastvo nje; ona ne zavida nikomur, samó rahlo ji vstaja misel, kakó srečna bi bila, če bi imela le majhen del ónega imetja, katero imajo drugi! In nikakor ne more umeti, kar čuje o priliki, da nikomur ni dovolj, da s pohlepnimi rokami sezajo po večjem bogastvu . . . Le majhen del, le tolik, da bi ne delala po noči! Saj dela rada: po dnevi, ko se solnčni žarki takó prijazno vsipljejo v nje sobico, tedaj je delo takó prijazno, celó lehna pesem se časih glasí iz njenih ust, ali po noči, ko utihne spodaj zadnji glas, ko sije mésečina skozi mala ókna, tedaj jo obhaja bridkost, da bi jokala glasno. Marsikatero ónih dragih oblek, katere je šivala spretna nje roka, pokropile so nje solze — skrbno jih je pobrisala vselej, kadar so v slabotnih trenutjih padale na tuje blagó . . . Pekoče solze iz pekočih očij! . . . Nikakor, jokati ne smé; čula je, da slabí okó, kadar je rosé preobile solzé. In nje okó je slabotno; kakor tenka megla ji pólje časih pred očmí, da prav ne vidi; dobro vé, kakó nizko se mora pripogibati k delu, in kdo zná, utegnil bi priti dan, ko popolnoma ugasne luč očij, ko se nepredorna temina prostrè okoli nje . , . Večna noč! Gorjé ji tisti hip, ko bi zlati solnčni žarek zaman posvetil na ugaslo nje okó! Dobrotni Bog, tega ne! Če mora biti, trpela, delala bode še jedenkrat toliko, samó večne noči ne! Dokler vidi, more živeti, kadar oslepí, takrat mora umreti. O, kakó iskreno moli, kadar prihajajo glasovi zvonov na nje uho, kako presrčno prosi, da bi jo nebó krepilo v težkem življenji, kakó pobožno prosi luči duševne in luči telesne! . . . Iz borne lučice na mizi pa se tedaj dvigne svetal plamenček in kadar za hip prestane z delom, tedaj se ji zdi, da vidi v plamenu škodeželjen spačen obraz, zdi se ji, da čuje iz luči hudoben glas, ki ji pripoveduje strašno povest ob ugaslem očesi, o večni slepoti . . . Telo ji zatrepeče, pošastna obsena beží . . .

Nebó, zanesi ji! Pošlji smrt, ali ne dàj, da ugasne luč skaljenemu očesu!

III.

Veter, sneg . . . Hitro se je naredila noč, skoro po četrt uri uri so se jele užigati luči po visokih mestnih hišah, kjer se prostira toli mehka, blagodejna toplota; zaiskrele so v neštevilnih prodajalnicah, kjer je razstavljeno božično blagó, ali gorele so mračno v svetilkah pouličnih. V gorko obleko zaviti hité ljudje po mestu, gosto se vsipljejo snežinke nánje, veter jim brije neusmiljeno v obraz in sili skozi gorko odejo do života. Ali notri v srcih je nocoj takó gorkó

toli blažena mehkota objemlje nocoj ta srca in toli slovesno veselje trepeče v njih! . . . Vrata pri prodajalnicah se odpirajo in zapirajo neprestano: glej, tu prihití na ulice mož s precejšnjim zavojem v roki, kamor je zavil vse bogastvo, s katerim bode nocoj osrečil deco svojo; tam izbira žena med ogromnim blagom, katero je nakopičeno na prodajalnih mizah; tiho veselje ji sije z lica; kakó pač bodo zavrisnila presrčna deteta, prejemši svoja darila in naj so še takó skromna, še toli ponižna! O, gotovo, nocoj je večer, ko vsakdo prinaša darov ljubljencem svojim; marsikatero veselje si je prikrajšal med letom in skrbno hranil trdo prisluženi denar, da razveselí draga bitja, da se veselí sam, ko se prostira tiho, presrčno veselje po vesoljni zemlji . . . gorjé mu, kdor ne more biti srečen na sveti večer! . . .

Poezija svetega večera! Kakó veselo goré nocoj luči po neštetih hišah, kjer slavè praznik rodbinske sreče, kakó tesna ljubezen spaja nocoj srca, ki živé le drugo za drugo, s kolikim veseljem zre oče na otroka, dete na očeta, in tisti mali darovi, katere sipljejo ljube roke, koliko čudotvorno moč imajo v sebi! Na sveti večer molčí prepir; posvetni šum se umika blaženi tihoti; skrbí zaspé vsaj za jeden večer! Nad vsako hišo plove krilat poslanec božji, da blagoslavlja presrečne prebivalce; sveti spomin odrešenikovega rojstva preveva svet . . . Lep je sveti večer — gorjé srcu, ki se zapira poeziji njegovi! . . .

Pred razsvetljeno prodajalnico stojí ubožno oblečena žena; k nji se pritiska šibko, siromašno dete. Koliko bogastvo se bliska za jasnimi stekli, koliko svetlih živobojnih igračič! Z željnimi očmí se ozira bledi deček nánje — o, pri toliki krasoti celó ne čuti ostre sape, katera mu sili skozi tenko oblačílce, ne čuti hudega mraza, v katerem mu ledené rdeče ročíce pri tolikem bogastvu ne vé, ne more vedeti, kakó siromašen, kakó neizmerno je nesrečen! Ta čili konjič, ki stojí kakor živ pred njim, kakó bi se hotel igrati ž njim; ta štirikolesni voziček, kakó veselo bi drdral po tesni domači sobi; ta zlata trobenta, kakó zvonke glasove bi ji izvabljal; ti svinčeni vojaki, kakó ponosno bi stali, ko bi razpostavil njih krdelo in jim veleval z zvenečim glasom, dà, prav s tistim glasom, kakor je čul částnika, ukazujočega svoji četi! In tam se leskeče svetli šlém — s kolikim veseljem bi ga dejal na glavo; óna kriva sabljica z zlatim čopom, s kolikim ponosom bi jo hotel opasati in sukati pred podložno svojo četo, in óna puška, kakó bi streljal ž njo, da bi odmevalo po sobi, po vsi hiši, po mestu, po vsem svetu . . . O, in ta zelena smréčica, na kateri goré jasne luči — tu jo vidi pred seboj, resnično božično drevce, ka-

keršnega še ni videl . . . Ali v visokih hišah bodo nocoj gorele luči na drevesih, in zlati orehi, rdeča jabolka, druga krasota, kakeršne sploh ne pozna, vse to bode viselo in se lesketalo na zelenih vejah. In s svetlimi očmí bodo stali otroci, prav taki otroci, kakor je on, samó srečnejši, veselejši pred drevescem in vriskaje in s solzami prejemali darove — ali je to pač resnica, ali res táko srečo zapirajo óni ponosni hrami? Domá v sobici pa bo tema in ostri dih pozimske sape bode prihajal skozi slabo zapirajoča ókna in silil skozi tenko odejo v postelj, da bo v mrazu drgetalo ubogo telesce! . . . Da bi mogel prejeti samó jeden, samó najmanjši del tega bogatega krasú, na katerega mu zro poželjive očí, in nepopisno veselje bi se naselilo tudi v tistem ponižnem hramu, kjer preživlja svoja leta! In zlate sanje bi se mu po noči rodile v glavíci in srečen bi bil na sveti večer, kakor je srečnih sto in sto druzih, katerih ne pozna, kateri pa vender živé! . . . Toda ničesar ne smé vzeti s seboj, samó gledati smé te krasne stvarí, in gledal bi jih do jutri ali še delj, in svetle podobe bi se porajale v razvneti njegovi glavíci! . . .

»Pojdiva!« začuje zdajci rahli glas máterin — kaj vé to malo dete, kakó težko se je izvil ta glas ubogi ženi! Dušilo jo je v grlu, zgrudila bi se bila na kameniti tlak in jokala brez konca v zimsko noč! Ali ni čitala v duši svojega deteta? Ali ni zrla v svetle oči, ki so se takó zamakneno pojila s krasoto, do katere ne more? Ali ni hotela že zdavna oditi, ko se ji je krčilo srce v prsih? Toda ne — še huje bi hotela trpeti, samó da pozablja ubogi deček svoje uboštvo; saj jima nihče ne brani, da stojita pred svetlim oknom — kdo ju vidi nocoj! Ti ljudje, ki hité mimo njiju, imajo nocoj svoje misli, uživajo v mislih bodoče veselje — gotovo, kdo bi zahteval, naj se tudi ozró po teh mračnih bitjih, katerima ni došel sveti večer! O, kdo vé, kakó je to hudo, in kdo vseh teh srečnih ljudij bi umel tisto vprašanje, katero ji siloma prihaja na dan: zakaj takó, zakaj ne drugače? In če trpim jaz, zakaj mora trpeti tudi ta nesrečni otrok? Grešna misel, ali kdo vrže prvi kamen na ubogo ženo, kateri se šibé kolena od notranje slabosti? In zakaj je prišlo takó, da je zagrebla ónega, ki je živíl malo družino, živíl s poštenim, napornim delom? ali je bilo prav takó, ali je m o r a l o biti takó? Pristopite, kdo zalučí prvi kamen?

»Pojdiva!« začuje se znova nje glas; mrzla nje roka z rahlo silo poprime ljubljenega dečka. In deček sluša in bridke solze mu kapljajo po lici . . . Še jeden pogled po razkošni lepoti — minil je sèn! Hu, kakó je oster veter, kakó brije okoli obraza! Tu okoli ogla,

kako silno mu vrè naproti — domòv, domòv, iz svetlega mesta v temni dom! Gôri v ónih hišah goré luči; skoro dojde Božič v jasne prostore — deček, gorjé ti! In gorjé vsakomur, kdor ne more biti srečen na sveti večer! . . .

Vzdihi.

1.

Tenka, suha, stara,
Kakor snežek bela
Že naprot si meni,
Mrzla smrt, hitela.

Šum perut sem tvojih,
Tvoj sem dih že čutil,
In trpljenja svoj'ga
Blizu konec slutil.

Ali ko sem roci
Hrepeneč ti stezal,
S táboj je, nevsmilna!
Zadnji up mi zbežal.

2.

Krog in krog me gosta
Je obdala tema;
Sam sem, vse okoli
Le puščava nema.

Kje si, zvezda jasna,
Kje si, zvezda mila,
Koja si na poti
Vedno mi svetila?

Preč je, preč; oh, Bože,
Vse mi je propalo!
Pa zakaj mi srce
Živo je ostalo?

3.

Nad menój razteza
Nebo se široko,
Krog in krog pa morje
Temno in globoko.

Strašna burja piše,
Val se z valom bije,
A rešilne luke
Vender le še ni je!

Z Bogom, čolnič, z Bogom;
Nada je propala
Sam Bog zna le, koja
Te razbije skala

4.

Za tebój v višavo
Spenjal sem se jasno,
To biló razkošno,
To biló je krasno!

A v najlepši sreči
Smrtonosno zrno
Z neba me podrlo
Je na zemljo črno.

V prahu zdaj se valjam,
Strta so mi krila!
Zgubljen sem, oj zgubljen;
Z Bogom, moja mila!

5.

Noč se že razganja,
Lehko vetrič veje,
A na svetlem vzhodu
Novi dan se smeje.

Vse se vzbuja, giblje,
Vse živó, veselo
Po počitku nočnem
Vrača se na delo.

Idi, idi, delaj,
Ráduj se življenja;
Meni strto srce
Skoraj biti jenja!

Zamejski.

V svet.

Jutranja se zora na nebu žarí
In sveti na tožni mi poti,
Ko samec odhajam iz rojstne vasi
V svet, žarnemu solncu naproti.

Da zrlo za mánoj od solz bi rosno,
Nobenega tu ni očésa,
Srcé mi je v prsih tesnó in težkó
Od tihega tega slovésa.

Ob poti se hiša za hišo vrsti,
In hiša za hišo izginja —
Tu, zadnjo, stoječo na konci vasi,
Vejevje zeleno zagrinja.

Zastane mi noga in kréne mi v stran,
Kjer klijejo v vrti cvetice,
Pripnèm si na prsi v slovo cvet rosán,
In . . . dalje od cvetne gredice!

Nad máno skorjanec se dviga v nebo,
Pred máno pot vije se bela,
In srce bolnó in mehkó in sladko
Prijazna je misle objéla.

Mordà me je zrla na skrivnem tedàj,
Ko sem za ljubáv ovenelo
Na njeni gredici utrgal skrivàj
V slovo si cvetico razcvelo.

Mordà . . . toda béži prijazni obraz,
Kaj, sanja mameča, hčem s táboj!
Le to vem, kako zdaj ostavljen sem jaz,
In kaj sem ostavil za sáboj . . .

Radmir.

Vétrec.

Pri oknu je devka sedela bedèč
In zrla na nočno nebó
In v sladke in tožne se misli topèč
Vabila si sòlzo v okó.

»O, ko bi pač mogla čez gorske vrhé,
Čez hrib in planino in dol,
O, ko bi pač mogla čez širno morjé
Tja, kjer ji je — srčeca pol . . .

V naróčaji njega počila bi si,
Ki ljubi ga duša nad vsè,
In revno srce utešila bi si,
Srce, ki ljubezni ji mrè.

In —« Tóda zaman so, zaman so željé
In sanje čarôbne zaman:
Globoki so doli, visoke goré,
Široka oj morska je plan . . .«

Pri oknu je devka sedela bedèč
In zrla na nočno nebó
In v sládke in tožne se misli topèč
Vabila si sòlzo v oko.

Tedaj pa sèm z morja je vétrec zavèl
Čez gore do tihih dobrav,
Oj, vétrec krilati — preljubega sel
Nesoč ji od njega pozdrav.

Pa jo je poljubil na lásce zlaté,
Poljubil na čelo mladó,
Pa ji je utešil ljubeče srcé,
Obrisal z očesa solzó . . .

Clausus.

Dež in solnce.

Spisala **Márica.**

pečici v kotu plapolá ogenj in po sobi je takó prijetno gorko. Zunaj burja glasno zvižga in tuli in goni sneg sedaj v kolobarjih, sedaj v ravnem tiru mimo okna; nič mi ni po volji, niti zvižeg te neznosne burje, niti ta nedolžno-beli sneg, ki se nocoj takó raduje svoje oblasti — niti knjiga, ki leží odprta pred máno. Zakaj je pisatelj ni bolje pisal? Nič mi ni prav; dà, celó ta néma sobna oprava me jezí, zatorej pomikam rečí z desne na levo in z leve na desno. Stopam k oknu ter naslanjam na mrzlo steklo pekoče svoje čelo in kadar se mi ogreje, urno pritisnem čelo na drug še nedotaknen kraj. Tu si hladim svojo nejevoljo in jezo, gledajoča potnike v plašče zavite, hiteče svojim potem. Marsikaterega zebe, ali naj ga, naj trpí — saj trpim tudi jaz. In jaz sem bolna na duši, na srci. Zakaj bi jaz sáma bila nesrečna!

Srd, nejevolja, žalost je zmagala in bridko sem ihtela. Zakaj moram baš jaz biti takó revna, baš jaz takó nesrečna, da moram prenašati toliko gorjá? Zakrila sem obraz, zopet sem si otrla solze in stopila k drugemu oknu. Sneg se je ustavil, toda burja je pihala, kakor prej.

»Ne, ne grem in ne grem; naj le nezvesti povprašuje, naj se le jezí, ko me ne bo ugledal med drugimi.« Z okna, pri katerem sem stala, videla sem bližnji hrib, in na hribu je bil lep gradič, katerega belo ozidje se je prijetno kazalo iz gostega smrečja, nosečega sedaj bisern snežen kras. Pozabivša vso svojo togo, bila sem hipno v duhu tamkaj.

Nikjer človeka. — Sáma v velikih lepo opravljenih sobah brez zavidnega človeškega očesa. Le tam v sobi kràj obednice milo žvrgolita dva rmena kanárčka; skočim k njima ter jima sladko nagovarjam, v tem čujem praskanje po vratih, hitim k njim, odprem in tu je nežni moj »pinček«, ki me nikdar ne izgreší, božam ga, poigram se ž njim in zopet stečem v drugo sobo, kjer sem bila pustila svoje malo vezívo. Primem je v róke, a nì šivanke ne zabôdem, kar slišim klopòt konjskih kopit. Skočim k oknu in ugledam n j e g a; zdričím po stopnicah nizdolu in že sem v objemu svojega Stanka.

Držeč me objeto čez pas stopa Stanko na lahko z máno po stopnicah, pripovedujoč mi, kje je bil in kaj je delal; a jaz se mu

naglo izpulim in kličem »lôvi me«! ter hajd! stečem gôri v sobo, naglo jo odprem in že sem v nji, ne da bi me bil Stanko ulovil. Stoprav čez nekaj sekund priteče za máno, objame me in skrije vroče lice na mojih prsih . . .

»Milena, kaj pa delaš tu sáma v mráku?«

Ta poziv stare moje tetke me je vzbudil iz sladkih sanj ter me je privel zopet nazaj v sedanjost. Nejevoljna sem ji odgovorila: »Tetka, ne bodite sitni! Sáma sem najrajša!«

»I no!« rekla je teta, »kdo je sitnejši od tebe? Če ti rečemo: takó bo; ne, porečeš ti: takó bo, in če mi obrnemo po tebi, trdiš ti nasprotno. Kdo more s tabo izhajati, ko si takó čmerna in svojeglava?!« —

»Sevéda! Pa ne bodi čmerna in svojeglava, ko je vse proti meni in se vse z mano igra. Ne bodi jezna, če se mi Stanko laska in laska, pa me takó lahko pogreša. Jokala sem zopet na glas.«

»Ti moj ljubi Bog, Milena, kaj pa zopet blodiš, sta se li že zopet sprla ali pa se ti je kàj sanjalo?«

»Sanjalo? Ne, ni se mi sanjalo; Malka mi je pravila, da je bil ónega večera, ko me ni bilo v čitalnici, ves božji čas z nji neznano gospodičino ondu, ž njo je sedèl pri jedni mizi; smijal se; sploh vêdel se — prav domače ž njo. Pa ne bodi jezna, ne bodi jezna!«

Teta je kimala z glavo in odšla.

Zopet sem bila sáma in sedaj že res v temi, zunaj na cesti pa je od belega snega odsevala medla luč cestne svetilke. Nocoj mi je bilo iti na ples, a — ne pojdem! Ko sem vprašala mater, če pojdeva, bila je nezadovoljna; a ko sem to videla ter rekla, da ne bi šla rada, silila me je, naj grem. Ali jaz ne pojdem, naj se jeze mati, teta, Stanko, ves — svet! Ne pojdem!

Že zopet me nekdo nadleguje, v vratih vidim luč. Teta mi jo je prinesla in prinesla tudi pismo — njegovo. Izvestno mi piše, kakó se je dolgočasil, izvestno me prosi, naj nocoj pridem; prosi me s peresom, v srci pa si želí, da bi ostala domá. Vender — berimo!

»Ljubljena Milena!

Da ne bo nocoj nikakega izgovora, pridem jaz sam póte. V četrtek te nisem hotel siliti, ker si dejala, da ti ni dobro. Včeraj ti nisem mogel pisati, ker sem bil obložen s premnogim poslom. Povedati ti moram, da je došla baš v četrtek opóludne mlajša moja sestra nepričakovano k meni. Peljal sem jo v čitalnico in bil sem tam ves večer ž njo.

Govoril sem le o tebi skoraj vso noč in če sem tudi pričel drug govor, napósled je venderle govoríca prišla zopet náte. Ko bi ona ne bila moja sestra in bi me ne poznala, imela bi me za strašnega dolgočasneža in ne vem, kaj še. Ali ona se je dobrovoljna smijala, posebno, ko sem takó vestno v vrata zrl, kadar je kdo došel, ker sem le tebe pričakoval. Upal sem, da bode tudi tebe gnala želja po meni, kakor mene do tebe, a sem se varal! In nocoj? Pripravi se za določeno uro, da te popelje s seboj tebi vérni

Stanko.

NB. Tudi nocoj bo tam sestra moja, jutri pa odide od tod.«

Tekla sem v drugo sobo, objela mater in staro teto, govoreč jima najslajše besede in da teta ni nikdar sitna, ampak najboljša teta na svetu. Dobrovoljno sta se mi smijali mati in stara teta in jaz sem jima pomagala. Malo časa potem sem bila že pripravljena. Čakala sem pri oknu, da pride Stanko.

Prijetno mi je bilo sedaj tuljenje močne burje, prijeten pogled na sneg zunaj na cesti, in ta knjiga, ki leží tu-le še vedno odprta, zdi se mi najlepša in nje pisatelj najboljši med svojimi vrstníki.

In ti ubogi potniki, ki rómajo péš mimo, smilijo se mi v srce, ubogi ljudje! Če bi imela velik grad, vse bi vzprejela vánj, ali če bi imela konje in kočije, hitro bi vsakemu poslala voz, takó se mi zdaj smilijo ti potniki, ti ubogi potniki!

Književna poročila.

IX.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

V § 111. naj se v opombi kratko opozori na § 306., da učenec lahko sam najde pravilo, po kterem mu je izražati nemški als (lat. quam) za primernikom. —

Kar je povedano v § 309. a) in c) o rabi oblik jeden, en, nobeden, noben ter o zvezi jeden in dvajset in dvajset jeden, naj se že omeni v opombi § 118. —

Pri sklanji osebnih zaimkov želel bi, da se v dvojini tretje osebe na prvo mesto postavi oblika „njiju“ ter se „nju« pritisne v oklepaj; isto bi želel tudi gledé oblik „njijin“, »njun“ (§ 134.). — Levstik (o. c. p. 38.) piše o tem takó-le: »Heut zu Tage schreibt man allgemein das unrichtige: njú, wovon das noch unrichtigere zueignende: njún, -a, -o gebildet worden ist.“ —

Da damo slovó oblikama jega in jemu (§ 132), mi je po volji; da bi nam pa namesto prvotnega srednjega tožilnika je v jednini „sploh služila rodilnikova oblika: njega, ga“ in da bi „rabili v množini namesto prvotnega tožilnika: nje, je skoro izključljivo rodilnik: njih, jih,« pa menda pisatelj sam ne želi, ker je ohranil te oblike tudi v slovnici.[1])

Ne vem, zakaj se je popolnoma opustila oblika nji (ji) za dvojinski tožilnik ženskega in srednjega spola, dasi jo navaja Levstik kot jedino in jo ima tudi Janežič vsaj v oklepaji. Koncem poglavja o zaimkih pogrešam tabelarnega pregleda korelativnih [vzajemnih (?)] zaimkov in zaimenskih prislovov. —

Za konjugacijo rabi pisatelj dve besedi: spregatev in sprega; jaz bi se zadovolil z zadnjo. -- Gledé terminologije bi želel, da opustimo besedo *doba* v pomenu genus verbi. Janežič je imel tudi besedo ‚oblika‘; ne vem, zakaj se je opustila ta beseda, ki sicer ne odgovarja latinski besedi genus, a se mi vender primernejša vidi nego doba. Šuman je uvedel besedo položaj; morebiti ve kdo za boljši izraz; naj ga objavi.

V § 148. naj se točka b) tako-le prenaredi: »prihodnji čas ali prihodnjik, ki izraža v prihodnjosti trajajoče [2]) dejanje (futurum) ali v prihodnjosti dovršeno dejanje (futurum exactum) — točka c) pa tako-le: „pretekli čas (praeteritum), ki izraža v preteklosti trajajoče dejanje (imperfectum) ali v preteklosti dovršeno dejanje (perfectum).« Tako vsaj učenec koj v začetku zve, da se tudi v slovenskem jeziku, dasi ima navidezno samo štiri čase, vender lahko izražajo vsi časi latinskega jezika. —

Gledé tvorbe časov in naklonov vidi se mi umestneje, razvrstiti ta oddelek, kakor ga je razvrstil Šuman. Po mojem mnenji naj bi se razpravljala tvorba glagolskih oblik po tem-le redu:

---

[1]) »Očetov blagoslov hiše zida, materina kletev je razdira« (Dalm.) p. 186. — »Ako te tvoje desno oko pohujša, izderi je in vrzi je od sebe« (Met.) p. 263. — »Primerjalni (komparativni) stavki določujejo jednakost ali inakost oseb in rečij, ki je primerjamo po njih lastnosti ali dejavnosti“ § 367. p. 248.

[2]) Izraz »trpeče« zamenil sem z izrazom »trajajoče«, ker želim, da bi v slovnici ne rabili glagola trpeti v pomenu durare, ampak le v pomenu pati. (Prim. trpna oblika genus passivum).

Popolna sprega glagola sem, biti.

Dvojno deblo in osnova.

A. Sprega z osnovo (delam, berem, hvalim).

I. Glagolske oblike iz sedanjikovega debla.

1. Sedanjik. 2. Želevnik. 3. Velevnik. 4. Deležnika sedanjega časa: a) prislovni (I.), b) pridevni (II.)

II. Glagolske oblike iz nedoločnikovega debla.

1. Nedoločnik. 2. Namenilnik. 3. Tvorno-pretekla deležnika: a) prislovni (I.), b) opisovalni (II.). 4. Trpno-pretekli deležnik a) s priponko -n, -na, -no (-en, -ena, -eno), b) s priponko -t, -ta, -to. 5. Glagolnik. —

III. Zložene glagolske oblike:

a) Z opisovalnim deležnikom in glagolom sem, biti.

1. Pretekli čas. 2. Predpretekli čas. 3. Prihodnji čas. 4. Pogojnik: a) sedanjega, b) preteklega časa.

b) S trpno-preteklim deležnikom in glagolom sem, biti.
(Trpna oblika.)

Tabelarni pregled glagolskih oblik z ozirom na to, kako se tvorijo.

B. Sprega po glagolskih vrstah.
(Na koncu tabelarni pregled vseh vrst in najvažnejših oblik.)

C. Sprega brez osnovnega samoglasnika.

(1. dam, 2. vem, 3. jem, 4. grem, 5. sem, 6. bom.)

Toliko v obče; v posamnem pa imam naslednje opazke:

V § 153. bi želel, da se v opombi določi, ali naj v dvojini za ženski in srednji spol rabimo osebi li -va, -ta, ali -ve, -te, ali obojni. — Da imajo le nedovršni glagoli deležnika sedanjega časa, prislovni (I.) deležnik preteklega časa pa le dovršni, ter da neprihajalni glagoli nimajo trpno-preteklega deležnika, naj se že spredaj omeni na dotičnem mestu v kratkih opombah, da bo učenec že vedel, zakaj stoji pri-nesši in ne nes-ši, zakaj se v spregalu dvigni, navaja vené, venóč in ne dvigné, dvignóč, in zakaj se piše cvrt, kjer bi imelo stati umrt. —

Glagolske vrste in razredi naj se ne imenujejo le z vrstilnimi števniki, pri kojih si učenec ničesar ne misli, ampak z dostavki, ki značijo svojstvo glagolov dotične vrste ali dotičnega razreda. —

V § 162. 2. naj se doda, da se časih nahajajo tudi oblike dobóm, dobóš, dobó itd. na pr. »Pila črno bom vodó, ki v črni gori se dobó« (Nar. p.). — »Duša tvoja hrepeneča v njej ne zadobó mirú« (Strit.) — Od gla-

gola grem (ibid. 3.) navajajo se le jedninske oblike; zakaj ne tudi dvojinske in množinske? — Rasti je neprehajalen glagol in torej nima trpno-preteklega deležnika. Pisati se mora odrasli (odrastli) otroci, ne odrasteni otroci. Oblika *rasten* (ibid. 4.) je torej kriva. — Omenjeno pravilo se je že često naglašalo v »Ljubljanskem Zvonu« in v »Slovanu«, vender se je pisatelj v tem oziru mnogokrat pregrešil. — On piše: — áj z imenom vzrasten (p. 121.), pogorén (p. 83.), usahnjena puščava (p. 21.), dasi sam uči: „zatorej pišimo: usahel grm« (p. 81.). — Pri glagolu pnem, peti (§ 165.) se nista navedla deležnika sedanjega časa; Levstik (o. c. p. 62.) ima pnè in pnóč. — Ker se je v spregalu mĭr (mr) že II. deležnik sedanjega časa nadomestil z deróč, (-a, -e), naj bi se bil navedel tudi prislovni deležnik deré. — V § 166. naj se še doda 3. opomba, v koji se naj razloži besedica »pre«. — (Glej Šuman, p. 61. Levstik p. 65.)

Glagol vrejem ali skrčeno vrèm vreti v pomenu sieden uvrstil je pisatelj v sedmi razred (§ 167. b.), vrem, vréti (za-vrem za-vreti, das Rad sperren) pa v šesti razred (§ 166.). Levstik navaja obe obliki v šestem razredu (o. c. p. 65.) —

Popolnoma se strinjam s pisavo dvig*nu*ti nam. dvignoti, ker se je večina sedanjih pisateljev poprijela te oblike; gledé trpno-preteklega deležnika in glagolnika pa je še dandanes huda zmešnjava. Potrebno je, da se stalno določi, naj li tvarjamo tudi te dve obliki po glagolih i-vrste (dvignjen, dvignjenje), ali naj ohranimo prvotni obliki (dvignen, dvignenje). Meni bi bolj prijala prvotna oblika, ker se v mogih slučajih *n* v govoru ne umehčuje in ker bi se tudi po tej obliki glagoli II. vrste lože razločevali od glagolov IV. vrste. —

Pravilo v §. 169. 4.: „Glagoli, ki pomenjajo trpnost ali kako stanje, ne tvarjajo radi trpno-preteklega deležnika; zatorej pišimo: usahel grm, zmrzel človek, osupel, uvél nam. usahnjen, zmrznjen itd.« naj se predrugači morda tako-le: „Glagoli, ki pomenjajo trpnost ali kako stanje so neprehajalni in nimajo trpno-preteklega deležnika; pisati se *mora* torej: usahel grm: zmrzel človek; osupel, uvel *ne*: usahnjen (usahnen), zmržnjen (zmrznen). — Dodati se mora tudi pravilo, kakó se pri glagolih te vrste razločuje opisovalni deležnik od deležnika, ki nadomešča trpno-pretekli deležnik: ‚človek je zmrznil‘, a ‚zmrzel človek ne čuti zime‘; — ‚noga mi je otrpnila‘, a ‚jaz imam otrplo nogo‘. (Prim. Levstik, o. c. p. 71.). *J. Lendovšek.*

(Dalje prihodnjič.)

Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni.

II.

Dosedaj so mislili, kakor je videti, razlagalci Prešérnovega napísa na Stanka Vraza pri tem citatu na starejšega Katona. V tem zmislu n. pr. je pisal l. 1885. Andrej Fékonja (Kres V. pag. 472.) v opombi: „Kato je bil Rimljan od pete do glave, Rimljan skozi in skozi, človek strog in trd. Ko se je v Rimu izobraženi jezik grški vse bolj in bolj širil, ko si je moška mladina rimska v grškej retoriki urila jezik, trla je Katona huda jeza; mož se je upiral „grecizmu“, zaničeval „Grčiče“ (Graeculi) in propovedal, naj se materin latinski jezik na vso moč brani in hrani. — Ovi naziv „narobe Katon“ bi torej pomenjal: Kakor se je Kato nepremakljivo držal svojega jezika, tako je Vraz lahko od njega odstopil!?“ — Jednako sodi tudi prof. J. Marn (Jezičnik XXIV. pag. 45.): „Kakor je namreč Katon trdo držal se maternega jezika — latinščine nasproti mej olikanimi priljubljeni grščini; tako je zlahkoma Vraz — pustivši materinščino slovensko — poprijel se književne ilirščine.« —

Po navedenem razlaganji bi bil torej ta Katon v citiranem verzu starejši Katon, Cato Censorius. — — Temu pa ni takó, nego mislitj nam je tu na mlajšega Katona, na istega Katona, ki ga jemlje v misel Prešéren že v svojem »Krstu pri Savici“, ko zaupno kliče junaku Črtomiru:

»Al, de te jénja tá skeléti rána,
Ne bóš posnél Katóna Utikána!« (Poez. pag. 175.)

Verz „victrix causa diis placuit, sed victa Catoni« je namreč citat, citat iz Lukana (Pharsalia I. 128.). Marcus Annaeus Lucanus obravnava v svoji deset spevov obsezajoči Farzaliji drugo državljansko vojsko in razpor med Pompejem in Cezarjem, obžalujoč zatop rimske svobode, katere branitelja sta mu Pompej in Katon, pred vsemi — še bolj nego Pompej — pa Katon, katerega na nekaterih mestih vzornega poštenjaka in zaščitnika svobodne republike stavi vzpored z bogovi nazivajoč ga »sanctus, deo plenus, plenus veri, verus parens patriae, dignissimus aris Romae“ etc. Katon je pesniku Lukanu vseskozi prototip poštenosti in značajnosti; — takó vzvišeno, takó solnčnojasno mu ni nič, nego poštenjak Katon. — Na različnih mestih torej (kakor rečeno) stavi Katona v jedno vrsto z bogovi, takó tudi v tem od Prešérna citiranem verzu. —

Zveza na dotičnem mestu pa je tá-le. Govoreč o tekmovanji med Pompejem in Cezarjem pravi pesnik: »Niti ne more strpeti pred sabo katerega Cezar, niti ne kóga Pompej vzpored sebe. Kdo izmed njiju je bolj upravičen prijel za orožje, ni nam usojeno vedeti; — vsacega ščiti ugleden za-

stopnik: za zmagoviti razlog so bogovi, za zmagani Katon.« [1]) — Poroštvo, da je Cezarjevo napiranje pravično, dali so bogovi s tem, da so mu naklonili zmago; takó je postala Cezarjeva stvar „causa victrix“, zajedno pa tudi »causa melior« — češ: Cezar je bil bolj upravičen zgrabiti za orožje — iustius induit arma. (Primeri Cic. pro Lig. VI. 19. melior ea causa iudicanda est, quam etiam dii adiuverunt.) Bogovi so vselej na stráni pravice, bogovi pospešujejo povsodi poštene napôre. Iz tega pa, da je bil značajni Katon na Pompejevi stráni, dá se zopet sklepati: Pompejeva stvar je bila pravičnejša, svetejša, kajti sicer bi se ji poštenjak Katon ne bil pridružil; (navidezno je tudi bila pravičnejša, kajti Pompej, hoteč uveljaviti v rimski državi svoj vpliv, boril se je pod pretvezo, češ, da brani svobodo republikansko pred samovlastnimi nakanami Cezarjevimi). In pesnik Lukan sam imenuje na drugem mestu (VIII. 94.) Pompejevo stvar »causa melior«, češ: „Pompeius iustius dimicavit.“

V tej zvezi stoji citirani verz pri Lukanu. Vsak stavek pa se nam pokaže v nekoliko drugačni luči, ako ga iz njegove prvotne zveze iztrgamo; misel vsakega stavka se nekoliko zasuče, ako ta stavek osamimo ali ga pa postavimo v novo zvezo. Takó je tudi tu. Pri navajanji tega verza, ki je sploh govornikom baje priljubljen citat, zdi se mi, da hoté naglašati Katonovo skrajno doslednost in čudovito vztrajnost. Zmisel pa je potem ta: Za zmagovito stvar, za samovladarja Cezarja odločili so se bogovi naklonivši mu zmago, navzlic temu pa je ostal Katon trdno pri tem, za kar se je bil sprva odločil. Dasi je uvidel, da republika, za katero je bil oduševljen, propada in da se ne izogne poginu, vender je rajši ž njo vred poginil, nego da bi se iznevéril svobodomiselnim svojim načelom, nego da bi poteptal svojo oduševljenost za staro republiko.

Obrnimo to na Katonični značaj Prešérnov in na narobe-Katona Stanka Vraza. — Prešéren je ostal kakor Katon zvest svojemu prvotnemu načelu, spešèč po svoji môči literarni razvoj ozko omejenega slovenskega narečja, nasprotno pa je Vraz ostavil ubogo pástorko slovenščino, oprijel se je ilirizma, ki se je tedaj razvijal v ugodnejših razmerah, ter postal s tem »narobe-Katon«. Obupavši nad malomožno slovensko literarno republiko se je podvrgel zmagujočemu ilirstvu. — *L. Pintar.*

[1]) Nec quemquam iam ferre potest, Caesarve priorem
Pompeiusve parem. Quis iustius induit arma,
Scire nefas; magno se iudice quisque tuetur:
Victrix causa Deis placuit, sed victa Catoni.

Causa = stvar, katere se kdo drži, katero brani in zagovarja, za katero se oduševlja in poteza; težnja; preporna stvar, nerešena točka, pravna reč, razlog.

Causa Caesaris placuit diis, quia victorem eum fecerunt; victa autem placuit Catoni, quia Pompeio adhaesit.

Slavnost Vodníkova v Ljubljani

dné 28., 29. in 30. junija 1889.

Spored slavnosti

ob odkrivanji Vodnikovega spomenika v Ljubljani.

Dné 28. junija:

Sprejem gostov.

Ob 8. uri zvečer *koncert* na čitalničnem vrtu, pri katerem bodeta sodelovala *Blejska zdraviška godba* (oddelek godbe dvornega gledališča) in pevsko društvo »*Slavec*«.

Dné 29. junija:

Ob 7. uri zjutraj *sv. maša* v cerkvi *na Rožniku*, katero bode daroval častiti gospod c. kr. gimnazijski profesor *Tomo Zupan;* pri maši bode pel *čitalnični pevski zbor.*

Ob 10. uri *ogledovanje* deželnega muzeja »*Rudolfinum*«.

Obed v raznih gostilnah.

Po obedu *sprehod* pod Turn ali na Grad.

Ob polu 6. uri odhod iz čitalnice na *pokopališče* pri sv. Krištofu, kjer položé »Slovenska Matica«, »Pisateljsko društvo« in druga narodna društva vence na Vodnikov grob, in kjer bode pelo društvo »*Slavec*«,

Ob 8. uri *gledališka predstava* v čitalnični dvorani.

Igrala se bode

»**Mesečnica**«,

opereta pod vodstvom g. prof. Gerbića s sodelovanjem Blejske godbe, in

»**Svoji k svojim**«,

veseloigra v jednem dejanji, spisal za to slavnost dr. J. Vošnjak.

Po gledališki predstavi *koncert* na čitalničnem vrtu, pri katerem bodeta sodelovala *Blejska zdraviška godba* in *čitalnični pevski zbor*.

Dné 30. junija:

Ob *polu 10. uri* dopoludne se zberó narodna društva na čitalničnem vrtu, od koder odidejo na sv. Jakopa trg.

Ob *polu 11. uri* slovesna *sv. maša* v cerkvi pri *sv. Jakopu*, katero bode daroval prečastiti gospod stolni prošt *dr. Leonard Klofutar*. Petje oskrbi Št. Jakopski cerkveni pevski zbor pod vodstvom g. L. Belarja.

Ob *12. uri* se *odkrije Vodníkov spomeník* na Valvasorjevem trgu z nastopnim sporedom:

1. *Slavnostni govor* gospoda c. kr. gimnazijskega ravnatelja *Fr. Wiesthalerja*.
2. *Streli na Gradu* naznanijo, da se je odkril spomeník, pred katerega narodna društva položé vence.
3. *Kantata* »Vodníku«, besede *Antona Funtka*, skladba *dr. B. Ipavca;* pel bode zbor »*Glasbene Matice*« in ž njo združenih vnanjih in ljubljanskih pevcev, pod vodstvom g. prof. *Gerbiča*.
4. Predsednik odbora za Vodníkov spomeník, g. *dr. J. Vošnjak* izroči spomeník v last in varstvo mestni občini ljubljanski.
5. *Cesarska pesem.*

Ob 2. uri *banket* na čitalničnem vrtu.

Ob 5. uri *ljudska veselica na Jami* pri Žibertu na rojstvenem domu *Vodnikovem*. Veselico priredi *Šišenska čitalnica*.

V Ljubljani, dné 15. junija 1889.

Odbor za Vodnikov spomenik:

Dr. Jožef Vošnjak, predsednik.

Dr. Jernej Zupanec, dr. Alfonz Mosche, dr. Karl vitez Bleiweis-Trsteniški, Ivan Hribar, Ivan Šubic, Frančišek Levec, Andrej Praprotnik, Andrej Žumer, tajnik.

O slovesnem odkritji spomenika VALENTINU VODNIKU.

Rôdu slovenskemu dan zazóril najslavnejše zmage:
Sam je ob svojih močéh dvignil se kvišku na luč!
Veke in veke prežíl, oblastnim služabnik naródom,
Jarem nasilstva nosé ovčje-kroták je Slovén;
Béde ga reši nebó, duhá prebudí mu srčnósti,
Jarma žulečega prost sam si je zopet gospod.
Bôjnega jêkla ni déd slovenski vihtíl za vladarstvo,
Ali po lévje srdít rôjstvena branil je tlà.
Vredni potomci smo mi umrših pradedov — junakov,
»Vera in cesar in dom« gêslo veljá tudi nam.
Svojim na svojih nam tleh utríplje srcé od ponosa:
Mali Slovenije rod dúševno je zmagovìt.
Dôkaj blestí se imen iz listov povestnice naše,
Sléharni zêmlje rodóv dike jih svoje bi zval.
Jednemu genijev teh hvaležni je národ Slovénov,
Pôznim zanamcem na vzor zgradil čestí spomeník.
Kômu neznano pri nas imé li očeta Vodníka,
Ljubljenca divnih modríc, svojih prvaka je let,
Mnoga rojákom za njim že zvezda sijala svetlejša,
Vender poznejše zlatíl prve je sêstre odsév.
Strune Vodnıkove glas, dramílo, veselje, tolažbo,
Národ je slušal zavzet, pesniku hvalo dajóč,
Slišal iz njega je ust domače dežele usodo,
Vdíhnil mu on je krepóst, da ne obupaj nikdár.
Da, ne obupaj, Slovén, če hipno se skrije ti sreča,
Vnémlji Vodníkov te duh, hôdi junaški naprej!
Trudov si svojih dozdaj učakal vesele plodove,
Orji in sèj in požèl blágoslov bodeš stotér.
Ako povzdigi domú žrtvujemo dušne krepósti,
Ako ljubezen srcá zvésto ohranjamo zánj:
Trajnejši naše dokaz slavitve je mojstra Vodníka,
Nego sta marmor in bròn, času begóčemu plén.

Jos. Cimpeıman.

LISTEK.

Vodníkov spomcnik se je včeraj dné 3o. junija odkril v Ljubljani in velika slavnost, katere se je navdušeno udeležil ves narod slovenskı, zvršila se je po razglašenem programu. Da bi tudi »Ljubljanski Zvon« dostojno poslavil dičnega pesnika, domoljubnega učenjaka in narodnega budnika, posvetil je v denašnjem listu njegovemu spominu več spisov. Pisatelji, katerih spise smo zategadelj odložili za prihodnjo številko, nam gotovo to oprosté. Bralce bode pa tudi zanimalo zvedeti več novih podatkov iz življenja dičnega slavljenca.

„Slava Vodniku“. Tako se imenuje jako lično izdelan album, katerega je ob Vodnikovi slavnosti izdala živahno delujoča »Krajcarska družba« ter ga zadnje slavnostne dni prodajala po 30 kr. na korist »Narodnemu domu«. Album obseza v tako zvanem vizitičnim formatu portrêt Vodnikov, pesnet po Ganglovem kipu, dalje Vodnikov spomenik s stojalom vred, natanční snimek Vodnikovega životopisa »Rojen sim« itd., pisanega s pesnikovo roko, Vodnikov rojstveni dom, prijazni Koprivnik in pesnikov nagrobni spomenik. Ta lični album bode zaradi svoje lepe vnanje oblike in zaradi krasnih, pomenljivih podob, katere obseza, vsakemu Slovencu najlepši spomin na lepe dni Vodnikovega praznika.

»Svoji k svojim.« Veseloigra v enem dejanji. Spisal dr. *J. Vošnjak.* V Ljubljani 1889, 8, 32 str. Cena 30 kr. Tisk in samozaložba »Narodne Tiskarne«. Upokojeni sodnik in veleposestnik *Pilkovič*, mož stare korenine in starega poštenja, navdušen domoljub in čestitelj Vodnikov, hoče svojo ljubeznivo hčerko *Zoro* omožiti z daljnim sorodnikom svojim, mladim juristom Teodorjem Plevelom. V Pilkovičevo hišo pa zahaja tudi mladi zdravnik dr. Slavec, kateri zaradi svoje vrlosti in zaradi svojega značajnega domoljúbja Zori veliko bolje ugaja, nego gizdalin Teodor. Sicer se tudi Teodor, da bi dobil bogato nevesto za ženo, pred Pilkovičem nosi za Slovenca, toda v svoji duši je velik naroden nasprotnik in veren častitelj kranjske »Germanije«. Ko pošteni Pilkovič spozna pravo mišljenje svojega bodočega zeta, da mu nejevoljen slovo ter zaroči svojo hčer s poštenim dr. Slavcem. Pilkovič in mlada zaročenca se odpravijo v Ljubljano k Vodnikovi slavnosti, h kateri je stari Pilkovič na veliko svoje veselje tudi dobil povabilo od slavnostnega odbora. Igra se završuje z apoteozo Vodnikovo. Ta dramatični proizvod se jako prijetno bere in preverjeni smo, da bode, dobro igran, tudi v gledališči dosegel lep uspeh. Jako primeren je za male gledališke predstave slovenske, zátorej narodna društva nanj posebno opozarjamo.

Primerno darilo slovenski mladini. Vijolice. Pesmi za mladost. Spisala Lujiza Pesjak-ova. Poklonjene iskrenemu pokrovitelju mladine blagorodnemu gospodu Dr. Jerneju Zupancu. Vsebina: I. Poklonilo; II. Obrazi iz prirode; III. Iz otročjega življenja; IV. Srčni glasovi; V. Ubožec. (Dramatičen prizor). Knjiga obseza 160 stranij ter stane elegantno vezana z zlato obrezo 1 gld. 60 kr., broširana 1 gld. 10 kr. Dobiva se v J. R. Milic-evi tiskarni v Ljubljani in v vsaki bukvarni. — Žal man je, da v denašnji številki zavoljo nedostatnega prostora o tej lepi knjigi ne moremo obširneje govoriti. Prihodnjič!

Muzejsko društvo v Ljubljani je imelo dné 25. junija ob ½7. uri svoj občni zbor. Zborovanje je otvoril kot najstarejši član g. vladni svetovalec Anton Globočnik. Potem je poročal tajnik g. prof. Julij Wallner o društvenem delovanji, spominjajoč se smrti pokojnega kustosa Dežmana. Blagajnik g. Robida je objavil dosti ugodno gmotno stanje. Prebitka je v blagajnici 200 gld. 48 kr., atudi proračun zaključuje s prebitkom. Poročili sta se vzeli na znanje brezdebate, na kar se je vršila volitev. Oddanih je bilo 22 listkov in načelnikom je bil izvoljen z 20 glasi g. vladni svetovalec Anton Globočnik, ki je med glasnimi dobroklici izjavil, da volitev vzprejme. Odbornikom je bil izvoljen g. kustos A. Müllner z 19 glasovi ter je tudi izjavil, da se zahvaljuje na izkazanem zaupanji in da volitev prevzame. Društvena izvestja, obširna knjiga, so se članom ali že izročila, ali se bodo še poslala na dom. Žal, da je število muzejskega društva članov jako majhno, da ne doseza niti jedne stotine. Domoljubom priporočamo torej, da pridno pristopajo društvu, ki nima druge naloge nego preiskavati naše dežele »klasična« tla, širiti domoznanstvo, vednost in domoljubje.

Pesem kranjskih brambovcev. Ker v Ljubljani baš te dni našemu Vodníku odkrivate dostojen spomenik, pošiljam Vam pesem, o kateri menim, da je Vodníkova, dasi ni natisnena doslej v nobeni zbirki njegovih spisov. Pesem, ki mi je slučajno prišla v roke, tiskana je na pol pôle in 4^0 ter se glasi doslovno tako:

PESIM
Krajnſkih Brambovzov
per
Banderſkimu Shegnanji
v LUBLANI.
30. dan maliga Trauna 1809.

Oroshje, bobni danſ gromè:
Hitlmo k' ſvet' oblubi!
Junak' ſe ſtavjo u verſté,
Nakviſhk' s' rokàm k' perſegi.
Sovrashnik! glej naſh sbruſhen mezh!
Pobér, kopita: ti ſi prezh!
Dushela, Zeſar shivi!

Boja ne iſhe Krajnz: Junak
Ni puntar: al' u ſhlushbi
U ſmert hity Kranjz Korenak
Prot' temu, k'ter' ga rubi.
Mi 'zhmo, zhe nam ni v' myri bit',
Raiſh' mertvi, koker ſlushni bit',
Dushela, Zeſar shivi!

V nebeſsa gor perſeshemo,
Sveſti bander' oſtati;
Bandera t'ga se primemo:
Pod njim ſe nam ni bati:
Sovrashnik more berſh pobit,
Drushina, dom posablen bit';
Dushela, Zeſar shivi!

Bi sdaj med nam' naſh Zeſar bil,
Edinoſt naſho vidil,
Solsé veſéle bi tozhil,
Salublen v' ſoj Kardelu!
U ogen s' jako sajn' gremò;
Veſél' sa ozha kry damò:
Dushela, Zeſar shivi!

Poſhtenje, vera naſ budy,
Reſhiti domazhio:
Poſhtenje, vera naſ dervy
Odteti domovino.
Sovrashniki v' shoud ſileni
So, Bratji! s' nam she ſkleneni:
Dushela, Zeſar shivi! —

Pesem je okrašena s čelado, z mečem, ščitom, topom, lovorjevim vencem in z drugimi vojaškimi znamenji ter je natisnena pri Leopoldu Egerji.

Čas — l. 1809. — kraj, vsebina, jezik — vse pravi, da je pesem Vodníkova. Kdo izmed Slovencev bi bil v tistem času tudi zmožen takšno pesem zložiti kakor jedini — Vodnik!

V Rojanu dné 19. junija 1889.

Ivan Belec †. Dné 10. junija opoludne je umrl pri Sv. Duhu nad Krškim ondotni župnijski administrator *Ivan Belec*, znan pisatelj slovenski. Porojen dné 3. aprila 1856. leta v Radomlji pri Kamniku in v duhovnika posvečen dné 26. julija 1879. služil je za kaplana pokojnik v Koprivniku na Kočevskem, na Igu in v Žiréh; bil je župnik pri Fužinah na Gorenjskem, pozneje ko je šel zaradi bolehnosti v pokoj, bil je duhovnik v Lahovčah in naposled administrator pri Sv. Duhu. Pokojnik Belec, ki je leta 1870. dovršil gimnazijo v Ljubljani, učil se je zlasti v bogoslovji severno-slovanskim jezikom. Za velike rusko-turške vojne je na podstavi ruskih novin redno sestavljal za »Slovenski

Narod« daljše in krajše dopise in poročila z bojišča. Tudi »Ljubljanskemu Zvonu« je bil prva tri leta sotrudnik in priobčil je v njem marsikatero literarno novico iz poljskega ali ruskega slovstva. Pozneje je pričel proučevati zlasti narodno-gospodarska vprašanja, o katerih je zadnja leta v »Slovenci« priobčil mnogo ravno tako zanimivih kakor korenitih člankov. Blag bodi spomin plemenitemu možu in nadarjenemu pisatelju!

Jernej Francelj †. Znani domoljub profesor Jernej Francelj umrl je dné 16. junija ob 2. uri zjutraj v Varaždinu. Pokojnik je bil porojen dné 19. avgusta 1821. v Čabraski vasi pri Poličanih na Spodnjem Štajerskem. Srednje šole je obiskoval v Celji, v Mariboru in v Karlovci ter je po dovršeni filozofiji v Gradci stopil l. 1845. v bogoslovno semenišče labodske škofije. A zadnji hip, predno je bil posvečen v duhovnika, izstopil je iz semenišča ter odšel v Prago na filozofično fakulteto. Prebivši leto 1850. suplent v Celji, dovršil je pozneje svoje modroslovne studije na Dunaji ter l 1856. dobil stalno učiteljsko mesto na realki v Varaždinu, kjer je preživel ves čas svojega življenja. Rojen in zaveden Slovenec objemal je z isto ljubeznijo kakor svoj slovenski, tudi bratovski hrvaški narod. Leta 1867. je ustanovil ter do l. 1871 uredoval list »Pučki prijatelj«, s katerim je budil v Hrvatih narodno zavest ter učil praktično gospodarstvo. Njegove knjiga »Tuga« je šla v 10.000, knjiga »Tumač« v 6000, »Seljak« v 1000 izvodih med prosti narod. Ker je kmetovalce v Varaždinski okolici poučeval tudi praktično v kmetijstvu, čislal ga je vsak, kdor ga je poznal. In kakor priprosti narod, tako požrtovalno je podpiral narodna društva, hrvaške in slovenske časopise. Blag ohranimo spomin tej plemeniti duši!

Plemstveno pismo dr. Corbonarija-Voglarja, rojenega Nakelčana viteza rimskega carstva s predikatom »de Wieseneck«, prišlo je pred nekaj tedni po prijaznosti čast. g. župnika Martina Povšeta iz Št. Jurija pri Kranji v ljubljanski deželni muzej. Narejeno je dné 3. aprila 1694. l. z lastnoročnim podpisom cesarja Leopolda. Obseza zvezek v 4° in je popisano na desetih pergamentnih listih od obeh stranij. Na 11. str. je naslikan Carbonarijev grb, v ukusu sedemnajstega stoletja — strokovnjak grboznanstva bi se pač ob njem spotikal. Kot strokovnjaško delo vidimo pravokotno čveterodelno razdelitev ščita, barva se menja na njem med črno in rudečo. V črni barvi dvorepa zlata leva, pušice v šapah držeča, v rudeči podoba žene v naravni barvi, ki pleše na zlatokrili modro barvani krogli; renêsantično stilizirana čelada v črnožolti in rudečesreberni barvi, nad njo krona, izza katere zlati pušico držeči lev kakor dragotina gleda. Razven tega je podaril č. g. župnik Povše tudi odpustni in potovalni dekret Voglarjev ddto 24. aprila 1714. l., katerega so mu naredili na povelje carja Petra I., kateremu je bil dr. Voglar šestindvajset let zvest telesni zdravnik. Originalu v ruskem jeziku je priložen latinski prevod. Obe pismi sta zvezani s papirnatimi odrezki. Dr. Voglar se je dné 9. decembra 1715 z Ruskega povrnil v Ljubljano.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Štev. 8. V Ljubljani 1. avgusta 1889. Leto IX.

Attila in slovenska kraljíca.

Pesem beneškega Slovenca.

Kralj Attila, Hunov véliki voj,
Beneške ugleda ravnine;
Pohotnost užgè mu do njih se takój,
Zamičejo brž ga skomine.

»Prehodil že dosti sem svetá,
Pokóril ga s svojim mečem:
Krasnejše dežele, nego je tá,
Ni, bógme, je, tó vam rečem.«

»In ker je lepa — moja zató
Tá zemljica bodi slovenska;
Dobiti je pač ne bo pretežkó,
Kraljíca ji sámo je — ženska.«

In Attila reče, in zemlja bobní,
Vsa trese se plan valovita;
To niso potresa podzemske močí,
To kônj so hunskih kopita.

Kobilic je roj na Benečijo pal,
Žrè, pase po nji se po céni;
Vragóv je to lačna in gladna druhál,
Ki krade in rópa in pléni.

Kresóvi po zemlji beneški goré,
Oj, svetli nebrojni kresóvi;
Bog vas se usmili, ubogi ljudjé:
Goríjo vam vaši domóvi!

Zverí pridivjale so skok na skok
Morít med orače beneške,
Čuj krik njih in vik in jok in stok . . .
Koljó jih zverí človeške.

Hun vlada ob Nádiži bistri povsód,
Ní varnega več pred njim zida.
Kje vojski domači je trdni kót?
Kjé zdaj si kraljíca Vida?

Pod Krasom, kjer stena skalna zijá,
Kjer širi se Landrijska jama,
Tam vojska kraljíčina tabor imá,
Tam našla skrovišča je sáma.

Pred Vido prijaše Attilov sél:
»Predáj se nam sáma rada!
Če ne, ti kralj glávico mlado bo vzél,
Pogine ti tabor od glada «

»»Gladú in Pesjánov se jaz ne bojim!
Tù vzemi za dar si meh žita,
K rojakom povrni se hitro ž njim,
Če vojska še vaša ni sita!««

»»Čuj, kolikor zrn tá-le hrani méh,
Vréč žita še toljko imamo —
Po tajnih donašajo nam ga hodéh —
Nikdár se vam mi ne udamo!««

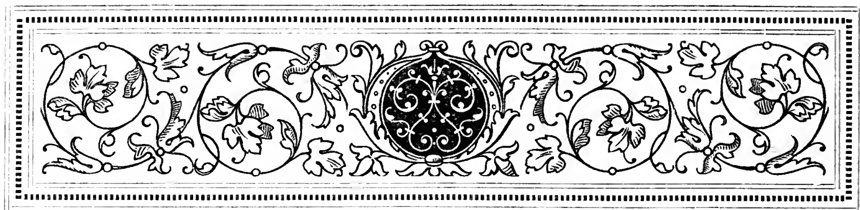
Ustraši kralj Attila se zeló
Odveta kraljíce Vide;
Benečiji lepi on dá slovó
Ter z dolgim nosom odide.

Ko Vida pa hoče pêči kruh,
Zmrači se ji krasno lice:
Odnesel bil Attilov je ogledúh
Poslednji ji mérnik pšenice. —

Trdnjava Slovencev denašnji dán
Še zove se Landrijska jama,
Spominja se dan, ko je béžal Pesján,
Spominja kraljíca se sáma.

Gorázd.

Opomnja. Prim. 6. zvezek letošnjega »Ljublj. Zvona« str. 362. ter pismo g. Podreke v listku tega zvezka. —

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

I.

»Anno Domini MDLXXXV. V imeni Bogá Očeta, Sina in svetega Duhá! Te dní sem jaz, Jošt Tolmajnar, po božji milosti in po milosti visokorodnega gospoda, gospoda Ruprehta, škofa brizinškega, grofa v Palaciji . . . . grajski pisár ravno tu na Visokem, sklenil, da si snubim čislano devico za ženo in za zakon, sklenen po zapovedbah naše svete matere katoliške cerkve. Sklenil sem, da zapišem, kar se je mojemu življenju pripetilo v taistih časih. Bogú naj je v počeščenje in meni v tolažbo na stara leta. Kar je zapisano, ostane, beseda sáma pa odletí, kakor ptica, ki je danes na grajski strehi, jutri pa Bog vé kje tam dôli, kjer je turški sultan hud gospodar svojim podložnikom.

Osedlal bom konja in v Dobje pojezdim. Tam živí devica, ki se je prikupila mojemu srcu. Naj pride pod streho moje hiše, da bode v veselje duši moji.

Bogú bodi čast, da mi je dodelil zdravo roko in čisto pamet, da mi je dal hoditi po potih, Njemu povšečnih.

To, kar je zapisano, služi mu naj v slavo, ker slabega ni vmes in ne greha. Tisti, ki je to zapisal, bil je Jošt Tolmajnar, hlapec gospoda svojega.«

* * *

V tistih časih je stala sredi Poljanske doline samotna kmetija. V bližini je vrela Sora mimo med travniki in njivami. Na obćh stranćh so stali po hribovji še mogočni gozdje, katere je sedaj že davno se-

kira iztrebila. To, kar rase danes, s tedanjimi gozdi se niti primerjati ne dá. Z zelenega Blegaša je prihajal volk, medved je drgnil svojo kosmato kožo ob stare hraste, in vitke košute so kakor pušíce švigale po gósti šumi. V tej divji samoti je stala torej kmetska hiša, zložena od velikih hlodov in pokrita s slamo, kakor se vidi še dandanes časih v Loškem pogorji.

Ko se pričenja naša pripovest, tesala sta pred hišo hlapca smrekov tram, ki naj bi se porabil nekje v gospodarstvu.

Solnce je obsevalo vso dolino in tu in tam je sapa zavela, da se je zibalo rmêno žito, ki je v klasji stalo po njivah.

»Že spet je ta vrag tu!« izpregovoril je hlapec Peter in z roko pokazal proti polju. Tovariš je obrnil pogled na mesto, kamor je pokazal. Ondu pod holmom je mirno in ponosno stopil iz búkovja na plan velikansk jelen in mogočno rogóvje se mu je dvigalo nad glavo, kakor košata veja. Obstal je pri rmêni pšenici, ozrl se ponosno semtertja, potem položil rogóvje po hrbtu in po bliskovo šinil med bogatim žitom proti vodi. Hipno je bil na drugi stráni, kjer je izginil v zelenem logu.

»Ravno po naši pšenici ti primezgá vsak dan ta hudír!«

»Tam pri vodi bi ga čakal«, zajezí se hlapec Miha, »za grmom bi ga lahko počakal in sulico mu zasadil v vamp, da bi nikdar več ne tlačil rmênega žita!«

»Kaj ti pomaga«, odgovorí Peter, »pridejo loški biríči in pretepó te na klópi, ali te pa še izpostavijo na odru, da se boš sramoval, kakor bi bil umoril rôdno mater!«

»Teh loških biríčev in hudíčev je res preveč! Glej ga, tu zopet jezdari jeden! Pravijo, ko nova vera v moč pride, da bode bolje!«

»Kaj bode bolje!« zasmeja se Peter, »Loški škof ne bode nikdar kruha stradal, in vsak jelen bode njegov v naših gozdih, naj je papež v Rimu, ali pa Knafelj naš gospodar.«

»Tu je Loški pisár, ki nas pri desetíni odira in povsod.«

»Ko bi bila noč, zadegal bi mu že kamen v trebuh, sedaj je pa čas, da snameš klobuk z glave! Da bi imeli dober dan, gospod Jošt!« In Peter se je topil od sáme ponižnosti.

Snela sta oba klobuke z glav, pisár pa je ustavil konja ter skočil s sedla. Bil je to mlad človek, oblečen nekako gosposko v žamet. Na klobuku mu je tičalo veliko belo peró, kar je nasprotovalo zapovedbam visokih dežélnih stanóv, ki so se bile tiste dni ravno izdale. Ali služabnik brizinškega škofa se je malo brigal za visoke dežélne stanôve in njih prepovedbe! Veselo se mu je zibalo okrog glave

belo peró, in ob bóku mu je tičal kratek meč ne toliko v telesno varnost, kakor v nepotreben lišp. Bil je bledega obraza in iz očij mu je gledala precejšnja ošabnost, ki je bila za grajskega pisárja na Visokem za tiste čase vsekako nekaj opravičena.

»Ali je oče Primož domá?« vprašal je hlapca.

Oba sta zajedno odgovorila:

»Domá, gospod Jošt, domá v hiši!«

»Tu drži!« in Jošt Tolmajnar je vrgel povodce hlapcu Mihi v roke ter hitro odšel v leseno kočo.

»Ta ni prišel, da bi se pri vratih samó s cerkveno vodo prekrižal, ta bode odnesel Dobničanu nekaj rénških goldinarjev!«

»Če ne denarja, pa vsaj nekaj mernikov žita! Oj, da je noč, in bi jaz stal za tistim jesénom, ko bode gospod Jošt jezdaril mimo!«

Hišni gospodar Primož Dobničan je sedèl takrat v nizki, zakajeni hiši. Drúščino mu je delal star berač, Luka z Volče, ki je z veliko slastjo zajemal iz sklede pred sabo.

»Pavija se pravi tisti vási«, govoril je berač Luka neprestano, »in daleč tam na Laškem leží. Imenovali so nas »loncknehte« in v vrsto smo se postavili ter lahko rečem, da smo imeli sulice daljše od žrdí pri vozéh. In s temi smo bodli in stali kakor zid. Zapovedoval nam je gospod Peskara in neki hudič, neki Švicar ga je sunil v rébra, da je potem moral umreti! Pa vender smo jih potolkli, in še celó francoskega kralja smo jim ujeli! Res, takó je bilo!«

»Ste ga li obesili na drevó potem?« vprašal je oče Primož radovedno.

»Obesili? Ali se kralji obešajo? Častili smo ga, kar smo ga mogli. In sam gospod Peskara je prišel in priklonil se mu je takó globoko, da se je skoraj z glavo doteknil črne zemlje. Kralji se ne obešajo, oče Primož, četudi imajo vrat, kakor vsi drugi ljudje, ki morajo umreti nekdaj!«

»To je pa čudno!« odgovoril je starec.

»V mladosti smo morili, no, sedaj pa skrbimo za dušo, da se je usmili naš preljubi gospod Jezus Kristus, ki je za nas vse na križi umrl!«

»Kdaj si prišel z Lovretanske bóžje poti?

»Pred štirimi tedni! Sedaj sem pa zopet na poti k svetemu Volniku na Parskem. Dober in močan svetník je in proti ozeblínam rad pomaga!«

»Sem tudi že slišal nekaj o tem!« izpregovorí hišni gospodar. »No, pa sem prestar, da bi še šel na takó dolg pot!«

»Za svete reči ni človek nikdar prestar! Se vé, pot je dolg in veliko se porabi. Mislil sem, da dobim pri Vas kakih deset klobás in pleče od prešička, ki ste ga v postu zaklali, in dvajset jajec in dva hleba kruha in vrečico moke in lonec suhih češenj, da si bodem sládko vodo kuhal med potjo. Sveti Volnik Vam bode to vse sto in večkrat povrnil, ker je bil ta mogočen škof, in je sedaj še mogočnejši svetník!«

Očetu Primožu se je vidoma podaljšal obraz, ker je rad shrambe svoje trdo zapiral, in le nerad je izdajal, kar se je bilo nabralo v omarah in miznicah.

»Gospodinja ti bode že kàj dala!« izpregovoril je počasi, pa glej, da boš molil za nas!«

»Molil bom pa brez prestanka!« zatrjeval je Luka, »da ne bode živina bolehala, da ne bodo prešički in ne ovce jalove, in da bode vse zdravo, človek in žival, v kar Vam pomozi Lovretanska Mati božja in sveti angelci, ki so jo nesli čez sinje in široko, široko morje!«

Stopil je v sobo gospod Jošt Tolmajnar. Pri vratih je pomočil prste v blagoslovljeno vodo ter se prekrižal rekoč: »Hvaljen bodi Jezus Kristus in njegova Gospá porodnica!«

Potem pa je takoj opazil pobožnega berača in rómarja Luka z Volče.

»Tukaj si, potepuh!« zajezil se je. »V Kržišah si zberačil kúretine in masla in obetal, da greš na bózjo pot v Poreče k svetemu cesarju. Pri Zalogarji pa si vse zopet prodal in napil si se vipavskega vina, da si pod kapom obležal! Če te dobim v roke, prebičati te dam, da se ti bo cedila kri po hudobnem telesi. Poberi se, slepar!«

Luka z Volče je na to s silno hitrostjo pobral svoje rečí in zmuznil se je iz hiše kar najprej je mogel. V veži pa je za Lavretanskega rómarja silno grdo zaklel:

»Da satan ni privlekel te skute zelene k hiši, dobil sem deset klobás, plêče od prešička, v postu zaklanega in tudi lonec suhih češenj, da bi si bil kuhal sládko vodo! Da bi ga le sveti Rok potipal, da bi se mu sušile leva roka in desna noga. Amen!«

V tem je bil Jošt Tolmajnar prisedel k mizi. Oče Primož pa je sam v sebi premišljeval, kaj je privêdlo k hiši grajskega pisárja, in tudi njemu je srce utripalo, da bi končno ne imel kàj plačevati.

»Kaj je novega pri Vas, oče Primož?« vpraša pisár. »Bo li žito kàj dobro obrodilo? Se li kàj klatijo tod okoli luteranski predikantje? Tisti Jurij Knafelj s Kranja se vlači časih po našem pogorji. Glejte, da mu ne daste mesta pod streho, ker gospodje v Loki, kar te tiče

tega, šale ne trpé. Sicer sem pa Vas vedno hvalil na loškem grádu, ker ste pošten človek in ste zvestí ostali sveti naši katoliški veri!«

»Zahvaljujem se Vam, gospod Jošt, in ko bode jeseni Líska storila telíčka, pripelje ga Vam moj hlapec na Visoko. Ta telíček naj je Vaš, čisto Vaš!«

»Pustiva to, oče Primož,« dejal je pisár odločno, »danes nisem prišel radi tega. Kje pa je Franica, da je nič ne vidim?«

»Pri vodi žanje češúlje,« odgovoril je starec, in srce se mu je olajšalo, da pisár ni zahteval česa druzega in da je samó po dekleti vprašal.

»Pridno deklè je,« govoril je mladenič nekako oduševljeno, „in prepričanje moje je táko, da pošten mož lahko po nji povpraša.«

»Za delo je dobra,« hvalil je starec svojo hčer, »in Kovskar z Búkovega vrha je tudi že zánjo povprašal. Pa je zahteval dva vola, ali dajal sem samó jednega, in nič ni bilo potem!«

»Pošten človek lahko zánjo povpraša! Kakó bi bilo, če bi jo hotel jaz imeti za ženo, oče Primož?«

Oče Primož se ni preveč začudil pisárjevemu vprašanju. Obrnil je obraz proti stropu in poluglasno sam sebi govoril:

»Na Visokem imate dobro službo; škof Vas je redil in redil Vas bode še dalje. Če obubožamo, škof bode zadnji na vrsti, zatorej jo Vam dam, če jo le hočete!«

»Taka odkritosrčna beseda mi je všeč,« odgovoril je pisár »nekaj ji boste tudi dali s seboj, da ne pojde praznoróka od hiše!«

»Ne pride prazna na Visoko,« zatrjeval je oče Primož, »veste, gospod Jošt, pri Dobničanu se še iztakne nekaj rmênih cekinov, pravih benečanskih cekinov, če se vsakemu zabojčku prevoha do dna«

»Če Vam je prav, pa si seziva v roke, in Bogá prosiva, da naj dá svoj blagoslov!«

»Le prosiva!« Oba si sežeta zadovoljna v roke. Mnogo sta se še razgovarjala in ugibala o poroki in ženitovanji. Napósled sta bila jedina in ko se je pisár poslavljal, védel je do zadnje mérice žita, koliko mu bode nevesta k dômu donesla. Z žarečim obrazom je splezal na svojega konjiča in silno je bil zadovoljen sam s seboj, ko je odjezdil po ozki in slabi poti proti Visokemu.

Ob brégu tik pota je počivala Franica z Dobja. Težki koš je bila posadila tik sebe v travo in si s predpasnikom brisala razžarjeni obraz. Kakor dve zvezdi sta se bliščali očesi s tega obraza, in lici je imela, kjer se je kazala roža pri roži.

Raztajalo se je srce pisárju in ravno pred njo je obstal s svojim konjičem. Menil je govoriti ž njo, ali besedo mu je zapiralo, da ni védel, kaj bi govoril. Končno je izpregovoril:

»Hvaljen bodi Jesus in njegova Gospá porodnica!«

Tesnó mu je bilo na to, izpodbodel je konja ter odjahal, da se je odtegnil môči bliščečih dekletovih pogledov. Deklè pa je gledalo za njim, temno in sovražno. Ko se je skrila njegova podoba pri ovinku, stisnila je roko v pest in siknila zaničljivo: »Papist!«

II.

»Jaz, Jošt Tolmajnar, pisár milostivega svojega gospoda, pišem dalje. Zapisujem, da živimo v časih, ko je Lucifer vstal s svojega pekla in prišel na našo zemljo. Menih iz Wittenberga je odpadel od pravične vere, in njegovi služabniki prihajajo na nas, kakor kobilice na zeleni travnik. Težko je najpobožnejšemu človeku ostati stanovitnemu, ker se mu ponujajo izkušnjave.

Zategadelj sem si zbral družico, da sva oba stanovitna v veri in ljubezni. Sveti Odrešenik, Ti pa glej z zadovoljnostjo na to zvezo in v Svoje mogočno varstvo vzemi najvernejšega hlapca Jošta Tolmajnarja.«

* * *

V tisti dôbi se je moral vsakdo, če je kàj imel, bati po noči in po dnevi za imetek svoj. Vlačili so se po pogorji raznovrstni postopači, stari vojaki, stari berači. Vse to je kradlo, posebno kúretina ni bila niti za trenutek varna za stradajoče svoje življenje. Tudi oznanovalci novih vér so se klatili okrog. Razkolniki so rasli kakor góbe po dežévji, in toliko gorečneje so širili nauke svoje, ker so se dobro redili in pasli o njih. Na večer so silili v pogorske koče, in takó se je nabrala družba, prerazlična pod jedno in isto streho. Z mrakom so prihajali, z zoro odhajali. Vedno so živeli v stráhu pred loško »gvardijo«, katera je prežala za njimi ter jih lovila po holmih. Divje življenje je bilo in reformacije valovi so pljuskali do najskritejših kotov dežele.

Ko je oče Primož stal zvečer tistega dné pred leseno svojo hišo, da bi si ohladil od radosti razburjeno glavo, ugledal je ónostran vode tri osebe. Bili sta to dve ženski in v njih družbi mož korenjaške, kakor hrast visoke postave. Nosil je oprtiv obširen koš, ki je moral biti precèj napolnjen, ker so bile obrámnice prav močno napete. Ta družba je prebredla plitvo vodo, potem pa naravnost krenila proti Dobničanovi hiši. Skoraj pri gospodarji se je zgrudila starejša

ženska — imela je résast obraz, obkróžen že skoraj s popolnoma sivimi lasmí — na zeleno tratino. Tam se je zvijala, kakor da jo vije božjást.

»Mati Maruša, ali spet vidite?« zavpila je mlajša tovarišica.

»Mati Medudka, kaj Vam govorí?« kričal je orjak ter jaderno odložil svoj koš v travo. »Kaj Vam govorí?«

»Vprašaj možá, stoječega tam pred hišo — obilo greha mu tare dušo — vprašaj tega možá!«

Starka je govorila, kakor so tedaj govorili luteranski predikantje, katere je brez dvojbe v svoji govorici posnemala — »vprašaj ga, kakó pravijo tej gôri? Moja duša mi govorí, da je to gôra Blegaš!«

»Blegaš je, Blegaš,« oglasil se je Primož z Dobja še prej, nego je prišel óni k njemu.

»Mati Maruša, kaj Vam govorí?« ponavljal je velikan svoje vprašanje.

»Vidim ga, poslušam ga,« pričela je starka slovesno, zagledavši se v večerno nebó, »na zlatem vozu prihaja, in s sveto vodo me škropi in ob njem so vse vojske angelov in arhangelov. In takó govorí: vse je zapravljeno, vse je hudobno in popačeno, z vesoljnim potopom zopet pridem na zemljo, in človek in živina bodeta potoníla. Ti pa, Maruša, hči Andreja Pogorelca, in Lenarta Meduda čista gospodinja, ti ne boš prej deležna nebeškega kraljevstva, dokler ne bodeš postavila cerkve na gôri Blegaš, kjer se bode častilo peterih mojih ran!«

V tem se je bila tudi mlajša zameknila. Komaj je utihnila óna, oglasila se je le-tá:

»Gledam jo, in poslušam nebeško Gospó. V modri obleki je in rdeče ima rokave. Pred Bogom klečí in prosi Ga, da bi nas ne udaril in ne kaznoval. Delajte pokoro, delajte pokoro!«

Na zemlji ležé sta ti čudni svetníci zvijali teló, kakor bi trpeli najhujše bolečine. Napele so se jima oči, in pot jima je zalil obraz ter neprestano sta klicali: »Delajte pokoro!« Končno sta pa vender onemogli in težko sopèč ležali v hladni travi. Tedaj je prišel trenutek za velikana. Pokleknil je in dvigal roki proti nebu, tulé:

»Molimo, molimo! Konec svetá se bliža in sodni dan je prišel! Molimo, preljubi kristjani!« Oddahnivši se, vpraša s sladkim glasom: »Čegavi smo?« Sam je odgovoril: »Našega milostivega Jezusa smo vsi! To vam pripoveduje Jeronim Stópistran, ki je samega hudiča ugnal v cerkvi, na Koroški Beli, gôri na Gorenjskem! Zatorej delajte pokoro, pokoro!«

Jerom Stópistran je izvlekel bič nekje iz svoje obleke in tepel se je ž njim po svojem telesi, da je kar tleskalo in da se je od prahú vse kadilo. Napósled je tudi omagal in vsi trije so ležali brez močí na tratini. Tu in tam je zaječal kdo: »Milostivi naš Jezus!« ali pa: »Sveti Duh, pridi k nam!« ali: »Molite, molite, sodni dan je prišel!«

Bralec je že ugenil, da je tu nastopil oddelek takóimenovanih »skakalcev« ali »tresalcev«, ki so tedaj s svojimi nauki pomnoževali zmešnjavo na zmešnjavo, vladajočo na verskem polji. Vsa družina Dobničanova se je zbrala okrog tujcev in opazovala strmé, kakó so ti častili Bogá.

»Kaj pa hočejo?« vprašal je hlapec Miha.

»E, kaj,« odgovoril je Peter, »novo vero prodajajo, pa bode slaba, ker so bábnice vmes!«

»Te še maše ne bodo brati mogle,« pristavil je Miha. Pojdiva! Pri Omejci na Lajšah bodemo danes podrli hlev, ker je Tonetu z Brda brata ubil. Naprosil je nekaj znancev, da mu pomagajo, ker drugače pravice dobiti ne more. Udarimo tja!«

Hlapca sta takoj odšla. Drugačnega mnenja pa je bila hišna gospodinja, stara ženíca. Že spočetka je točila solze in ihtela: »To je prava pobožnost! To so svetí ljudje! Oj, da bi le pri nas prenočiti hoteli!« (Dalje prihodnjič.)

V provinciji na Ruskem.

Spisal dr. M. Murko.

II.

Na Volgi.

(Dalje.)

Seznanimo se tedaj nekoliko z največjo evropsko reko, ki se ne imenuje zastonj »màtuška Róssiji«; ona res kakor mati hrani milijone ljudij, ona je glavna žila vsega gibanja v tem orjaku, kateri nosi ime Róssija. Jaz se sevéda omejim le na glavne fakte; kdor hoče zvédeti več, najde velika dela o Volgi n. pr. rusko še ne končano Ragozina, ali pa znanega znalca Rusije Roskošnega »die Volga und ihre Zuflüsse«. Že od Tveri na Nikolajevski železnici, ki veže Petrograd in Moskvo, morajo po Volgi celó parohodi plavati, od Rybinska dalje pa se začenja pravilno parohodstvo, od Nižnega dalje z največjimi parohodi. Pot iz Nižnega do Astrahani znaša 2165

vrst t. j. črta blizu jednaka od Štetina (blizu Baltijskega morja) do Oseka in odtod do Vidina. Če pa še dodaste 460 vrst iz Nižnega do Rybinska, tedaj dobite parohodno rečno črto, ki je zaradi ovinkov večja nego naravnostna črta od Baltijskega do Egejskega morja. Parohodni pa še so razni pritoki Volge: Mologa, Šeksna, ki veže Volgo z Belim in Preškim jezerom in po takem tudi s Petrogradom, Unža, Oka; glavni pritok pod Kazanjo, Kama, velika je takó, da mnogi trdijo, da pravo za pravo Kama preobladuje; v Kamo vtekata zopet dve parohodni reki Vjatka in Bêla. Razven tega pa ne smemo pozabiti, da se pri Caricynu Volga celó približuje Donu, s katerim jo veže železnica in kanal, takó da je ž njima zvezano tudi Črno morje z morjem Kaspijskim. Razven tega so napeljane k pravemu bregu Volge razne železnice in čez Samaro pelja že jedna do Orenburga na Uralu in druga veja do Ufe, ki se je letos v septembru ravnokar odprla in ima velikansko bodočnost, ker ona bo bržkone podaljšana v Sibirijo.

Če pomislite, da so ob Volgi žitnice Rusije, da so Volga in nje pritoki bogati različnih izvrstnih rib, da so nje okrajine zarastene na mnogih krajih s pralesom, da so ob nji razmere živinoreji ugodne, če si predstavite prirodna bogastva Urala in Kavkaza, posebno neizcrpne izvirnike »nefti« (nafte) na Kaspijskem morji, tedaj si lahko predstavite, kakšen promet se je tukaj moral razviti, ta promet se pa še povzdiguje leto za letom. Obča teža tovorov, prevažanih po Volgi, doseza letno 275 milijonov pudov (pud = 40 funtov = 16.38 kgr.) V samem Nižnem je prezimovalo l. 1886/7 v raznih pristaniščih 528 ladij in sicer 67 parohodov, 10 »vintovih barkasov«, naloženih »barž« 113, praznih 159, ladij raznih nazvanij 179. V vsem šteje trgovinsko brodovje na Volgi in Kaspijskem morji več nego 700 ladij. Prezimuje navadno v ustjih volških pritokov, kar ima to prednost, da se v njih led prej gane nego v Volgi sami. Ladje se tedaj že prej nalagajo, ledorezi se pošljejo v delo in z ledom plavajo nizdolu že volški velikani. Po srednjih številkah se Volga v Nižnem odkrivlje okoli 20. dné aprila, ne ranjše od 6. dné aprila in ne pozneje od dné 4. majnika, zamrzuje pa okoli 30. dné novembra, ne ranjše od 11. dné novembra in ne pozneje od 26. dné decembra, takó da plavanje po nji trpi navadno 224 dnij, ne menj nego 203 dnij in ne više nego 258 dnij.

Na Volgi deluje mnogo društev. Najstarejše je »Obščestvo po Volgê« ustanovljeno l. 1843.; za njim je bil l. 1853. osnovan »Samolet«, ki danes zavzima prvo mesto na Volgi in tudi pošto vozi, l. 1858 »Kavkaz i Merkurij«, ki uživa precejšno državno podporo, ker vozi pošto po Kaspijskem morji in mora imeti zmerom primerno število

parohodov za prevoz vojsk pripravljenih; na Kaspijskem morji je onó prvo. L. 1872. pojavili so se na Volgi dvonadstropni amerikanski parohodi; ž njimi je postal potem Alfons Zeveke nevaren konkurent in amerikanskega tipa parohodi so zdaj že tudi pri drugih društvih navadni. Vsa ta društva prevažajo izdelke in pasažirje, druga, manjša kakor Družina, Lebed itd. večinoma le tovore. Konkurencija je velikanska in je rodila dober sad. Vsa društva imajo svoje agente po Rusiji in se trgajo za izdelke in pasažirje, zaradi česar vôzne cene padajo bolj in bolj. Takó so se n. pr. l. 1887. dostavljale srednje partije izdelkov od Nižnega do Rybinska za 5 kopejek s puda, do Astrahani za 15—20 kop. Prej se je po dvakrat, trikrat toliko in še več plačevalo. Na jednem parohodu »Obščestva po Volgê« peljali so se z menoj kupci s kožami, ki so plačali s puda od Nižnega do Astrahani le 11 kop. namesto 15 in 18 v poslednjih letih.

Konkurencija vpliva jako tudi na zunanjost in notranjost parohodov, kajti vsako društvo si izkuša privabiti več pasažirjev z raznimi prednostmi. Ker imajo vsa društva še več ali menj starih parohodov, tedaj lehko študirate, kakó se je komfórt na njih v teku ne mnogih let izmenil. Takó so si n. pr. nekdaj pasažirji tretjega razreda bili brez strehe in še zdaj je na nekaterih k vašemu začudenju velik del palube nepokrit, dandanes pa ima na Merkurijevskih parohodih celó vsak pasažir tretjega razreda svoje posebno mesto in le v četrtem delavec léže kamorkoli med in na izdelke, kjer more zaspati. Drugi in prvi razred sta bila nekdaj v nizkih kajutah, v katerih je zmerom zrak z mokroto in s posebnim smradom napolnjen, dandanes pa imate na novih Samoletnih, Merkurijevskih in Zevekskih parohodih prekrasna mesta na vrhu v malih kajutah, v vsaki za nekoliko oseb. Okoli kajut so balkoni, kjer se morete izprehajati ali pa sedeti na svežem zraku. V salonu prvega razreda imate celó klavir. Zastonj dobite zdravila, popir in kar vam je za risanje treba. Luč je električna. Izvrsten in razmerno ne predrag bufet zadoščuje vsem željam.

Vozite se na Merkurijevskih parohodih s ponižano takso, zaradi česar parohod pol dneva pozneje prihaja nego naglič, z Nižnega do Astrahani 4 dni $19^1/_2$ ure za 21 rubljev v prvem razredu, 14.75 v drugem, 8.50 v tretjem; na Zevekskih lehko isti pot celó napravite v 7 dneh za 22.89, 15.15, 7.50. Če pomislite, da pri teh nizkih cenah imate na parohodih razne prijetnosti, posebno zavarovanje pred prahom ali blatom ruskih mest, jed in pijačo boljšo nego v največjih povolških mestih, društvo vselej, kadar si ga želite, tedaj si tudi lehko predstavite popotnike na Volgi, ki si tam oddihujejo od vsakdanjega

življenja in si namesto dače izbirajo na mesec stanovanje na parohodu. Posebno na Zevekskih parohodih se lahko čas takó porabi: Nizdolu do Astrahana imate 7 dnij, na vrh 11 dnij, nekaj dnij ostanete v raznih mestih in na prvi in poslednji postaji vam še v gostilnico ne treba, ker lehko dva dni ostanete na parohodih; če potujete do Rybinska, kar je vredno zaradi takih mest kakor Kostroma, posebno pa Jaroslav, tedaj še zopet nekoliko dnij dodaste.

III.

Pot od Nižnega do Kazani.

Dné 11. (23.) julija sem se odpeljal iz Nižnega h Kazani na »Gosudarji«, jednem iz starih parohodov »Obščestva po Volgê«. Bil je lep nedeljski dan in zanimivo je bilo proti večeru še jedenkrat gledati živahno življenje v volških pristaniščih in veliko število parohodov in raznovrstnih ladij, posebno pa sam Nižnij. Njegovi »Djatlovy gory« še nas nekaj časa spremljajo in ne dolgo potem za Makarjevim in Isadi začenjajo se rasprostranjati drugi holmi »Fadêevy gory«. Sploh pravi breg Volge je hólmast, semtertja je breg sam visoka stena. Na levem se vam pa predstavljajo v ravnini šúme in lesi, celó pralési, semtertja ali le redko vidimo travnike in polja z velikimi vasmí, v katerih so skromne hišice tudi tukaj tesno jedna poleg druge. Razven lesov se tukaj še nahajajo druga prirodna bogastva. »Fadêejevy gory« so znane pod imenom »jabločno carstvo«, pri Vasiljsurski pri vtoku Suze v Volgo nahajate se pa »v carstvê sterljadèj« (sterljed = acipenser rutlenus je jako ukusna riba); nižegorodska gubernija spada tudi k črnozemnim in rodí mnogo žita. Vender povsod vidite, da národ tukaj le ni bogat, nasprotno ubog. Prihajajo vam cele kopíce delavcev na parohode, ki si gredó kruha iskat kakor kôsci in žanjice. To podobo še potem večkrat vidite; na tisoče vrst brodijo vam Rusi, Čeremisi in Čuvaši, katerih je težko razločevati, le Tatare hipno spoznate po njih vijoličastih kapicah in britih glavah. Kakor v časnikih večkrat čitam, potujejo mnogi »na avos'« si zaslužka iskat in pridejo večkrat v kraje, kjer niso potrebni, v drugih pa jih zopet za strašne cene ni dobiti. V novejšem času se je v nekaterih zemstvih izprožila misel, to gibanje po mogočnosti regulirati, kar vender v dôbi telegrafa ni takó težko. Letos sem čital že semtertja telegrame v časnikih: nam je toliko in toliko delavcev nujno treba.

Ti delavci se ne vozijo po naznačeni ceni v tretjem razredu. Že prej se pogodijo z uradnikom na postaji za dosti znižano ceno,

ali pa se celó trgajo z »batjuško« kapitanom; ta jim precèj ustopi, saj kakor mi objasnjuje, »živi tovar« še je zmerom najboljši, kajti zánj ne treba skrbeti, on se sam nalaga in odlaga. Na vsakem parohodu se najdejo celó taki, ki ničesa ne plačajo. Če jih zapazijo, posadé jih na prvi postaji na suho, kjer čakajo drugega parohoda z jednakim uspehom, ker za vzetje na njih ničesar ni.

Ubožnost opazujete na postajah in po poti. Na levem bregu vidite Makarijev, kjer je bila pred preseljenjem v Nižnij »makarijevska jarmarka«. Monastyr (samostan) je docela ubožal, ima že zeló malo menihov, ker „kto pojdet v bêdnyj monastyr«. Na njegovi véliki cerkvi se je srednja od 5 glav (kúpolj) že zvalila. Na prvem brégu Volge na rečici Svijagi vidite lepo razpoloženo mestece Svijažski, ki ima zgodovinsko važnost, ker je služilo dolgo kakor prednja postaja Rusov pred vzetjem Kazani. Kupec, ki se z menoj pelja, ne mi more zadosti dopovedati, kakšno ubožnost je tam videl, kakó so cerkve zanemarjene, kakó žalosten je bil tam praznik »Kreščenja« (sv. Treh kraljev, kadar se voda v reki blagoslavlja) in mož, ki je sam kakor navadni ruski kupec oblečen ne posebno ukusno in čisto, pripoveduje vam, da tam skoro ni človeka, ki bi imel pošteno obleko »kak my«.

Za Vasiljsurskom, na polovini pota proti Kazani, začenja se zemlja Čuvašev in Čeremisov. Noč je in misel, da se nahajate blizu na pol poganskega finskega plemena, h kateremu spadajo Čeremisi na obeh bregih Volge, in celó paganskih Tatarom sorodnih Čuvašev, poklonikov šamanstva, stresa nam nekoliko ude. Nehoté pogledate na zemljovid svojega »Frum-a« (jako razširjen ukazatelj železnih in drugih potov), na katerih geografiških stopinjah se nahajate, ali ne najdete jih tam in prepričate se le, da ste še vender daleč v Evropi. Predstavlja se vam ruska zgodovina in če jo znate, nekoliko razumete, zakaj ruska cerkev ni med njimi razširila luči krščanstva, ko že vender ruska država četrto stoletje tukaj gospodari. Ali ruska cerkev ima samó jednega sv. Štefana Permskega, ki je bil Zynjanom to, kar sta Slovanom bila Ciril in Metod. Kakó hočete zahtevati pridigo in krščanski nauk za Čuvaše, ko jih ruski národ sam le redko ali nikoli ne sliši! Kakó se naj Čuvaš odreče svojim »bogom«, ko se njegov sosedni prosti ruski národ klanja ikonam »kak idolu«, kakor mi je nekoč prav resnično opazil sin ruskega duhovnika v petrogradskem vseučilišči. Večúrno nejasno petje na nerazumnem jeziku, odpuščanje ali vsaj olajšanje davkov in drugih dolžnostij na račun nevérnih sobratov, kakor se je praktikovalo v preteklem in našem stoletji semtertja, in jednaki posvetni pomočki so imeli le ta uspeh, da so činov-

niki lehko poročali: »Toliko in toliko stotin ali celó tisoč se je krstilo«, sevéda samó oficijalno.

Če se med poganskimi Čuvaši vozite in znate, da pri Čeremisih in drugih tudi bolj ali menj le oficijalno krščenih inorodcih proti vzhodu vlada táko dvovérje, da se poleg krščanske cerkve nahaja tudi oltar, kjer nadaljujejo poganske svoje navade, da obdržujejo mrtveca po mnogo dnij v hiši in izpolnjujejo nad njim vse poganske obrede, tedaj vam prihajajo razne misli o tem, da ima Rusija v proračunu ministerstva notranjih del za l. 1888. naznačenih 400.000 rubljev »dlja razprostranenija pravoslavija v zapadnom krajê«: evropska država na konci 19. stoletja nima važnejših nalog od preobračanja kristjanov v kristjane!

Sicer pa rad priznavam, da sem po tem v Kazani vender našel rusko izdanje »misijonerskega obščestva« (beseda »misijoner« je zopet poučna), v katerem se opisuje vera še ajdovskih Čeremisov in tudi jezik; po takem se vender zopet delajo priprave k razgnanju temè. Čas je že! Pri Čuvaših se pa tu še leto za letom prinašajo velike žrtve bogovom. Če n. pr. kdo zbolí, obljubi kuro, petelína, tele, celó kravo ali konja. Na določen čas v letu se zberejo vsi v lesu in navadno poleg velikih skal. Kúretina in drugi drobiž se meče v ogenj; krave in konje pa Čuvaši zabadajo samí, da so od tega krvavi, in potem jih mečejo čez skale, takó da razne zverí tudi dobé svoj kos. Karakteristično črto o teh žrtvah mi je pripovedoval v Moskvi Čeh saksonskih prednikov, imeniten arhitekt, ki že živí skoro trideset let na Ruskem in je po njem mnogo potoval. Lesi, v katerih se žrtve prinašajo, so navadno državni »udêly« (domene) in takó kupujejo Čuvaši dotično veliko mesto in drva za 500 — 1000 rubljev od — države. Fiskus ima povsod poseben želodec in lehko prebavlja to, kar se drugače prepoveduje.

Pripovedovalo se mi je tudi v Kazani, da za Čuvaša ni ničesar hujšega na svetu nego imeti delo s činovnikom, in bili so še pri zdanjem pokolenji slučaji, ko se je Čuvaš Čuvašu maščeval s tem, da se je v njegovem dômu — obésil in prinesel takó sovražniku svojemu »suchuju bêdu« t. j. činovniško komisijo! Iz tega lehko razvidite, na kaki stopinji razvitja je še ta národ! Živí ljudstvo v »kurnih izbah« (= dimnatih hišah), sicer tudi mnogi Vélikorusi takó živé, kjer ni pečí in ne dimnika, namesto óken se nahajajo male luknje. Pripovedujejo se o Čuvaših in Čeremisih tudi razne anekdote, karakteristična je n. pr. tá-le: Krščen Čeremis je prišel k svečeniku: »Batjuška, pojdi mi sina

krstit!« — »»Je li daleč do tebe?«« — »Ni treba k meni, on je z menoj prijezdil, zunaj na konji sedí.«

Na spomin iz »čuvaškega carstva« morete si kupiti v Kozmodamjansku na postaji gorjačo (»dubina«) ali palico z raznimi čudnimi človeškimi in živinskimi glavami.

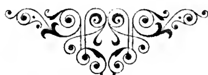
O poti samem moram še omeniti, da imate posebno nad Nižnim in ustjem Kame priliko seznaniti se z ovirami, katere parobrodstvo nahaja celo na takó ogrómni reki. Na omenjenem prostranstvu štejejo 34 »perekatov«, 24 »perevalov« in mnogo meljij, (r. mêlj pomenja nanos v strugi). Kapitan mi objasnjuje, da Volga sploh z vsakim letom bolj in bolj »melêjet«, po njegovem mnenji posebno zaradi pokončanja lesov na gorenji Volgi. Volga zaradi tega neizmerno izmenjava svojo strugo; jeden kapitan mi je na poznejšem póti pripovedoval, da na zemljevidu iz začetka 60 let Volge na mnogih mestih ne more spoznati. Vlada in parohodna društva napenjajo vse sile, da bi kolikor mogoče zabranili nanose in kar najhitreje vsaj na vse premene opozorili. Ministerstvo potov ima na Volgi svojo administracijo. Na mnogih mestih se globočina vsak dan méri in signalne sohe, po noči osvetljene, kažejo, h kateremu brégu naj se obrača parohod. Kapitani na parohodih so navadno bivši oficirji ruske mornarice, ne posebno dobro plačevani; mašinisti so navadno tujci, posebno Nemci; locmani in drugi služabniki se nabirajo sosebno iz »sela« (vas s cerkvijo) Rabotki pod Nižnim. Ko sem poslednjih vprašal, kaj po zimi delajo, zvédel sem, da »vár'jejo le dóm in bábo«, ker dela nimajo nikakega, kakor v mnogih drugih krajih. Sevéda to ni povsod takó. Kupec iz nižegorovdske gubernije mi objasnjuje, da v njegovem selu z otroki vred vsi prebivalci izgotavljajo po zimi marsikaj; jednako mi govorí ruski kupec s Kavkaza.

Predstavim vam še ta sopotnika. Kavkazec je naslednik preseljencev iz sedanje Rusije, ki so pošto vozili v spremstvu kazakov, ko še Kavkaz ni bil ruski. Mož je že popolnoma južán: ognjevit, visok in bolj suh, govorí hitro in dela ostre opazke o debelosti, rahlosti in nepodvižnosti svojih rojakov severnih. Vsa ta svojstva ima Nižegorodec, ki me je jako zanimal s svojimi vprašanji, kakó pri nas národ živí, in s svojimi mnenji o raznih dnevnih vprašanjih. Prosta ali jako bistroumna njegova glava, ki ne pozna teorij o svobodni trgovini ali o brambenih carinah, razsoja n. pr. takó: prej so naši ljudje navadno kupovali tuje izdelke, ker so zmerom bili boljši in tudi po nižji ceni. Zdaj hočejo, naj kupujemo ruske. Dobro! »Davajte russkie tovary no ne naduvajte, ne obmanivajte pri etom.« O ruskih

tehnikih mi je začel popolnoma takó pripovedovati, kakor gôri omenjeni inspektor. »V našem kraji se mnogo kóž prigotavlja. Od ostankov se varí »klej« (»kelje«). Naš vélikoposestnik grof Š. hotel je klejovarjenje povzdigniti in je postavil fabriko. Dobil je mladega tehnika iz Moskve, ali delo ni šló. Poklicali so nekega moskovskega profesorja kemije, zopet brez uspeha. Klej ni bil pravi in pokazalo se je celó, da ga toliko stojí tri rublje, kar ga mali obrtníki pripravljajo za 50 kopejek. Po dolgem času je grof vse popustil, izgubivši nekoliko desetin tisoč. Naši tehniki se v šolah ničemur ne učé, kakó se vzeti za kako delo. Zdaj je jeden iz našega kraja šel v tehnični ustav v Rigi (nemški), tam jih baje bolje učé." — Iz drugih razgovorov zapišem vam še naslednjega: »Pri nas hočejo tudi mali obrt povzdigniti in priredili so v Nižnem »výstavku kustàrnikov«. In kdo je dobil prvo premijo? Zeveke (posestnik mnogih velikih parohodov!) Kaki mali obrtnik je on? Ali on — »chitryj (zviti) Nemec« sem si jaz mislil — prirejal je obede, podarjal šampanjca, nazval nov parohod z imenom navzočne vélike kneginje, »i ustràival od inàkich čertèj« (»zganjal jednake vragolije«). — Da taki čisti Rus, ki gotovo ni od »liberalov« pokvarjen, ker še gladko ne čita, kakor sem se prepričal, ko je prebiral mojega »putevoditelja«, takó samostalno sodi, me je kar iznenadilo; kàj takega iz ust ruskega kupca nisem pričakoval, ker teorije »istinno russkich« in »slavjanofilov«, da ruski národ le zorí za »samoderžavije«, da za javno življenje in svobodo nima nikakega pojma, takó mnogokrat slišite, in jih berete (o praktiki že ne govorim), da jim napósled sami verjamete. Dajte takemu naródu tudi nekoliko besede o njegovih stvaréh, razvijajte prirojene njegove sile in potem bode Rusija kàj druzega, nego je danes. Izučujte tudi ta národ in ne lažite nam, da on sam hoče biti večen rób, za katerega smé misliti samó peščíca najsebičnejših činovnikov.

Hólmasti pravi breg se ponižuje, odkriva se nam razgled na Kazan. Prekrasen dan je in že visoko solnce osvetljuje čarobno raznobarvne strehe, zvonike in — minarete. Vender ne pripeljajo nas nanagloma v pristanišče; pred Kazanjo je namreč jedna iz štirih volških postaj, kjer se parohodi krmijo z ostanki „nefti" (nafta). Zanimivo je tudi to si ogledati, kakó se za kakih 15 minut ogromni parohod preskrbí z zelenkastočrno gosto tekočino, s katero se kuri zdaj že večina volških parohodov. Začelo se je to kurjenje šele pred desetimi leti. Do najnovejšega časa in še dandanes se je kurilo na mnogih parohodih le z drvi. V Rusiji je še bogastvo lesov, ali ne povsod, takó da je letos že tudi bil izdan zakon proti iztrebljevanju. Železnicam se že

zadnja leta niso dajale koncesije, ako se niso obvezale kuriti z ogljem. Vender še dandanes celó na takih progah, kakor med Varšavo in Moskvo, Moskvo in Petrogradom kurijo le z drvi. In kaže se, da na nekaterih železnicah oglje nikoli ne bode v rabi, ampak od drv se preide naravnost k nafti, ki se že tudi na nekaterih železnicah in na mnogih fabrikah rabi. Bogastvo izvirnikov v Baku in sploh na Kaspijskem morji vse to dovoljuje. Po Volgi in Kaspijskem morji se premika že mnogo posebno prigotovljenih parohodov, ki le nafto prevažajo, in razni kapitalisti (sevéda tujci, brez teh se na Ruskem nič ne zgodí) prosijo že dovoljenja, da bi napravili »neftoprovod« naravnost iz Baku čez Kavkaz v Batum na Črnem morji. (Dalje prihodnjič.)

O menjavi toplíne v Ljubljani.

Spisal **Ferdinand Seidl.**

(Dalje.)

Zanimive posledice razkrije preiskava toplínske izpremenljivosti z druge straní nadaljevana. Nestanovitnost vremena, torej tudi toplíne, znamenitega činitelja njegovega, prešla je v pregovor; različni vremenski značaji se vrsté na videz popolnoma brezpravilno in čisto slučajno. Ali dosedanja naša preiskava nas je iznenadila z nasprotnimi posledicami. Velikost izpremememb povprek in na drobno njih pogostost v obče in pozitivnih ter negativnih posebej, verjetnost izpremememb sploh in preobratov toplínskih — to vse so za vsak kraj določene in matematiško izrazni prirodini pojavi; vsak izmed njih ima določen letni tir ter doseže svoj čas najvišíno in se potem pomika proti najmanjšini, ali naravnost ali pa ima tir razven teh glavnih obratišč še taka druge vrste; vsi omenjeni znaki izpremenljivosti so vzajemni in že kratka dôba zadoščuje, da izloči premnoge motnje, ki zakrivajo zakonitosti. Dejanske razmere, napisane o večletnih opazovanjih, budé slutnjo, da se raznovrstni činitelji dogodkov v atmosferi v svoji vzajemnosti sedaj seštevajo in kopičijo, sedaj pojemajo ali vzajemno slabé kakor v interferenci različnih valovánj. A mi moremo le uspeh tega sodelovanja v številih izraziti, tudi poznamo pojedine činitelje, toda v številih jih zabeležiti, kakor se v fiziki beležijo priródine prikazni, to je dandanes še nemogoče.

Vrsté se li segrévanja in ohlajévanja in njih trpež tudi po neznanem zakonu, ali jih vlada čisti slučaj, kakor kaže videz?

Ker moramo delovanje slučaja zarad čudovitih uspehov novejše matematike podrejati računu, vprašamo: Jedni ali večjim pozitivnim toplínskim izpremembam nasledujejo 1, 2, 3, . . . nasprotne, potem zopet pozitivne itd. Je li pa res skupkov po 1, 2, 3, . . . segrevajočih ali ohlajajočih se dnij v preiskavani desetletni dôbi toliko, kolikor bi jih prozvedel slučaj, ali ne? V tem zmislu se je podvrglo vseh 3653 toplínskih izpremememb računu.

Pokazalo se je, da bi bil tačas napravil slučaj 1804 takih skupkov, v istini pa jih je bilo le 1558. Verjetnost, da se segrévanje presuče v ohlajenje in nasprotno, je 0·44, da traja dalje pa 0·56. To jasno kaže, da imajo toplínske izpremembe od dné do dné nagon, obdržati se vsakokrat delj časa kakor bi določil slučaj. Kajti, ako bi izpremembam vladal slučaj, bila bi verjetnost menjave 0·50, večja nego je v resnici.

Za nadrobno primerjavo dejanske izpremenljivosti slučajno je desetletna dôba opazovanj še prekratka. Zatorej uporabimo 35letno dôbo: odkar se je počelo v Ljubljani opazovati na podlagi znanstvenih zahtev (l. 1851.) pa do konca l. 1885. Da se pa številsko gradivo ni prejako nakopičilo, nisem preiskoval izpremembe toplíne od dné do dné, nego od petdnévja do petdnévja. Zató je vsaka izprememba razdeljena jednakomerno na pet dnij in v veljavo stopajo le izpremembe, ki so prav jake ali pa se zapored ponavljajo in takó dobé večino nad nasprotnimi istega petdnévja.

Zavoljo te naredbe in toliko podaljšane dôbe, ki se v poštev jemlje, smemo pričakovati, da se markantno pokaže razlika med slučajno razdelitvijo toplínskih izpremen in dejansko, ako to vladajo posebni zakoni različni od slučaja. Zajedno sem postavil nepravilno valovánje toplejših in hladnejših petdnévij v ozir z osnovnim (normalnim) tirom toplínskim takó, da se je pokazalo, katera petdnévja so bila pretopla, katera prehladna. Štel sem jih potem ne gledé na velikost presežkov ali nedostatkov toplínskih in njih nepravilno rast. Na ta način pa smo se od prvotnega, naravnost realnejšega vprašanja (kakó se vrsté segrévanja in ohlajenja od dné do dné) — oddaljili in prestopili na nekako teoretičnejše vprašanje: kakó se vrsté nadnormalno in podnormalno topla petdnévja? Naš namen se bode zarad tega le uspešneje dosegel. Posledice preiskave javlja nastopni pregled v najkrajši obliki.

XIX.

Razvrstitev pod- in nadnormalnih petdnévij v dôbi od l. 1851.—1885.

Leto.

Trpež skupkov.	Število skupkov	
Petdnévja	slučajno	opazovano
1	688	283
2	340	161
3	168	136
4	86	71
5	44	53
6	22	43
7	10	27
8	5	21
9	2	12
10	1	11
11	—	3
12	—	5
13	—	3
14	—	9
15	1	0
16	—	1
17	—	0
18	—	0
19	—	0
20	—	0
21	—	2
Skupaj:	1366	841

Slučaj bi bil napravil v vseh 35 letih (2555 petdnévij) 688 pojedinih ali pretoplih petdnévij, 340krat po dve, 168krat po tri, 86krat po štiri taka petdnévja itd., kakor navaja pregled. V resnici pa je bilo 283 pojedinih nenormalnih petdnévij, 161 skupin po dve, 136 po tri, 71 po štiri petdnévja itd. kakor kaže sosedna kolona istega pregleda. Ako primerjamo števila obeh kolon, razvidimo takoj, da je v resnici kratkih skupkov menj, kakor zahteva slučaj, daljših pa več.

Najdaljša slučajna skupina bi bila obsezala 10 petdnévij, v istini je takih bilo 11, in celo 23 je še daljših nasproti 1 slučajni! In to velja o vseh letnih dôbah; dotična števila za zimo, pomlád, poletje in jesen javlja omenjene razprave »O toplínskih razmerah Zagreba in Ljubljane« pregled XXII. Odtodi smo posneli górenji pregled.

Jednake posledice so objavile preiskave o izpremenljivosti toplíne in drugih klimatnih činiteljev (od dné do dné, od petdnévja do petdnévja) v Bruslji, Parizu, Derptu, Vladimiru, Harkovu, Vratislavi, Ja-

kutsku, Barnavlu, Oranži (ob Roni) in v Nikolezih (v Siciliji). Zató je smeti v obče izreči: Toplínske in sploh vremenske izpremembe se ne vršé po zakonih slučajskih, nego nagibljejo ustanoviti se vsakokrat za delj časa nego bi določil slučaj.

Zatorej je verjetnost, da se menjata pretoplo in prehladno petdnévje v pojedinih letnih dôbah in povprek na leto v Ljubljani ta-le:

XX.

Zima.	Pomlad.	Poletje.	Jesen.	Leto.
0·26	0·33	0·35	0·30	0·31

Ako bi se izpremembe vršile slučajno, bila bi verjetnost 0·50, mnogo večja, nego je. Prej smo našli kot verjetnost toplínskih preobratov od dné do dné 0·44; ako je pa vse petdnévje bilo pretoplo ali prehladno (v primeri z osnovo), tedaj je verjetnost preobrata le 0·31, torej dosti manjša, verjetnost, da takó še ostane dosti večja. Toplínski značaj se najstanovitneje obdržuje po zimi (verjet. spr. 0·26), najmenj v poletji (verjet. spr. 0·35), jesen posrednje, pomlad se bolj bliža poletju v tem pogledu. Po zimi je sméti staviti 4 proti 1, da, ako je vse petdnévje bilo pretoplo ali prehladno, takó tudi ostane prihodnje.

Kakor je verjetnost izpremembe posled petih dnij manjša nego od dné do dné, takó je tudi verjetnost izpremembe posled 1, 2, 3, 4 . . . petdnévij vedno manjša, dasi le polagoma. To kaže nastopni pregled, kjer smo Ljubljani pridružili Pariz in Vratislavo (poleg W. Köppena, s 73letnega opazovanja).

XXI.

Verjetnost izpremembe

posled	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 petdnévij
Ljubljana	0·34	·29	·34	·27	·28	·31	·28	·31	·28	·32
Pariz	·39	36	·36	·33	·35	·29	·24	·34	·26	·31
Vratislav	·33	·31	·30	·30	·29	·27	·28	·27	·29	·19

»Verjetnost, da se toplínski in sploh vremenski značaj izpreminja, je torej v obče tem manjša, čim delj je že trajal. Navadno upajo ljudje, da se vreme kmalu izpremení, ako je že delj časa bilo lepo ali slabo. A to upanje ni upravičeno; nasprotno; vreme pridrží tem delj svoj značaj, čim delj ga je kazalo. Vender je verjetnost, da nastopi zeló dolgotrajna dôba jednakega vreména, jako mala.«

Upanje, da se toplínski značaj bistveno izpremení posled 40—50 dnij je še vedno 0·30, to se pravi izmed 100 potov takega slučaja je 30krat pričakovati izpremembe.

Razvrstitev pod- in nadnormalnih petdnévij kaže, da tudi toplínski značaj dôb nad 6 petdnévij torej mesecev in slučajev. Toplíne nagib ohraniti svoj značaj, velja celó za mesece. Ako je torej katerikoli mesec pretopel ali prehladen (nasproti normalnemu znesku), verjetno je, da ostane tudi naslednji pretopel ali prehladen. Zanimivo je, zvédeti, kolika je verjetnost za vsak mesec, da se naslednji razlikuje v njegovem zmislu nasproti mnogoletnemu povprečku toplínskemu. Za toliko nadrobno preiskavo je 35letna dôba opazovanj še prekratka. Da bi se to vprašanje z dovoljno točnostjo rešilo, strnil je Vladimir Köppen najdaljše vrste toplínskih opazovanj nekolikih mest evropskih, skupaj 1231 let obsezajočih, in našel je to-le:

XXII.

Verjetnost,

da se bode prihodnji mesec razlikoval od mnogoletnega povprečka v nasprotnem zmislu kakor tekoči mesec.

	Dcb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nvb.
Evropa	0·426	·431	·371	·381	·453	·439	·367	·365	·418	·416	·465	·417
			*					*				

Toplína in ž njo vreme sploh ima zatorej v obče mnogo manjšo izpremenljivost, kakor bi bila slučajna (0·500); toda vse leto ni jednaka. Izpremenljivost ima v letu dve najvišíni, aprila in oktobra meseca; ako je izmed njiju jeden pretopel ali prehladen, tedaj je najverjetneje, da bode majnik oziroma november nasprotno prehladen ali pretopel. Izpremenljivost ima tudi dve najmanjšíni, februvarija in julija meseca, torej v zgodnji pomladi in v sredini poletja. Takrat je verjetnost največja, da bode naslednji mesec pretopel ali prehladen, ako je februvarij oziroma julij pretopel ali prehladen. Skoro 2 proti 1 je sméti staviti, da bode takó.

Prav take razmere o izpremenljivosti in stanovitnosti kakor toplína imajo ostali vremenski činitelji: zračni tlak, veter, množina dežja, število deževnih dnij, pooblačenost nebá. Na to lehko spoznamo, kakó je nastala vera, da nekateri dnevi v leti določujejo vreme v tem zmislu, da se bode obdržalo, kakeršno je dotični dan, več ali menj naslednjih dnij (40 mučenikov, sv. Medard).

»Ljudstvo je na podlagi dasi netočnega opazovanja spoznalo, da je vreme ob nekaterih oddelkih leta menj izpremenljivo kakor v drugih, in da ima ob ónih časih nagon obdržati se, celó če je nenavadnega značaja. Takih dôb je v resnici dvoje: zgodnja pomlad, sreda poletja. To spoznanje je národ takorekoč pripel na godove ne-

katerih svetnikov in je potem dostikrat krivo rabi; kajti kakor smo videli, smeti je ob gotovih dôbah pač z vremenskega značaja daljšega časa (meseca) sklepati na bližnjo prihodnjost, ne pa s pojedinega dné.«

Opozoriti moramo, da navedena števila o verjetnosti toplínskega značaja prihodnjega meseca nikakor ne naznanjajo gotovosti, dasi števila kažejo navidezno, ali v svojih pravih vzrokih néspoznano pravilnost in zakonitost.

Preiskovali so takisto, ako letne dôbe tudi vplivajo náse na takšen način kakor meseci. Takó je Hann povprečne toplíne letnih dôb izmed 100 let 1775—1874 primerjal med seboj in našel take posledice, kakor drugi z napisovanj raznih mest.

Ako je katerakoli letna dôba izdatno pretopla ali prehladna (nad 1^0C), tedaj je verjetnost večja, da bode naslednja letna dôba tudi pretopla oziroma prehladna, kakor pa nasprotno.

Ta stanovitnost je najslabša ob prehodu zime na pomlad. Spomina vredno je, da je za zeló mrzlo ali zeló toplo zimo prišlo jednako poletje v $70^0/_0$ takih slučajev, (med 10 7krat). Od poletja pa se more le z manjšo verjetnostjo sklepati na zimo. Z veliko verjetnostjo (0·76) je smeti sklepati, da bode jesen pretopla ali prehladna, ako je poletje pretoplo ali prehladno.

Ta spoznanja so spomina vredna zlasti zató, ker imajo ljudje največ predsodek, da se mora izredni značaj katerekoli letne dôbe z nasprotnim naslednje uravnati, in torej sklepajo z mrzle zime na toplo poletje itd.

Hellmann je s 130letnih opazovanj našel v Berolinu te-le vzajemnosti:

Zmerno mili zimi	nasleduje	najverjetnejše	hladno poletje,
zeló » »	»	»	toplo »
zmerno toplemu poletju	»	»	zmerno mila zima;
zeló » »	»	»	mrzla »
zmerno mrzli zimi	»	»	hladno poletje,
zeló » »	»	»	zeló » »

Poletje se tukaj imenuje »zmerno toplo« in »zeló toplo«, ako so meseci junij, julij, avgust in september skupaj normalno toplíno presezali za 0—$3·5^0$, oziroma za 3·6—7^0; zima se imenuje »zmerno mrzla«, ako je dotična vsota razlik mesecev decembra, januvarija in februvarija bila med 0 in — 6^0, »zeló mrzla« ako je vsota presezala — 6^0.

Hellmann je tudi našel, da imajo topla poletja nagib nastopati zaporedoma, menj določen je isti pri zimah. (Konec prihodnjič.)

Nekaj o novem „svetovnem“ jeziku.

Spisal **Jožef Rakež.**[1])

I.

Móda, ljubljeno gojenče slučaja, tiranizuje vesoljno človeštvo. Vsako stoletje ima svoje mode, ki se vzdržujejo nekaj časa in zopet izginejo, ne zapustivši druzih nasledkov nego porednega smehljaja, ki igrá potomcem okrog usten, kadar se spominjajo nánje. Nekatere izmed teh mód pa se vzdržujejo dolgo časa, dà, po vsa stoletja. Spómnimo se samó astrologije, ki je iz konstelacije nebeskih zvezd prerokovala bodočnost in sleharnega človeka usodo, ali pa alhimije, ki je učila, kakó se iz navadnih snovij kuje zlató itd. Pred štiridesetimi leti je še vsa Evropa strastno premikala mize, a pozneje se je iz tega premikanja izcimil spiritizem, ki je dolgo časa ponosno nosil ošabno svojo glavó. Ni najmanjša zasluga pokojnega našega cesarjeviča Rudolfa, da nam je to sleparijo odkril in pokazal v vsi svoji drzni nagôti.

Take misli so se porajale v duši naši, ko smo v zadnjem času vedno pogosteje čuli govoriti o volapükizmu, menèč v svoji preprostosti: saj so ti — izmi itak vsi jednaki.

Naš vek, ki poraja toliko novih izumov, podaril nam je pred blizu desetimi leti nov, umetalno sestavljen jezik, ki je pod imenom »Volapük« kmalu zaslúl po vsem omikanem svetu. Stvaritelj tega jezika je nemški župnik Schleyer. Živa človeška domišljija nam je ustvarila že pred njim dosti jednakih poskusov in Volapük menda tudi ne bode zadnji svoje vrste. Takim prikaznim se nam ni smeti čuditi, kajti dandanes živí mnogo ljudij na naši zemlji, ki iz dolgega časa ne vedó kàj delati. Take bažе ljudém je Volapük posebno dobro dôšel. Ako imajo lovci, pohajači in tatovi svoj pristni jezik, zakaj bi si takega veselja ne privoščili tudi volapükisti?

Habeant sibi! Takó smo si mislili spočetka, ko smo prvikrat čitali po časnikih o tem novopečenem jeziku. Ali šum in reklama za »Volapük« nam vsak dan glasneje bije na uhó. Število njegovih privržencev rase od dné do dné. Ako smemo verjeti gorostasni reklami, priseglo jih je že nad 500.000 na to novo evangelje. Povsod se usta navljajo klubi, v katerih se Volapük sistematično neguje, izdavajo se

[1]) Predavanje v seji akad. društva »Triglav« v Gradci.

časniki, pisani v tem jeziku, dà! čuli smo že, da so nekatera železniška ravnateljstva zapovedala uradnikom svojim, naj se učé »Volapüku«, in da je visôko c. kr. ministerstvo za uk in bogočastje dovolilo, da se na visokih šolah dunajskih ta jezik poučuje v brezplačnih kurzih.

Goreči njegovi privrženci mu pripisujejo ne samó eminentno praktično in znanstveno važnost, ampak proglašajo ga brez šale za bodoči svetovni jezik. (To nam že priča ime »Volapük« = svetovni jezik.) Po njih mnenji bližajo se óni zlati časi, ko bode vse človeštvo zopet golčálo v jedni sámi govorici. Na tak navidezno preprost način bi rešili volapükisti véliko vprašanje o národnostih, ki je v sedanjem času porodilo toliko prepirov in homatij ter našemu veku dalo značajno lice.

Opravičili smo se torej po mislih svojih dovolj, ako poskusimo v nastopnih vrstah tudi slovensko občinstvo vsaj nekoliko seznaniti s tem jezikom, kateri že po dovršeni svoji sestavi zaslužuje, da ga malo natančneje pregledamo. Končno nam bodi še dovoljeno pretresovati važno vprašanje: je li v obče mogoče, da se Volapük kdàj dvigne na prestol svetovnega jezika ali ne? — V to zvrho bodemo v prvi vrsti navêli prednosti in vrline novega jezika, kakor ga nam slikajo njegovi obožavatelji in napósled njegove nedostatnosti, vse ovire in zapreke, ki po mnenji jezikoslovcev ne dopuščajo, da se ta jezik kdàj oživotvori v širšem krogu. Doslé je sevéda kolikor toliko samó na popirji!

II.

Najprej je treba, da podamo kratek načrt[1]) o sestavi »Volapüka«.

Schleyer je sestavljajoč slovnico svojo skrbno gledal na to, da se izôgne vsaki nejasnosti in dvoumnosti besed v raznih slovniških oblikah. Njegova slovnica nima nikakih izjem od glavnega pravila, katerih skoro v vsakem drugem jeziku kar mrgolí. Volapük je fonetičen jezik »par excellence«. On nima nobenih mrtvih črk. Vsaka črka, vsaka beseda se takó izgovarja, kakor je pisana. Naglás je vedno na zadnjem zlogu besede. V vseh teh ozirih je nam Volapük gotovo nedosežen vzor pravilnosti, predmet upravičenega hrepenenja za vsakega učenca, ki se učí tujemu jeziku.

Deklinacija je preprosta. Schleyer ima samó 3 sklone: genetiv, dativ in akkusativ, katere označuje s priponami —a, —e, —i,

vol (svet), vola, vole, voli.

Množini daje pripono —s

pük (jezik), püks, pükas, pükes, pükis.

[1]) Dr. Obhlidal Unterrichtsbriefe zur Erlernung des Volapük. 4. Aufl. Wien 1887.

Volapük nima člena nì spola. Ako je pa treba naznačiti prirodni spol, predstavi se dotični besedi končnica ji— ali of— za ženski, os — za srednji spol.

Med ji— in of— je nastopna razlika:

tidel (učitelj) — ji—tidel (soproga učiteljeva)
of—tidel (učiteljica).

Pridevniki se izvajajo iz samostavnikov s končnico —ik, n. pr.:

gud (dobrota), gudik (dober),

komparativu daje pripono —um, superlativu —ün

gudikum (boljši), gudikün (najboljši).

Osebna zaimena se izražajo s slôvi:

ob (jaz), ol (ti), om (on), of (ona), os (ono),

v množini s pripono —s: obs (mi), ols (vi) itd.

Števílke si je izmislil Schleyer takó-le:

bal 1, tel 2, kil 3, fol 4, lul 5, mäl 6, vel 7, jöl 8, zül 9, bals 10 je po obliki množina od bal (jeden); tels 20 itd., tum (100) je skrajšano iz lat. cen-tum.

Glagol se izvaja iz samostavnika, kateremu se pritaknejo osebni zaimki kot pripone:

löf (ljubezen), sedanjik löfob (ljubim), löfol (ljubiš),
löfom (on ljubi), löfof (ona ljubi),
löfos (ono ljubi), löfobs (ljubimo) itd.

Imperfekt se dela s predpono ä—:

klöd (vera), äklödob (credebam),
äklödol (credebas) itd.

Pretekli čas s predpono e—:

stim (čast), estimom (on je častil),

—i znači predpretekli, —o bodoči, —u preteklobodoči čas.

Trpno obliko izraža predpona pa za sedanji, pä za polupretekli, pe za pretekli čas itd. (pa—, pä—, pe—, pi—, po—, pu—).

Konjunktiv ima pripono —la:

löfob la (amem), mekom-la (faciat).

Velevnik ima pripono —öd:

gololöd (idi), penolsöd (pišite).

Nedoločnik se napravi s pripono —ön:

linön (piti), pükön (govoriti).

Nedoločnikom ostalih časov se dodá še dotična predpona.

Volapük ima tudi aorist ali durativ v tvorni in trpni obliki in sicer za vse čase. Mimo teh različnih oblik ima še množino deležnikov supinov, gerundivov itd.

Pridevniki in številniki stojé vedno za samostavniki; fat gudik (dobri oče), son telid (drugi sin), vom kil (tri gospé).

Predlogi se predstavljajo nominativu samostavnikov n. pr.: in gad (v vrtu), plo fat (za očeta); nen dom (brez domú).

Samó na vprašanje: kam? vežejo se s toživnikom: in jol (v šoli) in joli (v šolo).

Volapük ima 27 črk, med njimi 8 samoglasnikov. Pri sestavljanji besed se je Schleyer držal kolikor možno soglasniških skupin, da bi ne bile na kvar blagoglasju ali lehkoči izrekovanja. Takó je n. pr. angl. speak (govoriti) izpremenil v pük, think (misliti) v tik; temu nasproti pa je raztegnil nemški nord v nolüd, laški barba v balib.

Slôva, sestavljena od dveh ali več zlogov, skrčil je pogostoma v jednozložne; angl. garden (vrt) v gad, woman (žena) v wom, latinski peccatum (greh) v pek. — Često odstranjuje samoglasnik v prvem zlogu:

lat. animal (žival) — nim
obligatio (zaveza) — blig.

Da bi onim národom, ki v svojem jeziku nimajo nobenega r, zlasti Kitajcem nekoliko olajšal izgovarjanje Volapüka, zamenil je r pogostoma z l-om, dosledno tedaj, kedar stojí pred r-om še kak drug soglasnik.

N. pr.: angl. near (bližen) — nil
gred (pozdrav) — glid
proof (dokaz) — bluf

Leksikalni del svoje slovnice je sestavil Schleyer večinoma po angleških besedah, ki jih je sevéda skrajšal in izpremenil, kakor se mu je zdelo umestno. To se že razvidi iz gôri navédenih primerov.

finish (končati) — fin; dark (tema) — dag.

Mnoge besede so vzete tudi iz drugih jezikov n. pr.:

iz francoskega: ciel (nebó) — sil,
iz nemškega: berg (gora) — bel,
iz latinskega: cumulus (gromada) — kum,
iz grškega: nomos (zakon) — nom.

Izvajanje besed je jako preprosto. Pridevnik se napravi iz samostavnika s pripono —ik:

kop (corpus, teló) — kopik (telesen),
—il znači deminutiv: blod (brat) — blodil (bratec),
—el tvori nomina agentis: bak (peč) — bakel (pek),
—äl tvori nomina abstracta: kap (glava) — kapäl (razum).

Predpona lu— daje besedi slab pomen:

flen (prijatelj) — luflen (slab prijatelj).

III.

Iz tega kratkega in površnega načrta že lahko razvidimo, kakó spretno in kakó preprosto je sestavil Schleyer slovnico svojo. Pripravljal se je, da bi zvršil dano si nalogo, skrbneje in dljè časa, nego katerikoli njegovih prednikov; seznanil se je v to svrho tudi z značajem nekaterih jezikov, ki ne spadajo k deblu indoevropskemu. Slovnica njegova je sestavljena po jednotni osnovi, od katere nikjer ne odstopa. Stala ga je brez dvojbe baš nemalo časa, a še več truda in mišljenja. Sestava glasov in zlogov je priprosta, zlasti radi tega, ker se je na vso moč izogibal nakopičenju soglasnikov in ker njegov jezik tudi ne pozna diftongov. S tega stališča izgovarjanje res ni težavno. Je li jezik tudi takó blagoglasen, kakor trdijo privrženci njegovi, o tem izpregovorimo pozneje. Vsa sestava je pregledna ter iz učne in mnemonične strani jako ugodna; kajti jezik nima nikakih izjem od slovniških pravil. V tem oziru je vse takó dovršeno, da tudi najhujši nasprotnik ne more tajiti, da je Schleyerjeva slovnica v glavnih svojih potezah jako dosledno sestavljena.

Pripoznati moramo tudi blagi namen stvaritelja, ki je s tem svojim umotvorom hotel koristiti vesoljnemu človeštvu.

Poslušajmo, kakó Schleyer sam sodi o svojem jeziku.

Na stráni 22. svoje slovnice (Volapük 3. Aufl. Ueberlingen am Bodensee 1883) pravi: — — — »Volapük se odlikuje s takim bogastvom oblik, kakor nijeden drug jezik na svetu. — — — Kaka ugibčnost in prožnost, kako blagoglasje vlada v svetovnem jeziku!«

Na stráni 66.: — — — »Svetovni jezik ima mnogo več deležnikov (participov) nego katerikoli izmed živih in mrtvih jezikov.« — —

Stran 67.: — — — »Ta jezik spaja in združuje v sebi vse krasote in vrline, voljnost in ugibčnost, skratka vse, kar je dobrega in hvalevrednega v drugih jezikih, a zajedno je prost vsake nepravilnosti, pretiranosti, nedoumnosti in nezmisla, ki vladajo v vseh drugih jezikih.« — —

Stran 110.: — — — »Kdor je véšč Volapüku, zlahka se priučí vsakemu drugemu, živemu ali mrtvemu jeziku, katerega mu je treba.«

Je li to v istini takó, zaslužuje Volapük še veliko večje priznanje, nego je je našel doslé. V krogih laikov vzbuja res veliko zanimanje; ali kakó sodijo o njem strokovnjaki-jezikoslovci? Le prav redkokdaj čujemo, da je kje kak učenjak izprožil o njem ugodno besedo. Zgodilo se je to predlanskem v Londonu. V seji tamošnjega filološkega društva je razvijal neki dr. Furnivall mnenje, da bi bil Volapük najsposobnejši za vseobčni znanstveni jezik. Njemu je pred

kratkem pritrdil tudi univ. prof. dr. Schuchardt v Gradci, ki je v svoji brošuri »Auf Anlass des Volapük, Berlin 1888« razodel isto željo, sklicujé se na gôri navedene prednosti tega jezika. Od drugod ne čujemo nikjer prijaznega odziva. Kakó si naj tolmačimo to čudno prikazen?

IV. [1]

Večina jezikoslovcev prezira »Volapük« z nekim molčečim zaničevanjem; nekateri izmed njih pa so vročekrvnejši ter ga pobijajo na vse kriplje, očitajoč mu take nedostatnosti, ki mu naravnost zanikujejo možnost, da bode kdaj svetovni jezik. Bodi nam dovoljeno, da načrtamo njih rezko obsodbo vsaj v glavnih potezah.

Od stvaritelja svetovnega jezika moramo zahtevati, da se vsaj v nekoliki meri seznani z zakladi občega in primerjajočega jezikoslovja. Schleyer pa v istini nima nikakih pravih korenitih lingvističnih predstudij. Radi tega so sklepi in razmotrivanja, ki jih nahajamo v njegovi slovnici, vsa površna in nedopustna, ali pa naravnost napačna. Takó n. pr. imenuje različnost v pravopisu raznih glasov, naslanjajočo se na zgodovinski razvoj jezika »nered in zmešnjavo v jezikih«. Njegovo praktično znanje jezikovo, kakor tudi njegovi pojmi, tičoči se fiziologije raznih zvokov, jako so temni in neznatni; inače ne bi trdil, da slovanski jeziki zvené neprijetno in temno ter ne bi jih v tem oziru primerjal francoskemu in angleškemu jeziku.

Trdèč, da ima Volapük tako izobilje slovniških oblik na razpolaganje kakor nijeden drug jezik, Schleyer ne pozna jezikov kavkaških in uraloaltajskih, niti nima pojma o ogromnem oblikoslovnem bogastvu nekaterih jezikov indijskih in ameriških. V Volapüku se izvaja od vsake besede prilično 700 slovniških oblik. Le-to število je uprav mikroskopično proti velikanskemu bogastvu n. pr. algonkinskega jezika v severni Ameriki, v katerem se od mnogih korenòv dá izvajati nad 1,700.000 raznih oblik.

Schleyer pravi, da se je izogibal soglasnikov: r, rr, č, ng, ch, da bi olajšal izgovarjanje Volapüka romanskim národom, in národom vzhodne Azije, dalje pa tudi detetom in starcem! Moral bi vedeti, da je v obče nemogoče sestaviti svetovno abecedo, ki bi vsem národom v jednaki meri ugajala ter se prilegala glasoslovnim svojstvom njih jezikov, kajti ni niti jednega soglasnika, ki bi ga skupno imeli vsi jeziki. Takó n. pr. v nekaterih jezikih ni sledú o soglasnikih r in l

[1]) Glavne misli v tem poglavji sem posnel večinoma po koreniti razpravi, ki jo je univ. prof. C. Šercl v Odesi priobčil v prvih številkah „Světozora“ 1888 pod naslovom: »O vyznamů Volapüku«.

(hererski jezik v Afriki, dakotski v Ameriki). Mnogi jeziki nimajo r (kitajski, mehikanski, Zulu); drugi nimajo l (Japonski, Zend, peruanski, hotentotski). Razni jeziki ne poznajo čistih b, d, g v našem zmislu (staroegiptski, kitajski, mehikanski.) Drugim zopet nedostaje ustníkov m, b, p, f (n. pr. huronskemu jeziku); kajti Huronci nikoli ne zapirajo ust, kadar govoré. Za Boga! Kdo bode zatorej sestavil abecedo vsem jezikom jednako ugodno!

Schleyer proglaša svoj jezik najblagoglasnejšim mimo vseh drugih. Blagoglasje je jako temán in časih docela subjektiven pojem. Kateri národ ne zmatra svoje govorice za blagoglasno? Z objektivnega stališča moremo vse, kar se v kateremkoli jeziku izgovarja s čistim národnim naglasom in v značaji dotičnega idioma, z vso pravico imenovati blagoglasno. A jako težko, dà! skoraj nemogoče je, obvarovati se subjektivnih predsodkov, kadar nam je soditi o blagoglasji tujega nam jezika. V tem oziru se bosta težko dva človeka popolnoma strinjala.

In vender napravi Volapük na vsakoga, kdor se je le nekoliko pečal s tujimi jeziki, zlasti pa na primerjajočega jezikoslovca nekov neprijeten, časih celó smešen vtisek. Iz sleharnega stavka nam veje nasproti njegov zgolj mehanični ustroj. Ali se morebiti prilegajo le-ti stavki našemu ušesu?

Kiplad binom bani baneif obik? (Kje je moja britev?)
Nu obi obalibelob. (Jaz se bodem sedaj obril.)
Dlinolöd kelos leklülik! (Pij, kar je čisto!)
Ko din kimik kanob dünon onse? (S čim Vam morem služiti?)

Komu prijajo take glasovne skupine? Taki stavki, katerih ima Volapük v ogromnem izobilji na razpolaganje, so naravnost protivni jezikovnemu čutu sleharnega človeka, ker nimajo niti najmanjšega ritma niti pravega sklada v zvokih.

Iz navedenih primerov je tudi razvidno, kakó dolge in kakó spletene so nekatere slovniške oblike. — Oblikoslovno bogastvo nikakor ni glavni in končni smoter, do katerega hočejo dospeti kulturni jeziki. Schleyer ignorira zgodovinski razvoj vseh živih jezikov, inače bi moral vedeti, da vsak jezik v svojem razvitji prehaja od zloženih besed do vedno preprostejših. Čimbolj se kak jezik razvija, tem preprostejše in krajše so njegove slovniške oblike. Kulturni národje so potrebovali mnoga tisočletja, da so v neutrudnem duševnem delovanji dospeli do tega cilja. Schleyer pa nam hoče s svojim jezikom, ki ima takó ogromno število zloženih oblik, zopet usiljevati óno zastarelo dôbo, katero so kulturni národje že zdavna prebili.

Ako on misli, da bi se različni naródje v istini mogli in hoteli priučiti Volapüku, nima pojma o velikanskem vplivu, ki ga ima slovnica na jezik. Kajti prava slovnica ima svoje življenje le v jeziku samem. Jezik si je ustvaril slovnico, a ne slovnica jezika. Vsak národ si polagoma in samostalno razvija jezik ter mu po svojem ukusu ustvarja in izpreminja slovniška pravila. — Afrikanski zamorci, odvedeni sužnji v Ameriko, pozabili so polagoma vse besede svoje materinščine in se priučili jeziku svojih gospodarjev. A slovnico svojega idioma so ohranili neporušeno brez izpremembe ter nji prispodabljali besede tujega jezika. Slovnica Volapüka je torej že sama na sebi največja zapreka, da se tá jezik razširi.

Slovar, ki ga je Schleyer doslé sestavil, šteje nekaj čez 10.000 besed. A on ga namerava še izdatno pomnožiti. Čemu taka mnóžica izrazov? — Svetovni jezik utegne jedino k temu pripomoči, da bi se raznojezični naródje mogli sporazumeti v najnujnejših potrebah. Volapük more biti samó nek surogat, a nikakor se mu ni sméti polastiti pravice in naziva samostalnega jezika s samostalno literaturo. Čemu torej toliko besed? Tisoč bi jih zadoščalo popolnoma. Mnogi jeziki jih nimajo niti primeroma toliko, a vender ustrezajo vsem potrebam.

V.

Ako bi se tudi Volapük v istini dvignil na prestol svetovnega jezika, ne mogel bi se v tej podobi vzdržavati dolgo časa.

Recimo, da bi vsi naródje soglasno sklenili, da proglasé Volapük za svoj jezik; recimo, da se vsi naródje naučé temu jeziku ter ga negujejo v velikih mednárodnih shodih. Kaj bi se izcimilo iz tega?

Volapük bi se moral čisto dosledno upokóriti ónim zakonom, katerim se morajo uklanjati ostali živi jeziki. V vsakem naródu bi se izpreminjal sčasoma po značaji prejšnjega jezika; v vsakem naródu bi učakal različne izpremembe. Kajti izpremememba je neizogibni pogoj vsakega živega jezika. Kakšno lice bi imel Volapük recimo v 50 letih? — Vsak národ bi ga kolikor toliko privadil in pristrojil svojemu izgovarjanju; Angleži bi ga izpremenili po svoji navadi in po svoji skladni razvrstitvi, Kitajci brez dvojbe takisto itd. Vsak národ bode govoril Volapük, kakor njemu ljubo, in imeli bodemo toliko raznih razrečij Volapüka, kolikor je samostalnih naródov. Sčasoma bi nastajale te razlike značajnejše in dospeli bi do te stopinje, da bi se naródje zopet ne mogli sporazumeti. — Take nasledke bi moral imeti organični razvoj Volapüka ali pa kateregakoli drugega umetalno ustrojenega jezika.

Svetovni jezik je torej za človeštvo nedosežen idejal. Ako bi bilo sploh mogoče tá idejal uresničiti, ne mogel bi Volapük postati svetovni jezik, ampak samó kak živ, do vrhunca razvit in zeló razširjen jezik, ki je poleg tega tudi v slovniškem oziru kolikor môči preprost. Izmed denašnjih jezikov mogla bi nastopiti kot kandidata za svetovni prestol jedina dva: jezik angleški in kitajski.

Angleški jezik, ki se odlikuje s svojo klasično slovniško preprostôto, ki je od vseh jezikov po zemlji najrazširjenejši in ima najznaminitejše slovstvo na svetu. Angleščina se razširja povsod bolj in bolj; govorí se v vseh delih svetá; v Angliji, v severni Ameriki, v južni Afriki in Aziji, takisto v Avstraliji je angleški gospodujoči jezik. Mornarji vseh naródov pripoznavajo njegovo važnost ter se mu učé.

Za svetovni jezik še ugodnejši nego angleški, bil bi jezik kitajski. — Mi Evropejci imamo še dandanes dosti zastarelih predsodkov do prebivalcev »osrednje države« in sploh do vsega, kar je kitajskega. A njih jezik poznamo jedva po imeni. Kitajski jezik govorí nad 400 milijonov, torej skoro dve petini vsega ljudstva na zemlji. S takó skromnimi in neznatnimi pomočki noben jezik ni dosegel toliko ogromnih uspehov. Kitajski jezik nam je zgovorna priča o dosedaj neobični zavednosti in sposobnosti tega naróda. On nima prave slovnice v našem zmislu, a tudi nikjer sledú o katerikoli nepravilnosti. Kitajski jezik je vzor dovršenega, nad mero preprostega in čistega jezika. Pri čudoviti trdovratnosti, s katero Kitajec povsod gojí národnost in govor svoj, pri ogromni plodnosti in ekspansivnosti naróda moremo kitajskemu jeziku prerokovati cvetočo bodočnost.

Prihaja nam končno na misel vprašanje: bi li v istini jeden sam jezik bil dobrodejstvo za vse človeštvo? Tak jezik bi imel brez dvojbe veliko praktično vrednost in važnost; ali duševno življenje in kulturni napredek človeških generacij bi se razvila gotovo počasneje in v slabši meri nego pri različnosti govora. Čudovita in ogromna mnóžica glasov, besed, slovniških in sintaktičnih posebnostij so gotovo najlepši pojavi, najkrasnejše strani v knjigi človeške prosvete. Jeziki so najstarejši spomeníki kulture naše, najzgovornejše priče o razvoji in napredku človeštva in sicer še tam, kjer nedostaje več nobenega drugega spomina o dejanjih dotičnega naróda. Naš kulturni razvoj je radi tega težko dostojno oceniti, ker so k njemu pripomogli različni naródje, vsak po svoji sposobnosti in nadarjenosti.

Ko bi bil samó jeden jezik na svetu, oplenilo bi se človeštvo svojega največjega in najplemenitejšega krasú. Vsak národ izraža jedno in isto misel na drug način, v drugi podobi. Ta razlika v izrazih,

upodabljanju in množici idej bi utonila v mrtvi jednoličnosti. Komur različnost jezikov ni po godu, podoben je pač zvezdogledu, ki se jezí o tem, da vsemir spaja v sebi tako ogromno število nebeskih teles — podoben je botaniku, katerega mrzí nepregledna pestra mnóžica rastlin na zemlji. Priroda nikjer ne dopušča jednoličnosti, naopak povsod vzdržuje različnost; kajti samó v vednem nepretrganem bóji raznih življev, iz zmage močnejšega nad slabejšim utegne se izcimiti tó, kar vodi k prospehu in napredku celôte.

Ako bi naródje sprejeli umeten jezik, samovoljno sestavljen od jednega človeka za normo, za pomoček vzajemnega sporazumljenja, ako bi takemu jeziku dali pravico in naslov svetovnega jezika, pregrešili bi se proti zgodovinskemu razvoju svojih jezikov, proti svojemu kulturnemu življenju, proti človeški prirodi, a končno proti zdravemu razumu. Kar so si naródje sestavljali skozi mnoga tisočletja, v čemer so neutrudno delovale neštevilne generacije, tega ni môči nadomestiti v podobi surogata s površnim umetalnim ustrojem, izmišljenim od pojedinca, ki nas spominja suknje, skrpane od neštevilnih koscev razne velikosti in bôje.

Vzdihi.

6.

Meni strto srce
Skoraj biti jenja;
Konec bo veselja,
Konec i trpljenja.

Mala me peščica
K grobu bo spremljala,
A jedina mati
Za menoj jokala.

Oh, ne plakaj, mati,
Po 'zgubljenem sini,
Saj gomila hladna
Naju spet zjedini!

7.

Nebo potemnelo,
Zemlja bo se stresla,
I nevihta silna
Vse v nered raznesla.

Padali prestoli,
Cerkev se rušila,
A v potocih bo se
Krv človeška lila.

Ko vse to na zemlji
Bode se gajalo,
Meni pa se v grobu
Mirno bo sanjalo!

8.

Kam se, kam drvite,
Vzburjeni narodi!
Ta vas pot prekleta
V temno brezdno vodi.

Brat daj roko bratu
I sosed sosedu;
Delajte vzajemno,
A po starem redu.

Vse zaman, oh, Bože!
Moj je glas puščave,
A domovje zemlja
Teme in zmešnjave!

9.

Oče ti nebeški,
Dobri, milostivi,
Oče stvari vsaki,
Živi in neživi!

Ti, ki si postavil
V solzno nas dolino,
Potujoče v srečno
Daljno domovino,

O smiluj se vender
Rev, vpijočih k tebi,
Daj jim v kratkem večni
Vživat' mir na nebi!

Zamejski.

Luči.

Spisal **Anton Funtek.**

IV.

Poročni oltar, ženin, nevesta . . . Duhovnik je zvezal roki, prisega sklenila srci. Zlat prstan se leskeče na rokah, čista sreča v očéh. Luči goré veselo, dih božji plava blagoslavljaje po zraku; s sklonjeno glavo stojí nevesta, ali slovesna čustva ji dvigajo srcé . . .

Prišel je torej usodni hip, bridak in vender takó vesel! Zaprla so se vrata deviške svobode; iz svetá neskrbne mladosti je stopila v življenje polno skrbij, a polno tudi veselja. Nevesta, blagost ti! Kakor bi bilo včeraj, takó živo se spominjaš blaženega hipa, ko si prvič zrla nánj, ki ti bode spremník v bodočih dnéh; óno nepopisno veselje ti polni tudi sedaj dušo, ali sedaj ga posvečuje slovesnost trenutja; kakor rahla solza ti trepeče v očéh. Kakó bi ne zrla nazaj, kakó bi ne zrla tudi naprej? Mirno domovanje, kjer si vzrasla, oklepalo je svet za sé; tod je pila duša tvoja čisto ljubezen blagih ljudij; samó tem je bilo odprto domovanje. In zláto solnce je svetilo v tvojo mladost; če se je hipoma pokazala meglica, zatemniti ni mogla obzorja in razpršila se je hitro, kakor je prišla. Z zlatimi spomini ostavljaš domačo hišo, blagoslov očetov in máterin te spremlja v novi dom. Ta dišeči venec, ki ovija glavo tvojo, kropile so máterine solzé; drhteča roka sive žene ga je pripela na zlate lasé, bleda ustna očetova so molila svoj blagoslov nad njim . . . Ljubila boš ti plemeniti bitji, dokler boš dihala, ali srčno boš ljubila tudi njega, čegar roka sedaj počiva v tvoji. Blagost ti! Samó jeden pogled v té resne njegove očí — vso prihodnjo svojo srečo čitaš iz njih! In dičen sèn se poraja v tvoji duši: miren, prijazen dom gledaš pred seboj, cvetoča žena vlada v njem, mila deca ga oživlja. Zdajci čuješ stopinje, vrata se odpró: on, soprog, oče, prestopi prag, vesel pozdrav mu zvení naproti, ljubeče roké se mu privijajo . . . Iskren poljub mu dahneš na čelo, in hipoma se mu zgladijo temne gubé — posledice trudapolnega bôja za žitje, hipoma se zjasní okó, katero je zrlo kakor v tenki megli . . .

Blagost ti! Zlat je ta sèn pred oltarjem zlatim, in zláta bode resnica! Kdor sanja takó, moli nevedé: nehotoma se dviga srce v nadzemeljske prostore, iskreno prosé, da nebó blagoslovi prisego zve-

stosti. — Z dveh srčnih oltarjev puhtí molitev pred stol božji . . . Usliši jo, dobrotni Bog! Ne dàj, da bi ugasnile luči srčne, ne dàj, da bi v viharji zamrla molitev! . . .

V.

Solnce tone, mrak zavija zemljo. Iz visokih poslopij se vračajo delavci; ogenj je ugasnil na ognjiščih, mogočni stroji mirujejo; lehkoten oblaček plava nad začrnelimi dimniki. Teló je utrujeno, utrujen tudi duh. Domá čaka družina reditelja; svetle luči se užigajo po skromnih prostorih; preprosta večerja stojí na mizi.

Pač si jo zaslužil, zagoreli mož, ki tu po stranski poti stopaš domóv! Delal si od ranega jutra do poznega mraka, da si priboriš svoj kruh. Delal z bolečimi rokami, potnim čelom. Vsakomur moreš ponosno pogledati v obraz: trd je kruh ali pošten; kar uživaš, to je tvoje; življenje je tebi neprestano delo; delal si, odkar se zavedaš, delal boš, dokler ne izdihneš duše. Roké so trde, žuljave; v domovanji tvojem se ne košati bogastvo, niti blagostanja ni — kakó pač je ubožna hišica, kjer je bival oče, kjer stanuješ sam! Zaslužek toliko da za vsakdanje potrebe, privoščiti si ne moreš dosti, ali pošten si, težkega madeža ni na tvojem življenji. In té roké, pač so črne od prahú, ali čiste so kakor roké nedolžnega deteta, in kakor okó nedolžnega deteta, takó zrè tvoje okó. Tvoje poštenje, ponos tvoj! . . .

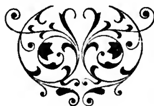
Dospel je v svojo hišico in prižgal skromno svetilko. Siromašen dom, kakeršnega ima samoten, ubožen človek. Miza, stol, omara, postelj . . . Nikogar, da bi mu iztegnil roko v pozdrav, da bi ga čakal pri vrátih. Drugod ni takó, drugod čakajo otroci, žena. In bodi lice še takó temno, v domačem krogu se zjasní. In tisti črv, ki gloje srce, miruje za hip: v domačem krogu pozabljajo tovariši, da so delavci, sužnji neizprosne močí denarne, v domačem krogu je delavec človek, oče, soprog, reditelj družini. Tu je njegov dom, tu je gospodar on, ki mora po dnevi služiti drugemu gospodarju, da sam ne vé, čemú . . .

Da sam ne vé, čemú? O, tovariši, katere gleda v mislih samotni mož, óni vedo, čemú služijo! Jedna sama misel vodi njih delovanje, misel, da niso sami na svetu, da se izteza po dvoje, četvero ali tudi več rok po črnem kruhu, katerega jim režejo. In samotni delavec vé, da ta misel ni tožna, nego da krepí, podvaja telesne močí, da se roka, katera se je povesila za jeden, dva hipa, s ponovljeno silo iztegne po delu — ali ni že opažal tovarišev v delavnici? Ali ni videl, kakó

so delali, da se je moral čuditi tej neizcrpni môči telesa in duhá; ali ni slišal, kakó bodre pesmi so zvenele z bradatih ust, kakor bi nihče ne znal, da je delavec le mrtvo orodje, katero oživlja drug, srečnejši človek prav s tem, da mu odkazuje in odločuje področje? Videl jih je, slišal tudi in pozabil samega sebe med njimi, pozabil, da je sam na svetu, takó sam, da bi se razjokal po detinski . . . Ta ima obitelj, óni sivolaso mater, katero mora živíti, ta dela, da nedoraslim bratom, sestram lajša življenje . . . on nima nikogar! Če danes prestane z delom, nihče ne bode imel škode, in če danes prične delati s podvojeno močjo, nikomur ne bode dobička . . . Toda bilo je nekdaj, ko je o svojem veselji, skrbéh in upih svojih govoril dragemu bitju, ko je hotel zgraditi sam svoje ognjišče. Ali to bitje je videl na smrtni postelji, položil v grob. Kakó da sam ni umrl tedaj, tega ne vé. Vender če mu ni umrlo teló, če mu ni zdvojila duša, umrlo mu je veselje — drug človek je vstal z jadne gomile, kamor je položil najdražje, kar je imel na svetu . . . Okrog usten se mu je usekala bridka poteza, kakeršne ni bilo doslej, žalost mu je obsénčila čelo, kakor še nikdar. Ostal je sam in ostal bode sam s strtim svojim življenjem. Niti veselih mladostnih spominov ne pozná, iz katerih bi srkal novih močij v moški dôbi — nič, vse temno, uboštvo je gledal vsekdar in zgodaj že čutil skrbí, kakeršnih ne čutijo drugi, ki se rodé na blazinah. Zdaj živí samó, da dela, ali bolje, dela samó, da živí, in kadar dojde dôba, ko ne bode mogel iztegniti rok, ko bodo opešale mišice, tedaj se prične — ne, ni da bi mislil na to! In vender: pride tudi tista dôba, in napósled dojde hip, ko se zapró utrujene očí, ko mu drugi sklenejo otrple roké na prsih in potisnejo križec med njé — tedaj se zaprè delavnica, delo prestane in pokoj bode, večen pokoj . . . Ležal bode mehko v črni zemlji, kakor bi ne bil nikdar izkusil bridkosti življenja, mehko kakor bogatin, kateremu je posojal močí ter mu s trdimi rokami postiljal mehke blazine . . .

Ali večni sodnik bo sodil bogatina in siromaka! In pregledal bode obé življenji, in sodba bo pravična . . .

Kajti: delo — ponos, delu bodi plačilo!

Naša potovka.

Spisal **Velimir.**

Ta ženíca! Nikdar ni bila ugnana. Vedno je bila na cesti kakor kamen. Črtálo časa ji je sicer zarezalo že dokaj brâzd po velem lici, ali za hitrost in hójo se je še skusila z vsako deklico. Kar naslonila se je na drog svojega vozička in pot se ji je odsedala, da je bilo kàj! Res je časih zadela z nogo ob kak nepoklican kamen, da bi se bile kmalu iskre pokazale. Videla ni že takó dobro, kakor v prejšnjih letih. Pa če je tudi počénila na tla, popihala je malo zadeti prst kakor otroci in spet se je pobrala in hitela dalje, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Pobrala se je lahko, ker ni bila velika, pa živôtna tudi ne. Z jedno roko je držala drog vozičkov, z drugo navadno môlek, če ni bilo po zimi. Kadar je mrazilo, takrat je imela na jedni roki velikansko rokavíco, drugo pa je tiščala za beli kožúšek. Molila je rada in obilo; grehi nje mladosti so ji večkrat pogrevali dušo. Sina in hčer je imela.

Zgovorna pa je bila, zgovorna! To bi vam bila časih ves dan čenčala, če bi jo bili hoteli poslušati. Saj je tudi marsikaj védela. Po svetu se zgodí toliko čudnih rečij in čudovite rečí ljudje vselej radi poslušajo, četudi vsekdar ne verjamejo. Vender naša ženíca ni ravno legala. In če je, tedaj ni nikomur nič škodovalo, kakor je sáma večkrat rekla. Ako pa so njo drugi nalegali, za to, se vé, ona ni bila odgovorna. In v mestu, kjer se vedno kàj novega vidi in sliši! Pri nas — daleč v kraji — sliši se navadno le takrat kàj novega, kadar birìč kàj pové ob nedeljah po službi božji. Pošte pa takrat pri nas še ni bilo in brzojava še menj. Toda naša ženíca je vselej kàj novega prinesla iz mesta. Plehánovim pozdrav od študenta, Tičkovi Máni pozdrav od nje Toneta, ki je bil pri vojakih, Kléčevi Urši pozdrav od hčere, ki služi v mestu, Kočarjevemu Martínu »numare« na Gradec ali Trst, Rókcu žitno ceno, Kraševčevi Jeri, kaj so pridigovali pri frančiškanih ob porcijunkuli, Mákovi materi kofkà in cukra, Jerébovi Marijáni šivank in sukanca, Sohárjevi Lojzi novo ruto, Mérovcu tobaka v »klobasah«, Tépkovčevemu Janezu tobaka »soldaškega«, Travnarju novo koso, Mérniku novo ôslo, Kúkovki címeta in lorbarja, gospodu učeniku novih nót, tablic, peres, sešitkov itd., gospodu župniku časnikov, kako pisemce itd. itd.

Takega in mnogo drugega jednakega je donašala iz mesta. Kajpada se je oglašala spotoma tudi po drugih vaséh, koder je imela

svoje »kunte«. In vse to je devala v svoj košèk, dokler ga je mogla nositi. Ko pa si je napravila voziček, pospravljala je vse naročeno in nenaročeno v voziček. In menite, da je imela tudi kakšen zapisnik? O ne, vse je imela v svoji glavi in kar in kolikor so ji naročili, vse je natančno opravila. Zanesljiva je res bila. Le časih se ji je malo zmêdlo, kadar so ji po prodajalnicah v mestu ponujali preveč slívovke. Malo slívovčice je rada spustila na suhi jezik. »Oh, kakó to človeka v drôbu pogreje, posebno po zimi!« rekala je.

In plačilo? Z malim je bila zadovoljna. V tej hiši je dobila za tó malo kosílca, tam spet malo južine, tu málice, tam kos kruha, tu polič pšena, tam polič moke, tu malo zabélice, tam kako suho kráčico, tu polič ječmenčka, tam hlebček itd. In takó je žena prinesla ali pripeljala toliko domóv, kolikor je prinesla ali pripeljala iz mesta.

To je bila torej naša potovka!

Godeževega Janeza je tudi najbrž malokdo poznal. V svojih mladih letih je hodil nekaj v šolo. Ali častihlepen ni bil. Med součenci svojimi je bil vselej bolj pri zadnjih. »Da se človek le vsako leto jedenkrat premakne, pa je dobro,« mislil si je Janez. Vender mu je nekoč izpodletelo, da je obtičal tam, koder je bil vse leto. »Take učenosti je že dosti,« dejal je oče in Janez je obesil šolo na kòl.

Približa se mu čas, da se prvikrat pokaže gospóski, je li sposoben za vojaško »kanístro«? Bil je sposoben. Za tri leta so ga uteknili v vojaške hlače.

In zdaj vam je bil hipno ves drugačen človek. Prišel je od vojakov. Tri zvezde je imel na vsaki stráni dolgega vratú in še zláto porto pod njimi. Peró je znal dobro sukati in še kakšen paragraf je časih privlekel na dan. Takisto je svojega dopisnika dobila naša vas. Ljudje pa so imeli strah pred Janezom; kajti kdor se mu zameri, pride v tiste »novice«, ki jih gospod fajmošter dobivajo.

Tudi nekaj denarja si je bil Janez prihranil pri vojakih. Brat pa mu je odštel izgovorjeno dóto.

Kmalu kupi kos vrta od lastníka, ki je imel svoje pohištvo ravno nasproti farne cerkve. Na tem prostoru si zgradí skromno hišico, ki je imela vrata in okno, kakor nobena druga hiša. V oknu se je videlo vse táko, kar je vozila potovka iz mesta, in še mnogo drugega lepšega. Ljudje so kar zijali, kaj to pomeni? In zdaj pa si mislite še izgovornega Janeza! »O, to vam je govoril, kakor bi voda tekla,« rekali so možje. Ženske so rekale: »Ta ima namazan jeziček, ta!« Deklíči pa: »To govorí, kakor bi róžice sadíl.« —

Janez je imel vedno dosti kupovalcev, zlasti ob nedeljah. In čemu bi tudi ljudje ne kupovali pri njem? Saj je bil Janez domačin, postregel je rad, predrag ni bil, oduren tudi ne. Sovražnika ni imel nobenega, jedino potovka — ni ga mogla videti živega. Kakó tudi? Saj ji je pobral malone vse domače »kunte«. To je bolélo staro ženíco. Toliko let je prenašala košèk po cesti, zdaj pa ji je nagloma neprijazna usoda potrla vse upanje. O, pač! Še je migala po beli cesti in hodila svoj stari pot v mesto. Tožila pa je vender o slabem zaslužku in vzdihovala po boljših starih časih. Svoje dni se je še kàj zaslužilo, svoje dni, a zdaj se je obrnilo koló sreče.

— »Mati, pridite k meni, pridite, kaj se boste ubijali na stara leta s tem pôslom? Saj vidite da ni nič, odkar je prišel ta Godeževi Janez od vojakov.« Takó je govorila potovki nje hčí, ki se je pred leti primožíla na neko bajto v vasi.

— »Ne odneham pa ne, dokler bom mogla laziti.«

— »Pa ne, če nečete!«

In pogovor je bil pri kraji.

Potovka je hodila svojo pot, kakor nekdaj. Premišljevala pa je mnogo, kakó bi jedno zagodla Godeževemu Janezu? Vedno je iskala, da bi našla pri njem kàj napačnega.

Kmalu se ji posreči. Novi prodajalničar je točil namreč tudi žganje. Ker je bil dacar daleč od naše vasí, natočil je Janez lahko marsikako mérico takó pod roko. Potovki se je obraz žaril od veselja.

Vender je splavalo nje upanje po vôdi. Dacar ni mogel najti ničesar nezakonitega.

Nekaj časa potlej dobí potovka novo snov za tožbo. Zatoži Janeza pri gospodu župniku, da toči med službo božjo ob nedeljah.

Ali tudi iz farovža odide z dolgim nosom. Potovkin sin France je bil jeden glavnih vsakdanjih gôstov Janezovih.

— »Najprej pomêti pred svojim pragom«, odgovorí ji gospod župnik.

Kajpada je potovka kregala svojega sina, prišedši domóv. A bilo je že prepozno. Navada je železna srajca.

Janez pa vender ni več točil med službo božjo, ker se je bal gospoda župnika. In če se zameri gospodu župniku, zameri se tudi ljudem. To je Janez dobro védel.

V tretje gre rado. Potovka gre še jedenkrat pozneje h gospodu župniku. In takrat je šla z veselim licem iz farovža.

To je pa bilo takó-le:

O dekli, ki je služila pri Janezi, šla je slaba govorica na okrog. In ta slaba govorica se je raznesla tudi o Janezu

Nekega dné stopa Godežev Janez jako hitro iz farovža. Lica mu žehté, kakor bi jih bil grèl pri ognjišči.

Drugi dan pa je odšla dekla iz hiše njegove k staršem svojim.

Šest tednov potem se spet povrne. A vrnitev, ta je bila vsa drugačna, kakor slovó pred šestimi tedni. Venček je imela Uršika na glavi in porócni prstan na prstanci. Dekla je bila odšla, nevesta se je vračala. In spet se je vozilo vse po starem kolovozu, kakor nekdaj. Le potovki ni bilo prijetno pri srci. Ona si je to stvar mislila vse drugače.

Prišla je volitev v občinski zástop. Godeževega Janeza so izvolili za prvega svetovalca. Nekateri možje so zmajevali z glavo, nekateri pa so dejali: »On nam bode priskrbel pošto in telegraf.« Gospod župnik ni imel ničesar zoper novo volitev, župan tudi ne, ker je bil spet izvoljen, le prejšnji prvi svetovalec je zabavljal na Janeza in drugi so klicali za njim. Potovka pa je o tem le toliko vedela, da so Janeza potrdili za »možá«.

— »Oh, pa takega-le volijo za možá, ki nima ničesar drugega moškega na sebi kakor hlače. Kaj se bo ták-le potegnil za kmeta, ki se zmerom s škrijci shaja! Še ob véro nas bo pripravil. Saj je sam takó nič nima. O copernicah pravi, da jih še ni ne. Mene pa zmerja s copernico. Nekoč je še celó rekel, da si upa vse tiste »kugljice« snesti, kakor jih imajo gospod fajmošter, da jih dajó bolnikom. . . . O, jaz bi mu že pokazala temu oderuhu, če bi imela kàj besede!«

Komaj izgovorí potovka na zéljniku te besede Lukčevi Mini, kar se oglasi za hrbtom Godežev Janez:

— »Kaj bodete pokazali, mati! A — a??«

Potovka se takó ustraši, da ji sapa zastane, Mini pa pade zéljna glava iz rok v rázor. Ali Janez ni bil sam. Dva druga možá sta bila ž njim.

— »Kàj ne, vidva sta slišala, kaj je govorila potovka?«

— »Slišala.«

— »Dobro«, reče Janez in vsi odidejo.

Dva tedna pozneje sta imela Janez in potovka »dan«. Potovko so obsodili na pet goldinarjev.

In od takrat je imel Godežev Janez mir pred potovko.

Potovkin fant pa je rad zahajal k Janezu. Znanca sta bila še izza mladih let. In Francetovo grlo ni bilo nikdar dosti mokro. Žganjčè

je imel takó rad, kakor ne vem kaj. Bil je priden delavec, ali služiti ni mogel. Teden ali dva je vztrpel, dokler je imel kačo v žepu. Kakor hitro pa je čutil kak drobíž, naselil se je v Janezovi pivnici. Godež ga vzame napósled k sebi, da mu je delal za žganje.

Omožena sestra je umrla med tem časom. Stara potovka pa se je postarala še bolj. Napósled ji noge popolnoma odpovedó.

— »Da bi bil France za kàj, kakó lahko bi zdaj on opravljal moj pôsel. Takó pa ni nič ž njim. Stradati bodeva morala oba na starost. Ali je meni tega treba? In Lenka bi lahko še zdaj živela, da ni vzela tega neusmiljenega dedca! Oh, kam smo prišli?«

In jokati je začela stara ženíca. Ni ga imela človeka, ki bi ji porahljal blazinico starega življenja. S tujimi ljudmí je pa taka težava. France ji je že še postregel, kolikor je znal in mogel. Ali okorna moška roka, ta ne zna takó postreči kakor ženska. Oh, Lenka, Lenka! Zakaj si morala prej umreti?

Zjutraj je France nanesel starki vse potrebno, ali čez dan ga ni videla nikdar. Kdo pa naj bi sedèl v pivnici, če bode on domá čepel?

Le mlada Godeževka se je časih prikazala na pragu z roko pod predpásnikom.

— »Bog ti povrni, Uršica! Jaz ti ne morem.« Usmiljenega srca je bila mlada Godeževka in krivico je rada pozabila.

— »France, kaj bo, kaj bo z menoj?«

— »I, kaj bo, umrli boste,« odgovorí France hladnokrvno svoji materi zvečer, polagaje težko glavo na klop pri pêči.

Takoj zaspí trdo.

Starka pa le tarna in vzdihuje na postelji.

— »France, kaj ko bi šel ti še jedenkrat po gospoda?«

Ali France spí in leží kakor tnála. Prešibek je bil glas starkin . . .

— »Lenka, brž pridi, da grem. Solnce je že nizko . . . Drugače še do prve vasi ne pridem danes.«

Mlada Godeževka je stala na pragu. Ženíca je že ni poznala. Mislila je, da je Lenka, in naganjala jo je, da napravi voziček za v mesto.

— »Mati, kaj bi radi?«

Na milo vprašanje Godeževkino zavé se žena.

— »Gospoda bi rada. Kje pa je France?«

Mlada gospodinja predrami Franceta in pošlje ga po gospoda župnika. Sáma pa hitro pospravi in počedi po hiši, prižgè luč in postavi razpélo na mizo . . .

Gospod župnik prihití z Najsvetejšim. Svetíli so vso noč stari potovki. Šele zjutraj, ko solnce spustí žarke svoje skozi okno, preseli se potovka v večnost.

Pokopali so jo čedno s sveto mašo in libero. In ko je bila osmína po rajni potovki, pride sam Godežev Janez v farovž in plača pogrébščino za rajnko.

Bajto in vrtíček je kupil Godež od Franceta. France pa je ostal pri njem, delal in pil, dokler se ni zdelal in spil . . .

Gajbija, turški prerok.

Spisal **J. Steklasa.**

Ko sem bil leta 1876. prestavljen iz prijaznega Karlovca na gimnazijo v Požego v Slavoniji, bilo mi je potovati od Siska po Savi do Stare Gradiške. Takrat še ni bila železnica izpeljana do Nove Gradiške, od koder se more zdaj dospeti v Požego lahko v treh urah na dobrih konjih, ker ceste so v požeški županiji še precèj dobre, dočim je pot od Stare do Nove Gradiške strašno slaba. Od Jasenovca, prve parobrodske postaje pod Siskom, imeli smo takrat na desno še turško mejo, namreč bosensko. Na našem parobrodu je vihrala bela zastava radi nemirov, ki so bili takrat v Bosni. Na turški meji se je videlo ob savski obali na mnogih mestih požganih čardakov in mostov, ki so žalostni svedoci ravno minule revolucije nam dokazovali, da je Turška dozrela že zdavnaj, in da národ komaj čaka odrešenja. Pokazali so nam tudi mesto, kjer je bila vstaška četa v Savo zagnana ter vsa pokončana. Tedaj samó žalostni spomini na vsem poti!

Ko pridemo v Staro Gradiško brez vsake nezgode, izstopim hitro s svojo prtljago prvič v svojem življenju na slavonsko zemljo. Čudni občutki so me obvzeli, ko sem stal na obali široke Save ter gledal preko v sosedno Bosno, ki je bila pred dohodom Turkov takó blagoslovljena zemlja. In Slavonija? Ta klasična zemlja, kjer so za Rimljanov cvetela tolika mesta, kjer je bila kultura na takó visoki stopinji, da se je denašnja požeška dolina zvala »zláta«, kajti bilo je vse krasno obdelano in gosto naseljeno! Celó nekoliko cesarjev je dala ta zemlja Rimu. In kakó ni zopet za selitve národov vse propalo ter se je morala novič krščanska kultura razviti, kar je krasno

vspelo, čim so se Sloveni tukaj naselili. Ali vse to ni trajalo dolgo. Po padu Bosne (l. 1463.) pride vrsta tudi na Slavonijo, ki je prišla vsa v roke Turkom vsled Dunajskega ugovora (l. 1529.) ter ostala njih do Karlovškega mirú (l. 1699.). Tedaj je vzdihovala pod turškim jarmom skoraj 200 let. Kar je bilo blagostanja v zemlji, pokončali so ga Turki in zemlja si ni mogla navzlic skrbni vladi avstrijanski še do dandanes pomoči, kajti takó strašne so posledice turške uprave, da se ne dadó niti skoz stoletja odstraniti. Pa naj še kdo trdi, da ima Turška životno snago, kakor se je trdilo ravno v tistih letih v taboru naših protivnikov. Turška je živela, živí in bode morda še nekaj časa živela le o zavisti diplomatov, brez te podpore bila bi že zdavnaj propala.

Stara Gradiška je skromna trdnjavica na obali Save naproti Turški Gradiški ali Brebiru. V trdnjavici so samó vojaške zgradbe. Ker je bila trdnjava premajhna za druge prebivalce razven posadke, naselil se je národ v bližini v štirih vaseh, ki se imenujejo še dandanes po mestu: Gorenji varoš, Dolenji varoš, Novi varoš in Uskoci. Ta zadnja vas je naseljena po Bošnjacih, ki so pribežali čez Savo. Trdnjavica je neznatna ali dobro vzdržana, dočim je nasprotna turška bila takrat sama podrtija, kolikor se je moglo čez Savo videti. Ker sem imel dovolj časa, pregledal sem ves kraj in tudi trdnjavico. Pri tej priliki sem slišal prvič o turškem preroku Gajbiji. Ko sem se odpravil namreč od savske obale v trdnjavico, spazim pri vratih lepo kapelico. Mislil sem spočetka, da je posvečena kateremu krščanskemu svetniku, ko sem pa skozi rešetko pogledal, mogel sem videti, da ni ničesar krščanskega v nji. V svetilki je brlela luč. Vprašal sem précej prvega človeka, ki sem ga srečal, komu je óna kapelica posvečena. Odgovor je bil kratek: »V óni kapelici je pokopan prerok Gajbija, ki je prerokoval, da ne bode Slavonija izgubljena za Turško, dokler bo njegovo truplo ležalo na tej stráni Save«. Več mi dotični človek ni védel povedati, in jaz sem bil s tem odgovorom za takrat zadovoljen, ker sem mislil bolj na pot nego na turškega preroka. Ko sem pa kesneje prebiral natančneje zgodovino Slavonije, zadel sem tudi na obširnejši opis tega preroka ter ga zdaj podajem bralcem »Zvonovim«, katerim je bil dozdaj znan menda le samó največji turški prerok Muhamed in pa morda Güll-Baba, ki je pokopan v Budimu.

Pripoveduje se, da je živel v starogradiški trdnjavi za turške vlade neki človek po imeni Gajbija, katerega so Turci prav visoko čislali radi njegovega vračarstva. Je li bil Gajbija Turek ali kristjan, ne more se dokazati. Ali to je znano, da se je pri svojem vračarstvu poslu-

ževal z znamenjem sv. Križa, kar ga izdaje za kristjana, ako ni morebiti Turčin to znamenje pri svojih varkah zlorabil. Glasovit pa je postal najbolj ob kugi. Pravijo, da je vsaka obitelj, pri kateri je na vratih naredil znamenje sv. Križa, ostala obvarovana od te kužne pošasti. Le ta bržkone slučajna prigodba je pribavila Gajbiji ime preroka in glasovitega vračarja.

O njegovih navidezno čudotvornih delih se je prav hitro raznesel glas na vse straní, kajti sam véliki vezir Kara Mustafa je poslal k njemu vprašat, ko se je l. 1683. vzdignil proti Dunaju, s kakšno srečo bode dovršil podjeto delo. Za odgovor je dobil, da bode lahko na Dunaj prišel, ali da bode tem več trpel na povratku. Turkom pa, ki so iz Bosne hiteli v vezirov tabor, rekel je, da hité svoji nesreči v naróčaj in da se jih bode prav malo vrnilo, ker nočejo popustiti od svoje nakane. Tako se je tudi zgodilo. Vezirova vojska je bila pri Dunaji čisto premagana in potolčena, in Gajbijevo prerokovanje izpolnjeno, kajti v istini se je malo Turkov vrnilo s tega pohoda.

Ker se je avstrijska vlada držala tako čvrsto, vprašal je véliki vezir preroka celó z Dunaja po poslanci, naj mu pové, kje bode od zdaj turški državi meja. Le-ta mu lokoniški odgovorí: »Sava medja i moja ledja«. Neki pa pravijo, da se je obširneje izrazil ter rekel: »Gdje ostanu moja ledja, ondje će biti turška medja«. In to pomeni one besede, ki sem jih slišal prvič v svojem življenji v Stari Gradiški o tem turškem preroku.

Avstrija je v istini po slavodobitni zmagi pri Dunaji zbrala veliko vojsko ter udarila ž njo na Ogrsko. Po mnogih krvavih, ali za Turke nesrečnih bojih, strnili sta obe vojski skoraj na tistem mestu pri Mohači, kjer je bila ogrska sila l. 1526. popolnoma pokončana. Dné 12. avgusta l. 1687. dogodí se usodepolna bitka. Sulejman car je bil premagan ter so tako kristjani Turkom povrnili ono, kar so jim bili storili Turci pod Solimanom II. pred 161 leti.

Le-ta in mnogo drugih sjajnih zmag pod vodstvom princa Eugena prisili končno Turke na mir, ki je bil l. 1699. sklenjen v Karlovcih. Turškemu carstvu je bila za mejo odmerjena Sava ter so bili naposled z orožjem prisiljeni, da zapuste Ogrsko razven Banata, Slavonijo in Hrvatsko, kjer so poldrugi vek gospodovali.

Dokler so se poslanci obeh cesarstev dogovarjali o miru v Karlovcih, bili so Turci pregnani iz mnogih slavonskih mest. Tako je oblegal tudi Ivan Makar — rodom od Varaždina — s 300 konjiki Staro Gradiško, v kateri so se Turci branili do skrajne zdvojnosti. Ali ko so zvedeli, da kristjani hité v pomoč Makarju, prestrašili so

se ter se preselili po noči čez Savo. Makar jih je spremil in jim na tem poti tudi še dobro posvetil. Gajbija pa je upotrebil to zmešnjavo med Turki in se skril z namenom, da ostane na tem kraji Save. To spazi neki Turčin po imeni Hagja, napade ga in s sekiro ubije, pustivši njegovo truplo z drugimi mrtvimi na savskem bregu. Naši so jih kesneje pokopali.

V tem pa je bil Karlovški mir potrjen in Sava je ostala turškemu cesarstvu meja proti naši državi. Takó se je izpolnilo Gajbijevo prerokovanje v istini. Zaradi tega ga véliki Mustafa proglasi za turškega svetca in za Muhamedom za prvega preroka. Zajedno je bilo Turkom zapovedano, da se mu morajo ravno tako kakor Muhamedu klanjati in njegov grob obiskovati. Siromašni in bojazljivi, ki ne morejo v Meko, naj obiščejo grob Gajbijev in naj tamkaj svojo pobožnost opravijo, pa morejo zató dobiti vse jedno náslov »adžie« t. j. plemeniti, odlični, kakor da so bili na grobu Muhamedovem v Meki.

Sosedni Turki so dohajali pogostoma semkaj klanjat se, posebno za časa vélikega posta ramazana, katerega začetek in zvršetek označuje strel iz topov v mestu Brebiru nasproti Stari Gradiški. Spočetka je bilo Turkom kàj težko prehajati na našo stran, kajti morali so najprej obdržavati propisano zaprtijo, ki je trajala večkrat po deset dnij. To je bil tudi vzrok, da so le redki semkaj dohajali, in kateri niso mogli, žrtvovali so z druge straní savskega brega.

V tem pa je odredila avstrijanska vlada 63 let po smrti Gajbijevi, da se trdnjava Starogradiška sezida po novih vojaških zahtevih. Ko so Turki to zvedeli, poprosili so našo vlado, da se ne bi Gajbijev grob prekopal. Vlada je izpolnila Turkom to željo tem lože, ker je bil Gajbija z drugovi svojimi pokopan tik savskega brega. Ko je bila trdnjava dogotovljena, zapovedalo je tedanje mestno poglavarstvo grob Gajbijev znovič od zemlje kakor hribček nasuti, da ga morejo Turki z druge straní videti. Ali s tem ni bilo Turkom mnogo pomagano, kajti zapreke obiskovanju niso bile odstranjene. Zatorej so poprosili znova našo vlado, da jim dozvoli Gajbijeve kostí izkopati in na njih stran prenesti. To jim vender ni bilo dovoljeno; ali dopuščeno jim je bilo, da morejo takisto brez zaprtije radi pobožnosti semkaj prihajati. Zajedno je bilo tudi naloženo, da se ogradí grob z rešetkami na naše troške. Kesneje je zapovedal cesar Frančišek I. l. 1825., da se grob obzida, kar je bilo tudi storjeno. Trije zidi, poldrugi seženj visoki s streho, vidijo se kakor kapelica, ki je znotraj rdeče bojadisana. Namesto četrtega zida, ki je proti mestu obrnjen, postavljene so počrnjene pol sežnja visoke rešetke,

Takó je ostal Gajbijev grob do l. 1832., ko so dali Turci narediti z dovoljenjem mestnega upravitelja generala Haechta dvokrila vrata s ključánico, ki so zapletena vsa od sredine do vrha z gosto rešetko. Razven tega so pokrili nakopičeno zemljo s pokrovom od truge ter pregrnili z zelenim suknom. Na okoli je obrobljena z rdečim trakom, ki je z rmenimi žeblji pribit. Povrh glave od zapada vkopan je štirioglast pol sežnja visok bel kamen, katerega vrh predstavlja sliko čalme (turbana), a nad nogami je od iste straní ter iste vrste in slike, čevelj visok kamen. Pri isti priliki so nabavili tudi viseče svetilke, ki predstavljajo polumesec. Spočetka je gorelo samo na ponedeljke, četrtke in petke po noči; kesneje pa je bilo po darežljivosti brebirskega stotnika Kozarca vsako noč zapaljeno. Gajbijev grob je ležal med Savo in mestom, kjer so vélika vrata. Tukaj je sezidana tudi kapelica pri vhodu v mesto. Pri vélikih vratih je stala v poprejšnjih časih straža, kateri so Turci delili znatne darove, kajti mislili so, da je postavljena radi groba. Navadno so odnašali s seboj z groba tudi malo prstí, katero so varovali kakor svetinjo, hvalili se ž njo in ji pripisovali raznovrstno moč in jakost.

Takó je bilo, dokler niso našinci osvojili Bosne in še dalje pomeknili meje turškega cesarstva, nego si jih je mislil Gajbija. Vérujejo li Turci še zdaj v preroške besede Gajbijeve? Na grob njegov pa se gotovo še dandanes pazi, kakor se je to godilo v prejšnjih časih, saj je tudi muhamedancem zagotovljena verska svoboda pod avstrijskim orlom.

Književna poročila.

IX.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

V spregalu gori (§ 172.) naj stopi namesto po-gorèn (-a, -o) želen. Pri glagolu hotéti (itd. 2.) naj se dodá oblika opisovalnega deležnika: hotél, (-éla, -élo) ali htèl, (-a, -o), ker se večkrat piše hotel, hotla, hotlo, kar je takó krivo, kakor: videl, vidla, vidlo; védel, védla, védlo. (Levstik, o. c. p. 71.) —

V spregalu hvali (§ 174.) stoji poleg oblike: hvalijo učé; izvestno z ozirom na pravilo, ki se nahaja v § 175., 1. in se glasi: „Prvotna kračja

oblika na *-e*, v sedanjiku 3. množinske osebe ohranila se je skoro le pri tistih glagolih, ki pred osebilom *i* naglašajo; na pr.: učím — učé, lovím — lové, sramotím — sramoté, pokorím — pokoré.« Levstik pa piše (o. c. p. 76.): »Die so schöne k u r z e Form der dritten Person der Mehrzahl lebt in einem grossen Theile Innerkrains bei a l l e n Zeitwörtern d i e s e r Klasse, so wie bei a l l e n der dritten Klasse, noch kräftig fort; doch findet sie nicht die v e r d i e n t e Würdigung in der Schriftsprache, welche nur b e t o n t e kurze Formen in dieser so wie in der III. Klasse leidet.« [1]) Jaz bi želel, da se poprimemo pravila: »V 3. množinski osebi imajo glagoli na -em, -ejo ali -ó, glagoli na -im, -ijo ali -é; to n. pr.: nesem, nesejo ali nesó, hvalim, hvalijo ali hvalé (hvále); in to velja tudi za glagole VI. vrste; [2]) torej: gospodujem — gospodujejo ali gospodujó.« Takó si bomo tudi jako olajšali pravilo, po kojem se naj tvarja pridevni deležnik sedanjega časa. — Glagoli, pri katerih se dj in tj v trpno-preteklem deležniku radi blagoglasja ali dvoumnosti ne topita, naj se vsi navedejo. Pisatelj navaja (p. 87.) le: čutiti, začuditi, netiti, postiti, razsvetiti, voditi, napotiti, usmrtiti. — Piše se tudi začujen; [3]) večkrat sem bral tudi usmrčen, ne spominjam se pa, da bi bil bral iznenajen (nam. iznenadjen). V Sketovem slov. berilu za peti in šesti razred berem (str. 209.) „zavihtjeni«, Stritar sam pa piše „zavihteni«. (Zbr. sp. III. str. 249.); ktere pisave naj se poprimemo? O vseh teh stvareh treba jasnih pravil.

V § 175. naj se doda še 4. opomba, v koji se naj kratko omeni razloček med glagoli II. in IV. vrste: ran-iti (ran-a), prazn-iti (prazn-ik), pla ni-ti (pla-men), ri-ni-ti (ri-lec), mi-ni-ti (mé-na). [4])

V spregalu pisa (§ 179.) želel bi, da se obliki: pisaje in pisajoč opustita in da se le v kaki opombici omeni, naj se ne rabita te dve obliki v pisnem jeziku. —

Levstik sodi o teh oblikah takó-le: „Diejenigen der zu dieser Abtheilung gehörigen Zeitwörter, welche nicht auch nebstbei nach der ersten Abtheilung abgewandelt werden, können somit auch die M i t t e l w ö r t e r der G e g e n w a r t nicht nach der ersten Abtheilung bilden; daher sind die in der Schrift heut zu Tage allein üblichen Formen: klicaje, klicajóč; iskaje, iskajóč; lagaje, lagajóč u. s. w. unrichtig, aus U n k e n n t n i s des Zeitwortes von U n w i s s e n d e n in die Sprache h i n e i n g e p f u s c h t,

[1]) V spregalu pleni ima Levstik: pléne (plenijo).

[2]) Levstik (o. c. p. 93.) piše o tej obliki: »Die kurze Form der dritten Person der Mehrzahl der Gegenwart trifft man in älteren slovenischen Werken häufig«.

[3]) »Začujena me Ana pogleda.« »Ljub. Zvon« 1889. p. 267.

[4]) Glej Levstik, o. c. 79.

folglich der Abschaffung würdig.«[1]) Isto, kar sem navedel o oblikah pisaje in pisajóč, velja tudi o obliki kupovaje v spregalu: kupova (§ 183.) — Želel bi torej, da se oblika kupovaje potisne v kako opombico z dodatkom, naj se ne rabi, in da se 1. opomba na str. 96. izpremeni morda tako-le: „Kračja oblika 3. množinske osebe sedanjega časa: kupujó, ki se nahaja pri starejših slovenskih pisateljih, začela se je tudi v novi slovenščini splošno rabiti (namesto; „izginila je v novi slovenščini iz splošne rabe.“) — „Jednako se prislovni deležnik sedanjega časa pravilno tvori le na *-é;* krivo je torej pisati: kupovaje, gospodovaje, spričevaje namesto jedino pravilnih in prvotnih oblik: „k u p u j é, gospodujé, spričujé“; (namesto: »Jednako se je tudi deležnik sedanjega časa na -e večji del deležniku na -aje umaknil; zatorej se rado govori in piše: kupovaje, gospodovaje, spričevaje namesto prvotnih oblik: kupujé, gospodujé, spričuje«.)

O tem deležniku na -e piše Levstik:[2]) „Die a u s s c h l i e s s l i c h zu empfehlende, in Steiermark und bei den ungarischen Slovenen auch im Volksmunde übliche Form des I. Mittelwortes der Gegenwart ist: darujé.“

V opombi *a*) § 184. naj bi se še dostavilo, da se sloveni večina glagolov na -ieren po VI. vrsti; naj se torej govori in piše: telegrafujem, recenzujem, protestujem, polemizujem itd. in ne: telegrafiram, recenziram, protestiram, polemiziram itd.; še bolje pa je, da se ogibljemo tujk, ako je le mogoče. —

Mnogokrat so se že javno [3]) grajale oblike: zadostujem (nam. zadoščujem), izpolnujem (nam. izpolnjujem), pojasnujem (nam. pojašnjujem) itd. — Dotični pisatelj se lahko opraviči rekoč: „V slovnici ne najdem o tem nikjer jasnega pravila, v raznih listih in knjigah pa čitam vsak dan take in jednake oblike;“ in istino bi govoril, kajti tudi v najnovejši slovnici ne najdem nikjer takega pravila. —

V § 185., v kterem se razpravlja vrstno stopnjevanje glagolov, dodalo bi se bilo pri točki *d*) lahko pravilo te-le vsebine: Pri glagolih IV. vrste, ki prehajajo v V. in IV. vrsto, pretvarja se vrstni samoglasnik i pred osebiloma am in ujem v *j* ter se topi s predstoječimi soglasniki po istem načinu, kakor v trpno-preteklem deležniku; na pr.: hvali-ti — zahvaljam — zahvaljujem; misli-ti — premišljam (iz premsljam)[4]) — premišljujem; oznani-ti — oznanjam — oznanjujem;[5]) pojasni-ti — pojašnjujem;[6]) svariti —

[1]) Levstik, o. c. p. 84 in 85.

[2]) Levstik (o. c. p. 93); conf. »Ljublj. Zvon« l. 1888. p. 566.

[3]) Glej na pr. »Ljublj. Zvon« l. 1888 p. 378.

[4]) Conf. pošljem iz posljem.

[5]) Sket piše: oznanovati.

[6]) Conf. košnja, vožnja iz kos-nja, voz-nja.

posvarjujem. (Po *r* s predstoječim soglasnikom se opušča tudi tukaj *j*; torej: odobri-ti — odobrujem; ohrabri-ti — ohrabrujem; po-ostri-ti — po-ostrujem; potrdi-ti — potrjujem; uredi-ti — urejujem (ne uredujem); posodi-ti — posojam — posojujem; zasadi-ti — zasajam — zasajujem; posveti-ti — posvečam — posvečujem; krsti-ti — krščujem; zadosti-ti — zadoščam — zadoščujem; oprosti-ti — opraščam — opraščujem; zabi-ti — po-zabljam — zabljujem;[1]) okrepi-ti — okrepljujem; oživi-ti — oživljam — oživljujem; spremi-ti — spremljam — spremljujem; ugasi-ti — ugašam — ugašujem; opazi-ti — opažam — opažujem; izobrazi-ti — iz-obražam — izobražujem; reši-ti — rešujem; toži-ti — tožujem; taji-ti — za-tajujem. — Pri izimen skih glagolih pa ter pri glagolih, ki se izvajajo iz glagolov drugih vrst, ostanejo dotični soglasniki pred osebilom ujem neizpremenjeni; torej: delo — delam — delujem; dar — darujem; gospod — gospodujem; kmet — kmetujem; zmrzniti — zmrzujem; očarati — očarujem; pisati — spisujem; kimati — pokimujem; metati — premetujem; kazati — pokazujem. Razločuj: praznujem (ich feiere) od prazn (prazn-ik) in izpražnjujem od izprazniti. Obliki: kupujem in škodujem sta ali izjemi, ali pa se morata izvajati od samostavnikov: škoda, kup. —

Med glagoli, ki se spregajo brez osnovnega samoglasnika, navaja pisatelj le glagole: dam, vem, jem in sem; glagola bom in grem pa omenja le kot skrčeni obliki pri II. razredi I. vrste. Meni pisatelj s to novotarijo ni ustregel, ker se mi vidi bolje in pravilneje, da se omenjena glagola — vsaj obliki bom in grem — razpravljata, kakor je bila dosedaj navada pri spregi brez osnovnega samoglasnika. — Pisatelj navaja oblike: bota, bote; data, date; veta, vete; nadalje: bojo, dajo, vejo, jejo ne da bi omenil, naj se te oblike v pisnem jeziku ne rabijo.[2])

V § 191. naj v stavku: »Predpretekli čas tvarjamo večinoma le od dovršnih glagolov« opusti beseda: „večinoma«. —

V § 192. naj se v opombi razloži besedica »bi« ter omeni, da ima glagol sem, biti le jedno pogojnikovo obliko, namreč: bil bi.

V § 193. naj se razloži besedica n a j.[3]) — Ker se že omenja, da

[1]) Miklošič »Gramm. IV.« pg. 333.: me domá zabljujejo.

[2]) Levstik piše o teh oblikah: »Ganz verwerflich jedoch sind die zwar auch üblichen, aber *kraftlosen* Formen: dájo, jéjo, véjo so wie auch gréjo« (o. c. p. 100.) »Die Formen: bóta, bóte statt: bódeta, bódete oder: bósta, bóste sind so *falsch* als: dáta, véta, jéta statt: dásta, vésta, jésta. Von der auch *nicht* zu billigenden Form: bójo statt: bódo gilt das nemliche, was im § 75, Anmerkung *e*) über dájo, véjo, jéjo, gréjo statt: dadé, vedó, jedé, gredó gesagt worden ist« (o. c. p. 109.) —

[3]) Glej Šuman, o. c. § 272. Opomb.: Na Koroškem, vsaj v beljaški okolici, se skoro izključljivo rabi glagol nehati (skrčeno nati) v vseh oblikah namesto dovoliti. Mati mi ne nehajo (najo), niso nehali (nali), ne bodo nehali (nali), ne bi nehali (nali) igrati

želevnik nima druge osebe, naj se še dodá, da se ta oblika nadomešča z velevnikom; isto takó naj se pri velevniku (§ 154.), kjer manjka tretja oseba v dvojini in množini, v opombi omeni, da se te obliki nadomeščata z želevnikom. —

Med primeri za želevnik (p. 107.) čitam tudi stavek: »Šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede.« (Preš.); pri Janežiči se ta stavek ne nahaja. — Ta stavek je popolnoma neumesten, kajti »šel naj bo« bi bil želevnik prihodnjega časa; slovenščina pa ima le želevnik sedanjega časa, ki nam rabi tudi za pretekli čas. Tako uči Šolar.[1]) Še neumestnejši pa je ta stavek med primeri za želevnik, ker ga je pisatelj že navedel v § 131., kjer mu je besedica naj dvojinski rodilnik osebnega zaimka namesto *na*ji = *na*ju. — Tam se bere: „Šel náj (naju) vsak sám bo skoz življênja zméde.« (Preš.)[2]) —

V opombi: »Pomožnik sem, biti glasi se v želevniku: naj bom (bodem), naj bo (bode) ali včasih tudi: naj sem, naj je itd.« naj se na mesto „ali včasih« tudi postavi: »nikdar«.[3])

Ker se beseda blagor dandanes še splošno rabi kot samostavnik — imamo celó knjigo z naslovom „Osmero blagrov“ — želel bi, da se v § 208. *A. a*) pri tej besedi omeni, da se ne sme rabiti kot samostavnik.[4])

Toliko o prvih dveh delih te knjige. *Jos. Lendovšek.*

(Dalje prihodnjič.)

— Slomšek je tudi rabil ta glagol v istem pomenu; glej: Blaže in Nežica p. 15. (so nali poskušati) ib. p. 21. (so nali priti); ibid. p. 53 (dobra gospodinja ne na); ibid. p. 161. (ne najte, da bi se vaši podložni pohujšali); takó tudi: Morem p. 30., 132., 135., 139 itd.

[1]) Šolar, Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen. Neunter Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums in Görz. 1858. p. 24.: »Zu beachten ist hierbei, dass auch fürs Präteritum nur diese Form des Concessivs gebraucht wird. J. B. Vi ste pa duas pozno vstali! — Naj vstanem. To nam je včerej nekdo lepe reči od vas pravil. — Naj jih pravi, kaj pa je za to.« —

[2]) Besedni red v tem verzu je pisatelj svojevoljno izpremenil, vsaj v izdaji Prešernovih pesmij, kojo sta priredila Jurčič in Stritar, slôve ta verz tako-le: »Vsak sam naj šel bo skoz življenja zmede;« meni bi prijal ta besedni red: »Vsak naj šel sam bo skoz življenja zmede.«

[3]) Takó uči Šolar (o. c. p 24: »Das Verbum biti sein hat im Opt. I. naj bom, nie: naj sem.« —

[4]) Levstik (o. c. p. 140. in 141.) piše: »Altslovenish ist: blagože Heil! Aus blagor hat das Volk in Unterkrain gebildet: koga blagrováti und: komu blágore und blagorcè delíti, jemanden glücklich preisen eigentlich: zu jemanden blágor sagen. Vergleiche damit das serbische bogoraditi betteln, weil die Bettler zu sagen pflegen: dajte Boga radi, gebet um Gottes willen. Blágor an sich selbst aber ist und kann durchaus kein Nennwort sein, wie es die slovenische Schriftsprache falsch für: Wolstand, Gedeihen u. s. w. gebraucht; das Volk weiss nichts davon, und es ist dies gerade so gegen den Geist der Sprache, als wenn man das bezügliche Fürwort: kákor zum Nennwort: kákor, kákra (wie: blágor, blágra) stempeln wollte, um dadurch das, was man »Beschaffenheit (Qualität) nennt, zu bezeichnen.«

X.

K zgodovini 1848. l.

Nedavno je prišla na svetlo drobna knjižica: »Slovansky sjezd v Praze roku 1848. Na památku čtyřicitiletou vypravuje a dokládá akty přislušnými Jan M. Černý.« Vsebina je opis slovanskega shoda v Pragi in pisatelj je zajemal poleg znane knjižice V. V. Tomekove [»Historická zpráva o sjezdu slovanském«] iz poročil še živečih članov ónega zbora; sosebno iz ust zdaj tudi že umršega Jos. Jirečka je zvedel nekatere podrobnosti, ki tu in tam popolnjujejo zgodovinsko sliko znamenitega shoda; h koncu je ponatisnen imenik članov, in med njimi se nahajajo tudi slovenski udeležitelji. Žàl, da g. Černý ni imel pred sabo izvirne zapisnike pojedinih odsekov, v koje se je razdelil shod in ki so imeli potem nekatera gotovo jako zanimiva zasedanja. Predsednik jugoslovanskega odseka je bil bački protopresbyter Pavao Stamatović, namestnik mu Franjo Zach, Moravan, zastopnik Srbije, tajnik dr. Jovan Subotić, nagradnik Andrej Torkvat Brlić; med članimi za véliki zbor sta bila tudi Slovenca Ant. Globočnik in Alojzij Sparovec. Kam so prešli zapisniki jugoslovanskega zbora? Černý pravi: »Protokoly sborů svých odvezli s sebou Poláci i Jihoslované [Jir.] a co kromětěch pozůstalo v Praze, bylo dle zprávy pamětníkův vydáno vojenskému soudu, který sice dal mnoho osob uvězniti na čas při vyšetřování domnělého »širokodaleko rozvětveného spiknuti«, „ale nad nikým nemohl vydati rozsudku trestního.«

Ta opazka me je napotila, da sem pozvedoval, kam so prišli zapisniki jugoslovanskega zbora. Mnogo sadú ta zbor sevéda ni rodil, a svoje znamenito mesto ima venderle v zgodovini Avstrije in Slovanstva; razpravljal je o toliko še danes nerešenih pitanjih, da mika zgodovinarja, seznaniti se s prevladajočimi idejami, željami, načrti, s katerimi so se bavili zbrani možje iz severa in juga, in če ne zarad pozitivnega uspeha, bi pa vender zgodovina ónih razprav bila poučna kot slika zmot, nasprotij in stare — nezloge med slovanskimi brati. Ali niso zmote v istini jako obširen predmet v knjigi zgodovine nadej in prevar človeštva? —

Sreča ni bila mila mojemu trudu. — Jovan Subotić ni bil jedini zapisnikar v jugoslovanskem zboru; za ta posel je bil izbran tudi Slovenec A. Globočnik. Pisal je protokole v slovenskem jeziku in jih sproti oddajal predsedniku Stamatoviću, izvzemši zapisnik zadnje seje, ki je bila na binkoštno saboto. Odpeljal se je še tisti večer na Dunaj k državnemu izpitu, ali vrniti se ni mogel v Prago, s katero je bila pretrgana železnična zveza zarad krvavih dogodkov praških. Zapisnik zadnje seje jugoslov. zbora se je v teku let po nesreči izgubil. — Kam je naključje zaneslo zapisnike ostalih sej? V njih sta bila glavna govornika Subotić in Andrej Torkvat Brlić,

zató sem poskusil, da bi kàj zvedel imenoma na Hrvaškem. Obrnil sem se do gospoda dr. Brlića v Brodu, brata pokojnemu Andreju Torkvatu, kajti čul sem, da hrani ostalino bratovo; a dr. Brlić ni našel med pismeno ostalino bratovo zapisnikov, nego samó neke kratke beležke in črtice, sestavljajoče jako malo obsežen dnevnik; vidi, se, da je pokojnik kanil pozneje na podlagi teh beležek sestaviti obširnejši spis o slov. shodu; saj je igral tam v Pragi in pozneje v slovanskih krogih dunajskih precèj odlično, ali vsaj živahno ulogo, nabral je tudi četo prostovoljcev in ž njimi šel Slovakom na pomoč zoper Madjare. Gosp. dr. Brlić mi je poslal točen izpisek iz beležek bratovih, v kolikor se nanašajo na udeležitev njegovo pri dogodkih 1848. in 1849. l. Tukaj priobčujem par črtic iz ónega dnevnika.

Andrej Brlić je zapustil »Frintanej« v katerem se je pripravljal za rigoroze [bil je duhovnik] in je prišel z nekaterimi rojaki v Prago. Tu ga je kar očarala gostoljubnost Čehov, osobito bratov Fingerhutov, a hudo ga je užalil razpor med Rusini in Poljaki, med katerimi so zaman prijatelji trudili se napraviti zlogo in sporazumljenje; ta razpor »učini, da smo poslove sve sporo obavljali; mloge zabave nas takodjer zaokupiše« na »Strelačkem otoku« in na »Zofijnem ostrovu«. Čehom je prigovarjal, naj bi se k velikemu odboru dovolil pristop tudi častnikom; občeval je mnogo s Štulcem, Prozehnalem, Helceletom, Bakuninom, Libeltom, Fastrom; z veseljem omenja bala, na katerem je »car [1]) bi napravljen s lavorom« in da so igrali v gledališči »Žižkov dub« in »Matka Slava«. »Ovaj komadić taki, da se klanjaju Slavjani Caru.« Brlić snuje »tajne konferencie kod Batalake, Neuberka i u biblioteci. Adressa na bana (Jelačića), koja propade. P o l j a c i m l o g o s y m p a t e z a M a g j a r e i m a j u. Ceste demonstracije vojničke.[2]] Voženje topovah na Višegrad. 12. juna na 2. dan duhovah zače se boj med Česim i vojnicim. Ja s puškom odah, barikade pravih, za izpuštenje Thuna [3]) dělovah i izpust njegov izradih; s Palackim, s Fingerhutom govorem kod puka. Spravodih ga na večnicu i kući.« Ko se je začel boj, pravi Brlić, »ja hodah mlogo, sad za mir sad za boj, kao okolnosti što iskahu«. Ko je Praga pala, zapustil jo je Brlić, s h r a n i v š i »o s t a l e s t v a r i k o d F i n g e r h u t a«. Katere »stvari« so to bile, ne pové, gotovo so bili listi, zapisniki ali sploh take reči, da so imele zánj važen pomen in da jih je bilo treba oteti. Pozneje omenja, da mu je Topalović prinesel »s t v a r i« iz Prage na Dunaj. Da so se te stvari nanašale na delovanje in agitovanje Brlićevo v Pragi, takó tolmači dotično beležko tudi gosp. dr. J. Brlić, a ne zdi se mu ver-

[1]) To je kip cesarja Ferdinanda. Čestokrat so v dnevniku skoro zgolj posamezne poudarjene besede; kjer citujem besede Brlićeve, držim se dosledno izvirnika.

[2]) Priprave za krvavi boj, ki se je o Duhovem vnel v Pragi.

[3]) Leva Thuna so Pražani s soprogo vred nekaj časa imeli v zaporu.

jetno, da bi bil Torkvat zapisnike soborove sabo vzel, vender pa je to mogoče, ako se pomisli, da je pod Bachom bil politično »sumnjiv« in da so pri njem večkrat bile preiskave; ob takih prilikah je požigal pisma, katera bi ga bila utegnila kompromitovati. Teh „stvarij« torej ni mogoče več rešiti. —

Iz dnevnika povzamemo še to-le: Povrnivši se na Dunaj, pripravljal se je Brlić na rigoroze in jih srečno prebil 30. dné junija; zánj je izgubilo veljavo staro reklo: »inter arma silent musae«, kajti pripravljajoč se za rigoroze, nabiral je denar in prostovoljce za boj zoper Madjare in sicer »za udarit na Šopronj«. »Mlogo sam agitirao za boj, i Srbaljah gnjev što ban (Jelačić) neudara tešio.« Krepko je nagovarjal rojake, da boj „čim prie se počet« ima. Ko dojdejo dné 17. julija hrvatskega zbora odborniki na Dunaj, da bi zastopali svojo domovino v prvem avstrijskem državnem zboru, je Brlić »za boj, ne za diplomatiku«. Hrvate (bilo jih je četvorica) predstavi Palackemu in Poljakom, a pri Poljakih, simpatujočih z Madjari, našli so Hrvatje več nasprotstva nego podpore. Ko so Hrvatje prosili pristopa v zbor, so Poljaki »više prot nami neg za nas; kad su većali o pristupu naših poslanikah na sabor bečki, ovi izać moraše iz sobe věčanja«. Ker državni zbor ni hotel obravnavati s Hrvati, bilo je dosledno, da je dné 19. septembra odklonil tudi zahtevo Hrvatom neprijazne manjšine zborove, da bi se dovolil pristop ogrski deputaciji.

Dné 27. julija je prišel Jelačić v Beč, kjer so ga isti Nemci slavili zajedno z Jugoslovani kot neomahljivega Avstrijca. Tudi Brlić je imel sestanek ž njim. Znano je, kako je umel slavni ban očarati óne, ki so prišli ž njim v dotiko; tudi Torkvatovo srce si je hipoma osvojil: „Na rame mi rukn metnuo, prěpověda, da mi je otca i tetko vidio«. Dné 31. julija je Brlić z Brkićem znova pohodil bana »rad četovanja«. Ker so bila pogajanja med Jelačićem in Baćanom [1]) brezuspešna, pripravljal se je Jelačić resno na boj in že na Dunaji določil »iz Gradca da polazimo« (na Madjare) in Brlić se je udal, dočim je pred kanil udariti na Šopronj, »al kad on [Jelačić] oće iz Gradca polazit dobro. Ja iz početka sam brao četu, sad i on priuze«. Iz Prage mu prinese Topalović 55 for. »za moju četu od skupljenih tam novacah«. S četo svojo je potem upàl v slovaško Ogrsko — seveda rešiti Slovakov navdušeni Brlić ni mogel. —

Toliko iz dnevnika Brlićevega; žàl, da ni v njem sledu, kam da bi bili prišli zapisniki jugoslovanskega zbora. So li morebiti v tistih aktih, katere je zbral vojni sod praški po predaji Prage? Ali jih je pa morebiti otel in s seboj vzel v istini kdo izmed Jugoslovanov; v prvi vrsti bi bilo tu misliti na Stamatovića, Gruića in Subotića; Stamatoviću kot predsedniku

[1]) Hrvaška oblika imena grofov »Batthyaniji«.

jugoslovanskega zbora je tajnik zapisnike oddajal. Težko, da bi se še kje kàj zasledilo teh zapisnikov, a gotovo bi si prijatelji zgodovine pridobili lepo zaslugo, ako bi hoteli tam na Hrvaškem, oziroma med avstrijskimi Srbi iskati doslej skritih listín, n. pr. v ostalini Stamatovićevi in Gruićevi.

Jožef Apih.

XI.

»*Slovanstvo ve svých zpěvech.*«

Že pred petimi leti je vzbudilo znamenito glasbeno delo „Slovanstvo ve svých zpěvech« občo pozornost med Slovani, osobito med občinstvom, ki se bavi z glasbo. To delo je „zbornik národnih in udomačenih pesmij vseh národov slovanskih«. Vrli češki učitelj L. Kuba, začel je objavljati v snopičih najprvo pesmi češke, za temi moravske in slovaške, lužiške in poljske, véliko- in maloruske, a zdaj nam podaje pesmi slovenske. Doslėj so izšli trije snopiči, ki obsezajo 50 naših národnih pesmij in sicer nam je podal gosp. izdajatelj največ pesmij iz svojih zapiskov, nekaj jih je vzel pa iz že natisnenih zbirk.

Izdajatelj je nameraval s to izdajo pripomoči k vzajemnemu spoznavanju ter z národno pesmijo pospeševati slovansko vzajemnost. Zajedno kažemo z omenjenim zbornikom bogastvo národne naše glasbe, v katerih se zrcali mišljenje in čut, duh in značaj národov slovanskih. Tu dobimo namreč le take pesmi, ki so prava svojína národova, pravi izraz njegovega srčnega in duševnega življenja. Zató imajo naši skladatelji in glasbeniki v tem zborniku najboljši izvòr svojim studijam; tu se lehko učé, káko glasbo ima in hoče národ.

Zdaj, ko so prišle na vrsto slovenske pesmi, dolžnost nam je opozoriti posebno še Slovence na Kubov zbornik. Odkritosrčno rečem, da me ni oradostila še nobena zbirka národnih naših pesmij takó, kakor ravno Kubova. Gradivo je znal takó izbrati in različno prirediti, da se zvezek težko položí iz rok. Tu so glasbene cvetíce naših dežel, tu nam je odkrita lepota, miloba in préprosti izraz naših pesmij.

Slovenec ljubi petje. Za vsak slučaj ima primerno pesem, o vsaki priliki se razlegajo domači glasovi. Res je, da se prava národna pesem izgublja čimdalje bolj izmed ljudstva in nadomešča s tujo, največ le malovredno glasbo. Vender je med Slovenci še mnogo dobrih, pristno-národnih pesmij. In te ohraniti, bodi nam sveta dolžnost. Delovati moramo v to, da se naše petje ne pokvari, ne izgubí in ne potujči. Ljudstvo se rado udaje tujemu duhu, rado vzprejema napeve, ki silijo od nemške in laške strani ter takó izgublja ukus in ljubezen za domače petje. Ali s tem se tudi morí národno čustvo in ponos, národna zavést. Bodimo uverjeni,

da kjer gine národna pesem, tam se národ — potujčuje. To se godi še posebno lehko med Slovenci, ki smo majhen národ in močno izpostavljeni tujemu vplivu. Srce bolí rodoljuba, ko vidi, kakó se vedno bolj poizgublja med prostim ljudstvom prava národna pesem. Kažimo torej národu lepoto in vrednost njegovih pesmij, oduševljujmo ga za domače petje in pospešujmo razširjanje národne glasbe — s tem storimo za obstanek in razvoj národa našega več, nego dolgi članki ali puhli govori. Ako ima sploh petje neko moč, nek neizrečen vpliv na človeški duh, ima ga še v večji méri národna pesem. Ali ni človek najnavdušenejši, kadar sliši peti v družbi ali pri kaki veselici kako národno pesem? Ali ne vzkipí človeku srce, če mu zazvené na uho godbeni glasovi kake znane domače pesmi? Trditi je smeti, da je to sila, ki človeka blaži, srce ogreva za domovino, budí ljubezen do máterinega jezika in se stavlja v bran potujčevanju. Národu ugaja to, kar je v národnem duhu, kar se prilega njegovim čutom in nazorom. Dajmo torej národu takih pesmij, ki so se porodile v njem samem. Učimo se kàj tudi od naših sosedov. Nemci znajo ceniti národno pesem. V vseh oblikah, za petje in razne instrumente so jih priredili, povsod nabirali in izdajali — a ljudstvo jih je vzprejelo z veseljem. Zdelo se je nekaj novega, dasi je prišlo iz národa. Veščaki so jih opilili in priredili v lepih oblikah takó, da so se umilile in prikupile prostemu ljudstvu, kakor izobražencem.

Ravno to je storil med drugimi gosp. Kuba, kar se dostaje slovanske národne pesmi. On želí ohraniti in očistiti národno petje ter odpraviti tuj plevél. Spravil je pesmi v lepe oblike in jih upravil različno, n. pr. za moške in ženske glasove, za samospeve in samó za klavir. Tu dobí vsak, kar in kakor mu najbolje ugaja. Saj pa zna tudi priredbo takó pogoditi, da se skladba mora prikupiti. Iz préproste melodije ustvari z glasovi ali pa s spremljevanjem klavirja košček, ki seza človeku do srca.

Res, pravi veščak se je lotil tega znamenitega podjetja! Zató pa tudi hvalijo njegovo delo slovanski in drugi glasbeniki. In kakor so vzbudile veliko pozornost pesmi drugih národov slovanskih v tej zbirki, kakor se čudom čudimo njih lepoti in originalnosti, jednako nam je smeti pričakovati tudi kar se tiče slovenskih pesmij.

V treh snopičih, katere imamo pred sabo, podal nam je izdajatelj, kakor smo že rekli, 50 različno prirejenih pesmij slovenskih. Nekaj jih je bilo že tu pa tam objavljenih, večina jih je pa iz samih zapiskov Kubovih. Nabral jih je bil namreč lani, potujé po slovenskih krajinah. Nekaterih mi je posebno omeniti, ker se odlikujejo po krepkem izrazu, lepi melodiji in izvrstni harmonizaciji.[1])

[1]) Tekst je najprej v češkem prevodu, potem pa v slovenskem originalu.

Izmed zborov omenjam: „Po jezeru bliz' Triglava," — „Kaj pa ti, pobič?" — »Saj sem ti pravil mnogokrat," — „Štirje fantje igrajo," — „Men' vse eno je!" — „Slišala sem tička pet," — „Fantje se zbirajo," — „Prišle so mačke z mačkami," — „V nedeljo jutro vstala bom." Dalje samospevi s spremljevanjem klavirja, ki je vzorno napravljeno: „Ko b' sodov ne b'lo," — „Majolka, bod' pozdravljena!" — „Dol' za turškim gričem," — „Solnce je šlo za goro," — »Bom šeu na planin'ce." Sicer pa je vsaka pesem prirejena tudi samó za klavir in nekatere celó le za klavir. Izmed poslednjih nam je omeniti: „Eno petje sem slišal," — „Tlaka m' je ukazana," — „Bod' moja," — „Oh, kaj se boš jokala?" — „Hvaljen bodi Jezus Kristus!" — »Oj, ta soldaški boben," — »Pij, pij, saj ga 'mamo več!"

Omenjene pesmi se morajo prikupiti vsakomu. Ne le, da ugajajo ušesu, temveč s e z a j o t u d i v s r c e. Radost in toga, šala in resnost veje iz njih.

Hvaležni bi morali biti gosp. izdajatelju, da nam podaje národne pesmi v takó krasnih oblikah in da širi bisere slovanskih pesmij med svet. Hvaležnost bi imeli pokazati s tem, da ga z o b i l i m n á r o č e v a n j e m podpiramo v težavnem tem podjetji. Nobena čitalnica, nobeno bralno ali pevsko društvo bi ne smelo biti brez tega dela. Pomislimo, da potuje gosp. Kuba od dežele do dežele, rekel bi, od vasí do vasí, da nabira med ljudstvom pesmi, kar pač ni takó lehko. Domá mora potem nabrano gradivo urejati in pripravljati za tisek, kar zahteva zopet mnogo truda. Napósled pa treba tudi mnogo novcev za izdajanje in tisek takó velikega dela. Ako se trudi gosp. izdajatelj toliko za našo čast in korist, hočemo li zahtevati, da bi trpel vrhu tega še gmotno izgubo? — In vender beremo v zadnjem snopiči, d a s e j a k o m a l o n a r o č u j e na to izvrstno delo. Ako ne dobí več naročnikov, siljen bo ustaviti izdajanje. To pač ni častno, to pač ni hvaležnost! Ni dovolj, da hvalimo nabiratelja in delo njegovo, dolžnost nam je delo tudi razširjati in kupovati.

Res, da se ne more naročiti vsak posameznik na ves zbornik, prav bi pa bilo, da Slovenci p r i d n o k u p u j e m o v s a j ó n e s n o p i č e, k i p r i n a š a j o s l o v e n s k e p e s m i. Vseh bode osem, a vsak stojí s poštnino vred samó 40 kr. Naročila se izvršujo le za gotovino. Predplačuje se na kolikor snopičev kdo hoče in katere hoče. (Naslov: Ludvik Kuba v Poděbradech, Čechý.) *H. V.*

LISTEK.

Levstikova slavnost v Vélikih Laščah. Kakor se nam poroča iz Vélikih Lašč, delajo se tam velike priprave, da dné 11. avgusta t. l. dostojno proslavé spomin pokojnega pesnika in pisatelja Fr. Levstika, porojenega v Spodnjih Rétjah poleg Vélikih Lašč. Na najlepšem prostoru v vasi, pred cerkvijo med farovžem, šolo in pošto se odkrije ta dan pesnikov spomeník, nad 5 metrov visoka piramida, katero je po načrtu g. ravnatelja Ivana Šubica izdelal od repentaborskega kamena vélikolaški podobar g. Juntes. Vrhu tega se odkrije v Spodnjih Rétjah tudi spominska plošča od kararskega marmorja, pritrjena na pesnikov rojstveni dom, kajti ker je hiša lesena, ni je bilo možno vzidati.

Glavne točke slavnostnega programa so: dné 10. avgusta zvečer budnica, ognjemeti s kresovi in koncert pri Grebenci; dné 11. avgusta ob 9. uri slovesna sv. maša v farni cerkvi, ob 12. uri odkritje Levstikovega spomeníka; ob 1. uri banket na Grebenčevem vrtu; ob 4. uri izlet v Spodnje Retje k pesnikovi rojstveni hiši; zvečer ljudska veselica na Grebenčevem vrtu.

Ker ima slavnost namen, poveličati spomin jednega največjih sinov slovenskega naróda; ker se ta slavnost praznuje v lepem kraji, ki je tudi drugače zaradi svojih jezikovnih posebnostij in zgodovinskih spominov zanimiv vsakemu omikanemu Slovencu; ker imajo udeleženei priliko, ogledati si spotoma tudi Rášico, rojstveni kraj literarnega našega Kolumba Trubarja, Podsmreko, rojstveni kraj díčnega našega Stritarja in Spodnje Rétje, rojstveni kraj pokojnega Levstika — tedaj domovino treh slovenskih izvrstnjakov, ki so najkoreniteje vplivali na porod in preporod našega slovstva in pismenega jezika, nadejati se je obile udeležbe iz vseh pokrajin domovine naše, zlasti pa iz dežélnega stolnega mesta. Pot iz Ljubljane do Vélikih Lašč je kàj prijazna, državna in dežélna cesta jako lepa; v treh urah pride navaden fiaker skozi Lavrico, Škofljico in po dežélni cesti skozi Pijavo Gorico in zgodovinski imenitni Turjak v Vélike Lašče. Na svidenje tedaj dné 11. avgusta v Vélikih Laščah!

»Matica hrvatska« je ravno družabnikom svojim razposlala devet knjig za društveno leto 1888., a če bode količkaj mogoče, razposlala jim bode pred zimo tudi še knjige za l. 1889., ki so v rokopisu dodelane in pojdejo v tiskarno, brž ko bodo družabniki plačali svoje prineske — po tri goldinarje — za leto 1888. Matičin odbor je z velikim trudom dosegel davno željo in zdaj bodo družabniki sami odločili, če res hočejo vsako leto sproti dobivati knjige društvene, kakor so tolikrat naglašali na društvenih shodih in po časopisih. Razven tega je hrvaška Matica letos založila in razposlala še dve knjigi, kateri družabniki dobivajo po znižani ceni; preskrbela je torej hrvaškemu narodu *dvajset novih knjig v jednem letu!* Gotovo vse hvale in posnemanja vredno delovanje, ki nam je porok, da bode v prihodnje tem uspešnejše, ker se odbor ne bode trebal več podvizati, da bi dohitel v prejšnjih neprijetnih razmerah zamujeno leto. K starim dobrim znancem si je »Matica hrvaška« letos pridobila tri nove pisatelje, da ji bodo lajšali delo, ki ga je čimdalje več. Prof. dr. *Ivan Hoić,* marni pisatelj šolskih knjig, osnoval je za Matico velíko zemljepisno delo, katerega nam letos podaje prvo knjigo *„Slike iz občega zemljopisa“*. Knjiga šteje v véliki osmerki VIII + 367 tiskanih stranij, a krasi jo šestdeset podob in prav dobra mapa zemeljske kroglje. V štirindvajsetih poglavjih je pisatelj čitateljem raztolmačil najimenitnejše stvarí iz fizikalnega zemljepisa, da jih pripravi za prihodnje knjige svoje. Prof. *Ivan Rabar* je spisal prvi del *„Poviesti carstva rimskoga“* t. j. od Avgusta do smrti Commodove (VII + 342 vélike osmerke z mapo rimskega cesarstva). To je začetek četrte knjige obče zgodovine, katero je Matica hrvaška

nekoliko preveč na veliko osnovala. Gospod Rabar je z gladko pisavo svojo nekoliko potolažil tiste družabnike, ki so prejšnjim zvezkom očitali, da so preučeni. Ker je Matica razven Rabara pridobila še dva druga nova pisatelja za občo zgodovino, upamo, da se bode to imenitno delo odslej redno nadaljevalo. — Znani preiskovalec hrvaške minulosti, gospod *Radoslav Lopašić* je spisal novo monografijo iz hrvaške zgodovine pod naslovom *„dva hrvatska junaka Marko Mesić in Luka Ibrišinović“*, lično knjigo (VIII + 167 str. vélike osmerke in sedem podob), katero je Matica izdala na spomin dvestoletnice osloboditve Slavonije in Like od turškega gospodstva (l. 1689) — *Dr. Ivan Broz* podaje nam 2. zvezek *„Crtic iz hrvatske književnosti“*, v kateri nam (na 196 stranéh vélike osmerke opisuje staro crkveno književnost. Ni je knjige, ki bi jo Slovencem tolikanj priporočali, kakor te »Crtice«, v katerih nam gospod Broz prijetno in vsakemu lahko umevno pripoveduje o književnosti (letos o glagolski in bogomilski), a človek čita, kakor bi čital lep roman, od katerega se ne more ločiti. Tako bi moral pisati vsak, kdor hoče o znanstvenih stvareh pisati popularno in — v duhu slovenskem. Kdor čita hrvaški, naj vsekakor čita te Brozove »Crtice«, na vso moč pa jih priporočamo slovenskim pisateljem, da vidijo, kakó treba *slovenski* misliti. — Za zabavno knjižnico je priljubljeni pisatelj *Jos. Evg. Tomić* spisal pripovedko *„Enin-Agino Ljubo“*, v kateri je glavni junak Bošnjak vere mohamedske. Ta pripovedka bode dobro došla Hrvatom v Bosni, zlasti mohamedancem, katerim se je »hrvatska Matica« že prej nekoč prikupila s podobno Tomićevo pripovedko. — Pod žalostnim naslovom »Biedne priče« je zdaj najrodovitnejši hrvaški pisatelj *Šandor-Gjalski* priobčil sedem majhnih pripovedek, v katerih nam prav živo in realistično riše žalostno, pa tudi resnično stran življenja hrvaškega. Mi smo v »Zvonu« že večkrat omenjali vrline Gjalskega, pa jih ne trebamo znova poudarjati, le to naj še dodamo, da se njegove povesti prevajajo v druge jezike in da so tudi Srbi jeli priobčevati spise iz plodnega njegovega peresa ter s tem dejansko dokazali, da ga ni razločka med Hrvati in Srbi. — Novinec v zabavni knjižnici matičini je letos mladi pisatelj *Vjenceslav Novak*, ki je v pripovedki *„Pavao Šegota“* opisal usodo nesrečnega djaka primorca. Posebno radostno bode vsak družabnik matičin pozdravljal starega hrvaško-srbskega pesnika *Matija Bana* v Belemgradu, ki je izpeval in Matici hrvaški prepustil *„Kneza Nikolo Zrinjskega“*, dramo v petih dejanjih, v kateri nam kaže Zrinjskega junaka in se v tem popolnoma loči od nemškega pesnika Körnerja, ki je v znani svoji tragediji čisto drugače obdelal istega junaka. Gotovo vsem Hrvatom, zlasti pa dalmatinskim, ustregla je Matica, da je znova in v prav lični obliki dala tiskati duhovite in jedrnatih naukov polne *„Iskrice“*, katere je pred pol stoletjem naródu svojemu napisal *Nikolaj Tomaseo*, predno se je preselil v Italijo, kjer je potem postal najslavnejši italijanski pisatelj dôbe svoje. Prof. Milčetić je dodal primeren životopis imenitnega moža in nekoliko pojasnila književnemu njegovemu delovanju. —

Razven teh prelepih knjig in knjižic je Matica hrvaška založila II. del *„Herodotove povjesti“*, ki jo je iz grškega izvrstno pohrvatil naš rojak prof. dr. *Musić*; izdala pa tudi prvi zvezek »knjižnice za *hrvatske trgovce*«, za kateri je vseučiliščni prof. *dr. Lorkovič* spisal: *„Počela političke ekonomije“*. Toliko ob kratkem o letošnjih knjigah Matice hrvaške, ki jo kar najbolj priporočamo tudi vsem Slovencem, kateri čitajo hrvaške knjige

V hrvaški književnosti je tudi letos takó, kakor je bilo zadnja leta; najboljše moćí pobirajo književna društva, premnogo duševnega kapitala pa se troši na potrebne in nepotrebne časopise. V samem Zagrebu izhaja kakih sedemindvajset listov, a med njimi petero velikih dnevnikov, kajti dandanes hoče vsako društvece in vsak stan imeti svoje glasilo. To je koristno in mogoče pri velikih naródih, malim pa utegne biti v škodo ter priča o slabem gospodarstvu. Sploh je velika napaka, če mali naródi mislijo,

da morajo imeti prav vse tiste naprave, ki jih imajo veliki. Da je res tako, čutimo v naši, slovenski in hrvaški, književnosti. Potem pa še nekaj zavira razvoj tiste literature, ki vodila svojega ne dobiva od književnih družeb, in to je nedostatek prijateljske zaveze med pisatelji, ki bi drug z drugim imeli občevati, shajati se med seboj in se posvetovati o literarnih potrebah naroda svojega. To bi bilo njim samim, pa tudi njih založnikom in naródu na korist. Prav zato, ker med pisatelji ni takšne zaveze, založniki ne vedo, kaj bi začeli, pa drug drugemu „delajo konkurencijo". Takó izdava jeden hrvaški knjigar „*narodno biblioteko*", drugi „*hrvatsko biblioteko*", tretji „*universalno biblioteko*", a zdaj je četrti osnoval „*novo hrvatsko zabavno biblioteko*"! Nasledek te nepotrebne konkurencije je, da čisto mali snopiči teh »bibliotek« le prav počasi hodijo na dan. Najstarejša je „narodna" v Dubrovniku ter nam v XXV. zvezku podaja 1. snopič „*narodnih pesem*", ki jih je nabral rodoljubni duhovnik *Baldo M. Glavić*. „Hrvatska biblioteka" v Zagrebu je narasla za tri nove snopiče. Za 1. je *N. Kokotović* preložil Königovo „*u morskih valovih*", v 2. je tiskan Grigorovićev „*izgubljen život*" v prevodu od *Avg. Harambašića*, a 3 ima tri majhne pripovedke: „*Utvara Karla XI*", „*Francesco Foscari*" in „*Susret*" od Vsevoloda Garšina. — V XI. snopiči „universalne biblioteke" čitamo „*Pučke pripoviesti*" od Tolstoja, ki jih je na hrvaški jezik preložil Sergej Jurjević Hetmanov. — V 1. snopiči „nove hrvatske zabavne biblioteke" pa je urednik Stjepan Širola pod imenom „*U dokolici*" priobčil devet manjših pripovedek in črtic. Podobne tem malim publikacijam so tri knjižice, ki so v Varaždinu prišle na svetlo in nam prinašajo tri pripovedke: „*Vražjo četo*", „*Bana Frankopana pred Varaždinom*" in „*Crno kraljico*". Ravno tako je N. Kokotović v Zagrebu prevedel in v posebni knjižici izdal „*pet ruskih pripoviedaka*" in sicer „*Gradski život*" in „*Seoski život*" od Tolstoja, „*Bilježke nepoznata čovjeka*" od Dostojevskega, „*Dieca*" in „*Prijateljice*" od Bjelinskega. Tu nam je omeniti, da je od vélikega Tolstojevega romana „*Vojna i mir*" že deset snopičev prišlo na svetlo. Da je hrvaški prevod dober, porok nam je pesnik Avgust Harambašić, ki nam v gladkem hrvaškem jeziku podaje imenitno delo slavnega ruskega pripovedovalca. Priporočamo to lepo knjigo kar najtopleje tudi Slovencem, a zajedno jih opozarjamo na novo izvirno hrvaško delo, na prelepo pripovedko „*Preko mora*", ki jo je napisal dobro znani in že večkrat omenjeni romanopisec *Evgen Kumičić*. Že dolgo smo pogrešali novih plodov tega tolikanj milega in prijetnega pripovedovalca, ki nam zlasti življenje poštenih in treznih naših Primorcev zna takó resnično kazati, da nam ga najboljše zrcalo ne bi moglo pokazati bolje. To nam najnovejši roman „Preko mora" znova priča, vender želimo le to, da ne bi več morali takó dolgo čakati na nov plod iz spretnega Kumičićevega peresa. Knjiga obseza več snopičev „hrvatske biblioteke". — Redka prikazen v naši književnosti je „*Kraljev hir*", libretto za opero v jednem dejanji, ki ga priporočamo ljubljanskemu dramatičnemu društvu. Besede sta spisala Avg. Harambašić in Stj. pl. Miletić, glasbo pa je zložil slavnoznani hrvaški skladatelj Ivan pl. Zajc. — Zanimive za poznavanje posebnega, zdaj že minulega življenja bivših hrvaških krajišnikov so „*Crtice iz krajiške ratne prošlosti*", (l. 1796.—1866.), katerih je ugledal svet 1. zvezek, a pisatelj gospod Bogoljub Poznanović nam jih obeta deset. Dobro nam došli! — Veselo naznanjamo prenovljeno in dopolnjeno didaktično pesem „*Sjetva i Vršidba*", v kateri nas plemeniti jugoslovenski rodoljub *Jovan Sundečić* zopet in zopet vzpodbuja na medsobno zlogo in vzajemnost ter budí na neutrudno in stanovitno delo na polji národnem. — Na svetlo je tudi prišla II. knjiga „*narodnih pjesama*" mohamedanskih Hrvatov v Bosni in Hercegovini od Koste Hörmana, čegar I. knjigo je prof. Jagić v „slovanskem Arkivu" pohvalil. — Lep mlad plod na beletrističnem polji je „*Zvonimir*, almanak hrvatske omladine za godinu 1889", ki so ga izdali hrvaški vseučiliščniki na Dunaji. — Marni in priljubljeni pisatelj za mladino,

gospod *Ljudevit Tomšić* v Zagrebu, jel je od novega leta zopet izdavati svoj »*Bršljan*«, list za mladež, zajedno pa je hrvaški pedagoško-književni zbor izdal II del njegovega »*Siela za pouku i zabavu*«. Isti književni zbor je tudi dal na svetlo II. knjigo Rousseau-ovega »*Emila*« v hrvaškem prevodu ter XV. zvezek »*knjižnice za mladež*«, v katerem je tiskan »*Pavao Mantegazza*«. Kot priloga šolskemu listu »Napredku« je od novega leta jel izhajati »*Risar u pučkoj školi*« od veščaka učitelja Kutera. Tistim, ki se zanimajo za stanje ljudskih šol in učiteljev, priporočamo knjižico »*Zakon o uredjenju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u Hrvatskoj i Slavoniji.*«

Iz higijenske literature naznanjamo dve novi knjižici, *dr. Lobmajerjevo* razpravo »*Najbolja zamjena materinoga mlieka*« in *dr. Selakovo* »*Sudsko medicino*«. — Nov plod na polji duhovne književnosti hrvaške je »*hrvatski katolički propovjednik*«, ki od novega leta izhaja v Varaždinu v mesečnih zvezkih. Omeniti pa nam je tudi »*Besjedu sv. Gregora Nazianćanina o svećeničtvu*«, ki jo je iz grškega jezika na hrvaški preložil dr. J. Rieger ter ji dodal nekoliko opazek in črtic iz življenja sv. Gregorija. — Učeni vseučiliški profesor *dr. Ante Bauer* je napisal zanimivo *oceno* Šulekove akademične razprave: »*Područje materijalizma*«. — Ker se v Ljubljani ravno napravlja vodovòd, opozarjamo dotične kroge na razpravo vseučiliškega profesorja dr. Pilarja: »*Zagrebački vodovod sa gledišta geoložkoga i hidrografijskoga*«. — Ker se je na Hrvaškem prav veljavna stranka jela poganjati za fonetični pravopis, začelo se je to imenitno vprašanje tudi v časopisih in knjižicah prav živahno obravnavati. Danes omenjamo dveh takšnih knjižic; prvo je napisal *Marćel Kušar* v Dubrovniku pod naslovom »*Nauka o pravopisu jezika hrvackoga ili srpskoga*«, v drugi pa *Fr. Š. Kuhač* v Zagrebu razpravlja „*o hrvackom ili srpskom pravopisu na temelju glazbene eufonije*“. — Obe knjižici priporočamo slovenskim jezikoslovcem. — Statistiški urad v Zagrebu je izdal novo knjigo: „*Političko i sudbeno razdielenje kraljevine Hrvatske i Slavonije*“; profesor Dane Gruber je spisal in priobčil razpravo „*Vojevanje Ljudevita I u Dalmaciji*“ (l. 1342 - 1348.); a dr. Zoch v Osjeku je izdal 23. zvezek že večkrat naznanjene „*hrvatske enciklopedije*“. — *Jugoslovenska akademija* je na svetlo dala XVI. knjigo „*Starih pisaca hrvatskih*“, za katero je profesor Budmani uredil spise *Petra Zoranića*, *Antona Sasine* in *Savka Gučetić-Bendeševića* in vsem spisal primerne životopise. Tudi je prišel na svetlo „*Ljetopis jugoslovenske akademije za godinu 1888*“ ter XCIV knjiga akademijskega glasila „*Rada*“, v katerem prof. *Valjavec* nadaljuje obširna svoja preiskavanja o „*naglasu u (novo) slovenštini*“; prof. *Nodilo* svoja o »Religiji Srba i Hrvata u pjesmah i pričah« in pojašnjuje religijo o „*grobu*“; prof. dr. Fr. *Vrbanić* pretresuje »*rad hrvatskoga zakonarstva na polju uprave od godine 1861. do najnovijega vremena*«; prof. *Luka Zore* pa priobčuje „*Alegorije u Gundulićevoj Osmanidi.*“ —

Neuvelo cvieće. Izabrane popievke slavnoga hrvatskoga glasbotvorca *Vatroslava Lisinskoga*. To je náslov zvezku, obsezajočemu dvanajst večjih samospevov s spremljevanjem klavirskim, katerega je uredil in nedavno izdal slavnoznani hrvaški muzikolog in profesor glasbe Fr. Š. Kuhač. Kakeršen pomen ima za literaturo slovensko naš Vodnik, rekel bi, tisti pomen ima Lisinski za hrvaško glasbo. Razven tega je ime Lisinskega pa še tudi v tesni zvezi s preporodom naróda hrvaškega v dôbi »Ilirstva«, kajti njegove pesmi so tedaj mogočno delovale na probudo naródovo. Poleg imena Gajevega, voditelja tedanje dôbe, svetilo se bode vedno tudi ime Lisinskega v zgodovini národnega preporoda hrvaškega. Skladbe Lisinskega, posebno milozvoneče njegove pesmi, razširjene so ne le po Hrvaškem, ampak po vsem slovanskem jugu Tudi v vzporedih naših besed in koncertov bilo nam je ime Lisinskega že pogosto in vedno mil gost. Mnogo njegovih pesmij se je pri nas takó udomačilo, kakor bi bile zrasle prav na naših tleh. Njegovi

napevi so pa tudi res nežni, milozvočni in polni poezije in iz vseh veje pravi národni duh. Lisinski je napisal tudi dve operi. Prva, namreč »Ljubav i zloba«, v treh dejanjih, pela se je že večkrat v Zagrebu, v prvo leta 1846., kesneje pa, ko je pisatelj teh vrst sodeloval na zagrebškem gledališči prvi tenor in se je tedaj osnovala prvič stalna hrvaška opera, pela se je večkrat. Od leta 1877. pa je izginila iz repertoara, dominirati je začel tam italijanizem. Pevci, kateri so peli hrvaško, razkropili so se po svetu. V gledališkem vodstvu je bil zavladal ves drug duh. Namesto domačih pevcev je moralo slušati občinstvo, kakó jim Lahi popevajo za drage novce v národni hrvaški operi po — laško. To je tudi privedlo takó daleč, da je razpadlo, kar se je spočetka ustvarilo z velikim trudom in z velikimi žrtvami, razpadlo po neznanji vodstva, in letos so razpustili opero zagrebško, katera je, sprva stoječ popolnoma na národnih tleh, razvijala se takó lepo in v národu vnela toliko domorodnega zanosa. Druga opera Lisinskega »Porin« v petih dejanjih, katera mnogo nadkriljuje v vsem opero »Ljubav i zloba«, leží v arhivovem práhu in ni bila še predstavljana Nadejamo se, da zasije hrvaški dramatiški glasbi zopet kdàj milejše solnce in tedaj morda zakliče vitez budník: »Porin, čas je, vstani!«

Razven navedenih oper je napisal Lisinski mnogo skladeb za solovo in zborovo petje, za klavir in druge instrumente in za ves orkester. Kdor se želí sploh natančneje seznaniti s skladbami tega prvaka hrvaških skladateljev in s pomenom, katerega ima on sploh v zgodovini hrvaški, ta čitaj knjigo, katera je izšla leta 1887. pod naslovom »Vatroslav Lisinski i njegova doba. Prilog za poviest hrvatskog preporoda.« V tej knjigi, katero je tudi napisal neumorni glasbeni pisatelj in sloveči muzikolog Franjo Š. Kuhač, nahaja se ves životopis Lisinskega jako vestno in po najboljših virih sestavljen in obseza strokovnjaško oceno vseh njegovih mnogobrojnih skladeb. V nji pisatelj živo slika hrvaški preporod v dôbi Gajevi, v kateri je živel in deloval Lisinski. Za nas Slovence je še tudi zanimivo védeti, da je bil oče Lisinskemu Slovenec, domá iz Novega Mesta, kateri se je preselil spočetka tega stoletja v Zagreb, kjer se mu je porodil l. 1819. sin Vatroslav. Prvotno se je imenoval »Fuchs«, Vatroslav pa si je ime pohrvatil v Lisinski. —

Da preidem tu na začetku omenjeno zbirko njegovih samospevov »Neuvelo cvieće«, navajam, da se nahaja v nji naslednjih sedem pesmij zloženih na izvorne hrvaške besede in sicer: 1. »Udaljenoj«, za srednji tenor ali bariton; 2. »Dvije ptice«, za sopran ali tenor; 3. »Miruj srdce moje«, za bariton; 4. »Bjelana«, za visoki tenor; 5 »Tuga djevojke«, za srednji sopran; 6. »Tamburaška«, za bariton; 7. »Prosjak«, za srednji tenor. Za tem nahajamo tam dve češki in tri nemške pesmi uglasbene, katerim je pridan hrvaški prevod in sicer broj 8. »Vystěhovanec« (Odseonik), za visoki tenor; 9. »Po boji« (Poslie boja), za bas-bariton; 10. »Vergessen« (Zaborav), za tenor ali sopran; 11. »Der Zufluchtsort« (Utočíšte), za bariton; 12. »Die Botschaft« (Poruka). za srednji tenor. Lisinskega skladbe so prozračne, melodijozne in izvirne. Oblika jim je vedno pravilna, harmonizacija gladka in ne preobložena z nenavadno okorno modulacijo. Glasbene misli v njegovih skladbah so karakteristične in izrazne ter se naslanjajo na podlago hrvaških národnih napevov, katerih duha se je navzel takó, da ta veje iz vseh njegovih skladeb in jim daje izraz prave hrvaške národne glasbe, njemu pa náslov prvega hrvaškega národnega skladatelja. To karakteristiko nahajamo tudi v 12. navedenih napevih Lisinskega, s katerimi je obogatela glasbena literatura hrvaška za dvorano in koncerte za ravno toliko toček. Ako mi je omeniti pojedinih napevov, to navajam pesem »Tuga djevojke« zaradi izvirne ritmizacije. Pogosta poraba kvartovih intervalov, kateri so posebno v hrvaških národnih napevíh priljubljeni, dajejo skladbi tudi v tem oziru značaj národen. »Tamburaška« je po napevu in karakterističnem spremljevanji, katero oponaša jako dobro tresljaje strún tamburičnih, popolnoma národna skladba in za baritonov glas jako pri-

kladna. »Prosjak« v d-molu ima jako karakteristično spremljevanje prelepemu napevu, v katerem je Lisinski izlil vso bol svojega tožnega srca. Sploh je opaziti pri vseh skladbah Lisinskega v molu, da se odlikujejo s posebno lepoto in izrednim čustvom. V njih je našel najlepšo priliko za izraz čustvom trpečega svojega srca S tem pa ni rečeno, da se mu niso skladbe v duru povedle; nasprotno, v pesmih »Der Zufluchtsort« (Utočište) v es-duru in »Die Botschaft« (Poruka) v g-duru, katerima je Lisinski tudi besede sam zložil in katere je Avg. Harambašić jako lepo pohrvatil, pokazala se je Lisinskega fantazija v polni bujnosti in dramatiški sili. Tu nahajajo besede v glasbi véren izraz spominov pesnika-skladatelja ter sta obedve pesmi polni dramatiške kreposti, kateri dajeta pevcu lepo priliko, izkazati se v dramatiškem prednašanji petja. Želeti je torej, da bi se vsi ljubitelji slovanskega petja zanimali za te skladbe slovečega hrvaškega skladatelja in segli po tej zbirki, s katero izdajo si je pridobil za slovensko glasbo v obče, posebno pa za hrvaško vrlo zaslužni glasbenik in pisatelj prof. Fran Kuhač novih zaslug. Delo je izšlo vrlo ukusno tiskano; naslovni list ima tudi dobro pogojeno podobo Lisinskega in se dobiva za 1 gld. 60 kr. v akadem. knjigarni Lav. Hartmana (zdaj Kugli in Deutsch) v Zagrebu.

Naj pri tej priliki še tudi omenim, da se morejo dobiti v tej knjigarni, ali pa pri izdatelji g. Fr. Kuhači samem, štirje že izdani zvezki njegovih »Južnoslov. narodnih popievaka«, kateri obsezajo 1600 národnih napevov s klavirskim spremljevanjem in kateri so poprej stali 20 gld. sedaj za 10 gld. Izdatelj razprodal bi rad še imajočo zalogo teh zvezkov za polovično prejšnjo ceno, da bi mu bilo s tem omogočeno izdati še 5. in 6. zvezek te zbirke, s katerima bo delo dokončano. *Fran Gerbič.*

Novi češki naučni slovnik. V časopisu »Magazin für die Literatur des In- und Auslandes«, letnik 1889. št. 2. sodi Traugott Pech *o Ottovem* slovniku naučnem prav laskavo. Ta časopis je omenil to delo že v prejšnjem letniku, ali v neprijaznem zmislu, ker je hotel povedati poročevalec nekatere pikre besede Čehom po stranski poti skozi Nemčijo. Zató naj podamo Pechovo sodbo nekoliko natančneje, da pokažemo, kakó sodijo nepristranski, a učeni, vestni nemški veščaki o Slovanih. Pech je dokazal namreč že s svojim nemškim prevodom Pypin-Spasovićeve zgodovine slovanskih literatur, da je vešč slovanskim literarnim vprašanjem. Pravi med drugim: »V Čehih se ni pogrešalo nikdar znanstvenih in literarnih močij; bil je čas, ko so preskrbovali vso Avstro-Ogrsko državo s svojimi olikanci za upravne in šolske potrebe. Tedaj so se združili bolje v svoji domovini — ali so se pa preselili ti učenjaki na Rusko, na Bulgarsko, v Ameriko. Ker je zadosti močij, je tudi Ottov slovnik jako popoln v strokah obče omike, dà, v njem nahajamo marsikak članek, katerega v naših (nemških) slovnikih naučnih (Conservations-Lexika) pogrešamo — gotov dokaz, da to delo ni samó posnetek ali prevod tujih vzgledov. Najnatančneje govorí sevéda o domačih, češko-slovaških in v obče slovanskih razmerah. Bogato pa bode delo tudi o avstrijskih, ogrskih, rumunskih, v obče vzhodno-evropskih rečeh in končno v stvareh cerkve rimsko-katoliške in grško-katoliške. Na tem polji more služiti to delo tudi izven domačega jezikovega polja kakor važen in tudi zanesljiv vir.« Po teh opazkah omenja, da je prvo delo te vrste v češki literaturi »Slovník Naučný«, katerega je izdal knjigar L. Kober v Pragi l. 1860.—1874., urejal dr F. L. Rieger s pomočjo dr. J. Malyja. To delo se odlikuje za óne čase po korenitosti, bogastvu, nepristranosti; slavisti vseh dežel vedó, koliko lepih in zanesljivih virov so zajemali iz njega za svoje stroke. Zató ga veselí, da izhaja sedaj dodatek k njemu. To oceno zabeležimo, da pokažemo, kakó sodijo resni učenjaki o Čehih. *F. H.*

Ruska književnost. N. Barsukov opisuje življenje in dela M P. Pogodinova v dveh zvezkih. — M. J. Suhomlinov je izdal 1. zvezek preiskavanj in studij o ruski lite-

raturi, ki obseza materijal za kulturno zgodovino rusko pod carjem Aleksandrom I. — Andrijevičeve Sibirije v XIX. veku, prišel je na svetlo 1. zvezek. — Starčevskij izdaja slovar v 12 jezikih (švedski, nemški, litv., poljski, sorbski, rusinski, češki, slovaški, ogrski, hrvaški, slavon. in rumunski) Na svetlo je prišel že drugi zvezek. — Gončarevega zbranih spisov 9. zvezek je natisnen v 10.000 izvodih. — Gogolovih del je izšel 5. zvezek 10. natiska. — Dostojevskega del 10. zvezek je natisnen v 12.000 izvodih. — Gljeb Uspenskega dela tiskajo v cenéni izdavi; dva zvezka po 12.000 izvodov. — Mežov je izdal že 7. zvezek svoje biblijografije ruske zgodovinske literature (l. 1865.—1876.) —

Dné 11. majnika t l umrl je v Peterburgu Mihail Saltykov Ščedrin, prvi satirik ruski. Smrt ga je rešila bolezni, ki ga je mučila že dolgo. Porodil se je dné 15. januvarija l. 1818. v Tverski guberniji. *F. H.*

Prijateljíca Puškinova. C. Arps opozoruje med Nemci prvi na ženo, ki je vsadila v Puškinovo srce čut za lepoto národnega govora, národnih pripovedek in pesmij, ki je vplivala s tem na njegov jezik in na predmete njegove poezije To ni bila kaka krasotica, ki bi očarala pesnika možá, bila je njegova péstunja Irina Rodionovna. Kolikokrat je sedela po zimi v topli sobi. Zunaj je bril veter ter je metal sneg na ókna; v izbi je ležal pri pêči črnolasi dečko Puškin, poslušal je starko, ki mu je pripovedovala bajke, o ribiči in ribici itd. Dečko je vzrasel slaven pesnik, ponos domovine svoje, katerega ime slaví tudi tujec. Odveč bi bilo povpraševati, kakor povprašuje Reinholdt v svoji zgodovini ruske literature, ali bi bil Puškin kdàj takó slaven pesnik, ko bi Irine Rodionovne ne bilo, gotovo je pa, da mu je navdala péstunja s svojimi pripovedkami fantazijo in brnila takó prva na struno, katera je pela potem vse življenje. Še odrasel mož je poslušal rad Irino, nje bajke in národne pesmi. Nekatere je zapisal on sam, kakor o »ribiči in ribici«, »o čudni véverici«, »o utopljenci« Rodionovna je umrla l 1828. stara 70 let. Kakó je ljubila gojenca svojega, naj kaže pismo, katero mu je pisala l. 1826., saj ne kaže le nje ljubezni do njega, temveč po zlogu svojem je tudi prav vzor nepokvarjene národne stilistike. »Ljubi moj prijatelj, Aleksander Sergejević! Dobila sem pismo in denar, katera ste mi poslali, za vse te darove sem Vam hvaležna iz vsega srca. — Vedno Vas imam v srci in v mislih, le kadar spim, Vas pozabim Pridi k nam v Mihalovskoje (Puškinovo posestvo v Pskovski guberniji), angeljček moj, vse konje ti bom poslala na pot. Pričakovala Vas bom in prosila Boga, naj nam dá svidenje. Zdravstvuj, prijatelj, Aleksander Sergejevič. Za zdravje Vaše sem vzela iz prosfore (kruh za obhajilo) sredíco ter sem dala moliti za Vas v cerkvi in molim sama. Bodi takó srečen, prijatelj, da ti bo samemu prav. Jaz sem zdrava, hvala Bogú, poljubljam Vam roko in ostajam Vaša Vas jako ljubeča péstunja

Irina Rodionovna.«

(Po Mag. f. d. Lit. des In- und Ausl. 1889.) *F. H.*

Poljska književnost. Radzimirski in Gororak izdajeta listíne iz arhivov knezov Lubartovicz in Sanguszko v Slavutu (Lvov 1888). Do sedaj so prišla na svetlo pisma z let 1284.—1506.

Krakovska akademija je izdala »Modlitwy Waclawa«, krasen spomeník iz 15. veka. Prepisal ga je krakovski prof. Malinowski iz originala v Pešti.

Eliza Orzeszko je izdala povest v treh zvezkih „Nad Niemnem" (Varšava, Gebether in Wolf). Kritika hvali to delo, da je najboljše izmed vseh, ki so prišla v zadnjih dveh letih na svetlo. *F. H.*

K nazivu: »Narobe Katón«. V »Ljublj. Zvonu« IX. 441. pravi L. Pintar: »Dosedaj so mislili, kakor je videti, razlagalci Prešérnovega napisa na Stanka Vraza pri tem citatu na starejšega Katona. V tem zmislu n. pr. je pisal l. 1885. Andrej Fékonja (Kres

V. pag. 472.) v opombi«: . . . (Navaja besede iz dotičnega spisa). — Iz tega bi morebiti kdo sodil, da sem baš jaz prvi razlagal omenjeni napis tako, kakor je iz »Kresa« navedeno v »Ljublj. Zvonu« l. c. A temu ni takó. Nego že hrvaški pisatelj, Ivan Zahar, govoril je leta 1871. »u predavanju namienjenu krasnomu spolu« o tem takó-le: »Vraz ih (pesnikov slovenskih) nije hotio sliediti u tom, da slovenski piše, nego je volio naučiti današnji hrvatski književni jezik, pa u njem odpremiti u sviet krasne plodove svoga duha. Zato ga je Prešern prozvao obratnim Katonom. Kato bijaše Rimljanin, strog i tvrd; videći, kako se izobraženi jezik grčki uvodi v Rimu, opirao se tomu od sve duše, držeći se strogo svoga materinskoga jezika latinskoga. Onaj dakle naziv znači: kako god se je Kato nepomično držao svoga jezika, tako je Vraz lahko od njega odustao.« Gl. »Vienac III. br. 43!

To tolmačenje sem jaz pač vzprejel v svoj sestavek o Stanku Vrazu, ki sem ga bil napisal za nekdanjo »Zoro« (v Mariboru) hrvaški; a urednik, prof. Janko Pajk, kateri je moj spis za isti list poslovenil, razširil je ono razlago v besede, kakor se čitajo v »Zori« leta 1876. str. 340. in potem zopet v »Kresu« l. 1885. l. c., kjer sem povzel upravo Pajkove izraze s sklepom Zaharjevim. (Po čegavi krivnji li je tedaj tam izostal »vir«, tega se sedaj već ne spominjam). Toliko v pojasnitev — ako bi bilo vredno, stvar priobčiti — da bode vsakemu svoje. *A. Fékonja.*

Lehrpläne für die Volksschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache. Tako se zove 286 stranij v osmerki obsezajoča knjiga, kojo je izdal c. kr. dež. šolski svèt primorski po odloku predsedništva visokoistega z dné 10. avgusta 1888. l., št. 7307 ex 1887. — Velja vezana 70 kr. pri c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaji. Vsebina teh učnih načrtov je ta: *A.* 1.) Učni načrt za nerazdeljene jednorazredne ljudske šole. 2.) Razdelitev uka po urah na teden v nerazdeljenih jednorazrednih ljudskih šolah. 3.) Učni predmeti. — *B.* 1.) Učni načrt za razdeljene jednorazredne ljudske šole. 2.) Razdelitev uka po urah na teden v razdeljenih jednorazrednih ljudskih šolah. 3.) Učni predmeti. — *C.* 1.) Učni načrt za nerazdeljene dvorazredne ljudske šole. 2.) Učni predmeti. — *D.* 1.) Učni načrt za dvorazredne ljudske šole, v katerih je vsak razred razdeljen v dve skupini. 2.) Učni predmeti. — *E.* 1.) Učni načrt za trirazredne ljudske šole. 2.) Učni predmeti. — *F.* 1.) Učni načrt za četerorazredne ljudske šole. 2.) Učni predmeti. — *G.* 1.) Učni načrt za peterorazredne ljudske šole. 2.) Učni predmeti. — *H.* 1.) Učni načrt za šestrazredne ljudske šole. 2.) Učni predmeti. — *I.* 1.) Učni načrt za drugi jezik v ljudskih šolah. 2.) Učni načrt. — *J.* 1.) Dodatek. Urniki za jedno- in dvorazredne, v dve skupini razdeljene ljudske šole, v katerih so učenci dveh národnostij. 2.) Urnik za jednorazredno, v dve skupini razdeljeno ljudsko šolo, v kateri so učenci dveh národnostij, A in B. 3.) Učni red za jednorazredno nerazdeljeno ljudsko šolo, v koji so učenci dveh národnostij, A in B. 4.) Urnik za dvorazredno ljudsko šolo, v koji je vsak razred razdeljen v dve skupini, in v koji so učenci dveh národnostij, A in B. — *K.* 1.) Učni načrt za nadaljevalne šole. a) Določbe gledé osnove kmetijskih nadaljevalnih šol v Primorji. b) Učni red za kmetijske nadaljevalne šole prve vrste. c) Učni red za kmetijske nadaljevalne šole druge vrste. d) Razdelitev učiva. e) Obseg uka na kmetijskih nadaljevalnih šolah prve vrste. f) Učila. g) Dolžnost obiskovati nadaljevalne šole. h) Učitelji. i) Ravnateljstvo. j) Ustanova nadaljevalnih tečajev. k) Stroški za te šole. l) Nadzorovanje nadaljevalnih šol. — *L.* 1.) Občne nadaljevalne šole. — Končno se nahaja naslednja opomnja: »Pojasnila, kako naj učitelj postopa pri pouku, priobčijo se v posebnem zvezku.« — (To se nahaja še v načrtih l. 1878.)

Ti učni načrti se ne razlikujejo dosti od ónih, koje je vis. c. kr. deželni šolski svèt primorski izdal z razpisom dné 10. avgusta 1878. l. br. 5332/VII. Kaj in kakó,

dognale bodo bodoče učiteljske konferencije. — Za sedaj le omenim, da je bila prenaredba dosedajnih učnih načrtov živa potreba, a tudi še po tem izdanji bode treba marsikaj prenarediti, kar sedaj povsem ne ugaja. Glavna stvar je — berilo in da dozdaj nimamo prav dobrih beril, kakeršnih potrebujemo in si želimo, je dognano. Znano je tudi pedagogično pravilo, da se mora učni načrt z berili ujemati; ker se pa berila z njimi ne zlagajo, treba jih bode po načrtu preustrojiti. Veliko nepripravnih sestavkov bode treba izpustiti in z novimi, načrtu ustrezajočimi, nadomestiti. —

Knjiga, ki vam podaje nove učne načrte, je dosti rabnejša in priročnejša nego je prva izdava l. 1878., tisek ugaja in vezana je v lepi obliki. Priporočamo jo učiteljstvu v premišljevanje in razmotrivanje. *Anton Leban.*

Slovani v Nemcih. V. Korolenkovo »Kaj gozd šumí« je ponemčil A. Ascharin. Natisnena je povest v »Magazin f. d. Liter. des In- und Auslandes« l. 1889. št. 12 in 13. — V štev. 28. in 29. t. l. donaša isti časnik nemški prevod L. K. Lazarevićeve srbske povesti iz národa »Kako sem šel z očetom prvikrat v cerkev«. Ponemčil jo je A. Markov. Povest je res krasna. — Frid. Fiedler je izdal anthologijo pod imenom: »der russische Parnass«, v kateri podaje lirične pesmi ruskih pesnikov od Lomonosovega do najmlajšega Mereškovskega. — Dostojevskega krasni roman ponemčen od Henckela pod imenom »Schuld und Sühne«, prišel je na svetlo že v drugem natisku. Vender ga je ponemčil na novo nekov Hans Moser za Reclamovo »biblijoteko.« A. Moserjev prevod je tako slab, da pravi Magaz. f. d. Lit. des In- und Auslandes: »Was werden die Russen von unserer Gewissenschaftigkeit denken, wenn wir ihre grossen Dichter so verunstalten. Wir müssen uns für die Herren Moser und Consorten schaemen.« — Kostomarovega ruske zgodovine v životopisih, ponemčene od W. Henckela, prišel je na svetlo I. zvezek. Obseza životopise Ivana IV. Groznega, patrijarha Filareta, Jermaka osvojitelja Sibirije, Borisa Godunovega i. dr. — Poljskega pesnika Julija Slowackega poezije je ponemčil Albert Weiss. Na svetlo so prišle pri Hendelu v Halle a. d. Saale. Slowacki je bil Byronijanec. Za časa njegovega so bili pesniki poljski pod vplivom Byronovim in pod vplivom tožne národove usode, zató niso nahajali v sebi in v svojem národu tolažbe. Bil je torej Slowacki takó temnega mišljenja, da ga je imenoval Mickiewicz »satana pesništva«. Vender so njegove pesmi vredne. — Tudi ruska vojaška literatura nahaja v Nemcih veliko zanimanja. A. Drygalski je ponemčil ruskega polkovnika Maslovskega »sedemletno vojsko«. I del »vojna Apraksinova v izhodnji Prusiji l. 1756.—57.« prišla je na svetlo v Berolinu (Eisenschmidt). Literarisches Centralblatt imenuje to delo jako vredno, hvali strokovnjaško uvrščenje, obširno porabo bogatega arhivalnega materijala in vestno preiskavo. —

Znani zgodovinar dr. Fr. M. Mayer, prof. na c. kr. I. gimn. v Gradci, objavil je v »Archiv für oest. Gesch.« 74. Bd. 1889 str. 226. sld dodatke k zgodovini 16. veka, v katerih govorí tudi o Trubarji in o prevodu sv. pisma. Tudi to delo, kakor prejšnja tega učenjaka, zanimivo je za nas Slovence.

„Ljubljanski Zvon"

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 9. V Ljubljani 1. septembra 1889. Leto IX.

Vizija.

Imel sem sanje neobične, grôzne.
A kaj li sanje? Vizijo naj pravim,
Prerokbo bridko; oh, da bi ne bila!
Prostirala pred máno je široka,
Prekrasna se planjava; lepe gôre
In divne so jo venčale goríce;
A jaz z goríce gledal sem na plan.
Prijazno svètlo se nebó smijalo,
Smijala se okrog je cvètna zemlja,
Polèhko vétrec vèl je, in veselih
Ptic mnóžica je milo se glasíla.
V razkošji pomladánjem bujno drevje
Šumelo je po gajih in brezskrbno
Po travi so se pasle srne skóčne,
Navskriž je zajčji begal rod po stèzah.
Od vseh straníj mi blagodéjen mir
In nenavadna mi rádost je véla
V srcé potrto: bil takràt sem srečen
Ter mislil sem in mislil krasne misli,
In v sladkih se nebeških harmonijah
Topila koperneča mi je duša.
Ko ves takó zamaknen v zlate sanje
Z lehkó sem domišljijo se sprehajal
V deveti daleč čárobni deželi,
Vzbudí me zdajci piš in šum Na nóge
Takòj poskoknem. Glej, oblak ogromni,
Razpenjajoč na jasno se obzorje,
Nebó zagrinja kot mrtvaški prt.
Čez plan in gôre mrak peruti črne
Prostira brzo in od vseh straníj
Ozračje temno mraz strupén prešinja.
In glej, plamteč od vzhóda na zahòd
Zasveti blisek se. Takòj preplašen
Umolkne pevčji glasni zbor; plahó
Spustí se v beg ti skokonoga srna,
Vztrepeče zajec, v goščo se potisne,
Prestrašena v brlog se skrije zvér.
In ko s trepetom v srci kvišku glavo,
In zbegane očí povzdignem k nebu,
Oh, grôze ti! pošast visoko v zraku
Z mogočnim krilom pluje pod oblaki!
Oči ji divje — dve krvávi zvezdi,
Plamèn zelenkast dih je njenih ust,
Lasjé — modrási jezno sikajoči,
In šum perut kot piš nevihte silne.
S krvavim svitom ji v satanskem čelu
Zaznamljeno blestí imé »Nezloga«.
V koščéni pêsti čaša ji steklena —
V očí te zbada čudni nje odsév —
Kipeča v čaši tekočína črna,
To kačja krv, to strup je smrtonosen,
Nezloge plodni kal in kal sovraštva!
In koder gre, iz grozne čaše kaplje,
Kot zvezde, ki se vtrinjajo čez noč,
Plamteče z zvížgom padajo iz víška
Na bujno pólje, na zelene trate,
Na drevje, na cvetlice in na bilje;
Cvrčí in zvija vse se, kamor kane
Iz grôzne čaše tekočína grôzna,
Zatrto vse, požgano, zamorjêno,
Uničeno je vse! Oh, béda, béda!
Neznosen smrad in góst dim in plamèn
Samó ostaja za pošastjo kleto.
Ko to s trepetajočim srcem motrim,
Mogočen strah in bridka žalost srce
Premagata mi v prsih: moč zapušča

Z grozó potrte ude mi, nogé pomoč
Odpovedó, in tajnih sil prevzet,
Na tlà se zdajci zgrúdim nezavesten!

* * *

Kadàr prestrašen in začuden vzbúdil
Iz težkih sem se sanj, le tiha noč
Po sobi mi vladala je in zunaj;
Krepkó z zvonika bližnjega zvenéla
Čez mirni zrak je pólunočna ura.
In dolgo čudil sem se sanji čudni,
In tak čudé se, zopet sem zadremal
Ter vnovič bil sem na goríci prejšnji,
In krasna znova pred menój planjava
Bujnocvetoča, rodovita širom
Prostirala je v daljo se. Jaz gledal
In gledal sem, a čudo! od daleka
Vse videl sem podrobno, vse razločno
Prav kakor da mi pred očmí bi stalo.
Široka se posred je vila cesta
In več stezâ na desno in na levo.
Ko tako gledam, kar ugledam zdajci
V daljavi sinji dva možá junaška,
S korakom brzim od stranij nasprotnih
Po beli cesti proti si hiteča.
Jednak obraz, jednaka je obleka,
Na vidu rôdna brata, jednomáta
Sinova sta, vse kaže; motri, motri
Kakó v ljubezni bratovski objela
Skoràj se bosta, in besede mile
Na srečanji nenadnem govorila! . . .
A kaj? Obema, glej, zastane noga,
Na beli cesti negotova noga!
In kaj ti slišim? Kákovšne pozdrave?
Oh, kaj je to? Besede jezne, žòlčne,
Trdé besede, aj! krivičen gòlč!
Izpádi vama jezik, rôdna brata!
Modrásji, s strupom napojêni jezik,
In pomračé naj vama se krvave
Očí, blesteče v ognji in sovraštvu! . . .
A ni dovolj! Sramota vekovečna!
Na brata zaslepljèn je brat rokó
Prekleto dvignil, oh, vsehníla mu!
Gorjé, gorjé! razvnel se bòj je divji,
Po tleh sovražna vijeta se brata!
Aj, grozni vid! Kri bratovska že teče! . . .
Zgrozí visoko se nebó, in zemlja
Osúpla zatrepeče, mrkne solnce,
Oblaki nakopičijo se tèmni
In góst raztegne se po zemlji mrak.
Popiše véter, burja se razjari,
Ječí in poka in šibí se gozd.
Vse vprek drevé se čez obzorje bliski,
Mogočno stresa grom oblake črne,
Ognjene strele padajo iz néba:
Vse trese, vse se krčevito zvija,
In z bratom brat, in mrak se bije z lučjo,
Nebó se z zêmljo v gorostasnem bóji:
Vse plam in dim, vse vrè, grmí in vríska,
Kot da spopadli so v krvavem klanji
Nebés in pèkla silni se sinovi.
Pretresla groza vse mi ude, strah
Srcé mi stisnil je, in že sem mislil,
Da je po meni, ko vzbudim iz snà se
In v tiho noč globoko se oddahnem.

* * *

Utrujenega sèn me spet objame
In znóva sanjam sanje neobične
Sedèl sem novič, tak se mi je zdelo,
Na prejšnji visočini. Noč je bila,
Vse tiho na okoli in vse mrtvo.
Pod nebom sive so oblakov kôpe
Lenó vlačile se naprej, nazaj;
Mižale tu in tam so redke zvezde,
In zdaj pa zdaj zaspano blédi mesec
Pogledoval na zêmljo je dremôtno.
Izsèhla vsa je bila trava, cvetje,
In listje vse po drevji posušeno
Ter tiho veter dihal je v vršíčih
In padalo je listje in šumelo.
In večni vzdih in bridkotožni stok
Dozdevalo se je, da zrak prešinja.
Kakó otožnotiha mrtva noč!
A kaj li tamkaj dôli je v raváni?
Kaj bliska se, ko mesec v niž pogleda?
Saj to ni več raván? Čuj, šum valóv
Tihotno redom v skalni breg bijočih! . . .
Z goríce stopim na obalo pústo;
Ne bilka v vsem ni tam obližji rasla —
Vse suh je pések in vse gola skala
Z zaspanim šumom pénasti valovi
Nemirno semtertjà so se podíli.
Ko tako gledam, glej, izmed valovja,

Oj, grozen vid! človečja zdaj pa zdaj
Mrtvà je roka, pa zopet ti glava
Pojavljala se v negotovem svitu.
Bistreje zrem; vtopljenca to je truplo!
Oh. Bože moj! in tamkaj zopet drugo!
Oj, groznega prizora! val nemirni,
Igraje ž njima se, k obali pústi
Pred nóge mi drhteče ji priganja.
Nad njima in okrog ponočnih ptic
Krdelo mnogobrojno se z otožnim
Mrtvaškim klikom zgrinja in se vánji
Zaganja, da bi s plenom si nenadnim
Napasle gladna zevajoča žréla . . .
Li nista bratov dveh ti mrtvi trupli?
Prekleta noč! oh, kaj si mi razkrila!
In s káko si igračo vi igrate,
Jezera grozovitega valóvi?
Oh, ti prekleta bratovska nezloga!
Sramota vekovečna! Béda, béda! . . .
In govorečemu takó na hip
Poznana že mi spaka strahovita
Z gorečimi očmí je meni proti
Iz dalje čez valóvje brzo plula,
A drugi dve na levi in na desni
Spremljali prvo sta, nohtí mogočne,
Zobóvje strahovito imajoči
Ter sto očíj strupénih in rogóv
Prešernih sto, in prvi v čelu »G«,
A drugi »I« s slepílnim je odsévom
Od daleka blestelo. Silna usta
Grozeče so odpirale, plamèn
In gost blujé dim neprestano v mrak.
Ko dohitele trupli umorjeni,
Z veseljem so pogòltnile ji divjim
Ter gobec si krváv ližé pohlepno
S strupenimi očmí okrog iskale,
Ne bi li plena se kàj si dobile
V široko gladno zevajoče žrélo.
In ko zasledile so mene, brzo
Zagnale s strašnim klikom so se k brégu
In grozovito škripajoč z zobmí.
Kostí so v stráhu meni vztrepetale,
Do duše že sem čutil dih trujóč,
Ledén mi pot porosil je obličje,
Majale že so šibke se mi nôge
In zdelo se mi je, da v nezavesti
Na zémljo padam, ko predramim zdajci
Iz groznih sanj in krêpko se oddahnem,
Vznemirjen pozdravljaje zgodnje solnce
Ki lilo v sobo mi je žarke zláte.

Zamejski.

V hladníci.

Pomlád je cvèla. V dehteči hladníci
Ob Vašem vznožji sem slônel molčé
In gledal rože cvetoče na líci,
In gledal Vaše očí sem lepé.

Skoz listje sveže in pisano cvetje
Pomládni vétrec pihljàl je mehkó
In v mračno, tiho nama zavetje
Skorjanca pesem nosé na uhó.

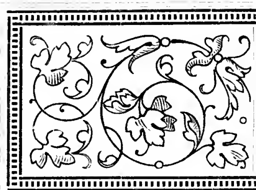
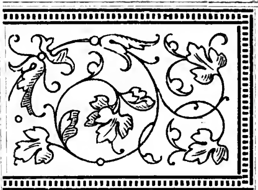
Molčé sem slônel, brezimnega pevca
Turobno pesem ste čitali Ví,
Molčé sem slušal — brezimnega pevca
Glasovi Vam so skalili očí.

O strti sreči, zagrêbeni nádi,
O mrtvem srci glasil se je spev;
In v Vaših prsih, v cvetoči pomládi,
Prebujal spev je otožen odmev.

In znali niste, da pevec neznani
Ob Vašem vznožji je slônel molčé,
Da vse bolesti zlè v tožbi ubrani
Krivó le Vaše je bilo srcé!

Fr. Gestrin.

„Rošlin in Vrjanko."

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

XII.

Bilo je leto pozneje.

V hladníci pred Griškim gradom je sedela v glasnem razgovoru mala družba, broječa troje oséb. Bili so to samí znanci naši.

Gospod Tomaž je predsedoval na górenjem konci mize in držal drobno knjižico v rokah; pred njim je stala steklenica vina, iz katere mu je polnila kozarec leva sosedinja, Podgorska Klara; na drugem konci mize je šivala Hahnova Zorka, ki je bila že nekoliko časa na Griču.

Leto dnij, odkar jih nismo videli, ni se bil nobeden znatno izpremenil; jedina Klara je bila vzcvèla, kakor nagelj čez noč. Imela je sedaj sedemnajst let, in sijal je od nje ves óni polni kras, ki diči deklíško mladost, kakor jutranja rosa sveži cvet.

»Kakó lepó čitate, gospod župnik!« dejala je Zorka in položila šivánje v naróčaj.

„Jaz ne čitam lepó«, smijal se je gospod Tomaž in privzdignil svoj kozarec; »pesmi samé so lepé!«

»Dà, dà, takó lepé!« vzdihnila je Klara.

»In zakaj imajo te národne pesmi takóvo posebno moč do srca?« vprašala je Zorka.

Duhovnik je malo časa molčal.

Večkrat se je bil v zadnjih dnevih mudil v tej družbi, zlasti odkar sta ga bili prosili gospé, in posebno deklici, Zorka in Klara, da ji seznani nekoliko s slovensko književnostjo. Slovenski so sicer govorili vsi, a kakor se to v nas ob ženski vzgoji vsak dan lehko

opazuje, pravilnega jezika ni znala nobena, in slovenska književnost jim je bila bolj tuja, nego katera koli.

Izgovorjeno željo je jel gospod Tomaž takoj in radovoljno izpolnjevati. Prihajal je na Grič, kadar je utegnil, in tu so čitali slovenske knjige.

»Zakaj nam sezajo te pesni takó do srca?« ponovil je duhovnik po kratkem molku. »Menda zató, ker izražajo najbolje, najpristneje obče človeško, prirodno stran žitja našega. Tu ni nič umetnega, nič narejenega; — to je resnično, pristno, krí od naše krví!«

»In napevi! Kakó primerni so ti! No — jaz čujem časih fante peti — o mesečini hodijo tam dôli po cesti! Jaz si besed brez napeva, in narobe niti misliti ne morem!« menila je Klara.

»Sevéda! Napevov in besed v národnih pesmih nam ni smeti ločiti. Saj sta se tudi oba, napev in pesem — oba zajedno porodila.«

Rekši je listkal gospod Tomaž po svoji knjižici.

»Oh, čitajte nama še jedno!« prosila je Klara.

Duhovnik je sam imel ta namen in pričel je s svojim prijetnim, zvonkim glasom:

Rofhlin in Verjanko.

»Kak hozhe bit', kaj hozhva ftrit'?
Ti fi premlad fe oshenit',
Jes fem preftara fe moshit'!«

»»Le mati omoshite fe,
Vsamite, kogar hozhete;
Le húdiga Rofhlina ne,
Ki velik moj fovrashnik je:
Je brata in ozheta vbil,
In komaj fim mu jes ufhel.«« —

Al mati nizh ni marala,
Rofhlina vsela hudiga,
Verjankovga fovrashnika. —
Svezhér s njim grede v hrambó fpat;
Verjanko gré pod okno ftat —
Je v hrambi govorila màt':
»O fhkoda, fhkoda sa blago,
Ko sdaj fe rasdelilo bo!
Kaj pravim tebi, ljubi mosh!
Tam v zherni gori, v tamni gofh',
Ştuden'z pod búkvo vidil bofh.
Ti rezhem fe sa bukvo fkrit',
Verjankota fkrivej vmorit' —
Şe jutro bolna bom ftorila,
In finu rekla, govorila,
De boljfhi meni pred ne bó,
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori fe dobó.
Şin me je vbogal vfelaj rad,
K ftudenzu hozhem ga poflat'.«

Pretiho gré Verjanko ftran',
Beféde njene v ferz' ohran':
Ko je prifhel fpet béli dan,
Verjanko k mater' v hrambo gré,
In rezhe ji beféde té:
»Kaj pravim, ljuba mati vi!
Vifoko fonze she ftojí;
To vafha fzer navada ní,
De b' tako dolgo v poftlji bli!« —
»»Şin ljubi, bolna fim hudó,
Oh, boljfhi meni pred ne bó,
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori fe dobó.««

Şin vsel je v roko kangljizo,
Pripafal fi je fablizo,
Je djal na ramo pufhizo,
Po vodo fhel pod bukvizo. —

»Kaj jemljefh, ti, oroshje, fin?
Şaj v zherni gori ni sverin,
'S deshêle sbeshal je Turzhin.«

»»Peroti ptizhiza ima,
Plavote ribiza ima,
Junak s oroshjem fe obdá.««

Verjanko gre pod bukvizo,
V Rofhlina fproshi pufhizo —
Odpre mu shile s fablizo,
In v svojo belo kangljizo
Natozhi vrozhe fi kerví.
S njo k materi domu hití,
Befede take govorí:

»Sheleli piti finovo,
Sdaj nate kri Rofhlinovo!«

Ko je duhovnik prihajal do zadnjih vrstíc, tresel se mu je malo glas, takó se je bil s svojimi čustvi vglobil v to pesem; in ko je končal, bilo je nekoliko trenutkov tiho v hladníci. Klara je bila sklenila roki in se naslonila ob mizo.

»Kakó lepó!« vzdihnila je.

Zorka pa je bleda v lice in s solznim očesom srepó zrla v čitatelja, in po kratkem molku vzkliknila:

»Oh, kaka misel, kaka misel! Rošlini še živé!«

Duhovnik se je osupel ozrl v njo.

»Dajte mi knjižico, gospod župnik! Jaz moram to še jedenkrat čitati, pa — sáma!«

Vzela mu je knjižico iz rók in stekla iz hladníce.

»Kaj je gospodičini?« vprašal je Tomaž pol skrbno, pol radovedno.

Tudi Klara je sprva začudena gledala sestričino. A sedaj je brzo lahka rdečica zalila nje lice in vstala je nehoté.

»Oh, nič, nič!« hitela je. »Morda je silno ginjena, ker ste takó krasno deklamovali!«

»Veselí me le, da še Vi niste takó ginjeni, če ne bi sedaj že sam sedèl v tej hladníci,« šalil se je župnik.

Klara se je tudi smijala ter prisedla zopet k mizi.

Gospod Tomaž je bil prepameten, da ne bi znal, da je tu zadel ob nekaj zasebnega, skrivnostnega, a bil je tudi dovolj socijalno omikan, da ni dalje povpraševal. Slučaj pa, ta zlobni kovár, hotel je in provzročil, da je bil župnik ónega popoludné še jedenkrat malo v zadregi.

V hladníco sta prišli gospì Podgorska in polkovnica Hahnova.

»Kje je Zorka?« vprašala je gospá Ana.

»Oh, čitat je šla neko — pesem! Takoj se vrne!« hitela je Klara in pogledala po stráni duhovnika z migljajem, da ne bi govoril dalje in natančneje o tem.

Gospod Tomaž je ta migljaj popolnoma razumel, dasi je bil vedno radovednejši. Govoril je o létini, o vreméni, o suši, ki sedaj pretí, in

o dežévji, ki je minilo, a zdajci je preskočil na predmet, kateri je v takih pogovorih med bližnjimi znanci na deželi ravno takó običen, kakor vprašanje po vreméni — na sosede!

»I — Lukičevi pridejo domóv!« dejal je nagloma.

»Oh — domóv?« menila je gospá Ana Hahnova z malo zategnjenim glasom.

»Dà, dà!« pritrdila je Podgorska in odtrgala peró s trte, ki je obrastala hladníco. »Čula sem že o tem prihodu!«

»Jaz se veselim Pavla!« omenil je duhovnik odkritosrčno.

»Klara! Gledi vender, kje se mudé drugi!« velela je Podgorska.

»Oh, ne skrbi — Helena!« hitela je polkovnica; »tam v dolini za bregom se igrajo; takó prijetno je danes, takó prijetno!«

In s tem je bil razgovor vnovič pri — vreméni. Gospod Tomaž pa je zopet spoznal, da tudi ta struna, ob katero je bil sedaj udaril, ne ugaja gospéma.

»Da bi se pes obesil! Kje vender tičí ta zajec?« mislil si je in obšla ga je volja, kakor ónega, ki je hotel z glavo skozi zid.

»Pa kje je vender sedaj Vid, doktor Vid Božan?« vprašal je svojeglavo, in v tihi slutnji, da imenovanje ónega privede gospì do jasnega odgovora.

»Ne vem!« hotela je reči Podgorska.

A polkovnica ji je prepréčila odgovor.

»Oh — gospod župnik, Vi ste vender takó iskren prijatelj temu — temu — doktorju —« hitela je gospá Ana, in čutiti je bilo, da bi mesto »doktor« rekla rajši nekaj druzega, »takó iskren prijatelj, da Vam je vender znano, ali mora biti znano, da pride tudi on z Lukičevima!«

»Ne, nikakor ne, gospá milostiva!« dejal je župnik odkrito.

»Jaz moram vsekako za dekleti!« omenila je polkovnica in odšla naglo iz hladníce.

Graščákinja je poskušala spraviti drug pogovor v tir, toda zaman.

Gospodu Tomažu so razne misli rojile po glavi, in porabil je priliko, ko so se vrnile mlajše hčere Podgorske, da se je poslovil.

Na poti domóv je počival navadno pri Vodétu. In takó tudi nocoj, akoprem ni bilo družbe.

»Doktor Štupa še pride!« dejala je Mánica.

»I, kaj pa je z Vami? Bo li zaradi Vas prišel?« menil je duhovnik skoro skrbnó.

Mánica je bila res bleda in upadla.

»Oh, k — meni? Saj nisem bolna!«

»Bolní ste, bolní, Mánica! Nikdar še nisem tega takó zapazil, kakor nocoj.«

»Nič ni, nič!«

Šla je po vino za župnika.

V tem je prišel istemu zopet prejšnji pogovor na Griči v spomin in kakor nalašč, dasi brez vsacega namena, vprašal je vrnivšo se Mánico:

»I, kaj pa Lukičevi? Véste li, da pridejo domóv?«

Mánica je za trenutek še bolj prebledela, potem pa ji je naglo šinila kri v lice.

Tukaj gospod Tomaž ni bil takó oziren, kakor prej v grádu, in zasmijal se je na ves glas.

»Aha! To je menda Vaša bolezen? Stojte, Mánica!« klical je za deklico, ki je hitela iz sobe.

»Preklicani Pavel! Povsod zadenem, koder ga imenujem.«

Mánica se ni vrnila, dokler ni prišel Štupa, ki je bil res kmalu tu. Potem pa je sedela v prvi sobi. Tu je čula ves pogovor ónih dveh.

Župniku nocoj ni bilo treba spraviti Lukičevih tretjič v pogovor, kajti Štupa je sam loputil na ves glas:

»Joj, joj, gospod Tomaž! Kaka novost, kaka novost!«

»I — kaj vender?«

»Kaka novost, hehe! Majorka Lukičeva se bode omožila!«

»Kaj to čudnega? Prestara še ni!«

»Prestara ni — toda — ampak — koga bode vzela?«

»Koga?« dejal je Tomaž že radovedno.

»Tistega doktorja, tistega Vašega prijatelja, tistega Božana — ali kakó se mu je pač reklo — ki je mene takó rad zbadal!«

»Kaj? Vid Božan vzame majorko?« vzkliknil je župnik.

»Oh, ne on nje! Ampak ona — njega!« godrnjal je Štupa.

»In Pavel?« vprašal je nehoté duhovnik.

»Pavel — Pavel — ej — kaj hoče Pavel?« mrmral je ranocelnik. »Tega so poslali potovat po svetu, da se malo razvedrí!«

Sedaj je bilo Tomažu skoro jasno, zakaj je imenovanje Lukičevih óne na Griči takó neprijetno zbôlo. Možitev majorke bode prepréčila Pavlovo ženitev, ali jo vsaj odrinila za dolgo, dolgo časa. Pa te misli ni izgovoril. Rešetala sta z ranocelnikom še dolgo to novico, in takó je Tomaža zavzémala, da ni opazil Mánice, ki je prišla zopet v sobo k njima in ki je bila sedaj vsa izpremenjena: rdeča v lice in pripravljena, vedno smijati se,

Stoprav, ko je župnik odhajal, domislil se je prejšnje šale ter dejal med vrati:

»No, ste čuli to novost, ste li čuli?«

»Dà, dà! I, zakaj bi se majorka ne možila?«

»Oh — Vam je prav?«

»Kaj bi mi ne bilo? Vender čula sem prej vse drugače —«

»Kaj ste čuli?«

Pa Mánici je bilo že žàl, da je óno izpregovorila.

»Oh, nič, nič!« vzkliknila je in hitela veselo nazaj v sobo.

»Čudna dekleta!« mrmral je Tomaž, ko je korakal po gôrskem svojem poti. Mislil je Zorko in Mánico.

XIII.

Nekoliko dnij prej, ko je gospod Tomaž táko smolo imel s svojimi ugibanji in svojo radovednostjo, vozila se je krasnega popóludne mala družba, broječa tri osebe, po prelepem Blejskem jezeru. Dva gospoda sta veslala, krepko in zategneno, kakor je to môči mladim, vajenim rokam, v zadnjem konci pa je sedela lepa, temno opravljena gospa, in držala krmilo ob vrvicah.

Čemu bi čitatelju dlje zakrivali, da sta bila to Lukičeva in Vid Božan?

Pavel je sedèl materi nasproti in nekova njegova radost, ona čísta mladeniška radost, posledica hipnih, veselih duševnih vtiskov, odsevala je tudi na lici gospé majorke.

»Vid, poprimi!« velel je Pavel in posegel z vesli v večji polukrog.

Dohtar je ubogal in majorka se je veselo smijala, ko je njih čoln prehitel v trenutku dva, tri druge.

»Takov čoln moramo dobiti na Krko!« menil je Pavel.

»Zakaj ne? Veslal bodeš lehko na Grič!« šalila se je mati.

»Ko bi jezov ne bilo!« omenil je Vid. Dejal je to na pol v šali, na pol skoro resno; mladi Lukič je potegnil vesli kvišku.

»Dà, dà — jezovi!« ponovil je potem mehanično za prijateljem; a takoj je bil zopet vesel.

»Oh, mama, to ni vse nič, to jezero, ta vožnja, te goré! Ob Reni tam bi morala biti z menoj, tam, tam — oh tam —«

Povedati ni mogel, ni znal, kar je hotel; a peti je pričel óno znano Heinejevo pesem o »Loreley«. Vid je pel za njim, gospá Lorica pa je nema zrla v modro-zelene valčke, ki so vstajali in ginili za vesli . . .

Treba je, da povemo tu nekoliko več o tem, kar se je bilo v minulem letu v krogu teh naših znancev zgodilo.

Po majorjevi smrti, ko so bili že minili hudi dnevi prav bridke žalosti, prišle so osobito na vdovo vse óne materijalne skrbi in óni opravki, katerih doslej ni bila vajena, in ki so posledica skoro vsaki smrti v imoviti rodbini. Gospodarstvene stvari, razprave s sodiščem, urejevanje imetja in kar je še toliko velikih in nadrobnih vprašanj in opravkov, vse to je sililo na mah na neizkušeno vdovo. Sorodnikov ni imela, tudi po ranjkem moži ni bilo druzih, nego ona in sin. Kaj čuda torej, da je, in to sporazumno z lehkoživim Pavlom, predlagala prijatelja njegovega, doktorja Božana sovaruhom, kar je nadvarstveno oblastvo tudi potrdilo.

Kakor smo že omenili, bila sta ranjki major in njegova žena soposestnika Dvorske graščine. Očetova polovica bi bila imela sedaj po njegovi smrti pripasti jedinemu sinu, Pavlu. Druzega imetja, to je tacega, ki bi se bilo zapisalo v inventar, po jednoglasni izpovedbi vdove in sovaruha major ni bil zapustil, akoprem se je med znanci in sosedi dovolj govorilo, da je bil prinesel ranjki pl. Lukič precejšnjo dedščino po svojem očetu semkaj na Dvor.

Pavel se za vse to ni mnogo pobrinil. Študiral je zopet na Dunaji, in tam večkrat zahajal k polkovnici Hahnovi, ki je bila sedaj zopet prijaznejša in pustila razvijati se razmeri med Zorko in mladim študentom. Znala je, da je bila za sedaj izginila glavna ovira, in da bode lehko preskrbela hčer, kakor si je želela. Saj je moral biti Pavel kdàj jedini dedič vsemu Lukičevemu imetju!

O zapuščinski razpravi, o cenitvi in o vseh teh sodnih opravkih ni znala, in tudi ni čula ničesar, in tako tudi ni vedela, da predlagata Lukičeva, mati in sin in sovaruh Božan nadvarstvenemu sodišču, naj se prisodi majorjeva zapuščina vdovi, proti temu, da izplača po sodni cenitvi odločeno dedščino sinu Pavlu; in ta vsota ni bila velika, ali mladi Lukič se v svojim lehkoživji tudi zató ni zmenil.

Take so bile stvarí, ko je končal Pavel svoj polletni semester na vseučilišči, in ga je mati Lorica, ki je bivala zadnji čas pri njem na Dunaji, poslala potovat po Nemškem.

Vid Božan se je bil v zadnjem letu tudi nekoliko izpremenil v svojem občevanji z mladim Lukičem. Nekako očetovsko je hotel ravnati ž njim,kar se je Pavlu sedaj popolno prirodno zdelo. Tega je le zavzimala Zorka in sanjal je le o tem, da kmalu konča svoje študije in se potem oženi. Na materijalno stran tega vprašanja ni mislil in

tudi óne očetove prepovedi na dan pred njegovo smrtjo se ni več rad spominjal. Rekel si je časih:

»Ej — ljubiti jo — tega mi oče ni prepovedal!«

Mánico pa je bil skoro pozabil. Le sedaj na potovanji, katero je izrvrševal prav po dijaško, in če se je mudil v vaških krčmah in po poetičnem receptu šalil se in napival tam »krčmarjevi hčerki«, tu mladi točajki, tedaj mu je nehoté silil v glavo in srce spomin na prijazno Vodétovo kamrico in na zlatolaso Mánico.

Odpeljal se je bil z Dunaja sredi julija meseca v Švico in potem romal peš, kadar se mu je ljubilo, ob Renu nizdolu; novcev je imel dovolj in zató je živel in potoval prijetno.

Po njegovem odhodu se je Vid še pogosteje nego prej oglašal pri majorki, ki je bila ostala na Dunaji, urejala še ž njim vred svoje stvari, ter hotela se preseliti za nekoliko tednov na Bled, kjer bi pričakovala Pavla, da bi se potem ž njim vrnila za ostale počitke na Dvor.

Gospá Lorica se je bila v zadnjih mesecih skoro pomladila; dasi pet let starejša od Vida, moral jo je imeti vsak mlajšo, in celó polkovnica Hahnova, s katero sta se večkrat shajali, in katera ni imela osebnih simpatij do majorke, nego le zasledovala osebne namene, zrla je časih z začujenjem v cvetoče lice vdove Lukičeve.

»Dà, dà, čas hitro celi rane!« dejala je domá svoji hčerki in čestokrat pristavila: »posebno, ako niso globoke!«

Bilo je teden pred majorkinim odhodom na Bled.

Dež je lil in majorka je sedela proti večeru sama domá v svojem lepo opravljeñem stanovanji ter čitala časopis. A ne pazno; kajti mnogokrat je položila list v stran in zamišljeno zrla skozi odprto okno vèn na široko cesto, kjer so v jednomer hodili in tekali ljudje in drdrali vozovi.

Sredi tacega zamišljenja jo vzdrami zvonec in hišina ji naznani doktorja Božana.

Vzprejela ga je prijazno, srčno, kakor vselej, in kmalu ji je sedèl nasproti ob mizi pri oknu. Pogovor jima je tekel okoli vsakdanjih opravil, in Vid je tožil, koliko ima posla — bil je še vedno odvetniški kandidat — ter končno zavidal majorki potovanje, katero je nameravala nastopiti.

»Zakaj ne pridete k nam — letos —?« vprašala je Lorica.

»Sedaj ni mogoče!«

»A pozneje — jeseni, predno se vrneva s Pavlom zopet semkaj!«

»Morda! Pa menda bode tudi treba zaradi končne zapuščinske ureditve!«

»Ah! To so grozni posli!«

»Pa — za Vas, milostiva, jako ugodno rešeni!«

»Hvala Vam, gospod doktor; hvala! Le Vam jo morem dati! Pavel je še takó mlad; najbolje, da imam jaz še vse v rokah!«

»Gotovo, gotovo! In Vi ste popolnoma — prosti sedaj in zlasti potem, ako se zadnji naš predlog vzprejme!«

»Menda ga ne bode sodišče zavrnilo?« vprašala je majorka skoro boječe.

»Ne lehko! Cenitev je podlaga vsemu, in po tej se bodo ravnali!«

»Hvaležna sem Vam nad vse!« rekla je Lorica in pomolila doktorju svojo malo, mehko roko preko mize.

Ta je isto uljudno in skoro iskreno poljubil.

Pogledala sta si v oči, za trenutek samó, a globoko in živo. Božan je še vedno držal majorkino desnico, katero mu je pustila.

Vstal je zdajci od mize, in tudi ona je nehoté isto storila; takó sta si stopila bliže.

»Gospá milostiva, odpustite mi, toda molčati ne smem, ne morem več —«

Gospá Lorica se je zardela, a očij ni povesila. Védela je pa, kaj ji bode rekel doktor. Saj je v njenih prsih plamtela že davno divja strast za tem lepim možem in zdelo se ji je, da se tudi on trudi zánjo le zaradi nje. Jedenkrat se je moralo pojasniti med njima, in ta trenutek je bil sedaj prišel.

»Molčati ne smem, ne morem več;« — ponovil je Vid, »ljubim Vas, gospá milostiva, in sedaj — sedaj me sodite!«

Govoril je to z mehkim glasom in na lahko uklonil glavo, kakor bi pričakoval ostre besede.

Majorka ni odgovorila, nego čakala, da on uprè svoj pogled v njo; in ko je Vid to storil, zazrl je dvoje velikih, modrih očij, iz katerih mu je naproti gorel ogenj, ki ga le óni pozna, kdor ga je že sam gledal.

Objela sta se in poljubila, in potem je vedel Vid Lorico k stolu nazaj ter sam sédel poleg nje, držeč njeni roki v svojih.

Govorila sta mnogo; malo takó, kakor dvajsetletni ljudje, ki ljubijo v prvič, malo takó, kakor resen mož in izkušena žena. Preteklost in sedanjost in prihodnjost — vse se jima je vrstilo.

Temno je bilo, ko se je Vid poslavljal. Ime prijateljevo do sedaj ni bilo prišlo iz njegovih ust, toda sedaj, obrnen že na pol k vratom, vzkliknil je zdajci:

»In Pavel? Mu bodeva li pisala?«

Lorica je nekoliko pomislila, a potem rekla:

»Ne, še ne, počakajva, da se vrne. Sedaj naj še tajno ostane!«

In takó je ostalo njiju razmerje tajnó in je bilo tako še vedno ónega dné, ko sta se vozila oba po Blejskem jezeru s Pavlom vred, vrnivšim se pred malo urami s potovanja.

Mati in sin sta se bila pozdravila prisrčno in odkrito, in skoro takó oba prijatelja, dasi Vid navzlic navadni svoji gotovosti ni našel v prvem trenutku pravih besed, ko se je Pavel začudil, in sicer veselo začudil videti tudi njega tukaj. A sovaruh je bil njegov prijatelj in svetovalec hiši in rodbini — kaj čuda torej?

„Máterino in tvojo stvar bodemo končno uredili!« dejal je Vid, ker se je Pavel malo spominjal, da se je že pred njegovim odhodom o tej zapuščinski stvári nekoliko besedovalo; tudi ni bil daljšega razpravljanja željan.

Peljali so se okrog otoka.

»Tu je najglobokeje!« dejal je Vid in kazal v temnozeleno vodo na zahodnji stráni otoka. Oba sta potegnila vesli iz vode.

»Koliko méri globočina?« vprašal je Pavel.

»Ne vem!« zavrnil je Vid in nepremično zrl preko Pavlove rame v majorkino lice.

Mladi Lukič je jel čoln gugati in storil je to s táko silo, da sta majorka in Vid na mah glasno zavpila.

»Kaj tudi ti — Vid?« smijal se je Pavel. »Kakov si? Časih se nisi bal? Kaj se bojiš sedaj?«

In zagugal je v novič čoln.

Sedaj sta ga oba karala, mati in Vid; bila sta res nejevoljna.

»Kakova sta vidva sedaj?« menil je Pavel in zmajeval z glavo; pa vzel je zopet vesli v roki.

Vid je stanoval na drugi stráni jezera, nego vdova Lukičeva. Po večerji, ob kateri so bili skupaj, poslovil se je Vid naglo, češ, da je utrujen; pri slovesi sta si z majorko sporazumno namignila.

Tudi gospá Lorica je šla kmalu potem s Pavlom v svoje stanovanje. Nocoj je hotela sinu razodeti, da bode kmalu žena Božanova. Storila je to brez ovinkov, naglo in jasno, celó odločno, kakeršna še ni bila skoraj nikoli.

In Pavel?

Vzprejel je máterino izpoved sprva čisto odkritega, veselega srca; a takoj mu je leglo nekaj čudnega vánje: spomin, podvojen živ spomin na očeta in misel, da mu bode sedaj ta Vid, prijatelj njegov, tovariš v njegovih dobrih in slabih dejanjih, kar jih je bil dovršil v zadnjih letih, sodrug v premnogih budalostih in narobe v pametnih korakih — da mu bode sedaj ta Vid Božan, o katerem je mislil, da ga pozna bolje, nego samega sebe — postal drugi oče, mož ljubljene matere, óčim njegov!

»Kaj praviš, Pavel?« dejala je gospá Lorica, in tudi sin je čutil, kaka prikrita razburjenost je zvenela iz teh poluglasno izgovorjenih besed.

»Prehitro, prenaglo je to prišlo!« dejal je po kratkem odmoru.

»Ni li doktor Božan prijatelj tvoj?« vprašala je gospá Lorica.

»Najboljši, kar sem jih imel, kar jih imam!«

»In vender —?«

»Kaj — vender?«

»— Ti ta moj korak ni po volji?«

»Mamá!« vzkliknil je Pavel in stopil k materi. »Kaj bi mi ne bil po volji? Toda prehitro je vse prišlo, umeti ne morem, misliti si ne morem Vida — svojega očeta!«

»Zakaj ne?« silila je majorka.

»Zakaj ne? — Poznava se takó dobro, drug druzega, — in kakor ga ljubim, kakor sem mu prijatelj, vender ti mamica in — Vid, vaju ne morem dati skupaj, ne morem si vaju misliti, da bi bila mož in žena — mati in oče meni!«

»Zakaj ne?«

»Ne vém, ne vém —!«

Hodil je po sobi gôri in dôli.

Majorka pa je potegnila z robcem preko očij.

»Mamá, mamá,« vzkliknil je Pavel, in postal pred njo, »saj ti želim najboljše, največje sreče, in sem vesel, takó vesel; pa ne povprašuj danes, ko si mi takó nagloma razodela to skrivnost. Nocoj ne morem —.«

»Jaz ne bodem zatisnila očesa,« vzdihnila je majorka.

»Mamá, saj ti pravim, da mi je prav,« hitel je Pavel; »le umeti ne morem — umeti —«

»Prav ti je, Pavel? Si li zadovoljen?«

»Zadovoljen, zadovoljen! Bog ti dàj obilo sreče!«

Govoril je to prav iz dna srca ter stisnil in poljubil materi roko.

Pa ko sta šla vsak v svojo sobo, bilo je vender nekaj novega, nekaj neumevnega, nekaj neprekoračnega med njima. Majorka je dolgo bdela, a zaspala je napósled in v zadnji njeni misli ni bil sin Pavel, ampak ženin Vid. Pavlu pa so šumeli po glavi Renski valovi in Blejsko jezero, mati in Vid, Zorka in Mánica in Krka s svojimi jezovi in svojimi skrivnostnimi tolmuni — toda zaspal je mnogo prej, nego mati njegova. —

Druzega jutra ga je vzbudil Vid, prišedši že na vse zgodaj. Božan se je hotel šaliti, a bil je silno nemiren in razburjen. Pavel je vstal naglo in sredi opravljanja skočil k prijatelju ter ga prijel za rame.

»Ti, véš?« prehitel ga je Božan.

»Vém, vém! Váruj mi mater, gledi da bode srečna!«

Segla sta si v roke, in mladi Lukič se je oklenil prijatelja, ki ni vedel, bi li položil svoji roki ónemu okoli vratú. Šele, ko ga je Pavel poljubil, izvil se mu je počasi iz rok, obrnil mu hrbet in stopil k oknu. Pavel sam pa je bil toliko ginjen, da je le hitel zopet opravljati se ter skrivati svoj čut, ki mu je kipel na dan, kakor vroč vrelec.

»Kaj bode danes?« vprašal je čez nekoliko časa Vid od okna sèm.

»Kar hočeš — kar hočeta!« menil je Pavel.

»Najel sem voz! Peljimo se v Bôhinj k Savíci!« predlagal je Vid.

Pavel je šel povprašat mater in se v malo trenutkih vrnil z odgovorom, da je zadovoljna s tem izletom.

Uro pozneje so se hoteli odpeljati.

Vid je hitel uredit še zadnje, kar je bilo treba, Pavel pa je pisal Zorki na Grič. Dolžan ji je bil še popis potovanja zadnjih dnij in najnovejše, namreč: máterino zaroko z doktorjem Božanom. Pisal je o nji takó, kakor je sedaj sam mislil: lehkomiselno, lehkoživo, dobrovoljno in veselo. Mladi mož ni znal, kakov mejnik je usajal s temi vrstami med sé in med Zorko.

Majorka je imela še priliko na kratkem poti do voza, ki je je čakal ob jezeru, srečati znano rodbino, kateri je predstavila doktorja Božana kot svojega ženina ter vzprejeti burna čestitanja, ki so pa prav s svojo burnostjo pričala, da ista zakriva le občo in veliko začudenje. Ko so se naši izletniki vrnili zvečer iz Bohínja, vedelo je vse Blejsko letovíšče o tej novi zaroki, fama pa je poleg Pavlovega pisma že nesla to vest daleč, daleč dôli na Dolenjsko.

XIV.

Vroč poleten popóludan je bil, ko je Dvorska kočija zopet po dolgem prenehljaji ropotala čez most pri Mlinu. Od rejenih, starih kónj je kapal pot, in kočijaž Tine je vrgel žejen pogled proti Vodétovi krčmi, kjer se je v vežinih vratih prikazala rmenolasa Mánica, vsa rdeča v lice.

V kočiji sta sedela majorka in Vid in pred njima Pavel, ki je veselo vihtel klobuk proti Mánici. Videlo se je, da se je ta hip še bolj zardela. Majorka je smejé se požugala s kazalcem sinu.

»Pavel, Pavel, meni se nekaj vidi!« dejala na pol resno, na pol šaljivo.

»Kaj se ti vidi, mamá?« vprašal jo je óni, a zatajiti in prikriti ni mogel svoje rdečice, ki mu je silila v lice.

»No, no, nikar ne povprašuj!« zavrnila je gospá Lorica.

Vidu pa je legel znani njegov ironični smehljaj okrog usten.

Na mestu, kjer je zavila stranska pot proti grádu, pod óno sivo, usodepolno skalo, stal je majhen spomeník v obliki obeliska. Majorka je potisnila robec na ustni, ko so se mimo vozili, a Pavel in Vid sta snela klobuka. Izstopili pa niso.

Na prostoru pred gradom jih je pričakovala vsa mala družina, kolikor je je bilo sedaj pri grádu, in nad vrati, z zelenjem olepčanimi, svetil se je od pozlačenega popirja izrezan pozdrav: »Dobro došli!« Na malem odstorku za gradom je pastir užigal topiče, da je glasno odmevalo po daljni soteski. Veselo je bilo vse; potniki, da je bilo že konec dolgotrajni vožnji; družina, ker je vedela. da bode nocoj nekoliko pijače.

V zadnjem trenutku se je prikazala še dolga, suha postava jedne ónih Vrbljenskih gospodičin, kateri smo že nekoč videli na Dvoru. Gospá Lorica jo je bila pismeno prosila, naj pride za čas Božanovega bivanja k nji na Dvor, in póstarna gospodičina je vzprejela ta nalog tem rajša, ker se ji je dozdevalo, da se bode na Dvoru več novega zvedelo, nego v Vrbljenji; in saj je bila Loričina zaroka sáma ob sebi dovolj, da je zavzimala vso radovednost, pozornost in vse jezike sosedov.

Pozdravi so bili naglo zvršeni in potem je šel vsak svojim potem.

Pavlu je bilo nocoj prepozno, da bi še jahal na Grič, šetal je nekoliko časa okoli, a kmalu je sedèl na Vodétovem vrtu poleg Mánice. Vid pa je domá zabaval obé dami. (Dalje prihodnjič.)

V provinciji na Ruskem.

Spisal **dr. M. Murko.**

IV.

V Kazani.

Od pristanišča do mesta je šest vrst, tedaj ne malo prostranstvo, katero je pa letos Volga pri pomladnem razlivu vse zalila. Da se nahajate v »tatarskem carstvu«, skoro zapazite na velikem številu tatarskih krámarjev in sploh malih prodajalcev na pristanišči, na tatarskih nosilcih s parohodov, na voznikih. Na »konki« (ta lepi izraz so si Rusi, ki drugače tujke brez straha prijemljejo, ustvarili za »tramvaj«) ali pa na izvoščeku se skoro pripeljete po prašnih cestah in ulicah skozi žalostno predmestje v »umstvennyj centr Povolžja«. Ker sem deset dnij prebil v njem, imel sem zadosti prilike seznaniti se ž njim.

Kazan je bil nekdaj stolica tatarskemu carstvu, ki je Moskvi delalo mnogo preglávice. Notranji razpori so ga osláhili in že Ivanu Groznemu je pripala naloga pokončati mohamedansko državo na vzhodni meji ter odpreti Volgo ruski trgovini. S 150.000 vojaki in 150 topovi, z ogromno vojsko za óno dôbo, oblegal je on z lesenimi stenami zavarovano mesto od dné 23. avgusta do 2. dné oktobra 1552. leta in po strašnem prelivanji krví je bila dosežena ta za rusko državo imenitna zmaga, ki je imela skoro za nasledek tudi pad Astrahani, ustja Volgi, l. 1556. Potem je nastopila silna kolonizacija v teh krajih. V Kazani sámi so Rusi odtisnili Tatare v ravnino in ruski element, državni in kulturnejši, začel je skoro gospodovati. Že l. 1556. bil je ustanovljen moški Spaso-Preobraženskij monastyr od sv. Barnofija in l. 1579. Bogorodickij ženskij a. l. Danes je v Kazani okoli 140.000 prebivalcev, med njimi Tatarov le okoli 14.000. Mesto se delí v górenje in dolenje, poslednje bi se lehko imenovalo tatarsko. V górenjem imate Kremlj s cerkvami, škofovskim sedežem in gubernatorskimi uradi. V Kremlji se nahaja tudi navidezni spomeník tatarske dôbe »bašnja (turen, »zvonik« se ne more reči, ker zvonov v nji ni) Sumbeki,« iz katere se je baje poslednja tatarska carica vrgla iz obupanja na tla, ali arheologi menijo, da je bila šele v minulem stoletji sezidana za carstvovanja Elizavete, ki se je romantično navduševala za tatarsko staríno kakor pozneje tudi Katarina II. Vender pri Tatarih je ona

svetíšče in lehko jih najdete pred njo pod milim nebom moléče. Tudi drugi deli mestni so na raznih vzvišenih krajih razpoloženi. Prostora kakor povsod je tudi tukaj mnogo in kjer se ljudje nekoliko potrudijo, postavijo si lehko prijetno hišico z lepim vrtom. Ulic, kjer bi bil dom pri dômu, vidi se prav malo. Sploh delajo čisto ruska mesta na zapadnjaka vselej vtisek vasí, posebno zavoljo mnogo lesenih staveb; ograje so skoro zmerom lesene. Vender tudi tukaj se lehko opazuje povsod napredek. Moj prijatelj štiri leta ni bil v Kazani in se ni mogel zadosti načuditi raznim izpremembam n. pr. lepim vrtom, kjer so bile še prej luže in še zdaj imate priliko videti, kakó se n. pr. »Černoe ozero« zasiplje. Tudi za red in javno varnost se je mnogo storilo v poslednjem času, ker v najbližnji okolici še so se nedavno javljali razbojniki. Ko bi imela duma (občinski zastop) pravo obvezati hišne posestnike, da morajo ulice škropiti, napraviti trotoár pred hišami, bi se še dalo marsikaj doseči. Kakšen prah in koliko smetij se tukaj vrtí po ulicah tega si pač kdo izmed vas ne more misliti.

Da je Kazan resnično umstveno središče Povolžju, lehko razsodite po tem, da ima vse učne zavode: vseučilišče, duhovno akademijo, veterinarni institut, tri gimnazije, realko, duhovno seminarijo, dve učiteljski seminariji, jedno »dlja tatarskich škol«, ali tudi z ruskim učnim jezikom. Na najslabšem so národne šole, takó da so starši letos neizmerno tožili, ko so se zaprli prigotoviteljni razredi pri gimnazijah. Vseučilišče je jedno najstarejših ruskih, za moskovskim, osnovanim l. 1755., prvo, osnovano l. 1804., na kar vas spominja predstaviteljno poslopje iz Aleksándrovskega časa, ki se odlikuje kakor vsa jednaka z grškimi kolonami. Po številu dijakov zanima pa le predposlednje mesto med sedmimi ruskimi in derptskim vseučiliščem. Pomočkov nima posebnih, vender izpolnjuje jako važno nalogo, daje namreč večino Povolžju potrebnega razumništva, posebno zdravnikov; l. 1885. bilo je med 972 slušatelji 492 medicincev. Fizikalična observatorija je sicer lesena, ali tudi ž njo obruseli Italijanec za silo izhaja. V Samari je potem pripovedoval jeden iz profesorjev petrogradske vojeno-medicinske akademije, da se ni mogel zadosti načuditi ubožnosti klinik in zbirk; vender treba je pomisliti, da je petrogradska akademija, na katero se vsako leto skoro toliko izdaja kakor na vsa ruska vseučilišca, sama na jako visoki stopinji in nje profesor je po takem tudi strog sodnik.

Iz profesorskega svéta, s katerim pa se nisem mogel mnogo seznaniti, ker po letu vse živí na dačah ali na posestvih svojih — mnogi kazanski profesorji so namreč »pomêščiki« — omenim le bivšega profesorja »slavjansckich narêčij«, ki je v srednjih letih šel zavoljo

tega v pokoj, ker je po novem ustavu ostalo slavistiki jako skromno mesto, kakor sploh vsem drugim predmetom, na račun latinske in grške gramatike. V konci 1887. l. so se kazanski študentje proslavili s precejšnjim »buntom«; v Moskvi in tukaj sta dobila »inspektora studentov« — zaušnice. Kake nasledke je to imelo, zapazi se précej v poročilu o stanji vseučilišča za l. 1877/8., kjer se pravi: »vybylo (odšlo) iz universiteta v 1887. god do okončanija — 194«. Večina teh je namreč bila izključena. Drugače je vseučilišče završilo 163 študentov, vseh pa je bilo v vseučilišči 837, za 135 menj nego l. 1886/7. Letos jih je bilo 1. dné novembra 781, za 133 menj nego lani. Predavateljev je bilo 97: »ordinarnych« profesorov 40, »ekstraordirarnych« — 18, »privantdocentov« 34, lektorji 4. Nekateri profesorji so učili na dveh stolicah. Zanimivo je, koliko po novem ustavu določenih stolic je bilo tega leta praznih. Naštejem vam te stolice z imeni, kakeršna so na Ruskem navadna, ki lahko prestrašijo zapadno- in južnoslovanske puriste. Namreč »kafedry: 1. slavjanskoj filologii; 2. geografii i etnografii; 3. istorii zapadno-evropejskich literatur; 4. teorii i istorii iskusstv (umetnosti); 5. arabskago i turecko-tatarskago jazykov, dlja kotorych položeny po štatu dva prepodavateli v zvanii ekstra ordinarnago professora; 6. praktičeskoj mechaniki; 7. fizičeskoj geografii; 8. agronomii; 9. torgovago prava i torgovago sudoproizvodstva; 10. meždunarodnago prava; 11. političeskoj ekonomii i statistiki; 12. enciklopedii prava i istorii filozofii prava, i 13. istorii i enciklopedii mediciny.« Kakor vidite, profesorska karijera na Ruskem ni še takó težka, sploh konkurence je še do najnovejšega časa bilo malo. Večina ruskih profesorjev je naravnost odgojena z državnimi podporami za svoje stolice.

Duhovna akademija zanima pošteno mesto poleg svojih treh séster, ima bogato rokopisno knjižnico »Soloveckago monastyrjà« in nekaj znanih učenjakov kakor Porfirjeva, ki je napisal mnogo rabljeno zgodovino ruske literature, v kateri se odlikuje posebno stara dôba, Znamenskega, pisatelja izvrstne šolske knjige »Istorija russkoj cerkvi«. V tej duhovni akademiji je tudi borba z razkolom, ki ima ravno v Povolžji glavna svoja gnezda posebno usredotočena; profesor Ivanovskij se javlja po zimi kakor misijonar celó v Petrograd na poučenja in spôre z razkolniki. Iznenadilo pa me je, ko sem slišal, da akademija ne služi samó bogoslovcem k dovršenju njih obrazovanja (bogoslovskih fakultet pri vseučiliščih na Ruskem ni, nadomeščajo jih štiri duhovne akademije: v Petrogradu, pri Moskvi, v Kijevu in tu), ampak celó večina kazanskih pitomcev zavzema potem posvetna učiteljska mesta posebno v duhovnih seminarijah in še celó v nižjih šolah.

Čudil sem se tudi velikemu številu zidarjev in drugih delavcev, ki so duhovno akademijo v nedeljo čistili in popravljali. Takó razumen, da sv. sinod nima uspéha pri nekaterih ministerstvih s svojimi predlogi o prepovedovanji dela ob nedeljah; naj sv. sinod vsaj pri svojih uradih začne z dobrim vzgledom. Ob praznikih še dela sploh ni mogoče prepovedovati, ker njih število je sv. sinod dognal že srečno do 176 (sevéda z nedeljami vred), s carskimi in mnogimi cerkvenimi prazniki, kateri sicer niso vsi jednaki)!

Spomeníka ima Kazan dva. Na masivni podstavi s skupinami v klasiškem ukusu po stenah počiva doprsni bronzov kip Deržavinov, ki se je učil v kazanski gimnaziji; prej je bil spomeník v vseučilišči, zdaj pa je postavljen na prav lepem vrtu. Nad mogilo pri vzetji Kazani padših junakov je dal Aleksander I. postaviti štiriogelno cerkev, z jednakim nadpisom na vseh štirih stranéh. Letos jo je spomladi izpodlilo in po takem se je ravnokar popravljala. Kakor največjo znamenitost so mi pokazali v nje podzemeljnih hodih kostí, nad katerimi vsako leto 2. dné oktobra arhierej služi »panichido« (rekviem).

Vprašal sem nekega učitelja kazanske realke: za koliko milijonov je Kazan umstveno središče?

»Za petnajst!« V takem središči imate »Kazanskoe obščestvo archeologii, istorii i etnografii«, »Obščestvo vračèj pri kazanskom universitetê,« »Obščestvo estestvoispytatelej« (prirodoslovcev), »Imperatorskoe Kazanskoe ekonomičeskoe obščestvo«. Literaturno zabavno društvo »Puškin« se je letos po zimi osnovalo, ali hipno se je pokazala velika pregreha ustanoviteljev, ki so napravili pravila, po katerih se dame kakor členi ne pripuščajo. In kakó začeti shode brez dâm, posebno na Ruskem! Prvo zasedanje je bilo tedaj temu vprašanju posvečeno in konec je bil potreba preustrojstva, ki se bode že kdàj zgodilo.

Koliko knjig se tukaj izdaja, smešno je skoro vprašati. Razven »Universitetskih Izvêstij«, v katerih profesorji pomeščujejo svoje študije in celó večja dela, in »Pravoslavnega sobesêdnika« se kàj večjega tukaj navadno ne izdaja. Videl sem literaturni zbornik »Pervyj šag« (korak), s katerim so se pokazali l. 1876. mestni literatje, kar je napravilo v ruski kritiki neizmerno šuma. Še več pa pojavljenje provincijalnih časnikov. V Kazani razven oficijalnih »Gubernskih Vêdomostij«, ki izhajajo po trikrat v teden in so še bolj suhe nego naši oficijalni časniki, imate še dva: »Kazanskij birževòj listòk«, bolj trgovcem namenjen, in dnevnik »Volžskij Vêstnik«, katerega izdaja in ureja aktivni vseučiliški profesor, zgodovinar O. brez dobička že nekaj let. Mnogo sevéda od njih ne smete zahtevati.

V Povolžji je povsod mnogo staríne in prirodopisnih znamenitostij. V poslednjih letih so se našle razvaline Bolgar, stolnega mesta bolgarskem carstvu, in takih najdeb je še v tem kraji mnogo možnih. Pokažejo vam arheološki muzej: dve mali sobi in še tukaj ni vse v redu in tudi ne more biti, ker materijala ima arheološko društvo že stokrat več, ali kam ž njim? Ni prostora, ni drugih pomočkov! In vender bodo morali semkaj nekdaj potovati razni učenjaki, ki se zanimajo z jezikom, zgodovino in bitjem raznih finskih in tatarskih plemén in sploh z vzhodno Evropo in sosedno Azijo. Že letos spomládi sta potovala čez Kazan dva čistokrvna Madjara, katerih je jeden za silo zadosti, drugi pa izvrstno govoril ruski. Madjari hodijo namreč domovine svoje in svojih sorodnikov iskat v — rusko državo in še z malim uspehom, ker njih bližnjih bratov je že jako malo in še ti hitro izumirajo. Razumna je tedaj nekoliko zavist k slovanskim svojim sodržavljanom, ki na bratih niso takó ubogi. Sploh meni so pri tem v Kazani prihajale razne misli: koliko Slovanov se je domá že takó dobro ruski naučilo kakor ta Madjar, ki se je v razgovoru vadil s psalomščikom ruske cerkve v Pešti, in koliko jih potuje v Rusijo? Še slavisti ne! Nam so sevéda že »slovanska čustva« in razne sanjarije zadosti. Z druge straní pa, če se spomnite celó na taka umstvena središča kakor je Zagreb in celó Ljubljana naša in jih primerjate Kazani, tedaj čutite ogromno razliko med ruskim národom in nami. Pri nas je res življenje že »meločno« (malenkostno): kaj se vse tiska v Zagrebu, umstvenem središči še za dva milijona ne, kake ima muzeje, galerijo slik i. t. d. in káko duševno in politično gibanje!

Pojdimo v javno knjižnico; vseučiliška, ki šteje čez 50.000 nazvanij, kakor sploh na Ruskem je le za vseučiliške profesorje in študente in še za te ne vsak dan in ni po večerih nikoli odprta. Navadnemu občinstvu služi tedaj le »Gorodskàja publìčnaja bibliòteka«, jeden važnejših nasledkov večjega gibanja, ki se je začelo z darovanjem meščanske avtonomije. Jedna nje knjig je dar, zapuščen mestu že l. 1837., ki se je tedaj več nego tri desetletja hranil brez javne koristi. Za dva uradnika, knjige in časnike žrtvuje »duma« na leto 2500 rubljev. In vender, koliko koristij celó ona prinaša, to razumete posebno tedaj, ako pomislite, da tukaj nimate kavaren in tudi v par gostilnicah, kjer se vsaj nahajajo jeden ali dva moskovska ali petrogradska časnika, čakate dolgo večnost, predno katerega dobite v roke. Vsaj razna perijodična izdanja ima občinstvo na razpolaganje in jih tudi pridno čita. Obiskuje knjižnico v letu okoli 17.000 ljudij. Pod vodstvom jako

obrazovanega in ljubeznivega knjižničarja si malone vse ogledate in zapazite v čitalnici veliko omaro s stekli, zapečateno s policajsko štampiljo. Tukaj so v kletki razna perijodična izdanja in razne knjige, za katere v svojem času pri Aleksandru II. cenzura ni bila zadosti stroga (!), zaradi česar so jih sedanji nazadnjaški mogočniki »post festum« postavili na svoj »index prohibitorum librorum«. In tu imate zdaj pred očmí vso primitivnost ruske administracije! Ravno ta prepovedana izdanja so v čitalnici pod steklom in takó jih ljudje hodijo gledat kakor zverí v zverinjak in si jih savéda potem drugod poiščejo in ravno zaradi tega beró. Da bi jih dali še skriti, to bi bilo vsaj dosledno!

V novejšem času se je ustanovila tudi »Duchovnonravstvenaja biblioteka«, ali takim »preobyknovenno ne vezët« (nimajo sreče).

Da ima Kazan svoje zimsko gledališče in razne klube po stanovih za zabavo in igranje v karte, razumno je samó po sebi. Poleti se boljše občinstvo zbira na večjem vrtu, kjer je treba za vhod plačati, za kar lahko slušate godbo, komike in razne »umetnike« na odkriti sceni. Pri shodu višjega svetá se začudite, odkod se je vzelo zdajci toliko dâm, oblečenih po najnovejših modah, ker po dnevi jih le redko zapazite. Razven tega pa je na vrtu leseno, prav prijetno postavljeno letno gledališče, za katero se vhod sevéda posebe plačuje. Igrajo se navadno lažje rečí. Za opereto — jaz sem videl »Donna Juanitta« — severnjaki nimajo zadosti ugibčnosti in živahnosti. Videl sem tukaj tudi znamenitega armenskega umetnika Adamiana kakor gosta. »Othella« je igral armenski, ali njegova južna kri mu je pomogla tudi takó k velikemu uspehu; v »Guverneru« Djačenka je pa igral ulogo francoskega domačega učitelja, ki govorí francoski in lomi ruski, kar se je v Parizu omikanemu Armencu prav posrečilo.

Iz verskega življenja je treba omeniti tudi nekaterih črtic. Cerkvâ malih, temnih, preobloženih in zakajenih je kakor povsod precèj. Nove se vender zidajo že z večjim ukusom; takó n. pr. na Voznesenskih ulicah posnemajo Isaakijevskij sobor v Petrogradu, pred katerim bode imel celó prednost s tem, da bode svetlejši. V drugem kraji sem videl po zunanjosti prav lépo cerkev, ki se zida v čast sv. Cirilu in Metodu. Razne tisočletnice in — papeška pisma (»bule«) so spomin na slovanska apostola tudi na Ruskem oživile, ker o Cirilu je ruski národ do najnovejšega časa le malo znal, o Metodu pa ničesar.

Jedna iz glavnih črt vzhodne cerkve je češčenje »ikon« (podob). Znane so iz zgodovine Carigrada strašne borbe z ikonoklasti ali ikonoborci, v katerih so nápósled iz političnih vzrokov zmagali čestilci

podob. S krščanstvom iz Carigrada je Rusija vzprejela tudi vse njegove posebnosti in ima danes povsod mnogo čudotvornih svetinj. Takó se nosi neka Mati božja iz okoličnega monastyrja od 26. dné junija ves mesec noč in dan po vseh hišah in povsod se služi »moleben«. Vse to se pa dela takó formalno, brez najmanjšega znamenja notranje pobožnosti, da se temu kar čudite. In kakó izgledajo ljudje od svečenika samega, ki jo spremljajo! Zasluži ta podoba okoli 37.000 rubljev, od česar tretjino dobiva omenjeni samostan, drugo sobor in tretjo ženski samostan.

V Kazani sem tudi videl, kakó se je praznovalo devetstoletje krščenja Rusije. Na predvečer praznika je služil v soboru sam arhierej »vsenoščnuju«. Vzhodna cerkev je ohranila mnogo starega, vso simboliko in dolgost; kar pri nas molijo duhovniki v brevirji in menihi po samostanih in še več se tukaj bere in pôje pred vsem národom, ki dela pri tem le križe in poklone. Taka »vsenočna« zahteva nekoliko ur časa (takó je n. pr. v Moskvi pred praznikom sv. Aleksandra Nevskega, dné 30. avgusta, vsenočna, katero je služil sam metropolit, trajala od 7. ure zvečer do polunočí) in morí vse čute, tembolj, ker od čitanja in petja raznih duhovnih oseb le malo ali celó ničesar ne razumete; tukaj se je odlikoval vsaj arhierej z jasnim izgovorom »akáfista« sv. Vladimira in tudi pevci, katere sem tukaj videl zbrane na malem koru, kar tukaj ni navadno, ker so ruske cerkve brez orgelj, odgovarjajo razumno: »Radujsja, radujsja svjatyj Vladimire, Rossijskija deržavy prosvêtitelju!« V sam praznik se je služila po vseh »prichodskih« (farnih cerkvah) »liturgija« in potem se je vse duhovništvo zbralo v sobôru, kjer je pred oficijalnim svetom opravljal arhierej službo; izpregovoril je tudi malo »poučenje«, katerega národ sevéda ni mogel slišati, ker ob takih prilikah se ne spušča v sobor, v katerem na tak dan za njega ni prostora in tudi ne more biti zaradi majhnosti, s katero se celó sobori odlikujejo.

Drugi dan je bilo vsaj tiskano v trgovskem »Kazanskom Birževom Listku«, ker pridiga je na Ruskem »unicum«. Ali napredek tudi tukaj vidite, zdaj še vsaj »preosvjaščennyj« pridiguje, kakeršnemu je še Deržavin (na to se ravno v Kazani spomnite) moral delati »propovêd«.

Po okončanji službe je bil »krestnyj chod« (= križni pot) iz sobora k bližnji reki Kazanki. Ob poti so razpostavljeni vojska, učenci in učenke nekaterih zavodov in množica národa. »Hoda« samega se udeležuje le malo národa; vidite »chorugvonosce«, ki nosijo »chorugve« (bandera), nekatere jako težke metalične »fonarščike« s svetil-

nicami, »pevčie« v poljskih kontušah, ki so se iz Kijeva tudi v Moskovsko Rusijo razširili, in v bogatih »rizah« (oblekah) veliko število duhovnih oseb, iz katerih prednji nosijo posebno češčene ikone; v konci arhiereja z bliščečim metaličnim križem, ki se pri blagoslovljenji vode vánjo spušča. Na Kazanki je postavljena »Jordan«, kjer se vrši tudi dolga ceremonija »vodosvjatija«. Ne posebno daleč na obeh bregéh Kazanke sem zapazil nekaj nepričakovanega: tam se je sleklo precèj moških, ki so se kopali (čisto nagí kakor je to na Ruskem obča navada), dokler jih na konji priskakavši policist ni pregnal. Mislim, da vzrok ni bil ravno pri vseh pogrešanje spoštovanja svetega dejanja, ampak da so se vsaj nekateri z istim namenom v vodi kopali, kakor se to godí po zimi 6. dné januvarija v praznik „kreščènja«, kadar vse stroge prepovedi še zmerom ne morejo povsod iztrebiti samomorne navade, da bi ljudje po blagoslovjenji vode ne skakali vánjo skozi presekan led, sevéda z upanjem na posebno milost božjo.

Za dné so bile po mestu razobešene nemnoge zastave in na večer je bilo malo razsvetljenje. Na nekem vrtu je igrala zvečer vojaška godba in tam je naróda kar mrgolelo, tudi Tatarov in Tatarek sem videl mnogo.

Kakor sem že omenil, národ tudi v ta dan ni slišal pridige o pomenu takó važnega praznika. Duma (mestni zastop) je že gotovo naprej čutila ta nedostatek in naprosila posvetnega učitelja duhovne seminarije, naj predava o sv. Vladimiru. V nekoliko z zelenjem olepšanem — maneži »junkerskago učilišča« se je zbralo precèj razumništva, tudi mnogo duhovnikov s samim arhierejem, gubernator in druge take višje osebe. Zadaj so razstavljeni dečki in deklice iz nekaterih dobrodelnih zavodov, ki se v pravem pomenu besede pekó v neizmerni vročini. Vender národ, katerega sicer ni mnogo, z veliko pazljivostjo sluša jednobrazno ali jasno čitanje posnetkov iz raznih letopisov, ki se še navadno citirajo v cerkvenoslovenskem izvirniku. To je vse, kar je 130.000 ruskega naróda v Kazani moglo slišati o prejetji krščanstva. In še zato bodi hvala posvetnemu mestnemu zastopu, v katerem sedí tudi precèj Tatarov! In vender je še to mnogo, ker v več jednakih mestih še tega ni bilo. Le v Kijevu so še bili pri slavnostnem obedu góvori in v imeni vse Rusije je »oberprokuror svjatêjšago sinoda« g. Pobêdonoscev še jedenkrat svetu objavil, da je vse preteklo in bodoče blagostanje Rusije osnovano na »samo- in edinoderžaviji«. Ali kaj hočete, g. oberprokuror je še skromen, ker so na Ruskem še ljudje in ti so imeli veliko besedo pri banketu »Slavjanskago blagotvoriteljnago obščestva, ki celó mislijo, da moreta ab-

solutizem in cezaropapizem rešiti vse Slovane iz njih nadlog. In potem se še ruski časniki čudijo, da na takem popovskočinovniškem prazniku ni bilo Slovanov! Avstrijski diplomaciji, bogme, ni bilo treba izposlovati si določila sv. sinoda, po katerem se neruski državljanje na praznik niso pripuščali kakor predstavitelji, ampak le kakor gôstje. Sicer pa si je ta uspeh pošteno zaslužila in že naprej, saj še pomnite »kugo« na Velehradu l. 1885., ki je morala takrat zadušiti strašno nevarnost katoliškega panslavizma. Rusija se namreč tega bojí in po mnenji mnogih njega (panslavizem namreč!) celó — Avstrija propagira.

Kazan je tudi fabrično mesto: ima okoli 130 fabrik in zavodov, posebno se odlikuje stearinovo proizvodstvo. Pivovarne ima tudi tri. Vender važnost Kazani v trgovini neizmerno pada, ker je železnico na vzhod dobila Samara, in takó je Kazan — umstvena stolica Povolžju! — po zimi odtrgan od svetá. Lehko si mislite, kakó se tukaj v velikem snegu potuje. Pot v Nižnij stane vas okoli 40 rubljev, če si ga hočete nekoliko prijetnega napraviti; poleti se pa lehko vozite po Volgi v drugem razredu za $4^1/_2$ rublja. Kakó naj potujejo tukaj dijaki domóv o božiči, s katerim se zajedno končuje jesenski semester?

Kakor povsod na Ruskem, takisto je tudi v Kazani mnogo tujcev. Kazansko vseučilišče je v prve čase bilo prava ilustracija Gribojêdovskega »Nam bez Nêmcev nêt spasenja.« Mnogo iz tedanjih učenjakov je bilo od samega Humboldta priporočenih; jeden, Karl Feodorovič Fuks, pravi enciklopedist, postal je »najimenitnejši Kazanec« časa svojega. In res, marsikateri, ki bi domá ostal navaden bibliotekarček ali učiteljček, povzdignil se je tukaj, ker med slepci je jednooki kralj in potem ravno tu veljá: »es wächst der Mensch mit seinen höhern Zwecken«. Dandanes še tujih učenjakov ni posebno mnogo, ali brijete se še lehko pri dveh francoskih »parikmacherih« (ime je tu zgodovina), zdravíl in mineralnih vod morete kupiti le pri nemških lekarničarjih, ker le Nemci so do najnovejšega časa Rusom »žavbe mešali in pulfre delali« (oprostite te tujke za maže in praške, ali jaz sem nekoč slišal slovenskega farmacevta, ki je ž njimi izvrstno svoj poklic opisal), nemškim učenim ljudem, kontoaristom, mašinistom in tehnikom sploh pa ne vem števila. Jaz sem bil med dobrodušnimi učenjaki; jeden me je smejé vprašal, se mi li zdi, da je možno živeti „im Bärenlande«. Njim se sevéda ne godí slabo in na vprašanje, kakó se njim zdi zapadno življenje, če pridejo v svojo domovino, dobil sem že pričakovani odgovor: »Kleinlich!« Godcev je cela kapela tu, angažirana od jednega iz večjih gostilničarjev, pri katerem posebno po zimi z uspehom igra. Ker sem slišal, da so Nemci iz Avstrije, kakeršni so tukaj

redki (ti imajo domá komu »kulturo nositi«, za kar bi prav za prav morali vsak dan klečé Bogá hvaliti, da živé v Avstriji in da jim ni treba med »barbari« si kruha iskati in napósled se vender v ruskem morji potapljati), vprašal sem jih vender: »odkod?« in zvédel: »s — Češkega!« Dame, katerih je večina, in gospodje, ki se domá niso nì besedice češki naučili, pobirajo tukaj prav radi jezične in denarne ruske drobtíne. Oh, usoda!

Rusko mesto že znamo, pojdimo še v nižje, tatarsko. Videli smo že v górenjem mnogo Tatarov, trgovcev, voznikov, delavcev in — policajev. Tam smo tudi zvédeli, da so Tatari zavoljo svoje poštenosti in pridnosti na jako dobrem glásu. Preidimo tedaj smrdečo jamo, ali po oficijalnem, mali »potok«, in nahajamo se že v orijentu. Razlika ni velika, samó ulice so še bolj ceste nego v górenjem mestu, hiše so še bolj narazen, čistost pa je večja; ako se gnojnica kje koli na ulice izliva, temu so tudi v ruskih mestih ne smemo čuditi, v Moskvi najmenj; namesto mnogih cerkev vidimo še več »mečetij«. Bolj se različujejo ljudje, ki vas srečujejo. Možje imajo obrito glavo, pokrito tudi poleti z ovčjo okroglo, na vrhu ploščnato kapo, pod katero je še navadno vijoličasta, z zlatom obšita kapica (deca nosijo navadno le poslednjo), oblačijo se v zapeto dolgo suknjo, celó evropske hlače in obuvajo močne čevlje. Barva njih obleke je navadno temnosivkasta ali rjavkasta. Ženske že zdaleč spoznate po jarkih barvah svoje noše. Navadno so njih precèj svobodno se prilegajoče janjke brez talje žolte ali zelene. Glavo pokrivajo s »kolpakom«, od katerega pa se vidi le prednji, z zlatom obšiti del, ker nad njim bogatejše nosijo na telo se spuščajoči šalj in zakrivajo v tem slučaji bolj ali menj svoje lice z belim ovôjem, navadno po devajo na glavo »chalat« t. j. dolgo suknjo z rokavi, ki po takem svobodno visé; kadar srečajo moške, iztezajo »chalat«, ali koketne oči gledajo prav marno izpod njega, posebno v neopazovanih trenutkih, in vas skoro prepričajo, da je ženski spol povsod jednak. Večkrat pa vam lica svojega sploh mnogo ali celó nič ne skrivajo, omikanejši Tatari že naravnost svoje žene k temu privajajo, da hodijo »po evropejski« odkrite. Po več žen ima le nekoliko bogatašev, meni se je pripovedovalo le o dveh, in še taki imajo navadno le po dve, do tri. Ni preprijetno imeti jih po več, ker ljubosumnost med njimi dela móžu več skrbí nego radosti: treba je obe jednako oblačiti, sploh varovati ravnopravnost pri vsem. Sploh evropska civilizacija vpliva mnogo nánje — pri óknih sem videl Tatarke tudi pri šivalnih strojih — in ko bi koran ne bil takó sovražen omiki, tedaj bi Tatari pri drugih svojih dobrih svojstvih

stali še više. Njih domače življenje je vender dolgočasno in jednoobrazno, četudi žena ni suženjka. Višjo omiko dobiva še zmerom le malo Tatarov. Vender oni igrajo važno vlogo v mestnem zastopu. Z jednim iz njih glavnih zastopnikov sem se imel priliko razgovarjati.

Predstavite si večjega trgovca, ki je principijalni nasprotnik jedini kazanski realki, za katero mora mestni zastop nekoliko prinašati; posebno pa se norčuje s predavanjem dvojnega knjigovodstva, »italijanskaja buchhalterija« mu je nekaj prosto smešnega in nepotrebnega. Zató pa hvali kazanske gimnazije in kazansko vseučilišče je po njegovem mnenji skoro prvo na Ruskem. (Sicer pa med njim in sedanjimi ruskimi nazadnjaki ni velika razlika, ker ti so klasicizem pretirali do skrajnosti; takó je n. pr. »istorikofilologičeskij fakultet« vseučilišč uprav gimnazija in študentje morajo vsi slušati 14 ur klasične predmete, pisati »extemporalia« in prevajati.) Sploh korak za korakom čutite nejasnost pojmov in polobrazovanost, vender tudi stremljenje k višjemu. Jako karakteristično se je začelo naše znanstvo. V odličn gostilnici, v kateri dajejo omenjeni Nemci koncerte, sedèl sem s tremi brati, vseučiliškim profesorjem, učiteljem realke in vseučilišnikom. Navzočnih je bilo nekoliko Tatarov, ki vsi pivo jako ljubijo, katerega Mohamed ni prepovedal, kakor vino, ker ga ni poznal. Prideta še dva, iz katerih je jeden živ dokaz, da pijancev že več ne kaznujejo po koranu s kamnjevanjem (ravno takó bi bilo težko padše ženske žive zazidávati), akoravno se mora priznati, da so Tatari neizmerao trezni, zaradi česar so n. pr. natakarji v največjih in najimenitnejših gostilnicah v Petrogradu sami Tatari. Sedeta, poslušata pa malo, ker ta, ki je natrkan, znanca svojega zmerom draži, kar mu ta skoro začenja vračati; skrivata si kape, zažgano šibico tišči jeden drugemu k uhu. Veseljak razgleduje na vse strani in mi mu na videz posebno ugajamo. To je porabil njegov trezni prijatelj, da bi se rešil njegovih nagajanj, in prišel je k nam s prošnjo, naj ne zamerimo sosedu njegovemu, ki ima »pretenzije« na nas. Začne se razgovor z gospodom »glasnym dumy« in kmalu je tudi še drugi trgovec pri nas, ki izraža jako epi kurejske nazore, zna razne operetke in plete še celó ruske rime. Z resnim pótem preidemo na razna vprašanja, med drugim nam je začel razlagati čudna svoja mnenja o realki, ne zapazivši, da imamo učitelja realke med seboj. Poudarjam še jedenkrat, da je to bil jeden tatarskih kolovodij.

Sploh prave inteligencije skoro ni med njimi. To zapazite tudi na njih bazarih. Za knjižice še prodajalnica ni potrebna; od múh nečisti korani na slabem popirji, nekaj zabavnih knjižic in kratki »učebnik«

(učna knjiga) ruskega in tatarskega jezika, to je vse, kar se preméče po klopéh in v predalih tudi pod milim nebom. Zanimivi in jako prikupni so pa razni domači ženski izdelki, národna obleka in obútev.

Treba je stopiti tudi v »mečet'«, kakor se tukaj zove »mošeja«. Mnogo jih je, to so uprav le molilnice, in česa velikanskega ne smete od njih pričakovati. Notranjost je jako preprosta, podobe ali kakšni kipi tam ne smejo biti, arhitektura dela vtisek po preprostosti svoji in znani ornamentiki mohamedanskega svetá. Proti Meki se nahaja v zidu dolbína (niša), v kateri mulà moli vérnikom, blizu je lepo izrezana propovednica, s katere se jim ob petkih čita; tla so pokrita s zelenim suknom ali pa s kovri; zunaj je véžica, v kateri puščajo vrhno obutev. Jaz sem bil navzočen pri póludnevni molitvi. Točno ob uri prihajajo moški (ženske morejo le na galeriji biti navzočne in navadno ne prihajajo k molitvi), spuščajo se po vzhodni šegi, bijejo ob tla s čelom (spomnite se, kar sem povedal o čelobitji pri Rusih!) z rokami se dotíkajo ušes, ki bi se naj obrnila k nebesom in pozabila vse zemeljsko; sprva molijo tiho vsak záse, potem se pomestijo v vrstah sedé s skrižanimi nogami in mulà semtertja s ponižanim glasom izreka nekaj besed iz korana, na kar vsi z veliko akuratnostjo s čelom trkajo ob tla. Napósled jim je neki starec z neizmerno visokim glasom rekel ali bolje rekoč recitiral nekoliko kitic iz korana. Ko je molitev končana, razidejo se zdajci vsi, pri čemer si večina uravná svoje ure po mečetni. Priznati moram, da mi je ta notranja pobožnost jako imponirala, ker med molitvijo je vse takó zamakneno, nikdo se ne gane in ne ogleda, če bi tudi prišel sam car. Mestni orijentalist mi je pripovedoval, da je to imperatorju Nikolaju neizmerno ugajalo, ko se je nekoč o tem prepričal. Kdor je Tatare videl v njih pobožnosti, ta se ne bode čudil, če se vsem poskusom pokristijanjenja oní najbolj protivijo; če se je tudi semtertja posrečilo cele vasí z raznimi obečanji preobrniti, pali so zopet v masah nazaj, kar je napravljalo mnogo šuma, ker »otpadenje« od pravoslavija v katero koli vero ali sekto in »sovraščenje« so še na Ruskem kriminalni prestopki, ki vedejoceló v Sibirijo. Če se ne motim, krščenih je Tatarov dandanes okoli 100.000. Učenjak Iljminskij jim je priredil za njih jezik cirilico, ki je zánje dosti primernejša nego arabsko pismo, dobili so prevod svetega pisma in službe božje. Za njih šole se tudi precèj skrbí. V obče pa se držijo Tatari trdo svoje vere in národnih svojih posebnostij. Pri prejšnjih vojskah s Turčijo je bilo tudi vselej precejšnje gibanje med njimi, ker mule so zapovedovali pôste in molitve, ali pri poslednji se to ni več opazilo. Dandanes so Tatari kakor marni de-

lavci koristni ruski državljani in med njimi je mnogo jako bogatih. Le jedenkrat je v novejšem času nastal mali punt med njimi zavoljo nedorazumenja. Ko je administracija povesila zvonove v nekatere minarete zavoljo naznanjanja požarov in tega ne zadosti objasnila, začeli so se nemiri, našli so se ljudje, ki so jih šuntali, »zdaj vas hočejo še tudi vse krstiti«; gubernator tudi ni bil na svojem mestu, nasproti si je hotel zaslužiti rede z uničenjem »bunta«, kakor je to pri takih slučajih povsod navada vojakov, in je sam jednemu muli čeljust razbil, za kar so ga napósled vender sodili.

V daljni okolici so razne »postinje« z monastyrji, kamor se delajo časih izleti; na Ruskem se morete tudi za najbližjo okolico vélikih mest z vsem preskrbeti, česar vam je treba, ker drugače bi se hudo godilo razvajenemu meščanu. Jaz sem videl le nedalečno izprehajališče na vzvišenem levem brégu Kazanke, imenovano »Švajcarijo«, in še celó nemško in rusko imajo Kazanci.

Jako prijetno je sésti na jednega iz mnogih čolnov, katere vam ponuja nabrežni Tatar, in peljati se po tihi Kazanki, obrastli na pravem brégu z nabrežnimi rastlinami in gostim grmovjem. Take vožnje »na lodki« občinstvo tukaj jako ljubi, posebno k večeru in še ob jednajstih po noči srečavate veselo družbo, posebno moško in žensko mladež. In kadar zapojejo najpriljubljenejšo rusko pesem »V nizko matuškê po Volgê, Po širokomu razdolju«, ki pripoveduje, kakó po Volgi plavajočo ladjo s trgovcem in njegovimi ljudmi napadejo razbojniki, in druge jednake, tedaj ste tukaj blizu mogočne reke v pravem duhu, da razumete jednobrazno, melanholično ali kakor Gogolj pravi »grustno« (žalostno) rusko pesem. Ta pesem se široko razteza, kakor se razliva njena Volga, nánjo je vplivalo to obširno prostranstvo, povsod jedno in isto. Cerkveni napevi, ki se odlikujejo s prosto svojo tvarino (v pravoslavni službi božji ima največjo važnost petje, katerega značaj je tudi nam znan pod imenom Gregorijanskega in vse težko življenje ruskega naroda (ruski národ je tudi trpin in morebiti bolj nego katerikoli drugi slovanski) dodali so ji črte pohlevnosti in potrpežljivosti. In tako se je razvilo nekaj posebnega, česar lepota in duh se ne odkrije vsakemu in ne hipno. Kdor je slišal pri »národnem pevci« Agrenjevu-Slavjanskem pesem volških burlakov »Ej uchnem« in vé, kakó se pri nas uka, ta je imel priliko čutiti to ogromno razliko v značaji. Najkarakterističnejši je za rusko pesem njo spremljajoči inštrument, ki se zmerom bolj in bolj širi, harmonika namreč, s katero vidite fante kdàj koli tudi v Petrogradu; posebno v vélike praznike, ko vse »guljajet«, zapazite celó na Nevskem prospektu, največjih ulicah

in velikanskem izprehajališči vsega občinstva, semtertja bolj ali menj natrkane obrtne tovariše v izvoščikih, ki raztezajo svoj priljubljeni inštrument.

(Dalje prihodnjič.)

O menjavi toplíne v Ljubljani.

Spisal **Ferdinand Seidl.**

(Konec.)

Preiskavši toplínske nepravilnosti neposredno nasledujočih si časovnih oddelkov, imamo še izslediti, s koliko verjetnostjo se nepravilnosti ali anomalije povračajo ob istem petdnévji od leta do leta, kolikor 35letna opazovanja dopuščajo. O povračanji istega značaja letnih dôb smo najpoglavitnejše že rekli, o anomalijah pojedinih dnij pa še ni možno dovolj zaupno sklepati. Sicer ne moremo odločiti, je li povsem slučajno, da se na isti datum večinoma vrača prenizka ali previsoka toplína. Možno bi bilo, da se anomalije v nekaterih dôbah redoma v istem zmislu vračajo, a izkušnja tega v obče ne potrjuje. Morebiti pa se ista anomalija zaradi vremenske stanovitnosti povrača mnogo let, dokler jo predrugačeno razpoložje vreménskih činiteljev ne iztrebi. Predno se bistvo anomalij z dovoljno gotovostjo ne spozna, moramo se pač ozirati nánje, in nekoliko upravičeno pričakovati, da se bodo vsaj še v bližnji prihodnjosti povračale, ako so se javljale v mnogih letih.

Zatorej smo vzeli iz omenjene razprave »o toplínskih razmerah Zagreba in Ljubljane« nastopni pregled, ki naznanja verjetnost negativne anomalije v pojedinih petdnévjih. Števila, ki ulomke dopolnjujejo do 1, so verjetnosti pozitivne anomalije.

XXII.

Verjetnost negativne anomalije v petdnévjih.

Jan.	3.	8.	13.	18.	23.	28.	Jl.	2	7.	12.	17.	22.	27	
	0·46	·43	·40	·51	·37	·49		·57	·49	·60	·40	·46	·64	
Febr.	2.	7.	12.	17.	22.	27.	Ag.	1.	6.	11.	16	21.	26.	31.
	·40	·37	54	46	·40	·34		·49	·64	·64	·49	·60	·46	60
Mrc.	4.	9.	14.	19	24.	29.	Spt.	5.	10	15.	25.	25.	30.	
	·46	·34	49	·51	·64	·54		·46	·54	54	·46	·64	.46	
Apr.	3.	8.	13.	18.	23.	28	Okt	5.	10.	15	20.	25.	30.	
	·31	·34	·51	·46	37	·46		·49	54	·46	37	·46	·54	
Mj.	3.	8.	13.	18	23	28.	Nvb.	4.	9	14.	19.	24.	29.	
	·51	·64	54	·37	·51	·40		·60	·40	.54	·60	·40	·29	
Jn.	2.	7.	12.	17.	22.	27.	Dcb.	4.	9.	14	19.	24.	29.	
	·37	·37	·37	·69	·60	·54		·49	46	·37	·37	54	·46	

Verjetnost negativne toplínske anomalije v prvih dveh mesecih v obče polagoma pojemlje, a sredi februvarija meseca je iznenadno povekšana. Takó je tudi na Dunaji celó v stoletnih (nekoliko uravnanih) povprečkih in takó je bilo v Severni Nemčiji v 35 letih (1848.—1882.) Takrat namreč dostikrat nastopi takova razdelitev zračnega tlaka preko Evrope, da nas zadevajo severni ali severo-zahodni vetrovi. Drugekrati pokrije tedaj srednjo Evropo barometerski maksimum, ki daje povod najjakšemu zimskemu mrazu. Meseca marcija so povratki hlada zlasti v drugi polovici verjetnejši, kakor redno zložno napredovanje toplíne. Razdelitev zračnega tlaka ima tedaj še prav zimski, le nekoliko oslabljeni značaj. Dočim je verjetnost podnormalnih petdnévij v dosedaj naštetih mesecih povprek oziroma 0·46, 0·42, 0·50, upade toplína zopet aprila meseca na 0·41 in so presežki toplíne verjetnejši. Da je narastaj toplíne meseca majnika, zlasti v njega prvi polovici čestokrat zamenjan s povratki hlada in mraza, to je obče znano. Takrat se balkanski poluotok in posebno Ogrska prav krepko segreje, v zrahljani topli zrak pa se vrže hladnejša atmosfera s severnih krajev, in krepko nazadovanje toplínsko je posledica, ki doseza tudi naše kraje.

Najjačje in najpogostejše nazadovanje toplíne se vrši v drugi polovici meseca junija in početkom julija; poletna deževna dôba Srednje Evrope mu je povod.

V upadajočem delu toplínskega tira ljubljanskega ne zanimajo toliko negativne anomalije kakor pozitivne. Še pozno jeseni in ob konci leta imajo časih izredni povratki toplote precejšnjo verjetnost. Najznamenitejši izmed njih je óni koncem novembra, ko je verjetnost negativne anomalije 0·29, torej pozitivne 0·71. Ta zeló pogosti povratek toplíne je učinek viharnih depresij, ki se takrat pomikajo preko Severnega morja in nam donašajo toplega oceanskega zraka.

Znamenito je prepogosto ohlajenje v predzadnjem petdnévji septembra meseca (verj. 0·64), zlasti ker se potem zopet dostikrat povrača toplota.

Omenjeno je že, da denašnja znanost pač spoznava vsem razlikam dejanskega tira zračne toplíne od osnovnega splošne in bližnje vzroke; ali zamotano vrsto povodov in posledic navesti na pravi prvotni izvor, to dandanes še ni možno. Meteorologija še pogreša svojega Newtona. Kakó čudovita so pota, po katerih priroda vodi in vlada pojave v zeló gibni atmosferi, kaže iznenadna vzajemnost, katere imamo še omeniti.

Našlo se je, da stojé brezdvojbeno skoro vsi meteorološki činitelji (toplína, žarivanje solnčno, zračni tlak, jakost vetrov, oblačnost, padavina, nevihte in toča) v čudni vzajemnosti s — solnčnimi pégami. Povprek vsakih 11 let doseza število pég na solnci svoj maksimum, 7 let potem upada na minimum, toda v nastopnih 4 letih se zopet vzpnè na vrhunec. Večina meteoroloških činiteljev se pomika v skoro istih časovnih presledkih ali vzporedno s solnčnimi pégami, ali pa nasprotno. In vender je gotovo, da zveza ni direktna v tem zmislu, kakor bi solnčne pége vplivale, otemnujoč del solnčne óble. V štirih obhodih pég solnčnih nekako od leta 1815. do 1854. je napominjana vzajemnost nedvojbena istina, odtléj in pa 30—40 let prej pa je zveza marsikdaj menj razvidna, ali celó naravnost obrnjena, takó, da sta obé podobni veliki motnji.

To vse je jedna najzamotanejših zagonetk, katere je stavila priroda umu človeškemu. Izrekla se je hipoteza, da skupni zunanji vzrok vlada prikazni na solnci in na zemlji, ali drugi neznani vzroki delujejo takó silno, da vso vzajemnost za dolgo vrsto let lahko zakrijejo. Toplina je v obče v najnižini, kadar je število solnčnih pég najvišje, potem upada in je najvišja ob nasprotni skrajnosti dotičnega števila. V trópah je ta vzajemnost najznakoviteje izražena, proti tečajema je bolj in bolj skaljena. V zmernem pásu je razlika med obratiščema toplínskega vala preko 11 let sezajočega blizu $^2/_3$ °C. To je dovolj, da vpliva na množino in dobroto vinskih létin in žitne pridelke, ki tudi valujejo s solnčnimi pégami.

Ljubljanska opazovanja so se vršila od leta 1851. dalje, torej večinoma v dôbi, ko vzajemnost, o kateri govorimo, zakrivajo motnje.

Omenjeno bodi torej le, da nekako od leta 1867. toplína neredno upada.

Vender se dá pokazati, da óni čudoviti upliv deluje tudi v naših krajih. Dolgo vrsto verodostojnih opazovanj imamo o padavini (dežji in snégu) v Celovci. Nje množino so merili M. Ahacelj leta 1813.—1843., Prettner leta 1843.—1874. in odsléj Seeland. Poiskal sem letno vsoto padavine ónih let, v katerih so bile solnčne pége v najmanjšíni, oziroma v najvišíni. Da se slučajnosti nekoliko izločijo, pripisal sem pojedinim letom povprečno vsoto padavine dotičnega leta, prejšnjega in naslednjega (za leto 1816., torej z let 1815., 1816., 1817. itd.) Posledice so v nastopnem pregledu sestavljene.

XXIII.

Najmanjšína solnčnih pég leta:	Padavinska vsota cm.	Največína solnčnih pég leta:	Padavinska vsota cm.
		1816	103
1823	73	30	111
34	67	37	97
43	111	48	110
56	82	60	88
67	98	71	110
78	115	84?[1]) . . .	97
Povprek	91		102

Dasi je v poštev vzeta tudi dôba od srede šestega desetletja, odkar je vzajemnost med pomikanjem solnčnih pég in padavinske vsote očitno motena, vender se pokaže, da pade v Celovci ob najmanjšíni solnčnih pég na leto približno 91 *cm* padavine, ob največíni pa 102 *cm* in predno je nastopila omenjena motnja, pomikata se obe prikazni povsem vzporedno. Razlika 11 *cm* sevéda nima naravnost praktičnega pomena, toliko dežja prineseta lehko 1—2 nevihti. Vender se z valovanjem solnčnih pég vsa skupina merodajnih klimatnih vplivnikov toliko izpreminja, da sodobno upada in rase množina in dobrota vinskih létin in vrednost žita — kar se je od nekaterih stranij dokazovalo.

Naravnost praktičnega pomena spoznanje čudovite vzajemnosti prikaznij na solnci in na zemlji nima, ker je podvržena jakim motnjam, ki se ne dadó prerokovati.

Naravnost praktičnega smotra pa naša razprava sploh ne zasleduje, tudi če bi se pokazalo, da na primer stojé (na to je že Hann opozoril) izpremembe topline od dné do dné v razmerji s pogostostjo nekaterih boleznij — kar bi imel dognati zdravniški zvédenec. Potem bi bila razprava prinos k spoznanju zdravstvenih odnošajev ljubljanskih.

Neposredni povod izsledovati jedno vrsto mnogobrojnih in čudovitih pojavov prirodinih z domačih tál naj izhaja iz silnega nagona človeškega, ki ga je pesnik izrazil z besedami: »Ne iščite resnice radi zlatá, ona sáma je zlató!«

[1]) Ni mi znano, je li bila največína solnčnih pég leta 1884. ali kesneje.
Pis.

Popravek. V št. 4. na strani 227. vrsti 13. naj stoji dražilni mesto dru žilni.

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Mati, takovi ljudje se res ne smejo odganjati«, oglasil se je tudi Luka z Volče. Za grmom je tičal in čakal, da je odjezdil Visoški pisár. Potem pa je takoj zopet prilezel k hiši in za trdno sklenil, da mora dobiti svoj dar. »Če bi jaz kàj imel«, nadaljeval je berač, »skuhal bi jim večerjo in še mesá bi jim priložil, da bi bili vsi siti. Bogú všeč bi to bilo, naj reče kdo, kar hoče!«

»Dobro je, da smo zjutraj jarca zaklali,« odgovorila je hišna gospodinja, »jim ima človek vsaj kàj dati!«

»Malo slame nam dajte, druzega nečemo, da léžemo nánjo!« S temi besedami se je dvignil Jerom Stópistran s trate, in s sumnjo je opazoval Luko, berača. Očividno ni védel, kam bi posadil tega možá, in meril ga je od nog do glave, prav kakor bi slutil v njem tekmeca, ki mu je morda s svojo »svetostjo« že prevzel prebivalce te hiše.

»Zdaj te poznam, Jeromen si, in nikdo drugi,« zavikne Luka. »Lej ga, ali me ne poznaš? Mari nisem bil v cerkvi na Koroški Beli, ko si ti službo božjo opravljal? Mari ga nisem videl tam hudiča v kozlovski koži, ki je bil črn kot oglje, in je gledal kot osa? Mari nisem delal križ za križem, ko si ga podil iz cerkve, da je zbežal pred tabo na Storžič, ali pa še celó na Grintovec? Oj, ljudje božji, to je svet in pravičen mož in veselite se z mano, da ga imate pod streho!«

Ko mu Jerom ni ničesar odgovoril, obrne se Luka k njegovi drugi družbi.

»Sveta Marija!« zakliče, »tu je tudi mati Medudka! Ali še živiš? Ali si že dozidala cerkev na Sveti Gori pri Planini? Oj, služabnica božja, srečne so oči, da te še gledajo!« In skrivnostno se obrne k hišni gospodinji ter ji pravi poluglasno: »Maruša Medudka je, tista, ki zida cerkev na Sveti Gori pri Planini. Vsak dan je zamaknena, da gleda obličje našega preljubega Jezusa. Bogá hvalite, da hoče v hišo!«

»Le v hišo, da smo na gorkem in na suhem!« pozval je v tistem hipu oče Primož navzočno družbo. Ni si dala prigovarjati. —

Najprvi je sílil v hišo Luka z Volče. Ko so drugi vstopili, opazili so ga že na klópi pri pêči, po kateri je bil razložil svoje reči.

Dolgi Jerom pa je kar sredi hiše odložil svoj koš, iz njega izvlekel umazano prteníno in jo razgrnil po tleh. Mati Maruša je takoj padla na kolena, dvignila roki proti nebu in zamolila: »Bog, ne pozabi te hiše!« Na to pa je kakor snop padla po rjúhi in se v hipu zameknila. Da je lože ležala, potisnila ji je mlajša »svetníca« nekaj cap pod glavo.

»Bode li že zaspala?« vprašala je hišna mati skrbno. »Naj vender počaka, pripravila vam bodem malo večerje!«

Jerom je odgovoril: »Takó leží na golih tleh vsako noč!«

»A večerjala bode vender?« vpraša gospodinja znova.

»Ne vem, sedaj premišljuje, in buditi je ne smem! Pa le skuhajte!«

Na ta odgovor Stopístranov je odhitela mati Dobničanka v vežo. Kmalu se je začulo izpred pečí vreščanje in vrenje, kar je kazalo, da se pripravlja dobra večerja.

Ravno v tistem času — v tem se je bilo stemnilo — slonel je ob stari hruški za Dobničanovo hišo človek, zavit v dolgo črno obleko. Na prvi pogled si spoznal v njem novoverskega predikanta, ki je tiste dni v pogorji razširjal nove nauke. Bil je to Jurij Knafelj, mož v cvetoči mladosti. Kakor kip je stal pri deblu in oči je upiral v nočno temo. Pričakoval je nekoga, ali dolgo časa brez uspeha. Končno se je pri hiši iz sence izvila ženska oseba, ozrla se plaho na vse straní, potem pa prihitela na mesto, kjer je stal predikant.

»Pozdravljam te v imeni Jezusovem«, ogovoril jo je le-ta tiho. »Dolgo sem te čakal, Franica!«

»Nisem utegnila prej priti!« odgovorila je domača hči. »Vse polno jih je v hiši, in morala sem kuhati večerjo!«

»Ali ste vsi stanovitni, kar vas je spoznavalcev svetega evangelija?« vprašal je na to predikant. »Kaj se je zgodilo, kar me ni bilo tu od zadnjega časa?«

»Stara Véharica je bolna, in prav težko umira. Hrepení, da bi ji Vi odprli vir prave vere, gospod Jurij!«

»Takoj jutri zjutraj pridem k nji! Zdi se mi, da jokaš!« In res so se dekletu utrinjale debele solze po obrazu in ihtela je.

»Kaj ti je? Spoznavalci svetega evangelija nimajo skrivnostij pred sabo!«

»Gospod Jurij, gospod Jurij, omožíti se moram!« Skoraj glasnó je jokala pri teh besedah.

«Ali te silijo domá? Koga naj vzameš?«

»Pisárja z Visocega! Tega papista, nikdar ne! O moj Bog, moj Bog!«

»Govoril sem s svojim očetom in menil je, naj si vzamem v zakon deklico s teh pokrájin, da bode služilo to v vzpodbudo vsi občini svetega evangelija, Tebe vzamem!«

Iz srca ji je zahitela kri v obraz, da je cvetela kakor roža. Sklonila se je k tlom in v sreči svoji ni vedela druzega odgovoriti, nego:

»Gospod Jurij, gospod Jurij!«

Predikant jo je vzdignil z zemlje in izpregovoril mrzlo:

»Pred svetim evangelijem smo vsi jednaki! Sedaj pa pojdiva v hišo, morda je ondu kaka duša, v katero bi plodonosno zasejal zrno svetega evangelija!«

Prišedši v hišo séde predikant na klóp, kjer je v steni gorela trska. Odprè sveto knjigo in v pólumraku pričnè čitati iz nje, ne menèč se za družbo. A tudi ta se ni brigala zánj.

Govorica je bila potihnila po sobi: vse je težko pričakovalo večerje, in še celó mati Medudka je zastokala časih na trdem svojem ležišči.

Kmalu je postavila hišna mati na mizo veliko skledo, v kateri so se kadili veliki kosovi kuhanega mesá. Prvi je prilezel Luka od peči in takoj je razkoračen sedèl na glavnem prostoru, prav kakor bi se bilo vse skuhalo zánj.

Tudi Jerom Stópistran je kàj ročno primahal ter hotel jesti.

Tedaj se je pričela prekladati po tlaku mati Medudka; iz zamaknenja jo je prebudil duh mesá. Dvignila se je z ležišča in pričela moliti dolgo molitev; vstala je, ne pogledala nì jednega nì druzega, in prišla k mizi, prav kakor vsi drugi.

»Saj bode vender večerjala,« dejal je Jeromen hišni gospodinji, »to mora biti bogoljubna hiša, da jo mati Maruša takó počestí.«

In materi Dobničanki se je dobro zdelo, in čutila je res veliko čast, ki je doletela nje hišo!

Pri vratih je sedèl Jurij Knafelj s suhim svojim telesom. »Prisédite, gospod Jurij, in zajmíte tudi!« ogovorila ga je hišna gospodinja. Šele potem je sédel k mizi, ali zdajci je razprostrl knjigo pred sabo, in pričel je — ne menèč se za govorico navzočnih ljudij — z oduševljenim glasom čitati poglavje svetega pisma. In ni se prej do teknil jedí, dokler ni do konca prečital vsega in še potem je vestno molil ter klical »Gospoda«, da bi blagoslovil vse, kar bodo snedli služabniki Njegovi ta večer.

»Ta vera ni prava«, izpregovoril je berač Luka, »predolge molitve ima. Kratka molitev, ta je dobra! Kakó si molil ti, Stópistran! Dejal si: »Kristus, pokončaj ga!« in mehak je bil vrag in kakor burja je odpihal iz cerkve!«

»Tudi meni se ne zdi ta vera prava«, odgovorí Jerom, »spleteničijo vse skupaj, na konci pa nobeden ničesar ne vé! Vera mora prihajati iz ljudstva samega, kakor je prišel premilostivi naš Jezus iz srede ljudstva!«

»Kaj boš ti govoril«, prestrigla mu je Medudka besedo ter z žlico lovila velik zalógaj mesá po skledi, »meni se prikazuje naš Jezus, ti si pa Jud, in škoda je, da nisi utonil v Rdečem morji! Veliko je poklicanih, a le malo nas je izvoljenih! Ti preveč govoriš in premalo moliš, Jerom!«

»Molčal bodem, mati Medudka, molčal,« zatrjeval je Jerom.

Obrnil se je pa proti mlajši »svetníci«, sedeči mu ob stráni in siknil:

»Da smo danes v kaki hosti, premlel bi ji že kostí, da bi ne videla Jezusa, ampak golega hudiča!«

»Mulier taceat in ecclesia!« To in ničesar druzega ni izpregovoril predikant, in kos ovsenjaka je prelomil in si drobil od njega ubogo večerjo. »To se pravi, ženska môlči v cerkvi, zató niste poklicane!«

»Mati Maruša, ta pravi, da morate jezik držati za zobmí in da se Vam Kristus ne prikazuje!« zasmijal se je berač Luka.

»Kaj, da bi govoriti ne smela?« — in zdajci se je našopirila, kakor járčica, če se rúje s svojo sorodovínko, in vstala je, suho roko je v pest stisnila in proti predikantu jo je dvigala — »in sam Kristus se mi prikazuje, in mi ukazuje: govôri in oznanjuj pokoro!«

Govorila bi bila še in se pénila, da se niso tedaj vrata odprla. V sobo pa je stopil mož, precèj trebušat, z dobrovoljnim obrazom. Za njim je vstopila tenka, suha prikazen z mogočno napolnjeno vrečo ob plečih.

»Hej, oče Mrcina je tu!« zavpil je rejeni mož. »Jaka, odlazi na klóp pri pêči! In ravno večerja je tu! Božja porodníca me je sáma semkaj privedla! Aló, stisnite se malo, da se dobí prostorček za mé! Tudi žlico sèm, da bodem jedel, ker sem lačen. Benedicite!« In Matija Mrcina, tedaj slabo plačani župnik v starodavnem Kranji, udaril je s pestjo po mizi, da je na nji vse zaklepetalo.

»Jaka, prisédi še ti!« In od pečí se je odvila suha prikazen Kranjskega cerkovnika, ki je naglo potem pri skledi tekmoval s svojim župnikom. »Oče Primož«, govoril je ta, »to se Vam čudno zdi, da sem sam prilomastil v hišo, kakor volk v ovčjo stájo po noči po polunoči. Vender tukaj sem z dovoljenjem cerkvenega vašega oblastva, ki ima v teh prekletih časih še nekaj močí. V Kranji pa se šalijo iz nas, ti peklenski luterani, da niti spati ne moremo mirni!«

»Zató jih bode Bog sodni dan zavrgel, hé, hé!« oglasil se je šibki cerkovnik.

»Zid pri cerkvi se nam je podrl, in vém, da so ga ti reformatorji izpodríli! Matija Mrcina pa zidaj potem, če ima kje kàj vzeti! Oče Primož, sedaj pobiram, in nekaj boste dali, za to Vam pa nekaj Vaših grehov s seboj vzamem!«

»Dal bom — duhovni oče, dal bom!« hitel je oče Primož.

»Pohvalim vas potem v Loki na grádu«, pravi Mrcina, »kjer beseda župnika Mrcine izdá več, kakor pri Kranjskih faranih!«

Tu je treščil oče Mrcina z roko ob mizo, da je zopet vse zaklepetalo. Ugledal je predikanta.

»Kaj, magister Jurij, ali si ti tudi tukaj in seješ ljúliko med pšenico? Vidiš, kakó si nespameten, tu stradaš, tu bégaš okrog v noči in biríčev se bojiš! Pa bi lahko v Kranji na gorkem za pečjo tičal, vidiš, kakó si nespameten! In vender vsi Kristusa molimo!«

»Ti ga moliš z mesom, ne z duhom, ti ga moliš s trebuhom, toda ne z dušo!« odgovoril je predikant temno.

»Predobre volje sem danes, da bi se prepiral s teboj. Pojdi Belzebubu v trebuh, ti griža črna!«

Kranjski župnik je jedel na to z veliko slastjo, prav kakor bi predikanta ne bilo navzočnega. V hiši pa se je bila nabrala tačas vsa Dobniška družina ter se gostila pri drugi mizi z ovsénim sokom, ko so se gôstje pri tej mizi mastili z mésom, dasi po dnevi ničesar delali niso!

Pri tej priliki je Jerom Stópistran skrivoma in tihotapsko smuknil iz sobe. Stopivšega v vežo objela ga je tema.

Samó od ognjišča se je malo svetilo in tam pri jedinem oknu se je kazalo nočno obnebje, prožéče se nad tiho krájino. V tem oknu na šibkem drôgu je čepela hišna kúretina, tiščèč glavíce med peroti in sanjajoč o pšeníci, katero je zobala za dné.

K tej speči družbici se je pritihotapil Jerom in mlademu petelinu je pogledal z roko po pérji. Zaspano je révšče izvleklo trudno glavíco izmed volnene gorkote in zagazilo ž njo med svetníkove prste. Ti pa so umeli pôsel svoj preizvrstno in kakor bi trenil je bil zasukan vrat, da je krilatega pevca zdajci zapustilo drago življenje in da se je težko truplo zavalilo Jeromu v drugo roko.

Takrat je prihitel nekdo mimo hiše, pred vežo je zakričal: »Loški so tu!« In pred oknom je zopet obstal in znova zakričal: »Bežíte, Loški gredó s sulicami, in vas iščejo!«

Jerom je prestrašen skočil na prag in vrgel mrtvega petelina v koprive, ki so rasle okrog ogla. Iz hiše so takoj prihrumeli mati

Medudka in nje tovarišica. Ta je bila tudi Jeromov koš oprtala. Najbrž je bil to njih zaklad, kjer so bile spravljene vse svetinje nove vere. Tudi v nevarnosti niso pozabili tega svojega zaklada, a Jerom je bil vender toliko nepriljuden, da ni odvzel breména ženski. Z veliko spretnostjo se je izmuznil pri vééžnih vratih na plano in potem po melíni navzgor, kjer se je kmalu vsa družba poskrila po grmovji. Tudi predikant je stopil iz hiše, ali le počasi je korakal in niti ozrl se ni, ko je polagoma odšel v gozd za hišo. Samó župnik Mrcina je ponosno obtíčal za mizo, zajemal iz sklede in govoril:

»Zdaj vidite, zveríne, kje je prava vera! Moja vera je prava!« — in tu je udaril z roko po mizi, da se je vse potreslo, »dà, moja vera, ki je taka, da lahko v hiši ostanem, če pride gosposka«.

Zunaj je nekdo na okno potrkal, čulo se je tudi, kakó so s kopjišči suličnimi tolkli ob vrata.

»Ali se kàj krivovercev skriva pri vas?« vprašal je hrípav glas. »Koga imate notri? Ali imate kàj pijače?«

»Ta veliko vprašuje?« zagrohôtal se je župnik za mizo. »Kdo bode tukaj? Jaz sem, oče Mrcina iz Kranja, in pri Dobničanu sem v gostéh!«

»Oj, jej! Oj, jej!« začul se je glas jednega biríčev na poti, »oče Mrcina je notri. Le hitro dalje, tu vem, da ni kapljice ostalo, in snedel je gotovo tudi vse! Hajdimo, da pridemo do Tičnika!«

Kmalu so se začuli koraki odhajajoče straže in oče Mrcina se je zibal od smeha za mizo. »Naj stradajo ti hudiči! Kakor jih sovražim, te krivoverce, vender bi ne hotel, da bi jih mrcvárili. Prasíce loške! Pojdite, takó daleč, da vas nikdar več ne vidim, brižinskega škofa presiti hlapci!« In zopet je z roko ob mizo vsekal, da se je vsa pretresla.

»Vi mi pa posteljo pripravite,« obrnil se je na to k hišni gospodinji, »tu sredi hiše nanosite slame! Dobro sem se najedel, dobro hočem tudi spati. Deo gratias!«

Zunaj pred hišo pa je tisti čas Jerom Stópistran prebrskaval koprive za petelinom. Brskal in brskal je, da so ga pekli vsi prstje. A ničesar ni mogel dobiti in končno je med tihim preklinjanjem zopet odrinil po grmičastem brégu. Izza hruške ga je opazoval naš znanec Luka z Volče in pritiskal je roke k trebuhu, da bi ne bil izbruhnil v smeh glasán. Udušenega petelina pa je bil spravil v svojo málho in sedaj, ko je Stópistran odhajal, govoril je za njim: »Ali misliš, da mi spimo, kadar krádeš? Mi smo tudi dosti svetá videli, čeravno nismo preganjali hudičev po Koroški Beli! Ha, ha!«

III.

»Z žalostnim srcem jemljem, jaz Jošt Tolmajnar, peró v svojo roko in zapisujem, da me je gospod Bog udaril s Svojo močjo. In zdaj sem v stiskah, in veliko trpim, ker je takó ugájalo zapovedniku mojemu, blagorojenemu gospodu, gospodu Janezu Krištofu Herbertu iz Hohenburga. Kdor služi, ne delaj ničesar brez védnosti svojega gospoda. Po vsi pravici se je razsrdil zapovednik moj, ko sem se vender hotel oženiti brez njegove védnosti, brez privoljenja njegovega. Hlapec tvoj ti bode pokoren, gospod, in z udanostjo bode prenašal zasluženo kazen.

Drugo je, kar mi napravlja še večje bolečine v teh stiske polnih dnéh! Kaj naj počnem z visokorojeno to žensko? Nisem učen, ne, kakó je besedo zasukati, da ji bode prijetno zvenela na uho, ne, kakó je pred njo klobuk sneti z glave in tudi ne, kakó naj se prikloni teló, da ji bode všeč. Mislil sem, da je pobožno moje življenje. Pa tukaj vidim, da sem velik grešnik. Drugače bi ne prihajala taka pokora náme. Jezus vzveličani, smilúj se služabnika Svojega Jošta Tolmajnarja! Iz globočine svojega srca vpijem k Tebi takó! Amen.«

* * *

Ko je Jošt Tolmajnar tisto popóludne prijezdil do Visokega, začudil se ni malo, opazivši pred dvorcem tolpo orožnikov. Konji so se pasli po zelenem travniku in teptali travo, jezdeci pa so ležali tik pota na hrbtu ter zrli v jasno nebó. Načelnik njih je tičal še v sedlu in skokoma pridirjal naproti pisárju, ko je ta komaj prekoračil ozki most. Z veliko plašljivostjo je spoznal Jošt v njem svojega gospoda, loškega oskrbnika Janeza Hohenburga. Hotel je zlesti s konja, ali óni mu je z roko namignil, da ostani, kjer je.

»Za Bóga, kje tičiš, amice?« izpregovoril je oskrbnik. »Ali meniš, da čas kradem in da se mi ljubi ravno tebe čakati, dokler ne prilezeš od kod, kakor polž!«

Pisárček se je takega resnega ogovora zeló prestrašil, gnétel je klobuček v roki in to takó neródno, da se je prelomilo belo peró, ki mu je služilo v največji lišp.

»In Visoko ti lahko odnesó! Če kmetje še kradejo, kakor so nekdaj, nimaš ga zrna v žitnici!«

»Milost Vaša« — in Jošt Tolmajnar — v svojem stráhu ni védel druzega odgovoriti — »ženil sem se, in zategadelj sem moral od dóma!«

Oskrbnik je zategnil uzdo, da se je konj vzpel pod njim. »Há, ha!« izpregovoril je na to z naglasom, ki je pisárju pretresel srce in drób, »ha, v teh časih, ko nam hudič jemlje sveto našo vero, utegneš laziti za ženskami! Tepec, glej, da vériješ v pravega Bogá in da te pri desetíni preveč ne osleparijo! Toda o tem kak drug dan! Sedaj jezdi z menoj, da ti povem, kar ti imam povedati!«

Pisár Tolmajnar je prijezdil k svojemu ostremu gospodarju in ob njegovi stráni je jezdil po belem poti proti belemu dvoru. Ves je bil oblit s potom, od nog do glave je tičal v móči in pred pogledom mu je vse mrgolelo, da so se mešala drevesa in poslopja z oblaki večnega nebá.

»Torej poslušaj!« pričel je Janez s Hohenburga, »odgovoren si mi za vse, in če se kàj pregrešiš, čutil bodeš težo jeze moje. Bolje bi bilo záte, da se tedaj podrè najvišji stolp Loškega grada náte!«

Jošt Tolmajnar se je ponižno priklanjal in z roko si je brisal debele sráge, ki so se mu nabirale po čelu. »Vse storim, kar zapoveste, gospod milostivi!« vzdihnil je v veliki svoji stiski.

»Tega tudi pričakujem!« odgovoril je óni osorno, »saj me poznaš! Sedaj poslušaj! Premilostivi naš škof in vladár, katerega nam Bog ohrani še dolgo vrsto let« — tu je snel Janez s Hohenburga klobuk z glave — »spomnil se je mene, najnevrednejšega hlapca svojega, in poslal mi je nekaj pod streho Loškega grada, kar mi ni napravljalo posebne radosti.

Ženska je to, visokega stanú, in priporočam ti, da govoriš o nji z največjo spoštljivostjo, dasi je krivoverka!«

»Luteranka!« zaječal je Jošt.

»No, kaj je to?« odgovoril je óni. »Če je drago sorodnici prevzvišenega škofa in vladárja našega, da želí imeti novo vero, to je vse kàj druzega, kakor če bi, na primer, hotel ti biti luteranski predikant. To moraš menda vender uméti! Kaj?«

»Umévam, gospod milostivi, popolnoma umévam!«

»No, prav! Sedaj je tukaj, in sedaj moramo gledati, da izpolnimo svoje dolžnosti! Ukazi so taki, da ostane tu na Visokem. Ti pa pazi, da je ne iztakne kakšen predikant, in da pojde vsako nedeljo v cerkev! Poleg tega takisto nikdar ne pozabljaj, da je sorodnica škofa tvojega in da ji imaš izkazovati največje spoštovanje!«

»Največje spoštovanje!« govoril je pisár vzdihujé za njim.

»Če te kdo vpraša, kakó ji je ime, reci, da je to grofica Suzana in da druzega ničesar ne véš! Ali si vse umel?«

»Sem, gospod milostivi!«

»Moja pa bode skrb, da iz Loke dobiš vse potrebno. Z Bogom, amice!«

Že prej je bil z roko mignil jezdecem, da so posedli na kônje. Sedaj ga je obkrožila vsa tolpa in ž njo je oddirjal po poti proti Loki. Jošt Tolmajnar pa je ostal na mestu, prava živa podoba béde in zapuščenosti! (Dalje prihodnjič.)

Oče in hči.

Povest.

Spisal **A. Planinec.**

Góst dež je padal na namočena tla, ko me je nekega dné avgusta meseca trudna in lena kobílica vozila po cesarski cesti v vas Jasno brdo.

Jasnobrdčanje so imeli namreč v skupni posesti velik pašnik in nekaj orál gozda. To so hoteli med seboj porazdeliti. Kdor pozna take komisije državnega zemljemerca, misli si lahko, da nisem ravno pričakoval za tri ali štiri tedne, kolikor časa sem imel posla na Jasnem brdu, Bog si ga védi, koliko zabave in kratkočasja.

Jasno brdo je vas na Dolenjskem ob štajersko-hrvaški meji s pošto in župnijo ter je središče občini jednakega imena. To je vse, kar se mi je védelo povedati in kar sem védel o Jasnem brdu, ko je srečno moj na pol odkriti voz, v katerem sem nazaj naslonjen ravno zadrémal, obstal pred prijazno hišo, sezidano v jedno nadstropje. Tukaj je bila tudi, kakor sem takoj zapazil, pošta. Od farne cerkve je zazvónilo póludan in tudi moj želodec mi je pravil isto.

Srečno sem zlezel z neródnega vozá in se oziral, ne pride li kdo, da bi tudi mojo prtljago spravil v hišo, ko zaslišim, da v prvem nadstropji skoro nad mano nekdo odpira okno.

Pogledam kvišku in ugledam mlad rdečeličen obrazek, ki se je pa takoj skril, ko je njega lastníca videla, da jo opazujem.

Zakričati sem že hotel prav robato v hišo, ni li nobenega človeka, ki bi prišel na pomoč, toda lepi obrazek gôri v oknu me je pomiril še v pravem času. Takšno moč ima na nas močne možé telesna lepota slabše polovice človeškega rodú!

Iz mojih meditacij me je vzbudil na véžnem pragu pozdrav póstarnega gospoda.

»Prosim, le vstopite, prtljaga se Vam bode že prinesla v sobo, če Vas je volja dlje časa ostati pri nas.«

Govoril je lépo, gladko slovenščino, a vender se mi je slišal iz govoríce tuj naglas. Stisnem mu ponudeno mi desnico ter stopim za njim v hišo.

Vêde me v sobo na levo plát, kjer takoj odložim na pol mokro vrhnjo suknjo.

»Dovolite, jaz sem inženir Janko Kačič in ostanem za nekaj tednov tukaj na Jasnem brdu v uradnih stvaréh. Morda dobim pri Vas za ta čas stanovanje in, kadar ne bodem zunaj v gozdu ravno po opravkih zadržan, tudi hrano?«

»Pri nas, pri nas. To se pravi, saj drugod na Jasnem brdu ni za gospôdo nobene gostilne. Jaz sem tukajšnji krčmar in poštar Peruzzi, in prav veselí me, da sem jaz prvi, ki Vas pozdravlja.«

Ugenil sem, da ni gospodar domačin. Lah mora biti po imeni sodèč. No, vse jedno, prav prijazen in, kar se vidi, omikan gospod je.

»Ali boste kàj pili? Takoj Vam naročim in zaradi Vaših stvarij ukažem zajedno, da se spravijo v sobo, Vam namenjeno. Prav prijazna je in upam, da bodete zadovoljni.«

Kmalu za njim stopi v sobo gospodinja, kakor sem jo presodil. Gospodar se mi je zdel star mnogo čez petdeset let, a gospodinja je bila videti, da ima jedva dosti nad trideset. Bila je precèj obila, z okroglega obraza ji je sijala dobrota in prava gospodinjska skrbnost in zdelo se mi je, da me pozdravlja prav po máterinski.

»Dober dan, gospod inženir! Gotovo ste lačni in žejni. Takoj, v nekoliko minutah bode kosilo na mizi. Za ta čas si pa žejo ohladite in ako želite še prej kàj jesti, postrežem Vam tudi lahko.«

»Hvala Vam, gospá! Nečem si slastí pokvariti za kosilo. Žejo si pa précej ugasím,« rečem ji in si natočim kozarec vina iz steklenice, katero je postavila prédme na mizo.

»Gospá nisem, gospod inženir, vedno sem še deklè in gospodinjim tu pri svojem bratu,« reče in se mi nasmeje prav dobrohotno. »Poprijáteljiva se pa vse jedno lahko, dasi sem že stara in Vi še mladí,« dostavi še ter hoče oditi. Toda pri vratih se še ustavi in me vpraša:

»Ali hočete, gospod inženir, samí kositi ali Vam pa ugaja bolje v druščini? Lehko kosite z nami. Malo nas je, samí domači smo, brat moj, moja netjákinja Milka in moja malenkost.«

»Prav z veseljem, gospodičina, tedaj.«

»Nič, gospodičina, recite mi Mina, kakor me imenuje vse v hiši,«

»Dobro tedaj, Mina,« rečem dobrovoljno; »človek je za druščino ustvarjen in zahvaljujem se Vam za ponudbo.«

»Danes Vam ne bodem mogla z ničimer postreči, kakor s tem, kar bomo jedli mi vsi, ker nismo védeli, da pridete. Zvečer in jutri Vam pa napravim, kar Vam najbolj gré v slast. Toda hitro, Vi ste lačni, jaz stara klepetulja Vam pa tukaj otróbi vežem.«

»V prijazno hišo sem zašel in ne bode takó hudó, kakor sem se bal,« mislim si, ko je odšla Mina.

Kmalu je bila miza pogrnena. Ko zopet vstopi gospodar, za njim Mina z juho in tretja, Milka, prav óni radovedni obrazek, ki sem ga opazil prej v oknu.

»Moja hčerka, gospod inženir! Ravno iz ljubljanske nunske šole je prišla zopet domóv, pa se ji takó pustó zdí tukaj, da hoče na vsak način nazaj v Ljubljano in se ponúniti.«

»Ti moraš pa tudi précej Milki nagajati,« pretrga mu Mina besedo.

Sédli smo za mizo in med obedom sem zvédel marsikaj o Peruzzijevi rodbini.

Peruzzi je bil navzlic tujemu imenu rojenjá Slovenec ali, kakor je pravil, živel je do skoro pred desetimi leti v tujini. Domá je takrat gospodovala še njegova žena, on pa je tržil po Rumuniji in Srbiji in bil vedno le kratek čas domá. Ko mu je umrla žena, preselil se je stalno svoji hčerki na ljubav, četudi je drugače nerad popustil nemirno svoje življenje v tujini, zopet v svoj rojstveni kraj. Prej ni bilo na Jasnem brdu pošte, ali po trudu Peruzzijevem jo je dobil ta odljudni kraj. Prvi poštar jasnobrdski je bil Peruzzi sam.

Ž njim se je preselila v hišo tudi sestra Mina, ki je prej živela pri nekem drugem bratu, župniku nekje v Istri. Naprosil jo je gospodar sam, ker je videl, da potrebuje gospodinje v hiši, a žêniti se ni hotel v drugo.

Milka je bila tiho dekletce, ki je s svojimi naivnimi črnimi očmí zvedávo gledala v božji svet. Poznala se ji je samostanska vzgoja in da ji je zgodaj umrla mati, kateri hčerka mnogokaj lože zaupa, kakor očetu. Tudi teta Mina si ni védela pridobiti zaupanja mladega dekleta Brigala se je samó za gospodinjstvo.

Milkina lepota še ni bila dovršena, bila je v svoji rasti, kakor tudi v svojem značaji še nerazvita, na pol otrok, na pol devica.

Jaz sem si štel v svojo dolžnost, da zabavam druščino pri kosilu, in če sem kàj pripovedoval, poslušala me je Milka zeló pazno in se tudi prav odkritosrčno smijala tej ali óni nedolžni šali. Nje

plahost je kmalu izginila in, kakor sem lahko opazil, pridobil sem si v kratkem zaupanje in prijateljstvo vseh Peruzzijevih.

Po obedu sva sedela z gospodarjem še nekoliko časa pri črni kavi in pušila. Kadar sta Mina in Milka pospravili z mize, ostala je Mina v kuhinji, Milka pa je prisedla k nama.

Ko je prižigala očetu smodko, ponudim za šalo Milki, ali bi ne hotela tudi ona pokusiti jedne cigarete. Zasmijala se je, toda ko ji je tudi oče začel prigovarjati ter jo dražiti, da to ni greh, vzela je res drobno smodčico med prstke, uteknila jo v usta in si jo prižgala.

Mina je ravno nekaj prišla iskat v sobo, ko je Milka sicer še nekaj neródno, vender z očividno slastjo srkala dim iz smodčice.

»No, to pa povem materi Korduli. — Nuna, ki kadí cigarete Ha, ha!« smeje se in nagaja netjákinji svoji.

Milka se zardí. Sram je je bilo.

Jaz jo pa tolažim:

»Ne bojte se, gospodičina, če Vas zaradi tega ne vzemó v samostan, dobili bodete že še tudi zunaj njega kakov kraj, kjer Vam bode še bolj všeč.«

Kmalu potem sem vstal izza mize, ker sem hotel iti k županu, da dobim za jutri potrebnih pomagačev in potem takoj pričnem delo.

Milka je položila do polovice skajeno cigareto na stran. Zató jo vprašam:

»Ali Vas morda glava bolí od káje, gospodičina?«

Odgovorí mi, da ne.

Svetujem ji, naj izpije kozarec mrzle vode, ker prvi začetek káje je vedno, kakor vsak drug, težak.

Razšli smo se potem vsak na svoj pôsel. —

Ko sem se prihodnji dan prebudil, bilo je najlepše jutro. Takoj na vse zgodaj sem šel s svojimi ljudmí v gozd, rekoč, da se vrnem šele proti večeru. Naložili so záme jednemu nosáču v koš toliko jedila, da bi imel tudi za dva, tri dni dovolj.

Pozneje, nego sem mislil, prišel sem zvečer na svoj sedanji dom. Pričakoval sem, da bode že vse spalo. Pa ni bilo res. Ko sem se pripeljal pred hišo, čulo se je v sobi glasno življenje, petje in smeh. Vstopim. Za mizo, kjer sem prejšnji dan kosil in večerjal z domačimi, sedelo je poleg gospodarja in njegove hčerke Milke še pet oseb. Vsi so bili v živem pogovoru. Govorilo se je nemški.

Premišljeval sem, kam naj sédem, ko me Peruzzi ugleda in naredí prostor pri mizi. Takoj me gostom predstavi. Bili so potujoči gledališki igralci, kateri so hoteli tudi na Jasnem brdu poskusiti svojo srečo.

»Nemški igralci na Jasnem brdu! Kdo jih bode pa poslušal, saj menda razven Peruzzijeve rodovine ne razume nikdo nemške besede. — Župan je sicer včeraj z menoj hotel lomiti neko samó njemu razumno nemščino, vender ko je videl, da jaz ne maram govoriti nemški, poprijel se je tudi on gotovo prav rad domače govoríce.«

Gledališko osebje je štelo, kakor že povedano, pet ljudij: dvé dami in tri gospode.

Vodja te družbe, kakor se je sam nazival, nosil je med kulturnimi naródi dokaj navadno ime Maier. Starejša dâm je bila menda njegova soproga, mlajša hči.

Prvi se je videlo, da ima najmenj kakih petdeset let, a vêdla se je takó, kakor bi jih še ne imela nì polovico. Mlajša, katero so imevali gospodičino Elviro, bila je zeló mlada in res tudi lepa, no pa, kakor se mi je zdelo, izkusila je že toliko, kakor bi imela še jedenkrat toliko let. Vsaj kazala se je, kakor bi ji ne bilo prav nič novega na svetu. Za predmet tukajšnjih svojih zmag si je izbrala menda gospoda Peruzzija. Sedela je poleg njega, požirala ga skoro s svojimi globokimi očmí ter se sploh brigala le za njega.

Poleg že opisanih oseb mi je predstaviti bralcem še gospoda Jeana in gospoda Beppa.

Jean je bil mladič komaj nekaj nad dvajset let in prav lep mož. Nežne poltí, kakor deklè, in črnih kodrastih lâs, imel je svetle očí, ki so se kar zabliskale, ako je koga pogledal. Sedèl je poleg Milke in govoril ji je gotovo prav mikavno, kajti ona ga je poslušala takó zvesto in se mu smijala takó srečno, da bi ja imel človek za zaljubljenca, ako bi ne védel, da sta se videla danes prvikrat v življenji.

Beppo pa je bil star možiček. Videlo se mu je, da ga vse okrog ne briga prav nič, pušil je smodko za smodko in zraven pridno srkal vino.

Jaz sem sedèl poleg njega in gospé Majerice. Ona se je lotila mene i govorila v mé, dasi sem ji komaj dajal odgovor na vsako tretje vprašanje. Stari Beppo me je pustil na miru, bil je tih in zatopljen le v svoj kozarec in v svoja premišljevanja.

Opazoval sem vso družbo. Gledal sem Peruzzija, kakó mu je ugajalo dobríkanje lépe Elvire, kakó se mu je brala z obraza strast, da se je komaj premagoval. Opazoval pa sem tudi Milko in Jeana. Kaj? Ta plaha déklica, kateri je sijala nedolžnost z obraza, o kateri se še ni moglo včeraj reči skoro, da je že devica, marveč le otrok, da se bode ona udala v nekoliko urah prvemu mladeniču, ki ji umeje sladke besede šepetati na uho!?...

Mina je prihajala le za kratke trenutke v sobo. Imela je zunaj dovolj opravka in ni se mogla dolgo muditi pri mizi.

Dolgo sem gledal to družbo. Napósled pa me je obšla neka sveta jeza, ko se je Jean takó prosto vêdel proti Milki. Ravno ji je nekaj šepnil na uho, in da ji je bilo po godu, videl sem na nje srečnem obrazku. Ko se mu je ona smijala, porabil je to priliko in jo rahlo poljubil na nje ušesce. Ona menda še čutila ni tega.

Jeza me je obšla in hotel sem skočiti fantalinu v obraz. Pa čemu tak prizor, s katerim se bodem osmešil le sam! Vender se mi je zdelo, da je moja dolžnost, naj o tem govorim z Mino. Poslovil sem se od družbe in videlo se jim je vsem, da me ne bodo pogrešali.

Gospodar mi je sicer rekel, naj še malo počakam, da bodo pili še punč, a jaz sem se izgovarjal, da sem truden in nikdo me ni zadrževal.

Pred kuhinjo srečam Mino.

»Kakó Vam ugajajo ti komedijantje?« vprašam jo.

»Ali ni res, da so prav prijetni ljudje? Pa Vi, gospod inženir, ali greste že spat? Sram Vas bodi, takó mlad in takó zaspan,« šali se z menoj.

Videlo se mi je, da je tudi Mina vsa vneta za te popotne igralce, in ne da bi še kàj govoril, želel sem ji lahko noč in šel po stopnicah v prvo nadstropje v svojo sobo.

Bilo je že po polunôči, ko je utihnilo po hiši, in šele takrat sem zaspal. —

Tretji dan nisem šel v gozd, temveč izdeloval sem svoje stvarí domá. Pa bilo je toliko ropota in hoje po hiši, da me je skoro motilo pri mojem delu. Pripravljalo se je ves dan za večerno predstavo. Jean se je za te priprave le malo brigal, kajti ko sem pogledal skozi okno na vrt, videl sem ga izprehajati se z Milko.

Opóludne so zopet vsi skupaj prav veseli in dobre volje sedeli za mizo. Ljubkovanje med Milko in Jeanom, in isto takó med Elviro in Peruzzijem mi je že presédalo, da sem sklenil, ker mi druščina ni ugajala prav nič, na večer sam záse jesti v svoji sobi.

Najbolj od vseh se je izpremenila v tem kratkem času Milka. Mene se je vedno ogibala. Jaz sem jo resno pogledal in takoj je izginila in gotovo ni nje pogled mojega očesa srečal nalašč, temveč le nehoté.

Zvečer je bila predstava pri Peruzziji. Kaj so igrali, ne vem več. Pred igro sta pela Elvira in Jean nekaj groza zastarelih dunajskih pesmij.

Zijál je bilo še precèj, ki so se igralcem smijali, ne da bi vedeli, zakaj, kajti razumel jih ni nihče. Jaz sem ostal le komaj četrtinko ure ter potem izginil v svojo sobo, rekoč dekli, naj mi gôri prinese večerjo. Prihodnji dan sem se mislil na vse zgodaj že odpeljati na svoje delo. —

Ko zjutraj vstanem, bila je jedino Mina že po konci, ki mi je, ne da bi je vprašal, takoj povedala, da so včeraj zopet vsi skupaj ostali celó čez pólunoč, le ona je šla nekoliko prej spat, in ko je rekla Milki, naj gré ž njo, ni hotela iti, takó dobro se je zabavala.

»Pa to so res tudi tako prijazni ljudje in vedno dobre volje, da mora človek vesel biti v njih družbi, ako bi imel še toliko skrbij. Le sevéda takó resnega človeka, kakor ste Vi, gospod inženir, ne spravi nobena burka v smeh,« golčala mi je Mina, kakor bi me nalašč hotela jeziti.

Ko bi slišala Mina, kaj sem o nji in o vseh Peruzzijevih mislil tiho záse, ne vem, če bi dobil še kdaj prijazno besedo iz njenih ust.

Neka čudna skrb za Milko se mi je vzbudila, katere se nisem mogel nikakor otresti. —

Tako je minéval dan za dnevom in minilo je skoraj štirinajst dnij, ko nobenemu izmed gledališke družbe še na misel ni prišlo, da bi odrinili.

Jaz se nisem hotel več brigati za nobenega, a tudi záme se ni brigal nihče.

Le jedenkrat sem posvaril gospodarja pred Jeanom zaradi njegove hčerke. Ta se mi je smijal:

»Kaj bode ta otrok! Saj še ne vé, kaj je ljubezen!«

Pa jaz sem mu še jedenkrat rekel in silil v njega, da bi jaz na njegovem mestu vrgel vso to sódrgo iz. hiše, celó na to sem ga opomnil, da bodo kar hipno izginili in za ves ta čas, odkar pri njem dobro jedó in pijó, pozabili plačati, pa ni me že poslušal, kajti ravno je prihajala proti nama Elvira in mu klicala že od daleč:

»Nekaj novega, gospod Peruzzi!«

»Poglejte jo, kakó je lepa, kakor mladi dan!« odgovorí mi on na tihem, kakor bi to hotel rêči le samemu sebi.

»Veste kaj, gospod Peruzzi, danes zvečer ne bodemo igrali, naredimo tedaj kakšen izlet popóludne. Takó lep dan je,« reče mu Elvira in mu položí roko okoli vratú, kakor bi ga hotela objeti in se mu smehlja v obraz.

Jezen sem se obrnil stráni ter si mislil:

»Starec je zaljubljen v to ničvredno stvar, ki je res lepa, a svojo lepoto prodá vsakemu, ki jo hoče kupiti.«

»Oče in hči, oba sta izgubljena!« Ta misel mi je rojila po glavi. »Kakó rad bi rešil vsaj Milko! Pa je li res v kaki nevarnosti?«

Zblaznel bi, ko bi vedno le to mislil. Delal sem na vse kriplje, da bi le prej mogel zapustiti Jasno brdo. Le še teden dnij sem hotel tukaj ostati. Jedenkrat še sem moral v precèj oddaljen gozd. Tam sem se moral muditi najmenj dva do tri dní in ker sem slišal, da je blizu dobra krčma, sklenil sem ostati ves ta čas z dóma.

Peruzzijeva hiša je bila záme kraj nesreče in sreče. Bal sem se vánjo vsakokrat stopiti in zopet me je nekaj čudnega vleklo na pošto.

Ko sem prišel po gôri omenjenem opravilu tretji dan popóludne na Jasno brdo nazaj, nisem se nikjer mudil v vási. Sam sebi bi se bil najrajši smijal, a neka slutnja mi zopet ni dala mirú.

Stopivši na pošto, ni bilo več čuti ónega nemirnega življenja in ropota, kakor te dní. Vse se mi je zdelo zapuščeno.

»Gotovo so že igralci odšli,« rečem sam v sebi. »No, hvala Bogú, jaz se ne bom jokal za njimi.«

Grem v sobo za gôste. Notri je sedela za mizo Mina ter ihtela.

»Kaj Vam pa je, Mina?« vprašam jo.

Ona me ostrašeno pogleda.

»Oh, gospod inženir! Milka, Milka. Ali ste jo morda Vi kje videli?« vpraša me jokaje.

»Milko, kje bi jo naj jaz videl?« Pa zazdelo se mi je nekaj ter vprašam: »Ali so igralci že odšli?«

»Oh, ti ljudje so nesreča naša! Milka, Milka, da si nam to mogla storiti!« reče Mina in joče namesto odgovora.

Zdaj sem vse razumel, ne da bi bilo Mini šele treba pripovedovati, »pa, ko so se danes zjutraj vzbudili, ni bilo nì igralcev in ne Milke v hiši. Milka je pač v sobi svoji zapustila kratko pisemce, v katerem piše, da ljubi Jeana in Jean njo, da hoče le njega ljubiti in le ž njim more srečna biti.«

Kakó je slepár to neizkušeno dekletce zvrtoglávil ter je mogel pripraviti do tega koraka, ne vem povedati in tudi nisem zvédel nikoli.

»Kje pa je gospodar?« vprašam še Mino.

»Oh, gôri v sobi svoji sedí. Ves dan še ni izpregovoril besedice, odkar je zjutraj zvédel to prežalostno vest. Samó, joka se in ne govorí ne briga se za nobeno stvar, kakor bi bil odrevenèl. On ljubi Milko, saj je njegovo jedino dete. — Jaz pa tudi jokam ves dan, da že nimam solz.«

Šel sem še k gospodarju. Rekel sem mu, kakó je njegova dolžnost, da zasleduje ugrabnika hčerke ter mu iztrga plen iz kremplјev, toda odkimal mi je le z glavo. Za nobeno prigovarjanje moje ni imel posluha in uvidel sem, da res ni ž njim ničesar opraviti. Jaz pa, tujec, ki je le nekaj dnij gòst bil v hiši, čutil se tudi nisem poklicanega, sam záse brez volje očetove kàj storiti za Milko.

Tisti večer sem šel brez večerje v postelj. V hiši je bilo vse zmedeno. Pa če bi tudi dobil kàj jesti, nì grižljaja ne bi mogel použiti.

Takó tesno mi je bilo pri srci!

V svoji sobi sem sedèl dolgo, dolgo v noč in mislil na Milko. Srce se mi je krčilo in solze so se mi posílile v očí.

Ljubil sem to déklico. To sem čutil šele zdaj, ljubil sem jo bolj od vseh deklét na svetu. Pa záme je izgubljena na veke!

Kdo bi kàj takega le misliti mogel o Milki? Pa kdo pozna ženo in žensko srce!

Zaspal sem šele proti jutru, ko me iz nemirnega snà prebudí Minino kričanje. Na pol oblečen hitim gledat, kaj se je zgodilo.

Grem v gospodarjevo sobo. Na stolu je sedèl Peruzzi, kakor včeraj, in Mina je klečé pred njim jokala.

Stopim bliže in spoznam, da je poštar mrtev, od kapí zadet.

V krčevito stisneni roki je tiščal majhno fotografijo.

Hudo se mi je zazdelo. — Takó je tedaj ljubil svojo hčer, tako ga je presunila žalost!

Vzel sem mu sliko iz mrtve roke, da jo pogledam — in kaj vidim?

Slika ni kazala Milkinega obraza. — To je Elvira!

Oče tedaj in hči. — Oba je zadela neizprosna usoda.

Zató ga ni prebudilo nič, ko sem mu včeraj govoril o Milki. On je mislil le na Elviro, katera ga je z lahkim srcem zapustila, ko se je naveličala starca. —

* * *

Minilo je morda pet ali šest let, ko sem pred kratkem zopet prišel na Jasno brdo. Zopet je obstal moj voz pred pošto. Hiša je bila še taka, kakor takrat, ko sem prvič prišel v ta kraj. Prestopim prag in grem star znanec v sobo za gôste.

Takoj za mano vstopi Mina. Prav malo se je izpremenila. Prijazno me je pozdravila, kakor svoje dní. Spoznala me pa ni in tudi jaz se ji nisem hotel dati spoznati. Bila je še vedno takó obila in okroglolična, dolga vrsta let ji ni razorala nobene gubè na obrazu.

Po Milki je nisem hotel vprašati, saj sem sam preživel tukaj to žalostno povest.

Mudil sem se le kratek čas na pošti. Moja pot me je danes vodila dalje.

Ko stopim iz hiše na prag, da bi zopet sédel na voz, pride z vrta proti meni visoka temnooblečena dama, vodeča šestletnega dečka s seboj.

Pogledam jo.

Bila je Milka, sevéda le senca nekdanje Milke.

Nje obraz je upàl in bled, kakor nema gleda v svet. Nje nekdaj takó iskre očí gledajo zdaj ostró.

Ko se mi je približala, pozdravim jo s klobukom. Ona mi ponosna odkima.

Spoznala me je menda, vsaj zazdelo se mi je, da je nekaj zašvignilo čez resni obraz. Ko je morala mimo mene v hišo, obrnila se je v stran in zaklicala sinu, ki je nje roko izpustil in hotel bóžati konja, ki sta náme čakala:

»Jean, Jean!«

Stopila je k fantu, prijela ga zopet za roko in ga odvêdla s seboj v hišo.

»Ali je morda óni nekdanji igralec sedaj tukaj gospodar?« vprašal sem se sam. »Ta fantič je gotov njen in njegov sin, saj mu je tudi Jean ime.«

V vozu mi je hlapec povedal konec te povesti.

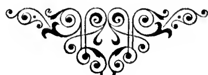
Morda jedno leto po smrti poštarja Peruzzija je prišla Milka zopet na Jasno brdo. Slabo je bila oblečena in v naróčaji je imela otroka, jedva mesec dnij starega. Prej baje ni nikdar Mini kàj pisala. Tudi se ne vé, ali je zvédela kàj o očetovi smrti.

Omožena ni, kajti ljudje jo imenujejo še »gospodičino«. Fantiča svojega pa ljubi bolj od vsake poročene matere.

Voznik moj Andrej je sploh ni mogel prehvaliti.

Nje nekdanji ljubimec je prišel tudi pred nekaj leti na Jasno brdo in govorí se, da sta se hudó sporekla z Milko. Ostal je jedva pol ure v hiši, kjer je bila poštarica zdaj Milka.

Od tega dné ga ni bilo več videti na Jasnem brdu. —

Luči.

Spisal **Anton Funtek.**

VI.

račna luč; na mizi srebró in zlató; ob nji postaren mož šiljastega obraza. Pohlepno grebe suhotna tresoča roka v bogastvu, izbira svetle denarje in jih poklada na kupe; male sive oči se upirajo srepo nanje, ves život se trese v razburjenosti. Poleg srebrá in zlatá vrednostni popirji v precejšnjem neredu — koliko siromakov bi pač moglo osrečiti imetje, ki se razgrinja tod, koliko bridkih solzâ bi moglo posušiti! Vender ne: zaklet je denar; na svetli kovini se leskečejo bridkostne solzé; blagoslova božjega ni na njem. Zakleto je tudi pretrdo srce, katero bije v prsih samotnemu možu; zaklete so roke, katere so segale po zadnjem vinarji siromakovem; oplenjena domovja molčé in vender glasno kličejo kazni nebeške na brezčutnega bogatina. Gorjé, kogar je kdaj prisilila potreba, da je prišel v to hišo iskat pomoči; srčni svoj pokoj, zadnji del blaginje svoje je pustil v nji. Neizprosno je térjal upnik svoj delež nazaj; óni bledi mož, čegar teló in duh je sklonilo neprestano uboštvo, klečal je zaman pred njim; nedolžne roke so zastonj prosile odloga, solze so zaman rosile upala lica . . . Samó skomizgnil je z ramami in zahteval pravico svojo: obraz je nabral v resne gubé, kakor bi se boril s človeškim čustvom — slepilo samó! Tu notri ni srca; v teh koščenih prsih je zagreben kamen, ki se odzivlje samó tedaj, kadar zvení srebrna, zlata kovina ob njem . . . Družino za družino je tiral z dednega dóma in slastno izračunjal svoj dobiček. Gotovo, sreča ga spremlja pri vseh dejanjih — bedak, kdor misli, da ni sreče brez poštenja! Poštenje je dim, razum samó veljá! In kdor ima razum, tak razum, kateri ne umeje nobenega srčnega glasú, tisti suče vse te slabotne poštene ljudi po svoji volji in računja ž njimi prav takó lehkotno, kakor z mrtvimi števílkami na popirji. Kolikor daljša je vrsta, tem večji je uspeh; kadar dojde ura, ko bode treba zapreti môtne oči, tedaj bode še jedenkrat samosvestno pogledal na svoje življenje in priznal si bode — — ne, dovolj, teh mislij ni treba, óne mrzle poltí, ki ga obvzemlje od glave do nog, tudi té ni treba! Ali je zaman bistril duh od rane mladosti do sedaj, trpel od ranega jutra do pozne noči in pojil okó z iskrečim sijajem, uhó z zvonkimi glasovi samó zategadelj, da nápósled ne bode ničesar vzel s seboj? Ali je živel samó zató, da je pogubljal druge in

iz njih pogube srkal moči svojega življenja? Kaj mu pač podaje življenje? Nì reči ne more, da ga uživa; strada, trpi žejo, ker je škoda svetlih stvarec, ki léžé dobro zaprte v železnih zabojih; po noči, kò leži v temi na ubožni postelji, obhaja ga strah, da bi mu tuja roka ne odnesla bogastva, po dnevi si ne upa z dóma . . . Smešno, če misli, da je gospodar iskrečemu zlatu, — suženj mu je z dušo in telesom! Gorjé mu, kdor je takó! Kadar gleda na svetle žarke, tedaj segajo skozi okó doli v srce in požigajo še tista boljša čustva, kolikor jih je ostalo; s požganimi čustvi pa se tudi na zlatu samem suše bridkostne solzé, katere so morda obvisele na njem, izginjajo pege, katere so temnile njegov sijaj — haha, kdo more sedaj ločiti to zlató od druzega zlatá! Kakor spev nebeški potem odzvanjajo vsi óni drobni glaski, kateri so bili zakovani v rudo; oglašajo se takó vabéče, pripovedujejo in šepečejo toli krasne povesti o bogastvu, preširnem blagostanji, o svetovnem gospodstvu, da se širi okó lastnikovo od srčnega veselja, da pridržuje sapo, da mu trepečejo udje otrpli . . . To je užitek, tacega ne bi dal za vse tiste dušne vrline, s katerimi se baje ponašajo nekateri nerazumniki — -sèm pridite, vi poštenjaki, kateri propovedujete o čistih rokah, o nravnovisokem žitji človeškem, katero se mora otresti zemeljskega prahú in seveda zlatega tudi — sèm pridite, in poslušajte té povesti, katere vstajajo iz jasnega bogastva, to je poezija, ob zlatem viru srkajte poezijo zláto! . . . Ali smrti ne, o smrti molčite! To je zla beseda — da izrečete to slovo, hipoma utihnejo glaski in hipoma se izgubi čar. Teló vztrepeta pod težo izgovorjene besede in o vsi poeziji ostane le tesni grob, kamor zapró truplo, zlató pride drugam, kdo vé, kam. Vse tisto zlató, za katero se je trudil do konca dnij! Srečni dediči pa se bodo smijali v pest in pili na dober spomin osamelemu možu, ki jim je pridobil toliko — o, zblaznel bi! — dolžniki njegovi, oplenjeni očetje siromaški, bodo pa preklinjali prav tisti spomin in deci svoji pravili o moži, ki se je zameknil v zlató, izročil dušo in teló njemu v last in trpel in se trudil samó zaradi zlatá; o moži, ki je v grozni zaslepljenosti svoji tiral družine iz mirnih dómov in — kdo vé, če se ni moglo zgoditi takó — mračnemu gospodarju podzemeljskega bogastva izročil živo srce in prejel srce kamenito ali pa zláto za njé . . . Tak spomin bode pustil za seboj, duh pa ne bode imel pokoja v grobu . . .

O smrti molčite! —

Književna poročila.

XII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

Za tretji del slovnice je ohranil pisatelj Janežičev izraz »skladje«, Šuman imenuje ta del v véliki slovnici „besedotvoritev«, v mali pa „slovotvorje«. Štrekelj [1]) je nasvetoval za ta nauk »osnovstvo« ali »debloslovje«; zadnjega poznamenovanja se je poprijel tudi Kermavner v „Latinski slovnici«. Pred vsem je potrebno, da termini že sami ob sebi kolikor toliko izražajo, o čem se govori v dotičnem oddelku; učenec, ki bere ali sliši termin, mora si biti že v svesti, kaj ta termin pomenja, česa se mu je učiti v tem oddelku slovnice. Tega glavnega pogoja dobrega termina pa pogrešam pri izrazu »skladje«; zategadelj bi želel, da se uvede tudi v slovenske slovnice morda izraz »debloslovje«. — S terminom je pridržal pisatelj z nekaterimi izpremembami Janežičevo razdelitev tega nauka; razpravlja torej pri izpeljavi samostalnikov priponke, ali kakor jih pisatelj imenuje »obrazila« I. za osebe po njih rodu, opravilu in svojstvu, II. za dejanja z ozirom ali brez ozira na način ali učinek, III. za shrambe, prostore in planišča, IV. za snovi, iz katerih, ter orodja in pomagala, s katerimi se kàj dela, V. za kakovost in čegavost, družbe in stanove, VI. za množine ali skupne obilnosti in še posebej »menjšalna obrazila«. Meni se vidi ta razdelitev jako malo praktična, ker se mora jedna in ista priponka mnogokrat ponavljati. Tako se na pr. omenja priponka *-ica* na osmerih stranéh (p. 121, 122, 123, 124, 126, 127, 138, 139), in še se ne pové, kaj pomenja, n. pr. v besedah: lisica, desnica, okolica itd. Priponka -je (-ije) omenja se trikrat (p. 123, 126, 129.) in še ni razloženo, kaj pomenja n. pr. v besedah veselje, obilje; isto velja o priponki -ina (p. 127, 128, 129,) in n. pr. o besedi deklina. Bi li ne bilo bolje, da se vsaka priponka le jedenkrat imenuje in na primerih razloži, kako različnega pomena so besede sestavljene s to priponko? Nadalje pogrešamo marsikaj v tem delu, dasi se razpravlja na 44 stranéh (p. 120—164). Tako se n. pr. o končnici *-ik* navaja le, da zaznamenuje osebe; kaj pa je n. pr. z besedami: travnik, praznik, neurnik, glavnik, dimnik, mejnik itd. Kako si naj razlagamo n. pr. besede: navijač (Uhrschlüssel), oterač (Handtuch), petek, napredek, popek, kravišče (elende Kuh), zelišče (planta), godišče (annus), krastača, bedača, podčepnja,

[1]) V „Ljublj Zvonu" l. 1885. p 118.

krošnja, mošnja, bukev, redkev, cerkev itd.? O vseh teh in še mnogih drugih besedah zamán iščemo pojasnila v slovnici naši.

Debloslovje je jako važno, zlasti dandanes, ko se tako rade kujejo nove besede in je zmešnjava gledé pravopisa tolika. Neizogibno potrebno je torej, da se debloslovje materinščini dostojno uči na naših srednjih šolah. Žàl pa moramo priznati, da se dandanes, kar se dostaje debloslovja, na naših srednjih šolah nič ali le malo doseže. Ne mislim pa, da je temu krivo to, ker je ta nauk, kakor trdi Štrekelj (l. c.), za srednje šole sploh pretežak. Tudi težek nauk se lahko uči, ako je tvarina dobro in pametno razvrščena: »qui bene distinguit, bene docet«. Tudi to, da je glasoslovje premalo utrjeno, ne sme dati povoda, da bi se debloslovje preziralo, ampak nasprotno naj se baš pri debloslovji glasoslovje razširi in utrdi. Samo ob sebi pa se razumeva, da se mora debloslovje na srednjih šolah učiti le po induktivni metodi. Po moji misli naj bi se ta nauk razvrstil nekako tako-le: [1]) Najprej se naj na primerih kratko razložijo najvažnejši pojmi: koren, deblo, priponke (prvotne in drugotne), razloček med končnicami (sklonili in osebili) ter priponkami, kaj je izkorensko, izglagolsko, izimensko ime, kaj so korenski, izimenski, izglagolski glagoli, kako se imena sestavljajo, kaj je sklopek, kaj sestava itd. Na to naj se omenijo vse one stvari, koje so učencem že znane iz oblikoslovja; v mislih imam zaimenske korene, glagolske vrste, priponke deležnikov, števnikov itd. Po tem naj se navedejo po abecednem ali po onem redu, ki ga ima Miklošič, vse najvažnejše priponke, s kojimi tvarjamo samostalnike. Priponke naj se prav debelo tiskajo; priponkam naj nasledujejo najprej primeri, razvrščeni po pomenu, ki ga imajo imena tvorjena z dotično priponko, in potem se naj stoprav dodá pravilo, ki si ga učenec že sam lahko posname iz navedenih primerov. Kjer priponka provzročuje kako izpremembo soglasnikov, naj se vselej opozori na dotično pravilo v glasoslovji. Po istem načinu naj se razpravljajo tudi priponke, s kojimi tvarjamo pridevnike. [2]) Na to pridi pouk o sestavljenih imenih. —

Jako bi se olajšal pouk o priponkah, ako bi se naredil tabelaren pregled vseh pripomk po njih pomenu. Tudi o besednih družinah ali skupinah (Wortfamilien) naj bi se izpregovorila kaka beseda. — Toliko sem si dovolil le mimogredé omeniti, da objavim svojo željo in skromno misel, kako bi se morda dal primerneje razvrstiti in olajšati izvestno najtežji del slovnice slovenske.

[1]) Jako obžalujem, da nisem dobil dosedaj v roke poljske slovnice od Poplińskega (Grammatik der polnischen Sprache. 7. Aufl. Thorn 1881.) v kateri je prof. Władysław Nehring spisal nauk ob osnovah in pokazal, kakor trdi Štrekelj (l. c.), slovanskim slovničarjem pravi pot, po katerem jim je hoditi v tem oziru. —

[2]) Te priponke naj se razpravljajo v posebnem oddelku in ne zajedno s priponkami, s kojimi tvarjamo samostavnike, ker je to preglednejе in ker se ista razvrstitev nahaja tudi v nemški, latinski in grški slovnici.

Priznati moram, da je Sket v tem delu slovnice marsikaj izpustil in prenaredil, kar v Janežičevi slovnici ni bilo umestno, in dodal, česar ni omenjal Janežič. Tako je izpustil v § 249. Janežičeve slovnice točko a) ter ves § 250., kjer govori Janežič o glasovni vikšavi, oziroma ob onih besedah, ki so neki prirastle naravnost iz glagolskih korenik brez zunanje natike. In to po vsi pravici, kajti Miklošič (Vergl. Gr. II. p. 1.) uči: „Aus blossen wurzeln bestehende nominalstämme besitzt das slavische nicht.“ Namesto tega pa je dodal v § 210. (Jan. 251.) dva odstavka, v kojih razpravlja pritiklino ŭ, ki se je pri moških samostalnikih v slovenščini obrusila, dočim še pri ženskih in srednjih samostalnikih živi v končnicah -a in -o. Zamenil je Janežičevo priponko -elj s pravilno -telj, istotako -ev, -va s -tev, -tva. Prav dobro je prenaredil odstavek o priponki -ija (p. 125.). Združil je menjšalna obrazila, katera razpravlja Janežič v §§ 258., 259., 268 in 272. v jedini § 224. Vse te in še nekatere druge prenaredbe so knjigi izvestno na korist, želeti bi le bilo, da bi bil pisatelj še več opilil in prenaredil. Tako uči (p. 121.): »ač pomenja, če se pritakne deblu nedovršnih glagolov, moške osebe, ki se pečajo s tém, kar glagol razodeva, n. pr.: baháč, beráč, jaháč, kopáč itd.« To pravilo je nepopolno in nepravilno. Nepopolno je, ker se ta priponka tudi pritika samostalnikom; n. pr.: bradáč, bikáč (verstockter Mensch), nosáč itd. Nepravilno je, ker se ne pritika -ač deblu nedovršnih glagolov, ampak -č (čjъ) nedoločnikovemu deblu; torej baha-ti, baha-č; jaha-ti, jaha-č, kopa-ti, kopa-č itd. Razločevati nam je namreč med priponkama -č (-čjъ) in -ač (-ačjъ); prvo imamo n. pr. v besedah: baháč, jaháč, kopáč, bìč, dráč, mlatìč, ríbič, slávič itd., drugo n. pr. v besedah: barusáč, bradáč, brentáč, gostáč, grbáč, klunjáč itd. [1]) —

Pri priponki -aj pravi pisatelj, da kaže b) na ločila v slovnici, n. pr. klicáj, vezáj, vprašáj; c) na daljavo med dvema ali več stvarmi, n. pr. lučáj, skokáj, stežáj, streljáj, tečáj. Kako se to ujema z naslovom tega oddelka: »Obrazila za osebe po njih rodu, opravilu in lastnosti«? Ista nedoslednost se nahaja pri priponki -ák, kjer se navajajo pod b) samci v živalstvu in pod c) popirnati denar, pa tudi snoví.

Priponka -ak (p. 121.) bi se morala razločevati od priponke -jak, da more učenec razumeti mehčanje soglasnikov; isto velja o priponkah *-an* in *-jan* (p. 122.), *-ava* in *-java* (p. 125.). Pisatelj piše: mestjan, mestjanka; Janežič je imel: meščan, meščanka, kar je pravilneje. —

Pri priponki -aš (p. 122.) je pisatelj po nepotrebnem izpustil Janežičev dostavek: „včasi se menja s končnico -až: kočijaž.“

[1]) Glej Miklošič o. c p. 328 sq in p. 332 sq.

Pri priponki -ec (p. 123.) je pisatelj izpremenil pravilo pod c). Pri Janežiči slôve: »Kedar hoče (slovenščina) imenovati delajoče osebe, prideva to končnico glàgolski koreniki ali osnovi, zev pa zatika v odprtih zlogih z glasnikom *v*; n. pr. brivec, godec, jedec, jezdec, kosec, pevec, . . . delavec, igravec, morivec, pisavec itd.« Sket pa piše: »Kedar se hoče imenovati delajoča oseba, prideva se to obrazilo glagolski koreniki ali tvornopreteklemu deležniku; na pr.: brivec, godec, jedec, jezdec, pevec, delavec (nam. delalec), igralec, morilec, pisalec itd.« Zakaj delavec, a igralec? Sploh še ni dognano, kaj je pravilno. Škrabec pravi nekje v »Cvetji«, da se na -lec po pravici pišejo le-te besede: palec, pogorelec, tkalec, stolec, kolec; vse druge podobne pa le na *-veç*: delavec, vladavec, oznanjevavec itd.« Šuman v menjši slovnici (p. 109.) uči: »Besede delavec, bajavec, plezavec i. e. gredo ali na prilog *delav, ali je *v* vrinek.« Miklošič (o. c p. 308. sq.) tudi piše: bajavec, delavec, gatavec, igravec, jacavec, lajavec, maščevavec, plezavec, posnemavec, prilizavec, prodavec, sejavec, a strelec, kolec, cêlec (ganzes osterei), mulec, mrlec (leiche), prišlci (pranser bei hochzeiten), pogorelec (prov. abbrandler), smelec (homo audax), vrelec (scaturigo), vrtelec, zdolec (westwind). Kakor se vidi iz tega, treba bo, da se v tej točki porazumemo. Po misli moji so oblike na -vec pravilnejše.

(Konec prih.)

LISTEK.

Levstikov spomenik v Vélikih Laščah so odkrili dné 11. avgusta t. l. po programu, ki smo ga objavili v zadnjem listu. Udeležba národnih društev in slovenskega razumništva iz vseh slovenskih mest, kakor tudi preprostega národa iz bližnje okolice, bila je ogromna, vender se je izvršila vsa slavnost v najlepšem redu. Slavnostni govor je govoril g. *Janko Kersnik*. Spomenik stoji na trgu pred farno cerkvijo. Nad dvema ploščama se vzdiga 1 *m* visoka kocka in nad to $4^1/_2$ *m* visoka štirioglata piramida. Napisi, vzeti iz Levstikovih in Stritarjevih pesmij, slovejo takó:

Spredaj:

LEVSTIKU
NAROD SLOVENSKI
1889.

Na levi:

Iz malega zaklada ti v narodi,
Sezidal si poslopje veličansko;
Ti luči si roditelj in svobodi,
Jeziku Ti imé si dal slovansko!

Na desni:

Ko zvezde luč, poprej nikoli znane,
Prisvetil nam Tvoj duh je iz noči!

Zadaj:

Kakó se služi domovini sveti,
Sijajen vzgled si ti Slovencem bil!

Popóludne se je po slavnostnem govoru g. *Ivana Hribarja* v Spodnjih Rétjah na pesnikovem rojstvenem domu odkrila spominska plošča s tem napisom:

V tej hiši je bil porojen
dné 28. septembra 1831. l.
Fr. Levstik
učenjak in pesnik slovenski.
Postavili 1889.

Udeleženci Levstikove slavnosti so si skozi Ráščico gredé ogledali tudi *Trubarjev* rojstveni dom (h. št 8.), ki je bil z zastavami okrašen.

Lepó je Levstikovo slavnost poveličevala tudi pesem, katero je Stritar zložil v spomin svojemu rojaku in prijatelju ter jo za to priliko posebej dal natisniti. Ta pesem se glasi takó:

Levstiku
v Laščah dné 11. avgusta 1889.

Od vseh stranî, čez hribe in doline,
Prirómala si, množica pobožna,
V kraj malo znan slovenske domovíne
Od štirih vétrov, v eni misli zložna.
Kaj vas je gnalo sem v dolenjsko stran?
To ni shod kakor je v semanji dan!
Vse praznično! zvonovi, strél, zastave!
Svetniku li veljajo té priprave?

Če ne svetniku, ali mučeniku!
Dà, mučeniku; móžu v čast ste zbrani,
Ki ni se klanjal zlatemu malíku.
Vse dni, ki so skopó mu bili dani,
Narodu živel je, a národ róž
Ni trosil mu na pot; samoten mož
Navzlic sovraštvu, národni krivici
Svoj pot je hodil, križev pot v resnici!

Križ vzel je, rodoljubja križ na rámo,
A trnjev venec bratje so mu plêli;
Dotlé, da se je zgrudil v zgodnjo jámo,
V prid se je trudil ljubljeni deželi. —
Zdaj, ko je mirno, blágo to srcé,
Kaj bil je Levstik mu, zdaj narod vé;
Zdaj čast, zdaj hvala! prav; pri nas nobéden
Ni kakor on česti in hvale vréden.

Junak je bil! Kdaj mu je mehka roka
Otirala, hladila čelo vroče? —
Pri svojem on ognjišči od otroka
Ni slišal sladkega imena: oče!
Mož samec živel je do koca lét;
Dom bil je njemu ves slovanski svét:
Srcé njegovo moško je edino
Zvestó ljubilo sveto domovino.

Nji lépe je darí posvetil božje:
To blágo srce in to bistro glavo!
Peró mu bilo hrabro je orožje
V pravičnem boji za vse lépo, pravo.
Jezika on prečistil je zlató,
Slovenščino ustvaril nam novó,
Komú beseda krepka je in gladka
In pesem kakor njemu bila sladka?

Drag biser bilo je srcé njegovo,
Z zvijačo on, s krivíco ni se družil;
Vse pôdlo je sovražil in surovo,
Sam svoj, resnici je edini služil.
Jeklena volja, neupognen vrát,
Prijatelj stanoviten, človek zlát,
V nevihti mož, naprej, po konci glávo!
Visoko nosil svéto je zastavo. —

Oj Laščanje, staréjši rod med vami
Poznal je dečka Levstika po lici,
In bil vesél ga — kimate z glavami —
Zdaj vsak se z njim ponaša, po pravici!
Ta spomenik pri vas, ta kamen je
Čestitljiv kamen, svéto znamenje,
Kakó čestijo Laščanje rojaka,
Slovenci vsi slovenskega junaka!

Sem bodo pozni romali rodovi,
Pobožno kakor ljudstvo danes zbrano;
Tu bodejo Sloveniji sinovi
Priségali ljubezen zvesto vdano.
Ta spomenik bo večen opomin
Slovencu: »Bodi zvest narodu, sin!« —
Moštvá in rodoljubja v poznem rodi
Uzòr in vzgled Slovencem Levstik bodi! —

J. S.

Vijolice. Pesmi za mladost. Zložila *Lujiza Pesjakova.* Tiskal in založil J. R. Milic v Ljubljani 1889, m. 8, 159 str. Cena nevezani knjigi 1 gl. 10 kr., krasno vezani 1 gl. 60 kr. — Zadnje tedne je Miličeva tiskarna poslala knjigo po slovenskem svetu, na katero danes veseli opozarjamo razumništvo naše, zlasti pa vse prijatelje pravega večno-lepega pesništva. Pod naslovom, zgoraj navedenim, zbrala je v tej knjigi znana pisateljica naša, gospá *Lujiza Pesjakova*, krasen šopek lepó vonjavih pomladanskih vijolic, katere podaje nežni mladini slovenski. Gospá Pesjakova je že stara znanka vsem, ki se zanimajo za razvoj našega leposlovja. V prozi in poeziji je prejšnja leta v »Novicah,« v »Glasniku,« v dunajskem »Zvonu,« v »Vrtci« in tudi v našem listu priobčevala raznovrstne proizvode svojega uma, ali odkritosrčno in prostodušno moramo reči, da nam nikoli še ni s poezijami svojimi ugodila takó, kakor z omenjeno zbirko »Vijolice«.

Pisateljica je knjigo svojo, v kateri nam objavlja nad osemdeset pesemc, razdelila na štiri dele: prvi se imenuje »Obrazi iz prirode«, drugi »Iz otročjega življenja,« tretji »Srčni glasovi« in četrti je samostalen dramatičen prizor »Ubožec«.

V prvem oddelku pesnica z globokim čutom zasleduje vse pojave v lepi prirodi: dehteča vijolica, snežnobeli zvonček, zornordeča jagoda ji ravno takó oveseljuje srce, kakor jo z bridko žalostjo polni vseh vernih duš dan ali pogled zapuščene sirote na sveti večer. In vsem tem čutom daje lep, primeren izraz v polnozvenečih verzih. Razven Stritarja pri nas še nikoli nismo čuli nikogar takó nežno in prijetno opevati krasno prirodo, vzbujati veselje do nje in hvaležnost do Stvarnika njenega. Med vsemi temi pesmimi pa nam najbolje ugaja prelepa »Velikonočna pesem« in ne moremo se vzdržati, da bi vse ne postavili tu sem, ker nam je zajedno dober vzgled tudi formalne dovršenosti.

Velikonočna pesem.

Na dan, na dan, kar kod cvetéva,
Kar v zimskem snù še omedléva!
  Na dan, vijolica dehtéča,
  In tudi zvonček beloglav
  Ter jáglec, résa z lesk viséča,
  Cvetovi drevja in goščav!
Na dan, na dan čarôbno mladoletje!
Na dan, veskresno te obuja petje!

Skorjanec vriska na višavi
In tisoč glasov po dobravi;
  Šumeče reke in potôki,
  Na vedrem nebu solnčni žar,
  Planine strme, svet širôki,
  Čuteča vsaka živa stvar
Oznanja, da oblast ljubezni mile
Močnejša je od tèmne smrtne sile.

Na dan, kar je molitev svetih,
Kar v prsih pesmij je prevnetih!
  Na dan, duhovi vsi potrti,
  Iz žalosti se spet budèč;
  Razpelo glejte, grob odprti;
  Pretákajte solzé, hvalèč!
Vam odkupljenje bilo je storjêno
Ter vam na zemlji vse je prerojêno!

A vé, cvetlice zornolike,
Vé, nežnosti, veselju slike!
  Vi vsi, o kterih posvečeni
  Človeški sin dejal nekdàj:
  »Nedolžnim ne branite k meni,
  Ker njihov je nebeški ràj« —
Vi srce svoje Njemu izročite,
Molèč klečé veliko noč slavite!

In kakor v prvem oddelku prirodo, takó opazuje pesnica v drugem raznovrstne dogodke iz otroćjega življenja, katere nam z nekim posebnim, ljubeznivim humorjem pripoveduje v presrčnih pesemcah. Kakó plastično nam riše nedolžne otročje igre in šale! Mladi svet se veselo suče okoli bralca, soba je polna glasnega drobiža, ki pôje in skače okoli tebe, da se napósled sam pootročiš ter se začneš igrati ž njimi! To ti je veselje, to življenje! Težko je iz teh lepih pesemc izbrati najlepšo, a med najkrasnejše gotovo prištevati nastopno:

Pri zibeli.
(Pesem kraljice Viktorije.)

Rahlo vzdúh pihljaj večerni,
Mir objêmi mórje te!
Ker na svilni mu blazini
Zdaj počiva moje vse.
Sládko dete, pri zibeli
O kraljici več ne vém,
V srci svojem sámo čutim,
Da tù mati biti smém.

Kaj so Indije zakladi
Proti tebi, ljubec moj'
Kaj ponosna mi je krona,
Ko primerjam jo s teboj!
Sládko dete, pri zibeli
O kraljici več ne vém,
V srci svojem sámo čutim,
Da tù mati biti smém.

Ni britanska leoparda,
Ni prestola vse zlató,
Varovali te ne bodo,
Če ne čuva te nebó.
Pošlji, pošlji, Bog visôki,
Angeljev mi svojih bran,
Da nad angeljcem bedeli
Skrbno bodo noč in dan.

Kadar molim, nisem žena
Jaz kraljevskega rodú,
Sem sopruga le in mati,
Ki vzdihujem iz prahú:
Pošlji, pošlji, Bog visôki,
Angeljev mi svojih bran,
Da nad angeljcem bedeli
Skrbno bodo noč in dan.

V tretjem oddelku »Srčni glasovi« odpira nam pesnica pogled v svoje srce, katero preveva ljubezen do svojih hčerâ, do vnukov svojih, do domovine in do nekaterih blazih mož, ki so vplivali na nje slovstveno delovanje; izmed njih je pokcjnemu Levstiku in Janežiču v lepih elegijah postavila dostojen spomenik.

Dobrodejna skladnost v lepi raznovrstnosti, globok čut, plastično izrazovanje in formalna dovršenost odlikujejo to pesniško zbirko. V zadnjem oziru nas pesnica spominja prvih naših pesniških tehnikov. Nič kàj ji ni očitati. Nekako presedajo nam samó nekateri predolgi daktilski in anapestiški verzi brez zareze in brez odmora. Iz národnih pesmij in iz drugih dovršenih pesmij zlasti Levstikovih in Gorázdovih in po nekoliko tudi Prešernovih jasno vidimo, da je odmora treba vsakemu dolgemu verzu, kakor je treba zareze vsakemu šestoméru. Levstik je celó učil, da mora vsak verz sploh v slovanščini imeti odmor, če ne je prejednozvočen. Levstik je védoma delal odmore v svojih verzih (in odtod je razlagati čarobno moč njegove pesniške besede n. pr. v »Otročjih igrah«), Prešeren pa najbrž nevédoma samó po čutu svojem. Primeri nastopne verze:

»Črne te zêmlje // pokriva odéja
V gróbu tihôtnem //, naš brátec Andrèj!
Vince zlató se // v kozárcih nam sméja,
V tvôjo opómbo // pijêmo ga zdèj!«

Gospá Pesjakova ni pazila na to tehnično skrivnost in zatorej so zlasti daktilski verzi njeni prejednozvočni. Drugič bi želeli, da bi bila iztrebila tudi nekoliko neprijetnih tujk, »očala« n. pr. ni nič boljša beseda, nego so »špeglje«, prva je laška, druga nemška,

slovenski: *naočniki.* Velikrat se nam pripetí, da hoteč ogniti se nemčizni, zaidemo v laški zeljnik; namesto *kôsten* pišemo *omara,* ki je takó malo naša, kakor *kôsten,* ter pri tem ne pomislimo, da s tem jezik svoj prikratimo za jeden pojem, kajti národu je *omara* samó speisekasten. Ravno takó se nam je priljubila grda tujka »v okom (okúm) priti« (ital. acume), katera se nekaterim še po vrhu jako poetična zdi!

»Vijolice« je gospá Pesjakova posvetila prijatelju svojemu, blagorodnemu gospodu *dr. Jerneju Zupancu,* iskrenemu pokrovitelju mladine. Tudi to dejanje gospé Pesjakove nas je napolnilo s zadoščenjem. Vrli g. dr. Zupanec je navzlic letom svojim — katerih mu Bog še mnogo dàj! — ohranil živo zanimanje za vsak napredek v naši književnosti in se je z dobrotami natihoma deljenimi in z modrimi svéti naši nadarjeni mladini izkazal pravega prijatelja, da nas presrčno veselí javna hvala. katero mu v pesmi izreka gospá Pesjakova. Končno še jedno besedo. Pri nas se hvali vsaka knjiga zaradi svoje zunanje oblike. To ni čudno, kar ima vsaka tiskarna svoj list ali še po več svojih listov, ki so ji na razpolaganje. Najskromnejša v tem oziru je bila doslej še Miličeva tiskarna. Zaradi prekrasne, v resnici ukusne zunanje oblike, v kateri je izdala »Vijolice«, pa zasluži, da jo javno pohvalimo.

»Slavček.« Zbirka šolskih pesmij Uglasbil A n t. N e d v ě d, c. kr. učitelj godbe. — Prejeli smo nastopno pismo:

Blagorodni gospod!

Z neumornim delom in ogromnimi žrtvami se mi je posrečilo pred nekoliko leti, da sem izdal metodično urejeno zbirko šolskih pesmij za slovensko mladino v treh zvezkih. Mislil sem tedaj, da ustrežem ž njo splošni potrebi, da bode osobito učiteljstvo slovensko rado sezalo po zbirki, katero more s pridom rabiti pri poučevanji v petji; ali žàl, skoro sem se prepričal, da se pri nas še ni vzbudilo óno veselje do šolskega petja, kakeršnega bi bilo pričakovati pri toli nadarjenem naródu, prepričal, da se le po nekod gojí petje takó, kakor bi se moralo gojiti radi izredne važnosti svoje, skratka: da uspeva petje le ondot, kjer ima šolska mladina sama pesemske zbirke v rokah.

Nečem Vam, blagorodni gospod, navajati koristij, katere prinaša dobra pesemska knjiga, naglašati nečem, kako vpliva pesem na um in srce, samó to si usojam trditi, da šola brez šolskega petja ni popolna šola! Nadalje tudi nečem in ne morem iskati vzrokov, zakaj se zlasti po deželi šolsko petje — lehko bi rekel — zanemarja, temveč samó zaupno se obračam do Vas, blagorodni gospod, da z vplivno besedo Svojo, izvolite blagohotno podpirati moje podjetje in takó spešiti stvar, ki je toli pomembna za sleharno šolo

Priporočujé Vam znova svojo stvar, ostajam z odličnim spoštovanjem

udani Vam

A n t. N e v ě d,

c. kr. godbeni učitelj.

Jako radi ustrezamo želji g. direktorja Nedvěda ter znova opozarjamo vse šolske kroge na v resnici krasno in izborno zbirko šolskih pesmij njegovih, katere se v treh knjižicah (I. in II. zvezek po 20, III. zvezek po 30 kr.) dobivajo pri tiskarji J. R. Milici v Ljubljani. Nedvědov »Slavček« je po naših ljudskih šolah, zlasti po kmetih še vse premalo razširjen. Videli smo šole, v katerih ne samó otroci, ampak v katerih niti učitelj ni imel »Slavčka« v svoji posesti. Tožba g. Nedvěda, da se petje po naših šolah zanemarja in da ne more uspevati, ker otroci nimajo pesemskih zbirk v rokah, zdi se nam popolnoma upravičena, kajti otroci kmalu pozabijo pesmi, katere so se naučili, ako nimajo prilike vedno ponavljati tekst; in ker ne znajo besed, izgubé tudi veselje do petja. Želeti bi bilo, da bi vsi odločevalni faktorji delali na to, da se »Slavček« kolikor je možno razširi med našo šolsko mladino, da se ž njim ukorenini tudi veselje do petja.

»Pedagogiški letnik.« III. leto. 335 str. 8. 1889. — Uredil Fr Gabršek. Izdalo in založilo »pedagogiško društvo« v Krškem. — V Ljubljani. Natisnil J. R. Milic. — Takó se zóve knjiga, ki je ravnokar ugledala beli dan in je gotovo razveselila sleharno učiteljsko srce. — Ta »Letnik« ima naslednjo vsebino: 1. *Fr. Gabršek*: Izkustveno dušeslovje, katero biva (na 5 do 141 strani) iz teh toček: Predgovor, uvod; Pravo dušeslovje. Prvi oddelek. Predstave. Drugi oddelek. Čustva in afekti. Tretji oddelek. Teženje. Četrti oddelek. Dodatek. 2. *J. Ravnikar*: Nekaj odlomkov iz Ivana Amosa Komenskega »Didaktike« (na 147 do 195 str.). 3. *Jos. Bezlaj*: V šolski delarni (na 213 do 272 str). 4. *Žavski*: Spomini na Dunaj (na 213 do 272 str.). 5. *I. L.*: Pogled na pedagogiško polje l. 1888. (na 273—280 str). 6. Poročilo o »prvi slovenski stalni učilski razstavi« Pedagogiškega društva v Krškem (na 281 do 310 str.). 7. *Fr. Gabršek*: Poročilo o delovanji »Pedagogiškega društva« v tretjem letu svojega obstanka (na 311 do 314 str.). 8. Vabilo (na 315 str.).

Smelo rečemo, da je ta knjiga velike vrednosti za naše učiteljstvo, kajti v nji g. Gabršek razpravlja na prvem mestu »dušeslovje« v lepem in gladkem jeziku. To sicer ni Gabršekovo izvirno delo, kakor on sam v »predgovoru« omenja, kajti pri tem delu so mu bili glavni viri dr. Jos. Michovo »Dušeslovje«, St. Basaričkovo »Kratko izkustveno dušeslovje«, dr. G. A. Lindnerjeva: »Učebnice psychologie zkušebne«, potem Fr. Erjavčeva »Somatologija«, Ant. Zupančičeva »Pedagogika«, nadalje knjiga dr. J. Becka, dr. A. Stöckla, Fr. Hermanna in drugih; vender nam je g. Gabršek s tem delom jako ustregel. — Važni so »odlomki Komenskega,« koje je priobčil g. Ravnikar, kajti učiteljstvo bode našlo v njih marsikoje dobro zrno. — O šolski delarni piše g. Bezlaj kàj zanimivo in spretno ter nam nazorno slika kaj in kakó se učenci v delarnah učé. — Spomini na Dunaj, koje je posnel — post festum — g. Žavski (pseudonim) iz svojega dnevnika, so zeló interesantni, kajti poleg opisovanja Dunaja in okolice nahajaš v njih urnike in tvarino vsakodnevnega poučevanja na kmetijskem učiteljskem tečaji Dunajskem. — Ondukaj najdeš označeno snov različnih predmetov, koja je prav mična in poučna. — V pogledu na slovensko pedagogiško polje leta 1888 nam izkušeni šolnik, g. Ivan Lapajne, kàj pregledno navaja novosti na šols. polji, novoizišle knjige in spise, ustanovljena učit. društva na novodobnem šols. polji itd, kar znači v vsem lep napredek. — Potem marljivi in spretni g. Gabršek podaje: »Poročilo« o prvi slovenski stalni učilski razstavi »Pedagogiškega društva« v Krškem in sicer to kot nadaljevanje iz II. Pedagogiškega letnika, 1888. — Tukaj nahajamo ocene raznih izišlih knjig, učil, računskih strojev, prirodopisnih in prirodoslovnih zbirk, metričnih mer, predlog za pisanje in risanje, muzikalij, vzglednih podob za pouk ženskih ročnih del, pedagogiških listov itd. — Končno beremo »Poročilo« o delovanji »Pedagogiškega društva« v tretjem letu svojega obstanka, koje je spisal g. Gabršek. Iz njega je razvidno, da je imelo društvo 438 gld. 44 kr. dohodkov in 362 gld. 77 kr. troškov. — Med drugim bodi omenjeno, da je društvo o praznovanji štiridesetletnice Nj. Veličanstva našega presvetlega cesarja Frančiška Jožefa I. slovesno otvorilo učilsko razstavo v 2. dan sept. 1888. l. ter je s tem patrijotičnim činom pokazalo, da zna čislati pomen novodobnega šolstva — Vodstvo tega velevažnega društva je v prav dobrih rokah, kajti gg Fr Gabršek (predsednik), Ravnikar (tajnik), Jamšek, Lapajne, dr. Romih, Cepuder (odborniki) in drugi so znani dobri šolniki.

Iz vsega je razvidno, da so vsi sestavki označenega »Letnika« jako zanimivi. Učitelj, to knjigo beroč, težko jo položi iz rok, dokler je ni popolnoma prečital.

Učiteljem in učiteljicam, ki premišljujejo, kaj bi naročili za svoje knjižnice, svetujem, da si omislijo to lepo knjigo, ki dela vso čast krškemu učiteljstvu, osobito odboru,

ki biva iz samih vrlih šolskih pisateljev, koji so nam porok, da bode to društvo rodilo še mnogo dobrega sadú.

Žàl, da osobito primorsko učiteljstvo to društvo še kàj malo podpira. — Na prstih jedne roke bi lahko seštel vse primorske člane tega pedagogiškega društva. —

Končno še omenim, da je ta knjiga pisana v lepi slovenščini, ter se po svoji vsebini gorko priporoča učiteljstvu. — Dobiva se pri Milici v Ljubljani ali pa pri »pedagogiškem društvu« v Krškem (Gurkfeld).

V prihodnjem »Letniku« se bode priobčila metodika za vsak predmet posebe. Nadaljevali pa se bodo tudi pedagogiški klasiki. — Vrlemu društvu, ki deluje v prospeh našega šolstva, kličem: Vivat, crescat, floreat! — *Anton Leban.*

Ivan Kukuljevič Sakcinski † in Adolfo Veber †. Hrvaški národ žaluje na novem grobu dveh književnih prvakov svojih. Dné 1. avgusta t. l. je umrl v 73. letu dôbe svoje na svojem posestvu v Puhakovci v Zagorji *Ivan Kukuljevič Sakcinski*, umirovljeni véliki župan županije zagrebške, predsednik hrv. slov. deželnega šolskega odbora, častni člau jugoslovanske akademije, predsednik »Matici Hrvatski« itd. itd. Ivan Kukuljevič Sakcinski, prvak ilirske dôbe, vrstnik Gaju, Vrazu, Demetru, Kurelcu, Lisinskemu, Babukiču, Seljanu in Mažuraniču, bil je poslednjih petdeset let neumorno delaven na književnem polji: leposlovje in znanstvo, zlasti zgodovino jugoslovansko je obogatil z neumrjočimi deli svojega uma. — Dné 6. avgusta t. l. je umrl *Adolfo Veber-Tkalčevič*, kanonik prvostolne cerkve zagrebške, akademik in književnik hrvaški, nedosežen kot stilist hrvaški, ki je z naučnimi in leposlovnimi spisi znatno pomnožil literaturo hrvaško ter se zlasti odlikoval s prekrasnimi svojimi potopisi, v katerih nam je naslikal vso krasoto divne Italije in čarobnega Carigrada. Obširnejši nekrolog o obeh književnikih hrvaških nam podá g. prof. Jos. Starè v svojih zanimivih »Pismih iz Zagreba«.

Na Vidov-dan. Pieśni serbskie o Kosowskim boju w nowym przekładzie przez Izydora Kopernickiego z predmową T. T. Ježa. Kraków. Nakład księgarni Gebethnera i spółkli. 1889. 8⁰, 111 str.

Ta krasna srbskemu naródu poklonjena knjiga je lepo znamenje, kakó se tudi Poljaki zanimajo za krasne umotvore južnih svojih bratov. Sploh se jim mora priznati, da so med Slovani za Čehi, ki imajo v obče največ prevodov iz vseh slovanskih jezikov, srbske národne pesmi največ na svoja tla presajali Poljaki. Najprej je nánje opozoril Kazimir Brodziński, predhodnik Mickievičev, potem je ukrajinski slavec Bohdan Zaleski pretolmačil nekoliko zgodovinskih pesmij, Roman Zamorski pa različne národne pesmi in izdal še dve posebni knjižici »Lazarica« i »Królewicz Marko«.

Tukaj imamo pred sabo prekrasno izdavo, kjer so zopet zbrane pesmi o Kosovskem bóji v prestavi dr. Izidora Kopernickega, profesorja krakovskega vseučilišča. G. prof. Kopernicki je na lepem glásu kakor *antropolog*, ki pa tudi pozna posebno dobro národno življenje Poljakov in Rusinov, o čémer pričajo njegovi doneski v izdanjih krakovske akademije znanosti. Kakor mora vsak slovanski učenjak, ogledal se je tudi on dalje po slovanskem svetu in med njegovimi národnimi zakladi so se tudi njemu posebno prikupile srbske národne pesmi. O Kosovskem bóji nam jih podaje štirinajst v izvrstnem prevodu. Zaleski, ki nikoli ni videl Srbije, in Zamorski, ki je le mahoma čéznjo potoval, nista poznala srbskega naróda, njegov duševni život jima zaradi tega ni mogel biti jasen in glasovom srbske pesmi se nista privadila, njiju prevodi so zatorej precèj svobodni. Vse drugače je to pri g. prof. Kopernickem, ki se je korenito seznanil s srbskim naródom in njegovim umetništvom. Njegova prestava ali kakor sam pravi »tolmačenje« je lehko uzor, kakó se naj prelaga; čitajo se pri njem srbske národne pesmi če ne povsod — kateri prelagalec pa tudi more kàj takega doseči — ali vender navadno kakor srbski izvirnik.

G. profesor tega ni dosegel s tem, da se drží nekritično srbskih besed in konstrukcij, v čémer takó radi grešévajo prelagalci iz slovanskih jezikov, ampak on je razumel podbrati zmerom primerne poljske izraze, kakor se vidi zlasti iz „Kosovske djevojke" (str. 92.—93.)

Knjiga ima na prvih 33 stranéh kot predgovor „historjozoficzny" pogled na Vidovdan in srbsko zgodovino sploh iz peresa znanega poljskega pisatelja T. T. Ježa.

Kakó so se tudi Poljaki na Ruskem tega v zgodovini slovanstva važnega dné spominjali, kaže nam 24. številka z dné 28. (16.) junija največjega tamošnjega tednika, izvrstno urejanega petrogradskega „Kraja", lista, ki izkuša pod uredništvom Erazma Piltza posredovati med Poljaki in Rusi in se more toplo priporočati vsem ónim, ki se zanimajo za poljske in ruske razmere. Uvodni članek je pisan od takega poznavalca slovanstva kakor je Vladimir Spasowicz, prvi petrogradski advokat, znani sodelavec Pypinov v njegovi „Istoriji slavjanskich literatur«. Razven še drugega večjega zgodovinskega članka o tem predmetu je cela obširna priloga „Przegląd literacki" posvečena temu dnevi. Zanimivi so že samó nadpisi člankov: *Kosowo pole*, Radovana Košutića (Srba). *Ułamki z epopei Kosowskiej* w przekładzie Bohdana Zalieskiego. *Zdziejów (zgodovine) dawnej Serbji*, Adama Mickiewicza. *Historya upeśniona,* T. T. Ježa. *Serbja w literaturre polskiej*, Bronisława Grabowskiego. *Fragmenty z epopei Kosowskiej* w przekładzie Iz. Kopernickiego. *Na Awale.* Opowiadanie z przeszłości serbów Joz F. Toužimskiego (Čeha), Słom. A. B. P. *Język serbski w ropzinie słowiańskiej*, Jana Losia. *Chronologja serbska.* Kdor sledí za slovanskimi literaturami, rad prizná, da nijedna ni prinesla takó vsestranskih in zanimivih člankov k temu dnevi kakor »Krajova« slavnostna številka. Žalostno je, da to najbolj velja o — ruski. Ne govorim o tem, da ruska literatura razven nekaterih odlomkov do danes še ni dognala večjih prevodov srbskih národnih pesmij nego so Puškinove iz — francoskega prevoda v prozi. Véliki pesnik, ki je dobro poznal rusko národno pesem, pogodil je v genijalnosti svoji tudi po takem poti précej národni duh; naslednika, ki bi se pa držal izvirnika, do danes še ni našel. Ali celó o zadnjih srbskih slavnostih, v katerih je ruska država igrala vender takó važno ulogo, ruski listi ravno takó kakor naši o ruskih razmerah, katere zaradi tega tudi takó dobro poznamo, poročajo kakor navadno le po poročilih dunajskega „Correspondenz-Bureau" in dunajskih listov. Izjemo je delal vsaj visokooficijozni „Varšavskij dnevnik", katerega urednik g. Kulakovskij, nekdanji profesor ruskega jezika na belgradski visoki šoli, je v času svoje navzočnosti pri slavnostih vsaj malo dopisoval in drugače zajema vender mnogo iz srbskih listov, posebno avstrijskih. »Spoznajmo se!« treba je pač še vedno Slovanom klicati na vseh koncih.

Matija Murko.

„Ljubljanski Zvon"

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**.
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Štev. 10. V Ljubljani 1. oktobra 1889. Leto IX.

Konvulziven trenutek.

Oh, Bože moj, li svet se h koncu sklanja,
Poslednji sodbe dan se nam naznanja?
Vse meša se, vrtí se vse in maja,
V orjaškem plesu vse besní in raja.

Postala zemlja razburjêno morje,
Océan valovit je vse obzorje,
Plamteče zvezde padajo iz neba,
In večno sámo se nebó koleba!

Oh, istina li to al' grozna sanja? . . .
Kdaj prebudim iz strašnega se spanja?
Naj li umrem, naj li živím? Oh, béda,
Oh, sodni dan, oh, groznega pogleda! . . .

Oh, grozne ti nespameti, oh, smeha!
Mirúj, saj burna igra ta preneha.
Denès takó, a jutri bo drugače:
Usode izpremembne smo igrače.

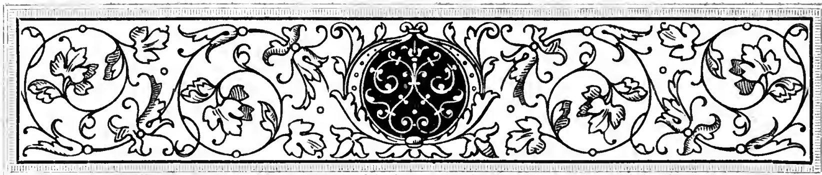
Vse v dremanji bo jutri pozaspalo,
Ozračje kakor mrtvec mirovalo;
Ni bilka v travi se ne bo zibala:
Pa to li zopet sanja bo in šala!

Življenje čudno! dènes ognjevite
Ob glavi stréle švigajo srdite,
A jutri mirno bodo vkrog plesale
In me brezskrbno sitne muhe klale!

Pozòr, pozòr, ti bédna duša moja!
Mirú s posmehom pričakuj in boja:
Življenje, smrt, pekèl, nebó že davno
Pred máno vse jednako je in ravno!

Zamejskí.

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

V nekaki nezavesti je prijahal grajski pisár tisti večer pred visoške hleve.

V dvorci so gorele že luči po vseh zgorenjih prostorih in v vsem poslopji je vladala živahnost, prav kakor v časih, ko je škof prišel na jesenski lov ter s svojim obilnim spremstvom tu nočéval. Oddal je hlapcu konja in molčé odšel proti veži.

Na stopnicah sta sedela oborožena grajska hlapca in jeden je ravno izpregovoril: »To bode dolgočasno, stražiti to žensko! Da bi le kàj pijače bilo!«

»Saj ga poznaš, tega pasjega oskrbnika,« odgovoril je drugi, »vse bi rad sam pognal in požrl. Na Laško se bodem vpisal, tam bode kaka vojska in tam se dobro živí!«

Jošt Tolmajnar je stopil v vežo. Na velikem in prostornem ognjišči je gorel ogenj v mogočnih plamenih ter švigal okrog trebušnega kotla, ki je na težki verigi visel od stropa. Mina, kuharica iz Loškega grada, vrtila je s potnim obrazom pišče, da se je pravilno peklo nad žrjavico, in deklam je ukazovala, da so prestavljale lonce, donašale vode in drva cepile. Ugledavši našega pisárja je Mina takoj oblastno zavpila nánj: »Pod to streho pa res ni nič! Ni jajec, ni mastí in še moke ni! Moj Bog, kaj bi počeli, če bi prišla Njega presvetlost, premilostivi škof in bi hotel tu nočíti in jesti! V zémljo bi se morali pogrezniti, če bi ne hoteli mu skuhati samega fižola, kakor ga kuhate svojim svinjam! Nisem vedela, da takó slábo gospodarite, gospod Jošt! Da nismo zasačili pod streho grahaste koklje, ki jo sedaj tu vrtim na ražnji, ne vem, kaj bi bila jedla premilostiva grofica Suzana!«

»Kdo je znal, da pridete!« odgovoril je Jošt zamolklo. »Vitez Hohenburg mi ni pisal, ne poročil. Kje naj vzamem mesá in kje drugih potrebščin? Na Visokem je révščina, mati Mina! Tudi mi je vitez Hohenburg, predobri naš gospod, pravil, da ste vse suhó pripeljali.«

»Kaj« — in mati Mina je tu za naše čase precèj robato zaklela — »kàj Vi mislite, da nam v Loki na grádu vsega ostaja? Kmetom recite, pa Vam navlečejo skupaj, mi pa moramo vse kupovati in drago plačevati! Glej, da lonca ne prevézneš, burklja poljanska!« Te zadnje besede so veljale dekli, ki se je pri ognjišči neródno sukala. »Že vem, da bodem pa le jaz morala vse prebiti zavoljo te luteranske grofice!«

Še bi se bila jezila kuharica Mina, ali prav takrat je prihitela po stopnicah s prvega nadstropja nizdolu mlada gosposka ženska. Bila je to, takó je mislil Jošt Tolmajnar, nekaka hišina pri grofici Suzani. V tistem času pa se je zeló ošabno nosila in silno osórno je vprašala: »Ali boste že vender kàj scmárile«?

»Kaj hočemo pripraviti, kadar nimamo ničesar v roke vzeti!« odgovorila je kuharica Mina ravno takó osórno.

»Tiho!« In tu je debelo kuharico takó ostro pogledala, da se je tej takoj vsaka beseda zaprla. Potem pa je ugledala Jošta Tolmajnarja.

»Kdo ste Vi?«

Ubogemu pisárju je šinila kri čez belo lice, ko je čutil pogled mladega dekleta.

»Jošt Tolmajnar, grajski pisár tu na Visokem!« odgovoril je ponižno.

»Grofica Suzana je že povpraševala po Vas, ali nikjer Vas ni bilo!«

»Gospod vitez Hohenburg je imel z mano opraviti, in Mati božja vé, da bi drugače bil že prej domá!«

»Gospod vitez Hohenburg!« zasmijala se je pikro hišina, »pognali bi ga bili, da bi bil tekel tja do Rima! Matere božje mi pa ne častite, ker grofica Suzana tega neče! Mi smo spoznavalci svetega evangelija! Sedaj pa stopajte za mano, mladi Vi krivoverec. Ha!«

Sfrfetala je po stopnicah navzgor. Jošt Tolmajnar je korakal za njó in hipoma ga je naudala čudna srčnost. Čutil je, da ima vender s samimi luteranci opraviti in toliko je védel, da ne bode pustil, da bi ga zaničevale te tujke in spoznavalke krivega preroka!

Stopila sta v tisto sobo, ki je bila pripravljena za prevzvišenega škofa samega, če je hotel nočévati na Visokem. Ali danes pa so bile ta krasni prostor zasedle te ženske in postelja, ki je služila do sedaj blagoslovljenemu nasledniku apostolov, imela je danes objeti grešno

teló mlade luteranke! Pisárju je hotela zastati kri v srci. Ozrl se je po stenah, kjer je viselo nekaj v železje zavitih podob brižinskih škofov, in videlo se mu je, kakor bi ga ironično opazovali ti stari obrazi izmed starih, okajenih okvirov. Z globokim poklonom je obtičal pri vratih. Mlada njegova spremljevalka pa je veselo vzkliknila: »Tu je naš strah, Suzana! Glej ga, sovražnika svetega evangelija! Ta nama ima z oboroženo roko zapirati pot do nebes! Ha, ha!«

Jošt Tolmajnar je dvignil oko. Ondu v visokem stolu je sedela bogato napravljena ženska. Kàj takó krasnega naš pisár do tistega dné še ni bil ugledal. Okrog rožnatega obraza so se ji vsipali na ramo rmeni, nemški lasje v toliki obilici, da se je bilo čuditi, ker nje glavíca ni opešala pod tem lepim breménom! Obleka se ji je tesno oprijemala telesa, takó, da so se povsod kazale bohôtne oblike njegove. Grofica Suzana je imela tedaj komaj dvajset let in je cvetela v pomládi lepote svoje! Tistikrat pa je bila razjarjena, in z belo roko je časih udarila po mizi pred sabo.

Pisárja niti pogledala ni. »Lepa ječa bode to, Agata,« izpregovorila je rezko, »in jaz samó ne umejem, kakó je grof Herbert pripustil, da so me služabniki babilonskega mašnika semkaj privedli! Toda močnó se motijo menéči, da nas bodo s takimi silami odtrgali od svetega evangelija!«

»Nikdar ne!« pritrdila je óna žarovito. Postavila se je tik pisárja ter dejala: »Nikdar ne, mi ostanemo spoznavalci svetega evangelija, akotudi se Njega presvetlost v Freisingenu radi tega razpoči!«

»Krivoverci so od nekdaj z veliko trdovratnostjo zagovarjali krive svoje nauke,« odgovoril je Jošt Tolmajnar tiho ali odločno. In še je dostavil: »Krivoverec se predrugači šele tedaj, ko ga satan trga s svojo pestjó!«

»Kdo je krivoverec?« vprašala je grofica Suzana razburjeno in se dvignila s stola.

Pisár se je globoko poklonil: »Z vso spoštljivostjo, katera mi je naložena v dolžnost, trdim, da je vsakdo krivoverec, ki lazi za tistim menihom, odpadnikom od prave, svete vere!«

»Ti lažeš, hlapec umazani!« odgovorila je grofica razljúčena. »Vi vsi ste krivoverci, ko vender molite les in kamen, kar je vse mrtvó! Da véš, prasè babilonsko!«

Jošt se je zopet globoko priklonil. »Kakor ukazujete, milost Vaša, ali vender ni takó. Da mi je sméti z Vami govoriti, kakor mi ni, izpregovoril bi pač drugače!«

»Kakó bi govorili potem?« vprašala je Agata.

»Potem bi Vas privezal tam spodaj k orehu na dvorišči in dvema hlapcema bi ukazal, da bi Vas tepla do krví, dokler bi na kolenih ne klicali na pomoč božje naše Porodnice, ki kraljuje nad nami v nebesih! Takó bi delal jaz tedaj!«

»Čemu se prepiramo ž njim?« rekla je grofica Suzana. »Mi se ne bojimo niti njega, niti njegovih hlapcev! Čula sem, da oznanjuje v tem pogorji čestitljivi magister Jurij sveto evangelije. Glej, da mi ga privêdeš tu sem, ker nečem ostati brez tolažbe svoje vere!«

»Z vso spoštljivostjo do Vas,« izpregovoril je pisár in se zopet globoko poklonil, »omenjam, da se resnično klati ta predikant po hribih tod okoli. Pa če ga zalezem, bodisi na Visokem ali v zelenem gozdu, izročim ga svojim hlapcem, da ga vlečejo v Loko. In če se zlépa ne uda, tedaj bije zadnja ura grešnemu njegovemu življenju, kakor gotovo nam je sveta Devica porodila Odrešenika svetá!«

»Ali jaz hočem, da pride predikant Jurij semkaj!« In grofici Suzani so se kar iskre vtrinjale iz očij.

»Kakor ukazujete, milost Vaša, ali jaz ga vržem v železje, ker mi je takó zapovedano. Tudi mi je vitez Hohenburg govoril drugače!«

»Kaj ti je govoril ta Hohenburg?«

»Da imate vsako nedeljo in praznik obiskavati službo bôžjo, da se imate tam spodobno vêsti, in da ne bodete v pohujšanje srénji, katero itak na vseh straneh zapeljujejo odpadniki!«

»V cerkev k papistom?!« odgovorila je zaničljivo Suzana. »Če me hlapci s silo vlečejo tja, drugače ne, ljubi prijatelj moj!«

»Gospod s Hohenburga je takó zapovedal. In če bode treba hlapcev, imamo jih tudi!«

»Oj, ta kača!« jezila se je Agata. Grofica je pa vstala in se postavila tik Jošta Tolmajnarja. Pomirila se je in na pisárjev bledi obraz je uprla okó. Kakor zabodena riba je zatrepetal Jošt in mraz mu je obvzemal vse teló. Ko se je ozrl proti nji, srečal se je z nje bliščečim pogledom. Bilo mu je, kakor da se razprostira pred njim neskončna livada, kjer je cvetela vijolica pri vijolici. In zdelo se mu je tudi, kakor bi ga objemala vonjava bohôtne jutrove dežele. Ubogi Tolmajnar, kakó hitro te bode zapustila vsa razsodnost! Takim očém nasproti je nemogoče vsako bojevanje! In to je gotovo opazila tudi grofica Suzana.

»Revež!« rekla je mehko. »Kolika škoda, da tičiš takó globoko v zmotah in da preganjaš, kakor Savel nekdaj, spoznavalce prave vere. Poglej, Agata, poglej!«

Pristopila je tudi Agata.

»Poglej,« govorila je óna dalje, »ta nesrečnež nas morí in davi, ali vender nosi na čelu znamenje svetega evangelija! Tukaj na čelu je poteza, o kateri nam je pravil gospod Melanhton, da diči tudi čelo našemu zapovedniku v Vitenbergu!«

»Znamenje svetega evangelija!« vzkliknila je Agata, »res, tu se mu žari na čelu. Bog si ga je izbral in gotovo bode še mučenik za resnice evangelija božjega!«

»Dà! Evo znamenja, ki je nosijo samó izvoljenci!« In grofica Suzana je volne svoje prste pisárju položila na čelo, in počasi in mehko potegnila po progi, o kateri do tedaj ubogi naš pisár še ničesar ni védel. Zapuščale so nesrečneža zadnje močí! V meglo se mu je vse zavilo, in pomešali so se temni obrazi na steni z zlatimi lasmí, ki so obkrožali dekletov obraz. Iz te megle pa sta mu svetili dve zvezdi, bliščeči in žareči, goreči dekletovi očesi! Že ga je pograbilo valovje življenja ter ga zasukalo v peneči svoj vrtinec, iz katerega ni rešitve!

»In sedaj pojdite v imeni Jezusovem,« izpregovorila je grofica sladko, »in nikar ne pozabite, da nosite pêčat izvoljencev!«

»Lahko noč, gospod Tolmajnar!« dejala je tudi Agata, »in ne pozabite, da ste poklicani med mučenike svetega evangelija!«

Jošt Tolmajnar se je z veliko nerodnostjo priklonil in odtaval iz sobe. Zunaj na hodníku je obstal, a za njim je prišla tudi megla, katera ga je že v sobi objemala. Storil si je znamenje svetega križa, toda megla se ni hotela razpršiti in še vedno je čutil na čelu, kakor bi ga žgalo razbeljeno železo, tam, kamor mu je bila položila grofica Suzana bele svoje prste. Lezel je po stopnicah nizdolu, ali megla se je vlekla ž njim. V nji se mu je za trenutke pokazala podoba Franice z Dobja, vender takoj se je zopet pričela izgubljati, in končno se je popolnoma raztopila. Namesto nje pa je stopil na povišje ostro obrisan obraz nemške grofice in nje očí so mu pošiljale najslajše pozdrave. Da bi se odtegnil tej zapeljivi izkušnjavi, planil je kakor besen iz veže mimo ognjišča, kjer je še vedno zapovedovala mati Mina. Na zelenem travniku pa se je vrgel v hladno travo in ječé si tiščal razbeljeno glavo v mehko zemljo.

A ondukaj v dvorci pa je tedaj tekala drobna Agata po sobi in od smeha je tleskala z rokami kličé: »Tepec! Tepec!«

In grofica Suzana je pristavila:

»Ta naju bode kratkočasil v tej pustinji! Če bi se ne bojevala za sveto evangelije, takoj bi vse storila, kar zahteva Njega škofovska visokost. Niti jeden dan bi ne ostala tukaj! Toda za sveto evangelije rada trpím!«

»Ali si videla, Suzana, kakó je zvijal gorjanski obraz, ko si mu s prstom pometala po čelu? Oj, ta tepec! Ta tepec!«

Obe sta se smijali; a Jošt Tolmajnar je še vedno vzdihoval v rosni travi, in brez uspeha poskušal umiriti razdivjane valove trpečega svojega srca. (Dalje prihodnjič.)

V provinciji na Ruskem.

Spisal **dr. M. Murko.**

V.

Od Kazani do Samare.

Povolžje, če je hočemo prav spoznati, moramo še delj po njegovi velikanski reki. Največje prirodne lepote, z amerikansko hitrostjo rastoča mesta kakor Samara in Saratov, mnoge zanimivosti nas čakajo ob nje teku proti jugu. Kdor hoče prepotovati več nego pol Evrope v kratkem času, pelja se še lahko v Astrahan, odtod po Kaspijskem morji na Kavkaz, potem na bregove Črnega morja. Jaz sem takrat že bil zadovoljen z vožnjo od Kazani do Saratova t. j. na črti, jednaki razdalji med Berolinom in Dunajem, za kar potrebujete na parohodu nizdolu okoli dva dobra dneva.

Vzel sem si 21. dné julija pred poludném listek do Samare na jednem iz najlepših Samoletskih parohodov, »Lermontovu«, ki se je l. 1887. s »Puškinom« vred pojavil kakor dovršenost najnovejšega parohoda. Letos je začel plavati še dovršenejši, tudi krščen z imenom jednega vélikih ruskih pesnikov, »Nekrasov«. V vsakem njih salonov visé portreti teh veleumov. Povem vam nekoliko o »Puškinu«, od katerega se »Lermontov« dosti ne razlikuje. Namenjen bolj za pasažirje ima več nego 1000 mest v štirih razredih in nalaga tovore le do 7 tisoč pudov. V dolgost meri 36 sežnjev, v širino brez kožuhov 4 sežnje; sil ima okoli 200 nominalnih in razvija do 600 indikatornih. Izdelani so vsi Samoletski parohodi v zavodih Coquerilla v Belgiji, zloženi in dodelani v Tveri, kjer ima društvo svoje delavnice.

Že za prvo postajo pod Kazanjo ugledate nekaj velikanskega. Bregovi Volge se ravnajo bolj in bolj, razprostira se vam širno obzorje in zdajci ugledate na levem bregu največji volški pritok, Kamo.

Nje velikost si morete prav predstaviti, ako vam povem, da se navadno trdi, da pravo za pravo Kama naprej preobladuje in da je odtod ime Volga krivo. Daleč lehko natančno razločujete metalično-modro Kamo od zelenkasto-peščene Volge. Zanimivo je tukaj potovati spomládi, ko obe reki valita neizmerne valove in izstopata iz svojih bregov, takó da voda pokriva skoro vso ravnino, katero vidite.

Tukaj je bilo nekdaj bolgarsko carstvo. Ne bodem vam mnogo pripovedoval o njegovi stolici, nje minaretih in razvalinah, za katere se je začelo že zanimati omenjeno kazansko arheološko društvo. Mene, ki nisem arheolog in še menj orijentalist, ne zvabijo s parohoda v pustinjo za 22 vrst daleč. Prijetneje je biti med raznimi živimi ljudmi, razgovarjati se o tem in ónem, zmerom znova čuditi se mogočni reki, ki vas nosi in vam odkriva vedno nove podobe, ker na pravem bregu se vrstijo precèj visoki zeleni hribje, prerezani z dolinami, in okoli postaje Tetjušì imate celó »malenkuju Švejcariju«.

Skoro za poslednjo t. j. čez tri ure smo že v Simbirsku, gubernskem mestu, ki šteje 40.000 duš in je bil nekdaj v slavi kakor »pomêščičij gorod« t. j. mesto graščákov, ki so pa v novejšem času že bolj ali menj vsi odgospodarili, ker jim pečena piščeta ne letajo več v usta kakor do l. 1861. Pomočkom primerno živeti, učiti se in delati, to je pretežko in — nedostojno. Vsi galvanizatorski poskusi, oživiti to plemstvo — na Ruskem je namreč zdaj dôba »dvorjan« in »popovičev« — so in bodo brezuspešni. Oglejmo si pa to gnezdo, akoravno sopotniki in potovoditelj pravijo, da je Simbirsk »skučnyj (dolgočasen) gorod«. Parohod stojí čez jedno uro in skoro se dogovorimo z izvoščikom, da nam v tem času pokaže vse mesto, ki je daleč na hribu, takó da ga nič ne vidite. Požene res vrlo z upanjem, da še dobí »na čaj«. Precèj dolgo se peljate ob povolški cesti med nepopisno ubogimi predmestnimi kočami, za katerimi se razprostira nekaj sadnega drevja in potem delj kvišku prave šume, kjer bi lehko bili najlepši sadonosniki in vrti. Ko se obrnemo kvišku, ugledamo skoro lepe kamenite hiše, cerkve, monastyrje in kakor najimpozantnejše poslopje zopet »kadetskij korpus«. V javnem, zeló lepem vrtu najdemo l. 1844. postavljeni spomeník zgodovinarju Karamzinu, ki se je tukaj porodil, kakor še drugi imenitni ruski pisatelji Jazykov, Gončarov i. t. d. Kakor pri Državinovem spomeníku v Kazani, ravno takó se tudi tukaj prepričamo, da je psevdoklasicizem s svojimi nagimi figurami tukaj še menj na mestu, nego na zapadu. Hočete še videti jako žalostni del mesta. Dne 29. junija je namreč pri silnem vetru nastal požar, ki je uničil nad 300 hiš in mnogo drugih staveb. Tukaj gasiti

ni bilo mogoče. Da so vse lesene stavbe zgorele in da ne vidite od njih najmanjšega sledú, temu se ne čudite, ali tudi pri kamenitih še nisem videl takih podob kakor tukaj. Na tem velikem pogorišči, čez katero teče potok po veliki jami, nisem mogel zapaziti nì travice, nì najmanjšega zelenja. In izvoščik mi je začel objasnjevati: »To ni bil požar, to je bil gnév božji; Bog se je razjezil in poslal ogenj kakor na Sodomo in Gomoro v takem času, ko ni bilo mogoče braniti, ker tu so živeli »grabežniki«, namreč mnogi kupci, »traktirščiki«, (traktir se zove bolj prosta ruska gostilnica), med njimi mnogi najnižje vrste.« Odtod poletimo še mimo po zunanjosti prav lepega in precèj novega sobora z grškimi kolonami »na vênec«, odkoder imamo res prekrasen razgled, in lehko prerokujemo, da bode tu še kdàj tudi prekrasen buljvar; začetki so že vidni in sčasoma vse pride, tudi na Ruskem. S prepričanjem, da »barin (gospod) na Volgê« ni takó malo zanimiv, kakor ga slikajo, vrnemo se kar najhitreje in še si zapomnimo, da so se na celó lepih ulicah krave pasle in da ima neka modistka svojo firmo »Damskie narjady« na plotu ali natančneje povedano, na ograji od desák.

S parohoda še potem dolgo gledamo nazaj na Simbirsk, ki ima jako lepo léžo in je na vzhodu in jugu daleč viden. Po pravem bregu nas spremljajo še delj zeleni hribje, večajo se celó in tudi levi breg se povzdiguje, takó da imamo nekaj čisto novega: gôrsko zelenje nas objema na obeh straneh.

Nahajamo se v slavnih Žegulëvskih (ë = jь) gorah, ali prosto v Žeguljàh. Nizdolu parohodi plavajo mimo njih navadno pozno v noči, ali kakor mnogi potniki tudi jaz nisem hotel iti počivat, ampak dočakal sem na palubi celó jutranje zarje, ki je tukaj še precèj rana, ker nahajamo se blizu na geografski širini Dražđan. Po noči imajo taki zeleni hribi tudi nekaj posebnega, kar iz nas vsakdo pozna, ki je v poznih urah potoval čéznje in mimo naših raznih gôr. Nazaj pa sem se nekoliko dnij pozneje po dnevi vozil in takó se ne smem pritoževati o usodi. Lehko potrdim, da so ti hribi res vredni večje slave od te, katero uživajo že zdaj. Jaz sicer ne morem v holmih, ki se vzdigujejo 400—600 *m*, videti »gigantov« kakor mnogi Rusi, ali pomislite, da je prebivališče ogromne mase ruskega národa jednoobrazna ravnina, tukaj pa imate povsod okoli sebe le hribe in dolinice in kar je glavno, odete s temnim zelenim plaščem, katerega jim delajo goste šume in tudi pošteni lesi z listnatim in iglastim drevjem. Vedno vam kažejo nove podobice in zamíčete se v prirodo, kakeršne že dolgo niste videli. Ne moti vas v zamišljenosti vaši nikako živ-

ljenje, ker povsod kraljuje največja tišina. Malih naselbin vidite po dolgem potu le štiri, pet, po opisanji Monastyrskega celó le tri ali štiri na devetdeset vrstni daljavi. Ti lesovi še mirno spijo, mnogih se človeška roka še ni doteknila in morebiti jim bode usoda še dolgo mila, kar zavisi le od jednega moža, ki je pred kratkim ves ta kraj kupil, od grofa Orlova-Davydova.

Ali ni še mnogo časa minilo, ko je za posestnika ladje in njegove brodarje bilo strašno plavati mimo teh idiličnih krajev. Tu so gospodarili še v 40 letih našega stoletja hudi razbojniki, zmes iz raznih národnostij, ki prebivajo ob Volgi, govorili so celó svoj posebni razbojniški jezik. »Sedeli so na kakem visokem »kurganu« (gomili) in ugledavši ladjo so se spustili nizdolu, v grmovje, odvezali svoje ladje in čakali. Ko se je ladja približala, zakričali so: »Sanynj na kičku!« Te besede so imele magičen nasledek: »burlaki«, ki so vlekli »ljamko« (vože, sevéda na vrhu po Volgi), lêgli so na zemljo; delavci na ladji so bežali na palubo in legli na nosovem delu z nosom (kička je tatarska beseda za nos) nizdolu. Nastopila je smrtna tišina: gospodar ladje je hitro vročil peneze vodolivu (starejšemu delavcu), naj jih predá razbojnikom, sam pa je v svoji kajiti delal poklone do zemlje pred ikono, osvetljeno s svetilko. Razbojniki so bili skoro na ladji in so vzeli, kar jim je bilo všeč. Delavci so ležali brez gibanja; če se je kdo genil, tega so pri tej priči ubili. Protivljenje je imelo za seboj iztrebljenje vseh ljudij na ladji, od gospodarja do zadnjega delavca, pogubljenje vsega blagá in potopljenje sáme ladje« (S. Monastyrskij, ta odlomek o Žeguljah sem čital v S. Meča berilu za mladino »Rossija«).

Marsikatera ladja je pala njim v plen in marsikateri kupec in njegovi ljudje, če so se branili, našli so tu prerano smrt. Mnogokrat so se razbojnikom pridružili sami burlaki, če so se sprli z gospodarjem ali njegovim prikaščikom. Zavoljo tega je navadno gospodar, približujé se Žeguljam, napajal svoje služabnike z »vódko« in goreče molil, naj ga Bog prenese srečno mimo tega kraja. Če se je zapazilo grabljenje druge ladje, tedaj se gospodar ni vmešaval, bilo mu je še celó prav, ker v tem je vsaj on srečno prošel. Vlada je vzdržavala posebno »rečno komando«, ki je imela svoje ladje in sáma — plenila, kakor mi je objasnil neki kapitan. »Bog vysòk, a car dalëk,« imelo je še takrat popolno veljavo. Po kapitanovem mnenji se je plenjenje končalo šele z uničenjem omenjene komande. Vender je treba omeniti, da je l. 1847. bilo razbojnikom vzetih 9 ladij. Glavno so pa izdelale nove velike ladje, ker parohodov že ni bilo mogoče napadati. In takó so ostali dandanes le mnogi spomini o Stenjki Razinu in

drugih imenitnih razbojnikih. Štiri vrste od sela Žeguli vidite rečico, zove se Usa, ki je nekdaj služila le razbojnikom, dandanes pa ponuja prav prijetne kopelji.

Sploh ima ves volški kraj mnogo jednako romantičnih spominov; kjer koli slišimo tudi pripovedovati, kakó je tam razsajal Pugačëv, ki je s svojim strašnim puntom napravil Katarini II. toliko skrbí l. 1773.—74. Pod njim je kozaštvo zbralo zadnjikrat svoje sile proti »Moskvi«, kakor je še zmerom imenovalo rusko državo, in zdajci so se mu pridružili ruski tlačanje in razni inorodci ob Volgi: Baškiri, Kalmyki, Mordvini, Čuvaši, Čeremisi. Skoro vse srednje in nižje Povolžje do Urala je bilo v njegovih rokah. Še celó v Kazani Bibikov, katerega je poslala cesarica v težko dôbo k demoralizovanemu vojaku, ni našel gubernatorja in drugih oblastev.

V Samari se ustavimo tri dní, da se seznanimo z »novo stolico Povolžja« in nje »kurortom«. Res povsod vidite, da ste v novem mestu, ki se je pozdignilo za zadnjih 30—35 let. Žitna trgovina Povolžja se je namreč v poslednje čase sesredotočila v Samari. Letos se je dokončala železnica do Ufe, ki bode sčasoma peljala v Sibirijo, in takó še važnost Samare vse bolj rase. V zadnjem času se je semtertja stavilo po 200—300 novih hiš v jednem letu in mesto že šteje čez 80.000 prebivalcev.

Da se pa nahajate v mestu bodočnosti, tudi povsod čutite. Znamenitega ali celó monumentalnega še tukaj ničesar ne najdete. Delajo pa se priprave za spomeník carju-osvoboditelju Aleksandru II., dokončuje se mestno gledališče v »ruskem« stilu, t. j. zunanjost kaže občo vzhodno ornamentiko na precèj zmedenih pritiklínah, in že od l. 1869. stavi se veliki na 2500 ljudij preračunjani katedralni sobor sv. Aleksandra Nevskega z masivno in tudi prijetno bizantinsko arhitekturo. Že od daleč po Volgi so vidne na solnci jarko blesteče kúpole. Njegovo mesto je nekoliko vzvišeno na vélikem trgu in daleč okrog opasuje na novo nasajen vrt. Vender nekoliko se vam zdi čudno, da se taka cerkev takó dolgo ne začêli; žrtvovalo se je zánjo le 46.000 rubljev; od l. 1871. stavi jo »duma« na svoj račun in mora po takem dodati, kar nedostaje do naznačenih zánjo 160.000 rubljev. Nekoliko se v tej slabi oduševljenosti izraža že novotrgovski duh, nekoliko pa obča slabost, da vsak, kdor kàj žrtvuje, hoče imeti svojo cerkvico, zaradi česar jih imate na Ruskem povsod takó mnogo, ali malo takih, ki bi se s čimer koli odlikovale ali vsaj po svoji velikosti imponirale. Še več pa je bržkone krivo pomanjkanje vsakega javnega življenja in zanimanja sploh.

Dné 22. julija je »tezoimenstvo (god) Gosudarynji Imperatricy«, tedaj »carskij den« in priliko imam videti razobešanje zastav in iluminacijo v provinciji. Treba je znati, da imajo na Ruskem o s e m takih praznikov: rojstveni dan in god imperatorja, imperatorice in naslednika, dan vstopljenja na prestol in »koronacije«. Vse te dni in še pri drugih prilikah se mora lojalnost pokazati; da ljudje tega ne pozabijo, jim ali bolje rečeno dvornikom očetovska policija že »pove«. Ne smete se tedaj čuditi, ako se vam olepšanje mesta in posebno razsvetljava zdi kakor satira na to, kar bi morala biti. Vsak dvornik ima že nekoliko malih »flagov«, ki so po nekolikokratni rabi jako žalostni; dopuščajo se le rdeče-modro-bela trikolora in lehko si mislite, kakó trpijo te barve od dežja in sploh od vremena, posebno po zimi na severu kakor v Petrogradu. Osvetljujejo pa se mesta takó, da se po ulicah pred hišami zažiga neka vražja mast, ki razprostira strašen smrad, ali pa »kerosin« (petrolej), v katerega neredko mečejo šaljivci stare čevlje in jednake predmete. Na visokem severu po zimi tudi ni lehko mogoča razsvetljava, kakor je pri nas navadna. Čudite se pa temu poleti in še delj na jugu. Posebno v »slobodki« (predmestji) si velika in mala deca, ki se v celih kopicah zbira, dela zabavo pri zažiganji petroleja. Le Židje ravnateljstva Samaroufimske železnice so si razstavili s šikom v vsako okno vseh nadstropij sveče in dobri provincijali hodijo začudeni gledat tega kontrasta. Národna zabava na večer obstojí v tem, da občinstvo posluša na večjem gostilničinem vrtu za vhod vojaško godbo in »pêsennike«; v ruski armadi je namreč precèj mesta dano národnemu elementu, v nji imate igralce na »svistuljko« in pevce, iz katerih jeden ali več naprej pôje, drugi pa pripevajo pri spremljevanji z bóbenčki in drugimi nezložnimi instrumenti.

Samara je tudi »kurort«. Na severovzhodu je bliže in delj več »kumysolêčebnych zavedenij«. Nekdaj so ruski knezi nosili k Tatarom v njih »Ordo« tribut, intrigirali drug proti drugemu in dobivali »jarlyk« (listíno) na kneženje; dandanes pa Rusi semkaj potujejo in plačujejo Tatarom tribut za njih — kumy̌s, ker v pripravljanji kobíljega mleka so nekdanji strašilci vzhodne in celó srednje Evrope še zmerom nedosežni. Da je kumys lehko prebaven in krepčá teló, je znano in pred kakimi 20 leti je doktor Postnikov (na Ruskem se pod doktorjem razumeva le zdravnik, ali vseučilišča dajejo tudi za vse predmete jako visok akademiški grad tega imena) osnoval 6 vrst od Samare »Pervoe kumysolêčebnoe zavedenie«. — Popeljal in celó preselil sem se tja tudi jaz, ker sem tam našel petrogradske znance. Čez Dvorjanske

ulice, ki so glavne ulice in imajo prav lepe hiše z mnogimi nemškimi firmami — temu se že ne smete čuditi — pripeljate se skoro mimo še negotovega gledališča in sobora na večje ulice ali bolje rečeno cesto. Ugledate velike kopíce peska. »Kaj to pomeni?« vprašate izvoščika: »Tu je pesek pripravljen, da ž njim — ulice posipljejo, če je blato, tlakanje naših ulic s kamenom neče nič napredovati, duma vedno odlaga.« Originalen pomoček za poboljšanje ulic! Takrat imamo strašno vročino, v senci po 28 °R., tedaj nimamo prilike videti tega slavnega blata, zató pa čutim, kaj je prah, posebno če ga vetrec gane. Jaz sem se nekolikrat po tem poti vozil in strášno kihal, ali moram priznati, da sem se mu skoro privadil: ljubi Bog za vse skrbí in takó dobite v takih mestih skoro poseben nos. Ne čudite se tedaj tudi zdravniku iz Samare, ki vam potem pripoveduje: »Samara — sicer ne jedina — je kakor črnilnica s pesečnico, ali črnoblatna, ali pa s peskom posuta.«

Sicer pa sem po tem v Moskvi čital še o origalnejšem pomočku za poboljšanje ulic. V Astrahani, res že blizu Azije, so zdravniki po povodu raznih jesenskih epedemij na svojih posvetovanjih kakor jeden glavnih vzrokov določili navažanje z — gnojem ne samó v predmestjih, ampak tudi na večjih ulicah samega mesta. Ne zastonj se po takem gnoj zove ruski »navoz«. Samó ne mislite, da se gnoj navaža na polja, to še ogromni večini Rusov ni potrebno. Visokoroden aristokrat, ki ima posestva v črnozemni Voroneški guberniji, pripovedoval mi je, da kmetje njemu plačujejo po kopejki za pravo, da smejo svoj gnoj na njegova polja navažati in še to pravico je moral v zadnjem času podražiti na dve kopejki. V stepih se z gnojem navadno kuri.

Nemalo »Slobodko« (predmestje) karakterizujeta dva visoka droga, na katerih zapazite lepo namalani kravi, ta je namreč firma njenega »pastuchà« (pastirja). Za njó pa najdete zopet nekaj, kar vam imponira. Tukaj je zemska bólnica; prostora je kakor povsod mnogo in na velikem vrtu so razstavljene barake; s čistim zrakom so tukaj lehko preskrbeni in bolnike tudi lehko oddeljujejo.

Delj pa imate pred seboj pravo za pravo že step; prah je črnkast, rase tukaj pelin in semtertja že čisto stepna trava »kovylj« ali še teh ne mnogo, ker ves veliki prostor od Postnikovega zavoda je križema izvožen. Prave ceste tukaj ni in za dné je tudi ne potrebujete, takrat izvoščik zmerom izbira najlepši pot. Za zemljo se pa tukaj nikdo posebno ne briga, saj je je toliko, da se ozímina vsako osmo leto na jednem polji seje; jedno leto se tam nahajajo melone,

kumare i. t. d., šest let si pa njive popolnoma odpočivajo. Kaj je gnoj, ljudem sevéda ni treba znati. Ali križ je s tem brezcestjem v temi, ker ste vedno v nevarnosti, da se ne zvrnete, kar se lehko zgodí zavoljo raznih jam in jamic, ali navadno izvoščiki jako previdno in po malem vozijo.

Središče Postnikovega zavoda je »kursalon«. Tukaj »kumysniki« dobivajo svoj nektar v precejšnjih buteljkah in izpijejo jih na dan po 4—8. Kumysu se je treba privaditi. Jaz že moram priznati, da bi v srednje veke tudi ne mogel lehko izpolniti prijemnega ceremonijala pri tatarskem dvoru in bi se mi morebiti takó godilo, kakor nekemu ruskemu knezu, ki je zaradi tega, da se je branil kumys piti, moral storiti bridko smrt. V kursalonu se tudi obeduje in večerja in celó gledališke igre in koncerti so v njem mogoči. Tudi jeden časnik, »Moskovskija Vêdomosti«, kateri si lastnik zavedenja naročuje, pade vam semtertja v roke.

Gostov je okoli 150, med njimi sevéda vsaj nekaj čisto zdravih, ki spremljajo svoje sorodnike ali znance. — Ne vem, čutijo li poslednji takó kakor jaz pomanjkanje vina in piva v kurortu; sicer pa, saj je Selterska voda zdrava in pri čaji, ki je že popolnoma národno rusko pitje, spominjate se za obedom s smehom sibirskih ruskih poslov 17. veka, ki nam poročajo, da so pri mongolskih plemenih dobivali »sokvérvnoe (grdo) pitjë«, t. j. čaj. Stanujejo pa gôstje večinoma raztreseni po lesenih dačah, ki se med hostnim drevjem ali že celó v lesi skrivajo. To je zopet ugodnost, da ste lehko precèj záse in imate čisti zrak in blizke izprehode po izvrstni senci. Poglejmo pa bliže nekatere dače. Na jednem mestu so v četveroogelniku štiri in gôstje — Rusi so veliki ironizatorji — krstili so jih »ptičníke«. Vsak ptičnik ima štiri »kvartire«. Iz vsakega teh domóv je napeljana vrv k leseni visoki sohi, ki je postavljena v sredi med njimi, pokveka, da hujše ne bi mogli izbrati. Na vrhu je zvonec, s katerim morate takó dolgo zvoniti, da prisluga pride iz svojega brloga v lesu in jo pokličete, ali pa da vidi, katera vrv se giblje in zvé, h kateremu dômu ima iti. Jaz sem dobil stanovanje z dvema sobama tik poleg kursalona. Zunanje duri sem zapiral z visečo ključánico, kakeršno sem videl še v mladosti domá na kmetih, zove se pri nas »žábica«, če se ne motim. Notranje duri sem zaklepal z leseno vrtuljko. Okno nima kril, odpirati morate celó. Na stranišče sem hodil okrog kursalona okoli 60 korakov v les; naši kmetje na Štajerskem nimajo slabših. Za svojo služabnico sem imel v nasprotno stran še delj. Kàj ne, zanimiv »kurort«? Ali kaj hočete!

Nisem vam še povedal, da namesto vina in piva lehko pijete čaj v prijetni družbi in pozabite ves svet in njegov komfort. Mislite, da sem se jezil, ko sem bil prvikrat sam v svojih sobah ali pa hodil prvo jutro po služabnico, naj mi pride po čevlje in obleko, katero sem sevéda zopet sezul in slekel? Ne, jaz sem že takó obrusel, da sem se takó dobrohotno in od vsega srca zasmijal kakor že dolgo ne, in odkrilo se mi je razumevanje Gogoljevih slik starih dobrih časov, zopet se mi je razjasnjeval zmisel ruskega realizma in njegova originalnost. Nemci in Francozi pišejo že debele komentare o njem záse in za Slovane, katerim, kakor sem že nekoč omenil, zadoščujejo že slovanska čustva in nekaj fraz, ali kaj vse to pomaga. Ruskih veleumov ne morete prav razumeti, če niste videli Rusije. Lehko si pa tudi precèj objasnite blodnje »slavjanofilov«, ki so videli in še vidijo v tej prvobitnosti celó vrlino. »Gnila Evropa« ali »gnili zapad« je namreč »mir gorodov« (svet mest), Rossija »mir dereven« (vasij). Resnično, ako se pomisli, da so mnogoštevilna in vélika ruska mesta res vasi, ali ravno Samara in še bolj Saratov so jasen dokaz, da »derevenščina« (kmetavstvo) ne bode večna; da ona ni »slavjanska« specijalnost, dokazujejo zapadni in južni Slovani, ali ti so že »Nemci«.

Takšen je »kurort« poleg vélikega novega mesta, ki vidno napreduje. Take in še hujše nedostatke nahajate takisto v drugih, sevéda tudi v Krimu in na Kavkazu, kjer vas še Židje in drugi orijentalci obirajo; tožbe o kurortih so v ruskih listih vsako leto na dnevnem redu. Razumete tudi, zakaj je Rusov zmerom takó mnogo v »evropejskih« kurortih in da še tudi kmalu ne izginejo, naj bode kurz še takó nizek kakor je bil na pr. letos po zimi, ko ste pri prehodu čez mejo namesto rublja imeli samó polovico v žepu. To je vražji »fokus« (to tujko upotrebljujejo Rusi v pomenu naše »špas«), če se vam kàj takega zgodí s tisočaki, ali vender še so mi Rusi pripovedovali, da se v Nizzi lehko za manjše cene živí nego v Krimu, ki ga sevéda po komfortu niti ni smeti primerjati. Sicer pa pride tudi semkaj kakor v druge kraje kak »Nemec« (pravi ali v obče tujec, ker za prosti ruski národ so vsi tujci Nemci), prinese tudi semkaj »Evropo« in napolni se mu žep za njegovo »kulturtregerstvo.« Že zdaj imate bliže mesta »dačo Anajeva« z vrtom, kakeršni so za gránico, in z velikimi in visokimi stavbami, prav prijetnimi po zunanjosti, ali — lesenimi, za visoke cene sevéda, ker drugače bi hoteli vsi ljudje pri njem biti, kakor mi je opazil izvoščik. On mi je tudi rekel, da je posestnik Francoz, petrogradski profesor pa mi je razjasnil, da je —

Armenec ali sploh kak »vostočnyj čelovêk«. Po takem so že Kavkazci predprijemljivejši nego Rusi.

Še tretje večje »kumysolêčebnoe zavedenie« sem si ogledal, »vojennoe« namreć. Še 6 ali 7 vrst za Postnikovim se pripeljate čez polja in travnike v večji les, ki je proti Volgi odkrit in tu se nahaja vojaško lečišče na zemlji, katero je država že pred leti dala na 99 let v najem in si po takem mora kos od najemnika v najem jemati. Tudi rusko! Semkaj pošiljajo iz kazanskega vojnega okroga na 6 tednov po 15 částnikov, za katere so dače postavljene, in 75 »nižih činov«, ki živijo po šatôrih, le za težke bolníke je tudi večja lesena hiša. Tukaj lehko samotarite. Ali gospôda částniki se pridno zbirajo na čaj nekolikokrat v dan pod predsedateljstvom žene »staršega doktora«, ki je tukaj prava kraljica, ali venderle o tem misli, kakó priti iz Samare stalno v stolico. Razumevna želja polobrusele Nemke in dàj Bog srečo njenemu že čisto obruselemu Nemcu! »Mlajših« dveh doktorjev nisem videl, ali mislim, da se zoveta takó po pravici. To ravno ne mora biti, saj veste, da se tudi pri nas nahajajo semtertja »mladi gospod« starejši od »starega«. Spomnil sem se namreč naših župnikov in kapelanov in zopet z radostjo opazil, kakó je večkrat pri vseh različnostih tudi duh slovanskih jezikov jednak. Částniki so bili izvrstni šaljivci, takó oblastno se sploh na Ruskem nikjer ne nosijo kakor pri nas. Posebno dobro umévajo spletati anekdote o drugih kumisnih zavodih. O vrvi pri omenjenih ptičnikih so mi pripovedovali, da se je nekoč utrgala in nova (po varijanti drugega samó dostavljena) stala je dva rublja, kar je znašalo za vsako dačo 50 kopejek. Částnikom se je tudi prišteval slušatelj petrogradske vojnomedicinske akademije, Srb iz kraljevine, s katerim sva bila znanca na Dunaji. Pri pogrebu starega Karadjordjevića je demonstriral za to dinastijo in izgubil zaradi tega državno štipendijo. Prišel je kakor mnogi drugi v Rusijo — razočarovat se. Vender on še ni takó tragikomičen kakor njegovi južnodalmatinski rojaki, štipendisti kneza črnogorskega; on še vsaj samó sanja o dunajskih kavarnah, za katere so Srbi in sploh južni Slovani »kao rodjeni«, ali Dalmatinci so že hoteli iz Petrograda pobegniti v — Italijo. Jug in sever ni vse jedno, visoke goré se ne pozabijo lehko na petrogradskih »bolòtah«, na »svobodo« in druge idejale, s katerimi Slovani semkaj prihajajo, najdejo satiro. In takó, prejšnja skrajnost porodí novo! Neumni in žalostni sta obe jednako.

Takó se tudi tukaj v samoti lehko resno pogovorjate in zabavate in neradi se poslovite od dobrih in prijetnih ljudij, katere ste

bržkone videli prvikrat in zadnjikrat. Ali noč je že in morava domóv z mlado Petrogradčanko, katero sem semkaj spremljal k znanki. Kako svetla in tajnostna noč! Za vami šumí mogočna Volga, za njo se vidijo obrisi hribov, ki se vam zdé vse večji, ako gledate v nje, pred vami neskončna ravnina z dozrevajočim žitom (žetev se začenja konci julija po st. st.) in temnim zelenjem že bolj stepnih trav, katerim ne pretí nevarnost, da bi jih kdo pokosil; razne cvetlice med njimi razširjajo prijeten duh, druge zapazite po njih velikosti, tretje po njih cvetu, ali jaz, nepoboljšljivi filolog, ne morem imeti čistega veselja ž njimi, hočem jim znati imena, katera pa jako omikana gospodičina takó malo zna, kakor nje strijc, profesor ruske književnosti, ki mi jih pri predpoludnevnem izprehodu tudi ni mogel povedati, ker se je učil že v novih gimnazijah, v katerih botanika in take znanosti niso samó nepotrebne, ampak celó kvarne. Daleč okrog ni hiše, povsod vlada tišína, slišite le znano vam godbo kobílic in njih bratov in sêster, za katere so prirodoslovci pri nas generalizirali nelepo besedo »mrčesi«. Posebno se vam tukaj prikupuje nebó; jaz nisem sentimentalen, ne tožim »bledi luni« nikakih svojih »nadlog«, kakor mnogi domišljávi vaši sušični »pesniki« mlajše garde, ali tukaj je število migljajočih zvezd še večje nego pri nas, ker nič ne obmejuje obzorja in šele daleč, daleč se združuje nebó z zemljo; ta razgled vam vzbuja bolj kakor navadno misli o neskončnosti in večnosti in pozabite celó na dolžnost razgovora; vender izvožčik ne najde vselej pravega pota in ne more se izogniti na tej takozvani »dorogi« (cesti) jam in jamic, katere skupaj z ozkimi drožkami skrbijo za to, da večkrat soglasno z zakoni mehanike trčite ob — mlado žensko bitje.

(Dalje prih.)

Madrigali.

3.

Kaj li uméješ ti v nedolžnem srci,
Da v dólu déklici takó hudó je.
Ko véne cvetje ji samôtno v vrtu?
Pomlád ti naj dehtí, naj sahne jesen
In zima brije, srce ti mladó je,
Iz vedrih prsij krêpko vréje pésen.
Neznosne so, pastirec, tebi bôli,
Ki v vrtci jih cvetovi osameli
Rojévajo ljubéčim srcem dôli —
Zató le sviraj, sviraj na svireli!

4

V zasméh vam torej žalna moja žrtev,
V zasméh so strte moje vam nadéje,
Sožalje vaše mi le pôgled mrtev?
Da bridko sem se z déklico razdružil,
Srcé zató ljubezni ne uméje,
Zató sem, bratje, vaš prezir zaslužil?
Da môči mi srcé je vam odkriti,
Zasméh bi ogrenèl vam, vzvrela jéza,
Če plemenita bòl v srce vam séza:
Kakó ljubezni slast sem mogel piti,
Ko dômu v rast se trudi bratska zveza?

Ranko.

O borzi in borzni trgovini.

V »Slovenskem klubu« na Dunaji govoril prof. **Fr. Šuklje.**

olikokrat sem, izprehajajoč se po dunajskem Schottenringu, želel si, stopiti jedenkrat v tisto ošabno borzno poslopje, videti jo pri delu, borzijansko gospôdo, gledat rod izraelski in krščene njegove tovariše, kakó se gracijozno vrté okolí novodobnega malika, obožavanega zlatega teleta! Napočil je dan, da se mi je izpolnila ta želja. Izvolili so me v odsek za borzni davek. Težaven odsek, težaven predmet! Zlásti za moža, kateri se nikoli ni bavil z jednakimi rečmí, nikoli ni špekuliral nì na padanje državnih popirjev, niti na njih vzdigo. Brskal sem po biblijotekah, prebiral sem knjige, vso strokovno literaturo sem si ogledal, v kolikor mi je bila na razpoláganje, toda malo sem našel, še menj sem — razumel. Spoznal sem, da mi treba avtopsije, da se mi pojem o borznem gibanji ne bode prej rodil, predno tega gibanja sam ne vidim na svoje očí. V takem položaji se po stari navadi dolgo ne premišljam. Obvestil sem ravnatelja ónega kreditnega zavoda, kateremu je izročen »borzni arrangement«, g. K. od »Giro- und Cassenvereina«, da si pridem ogledat takozvani »Arrangementbureau«, zajedno pa sem naznanil borzni kamori, da nameravam obiskati dunajsko borzo. Objavil sem jim tudi dan in uro pohoda svojega.

O uredbi velevažnega »Arrangementbureaua«, brez katerega večja borza dandanes niti več poslovati ne more, izpregovorim kesneje. Sedaj nekoliko o svojem obisku na dunajski borzi.

Ob napovedanem času sta me čakala v uradnih prostornostih predsednik borzne kamore, g. D . . . . . a in generalni tajnik njegov. Po daljšem razgovoru, kateremu je seveda jedini predmet bil borzni davek, vpraša me borzni predsednik, naj me li on sam spremi v borzno dvorano, ali si izberem tajnika za spremljevalca. Sam pristavi, da bi morda drugo bolj kazalo, ker spremstvo njegovo bi provzročilo preveč pozornosti. Sprejel sem tedaj drugega gospoda za telesno svojo stražo, in prestopila sva temni hodník, kateri loči pisarno od borzne dvorane. Svetlega hodníka itak menda ne poznajo pri novodobnih monumentalnih zgradbah dunajskih, toda take temine, kakor v koridorih dunajske borze, nisem še našel. Navzlic plinovi razsvetljavi sem kar taval za svojim spremljevalcem, dokler se mi ne odpró óne duri, katere držé v dvorano. Še jeden korak, in prag prestopivši sem gledal čudoviti prizor borznega gibanja!

Predno ga opišem, še nekoliko besedic o zunanjem prostoru. Dvorana imponira po svojih velikanskih dimenzijah. Nje visočina je ista kakor óna vsega poslopja. Velika je takó, da so se obiskovalci, katerih je bilo gotovo nad 1000 prisotnih, kar izgubili v kolosalnem zbirališči. Neprijeten je kameniti tlak; ko sem se pri drugem svojem obisku več nego dve uri mudil v dvorani — ob zimskem času je bilo — sem ga že prav zoperno občutil v nogah, dasi je kurjava še dokaj dobra. Lišpa ni nobenega, notranje oprave skoraj tudi nobene. Par lesenih klopij ob stranskih stenah in v pokrajnih ladjah, po mogočnih stebrih ločenih od glavne dvorane, potem nekoliko pisalnikov od kositarjevine izdelanih ter takó narejenih, da štirje pisalci lehko zajedno pišejo pri istem pisalniku, ne da bi kateri izmed njih drugemu mogel zvedavo pokukati v njegovo pisanje, še jedna vrsta pisalnih miz, katere se oddajajo najemnikom proti posebni najemnini — to je vse! Pardon, tam v kotu stojí še zanemarjen buffet z melanholično prodajalko. Pozabil sem ga skoraj, saj se tudi nihče izmed borzijancev mnogo ne zmeni za užitke njegove. Vsaj žive duše nisem videl, da bi kàj dala skupiti zevajoči točajki. In da smo povse natančni v svojem popisu, omenjeno bodi, da na vzhodni stráni dvorane, pri ónih steklenih durih, katere ločijo borzo za državne popirje od zapuščene borze za blagó (»Warenbörse«), visí črna deska, na kateri borzna kamora baš ta dan objavlja, da je med borzne obiskovalce vzprejet g. Deutelbaum Aron ter da se je to zgodilo na priporočilo gg. Ignacija Fischla in Regenstreifa Samuela.

Sredi borzne dvorane je velik, podolgast, ograjen prostor, nekoliko vzvišen nad svojo okolico. To je takozvani »Schranken«. Po njegovi sredini korakajo gori in doli borzni uradni mešetarji (senzali, die Börsenmäkler), sedaj hitreje, sedaj počasneje. Oni ne kričé, to se ne bi strinjalo z njih dostojanstvom, z navadnim glasom stavljajo svoje ponudbe, prodajajo ali kupujejo. Okoli ograje, toda še na vzvišenem stališči sloné ali sedé borzni veljaki, oziroma njih zastopniki. Vsakemu izmed njih se je nakazal poseben prostorček, in — to je posebna potrata — celó majhen trinogat stolček brez naslonila, čevljarskemu podoben, se jim je dovolil. Zastonj sevéda ne, tak prostor »am Schranken« stane sam na sebi 130 gld. na leto, ne gledé na druge njegove davčne posledice. Sedaj je oddanih kakih 100 jednacih prostorov, vidijo se mnoge praznine, dokaz, da se število bogatih obiskovalcev krči zadnja leta sem. Tudi tù je poslovanje mirno, celó — skoraj bi dejali — plašno. Če kdo izmed te skupine kako naročilo dá senzalu, skrbno bode pazil, da ga nihče izmed sosedov ne sliši.

Celó objel bode mešetarja, k sebi doli potisnil, v uho mu zašepetal. Prav ima, ne bi bilo varno, da kdo drugi kàj zvé o njegovi nameri. Recimo, da je mešetarju dal nalog, prodati 100 »Francozov«, t. j. delnic državne železnične družbe (Staatsbahngesellschaft), ter da je to naročilo po naključji komu na uho zazvenelo. Potem se kàj lahko pripetí, da si dotičnik misli: »Ti prodajaš? Prodajmo mi še ceneje« — in kupčija je — izprijena!

Mir torej pri »Schranken-u«, temveč divjega razgrajanja, uprav huronskega krika okoli njega! Pač ne zmeraj, časih je tudi tù prilično tiho, toda, če kaka novica pride, če došla brzojavka situvacijo izpremeni, potem se dvigne ropot, proti kateremu je živinski semenj na Kranjskem navzlic nadležnim svojim mešetarjem prava idila mirú in sprave! Kajti pri »Schranken-u« je zbirališče borzne aristokracije, to pa, kar se zbira okrog njega, kar se tu gnête v divjem kolobaru, kar se tu ústi in repenči, to so plebejske plasti, to je borzni dêmos. Med njimi nahajaš pač tudi pooblaščence večjih borznih firm, kateri po danem ukazu gospodarjev svojih efekte kupujejo ali prodajajo, veliko večino pa v tej skupini je uvrstiti v takozvano »kuliso«.

Vprašanje nastane, kaj je »coulissier«, kaj znači v borznem narečji pojem »coulisse«? Saling v razširjeni svoji knjigi »die Börsenpapiere« opredelja ta pojem, oziroma ta izraz na nastopni način: »Die Gesammtheit derjenigen, welche an einer Börse Speculationsgeschäfte machen, oder doch wenigstens die schlechten Elemente der Börse, pflegt man als Coulisse zu bezeichnen.« (I. 79.) Mi se ne moremo strinjati s to definicijo, katera se nam vsaj za razmere na dunajski borzi vidi mnogo preširoka. Vsak borzni obiskovalec na Dunaji, izvzemši uradne senzale, je špekulant; špekulacija je sploh s trgovino v javnih efektih takó ozko spojena, da je niti ločiti ni môči. Špekulantom je prištevati tudi prve firme v »Schranken-u«. Z druge straní pa se skoraj preveč časti izkaže stánu borznih »coulissierov«, če jih uvrstimo med špekulante, kajti resnica je, da te vrste ljudje nič drugega niso, nego navadni borzni igralci.

Stopímo med nje, odlična družba sicer ni, toda lepše zbirke semitskih obrazov ne dobiš zlepa. Velika različnost gledé zunanje oprave. Semtrtja kak pristen zastopnik tiste sumnjive talmi-elegance, toda večina v zamazanih suknjah, pošvedranih čevljih, dvojbeni srajci, torej nikakor ne za kak salon. Ne bodemo rekli, da ni ta ali óni med njimi še dokaj premožen, toda največ jih je pravih nemaničev, in dvakrat bi se premislil, predno jednemu izmed njih jeden goldinar posodiš na 24 ur, vsaj če si količkaj vajen varčno postopati s svojim

denarjem. Prvi pogled ti tedaj kaže, da nimaš pred seboj ne resnih trgovcev, niti resnih špekulantov, to ni drugega nego jata postopačev, katero ima najhujša strast človeška, hazardna igra, v svojih krempljih.

Kmalu zapaziš, da se kulisa delí na več skupin, jako različnih po številu svojih členov. Na Dunaji imenujejo borzijanci take skupine »Krätzel.« Čisto umevno, da igralce ne mikajo tisti popirji, kateri so večinoma v trdnih rokah ter se v svojem kurzu malo izpreminjajo. V takih popirjih n. pr. v zemljiških obveznicah itd. ni nobenega prometa, ž njimi tedaj kulisa nima nobenega posla. Čim večje so kurzne fluktuacije v kakem efektu, tem strastneje se ga poprime igralec. »Vodilni efekt« na dunajski borzi je bila dosedaj delnica kreditnega zavoda, »Creditactien«, in takozvani »Creditkrätzel« je bil tedaj tako mnogoštevilen kakor vsa druga kulisa skupaj. Saj je kreditna akcija pravi uzor mednárodnega igralnega popirja! To se je zasukalo stoprav z marcijem t. l., odkar so namreč na dunajski borzi pri nekaterih efektih predrugačili likvidacijske róke. V tesni zvezi ž njo je bila ogrska zlata renta, zlasti takrat, ko se je snovala ogrska konverzija, pri kateri je bil v prvi vrsti tudi udeležen kreditni zavod. Poleg teh dveh efektov je nekoliko več prometa v jednotni popirni renti (»Mairente«), v delnicah južne železnice (»Lombarden«) in državne železničine družbe (»Franzosen«). »Elbethal«, t. j. delnica severozapadne železnice, sedaj nima mnogobrojne kulise, tudi za »Länderbank« itd. se igralci ne zmenijo veliko, vsaj redno ne, nastopijo pač dôbe, ko se tudi okoli takega vrednostnega popirja vsled te ali óne izpremembe zbirajo goste tolpe špekulantov in igralcev. Kaj jednakega se je zapazilo pri »Alpine Montangesellschaft«, katera sedaj po dolgem prisiljenem samotarjenji kar očarava vročekrvne borzijance.

Pojdimo tedaj v „Creditkrätzel«! Danes še ni prave igre, kulisa je zaspana, nobene kupčije ni — toda to se lehko izpremení tekom jedne minute. Čmeríkavo postávajo borzijanci, bližaš se temu ali ónemu, komaj te pogleda, iz gole navade te nagovorí: »Ein Geschäft, ich geb' 40—45!« Kaj to pomeni? Uveti za trgovino z efekti, devizami in valutami, veljavni na dunajski borzi, odločujejo namreč v § 15.: »Ein Börseschluss in Effecten beträgt bei den in Percenten gehandelten 5000 fl. Nominale, und bei den nach Stücken gehandelten 25 Stück.« Kupčije za manjše zneske na dunajski borzi niso dovoljene. Poleg tega pa si moraš zabeležiti, da borzijanec, računjajoč na to, da je vsakemu obiskovalcu dobro znan dnevni kurz dotičnega po-

pirja, zamolči goldinarje in naglaša le krajcarje. V našem slučaji označuje tedaj ponudba, glaseča se prav preprosto na »40—45«, to-le: »kupujem 25 komadov kreditnih delnic po kurzni ceni 310 gld. 40 kr., in prodájam jih po 310 gld. 45 kr.«. V istini, lapidarna kratkost borzijanskega zloga, proti nji je celó mojster Tacit pravi gostobesednež. Zmaješ z glavo, čuvši ponudbo. pravo za pravo je to gola potrata, prefrigani coulissier ti je že na nosu poznal, da s teboj ne bode nobene barantije.

Ali za Boga, kaj je to, ali so ljudje zdajci znoreli, ali si zašel med same besnike? Glej ga, tam jeden vihtí zmečkan popir, zmendrana brzojavka je iz Berolina, tam je kurz poskočil, hajd za njim! On kriči, ne, kar tuli in rjove: »60—65!« In ista besnost se sedaj polastí vse tolpe. Vse roke so kvišku, jeden prevpija drugega, pehajo se in sujejo, v gneči si in vesel bodi, če ne dobiš katere med rebra, vedno hujše je tuljenje, vedno više se dviga kurz, sedaj že vpijejo: »90—95«, »95—11!« V tem trenutji skoči jeden bližnjih igralcev na soseda, »Hab's genommen!« Vsak ima svojo knjižico v roki, kar na prsih jeden drugemu si v zapisek zaznamenujeta, jeden da je kupil po 311 gld., drugi, da je prodal za to ceno. Kupec hoče sedaj še »haussirati« — toda na borzi je vedno plimovanje, oseha je že tù, kurzi baš takó rapidno padajo, kakor so prej kvišku poskočili, kar je naš kulisovec kupil po 311 gld., prodati mora po 310·85 gld., izgubil je tedaj pri vsakem komadu 15 kr., ali pri celem sklepu (»Schluss-u«) svoje 3·75 gld.

Kajti na jedno stvar ne smete pozabiti: kulisovec je zgolj igralec, pravo za pravo niti špekulant ni! Vodilna misel pri vsaki špekulaciji je in ostane navzlic ogromni raznoterosti nje oblik: »Kupuj za tako ceno, da bodeš prodal z dobičkom.« Toda ravno v tem odločilnem vprašanji, kar se tiče razsodbe o primerni ceni, so si borzni špekulantje redno navskriž ter se dosledno ločijo v dve glavni stranki. Kdo izmed vas ni še slišal govoriti o teh strankah, o »hausse« in »baisse«?! Privrženec prve stranke, »haussier«, je tega mnenja, da dejanska kurzna cena kakega efekta še ni primerna njegovi pravi naravni ali narejeni vrednosti, in torej kupuje na kesnejši rok, računjajoč na to, da med tem časom popirja kurz poskoči. Razloček med istim kurzom, po katerem je kupil, in med kurzom ónega dné, o katerem se mu izroči kupljeni efekt, to je njegov dobiček. »Baissier« nasprotno umuje. Njemu se vidi, da bode popir padel in torej prodaja dotični efekt zopet na kesnejši rok, nadejé se, da dotistihmal se bode kurz še bolj znižal ter da mu bode prilika, po znižanem kurzu v roko dobiti óne komade, katere je kot prodajalec dolžan, na dogovorjen

dan izročiti kupcu. On je torej prodal stvar, katere dejansko niti imel ni, katero si bode stoprav kesneje moral kupiti — dobiček njegov obstojí sedaj v tem, da je dogovorjeno skupilo višje, nego to, kar je on dejansko za efekt bil potrosil. To preprosto razmerje je podstava vsi borzni špekulaciji, tudi najzamotanejši slučaji se dadó izvajati iz tega fundamentalnega razločka.

Takó torej špekulacija — toda kulisa s tem nikakor ni označena. »Coulissier« ne pripada nobeni teh strank, marveč strogo vodilo njegovo je, da takoj prodá, kakor hitro je kupil, in obratno. Kadar zapustí borzno dvorano, mora imeti v svoji knjižici zaznamenovano isto število kupljenih, isto število prodanih efektov. Principa se pri tem ne drží nobenega, niti politične novosti in gospodarstvene vestí, katere imajo vender merodaven vpliv na borzno lice, direktno nánj ne vplivajo. Po nekoliko je ogromna večina teh ljudij preneizobražena, da bi znali presojati pomen kakega političnega telegrama, po nekoliko tudi ne utegnejo premišljati. Vse se vrši z burno hitrostjo, zlasti kadar je borza živahna — in stoprav zvečer zvé naš kulisovec po navadi, če je srečo imel pri denašnji igri ali smolo. Takrat namreč si ogleda zaznamke o svojih nakupih in prodajah, knjižura njegova mu kaže, »za toliko sem kupil ta „Schluss«, za toliko sem ga zopet oddal«, potem primerja jedno in drugo stran, adira in subtrahira, in končna bilanca mu šele pokaže, pri čem je. Če je količkaj kupčije bilo tisti dan, mora pristen kulisovec vsaj svojih 100 borznih sklepov zabeleženih imeti v svojem zapisku. Prometa je torej napravil najmenj več nego za $^1/_2$ milijona, ali z dobičkom je večinoma ničevo, danes kak peták, morda celó deseták zaslužka, jutri le par šestíc ali celó dejanska izguba. In za to se je toliko potil in trudil, tulil je in divjal, suval in se suvati dal, morebiti celó zaušnice delíl in prejemal — kajti o burnih borznih dôbah se i to pripeti med borzijansko gospôdo — pač hudo rokodelstvo in ne presnažno!

Da brzojav silno vpliva na špekulacijo in na ves borzni promet, tega mi ni treba posebno naglašati. Vsakih 5 minut pride gotovo kak nov telegram, od njegove vsebine in od interpretacije njegove je zavisno za tisti hip borzno lice. Ali kakó se izročajo brzojavke dotičnim adresatom, katerim so namenjene? V dvorani sami nisem bil nikoli ugledal sluge brzojavnega urada, in vender so ljudje neprenehoma prejemali take brzojavke. Kmalu mi je bila rešena ta zastavica. Slučajno sem se izprehajal v pokrajni ladji, proti nekemu stranskemu vhodu. Tam vidim po lesenih klopéh posedati nekoliko majhnih, za-

mazanih in kodrastih, krivonogih Židkov; posebne čepice na glavi so kazale, da to niso navadni borzni obiskovalci. »Kaj počnó ti strežaji le-tú« — dejal sem bil ravno sam v sebi — kar se duri odpró in pri vhodu se prikaže brzojavnega urada sluga v znani svoji opravi. V istem hipu, kakor bi bilo vánje treščilo, so Židki po konci, kar obsujejo slugo, kateri baš začenja imena adresatov čitati, in z nervozno strastjo mu brzojavke pulijo iz rok, potem pa hajd! v divjem teku v dvorano, vsak k svojemu gospodarju. Sedaj sem znal, da to so borzni »galopini«, in priznati sem moral, da čast delajo svojemu naslovu. To je v istini pravi »galop«, kakor jata lovskih psov se zapodé v gnečo, vsi spehani se prerijejo do svojega šefa, kateri urno telegram razpečati, potem namigne posameznim agentom svojim in pooblaščencem (borzno narečje ima za neko kategorijo takih ljudij poseben izraz »remissiers«), na uho jim nekaj zašepeče, le-ti se brzo izgubé po dvorani. Največje hitrosti tù treba, dragocena je vsaka minuta, pri sleharni borzni transakciji, najbolj seveda pri óni trgovini, katero izraža terminus technicus »arbitraža«.

Predmet denašnjemu berilu mi po svoji prirodi zabranjuje vsako sistematiko; preobširen bi nastal, bržkone zajedno dolgočasen, ako bi hotel tù razkladati ves kompleks ónih trgovinskih strok, s katerimi se borza kot veliko denarno tržišče bavi. Le mimogredé mi je tedaj dovoljeno kako razjasnilo, in ker sem se tù baš zadel ob tuji izraz »Arbitrage, Arbitragegeschäft«, hočem povedati, kaj pravo za pravo pomenja ta tujka. Glejte, dasiravno je sedaj ves izobraženi svet preprežen z železnicami in z brzojavnim omrežjem, in navzlic temu, da so vse borze med seboj tudi v neki notranji zvezi, pripetí se vender čestokrat, da je ta ali óni mednárodni efekt različno notiran po raznih borzah. V še večji meri se to godí pri meničnem kurzu, kajti pri inozemskih menicah, takozvanih »devizah«, so merodajni vedno medsebojni gospodarstveni odnošaji dotičnih držav, zlasti razmerje medsebojnega importa in eksporta. Pa tudi pri popirjih se pripetí, da je kurzna cena, recimo pri kreditni delnici v Berolinu, danes n. pr. višja nego na Dunaji. Razloček ni velik, ali vender ga je nekoliko, in arbitražer si stavi sedaj nálog, izkoristiti to razliko, odstraniti to nejednakost, omogočiti zopet kurzno ravnotežje, česar sevéda drugače ne more storiti, nego da v našem slučaji kreditne delnice hitro na Dunaji pokupi ter v istem trenutji v Berolinu prodá. Po navadi se pri taki trgovini v dotičnem inozemskem mestu izbere kompanjona, vsa kupčija se vrši »à conto metá«, ad hoc združena trgovina se imenujeta »metista«, in dobiček, kakor tudi izguba se delita med njima.

Umevno, da brez brzojavne žice izhajati ne moreta, vsa njih korespondenca gre po telegrafu. Nikjer tudi ni treba take silne hitrosti kakor tù. Recimo tedaj, berolinski metist je brzojavil svojemu dunajskemn družniku jedino besedo: »Kaufen!« Galopin priteče, da mu jezik iz ust visí, komaj je šef odprl brzojavko, morajo njegovi agentje že v tem zmislu barantati po borzni dvorani, brez vsakega pomisleka, brez vsakega odlašanja, ter takó, da jih takoj ne pogodiš, kajti kurzi se izpreminjajo vsako minuto, in zlasti če se zvé, da kdo v večji meri kupuje, poskočijo kurzi zdajci za toliko kvišku, da je arbitražna trgovina hipoma postala nemogoča. In ker se mnogo borznih firm bavi z arbitražo, razvidno je, da morajo njih galopini v istini biti »urnih krač«.

Kje za Boga pa se skupila izplačujejo in skupne pogodbe zvršujejo? N i k o l i i n n i k j e r n a b o r z i! Celó pri takozvani »direktni« kupčiji, katera se skoraj zmeraj vrši kot »Cassageschäft«, t. j. proti gotovemu denarju, celó tam se izroča dotični efekt ter sprejme skupilo dan kesneje med 9—11$^{1}/_{2}$ uro predpóludne v prejemnikovem obrtnem lokalu, oziroma v njegovem stanovanji. Borzna pravila velevajo izrecno: »Im Börsensaale dürfen Börsewerthe weder bezogen, noch geliefert werden.« Toda velika večina borznih kupčij sploh ni direktna, temveč izpolnjujejo se pôtem posebne naprave, takozvanega »Arrangementbureau-a«.

Kajti dvojne stvarí sploh ni nikoli prezirati, namreč, da se borzne kupčije po ogromni svoji množici vsled svojega spekulacijskega značaja sklenejo n a k e s n e j š e t e r m i n e ter da pravo efektivno kupčijo daleč nadkriljuje óna, katera se po svojem bistvu, dasi ne po svoji obliki suče le okoli d i f e r e n c e. Stranke, zavezane po kupčijskem aktu, se največkrat nič ne brigajo za efekt, prodajalec ga niti nima in ga nikoli ne misli izročiti dejansko, in kupcu se tudi še ne sanja ne o tem, da bi efekt v istini si preskrbel: obema gre navadno le za d i f e r e n c o, vprašanje je vedno le to, kdo bode diferenco moral plačati, radi tega se take vrste kupčije čestokrat primerjajo s t a v a m. Večino borznih kupčij je uvrstiti v to kategorijo. Med p r i s t n i m p r o d a j a l c e m, kateri v istini želí prodati kak vrednostni popir, in med p r i s t n i m k u p c e m njegovim je morda 15—20 oseb, katere barantajo z i s t i m i komadi, in pristni kupec redno niti ne zvé za svojega pristnega prodajalca. Kakó okorna bi nastala vsa borzna trgovina, če bi v takó zamotani verigi prvi član, t. j. pravi kupec vedno moral neposredno v dotiko stopati z zadnjim členom, pristnim prodajalcem, ter iz njegovih rok proti zgovorjenemu plačilu prejeti dotično blagó. Tù uspešno posreduje b o r z n i »a r r a n g e m e n t«.

Njegovo nalogo boste najlože razumeli, če vam popišem manipulacijo njegovo. Dosihmal se je na dunajski borzi »aranžiralo« ali »likvidiralo« po dvakrat na teden. V to svrho so stranke primorane, da izročé na določeni dan (»Aufgabstag«) do 5. ure popóludne pri »Giro-u Cassenverein« posebne blankete (»Arrangementbögen«), v katerih so označene vse storjene dotične kupčije, — isto tako nakup kakor prodaja z dogovorjenimi cenami vred ter z imenom drugega kompaciscenta. Dan kesneje se v »arrangementbureau-u« primerjajo oddane pôle. Kolikor se število kupljenih ali prodanih efektov ujema, tam ne treba nobene dejanske izročitve, tam se kupčije kompenzujejo, in to kurzno diferenco je plačati. Le tam, kjer se število ne strinja, kjer pretehtujejo kupljeni ali prodani efekti, tam in v isti meri treba dejansko ali kupljene efekte prevzeti ali prodane odšteti. Aranžementni zavod izračunja ter objavlja v vsakem slučaji, koliko diference je poravnati pri vsaki kupčiji (»Meldungen«) in še isti dan popóludne med 2. in 5. uro naznanja adreso ónih, kateri so primorani, efekte prevzeti (»Hände«). Če kdo diference plačati ne more, proglasé ga insolventnim, in imé njegovo nabijejo na posebno črno desko, visečo v pokrajni ladji borzne dvorane. Preje so imeli navado, da je taki propalici zapel borzni zvon, in na borzi so dejali: »Heute ist der X. Y. ausgeläutet worden.«

Leta 1873. žalostnega spomina ominozni ta zvonec od pričetka majnika počenši do meseca oktobra pač ni imel pokoja — sedaj so opustili to navado, katera je bila kàj pripravna, da živce razdraži borznim obiskovalcem. — Če se pri arangementu pokaže, da je kdo dolžán nakupiti, oziroma prevzeti gotovo število borznih efektov, on pa tega ne stori, potem se na njegov račun in njegov trošek dotični popirji nakupijo, eventualno prodadó. Vse te operacije izvršiti je »Giro- und Cassenvereinu», kateri je med krizo od l. 1873. prevzel ves arrangement dunajske borze.

Pač še jedna pot je, po kateri je mogoče, odložiti dejansko izročitev, oziroma dejansko prevzetje efektov. Saj borznemu špekulantu čestokrat še ne kaže, končno dognati pričete operacije, čestokrat mu je pošel tudi »nervus rerum«, kateri nikjer toliko potreben ni, kakor ravno na borzi. Toda prevzeti mora o svojem terminu, če je »haussier«, izročiti mora, če je »baissier«! Kaj mu je storiti? Poišče si kapitalista, kako banko ali kakega zasebnika ter pri njem v prvem slučaji zastavi ravnokar prevzete efekte. Borzno narečje je iznašlo za tako zastavo prav humorističen izraz; borzijanci namreč pravijo, da je popirje dal »na hrano« (»in Kost geben«). Sevéda se zastava ne izvrši zastonj, temveč plačati je posebne obresti, katere se v tem

slučaji imenujejo »report«. Drugače pri »baissier-u«, kateri prodanih efektov nima na razpolaganje ali jih pa za sedaj odrajtati ne more. Ta potrebuje dotičnih efektov, tedaj si jih bode kje drugod iskal na pósodo, in tudi za to bode moral plačati odškodnino tistemu, kateri jih je posodil. Taka odškodnina se zove »deport« in v teh oblikah kot »report« in »deport» razvija se velevažna borzna prolongacija.

Žàl, da se danes ne morem spuščati v pretres ostalih borznih kupčij, da vam ne morem razjasniti kupčije s premijami, stelaže, in kar je jednakih modifikacij špekulacijske trgovine. Dovolj za danes! Le jednemu vprašanju hočem še odgovoriti, katero se ti nehoté vsiljuje, kakor hitro si nekoliko vsaj pogledal v čudni borzni svet. Vprašanje namreč, ali se borzna trgovina sploh zagovarjati dá z národno-gospodarskega stališča? Znameniti veljaki so to vprašanje odločno zanikali, drugi zopet so mu pritrjevali. Samostojna razsodba je težavna, tembolj, ker borzni prijatelji časih borzo zagovarjajo z argumenti, o katerih niče vosti se je kaj lehko prepričati. Emil Struck n. pr. je priobčil v Schmollijevih »Staats- und socialwissenschaftliche Forschungen« obširno razpravo z naslovom »Die Effectenbörse«, kjer se jako živahno poteza za svojega klijenta, hudo obrekovano borzo. V svojem zagovoru naglaša posebno, da je kapitalist v obče neizkušen, da si pomagati ne more, da ni v stanu presojati bonitete kakega efekta ter razmotrivati bodočo rentabiliteto njegovo. »Kdo« — povprašuje naš pisatelj — »misli zánj, kdo mu bodi vodník in kažipot? Nihče drugi nego prijateljsko mu naklonjeni borzni veščaki!« To se pač v teoriji dokaj dobro glasí, ali odurna praksa je kapitalista na svojo škodo že mnogokrat čisto drugače izučila ter ga je tudi za jeden čas izpametovala. Gorjé kapitalistu izven borze, če se je prelehkomiselno udal lokavemu zapeljivcu, borznemu špekulantu! Potem nastanejo tiste grozovite gospodarstvene katastrofe, kakor smo jedno sami doživeli pred 15 leti, l. 1873. Moj tovariš v državnem zboru, Jos. Neuwirth, posvetil je špekulacijski krizi l. 1873. ves II. zvezek svojega zanimivega dela »Bank und Valuta in Oesterreich-Ungarn«; sestavil je popolen kalendarij ónega pogubonosnega polletja, in opisal je z vso natančnostjo tisto odurno korupcijo dunajske borze — mož je poznal svoje borzijance! Koliko hvaležnega gradiva je nakopičenega v Neuwirthovi znameniti knjigi! Da vam le nekoliko vzgledov povem o posledicah óne lehkovernosti, če se namreč množica preslepiti dá zvitemu borznemu špekulantu, oglejte si n. pr. svoje dni jako poznati borzni komptoir nekega Plachta. Ko je napočil »krach», Placht

pride v konkurz, v konkurzni masi pa je bilo 2,761.795 gld. pasiv, temu nasproti pa gotovine — 234 gld.!! Vseh aktiv skupaj je bilo 18.950 in še teh ni bilo môči v denar spraviti!

Z druge strani pa vender priznavam, da je borza v sedanjih naših razmerah — potrebno zlo! Denar je blagó kakor vsako drugo, veliko tržišče mu je neizogibna potreba. Zlasti zadolžene naše države so navezane na tak denarni trg. Da njega ni, morale bi svoje obveznice čestokrat izpečavati po jako neugodnem kurzu, in fluktuacije v cenah bile bi še mnogo izdatnejše nego dandanes. V istem položaji se nahajajo delniška društva, tudi ona se ne morejo odreči borzni pomoči. Sedanjega gospodarstvenega reda, naslanjajočega se v prvi vrsti na kredit in kapital, predstavljati si vsaj jaz niti ne morem brez borznega prometa. Saj je istina, nikjer ni toliko izrodka, toliko izprijenosti in moralične nesnage, kakor baš pri špekulacijski trgovini na borzi. Toda ona posreduje med iskalci in ponudniki, in v tej svoji funkciji vsaj v denašnjih razmerah ni nadomestna. Drugo vprašanje je pač, ali se te razmere ne utegnejo izpremeniti tekom človeškega razvoja? Da se to zgodí, da se odpravi sedanji gospodarstveni in družbeni red, potem gotovo ž njim tudi poneha borza in borzna trgovina.

Na grobu nádej.

1.

Pómlad si mi bila,
Ki v srca čudezni
Vrtec si sadila
Rožice ljubezni:

V srci je pognalo
Popje polrazvito,
Prejmi, dèkle zalo,
Prejmi prvo kito!

2.

Rožic v kito vijem,
Ki jih v srca sredi
Izvabili s sijem
Tvoji so pogledi . . .

Kahor vígred zemljo
Z mladim cvetjem kiti,
Moje te objemljo
Misli v noči skriti.

3.

Orli, gnezdu vzeti,
Hrepené povsodi
Po domačem sveti,
Po svobodnem rodi:

Za teboj kopnéva
Mi ljubav, mladenka,
Tvojega odseva
Čárobna rojenka . . .

4.

Dneva sem in leta
Znamenje izgubil,
Ko sem v popji cveta
Déklico zaljubil.

Pa da dan in leto
Bégu časa róp je,
Srce hrani sveto
Mi spomin na pópje!

5.

Oj, ljubezen moja,
Kakor rože v brsti,
Pila žarke sôja
V lepih dnij si vrsti:

Deklici privila
Oh, si se ljubeče,
Tiho ji odkrila
Srce koperneče . . .,

6.

Vera v boljše čase
Dviga oratarja,
Kàdar razdivjá se
Silna moč viharja:

Náme dvojbe tigra
Kanila je nával,
Ta konča se igra,
Ko bom v grobu spaval..

L—j.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

XIV.

Mladi Lukič je bil korakajoč preko Vodétovega dvora zapazil lep dvoupréžen voz, porinjen ob hišni steni pod širok napuščak. »Aha, kakov židovski agent,« mislil si je sam v sebi ter ne meneč se dlje za to prikazen, šel na vrt, kjer je srečal prav ob vratih Mánico, nesóčo dva vrčka piva v rokah.

»Joj, Mánica, tu sem vender že!« vzkliknil je mladi mož.

Vsa v zadregi, rdeča v lice, ni vedela, kaj bi dejala. Tudi roke mu ni mogla dati, kajti v vsaki je nesla vrček.

»Tu ste, tu ste! No — le čakajte, gospod Pavel! Tak6 dolgo Vas ni bilo!«

Hotela je mimo njega, a vender ni storila koraka naprej.

»Mánica — me imaš li še kàj rada?« šepnil je Pavel veselo, ljubeznivo in prijel na lahko déklico za obrazek.

»Ali me imate — Vi?« vprašala je na pol šegávo, na pol resno.

»Vi?« ponovil je Pavel.

»Kakó pa naj rečem?« šalila se je déklica.

»No — ti!« zavrnil je Pavel.

V tem je ona stekla v hišo.

Kmalu je bila zopet pri njem ob mizi pod košatima orehoma.

»Kdo je pa nocoj pri vas?« vprašal je Pavel nagloma, spominjajoč se óne kočije pod napuščakom. Vrtil in sukal je v tem novo cigaretko ter ni zapazil Máničine zadrege.

»Dva gospoda iz Krájine!« dejala je in drgnila konec namiznega prta.

»Iz Suhe — Krájine?« smehljal se je Pavel.

»Oh — da ste tak6 poredni!«

Ozrla pa se ni vánj.

»I — zakaj — poreden?«

»I — zató!«

»Kàj li nista iz Suhe Krájine?«

»I — sevéda!«

»Torej vender! Mánica — reci, govôri, ali me imaš še kàj rada?«

Prijel jo je ob tem za roko in potegnil k sebi. Ozrla se je naglo na desno in levo, a nikogar ni bilo za ograjo, nikogar v obližji.

»Poljubi me!« dejal je Pavel.

»Ne vem, če smém!« rekla je déklica.

»Nihče ne vidi! Očeta ni, mámice tudi ne — nikogar — torej —!«

»Kaj pa — Zorka?« vprašala je ona, toda videti je bilo, da je tudi to ime, ta misel le pájčevini jednaka meja med njenimi in Pavlovimi ustni.

»Manicá-á!« zazvenel je glasan klic očetov tam izpred hišnih vrat. Vodè je sedèl v kamri z ónima gospodoma iz Krájine ter sedaj klical déklico in po svoji navadi polagal zategnjen naglas na zadnji zlog hčerinega imena.

Sprva ni odgovorila.

»Manicá-á!« glasilo se je zopet tamkaj izpred veže.

»Le jeden — samó jeden poljub!« šepetal je Pavel.

Pa déklica je že hitela z vrta.

Namesto nje je prišel Vodè in prisédel k mlademu Lukiču.

Povpraševal je o njegovem potovanji, govoril o létini, o minuli suši, o otavi, katera obilo obeta, in o vínstvu, ki se bode toliko obneslo. Tudi Vodétova žena je prišla na vrt in razgovarjali so se prijazno, dasi bi bil Pavel oba in še kàj druzega po vrhu zamenil za Mánico. Te pa ni bilo blizu, takó, da je napósled mladi Lukič vender vprašal po nji.

»Dva gospoda sta notri, he, he!« smijal se je Vodè in užigal konec svoje smodke. Videlo se je, da bi rad še nekaj zinil, a da mu vender ni šlo raz jezik.

»Ej, béži, béži! Prismodije so to!« mrmrala je máma.

Pavlu pa se je vzbujala radovédnost.

»Kake prismodije?« vprašal je naravnost mater.

»Ej, za Mánico je prišel vprašat jeden — in drugi pa ž njim za mešétarja! Kaj pa bode ž njo — premlada je in, in —«

»No, kaj pa še?« vprašal je Vodè ženo, ki je ponehovala v govoru.

»Premajhna je zánj, če že hočeš!« dejala je mati silno nejevoljna.

»Bode pa vzrasla!« šalil se je krčmar.

»Prismodije!« godrnjala je Vodéška in šla z vrta.

Pavel je ves čas prav osupel molčal; prav mu ni bilo, kar je čul, dasi mu ni sezalo globoko v srce; ali Mánice, ki ga takó rada vidi, te bi bilo vender škoda!

»Kdo pa je ta ženin?« vprašal je sedaj Vodéta.

„Tam iz Strug sta oba gospoda. Ženin je trgovec — čakajte, kakó se pač piše — no, sedaj se pa še ne spominjam več!«

In Vodè se je res trudil in mučil, da bi se spomnil imena hčerinega snubáča.

»Pa kaj bodete storili?« vprašal je Pavel.

»Ne vem; bodemo pač pogledali!«

»In Mánica?«

Zadnje vprašanje je stavil Lukič po kratkem pomisleku, in skoro bolj tiho.

»Saj veste, kake so ženske, če jim možá pokaže!« smijal se je krčmar.

Vstal je in po svoji navadi veselo zvižgaje odšel v hišo.

Mánica se je kmalu vrnila k mladeniču. Bilo je že temno na vrtu.

»Ali ga bodeš vzela, Mánica?« vprašal je Pavel in potegnil déklico k sebi.

»Kaj hočem? Ali ga ne smem?« dejala je pol v jóku, pol v sméhu.

»Jaz ti ne morem braniti, ako sáma hočeš!« šepetal je Pavel.

»Sáma hočem?« ponovila je ona in nekaj očitajočega je zvenelo iz teh dveh besedij. Odstopila je za korak.

»Pojdi semkaj! Me li ne ljubiš? Dèj — poljubi me!«

»Hočem li vedno tukaj ostati?« vprašala je ona namesto odgovora.

A on je stal že poleg nje in ji poljubljal solze raz lice. Počasi se mu je izvila iz rók. Nekaj je bilo med njima, nekaj nevprašanega, pa vender nekaj povse jasnega, česar pa se nobeden njiju ni upal lotiti. Ona ne, ker je bila nje ljubezen resnična — on ne, ker mu je bila ta ljubezen le za kratek čas. To vprašanje je bilo: »Ali me bodeš ti hotel vzeti?« Ona se je istega sramovala, on se ga je pa bal.

Ko je Pavel odhajal, stala je óna kočija še vedno pod napuščakom, iz Vodétove krčme vèn pa je poleg drugih tujih glasov zvenel tudi hripavi govor dohtarja Štupe.

XV.

Ko je druzega dopóludne jahal Pavel mimo krčme, namenjen k Podgorskim na Grič, pozdravljal je Mánico, stoječo na pragu, toda ustavil se ni. Tudi déklica se ni ozrla za njim, nego se vrnila naglo v hišo.

Pavlov vzprejem na Griči pa je bil povse čuden in nenavaden. Podgorska dekleta so ga obsipala — razven Klare — z vso ljubeznivostjo, mladi Markec ga je hotel samó záse — gospá Podgorska je

bila taka, kakor vedno, in polkovnica nasprotno hladna in mrzla, kakor slana, ki je pala bila to septembrovo jutro. Zorke ni bilo videti sprva in Klara, katera se je vêdla, kakor bi ji tudi nekaj ne bilo prav, dejala je, da óno glava bolí.

Dopóludne so hodili mladi ljudje okoli in se zabavali z raznimi igrami; tudi guvernanta je bila še vedno tu, in le-ta je v hipu, ko nihče drug ni mogel čuti, povprašala Pavla, kje se mudí doktor Božan.

»To je ženin moje matere!« zavrnil je Pavel resno, in ona se je ugriznila v ustni.

Pavel je zastonj gledal, od katere straní pride Zorka. Ni je bilo, in le Klara, ki je največ hodila ž njim, menila je, da jo mora glava hudo boleti. Dasi je bil mladi Lukič v skrbéh zaradi nje, vender si ni mogel kàj za to, da je bolj in bolj občudujé gledal Klaro. Do vprašanja: katera je lepša — Klara ali Zorka? — ni prišel, ampak to deviško, mladostno obličje in ta prirodna zdrava najivnost, ki sta mu sevali naproti, to mu je bilo zopet nekaj novega. Zorka, v mestu vzgojena, mestno izobražena — tu pa nekaj, kar se mu je zdelo domače, sorodno, in takó pristno, kakor prvi sneg.

A proti póludnevi je vender prišla Zorka, in sedaj Pavel ni videl, ni iskal več Klare. Pozdravila sta se veselo, burno, a mladeniču se je vender takoj videlo, da óno nekaj teží, ali pa je bolna. To zadnje je sáma trdila.

Po opoludánskem obedu pa je Pavla zdajci pozvala polkovnica Hahnova.

»Le nekoliko besed, gospod pl. Lukič!« dejala je in njega je obšel čut, kakor tedaj, ko mu je bila velela, naj govorí z očetom. Tudi to se mu je čudno zdalo, da nihče, nihče izmed vse družbe do sedaj ni omenjal máterine zaroke, izvzemši óno skoro nesramno vprašanje guvernante.

Šla sta v malo stransko sobo poleg obednice.

(Dalje prihodnjič.)

Bajni gôstje.

Na knjigo strmé ti očí,
Obraz od veselja se rdí —
Dej, kakšno krasoto odkriva
Beseda in slika ti živa?

Zdaj, deček, pač nisi več sam:
Prišlì so v preposti tvoj hram
Mogočni cesarji in kralji
In dvorniki v svileni halji.

Prišlè so mladenke krasné,
Mladenke in žlahtne gospé —
Vso družbo sijajno, oblastno,
Pozdravi, dostojno in častno!

A kadar po družbi zreš tej,
Pri vratih še óno poglej:
Uboštvo ponižno tam čaka —
Pozdravi srčnó siromaka!

Povedal bi stežka dovolj,
Kdo gôstov ti príja najbolj,
Če óni v skrlatu in svili,
Če družba v zakrpanem krili.

Kar gôstov ti gleda okó,
Vse ljubiš jednako srčnó,
In ako bi koga ne bilo,
Hudó bi se tebi storilo.

Kakó se iskré ti očí,
Kakó ti obrazek žarí —
Karkoli jih vidiš tu v hrami,
Vsi žijejo tudi med nami!

Teh gôstov iz blaženih let
Ne zabi, ko stopiš med svet,
Spoštuj jih v skrlatu in svili,
A tudi v zakrpanem krili!

A. Funtek.

Smrt.

Stara národna pesem iz Idrije.*)

Grenka smrt na duri kljuka,
Ostro kôso ima sebój,
Ino kliče: »Kje si Luka?
Vstani gôri, pojd' z menój!«

Luka pravi: »Kdo tak' kljuka? —
Kdor kàj hoče, naj gré sem!«
Ino malo ven pokuka; —
Vstraši se, da ne vé, kam.

»Gôr', ta stari gorenjski Jaka
Te že kliče tol'kokrat,
On na tebe težko čaka
Ino pojde s tábo rad«.

»Jaz še nímam časa umreti,
Kozol'c moram prej pokrit',
Stare krone prej prešteti,
In še drugo v d'narje st'rit'«.

Smrt kar kôso zdaj zavzdigne
In ga vreže tje za vrat;
Luka komaj enkrat 'zdihne
In opravi vse na enkrat.

*) Prim. Korytko »Slov. pesmi kr. nar.« IV. zv. str. 105. »Péfem od fmerti«.
Ured.

Luči.

Spisal **Anton Funtek.**

VII.

Poslovil se je nocoj od rojstvene hiše, od roditeljev, bratov in sestrâ; zdaj sedí sam v podstrešni sobici, katera mu je bila pripravljena vselej, kadar so se zaprli prostori mestnih učilnic, kjer se bistrí duh in pripravlja za bodoče življenje. Še mu trepeče v srci mili glas máterin, ki je jokaje objela ljubljenca svojega; zdi se mu, da še oklepa rokó osivelega očeta, ki je s tresočim glasom pozivljal nánj blagoslov nebeški; še vidi solzne obraze manjših bratov in sestrâ, in z neznosno silo mu lega na prsi tisto nepopisno čustvo, da je domá in vender ne več domá! Poslednja noč! Jasna mesečina sije skozi okno, slabotno brlí svetilka na mizi. Takó hudó mu je pri srci, toli zatohel zrak se prostira po sobi, da mu zapira sapo; zadušiti ga hoče. Zdajci odprè okno in gleda v noč. Kakó lepó se razgrinja tod óni veseli svet, katerega je vsekdar ljubil takó, na katerega je tolikrat mislil v mestu! Tudi od tega svetá se je treba posloviti nocoj. Glej, ondu se širi zeleni gozd prav takó, kakor se je širil tedaj, ko je prvič zapustil rojstveno hišo; óni pisani travniki so taki, kakor so bili nekdaj, daljne, sinje goré stojé takó, kakor pri prvem slovesi. Ali te goré so mu nekdaj mejile svet; mislil ni, da se za njimi razgrinja tujina, kamor stopi jutri. Poslednjo noč na dômu oživé spomini; zdi se mu, da prihaja v tesno sobico davna zlata mladost, da ga pozdravi še jedenkrat in se posloví od njega; zdi se mu, kakor bi moral seči v róko samemu sebi in se posloviti sam s seboj! . . . Nazaj in naprej mu gleda duševno okó — takó ni gledal še nikoli! Znan mu je veseli deček, katerega vidi na domačem svetu, znan tudi resni mladenič, kateri ustvarja življenje svoje na tujih tleh. Lepe slike se vrsté tu in tod; zahvaljati mora Bogá, da mu je dal takó neizkaljeno in srečno mladost, prositi Ga mora, da bi čuval mladeniča v daljini in blagoslavljal naporno delo njegovo. Boječe ne stopa v daljino, resni lepi sklepi ga spremljajo na pot. Obsežno mu je duševno obzorje, ali širje mora biti, to je dolžan samemu sebi. Zategadelj bode delal v tujini z neutrudno marnostjo; če sam v sebi ne bode imel opore, na koga pač se hoče naslanjati? Telesno ne bode trpel, to vé; oče ne bode pozabil sina svojega, dušni napòr pa ni trpljenje. Nikoli mu ni bil, kajti z napôrom mu je rasla moč. Ako se mu je

tudi zresnilo okó, nič ne dé, z otroško dušo in otroško-veselim obrazom ne more stopiti v svet. Káko pač si misli bodočnost! Zdajci šele stoji na polu poti; drag mu je dom, ali dražji mu je poziv, ki mu velí v tujino. Često se bode oziral v domači svet in srkal novih močij iz spominov na mladost in domovino. Kadar pa se vrne, dojde častno, dojde, da stopi v dejansko življenje. Ali zvesto v srci hoče vedno nositi plemenite nazore, katere mu je vcepila mladost; srce in dušo hoče posvetiti domovini in rôdu svojemu. Ta misel mu lajša slovó in lajšala mu bode tudi težko pot skozi življenje; ko odide jutri, pa vé, da bode marsikatero srce prosilo zánj; sam ne bode na tujem. Sladka je tá zavest; ali gorjé njemu, ki odhaja z mislijo, da se ga nihče ne bode spominjal, da ga ne spozná nihče, ko se vrne . . .

Nocoj še oživite, spomini na minulost; odpri se, daljna bodočnost, da se lože loči užaljeno srce!

VIII.

Prijazna sobica; predalniki polni knjíg; miza posuta s popirji; nad njo podobe, kipi učenih mož. Pri mizi mlad bledoličen mož visokega čela, duhovitega obraza. Iz pečí žehtí dobrodejna toplota po sobi; prijetno razširja svetilka luč po mirnem domovanji. Zunaj mête; z ulic se čuje smučanje sanij; sicer mir. Jednakomerno tika nihalo na stenski uri; pozno je v noč, skoro utihne življenje po mestu. Mladi učenjak-samotar čita, lista v debelih knjigah, izpisuje posamične odstavke, išče in novič spopolnjuje rokopis. Resno in vender živo mu zró očí; lica se rdé; z vsemi silami bistrega svojega duhá se uglablja v veliko delo, katero bode, ako Bog dá, njemu na čast, znanstvu v prospeh . . .

Dan za dnevom dela takó; pozno v noč še gorí svetilka v učenjakovi sobi. Dan za dnevom mu hitéva peró po popirji, da zapisuje misli, katere rodí izobraženi um, postavljajoč mogočno poslopje duševno. Znancev ni iskal nikoli, vender vse mesto ga pozná; udano ga pozdravljajo, koderkoli se prikazuje; marsikatero okó se ozira spoštljivo po njem. Daleč izven mestnega ozidja je poznano njegovo imé; učenjaki prve vrste sodijo častno o njem. Njegov glas veljá v znanstvenih stvaréh; brez ugovora se pokarjajo izrekom njegovim, katere izraža čudovito bistro in duhovito. Ali tudi rezka, uničujoča je njegova sodba, kadar treba ščititi znanstvo proti oholemu nazadnjaštvu, katero se zaletava kakor ponočna véšča v svetlo luč resnice. Plaho se umiče tedaj mračna svojat jasnemu duhu njegovemu, in sence zbežé kamor posije solnce njegovega znanja . . .

Sam ob sebi se je popél na vzvišeno stopinjo; nikoder ni iskal priporočíl visokih pokroviteljev, priporočalo ga je delo sámo. Res mu dohajajo trenutja, ko se z višine svoje ozira nazaj — komu bi ne dohajala, akotudi stojí skromno v nižini? Pred očmí mu vstaja vse óno trdo duševno delo, katero ubija človeka bolj od telesnih napôrov; za sabo zre jedinščino, katera je hotela uničiti visoke načrte njegove ... Malokomu je bilo jasno življenje dijaško, malokdo ni še čutil, kakó pretresa mraz, sileč v nekurjeno sobo, kakó morí glad, ki se oglaša navzlic krepki volji, katera ga hoče zmagovati siloma; malokdo ne vé, kakó bridko je zaslužen skromni denar, za katerega mora mladi mož prodajati močí in klanjati glavo pred prešérnim duševnim uboštvom! Če takšen siromak, uklenjen v neznosne spone bridke potrebe, napósled opeša na poti življenja, če se izneveri pozivu svojemu in nastopi pogubno pot — komu ga je smeti soditi strogo? Nadarjenost sama ni moč in sreča ji ni sojena vselej! V teh letih se čisti značaj mladeničev, kakor se čisti kovina v ognji; ta leta ustvarjajo kip njegov, postavljajoč ga na krepko stojalo prvih izkušinj, katerih ne more razmakniti, razsuti nobena poznejša dôba, ki pohlepno gloje ob njih...

Takov dovršen kip je mladi mož v skromni sobici, kip takó trden, kakor da je izklesan od kamena. Misli, katere se mu porajajo za visokim čelom, izkusile so že marsikateri odpor, ali oslabele niso; kadar brani načela svoja, ne gleda nì na levo nì na desno; trdno prepričanje, katerega se ne loči, sije mu tedaj iz očij, oživlja besede, da padajo pogubonosno na protivnika in pobijajo v prah, kar se odevlje z bliščečim plaščkom učenosti, krijoč duševno goloto ... Toda mehko mu je tudi srce! Z ljubeznijo se oklepa sorodnih src, dvigujé jih k vsi ogromni visokosti, katero je v neštetih vekih nanosil človeški duh, da si postavi veličasten oltar, kjer se klanja večnolepim vzorom človeškim; odpira se prijazno vsakomur, kdor prihaja z odkritim srcem. Tedaj je človek s človekom, in čudovito umeje spajati svoje misli s preprostimi nazori, tajno jih blažeč in povzdigujé v višje solnčne kroge ...

Ali v tem ravno se pojavlja visoki duh, da ni prikovan na vzvišeno stališče; tudi nizdolu se spušča in jemlje pod svoje okrilje preprostega duha, kateremu še niso dorasle peruti, da bi se ž njimi dvignil k luči resnice! —

IX.

V ponočnem viharji se vijó drevesa, dež lije curkoma, svetli bliski švigajo semtertjà. Glej, kdo stopa ondu po gozdni stezi? V

temen plašč je zavit popotni mož: klobuk imá nizko potisnjen na čelo, noga mu peša, časih postaja, kakor bi ne mogel dalje, potem stopa hropé. Navkreber se zavija pot, smrečje se jasní, zdajci se prikaže na višini belo prostorno poslopje, svetle luči goré v njem, potnik obstane. Ali ga je toliko utrudila ponočna hoja, da se mora nasloniti ob visoko smreko poleg steze, da mora s tresočimi rokami objeti njeno deblo? Samó za hip je bil dvignil glavo, ko so se prikazale luči pred njim, zdaj stojí sklonjen ob drevesi, posegne z roko proti srcu in vzdihne poluglasno. Vihar odnese ta vzdih, morda tudi sam ne vé, da je vzdihnil. Kaj pomišlja tod, ko se takó vabeče dviga óno visoko poslopje pred njim; nihče ne bode toli neusmiljen, da ne bi dal zavetja utrujenemu telesu v taki noči. Samó nekoliko korakov in v zavetji je; jutri vstane okrepčan in pojde dalje . . . Ali ni želel takó iskreno, da že ugleda to samotno hišo — semkaj se je namenil, kaj pomišlja torej? . . . Ne, delj ne — neviden ris je začrtan med njim in grajskim poslopjem; prekoračiti ga ne sme. Tudi neče ga prekoračiti. Če pomišlja prav, zarisal je sam to usodno črto, in ako bi tudi zdajci jokal na njó, solze je ne izbrišejo. On sam je nekdaj bival tu; grad je bil njegov, zemlja njegova daleč v okrožji; zdaj nima ničesar. Samó pekočo vest nosi s seboj in neugasen spomin na vso tisto krasoto, katero je takó lehkomiselno vrgel iz rók . . . Divja jeza se mu dviga v srci, razsrjen je sam náse; vsaka teh lučij, ki svetijo iz gradú, žge mu neusmiljeno v dušo. Da bi se kar podrlo to ponosno zidanje, lože bi mu bilo. Če hodi sam ob prosjaški palici, zakaj bi ne hodili drugi? Zakaj bi se drugi veselili na dômu, ki je bil njegov? Njegov in davnega slovečega rodú? Tuj usiljenec prebiva v njem, biva na toplem, v zavetji, ali on, on . . . Da je živel drugače, ne bi se potikal sedaj po tujem svetu, sam sebi ne bi bil potisnil prosjaške palice v roko! Pobegniti bi hotel pred ljutimi svojimi mislimi, bégal bi pred samim seboj . . .

Povest, kakeršna se ponavlja često. Lehkoživ sin, kateremu je smrt očetova podala veliko imetje, ali tudi veliko odgovornost; veseli tovariši v vélikem mestu; nekročene strasti; razkošno življenje, razsipanje, oslabela dušna moč, konec. Nì vinarja ni mogel oteti iz posipa! Kar nosi na sebi, to je njegovo; kadar se obrabi, ne vé, kdo mu kupi obleko novo. Delati se ni učil in tudi ni hotel. Mehke roke bi se ne bile mogle privaditi trdemu delu, ali napósled se bodo morale privaditi. Sámo slavno imé ne veljá svetu ničesar; tudi se ne ponaša ž njim. Ko so ugasnila v duši vsa čustva, ugasnilo ni čustvo do častí. Lepa vrsta podob pradedov njegovih visí v dvorani, ako jih

ni posnel z zidu preprosti bogatin, kateri se hoče šopiriti s svojino umrših plemenitnikov — on, poslednji potomec svojega rodu, neče jih žaliti v grobu; zató prikriva svoje imé, da ne bode oskrunjen njih spomin. Ali ko je bil še na višku bogastva svojega, tedaj se je ponašal ž njim; staro imé mu je odpiralo kakor čaroben ključ domovja najboljših, najslavnejših rodbin. Te rodbine ga ne poznajo sedaj; navzlic staremu imenu bi ga ne vzprejele, ker je prosjak. Napósled tudi njih ponos počiva na zláti podstavi; kadar se zgrezne podstava, pade slava tudi. Ni, da bi iskal dokazov drugod — sam sebi je zadosten dokaz, ali hudo je, da mora zastavljati samega sebe v dokaz, kakó nično je vse življenje, kakó trhlo tudi gôri na višinah! . . .

Gotovo, delati bodo morale te bele mehke roke! Razsipale so sicer vse, kar so imele, ali ostale so čiste! Ko se je zmajalo in podiralo vse, onečastile se niso. Često bi bilo treba potegniti samó jedenkrat s peresom in na skromen list popirja zapisati imé kateregakoli imovitega znanca, in nov vir bogastva bi bil privrèl. S tem bogastvom bi bil pobegnil in se zdavna že smejal daleč v zavetji, predno bi se bilo dokazalo sleparstvo in bi zaščitniki pravice segali po ubežnem zločinci. Sleparil ni, toda pobegnil je. Ponižno kakor najubožnejši siromak je ostavil tovariše svoje in bežal domóv, hodil péš po prašni cesti. V hudi noči mu je bil dozorel sklep: za morjem se prostira daljen svet; pridne roke imajo baje dosti dela na njem. Tam hoče delati, skrit, nepoznan, delati, kakor bi se bil porodil v siromaški koči; tukaj nima močí. Tukaj bi ne mogel ubežati ljutim spominom svojim! Prodal je skromno imetje in odšel brez slovesa. Kam, to mu je bilo jedno; ali najprej domóv. Jedenkrat mora še videti rojstveno hišo, mora jo videti, in pred njo se hoče posloviti od vsega! V viharni noči je dospel k nji, skrivaje se radovednim očem, kakor plaha zver; zdaj stojí ob drevesi in srce mu utriplje od bridkosti poslednjega slovesa. Premnogo je zaupal svoji môči; mislil ni, da more take bolečine vzbujati slovó! Sploh čuti, da je bila blazna misel, ki ga je privedla k izgubljenemu domovju, ali begal je semkaj, kakor da hoče v domačo zemljo pokopati spomine svoje, kakor da hoče še jedenkrat poklekniti na domačo prst in vstati drugačen človek, tujec samemu sebi. Ali zagrebel ni spominov in pokleknil ni. Toli močí nima, in napósled ni bil nikoli takó rahločuten. Nezmisel, da bi se dvignil olajšan, ako poklekne semkaj na mokra tla, ako bi molil iz pobožne duše in obečal boljše življenje! Moliti ne zna in obetanje — to je tudi nepotrebno. Kdor je izgubil vse, temu ni treba tega; če hočeš živeti, živi brez obetov, če nečeš, pomagaj si, kakor veš in znaš . . .

In napósled: premnogo vredno ni táko zaklinjanje, ki izkipí srcu v največji sili, zdi se mu, da bi njemu samemu ne bilo vezalno in veljavno. Evo ti življenja, evo smrti — čemu bi se zaklinjal, ko mu potreba neizprosno odkazuje poti, po katerih mu je hoditi odslej?

Kakó bo hodil, tega ne vé. Ali da bodo samotne, to mu je znano; da se bode trnje zabadalo v rahle noge, to drugače biti ne more. Trpel bode, dokler se dá, potem leže v grob. Kje, nì tega ne vé, bodisi kjerkoli! Dobrotne roke so povsodi, ki ga zagrebó, to tolažbo imá; kdo je, tega ne bode nihče vprašal tedaj. Tudi to je dobro, najboljše! Dovolj! Gori v gradu gásnejo luči; dež lije, bliska se . . .

Nazaj na težki viharni pot! . . . Jeden pogled še — dosti, dovršeno je! Ali bridka solza se potočí po lici, kes se razvnemlje v srci . . .

Do kdaj, kdo vé!

Književna poročila.

XIII.

Letopis Matice Slovenske

za leto 1888. Uredil dr. Lovro Požar. Založila in na svetlo dala »Matica Slovenska«. V Ljubljani. Natisnila »Narodna tiskarna«. 1888. 8⁰. 298 str.

Takó slôve druga [1]) knjiga, katero je podala „Matica Slovenska“ članom svojim za leto 1888. Urejena in sestavljena po načelu: „Kdor mnogo prinaša, vsakemu nekaj prinese“, ugodila bode gotovo, če ne vsem, vsaj večini matičnjakov, pripadajočih raznim slojem človeške družbe. Kajti iz mnogovrstne nje vsebine bode zajemal s pridom ukaželjni nezvédenec in izkušeni učenjak (zemljeslovec, statistik, književni, kulturni in svetovni povestničar).

Z veseljem pozdravljamo najprej znameniti napredek, ki se nam pojavlja v tem letopisu, ako ga primerjamo s prejšnjimi; to je namreč doslednost pisave v formalnem oziru, katero je izkušal doseči g. urednik ravnajoč se po sklepu književnega odseka. Pri knjigi je sodelovalo osem piscev, in vender je pisava — kar se ne dá dovolj prehvaliti — skozi in skozi ista, izvzemši g. Navratila spis, v katerem je ostala na

[1]) Prvo, od prof. J. Apiha spisano: »Slovenci in 1848. leto«, ocenil je prof. Jos. Starè v letošnjega »Zvona« 1. številki (str. 51.—55).

pisateljevo izrecno željo njemu svojska pisava neizpremenjena. Če le kdo, poklicana je gotovo „Matica Slovenska“, prvi naš literarni zavod, da privede pisatelje, ki blodijo sedaj v pravopisnem oziru kakor Odyssej po širnem morji, na jedno pot, katere ne bi smela potem prezirati niti šola, niti resnična ali le domnevana jezikoslovna izobraženost posameznih piscev. Koliko nepriličnostij bi se odvrnilo v šoli, ako bi mogli učitelji kazati na kak uzoren, t. j. od kake avtoritête proglašen pravopis, kakor je to pri nemškem pouku. Sedaj pa moti raznolična pisava učenca in vsakega jezikoslovno neizobraženega pisca ter ga ovira v toli potrebni doslednosti in jednakomernosti. Želeti je torej, da se drží odslej „Matica“ v vseh svojih knjigah pravopisnih načel, o katerih se je bil zjedinil književni odsek, pisatelji pa naj se vsi brez izjeme poprimejo tega od „Matice“ priporočanega pravopisa, da pridemo „post tot discrimina“ vender že jedenkrat do jednotne pisave.

Letopis sestaja iz naslednjih spisov, o katerih vsakem hočemo izpregovoriti nekoliko besed.

1. Božidar Raić. Spisal dr. K. Glaser.

Iz 13 stranij obsezajočih životopisnih črtic posnemamo zlasti, kakó se je izobraževal Raić dijak, kako moško je postopal — učitelj na mariborskem gimnaziji, kakó plodunosno je deloval — duhovnik, vsegdar vestno izpolnjujé stanovske dolžnosti svoje. Za tem razpravlja g. pisatelj pokojnikovo mnogostransko pisateljsko delovanje, ocenjujé na 16 straneh Raiča učenjaka (jezikoslovca, národnega buditelja, svetovnega, kulturnoznanskega in književnega povestničarja, pedagoga in životopisca). Stran 30.—42. opisujejo nam Raiča národnega prvoboritelja (politika in govornika). Zadnje štiri strani so odmenjene Raiču-človeku in gostoljubu ter zadnjim| dnem njegovega življenja (bolezni, smrti, pogrebu).

Ta skozi in skozi iskreno pisani životopis je nekoliko preosnoval in mestoma popolnil letopisu urednik, g. dr. L. Požar. Pisatelj in urednik sta poznala B. Raiča, kakor malokdo: saj jima je bil blag učitelj, darežljiv dobrotnik in očetovski prijatelj. Zató pa je spis tudi povse zanesljiv in zajedno zaslužnemu rodoljubu dostojen spomeník, s katerim sta se počastila omenjena gospoda samá, položivša ž njim blagočasten venec dandanes toli redke hvaležnosti na gomilo prerano umršega poštenjaka, o katerem veljajo besede: „Vixit civium saluti, non diu, sed totus.“

Spisu nimamo očitati nikakošnih niti jezikoslovnih, niti stvarnih nedostatkov izvzemši nezmisel v stavku, stoječem na str. 15. spodaj: V drugem tečaji „Zore“ l. 1853. razpravlja . . . . „Uvod . . . .“, kjer poskuša . . . . skovati vzajemni jez. K . . . . kakor je **pozneje** (t. j. 1848!) M. Majar spisal svojo znano Slovnico . . . .“

2. Kaj človeštvo prideljuje in uživa. Spisal dr. J. Vošnjak.

Na 54 straneh nadaljuje g. pisatelj svojo v Letopisu l. 1887. pričeto, kolikor poučno, toliko zanimljivo razpravo. Tvarino je razredil prav primerno v nastopne dele: I. Živalske prirodnine (1. Pozemske živali. 2. Vodne živali). II. Rudninske prirodnine. (1. Kovine in rude. 2. Soli. 3. Vnetice. 4. Kameni in prsti). III. Svetovno gospodarstvo. — Spis, osnovan na podlagi tujih in domačih virov, zadovoljil bode brez dvojbe ne samó matičnjake, ampak sploh vsakega Slovenca, ker je g. pisatelj povsodi v poštev jemal tudi domače razmere, uporabivši najnovejše statistične podatke. Spisom te vrste podajejo že obilne števílke, katerim se ni moči izogniti, neko omrzno suhoparnost, katero zmore kvečjemu strokovnjaška radovednost; navadni bralec pa se je hitro naveliča in dene knjigo iz rok, prebravši komaj par odstavkov. A naš pisatelj, ki zbog pripovednega talenta svojega po pravici sluje med Slovenci, umeje semtertam pusto tvarino takó mično razpravljati, da ti zanimanje raste od vrste do vrste. Takih in takó pisanih razprav, ki so zlasti prostemu národu prepotrebna dušna hrana, doslej Slovenci nimamo v izobilji. Stvarno torej je rešil g. pisatelj svojo nalogo prav hvalno. V jezikoslovnem oziru udarja v oči sosebno obilica tujk. Ne prištevamo se sicer tesnosrčnim „puristom"; vender se nam hoče dozdevati, da bi se bil g. pisatelj lahko izognil marsikateri, zlasti ne blagoglasni, v slovenščini težko ali sploh ne pregibni tujki ter jo nadomestil s pošteno domačinko. Take besede so n. pr.: špeh, konsum, etablissement, produkujem, tekstilen, i. dr. — Nemčizna je izraz „bogat na ribah« (str. 69.); tudi sklad tega pridevnika z genetivom in „najbogatejša teh rud sta Špansko in Amerika" (str. 76.), zdi se nam smel in neupravičen. Nemški: „reich sein an etwas" dá se prav primerno sloveniti z „obilovati s čim", ali pa s pomočjo pridevnikov na: *at*, *nat*, *vit*. ppz. reich an Fischen, ribat, ribnat, ribovit." Na str, 66. (spodaj) beremo: „rojakom odprl neusahljiv*i* vir blagostanja" m. „neusahljiv"; na str. 68.: „*od* hobotnic se pripoveduje" m. *o* hobotnicah"; na str. 69.: „zaplodenje" m. „zaplojenje"; na str. 71.: lju*di* pobirajo (želve)" m. „ljudje"; „pri čem" m. „pri čemer« (ibid.) Uganka sklonu nam je sklon v naslovu „Soli" na str 79. Po sintaktičnem skladu dotičnega stavka pričakuje se rodilnik jednine (zavisen od predloga: *do*), a pisatelj je mislil najbrž na imenovalnik množine, ki ga zahteva naslednje naštevanje raznovrstnih solij. Na str. 83. treba v stavku: „Za Kranjsko izkaže poročilo trgovinske zbornice" nadomestiti dovršilni glagol z nedovršilnim, ali pa ga staviti v pretekli čas, na str. 84. pa: „*jo* ni mogel prodati" z: *je* ni m. pr."

3. Ivan Franjin Gundulić. K tristoletnici rojstva pesnikovega. Spisal Anton Trstenjak.

Z drugimi slovanskimi društvi si je štela tudi „Matica slovenska“ v sveto dolžnost, poslaviti tristoletnico tega znamenitega Dubrovčana, ki se odlikuje na polji srbsko-hrvaške književnosti kot lirski, epski in dramatski pesnik. V ta namen nam je podal g. Trstenjak, dober poznavalec jugoslovanskega slovstva, v napominani, 31 stranij obsezajoči razpravi Gunduličev životopis in oceno raznovrstnih del njegovih. Najprej nam slika v kratkih potezah zgodovino dubrovniške republike, zlasti pa dôbo, v kateri se je Gundulić porodil, navaja „činitelje«, ki so provzročili tolik povzdig dubrovniškega slovstva ter nas seznanja nekoliko s tedanjim literarnim gibanjem. Za kratkimi životopisnimi črticami (mnogo nam o G. ni znano) našteva in ocenja njegova dela, najobširneje sevéda slavno, v 20 spevih zloženo epopejo »Osman“, v kateri dokazuje, da je pesnik v nji predočil idejo osvobojenja vesoljnega Slovanstva, vlivši vánjo vse slovansko mišljenje dôbe svoje. Potem nam pripoveduje vsebino Osmana, kateremu nedostajeta dva speva (14. in 15.), navešča, kdo je epopejo popolnil (Dubrovčan Pijerko Sorkočević in Ivan Mažuranić), omenja razne hipoteze kritikov, ki so izkušali razložiti nedostatek dveh spevov, in našteva vse izdaje tega največjega dela Gundulićevega. Koncem vsega spisa poudarja g. pisatelj zasluge, ki si jih je pridobil G. sploh, posebno pa še s to epopejo, češ: Osman je: a) prva pesem, spevana s stališča národnega, slovanskega; b) pisana je za národ (»dočim so predniki, nekako obiteljski pisatelji,“ pisali le za društva ali književne prijatelje svoje, razširil je Gundulić krog pisateljskega delovanja); c) G. uvel je štokavščino in ugladih stih ter takó postal uzor poznejšim pesnikom.

Ta navdušeno in navdušujé pisana, a vender vsega pretiravanja prosta razprava bode gotovo dobro došla vsem prijateljem književnosti jugoslovanske. Jezik je pravilen, gladek, eleganten, zlog skozi in skozi slovansk. Opazili smo le nekoliko neznatnih nedostatkov; takó n. pr. na str. 106. „*te* mesta“ m. „*ta*“; na str. 121. in 122.: „prositi za pomoč, — za mir“ m. prositi „pomoči, — miru“; na str. 105. (spodaj) utegne zveza: „Adon *i* Koraljka od Šira« neveščemu bralcu vzbuditi nápačno mnenje, da je to le jedna drama, pa sta dve (isto velja o zvezi: »Dijana i Armida). Zmota je tem loža, ker veže g. pisatelj, naštevajoč 11 Gundulićevih dram, zadnji dve (Proserpina ugrabljena, Dubrovka) s slovenskim veznikom »*in*«, dočim so prej omenjene zvezane s srbsko hrvaškim »*i*«; le tisti čitatelj, ki drame šteje, vedel bode, da ta »*i*« ni del naslova Gundulićevi drami, ampak beseda g. pisatelja (Trstenjaka).

4. Slovenske národne vraže in prazne vére, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim. Spisal J. Navratil.

V tem 57 stranij broječem spisu nadaljuje trudoljubivi in vestni g. pisatelj svojo v letopisu l. 1885. pričeto, v letopisu l. 1887. nadaljevano

razpravo, dovršeno po obliki, zanimljivo in velevažno po vsebini. V čvrstem, krepkem jeziku in po duhu národne govorice posnetem zlogu, v kojem se more z g. Navratilom meriti le malokateri pisec slovenski, navaja in razlaga nam g. pisatelj-učenjak slovenske národne vraže (= običajna dejanja) in prazne vere, ki se tičejo: 1. Jurjevega dné (23. ali 24. aprila), 2. binkošti, 3. vnebohoda ali Kriŝevega, 4. Telésnega dné ali Télovega, 5. sv. Antona (17. prosinca), 6. sv. Vincencija (22. pros.), 7. spreobrnjenja sv. Pavla (25. pros.), 8. svečnice, 9. sv. Blaža (3. februvarja). Pojasnjujé nam pomen in izvor dotičnih običajev in praznih ver, primerja jih vselej, kjer je kaj nalik (analogij), z drugimi slovanskimi, pa tudi neslovanskimi (zlasti nemškimi). Vestno in marljivo je porabil ne samó obilne tiskane vire, ampak pogostoma se sklicuje tudi na žive priče (svoje „dobrovoljne sotrudnike“). Posebne vrednosti so opazke pod črto, ki nam mimo drugega razlagajo zlasti besede po njih etimologiji, pa tudi navajajo vire, iz kojih se more vedoželjni čitatelj natančneje poučiti o podrobnostih razpravljane tvarine. — Ta neprecenljiv donesek h kulturni zgodovini slovanski je letopisu prava dika; ż njim je znatno uglajena pot bodočim raziskovalcem na polji národnega žitja in bitja.

5. Jožef Lamberg, drugi avstrijski poslanec na turškem dvoru (1489—1554). Spisal Ivan Steklasa.

Očrtavši v kratkih potezah najprej zgodovino te prastare in velezaslužne plemenitaške rodovine kranjske navaja g. pisatelj vse odlične člane njene, ki so si priborili nesmrtnost, posvetivši vse sile svoje blaginji ožje in širje domovine. Po 11 virih (razpravi na čelo postavljenih) popisuje nam dalje slavnega državnika Jož. Lamberga dvakratno, v mnogem oziru zanimljivo poslanstvo do turškega sultana Solimana I. (l. 1530. in 1531.—1532.) Petnajst stranij obsezajoči spis, znamenit donesek h kranjski in sploh slovenski zgodovini, je zbog svoje tvarine za letopis posebno pripraven; vrhu tega se odlikuje po temeljitosti, ki diči vsa dela tega zaslužnega „historijografa Matičinega“. V jezikoslovnem oziru opozorili bi ga le na to malenkost, da je „ugovor“ — „ugovarjati“ (str. 191., 193., 196.) pač v hrvaščini to, kar nemški: „Verabredung“ — „verabreden“, „übereinkommen“, slovenski „ugovor“ — „ugovarjati“ pa znači: „Einrede“ ali „Einwendung“ — „Einwendungen machen« ali „einwenden«; hrvaški »ugovor« – »ugovarjati« je Slovencu »dogovor« — »dogovarjati (dogovoriti) se«.

6. Kakšnih odnošajev nahajamo na slovenskem Štajerji gledé zemlje in njenih prebivalcev. Spisal M. Cilenšek.

Na 19 straneh pojasnjuje nam g. pisatelj geološke odnošaje na slovenskem Štajerji. Poleg tvarine, ki bode zanimala zlasti strokovnjaka,

vzbuja ta vkljub snovni suhoparnosti svoji mikavno in tudi neveščaku umevno sestavljeni spis našo pozornost i zavoljo tega, ker pomnožuje število dokazov, da se dá v toli zaničevani in toliko časa zanemarjani slovenščini povoljno razpravljati vsaka še tako učenjaška stroka, ako je le pisec jeziku vešč in zmožen, ustvariti potrebno terminologijo. — Spisu bi se vrednost ne bila zmanjšala, marveč le povekšala, da je navel g. pisatelj — kakor je to običajno pri učenjaških razpravah — takoj pod naslovom ali pa pod črto vire, ki so mu v porabo služili (prim. Steklasovo delo!); takó bi bilo možno ločiti izvirno od neizvirnega, t. j. pisateljev trud in plod od dela njegovih prednikov na tem polji.

»Od obronkov, ki gledajo na jug, kjer ni nobenega nadaljevanja«, g. pisec „sigurno" ne pričakuje ničesar (str. 208.) Čemu laška tujka, ako zadoščuje domačinka »gotovo«? Za pojem »fehlen«, »mangeln« služi mu na str. 205. glagol „nedostajati«, na str. 216. pa „manjkati« (laški mancare). Čemu oboje — dobro in slabo? Na mesto »gledé« z rodilnikom priporočamo pravilnejši »gledé na« (s tožilnikom). Zveza: »kako kislo je Laško (trg) vino« je slovniški nedopustna; pravilno bi bilo: »kako kislo je Laško (= iz Laškega trga) vino«. Izraz „v okom priti« (str. 217.) je (najbrž) po laščini posnet; nadomestiti se dá z glagoli »preprečiti", »zabraniti«, »odvrniti« in dr. V stavku: »Odkar je pa zemljeslovje (geologija) . . . svoje zakone razvil*a* ter . . . rešil*a*« (str. 205.) — ujemaj se dopovedek s podmetom, ki ni v oklepu; kar je v oklepih, je vselej le podrejenega ali pojasnjevalnega pomena in ne vpliva na celoten sklad stavkov.

7. *Bibliografija slovenska. Slovensko knjigarstvo od 1. januvarja 1887. leta do 1. januvarja 1888. leta. Sestavil Ivan Tomšič (15. str.)*

Nadaljujé to v letopisu 1869. leta pričeto, za literarno zgodovino našo prevažno početje, naveščа nam bibliografija, da je v društvenem letu 1887. izhajalo na Slovenskem *28* raznovrstnih časnikov,[1]) vrhu tega pa v dežel prišlo: troje društvenih »letnih poročil« poleg treh društvenih letopisov, dvoje državoznanskih del (»Obravnave dež. zbora kranjskega od 24. XI. 1887—23. I. 1888« in »Zakoni in ukazi za vojvodino Kranjsko, 4. zvezek«), dalje 9 društvenih knjig (med njimi le jeden prevod), 30 drugih (jezikoslovnih, zemljepisnih, zgodovinskih in leposlovnih) knjig (med zadnjimi 5 prevodov), 17 šolskih knjig (med katerimi je izvzemši katekizme le jeden prevod), 10 letnih poročil raznih národnih šol, 13 molitvenih in poučnih knjig (med njimi najmenj 6 prevodov), 8 del različnega obsega

[1]) Za malobrojni národ slovenski gotovo preveliko število, ki je brez dvojbe le kakovosti na kvaro; v slovstvu ne odločuj »quantum«, ampak »quale«.

(pratike, koledarji in dr.). Vsega skupaj torej 28 časnikov, 95 knjig in knjižic pa 13 muzikalij.[1])

Knjigo sklepa:

8. Letopis Matice Slovenske. Sestavil Evgen Lah, društveni tajnik in knjižničar (60 str.)

Sestavek razpada v nastopne dele:

I. Poročilo o delovanji Matice Slovenske v dobi od 1. nov. 1887 do 30. sept. 1888, ki kaže, da je imela Matica v tem društvenem letu 1 občni zbor in 3 odborove seje (poleg več odsekovih sej).

II. Računsko poročilo, iz katerega posnemamo s posebnim zadovoljstvom, da je imela Matica Slov. koncem l. 1887. skupnega premoženja 52196·80 gld., ki se je torej prim. letop. 1887. v tem letu pomnožilo za 2114·53 gld. vkljub temu, da se je dolg glavnici zmanjšal za 906·56 gld.

III. Poročilo o društveni knjižnici nadaljevanje književnega poročila, pričetega v letopisu za 1885. l.

IV. Opravništvo Matice Slovenske: 11 opravnikov; odbor, sestavljen iz 27 ljubljanskih in 13 zunanjih obornikov; 2 odseka: gospodarski (broječ 5 udov) in književni (br. 9 udov).

V. Imenik udov »Matice Slovenske« leta 1888. našteva nam: a) 8 častnih društvenikov, b) 312 ustanovnikov in 1390 letnikov, ki se po škofijah delé tako-le:

Ljubljanska	šteje	140	ustanovnikov,	710	letnikov,
Lavantinska	„	86	„	261	„
Goriška	„	14	„	118	„
Tržaško-Koperska	„	14	„	124	„
Krška	„	4	„	61	„
Sekovska	„	8	„	27	„
Razne druge	štejejo	32	„	106	„

Vseh društvenikov skupaj je torej štela Matica v preteklem letu 1710; to število ni baš neznatno, vender v nikakem pravem razmerji k

[1]) »Bibliografiji slovenski« za l. 1887. (sestavil Ivan Tomšič v letopisu Mat. Slov. za l. 1888.) treba dostaviti:

1. Sv. Notburga pomočnica v vsakoverstnih potrebah z pripovedko o zvonu v Blejskem jezeru. V Ljubljani 1887. Založil Anton Turk, knjigovez. Tisk Blasnikovih nasled. Str. 26 v mali 8. Obseg knjižici je: Sv. Notburga (životopis), litanije sv. device Notburge in iz »Glasnika slov.« l. 1858, št. 8. ponatisnena J. Radonievičeva (baron Schweglova) »Pripovedka o zvonu v Blejskem jezeru«.

2. Marija pomagaj na Brezjah in čudne dogodbe na tem kraji. 1887. Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. Založil S. Gabrielčič na Brezjah. Str. 24 v 8. — Spredaj je podoba Marijina, potem so opisane »čudne« dogodbe, katere završujeta dve molitvi na čast Materi božji. —n.

številu razumnikov, sploh rodoljubov slovenskih, kojih mnoge strmèè pogrešamo v tem imeniku. Ako naj Matica Slov. uspeva, treba ji pred vsem obilne gmotne podpore, s katero si duševne prav lahko pridobi. Upamo, da ta naš opomin ne ostane »glas vpijočega v puščavi«!

Fr. Livadič.

XIV.

Prihajač.

Povest. Spisal Fr. Dolinar. V Ljubljani 1888. Založila »Matica Slovenska«. Tiskala R. Miličeva tiskarna.*)

To je tretji zvezek „zabavne knjižnice“ „Matice Slovenske“. Povest nam slika na 104 straneh dogodke iz kmetskega življenja s táko živahnostjo in prepričevalnostjo, da je le žal, ker ne pride v roke širšemu občinstvu slovenskemu. Saj je iz kmetskega življenja zajeta — tudi kmetskemu ljudstvu namenjena, svarèč ga pred raznimi krščenimi in nekrščenimi sleparji. — Mlad prekanjen trgovec Stržen, prišel je — ne zna se odkod — v samotno srečno vas ter v kratkem času s prav židovskim ravnanjem razdrl najlepše prijateljske razmere mirnih sosedov, pokvaril mladino in razdvojil ženitbeno vez dveh najpremožnejših in najpoštenejših rodbin. Še več, spravil je jednemu izmed teh, Čedinu, jedinega sinú v vojake in vojsko, drugega trdnega posestnika, krčmarja in župana Mejača, v kratkem ob županstvo in kmalu v grob; poprej častito ženo izpridil mu v brezumno pijanko, sinú njegovega skvaril, da se je v obupnosti sam zapisal v vojake, zajedno pa vedno snubil pridno in zalo domačo hčer Minico. Predno je pa ta pred kratkim takó imovita hiša še do čista uničena, ustrelí se Stržen sam, obupavši o žalostnem svojem gospodarstvu. Mlada vojaka se povrneta iz vojske — in pisatelj izléči srečno globoke rane, katere je bil občini zadal nesrečni — prihajač.

Pisatelj pripoveduje skozi in skozi preprosto, toda ipak živahno, mestoma uprav duhovito, prav mojster je pa v dijalogu, t. j. v pravem domačem dijalogu. Častitati se mu mora, živečemu vedno v tujini, na takó izbornem jeziku. Osebe njegove povesti ne govoré le v domačem jeziku nego i v duhu domačem. Prvo poglavje bi bilo vsaki drami na čast, s kratkim tem pogovorom v Mejačevi krčmi je označil vse glavne osebe svoje povesti. Kakor jezik národov, takó pozna pisatelj na tanko tudi národ sam. Zató je v obče dobro pogodil ne le kmetske značaje, nego je tudi tisto polovičarsko gospôdo, kakor je Stržen in sestra mu Roza, dobro označil. Menj

*) Pozno ocenjujemo knjige »Matice Slovenske«, a prej nismo imeli prostora. Ured.

posrečil se je Tine, psihološki nêstvor pa se mi zdi mati Mejaška. Več kakor neverjetno je, da bi priletna vedno častita žena v teh razmerah v takó kratkem času takó pobesnela, in to kar zavoljo „kramarja“ Stržena. Kakó zna jezo držati, kaže proti Čedinu, staremu najboljšemu sosedu, ki ji pravo za pravo ničesar žalega storil ni, a Strženu, ki je nje hiši nakopal toliko zlà — in to i sáma priznava, odpušča vse kar na prvo besedo In kar počnè potem vse — to ni žensko in ni utemeljeno. Z divjanjem matere Mejaške pogl. XII. pisatelj preseda, tu bi bil lehko povest pretrgal ter pogledal morebiti nekoliko za mladima vojakoma, ali pa povedal kàj iz prejšnjega življenja Strženovega, ali konči pojasnil njegove sedanje razmere. S tem bi bil utemeljil njegov — sicer še nepričakovan pogin. Takisto bi bil pisatelj Stržena tudi lahko drugače pogubil, kajti značaji, kakeršen je naš prihajač, navadno ne končavajo samí svojega življenja .

Dr. L. P.

XV.

Frana Erjavca izbrani spisi.

Uredil Fr. Levec Prvi del: Pripovedni spisi. V Ljubljani. Založila »Matica Slovenska«. Tiskala »Katoliška tiskarna«. 1888.

Prerano umrši Erjavec spada v dôbo preporoda slovenskega slovstva, sploh: slovenskega národnega življenja, v óno dôbo, ko je bilo dela „za deset rok“, delavcev pa malo. Onda je vsak pravi rodoljub prijel zdaj za to, zdaj za drugo národno delo, kakor je baš nanesla potreba; bil je danes politik, jutri znanstvenik, po jutri že pesnik itd. Umevno, da so dosegli pravo velikost možje, ki so ostali le pri jednem delu. Med izrednimi ónimi pisatelji pa, ki so se zanimali za vsestranski razvoj národa svojega ter v različnih strokah ustvarili dovršena dela, stoji Erjavec. Poleg tega, da se je do zadnjega dné še zanimal za politični naš napredek, poleg tega, da je vse življenje zbiral in zbral uprav bisere slovenskega govora, ki bi vsakemu jezikoslovcu delali čast; poleg tega, da je dal ogromnemu stvarstvu tudi v slovenščini — on jedinec — točen domač izraz in bil v prirodopisji na glásu učenjak; povspel se je kot vrsten drúg Levstikov, Jurčičev, Stritarjev tudi v zbor pripovednih naših klasikov. In o teh pripovednih spisih Erjavčevih, obsezajočih 250 stranij lične „Zabavne knjižnice“ naj izpregovorim nekaj besed.

„Z vsemi odličnostimi izborne svoje pisave združeval je Erjavec neki posebno ljubezniv humor“, pravi prof. Levec.*) Res, Erjavec je prirodoznanec in je i v pripovesti povse verni sin prirode. V neko posebno slast

*) »Lj. Zvon«, 1887. str. 423.

mu gré pripovedovanje, ali, ker je takó prirodno, beremo je tudi s toliko slastjo. Iz njegove pripovesti odseva ves njegov ljubeznivi, čisti značaj. Erjavec riše ljudi, kakeršni so; ne spušča se prenizko, ne leta pa tudi ne previsoko. Ne kaže nam svojih oseb v óni idejalni in — naravnoč rečeno — neresnični visini, kakor le prepogosto tuji, a tudi nekoji domači pisatelji. Junaki njegovih povestij so prav vsi naši domači slovenski ljudje, in kar je neka posebnost — zgolj — dobri ljudje. Ona tožnost, ki prevéva n. pr. povest „Na strijčevem dômu“ ali „Zamorjeni cvet“ je vedno še prirodni neprisiljeni čut, ki je svojstvo človeško: sploh pa je Erjavec v najlepšem pomenu besede realist, kakor si jih moramo Slovenci le želeti. V splošnih teh svojstvih in po vsebini posameznih svojih povestij je Erjavec vrstník najboljšim pipovednim našim pisateljem, v jeziku pa je storil celó korak naprej. Na vsaki stráni njegovih povestij se nam kaže nabiratelj bogate „Potne torbe“, na vsaki stráni jezikoznanska — ne suhoparnost — nego izvrstnost. — Oglejmo si pa še posamič njegove povesti.

1. Véliki petek. Žalost v prirodi, žalost v srci mlade Anke, gozdárjeve hčerke, dasi pričakuje ljubimca si Janeza čez dolgo leto spet nazaj. Sova uka, véliki petek je in že noč, gozdár pa vender nabija puško, da pojde na ponočnega tatú. Po zmoti zadene s smrtnim zrnom Janeza ter se od silne žalosti zgrudi i sam mrtev poleg njega. Druga velika noč je bila lepa, vesela, toda za cerkvijo se vrsté trije grobovi: usoda lanskega vélikega petka.

2. Na strijčevem dômu. Mlad dijak prihaja pisatelj na počitke k strijcu, kjer mu je bila bratranka Marijca vedno najljubša družíca. O božiči pa, ko se povest začenja, ne najde nobenega veselega obraza: Marijca tiha in klaverna, strijc zamišljen in malobeseden, nikomur se po stari navadi niti — lupínčati ne ljubi! Stara Mina mu razodene skrivnost: sosed Kamenár je zaprosil Marijco za rejenca si Pavla, ki se že dolgo ljubita; strijca je to razkačilo, kajti Pavel je, dasi najpridnejši in najlepši mladenič, venderle — ciganski otrok, saj tudi takó čudovito igra na gosli, kakor znajo samó ciganje. O veliki noči je Marijca proti svoji volji zaročena premožnemu vdovcu Antonu. Na véliki ponedeljek baš o zarokih, ko uboga Marijca jedva solze zadržuje, oglasé se gosli v glasovih sprva takó milih, potem pa takó groznih, kakor jih še nihče prej ni slišal. Nevesta joka, Antonu se mrači lice, strijc besni: s tem se je Pavel poslovil, od tega trenutka je izginil. O duhovem se veseli mladi dijak videti spet milo svojo bratranko, Antonovo ženo, toda pride le na nje — pogreb. Pavla je bila vrgla Sava na súho, Marijca je bila pohitela na njegov grob, pa jo je zmešano vso zadela silna nevihta. Anton jo najde v nezavesti, iz katere se nič več ne prebudí. — Ta povest se zdi meni najnežnejša izmed vseh; nedosežna nje milina, ne-

dolžna tista naivnost, s kojo nam pisatelj opisuje n. pr. ljubezen svojo do bratranke, ali domače božične običaje, prijetno vabi tudi najresnobnejšega bralca spomin nazaj v blažena leta mladosti. Delujoče glavne osebe ne kažejo se nam sicer samé v nikakih dijalogih, vender pa jih je pisatelj z njemu svojskim pripovedovanjem označil še dovolj jasno in tragično dejanje mikavno pa prirodno zapletel in razrešil.

3. Črtice iz življenja in delovanja učenjaka Schnakschnepperleina. Junak teh „črtic“ je baje po zunanjosti in po notranjosti bivši in starejšim Ljubljančanom še v spominu živeči prirodoznanec Schmidt. Mož živí le za mikroskopično majhne hroste, često le za teh drobnih živalic še drobnejša béderca, s tem pa ravno — za blagínjo vesoljnega človeštva, kakor sam rad zatrjuje. Že mnogokako novo „species“ je zasledil, ki nosi njegovo ime, le križca, ali vsaj diplome kake učene akademije si še želí. Že si je tudi tega gotov, kar se drobni kranjski hrostek »Adelops« — jedini svojega rodú — vozèč se naravnoč v dunajsko akademijo, z vlakom vred ponesreči. Huje kakor Ahil nad svojim Patroklom plaka učenjak na izgubi svojega „Adelopka“. Na nepopisno srečo njegovo se je našla ipak še jedna taka živálca. — V teh „črticah“ je pokazal Erjavec vso svojo satirično žilo. Le prirodoslovec in porojen humorist je sposoben napisati svojim sostrokovnjakom táko satiro, ki je vzbudila, kakor se pripoveduje, o svojem času pravo senzacijo. Sicer veljajo tudi tu besede „Un peu de malice suffit pour rire d'autrui, il faut une certaine dose philosophie pour rire de soi-même,“ vender se mi ne zdi ta satira napérjena toliko proti znanosti sami, kakor proti tisti domišljavosti nekaterih jednostransko naobraženih učenjakov, ki mislijo, da se suče blagínja vsega svetá res okoli neznatnih njihovih uspehov, ali pa koperné po križcih in častnih diplomah. Originalni sluga Boštijan je prav srečen kontrast gospodarja svojega.

4. Avguštin Océpek. Po prijetnem uvodu slika nam pisatelj tisto vrsto naših posili-študentov, ki „nimajo glave“, zató so pa često v življenji tudi z malim zadovoljni. V malem pa natančni in zvesti pridejo do višje stopinje, kakor je tudi Avguštin po desetletni službi prišel od jedne na dve stari dvajsetici dnine!

5. Zamorjeni cvet. Mlada gospá sameva nesrečna v lepem grádu ter misli — pač prepozno — na moža, ki ga je res kdaj ljubila, ki pa sedaj hodi po daljni Ameriki ob veličastnem Mississippiji. Čez dolgo let se je vrnil Valentin na zapuščeni svoj grad na Dolenjskem in sklenil sam záse živeti. Vender ne uživa dolgo mirú, ki si ga je v tujini jedva pridobil; kmalu pride za njim mlad gost, mali Rihard, in čez nekaj tednov, prinesó nenadoma mlado ženo nezavestno v grad, ki — le Valentinu znana — kmalu umre. Da bi se iznebil neprijetnih spominov, obišče starega pri-

jatelja Burjo in mu pové povest svojega življenja: kakó mu je v Gradci, kjer se je šolal, rôdni brat odpeljal nevesto Marijo, kakó je iskal potem mirú v Ameriki, kakó je nekdanja njegova Marija neznana tujka umrla pod njegovo streho. Prijatelj ta je dobrodejen kontrast proti Valentinu, držeč se gesla: „Ostani domá in ne išči sreče drugod med tujimi ljudmi“, je najsrečnejši človek. Tudi Valentin na novo oživí, zahaja k ljudem, a ljudje k njemu. Kum njegov, stari Potokar, ima krasno vnukinjo Regino, Valentin je vsak dan njiju gòst. Zaprosi jo za svojo ženo, ali ona je že nevesta mestnega barona, kateremu je kmalu — nesrečna žena. Valentin odpotuje spet v Ameriko, iskat si tolažbe. — Skozi in skozi elegična razzvení ta posebna skladba tudi v istem tonu, dà, v istih akordih, kakor se je začela. Skozi in skozi je povest mična, zanimanje naše rase od vrste do vrste: in vender zaostaja v kompoziciji, v tehniki, v značajih delujočih oseb, v motivaciji dejanja za drugimi povestmi Erjavčevimi. Tu imamo po pravem dve pred seboj celó nezavisni povesti. Prva ima biti važnejša, okolnosti so tu ozbilnejše: prva ljubezen, brat razdere bratu srečo življenja in to v trenutka, ko obema umira oče. To je res „zamorjeni cvet“. Drugi del bi se celoti še vender prilegal, ako bi se bil za Valentina — kakor bi bil vsakdo pričakoval — ugodno izlekel. Toda pisatelj je „zamoril“ Valentinu tudi drugi cvet, pa tega ni dovolj utemeljil. Ravnanje Potokarjevo v njegovem značaji ni utemeljeno, še menj pa v razmerji njegovem do rodbine Valentinove. Značaj Reginin je nejasen, ali pa preneodločen: Ako ljubi Valentina, zakaj se brez najmanjše besedice udá za neljubljenega barona; ako ga pa ne ljubi, zakaj vzdihuje pozneje — zaman — po njem? Valentin, ki naj bi bil glavni junak, vzbuja v nas pač sočutje, nikakor pa ne navdušenja; dober je sicer človek, toda brez odločnosti. Vsem tem nedostatkom stoji nasproti to, da je Erjavec v to povest vplel „žalostno zgodovino prve svoje nesrečne ljubezni« (Gl. „Lj. Zvon“, 1887, 423.), zadostiti pa zajedno resničnim dogodkom in umetnijskim zahtevam je težko.

6. Izgubljen mož je resnična slika ljudij, kakor jih pozna tudi naš národ. To so veliki „talenti“, ki se najlože „izgubé“, ali po svoji, ali pa po krivdi drugih ter se pravi „originali“ potikajo po sveti do rane nesrečne smrti. Tak nesrečen mož je ta jako učeni Erjavčev „profesor pesništva“.

7. Hudo brêzdno ali Gozdárjev rejenec je posebno znan naši mladini, vsaj gré med njo iz rok v roke. Za mladino je najboljša knjiga jedva dobra, takó trdé detovodi, a ta povest je prav biser naših šolskih knjižnic. Nauk njen izraža stari gozdár z besedami: „Bog, Ti si pravičen! Na otrocih kaznuješ, kar so pregrešili roditelji“.

8. Ni vse zlató, kar se sveti Čerin je zapravil s popivanjem in igranjem dokaj premoženja ter je blizu propada. Vender še ni izgubljen,

Zaman je že večkrat sklenil poboljšati se, napósled pa se vzbudí v njem ponos. Še več, slučajno ujame nekega večera na uho molitev žene in nedolžnih svojih otrok „da bi Bog privedel očeta na pravi pot“. Drugo jutro je že ves drug človek. Na njivi zadene pa ob rudo, svetlo kakor čisto zlató, ki se prav bogato siplje izpod rovnice. „Bogastvo se mi spet povrne“, misli si in gré v bližnja laška mesta „zlate“ rude prodajat, ali nobeden zlatar je ne mara. Potrt se vrne v Gorico. Po neprijetnem toda srečnem slučaji sestane se z učenim profesorjem, nekdanjem sošolcem, ki mu jasno dokaže, da je ruda njegova „železni kršec“, pa da „ni vse zlató, kar se sveti“. Ruda tedaj Čerina ni obogatila, pač pa so ga osrečili resni ukori in modri nauki profesorjevi. Kmalu si je spet opomogel, a še v pozni starosti je srečen pripovedoval rad svojo povest. — Prav, da je ta krasna povest, ki je res pravo zlató, v tolikih tisočih med našim naródom. Sicer nima umetnost namena koristiti, a kadar pisatelj namen zabave in pouka v tokó dovršeni povesti doseže, tedaj je storil dvojno dolžnost. Posebno na tej povesti vidimo tudi, kakó nas zna Erjavec i v preprosti povesti, kojo izpolnjujeta le dve važnejši osebi, do konca zanimati. A v profesorji, kdo ne spozna v prvem hipu — blagega Erjavca samega?

9. Huzarji na Polici. V zakotni vasi Polici še nikdar niso imeli vojakov, kamoli konjikov nastanjenih. Kolika tedaj skrb, pa tudi radovednost, ko se razglasi, da imajo priti huzarji! Le grajski dve gospodičini Julija in Berta se jih veselita, izbrali sta si že v domišljiji vsaka svoj idejal v uniformi: Julija starejšega ritmajstra, bogatega ogrskega grofa, Berta lepega mladega lajtnanta. Huzarji pridejo; kmetje se kmalu osvedočijo, da niso takó strašni, kakor so si mislili, Julija da niso vsi ritmajstri grofi, a Berta, da niso vsi lajtnanti lepí. Vojaki so se kmalu ljudem priljubili, zlasti izvirni cigan trobár Miško in fini Slovák vahtmajster, in v grádu si je osvojil polagoma ritmajster Mokošinyi z izrednimi svojstvi in moškim značajem vsa srca, posebno pa še srce lepe Berte. Jedina — a prav smešna — nezgoda zadene mlado možaželjno Levko in cigana Miška, ki se za prevroče posvetne želje do dobra pokorita: Levka pustí lepi svoji Anici mladega vahtmajstra, in Miško obupa nad nevidnostjo. Jedva se zavesta Mokošinyi in Berta svoje sreče, že dojde huzarjem povelje ostaviti Polico. Ritmajster tedaj snubi Berto, ali zaman; „ožji zvezi protivi se nepremagljiva zapreka“ — vera, kajti Mokošinyi je protestant. A graščáka Možino potró v kratkem udarci nesreče ter ga sklonijo, da se napósled uda svoji Berti rekoč: „Kar je Bog sklenil, ne more biti slabo“. Kmalu odvede Mokošinyi svojo nevesto na Ogrsko, kamor se v kratkem tudi srečni Možina preseli. — V tej povesti je združil Erjavec vse vrline svojega pripovedovanja, pri tem pa se mu ni vrinila niti najmanjša hiba; povest je kakor ulita in kaže pisatelja

na vrhunci pripovedne umetnosti. V precèj širokem okviru je osnoval pisatelj povest; zanima nas sprva vsa vas, na čelu ji župan, potem vojaki in kmetje, vedno bolj prihaja na ospredje mladi Slovák vahtmajster, dokler ne ostane vse drugo v ozadji in se vse zanimanje bralčevo osredotoči okoli Mokošinyja in grajske Berte. Različne slike nam kaže pisatelj, vender z nobedno nas ne utrudi, kajti v pravem trenutku zna jedno dejanje pretrgati, pa zaplesti drugo; takó preseza s posebno tehniko ta povest ne le vse druge Erjavčeve nego i mnoge sicer dobre povesti slovenske. Z isto spretnostjo riše pa tudi značaje kmetske, vojaške in značaje grajske gospôde. Omenim naj le še, da je že pred leti knjigarna Jovanović v Pančevu izdala to povest tudi v srbskem prevodu. (Národna Biblioteka. Sveska 2.) —

S temi in drugimi spisi je Erjavec že zdavna ljubljenec slovenskega svojega naróda, ali treba jih je bilo zbrati v jedno delo, da pridejo v celoti med ljudi. Tak pisatelj, kakor je Erjavec, pač zasluži, da se spisi njegovi v posebni knjigi nahajajo v vsaki pošteni slovenski rodbini. Zató je izpolnila „Matica Slovenska« s to knjigo i napram pokojnemu pisatelju i napram članom svojím dostojno svojo dolžnost, uredniku g. prof. Levcu pa ide zasluga, da nam je te povesti oskrbel v primerni obliki.

Dr. L. P.

XVI.

Die slavischen, magyarischen und rumunischen Elemente im türkischen Sprachschatze. Von dr. Franz Miklosich, wirklichem Mitgliede der kais. Akademie der Wissenschaften. Wien 1889. Tempsky. Leks. 8°, 26 str. (v zborniku: Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Classe. Band CXVIII. V. Abhandlung.)

Osmanska turščina je najbogatejša s perskimi in arabskimi tujkami; menj že je v nji takih, ki so vzete iz grščine, in še menj tistih, ki so vzprejete iz zapadnih romanskih jezikov, posebno iz italijanščine. Poleg teh pa se v turščini nahajajo tudi iz slovanščine, ogrščine in rumunščine izposojene besede. Te poslednje poiskati in razložiti, ta trud je prevzel naš neumorni Miklošič v zgoraj omenjeni razpravi. Da je po svojem globokem in širokem znanji on za to najsposobnejši, pokazal je učenemu svetu s celo vrsto enakih razprav, naposled pa sosebno s svojim korenitim in bogatim delom: »Die türkischen Elemente in den süd-osteuropäischen Sprachen,« h kateremu je lani izšla prva polovica »dodatka«.

V zgoraj omenjeni razpravi se ozira Miklošič pred vsem na slovstveno osmansko turščino; severno-turških narečij in pa takih besed, ki rabijo samo

temu ali onemu turškemu narečju, ni jemal v poštev. Potemtakem ni najti v razpravi tistih mnogoštevilnih ruskih besed, ki so prešle v tatarščino. Kakor vsi Miklošičevi spisi se odlikuje tudi to delce po svoji jasni kratkosti; povsod nahajamo zanimivih podatkov in novih razlag. Prostor nam ne dopušča, da bi sem postavili nekatera posebno zanimiva in srečna razjasnila, n. pr. pri besedah: *bajmak, ban, baštene, bora, bugdan, čété, dživa, kaléska, koče, pandul, péčé, ruhá, tucak* i. t. d. Da se marsikaj ne dá še do dobra razložiti in ostane še temno, to pripoznava v uvodu Miklošič sam.

Tako se mi ne zdi nemogoče, da je poljski *babka* Heller (str. 2.) samo po národni etimologiji narejeno iz *pataka*. Ta beseda je znana že srednji latinščini. Du Cange, Glossarium mediae et inf. latinitatis V. 133 piše: *Pataco* vulgo *patagon*, moneta Flandrensis argentea, in cujus altera parte efficta Crux S. Andrae cum corona in ejus medio et hac inscriptione . . . Nummus argenteus Hispan. unciae ponderis. Poleg *pataco* pozná srednja latinščina tudi druge oblike: *patacus*, idem quod *patarus*, minutioris monetae genus apud Provinciales, Delphinates, aliosque, pretii duorum denariorum . . . *pataquus* eadem notione in *patagus* idem quod patacus. Tudi italijanščina pozná to besedo in iz tega jezika je pač prešla v turščino v obliki *pataka*. Prim. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano 481: *pataca* in *patacòn* cosi chiamavasi da noi volgarmente una moneta di rame Austriaca, del valore rappresentativo di soldi dieci veneti. Furlanščina rabi *patacòn* za novec štirih krajcarjev avstrijske veljave, katerega po nekod imenujejo *četrtak* ali *štirák*; iz furlanščine je beseda zašla tudi v primorske Slovence.

Pri besedi *čapan* dvoječ misli Miklošič na nslov. *capa*. Pristaviti bi se dalo r. *čápanъ* (na vzhodu) azjamъ, krestьjanskij verchnij kaftanъ; *čapanomъ* zovutъ i sěrmjažnyj, i sinij, chalatomъ, ili sъ borami, i daže polukaftanьe, (v uralskih kozakih) rodъ poddëvki, steganka (Dalь, Tolkovyj slovarь IV. 599). Gledé méne c^{ja} s $č^{jem}$ pa bi se še dalo primeriti ruski: cápats — čapats, caplja — čaplja, capela — čapela, capunъ — čapunъ. Vedno še ostane stvar na vagalici.

Zanimiva je turška beseda za srbski *Dubrovnik* (str. 7.), iz katerega so Turki najprej naredili *dobrovédénik'* in iz tega napravili po národni etimologiji *dobrévénédik'*, misleč na Benetke, katere imenujejo vénédik'. — Pri besedi *isklavun* Slovén dalo bi se misliti, da so Italijani posredovali: *Schiavone*, benečanski *Schiavon* Illirico (Boerio, o. c. 625). Neka italijanska narečja ohranijo glasovno skupino *skl* ter se v tem strinjajo s furlanščino, prim. *sclàf;* znano je tudi nagnenje italijanskih narečij, da pred začetni *s* z naslednjim soglasnikom radi pritikajo *i*. — Pri *ustulni béligrad* (str. 22.) je pač najprej misliti na posredovanje Srbov: *Stolni Beograd.*

V »dodatku« (24—26) podaja Miklošič nekoliko opomenj o glasoslovnih izpremembah, ki se vrše na besedah, vzprejetih v turščino iz slovanščine, rumunščine in ogrščine. Na str. 25. piše: »In *fanela* Flanell ist der zweite Consonant ausgefallen.« Mogoče se mi zdi, da so Turki to besedo vzprejeli že v tej obliki in to iz italijanščine; prim. benečanski *fanèla* albagio, panno lano grossolano; *fanela fina*, flanella o frenella, pannina bianca leggera, tessuta di lana fina; flanella d' Inghiltera (Boerio, o. c. 260). Tudi furlanščina jo pozná v obliki brez *l*[a]: *fanèle* flanella, frenella; panno lano di tessitura poco serrata. Se ne fanno per lo più camiciuole; camiciuola (Pirona, Vocabulario friul. 153). V pomenu ‚camiciuola‘ so besedo vzprejeli od Furlanov tudi goriški Slovenci: *fanéla* Kamisol.

Da je to delce vredno najboljšega priporočila strokovnjakom, pač ni treba pri Miklošiči še posebe poudarjati.

Na Dunaji, dné 16. septembra 1889.

Dr. K. Štrekelj.

XVII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

Pri priponki -ič (p. 123. sq.) bi se lahko v kaki opombici omenilo, da Srbi in Hrvati pišejo -ić. Marsikateri bi rad vedel, kako se razločujeta č in ć.[1]) Točko c), v kateri razlaga Janežič besede berič, dedič, mlatič, poganjič, ribič, je Sket izpustil, ako prav slutim, zategadelj, ker te besede nimajo priponke -ič, ampak -č, kakor uči Miklošič (l. c. p. 329.).

Pri priponki -išče (p. 126.) omenja pisatelj sicer v opombi, da se naj ne piše -iše; a dobro bi bilo dostaviti, da je le -išče pravilno, ker je nastalo iz -iske.

V Janežičevem pravilu o priponki -ilo (-alo, -elo, -lo) (Janežičeva slov. p. 122. Sketova p. 127.) je pisatelj le nebistvene stvari izpremenil; in vender se je ravnati po Miklošiči (l. c. p. 96. squ.), ki pozna le priponko *-lo*; torej: hladi-lo, kaza-lo, ome-lo, ne hlad-ilo, kaz-alo, om-elo.

Pisatelj navaja po Janežiči priponki -ba (p. 124.) in -oba (p 158.). Miklošič pozna le priponko -ba, ki je prvotna (primär) in drugotno (se-

---

[1]) V Oblak, ocenjujé Sketovo knjigo v listku „Slov. Nar.“, pogreša tudi opombo na 14. strani Janežičeve slovnice, kjer poizvemo, da živi tudi med Slovenci glas ć.

cundär); prvotna v besedah bramba, pogodba, služba itd. [1]); drugotna n. pr. v besedah grdoba, zvestoba, gnjiloba [2]), lenoba itd.

Umestno se mi zdi, da bi se pri tej priponki v kaki opombici razložila beseda slovó v zvezah slovó dati, vzeti, jemati. [3])

Tudi priponki *-ost* in *ota* v § 215. glasita se po Miklošiči (o. c. p. 162. in 169.) le -st (stъ) in -ta. Prva ne zrašča le s pridevniki, ampak tudi s samostalniki; n. pr.: bolest. Omeniti bi se moralo, da se nahaja zraven končnice -ost tudi -ast; n. pr.: božjast, lomast, svojast (Mikl. o. c. p. 170.). Priponka -ta je prvotna; n. pr.: vrsta, četa, krasta, nevesta, peta itd. ali drugotna in zrašča a) s samostavniki: grehota, robota, sramota, strahota, togota; b) s pridevniki: gluhota, dobrota, dragota, lepota itd. (Miklošič o. c. p. 164.). —

Obrazila -oča (p. 128.) bi jaz ne navajal posebej, ampak le pri priponki -ta omenil, da se zraven -ta nahaja tudi -tja; torej čisto-ta ali čisto-ča (iz čisto tja), (Primeri -ak, -jak; -an, -jan, -ava, -java). —

Pri priponki -stvo (p. 129.) bi se moralo opozoriti na pravilo, po katerem se izpreminjajo, oziroma razložiti, kako se izpreminjajo soglasniki pred to priponko; n. pr. kako nastane človeštvo iz človek -stvo; uboštvo iz ubog-stvo, društvo iz drug-stvo, kovaštvo iz kovač-stvo, moštvo iz mož -stvo, viteštvo iz vitez-stvo, nemštvo iz nemc-stvo; bogastvo iz bogat-stvo, a gospodstvo. Le tako se more glasoslovje utrditi. —

Priponka -ád (§ 216.) glasi se tudi -jad. (Mik. o. c. p. 209.).

Priponke -ija bi jaz z ozirom na 2. opombo p. 125. tukaj več ne omenjal ali vsaj le opozoril na óno opombo. —

Priponki -je (p. 129.) mora se dostaviti »prvotno -ije«, kakor je to storil pisatelj p. 126.; tako si učenec lahko tolmači, zakaj se piše cvetje, ne cveče, listje ne lišče, šibje ne šiblje; trsje ne tršje itd. —

V obraževanji tujih svojskih imen (§§ 217. in 218.) nisem zapazil bistvenih izpremememb; le bolje in preglednеje je razvrščena tvarina v novi izdaji. V Janežičevi slovnici (§ 262. 2. a) nahaja se med primeri tudi Minos (Minōis) = Minoj. Sket je ta primer izpustil, ker se ne ujema popolnoma z dotičnim pravilom. Bolje bi bil storil, da je omenil v opombi, kako se sloveni Minos. Tudi pogrešam navodilo, kako nam je sloveniti grška imena na -ō; n. pr. Sappho.

---

[1]) Tu omenja Miklošič: „falsch ist iznajdba“

[2]) Tako piše Miklošič (o. c. p 216); Sket piše gniloba; kaj je pravilneje?

[3]) Miklošič (o. c. p. 216.) uči: „slovó in redensarten wie slovo dati, vzeti, jemati, steht für slobó, das die ungr. Slovenen sprechen, von sloba, das wieder für svoba steht: das thema ist su in svoj: svoba, sloba bedeutet daher libertas: so ist das wort zu deuten trotz s slovesom cum venia. meg.“

V § 218. 4. dostavil je pisatelj: »Vendar Brundisium = Brundizij«. Umestno bi bilo, da je v opombi dostavil, da slovenimo tudi obča imena (appellativa) s končnico -um (ov), izpreminjaje ta zlog v -ij: na pr. gymnasium = gimnazij, museum = muzej, conservatorium = konservatorij, polytechnicum = politehnik; da pa pišemo tudi gimnazija, politehnika, kakor Latium = Lacija, Regium = Regija. —

Pri priponki -ji, -ja, -je (p. 132.) bi se moralo razložiti, zakaj se piše gadji a goveji, kozji a knežji, pesji ne pešji, kako nastane detečji itd. — Omeniti bi se moralo, da nam je razločevati med priponkama -ji (-ja, -je) in -iji (-ija, -ije). — Res je, da trdi sam Miklošič: »Die scheidung zwischen den bildungen durch ijъ von den durch jъ ist schwierig; [1]), a vender je treba to razliko omeniti, da učenec ve, zakaj se v jednem slučaji soglasniki izpreminjajo, v drugem pa ne.

Pohvalno mi je omeniti, da so pri priponki -ski (p. 133. in 134.) glasovna pravila jako dobro razložena. —

Pri priponki -ast (§ 221.) se mora razložiti, zakaj se izpreminja c v č; n. pr. srce — srčast, jajce — jajčast; istotako je treba pri priponki -av omeniti, zakaj se piše krasta — krastav, a rast — raščav. [2])

Pri priponki -en, na, -no (p. 135) pogrešam pravilo, da se izpreminjajo goltniki in sikavec c pred to priponko v dotične šumnike: dolg — dolžen, sok — sočen, greh — grešen, srce — srčen, ter da se nom. sing. masc. tudi glasi srčán, dolžán, strašán itd., kar se opira na pravilo, da se je ojačil stsl. ĭ (ь) deloma tudi v a. [3])

Pri priponki -iv, -iva, -ivo (p. 135.) navajajo se tudi primeri s priponkama -njiv in -ljiv: laž — lažnjiv, milost — milostljiv, prah — prašljiv, škoda — škodljiv, ne da bi se te príponki posebej imenovali. — Tudi bi bilo dobro razložiti, zakaj se naj piše ljubezniv, ne ljubeznjiv, ker se rabita dandanes obe obliki. —

Pri priponki -nji, -nja, -nje (p. 135.) pogrešam zopet glasovno pravilo; tudi pri priponki -én, -éna, -éno (p. 136.) se ne vé, zakaj se piše kost — koščen [4]), a prst — prsten.

Pri priponki -en, -na, -no (p. 137.) naj bi se pri točki c) v opombi opozorilo na razliko med trpnim deležnikom in pridevnikom na -en: učèn, -êna, êno in účen, -čna, -čno, doséžen, -ena, -eno in doséžen, -žna, -žno, podložèn, -êna, -êno in podlóžen, -žna, -žno itd. —

Po vzgledu nemške Willomitzerjeve slovnice je dodal pisatelj tudi poglavje o besedah tujega izvira. To je knjigi izvestno na korist. Želel bi, da

[1]) Miklošič o. c. p. 62.

[2]) Miklošič o. c. p. 220 uči: „Manchmal tritt javъ für avъ ein.“

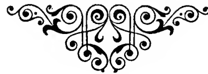
[3]) Glej mojo opazko p. 373. [4]) Miklošič (o. c. p. 128.) piše: kosten.

bi bil pisatelj omenil razliko med tujkami (Fremdwörter), izposojenkami (Lehnwörter) in besedami, ki so skupnega indoevropskega porekla, ter da bi bil dodal najglavnejša glasovna pravila, po kojih so dobile tujke domačo obliko. —

Rad priznavam, da je pisatelj s tem poglavjem zamašil vrzel v slovnici slovenski; a še večjo zaslugo bi si bil pridobil, da je dodal tudi poglavje o najdebelejših germanizmih, ki se žàl še dandanes šopirijo po listih in knjigah slovenskih. Omogočil bi bil, da se vender že lotimo dela, na koje je pozival Slovence že Koseski z znanimi besedami:

„Jezik očistiti peg, opiliti gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.“ [1] —

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odsiej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o vašnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali.

— Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku. I. zvezek: *Kazenski zakon* o hudodelstvih, pregreških in prestopkih z dné 27. maja 1852., št. 117. drž. zakonika z dodanim tiskovnim zakonom z dné 27. decembra 1862., št. 6. drž zak. ex 1863 in drugimi novejšimi zakoni kazensko-pravnega obsega. Izdalo društvo »Pravnik«. Natisnila in založila »Narodna Tiskarna« v Ljubljani 1889, 8, 426 str. Cena v platno vezanemu zvezku 3 gld. (po pošti 15 kr. več) — Ta prvi zvezek zgoraj navedene zbirke je spretno uredil g. dr. Jakob Kavčič, c. kr. državnega pravdnika namestnik v Ljubljani, ki pravi med drugim v uvodu: »Pri uredovanji tega zvezka sem se ravnal po splošnem načrtu nameravane zbirke, kateremu pa gledé kazenskega zakona nasleduje pristavljam: Ker imamo »uradno« priročno izdajo »kazenske postave« v slovenskem prevodu in ker ne gre v jezikovnem oziru prenarejati uradnega teksta, ostal je jezik uradne izdaje iz l 1853. *bistveno in do malega neizpremenjen, posebno v svojem zlogu;* le očividno zastarele *slovnične oblike* sem nadomestil s sedaj v slovenski pisavi sploh priznanimi novejšimi oblíkami. Dalje sem *nekatere izraze*, katerih v sedanji pisavi pač nikdo več ne rabi, n. pr.; tiskopis, zapopad, zapopadek, vredovavec, vredovavstvo, kaznovavnica, prikladnost, nadgled, obračanje (Anwendung), rodivci, izrejnik, poklicavec, poklicanec itd. zamenil z izrazi. tiskovina, vsebina, pojem, urednik, uredništvo — uredovanje, kaznilnica, sposobnost, nadzor — nadzorovanje, uporaba, roditelji, vzgojitelj, pozivalec, pozvanec itd. in upam, da se nad tem ne bode mogel nikdo spodtikati, ker ostane uradno besedilo bistveno isto.

[1] Spominjam se, da je g. Anton Trstenjak pri neki priliki obljubil, objaviti zbirko v tujem duhu skovanih besed in izrazov. Naj blagovoli to storiti; izvestno bode s takim brusom (antibarbarus) mnogo koristil stvári.

Dosledno pa sem nadomestil izraza: »postava«, »postaven« z izrazi: »zakon«, »zakonit«; znam. da se nekateri ustavljajo splošni rabi teh izrazov, a pomisliti je, da pišemo in govorimo že od nekdaj za »Gesetzblatt« »zakonik«, ne pa »postavnik«, ali »postavni list«, da je torej le dosledno, če se poprimemo tudi za »Gesetz« in »gesetzlich« izbornih izrazov: zakon, zakonit.

Izraze pa, kateri so še sedaj v rabi in o katerih se ne more reči, da so očito nepravilni, sem pustil, kakor jih jima uradni tekst; vender sem sklenil, sem pa tje posameznim paragrafom v oklepu pristaviti *terminologično opombo*, v kateri se nahajajo izrazi, ki so po mojem mnenji pravilnejši in boljši ter pomenu izvirnega nemškega teksta prikladnejši; upam, da tudi to ne bode nikogar motilo; če se kdo ne strinja s temi izrazi, naj prezira dotične opombe.«

— Rodbinska sreča Roman. Ruski spisal grof L N. Tolstoj, poslovenil P. M. Podravski; založil in izdal J Giontini, natisnil Šeber v Postojini 1889, 8, 173 stranij. Cena?

— George Stephenson, oče železnic. Po W. Massliebu *Vladiboj Šarec*. Tisk, založba in naprodaj pri J. Blazniku 1889, 8, 266 str. Cena 40, oziroma 45 kr.

— Duhovna lekarna za vse, ki hočejo večno živeti. Poučna knjižica, katero je izdal dr. Ernest Müller, škof linški. Poslovenil *Fr. Zbašnik*, župnik Založila in natisnila »Katoliska tiskarna« v Ljubljani 1889, 8, 110 str. Cena 20 kr.

— Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda, III. zvezek. Izdalo in založilo vodstvo. Tiskala »Katoliška tiskarna« v Ljubljani 1889, 8, 40 str.

— Pravljice in pripovedke za mladino. Zbral *Dominicus*. Založil J. Giontini. Natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889. 8, 141 str. Cena?

— Knez Črni Juri (Kara Petrovič), osvoboditelj Srbije. Zgodovinska povest. Iz nemškega preložil *Ivan Urbanec*. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani, 1889, 8, 68 str. Cena?

— Izdajalec domovine. Povest. Spisal V. Kredba. Poslovenil in za slovenske ljudstvo priredil *H. Podkrajšek*. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889, 80 str. Cena?

— Učenke v petih delih sveta. Spisala Elizabeta Berthet, prevel *Anton Sušnik*, III. zvezek. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889, 8, 91 str. Cena?

— Doma in na tujem. Povest iz preteklega stoletja. Spisal * * *. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889, 8, 58 str. Cena?

— Logaško okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski spis. Uredil *Vojteh Ribnikar*. Izdalo »Društvo učiteljev in šolskih prijateljev okraja logaškega«, natisnil R. Šeber v Postojini 1889, 8, 108 str. Cena lično vezanemu izvodu 65 kr, po pošti 70 kr.

— Slovenska čitanka za prvi razred ljudskih šol. I. zvezek. Sestavil in izdal dr. *Jakob Sket*, c. kr. profesor. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci 1889, 8, 184 str. Cena 80 kr.

— Domače in tuje živali v podobah. Slovenski mladini v pouk in kratek čas popisal *Fr. Erjavec*, c. kr. profesor. I. zvezek. Četveronoge živali. Drugi natisek. Na svetlo dala »Družba sv. Mohorja v Celovci 1889, 8, 284 str. Cena 80 kr.

— Slovnica italijanskega jezika. Spisal *Jožef Križman*, c kr. gimnazijski profesor v Pazinu Založila in na svetlo dala »Matica Slovenska«. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1889, 8, 282 str Cena 1 gld.

— Narodne pesni koroških Slovencev. Zbral in na svetlo dal *I. Scheinigg*, c kr. gimn. profesor v Celovci. Tiskala in založila Ig. pl Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani 1889, m 8, 466 str. Cena? Te kritično urejene zbirke, ki obseza 1041 daljših in krajših národnih pesmij koroških Slovencev, mora od vsega srca vesel biti vsak prijatelj národnega pesništva, kakor tudi vsak razumnik, ki v národnih pesmih zasleduje jezikoslovne zanimivosti in opazuje ljudsko dušo v nje žalosti in veselji. Slovenci, pokažite se zahvalni gospodu izdavatelju in povrnite mu véliki trud njegov s tem, da si omislite to prekrasno knjigo!

— Ilustrovan národni koledar za navadno leto 1890. Leto II. Uredil, izdal in založil *Dragotin Hribar*. Tiskala »Narodna tiskarna« v Ljubljani, 1889, 4, 97 str. Cena 45 kr, po pošti 50 kr. Ta lična knjiga obseza najprej kalendarij, ki se od drugih navadnih odlikuje s tem, da je pomnožen z mnogimi slovanskimi krstnimi imeni in imenitnimi dogodki iz avstrijske, kranjske in slovanske zgodovine; potem našteva deželne patrone v naši državi, objavlja dvorni koledar z rodopisom vladajoče dinastije avstrijske in vse sedanje vladarje evropske, kakor tudi vsa najimenitnejša deželna, cerkvena in državna oblastva v vojvodini kranjski itd. Zabavni del obseza životopise: Josip Juraj Strossmajer, Matej Cigale, Anton Martin Slomšek, Dragotin Rudež, popis božje poti na Dóbrovi, Jelinekovo kozaško sliko: V noči Rusalk, in razgled po svetu: Sokolova petindvajsetletnica, Vodníkova slavnost v Ljubljani, Slovenska zmaga v Vélikovci, smrt cesarjeviča Rudolfa, Taaffejeva desetletnica, dogodki v Srbiji, razstava v Parizu, izpremembe v ministerstvu, Boulanger, orijentska železnica, smešnice Knjigo dičijo še podobe škofa Strossmajerja, Mateja Cigaleta, Valentina Vodníka, knezoškofa Slomška, Dragotina Rudeža, dobrovske farne cerkve in Eifflovega stolpa v Parizu. Ličnemu in zeló spretno sestavljenemu priročnemu koledarju želimo veliko kupcev, zlasti ker mu je cena res nizka.

Postojinsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis s pridejanim zemljevidom. Postojina, R. Šeber 1889. Cena? Zeló lepo nalogo so si postavili naši učitelji, opisati namreč vse šolske okraje na Kranjskem v zgodovinskem, zemljepisnem in národopisnem oziru. Taka namera je zeló hvalevredna in zasluži naše popolno priznanje, ker do sedaj je kranjska dežela v krajepisnem in antropološkem oziru še vse premalo poznana In ravno učitelji v tem pogledu lahko največ storé, ker so v vedni dotiki z deželo in z národom, ker imajo vsak dan priliko oboje opazovati, v tem ko se drugim učenjakom le redkokdaj in le slučajno taka prilika ponudi, takó da so njih opazke mnogokrat jednostranske ali vsaj nepopolne. Z veseljem pozdravljamo torej dva do sedaj izdana zvezka, t j. *Kočevsko okrajno glavarstvo* (spisala *Št. Tomšič* in *Fr. Ivanc*, Ljubljana 1887) in v naslovu te ocene navedeno delo

Ali kakor se veselímo takih literarnih pojav, skalí se nam vender že précej to veselje, ako navedeni knjigi skozi in skozi prečitamo. Res je, da gg. učitelji niso hoteli podati »učeno pisanih knjig, niti suhoparno naštetih zgodovinskih in statističnih podatkov, nego *poučno berilo*.« Mi se s tem popolnoma ujemamo in tudi več ne zahtevamo, ali, kar se nam podaje, podàj se nam *točno*, *pregledno* in *v zanimivi* (tudi lepi) *obliki*. V obeh knjigah pogrešamo nečesa, kar bi nikakor ne bilo smelo izostati, pogrešamo namreč opisa *národnih šeg*, ki nam vidoma ginejo pred očmí, zatem národnih nošenj (če jih je še kàj) ter národnih pripovedek (resnih!) in pesmij. Saj vsakdo vé, kakó vsi národje ravno sedaj folkloristiko goje, in mi Slovenci tudi ne smemo v tem oziru ostati za njimi. Zató pa še ni zadosti, ako se le nekaj tujih besed iz národove govorice zabeleži (želeti bi bilo, da se take besede tudi raztolmačijo, ker ne more vsakdo vedeti n. pr. kaj pomeni »drvišati«), nego potreba je národ globlje opazovati in zateči ga pri svojem najskrivnejšem mišljenji in čutenji ter videti, kakó on to svoje mišljenje in čutenje v

poetično obliko izlíva. Dobro je tudi, da je v knjigi mnogo krajevnih imen (potokov, gričev in travnikov) naštetih, ali ne bilo bi odveč, ko bi se jim tudi nemške oblike pristavile, da bi se videlo, kakó so tujci popačili naša lepa imena.

Razven te splošne želje naj pristavim še nekaj posebnih opazek, ne kot grajo gg. spisateljem, nego kot pouk, česa naj se v prihodnje ogibljejo.

Najpoprej želím nekoliko drugačne razdelitve in razvrstitve predmeta, t. j , da bi se postavila »Statistični pregled«, ter razdelitev glavarstva v okraje in občine po površini in prebivalcih na *prvo* mesto, in ne na najzadnje. Tudi se nam razvrstitev po »šolskih občinah« ne zdí nič kàj primerna, ker se take občine lahko od danes do jutri izpremené in ker bi se potem lože s knjigo okoristili tudi nešolniki, n pr. uradniki, notarji, trgovci in obrtniki. Saj je vender redka prikazen, da bi bila jedna politična občina razdeljena med več šolskih občin, nasproti pa se lahko pové: v tej in tej politiški občini imamo toliko in toliko šolskih.

Zatem priporočamo pregledovalcu knjige, naj izbriše vsa nepotrebna opetovanja jedne in iste stvari. Takó čitamo o potoku »Jamščici« ravno tisto na str. 121., kot na str. 120.(!); o Kobenceljnu na str. 126. isto kot na str. 122.; o Gradišči isto na str. 134. in 157.; o Vrtovci na str. 177. in na str. 205. zopet. Koliko visok je Nanos, čitamo pa še celó *šestkrat*: na str. 131., 133., 146., 175., 181. in na str. 182. že zopet! To je vender preveč!

Največ opazek pa imam gledé zgodovinskih podatkov. Dandanes vender že ne gre več, lokalno zgodovino samó in jedino le iz *Valvasorja* zajemati. Natisnene imamo že vse najstarejše listine (Schumi, Urkunden und Regestenbuch) in iz Dimičevih zgodovin poznamo že toliko zgodovinskih podrobnostij, da ne moremo biti vsaj za glavne kraje več v zadregi, napisati njih posebne zgode in nezgode. Pri tem pa seveda ne sme dotičnikova fantazija takó oživeti, kakor se je to dogodilo pri zgodovini *Planine* (vipavske) na str 200. in 201., kjer je toliko nezmiseljnostij in izmišljenostij natisnjenih:

Prav je, če se splošni zgodovinski pregled vsega okraja naprej postavi, kakor n. pr. v »Kočevskem okrajnem glavarstvu« na str. 13., (kar se na str. 70. zopet ponavlja), pri tem pa se mora povedati, kam je dotično glavarstvo najpoprej spadalo in kedaj je bilo s sosednim Kranjskim združeno. Takó pogrešamo v vsem »Postojinskem glavarstvu« jasne zavednosti, da so njegori predeli v srednjem veku pripadali *Krasu*, takoimenovani *Carsiji*, katero je l. 1028. podelil nemški cesar Konrad II akvilejskemu patrijarhu Poponu. Ta »Carsia« je bila takrat poleg Furlanije in Istre posebna patrijarhova provincija, obsegala je razven pravega Krasa še *Vipavo*, *Postojino*, *Lož* in *Cerknico*, ter se je prostirala po pivški in košanski dolini tjadoli do *Reke* in *Moščenic*. Patrijarhi so potem porazdelili Carsijo na manjše fevde ter jih darovali svojim vazalom, n. pr. vso reško dolíno in volovsko okrajno glavarstvo Devincem. *Premski grad* (str. 86.) n. pr. je bil s Senožečami vred [1]) jedno najvažnejših devínskih posestev [2]) in o njem ne molči ravno zgodovina. Ni mogoče, da bi bil l. 1313. »Egtes iz Raven« *posestnik* te graščine, ker je bil še l. 1374. *Hugo* »Herr von Duino *und Prem*« (Ravnaharji so mogli biti le devínski gradníki na Premu [3]) in po zamrtji Devincev l. 1399 je prišel tudi Prem z drugimi njih posestvi v oblast grofov Walsee. Grof Reimbert Walsee zapíše l. 1472. Devin, Senožeče in Prem ter vsa svoja posestva na Krasi cesarju Frideriku III. Ta in

[1]) 1463: Actum in burgo Sanosechie, *comitatus Duini* et super Carsiis posito: Archeografo Triestino V. pg. 225.

[2]) Pichler, »Il Castello di Duino«, pg. 196.

[3]) Czörnig, Görz-Gradisca pg. 386, Anmerkung 1. —

njegovi nasledniki so darovali Prem različnim plemičem, zlasti Ravnaharjem, od katerih ga je priženil okoli l. 1610. Ivan Sforza grof Porcia (Portia et Brugnera) kot »fevd« in šele njegov sin Ivan Ferdinand ga je kupil l. 1627. za 63.257 gld. kot alodijalno lastnino. — Ali ni tisti grb nad graščinskimi vrati morda devinski, ali pa walseejski, prej ko hallerski?

In kakó se opisuje zgodovina glavarskega središča, Postojine same? Vse, kar se tu pripoveduje o *Katalanih* in o mestu *Porreston* so le Kandlerjeve sanjarije in izmišljotine. Tudi Zahnova hipoteza (Friaulische Studien pg. 333), da se je Postojina kdaj *Arizperg* imenovala, je popolnoma neosnovana, ker Aris, Ariis je nastalo iz »Arigis« in to zopet iz »Arichis = Heinrich« (primeri cerkvico sv. Arha = Henrika na Pohorji). Zgodovinski grad Ariis, Arisperg, stal je v spodnji Furlaniji ob reki Stelli (južno od Flambra), kjer je še sedaj vas tega imena. Dr. Gregorutti v Trstu [1] izvaja ime Postojina od »via postuma«, ki je držala skozi staro Venecijo, ali mož ni mogel dokazati, da bi se bila ta rimska cesta naši Postojini kdaj le zdaleč približala. Temu nasproti vemo, da so Benečani v svojih latinskih spisih še v srednjem veku (l. 1344. in 1367.) Postojino le v slovenski obliki »Postoina« imenovali. [2]) In še l. 1459. čitamo, da je bil: Georg Cernemel »Capitaneus *Postoine* et Vicecapitaneus in Ducatu Carniolae. [3])

Da je na Soviči stal rimski kastel, ali bolje »predrimsko gradišče«, to je kaj verjetno. Izvestno je tudi postojinska graščina zeló stara, vender se ne more reči, da je bila *okoli* X. stoletja sezidana. Kakor smo zgorej videli, prišla je tudi Postojina l. 1028. pod svetovno oblast akvilejskega patrijarha. Zahn je tega mnenja [4]), da je akvilejska cerkev vse, kar je imela na Notranjskem, dobila od meranskih grofov, ki so bili od l. 1173. dalje mejni grofje istrski, zlasti da je patrijarh Berthold Meranski (1218—1251.) pridobil svoji cerkvi Vipavo, Postojino in Predjamo, katero poslednjo so pa patrijarhi v XIV. stoletji zopet izgubili. Mejni grof Henrik Meranski je bil l. 1226. zastavil Vipavo in Postojino beneški rodovini Grimani, ali patrijarh Bertold je rešil ta posestva in jih obdržal za svojo cerkev. — Leta 1511. zapiše cesar Maksimilijan Postojino in Senožeče »sambt allen vnd jeden derselben Renten« slavnemu hrvaškemu junaku *Krstu Frankopanu* za njegove velike zasluge v prvi beneški vojni. Nadvojvoda Ferdinand ponovi dné 1. avgusta l. 1526. ta zapis, obeča mu še 1000 gld. na leto iz tržaške mitnine in naredi ga svojim generalnim kapitanom Ljubljane, Trsta, Istre, Gorice, Gradiške in Marana (v gradskih lagunah). Za to pa je obečal Krsto Ferdinandu, da mu bode zvesto služil in se zanj boril. Ali te obljube on ni izpolnil, nego prešel je po bitki na Mohačkem polji na stran Ivana Zapoljskega.

Nerazumno je, zakaj se v naši knjigi poprej pripoveduje, kaj se je zgodilo l. 1863. z graščinskim zemljiščem, potem pa šele, da je l. 1689. grad do tal pogorel. Še večji pa je kronologični nered pri vipavski zgodovini. Tam (str. 153 in 154) čitamo poprej, kaj se je zgodilo l. 1518. in še celó 1642, potem pa šele, kaj l. 1459., in sicer vse v isti družini grofov Lanthieri; poprej so navedene izpremembe te družine iz l. 1717., potem še le iz leta 1656.; poprej se omenja Anton Lanthieri od 1701.—1721., potem pa šele Gašpar Lanthieri l 1539. Ali se ne pravi to zgodovino na glavo postavljati?

Pa tudi še drugih pomanjkljivostij in napak ima vipavska zgodovina prav zadosti Takó n. pr. ne zvemo pred polovico XIV. stoletja skoro ničesar o Vipavi, tudi ne, da je

---

[1]) Archeograffo Triestino, vol. X. str. 384. in nasledn je.

[2]) De Franceschi, L' Istria pg. 178 in 195.

[3]) Archeografo Triestino, IV. 276.

[4]) Friaulische Studien I. pg. 298.

bilo patrijarhovo posestvo, ki je tamošnje sodstvo navadno Devincem prepuščal Ime Vipava se čita prvikrat (kolikor je do sedaj znano) l. 1154., ko je grofica Jadviga Arco-Bogen darovala 5 kmetov pri Vipavi (v Ložu?) vetrinjskemu samostanu. Med pričami se čita tudi neki »Wlwinus de Wippach«. [1]) Takó iz omenjene zgodovine ničesar ne zvemo o prizadevanji in bojih goriških grofov, da bi Vipavo patrijarhom oteli Molči se tudi popolnoma o nastojanji avstrijskih vojvod, Vipavo za sé predobiti (1351—1365). Patrijarh Nikolaj je bil l 1351 prisiljen podeliti »gorenji in dolenji grad v Vipavi« vojvodi Albrehtu II. in njegovim sinovom.

Celó neverjetno je, kakó se more v knjigo taka pomota vriniti, kakor citat str. 159. »de rebus Mo*se*«, namesto: »*Rerum moscoviticarum commentario*«. Strašanski so tudi tiskarski pogreški (ali kaj) na str. 261.: Copi*ne* (Copiae), Vic*e*rius (Vicarius), Sed*es* (Sedis), kapit*a*lirati (kapit*u*lirati, str 204), ali pa Pet*uzz*i mesto Pet*azz*i (Kočevsko gl. str. 55.). Sploh je str. 201. menda najnesrečnejša v celi knjigi, sicer polna fantazije, pa tudi polna pregreškov proti logiki, zgodovini (n. pr. »Benečani Vipavski!«) in slovnici (»Turci *zmorejo*«, namesto premagajo). Tudi je nerazumno, kako je mogoče, da je kdaj »goriški *notar* sodil« (str. 202). Cerkev vrhpoljska pač *ní* v *gotiškem* zlogu sezidana (str. 147). Sploh je v obeh knjigah mnogo bodečih slovniških napak (zamenjuje se n. pr. vedno *ipak* in itak). Ali ima dolenjski »Rog« (Hornwald res *roge*, da ga spisatelji imenujejo »Rogato gorovje« (Koč. gl. str. 7)?? *S. R.*

Nekaj iz ostaline Prešérnove. V svesti si, da nam je vse sveto, kar nas spominja na ljubljenca našega, dosléj največjega pesnika Prešérna, pisal je č. g. Gregor *Einspieler*, deželni poslanec in župnik v Podkloštru, naborjetskemu župniku, č. g *Lobeju*, ker je bil zvédel, da hrani ta gospod neko posodo za kavo, ki je bila nekdaj svojína našega pesnika. Na to pismo je dobil č. g. Einspieler nastopni odgovor:

»Lieber Freund!

Endlich komme ich dazu, Deinen Wunsch wegen des Dichter Preschern'schen Service zu erfüllen.

Die Schwester des Dichters lebte als Häuserin mehrere Jahre bei ihrem Bruder Juri Preschern, pensionirtem Pfarrer in Wolfsbach bei Malborgeth. Sie erzählte mir, ihr Bruder, der Dichter Preschern, habe von der Stadt Krainburg ein Service einst erhalten.

Nach dem Tode des sehr prosaischen Pfarrers Juri erwarb ich mir, was noch zu haben war, und sende es Dir mit Vergnügen.

Pfarrer Preschern starb im October 1868, ich war als Nachbar bei der Beerdigung . . . .

Filipp Lobe, Pfarrer.«

Jako zanimivo bi bilo védeti, ali je mesto Kranj res podarilo kàj takega Prešérnu, in o kateri priliki se je to zgodilo. Č g. Einspieler hrani od te posode dva vrčka, jednega za kavo, drugega za mleko, in jedno cukrenico Ako se dokaže, da je bilo to res nekdaj svojína Prešérnova, hranile naj bi se navedene reči v ljubljanskem muzeji, kateremu jih č. g. Einspieler rad prepušča.

Rodoljubi v Kranji naj torej blagovolijo o tej stvári pozvedovati ter objaviti, kar bodo zvédeli. *Jos Lendovšek.*

Orgeljski odmevi. Zbirka prediger in poiger za orglje ali harmonij Za uporabo v cerkvi, šoli in na domu Zložil in visokorodnemu gospodu Antonu Klodiču, vit. Sabladoskemu, c. kr dež šolskemu nadzorniku, i. t. d udano poklonil *Danilo Fajgelj* Op. 40. Cena 1 gld. Založil Fran Govekar, nadučitelj. V Ljubljani natisnili Blaznikovi nasled-

[1]) Zahn, o. c pg. 80. —

niki. 1889. – Tako je naslov lično avtografovanemu, 70 stranij vélike osmerke broječemu zvezku prediger in poiger za orglje, katere je sestavil neumorno delavni naš skladatelj Res krasno delo po vsebini, kakor zunanjosti je razvrščeno v štiri dele. V prvem delu nahajamo 40 kratkih prediger v avtentičnih, starocerkvenih tonih, kakor v doričnem, frigičnem, lidičnem in miksolidičnem tonu. Čuditi se moremo, kakó je gospod skladatelj umel dati predigram te vrste toliko jasen in melodičen kolorit. — V drugem delu se nahajajo predigre v vseh dur-tonovskih načinih. V tretjem pa predigre v vseh moll-tonovskih načinih. Četrti del zavzema pa poigre – postludije za polne orglje s pedalom. Pazno spremljamo raznovrstne skladbe g. Fajgeljna, in priznati moramo resnico besedij velicega glasbenika in skladatelja (g. A. F.), ki se je tako-le izrazil: »Alle Compositionen von Fajgelj bekunden eine tiefe musikalisehe Bildung, sowohl in der Harmonie, als auch in der Compositionslehre; nicht minder einen guten, echt künstlerisch geläuterten Geschmack, welche denselben besonders in der Kirchenmusik glücklich leitet.« Ako je res, da so orglje kralj glasbenih instrumentov, čuditi se je, kako malo se pri nas glasba za orglje neguje. Ne mogli bi omeniti niti jednega dela te vrste, ako bi jih ne bil g. F. že šest spisal. Vsi so našli pri glasbenih strokovnjakih pohvalo in občno priznanje. Znani glasbeni profesor je o jednem teh del pisal nastopno: »Alle Stücke in diesem Hefte sind recht brauchbar; einige darunter aber sind von ergreifender Schönheit und weisen eine Leichtigkeit der thematischen Durchführung auf, die man nur beim Grossmeister Bach zu finden gewohnt ist«. — Po tako veljavnih izjavah smeli bi skoro trditi, da je Fajgelj prvi slovenski kontrapunktist in da ume za orglje pisati bolje, nego naši navadni skladatelji. Zatorej radi priznavamo, da se mu je delo 40. še bolje posrečilo, osobito zató, ker se je skladatelj trudil združevati umetnost in lepoto z lahkoto. O predigrah v starocerkvenih tonih smo se že izjavili; omeniti nam je še izvrstno izvedenih postludijev. Vsi, brez izjeme imajo veličasten značaj; v nekaterih pa akordske vrste kar jubilirajo, a vse brez posvetnosti in sentimentalnosti.

Vse igre so lahko izvršive in velike vrednosti za študije mnogovrstnih glasbenih oblik, tehnične in tematične izpeljave, kar vse je svojstvo Fajgeljnu, ki je zajedno tudi velik organist v praksi.

Zatorej naj si nobeden glasbenik ne pozabi in prilike ne zamudi, omisliti si velevažno to glasbeno delo, katero je v čast gospodu skladatelju, kakor g. založniku. Izvrstnosti in mnogovrstnosti je toliko (180 komadov), da bode zbirko vsak zadovoljno položil iz rok. Dobiva se zvezek za en gld. pri založniku gospodu Fran Govekarji, nadučitelji v Šiški, in pri Blaznikovih naslednikih v Ljubljani.

Ruska književnost. „Istoričeskij vêstnik" meseca majnika donaša L Pavlenkovega statistični pregled o knjigah in časopisih, natisnjenih na Ruskem leta 1888. Tiskali so vsega tega leta na Ruskem (izven Finladije) 7427 spisov in to v 20,103.372 iztiskih. Med temi je ruskih 5318 spisov v 17,395.050 eksemplarih, 2109 spisov v 5,708 222 eksemplarih pa neruskih. Med zadnjimi je poljskih 716 spisov (1,888.631 eks.), hebrejskih 343 (1,004.692 eks.), nemških 311 (514.149 eks.), lotiških 217 (707.050 eksemp.), estniških 178 (794 850 eks.) in še nekaj v druzih jezikih. — Med ruskimi je 629 slovarjev in iskalnikov o raznih strokah (3,877.592 eks.), 521 učnih knjig (3,691.838 eks.), 720 bogoslovnih (3,334.182 eks.), 838 leposlovnih (1,953.818 eks.), 445 medicinskih (446.985 eks.), 256 zgodovinskih (288 023 eks.), pravnih 176 (248.206 eks), kmetijskih 173 (214.819 eks.), vojaških 159 (211.944 eks), literarno-zgodovinskih 155 (178.623 eks.), za deco 150 (545.662 eks.), zemljepisnih 144 (141.062 eks), národnih 142 (821.800 eks.), politično-gospodarstvenih 115 (65,341 eks.), tehnologiških 101 (84.088 eks.), prirodoznanskih 93 (109 240 eks.), o vzgoji 60 (64.818 eks.), o zgodovini umetnosti 52 (43.417

eks.), modroslovnih 46 (62.960 eks.), matematičnih 45 (32.150 eks.), o računovodstvu 43 (37.417 eks.), političnih in socijalnih 33 (31 070 eks.), raznih brošur pa 142 (144.035 eks). Med slovarje in iskalnike je vštetih 155 ruskih koledarjev (1,537 649 eks.), neruskih koledarjev je pa izšlo 205 (1,323.640 eks.). — Zanimiva je tudi statistika, koliko spisov je prišlo na svetlo po raznih mestih. V Peterburgu je izšlo 2484 spisov, v Moskvi 1547, v Varšavi 912, v Odesi 274, v Rigi 264, v Kazani 228, v Kijevu 216, v Tiflisu 207, v Vilni 174, v Derptu (Dorpat) 173, v Harkovem 104, v Revalu 97, v Mitavi 90 itd. — Perijodičnih spisov je bilo 667 in sicer 493 ruskih, 76 poljskih, 49 nemških, 13 estniških, 8 lotiških, 7 francoskih itd. — V Peterburgu izhaja 193 časnikov, v Varšavi 75, v Moskvi 70, v Rigi 23, v Kijevu 20 itd. — Po vsi evropski in azijski Rusiji spada po jeden dnevnik na 484.590 duš; po posameznih mestih pa v Revalu jeden dnevnik na 8550 duš, v Rigi na 13 490, v Tiflisu na 14.860, v Peterburgu na 28 970, v Moskvi na 75.350 duš. — Vse to nam kaže, kako lepo napreduje slovstvo rusko in, da, hvala Bogu, Rusi še nimajo primeroma toliko časnikov kakor — Slovenci. Da jim to nikakor ni v škodo, kaže jasno napredek njih nečasnikarskega slovstva.

Razne književne novice. Grofa Lva Tolstojega roman „Kosaki" je ponemčil z dovoljenjem pisateljevim L. A Hauff. Založil jih je Janke v Berolinu. Spis sicer ni roman v navadnem pomenu besede, komaj je novela. Vender pa slika pisatelj svojega junaka Olenina prav po prirodi. Oleninu se gnusi sedanje društveno življenje. Zató se umakne v Kavkaz. Krasna priroda ga navdušuje; ker pa junak svojega svetožalja ni pustil na planjavah ruskih, ampak je je prinesel s seboj tudi na gore, zato ga navadno prosto ljudstvo, med katerim si išče tolažbe, ne umeje in tudi krasna kosačka deva, v katero se zaljubi Olenin, ne. Torej osedla konja in jaše dalje po svetu — Vender hvali to delo tudi nemška kritika. —

Istega ruskega pisatelja spis „o življenji" ponemčil je S. Behr na Lipskem. Duncker in Humblot. —

Silvester Golgockij, pisatelj „filosoficnega slovarja", profesor Sv. Vladimirskega vseučilišča Kijevskega je umrl dné 11. jul t. l. Porodil se je l. 1813. v Kamenecu-Podolskem. Spisal je mnogo, slovel je kot pedagog in učenjak. —

Mara Cop Marlet je izdala v Budapešti knjigo: „Südslavische Frauen auf Höhen und Tiefen der Balkanländer". Uvod je napisal Jos. baron Helfert. Prof. Jurij Vastagh je dodal šest slik. Tisek in slike so krasne. Med slikami pa nahajamo tudi „ciganko", ki gotovo ne spada med slovanske ženske Vse kar piše pisateljica, povedano je že bolje, tudi v nemščini. Med drugimi podatki o starožitnosti slovanski pravi tudi, da so se ločili stari Slovani okoli leta 1500. Grešila je torej za tisoč let. Knjiga se sodi torej sama.

Pri S Fischerji v Berolinu je prišla na svetlo nemška prestava dveh pripovestij poljske pisateljice E. Orzesko: „Simson junak" in „solnčni žarek".

12. zvezek časopisa: »Deutsche allgemeine Criminalzeitung« prinaša prevode iz češčine: »Die schwarzen Kürassiere« Beneša Třebizskega, »Der Binhof«, »Das Duell», »Miltiades Psuros« Svatopluka Čecha, »Ein verirrtes Liebeslied« L. Stroupežnickega, »Die Mutter«, Jiraseka, »Schlechte Menschen« J. Liera in balado Jar. Verchlickega »Des Zigeuners Geige«.

Nikolaja Aleksejeviča Nekrasovega dela je ponemčil H. J. Köcher. Na svetlo so prišla pod naslovom: Nicolai Alexejewitsch Nekrassows sämtliche Werke. I. in II. zv. v Lipskem pri W. Friedrichu. Prestava je metrična in dobra, škoda le, da je pisal prevoditelj uvode ne da bi nam bil naslikal literaren životopis pesnikov, a dela pesnikova sama že kažejo, kakó plitvo sodijo óni, ki ga mečejo med nihiliste.

Grofa Lva Tolstojega »Polikuško« ponemčila je iz ruskega Ida Brendel. Založil jo je D. Brünslow v Neubrandenburgu Pesnik nam kaže tu, koliko srca ima tudi še prosto revno ljudstvo

„Ljubljanski Zvon"
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Štev. 11. V Ljubljani 1. novembra 1889. Leto IX.

Kresna noč.

Kresna noč je. Luna sveti,
Zêmljo krije tajen mir.
Rahlo giblje se dobrava,
In šumí tihôtno vir.

Jézero stojí mi v dolu,
Bòr ob jézeru zelen,
Tam pod bôrom pa objemlje
Dvoje src ljubezni sen.

»V blesku, dèkle, si rojêna,
Jaz sem revne bajte sin;
Vêlik greh je, če se druži
S siromakom bogatin!«

»»Kaj je mêni do palače,
Kaj zlatá, srebrá mi mar!
Tvoja sem, ostanem tvoja,
Druzega nikdar, nikdar!««

»A nocój še pojdem s tábo
V tvoj bogati, beli grad . . .
Tù pod bôrom je globina,
Zakopan ji v dnù zaklad «

Jasen víšek, luna sveti,
Zêmljo krije tajen mir;
Rahlo giblje se dobrava,
In šumí tihôtno vir . . .

Bije pólunoč z zvonika.
Kaj blestí se iz globin?
»Vidiš? . . . O, nocój še pojde
S tábo revne bajte sin!«

Vroče jo poljubi v lice,
Plane po zaklad v vodó . . .
Dèkle čaka, bridko plaka,
Jézero stojí mirnó!

Jos. Ant. Klemenčič.

Na grobu nádej.

7.

Kamen čas okruši,
V jeklo grb svoj seka,
Toda moji duši
Bolni nima leka:

Zemlja se pomlaja,
Ptica v grmu peva,
Svetlo solnce vstaja,
V srca grob mi seva . . .

8.

Mrak na zémljo lega,
Zarje gine sev,
Tiho toži z brega
Mehki slavčji spev.

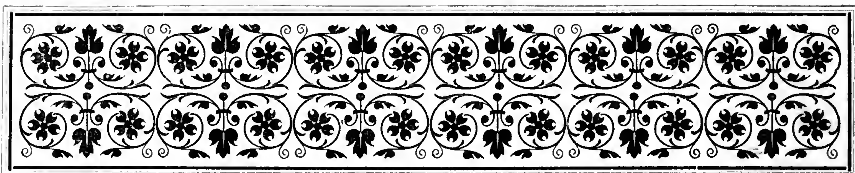
Temno megla vstaja,
V dol trepeče vir,
Prsi mi napaja
Sládko blagi mir.

9.

Oh, razprôsti námė,
Noč, lehkotna krila,
Da vsaj v snù objame
Déklica me mila!

Kàdar zemlja spava,
Ptice v varstvu gnezda,
Oh, tedaj priplava
Zláta moja zvezda!

L—j.

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

IV.

Jošt Tolmajnar, grajski pisár, pišem. Ta tuja ženska mi je zmedla srce, da v velikih bolečinah omahujem. Kličem h Gospodu, da bi se usmilil hlapca Svojega. Pa Gospod ne sliši mene in tudi ne vidi srca mojega.

Nje beseda se je prijela duše moje, in noč in dan ne mislim na drugo, le nje podoba mi je v spominu! Nimam tolažbe nì v molitvi, in brez pomoči me pušča našega Odrešenika sveta Mati. Agata, čemu si prišla v ta kraj! Zavoljo tebe omahuje še celó sveta vera v meni in že pripravljajo za mé prostor v peklu, kjer mi bode trpeti vse večne čase.

Porodnica Božja, reši me obupa, reši me, kar je najhuje, reši me odpadništva!«

*
* *

V nedeljo pred Malo Gospojnico tistega leta je loški kapelan Vrban Wurtzer prav zgodaj vstal. Bilo mu je maševati pri podružnici sv. Volnika, in ker mu dohodki mestne kapelanije niso donašali toliko, da bi si bil držal svojega konjiča, odpravil se je péš po slabem poti proti Visokemu. Takrat se je bila oglasila prav zgodnja jesen. Že je rmenélo listje po gozdih in iz grmov so zvižgali kósi na samotno mimoidočega kapelana Vrbana. Urezal si je bil grčevo palico v gošči in nánjo je opiral težko teló, če je moral preskočiti lužino sredi blatnega pota.

Blizu Zminca, na mestu, kjer je gosto ólšje raslo na obeh straneh ozkega pota, srečal je gospoda Vrbana človek, ki je tudi sam korakal

po stezi proti Loki, takó, da je zdajci stal pred Vrbanom, ki je na vse drugo mislil, nego da se bode srečal v tej samoti z Jernejem Knafljem, predikantom iz Kranja! Le-tá je bil precèj močne postave in istotakó, kakor gospod Vrban, oborožil se je bil z debelo grčavko.

Gledala sta si nekaj časa iz óči v óči in če bi bili imeli strupeni pogledi moč usmrčenja, bila bi oba v jednem in tistem trenutku obležala mrtva na mestu!

Potem pa se je prvi oglasil Vrban Wurtzer:

»Hej, Bartel, a todi laziš, kakor smrdljivi dihur, če krade jajca! Si li bil pri sínu, slepar ti?«

»Stopi s poti, služabnik hudičev!« zavpil je predikant. »Mudí se mi!«

»Pojdi v pekel! Obiskal si sina svojega. Ta ti še premalo greha dela po pogorji, zategadelj si moral še ti blizu s svojimi sivimi lasmí!«

»Umekni se, ako ne, zapôje ti palica moja po hrbtu in zgodilo se ti bode, kakor grešnikom, po našem Odrešeniku iz templja iztiranim! Mrhovína babilonska!«

»Hej, Bartel, ali ti takó hočeš? Si li pozabil, kakó sem namahal tvojega sogrešnika Kupljenika, ko sem ga srečal na Železniški cesti? Mati Božja, ti mi pa pomagaj!«

Že je zavihtel grčavko, da je zazvižgalo po zraku. In gotovo bi bila zaropotala predikantu na sivo glavo, da ni ta, nevarnost opazivši, spretno v stran skočil, takó da je Vrbanov udarec šinil na zemljo in v blato, ki se je razpršilo na vse straní. Ali ravno takó spretno je zavihtel predikant svojo grčavko in z močjo jo položil kapelanu na kosteno ramo, da je kar od bolesti zaječal.

»Pa bodeš vender ležal v blatu, predikant sleparski!« zavpil je le-tá srdit.

Oba sta sekala na to s palicama proti sebi in odskákovala, kakor petelina, boreča se med sábo. Pljuskala sta po luži, da so jima umazane kaplje obškropile črno obleko čez in čez. Na pomirje nista mislila niti trenutek, in z bojem jima je rasel gnév do skrajne meje.

Končno se je pa vender posrečilo kapelanu, da je nasprotnika svojega, ki je pričel poprej pešati, treščil z močnim udarcem po glavi.

»Ali si jo vender izkupil, Bartel s Kranja?« zaveselil se je gospod Vrban. »Sedaj bodeva pa malo kostí štela!«

Predikant je brez zavesti obležal na mesti, kapelan Wurtzer pa mu je nekaj časa prav pridno mlatil po hrbtu. Ko je z zadovoljnostjo odšel, ni se predikant več genil, kakor hlod je ležal v blatu. Dolgo potem, ko je bil zmagalec papist odšel, prebudil se je Knafelj. Vlekel

se je k bližnji vodi, molil psalm in tožil milemu Bogú, kakó ga sovražniki preganjajo. Umil si je obraz, počasi vstal in odlezel po stezi, pojóč slavo Bogú in svetemu evangeliju, dasi ga je vse teló bolelo in koža jako ščemela.

Tem veselejši je korakal dalje Vrban Wurtzer.

Dobil je marsikak udarec in bolela ga je marsikatera kost, ali na vse je pozabil in srečen zmage svoje je premeril stezo do vznožja sv. Volniškega hriba s pravimi pomladanjskimi čustvi. Na holmu je bila že zbrana množica, ki je čakala njegove maše.

»Ali je gospôda z Visocega že tukaj?« vprašal je kapelan cerkovnika. In ko mu je le-tá odgovoril, da še ne, sédel je na zid in dejal: »Pa čakajmo!«

Dolgo ni bilo treba čakati. Prikazala se je kmalu družba z Visocega. Grofica Suzana in njena družica sta sedeli na konjih. Spremljal ji je grajski pisár in nekaj oboroženih hlapcev, noseč na ramah dolge sulice.

Počasi se je pomikala ta tolpica po brégu navzgor. Grofica se je živo razgovarjala s Tolmajnarjem. Živahno je izpregovorila:

»Le Vam na ljúbo, gospod pisár, prišla sem v cerkev k papistom!«

»Samó Vam na ljúbo«, pritrjevala je Agata in pri tem takó ljubko pogledala po pisárji, da je temu zrahljála srce. Dospeli so do njive, kjer se je pozno prosó zibalo v polnem latjì.

Povprašala je grofica: »Čegava je ta njiva?«

»Kapelana Wurtzerja«, odgovoril je pisár.

»Tistega, ki pretépa spoznavalce svetega evangelija!« vzkliknila je Agata.

»Ravno tistega!« —

»Izpústi!« viknila je Agata nató hlapcu, ki ji je vodil konja po hribu navzgor. In vzpodbôdla je konja ter z divjim skokom planila v prosó. Za njó pa je jezdila tudi grofica Suzana in konjska kopita so méla prosó in v tla teptala slamo in latjè.

Kapelan Wurtzer pa je sedèl na debeli plošči cerkvenega obzidja in smijal se je, da se mu je treslo teló in z rokami je tlêskal po tolstih stegnih.

»Ha, ha! Le mendrájte! Saj ne gré meni za zrno! To je vse pisárjevo na Visokem in plačana je že najémščina. Le mendrájte, zverine luteranske!« Nató se obrne proti cerkveniku: »Pozvôni, Tinče! Pozvôni, naj se pričnè sveto opravilo!«

Odšel je v cerkev in za njim se je udrla množica in takoj zasedla vse prostore. Pred cerkvenimi vrati je prosil Jošt Tolmajnar

nežno svojo gospôdo, naj bi se spodobno vêdla v hrámu božjem, da se ne bode jezil preblagorodni gospod vitez Hohenburg.

»Samó Vam na ljúbo!« žvrgolela je Agata. »Samó Vam na ljúbo, gospod Tolmajnar!« odgovorila je Suzana še slaje. Smejé sta odšli v cerkev.

Pisár pa se je naslonil ob zid in zrl v dól, kjer so se vlačile jesenske megle. Tudi v srci mu je vladala jesen, in čutil je življenja težo toliko bolj, ker so ga tedaj že prétresale dvojbe o tem, kje se nahaja verska resnica.

V cerkvici je bil pričel kapelan svojo propoved. Motili sta ga grofica in nje tovarišica prav zeló. O spodobnem vedenji ni bilo govorice. Imeli sta svoj prostor in tam sta počenjali vsakovrstne nespodobnosti. Skoraj glasno sta delali opazke svoje in namesto proti oltarju, ozirali sta se le bolj po množici. To pa ni posebno motilo gospoda Vrbana. Stopivši na leco, priklonil se je proti oltarju, in potem tudi proti mestu, kjer je sedela grofica Suzana.

Obrnivši se proti množici izpregovoril je: »Tukaj je sorodnica škofa mojega, tam na ónem svetu jo bode pa satan trgal. Takó se bode vse poravnalo!«

Potem je vprašal zbrane poslušalce: »Kakó se imate, ste li veliko pridelali letos?«

»Malo, prav malo!« odgovarjala je množica. In Jurij izpod hriba je še klaverno pristavil: »Meni je poginila tista lísasta krava, ko se je lani, pri zadnji maši po brégu pred cerkvijo pasla!«

»Oves nam je pozébel!« oglašali so se posestniki z Bukovega vrha. Oni z Gabrške gore pa so pristavili: »Ovce so jálove in toča nam je pobila.« To je dalo Mici z Devnic povod, da je s tankim glasom potožila: »Nam je voda mlin vzela, hov! hov!«

»Hov! Res, hov! Slábo se vam godí! Ali pa veste tudi, zakaj?« vprašal je gospod.

»Ne vemo!« odgovorila je množica.

»Ne vemo!« oponašal jih je gospod Vrban. »Ne vemo! Kakó je to sedaj nedolžno vse! Jaz vam pa povem resnico! Koliko mi plačate zánjo? Ha, ha!«

»Siromaki smo, gospod oče!« izpregovorili so nekateri poslušalci.

»Slábo se vam godí!« grmel je kapelan natό, »jaz vam pa pravim, godilo vam se bode še slabeje! In veste, zakaj?«

»Zakaj?« vprašala je množica.

»Zakaj? Zató, ker ne poznate več Jezusa Kristusa, Odrešenika svojega, od katerega imate vse, otroke svoje, živino svojo, pólja svoja,

gozde in vse. Pod svojo streho pa ga ne vzprejemate več in mati Njegova, sveta devica Marija, koliko je v časti pri vas? Toliko ne, kolikor je izkazujete najraztrganejši beračici, ki prihaja s Tolminskega k vam, da vam krade in odjemlje, kar ji pride pod prste. Taki ste vi, vi vsi, bodisi z Loga, bodisi z Bukovega Vrha, s Sorpata, ali pa tudi z Gabrške gore. Že ga gledam hudiča, kakó vas bode sodni dan vse, vse — tudi vas, pregrešne ženske, ki niste na svetu za drugo, nego da bi kàj dobrega požrle, ali pa kakega moškega zapeljale — metal pod stópe svoje in delal blato od vas!«

Beseda ni padala na kamen. Že so se otajala poslušalcem srca in tu in tam se je začulo ihtenje.

»Še premalo se vam slábo godí,« nadaljeval je kapelan, »kar se vam godí, to še vse nič ni. kakor se je godilo našemu preljubemu Gospodu Jezusu Kristusu. Živina vam bode cépala, in kuga, lakota, to vse boste priklicali v deželo! Ker vi ste zverine samega satana in prej mirovali ne bodete, da boste Božjega očeta na tronu takó razkačili, da pošlje vse svoje vojske na vas! In takrat bode težko živeti med vami: mati bode umirala sredi svojih otrók, in smrt bode pokosila očeta v najboljših letih. In otroci, kar jih imate najrajši, umrli bodo najprej!«

Tu se je ihtenje izpremenilo v glasno jokanje.

»Le tulíte,« vpil je Wurtzer, »in pokoro delajte! Dokler ste pa taki, ne bode bolje!«

»Kaj naj storimo?« vprašali so nekateri poslušalci iz množice.

»Tudi to vam hočem povedati. Spoštujte Bogá Očeta, Sina in sv. Duhá! Spoštujte mater Božjo, vse svetnike in angelje, zató so ti v nebesih! Pa to še ni vse: spoštujte tudi božje mašnike, ki so služabniki pravega Bogá. Najprvo je pa: ne plazite se za tistimi luteranskimi predikanti, ki vam kradejo dušo iz živega telesa!«

»Saj se ne bodemo,« ihtela je Mica z Devnic.

»Bojte se posebno tistega predikanta Jurija! Ta je. ki vam živino morí po hlevih, ta je, ki vam s točo pokončuje žito po njivah, in ta je, ki vam prinaša bolezen v hišo! Molite, da vas Bog reši tega grešnika, in spoštujte mašnike božje, ki vas prav učé in vam želé le dobro!«

»Ti lažeš!« zazvenel je v tistem trenutku mogočen glas po malem hramu božjem. Odrinil je množico v stran in postavil se je pred kapelana, ki ni znal, kaj bi počel v prvem hipu. Bil je predikant Jurij z bledim svojim licem. Z desnico je dvignil sveto knjigo ter jo pokazal zbrani množici. »Ti lažeš!« kričal je, »in glej, da izgineš iz svetišča Gospodovega!«

Ali gospod Vrban se ni dal preplašiti. »Glejte ga, ta je, ki vam prinaša kugo in lakoto v dolino, in sedaj je prišel še v našo sveto cerkev, in več hoče biti, kakor je mašnik katoliški. Ali naj tukaj ostane? Ali je pobegniti meni, ki sem jih izmed vas toliko krstil in jih vzprejel v cerkev božjo?«

Takoj je bila družba v plamenu. »Iz cerkve ž njim! Izpred božjega obličja s tem nestvôrom! Ubijmo ga!«

Predikant se ni genil s svojega mesta ter je izpregovoril odločno: »Vi ste slepí, prišel sem vam resnico oznanjat, a vi me hočete kamenjati, kakor so kamenjali prvega mučenika, sv. Štefana!«

»Kaj bodeš ti nam govoril?« oglasil se je Luka s Podgozda, in koščeno roko mu je položil na ramo. Kolikor mi imeti hočemo resnice, dobimo je pri gospodu Vrbanu. A ni res takó, možje?«

»Res je, res je!« Posebno ženstvo je prav živahno kričalo. Predikant se ni zbal te razburjenosti. Bil je še takó predrzen, da je stopil proti oltarju, prav kakor bi hotel z njega vreči svete posode.

»Bogá samega hoče napasti!« kričal je kapelan Vrban, »pomagajte!« In kakor besen je planil s svoje lece. Ni mu bilo treba hiteti. Že je razljučena množica obsula predikanta in siloma ga je vlekla iz svetišča.

»Predvčerajšnjem si nočíl pri meni,« vpil je pogorski kmet, »a drugo jutro mi je izvrgla krava mrtvo tele! To si mi naredil ti!«

To rekši je vsekal predikanta s pestjo po obrazu, da je bil takoj ves krvav.

»In pri nas je bil tudi,« kričala je suha ženíca, »Špelica moja je bila prav hudó bolna in drugo jutro, komaj je ta črnúh odšel, précej je umrla. Drugače bi pa bila ozdravela, le ga, možje božji!«

Zopet se je dvignilo nekaj pestij, ki so vse padale po predikantu.

»Okrog hiše moje je tudi lazil,« oglasil se je Luka s Podgozda, »in še tisto noč mi je sapa podrla staro hruško na streho, da mi je vse polomila. Udárimo ga, da ga potem vrag več ne prinese v naše kraje!«

Takó so ga tepéči iztirali iz svetišča. Grofica Suzana s svojim spremstvom se je odmeknila takoj, ko je nastal prvi vrišč. Dasi je bil spoznovalec svetega evangelija v velíki nevarnosti, vender je hitro sedla na konja in krenila po hribu nizdolu.

Pozabila je še celó na oborožene svoje hlapce, takó se ji je mudilo.

V tem so bili predikanta pritirali pred staro lipo, ki je razprostirala vejevje skoraj nad cerkvenim vhodom. Vpili so in kričali nánj, in najsurovejši so ga neprestano tepli. Jurij Knafelj pa je bil pravi

predikant in ni čudo, da se je zarad tega krutega ravnanja razjarila duša njegova. Pričetkom je molil in klical Gospoda. Zanašal se je na visoke dežélne stanove in menil, da se mu ničesar zgoditi ne more. Zategadelj je pričel psovati napadovalce svoje.

»Prekleti bodite«, zavpil je, »vi in vse, kar je vaše! Plazite sè za babilonsko svinjo, služabnike svetega evangelija pa pobijate. Prekleti bodite!«

»Ze spet preklinja!« zavpila je Mica z Devnic, »jojmene! Pri nas ima svinja mlade, da bi jih le ne uklel!«

»Kaj ste vi?« kričal je predikant, »hlapci ste črnega hudiča, in ta vas bode spravil v peklensko svoje brezdno! Mi, oznanjevalci evangelija, bodemo pa povišani do angelov in arhangelov! Aleluja!«

S tem ni utolažil svojih obilih nasprotnikov.

»Kaj me bijete, če vam oznanjujem resnico? Zvédelo se bode pri dežélnih stanovih in poslali bodo svoje konjike k vam, da bode jok in škripanje z zobmí. Toda Gospod vas udari z mogočno Svojo roko in pogine vam živina v hlevih, posuší se vam žito na polji in otroci vaši do tretjega kolena bodo težko nosili prekletstva tega dné. Mi bodemo pa poveličani, ker tako piše Gospod v sveti svoji knjigi. Aleluja!«

»Kaj se bodeš trgal tu, prekleti nejeverec! Teleta si mi že uklel in snedel. Sedaj mi hočeš pa še kravo in otroke!« Takó se je zajezil Luka z Gozda. In pograbil je po helebardi ter jo iztrgal bližnjemu grajskemu hlapcu. Ž njo pa je smrtonosno udaril z vso močjo magistru Juriju po glavi, da se je ta hipoma zgrudil na zemljo.

Natό se je množica, nevajena takšnih prizorov, hitro razšla, in predikant je ležal zapuščen pod staro lipo, katere vejevje je pregibal oster jug, ki je jemal s sabo rmeno perje in je odnašal proti severu. Časih je solnce pretrgalo góste oblake in obsevalo krvavo čelo odpadniku, ki je umiral pred starodavnim drevesom. Muhe in drug mrčes so mu posedale po ranah, iz katerih je kipelo mlado življenje smrti v naróčaj.

Končno se je prebudil in z motnim očesom se je ozrl po okolici. »Žejen sem!« je zastokal.

»Tu je voda, gospod Jurij!«

»Ti si, Franica? Gospod mi je dejal, lézi in smrti izrôči svoje teló za vero, katere sem te učil. Prekleta bodi roka, katera me je smrtonosno zadela!«

Jedino deklè je bilo ostalo pri njem. Od studenca je prinesla vode, in dala mu piti, da si je ohladil pekoča usta. Ovila mu je glavo z mokro prtenino, in nje solze so se spojile z njegovo krvjó.

»Umiram!« vzdihnil je, »in za svete evangelije še ničesar storil nisem. Moj Bog, kakó si me zapustil! Ali jo slišiš, kakó bučí, trobento sodnega dné, da se kar hribi majejo?«

»Jug bučí po dolini in gozde maje!«

»Jug, Franica, to ni jug, to je glas božji. In že se, poglej! primika hrib k hribu, ali mene ne starejo v svoji sredi. A jo vidiš ondu, kakó posega božja roka proti meni?«

»Solnčni žarki so, gospod Jurij, ki padajo iz oblakov na Bukov vrh!«

»Solnčni žarki, Franica, si li slepa? To je bliščeča roka Očeta božjega, in odnesla me bode po jasnem zraku v raj svetega evangelija. Gospod nas poveliča, a sovražnike Svoje poteptá v prah, da so uničeni popolnoma!«

Zbistrilo se mu je nekoliko okó. »Franica, umiram! In mlad sem še, in umreti mi ni lahko!«

Te besede je govoril zamolklo. Potem pa je pritiskal biblijo na usta, takó, da se je sveta knjiga pordečila od krví, katero je moral preliti zánjo.

»Biblia sacra! Preklet bodi rod, ki te neče vzprejeti! Že korakajo vojske nebeške in njim na čelu je sveti angelj Mihael, in meč se mu sveti v rokah. In v sredo svojo me kličejo in jaz jim hítim naproti. Aleluja!«

Vzpel se je kvišku, pritisnil roko na razbito čepinjo ter vzdihnil: »Žejen sem! Zemlja poka pred máno, in iz nje švigajo plameni. Jaz pa umiram v imeni Gospodovem! Aleluja!«

Nagnil je glavo k zemlji in umrl! —

V.

Zima je gospodarila v deželi. Z belim svojim prtom je objemala hrib in dol. V trdo železje je zakovala bistre potoke in z rezkim mrazom je pregnala ptice pevke.

V tistih mrzlih dneh je vitez Hohenburg nekega jutra prav zgodaj prijezdil v Poljane. Hlapci njegovi so bili po pogorji nalovili nekaj odpadnikov, in te je hotel prevzeti in odpeljati na Loški grad. Poprej pa je nameraval drugi srenji v strašílo sam svojo sodbo izreči in jo takoj tudi brez vsake apelacije izvršiti. Grajski hlapci so bili na cesti pred mostičkom, ki je sredi vasí se nahajal, prav tam, kjer se še dandanes nahaja, odkidali sneg ter takó pripravili obširen prostor, kamor so bili segnali tolpo ubogih grešnikov. Od tega prostora so bili odkidali široko gâz do potoka, katerega je pokrivala tanka ledena skorja.

Tukaj nahajamo tisto jutro stare svoje znance.

Najprej je tičal v tolpi naš nesrečni Jerom Stópistran. A bil se je v silno slabem položaji. Mraz in glad sta mu bila ugonobila vse močí. Raztrgal si je bil obleko in prsti so mu preglodali obuvalo. Moralo ga je hudo zebsti, ker neprestano je odskákoval od zemlje, kakor bi stal na razbeljenem železu. Zaklada svojega, kôša, ni imel več, najbrž so mu ga bili odvzeli biríči, ko jim je Jerom prišel v pest. Tudi mati Medudka in mlajša nje tovarišica sta se nahajali med jetniki. Starka ni kazala nikake bojazni. Časih je izpregovorila poluglasno: »Saj so Kristusa tudi sodili!« Tem glasnejša pa je bila nje tovarišica; ta je neprestano solze točila in vpila: »Sežgali nas vender ne bodo!« Istotako vidimo v družbi berača Luka. Ta se ni mogel načuditi, kakó je prišel semkaj. »To je pa res čudno,« kričal je, »da mêne, lovretanskega romarja, vrivajo med take razbojnike in tatove! Pritožim se do papeža v Rimu, gotovo pa do loškega škofa!«

»Videl bodeš, da se nismo zmotili,« odgovoril mu je porogljivo jeden izmed stražnikov, »če se ne motim, sedaj si na najboljšem poti, po katerem se pride do vέšal, ali pa do kolesa!«

Med jetniki je bila končno tudi Franica z Dobja. Mirna je stala sredi teh potepuhov in niti skrivala se ni, ko je med navzočniki ugledala starega svojega očeta, ki je bil v stráhu za otroka svojega prihitel v Poljane. Samó ob sebi se umeje, da je bila vás tisto jutro polna radovédnežev. Odraslo in mlado, vse je pritiskalo na mesto, kjer je imel vitez Hohenburg izreči svojo sodbo.

Niso dolgo čakali nánj. Komaj se je bilo solnce prikazalo na jasnem jutranjem obnebji, že je bil loški oskrbnik v Poljanah. Ž njim so prijezdile tudi ženske z Visokega in grajski pisár. Prve so prišle bolj iz radovednosti, ker je tedaj ženski spol rad gledal, če se je mučilo káko človeško bitje, ustvarjeno za veselje in prostost. Hohenburg se je prijel brez odloga tožnega svojega dela.

»Privedite mi najprej tistega suhega dolgína!« ukazal je hlapcem, »Vidi se mi, da ima več greha, kakor ga kaže na obrazu!«

Biríči so pritirali pred njega Jeroma Stópistrana.

»Kaj počenjaš ti todi?« vprašal ga je oskrbnik osorno, »in pod čegavo graščino spadaš?«

»Kaj počenjam, milost Vaša,« odgovoril je Stópistran lahkodušno, »malo kradem, malo molim, kakor nanaša vreme, milost Vaša!«

»Kaj pa veruješ?«

»Vse, kar ukazuje milost Vaša!«

»To je pretekán slepár,« izpregovoril je oskrbnik proti pisárju, »in sedaj ne vem, ali naj mu jih dam nabrisati po podplatih, ali naj ga postavim v vódo!«

»Kar bode, bode dobro,« smijal se je Jerom, »potlej se bodem vsaj malo pogrel. Sicer bodem živel toliko časa, dokler bode hotela smrt ali pa gosposka!« (Konec prihodnjič.)

Satura.

9.

Krepóst, ki je težkó srcé pogreša,
Oglasi nam se v pevcev mladih vrsti,
In kakorkoli njih se kdo prekrsti,
Le sòlznih rutic naj ne razobeša!

Kdor kodroglávec stoka že in peša,
Po grôba kopernéva hladni prsti,
Kakóva lì nam čast na takem trsti,
Ko témena mu vrh odiči pleša?

Prej nego pevčjih glas žaluje citer,
Da srčne bi pretresal globočine,
Poet spoznàj življenja trde bôje.

A še potem ne »brenkaj« nam prehiter,
In slikajoč nekdanjosti spomine
Skopó navéšaj »ôhe« jim in »ôje«!

10.

Dovòlj že menda je »solzíca« tekla
Čas, da bi čevlje s šóbico sezuli
In skornje hóje moške si obuli,
Ker dôbi naši treba móž od jekla!

Sramôta naj bi lica nam zapekla,
Da slábovci med svetom smo zasluli
In da protivniki so nas obsuli
Domačega in tujega porekla!

Mladíčev pòlžjekrvnih rod brez mózga,
Nad vami tudi sam bi skoro plakal,
Pretresa mêne ból »mokrôtnih« pévčet!

Osladne »milojérske« pesmi brózga,
Zadosti, upam, tebe je »pretakal«
Rojìč slovenskih svetobolnih révčet!

Jos. Cimperman.

Koprnenje.

Mrak po zemlji mladi lega,
Zarje zlate gasne sev;
Sèmkaj z brega, sèmkaj z brega
Slavčji se oglaša spev.

Nemo srce spev mi sluša,
Kot ljubezen se glasí,
Zdi se, da pozna ga duša:
Spev iz prešlih, lepših dníj . . .

Solza lice porosí mi,
Duh mi vzplava za goré,
Srce jadno pa rodi mi
Koprnenje in prošnjé . . .

Noč tihotna, krila dàj mi,
Da jih slóboden razstrem,
Vetrec, ti pa zapihljàj mi,
Da s teboj od todi spem.

Kam? Nazaj v dražestne kraje,
Kamor si spomin želí:
Tjà nazaj v ljubezni gaje,
Kjer pri cvetu cvet dehtí!

Clausus.

Pisma iz Zagreba.

Spisal **Josip Starè.**

XX.

Mrtvaški zvon nam je zadnji čas zopèt in zopet naznanjal, da je trda smrt zašla v národne nasade ter s koso svôjo segla med najlepše drevje. Posekala je dve čvrsti ilirski debli, katerima so sicer že usehnili rodovitni sokovi, ali bili sta v vzpodbujo mlajšemu rodu, ki se je ponosno in hvaležno oziral v obé in se trudil, da tudi kdàj vzrase do tolike visokosti. Takó ginejo drug za drugim stebri idejalne dôbe ilirske in kmalu se bode v arkadah zagrebskega grobja za vselej zaprla raka, ki jo je mestno starejšinstvo določilo prvakom ilirskim. Ni še minulo leto, kar smo v njo k tovarišem njegovim položili Ante Mažuraniča, začetnika in posebnega dobrotnika Matice hrvaške, a danes leží poleg njega tudi že Ivan Kukuljević, prvosednik isti Matici. Nemila smrt pa je segla tudi po mlajših možéh in je Matici hrvaški ugrabila plemenitega nje podpredsednika Janka Jurkoviča, in izvrstnega nje sotrudnika Adolfa Veberja, ki je do zadnjega bil delaven na književnem polji hrvaškem. In glej, čudne usode! Veber in Jurković sta od mladih nog bila nerazdruživa prijatelja, ki sta celó v poznejši dôbi svoji skupaj bivala in skupaj gospodarila pod jedno streho. Oba sta skupaj orala po književnem polji hrvaškem, a napósled sta oba nekako ob istem času oslabéla na živcih in skupaj bolehala, dokler nista v istem letu lêgla v preráni grob. Ves národ hrvaški, zlasti pa Matica hrvaška, žaluje za dragoceno deteljico, v kateri so se lepo zložno združili zastopniki vseh treh narečij hrvaških kakor vidno znamenje književnega jedinstva vseh Hrvatov. Kajkavec Kukuljević, čakavec Veber in štokavec Jurković, vsi trije so hodili po tistem poti, ki ga je književnosti hrvaški utrla dôba ilirska; toda v tem, ko sta se zadnja dva omejila na književno delovanje, udeleževal se je prvi tudi političnih bojev in spada med najzaslužnejše možé národa hrvaškega.

Ivan Kukuljević Sakcinski se je porodil v Varaždinu dné 29. majnika 1816. leta. Oče njegov, kraljev svetovalec, izkazal se je na ogersko-hrvaškem zboru v Požunu in domá na županijskih skupščinah dobrega rodoljuba in je to svoje čustvo zasadil tudi v mlado srce sínu svojemu Ivanu. Ko je Ivan v Zagrebu okončal male in vélike šole, služil je hrvaški plemenitnik po tedanji šegi od leta

1833. do 1840. v ogerski gardi na Dunaji, odkoder so ga leta 1840. premestili k slovaškemu polku v Italijo. Rodoljubno navdušenje ga je vleklo domóv na Hrvaško, ali ker mu niso uslišali prošnje, da bi ga namestili h kakemu krajiškemu polku, dal je leta 1842. vojaštvu slovó in se vrnil na Hrvaško, kjer je do leta 1850. obnašal raznih dežélnih služeb in častij. Prav Ivan Kukuljević je bil prvi, ki se je na dežélnem zboru hrvaškem dné 2. majnika 1843. leta z mladostnim ognjem poganjal za hrvaški jezik v šolah in uradih, in ko je dné 23. oktobra 1847. leta zopet v isti namen navdušeno povzdignil besedo svojo, obsipali so ga z galerij s cvetjem in venci, a dežélni zbor je sklenil, da ima na Hrvaškem odslej le hrvaški jezik biti službeni jezik. Mladi Kukuljević je tedaj bil duša národnega gibanja na Hrvaškem; leta 1848. so njemu poverili preimenitno nalogo, da z Gajem in Vranicanijem napravi popis hrvaških potreb; istega leta je on vêdel poslanstvo na Dunaj prosit cesarja, da bi Jelačiča potrdil bana hrvaškega; prav on je prvi pozival Slovene na shod v Zlato Prago in šel v Beligrad, da bi Srbe pridobil národnemu gibanju; on je zastopal domovino svojo v ustavotvorni skupščini na Dunaji ter se ondu udeležil dogovorov z Madjari; a po naročilu Jelačičevem je šel v Milan k Radeckemu, od katerega je dobil stotisoč goldinarjev in sedemtisoč pušek pa národno vojsko.

Imenitnejši nego na političkem je Ivan Kukuljević bil na književnem polji hrvaškem. »V omiki je sreča in prihodnost«, rekal je, in zvest temu načelu je nad petdeset let, prav do smrti svoje, bil literarno delaven; in prav do zadnjega izdihljaja ga ni zapustil nì bistri um, nì idejalni vzlet. Predsednik Matici hrvaški je neprenehoma razgreval mlada srca in metal vánja iskre plemenite duše svoje; zajedno pa je književni Nestor z bogatim izkustvom svojim vodil mlajše pisatelje in jim dajal dobrih svétov. Spočetka ilirske dôbe je Kukuljević najprej leta 1837. v »Danici« priobčil nekoliko lirskih pesmij, a takoj naslednjega leta 1838. dal je tiskati »Jurana in Sofijo«, junaško dramo, prvo, ki se je v Zagrebu v hrvaškem jeziku predstavljala. Dobro je sodil, kolikanj more gledališče buditi plemenita čustva in národno zavest, pa je zató spisal še več gledališkin iger. Leta 1843. izdal je zgodovinsko dramo »Stjepko Šubić«, drugo je priobčil med raznimi svojimi deli, ki so v štirih zvezkih prišla na svetlo od leta 1842. do 1847. V teh zvezkih nahajamo tudi národnih pesmij, ki jih je Kukuljević nabral med hrvaškim ljudstvom po Hrvaškem, Ogerskem in po Avstriji. Da bi rojake svoje opozoril na staro dubrovniško literaturo, izdal je Kukuljević že leta 1843. o svojem trošku Menčetičevo

»Trubljo slovinsko«. Prav kmalu je začel preiskavati minulost národa hrvaškega in priobčevati zgodovinske monografije, ki so po malem imele buditi zanimanje za domače zgodbe ter razjašnjevati državno pravo hrvaško. Tega preimenitnega dela se je posebno marno poprijel, ko se je v začetku absolutne dôbe leta 1850. odpovedal vsem javnim častém. Tedaj je v Zagrebu osnoval »Društvo za jugoslavensku povjestnicu«, kateremu so ga takoj v prvem občem zboru izvolili predsednika in urednika društvenemu glasilu »Arkivu«, katerega je prišlo na svetlo dvanajst zvezkov, a skoraj vse je napolnil Kukuljević sam. Pa to še ni bilo vse. Kukuljević je ta čas, od leta 1850. do 1861., tudi še spisal in izdal devetnajst drugih knjig in razprav razne vsebine, ki se po večjem tičejo literarne, politične in umetnijske zgodovine hrvaške in jugoslovenske sploh. Takó je med drugim spisal »Življenje Mateja Langusa, slikarja slovenskega«, izdal pet zvezkov »Slovnika umetnikov jugoslovenskih« ter zvezek »Bibliografije jugoslovenske.«

Nova ustavna dôba je Kukuljeviča zopet zvabila v javnost. Leta 1861. imenovali so ga velikim županom županije zagrebske in si je v tej časti na vsako stran pridobil toliko zaslug, da mu je Njega Veličanstvo leta 1866. začasno poverilo tudi opravila banske oblasti. Leta 1867. pa je Kukuljević šel v pokoj in se odslej tem bolj posvetil književnemu delovanju, kateremu se niti prej ni popolnoma odrekel. Tu ne bodemo naštevali vseh njegovih večjih razprav in knjig, katerih je nad trideset, a da ne omenjamo mnogo in mnogo člankov, ki jih je priobčil po raznih političnih in leposlovnih časopisih hrvaških. Preimenitno začetje je gotovo to, da je leta 1862. izdal zbirko hrvaških državnih pravic pod naslovom »Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae«. Takoj nató je leta 1863. poslal v svet drugo imenitno delo »Monumenta Slavorum meridionalium«; a ko je tudi v nemških knjižicah branil stare hrvaške pravice in obravnaval državnopravne razmere med Hrvaško in Ogersko, priobčil je leta 1874. v dveh knjigah: »Codex diplomaticus regni Croatiae«. Ostali njegovi spisi so po večjem zgodovinske in mestopisne monografije, poučni potopisi ali pa literarnohistorične razprave. Razjasniti državnopravne in kulturne razmere hrvaške in s tem buditi ponos in zavest rojakov svojih, to je bil namen književnemu njegovemu delovanju, toda bil si je v svesti, da takšno delovanje ne more ostati brez koristi za prihodnost národa hrvaškega. Bil je že na smrtni postelji, ko so mu iz tiskarne dohajale posamezne pôle najnovejšega njegovega dela »Sbirka napisa na spomenicih po Hrvatskoj i Slavoniji«, da bi jih popravljal. V tem je dné 1. avgusta 1889. leta izdihnil domoljubno dušo svojo.

Odkar je leta 1867. jugoslovenska akademija prevzela znanstveno preiskavanje minulosti hrvaške, bilo je »Društvo za jugoslavensku povjestnicu« nepotrebno, pa tudi »Matica ilirska« je akademiji prepustila velik del dotedanje svoje naloge. Zgodovinsko društvo se je tedaj preustrojilo v »Arkeologičko družtvo hrvatsko«, »Matica ilirska pa se je preporodila v »Matico hrvatsko«. Obe te društvi sta si Ivana Kukuljeviča izvolili predsednika, ki je to čast z veseljem in ponosom nosil do smrti svoje in vodil obé društvi, kakor je najbolje vedel in znal po dolgoletnem bogatem izkustvu. »Arkeološko društvo« je on prvi imel v mislih in prav on je je obudil v življenje; za Matico pa je tudi predsednik spisal dve lepi knjigi, oceno in življenje hrvaškega slikarja »Klovija« in životopise »Glasovitih Hrvatov«. Zajedno se je pridno udeleževal znanstvenega delovanja pri jugoslovenski akademiji, ki ga je sivega starčka imenovala častnega člana svojega. Toda ne le domá, tudi na tujem so znali ceniti književne zasluge Ivana Kukuljeviča. Ruski car Aleksander II. mu je podelil red sv. Vladimira; za dopisujočega družabnika svojega so ga izvolili društvo za severne starine v Kodanji na Danskem, ruska akademija v Petrogradu, akademija znanosti v Krakovu, akademija Kviritov v Rimu, madjarska akademija v Pešti, arkeologičko društvo v Moskvi, zgodovinsko društvo kranjsko in koroško, učeno društvo v Belemgradu ter geološko društvo na Dunaji; a častnega družabnika svojega so ga imenovali vseučilišče v Harkovu, Matica slovaška, akademicki spolek v Pragu, in »Sokol« v Ljubljani. Gotovo lepo odlikovanje, zlasti če pomislimo, da svet takšne možé navadno šele po smrti vé ceniti; toda najlepši spomeník si je Ivan Kukuljević sam postavil z deli svojimi, ki bodo o redkih vrlinah njegovih pričala, dokler bode národa hrvaškega. Pa tudi mi Slovenci moramo Kukuljeviča ohraniti v hvaležnem spominu, kajti malokateri Hrvat je. kakor on, dejanski dokazal, da mu je Slovenec najbližji brat in da ž njim jednako čuti vsako dobro in slabo srečo. Slava mu!

Malo mesecev pred Kukuljevičem je Matica hrvaška dné 20. marcija 1889. leta izgubila vrlega svojega podpredsednika Janka Jurkoviča, ki je bil kakor ustvarjen za to, da vodi literarni odsek Matičin. Dasi iskren in navdušen rodoljub, burnih političnih bojev se Jurković le ni udeleževal, ampak mirno in tiho se je najrajši pečal z beletristiko, za katero je imel redkih darov. Porojen v Požegi dné 21. novembra 1827. leta, razvijal se je v nežni mladosti v prijaznem domačem kraji, ki se odlikuje po redkih prirodnih krasotah, a ločen od svetskega prometa, ohranil je staro národno življenje in mišljenje in stare šege in

navade. Požega z mično okolico ter mirnim in zadovoljnim ljudstvom ima nekaj idilično-pesniškega na sebi, pa ni čudo torej, da se je hrvaški književnosti ondu porodilo toliko prav dobrih pisateljev. V prvi vrsti med njimi je tudi Janko Jurković. Ko je Jurković latinske šole dovršil domá pri poštenih hrvaških frančiškanih, prišel je leta 1842. v Zagreb, kjer se je najprej učil filozofiji, potem pa stopil v duhovno semenišče. Takrat se je v Zagrebu ravno raznetil prvi ogenj ilirski, ki je hitro vnel tudi rahločutno srcé mladega Jurkoviča. Častitim »Zvonovim« čitateljem smo že o drugi priliki povedali, kakó imeniten v razvoji hrvaške književnosti je bogoslovsko literarno društvo ali »Zbor duhovne mladeži« v Zagrebu. Temu društvu je Jurković bil predsednik. Ali burno leto 1848. streslo je tudi mirnega Jurkoviča, ki je tedaj slekel duhovniško haljo in šel v svet. Učil se je pravdoslovju, zajedno pa sodeloval pri Gajevih »Narodnih Novinah«. Že je nastopil politično službo, ali uradovanje pod nemško vlado mu ni ugajalo, pa je rajši šel za suplenta na oseško gimnazijo, in ko je na Dunaji leta 1855. naredil preskušnjo iz klasičnega jezikoslovja, bil je profesor v Oseku in v Zagrebu, dokler ga leta 1862. niso pozvali na Dunaj za tajnika v tedanjo dvorsko kancelijo hrvaško. Odtod se je leta 1865. šolski nadzornik povrnil v Zagreb, a od leta 1874. do svoje smrti je bil vladni svetovalec. Od začetka jugoslovanske akademije je bil nje pravi družabnik, in po smrti Avgusta Šenoe je pri Matici hrvaški predsedoval književnemu odseku.

Te kratke črtice pričajo nam dovolj, da je bil Janko Jurković preobložen s službenimi opravili, zató ni vseh svojih boljših močij mogel posvečevati lepi knjigi. Treba nam poudariti, da je ravno zadnjih petindvajset let pri hrvaškem šolstvu bilo dela, kolikor ga ni bilo nikdar poprej. Vse srednje in strokovne šole so se postavile na čisto národno podlago, a mnogo se jih je znova ustrojilo; hrvaškim šolam je trebalo hrvaških knjig in morala se je ustvariti cela šolska literatura. Jurković je pri deželni vladi hrvaški bil skoraj jedini mož, ki je vse to vodil, nadziral, delal osnove, iskal pisateljev in učiteljev, vzpodbujal jih in tudi sam spisal po kako šolsko knjigo. Nápósled se je pod njegovim sodelovanjem ustanovilo hrvaško vseučilišče. Akoprem si je Jurković z vsem tem pridobil zaslug, za katere sedanji rod niti ne vé ali jih ne zna ceniti, beletristični literaturi hrvaški je to le škodovalo, kajti jeden najboljših nje delavcev ji ni mogel podati toliko in takó izvrstnih plodov, kolikor bi jih mogel dajati v drugih razmerah. Navzlic temu spada Jurković med rodovitejše leposlovne pisatelje. Pisal je v prozi, in sicer pripovedke, drame in estetične raz-

prave. Najboljše so njegove pripovedke, za katere je dogodbe jemal iz življenja národnega ter jih takó resnično in verno črtal in slikal, kakor jih slika le dovršeni umetnik. Čitatelju se zdi, da sam vidi in čuje osebe, katere mu pisatelj budí v domišljiji njegovi, a posebno dobro mu dé veseli, zdravi humor, s katerim je Jurković navdihoval pripovedke svoje in si pridobil prvo mesto med hrvaškimi humoristi. Isto velja o njegovih komedijah, ki sicer niso umetno dovršene, ali igrale so se z dobrim uspehom na zagrebskem gledališči. Izmed pripovedek omenjamo »Pavla Čutarića«, »Petakinjo vina«, »Razoreni ideal«, »Memoare stare grešlje«, »Ratni memento starca Ivana« in »Dimitrija Patkova«; izmed gledaliških iger so spomina vredne »Zatečenici«, »Što žena može«, »Imenjaci« in »Kumovske neprilike«. Klasično izobražen in véšč poznavalec francoske literuture je Jurković dobro vedel, kolikanj lepa zunanja oblika povzdiguje vrednost književnih plodov, pa se je trudil, da so mu njegovi spisi tudi v tem oziru bili dovršeni, kakor so bili vzorni po čistem in gladkem jeziku. Olikani ukus svoj je najbolj pokazal v estetičnih razpravah, ki jih je po večjem priobčil v akademijskem glasilu »Radu«. Napisal je med drugim: »Ob uzvišenom«, »O metafori našega jezika«, »O ženskih značajih u naših narodnih pjesama«, »O spisateljskom zvanju«, a spisal je tudi kratek komičen epos: »Kako se psi i mačke posvadiše«. Naj omenimo še to, da je Jurković tudi mnogo lepih proizvodov iz tujih jezikov, zlasti iz francoskega preložil na hrvaški jezik. Če v teh črticah nismo dovolj ocenili Jurkovičevega literarnega delovanja, smo slovenske čitatelje vsaj opozorili nánje ter mu postavili majhen spomenik v knjigi slovanski.

Srečnejši nego Jurković je njegov tovariš Veber-Tkalčević bil v tem, da je svoje najboljše močí mogel posvetiti književnosti hrvaški. Adolf Veber-Tkalčević se je porodil v Bakru leta 1825. iz očeta Nemca in matere Talijanke. Dovršivši šest latinskih šol na Reki je prišel v duhovno semenišče zagrebsko, kjer se je dve leti učil filozofiji, potem pa so ga poslali v centralno semenišče v Pešto, da ondu sluša bogoslovne nauke. Leta 1847. bil je v Zagrebu za duhovnika posvečen in je sprva opravljal duhovsko službo pri nekem poljskem vojaškem polku, ali še istega leta so ga premestili za kapelana v Dubovac pri Karlovci. Tu se je Veber prav pridno lotil književnega dela ter pisal izvirne članke in prelagal iz tujih jezikov. V tem ga leta 1849. pozovejo za suplenta na zagrebsko gimnazijo, a leta 1851. ga je vlada poslala na Dunaj na vseučilišče, kjer je takoj nastopnega leta 1852. prav dobro izvršil preskušnje iz hrvaškega in latinskega

jezika. Na to je sedem let bil profesor na gimnaziji zagrebski in se ves ta čas skupaj z Ante Mažuraničem in Franom Bradaško boril zoper ponemčevalne namene tedanjega ravnatelja Premrua. V novi ustavni dôbi je Veber od leta 1860. do 1867. sam bil vodja isti gimnaziji, potem so ga deli k vladi na službovanje, kjer je bil do leta 1870., kadar so ga imenovali zagrebskim kanonikom.

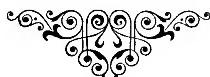
Akoprem je Veber za očetom podedoval nemško ime, srce njegovo je od mladih dnij bilo hrvaško, in pisatelj si je izvolil hrvaško ime Tkalčević. Učitelj bil je redki biser hrvaškega šolstva, ljubljen in obožavan od učencev svojih, katerim je z jasnim in zanimljivim tolmačenjem lajšal razumevanje in jim budil veselje do težke jezikoslovne znanosti. Sam je skrbel za dobre šolske knjige ter spisal latinsko in hrvaško slovnico, ki sta se leta in leta rabili po hrvaških gimnazijah, a sestavil je tudi prve hrvaške čitanke za srednje šole. Korenito poznavanje starih klasikov je pokazal v dovršenih svojih prevodih Salustijeve zgodovine in izbranih Ciceronovih govorov, ki se takó gladko in prijetno čitajo, kakor bi bili hrvaški izvirnik, ne prevod. Obe knjigi je izdala Matica hrvaška v svoji zbirki grških in latinskih klasikov. Na vzorih latinskih se je Veber izučil za slovečega cerkvenega govornika, da ga ni bilo, ki bi se v tem mogel meriti ž njim. Če je bila v zagrebski katedrali kaka slovesnost, moral je Veber na leco. Ko se je po vélikem potresu v ponovljeni stolici prvikrat zopet opravljala služba božja, slavil je Veber s tolikim oduševljenjem krasoto tega lepega svetišča, da se je človek nehoté spominjal velike pesmi, ki jo je kralj Salomon peval pri posvečevanji jeruzalemskega templa. A da se je z lepo obliko strinjala tudi duševna vsebina Veberjevih govorov, pričajo njegove postne propovedi, ki so tiskane prišle na svetlo. Pa ne le v cerkvi, tudi v posvetnih družbah in zborih se je Veber izkazal darovitega in olikanega govornika. Temu se ne bode čudil, kdor vé, da je Veber navzlic veliki svoji filozofski omiki mirno in trezno sodil, a bil navdušen za vsako plemenito in vzvišeno stvar.

Od leta 1861. do 1866 bil je Veber národni zastopnik na hrvaškem deželnem zboru, ali ko je videl, da se politične razmere ne razvijajo po njegovih idejalih, omejil je delovanje svoje zgolj na književno polje v svesti si, da bode tu mnogo več koristil národu svojemu. Saj je bil glava takozvane »zagrebske šole« v literaturi hrvaški. Po naukih in vzorih njegovih se je odgojil ves sedanji pisateljski rod, ki je vsekdar visoko cenil bistroumne in učene kritike njegove in ga hvaležno imenoval »očeta« hrvaške metrike, za katero je, pravi mož

za to, postavil trdna pravila. To prvenstvo si je celó sam svojil in moško je povzdignil svoj glas, ko je nekdo nekomu drugemu pripisoval isto zaslugo. Sploh je Veber bil jako odločen mož, ki se nikogar ni ustrašil, in še pred nekoliko leti je v dolgih polemikah ostro udarjal po novejših nasprotnikih svojih. Da je Veber prvi in najboljši »stilist« v novi hrvaški literaturi, tega gotovo nihče ne bode tajil, kdor le količkaj pozna hrvaško knjigo. To smo že o drugi priliki poudarjali, danes pa to isto ponavljamo Slovencem, ki se zanimajo za hrvaško literaturo, zlasti pa tistim, ki se mislijo učiti hrvaškemu jeziku. Veberjev zlog je národen in eleganten zajedno. V nekdanjem »Nevenu« in v »Vienci« priobčil je nekoliko novel, toda največjo in stalno vrednost imajo njegovi potopisi, ki so res na vsako stran klasični. Prvikrat se je na tem polji izkazal umetnika v svojem »Putu na Plitvice«, pozneje je opisal Italijo v »Listovih o Italiji«, a pred kratkem je v »Putu u Carigrad« celó prekosil slovečega talijanskega potopisca Amicisa. Mnogo truda bode imel, kdor bode hotel zbrati in oceniti ves obili literarni plod Veberjev, ki je raztresen po mnogih časopísih, zlasti v »Vienci«, kateremu je od začetka pa do pred smrtjo bil stalen sotrudnik.

Zadnja leta je Veber, prav kakor njegov pobratim Jurković, jel bolehati na živcih. Čutil je, da ga zapuščajo duševne in telesne močí, pa je hotel napraviti red v svojem gospodarstvu. Jel je zbirati znanstvene in beletristične spise svoje in jih pod naslovom »Djela Adolfa Vebera« dal tiskati samó v dvajsetih izvodih, katere je namenil javnim knjižnicam in književnim zavodom. Dotiskane so štiri knjige, uredovanje ostalih je v oporoki svoji poveril profesorju Cvjetku Rubetiču. Spisal je tudi sam svoj životopis, ki se pa ne smé priobčiti, dokler ne bodo tiskana vsa njegova dela. Od imetja svojega je mnogo zapustil v plemenite namene. Med drugim je določil 6000 gld., da mu domači umetnik Rendić od kamena izkleše spomeník za na grob; 6000 gld. za nov stranski oltar v zagrebski katedrali; 7000 gld. Matici hrvaški za nágrade pisateljem; 5000 gld. zavodu usmiljenih sester v Zagrebu; 2000 gld. društvu za podporo vdovam in sirotam tiskarskih stavcev; po 1000 gld. zapustil je: jugoslovenski akademiji, društvu sv. Jeronima, ubožnici zagrebskega mesta, gasilnemu društvu, pevskemu društvu »Kolu« in društvu za podporo pravnikom in filozofom; 500 gld. zapustil je društvu za podporo siromašnim učencem zagrebske gimnazije; 200 gld. za svete maše, a 600 gld. da se takoj po njegovi smrti razdelé med ubožce. Takó je vse po svojem uredil, ko je pripravljen na smrt umrl dné 6. avgusta 1889. leta v 65. letu dôbe svoje.

Hrvaški národ je torej prav v kratkem času izgubil tri slavne sinove svoje, ki bodo po delih svojih živeli na veke. Ta trenutek pa jih vsekako še hudo pogrešamo; nekako žalostno prazno je za njimi. Bog dàj, da bi skoraj našli vrednih naslednikov, ki bi dostojno stopili na častna njih mesta.

V provinciji na Ruskem.

Spisal **dr. M. Murko.**

VI.

Do Saratova.

Dné 24. julija (po st. št.) proti večeru sem zapustil Samaro in šel na Merkurijevski parohod «Aleksander Nevskij», ki me ravno čez dan prinese v Saratov.

Pred Syzrànjo, drugo postajo za Samaro, nahaja se velikanska stavba, Aleksandrovski železni most, jedini čez Volgo od začetka nje pravilnega parohodstva t. j od Rybinska. Lehko si mislite, da mora biti ogrómen. V dolgost meri 700 sežnjev, visok je takó, da celó svobodno prehajajo visoki večnadstropni parohodi s svojimi dimniki. In vender se ob ledohodu, ki v jeseni ali spomladi trpí po ves mesec, leda pod njim nakopiči toliko, da ostaja le seženj do mostú. Stalno ga delavci razbijajo in v sili se rabijo, kakor mi je pripovedoval očevidec, celó kanoni za razstreljanje. Zanimiv je tudi zaradi tega, da so ga stavili le ruski inženirji Michajlovskij, Struve in posebno Bêloljubskij in Berezin. Delal se je tri leta in bil odprt dné 30. avg. 1880. l. Stal je 4.773,487 metaličnih rubljev ali 7.099,698 rubljev v popirji. Sevéda se na parohodih vse občinstvo zbira in strmí že od daleč vánj. Sprva se vam ne zdi takó velikansk — jaz sem to izkušal posebno na obratnem poti — ker ga že jako daleč ugledate; preide pa 20, 30 in še več minut in takrat se vam res pokaže pravi orjak.

Priroda se prikazuje zopet jednoličnejša. Levi breg je že dolgo časa popolnoma raven in tudi na pravem se hribci zmerom bolj ponižujejo ali pa daleč odstopajo. Semtertjà vidite rusko vas, zopet jednako, zmerom celó leseno in stavljeno kakor po nasprotnem principu, katerega v mestih opazujemo: hiše so vender semtertjà precèj velike in prav prikupne, nakopičene so namreč kakor na jednem kupu in lehko

si mislite, da pri požaru mora vse zgoreti. Blagostanje v teh krajih ni malo. Vse postaje imajo večjo ali manjšo važnost v žitni trgovini; Balakovo, veliko sêlo s 13.000 dušami, je za Samaro največje povolško žitno pristanišče.

Jako zanimiv je posebno ta del Povolžja v národopisnem in verskem oziru. Tukaj je domá ruska starína pri razkolnikih. Raztreseni so oni sicer po vsi Rusiji, ali tukaj je njih središče, Hvalynsk in njegov okrog je razkolniška Palestina, in semkaj romajo verniki vsaj jedenkrat v življenji. Znano je, da je patrijarh Nikon (posvečen l. 1652.) popravil cerkvene knjige in božjo službo, kar je bilo potrebno. Ali bil je prestrog proti vsem, ki se mu niso hitro pokorili, in takó se je razširjalo vse bolj in bolj že davno prigotovljeno gibanje, ki vidi resnično pravoslavje v obredu in črki. Začela se je huda borba med državno cerkvijo in razkolom, ki do danes ni končana. Koliko je razkolnikov, je težko povedati, ker ruska statistika nas že sama po sebi v vseh takih vprašanjih zapušča. Razven tega bile pa bi vse oficijalne številke neresnične, ker mnogo razkolnikov je tajnih, nekateri celó izvršujejo obrede v pravoslavnih cerkvah, da se ne bi podvrgli neprijetnostim, in najboljše dohode dobivajo državni svečeniki v takih krajih, kjer je najmenj ali celó nič pravoslavnih kakor v Saratovski in Tambovski guberniji. Razkolniki namreč duhovnike podkupljujejo, naj jih pustijo na miru, ne tožijo uradom! To še ni vse, kar služi v sramoto oficijalni cerkvi, celó v Lenderovo knjižico «na Volgê» popale so te le vrstice (str. 156.): »Grustno (žalostno), čto pravoslavnye svjaščenoslužiteli s materialjnymi nuždami svojich cerkvej i s ličnymi (osebnimi) dêlami prinuždeny obraščat'sja k raskolnikam i podčas (semtertja) vymalivat' u nich posobija (podpore)«.

Računja se razkolnikov navadno 12 milijonov. Med njimi samimi je zopet mnogo sekt, že v tem kraji okoli petnajst. K tem razkolnikom pa se ne smejo prištevati novotarske, navadno bolj ali menj racijonalistiške sekte, kakor molokani in drugi, ki imajo tudi v takih krajih mnogo privržencev. Razne sekte so jedine le v sovraštvu k državni cerkvi, med seboj pa živijo v večnem razporu. Najoriginalnejša pa je za Avstrijca tukaj vest, da prvo mesto zanima sekta, ki se žove »avstrijskoe soglasije« ali prosto »avstrijcy«. Spomnite se, da ste se nekdaj v domovinskem zemljepisji učili, da živí v Bukovini nekoliko tisoč Vélikorusov, Lipovancev imenovanih, ki so nekdaj tja pribežali pred preganjanji. Ti in bržkone tudi špekulativni knjigotiskarji so začeli v Bukovini in Galiciji tiskanje »staroobrjadčeskih« knjig, izdaval se je celó (in še se morebiti izdava, jaz sem videl v Petrogradu

le nekoliko starih letnikov) cerkveni časopis »Staroobrjadec«. Sploh se je »staroobrjadčestvo« na avstrijskih tleh nekako organiziralo in tukaj na Volgi v Čeremšanu živijo danes »lžeepiskopi«, ki stavijo svečenike za volške razkolnike od Nižnega do Astrahani, kateri so prijeli »avstrijskoe svjaščenstvo«. Z menoj razgovarjajoč se jako razumen uradnik, ki kraj dobro pozna, vidi — in ž njim bržkone tudi mnogi drugi Rusi — v vsem tem avstrijske intrige. Smešno! Dajte jim doma svobodo in gotovo ne bodo hodili takó daleč svojih izdanij tiskat in se posvetovat. Verska svoboda, katero garantira avstrijska konstitucija že desetletja vsem državljanom, vender ni izmišljena zaradi par tisoč bukovinskih razkolnikov, kakor tudi zavoljo njih ni odpravljena cenzura. Razkol se imenuje navadno »nevêžestvo« (nevednost) in v Povolžji je pre »samyj (najbolj) temnyj« domá. Mojim rojakom bode se marsikaj res posebno čudno zdelo. Kdo n. pr. vidi pri nas kàj v verskem oziru važnega v tem, če se národ navadno trikrat križa, t. j. na čelu, ustih in prsih, gospôda pa navadno dela véliki latinski križ; koliko prstov se pri tem rabi, o tem pri nas pač redkokdo kdàj misli. Za razkolnike pa je »dvuperstie« dogma proti pravoslavnemu trojeperstiju. Ravno takó mi ne moremo lehko razumeti dogmatičnega spora o pisavi »Jisus« ali »Isus«, o dvakratni aleluji i. t. d. Pri nas se že ne bi našli ljudje, ki bi še prepisovali razne bogoslužbene knjige zaradi tega, da bi se ne ukral v nje Antikrist. Ali mnogo tega je oficijalna cerkev sama kriva, ki ni umela pred 200 leti k primirjenju nagnjenih duhov pomiriti, in se potem sama drží formalizma, takó da je dandanes vsaj v nekaterem oziru celó niže razkola; v razkolu je vsaj živo versko življenje, katerega v prvi ni; to dokazuje pojavljenje zmerom novih in silnih sekt n. pr. štundistov v južni Rusiji, katerim oficijalna cerkev ne zadošča. Razven tega so med razkolniki brez dvojbe domá pobožnost, poštenost in krščanska pomoč bližnjemu. Národno blagostanje je med staroobredci veliko in njih vpliv preobladuje v tem kraji popolnoma. Za Voljskom so mi pokazali vilam podobne stavbe razkolnika milijonarja, ki ima več luksirnih parohodov in ladij. Mož je visoke starosti in ne zna nì pisati nì brati. Nikake knjige se pri njem ne vodijo; vse se zaznamenuje »na birk« (tatarska beseda, pomenja blizu to, kar pri nas »rovaš«) in vender pri ogromnem prometu ni nikakih sleparstev, gospodar se lehko na svoje prikaščike celó zanaša. Posebno zanimivo še je pri tem bogatci to, da je sezidal razven cerkve svoje sekte tudi pravoslavno in »edinovêrčesko« (jedinoverci so v pravoslavji to, kar unijati v katoliški cerkvi), da bi se mu ne bilo bati uradniških nadlegovanj.

Mnogo starega se je pri razkolnikih ohranilo tudi v šegah, in tu se more rusko življenje študirati, kakeršno je bilo pred stoletji. Vender ni lehko v njih domačega bitja ugledati; iz umevnih vzrokov so razkolniki tudi do svojih rojakov nezaupni. Vender že dandanes tudi v tem mnogo znamo, posebno iz lepe knjige, katero je že pred dvajsetimi leti napisal daroviti pisatelj Melnikov, ki je služil v ministerstvu notranjih stvarij »po dêlàm raskòla« in tedaj imel priliko razkolnike dobro in tudi domá izučiti. Njegove národopisne povestne črtice zovejo se »Na goràch i v lêsàch«. Ali prvikrat knjiga ni imela posebnega uspeha. V tem pa se je ožívilo zanimanje za národno bitje in rusko starino in novo izdanje je v zadnjih letih vzbudilo veliko zanimanje. Celó sodôbni nazadnjaki, katerim je oficijalna cerkev vrh dovršenstva in ki razkol samó »trpijo«, oduševljajo se zánj kakor rusko posebnost in protitežje »Evropi«.

Po poti k poslednji postaji, ki se oficijalno zove »Ekaterinoštadt«, v národu pa Baronsk, vidimo na ravnem levem bregu célo vrsto večjih in lepo ustrojenih vasij s cerkvami in zvoniki, ki vam niso neznani. Le neizmerno število mlinov na sapo zdi se nam čudno. Tukaj so cvetoče nemške kolonije iz Katerinskih časov in tudi omenjeni Ekaterinoštadt na pravem bregu, h kateremu se ne moremo celó približati, takó da je pristanišče precèj daleč od njega v vodi, je čisto nemški. Nemških naseljencev je v Saratovski guberniji okoli 200.000; zanimivo je to, da so tukaj protestantje in katoliki skupaj, kar je redkost na Ruskem, ker katoliki so bili zmerom strah za ruske državnike in národ. Saratovski uradnik, ki je z menoj potoval, mi je na vprašanje, kakó ti Nemci živijo, odgovoril takó: »Kmetje kakor ruski, samó da so vasí lepše, hiše »po bùljše (večje) i čišče«. Poleg čaja pijejo še sevéda kavo. Iz Ekaterinoštadta sta bili na parohodu tudi dve gospodičini. Akoravno sta dobili višje obrazovanje v ruskih ženskih gimnazijah, zapazil sem posebno v jedni zdajci čisto »deutsche Jungfrau«. Iznenadilo me je, da nimata nikakega pojma o tem, odkod so prišli njiju predniki; to vprašanje se jima je celó čudno zdelo. Vender pri jedni je bilo švabsko narečje precèj slišno. Iz razgovora ž njima sem se prepričal, da živijo blizu takó, kakor so nemški meščani živeli pred sto leti, ko je Voss pisal svojo »Luiso«. Tudi popóludnevni ženski »Kaffeetratsch«, ali »Kaffeekränzchen« kakor mi je jedna hitro popravila negalantno mojo besedo, preselil se je semkaj. Šole imajo nemške, skupne za obe veri, ali versko čustvo je pri vseh živo; moji sorazgovornici, katoličanki, ki spadata v Ekaterinoštadtu k manjšini, sta mi jako hvalili svojo cerkev; za nje lepoto in petje mnogo skrbijo.

Ruski se v národnih šolah nekoliko tudi učijo, vender bolj potem v praktičnem življenji in v srednjih šolah, katere navadno pohajajo v Saratovu. Ali tudi v Reval in Rigo pošiljajo roditelji svoje otroke v nemške zavode. Bavijo se priseljenci v tem mestu s trgovino in rokodelstvi, ali tudi k razumništvu stremi se jih nemalo.

V novejšem času, takó so mi pripovedovali sopotniki in tudi sam sem že precèj o tem čital — začela se je nedovoljnost med nemškimi priseljenci, ker so se jim uničile nekatere »privilegije«. Najmenj so se mogli sprijazniti s vseobčo vojaško dolžnostjo (od l. 1874.); ko so se preselili na Rusko, dobili so res svobodo od nje na sto let, ali ta so že tudi potekla. Mnogi so svoja posestva, vredna po 30.000 rublj., prodali za 6000 in odpotovali v Ameriko ali večinoma se zopet ubožci vrnili in služijo zdaj pri svojih rojakih. Očita se jim tudi, da niso imeli na ruske kmete nikakega vpliva in da se z ruskim elementom premalo zbližujejo. Prvo očitanje je po mojem mnenji brez zmisla, kèr učiti se mora vsakdo sam. Obrusenje pa ovira njih skupnost in oddaljenost, po jedni stráni Volga, po drugi pa tudi Rusov ni blizu; po tem sevéda višja kultura in šole, katere so si Nemci vselej osnovali, kjer koli so se naselili, na svoje pomočke in to navadno v krajih, kjer ruskih šol ni bilo in jih še ni. Skupnost in oddaljenost so pa pregrešili organizatorji kolonizacije; ali takrat še národnega vprašanja po naših sedanjih pojmih ni bilo in sploh tukaj Nemci tudi niso nevarni. Več zlà so napravili Bergi in drugi nemški administratorji, ki so mnogo zakrivili poljske upore (Slovani naj ne pozabijo, da se na Ruskem nič ni godilo in se še ne godí brez Nemcev, generalov še je n. pr. v Rusiji zmerom več nemških nego v Avstriji slovanskih!), v našem veku na Poljskem, kamor so naselili mnogoštevilne nemške kolonije kakor protitežje poljskemu elementu; z znano »deutsche Treue« so hoteli pri tem služiti svojemu carju (Nemci so prej služili le »carjù, a ne Rusiji«) in takrat še idejalnemu »Vaterlandu«.

Še jedna za slovansko vzajemnost jako žalostna misel se mi je tukaj nehoté vrivala. Na Ruskem je še povsod toliko zemlje in slišal sem že Ruse same vprašati, zakaj se Slovani k njim ne selijo. Razven Čehov še drugi Slovani nimajo te potrebe, ti naj le skrbijo, da se drugi ne bodo med njimi naseljevali. Ali Čehi bi res lehko iskali tukaj svoje nove domovine namesto Amerike. To vprašanje je tudi dr. Rieger na slovanskem shodu v Moskvi l. 1867. izprožil in sedanji podpredsednik »geografičeskago obščestva« (predsednik je jeden iz vélikih knezov), senator Semënov je vstal in odgovoril: »To je mogoče, Volynj bi bila po svoji léži za Čehe primerna«. In res v za-

četku 70tih let se je preselilo na Volynj okoli 15.000 Čehov. Kaj se je pokazalo? Ko ne bi čital oficijalnega tiskanega poročila jednega iz uradnikov sv. sinoda »Čechi na Volyni«, ki pa ni v prodaji, pač ne bi verjel, da je kàj takega mogoče. Dotični gospod se sprva kar čudi visoki kulturi teh kolonij, oné so celó višje in že po zunanjosti prijetnejše od nemških (Nemcev je na Volynji 100.000!) »Ali čemu taka kultura tam, kjer ima ruska država celó druge naloge?« Tudi Čehi niso samó kar nanagloma obruseli, ampak pri njih vlada celó »faljšivoe nacijonalnoe čuvstvo.« Kakó je mogoče obruseti čez noč na Volynji, kjer vélikoruskega elementa sploh ni, v ekonomičnem in kulturnem oziru pa tudi Vélikorusi ne morejo na Čehe vplivati, ker so Čehi dosti omikanejši. Ali še večji greh obstoji v tem, da se niso brez vseh okolnostij popravoslavili. Že za Aleksandra II., ko so vladala liberalna načela, niso se Čehi mogli naseliti kakor katoliki, ker posebna odredba, ki je obrnjena proti Poljakom, prepoveduje katolikom (svojim državljanom!) pokupovati zemljo na Volynji. Uradniki, posebno zdanji petrogradski »gradonačalnik«, generallejtnant Gresser, takrat še polkovnik in »činovnik osobennych poručenij« pri kijevskem generalgubernatorji, napravili so iz njih — husite. Bil je celó namen vnesti ž njimi razkol med katolike na Ruskem! Ker pa husitizem ni zapustil organizacije, začeli so po takem nekateri sprejemati ustav čeških bratov, drugi so postali evangeliki, tretji kalvinisti, četrti starokatoliki in večina, dve tretjini, ostali so katoliki, taki kakeršni so Čehi brez fanatizma, kar dobro vé tudi omenjeni sinodalni uradnik, ki je sam opazil, da so oni »samýj smirennyj element« (najkrotkejši), ker vsi drugi so preje že fanatiki. Mislil bi si po takem vsak pameten človek: pustimo jih tedaj na miru. Ali logike »činovniki« ne poznajo. Sklep je celó drugačen: »In mi po takem ne moremo razumeti, zakaj se pravoslavno duhovništvo ne približuje temu elementu in ne vpliva nánj?« (Citati so mi dobro v spominu, sicer pa ob priliki lehko postužim z izvirnimi izrazi.) In takó se plete ta stvar dalje; Čehi zahtevajo češki jezik pri božji službi, kar je celó prav in prirodno, olajšanje postov itd. Nekateri so se tudi v Ameriko preselili. Sicer pa »po policejskim (!) svêdenijam«, kakor sem letos v časnikih čital, pre v poslednjem času vender mnogi prehajajo. Morebiti bode po takem tudi skoro uničena odredba, po kateri je letos ministerstvo notranjih stvarij prepovedalo jim (tudi že ruskim državljanom!) nakupovanje novih zemelj. Takó se je končal prvi poskus, ker je Rusija v konci 19. veka v marsičem niže, nego je bila v 18. Nemci vseh vér in sekt so se lehko vedno na Ruskem naseljevali, le

nekoliko tisoč Slovanov se ne more v konci 19. veka zaradi svoje vere! Taka Rusija sevéda ne more igrati vloge v slovanskem svetu, kakeršno bi lehko, ko ne bi imela takih in drugih jednakih načel. Te je treba znati in takoj razumete nje neuspehe posebno v Bolgariji.

Volga se zmerom bolj razširja in pred samim Saratovom nas ovira velik polotok, da ne moremo naravnost k njemu. Delamo velik ovinek in imamo priliko dolgo občudovati pravo »stolico Povolžja«. Ona sama se posebno pri nabrežji precèj povišuje in za njó je nekoliko lepo razpoloženih hribov, ali po tukajšnjem nazvanji »gor«, ki so na podnožji tudi gosto naseljene z delavci in obrtniki, o katerih se po takem govorí, da živijo »na goràch«.

Saratov je že od daleč jako predstaviteljen in gotovo najlepše mesto vsega Povolžja. Jaz sem se iz dalje le čudil gósti megli od — praha, katero sem tudi nad njim zapazil, in bila je taka, da sem sprva mislil na pravo. Ta nedostatek se tudi tukaj ne dá odstraniti (sicer se tudi nad zapadnimi mesti razprostira taka izdima), ali drugače se kmalu prepričate, da ste v mestu, ki nosi v vsem nekaj stoličnega na sebi. Ulice so ravne in široke, dobro tlakane, pomost (trotoar) je pred mnogimi hišami od asfalta, mnogo híš je prav velikih in precèj se jih odlikuje tudi po svoji arhitekturi. Velike ulice »Nêmeckuju« in »Moskovskuju« ogledujete si z veseljem. Bogastvo v prostoru je jako dobro porabljeno in takó nahajate po nekih ulicah male drevorede, okoli mnogih domóv pa vrte. Povsod zapazujete tudi čistost in red. Z gostilnico sem bil dosti zadovoljnejši nego v Moskvi. Tudi čistost in sploh zunanjost vagonov na tramvaji in nje voznikov in kondukterjev bi si lehko Moskva vzela od Saratova v vzgled.

Takisto umstveno življenje tukaj lepo napreduje. Saratov je poleg obeh stolic jedino rusko mesto, ki ima umetnostni muzej višje vrste pod imenom »Radiščevskega« (mestnih umetno-industrijalnih je več). Glavno zaslugo za njegovo ustanovljenje ima namreč Saratovec, profesor petrogradske akademije umetnosti, marinist A. P. Bogoljubov, vnuk A. N. Radiščeva, ki je napisal imenitno »Putešestvie iz Peterburga v Moskvu« (l. 1790.). Bogoljubov mu je sam podaril mnogo svojih slik, potem slike in druge predmete svojih zbirk, mnogo kopij iz petrogradskega Ermitaža je daroval car Aleksander III. Vidite tukaj zanimivo zbirko izdelkov od raznih kamenov in še marsikaj umetniškega, ruskega in tujega. Turgenjevi pariški prijatelji so tudi semkaj poslali pisalnik s tintnikom in peresom, atere je véliki pisatelj pred svojo smrtjo rabil, in njegov naslanjáč. Vse je razstavljeno v pri-

mernih in svetlih dvoranah. Mnogo prostora je še praznega, muzej se je odprl komaj l. 1885. V poslopji vidite tudi začetke risovalne šole tamošnjih ljubiteljev. Na drugi strani poslopja je »Gorodskaja publičnaja biblioteka«. Šteje 6000 nazvanij, katera nahajamo v tiskanem katalogu. Ona ni sistematično, ampak slučajno pokupljena, vender čitateljev sem tudi v te vroče dni mnogo tam našel, posebno v sobi za časnike. V koridorih so me iznenadile mnoge tablice, na katerih so narisani vsi rezultati zemske štatistike saratovske gubernije. Po barvah se lehko hitro prepričate, koliko naseljenja v raznih delih kraja zna pisati in brati, v čegavih rokah je zemlja i. t. d. Mesto ima tudi jako veliko gledališče, v katerem se pa poleti ni igralo.

Vse tri krščanske vere imajo tukaj prav lepe cerkve. Pravoslavni sobòr je visok in svetel, bogato olepšan z zlatom in srebrom, ali ne preobložen. Čudil sem se le temu, kakó je razmerno tudi on majhen. Iznenadila me je v Povolžji katoliška katedrala; nisem znal, da je tukaj škofovski sedež. Namenjen je bil pravo za pravo Krimu v Tiraspolj (škofija se zove tiraspoljska), ali vladi se napósled tam ni zdel primeren in premestila ga je semkaj.

Tiraspoljski škof ima svoje duše med nemškimi priseljenci, v Krimu in na Kavkazu; v mestu samem je tudi precèj Poljakov na službah. Katedrala sama, posvečena sv. Klimentu, zapustila mi je jako prijeten spomin; na svoje troške so si verniki postavili za 53.000 rubljev res lep hram božji. Najbolj pa me je razveselilo, ko mi je poljski kanonik v ruskem mestu pripovedoval, da so umetne slike, ki bi delale čast vsakemu italijanskemu slikarju, delo čistega saratovskega Rusa. Takó že Rusi lehko vračajo zapadnim svojim učiteljem in tukajšnjim katolikom se tudi lehko njih tolerantnost šteje v čast.

V Saratovu tudi industrija jako napreduje, posebno razvito je delanje olja. Za tukajšnje zavode se dostavlja v letu 1580 pudov solnčničinih sémen. Rad bi videl polja, kjer jih toliko rase! Treba je namreč znati, da še razven tega solnčnična sémena zoblje celó v Petrogradu vsa »černj« (nižji národ), ki dela ž njimi po ulicah in tramvajnih vozovih strašne smetí; posebno v Moskvi lehko s takimi luščinami posuti zapustite vagon. Tudi gospodičine višjih krogov, še celó Nemke, vsaj tajno zobljejo ta priljubljeni sad.

Pri Volgi vidite dva velika parna mlina; postavila sta jih sevéda Nemca, Reineke in Šmidhof in pri jednem je delovodja Čeh z nemškim imenom. Ostroumni tramvajni konduktêr mi je opazil: »Kdor prvi pride, ima dobiček; a onadva se nista bala vložiti svojega kapitala v novo podjetje in uživata zdaj svoj sad«.

Da je tukaj Nemcev vse polno, je čisto umevno. Vsak, kdor si prigospodari na kmetih kapital, stremi se v Saratov kakor trgovec ali fabrikant, ubožnejši zopet kakor obrtniki. Začudeni gledate v razstavnem oknu špecijalno nemškega knjigarja šolske knjige »für die Schulen an der Wolga«, celó svoj »Wolgakalender«. Še celó blaženo »nemško« pismo se je semkaj zablodilo, ruski notar ima tudi nadpis: »Notarius Dyboff«. Omeniti še hočem originalni nadpis: »Pivnaja zala | »Ljubi (!) otečestvo | Lieb' Vaterland«. Bržkone je Nemec s to tablico že precèj pozabil svoj jezik. V Saratovu sevéda vsi tudi ruski govorijo. Sploh Nemci se neizmerno akomodirajo razmeram, če je treba. In Slovan, ki zajde semkaj, mora nehoté priznati, da se ima Saratov za svojo lepo zunanjost zahvaliti tujemu elementu, kakor polruski Petrograd in celó neruska Odesa. In kdor ima očí, da vidi, zopet se lehko prepriča, da se je silnega kulturnega elementa treba braniti s kulturo, z napredkom in delom. Da se zapadni in celó južni Slovani od Rusov ne morejo v tem oziru učiti, tega mi pač ni treba poudarjati.

VII.

Od Saratova nazaj v Sundyrj.

Od Saratova pelja tambovsko-saratovska železnica naravnost v Moskvo. Ali od naših rubljev in kopejk ne bode državi dosti bolje, ki je morala to železnico v svoje roke vzeti, kajti dokler je bila v upravi akcijonarjev, bogatili so ti pridno sebe, država pa je priplačevala kakor pri mnogih drugih od nje garantiranih železnicah. In kdo se bode dal zdaj poleti v kletke, hočem reči vagone, zapirati, če tudi pride nekoliko prej v Moskvo! Jaz sem se napósled zopet odločil za vôdni pot. Na peti dan sicer pri nepretrganem potovanji pridemo do Nižnega in na šesti v Moskvo, ali saj sem vam že dokazal, da je nekolikodnévno potovanje na Ruskem igrača. Peljimo se nazaj, da vidimo še jedenkrat kraje, katere smo prvikrat malo pogledali ali pa celó prespali. Sveži zrak nam je zagotovljen, društva ne bodemo pogrešali in od parohodne kuhinje se je težko posloviti že zavoljo dobrih volških ríb, ki nam tukaj posebno dišijo in imajo tudi krščanske cene, česar že v Moskvi več ne najdemo.

Pri izbranji parohoda sicer nisem imel sreče; ko bi bilo mogoče, tožil bi društvo »Samolet« za zlouporabljenje Gogoljevega imena. Jaz sem namreč verjel imenu in mislil, da mora »Gogolj« biti podoben »Lermontovu« in »Puškinu«. Vender videl sem še zopet parohod stare konstrukcije in vreme je bilo hvala Bogú zmerom lepo, takó da je

bilo lahko se svobodno izprehajati po velikem delu popolnoma odkrite palube.

To svobodo sem z mnogimi drugimi pasažirji tudi pridno užival. Strmel sem v to neizmerno »šir' da glad', božju blagodat'«, s prostim in oboroženem očesom ogledaval bližnje in daljne kraje, dihal sveži zrak in imel veselje z lepimi nočmí. Večkrat srečate pasažirne in še več tovarnih parohodov, ki časih celo vrsto ladij za seboj vlečejo, čudite se, kakó se parohod strese od valov, katere reže srečujoči, kakó vas zavoljo nevarnih mest vozijo sem in tja; tu vas zopet zanimajo ribiči, tam razne vôdne ptice, ki si tudi plena iščejo, in po nekolikih urah navadno prihajate na kako postajo in tu se razvija živahno življenje. »Živi tovar« se trudi kar najhitreje izstopiti, na bregu pa že stojijo drugi, ki komaj čakajo na borbo za boljše mesto. Čudite se krepkim nosilcem, posebno Tatarom, ki vzdigajo, prinašajo in odnašajo strašne teže. Od svetá tudi niste popolnoma odtrgani, mestne in stolične časnike vam prinašajo na parohod, še razno národno literaturo s strašnimi podobami vam prodajajo navadno Tatari, dà, celó s svetim pismom trguje Mohamedov poklonik. Tatari so namreč potujoči kramarji prve vrste in tudi v obeh stolicah pozovete z dvora »knjazja« (te Tatare res zovejo — kneze, kar je karakteristično za zgodovino ruskega plemstva) kakor pri nas Žida, da mu prodaste staro šaro.

Priznati pa moram, da bi se ljudem, ki bi iz naših krajev meni nič tebi nič semkaj popali, ne moglo tukaj posebno ugajati. Kaj smo mi privajeni za nekoliko ur videti, kake izpremene v kraji in ljudeh! Tu je priroda čisto drugačna, bolj ali menj jednolična; mnogo še je celó prvobitnega, ali ravno to ima tudi mnogo zanimanja vrednega na sebi, posebno pa vam imponira povsod ogromnost raznih podob. Ti mogočni valovi, ti logi ob ravnem bregu, ti hribi ob pravem, velike šume in lesi, neomejenost obzora, ta tišina, ki vlada tukaj, vse to mora govoriti k duši ruskemu človeku. In jaz sem se vprašal, kakšen vpliv je imela že dozdaj Volga na rusko poezijo, na rusko umetnost sploh. Razven še omenjenih bolj národopisnih Melnikovih črtic ni nič posebnega znano od vélikih pisateljev. Še celó národopisnega materijala je iz takó zanimivega kraja kakor Povolžje malo zbranega in tudi semkaj bi se kaka ekspedicija geografskega društva dobro izplačala, kakor se je o svojem času v jugozapadni kraj. V Moskvi mi je potem dober poznavalec svoje literature povedal: Res, razven nekaterih črtic v Puškinovih »Razbojnikih« in jednega smrtnega prizora v jednem romanu Dostojevskega ni ničesar, kar bi bilo vredno omeniti. Celó ruski slikarji-realisti se pasejo v Krimu in po Kavkazu, predstavili so

nam še razne srednjeazijske tipe, ali domačega je tudi od njih še takó malo. Znavši, da je Pypin napisal l. 1885. v »Vêstniku Evropy« članek o Volgi in Kijevu, šel sem v Moskvi iskat prvi ruski mesečnik in v julski knjigi našel od najboljšega poznavalca ruske literature in národnosti in velikega kritika potrjeno vse to, kar sem sam le čutil in pričakoval. Povolžje še ni našlo pisateljev in slikarjev svojih. Ali saj nam je Turgenjev ustvaril rusko prirodo, pomisli morebiti kdo bralcev. Turgenjev nam je res podaril toliko prekrasnih slik iz srednjih ruskih gubernij, ali kaj nam pripoveduje Pypin celó o njem z ozirom na Volgo. Ta veleum prave Volge skoro videl ni! Na jednem svojih poslednjih potovanj v domovino, katero je o svojem času po nevolji opustil, obedoval je véliki romanopisec s svojimi znanci in se po tem dolgo ž njimi razgovarjal, kar je on takó ljubil. Nekdo iz navzočnih potnikov je začel hvaliti Volgo, takó da so začeli v njem slutiti agenta katerega iz volških parahodnih društev. Takó malo kompetentni so bili ti izbrani umi o Volgi s Turgenjevom vred. Vse to ima svoje vzroke. Rusom je bilo še zmerom treba učiti se na zapadu, rusko omikano občinstvo ima svoje razne potrebe, katerim se domá do najnovejšega časa ni zadoščevalo in se še ne zadošča (pr. Samarski kurort) in zaradi tega je potovalo in še potuje »za granicu« oddihavat ali se popravljat. Zaostalost in nepodvižnost umstvenega življenja sploh je mnogo zakrivila. Spomnite se pripovedovanja mojega, kakó so se ljudje čudili mojemu »Putevodilju po Volgê«. V tem oziru ravno »istinno russkie« naše dôbe in »slavjanofili« prejšnjih časov, ki so zmerom toliko blebetali o ruski samobitnosti in posebnostih, da Rusija ni Evropa itd. niso skoro ničesar storili, da bi nam v delih pokazali rusko národnost. Po njih mnenji obstoji le tù posebno v samodržavji (absolutizmu) in v vsem, kar je v zvezi ž njim, ker v tem se Rusija res od Evrope razločuje, samó to tudi ni nič originalnega, ker za vzgled je služila znana nemška, špecijalno pruska policijska država. Sevéda samodržavnikom je razvitje umstvenih sil tudi nevarno in od tega trpí ruski národ povsod.

Vender po tem dolgem poti vam ni treba biti samemu in zamišljenemu. Na parohodu imate mnogo in raznih ljudij in ni težko seznaniti se, s komer se hočete. Posebno če se nekoliko dnij vozite, tedaj znate že drug drugega in razgovor se sam ob sebi začne brez posebnih formalnostij; skoro skupaj zajutrkujete, obedujete in pijete čaj; mnogo pasažirjev vozi s seboj čaj in sladkor, podajo vam »kipjatòk« (krop), skoro se zavarijo listi kitajske rastline in zdi se vam, da ste kje na kakem večeru, kakeršnim ste navajeni iz Petrograda.

Razgovor se vêde v vsem, o velikih in malenkostnih vprašanjih, o bivših in sedanjih časih, o ljudeh in krajih. Meni vsaj nikoli ni bilo dolgočasno. Tu čutite veljavo vélikega jezika, ko se lehko razgovarjate z razumništvom stomilijone države in z veliko večino nje národa, in zavidate nekoliko Rusom to prednost. Če poznate tudi malo ruske razmere, ne bode težko pogovarjati se o tem in ónem. Vaši sorazgovorniki so navadno jako omikani, videli so več ali menj tudi zapadno Evropo, Francijo, Nemčijo, Italijo in tudi Avstrijo, posebno Dunaj. Govorijo večinoma francoski, mnogi tudi nemški, vsaj razumejo tudi ta jezik, ker na Ruskem je to, k čemer nas razmere same po sebi silijo, dobrovoljna maksima, da ni pravega obrazovanja brez znanja jednega iz evropskih jezikov.

Hočem vam v kratkem predstaviti nekoliko sopotnikov, v katerimi sem se zabaval nizdolu in na vrh po Volgi.

Prednost pustimo krasnemu spolu. Ženska je na Ruskem nekaj posebnega. Do Petra Vélikega je bila skoro to, kar je pri vzhodnih národih sploh, sedela je v »teremu«, zakrivala lice, bila sužnica svojega možá. Za Petra se je vse to zdajci izpremenilo in kakor v marsičem se je razvila druga skrajnost, čemur je gotovo mnogo pomagalo vladanje petih imperatric preteklega stoletja. Prvi predsednik »Rossijskoj akademii« bila je tudi ženska, kneginja Daškova. Takó je ostalo v višjih slojih občinstva in se razširilo na nižje ne samó stremljenje k vlasti, ampak sploh k moškemu delokrogu. Z otroki, gospodinjstvom in posebno s kuhinjo se Rusinja ne bavi mnogo ali pa skoro nič in se celó rada hvali s tem razločkom od »Nemke«. Ker pa brez kakega koli dela nikdo ne more na svetu biti, tedaj je čisto umevno, da si razven vizit išče še drugo polje delavnosti. K temu pa je zopet treba posebnega »umstvenago razvitija« in takó je res žensko srednje in višje šolstvo na Ruskem na visoki stopinji. Zaradi tega je zopet kakor povsod strašen prepad med inteligencijo in národom. Ali pustimo zdaj to vprašanje in pomnimo fakt, da nahajate na Ruskem »ženščine vrače«, katerim se ne godí slabo in ki so si zaupanje zaslužile, da so v národnih šolah učiteljice v ogromni večini nadučitelji (vsaj v Petrogradu in Moskvi), da najdete žensko v učenih društvih in po raznih pisárnah. V poslednjem času se je sicer začela mogočna reakcija, ki je nekoliko v zvezi z občo reakcijo, nekoliko pa ima menda tudi druge vzroke. Takó se sedanja imperatrica trudi »rusko žensko vrniti zopet rodbini«. Ženski medicinski kurzi so že nekoliko let zaprti, ravno takó višji ženski kurzi provincijalnih mest in tudi petrogradski že izumirajo. Bode li to prerojilo rusko žensko, to je sevéda

drugo delo; na vsak način ostane »ženskij vopros« (vprašanje) na Ruskem bolj žgoč nego kjerkoli in med ruskimi ženskami boste srečavali zmerom jako različne tipe. Navadno nahajate menj nežnega, ukusnega, z jedno besedo ženskega, ali tudi popolne nasprotnosti se nahajajo in zunanjost vas večkrat jako zmoti. V obče pa imajo vse ruske ženske primerno več značaja (karaktera) nego moški, več srčnosti in svobodnega obračanja, nego smo jim mi navajeni, in se odlikujejo z zanimanjem za razna vprašanja.

Takó je mene n. pr. zanimala na parohodu elegantna dama, oblečena in frizirana po najnovejših francoskih modah. Ker ima malo deklico s seboj, zdela se mi je gospá. Vender sem se motil, resna gospodičina je vodila sestríco svojo v Moskvo k zdravnikom in se zdaj za kratek čas po malem pelja v svoj — Astrahan. To mesto na ustji Volge, kjer že živí zmes vseh vzhodnih národov, Tatari, Kalmiki (verniki Dalaj-Lame!), Armenci i. t. d. in ima pre najslavnejši prah z drugimi vzhodnimi svojstvi, ima že v svojih zidovih po takem tudi prave aristokratke po zunanjosti. Čudimo se ji še bolj, ko se prepričamo o nje resnični omiki; ona ni zastonj videla raznih evropskih mest in krajev, tudi Meran. Vender kakor krasotica, ki ima gotovo tudi primerno premoženje, izbirala je bržkone mnogo in sedí že predolgo »v dêvkach«. Da že svet vsaj nekoliko zaničuje, prepričate se hitro, ko vidite v nje rokah Schopenhauerja v ruski prestavi. O ti pesimistični filozof, koliko nelepega si ti napisal o ženskih bitjih in vender imaš še celó v Astrahani svojo poklonico!

Druga dama z nekaterimi mlajšimi spremljevalkami je zopet po zunanjosti ravno nasprotna prvi. S krasoto ni obdarovana, lase ima kratko ostrižene, oblečena je prav prosto in lehko, kadí cigarete, razgovarja in giblje se precèj svobodno, sploh podobna je bolj moškim nego ženskam. Vender po mišljenji ni taka »Ženščina molodèc« (junak) ali pa »nihilistka«. Omikala se je v aristokratičnem petrogradskem zavodu, kjer je bil razgovorni jezik francoski in nemški, in ni slabo omožena v drugem konci evropske Rusije, v severovzhodni Vjatki. Ona ni nasprotnica ženskemu umstvenemu razvitju, ali ne smé se pretiravati, ker večinoma ženske le ne morejo porabiti znanja svojega in takó so najnesrečnejša bitja na svetu. Skrajnosti so dovele že tudi k drugi skrajnosti, da mnogi v ženski vidijo le »samko« (med pisatelji posebno imenitni romanopisec grof Leo Tolstoj učí: ženska naj samó rodí). Najbolj posrečile so se učiteljice, oné se dosti bolje z národom razumevajo, popolnoma ž njim uživijo in so zavoljo tega tudi priljubljene med národom. Učitelji so navadno pijanci. V taki samoti, v kakeršni

mora ruski učitelj živeti, se meni poslednje tudi ne zdi čudno. O drugih vprašanjih sem slišal iz nje ust jako resnobna mnenja. Meni je redko kdo kakor ona, ki ni brez vere, slikal takó slabosti svoje cerkve, neomikanost in lakomnost svečenikov, njih brezvplivnost na národ, formalizem v božji službi. Da se na Volgi še nahajajo pogani in da drugi inorodci večinoma niso dosti boljši, to ji tudi celó ne ugaja; ona sama je imela nekoč 14 dnij péstunjo, ki si je od lesá izrezala božka. Zanimivo je tudi nje pripovedovanje, kakó je poslednje poljsko vstanje koristilo Vjatskemu kraju; mnogo inteligentnih Poljakov je bilo tja seslanih v pregnanstvo in ti so v kratkem času dosegli velikanske uspehe v civilizaciji prejšnjih šum in puščav.

Tretja ukusno oblečena dama, še zadosti mlada, pokazala se je najkompetentnejša v ženskem vprašanji. Ona služi zemski upravi v S. pri nje knižnjem skladu. Mnoge iz svojih nekdanjih idejalov imenuje nepraktične. Služi si 25 rublj. na mesec; dela ima res malo, navadno po 3 ure in še to ne zmerom, lahko reče samó 3 mesece, sploh svobode ima mnogo, takó da še more po stráni poučevati. Višja ženska omika se ji zdi zdaj ponesrečena, ker je preteoretična, praktični predmetje se zanemarjajo in celó zasmehujejo. Iz ženskih rokodelij se v ženskih gimnazijah nič ne uči. Naša znanka je imela srečo biti v syzranjski gimnaziji, po nje mnenji najboljši v Povolžji, kjer je ravnateljica gospodičine vzpodbujala k umetnemu šitju. »Takó sem se vsaj necemu naučila in to mi je po tem večkrat jako dobro došlo. Mé dobivamo malo plačo in še večino te moramo nositi šiviljam, ker si ne znamo ničesar samé prirediti«. Ženski trud se ne izplača in se tudi ne išče. V zemski upravi ona služi sama, nekatere dame so pri železnici, le učiteljic je mnogo. Nekaterim nekdanjim idejalom se smeje: »Mé smo nosile na kratko ostrižene lase v dôbi, ko so si moški puščali dolge (to je bil namreč zopet znak moške genijalnosti), nosile smo razcapano obleko in bile sploh zanemarjene«. Iznenadilo me je priznanje, da ji je bilo sprva jako neprijetno z moškimi skupaj služiti, in da ima zdaj, hvala Bogú, svojo pisárno.

Z višjim uradnikom, najčistejšim Rusom po duši in telesi, potujeta žena in hči, ki sanjata le o zagraničnem življenji. Hči se je učila za pevko na Dunaji in v Italiji in pela celó v Trstu. Z materjo sta bili tudi v Rimskih Toplícah, pri izletu v okolico našli sta celó v kmetskem dómu klavir in zapazili sploh pri nas veliko ljubezen do petja in godbe. Meni ne more prav verjeti, da se ne čutim od Rusije posebno razočarovanega, če primerjam naše življenje s tukajšnjim, posebno pa, ker sem takó dolgo živel na Dunaji, kateri kakor vsem

Rusom tudi nji neizmerno ugaja. Težko ji je dopovedati, da jaz nisem s posebnimi fantazijami semkaj pripotoval, da sem se sčasoma privadil Rusijo z zgodovinskega stališča soditi in da napósled ima vsak kraj kake posebnosti.

Žena jednega iz kapitanov mi je bila zanimiva po tem, ker svojega moža zmerom spremlja in zatorej potuje neprenehoma od Nižnega do Astrahani in nazaj od sredine aprila do sredine oktobra. Pri dveh trgovskih hčerah, že tudi po pariških modah oblečenih, opazoval sem v razgovoru meni nerazumen smeh; dolgo na Ruskem živeča Dunajčanka in nje obrusela hči sta mi potem v Moskvi razjasnili, da je to v nekih ženskih krogih šega in da ženske rade ž njim pazljivost náse obračajo.

O vseh razgovorih z gospodi poročati in jih opisati bilo bi preveč. Ako bi o tem začel, moral bi se tekniti najrazličnejših in najzložnejših vprašanj. Posebno velja to o raznih predstaviteljih reformne Rusije, o ljudeh, ki so že vzrasli pod vplivom ali pa celó pomagali blage namene Carja osvoboditelja izvrševati. Tu imamo pred sabo senatorja, ki je mnogo vplival na usodo kmetskih vprašanj, tu bivšega vseučiliškega profesorja zapadnih literatur, neizmerno simpatičnega moža, ki zapadnim Slovanom zavida lepe kraje, katere so si oni vzeli in Rusom pustili najslabše, tu više-sodske uradnike, ki delujejo v »glasnem« (javnem) sodu in bodo skoro v pozabljenje spravili klečeplaznike in podkupneže starih zlatih časov, tam bivšega župana jedne iz volških stolic, ki je preštudiral mnoga evropska mesta, tu zemskega zdravnika, ki vam slika, kaj so zemstva storila za národno zdravje, sevéda z velikimi žrtvami, ker zdravniško pomoč in zdravila dobiva ruski kmet popolnoma zastonj. Simpatičen je tudi višji finančni uradnik, ki služi od l. 1851. v Povolžji in torej vé mnogo o njem. Ko je prišel takrat v Samaro, bilo ni tam še nijednega izvoščika, sploh nikakega vozička, le pri gubernatorji je bil — tarantas, t. j. namreč vzhodna nezakrita kočija, če smem takó reči, v kateri se sedí po straneh, takó da si potniki hrbte kažejo. Vse se je v tem času izpremenilo, le on je ostal vedno isti in res je prost in dobrodušen starec v starinski obleki, ali ne starega uma, temveč ima veliko obzorje in mnogo faktičnega znanja. Bog dàj njegovim otrokom, za katere je mnogo skrbel, njegov razum, ker v obleki se že njega ne držijo. Jednega iz sinov, inženirja, dal je v državno službo — zdaj meri z drugimi bodočo sibirsko železnico – ker je tam menj prilike za krajo, kakeršno je on mnogokrat opazoval pri privatnih.

Višji uradnik je tudi urednik jednega petrogradskih mesečnikov. Da zna čas in ljudi, dokazujejo naslov tajnega svetovalca (ne pomenja

sicer takó mnogo kakor pri nas) in razni redi, s katerimi sem ga nekoč v Petrogradu videl. Ne manjka mu mnogo do trditve, da je vso Volgo ustvarilo samodržavje. Tam imamo zopet mladega »činovnika osobennych poručenij« pri jednem iz Kaspijskih gubernatorjev, Armenca, v katerem slutijo nekateri pasažiri — Francoza, akoravno izvrstno ruski govorí in se dela Rusa, ali njegova živahnost ga res izdaja kakor južana in zunanjost dela iz njega nekaj Francozu podobnega. Iz stotisočnih kmetskih Nemcev v Saratovski guberniji bi napravil on hitro čiste Ruse, če bi on bil tam gubernator. Ko mi je sam pripovedoval, da je v mestnem zastopu tifliskem med 72 zastopniki 60 Armencev (poleg 10 Gruzincev, na katerih tleh leží Tiflis, in dveh Rusov, če se ne motim), med katerimi ima 58 vseučiliško omiko, ko sva o tem govorila, kakó imajo Armenci na Kavkazu vso trgovino in bankirstvo v svojih rokah (sedanji ruski minister národnega prosvečenja, ali bolje povedano zatemnenja, je tudi Armenec Deljanov in takó ogromni nazadek ruskih vseučilišč vsaj ne bode zvezan s čistim ruskim imenom!), omenil sem, da imajo Armenci sploh med črnomorskimi národi večjo bodočnost (ž njimi že Anglija intriguje proti Turčiji in Rusiji), zakričal je zdajci: »Kako bodočnost more tak národ imeti!« Koliko jednakih tipov ste že videli? Oni so povsod jednaki!

Oče omenjene pevke, ki le sanja o vsem neruskem, je že pravi čudák. On se veselí, da bode v Rusiji skoro že zopet takó, kakor je bilo pod Nikolajem, katerega je on jako ljubil. O tem ne misli, da je takrat konec bil »sevastopoljskij pogrom«. Na Dunaji skoro druga ni videl — njegova debelost in rahlost mu nista dopustili mnogo gibanja — kakor natakarje, katerim se ne more zadosti načuditi, ker jih je za takó mnogo gostov takó malo in da jeden toliko vrčkov na prste nabere in še ž njimi beží. Da napitne dobivajo le nekaj krajcarjev, je že kar čudno. Mož je res zapazil jako karakteristično črto, kajti v ruskih gostilnicah mrgolí natakarjev (ali kakó jih imenovati, Rusi tudi nimajo posebne besede, navaden je »čelovêk«) in redko jih je dosti več nego gostov, kakor je sploh povsod preveč slug, kar je ostanek bivših časov, ko so bili zastonj; pri vsem tem pa še morate ne malo čakati, ker posebni gibčnosti še tudi niso privajeni. Da na Ruskem menj nego 10 kopejk (t. j. po sedanjem kurzu okoli 13, pri boljšem 16 in še več krajcarjev) kakor »barin« (gospod) ne morete »na čaj« ponuditi, s tem se pač dolgo ne morete sprijazniti.

Med drugimi predstavitelji razumništva je bil jako zanimiv mlad pomorski oficir. Iz Petrograda potuje na perzijsko mejo v Astrabad, v strašno nezdrav in neprijeten kraj, ali zató dobí šestkrat večjo plačo

in to mu je glavno. Če preživí srečno svoje pregnanstvo, bode se smijal svojim bližnjim, ki so v Petrogradu že za vselej od njega slovó jemali, če pa umre, tedaj pa je itak vsemu konec. Da se mu Moskva ni prikupila (ona mu je zamazana, strašno draga in v vsakem kotu prosijo v gostilnici ljudje, o katerih ni vedel, kaj so mu delali: »na čaj by slêdovalo vašej milosti«), lahko razumem, ali tudi Nižnij in Volga sama nista napravila na njega nobenega vtiska; le finlandske škere so ga nekoliko navdušile, ko je po njih plaval. Življenje v Kronštadtu, morski trdnjavi pred Petrogradom, slika vam kakor jako dolgočasno in strašno; v rodbine priti je tam nemogoče, občinstvo so pravo za pravo sami oficirji in oženjeni med njimi ne vidijo radi svojih tovarišev pri sebi. Pri vsem tem se pa vedno manjša število zakonov. Zdaj vam pové natančno štatistiko, kakó pada število zakonov in kakó so še v sklenjenih mnoge neveste vdove, ker te imajo navadno premoženje. In skori konec vsemu temu vidi oficir absolutične in pravoslavne države — v svobodnem zakonu in v oddaji otrok v lastnino vlade. Še nekaj! V navzočnosti omenjene astrahanske aristokratke, kateri je izražal željo, da bi za čas svojega dvamesečnega prebivanja v Astrahani rad se seznanil z ljudmi in rodbinami, pripovedoval mi je, kakó sta se s svojim tovarišem v Moskvi zadržala zaradi znane petrogradske klubne »artistke« (igralke), katero sta slučajno našla. Njegov prijatelj je celó vse denarje zapravil, ostal še je v Moskvi, ker ne more dalje in bode imel hude sitnobe, izgubiti more še mesto, on pa se je vsaj še o pravem času pobral.

Visok mladenič, suh ali bolje povedano izsušen, z upalim, vender duhovitim licem, s »furažko« (v Rusiji neizmerno razširjena kapa, posebno pri raznih uniformah, v obliki pruskih vojaških) na glavi s krvavordečo čez široke žametne hlače spuščeno in z vrvico prepasano »rusko rubaho«, z visokimi in krepkimi čevlji in s pod'ëvko, katero ima navadno le na plečih, od precèj grobega sukna, to je umetnik, pevec, v ruski národni noši. Njegov životopis je že do zdaj zanimiv. Učil se je v Moskvi v »Aleksandrovskem liceji«, jednem iz najprivilegirovanejših zavodov, ali zapustil ga je v 6. razredu, ker se je vljubil, sevéda nesrečno (»ona« je že omožena in da bi bila proza popolna, izprašali še smo od njega, da ima zdaj že tri otroke) in zaradi tega je stopil v donske kozake; od tod je odpotoval s Prževalskim v srednjo Azijo, o čémer izvrstno pripoveduje, brez bahanja, nasproti s kritičnimi opazkami. Po tem je pel nekoliko let v zboru Slavjanskega, prestopil v opero in se je dal letos premotiti, da je šel s tolpo, katero je nabral Ljubimov, po pravem Brandlechner (sevéda Žid!) v Berolin in delj

ruske opere propagirat. Podjetje samó po sebi bi ne bilo napačno, lehko bi imelo uspeh, ali brezvestnost omenjenega Žida, ki ni imel pravih pomočkov in je nabral večinoma slabe provincijalne pevce, provzročila je le blamažo in žàl diskreditirala taka podjetja in rusko glasbo za dolgo časa. Tolpa je zapustila s škandalom Berolin in Kopenhagen· Dalje že ni mogla in ruski konzul je moral osleparjene pevce in pevke pošiljati domóv. Vaš junak ni hotel take milosti, zavdinjal se je posestniku ladje z ribjim tovarom kakor nadzornik, in je takó pripotoval iz Kopenhagna v Petrograd. Na zimo hoče že sam provincijalno tolpo osnovati. Živahno in zanimivo pripovedovanje ugaja takó tajnemu svetovalcu, da ga hoče primeriti z njegovim visokopostavljenim strijcem, in ta mu naj priskrbí službo, prav lepo administrativno mogel bi dobiti na Kavkazu. Umetnik nam sevéda po tem ne zatají svojega zaničevanja takih filisterskih svetov. Ta ruski umetnik govorí tudi izvrstno nemški; porodil se je namreč na jednem iz »ostsejskih« otokov t. j. bilo oficijalno in navadno ime do najnovejšega časa, sedaj se rabi bolj »baltijski«) in v mladosti ga je usoda zanesla popolnoma med Ruse. Na parobrodu se nahaja tudi mlad Nemec iz njegovega rojstvenega kraja in začel se je med njima oživljen spòr o najnovejših centralističnih, nivelirujočih in obrusiteljnih preobrazovanjih ruske vlade, zaradi katerih Nemci takó vpijejo. Za mene v tem sporu ni bilo ničesar novega. Rusija je namreč res začela končno z energijo srednji vek odpravljati v teh gnezdih baronov in pastorjev, čemur je bil že davno čas, ali dela zopet druge pogreške; začela je namreč ubijati svoje sile s pretirano rusifikacijo, ki bode takó brezuspešna kakor večkrat z Dunaja načeta germanizacija Dalmacije, in odbija po takem že od sebe národne elemente,' na katere bi se morala opirati, namreč Lotiše in Estonce. Mene so pri tem bolj zanimale fizijonomije navzočnih, jednega iz povolških pastorjev in mnogih Rusov, ki so začudeni gledali svojega nemški govorečega rojaka v národni noši.

Med seboj imamo tudi petrogradskega arhitekta z laškim imenom in laškimi predniki. Ta se je tudi s »kumisom« zdravil, bil precèj časa v Povolžji in ob Uralu in že ne more učakati svojega prihoda v »civilizovane kraje«, v Petrograd in potem v baltijske provincije, kjer živi ogromno število Petrogradčanov na dačah. On pozna izvrstno Petrograd, natančno vé vse bivše smešne policijske odredbe in hvali sedanje Gresserjevo upravljanje, od katerega pričakuje že skoro tudi prepoved — zobanja solnčničnih sémen po ulicah. S študenti po mnenji tega v obče liberalno mislečega možá policija pri letošnjih »buntih« ni bila zadosti — stroga! In ji to zopet v hvalo štejem in moram

priznati, da mi je v Petrogradu v to dôbo policija dosti bolj prijala nego rektor in njegovi organi.

Jeden iz moskovskih vélikih trgovcev zopet ne more zadosti obsoditi moskovskega oberpolicejméjstra (é jako ozek in visok, ne ribniški!), ki je na uboge študente dal poslati kozake z nagajkami (remenčki s svinčenimi krogljicami), s katerimi so jih dobro poklatili; saj je še celó vnuk samega generalgubernatorja dobil pošteno po glavi. Vender v Moskvi so bili profesorji bolj na svojem mestu in tam se je tudi nekaj doseglo. Saratovski kupec, ki je sam za sina v kazanskem vseučilišči trepetal in še trepeče, méni zopet, da je študentom vender treba »brézove kaše«.

Sploh seznanimo se še nekoliko bliže z raznimi trgovci, ki večinoma poslujejo na Nižegorodsko jarmarko.

Večina jih je bolj prosta in se strašno dolgočasi; pijejo čaj in tudi pivo, razgovarjajo se in spijo mnogo. Razgovori se sučejo sevéda le o trgovini, žitni létini, o ribolovstvu, ki na Volgi zmerom bolj pada, ker se preveč razbojniški vrši. V svojih nazórih so sevéda konservativni do skrajnosti, ali če so tudi po malem in rahli, razgrejejo se vender lehko. Opazoval sem to neki večer, ko je okončivši moskovsko vseučilišče prirodoslovec, ki je sam vélikoposestnik, izprožil vprašanje o zemljedelskih mašinah in ob obči omiki. Oni so trdili, da večína mašin se tudi v volških ravninah ne dá rabiti, da je delo z nekaterimi celó draže nego z delavci; naš naprednjak jim zopet dokazuje, da so vse rabne, samó da navadno ni ljudij, ki bi znali ž njimi ravnati in bi jih umeli v potrebi tudi popraviti, zaradi česar se po najmanjši nesreči morajo vsaj na dolgo brez dela puščati itd. Obča omika je po njih mnenji škodljiva, ker nikdo neče potem delati. On njim zopet razlaga to pogreško, da vsakdo hoče svoje tudi malo znanje imeti drago plačano in da se le malo ljudi uči zavoljo znanja samega, katero bi kjerkoli uporabljali, n. pr. ženske, katerim bi pri gospodinjstvu lehko bilo marsikaj koristno, ali pa večji posestniki, katerim ne prihaja v glavo, da bi višja zemljedelska omika jim tudi mogla koristna biti in da ravno ni treba, da bi vsakdo, kdor se kàj uči, postal činovnik; sploh manjkajo Rusom omikani srednji stanovi.

Posebno je mene zanimal mlad in navidezno inteligenten trgovec. On je završil štiri razrede realke in se z očetom preselil iz Rjazani, kjer še ima posestvo za spomin, med Kazake v Gurjev, mesto s 7000 duš na Kaspijskem morji. Promet znaša pri njem v leto $1\frac{1}{2}$ milijona, izvaža ribe, uvaža špecerijsko blagó. Okoli 30 prikaščikov služi pri njem od 3000—500 rubljev (ali »monet« kakor on govorí) v leto. Oni so

pri delu od 7. ure rano do 11. po noči, ali opóludne imajo oddih dve ali celó dve in pol ure. Delavcev za nasáljanje ríb je čaşih po 500 najedenkrat, kadar je treba o pravem času in skoro ribe nasoliti. V mestni okolici ima svojo dačo in posebno, kjer si drží za zabavo okoli 2000 ovac, ker »veselí te le, če prideš na dačo in imaš kàj pogledati.« Če je več zemlje treba, dá kazačjemu načelniku 50 rubljev in dobí novih 40 desetín (desetina je 1·9 oralov), saj jih ne manjka. V obče pa toži o pritiskovanji Kazakov, med katerimi „inogorodcy« niso polnopravni. On ne čita ničesar, ali omika se mu zdí za kupca vender potrebna. Hodi le v klub, kjer se mnogo igra — in iger pre ni nobena prepovedana — ter pije, navadno pivo; piva se na Kaspijskem morji že neizmerno mnogo rabi, spomládi priplava po Volgi za vse leto. On potuje vsako leto v Nižnij in Moskvo, letos hoče tudi v Petrograd, o katerem toliko zanimivego sliši, in če mogoče še v Varšavo, da si jo ogleda, »ker to pre tudi ni slabo mesto«. Njemu Moskva ni všeč, imenuje jo tudi zamazano. Po njegovem mnenji bode Astrahan sčasoma celó druga Moskva (to se pravi, Astrahan bode res neizmerno važno mesto za trgovino s Perzijo in srednjo Azijo). Predstavil mi je tudi svojo ženo, Kazačko, ki je navadno sedela v damskih kajitah in kateri se pozna, da je vzgojena še v strahu božjem.

Drugi trgovec, dobra duša že starih let, je z Urala in nam slika ubogo življenje raznih tujih národnostij, posebno se ne more zadosti načuditi ubožnosti Kalmikov, ki v obče vender niso na posebno nizki stopinji; zanimivo je njegovo pripovedovanje tembolj, ker on jih sevéda primerja z ruskim kmetom in kakó že ta živí!

(Konec prihodnjič.)

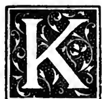
„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

XV.

(Dalje.)

»Kaj mislite o svoji razmeri do Zorke, do hčere moje?« vprašala je polkovnica naglo in skoro ostró.

»Jaz? Kaj mislim?« jecal je Pavel ter iskal v svojem spominu, kdaj in kje bi se bil morda kàj pregrešil.

»Vi me menda ne umete, gospod pl. Lukič?« nadaljevala je ona.

»Ne! Res, da ne!« pritrdil je on odkrito.

»No — jaz Vam bodem položaj razjasnila. Sédite vender, sédite!«

Pavel je dosedaj še vedno stal pred njo, kakor karan učenec. Sédel je v stol nasproti gospé Ani.

»Glejte, gospod pl. Lukič, Vi ste mlad, pošten mož; a meni se vidi, da ste silno lehkomiselni!«

»Gospá milostiva —!« hotel je óni oporekati,

»Le potrpite; pritrdili mi bodete!« hitela je ona trdovratno. »Vi ljubite Zorko, vzeti jo hočete za ženo, kàj ne?«

„I — sevéda!«

Pavel ni védel, kaj bode iz tega. Vest mu je jela nekoliko očitati, da je polkovnica zvedela kàj o — Mánici, in silo tesno in vroče mu je prihajalo.

»Pa kdaj hočete to storiti?«

»Kdaj? Kadar končam studije, gospá milostiva!«

»Kaj pa bodete Vi tedaj, takrat — ako smem vprašati?«

Pavel je čutil porogljiv naglas, ki je zazvenel iz zadnjih besed. Odgovoril ni, nego le vprašujé uprl očí v gospó.

»Jaz mislim namreč — kakšno bode Vaše materijalno stanje tedaj, kadar končate studije in se hočete oženiti?«

»Jaz menim, da imam nekaj premoženja.«

»Oh!«

»Moj oče — jaz sem vender dedič njegov!«

»Dovolite, gospod Pavel« — danes ga polkovnica še ni bila s krstnim imenom nazvala — »dovolite, da Vas vprašam o tem. Mati Zorke sem, in pristoja mi pravica do takega vprašanja!«

»Gotovo!« hitel je Pavel.

»Vam je li znano, kolik je Vaš delež po očetu?«

»Ne, res ne, gospá milostiva!«

Nasmehnil se je sam pri tem, kakor bi bilo vse to takó nevažno, da ni vredno govoriti o tem.

»Jaz sem si to pač mislila!« dejala je gospá Ana skoro bolj záse. Potem pa je nadaljevala resno in skoro ostreje kakor prej: »In se tudi niste še vprašali, kake posledice utegne imeti možitev Vaše matere, kar se tiče Vašega deleža, imetja Vašega?«

»Ne, ne — tudi ne!« hitel je Lukič, a sedaj ves v mislih; tudi smijal se ni več; daniti se mu je jelo.

»Potrpite, jaz Vam v malo besedah razjasnim vse!« rekla je Ana. On se je z obema rokama uprl ob stol in nemo zrl v polkovnico.

»Meni so vse Vaše razmere prav dobro znane,« nadaljevala je ona, »in zató Vam s polnim prepričanjem lehko rečem, da ste osleparjeni, grdo osleparjeni!«

»Kaj? Kdo? vzkliknil je Pavel.

»Kdo? Vaš famozni prijatelj, doktor Božan, gotovo ni bil zadnji pri tem delu!«

»Božan? Ni mogoče!«

»Le poslušajte! Po smrti očeta Vašega se ni našlo nič druzega imetja njegovega, nego polovica domačega Vašega posestva, ker te polovice ni bilo môči odnesti. Druzega ni bilo nič tu, dasi je bil Vaš gospod papá imovit, bogat mož. Potem se je polovica posestva, ki je imela biti Vaša, jako nizko cenila, nekoliko tisoč menda, in sedaj — no, Vi ste pravnik, Vi morate to bolje umeti, nego jaz — sedaj predlagata Vaša váruha, da se Vam izplača teh par tisočákov, Vaša gospá mamá pa prevzame še drugo polovico posestva. Takó ste Vi kmalu popolnoma na suhem, in premeteni Vaš prijatelj bode pač skrbel, da si, predno se oženi, zagotovi tudi svoje materijalno stanje. Kaj, ko bi mu hotela Vaša gospá mamá zapisati Dvorsko graščino, menite li, da se je bode branil?«

»Stojte, stojte, gospá milostiva! To je preveč!«

Pavel je bil skočil kvišku, in tekal sedaj po sobi gôri in dôli.

»In Vi, gospá milostiva, tega prej niste znali?« vprašal je zdajci.

»Ne; kakó bi tudi! Ko smo zvedeli novost o zaroki Vaše gospé matere, jeli smo premišljevati, in sestričina moja je pozvedela po odvetniku svojem v mestu vse to, kar sem Vam tu povedala.«

»Pa kaj! Če je tudi to takó, ako je delež moj tudi takó majhen — kaj dé to?« vprašal je Lukič ter postál zopet pred polkovnico. Stara, lehkoživa nrav je že predirala.

»Kaj dé to?« ponovila je gospá Ana z zategnjenim glasom. »Toliko, da Vi na ženitev niti misliti ne morete. S čim bodete ženo živíli?«

»S pridnostjo in z delom! V par letih sem lehko samostalen, bodisi odvetnik ali notar, ali morda uradnik!«

»Ne, gospod pl. Lukič — jaz želim, da bode Zorka bolje preskrbena. Jaz vsekako zahtevam imetja! Pa kdaj bi bila potem — po Vašem mogoča ženitev?«

Pavlu se je zdelo, kakor bi ga kdo z mrzlo vodo oblival. Nekaj, kakor stud in grus, jelo mu je polniti dušo.

»Zorka li vé kàj o tem?« vprašal je naglo.

»Nekoliko! A to vé, da mora biti konec vajini razmeri!«

Pavel je dirjal iz sobe.

Polkovnica se je posmehnila za njim in pred zrcalom stoječa popravljala si svoje goste, malo sive lasé.

»To bode pomagalo, mora pomagati! Majorka se ne smé omožiti! In napósled, četudi moj manêver izpodletí — odvetnik ali notar — dasi brez podedovanega imetja — tudi ni še najzadnje! In ta Pavel bi bil pokoren zèt!«

Nasmehnila se je še jeden pot sáma sebi v zrcalu, in z zadovoljnim licem šla iskat drugih.

V tem je bil Pavel našel Zorko v nje sobi. Glavo je tiščala v roki, naslonjeni ob mizo, pred njó pa je ležala odprta knjižica.

»Ti véš, Zorka, ti znaš vse!« vzkliknil je mladi Lukič.

Ona je prikimala, ali rok ni vzela z lica. Pavlu se je zdelo, da se joče. Potegnil ji je ljubo roki narazen in videl, da ima res objokane, rdeče očí!

»Pa kaj hočeva storiti?« vprašal je on skoro obupno.

»Tvoja mati —« pričela je Zorka, toda končala ni.

»Dà, mati moja!« dejal je on, kakor bi bil ugenil, kar je hotela déklica povedati.

»Ali je ne moreš pregovoriti?«

»Ne vem!« dejal je on, a videlo se je, da premišljuje nekaj čisto druzega.

Oba sta umolknila.

»Dèj, reci Zorka,« vprašal je Pavel zdajci, »si li ti tudi jednega mnenja z materjo, s tvojo mamo?«

»Katerega?« dejala je ona izognivši se takoj odgovora.

»No, da ne moreva čakati, dokler bodem jaz popolnoma samostalen, in da se brez imetja itak ne moreva, ne smeva vzeti.«

»Mati takó hoče!« rekla je Zorka in stiskala svoj robec med rokama.

»In ti?« silil je mladenič.

»Jaz, jaz — oh, Pavel!«

Oklenila se ga je okoli vratú in ga poljubila, ali on s tem odgovorom vender ni bil zadovoljen. Danes je bilo v prvič, odkar sta se poznala z Zorko, da se mu je zazdelo, da je ravno ona popolnoma pod máterinim vplivom, in da danes ni takó odkrita, kakor je bila vedno do sedaj. Pa nje poljub mu je pregnal vse te misli.

»Kaj torej storiti?« vprašal je zopet on, skoro bolj sebe, nego déklico.

»Poskusi ti pri materi svoji!« dejala je ona potihoma.

Zopet je vstala nekova tiha sumnja v mladeničevem srci, in ozrl se je naglo v Zorko. Pa ko mu je takó pogled ušel preko mize, ugledal je odprto knjižico, in zgoraj z debelimi črkami tiskan naslov pesmi: »Roſhlin in Verjanko«.

Ostrmel je za trenutek. Kaj vse mu je šinilo zajedno v glavo!

»Kdo ti je dal to?« vpraša in glas mu je zvenel skoro hripavo.

»Gospod Tomaž!«

»Oh, on, haha!«

Tudi sedaj je tekel jedenkrat gôri in dôli po sobi.

»Jaz moram domóv!« dejal je naglo.

»Kaj hočeš?«

»Poskusiti hočem!«

Še jeden poljub, in malo potem je dirjal na čilem svojem konji po beli cesti proti dômu.

»Kaj bode storil?« vprašala je popóludne polkovnica svojo hčer.

»Ne vem,« zavrnila je óna skoro žalostno.

»Oh, pojdi, pojdi! Saj ti ne uíde!« mrmrala je mati.

— — — — — — — — — — — — — — —

Slučaj je hotel, da je istega popóludne zadela gospá Hahnova v vrtu za gradom ob domačo guvernanto, ki je bila danes izvenredno redkobesedna in slabovoljna. Povod do prvega vprašanja je tičal že v tem nje stanji in beseda je rodila besedo. V kratkem času je znala polkovnica, kaj teží gospodičino, namreč isto, kar je bolelo gospó Ano; možitev majorke Lukičeve. Guvernanto je danes zlasti pekel zbadljivi odgovor Pavlov na nje prenaglo vprašanje in ko sedaj polkovnica takó kakor mimogredé vprašala, si li nista dopisovala z doktorjem Božanom, pritrdila je ona takoj in malo potem je tudi že kazala pisma radovedni gospé Ani.

»Oh, nesramno, perfidno!« vzkliknila je polkovnica v navideznem srdu, dasi ji je od veselja utripalo srce.

Guvernanta se je pripravljala, da bi malo zajokala.

»Gospodičina, pustite pisma meni!« velela je gospá Ana jako energično. »Jaz bodem diskretno ravnala ž njimi, toda — pomagati Vam hočem.«

»Oh — kakó?« vprašala je še óna.

»No, le pustite, pustite! Zaupajte mi, bodemo videli! Jaz Vam hočem pomagati! Toda tiho, le tiho o vsem!«

V tem je imela polkovnica že pisma v žepu, in ko si je guvernanta otrla solze iz očij, tudi óne ni bilo več na vrtu.

XVI.

Gorák južen veter je pihal po sotéski, skozi katero je dirjal Pavel na svojem lisci, nebó se je na lahko oblačilo in tudi nad Krko je ležala tanka meglica: pravi znaki dolgotrajnega dežévja.

Ko se je mladi Lukič bližal môstu in Vodétovi krčmi, šinila mu je hipno, pa tudi le hipno misel v glavo, da ostane tamkaj. Nalašč, nalašč, ker je vse njemu nasprotno, ker so povsodi zapreke, ker ga vse jezí — le — Mánica ne! Toda tudi — ta! Vzpodbodel je konja ónikraj mostú in šinil mimo krčme, ne da bi se ozrl na dvorišče. Tam pa tudi nikogar ni bilo.

A čimbolj se je bližal rôdnemu grádu, tembolj ga je zapuščala in mu ginila prvotna srčnost, tembolj mu je ugašal zubelj óne strasti, ki so ga bili zanetili tam na Griči. »Je li vse to resnica?« vprašal se je, ko je spustil konja v korak navzgor proti Dvoru. Védel je, da nocoj Vida ni domá, kajti odpeljal se je bil na vse zgodaj v mesto opravljat njegovo, Pavlovo in Loričino stvar. Mati bode torej sáma, kolikor jo bode pustila Vrbljenska gospodičina, ki Pavlu ni povsem ugajala.

Pred gradom je vrgel vajeti hlapcu in na prvih stopnicah že zvedel, da Vrbljensko gospodičino glava bolí, in da je gospá — namreč mati Lorica — sáma v svoji sobi. Vrhu stopnic je postál; ugibal je, bi li šel takoj k materi, ali pozneje. A odločil se je naglo: — krenil je v svojo sobo. Tam tudi ni našel mirú; hodil je gôri in dôli, vrgel se v naslanjáč in zopet na postelj, napósled začel pušiti. Potem je brskal med knjigami, ki so ležale v velikem predalniku, vse v groznem neredu. Našel je, kar je iskal, stopil k oknu in tam jel čitati knjižico. Mračilo se je že.

»Dà, dà, dà — takó je! Jaz sem Vrjanko in on je — Rošlin!« Takó je vzkliknil in potisnil čelo v obe roki. »Pa — mamá? Ne, ne, to ni mogoče!«

Sedèl je v naslanjáči in zrl pred sé tja venkaj v mračni večer. Nekaj čudnega se je godilo v njegovem srci, v duši njegovi, tam v središči, kamor se steka, kjer se spaja in odkoder izvira vse, kar kažemo v svojih dejanjih.

Ne nazaj, ampak naprej je gledal.

»Kaj mi je storiti?«

To je bilo jedino vprašanje, jedina namera, ki je ležala pred njim. Odgovor na to mu je bil tudi povsem jasen. Videl je v Božanovem ravnanji nezvestobo, umazano sebičnost in neodkritosrčnost — kaj pa

mati misli o tem, koliko deleža je nji pripisati, o tem soditi in premišljevati, branilo mu je vse čustvo, vsa ljubezen, ki jo je gojil do nje ves čas od otroških do poznih mladeniških lét.

»Torej Vid, jedini Vid, ta je kriv!« Veroval je do sedaj, do danes v njegovo poštenost, ali danes so mu tudi to vero vzeli, in dvojiti ni mogel o resničnosti vsega, kar se mu je bilo povedalo.

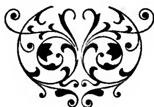
»Kaj torej?«

Pavel je bil od očeta svojega vzprejel ob vzgoji mnogo njegovih nazorov, njegovega duhá. Tu mu je bil odgovor zató lahek: dvoboj! »Jaz ali on — Rošlin in Vrjanko!« vzkliknil je, vrgel óno knjižico dvakrat, trikrat po mizi in hotel zopet venkaj na sveži večerni zrak.

»A mati? Kaj pa mati?«

Postál je zopet sredi sobe in premišljal.

Par trenutkov potem je trkal na vrata h gospé Lorici in na nje dokaj prijazen odziv vstopil. (Konec prihodnjič)

Književna poročila.

XVIII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Konec.)

Gledé skladnje pravi pisatelj v predgovoru: „Najmanj prenaredbe je zahtevala skladnja, ki je prav pregledno in slično kakor v drugih šolskih slovnicah sestavljena. Tú sem sicer večjidel izpuščal, kar se mi je zdelo nepotrebno, in le malo kaj dodajal; vendar pa ni strani in tudi ne najmanjšega odstavka, kjer bi ne bilo sledú o trudu mojem.“

Rad priznavam, da je Janežič opisal skladnjo slovensko tako pregledno in umevno, da je storil prirejatelj nove izdaje popolnoma prav, pustivši ta del bistveno neizpremenjen. Priznavam tudi, da je pisatelj marsikaj popravil in odstranil, kar je bilo nepotrebno ali nepravilno, vender je še ostalo pri vsem „trudu“ mnogo, kar ne odgovarja jeziku, kakor ga pišemo dandanes, in se tudi ne strinja z drugimi šolskimi slovnicami. Kakor pri prejšnjih delih, hočem navesti opazke svoje tudi v tem delu po vrsti posamičnih §§

V § 237. 1. c. trdi pisatelj z Janežičem, da je v stavku: „Dobrega ovčarja je ovce striči, ne pa dreti,“ izpuščen osebek (namreč: dolžnost). To je krivo, kajti v navedenem skrčenem stavku sta nedoločnika ‚striči‘ in ‚dreti‘ osebka, izpuščena beseda (dolžnost) pa je dopovedek.

Pravilo, ki se navaja v 2. odstavku istega § o skrčenem stavsku je nepopolno. Kajti skrčen stavek ni le, „če se ujemata dva ali več glavnih stavkov z jednakim osebkom ali z jednakim dopovedkom, da služi jednemu osebku več dopovedkov ali pa jednemu dopovedku več osebkov“, ampak tudi, če je v stavku več jednakih dopolnil (pridevkov, predmetov, prislovov). Skrčena stavka sta n. pr. tudi: „Nad mano, pod mano, krog mene je Bog.“ (Vilh.) — „Mire nima, ne zlata.“ (Levst.) [1]) Tudi pravilo, ki se nahaja o skrčenem stavku v § 374. ni popolno, ker se nikjer ne omenja, da more služiti v skrčenih stavkih tudi jednemu glagolu ali pridevniku več jednakih prislovov; n. pr.: dobro in sladko spavaj.

V § 239. 4. trdi pisatelj, da je v stavku: „Boljše drži ga, ko lovi ga« osebek velevnik, kar je krivo, kajti osebek je v navedenem stavku ves stávek »drži ga“ oz. „lovi ga“. —

Odstavek o dopovedku (§ 241.) bi bolj prijal, ko bi ga bil pisatelj predrugačil po Willomitzerjevi slovnici (§ 100). Glagoli ostati, postati, nastati, nahajati, prihajati, nastopiti itd. ter povratniki imenovati se, zvati se, reči se, praviti se, videti se, zdeti se, itd. služijo nam kot vezilo (copula), kakor glagol biti; navedli bi se torej lahko bili zajedno. — Po nepotrebnem se je izpustil v točki 2. c. istega § stavek: „Za uk si prebrisane glave, pa čedne in trdne postave.“

V § 243. b. naj bi se še omenilo, da stoji tudi v nikalnih stavkih vezilo biti (ostati) v srednjem spolu jednine. (Prim. § 257. b.).

Po nepotrebnem je nadalje prenaredil pisatelj odstavek d) (p. 171.). — Z osebkom v jednini druži se dopovedek večkrat v množini (dostavi moškega spola) — s tem, da je točko β Janežičeve slovnice postavil na prvo mesto, kakor bi bila množina pri osebah, katere Slovenec posebno spoštuje, upravičenejša, nego pri skupnih imenih. Jaz bi nasprotno trdil, vsaj imamo pri skupnih imenih analogijo v latinščini (constructio κατὰ σύνεσιν), dočim je množina pri posebno spoštovanih osebah po mojem mnenji le ostanek „onikanja“, kojega smo se, hvala Bogu, večinoma že iznebili. Tudi množina pri spoštovanih osebah se v pisnem jeziku, izvzemši nekatere knjige in liste preprostemu ljudstvu namenjene, ne rabi več. Ves odstavek d) naj bi se bil drobno tiskal, in dotična pravila naj bi se bila le mimogredé omenila. —

[1]) Primeri: Dr. F. Willomitzer, Deutsche Grammatik für österreichische Mittelschulen; 4. Aufl. Wien 1885. § 139.

V § 245. pogrešam vprašanje, na katero odgovarja pridevek.

V § 247. mora se dodati točka d), v kateri se pové, da nam rabi za pridevek tudi glagolov nedoločnik; n. pr. Želja videti vas. (Glej Šuman o. c. p. 120.).

Pravilo o predmetu (§ 250. a) je nepopolno; kajti uči le: „Za dopolnila nam rabijo samostalniki v odvisnih sklonih.“ Kaj pa je s predmetnim razmerjem? Kje je ostal predmetni nedoločnik? Bolje bi bil pisatelj storil, da je razvrstil ta odstavek tako-le: Za predmet nam rabi: a) samostalnik v rodilniki (predmetni rodilnik)? Še muha išče kruha. Delavec je plačila vreden. b) samostalnik v dajalniku (predmetni dajalnik): Zaupaj prijatelju. Človek je jednak dimu na strehi. c) samostalnik v tožilniku (predmetni tožilnik): Sila moč premaga. d) samostalnik s predlogom v dotičnem sklonu (predmetno razmerje): Verujem v Boga. e) glagolov nedoločnik (predmetni nedoločnik): Kdo je Ilirije sinove budil, svoj dom jih ljubiti, braniti učil?

V odstavku o prislovnih določilih naj se na prvo mesto postavijo razni prislovi in na drugo mesto samostalniki, ki se naj zopet razvrstijo tako-le: a) samostalnik v rodilniku (prislovni rodilnik): Leta 863. se nam je prinesla luč prave vere. Veselja mi srcé igra. b) samostalnik v tožilniku (prislovni tožilnik): Kar se mlade dni zamudi, ne popravi se vse žive dni. (Slom.). c) samostalnik s predlogom v dotičnem sklonu (prislovno razmerje): Ali veš do kruha pot? (Led.). Dostavi se naj d) glagolov namenilnik (prislovni namenilnik): Vstani, vstani, Jerica, vstani, ženi vole past (= na pašo).

V poglavji o sklonih je izpustil pisatelj vse, kar ima Janežič o mestniku (§ 330.) in o druživniku (§ 331.) ter je namesto tega dodal v § 253. nastopni stavek: „Mestnik in orodnik se rabita skoro izključno le v zvezi s predlogi.« Ne vem, zakaj bi učenec ne smel zvedeti, da sta se mestnik in orodnik ohranila v mnogih prislovnih izrazih in da je raba orodnika brez predloga jako obširna pri bratih Čehih in Hrvatih.

V § 254. c. nahaja se stavek: „Čuti se bolán“. Ni li pravilneje: Čuti se bolnega? [1])

Kot dopovedek nam služi imenovalnik tudi v zvezah: zima, tema mraz, volja, strah, konec itd. je, kar je dokazal Šuman (o. c. p. 163.). To bi se naj v točki d) dodalo. —

Jedno najtežavnejših poglavij v slovnici je poglavje o rodilniku. Rad priznavam, da je Janežič razvrstil to poglavje jako pregledno in lahko umevno, in da je torej tudi Sket dobro storil, da je ohranil Janežičevo razdelitev. Šumanova razdelitev, ki je narejena na podlagi Miklošičeve slovnice,

[1]) Primeri: »Drugim očitam napake, ali se sam čistega čutim?« Strit. zbr. sp. V. pag. 302.

vidi se mi za šolo pretežka. A vender bi bilo potrebno nekoliko več izpregovoriti o dvojnem pomenu rodilnikovem, namreč a) o pomenu ločitve (Šuman, § 223) b) o pomenu pristojnosti. (Šuman, § 225.). —

Pravilo: »v dajalnik stopi tudi pridevni dopovedek skrajšanega stavka« (§ 266. d.) naj se dopolni z besedama: »in samostalni«; n. pr.: „Težko je človeku biti časnikarju.“ (Strit.). — V opombi pa se naj omeni, da se veže tudi glagol „učiti se“ z dajalnikom, ker pomenja toliko, kakor privaditi se čemu. [1])

V § 272. a. naj se omeni v opombi, da postanejo nekateri neprehajalni glagoli gibanja sestavljeni s predponkami prehajalni; (Šuman, § 199.); pri točki b) pa se naj pové, da je mesto notranjega predmeta navaden in slovenskemu jeziku primernejše orodnik; n. pr. namesto: „udaril je strašen udarec“, „udaril je sè strašnim udarcem“ (Šuman, § 201. Op.).

V § 274. b) naj se v opombi razloži prislov letos = leto se, nadalje tožilnik cilja: stran, noter, dol iti, ker se rabijo mnogokrat mestniki: strani, doli, notri (Šuman, § 204.). Jako nerad pogrešam tudi to, kar ima Šuman v § 205. o tožilniku, ki zaznamenuje pri začudenji stvar začudenja, in o tožilniku od prilogov in zaimen jedninskega srednjega spola, ki pomeni način, ker se to lepo ujema z dotičnim tožilnikom v latinščini. (Glej Scheindler, § 108. in § 114.).

Da se razpravljajo predlogi v posebnem poglavji, in ne kakor v Šumanovi slovnici pri vsakem sklonu posebe, ugaja mi jako. Pogrešam le na konci tega poglavja tabelarni pregled vseh predlogov po njih rabi. V posamnem pa imam naslednje opazke.

Nikakor ne morem odobravati, da je ohranil pisatelj pri predlogu *od* (§ 278.) še po Janežiči točki e) in f). Vsak učitelj vé, kolikokrat mora, osobito v šolah ob meji, podčrtavati germanizme, kakor so: „govoriti od koga ali česa“ in „hvaljen biti od koga“. [2]) Kaj pa bode sedaj, ko se bode učenec učil po Sketovi slovnici: „*Od* nam rabi: e) o predmetu, o katerem se govori: n. pr.: „Menijo se od kraljev, od mira in vojské. Možaki od žita, od vojske govoré, in f) *od* stopi v trpni dôbi pred osebo ali reč, ki je bila v tvorni osebek, n. pr.: »Veliko bolj nas boli nam od naših domačih,

---

[1]) Miklošič, V. Gr. II. p. 408. piše: „Das lernen wird demnach als ein sich gewöhnen vorgestellt, eine Vorstellung, die es begreiflich macht, dass das object des lernens durch den dativ ausgedrückt wird.“

[2]) Prvega germanizma smo se večinoma že iznebili, a drugi se še vedno šopiri po knjigah in časopisih slovenskih, osobito v zvezi s trpnim deležnikom, n pr.: vprašan od, pohvaljen od, ujet od itd. Miklošič (Vgl. IV[2]. p. 555. squ.) navaja sicer jednake vzglede za staro slovenščino in nekatere druge slovanske jezike, a za slovenščino nima nobenega vzgleda. Zategadelj se tudi v Šumanovi slovnici nič ne omenja o tej rabi predloga *od*.

ko od drugih storjena krivica«. Dostavek pri točki e): „V pisni slovenščini rabi nam« (bolje bi bilo: mora nam rabiti) „namesto od predlog o z mestnikom.« ne bode veliko pomagal. Po mojem mnenji mora se povedati, da so prejšnji pisatelji rabili *od* v omenjenem pomenu, ker so nemški vzgojeni tudi pisali v nemškem duhu, da se pa to ne sme posnemati, ker nasprotuje duhu slovenskega jezika. Dostaviti pa bode treba pri točki b), da pomenja rodilnik s predlogom *od* pri glagolih želeti, pričakovati, imeti, dobiti, izvedeti osebo, od katere kàj želimo, pričakujemo itd. Ne bil bi tudi odveč vzgled: plačati od pisma, od čevljev i. t. d. — Kot novi točki pa naj se dodaste: e) rodilnik s predlogom *od* pomeni to, od česar je kàj narejeno: „ta sablja je od jekla«; f) rodilnik imena s predlogom *od* pomeni del tega, kar ime izraža: od naših ljudij je poginilo pet sto, pet od njih je bilo modrih. To željo je že izrekel Štrekelj (l. c. p. 379.). —

Prav čudno se čitata v § 279. ta-le dva vzgleda: „Slovencev se šteje b l i z u tri milijone duš,« in »Bilo je vojakov o k o l i dvadeset tisoč pod njegovim poveljstvom.« Predloga blizu in okoli naj bi zaznamenovala število po priliki in se vezala z r o d i l n i k o m, a „tri milijone« je tožilnik, „dvadeset tisoč« pa imenovalnik. »Blizu« in »okoli« v tem slučaji nista predloga, ampak prislova, in je sklon od njiju popolnoma neodvisen.

Pri predlogu proti (§ 281.) naj bi se v opombi omenilo, da se ta predlog veže s predlogom *na* in z združenima predlogoma na + vъzъ; a) naproti entgegen: bratu naproti tečé. (Met.); b) nasproti (= na + vъzъ + proti) gegenüber: komu nasproti prebivati (Met.). Oba predloga se stavita zmerom za dativ. (Sproti je prislov: sproti porabi, kar zasluži).

Poleg k l j u b u (§ 282.) naj bi se še omenil mnogo rabljeni predlog: navzlic.

Pri predlogu *na* (§ 289.) naj se pri I. odstavku doda točka k). O razdelitvi, n. pr.: *na* dan služi po štiri desetice; na vsakega pride po jeden goldinar. Pri odstavku II. pa se naj omenijo izrazi: zahvaljati se na čem, čestitati na čem itd.

Koncem § 290. II. naj bi se razložila sličnost in različnost med predlogoma *o* in *ob*. Najbolje bi pa bilo, da se predlog *o* ne razpravlja záse pri predlogih z mestnikom, ampak pri predlogih s tožilnikom in mestnikom ob jednem s predlogom ob. —

V § 291. II. a. naj se dodá: „Mestnik s predlogom *po* znači pri glagolih biti, prijeti itd. óni del, ki je po dejanji neposredne zadet: biti, udariti po stegnu, po lici.« (Štrekelj, l. c. p. 379.). —

Pri predlogu *s* (§ 283.) pogrešam obliko ž', ki bi se naj vsled prilikovanja dosledno rabila pred besedami z *nj* se začenjajočimi. —

Odstavek „o pridevniku sploh« (§§ 304. in 305.) je ohranil pisatelj neizpremenjen, bolje bi bil storil, ko bi ga bil predelal po Šumanovi slovnici (§§ 126.—129.), kjer je ta odstavek jako dobro in pregledno sestavljen na podlagi Miklošičeve slovnice.

Na pravilo, da se v slovenščini pridevniki v obče ne morejo rabiti samostalno, oziral se je pisatelj premalo. Kajti po Janežičevem in njegovem pravilu: „pridevnik prevzame samostalnikovo opravilo in stoji 1. v moškem spolu, če mu moremo v mislih dodati: človek — ljudje ali kak drug moški samostalnik (§ 305. b. 1)«, bi lahko vsak pridevnik rabili samostalno; in ne vem „zakaj bi morali vedno le reči: mutec, slepec, glušec itd. (§ 305. a),« ker vender pridevnikom: mutasti, slepi, gluhi, ravno tako lahko v mislih dodamo človek, kakor pridevnikom: pošteni, grešni, pravični, itd. (§ 305 b. 1).
Z ozirom na to nedostatno pravilo ohranilo se je v slovnici mnogo vzgledov, v katerih je pridevnik rabljen samostalno.

Nikjer se ne pové razloček med: velíka cesta (eine grosse Strasse) in vélika cesta (die Hauptstrasse), sladkó vino (süsser Wein) in sládko vino (der süsse Wein), pod zelénim drevesom (unter einem grünen Baum) in pod zelênim drevesom (unter dem grünen Baume) (Šuman, o. c. p. 129.); med: mladeničev obraz (das Gesicht des Jünglings) in obraz mladeniča (das Gesicht eines Jünglings), kruhova skorja (Brotrinde) in skorja kruha (eine Rinde, ein wenig Brot) (Miklošič, V. G. IV². p. 13.), med kraljév (regius) in králjev (regis) itd. Ni mi jasno, zakaj se zamolči, da se je ohranila imenska sklanja pridevnikova v izrazih: zdavna, do dobra, iz nova, do sita itd. —

Kot primerjalna členica za primerjalnikom (lat. quam), naj bi se v pisnem jeziku rabila le nego; ko, kot, kakor v tem slučaji rabiti je germanizem. [1]) Kakor moremo le rabiti, ako se nanaša na členico tako, ki stoji v glavnem stavku izrecno, ali si jo vsaj lahko mislimo; v tem slučaji pripisujemo dvema stvarema kako svojstvo v isti meri; n. pr.: lepa kakor rožica, sveti se kakor solnce (lat. tam — quam ali ita — ut). Členici ko, kot rabita nam pri dopolnilnem dopovedku: ko (kot) prijatelj ti tega ne morem svetovati. [2]) V tem zmislu naj bi se torej popravila tudi v § 367. 3. točka. —

V odstavku o kakovosti glagolov (§ 327.) pogrešam geometriška znamenja, koja rabi Šuman, in ki so jako poučna. — Razdelitev dovršnikov v jedno in večdobne mi ne ugaja tako kakor Šumanova: a) v hipne (mo-

[1]) Levstik (o. c. p 139) piše: „Nego oder statt dessen no wird bei Vergleichungen angewendet, wenn die zu vergleichenden Gegenstände als ungleich bezeichnet werden. In diesen Fällen ist: kakor, ko oder kot deutschthümlich."

[2]) Primeri lat. ut v stavkih: »Diogenes ut Cynicus proici se iussit inhumatum. Multae erant in O. Fabio, ut in homine Romano, litterae. Scheindler«, Lat. Schulgr. p. 92.

mentanea): mahnem, skočim, b) v dokončalno-dovršne (finitiv-perfectiv): ustrelim, prinesem, iznosim, c) v začetno-dovršne (inhoativ-perfektiv): zamahnem, zavrtim. Tudi bi bilo umestno omeniti, kako se durativni in iterativni glagoli odlikujejo po tehtnejših samoglasnikih; primeri: n*e*sem, n*o*sim, don*a*šam, letim lětam, pob*e*rem — pobiram, vteknem (vtъknem) — vtikam i. t. d. —

V poglavji o časih (§ 329.) mora se razložiti, da ima slovenski jezik sicer res samo štiri časovne oblike, da pa s pomočjo dovršnikov in nedovršnikov lahko izražamo vse čase, ki jih imajo drugi jeziki. [1])

V § 330. f. bi se lahko omenil razloček med sedanjikom in prihodnjikom dovršnih glagolov o prihodnjem dejanji. Navadno namreč stoji sedanjik namesto prihodnjika, ako se bode dejanje izvršilo pogojno: jagod vam prodam, (če jih kupite); tvojega konja kupim, če ga prodaš; ako pa naznanjamo, da se bode dejanje izvestno izvršilo, stoji prihodnjik: tvojega konja bodem kupil, jagod bodem kupil. Tako uči Šolar, l. c. p. 21. Porabiti bi se moralo tudi seveda le v glavnih potezah, kar uči Škrabec (Cvetje, VII.): »Ako pravijo slovnice, da je praes. dovrš. glagolov stari slovenščini rabil za futur, je to nenatančno; služiti je mogel le za zaznamenjevanje v prihodnosti dovršenega djanja in to je fut. ex., bodisi da stoji v glavnem stavku kakor v grščini, ali pa v odvisnem kakor v latinščini. Naj se torej ne pravi, da je sedanjik dovrš. glagolov pravi futur, ker nimajo dovršni glagoli niti pravega sedanjika, niti pravega futura, temuč aorist in fut. ex., in poslednji sme stati povsod, kjer ga logika zahteva, prvi pa ga sme nadomeščati zastran spremembe in okrajšanja, kjer razumljivosti ne škodi. Ne moremo nadomeščati z aoristom pravega futura, ki pomenja djanje, ki se bo v prihodnosti godilo ne gledé na dovršenje: kosil bom. Vprašanje je, ali bi se dal nadomeščati s pravim sedanjikom (t. j. sedanjik nedovršnih glagolov). Ako se prav živo pripoveduje, rabimo pravi sedanjik ko praes. hist. namestu imperfekta: „Vlani sem mislil vse sam pokositi. Kosim, kosim cele tri tjedne, pa še nisem bil gotov.“ Tako se sliši tudi v napovedanju: „Jutri kosim v lazu, pa pridi kaj pogledat«. »Pojdi, greva na božjo pot“ itd. Dasiravno pa se rabi že v stari slovenščini pravi sedanjik časih za futur, vender bi utegnila pri nas biti ta raba germanizem. Gotovo pa so germanizmi mnogi sedanjiki, ki se berejo v molitvenih knjigah v odvisnih stavkih; n. pr.: Tako sem sklenil, daj, da s tvojo pomočjo srečno dopolnujem;« (prav bi bilo: »da bom dopolnjeval,« ali pa: „da dopolnim.“ »Tebi priporočam to noč svoje telo, da v tebi sladko počivam,« (prav: priporočam

[1]) Nekov nasprotnik, ki zavzema jako vplivno mesto, izrazil se je pri neki priliki: „Wie wollen die Slovenen die griechischen und lateinischen Classiker übersetzen, sie haben ja nur vier Zeiten?“

ti svoje telo, da bom to noč v tebi sladko počival). Tudi staro-slovenski: „ne pĭcěte sę, čĭto jaste i čĭto pijete“ t. j. „ne skrbite, kaj jeste in kaj pijete“ po naše ne bi pomenilo: „ne skrbite, kaj boste jedli in kaj boste pili,« temuč: „ne skrbite, kaj je to, kar jeste in kar pijete.“ »Stara slovenščina le imej svoje pravice, naši zato ne jemljimo njenih.“ Tako Škrabec. Potem je tudi pravilo: „sedanjik pomenja f) prihodnje dejanje v obliki sedanjega časa z nedovršnimi glagoli samo v odvisnih stavkih (§ 330.).“ krivo, in sedanjik v stavku: „Volk se je zarekel, da ne kolje več jagnjet,« germanizem. —

Predpretekli čas naznanja dejanje, ki je bilo v preteklosti in z ozirom na drugo preteklo dogodbo dovršeno. More se torej tvoriti le od dovršnih glagolov. Tako uči Šolar (l. c. p. 20.) in v tem zmislu se mora prenarediti pravilo v § 333. Tudi mej primeri pod a) navedenimi glasi se stavek: „ko je bil 30 let kraljeval, umrl je,“ pravilno: »ko je bil 30 let dokraljeval, umrl je,“ ali pa: »30 let je kraljeval, potem je umrl.« —

Glede odstavka o naklonih (§ 334. sq.) bi bilo želeti, da se razpravljajo nakloni bolj nalik latinski in grški slovnici; tako je ta tvarina razvrščena tudi v imenovanem Šolarjevem spisu. Osobito za slovenske gimnazijalce bi bilo to velike važnosti, ker bi si na ta način veliko lože tolmačili jako težek nauk o rabi latinskih in grških naklonov. Pa tudi za realke in učiteljska pripravnišča bi ta nauk ne bil težavnejši, nego sedaj. Mislim torej, da bi se naj razpravljali I. nakloni v neodvisnih, II. v odvisnih stavkih. Nakloni v odvisnih stavkih bi se tudi lahko razpravljali pri podredji, in sicer tako, da bi se pri vsaki vrsti odvisnih stavkov govorilo tudi o na klonih, ki nam rabijo v njih. Tako bi vsaj prišlo nekoliko več jasnosti v ta velevažni nauk slovenske skladnje.

V § 335. a) bi se moralo dostaviti, da rabi Slovencem določni naklon tudi za deliberativni konjunktiv v latinščini in grščini; n. pr.: ali mu dam? ali mu povem? ali mu vzamem? pa tudi: ali mu dajem? pravim? jemljem? dovršniki odgovarjajo v tem slučaji delib. konjunktivu aor., nedovršniki pa deb. konj. praes. (Glej Šolar, l. c. p. 17. sqn.). —

V § 340. 2. b. je neumesten primer: „Lepa je kalina gledati, žarka zobati;« kajti nedoločnika gledati in zobati nam v tem stavku ne rabita kot predmet, kakor uči pisatelj z Janežičem, ampak kot osebek.

V pravilu: „Namenilnik nam služi namesto nedoločnika« (§ 352.) naj se prečrtate zadnji besedi; kajti v slučajih pod a) in b) navedenih ne more nikdar stati nedoločnik, ampak le namenilnik; torej tudi ne more stati namenilnik „namesto nedoločnika“. —

Glede trpne oblike (§ 350.) morali bi se po mojem mnenji držati pravila, da se trpna oblika ne more rabiti, kadar je imenovana oseba, od

katere kako dejanje neposrednje izvira; stavki torej, v katerih bi n. pr. stal v latinščini ablativus auctoris, naj imajo v slovenščini vedno le tvorno obliko. Nikdar se torej naj ne reče: pismo je (bode, je bilo) pisano od brata ali pismo se piše (se bode pisalo, se je pisalo) od brata, ampak vedno le: pismo piše (bode pisal, je pisal) brat. Isto velja o skrajšanih stavkih; n. pr.: »pismo od sina pisano, razveseljuje roditelje,« je krivo namesto: »pismo, ki je piše sin, razveseljuje roditelje. [1])

Tudi v poglavji o zloženem stavku bi bil pisatelj lahko še marsikaj opilil in predrugačil. V § 352. n. pr. navaja pod c) uzročne ali sklepalne stavke, kakor da bi bili vzročni in sklepálni stavki iste vrste. Napis pred § 359. pa slove: „Uzročni in sklepalni stavki," in razpravljajo se prvi pod A), drugi pod B). Šoli bi bolj prijalo, da je pisatelj uvedel razdelitev, kakor jo ima Willomitzer v nemški slovnici: 1. vezalni, 2. protivni in ločilni, 3. vzročni, 4. sklepalni stavki. — Glavna napaka tega odstavka pa je, da se zajedno s prirednimi stavki razpravljajo tudi priredni vezniki. Vsled tega se v I. poglavji, kjer bi se naj učenec učil spoznavati priredje, navajajo med primeri skoro sami skrčeni stavki, o katerih govori slovnica stoprav v III. poglavji. Na ta način učenec nikdar ne bo imel jasnega pojma o priredji. Pisatelj naj bi se bil tudi v tem oziru ravnal po Willomitzerjevi slovnici. Razpravljal bi naj bil v I. poglavji le vezilne, protivne (ločilne), uzročne in sklepalne stavke. Dotične veznike naj bi bil le kratko navedel, natančnejše pa naj bi bil govoril o njih na drugem mestu. V II. poglavji naj bi bil takoj razpravljal skrčeni stavek in v III. stoprav podredje in skrajšani stavek. —

V posamnem naj še omenim, da se naj ne piše *v*zlasti (§ 355.), ampak *i*zlasti ali zlasti. Miklošič izvaja to besedo iz iz + vlasti — »Zakaj« (p. 242.) je v prvi vrsti vprašalna členica in se naj ne rabi v pismenem jeziku namestu vzročne členice »kajti«; tudi „tedaj" (p. 243.) je v prvi vrsti časoven prislov in nam naj ne služi kot sklepalen veznik na mesto „torej«.

Tudi poglavje o podredji bi bilo mnogo jasnejše in preglednejše, da se je prenaredilo po Willomitzerjevi slovnici. Osebkovi, dopovedkovi in predmetovi stavki naj bi se razpravljali vsakateri záse in ne vsi zajedno kot samostalniški stavki. — Zavisni vprašalni stavki omenjajo se v § 362. 2., a nič se ne pové, kake vrste odvisniki so. Iz navedenih primerov bi človek

[1]) *Po* z mestnikom pomenja po mojem mnenji v tem slučaji osebo, od katere kako dejanje posrednje izvira; n. pr. »pismo po bratu pisano,« lahko pomeni pismo, ki je je dal brat pisati, ki ga pa ni sam pisal. Predlog *s* z orodnikom lat. abl. instr. ali abl. rei efficientis: »s petjem se razveseljujemo«, cantu delectamur. Predlog *od* z rodilnikom pa odgovarja v tem slučaji lat. abl. causae: »od žalosti je umrl«; »od prevelikega deža so se reke prenapolnile« (so reke prenapolnjene); v istem pomenu rabi nam tudi *po* z mestnikom: »po svetem krstu očiščeni«; »po ukazu kraljevem izpuščeni«.

sklepal, da morejo biti le predmetovi, in vender so zavisni vprašalni stavki tudi osebkovi in pridevnikovi; n. pr.: vpraša se, kdo je to rekel; vprašanje, kako se imaš, je pač nepotrebno. — Nadalje se v 3. točki (p. 245.) navaja, da veznik *da* veže le osebkove in predmetove stavke z glavnim stavkom, ne da bi se pri pridevkovih stavkih omenilo, da se tudi ti vežejo z veznikom *da* z glavnim stavkom; n. pr.: Upanje, da pridemo v nebesa, olajša nam marsikatero težavo; vaša je zasluga, da smo premagali sovražnike. — O dobesednem (nespremenjenem) govoru (oratio recta) in o nedobesednem (spremenjenem) govoru (oratio obliqua), ki se tudi prištevata predmetovim stavkom, ne črhne se niti besedica; in vender bi bilo jako važno, učence o tej stvari poučiti, ker bi potem mnogo lože razumeli ta precèj zamotani nauk v latinski slovnici. — Med primeri za pridevkove stavke čita se tudi stavek: »Ni vse zlato, kar se sveti«, in vendar „kar se sveti« ni pridevkov, ampak osebkov stavek na vprašanje: „kdo ali kaj«. Sploh bi bil pisatelj dobro storil, da je navedel pri vsaki vrsti odvisnih stavkov, na kakošno vprašanje odgovarjajo, kajti tako se učenci najprej naučijo spoznavati odvisne stavke. —

Med prislovnimi stavki navajajo se primerjalni zá-se in posledični záse; pravilneje je, da se obojni imenujejo načinovni in sicer a) primerjalni, b) posledični. Tudi vzročni, namerni, pogojni in dopustni stavki naj bi bili združeni pod jednim imenom. Tako uči Šuman, tako Willomitzer.

V § 365. navaja se mej primeri za krajevne stavke tudi stavek: „Blažena naj bodo tla, koder teče bistra Sava;« a stavek »koder teče bistra Sava „ni krajeven, ampak prideven. (Koder = na katerih). Willomitzer (o. c. p. 148) piše: »Unterscheide den Ortsatz von dem mit wo, woher, wohin eingeleiteten indirecten Fragesatz und dem adjectivischen Attributsatz, Wo ich geboren bin, ist meine Heimat. (Localsatz). Der Ort, wo wir geboren sind, ist unsere Heimat. (Adjectivischer Attributsatz). Es ist dir bekannt, wo ich geboren bin. (Indirecter Fragesatz).« Isto pravilo velja tudi za slovenščino. —

Pri namernih stavkih (§ 371) omenja se le, da naznanjajo namero dejanja ali stanja in se vežejo z glavnim stavkom po vezniku: da. [1]) Jako dobro bi bilo, da bi se omenilo kaj tudi o rabi časov in naklonov. Jako poučno je sestavil dotična pravila Šolar (o. c. p. 32. squ.). [2])

Tudi pri pogojnih stavkih bi bilo dobro posneti Šolarjeva pravila.

---

[1]) Dostavlja se tudi »da bi«, kar je krivo; kajti veznika »da bi« slovenščina nima; besedice *bi* ne smemo vezati z veznikom, ampak z II deležnikom pretekl. časa, s kojim tvarja pogojnik. —

[2]) Ker ima dandanes že malokdo Šolarjev spis, hočem kratko navesti to, kar piše Šolar o rabi časov in naklonov v namernih stavkih:

Pravilo v § 375. je nepopolno; kajti ne le, „kedar služi glavnemu in odvisnemu stavku taisti osebek“, ampak tudi, kadar se odvisnikov osebek nanaša na kako drugo besedo v glavnem stavku, „spoji se lahko odvisnik z glavnim stavkom v kračjo celoto.“ Med primeri pod a) navedenimi služi le v zadnjem glavnemu in odvisnemu stavku taisti osebek. V točki b) mora se omeniti, da nam rabi namesto prislovnega sedanjega deležnika tudi pridevni, ki se pa v tem slučaji ne izpreminja; namesto: »Turki so po deželi razsajali sežigaje,« reče se lahko: „Turki so po deželi razsajali sežigajóč.« V primeru: »Al' te huda je razrila burja suvši (= ko je sula) točo iz nebes širokih,“ deležnik „suvši“ ni na svojem mestu; reči se mora „sujé“ ali „sujóč“, kajti glagol „suti“ je nedovršnik in nima I. delež. pretekl. časa.

V §§ 378.—382. se razpravlja nauk o »vezavi besed in stavkov.“ Pisatelj je pustil ta nauk bistveno neizpremenjen. Bolje bi bil storil, da ga je predelal po spisu L. Hrovata: »Pravila za pisavo“, kajti v tem spisu so dotična pravila mnogo preglednejše in poučnejše sestavljena. Hrovat namreč navaja mnogo vzgledov in je povsod primerja z napačnimi, kar je posebno poučno. [1])

Peti del obsega nauk o stihotvorstvu. Janežič je razpravljal ta nauk v »Cvetniku«; Sket pa nauka o stihotvorstvu ni več vzprejel v svoje

Namera je ali v prihodnjosti ali v sedanjosti ali pa v preteklosti.

1. Ako je namera v prihodnjosti, rabimo prihodnji čas nedovršnikov ali pa sedanjik dovršnikov: Zdaj pa le hítro pojdita, da ne bosta mudila. Zdaj pa le hitro pojdita, da ne zamudita. Ako pa hočemo izraziti, da se bo namera izvestno izpolnila, rabimo tudi prihodnjik dovršnikov: poklical sem te zato tako zgodaj, da ne boš zamudil. — Ako je glavni stavek zanikan ali pogojen rabi nam v namernem stavku tudi pogojnik: Tega vam pa ne pripovedujem zato, da bi se vam zameril. Rad bi šel k njemu, da bi se pomenila, kdaj pojdeva od doma.

2 Ako je namera v sedanjosti, vidi se že, je li namen dosežen all ne V prvem slučaji mislimo si namero kot nameravani nasledek in rabimo sedanjikov določnik; v drugem slučaji pa imamo samo namero in rabimo pogojnik; pogojnik rabimo tudi, ako je glavni stavek zanikan ali pogojen: Seno smo zato na redko nastlali, da se nam hitreje suši. Pridni kmetje drevje snažijo, da se jim mrčes ne zaredi Nisem te zato v delo vzel, da bi mi lenobo pasel. Živine nihče ne pošlje v planino, da bi shujšala.

3. Ako je namera v preteklosti, rabimo ali določnik pretekl. časa, ali pogojnik sedanjikov, ali pogojnik preteklega časa. Določnik preteklega časa kaže, da je namera dosežena: Te dni smo se zbrali, da smo si izvolili župana. Pogojnik sedanjikov kaže le samo namero ne gledé na to, je-li dosežena ali ne: Krpana so mejači večkrat čakali, da bi ga kje zalezli. Pogojnik preteklega časa pa izraža, da se namera ni dosegla, in stoji tudi, ako je glavni stavek zanikan ali pogojen: Sinoči sem te iskal, da bi ti bil nekaj novega pevedal. Vrat nisem imel zato zaprtih, da bi ti ne bil mogel noter. —

[1]) Le malokdo ima dandanes Hrovatov spis. Želeti bi torej bilo, da se mu priredi druga izdaja, v kateri se lahko popravijo nekatere malenkosti. Ako bi se potem ravnali vsi pisatelji po pravilih Hrvatovih, nehala bi skoro zmedenost, ki vlada sedaj po naših časopisih in knjigah gledé besednega reda. —

berilo, ampak mu odkazal mesto v slovnici, kakor ga imajo tudi druge šolske slovnice. —

V pismu cirilskem (Doklada) bi bilo dobro dostaviti azbuko, s kojo se piše.

Koncem knjige pogrešam zapisnik vseh bodisi gledé na pravopis, bodisi gledé na oblike dvojbenih besed, nalik slovarčku, ki se nahaja v nemški Willomitzerjevi slovnici, ter zapisnik, v katerem bi se našla vsaka stvarca, ki se razpravlja v slovnici nalik „Wortregister« v Harteljevi grški in Scheindlerjevi latinski slovnici; samo „Kazalo“ ne zadoščuje.

Završujé svoje opazke o Sketovi izdaji Janežičeve slovnice, moram še pohvalno omeniti lepega in gladkega jezika, v kojem je pisana ta knjiga, ter res „zlata vredne zglede«, ki služijo v pojasnilo slovničnim pravilom. Tudi zunanja oblika dela vso čast tiskarni »družbe sv. Mohorja“.

V svesti sem si, da se jezikoslovci ne bodo ujemali z menoj v marsikateri reči, ki sem jo izprožil v svojih opazkah. Nezmotnosti si nikakor ne pripisujem; hvaležen bodem vsakemu, ki me o tem in ónem pouči. Ako sem le provzročil svojim spisom, da se začne razgovor o teh velevažnih stvareh, dosežen je namen moj, kajti to slovnici slovenski nikakor ne bode na kvar. Res je, da dobimo popolnoma novo knjigo, ako se prihodnja izdaja Janežičeve slovnice prenaredi kolikor toliko po mojih in morda tudi po opazkah drugih mojih tovarišev. A to bode knjigi le na korist. Jezik slovenski se je v zadnjih desetih letih tako izpremenil, da mu ne zadoščuje več stara Janežičeva slovnica; kajti slovnica se ima ravnati po jeziku, in ne jezik po slovnici. – Razloga, da bi se Janežičeva slovnica zategadelj ne smela predrugačiti, »ker smo preveč vajeni te slovnice,“ [1]) pač ne moremo zmatrati resnim. Lep vzgled, kako se šolske knjige prenarejajo, in kako se moramo tudi mi potruditi, da bodo slovenske učne knjige odgovarjale napredujočemu znanstvu, imamo v Curtiusovi grški slovnici. Kake so bile prejšnje izdaje te slovnice in kaka je najnovejša izdaja Harteljeva! Kadar se bode Janežičeva slovnica prenaredila v istem zmislu, stoprav tedaj se bode v nji dostojno častil spomin Janežičev. — *Jos. Lendovšek.*

Popravki. Na str. 372. naj se prečrta stavek. »Anton Janežičeva slovnica je germanizem, ki odgovarja izrazom: Graf Anton Auerspergsche Güter, Fürst Liechtensteinscher Antrag itd.«, kajti nemški svojilni pridevniki Auerspergsche, Liechtensteinscher itd. so bržkone slavizmi; le Slovani imajo svojilne pridevnike Na str. 373^{22} in v 2. opombi na str. 374. čitaj *z*lasti m *v*zlasti; 373^{35} s sledečim i m. s sledečimi; 374^{25} Novega Mesta m. Novegamesta; 374^{26} Novegamesta m. iz Novegamesta; 375^{10} prečrtaj se ves stavek: »V § 69 b) naj se še dostavita besedi: sir in dar«; 439^{24} čitaj osebili m. osebi li; 494^{10} -em m. em, im m. ìm, torej m. to; 495^{30} VI. m. IV.: 495^{33} premisljam m. premsljam; 496^{2} poostrujem) m. poostrujem; 496^{25} jejo, m. jejo; 496^{27} naj se m. naj; 497^{15} včasih tudi« m. včasih« tudi; 497^{33} Mnem. m. Morem.; 497^{37} Z. B. m. I. B.

[1]) Tako piše V. Oblak v listku „Slov. Naroda“ meseca junija t. l

Še nekoliko opazk k Janežič-Sketovi »Slovenski slovnici«.

Že blagemu našemu pokojniku Janežiču sem rekel, da napisa k §§ 395. in 396. nista primerna, ker sta preozka. § 395. mora se deliti na dva §§, kajti besedica *bi* (esse) se rabi v stavkih, ki niso pogojni; in so pogojni stavki, ki nimajo *bi*. Torej ta § 395. se deli na dvoje!

1.) *bi* slovenski konjunktiv;

2.) pogojni stavki. Ker imajo pogojni stavki v vseh jezikih svoje tempora in modi; le poglejmo grščino in latinščino, tako v slovenščini. — Tedaj:

§ 395.[a]; 395[b].

§ 396. ima napis: *Naj*, kajti *naj* se rabi ne samó za želevnik; ima tudi druge pomene. — V Sketovi izdaji § 336., § 337. je ostalo vse pri starem.

Te stvari smo obravnavali v Glasniku l. 1862. str. 17. in l. 1864. str. 221. f. Pri tej priliki je okrajšano za šolsko porabo.

Slov. konjunktiv.
bi (biti — esse).

§ 336.[a]. (Janež. 395.). Rabi se *bi*:

1.) Kedar izraža človek svoje subjektivno mnenje kot trditev; reč je mogoča, pa ne še uresničena.

N. pr.: Zraven tebe *bi* morali vsi rokodelci lakote umreti. — Oj! sedaj *bi* se dal krasen lov napraviti. — Lože *bi* zajca v grmu dobil, nego njega doma. — Kdo *bi* to zameril našim kmetom! (nihče ne bo zameril). — Kdo *bi* si bil to v sanjah mislil, kdo verjel? quis crediderit, nemo. — Utegnil *bi* kdo reči, da krivico zagovarjam. — Morda *bi* radi zvedeli, kaj je skleneno.

Latinščina ima tu conjunctiv potentialis.

Grščina optativ potentialis.

2.) Kedar človek pretehtuje in misli na več plati, pa ne ve, kaj in kakó je storiti.

N. pr.: Kaj *bi* storil? česa *bi* se poprijel? — Ni ga doma; kje *bi* nek bil? kje *bi* ga našel? — Naj se učitelji posvetujejo, kakó *bi* se dala bolj pospešiti izobraženost mladine —

Latinščina in grščina imata conjunct. deliberativus.

3.) Kedar človek naznanja željo, naj se uresniči reč, ki je še mogoča; in da bi se bila, pa sedaj ni mogoče.

N. pr.: Oh, da *bi* si to matere zapomnile! — Oj, Slovenci, da *bi* moje besede ne bile glasovi vpijočega v puščavi! — Oh, ko *bi* pač naši ljudje

korist branja bolje spoznali! — Oj, ko *bi* moj prijatelj le še živ bil (mogoče)! — Oj, ko *bí* moji starši še živeli (ni jih, umrli so)! utinam vivat; utinam viverent.

4.) Kedar naznanja odvisni stavek domišljen namen, namero.

N. pr.: Da *bi* me kdo napak ne umel, dostavljam še tó-le. — Mali narod je napel vse žile, da *bi* vsaj ohranil svoj obstanek.

Nota. Ako je učinek gotov, rabi se indikativ.

Torej: Gnojim, da bo bolje rastlo (gotovo) in napeljujem vodo na peščen travnik, da *bi* trava rajši rastla (še ni gotovo), tukaj ni jednako; domišljena namera ima *bi*, gotovi učinek ima indikativ.

5.) Kedar naznanja odvisni stavek vsebino glavnega v zmislu kake druge osebe.

N. pr.: Gre govorica, da *bi* se utegnil spet boj vneti. — Pravijo, da *bi* se bili Lahi spuntali. — On trdi, da *bi* kaj tacega ne mogel storiti. — Mož ni neumno govoril, da *bi* potem moral kmet vse stare navade opustiti.

6.) Kedar je celi odvisni stavek kot subjekt ali objekt glavnemu.

N. pr.: Da *bi* mi taki možje bili učeniki, to me je večkrat jezilo. — *Da bi* se mi taki šterkovci ustavljali, tega ne morem trpeti. — Ni mogoče, *da bi* jabolka ne dozorela. — Mi smo zoper to, *da bi* kdo nad nami gospodaril.

7.) Kedar je odvisni stavek kot posledica zanikavnega glavnega stavka.

N. pr.: Niso takó bogati, da *bi* učitelja plačevali. — Nimamo primerne moči, da *bi* odvrnili vse napade. — Ne morem si kaj, da ne *bi* vam povedal, kaj mislim jaz o tej zadevi.

Latinščina ima: *ut, ut non, quin.*

8.) Kedar nastopi mesto pravega dejanja drugo, ki ne bi smelo nastopiti.

N. pr.: Ne da *bi* ljudstvo pametno učili in napeljevali, še ovirajo mu napredek. — Spravil si mater v grob, ne da *bi* jo bil poslušal. — Ne da *bi* delal, rajši pohajkova. — Kar šel je, ne da *bi* bil kaj povedal, koga pozdravil (nemški — ohne dass, ohne zu).

9.) V pogojnih stavkih II. in IV. oblike *ko bi — bi; ako bi — bí.*

N. pr.: *Ko bi* imel denarje, precej *bi* plačal (pa nimam). — Ti lenuh, *ako bí* sedaj nadzornik prišel, pač *bi* te bilo sram.

Pogojni stavki.

§ 336.*b* Pogojni stavki so medsobni (correlativni) stavki, t. j. biti morata dva, da izrazita celo misel. I. člen *A* (Vordersatz) ima v sebi pogoj; II. člen *B* (Nachsatz) ima posledico. *A* je odvisni stavek, *B* je glavni stavek.

Vrstita se takó: *A* — *B*, ali *B* – *A* t. j. odvisni stavek spredaj, ali glavni stavek spredaj, kakor nanese zmisel stavka.

Slovenščina ima (kakor grščina) 4 oblike pogojnih stavkov, samó to je različno, da tam odločujejo oblike naklonì (modi), pri nas pa vezni členki: *če, ako, ko.*

I. oblika. V prvo obliko spadajo stavki, katerih *A* (prvi člen) se opira na kak dogodek, kako izjavo, takó, da izvira od ondu *B* (drugi člen) kot posledica. — Vez je *če, ako.*

N. pr.: Že velja, *če* ste vi božji hlapci, smo mi božji psi, pa vas bomo trgali vedno (odgovoril Samo Dagobertovemu poslancu Sicharju — izrek). — *Če* nečeš jesti, pa pusti (reče mati otroku, ki se kremži — factum). — *Ako* se sadna drevesa večkrat presadé, močneje in gosteje korenine zaredé.

Nota. *Če* je objektiven, *ako* je bolj subjektiven, splošen.

II. oblika. K drugi obliki spadajo stavki, katerih *A* (prvi člen) nima niti subjektivne, niti objektivne veljave, in torej tudi *B* (drugi člen) ne more nastopiti. — Vez: *ko bi* — *bi.*

N. pr.: *Ko bi* bil vedel, da pridete zopet nazaj, pustil bi bil vse, kakor je bilo. — *Ko bi* solnce ne peklo z višine, kako zorela *bi* polja kraljica. — *Ko bi* denarje imel (pa nimam), precej *bi* plačal. – *Ko bi* ne bila pomoč prišla (pa je) v pravem času, vse *bi bilo* pogorelo. — Tu je v mislih prvemu členu nasprotje: pa *je,* pa *ni.*

III. oblika. V tretjo obliko so povzeti slučaji, katerih *A* (prvi člen) ima nekak dogodek kot predmet sklepanja, stvar je mogoča, dozdevna, pa ni gotova, ako nastopi *A*, nastopi gotovo tudi *B.* — Vez, *ako,* futurum.

N. pr.: *Ako* mi Bog zdravje dá, obiskoval vas bom pogosto. — *Ako* bo šlo po sreči, bodo bukve do druzega leta gotove. — *Ako* mi še vi pripomorete, reč doženemo srečno in vsi bomo veseli. — *Ako* se ne boš bolje učil, kakor doslej, gotovo boš nesrečen.

IV. oblika. V četrto obliko spadajo stavki, v katerih *A* (prvi člen) se vzame kak slučaj kot primera, prilika, ki je mogoča, pa ni gotovo, bode li nastopila, ali ne: *B* (drugi člen) ravna se po *A.* — Tukaj je vez: *ako bi* — *bi*; *ko bi* — *bi.*

N. pr.. *Ko bi* naložil sto in sto kamel, *bi* komaj znati bilo za list od kupa otel. — Pač *bi bilo* sitno, *ko bi* brez kruha bili, ko bomo mlatili. — Ne *bilo bi* prav, *ako bi* samó grablje imeli in radi jemali, vil pa ne, da *bi* dajali. — Kmalu bi se izobrazila slovenščina, *ako bi* jo uvedli v uradnije, t. j. izobrazila se bode, ako jo bodo uvedli v uradnije (III. obl.)

(Konec prihodnjič)

P. Ladislav.

LISTEK.

Janežičev nemško-slovenski slovar — Deutsch-slovenisches Wörterbuch von Anton Janežič. Dritte, vollständig umgearbeitete und vermehrte Auflage bearbeitet von *Anton Bartel*, k. k. Gymnasiallehrer in Laibach unter Mitwirkung der Collegen A. Kaspret, M. Petelin, I. Pichler, L. Pintar, M. Suhač, A. Tavčar. Druck und Verlag der Buchdruckerei der St. Hermagoras-Bruderschaft, Klagenfurt 1889, m 8, 842 S. — Cena 3 gld, vezani knjigi 3·60 gld. — V pripomenku pravi urednik g. prof Bartel: »Mehr als zwei Decenien sind bereits seit der Herausgabe der zweiten Auflage dieses Buches verflossen, und ein Blick auf die literarische Entwicklung der neuslovenischen Sprache in jüngster Zeit zeigt uns, welch gewaltige Fortschritte diese Sprache seitdem sowohl in der Verbesserung und Consolidierung der Wortformen, als auch insbesondere in der Bereicherung des Sprachschatzes gemacht hat. Diesen Umständen Rechnung tragend bemühten sich die Bearbeiter der vorliegenden dritten Auflage durch Richtigstellung einzelner Wortformen rücksichtlich der Rechtschreibung und Formenlehre, durch Ausscheidung falscher Ableitungen, dunkler, meist aus dem Deutschen stammender Localismen, namentlich aber durch umfassende Sammlung des Sprachmaterials aus verschiedenen Werken und Schriften belletristichen und fachwissenschaftlichen Inhaltes den Wortvorrath so zu gestalten, *dass er ein möglichst treues Bild der jetzt üblichen slovenischen Schriftsprache bietet«.*

G prof. Bartel in njegovi tovariši so nam s tem slovarjem podali delo, vredno slovenske hvaležnosti. Wolf-Cigaletov slovar je v mnogokaterem oziru že zastarel; vrhu tega je nepregledno in nepraktično urejen, da, kdor išče po njem, izgubi mnogo časa, kar zlasti ob nujnem delu ni prijetno. Janežičevega slovarja druga izdava je bila za tiste čase dosti kritična in bogata, toda zaradi nesrečne notranje uredbe je bilo besede iskati v njem še zamudneje, nego v Wolf-Cigaletu. Vse te neprilike je g. prof. Bartel v tej tretji izdavi modro odpravil. Besede je kritično zbral, njih število izdatno pomnožil in knjigo tudi po zunanjem lici jako pregledno uredil. In ker se je tudi tiskarna družbe sv. Mohorja pobrinila, da je knjigo natisnila z lepimi in razločnimi črkami, je slovar v vsakem oziru tak, da ga človek res vesel vzame v roke in zadovoljen položí iz rók. Korenite vsestranske kritične sodbe seveda ne morem danes še izreči o njem; toda ako smem soditi po dozdanji izkušnji, mislim, da bode tudi ta ugodna Te dni sem prelagal iz nemščine na slovenski jezik neko več pol obsezajočo vojaško stvar. Kdor se je kedaj pečal s takim delom, pritegne mi, da navadno ni lehko. Rabil mi je ves čas Bartel-Janežičev slovar in le malokdaj mi je odrekel svojo pomoč. Le v juridično-politični terminologiji bi želel tu in tam nekoliko več natančnosti, *Erlass* n. pr. je vse kaj drugega nego *Verordnung;* za oboje nam slovar ponuja *ukaz* Zakaj se za *Erlass* ni sprejela beseda *razpis,* ki nam rabi že nad dvajset let? — In še jedno dobro svojstvo ima Bartel-Janežičev slovar v primeri z drugimi jednakimi slovarji tujih jezikov — *jako nizko ceno* Vse, ki pri svojem poslovanji potrebujejo nemško-slovenskega slovarja, zatorej opozarjam na to lepo in prekoristno knjigo. *L.*

Družba sv. Mohorja je za leto 1889. slovenskemu národu poklonila te lepe knjige: *A.* »*Koledar* za navadno leto 1890«. V njem beremo dve povesti; prvo: »Tì očeta do praga, sin tebe čez prag« je spisal g. dr. *J. Vošnjak*, drugo: »Znojilčevega Marka božja pot« pa g. *Janko Kersnik.* Izmed ostalih spisov omenjamo zlasti krajepis »Trst« z mnogimi jako dobrimi in karakterističnimi podobami; g. dr. *Križaničev* »Razgled po katoliških misijonih«; g. dr. *Vošnjakove* »Kmetijske šole«; g. c. kr. višjega davčnega nadzornika *Filipa Tratnika* razpravo: »Odpisovanje davka zarad elementarne škode«; jako lepi in času primerni spis koroškega Slovenca drd *J. Rakeža* »Dva sovražnika naše dece«; kratke životopise slovenskih državnih poslancev z njih podobami in spis »Razgled

po svetu« iz peresa »Slovenčevega« urednika g. *Ignacija Žitnika.* — *B.* »Slovenske Večernice«, 43. zvezek, prinašajo povest gospé *Pavline Pajkove* »Domačija nad vse!« — Puškinovo »Bajko o ribiči in ribici« v dovršenem Aškrčevem prevodu; g. prof. *Vrhovca* spis »o pošti«; dalje »Pet vzgledov pridnosti, varčnosti in podvzetnosti« od prof. *Ivana Steklase*; »Pravljice«, katere je spisal g. *I. Fr. Radinski*; *Kodrovo* povest »Gospod Anton« in še več krajših spisov in pesem. – *C.* »Občna zgodovina«, 13. snopič, spisal *Josip Stare.* Ta zvezek nam opisuje svetovne dogodke od l. 1794. do 1830. — *D.* »Fizika ali nauk o prirodi s posebnim ozirom na potrebe kmetskega stanu«. Spisal prof. *Henrik Schreiner.* I. knjiga: O toploti, magnetizmu in elektriki z ozirom na vremenske prikazni. S slikami. To je letos *nova* knjiga, koje bode izvestno vesel ves národ slovenski. — *E.* »Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa po besedah sv. evangelistov.« Spisal *Ivan Skuhala.* — *F.* »Življenje preblažene Device in Matere *Marije* in njenega prečistega ženina svetega *Jožefa.*« Popisal † *Janez Volčič.* V tej knjigi so dokaj zanimivo popisana razna božja pota Marijina po Slovenskem. — Družba je imela lani 41.552 družabnikov, letos pa 46 042, tedaj več za 4490. Pričakovati je tedaj, da se njih število prihodnje leto pomnoži na 50.000 družabnikov. Največ jih ima ljubljanska škoflja, namreč 18.209, potlej lavantinska 14.587, goriška 5.898, krška 3.894, tržaško-koperska 2.253, zagrebska 315 sekovska 242, somboteljska 137, senjska 110, poreška 53 (!), videmska (Udine) 150, razni kraji 117: v Ameriki 77. — Dohodki so znašali 48.609 gld., troški 48.601 gld. — Za prihodnje leto razpisuje odbor 210 gld. nagrade za šest krajših povestic, vsaki po 35 gld. in 140 gld. za štiri poučne spise razne vsebine, vsakemu po 35 gld., v obsegu po pol tiskovne pole. V družbinem glasniku beremo tudi te besede: »Ponoviti moramo staro tožbo, katero so menj ali bolj glasno javljali že glasniki prejšnjih let, posebno oni v koledarji leta 1886. Družba je vedno v zadregah zastran *dobrih*, iz ljudstva povzetih in našemu ljudstvu prikladnih *povestij.* Da mu nista vsled nujnih prošenj pomagala g. dr. *Jos. Vošnjak* in g. *Janko Kersnik*, ne vemo, kakšnega razvedrila bi bili namesto njiju povestij podali Mohorjevim bralcem, a jako dvojimo, da bi bili z njim takó zadovoljni, kakor slišimo, da so zdaj. Mi smo ta dva gospoda zopet ustno in pismeno naprosili, da še nadalje v tej stroki skrbita za družbo; prosimo pa še druge spretne pripovedovalce, da nas zalagajo z dobrimi pripovednimi spisi«.

»Stariši, podpirajte šolo!« Nekoliko besedij o skupnem vzgojnem delovanji domače hiše in šole. »Narodna tiskarna« v Ljubljani 1889, m. 8, 23 str. — Takó se imenuje drobna knjižica, katero je napisal in poslal v Slovence g. *Anton Kosi*, učitelj v Središči na Štajerskem. Velikokrat se dandanes toži, da ljudska šola mnogokrat ne doseže svojega učnega in vzgojnega smotra in da iz nje izhaja mlad zarod, ki je brez prida in koristi prebil svoja leta v ljudski šoli. Duh, ki preveva sedanji čas, je že tak, da za vse neuspehe pri odgoji naše mladine dela odgovorna sedanjo šolo in učiteljstvo. Tega pa ne pomisli, da mnogokrat vse te neuspehe zakrivi domača hiša, domača odgoja, ki ne samó ne podpira šole, ampak v mladih srcih celó uničuje to, kar vánja sadita šola in učitelj. Da bi dosegel zložnost pri odgoji mladine naše med šolo in domačo hišo, obrača se g. pisatelj v svoji knjigi z lepimi besedami do roditeljev ter jih uči, kakó naj skupno z učiteljem delujejo, da si odgojé pridne in poštene otroke. Vzajemno delovanje šole in domače hiše mu je pravi in bistveni pogoj dobre otrcške odgoje. Da se pa to doseže, treba je, da roditelji 1. svoje otroke kar najbolje za šolo pripravijo ter v njih vzbudé v e s e l j e do šole; 2. da otroke pridno in redno v šolo pošiljajo; 3. da v navzočnosti otrok o šoli in nje učiteljstvu govoré vedno lepo in spoštljivo; 4. da se zanimajo za to, kar se otroci učé v šoli; 5. da večkrat povprašajo pri učiteljih, kakó se učé njih otroci. To so zlata pravila, katera je najtopleje priporočati zlasti našim kmetskim ljudem, da nápósled vender pridejo do spo

znanja, kakó resnične so besede: »Noben greh ni tolik, kakor zanemarjanje otrok!« Od vsega srca želimo, da bi se ta lepa in prekoristna knjižica vsestransko razširila med preprostim národom našim. Opozarjamo nánjo zlasti šolska oblastva in šolske prijatelje, da bi poskrbeli za to, da preprostim ljudem pride v roke. Knjižica stoji po 10 kr. izvod; 25 izstisov velja 2 gld. 20 kr., 50 izvodov pa 4 gld.

»Avstrija 1889«. Pod tem naslovom je izšla na Dunaji slika z dobro narejenimi podobami Nj. Veličanstva cesarja, gospodov c. kr. ministrov, deželnih glavarjev in deželnih predsednikov, deželnih maršalov in deželnih glavarjev v državnem zboru zastopanih kraljevstev in dežel Skupini je pridejan nje posnetek v mali obliki Slika po kamenotisku z največjo natančnostjo in umetnostjo izvršena. V nji se nahaja triinštirideset podob in je primerna ne samó za urade in učilnice, ampak bila bi tudi kras vsacega salona in vsake pisarne. — Ta skupina omogoči vsakemu seznaniti se na lahek način z dobro pogojenimi podobami tistih oseb tustranske državne polovice, katere so letos na čelu vlade, ali po zaupanji krone poklicane na prvo mesto deželne vlade, kar je važno tudi v službeni dotiki. — Podoba je tudi zato bistvene koristi, ker se vidi iz nje po razvrstitvi imenovanih imenitnih oseb uredba c. kr. osrednje vlade in deželnih vlad in namestništev. Sliki so pridejani državni in deželni grbi in oni glavnih mest. Slika nas spominja s svojimi umetno dovršenimi alegorijami na slavno, modro in pravično vladanje našega vzvišenega vladarja. — Priporoča se ta podoba posebno: *a)* Za vseučilišča in c. kr. učilišča, kakor tudi za javne in zasebne šole; *b)* za upravna in sodna, potem mestna in občinska oblastva; *c)* za železniške in parobrodne postaje v čakalnih sobah in gostilnah; *d)* za hotele, gostilne in kavarne ter končno *e)* za vsakega, ki se zanimiva za javno življenje, za poznanje vladajočih oseb in uredbo državnih in deželnih vlad. Slika je izšla v nemški, češki, poljski, slovenski, hrvaški in italijanski izdavi Cena te podobe v velikosti od 89—121 centimetrov znaša z zavitkom in poštarino vred samó 8 gld. av. vr. Naročila prejema: g. *Gavro Grünhut,* Wien, I. Singergasse 8.

Muzejsko društvo. Pri mesečnem shodu, katerega je imelo muzejsko društvo dné 30. septembra, predaval je g. kustos prof. Alfonz Müllner o »novejših starinskih najdbah na Kranjskem«, ki so se izkopale na Vačah, na Igu in v Ljubljani pri polaganji cevij za mestni vodovod. Najprej je govoril g. Müllner o zidavi rimske trdnjave v obmestji sedanje Ljubljane poudarjajoč stališče, dognano v svoji knjigi »Emona«, da je rimska Emona stala na Igu, na sedanje Ljubljane mestu pa trdnjava »Aquilina«. Potem je razkazoval blizu Gradišča izkopane grafitne čepinje in dele lonca, v katerih se je topílo srebro Iz teh važnih ostankov sméti je sklepati, da je bila ondu topílnica za srebró, morda celó peneznica. Zeló zanimala je druga grobna najdba, izkopana v Salendrovih ulicah: z roko narejen lonec, imajoč taisto tehniko, kakor jednake najdbe na Vačah. Posebno pozornost je vzbudil velik poveznen glinast lonec za olje, ki so ga izgrebli na Dunajski cesti, tik železničinega prehoda. V njem je bil manjši, vse drugače izdelan lonec z ostanki sežganega otroka, z zobmí, z malo steklenico in trobélico sežgane pletenine. Po priloženem denarji spada ta grob v dôbo po Vespazijanu Potem je pokazal g. predavatelj posebno izklesan kamen, morda staro kopíto, ki se je izkopalo na Karlovski cesti. Napósled je govornik predaval o najdbah, katere so se pod njegovim in g. Pečnika vodstvom razkrile v novejšem času na Vačah. V dotični mogili sta dve plastí: v gorenjo so pokopavali mrliče, v dolenjo so shranjevali šárice z ostanki sežganih mrličev. V gorenji plásti so bile ogródi (okostnica) vojaka, pri njih dve sulici, s podobami okrašeno zapono pri pásu in dobro ohranjen vêlik šlém z dvojnim grebénom. Predavatelj je dalje dokazal, da je šlém etrurskega izvora, kajti Etrurci so na Vačah in tudi drugod kopali železno rudo in upati je, da se posreči priti njih rudnikom na sled. Po

mnenji predavateljem spadajo ljudje, ki so se pokopavali v dolenji starejši plásti, v etnografskem oziru k Slovanom, kar se dokazati dá tudi iz bizantinskih pisateljev.

Poslušalci so pohvalili nad jedno uro trajajoči govor z živahnimi dobroklici.

X.

Književne novice iz Bosne. Pod uredništvom vladnega svetoválca Koste Hörmanna izhaja v Sarajevu »Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini«, v katerem se zbirajo lepi spisi in sestavki o zgodovini teh dežel. V drugi knjigi nahajamo tudi spise dveh naših rojakov. Prof. Em. Lilek opisuje: »Riznico porodice Hranići (nadi mak Kosača) na str. 1.—25, prof. J. Seunik pa »Blagajevo maslinico. — Daphne Blagayana«.

»Sedmo izvješće velike gimnazije v Sarajevu, objavljeno na kraju školske godine 1888/89« pa donaša na str. 3.—52. začetek zanimive razprave prof. E. Lileka »iz državnog ustrojstva Bosne-Hercegovine u srednjem vijeku«. Čestitamo gospodu pisatelju, da se je lotil tega dela, ki bode zanimalo gotovo vsakega, ki se bavi s slovansko zgodovino.

W. R. S. Ralston †. — Ime tega moža, ki je izdihnil blago svojo dušo nagloma dné 6. avgusta t. l v North Crescentu, Bedford Square, imenovalo se je časih tudi po naših mesečnikih. Bil je glavni zastopnik slavistike na Angličanskem ter si je s svojim književnim delovanjem posebno za Rusijo pridobil toliko zaslug, da ga je sanktpeterburška akademija l. 1886. imenovala za svojega dopisujočega uda. William Ralston Shedden Ralston se je porodil l. 1828.; odgojeval se je v Trinity College, Cambridge ter dosegel l. 1850. stopinjo »magistra artium«. Od l. 1853. do 1875. l. služboval je v knjižnici britanskega muzeja. Njegov načelnik Panizzi ga je vzpodbujal, naj se prične učiti ruščini, ki se je tedaj na Angličanskem gojila menj nego dandanes. Polagoma se je seznanil do dobra z ruskim jezikom in rusko literaturo ter si jo priljubil takó, da ju je z veseljem gojil do zadnjega časa. Večkrat je tudi potoval na Rusko, kjer je bil vselej prijazno vzprejet. Dvakrat je bil odločen za Ilchesterska predavanja v Oxfordu, kar mu je pridobilo mnogo odlikovanj na Ruskem. Ralston je prvi, ki je izkušal na Angličansko vpeljati národno rusko slovstvo. Prva in na Angličanskem tudi najznanejša njegova knjiga je »*Krilof and his Fables*«, katera je doživela nekoliko natiskov in je še vedno priljubljena. Ruskemu národu ga je pridobila posebno ruska preprostost, srčnost in vernost; on sam je postal nekak Rus med Angličani. Zunaj Anglije je posebno zaslovela njegova prijetno pisana knjiga »*The Songs of the Russian People*«, ki nam kaže ruski národ v njegovih pesmih in je dosegla dva natiska. Zapadnim primerjalcem pravljic je dolgo časa bila jedini dostopni vir tretja Ralstonova knjiga »*Russian Folk-Tales*«, katera je bila pred nedavnim tudi na francoščino preložena. Od Ilchesterskih svojih predavanj je izdal »*Early Russian history*« l 1874. Na angličanski jezik je l 1869. preložil tudi jedno povest Turgéneva, s katerim sta si bila dobra prijatelja; pred nekimi leti je bil Turgénev Ralstonov gost v Londonu. Poleg povedanih del pa je pisal mnogo za razne »magazine«, kakor imenujejo Angličani »tolste« svoje časopise, in pa za kritične liste (reviews), večinoma samó o ruski literaturi in národnem slovstvu (Folk-lore); zadnji čas je sodeloval posebno pri »Pall Mall Gazette«, »Saturday Review«, »Athenaeum« in »Academy«. Blag in navdušen je vedno pomagal vsakemu, kdor je iskal njegove pomoči; njegova zasluga je n. pr., da si je Mr. (zdaj Sir) D. Mackenzie Wallace mogel do biti dobrega založnika za svojo imenitno knjigo o Rusiji. Kakó navdušen je bil za národno slovstvo rusko, temu je pač najboljši dokaz to, da je v dobrodelne namene otrokom pripovedoval ruske pravljice, h katerim predavanjem so vréli tudi odrasli ljudje obojega spôla. Takisto je njegova zasluga, da se je začelo národno rusko slovstvo na Angličanskem in v Ameriki gojiti z večjo skrbnostjo; prim. »*The Epic Songs of Russia, By Miss Hapgood*«, knjigo, kateri o teh stvareh nimajo Nemci postaviti kàj na stran.

—e—

Razpis nagrad. Upravni odbor »Zaveze slovenskih učiteljskih društev«, katera si e pri letošnjem glavnem zborovanji o Veliki noči izvolila »Popotnika« svojim glasilom, dovolil je po sklepu z dné 3. oktobra »Popotnikovemu« uredništvu v nagrado pisateljem določeno denarno vsoto.

Odzivljajoč se dotičnemu odborovemu sklepu razpisuje podpisano uredništvo s tem za *tri* najboljše *izvirne razprave ali pedagogične, šolsko-politične, ali didaktično-metodične vsebine* — ne da bi določilo kakšno posebno nalogo — tri darila po *2, 3 in 4 cesarske zlate* pod temi-le pogoji:

1. Razprave, ki se poganjajo za darila, morajo biti pri dopošiljatvi kot take označene in imeti na čelu svoje geslo; baš isto geslo se mora nahajati na priloženem zapečatenem ovitku, v kojem je adresa pisateljeva.

2. Vposlana dela »za nagrado« si bode uredništvo poljubno izbralo in v »Popotniku« 1890. leta priobčevalo. Dela čez 1/2 tiskovne pole obsežna, ki se ne dadó lahko razdeliti v dve številki, se *navadno* ne sprejemajo. Da je delo kratko, še ni nobeden vzrok, da bi se odklonilo.

3. Ko so se dela priobčila, sodijo o njih posebni ocenjevalci in naznanijo uredništvu one tri spise, katere so spoznali (tako po nalogi, katero si je pisatelj izbral, kakor po vsebini in obliki itd.) za najboljše. Uredništvo potem takoj objavi to razsodbo in razpošlje darila. Imena pisateljev se obznanijo le tedaj, ako dotični v to privolijo. Dela, ki se niso ponatisnila, kakor ovitki z geslom neobdarjenih spisov vrnejo se, ako kdo to zahteva, do 30 maja 1891. l., nereklamovani pa se po tem obroku uničijo

4. Volitev ocenjevalcev je prepuščena prihodnji delegaciji »Zaveze«, in le ko bi ta odklonila, uredništvo poskrbi za to, da pridobi za oceno del in prisodbo daril odlične osebe.

Maribor, dné 25. oktobra 1889. *Uredništvo »Popotnika«.*

Popravek. V predzadnji številki »Ljublj. Zvona« je bilo pisano v poročilu o odkritji Levstikovega spomenika v Vélikih Laščah, da je ondotni podobar g. Jontes napravil spomenik po *mojem načrtu.* To je pomota. G. Jontes je tudi načrt *sam* izumil in jaz se nisem prav nič udeležil tega dela. Resnici na ljubo prosim, čest. g. urednik, da blagovolite v tem zmislu popraviti omenjeno beléžko *Ivan Šubic.*

Opazka. Vse ljubitelje slovanske glasbe in narodnega petja opozarjamo na inserat g. Ludovika Kube v denašnjem listu.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Štev. 12. V Ljubljani 1. decembra 1889. Leto IX.

Bolníkova molitev.

Za góro tone solnce moje,
Ob mêni plove mrak temán,
Imé zahvaljam, Stvarnik, Tvoje,
Mordà je bil poslednji dan!

Utrujeno okó ozira
Poslednjič se v Tvoj živi svet,
Mladost se davna mi odpira,
Pozabljen čas se vzbuja spet . . .

Brezkončni Bog, Ti mêni piti
V življenji dal si mnogo slast,
Dal tudi mnogo bol užiti,
Za vse, za vse Ti bodi čast!

Kakó srcé trepeče moje,
Kakovo moč ima spomín:
Pomlajam se, veselo poje
Pred mano deček raz planín.

Pred mano zopet solnčni griči,
Ves svet jedino svetel raj,
Nad mano lehnokrili ptiči,
Vse živo, lépo kot nekdaj!

Zdaj stopam v svet, okó zavzeto
Z njegovim krasom se pojí,
Za vse, kar lépo, drago, sveto,
Srcé mladostno mi gorí.

A žàl, ta svet mi jemlje vero,
V srcé mi lije bridek strup,
Zatira čustvo mnogotero,
A ti, Gospod, krepiš moj up!

Kakó od tod bi pač ločiti
Vesel se mogel in mirán!
Ne, ne, takó ne morem iti,
Prebridek je slovésa dan!

Slovésa dan? Res, dan slovésa,
Ti kličeš me, to vém trpín,
S seboj ne bodem vzel ničesa,
S seboj naj vzamem vsaj — spomín!

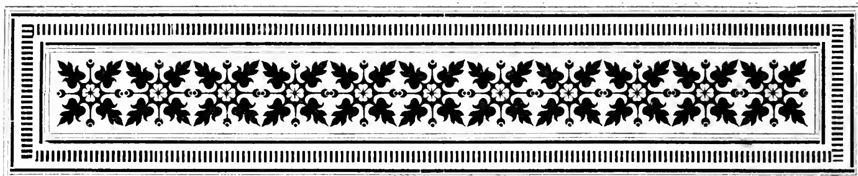
Spomín na zlate dnove svoje,
A ne spomína na bridkost,
Spomína ne na dušne boje,
Spomín na mirno le radost!

Kar mêni svet je zlèga storil,
Pozabljeno je v uri tej,
Kar jaz komú — Ti véš, pokoril,
Kesàl sem se dovòlj doslej!

Gospod, Ti kličeš, in Očeta
Poslušam Te in grem od tod,
V višave solnčne grem iz svéta,
Ves Tvoj, jedino Tvoj, Gospod! —

A. Funtek.

Božični večer na Kranjskem.

Spisal **Fr. Erjavec** † [1])

Pratika, zvesta družica vsaki slovenski hiši, naznanja najkrajše dneve. Medlo solnce obseva pusto zemljo in snežna odeja krije polje in travnike. Ob cesti oprézvajo sestradane vrane ter se leno preletavajo z drevesa do drevesa, v tem ko vrabci in strnadi, ščinkovci in škrlice prezebajo okoli pohištev in brskajo pri zidéh, ne bi se li tu morebiti našla še kaka mrvica hrane. Poti in ceste so prazne, niti beračev ni videti. Božični prazniki so pred durmi, vsak je najrajši domá v svojem kotu, na te svete dni neče nadlegovati, dobro vedoč, da bodo zató gospodinje po praznikih tem radodarnejše.

Toliko živahneje pa je po hišah. Od gospodarja do zadnjega pastirja je vse pri dômu in četudi mora kdo po kacem majhnem opravku z dóma, podviza se in hití pod domačo streho, kajti nocoj je s v e t i v e č e r a l i b á d n j a k, kakor govoré po nekaterih krajih. Pravega dela nobenemu ni mari, zlasti moškim ne. Vsi se potikajo okoli pečí, ki danes puhtí nekamo posebno dobrodejno toploto od sebe. Mati imajo véliko péko in po vsi hiši se šité tisti dobri duhovi po potvicah in gubánicah. Kraj mnozega pecíva se odlikuje po velikosti sósebno p o p r t n j á k, ki bode na vélike praznike ves čas ležal na mizi, in šele na svetih Treh kraljev dan ga načnè gospodar odrezavši vsacemu v družini svoj kos, ne pozabivši niti živine v hlevu, niti kuretnine pred pragom, da bi bila zdrava ter se dobro redila.

Kar je bilo malo prej rečeno o nedelavnosti moških, ne veljá pa ženskim. Oné imajo z umivanjem in čiščenjem izbe, kuhinjskega in hišnega orodja toliko opraviti, da bi jim — ako se jim smé ve-

[1]) Ta slovenskemu občinstvu popolnoma neznani spisek — pravi biser iz Erjavčevega peresa — ki je bil brez pisateljevega imena natisnjen v goriški »Soči« (1877, v 51. št.) prenatiskujemo tukaj iz II. zvezka »Izbranih spisov« Erjavčevih, ki se te dni začne razpošiljati. Ured.

rovati — ne zadoščale štiri roke. Za čudo pridni so pa danes otroci, nič jim ni treba prepovedati kepanja in drsanja in, kar je še posebno čudno, materi pred pečjo ne delajo napotja. Vsi so v hiši, vsi se gnetó za mizo. In tihi so, da je kar neverjetno. Vsi drugačni nego sicer. Tu je namreč njih starejši brat, ki se šóla v mestnih šolah. Sinoči že pozno ga je hlapec dovezel iz mesta. S seboj je prinesel vse, kar je potrebno za »jaslice«. Z jutra rano, ko se še ni prav razvidelo, ne čakaje zajutreka, napotila se je hrabra četa pod vodstvom mestnega učenjaka s košem oprtnikom v log, nabirat mahú za jaslice. Vsi so šli, nobeden ni hotel domá ostati, celó najmlajši, ki še platno prodaja, menil je, da brez njega ne bi opravili. Res ga je zeblo, ko so izpod snegá kopali mah in ga trgali s skal in z drevja. Otrpli so mu prstje in malo, da mu nista zmrznili svéčici pod nosom. Ali vender je bil vesel, neizrečno vesel, da je tudi on nekaj pomogel k jaslicam. Prinesli so mahú poln koš. Za pet tacih jaslic bi ga zadoščalo.

Hlapec je v tem, ko so otroci bili v logu, utrdil v kotu veliko desko in na to desko stavi zdaj starejši deček jaslice. Od maha napravi goro, po gôri se vije semtertjà cesta, posuta z najdrobnejšim peskom. Cesta vodi v Betlehem, ki se rmen, zelen in rdeč žarí v kotu vrhu gore. Pod goró od ceste nekoliko v stran postavi »štalico«, od smrekovega lubja lepo izrezano. Vánjo položí na slamico božje dete, ob stranéh mu stojita osliček in volek in poleg božja Porodnica s svetim Jožefom. Potem razpostavlja po gôri drevesa, ovce, krave, volke in pastirce, vse od lesá rezane in živo pobarvane. Spredaj utrdi vrsto drobnih voščenih svéčic, tu in tam nastavi katero tudi po gôri. Napósled obesi na dolgo konjsko žimo od stropa dôli božjega angelja, ki v rokah nosi: »Slava Bogú v višavah in mir na zemlji ljudem!« ki oznanjuje preradostno vest, da se je narodil kralj nebeški, grešnemu rôdu odrešenik. Tudi svete Tri kralje je prinesel s seboj, toda ti se sedaj še ne smejo pokazati, šele zvečer pred njih praznikom jim bode dovoljeno stopiti v borno štalico. Pač se pa že sveti nad streho zlata zvezda, ki jim je pot kazala. Ko starejši sin vse to ureja in nastavlja, sedé mlajši bratje in sestrice okoli njega mirno, kakor bi bili pribiti, in ne premaknejo očí od jaslic. Nebeška radost jim sije iz zadovoljnih obrazov, danes so pozabljene vse igre in — kar je največje čudo — celó jesti jim ni mari. Zadovoljujejo se s hlebčki, katere je mati nalašč zánje spekla. Domačemu psu Belinu pa ne gré v glavo, da se danes nihče izmed otrok ne zmeni zánj, gleda jih in gleda, napósled skoči na klop in se nerodno rine med nje. Ko pa vidi, da ga popolnoma prezirajo, in ga nekdo celó krcne po gobci, zavleče se ne-

jevoljen zopet pod klop pri pêči, zvije se in dremlje dalje. Najstarejša hči v tem umiva in čisti dolgo vrsto svetniških podob, sveto razpelo v kotu in briše prah s svetega duha, ki v steklu vdelan visi nad veliko javorjevo mizo. Po končanem delu tudi ona prisede k družbi, njej je celó dovoljeno, da smé tu ali tam nasvetovati kako izpremembo, in ima tudi to zadovoljnost, da mali mojster časih posluša nje svèt.

V tem je solnce zašlo, dan se je stisnil in mrak je počasi legel v izbo. Ravno prav, ker jaslice so dodelane in graditelj, zadovoljen s svojim delom, pospravlja še ostrižke, izrezke in odpadke, katere mu hvaležni gledalci postrežno odnašajo na ogenj.

Zdajci prinese gospodinja v hišo posodo z žarjavico in kadilo ter oboje podá očetu gospodarju. Ta se odkrije, za njim vsi moški in takoj se uredi sprevod. Naprej stopa pastir s svetilnico v roki, za njim gré gospodar, meče kadilo na žarjavico in glasno moli, za njim nosi sin posvečeno vodo in oljčno vejico in potem se vrsté drugi otroci in posli. Takó hodijo od hrama do hrama, od sohote do sohote, povsod kadèč, kropèč in molèč. Oče se ta večer otrokom zdé oblastnejši nego navadno, skoro pol duhovnika in celó njih glas zvení bolj praznično.

Ko se sprevod zopet vrne v izbo, prižgane so pri jaslicah vse svéčice in zdaj vse hití gledat jih in hvalit mojstra. Mati pokleknejo, okoli njih otroci, za njimi dékle in celó moški, četudi neradi, vsaj na jedno koleno, kar pa materi ni prav; češ: kakor bi zajce streljali, in iz pobožnih src se vtrga stara božična pesem:

»Pastirci, vstanite,
Pogledat hitite!«

Po končani domači službi božji pride na mizo mrzla večerja, za njo pehar suhega sadja, orehov in lešnikov. Po večerji hodijo tudi sosedje gledat jaslice, soba se zmerom bolj polni, mnogi so že oblečeni za polunočno mašo. Pripovedujejo si pravljice, svete pesmi si pojó in tako mine čas, da samí ne vedó kakó. Zdajci se oglasi véliki zvon, mogočno in veličastno, kakor nikoli podnevi, zvení nocoj njegov glas, po vasi se čuje strel, ulice oživé in ljudje nekako veselo hité v božji hram ob tej nenavadni uri. Nocoj je vse bolj praznično, orglje se krepkeje glasé, pevci in pevke lepše pojó in vsem nepričakovano naglo mine služba božja. Ko pa pridejo polunočkarji domóv, čakajo jih že pečene klobase, krvavíce in jeternice, ki jih je v tem gospodinja zánje pripravila.

V provinciji na Ruskem.

Spisal **dr. M. Murko.**

VII.

Od Saratova nazaj v Sundyrj.

(Konec.)

Pri vseh že omenjenih nisem zapazil nikakih umstvenih, političnih in tudi verskih interesov. Politične nazore teh krogov mi je dobro karakteriziral še inteligentnejši mož tudi iz trgovskega sveta, ko sva zagovorila o konštitucijonalnem življenji vseh neruskih Slovanov, s temi besedami: »Nam ni treba nikake konštituticije, naše geslo je: Ne trogajte (dotikajte se) nas! Pustite nas v miru živeti, kakor se nam hoče, to je naša konštitucija«. To bi bilo prav lepo in res do naših časov je na Ruskem marsikaj bolje, če se vlada ne vmešava, ali kakor je znano, novodobna država se ne more odreči raznim regulacijam in takó tudi Rusija v vsem posnema zapad, samó s tem razločkom, da samodržavniki mislijo, da se bode samó ob sebi privilo in da je le to dobro, kar oni v Petrogradu iztuhtajo, in da še treba zavednega občinstva, da se to izpolni. Omeniti še hočem, da se je ta moj razgovornik jako smijal P. Deronlédu, ki je lani v Nižnem oduševljeno govoril: »Kar je naše, to je vaše, in kar je naše, to bodi tudi vaše! Kaj imamo mi in Francozje skupnega?«

Čisto velikosvetski je že pri razgovoru o študentskih »buntih« omenjeni véliki trgovec z bombažnim blagom in posestnik nekoliko domov v Moskvi. Moskvič je on tudi po krepki svoji postavi, ravnomernem in mirnem razgovoru. Ali njega že zanima ves svet, on sodi ostroumno o evropskih političnih dogodkih, sam je precejšen kozmopolit, njemu le nejasnost evropskega položja ne ugaja: »Naj bi že vender kdàj začeli, da zvemo, pri čem smo«. Moskovsko policijo in sploh administracijo ostro sodi in pravi med drugim, naj bi generalgubernator že vender kdàj za voščila k vsakemu gódu in rojstvenemu dnevi v carski rodbini »ot gòroda Moskvý i jejà žitelej« izbral vsaj bolj »šikarno« obliko. Pravi Moskvič se nam kaže v svojem zanimanji za gledališče in vé dobro ceniti razne igralce. Za »balet« pa je kar strastno oduševljen in tudi njegovo lice se je čisto razgorelo, ko je drugi mladi Moskvič, oblečen po najnovejših modah, zagovoril o Virginiji Zucchijevi, katero obožujejo vsi baletomani od Petrograda do

Odese. Nje gibčnosti, gracijoznosti in ne pomnim česa še oba ne moreta zadosti prehvaliti. Še jednega poslednjemu po zunanjosti čisto jednakega »Franka«, kakor Rusi pravijo temu, kar sem jaz v mladosti slišal imenovati »štimanca«, vam predstavim; vprašal me je: »Kje in v katerem mestu je na zapadu največja kultura, ne li v Rimu?« In še jedno: »Kaj je to: Avstro-Vengrija?« Da bi še vsaj ostal v kaftanu prednikov svojih!

Med trgovci se je nahajal sevéda tudi Nemec. Bil je tip pravega mednárodnega človeka. Rodom iz Krakova je še zmerom avstrijski poddanik, živí pa navadno v Hamburgu in še več v Odesi, kjer prebiva vso zimo; potuje večkrat tudi v Pariz in London. Mož je popotni komij velike tvrdke s kolonijalnim blagom in je tudi letos po Kavkazu in drugod po Ruskem razširjal zveze gospodarjev svojih. Sebe zmatra za velikega omikanca; svetá je res mnogo videl in jezike tudi zná, ali kramarskega duhá ne more zatajiti. Čudno se slišijo od takega možá tožbe o pomanjkanji vseh umstvenih interesov na Kavkazu, kjer po vse dneve ne najdete časnika in se ne morete z nikomer takó pogovoriti, kakor ste navajeni.

Morebiti se kdo začudi, da jaz ničesar ne poročam o razgovorih, tičočih se Slovanov. Prilike je vender bilo zadosti, ko so ljudje med seboj videli Slovana. Ali vse rusko razumništvo le toliko zná zaradi poslednje turške vojske, da so nekje Slovani, kje in kakó živijo, kakšna so njih stremljenja, o tem še prvotnih pojmov nimajo in jih tudi ne morejo imeti. Saj pri nas Rusije in ruskih razmer tudi ne poznate. Uradniki, ki so bili vender najomikanejši, predstavljajo si južne Slovane Avstriji dosti prijaznejše, nego so v resnici in njim se zdi to čisto prirodno. Kaj se uprav v Bolgariji godí in kaj v Srbiji, o tem se njim niti ne sanja, o avstrijskih Slovanih že sploh ne govorimo. Sploh zaradi razmer, v katerih se taki ruski uradnik odgojuje in živí, mora misliti, da tudi drugod vse zavisi od jedne ali nekolikih višjih oseb in si n. pr. ne more predstaviti, da je v Avstriji v uradih mogoč še kakšen drug jezik razven nemškega. Dnevno vprašanje so bile nelepe razmere v srbski kraljevski rodbini. Dame so sevéda vzdihovale za kraljico Natalijo. Možje so bili hladnokrvnejši, ker »kdo more možá in ženo soditi« (takó mi je rekel inteligenten ruski graščák, s katerim sva iz Petrograda skupaj potovala) in nje rusofilstvu nič prav ne verjamejo; izkušnje so namreč že dokazale, da so rusofili Slovani le takrat, kadar Rusije potrebujejo. In to mnenje se jim ne smé zameriti! Samó nesporazumljenja so navadno obestranska. Večinoma si Rusi namreč predstavljajo Slovane takó, da ti bodo Rusi ali da se morajo

porusiti, česar nobeno slovansko pleme neče in, če bi tudi posamezniki hoteli, v celosti ne more. Vender s takimi nazori, pomnoženimi še z absolutistično brezozirnostjo in celó z grobostjo, bili so napolnjeni ruski predstavitelji v Bolgariji, in ti in še drugi bolj samodržavni vzroki so ustvarili žalostne razmere med osvoboditelji in osvobojenci. Rusi kulturnega in ekonomičnega zatiranja Slovanov ne morejo reševati, ker v tem slučaji bi še slepec slepca ne vodil, saj južni in celó že zapadni Slovani niso Čeremisi, Čuvaši i. t. d. Precèj več spoznavanja med seboj in samega sebe je treba vsem, drugače bode še več nesporazumljenij!

Če si ogledujemo občinstvo v tretjem, oziroma tudi četrtem razredu, tedaj zapazimo najprej razne vzhodne trgovce s Kavkaza in Srednje Azije v domači noši. Posebno pobožne Tatare vidimo nekolikokrat v dan, kakó si iščejo na poluti primernega mesta, obrnjenega proti Meki, kjer si razprostó »kover«, na katerem molijo in s čelom bijejo. Kakšna zmes naróda se tukaj zbira, opisati je težko ali na vrhu so še zmerom razni omikanejši elementi, posebno na Merkurijevskih parohodih je tretji razred prav dober, ker vsak pasažir ima posebno mesto, na katerem si lehko postelje. Podzglavnik ali tudi rjuhe in odeje pa Rusi itak navadno vozijo s seboj; pri neizmernih razdaljah se to nekoliko samó ob sebi objasnjuje, ali treba je še znati, da morate na stanovanjih celó v Petrogradu imeti vso posteljno opravo in perilo svoje. Temu se sprva ne morete zadosti načuditi, ali pri posebnih ruskih razmerah se je ta navada zeló lahko razvila. Jaz sem sam na Volgi časih obžaloval, da nisem tudi s posteljnim perilom preskrben, ker v gostilnicah se vam prav drago posebe zaračunja in večkrat samó za jedno noč. Ravno takó je čisto umevno, da si popotniki na Ruskem čaj in sladkor vozijo s seboj. Naročijo si »kipjatòk« (kròp) in hitro je gotov čaj, kakeršnega in kolikor si ga želite samí.

Že nelepo je gledati »živyj tovar«; to so res ljudje v velikem številu med drugimi raznimi tovori; moški, ženske, deca, vse je nakopičeno in vsakdo je zadovoljen, če le najde mestece, kamor more položiti glavo svojo; kdor se more iztegniti, ta je že celó srečen, če je tudi táko mesto blizu kotlove vročine. In kakó se ta národ hrani! Ali vender je tukaj živahno, zategnejo nam rusko pesem, harmonika jo spremlja ali pa sáma za sé izdava posebne svoje glase, semtertjà vam še zaplešejo in malo poskačejo.

Še jednega in zeló imenitnega gospoda vam moram opisati, s katerim sicer nisem govoril, ali jaz sem že s tem zadovoljen, da sem

ga videl in lehko rećem, da je že to bilo vredno potovanja na Volgo. Bil je to predstavitelj »duchovnago vêdomstva«. Ruska cerkev je namreč takó »grekoslavjanska«, takó »soborna« (to se pravi, zavisna od cerkvenih zborov, s čimer se hvali vzhodna cerkev), da ima na čelu »imperatora« in »oberprokurora«, od katerega je »svjatêjšij« (= najsvetejši) sinod po sestavi in v svojih delih popolnoma odvisen; ti posvetni »oberprokurori« so bili semtertjà oficirji in celó taki ljudje, o katerih je bilo javno znano, da v Bogá ne vérujejo. Zatorej ni čudno, da je cerkev »duchovnoe vêdomstvo« (urad), kakor imate »morskoe«, »učebnoe« i. t. d. Kam to vodi, videl sem ravno na Volgi. Na poti od Saratova smo že zvedeli od kapitana, da v Samari vstopi g. Sabler, »upravljajuščij kancelarijeju sv. sinoda«, ker on si je telegrafično naročil mesto, katerih pa je v I. razredu zmerom zadosti. Že prej sem čital v mestnih listih, da je »Njegovo Prevoschoditeljstvo« (ekscelencija) ogledaval seminarije in druge duhovne zavode. Na večer se je res prikazal, spremljan od gubernatorja in arhiereja (škofa) z vsem duhovnim štabom, ki so mu napravili mnogo pohlevnih poklonov pred odhodom. Njegov »čin« sicer ni visok, ker »dejstviteljnyj statiskij sovêtnik« ali »general« je skoro vsak važnejši vseučeliški profesor, ali »post«, katerega zanima, dela iz njega velikega možá, on se namreč zmatra za »tovariša« oberprokurorju. Na vseh večjih postajah do Nižnega (v Kazani je izstopil na jeden dan in takó sva drugi dan prišla zopet na jeden parohod) prihajali so se mu klanjat predstavitelji duhovništva, katerim je delil po nekoliko knjižic, bržkone izdanij h kijevskemu prazniku, s katerega se je vračal. Predstavite si naslednjo podobo: »Kancelijskij ravnatelj«, da po našem povem, je gantiran (v rokavicah), friziran in sploh »iz škatljice vzet«, kakor da je prišel ravnokar s pariškega boljvara. V Simbirsku (spomnite se v bogatem mestu s 40.000 prebivalci) prideta k njemu dva višja du duhovnika »v ordenàch i lèntach« (trakih) — kdo so bili, to mi moji sopotniki niso mogli objasniti, ker za duhovništvo se Rusi jako malo brigajo in o njem bolj zaničljivo govoré nego katerakoli druga inteligencija —, jeden predstavitelj »učebnago vêdomstva«, kakor smo sodili po uniformi, bržkone ravnatelj gimnaziji, in navadno črno oblečeni uradnik, gotovo iz duhovne konzistorije. Jaz moram reči, da sem videl mnogo učencev, ki so trepetali pred učitelji, kmetov pred gospodom, ali takó zabavnih ali žalostnih, kakor hočete, trepetljivcev, bogme, nisem še opazoval. Ves čas, ko so sedeli na palubi pri mizi s svojim »višjim«, držal je omenjeni člen konzistorije klobuk svoj pohlevno v rokah. V Moskvi so me sicer potem znanci potolažili; »Kon-

zistorija eto už poslednjeje učreždenije v Rossiji«. In kakó so se razklanjali, ko je parohod odhajal! Meni je bilo žàl, da nisem risar ali fotograf na trenutek.

In kar je glavno: oče Vladimira Karloviča je bil še — ostzejski Nemec! In zdaj vzemimo skupaj pagane in polupagane na Volgi, duhovno berilo posvetnega učitelja namesto propovedi za blizu 130.000 pravoslavnih duš v Kazani, mogočni razkol in žalostno položje pravoslavnega duhovništva, med njimi škofe in druge duhovnike, ki se do smešnosti ponižno klanjajo nemškemu renegatu, in tedaj se zasmejete slavjanofilom in ruskim šovinistom, ki pravijo, da brez take »slavjanske vere« Slovani niso Slovani in mislijo, da bodo Slovani že rešeni vseh nadlog, če bi se jim taki duhovniki poslali! Taki cerkvi je res še potreben zakon, ki »otpadenje« in »sovraščenje« kaznuje s Sibirijo. Ali tukaj se lehko samó smejete otročji najivnosti; kaj pa naj porečem o tem, da se pri nas nahajajo lističi, glavni na »občeslovanskem jeziku« na Dunaji, ki propagirajo takšno »kirilometodijevsko cerkev«? Hvala lepa zánjo!

VIII.

Iz Sundyrja v Moskvo.

Na četrti dan sem pretrgal svoj pot in se ustavil na drugi postaji za Kazanjo. V Sundyrji ali Marijinskem posadu (trgu) živí precèj lučnikov iz Kazani, med njimi J. N. Smirnov, vseučiliški profesor, ki me je gostoljubno povabil, da mi pokaže národopisno razstavo, katero ima okoli sebe, ker v okolici živijo Čeremisi in Čuvaši. G. Smirnov je pisal o slovanskih jezikih in posebno o jugoslovanski zgodovini in bil sam delj časa na slovanskem jugu. Predava sicer staro zgodovino, ker taka specijalizacija, kakeršna na zapadu, tukaj še ni možna. Svoje ljubezni k slovanskim študijam in Slovanom vender ni pokopal in takó nama je tekel čas bistro in prijetno. K Čeremisom sicer nisva mogla potovati, ker je bilo vreme slabo, ali videl sem tudi pri njem mnogo zanimivega, ker on se je nedavno vrnil z národopisne ekspedicije pod njegovim vodstvom od tega finskega plemena, ki šteje čez 400.000 duš. Pri tem národu še vlada popolno dvovérje, krščanstvo in paganstvo skupaj. Duhovniki opravljajo službo božjo na čeremiskem jeziku, če ga znajo, kar je navadno; g. profesor je sam sin takega duhovnika in je zatorej mladost preživel s čeromiskimi dečki. V novejšem času zbližavanje z ruskim elementom napreduje in bode po mojem mnenji napredovalo tembolj, ako se bode razširjala obča

omika. Imajo že Čeremisi tudi svoj monastyrj, v katerem je igumen Rus, menihi pa Čeremisi; na njih fotografijah me je več tipov jako iznenadilo, ker bi jih bilo mogoče kjerkoli v ruskih monastyrjih najti. In takó imate zdajci pred očmí nekoliko zgodovine zloženja ruskega tipa. Posebno mnogo je g. profesor Smirnov nabral národne obleke in domače posode. Mnogi halati, srajce, naglavna ženska pokrivala, lišp na glavi in prsih in pasovi so prav zanimivi.

Vse je narejeno navadno od domačega lanenega platna, na katero se neizmerno mnogo prišiva, privezuje in pripleta od svile in volne; ne samó razne pórte in traki, križci, novci, posebno starejšega kova se porabljajo semtertjà v velikem števílu, ampak celó razni gómbi, stekléne krogljice in školjke se prišivajo in navéšajo, takó da je obleka čudovito pisana in ne brez umetnosti izdelana. Zlog, ornamentika in ukus so vzhodni, ali gotovo je v njih tukaj tudi mnogo samostalnega razvitja. Čudite se tem neznanim predmetom in prepričate se, da tudi tak poludivji národ ni brez stremljenja k lepemu in umetnemu in da tudi on strašno mnogo trati na obleko svojo, če le more. Stane ga le zavoljo tega menj, ker si jo nareja večinoma sam. V posodi se je ohranilo še marsikaj, kar nam je pri Rusih znano v prejšnjih časih in navadno tudi na zapadu, sevéda še ranše. Začudeni gledate mnogobrojno zbirko — pušíc, ker še dedje sedanjega pokolenja so ž njimi streljali medveda in drugo divjačino; za véverice so rabili posebne pušíce, ki imajo kamenat konec, takó da so te nežne živálce ubijali samó s silo udarca, da bi se koža ne poškodovala.

Ko smo se v velikem čolnu po Volgi vozili, kar je posebno prijetna zabava, videli smo razne ribiče in druge ljudi na bregu in v čolnih. Med njimi so gotovo tudi Čeremisi in Čuvaši, ali moji spremljevalci in spremljevalke moje jih ne morejo najti, le naš veslár nam zná pokazati v jednem čolnu tri Čuvaše, očeta s sinoma, ki so bili zaradi vojaščine v trgu in plavajo domóv. Oče je beseden in govorí tudi dobro ruski, mladeniča sta tiha in že delj od nas zapojejo pesem, po melodiji ne različno od ruskih.

Oglejmo si trg, lepo razpoložen na vzvišenem levem bregu Volge, ki dela pod njim velik otok, odét z gostim zelenjem kakor tudi oba brega. Sploh ima priroda tukaj zanimive svoje posebnosti in čudite se, ko vam pokažejo, kakó visoko narase Volga spomládi, zanimivo je tudi opazovati, kakó večji parohodi režejo ogromne valove, búhajo do brega in delajo poseben prilív.

Sam po sebi je trg, o katerem vam potovoditelj pravi, da v njem »vidnêjutsja dvê cerkvi i porjadočnye domiki,« po naših pojmih slaba vas.

Karakteristične razločke med »nami in vami« objasnjeval mi je med spremljevalci jeden iz predavalcev kazanske tatarske učiteljske seminarije, ki je bil záme jedna iz zanimivejših prikaznij in dokaz, kaj napravijo iz človeka kraj in razmere, da še nisem podobnega videl. Njegov nemški ded je prišel v Rusijo iz Nemčije, oče je bil že precèj obrusel, znanec naš pa je že najčistejši Rus; tega ne dela furažka, ruska srajca in paletó, za katerega vzor ni vzet iz poslednjega pariškega modnega žurnala, ne barva njegove malo negovane brade in las, v čémer so si Rusi navadno podobni s severnimi Nemci, s katerimi živijo pod jednakimi klimatičnimi pogoji, ampak Rus je on tudi v svojem držanji in govoru, njegovo okó gleda takó pohlevno in milo v svet in z lica mu sije vsa ruska dobrodušnost. Ta mož me je vêdel na dvor jednega iz hramov tega trga. Hrami se pri Vélikorusih stavijo od brven, znotraj otesanih ali že tudi od žaganih; ometani ali celó pobeljeni in poslikani pri Vélikorusih nikoli niso. Stopimo čez »kalitko«, t. j. dverca v ograji od desák. Pred seboj vidimo strašno mnogo gnojá, ki tukaj ostane -- večno, in pokrit, s treh stranij obit prostor poleg stanovanja, kjer so vozovi, orodja in vsa — živina; pravih hlevov pri vélikoruskem plemenu namreč ne nahajate (pač pa že pri južnem ali maloruskem, v obče bolj kulturnem, pri katerem so tudi hrami pobeljeni); za mlada živinčeta, kakor teleta in male svinje je navadno še kakšen poseben kotič, v katerem se morejo uboge stvarce nekoliko bolj braniti vetra, hlada in tudi snegá, ker kadar podrastejo, bodo časih tudi — bele vstajale. Ali še navadneje je, da se taka mladina jemlje v hišo; o tem se mi je nekoč v Kazani vzrasla gospodičina nemških roditeljev, ali sáma že prava Rusinja, v Petrogradu izrazila tako-le: »Kàj ne, saj je to jako milo, ako se v jutru prebudite in vas pozdravlja »telënok« s svojim lizanjem?« Gnoj ostane res takorekoč večen, ker na njega navozijo, kadar je treba, nekoliko zemlje, in takó se dvor vedno povišuje. Bili so slučaji, da so se prestavile vasí na drugo mesto in na prejšnjem so se napravile njive; te mnoga leta niso rodile, ker so bile preveč — gnojne!

Čez precejšen klanec drží lesen most, pri katerem me je moj poznavalec južnih Slovanov spominjal hrvaškega pregovora: »Bože čuvaj niemačkoga gosta, vlaškoga posta i hrvatskoga mosta.« In vender čez ta »hrvaški« most se je zaletela nekoč cela vrsta »telêg« (vozov); v malih, slokih in ščetinastih kljusétih je vender zadosti jedra, da prav dobro bežijo, sevéda po tem na vrh tudi, po znanem fizikalnem zakonu; zavórnic, kakor sem vam že povedal, nimajo na Ruskem nikjer. Uprežen je med dvema drogoma (»oglobli«) vselej le po jeden konj,

tudi pri težkih vozeh celó v Petrogradu, s karakteristično rusko »dugo« (s poleliptičnim obódom) nad glavo. Telêga je v provinciji navadno vsa lesena, še celó v Moskvi vidim kolesne osí — lesene in tudi zmerom samó po jednega konja upreženega.

Videl sem tudi tukaj navadno kočijo »pletënka« imenovano; nad štirimi kolesi je pòd, na njem spredaj stolec za kočijaža, zadaj pa pleten (od tega imé) koš, v katerem sedita dve gospodičini.

Dalje vidimo banjo (kópelj), hvale vredno vélikorusko posebnost. V vsaki vási se nahajajo posebne stavbe, kjer se ljudje v sobote in pred prazniki parijo in mijejo.

Trg ima dve cerkvi in jednorazredno šolo, ki se od drugih hramov odlikuje po lépši zunanjosti.

Temu se ne morete zadosti načuditi, posebno ko vidite, da imata vender navadno dva voza le jednega voznika in večkrat srečate dolgo vrsto vozov jednega za drugim, da še dolgo čez ulice ali cesto ne morete. Zakaj to drobljenje in gubljenje konjskih sil na dva vozá? To ima vender svoje dobre vzroke, kakor mi je objasnil v Moskvi že omenjeni češki inženir. Na mehkih ruskih cestah namreč ni mogoče mnogo nalagati, več nego 25—30 pudov se ne smé (1 pud = 16·38 *kg*, 30 pudov je zatorej blizu $8^1/_2$ centa), ker drugače se voz vreže do osí in ne spravi ga dalje tudi večkrat povečana konjska sila. Primerjajte svoje »parizarje«, na katere se lakko naloží z muriškima konjema po 24 centov! In še pri tej primerno mali teži ni mogoče voziti po ozki cesti, po bližnjih polumejah že celó ne, ampak nekatere ruske vélike ceste merijo do 30 ali celó do 40 sežnjev (ne »falut« = čevljev!). V mnogih krajih, posebno v stepih, tudi ne moreje biti drugačne, ker po 100 vrst in še dlje nimate kamena blizu; v mnogih pa ga je celó zadosti in lahko si izračunjate, kakšne ceste bi se dale nadelati za denarje, ki bi se lahko dobivali od toliko nemarnosti izvoženih. Ali Rusom še ni pretesno v mnogih krajih, na druge pa ni treba misliti, in takó ostane vse pri starem in bržkone bodo potniki lahko še dolgo občudovali tudi v Petrogradu in Moskvi vozove s samcem, ker v najbližji okolici se drugi že ne bi mogli rabiti.

Vender dačniki lehko zadoščajo v tem trgu vsem svojim kulturnim potrebam, ker imajo vedno zvezo s Kazanjo in Nižnim. Živí pa se tukaj lehko prav dobro; izvrstnih ríb in divjačine je na mestu obilo Ko se je večer večje društvo zbralo na čaj in je zašel razgovor na življenje v raznih krajih, tedaj vam pač razne misli prihajajo, ako vam zdravnik takó malo kulturne okolice pripoveduje, da je imel izvrstnega tovariša na vseučilišči, ki je užival štipendijo jednega iz

večjih sibirskih zlatokópnih društev in potem njemu služil za nemalo plačo. Zaradi nedostatka vsakega duševnega življenja brez knjig in časnikov, prijela se ga je strašna tožnost. Ko so ga vprašali, zakaj se po obči navadi ne udeležuje igre na kvarte, odgovoril je odkritosrčno, da mu njegova plača vender ne dovoljuje za razmerno visoke zneske igrati. In pridali so svojemu zdravniku — 2000 rubljev, da bi lehko ž njimi igral. Ali tudi takó ni iztrpel, ampak po odsluženih svojih letih jim je takoj pobegnil. Kakó srečni so ljudje zatorej v Sundyrji!

Pot od Sundyrja do Nižnega sem imel ob jako slabem vremeni in takó imel priliko izkusiti tudi to prijetnost, posebno na takó starodôbnem parohodu, kakor je bil »Samolet«, morebiti jeden iz najslabših in tudi najstarejših društva jednakega imena. Ne morete na palubo, ker ni vsa pokrita, in še na pokritem delu ne morete biti, ker so ga delavci čisto napolnili, sicer pa tudi tam ni prave brambe pred dežjem. V strašno vlažnih kajitah čutite, kakó neumno je njih mesto hitro nad vodó. In tudi ljudje so zdajci vse drugačni, dolgčas in tožnost se jim vidita na lici. Tu bere jeden iz dolgočasnosti tudi vsa oznanila časnikov, ki jih je po poti nakupil, drugi strmí prosto v svet, tretji vsaj občuduje velike valove in njih povečani šum. Dva mlada gimnazijca sta me zanimala, ko sem opazoval, kakó je pri njima proveden princip starejšinstva. Podobna sta si jako in navidez se v starosti skoro nič ne razločujeta; ali le jeden, malo večji, ima čaj in sladkor s seboj in sevéda tudi vse prigotavlja, on ga tóči in oddaje, on ima vse ključe od prtljage, katere ni malo, ker umevno tudi onadvá vozita s seboj odeje, zglavnike i. t. d.; mlajši le prejemlje vse iz njegovih rók in gleda pohlevno nánj. Nosita še letno uniformo ali »formo«, kakor Rusi pravijo, od platna, bluza je opasana s širokim remenom. Kakor navadno mi tudi pri teh dečkih uniforma še ugaja, ali ne morem je trpeti pri večjih, posebno pri vseučiliških študentih.

Sosed moj, končujoči moskovsko vseučilišče pravnik, le-tá je še na srečo nima, ker za poslednji letnik še novi vseučiliški ustav ni bil v vsem veljaven. V začetku tega leta pa more letopisec, če še živijo taki menihi po samostanih, mirno zapisati: »I bùdet v'sja svjatàja Rus' odnà kazàrma!« Znanec je tudi še takó srečen, da mu ni treba delati novih državnih izpitov. Z drugimi preobrazovanji so se uveli namesto vsakoletnih izpitov namreč državni po okončanji vseučilišča po pruskem in avstrijskem primeru. Nam so sevéda taki izpiti prešli v kri in mesó, ali tukaj delajo strašen upor in če se bodo izpolnjevali po črki odredeb, prerokovati je že zdaj lehko nove »bunte«. Pre-

kletstvo kakor povsod je tudi tukaj v tem, da se izbira, posnema in preveličuje vse, kar se kje na zapadu nahaja policajskega. In takó ruski državni izpiti nimajo kakih znanostnih ali pedagoških smotrov, ampak izmišljeni so samó zavoljo tega, da bi še bolj nego drugi propisi odtrgali študente od profesorjev, katere činovniki zmatrajo še za svoje hujše sovražnike, nego študente. In takó se je n. pr. iz odredbe, po kateri pri nas m o r e j o biti v komisijah razven profesorjev tudi druge osebe, naredilo pravilo, d a p r o f e s o r j i s p l o h n e p r i d e j o v á n j e. Jaz vem, da so v Petrogradu profesorji, ki so bili zaslišani v ministerstvu národnega prosvečenja, z vsemi silami dokazovali nezmisel tega pravila; činovniki so tudi takoj odjenjali in bil je napravljen kompromis med obemi mnenji, toda prišel je takrat še žívi moskovski car Katkov in propal je tudi ta kompromis. Vender kje najti na Ruskem, posebno v provincijalnih mestih, ljudij za take komisije, vprašujete zastonj. Nekateri ljudje menijo, da bode vláda pošiljala jedno ali več komisij po vsi Rusiji in takó bodo morali vsi kandidatje zdajci prihajati k izpitu. [1])

In v takem duhu je mnogo drugega. Ravnokar na poti se je začelo tudi objavljenje »trebovanij« (zahtev) za državne izpite. Zopet vidite, kakó smešno in malenkostno je vse in koliko različnega se kar najbrže zahteva, takó da moj znanec ne prosi zastonj: »Za te izpite se bodo morale ustvariti posebne glavíce!« O znanostnem duhu pa ni sledú. Da je »istoriko-filologičeskij fakultet« postal le gimnazija, s tem razločkom, da v njem sploh drugih predmetov ni razven klasične filologije, dokazujejo tudi ta pravila. O ruski literaturi n. pr. napisal jim je nekdo takó natančen program, da so izpisana zaglavja iz t r e h šolskih knjig, ki se še citirajo po členih in straneh. Te je po takem treba znati in dobro bode!

Med sopotniki se je našel záme zanimiv učitelj godbe jednega kazanskih učilišč. Bil je po obrazovanji sicer pravnik, ali ljubitelj godbe, posvetil se ji je napósled popolnoma, zanima se ž njo z znanostnega stališča in po takem čuti potrebo seznaniti se tudi z

---

[1]) Vsa ta vprašanja so zdaj že rešena. V jan. l. 1889 Zašli so sluhi, kaki profesorji se naznačujejo v predsedatelje komisijam v drugih vseučiliščih. Za vseobča preseljevanja profesorjev v dôbi izpitov namreč finančni minister ni mogel dovoliti pomočkov. Ti bi znašali nekoliko stotin tisoč, ker na Ruskem uradniki na pot ne dobivajo samó „sutočnych“ (dijet), ampak še „progonnye“ za — konje; po činu (uradniškem razredu), dosega jih število do 24! To je namreč tudi jedna za činovnike jako prijetna prednost Rusije pred Evropo, da v dôbo železnic dobivajo še zmerom ogromne vsote za vozove, konje, kočijaže. Mislite si zdaj, koliko na priliki dobiva general za pot v Srednjo Azijo, kamor že dandanes tudi vêde železnica! Poznejša opazka.

godbo drugih Slovanov. Iz jugoslovanskih zbirek národnih pesmij in drugih kompozicij še drugega ni mogel najti razven Kuhačeve zbirke, ali že to je mnogo, da je ta zašla v daljno in precèj od svetá odtrgano Kazan. On je mnogo potoval in bil že tudi v Pragi, kjer je z nekaterimi Čehi, ki so se mu vsi pokazali izvrstni godci, igral kvartete velikih mojstrov; to ga je neizmerno oduševljalo ali zabolelo ga je, ko mu tudi Čehi niso mogli pokazati jednakih slovanskih proizvedenij. Na Dunaji se vselej čudi, odkod jemljejo »Avstrijáki«, (v besedi nam že pokaže, da Avstrijcev ne ljubi, kar v našo dôbo že naprej pričakujete) za svoje velikanske in lepe stavbe.

V Nižnem samem zarad dežévja nisem mogel videti takega živahnega življenja, kakeršno bi drugače v tem času še lehko opazoval. Ali imel sem že nesrečo kakor tudi »krestnyj chod« (procesija), ki se je dné 1. avgusta delal iz jednega sobora v drugega; gledal sem, kakó je v njem menj národa nego duhovnikov, ki so v svojih bogatih in lepih svetlih rizah delali velikanske korake pod — dežniki. Nesrečni so tudi trgovci z železom in jednakim blagom, katero ne izlagajo na trgu, ampak »na peskàh« reke Oke, katera jih pa takrat pridno skriva. V gostilnici nižegorodskega kolodvora, ki je dosti káznejši nego njegov brat v Moskvi, jemljemo od Volge slovó s tem, da še jedenkrat s posebno slastjo počastímo slavne volške sterljedi, saj se nam ta ukusna riba kakor navadnemu smrtniku v Moskvi bržkone ne bode nosila na mizo.

V Moskvo sem potoval skupaj z omenjenim pravnikom, sinom jednega iz bivših moskovskih medicinskih profesorjev.

Ko se začenja »lukamatija« spuščati v beg, tedaj se znanec moj, s katerim stojiva na »platformi«, trikrat prekriža in pokloni. Skoro po tem pa me je pokaral, da sem si na kolodvoru kupil dete pokojnega Katkova, »Moskavskija Vêdomosti«, največji moskovski dnevnik, bizantijsko reakcijonaren do nebes; ali kupoval sem že páberke in ne dobil »profesorske gazete«, liberalnih »Russkih Vêdomosti«; sploh pa je meni treba vse študirati, črne in bele járce.

Tudi na poti sem imel priliko opazovati še nekaj tudi zeló karakterističnega. Spredaj v našem vlaku je več vagonov z mrežo, v katerih se peljajo prestopniki, »sòslany« v Sibirijo; ti po takem svoj težavni in dolgi pot še vsaj slabo ne začenjajo. Zató pa preživljajo tukaj oní in ž njimi tudi vsi potniki trenutke, v katerih se morajo celó najtrdosrčnejšim ljudem utrinjati solze. Na nekaterih postajah privajajo še vojaške patrulje, nove »neščastnike« (nesrečnike, takó zovejo Sibirjaki zmerom svoje sorojake po bédi, za katere se v vaséh na okna po

noči navadno polaga hrana, ker pobegi so nekaj zeló navadnega) in na mnogih postajah brez tega prihajajo množice národa, po vse vasí, poslavljat se še jedenkrat od svojih sorodnikov ali znancev. In tukaj vidite ruski národ v pravi podobi, tu se vam kaže njegov značaj, značaj — trpína. Možje večínoma prenašajo svoje »gorjé« molčéči kakor stebri, ali primer ni pristen, ker ne držijo se tako ravno in trdó; le semtertjà jih vidite na stráni, kakó se tiho jočejo. Na jedni postaji je vstopil dvajsetleten mož; njegova devetnajstletna žena je bila lani izgnana kakor požigalka; on se ni dal ločiti od nje, kar je imel pravo, ne more je pozabiti in tako gré zdaj v dobrovoljno prognanstvo; od tod se mora podvreči vsem neprijetnostim, katere ž njim trpijo prestopniki. Ž njim je prišla res vsa vas in fantje so ga okrožili od vseh stranij. Znanca mojega, ki je imel tukaj priliko praktično študirati vse zakone in popise o pregnancih, zanimalo je vse neizmerno in vpraša poleg drugega: „Kje pa je oče?« Pokazali so mu daleč stráni stoječega starca v sivi obleki, ki je s takšno udanostjo v božjo voljo gledal v svet, kakeršno redko vidite. Stal je mirno in se ni genil. Potem mu reče znanec moj: »Idi k sínu, objemi ga še jedenkrat, saj videl ga ne bodeš nikoli več!« S težkim korakom se dobere vender v njegovo objetje. Najžalostnejši trenutki na vsaki postaji so pa ti, ko se zaziblje vlak: Kar najdlje mogoče teče vse za njim in nastane krik in jok, da vas strese. Posebno ženske se ne morejo držati, padajo na zemljo in nekatere nosijo z vlakom bežeči možjé, dokler jim ne izgine poslednje upanje videti še jedenkrat lice bržkone večno od njih ločivšega se odpotnika. Jaz ne vem, kakó je to, prestopniki in nesrečniki se vender nahajajo povsod, ali jaz vsaj v domovini, katere sem takisto precèj prepotoval, nisem videl nikoli takih prizorov, kakeršni se tukaj kažejo vsem in ne maloštevilnim potnikom. Meni je letos tudi prvi prihod v Moskvo napravil takšen neprijeten spomin. Peljal sem se iz jednega kolodvora na drugega in zapazil po vélikih ulicah neizmerno množico ljudij in vóz. Naprej so stopali tudi pregnani moški s težkimi in rožljajočimi »kandali« (verigami), za njimi drugi brez takih, zadaj so se peljale »telêge« (vozovi), na katerih so sedele ženske z otroki.

Sevéda sva se začela s svojim znancem o tem razgovarjati in razlagal mi je obširno svoja ali bolje rečeno svojih profesorjev mnenja: »ssylka« se nikakor ne more odobrávati; ona je predraga, ker transport vsake osebe stoji po 300 rubljev; ona je demoralizujoča, ker odtrga ljudi celó od domovine in rodbine ter jih privaja v take kraje, katerim se ne morejo privaditi, zaradi česar jih tudi večina pobegne; ona raz-

širja upadek národa in v Sibiriji v grozni meri »sifilis«, ker na sto móž štejejo le po tri ženske, in če zakon smatramo za zakrament, tedaj je takisto v tem slučaji mogoči »razvod« nekaj nedovoljenega. Pregnanstvo zadene večkrat tudi ljudi, ki ga niso zaslužili, zaradi povsod in posebno na Ruskem mogočih pogreškov in nedostatkov justicije in v Sibiriji je sevéda teže začeti novo preiskovanje; razven tega je pa rusko zakonodavstvo nepopolno, (in v nekaterih oddelih surovo, je treba dodati), pozná dosti premalo stopinj v kaznovanji, zaradi česar porotniki večkrat osvobájajo védoma prestopnike, ker vedó, da jih drugače zadene nezaslužena kazen. Takó mi je pripovedoval slučaj, kakó je ukral šestnajstleten deček prosto rdečo srajco iz kumača, ki ni vredna več, nego par desetic; ali to je bila že tretja iz takih kráj in po zakonu mora, ako bode obsojen, potovati v Sibirijo. Sam sem čital, da so krojači, ki so si vzeli ogárke cerkvenih voščenih sveč, bili zaradi svetotatstva pregnani v Sibirijo.

Sploh, ker že o tem govorim, hočem še nekoliko dodati o izganjanji v Sibirijo. Pred dvema letoma je zašel sluh, da vlada hoče »ssylku« prekratiti. Izgnanci so namreč strašno zlò za Sibirjake; národ in uradi že desetletja tožijo, da ni več mesta med njimi za izgnance, posebno v zapadni Sibiriji, in prosijo za božjo voljo rešiti jih te nadloge. Razbojništvo in drugi prestopki so na dnevnem redu, ker brzdanje vseh teh po Sibiriji raztrošenih elementov ni mogoče.

Straže dostikrat samé niso boljše od arestantov. Takó nam pripoveduje Glêb Uspenskij (Pis'ma s dorogi v Russk. Vêdom. l. 1888. Nr. 310) med drugim ta-le dogodek: »V Tjukalinsku se je neki bogat trgovec hotel maščevati drugemu tudi bogatemu trgovcu in obdolžil ga je v tem, da je on njegovega pastirja podmitil in vzel od njega 250 kozlov. Pastir (ssýlnyj = izgnanec) potrdil je to lažnjivo prisego, in bogatec je moral v ječo. Bržkone je njegov nasprotnik za to dobro plačal, da niso pomagale nikake ustne in pismene prošnje in pritožbe. Prišedšega v ječo so ga napali drugi arestantje kakor znanega bogatca, zahtevali od njega 150 rubljev grozéči se mu, da ga drugače ubijejo. Komaj je dobil toliko novcev na pósodo pri znanih meščanih. Nikake pritožbe na nevarno svoje položje med pravimi razbojniki niso bile uslišane. To je trpelo do tega časa (z dné 26. dec. do dné 16. jan. l. 1888.), dokler rôdni oče zaprtega sina ni odpotoval osebno tožit toboljskemu gubernatorju. Vsi jetniški služabniki, popolnoma podobni arestantom v svojih postopkih, so zdaj že odstavljeni. In čim dalje k severu, tembolj se ta jetniški národ (i stražniki i arestantje jednako) dela razvezanim in brezozirnim v obračanji z mestnimi pre-

bivalci.« Proti razbojnikom in sploh prestopnikom o belem dnevi ne dobite pomoči in za pričanje proti njim tudi nikogar, ker vse se boji (sicer trdi v evropski Rusiji razširjeno zlò!) Lahko si tedaj mislite, kakó se Sibirjaki izkušajo rešiti tega prekletstva. Sploh vse rusko občinstvo je zopet vzdahnilo od radosti, ko se je začelo govoriti o pokončanji izgnanstva. Ali pokazalo se je, da je hočejo prikratiti le za tiste prestopnike, ki so obsojeni od sodišč.

Za izgnance »v administrativnem porjadkê« pa ostane to zlò, ki tlači posebno zapadno Sibirijo. Ni treba poudarjati, da se vlada poslužuje pri vsaki priliki tega pomočka, če se ji hujših ne poljubi . . . ali ne samó vsak gubernator in policejmejster vas more izgnati, to pravico imajo celó občine, ki lehko po svoji razsodbi izbacnejo »škodljive« člene. Koliko krivičnosti je povsod mogoče, to si lahko mislite sami. Samodržavni despotizem ni bil nikjer izbirčen in je na Ruskem najmenj, ves občinski »mir« pa večkrat lahko »za védro vódke« kupi, kdor hoče. Koristoljubje igra tudi važno vlogo. Takó v ravno teh Russk. Vêdom. št. 316. navaja Glêb Uspenskij dva primera, kakó so občine cele rodbine razkolnikov iz svoje sredine izgnale in sevéda si potem njih zemljo razdelile. »V selê Elantovê, čisto poljskago ujêzda« se je to zgodilo najedenkrat desetim razkolniškim rodbinam s 60 členi, izmed katerih so nekateri pri tem opravljali celo občinske dolžnosti! Sodite tudi o naslednjih številkah, katere je zbral Glêb Uspenskij iz oficijalnih poročil. Od l. 1827. do 1846., t. j. v dvajsetih letih je bilo v Tjumenski urad v Zapadni Sibiriji pripeljanih 159.755 ljudij, iz njih po sodu izgnanih prestopnikov 49%, administrativnih izgnancev 51%. V desetletji 1867.—76. bilo je v vsem izgnanih 151.585 ljudij, med njimi po sodu v zapadno Sibirijo 7000, »administrativnim porjadkom«, 78.500! po tem v teku sedmih let (1870.—77.) bilo je izgnanih 114.370 ljudij, med njimi administrativnih 63.442. Po poslednjem poročilu inspektorja Tjumensko - Ačinskega trakta za l. 1880.—86., t. j. za šest let, bilo je že izgnanih 120.065 ljudij, med njimi administrativnih 64.513 in po sodu 55.552. Le 7000 prestopnikov se je nabralo za zapadno Sibirijo (manjših, ker večji se pošiljajo v vzhodno Sibirijo, kamor potujejo tudi mnogi od vlade administrativno izgnani ljudje s svojim mnenjem) v jednem desetletji pravilno obsojenih, 78.500 bilo je izgnanih »po vkusu, a ne po sudù« in 78.500, katerih ni mogoče sodiščem izročiti, ali izgnati jih je mogoče!

In kam? V kraj, kjer plača izvoščik kazen, če zapustí svoj vozièek in se hoče s hojo ogreti, toplomer pa še ne kaže 10° R. mraza! Ali to še ni vse. Sibirsko občinstvo se po zakonih tudi lahko brani

teh nezvanih gostov in takó se stalno naseljuje le 5% izgnancev, iz vseh drugih pa se obrazuje masa ljudij brez domovine, ki brodijo iz kraja v kraj in katere po potrebi najemljejo predprijetniki po cenah, za kakeršne ne dobite »parjene repe«. Sevéda se po takem ti ljudje na vse načine silijo k raznovrstnim nezakonitim dejanjem in popadajo zaporedoma v »katalažko«, kjer pa jih po sedanji praktiki delj nego tri dni ne morejo obdržati, ker ni prostora. Zatorej se časih nabere po stotisoč ljudij, »kateri so prvič nepotrebni ruskemu občinstvu, drugič sibirskemu, tretjič niso podvrženi sodiščem, četrtič nimajo niti prava na ječo in na posteljo od desák.« In vender še vsemu temu ne more biti konca! Po mnenji samodržavnikov še Rusija za to tudi ni zrela!

Na polovici pota med Nižnim in Moskvo se vidi na pravi stráni Vladimir, ki je nekdaj igral važno vlogo v ruski zgodovini pred moskovsko centralizacijo, dandanes pa je le »gubernskij gorod« in šteje le 18.000 prebivalcev. Znan je njegov »sobor«, jedna iz najstarejših ruskih cerkev, katero so v romanskem zlogu postavili v 12. stoletji italijanski mojstri; cerkev je jeden iz važnih dokazov, da si je zapadni vpliv že v takó ranem času prokrčil pot v Rusijo in celó takó daleč na severovzhod, ker Vladimir je za takratne ljudi lehko bil že konec svetá.

Dné 2. avgusta sem bil zopet v Moskvi, kjer sem ostal, da študiram bogate rokopisne zaklade nje knjižnic, rusko življenje in starino; poslednjo sem pri povratu čez mesto razumel zdajci dosti bolje nego prej. Sploh sem bil z razširjenjem svojega obzorja jako zadovoljen in ako sem le del njega podál tudi bralcem, tedaj je izpolnjen namen teh črtic.

Na grobu nádej.

10

Rane srčne leči
Sèn nam, božji sel,
Ki je v lek nesreči
Iz nebes prispel:

Kar nam je najdraže,
Kar nam je najdljè,
Duhu v snù prikaže
Luči se svetlè . . .

11.

Jutro se mladilo,
Kós je v séči pel,
Ko sem devo milo
Zadnjikrat objel.

Žalost, moja ptica,
Vzvila je perot,
Verna mi družica
Slà z menoj na pot.

12.

Oh, na tuji zemlji
Žalno mrè mi vzdih,
Lahno ga po cvetji
Nosi vétrec tih —

V srce zubelj vrže
Amor nam netèč,
Kaj mu, da ne vgasne
Níkdar, níkdar več?!

L—j.

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Konec.)

dvedite ga kam v stran!« zajezil se je oskrbnik, »in naštejte mu dvanajst gorkih! Potem pa v Loko ž njim! Ne bode mu škodilo, če ga malo na iztezálnico položimo!«

Takoj sta dva biríča pograbila Jeroma, ki je lahkodušno kričal: »Vse je dobro, kar se dobí zastonj! Če je pa kàj gorkega, to mi je v mrzli zimi še najljubše!«

Odvedli so ga v vėžo sosedne hiše, položili ga na stol ter mu odšteli gorko plačilo.

Hohenburg je opazil tedaj Franico z Dobja.

»Kje ste ulovili to?«

»Pri svetem Volniku«, odgovoril je hlapec, »zmivala je ubitega luterana. Pripovedovali so nam, da sta se hotela vzeti. Zategadelj smo jo uklenili in privedli, da jo milost Vaša po pravici kaznuje!«

»Usmilite se je!« zaječal je stari Dobničan. »Z materjo sva stara in jedino to imava!«

»Kakó lepe lasé ima!« izpregovorila je Agata. In grofica Suzana je pristavila: »Nikar je ne tepíte!«

Tudi vitezu Hohenburgu se je oméčilo srce, ko je gledal milobni in bledi obraz dekletov.

»Je li poprej rada molila?« vprašal je očeta.

»Čez vse mere rada«, odgovoril je le-tá, »in spomládi sta se z materjo obljubili k Lavretanski kapelici.«

»Odréžite ji lasé«, razsodil je vitez, »in potem naj ji je za sedaj odpuščeno!«

Razrešili so ji kiti in z ostrim nožem ji odrezali bujni lišp mlade glave.

»V treh tednih se ima spokoriti in pristopiti k svetemu obhajilu. Saj se bodeš vender poboljšala?« vprašal je vitez.

Gledala je nekaj časa po sneženi okolici in potem odgovorila: »Ne vém.«

»Česa ne véš! Jaz pa vém, da se bodeš poboljšala, že staremu svojemu očetu na ljubo!«

Takó je tarnal starec in hitro jo je odvedel z nevarnega mesta, da bi še dalje ne izpregovorila kake neprevidnosti. Prišla sta mimo pisárja.

»Gospod Tolmajnar«, opravičeval se je Dobničan, »ne zamerite mi! Zdaj, sevé, iz vse ženitve ne bode nič! Ne zamerite tega hiši moji! Otroci so šiba božja človeku, če jih ima!«

Pričel je na glas moliti in takó odgnal svojo hčer po poti proti Dobju.

Grajski oskrbnik si dá nato prédse privêsti mater Medudko.

»Čemu si uklenjena?« vpraša jo osorno.

»Ker pričujem za Kristusa!« odgovorila je starka.

»Videli so jo v družbi s predikantom,« oglasil se je birìč, »in ta je tista, ki učí, da plešímo, kadar molimo v cerkvi.«

»Vi ste samí grešniki«, razžarila se je Maruša, »in Bogá in Kristusa ne poznate! Pilatje ste in sodbo izrekate o pravičnikih. Sodni dan bodete pa nam stregli in mi bodemo od Gospoda Jezusa poklicani na desno Njegovo stran!«

»Ta ženska ima prevročo kri«, zasmijal se je vitez, »postavite jo v vódo, da se ohladí!«

»Za svojega Vzveličarja bodem trpela! O dobri moj Jezus! Tvoja mučenica bodem in zaradi Tvojega imena me preganjajo!«

Ko so jo hoteli prijeti, odhitela je sáma proti vodi in zagazila je do kolén v hladno valovje ter ni čutila nì mraza nì bolečine, dasi ji je tenki led rezal v mesó, in se je potok rdečíl od nje krví.

V tem so bili Jeroma Stópistrana zopet privedli k družbi.

Ugledavši tovarišico svojo sredi potoka zasmijal se je glasno ter ji zaklical: »Marúšica, pri tebi je danes nekako slábo zakurjeno, meni so pa pogreli pečíco, da vse gorí po nji!«

Zbrana množica se je zagrohotala, in berač Luka je izpregovoril

»To ti je hudič!«

Vitez Hohenburg pa ni sodil takó. Ves razkačen je ukazal hlapcem, naj tudi Stópistrana tirajo v vódo.

»Táko kosilo imam rad«, dejal je ta zadovoljno, stoječ sredi Ločivnice. »Prej mi je bilo vroče, sedaj se pa hladím! Takó je prav za poštenega in krščanskega človeka!«

»Kaj je s tabo«, obrnil se je na to oskrbnik k Luki, beraču, »kaj očitajo tebi?«

»Hvala za vprašanje, gospod visoki!« odgovoril je le-tá ponižno, »in sam sveti Ahacij in Marija Lavretanska in vsi svetniki, karkoli jih je v nebesih, blagoslové naj Vas za to vprašanje!«

»Kradel je, milost Vaša,« izpregovoril je jeden izmed biríčev, »in lahko se mu dokaže, da je v družbi z ónim v vodi kradel ovce iz ovčnjakov po pogorji!«

»Da bi ti jezik segníl, duša peklenska!« zatogótil se je Luka, »orožje nosiš, pa je nisi videl vojske. Jaz pa sem bil na Laškem, ko smo lovili francoskega kralja. To ti povem, da bodeš védel, s kom imaš opraviti. Da bi kradel po pogorji, saj vender živim ob milodarih in bóžjih potih! Pravičnik je na svetu, da se preganja, milost Vaša! In če so le vsi podložniki loške graščine takó čistega duhá, kakor sem jaz, potem prevzvišeni naš gospod in škof lahko spí, in v sladkih sanjah!«

»Ha!« vmešal se je tu Stópistran od vode sèm, »ha, kakó vender laže ta lavretanski rómar! Ali se ne spominjaš več, kakó je bilo pri Kovščaku na Búkovem Vrhu? Zlezel si v hlev in pograbil si po pikašci, in za volno si jo tiščal toliko časa, da je nisem zaklal in umoril. Kakó, da si to pozabil, saj še ni dolgo tega? Skupaj jedla, skupaj na véšalih visela!«

»Oj, ti Judež, ti Iškarjiot, ti sin hudičev! Jaz te ne poznam, ker te do danes nikoli videl nisem! Da bi se ti odreklo večno vzveličanje! Le čakaj, Stópistran Jerom, tega ti ne odpustim in še takrat ne, ko bova skupaj stala pred sodbo božjo! Spravljaš me v nesrečo in sebe v pogubljenje. In vender véš, kakó sem pošten, pravičen in bogaboječ!«

»Kakó naj to vém«, odgovoril mu je Stópistran, »če te ne poznam, če te nikoli videl nisem? Vraga, ta kròp je pa vroč!«

Čutil je dolgín, kakó mu je premirala noga, in vzdignil jo je iz vode, da je bil videti, kakor štorklja, sredi mlakuže na jedni nogi stoječa. Takoj ga je pričel vojak s helebardo tolči po méčih.

»Tukaj je pa dosti in hitre postrežbe,« zasmijal se je Jerom, ter zopet vteknil nogo v ledeno vodo. »Ti se mi smeješ, Kržišnik! Pa ni bilo zmeraj takó. Tisti večer, saj véš, kdaj je bilo, smijal sem se pa jaz v tvoji kašči in iz zaboja sem ti pšenico kradel. In iz pšenice smo izgrebli pêhar svetlih srebrnjakov ter prav od srca smo se smijali! Takrat si bil ti v vodi, danes sem jaz. Prav škoda, da so mi ti biríči nekaj tistih srebrnjakov zopet vzeli, pri njih se zglási, morda jih dobiš nazaj!«

»Ti si kradel pri meni?« vpil je Kržišnik. »Moj denar, moj denar! Povrnite ga mi, drugače sem revež, sem berač!«

»Grajski hlapci ga imajo!« rogal se je Jerom.

»Kaj lažeš?« vpili so hlapci, »pri tebi nismo dobili nì belíča!«

»No, pa lažem,« odgovoril je Jerom, »ali tiste srebrnjake vam puščam na duši, nepoštenjaki vi! In tista dva beneška cekina, ki sem jih lansko leto dobil od zatiškega opata, ko sem mu življenje rešil, tista dva beneška cekina tudi imejte!«

»Milost vaša«, govorili so hlapci, »niti besede ne izpregovorí resnice!«

»Preiskalo se bode«, dejal je Hohenburg, »in potem se bode zvedela resnica. Če ta potepuh v vodi le količkaj usta odprè, udari ga s helebardo, da se mu vsujejo vsi zobje iz čeljusti! Sedaj pa tudi tega — tu je pokazal na berača — malo postavite na hlad! Vidi se mi, da je vreden najostrejše kazni!«

»Ali sem prav slišal?« začudil se je Luka, »ali sem prav slišal, visoki gospod? Jaz naj grem v vódo?«

»Ne bode ti škodilo!« odgovoril je oskrbnik.

»Torej tudi mene v vódo pošiljate?« kričal je berač. »Ta je lepa! In rimski papež nima vernejšega služabnika od mene, in v vsi dolini ga ni pobožnejšega človeka od mene! In v vódo naj grem med luterane in tatove? Pa gremo, če se dandanes delí taka pravica na loškem grádu!«

Odpravil se je po gazi proti vodi. Tik brega je še postal in se znova obrnil k oskrbniku:

»Milost Vaša, ali je to zadnja beseda?«

»Zadnja moja!«

»Ali se ne dá nič izprositi?«

»Nič!«

»No, dobro«, tulil je berač, »in če se prehladim, da ne bodem mogel več stopiti na noge, kdo me bode redíl potlej? To rečem Vam, in vi, zbrani ljudje, poslušajte me, če se prehladim, če si nakopljem bolezen, obhodil bodem vse pravice, kar jih je na svetu, in prvi moj pot bode k gospodu vicedomu v Ljubljano, da mu potožim, kakó nas loška graščina zatira, dasi smo dobri in katoliški kristjanje!«

„V vódo ž njim!« ukazal je Hohenburg, »predolgo že ga poslušamo!«

»Le v vódo!« vpil je berač, »saj grem, saj rad grem, če vidim, kaki ljudje smejo ostati na suhem! Oj, ti prekleta pravica ti! Koliko sem premolil v svojem življenji in koliko svetih podob sem obiskal! Na stara leta pa me pošiljajo v ledeno vodo! In Vi, gospod loški oskrbnik, Vi, ki ste služabnik katoliškega škofa, Vi ste tukaj v družbi luteranskih žensk, in častite jih, kakor niste nikdar častili Marije, božje Device! Nas, prave kristjane, pošiljate pa v vódo, ali je to spodobno?

Če bi to védel škof, gotovo Vam vzame službo, in po vsi pravici. Sedaj pa rad grem v vódo!«

To izpregovorivši je prav previdno zlezel v vódo.

Množica, ki je vse to opazovala, kratkočasila se je pri tem prav dobro, kar za tiste surove čase ni bilo čuda. Morda bi tudi dandanes ne bilo mnogo drugače! Ženski z Visokega sta se pa vender naveličali gledanja, posedli sta na konja in odjahali iz vasí. Vitez Hohenburg jima je zadovoljno izpregovoril pri odhodu:

»Vidite, svetla grofica, kakó mi peremo črno luteranstvo! Mnogokrat prav dobro koristi takšno pranje! Če bi drugod jednako postopali, kmalu bi izginili tisti suhi predikantje in ljudstvo bi se spámetovalo!«

Agata je s svojim konjem obstala tik grajskega pisárja, sklonila se k njemu ter mu rekla:

»Danes imate veselje, gospod pisár! Če jih gledam te reveže v potoku, prepričana sem skoraj sáma, da je vaša vera močnejša in boljša. Vsaj za té ljudí tukaj!«

To rekši je oddirjala za grofico Suzano. Pisár pa je zrl z motnimi pogledi za njó in ob tistem trenutku bi se bil odpovedal vsaki veri, da je to zahtevala ženska, katera je ravno govorila ž njim.

Ves ta čas je Maruša Medudka mirno stala na svojem mestu sredi vodé. Končno pa je vender omagala takó, da so jo pričele zapuščati močí in da so še bolj opešale slabotne nje duševne sile. Razprostrla je roki proti nebu in vpila:

»Kristus se mi približuje, kralj David pa pleše pred njim! Hosana na višavah!«

Niso je več nosile noge in omahnila je in opotekla se s svojim telesom ter telebila v potok, da je voda zapljusnila na vse straní.

»Dosti bodi, poberite jih iz vode! Naj se v kaki koči nekoliko ogrejejo, potem jih spravite v Loko v varen zápor!«

Takó je ukazal vitez Hohenburg. Obrnivši se k zbrani množici pa je izpregovoril:

»Mi sodimo ostro, ali pravično! Várujte se krivih naukov, da se vam ne zgodí ravno takó!«

Zlezel je na sedlo in poklical pisárja na svojo stran.

»Ti si mi odgovoren, Tolmajnar, da se mi vsa tolpa v Loko dovede!« Ostro ga je pogledal in še dejal: »Nekako bled si v obraz! Ženitev se ti je skazila! Čemu pa tudi laziš za luterankami? Pripoveduje se mi, da si nekako mlačen in da zanemarjaš službo božjo. Pazi, da ne bodeš ljudstvu v slab vzgled, ker to ti povem, če pri tebi opazim kàj,

kar bi po dišalo reformatorjih, spokorim te in če treba z razbeljenim železom. Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Ukazal je dvema hlapcema, da sta ga spremila.

Jošt Tolmajnar pa je obstal na mestu in v mislih pogreznjen, pozabil je na svojo okolico. Biríči so v tem onemogle grešnike iz potoka vlačili in prav grdo kleli. Množica je tiho opazovala čudni ta prizor. Kaznenci so tudi vsi molčali in le Jeromova mlajša tovarišica je neprestano vzdihovala: »Da bi me le na grmado ne deli!«

Takó je v tistih časih sodil loške graščine oskrbnik in sicer sodil, kakor se je izrazil sam, ostro in pravično! —

VI.

»Zapisujem Jošt Tolmajnar še tó-le. Letos sta prišli semkaj na Visoko dve ženski. Prvo so imenovali Suzano, in porodila se je iz starega imenitnega pokolenja. Druga pa je bila rodú nižje vrste in je prvi morala streči, kakor streže dekla gospodinji svoji. Imenovali smo jo Agato in očem mojim se je nad vse prikupila. Čudna so pota našega Gospoda, ki je dodelil, da se je srce moje odprlo luteranki, in da se je duša moja razvnela zánjo, ki je bila odpadla od svete vere. Za vse pa bodi hvala našemu Gospodu in Bógu! —

Zgodilo se je takó-le.

Nekega dné je opazila previsokorodna grofica Suzana ostí, s katerimi v tej pokrájini navadno preprostejše ljudstvo zabada ribe, če lazijo za pašo po čisti strugi. Odgovoril sem spodobno in ponižno, da mislim in da sem prepričan, da bi visokorojeni gospé gotovo ne ugajalo to delo. Predrznil sem se še celó, in sem razložil, da bi se mehko srce preblagorodne gospé (takoj spočetka smo imeli vero, da ni omožena, zvedeli pa smo, da jo je Gospod Bog zvezal s krasnim, pobožnim gospodom možem) težko privadilo, če bi morala gledati zabodeno in trepetajočo žival. S prav veliko nespodobnostjo je tu služabnica Agata izpregovorila in trdila, da bi, če bi le mogla, srce moje zabodla na dolgo sulico. »Prav nič bi se mi ne smililo«! govorila je z velikim smehom, »in naj bi še takó trepetalo«! Jaz, Jošt Tolmajnar, hotel sem se po vsi pravici razkačiti na to žensko. Opazil pa sem, da se je premilostiva in preblagorodna gospá (Gospod Jezus, odpústi ji nje luteranstvo!) blagovolila smijati, in smijal sem se tudi jaz. Tedaj sem prvič omenjeni služabnici pogledal v lepo okó, in v greh si štejem, da mi je takoj v tistem hipu prav močno bilo všeč nje okó, ki je polno pregrešnosti in zapeljivosti.

Ko je visokočastiti gospod (scilicet vitez s Hohenburga) slišal, česa želí gospá in grofica, izpregovoril je s trdim glasom. Dober ali oster gospod je, in meni je trd gospodar. Božja zapoved pa mi je, da ga častim in ga vpletam v svojo molitev. Za vse, dobro in hudo, bodi hvala Gospodu našemu Jezusu Kristusu! Kdo je več trpel na svetu od Njega?

Takó-le je izpregovoril: »Stóri, kar ti ukazuje presvetla gospá!« Vzel sem hlapca, ki je imel za takšen posel spretno roko. Marsikakega tolstega súlca in neštevilno vitkih lípanov mi je že bila zabodla njegova roka! Dobro so ga poznali v kuhinji gospoda viteza Hohenburga in z veseljem ga vzprejemali, kadar je prišel na loško graščino. Nikdar ni došel prazen in zategadelj ga je še celó visokočasti gospod oskrbnik prav čislal, kakor zvestega in pridnega hlapca.

Tudi tisti dan se je izkazoval z veliko umetnostjo in marsikatera riba je zatrepetala pod železom njegovim. —

Ravno pri taisti priliki je bilo. Preblagorodna gospôda se je izprehajala po zeleni senožeti. Skozi vrbovje smo prežali, če bi ne ugledali ribe kje v strugi. Jaz, Jošt Tolmajnar, ostal sem spoštljivo nekaj korakov za njimi. Duši moji se je takrat razodela vsa lepota omenjenega dekleta. Krasnejša se mi je dozdevala od previsokorodne gospé Suzane. Govoril sem torej sam sebi, kaka sreča bi bila, izbrati si táko družico za vse življenje in živeti ž njo v zakonski ljubezni, kakor tudi v zakonski zvestobi. K temu nam pomagaj Bog!

Videla je morda tesnobo mojo. Prišla je k meni, ogovorila me in s svojimi pogledi je napadala ubogo mojo dušo. Ali sem se mogel ubraniti takim naskokom? Kaj je luteranstvo? Kdo vé, ali moli svojega Gospoda in Bogá v pravem duhu, s pravo pobožno voljo? Toliko vém, da bodem odslé molil svojega Bogá med bridkimi bolečinami, med grenkim trpljenjem!

»Gospod pisár«, vprašala me je, »gospod Jošt Tolmajnar, kakó ste zašli semkaj, v to puščavo? Ali od Vas ne vodijo pota v Nemčijo, kjer se ljudem, kakor ste Vi, gospod Jošt Tolmajnar, prav dobro godí? Ali hočete tukaj umreti?«

Globoko se mi je povesila glava in žalost in toga sta gospodovali nad mano.

»Gospod Jošt«, klicala je Agata, »vidite tu na senožeti pozno, jesensko cvetko! Kakó je prišla sèm? Zima jo gotovo pokonča. Taki ste Vi, zima tega kraja Vas pokonča! Náte in ohranite jo meni v spomin!«

Sklonila se je, utrgala pozni cvet in s svojo belo roko ga mi je ponudila.

Ravno v tistem trenutku je zabodel hlapec veliko ribo in z močjo jo je vrgel iz hladnega bivališča na suho, kjer ji ni bilo rešitve. Ali naj jaz, Jošt Tolmajnar, naglašam še posebej, kakó zeló se mi je tista uboga riba, ko se je vila v smrti, smilila in smilila? —

— — — Grof Herbert je prišel po preljubo svojo gospó Suzano. Presvetli gospod in škof ji je vse odpustil, in zopet jo je poklical na bliščeči svoj dvor. Odpovedala se je zmotam in istotako je nje služabnica preklicala vse, kar je kdàj vérovala proti sveti naši katoliški cerkvi. Jaz, Jošt Tolmajnar, očistil sem se na to vseh hudobnih naklepov, katere sem koval v namenu, da bi si pridobil za ženíco nemškega dekleta z rmenimi lasmí in z ustnicami, ki so rdečejše od češnjevega sadú, kadar dozorí po Búkovega Vrha zelenih strminah. Takó je preljubi naš gospod Jezus Kristus nam dodelil milost, da se je vse lepo poravnalo, da so se spokorili grešniki in grešnice, in da smo vsi ostali zvesti otroci prave svoje vere. O presladki Jezus, dodeli nam o smrtni uri, da bodemo takó spravljeni s Tabo, kakor smo danes pri tej veseli priliki! —

— — — Prosil sem visokočastitega gospoda, gospoda viteza s Hohenburga, da me blagovoli izpustiti iz službe na Visokem. Te prošnje mi ni odrekel, ali vender je kazal ostro svoje začudenje. »Preobjedel si se kruha!« opomnil mi je grajajoč. »Kam hočeš?« Ponižno sem odgovoril, ker ni dobro in ne koristno, dražiti visokih oséb, ki zapovedujejo nam. »Prebiral sem marsikatero knjigo, milost Vaša,« takó sem izpregovoril, »in znano mi je obilo starih listín! In sedaj mi je pretesno v tej ozki dolini, in rad bi napotil korake svoje v svet, da bi še kàj več videl in še kàj več izkusil.« Temno je gledal gospod s Hohenburga na služabnika svojega Jošta Tolmajnarja. »Med svet te žene duša«, pokaral me je, »pazi, da ni to izkušnjava samega peklenskega satana! Česa pogrešaš tu?« — »Ničesar«, odgovoril sem še po nižneje, »ali za vedno tukaj ostati ne morem!« — »Kam se hočeš obrniti?« blagovolil je vprašati. »V Germanijo!« upal sem si odgovoriti odločno. Dolgo časa ni izpregovoril milostivi gospod, in pogled njegovega očesa je počival na meni ter mi s strahom obsenčil trepetajočo dušo. »V Germanijo«, izpregovoril je še, »naj ti je odprta steza do tjà! Glej, da si tam ne pridobiš večnega pogubljenja!« —

»Jaz, Jošt Tolmajnar, upam pa v imeni Bogá svojega, da mi v Germaniji zacvetè vzveličanje takó na zemlji, kakor v nebesih. Pravijo, da tam sije solnce mileje, in da zorí po holmih rmeno grozdje. Ko

bodem gledal v sreči te kraje, dajal bodem slavo Bogú Očetu, Sínu in sv. Dúhu. Zapisal sem vse to, da se ne pozabi in da poznejši rodovi zvedó, da sem bil Jošt Tolmajnar, deležen velike sreče, ko sem vse to pisal in zapisal. Počeščenje bodi Njemu, ki nas je ustvaril in katemu smo samó prah v znožji svetih Njegovih nebes. Amen.«

* * *

Drugo jutro potem — oskrbnik Hohenburg je bil odjezdil že prejšnji dan — odpravljala se je z Visocega grofica Suzana. Ko so že prišli skoraj do mosta, obrnil je grof Herbert konja in izpregovoril:

»Zadnjikrat, preljuba Suzana, ozrì se po kraji, kjer si živela v svojem pregnanstvu!«

Tudi Suzana in Agata sta zadržali svoja konja.

»Kakó bi bilo«, vzkliknila je zadnja, »če bi morali vso zimo tukaj ostati? Záse vém, da bi bila umrla!«

»In pisár Jošt?« vprašala je prva porogljivo, »ta bi te bil gotovo kratkočasil. Ne véš, Herbert, kakó zaljubljeno jo je pogledaval vsak dan. Že sem pričakovala, da bode stopil prédme ter mi govoril: ‚Preblagorodna gospá, dajte mi v zakon pokorno svojo služabnico Agato‘.«

»Dajte mir ubogemu človeku«, opomnil je grof, »trudil se je, da vama olajša življenje! Slabo mu dajeta hvalo, če ga sedaj zasmehujeta!«

»Revež je v resnici«, pristavila je Agata, »in če pomislim, da ima sedaj ostati na Visokem sam, in sicer v pestéh tega škrbastega volká Hohenburga, smili se mi do srca!«

»Hvaležen sem najbolj tebi, Agata,« odgovoril je na to grof, »da si zatajila v sebi vse posvetne želje ter s Suzano mojo šla proste volje v zapuščeno to krájino. Ko sem Njegovi presvetlosti pravil o tem, ginila ga je takó živa rodbinska ljubezen in prav močno presunila. Takoj je ukazal, naj se pokliče Suzana na dvor, in žar Njegove milosti jo obseva sedaj bolj, nego kdàj poprej. Odrinimo v imeni božjem!«

Odjahali so proti Loki. Na mestu, ki se še dandanes imenuje »hudi pot«, pričakoval je družbe pisár Jošt Tolmajnar. Divji kraj je to in še v naših časih je pot ondu za promet precèj nevaren. Globoko v strugi napravlja ravno pod potom reka peneče svoje vrtince. Od roba je odkrušil čas mogočne skale in te ležé v vodi, ki se z velikim šumom preriva skozi nje.

Ko je dospela družba do njega, snel je pisár klobuk z glave ter izpregovoril z globokim poklonom:

»Štel sem si v dolžnost, visoko gospôdo opozoriti na nevarnost tega kraja. Priporoča se, prav počasi jezditi todi mimo! Brêzdno je globoko in smrti ne odide, kdor pade tu dôli.«

Revež! Prišel je semkaj, da bi še jedenkrat videl zorni obraz izvoljenega dekleta! Kakó krasna se mu je videla v tistem trenutku! Nje oprava se mu ni zdela slabša od óne, ki je ovijala grofici Suzani mehke ude.

»Pridna je služabnica svoje gospé«, mislil si je Jošt, »in obdarovala jo je s svojo obleko!«

»Veselí me«, dejala je grofica milostno, »da še sedaj, gospod pisár, skrbite za naše blagostanje!«

»Priporočil Vas bodem prevzvišenemu gospodu in škofu«, dodal je grof Herbert dobrotno.

»Morda Vas pokliče na svoj dvor, gospod Tolmajnar,« smijala se je Agata. »Lahko mi vérujete, da ima Njega presvetlost na svojem dvoru dosti slabših mož, nego ste Vi. Potem se vidimo vsak dan!«

Takó se je igrala z njegovim srcem. Pisárju pa je zalila kri bledo lice, in živahno je odgovoril:

»To bi bila záme velika sreča. Že zbok Vaših očij, gospodičina Agata, katere bodem takó težko, takó težko pozabil!«

Tu ga je premagala strast, stopil je bliže k dekletu ter izkušal poseči po nje drobni roki. Ali ostro ga je pokaral grof Herbert:

»Konec naj je temu prikrivanju, gospod pisár! Ostanite v mejah rojstva svojega. To pa je sestra moja!«

Nekaj časa je stal pisár na mestu, prav kakor da se mu je hipoma zabodel oster nož v prsi. Nato pa mu je tèma pokrila pogled in pričelo se mu je vrteti v razburjenih možjánih.

»Vaša sestra!« zaječal je, »in ne samó služabnica visokorodne gospé?«

Kakor v pijanosti je taval po ledenem poti in prišel je bliže in bliže k prepadu.

„Pazite, pisár, da ne padete!« svaril ga je grof in ženski sta v grozi zakoprneli.

Bilo je že prepozno.

»Vaša sestra!« vzdihnil je še jedenkrat.

Izgubil je tla pod nogo, pograbil z rokami po zraku, potem pa z divjim vzklikom izginil v brêzdno, v smrt. Čulo se je, kakó je tlesknilo teló ob kamen, in kakó je potem tréščilo v vódo.

Družba je okamenela.

»Kaj hočemo?« izpregovoril je grof Herbert, »tepec, sam si je zakrivil vse.«

Hlapcu je ukazal, vrniti se na Visoko in ponesti tjà vest o nesrečni smrti pisárjevi.

»Za vaju ni ta pogled«, dejal je grof ženskima, »in končno je pisárjev še obilo na svetu! Da nas je morala usoda vreči v to žalostno dolino! Urno odtod!«

Pognali so in kakor sapa drvili iz kraja.

Ondu pod potem pa je ležal pisár in razbito glavo mu je pralo mrzlo valovje. Zakopali so ga in mesto njegovo oddali drugemu. V rob, kjer je umiral, zasekali pa so velik križ, ki ga lahko vidiš še denašnje dni, če se ti zljubi laziti po robídovji pod »hudim potem«! Ženske so sedaj, kakor nekdaj, poguba naša! Pisár je že dolgo počival v tesnem grobu; rmenolasa Agata pa je uživala radosti življenja v nemških solnčnatih pokrajinah. Takó je bilo, takó bode tudi — vprihodnje! —

Satura.

11.

Krompír sem na torilo dèl soneta,
Ker zdí koristnejša se res mi hrana
In slajša, nego je ljubezni mana
Katerega slovenskega poeta!

»Krompírju himne Knóbelj pój za kmeta!«
Silentium, gospôda jeznovžgana:
Komúr je pevska moč »od zgoraj« dana,
Kdo brani mu, če rad slaví dekleta?

Kar príja kómu, trdi njega zdravje,
Samó da svétu malo je do tega,
Naj Mina ljubi Frônca, naj Matevža!

Težkó ljubezni péti je poglavje:
Da nje odmèv po srcih se razlega
Oblásti nima domišljáva — mevža!

12.

Spoznanje greha je korák najprvi
Do pravega poboljšanja človeka,
A nas ne briga zmisel tega reka,
Brezumna trma rójі v naši krvi.

Stopícamo po trùhli rajši brvi
Tja, kámor svét čez most obóčen teka,
Ne vínski duh, nas duh razgréva mleka,
In ôrli niso, vzôri nam so črvi!

Vstanímo ter izpričajmo vsestranski,
Da svetohlínci nismo nì pagani,
Prijazni žénstvu, bábji ne Gregôrji!

Značajni smo, ne kímavci tlačanski,
Resnici, zdravi pameti udani,
In strast si vragométna gòlt razpôrji!

Jos. Cimperman.

Národne pesni koroških Slovencev.

Zbral in na svetlo dal prof. **J. Scheinigg**. Tiskala in založila Kleinmayr & Bamberg. V Ljubljani 1889. VII + 463 stranij. Cena 1 gld. 70 kr.

I.

Sedaj, ko je že več časa zavladala prava poetična suša na leposlovnem polji slovenskem mora vsakega tembolj razveseliti tako obsežna in kritično urejena zbirka čiste, nepokvarjene narodne poezije, kakor še zdaj teče v močnih potokih in bistrih studencih med že na pol pozabljenimi koroškimi Slovenci. In ravno zató je navedena zbirka tem večjega kulturno-zgodovinskega pomena, ker je glasno govoreč »pojav iz Korotana, da koroški Slovenci še živé, vsaj v pesnih.« Národna pesen je najvernejši izraz národovega mišljenja in čutenja in dokler bodo južni Korošci med seboj slovenski prepevali, smatrati jih bo moral vsak trezno misleči opazovalec za prave Slovence, in tudi ako bodo svetom še bolj nemški občevali, kot sedaj.

Čuditi se moramo, da slovensko národno petje živi še v takih krajih, ki so že na pol ponemčeni, n. pr. v ožji okolici *celovški*, ali pa ob *Vrbskem jezeru*. *Žrelec* (Ebenthal) je n. pr. le tri četrti ure od Celovca oddaljen in vender nahajamo v Scheiniggovi zbirki 71 národnih pesnij iz tega kraja. Tudi najbolj izpostavljeni velikovški okraj je zastopan po národnih pesnih iz *Tinj* (Tainach) in še celó iz *Timenice*, *Otmanj* (Ottmanach) in *Djekš* (Diex), torej iz krajev, ki ležé ob najsevernejši slovenski meji blizu Visoke Ostrovice, je mnogo pesnij v naši zbirki.

Sicer je pa izmed resnejših pesnij največ nabranih v *Ziljski dolini*, kjer je okoli 19.000 Slovencev svoje šege, običaje in noše ohranilo skoro nepopačene do najnovejših časov. Istotako so Ziljani vedno radi popevali in Stanko Vraz je pisal ob svojem času, »da se, kolikor on vé in zna, največ prepeva na Zili.« Za Ziljani pridejo *Rožani* v ožjem pomenu (čez 10.000 duš), t. j. prebivalci »Zvrhnjega (gorenjega) Roža«, kateri so med koroškimi Slovenci na glasu, da »Rožan je pevec roján.« Iz te doline je največ pesnij zapisanih v *Podgorjanih* (Nemci pravijo temu kraju »Maria Elend« !) in v *Št. Jakobu* z bližnjimi *Lešami*, čeravno so tudi *Sveče* in še nekatere druge vasi precej dobro zastopane.

Drobnejših pesnij je nabral g. prof. Scheinigg največ v svoji domačiji v *Borovljah* in bližnjih vaséh spodnjega Roža, kakor v *Medbrovnicah* (Unterferlach), v *Kožentavri,* pri *Št. Lenartu*, na *Glinjah,* v *Šmarjeti* itd. Vender pa je iz vse zbirke spoznati, da se národna pesen slovenska še najbolj goji po nizkem, precej ravnem gorovji *Zadnice* (Sattnitz) med *Verbskim jezerom* in med *Dravo.* S teh ploskastih hrbtov in položenih obronkov nahajamo nadprimerno veliko število národnih pesni v Scheiniggovi zbirki, zlasti pa so nenavadno dobro zastopani kraji: *Podkrnos* (Gurnitz), *Radišče* (Radsberg), že omenjeni *Žrelec, Višpolje* (Maria Rain), *Kotmaravas* (Köttmannsdorf), *Hodišče* (Keutschach), *Bilčaves* (Ludmannsdorf) in *Škofiče* (Schiefling).

Najmenj národnih pesnij se čuje po *Podjunskem* (Jaunthal), kjer stanuje okoli 50.000 Slovencev v nepretrganih seliščih. Po mnenji g. zbiratelja provzrokuje to čudno prikazen značaj podjunskega govora, koji ne ugaja petju takó, kakor ziljsko in rožansko narečje. Vender jih je v zbirki še precej iz *Št. Mihela, Klobasnice* in *Železne Kaplje.* — Tudi oddaljena in po nemškem *Trbiži* ločena *Kanalska dolina* ni v zbirki posebno dobro zastopana, ker nahajamo v njì le nekoliko pesnij iz *Žabnice, Lipalje vasi* in iz *Ukev.*

Nasproti pa je štirivrstičnica zeló razširjena po vsem slovenskem delu Koroške. Zlasti pa se kaže, da imajo celovška okolica, Zadnica in Borovlje najbogatejši zaklad takih pesenc. »One so jasen dokaz nemškega vpliva, kajti poskočnice so pristna last južnonemškega, zlasti bavarskega plemena.«

Tako vidimo, da se slovenska pesen tudi ob najskrajnejši jezikovni meji, deloma po že na pol ponemčenih krajih še vedno krepko razlega in neprenehoma koroške Slovence njih národnosti spominja. Kdo bi mogel tukaj čisto-kulturni pomen národnega pesništva tajiti? — Dà, upati smemo celó, da se Scheiniggova zbirka celó med priproste slovenske Korošce razširi, da v njih probudi národno čutenje in oživi njih národno samozavest, ter da se bodo ob nji tako ogrevali in unemali, kakor n. pr. dalmatinski Hrvat o Kačičevi »Pesmarici«. Da bi se pa ta namen tem lože dosegel, bilo bi dobro, ko bi n. pr. „Družba sv. Mohorja« izdala krajšo in cenejšo pesmarico za koroške Slovence, v katero naj bi se sprejele le najlepše pesni iz Scheiniggove zbirke, zlasti pa junaške pesni.

Zbirka koroških pesnij nam je podala nov dokaz, da Slovenci v Gorotanu niso posebna veja slovenskega národa, kakor bi to koroški Nemci radi svetu dopovedali, nego da se niti jezikovno, niti národnostno od drugih Slovencev prav nič ne ločijo. V vsi govorici ko-

roških Slovencev je namreč ni oblike, ki bi se ne dala iz slovenske slovnice pretolmačiti in po nje pravilih opravičiti. In kakor ni nobene jezikovne razlike (razven dijalektične), takó nahajamo tudi po koroških národnih pesnih r a v n o t i s t e m i s l i i n t i s t e m o t i v e, kakor pri národnih pesnih ostalih Slovencev. Nekatere národne pesni so se na Koroškem ohranile še celó b o l j e in p r v o t n e j e, nego drugod po Slovenskem. In to je zeló važno, ker se bode dala marsikatera sedaj že popačena národna pesen r e k o n s t r u i r a t i, t. j. po primerjanji različnih tekstov in inačic (verzij) spraviti v prvotno, blagoglasnejšo obliko.

Razven v formalnem oziru je Scheiniggova zbirka še posebne važnosti tudi v j e z i k o s l o v n e m in sicer prvič, ker nam podaje neke posebnosti koroškega narečja, drugič pa, ker se iz nje jasno vidi, kakó je g e r m a n i z a c i j a med Slovenci napredovala in si tudi v domači govorici pridobivala vedno širših tal. Opazuje se namreč prav lahko, kakó so mlajši nemški, ali po nemško zaviti izrazi s t a r e j š e, s l o v e n s k e i z p o d r i v a l i in se sčasoma popolnoma na njih mestu udomačevali. Vender pa s tem Nemci niso dosegli ničesar druzega, kakor da imajo sedaj v slovenski govorici ž i v e p r i č e, kakšen je bil nekdaj nemški jezik, ali bolje: kakó so Nemci pred mnogo stoletji nekatere besede izgovarjali! V podkrepljenje te trditve primerjaj naslednje vzglede:

Na str. 27. se čita od »ogla mirnastega« (mir = zid), na str. 191. od »mirnaste šiše«, povsod drugod pa le o »kamri velbani«. Na str. 397. je štalica *mirnata,* kamra pa *velbana.* Na str. 43. »pobiči v *mislih imajo*«, na str. 41. pa »si nove *rate* (Ratschläge!) skladajo.« Na str. 46. stojita nemški in slovenski izraz kar jeden poleg druzega: »Ozdravim te gvišno *resen*«, kakor se je tudi po Tolminskem poprej slišalo moliti: »Bog nam dàj večen leben, *večno življenje!*« Na str. 58. čita se še: »Stoji tam *vrtič* zagrajen«, takoj potem pa: »Stoji *gartlč* zagrajen«, ali pa tudi »gárteljč« (str. 100) in »gártelc« (str. 143.). Namesto *pisati* čitaš pogosto »šribati« in »šribanje« namesto *pisanje.* Na str. 206. stoji *sprejemava me*, kmalu za tem na isti stráni pa »poglajtava me«. V starejših pesnih imenuje deklè izvoljenca svojega: *ljubèj,* ali pa *pobič*, *pob*; v novejših pa vedno le »šocej, šocile«. Takó je tudi iz *lepa*, *lapa* nastalo »zavber«, iz *venčič* »krenčič«, iz *misliti* »žinjati« (sinnen), str. 234.: »k na žinjaj, k na misli« itd. Ali je *špan*, *španič* (za tovariš) in *španinja* (tovarišica) naravnost od nemškega »Gespann, Gesponnsin« vzeto, ne vém povedati.

Takih grdih in p r a v n e p o t r e b n i h nemčiznij je v Scheiniggovi zbirki prav mnogo, n. pr. frajman (krvník), degnet (Degen),

pavka, prangati (v pomenu izprehajati, šetati!), fajntati, šajdati, zašribati, noter vzeti, pried holtati (očitati), hore prirasti, bodrati (fordern), unišati ali umšati (wünschen!), an gre, bök djati, cu iti, c'beč (preveč) c'počasno. c'kasno, c'pozdi, eršt, prif, gonc fajn, möglih, krahna, kaku (Kuckuck), jungfrava, krienec (krancelj), šlankl, flavzne, fopati, triebati (treiben), flajškar itd.

Zeló čudne so mešane, slovensko-nemške pesni, n. pr. na str. 18. z Zile:

»Das Díenal ís aufstónden,
Je zgóda v cérkev šva,
Hót schön Ríngel gfúnden
Na zelíenan trávnči.«

Ali pa na str. 226. iz celovške okolice:

»Diendle, wo hast denn dei Kamerle,
Döčva, čöj postel stoji?
Ueber zwa Stieglan must aufegehn,
Tovne na poti k ni.«

Semtertja se nahaja tudi nekaj italijanskih tujk, ker so Korošci poprej mnogo z Italijo občevali, n. pr. facanetelj, masa hudo (tako tudi na Tolminskem navadno), vorna (orna), kandela (sveča), brajda (vinógrad), batalija.

Pa tudi slovenski jezikoslovec bode našel v Scheiniggovi zbirki marsikatero »sladko koreninico«, toda še več trdih orehov. Najpoprej je zanimivo zvedeti, da je na Koroškem mnogo h r v a š k i h izrazov domá, ki se drugod po Slovenskem sedaj več ne rabijo, kar dokazuje, da so morali poprej tudi nekoroškim Slovencem biti znani in da torej koroški in štajerski Nemci po krivem dolžé književno slovenščino, da se je olišpala s hrvaškim perjem. V to vrsto spadajo besede: *zec* (str. 181. in 403.), *granica* (37.) in *hran'ca* (167.), *kriva* (166.) v pomenu »falsch«; *vdati se*, *vdajati se* v pomenu »možiti« (oba glagolja stojita časih drug pri drugem, n. pr. str. 52. in 70); besi biva (193.) je ostanek aorista: du warst gewesen; plakati se (jokati se, str. 22.).

Čudna je končnica samostalnikov na *éj:* Uršéj, koléj, moštéj, piléj (puškar), gen. pilíja, fem. pilcnca in še celó Mojcöj (Mojca, Mica str. 385, 389.), ljubéj, šocéj, atéj, dedéj, čoléj (čevelj), cizéj, dižéj (215: dež), snihöj (156.), vozéj (tudi: vuezíj), poljubéj (zraven: poljublij, poljublija in polubek, str. 177., takó tudi: konjíj, konjija. Nekateri samostalniki imajo nenavadno obliko: pvaninčica (planšarica), purpelica in prapölica (prepelica), pumpava (kompava), pub (pob) itd. Mnogi glagoli se drugače sprezajo: pojati (169.) = peti, pov (173.) = pel, spev-

ljati (174.) in spevljet (175.), trupljet (69.), odpomieniti (159.), zajuckati zraven zavrisniti. »Dražiti (draženje)« se konstruira kot »prašati« (koga *po kom*) in spominjati se *do* koga«. »Zad priti« pomeni: nazaj (nazad) priti; pipati se = trgati se. V rabi je še splošno glagol »róditi za koga« (201.). Čudne se nam zdé dalje naslednje oblike: svitati v pomenu: svetiti; söjem (sijem); punati, pumnati (pomniti); povöti (povedati); nati, náv (nehati, pustiti); pošlam, pošlati; stakati (točiti).

Pridevnik: *slovensk* se glasi v koroškem narečji »sovönj« (beneško »slovenj«, 3). *Gorenj* pomeni na Koroškem: »zvrhnji« (n. pr. Zvrhnji Rož, str. 233.); *boren* (ubožen) je »burn«; *dolgo* se izgovarja »dunho« (n. pr. »dunh čas« str. 249., »dunje noči« str. 223.); *zadnji* je »šlinji« (poslednji, n. pr. »šlinjöbart = zadnjikrat); »pozdi« = pozno, »prihodi« = zgodaj; *óni* se izgovarja »guvni«, in »hueni«, genetiv »huenaha« (str. 190.). Čuden je tudi genetiv »nikueherja« (223.) = nikogar. Pridevnikova končnica na *ski* se izpreminja v »šči«: nemšči, zavberšči, tako tudi »tači«, »vsači« (namesto taki, vsa i). Temu nasproti pa čitamo obliko »pomaran*k*ica (str. 46.), Rožan*k*ica« itd. Tudi pred *e* se izpreminja *k* v *č*: »čej si hodil, čej si bil?« Namesto *domóv* govoré Korošci »mov« ali pa »movka« (pritiklina »ka« je po Dalmaciji sploh navadna: gorika, dolika itd.) »Tovne« pomenja: tam zunaj; »sovne«: od zunaj; »töntré«: tu notri; »tegre«: tjegor; »tosa«: tu sem; »santre«: sem noter (»santr' k' ne smiš«). Obče znano je *dro* za naš »dobro, pač, pa«. »Bal, bel, bolj« pomenja: ali, alj, olj, n. pr. »pridi bel naj« (pridi ali pa pusti). — *Sedemred* pomenja: sedemdeset.

Čisto navadno je krčenje osebnih zaimkov: ma (moja), tva (tvoja), sva (svoja), nja (njegova), mná (mene) itd. Tudi pridevniki imajo v genetivu krajšo obliko: »ana puba jes mam« (str. 174.); »da lih nömam hvanta lepâ« (175.). Tudi glagoli so mnogokrat skrčeni, n. pr.: »ne mô« (50.) = ne morem.

V glasoslovji je težko najti stalnega pravila: *ě* je zdaj *i*, zdaj *ie* in zdaj *a*, n. pr. »*žlib* Drave«, *liep* in zeló pogosto *lap* ter še celó *lopo* (333.). Tudi navadni *e* se skoro vedno izpreminja v *a*: braz (brez), tabe (tebe), vasela (vesela), tače (teče), pače (peče), zrazati (zrezati), varjeti (verjeti), paré (peró), nati (nehati) itd. Poleg tega pa nahajamo tudi oblike *liap*, sliap (254.). Poleg: »rožice cvató« čitaš tudi: »so še zibeli jo« (zibali jo). Poleg *pob* je zeló navadno tudi *pub*, namesto: »klobučič«: »kvobčič« in celó »klobčič«. *G* se izpreminja v *j*: fije (200.) nojce (nogice). *L* se ne jotuje: luben, lubši; v tujkah tudi izpada: uštek (luštek, luštno). Nenavadna je oblika »stezda« za *steza*. Znano je, da

se *l* v *v* izpreminja: *meva, vočit* (ločit), vender pa čitamo pogostoma tudi: *dečla, gvala* (glava), *težale* (težave) itd.

Posebno svojstvo kaže koroško narečje v dvojnih, združenih negacijah, n. pr.: *nča* = nič ne; *nči* = nič ni; *nčömam* = nič nimam; *kni* = kar ni; *knoče* = nikar neče; *knema* = kar nima itd. Mnogokrat pa *n* celó izpade pred *ča* in vender ta ohrani svoj pomen: *'ča* = n'ča = »nič ne« ali »nič ni«. Nekaj podobnega imajo tudi Tolminci: knemô = kar ne morem.

Iz vzgleda »nča« se vidi, da se na Koroškem tudi *n* vokalično izgovarja (ravno kakor na Tolminskem in pa okoli Ljubljane). To je v izrazih *n'mavo, n'tak* takó očividno, da je gospod zbiratelj celó posebej (ne združeno) natisniti dal ta vokalni *n* (str. 164.). Ravno takó je *n* vokalizovan tudi v besedi »miesnc« (166.).

Kot posebni izrazi in reki se imajo smatrati: »kraja dati« = mesta, prostora dati (»Boš dava mi *kraja*«, 226.; »Mavo *kraja* mi daš, 228). Dekleta *peljati (voziti)* pomenja »z njimi plesati«, kakor na Tolminskem. »Vahto (stražo) stati (čuvati)« je nekak notranji akuzativ, kakor: »pošto pisati« (t. j. na pošti pisati) ali pa »štacuno prodajati (v štacuni prodajati)«. Čuden je izraz: »meše se bodo *rihtale* (59.)« namesto: brale. »Žavbe nč ni« (403.) pomenja: ni pomoči. — »Vse *cvenklja*« pomenja: vse poka, vse se lomi. V oknih »šibrice cingljajo«, t. j. šipe (stekla) rožljajo. Nahaja se pa tudi izraz »šajbe plinkajo (170.)«. *Svit* pomenja: svetlo jutro (228.). Lep izraz je *durice* (dverice) za »Fensterbalken, Fensterläden« in prav sposoben, da nam nadomesti neokretne »polkna«.[1])

Omenjeno je bilo že, da je koroška govorica v marsičem podobna tolminski in pozneje bodemo videli, da so po Tolminskem skoro vse koroške národne pesni znane. Tu stojí še nekaj dokazov za to podobnost: *hrajnati* (tožiti, jadikovati) slóve na Tolminskem: »grajnati«; *marnovati* (razgovarjati se) »marnjati«; *žledra* (165.: čenča), *žladrati* (čenčati) je na Tolminskem: »žlevdra, žlevdrati«; *zajtre* (65.) = zajutra; *čemena* = čimna (Kümmel); *čriez, dvi leti* itd. se po obeh stranéh Predela jednako izgovarja. Tudi izpremememba *v* v *b* (*dba* 67., *zbiesta* 168.) je obestranska in iz tega se vidi, da je Tolminsko narečje bliže koroškemu, nego li gorenjskemu (kakor je pokojni Št. Kocjančič trdil).

V jezikoslovnem oziru bodi končno še omenjeno, da so v Scheiniggovi zbirki pesni II. in III. oddelka, torej ogromna večina (str. 152. —463.) v narečji in obliki, ki je v dotičnem kraji navadna. Drugi in

[1]) Levstik je krstil »Fensterläden« zeló primerno za »okníce«. *Ured.*

tretji del sta Scheiniggovo originalno delo in tu se je g. nabiratelj ravnal po vzgledu Hadrlapa in šolskega nadzornika Prešerna. Za filologe je to sicer dobro, ali škodovalo bode jedinstvu slovenske pisave. Sicer pa razlika ni velika, obstoji večinoma le v tem, da stoji *h* namesto književnega *g*, *v* namesto *l*, *a* ali *ö* namesto *e* itd.

Kar se tiče poetične oblike koroških pesnij, mora se opomniti, da imajo starejše pesni, katere so bile večinoma že poprej znane in po Majarji, Vrazu ali Janežiči zapisane, precèj gladko, poetičnim pravilom odgovarjajočo obliko. Zdi se torej, da so omenjeni nabiratelji koroške pesni sami nekoliko popravljali in njih obliko pilili. To je pri velikem številu inačic (varijant) gotovo dopuščeno in do neke mere tudi lahko, ako ni treba storiti druzega, nego med dvema oblikama boljšo, med domačo in tujo besedo slovenski izraz izbrati. Ali so napominjani nabiratelji šli še dalje in tudi svojevoljno kàj izpremenili, to se menda ne dá več dokazati. — Kar se pa tiče novejših pesnij Scheiniggove zbirke, mora se pač priznati, da imajo večinoma zeló slabo, neumetniško obliko.

Pesni so v zbirki zeló skrbno, da še pretesnosrčno raz deljene. Da se starejše pesni delé v balade, romance, zgodovinske in obredne pesni ter legende, to je pač čisto umevno. Ali kaj je bilo treba pri ljubimskih pesnih delati takó malenkostne razločke, kakor: začetek ljubezni, sestanek, neče ga (je), značaji ljubimcev, ločitev zaradi preselitve, ples ali pri godcih, vasovanje, ljubezen se razruši itd.! Saj vsakdo vé, da se na plesu večinoma, pri vasovanji pa nič druzega, nego o ljubezni govorí. Vrhu tega pa so tudi stanovske pesni mnogokrat zaljubljene vsebine, n. pr.: ženiti se hoče, možá bi rada, volitev, prigovarjanje, ne dobí je (ga) itd. Pesni voznikov na str. 393.—397. so skozi in skozi zaljubljenega in vasovalnega značaja, zlasti pa »Voznik pri ljubici« in obedve »Voznik se vrača«. Tudi pesni pod naslovom »Ponočevanje« (str. 452.—454.) so dober del vasovalnega značaja. Mnenje naše je torej, da se je anatomični nož preveč rabil.

Pri starejših pesnih je g. nabiratelj povsodi pristavil, kje so dotične pesni že natisnjene, n. pr. pri Čelakovskem (»Slowanské národnj Pjsně«, v Praze 1822—27; ponatisnjene v »Čebelici« III. 89), Ahaclji (Koroške in Štajerske pesmi, Celovec 1833 in 1852), Vrazu (»Narodne pěsni ilirske«, Zagreb 1839), Kuhači (»Jugoslovanske popevke«) in v »Kresu«. Obžalovati pa moramo, da gosp. zbiratelj ni primerjal še Korytkove zbirke in »Kranjske Čebelice«, kjer bi bil našel mnogo koroških, ali vsaj njim podobnih pesnij. Pa tudi razni letniki »Glasnika« in »Novic« hra-

nijo premnogo národnih pesnij, ki se lahko porabijo za primerjanje raznih inačic. Takó je bila n. pr. pesen »Trdosrčnica« (str. 4.) že v Vodníkovem »Spomeniku« str. 220. natisnjena (zapisal Trstenjak v celjski okolici). Številka 11. (»Ljubček pri ljubici«, znana tudi na Tolminskem) nahaja se v Korytkovi zbirki III. 80. (primeri tudi IV. 64.). »Pozni vasovalec« (str. 17.) je nekoliko natisnjen pri Korytku III. 82.—83. Pesen »Nežica se umori« (str. 24.) natisnjena je v »Čbelici« V. 67. in taka pesen se pôje tudi v Kanalu (primeri: »Ljublj. Zvon« 1883. str. 530.). Gajalo se je res, da so starši svoje otroke — časih še pred njih rojstvom — v samostan »zaobljubili« (Milkovicz, »Die Klöster in Krain«, pg. 187). Čisto jednako pesen, kakor je »Nova ljubezen« (str. 30.) ima tudi Korytko III. 71. »Zvesto deklico« (str. 58.) ima tudi »Čbelica« V. 65.; Korytko III. 50. in Vraz, str. 60.—61. Tudi znana vasovalna »Zila in Drava je vse moste pobrava« natisnjena je že pri Korytku II. 110.; ravno takó »Sem v planino ves hodil« (Korytko II. 111.) in »Kakor rinčica je krogva« (Korytko III, 66.). — In takó bi se dalo še za mnogo mnogo drugih pesnij primerov najti v dosedaj tiskanih zbirkah národnih pesnij.

Čudim se, da naslednje pesni ne nahajam v Scheiniggovi zbirki, o kateri se mi zatrjuje, da je znana v ziljski dolini:

»Bogomiva, si še zdrava,
Al' še misliš ti na me?
Srčne bolečine imava,
Ker se ljubiva čez vse.

Miva deklica in zava,
Al' jez čutim tužno moč,
Moč, ki jo ljubezen dava,
Bogomiva, lahko noč!

O miva moja deklica,
Bolj miva kakor lunica,
Brez tebe mi živeti ni,
To kažejo solzne oči.«

(Zadnja kitica se ponavlja.)

Če presojamo »Koroške pesni« z estetičnega stališča, gotovo ne bodemo mogli trditi, da se med njimi nahajajo zgolj le biseri národnega pesništva. Kakor njih oblika ni umetniška, takó se tudi njih duh mnogokrat plazi le po tleh in le redkokdaj se mu posreči popeti se do solnčnih višav. Temu se pa ne smemo čuditi, kajti kakó bode tisoč let tlačeni národ prepeval vesele, vzvišene pesni? Koroški Slovenec je v kot potisnjen in od svetá že na pol pozabljen: kako naj bi torej on prepeval o moški veljavi, o národnem ponosu, o pobratimstvu, o človekoljubji, o svobodi národov in kar je še več takih idejalnih predmetov! Dà, niti domovinskih in rodoljubnih pesnij ne pozna koroški Slovenec. V potu svojega obraza živeč in boreč se za

svoj vsakdanji kruh, ne nahaja toliko časa, da bi zbral svoje misli, povzdignil svoj duh in malo okoli sebe pogledal. Tiho opravlja svoje delo, toži zraven o slabih časih in o slabem zaslužku, časih pa tudi o svojem stánu (»lani sem se omoživa, letos me že griva«).

Jedini čut, ki ga še navdušuje in ogreva (sevéda le mladino), to je čut zveste, odkritosrčne ljubezni, in ta čut nahajamo izražen v nebrojnih inačicah in razlikah. Skoraj pri vsaki priliki in v vseh slučajih koncentruje koroška pesen svojo življensko moč v ljubezni, v nje sladkosti in nje bridkosti. Poleg ljubimskih pesnij nahajamo le še nekaj satiričnih pesnij, ki izvirajo večinoma iz kmetovske in stanovske baharije. Tu vidimo, kakó zabavlja sosed sosedu, rokodelec rokodelcu, Korošec Štajercu ali Kranjcu itd. Pozabiti pa ne smemo tudi pobožnih pesnij in reči moramo, da se pri mnogih opaža prav pobožen, krščansk duh, kakor je slovenskemu kmetu sploh svojstvo. Značajna je kitica na str. 201.:

»Liederlich, liederlich — sem se podava,
Snuči nč, dave nč — Knisem žebrava (molila)«.

Znamenito je, da se je med koroškimi Slovenci ohranilo še toliko število obrednih pesnij, zlasti kolednic, kar dokazuje, da je bilo koledovanje nekdaj po Koroškem zeló razširjeno. Mnogo je tudi legend, kar zopet govorí za pobožni čut koroških Slovencev. Očividno pa je, da mnoge med njimi niso národne, nego da so šele po trudu Slomškovem in Ahacljevem iz pesmaric prišle med národ, n. pr. »Egiptovski Jožef« (str. 140.). — Čuditi pa se moramo, da nimajo koroški Slovenci več svatbenih pesnij in da o živalskem eposu med njimi skoraj ni sledú, akoravno je ta predmet drugodi po Slovenskem zeló priljubljen.

V Scheiniggovi zbirki se nahaja sila božja štirivrstičnih poskočnic. Gosp. zbiratelj je pripomnil, da je ta vrsta pesnic razširjena po vsem Koroškem, a zlasti da hrani celovška okolica najbogatejši zaklad tega drobiža. Po njegovem mnenji so te pesnice »jasen dokaz nemškega upliva, kajti poskočnice so pristna last južno-nemškega, izrecno bavarskega nemštva.« Akoravno ima g. zbiratelj v bistvu prav, vender malo preveč obsoja »štirivrstične«. Ali niso mnoge izmed njih le posamezni členi in kosci nekdanje obsežnejše pesni? In, ali ne izražajo one v kratkih, markantnih potezah vse misli? Preprost človek ne zna mislij svojih razplesti na dolgo, nego pové kratko, jedrnato, kar misli. Tudi ne utegne mnogo peti, nego mimogredé, na poti ali pod oknom odkrije svoje srce. Jaz mislim torej, da imajo

tudi štirivrstičnice svojo veljavo in da jih ni treba kar čez rame gledati. Pri tej priliki naj omenim, da koroška »Visoči so hribi, še viši gore« mnogo pametneje pôje, nego kranjska »Visoka je gora, še viši je klan'c«!

Vrednost Scheiniggove zbirke obstojí dalje še v tem, da nam podaje poleg dosedaj znanih snovij tudi nekaj n o v i h, dosedaj še ne obče poznanih predmetov. Nova pesen je n. pr. »Zamorska kraljičina ga vabi« (str. 9.), »Moč ljubezni« (str. 23.), »Ljubček pride po prstan« (str. 33.), »Črez morje« (str. 47.), »Črna hudoba« (str. 76.) itd. Tudi ta-le motiv (str. 84.) je nov:

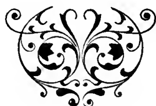
»Kralj Matjaž je ptico imel,
Kralj Matjaž je ptico imel,
Karkoli se je zgodilo,
Vse mu je povedala.«

Večina teh novih ali do sedaj še neznanih pesnij izvira iz Vrazove rokopisne zapuščine.

Grajati moramo g. zbiratelja, da ni raztolmačil nekaterih specifično koroških izrazov pod črto, ali pa da ni pridejal slovarčka menj razumljivih besedij na konci zbirke. Take besede so n. pr.: hirbart (str. 9.), gavje (12.), volšpateč landraršči (15.), falati (53.), žamer (63.), lesičice opražene (66.), karet (176.), avbki (178.), farančе (216.), tracati (230.), brincel (245.), cicast (251.), hadrca, šahó, oblice drukati (318.), žlihta (330.), pavše (437.) itd.

Kakor se iz vsega vidi, smemo jako zadovoljni biti s to zbirko in moramo se g. Scheiniggu še posebej zahvaliti na njegovem trudapolnem delu. To delo ima toliko večjo vrednost, ker že toliko let zaman čakamo zbirke vseh národnih pesnij slovenskih in jo bodemo bržkone še dolgo zaman čakali. S to zbirko pa je delo izdavatelju vsega našega národnega pesništva izdatno olajšano, ker bode imel zbirko petine vse slovenske zemlje že gotovo pred seboj. Gospodu zbiratelju Scheiniggu pa bodemo svoje priznanje in hvaležnost svojo najbolje izkazali s tem, da prav pridno kupujemo »Pesni koroških Slovencev«.

S. R.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal **Janko Kersnik.**

XVI.

(Konec.)

Majorka se je prestrašila, ugledavši svojega sina; takó bled, razburjen, vzhičen je bil; in niti očesa ni dvignil k nji, nego srepó je zrl k tlom pred sé, ko je govoril, ali bolje — odstavkoma bruhal iz sebe:

»Mamá, to ne more biti, ne smé biti — ne smé se zgoditi!«

»Kaj pa?« vzkliknila je gospá Lukičeva.

»Tvoja — tvoja možitev! Jaz ali on — Vid ali jaz!« vpil je Pavel in tekal gôri in dôli.

»Jaz te ne umejem, Pavel!« dejala je majorka na videz jako mirno, pa glas se ji je vender malo tresel.

»Vidva me hočeta oslepáriti — me bodeta oslepárila!«

»Pavel!«

»Dà, takó je!« klical je sin trdovratno in kakor bi si bil v svesti, kakó grozno očitanje je bil vrgel materi v lice.

»Pavel!« vzkliknila je ona še jedenkrat in geniti se ni mogla z mesta pred stolom, raz kateri je bila vstala pri prvih razburjenih besedah sinovih.

On pa je začel naštevati na drobno vse krivice, kakeršne so se mu dozdevale tedaj, kakor mu jih je bila polkovnica navela, in ki so vse imele svoj temelj v misli, vcepljeni mu ta dan, da mu brez znatnega imetja ni misliti na svojo ženitev — na Zorko. Iz lehkoživega mladeniča izpremenil se je zdajci v na pol hladno računjajočega — možá — pa iz besed njegovih sta zveneli, raz lice sta mu odsevali venderle mladostna strast in vroča nejevolja. Povedal je vse, kar je znal in mogel, da je délež njegov premajhen, da je bila cenitev prenizka, da je pokojni oče več zapustil, da on ne bode ničesar imel, da bode vse Božanovo, da bode sam moral od hiše, z očetovega, z máterinega dóma — — a tu je zdajci umolknil.

»Ne, ne, ne grem, ne pojdem!« vzkliknil je skoro zopet na glas. »Jaz ali on! In ti, mamá, bodeš odgovarjala za to!«

Držal je že kljuko na vratih, da bi odšel.

»Čakaj!« velela je majorka. Dvojen strah jo je bil obšel, vedela je, kaj namerava sin; dva tóka, vsak od nasprotne straní drvèč, borila sta se v nje srci — ljubezen do otroka, do sina, in ljubezen do ónega čudnega možá, do Vida, ki si jo je bil osvojil vso.

»Kaj hočeš?« vprašala je po kratkem molku.

Sin ni odgovoril.

»Kaj nameravaš?« ponovila je mati.

»Jaz vidim samó jeden pot pred sabo!« dejal je Pavel osorno.

»In ta je?« vzkliknila je majorka.

„Ti povprašuješ? Saj si bila vender žena — vojakova!«

»Pavel!«

Ta zadnji vzklik je zvenel takó očitajoč, a zazvenela je poleg svoja obtožba.

Zgrudila se je v stol in si zakrila obraz.

Pavel pa je izpustil kljuko ter stal roki sklenivši sredi sobe.

»Kdo ti je vse to povedal — kdo ti je vsadil to sumnjo?« vprašala je hipoma majorka in razkrila svoj obraz.

Sáma ni znala, da se je s tem vprašanjem vzpela nad sina, kakor zmagovalec nad premaganca.

Pavel ni odgovoril.

»Reci, povej, kdo ti je vse to takó lepó narisal?« hitela je gospá Lorica, uvidevši svoj uspeh.

»Čemu to? Kaj dé to?« menil je Pavel, izognivši se neposrednjemu odgovoru in skoro malodušno.

»Ni treba, da odgovarjaš — omenil si prej óno, óno Hahnovo — óno Zorko! No, mêni je dovolj, ako mislim na polkovnico! Toda spomni se — Pavel, kakó je pokojni oče mislil, kakó je on govoril o nji in o Zorki!«

»Pokojni oče je ni takó poznal —« zavrnil je Pavel, pa besede so mu zastajale.

»Tu ni druzega, nego sebičnost! Váruj se, váruj se!«

»Sebičnost?« vzkliknil je sin — »in isto očitajo tebi in Vidu!«

»Ker so samí goli egoisti, sebičneži!«

»No, ti takó grdo sodiš o njih?« vzhitel je Pavel in samemu je prišla zdajci grda, strastna beseda na jezik; »ti takó sodiš óne — pa védi! Ta Vid, ta Vid Božan — ti meniš, da te ljubi, da ti je zvest — pa povprašaj Griško guvernanto!«

To je bil silen, krut udarec!

»Kaj — kaj véš o nji in o njem?« zajecala je majorka. Vsa kri ji je bila izginila z lica.

»Povprašaj njo ali pa — njega!« dejal je Pavel in hitel iz sobe.

Pozno na večer in že v dežji se je pripeljal Božan iz mesta in ves začuden gledal, da ni nikjer luči za ókni, da vse že spí. Šel je takoj počivat.

Pa majorka in nje sin vender nista spala. Ona je bedela v temni sobi, premišljevala in jokala, ukrepala in dvojila, ali do trdnega sklepa se ni mogla vzpeti, niti udušiti bolestne dvojbe; s Pavlom je bilo isto takó; nekaj mu je tičalo v srci, kar je glodalo in jelo, in kar mu ni pustilo počitka — mirú; to je bilo kesanje — zavest, kakó naravnost je bil nastopil nocoj svoj pot, pa kakó krivo, kakó neplemenito je končal prvotni svoj namen.

XVII.

Vso noč je líl dež in močen jug ga je zanašal z velikim šumom na zaprte véternice Pavlove sobe; od daleč se je čulo ótlo bobnenje narastajoče Krke, ki je drvila kalne valove čez jez. Ob tej godbi je Pavel napósled zaspal; a komaj se je danilo, odpiral je že véternice ter čmeren, nejevoljen pogled vrgel po dolini, ki je bila že na pol pod vodo.

Opravil se je naglo in jel potem pisati list; kmalu je bil gotov, dasi mu vrste in besede niso hotele prav izpod peresa. Zapečatil je pismo ter je naslovil z doktor Božanovim imenom. Naročil je hišini, naj oddá list Vidu, ko bode vstal, sam pa je ogrnil plašč — dežnika ni hotel — in odšel z dóma, ne da bi povedal komu, kam je namenjen.

Vid je danes nenavadno dolgo ležal v postelji. Utrujen nekoliko po včerajšnji vožnji spal je delj, nego sìcer, in potem mu je dež tudi takó prijetno udarjal ob véternice in zdolaj pod kapom v jarku je čopotal curek, ki je líl raz streho — da res ni bilo drugače možno, nego še jedenkrat zaviti se in obrniti proti steni. A spal ni več, nego le z odprtimi očmí sanjal. Prijetno, mirno življenje se mu je kazalo v bližnji prihodnjosti; vzel bode bogato, lépo ženo; da je pač starejša od njega, kaj dé to? Ali jo ljubi? Oh, tistega mladostnega, neumnega, divjega in strastnega, bolestnega in presladkega, nesrečnega in zopet takó neskončno srečnega čustva in stanja, ki mu pravimo: ljubezen — tistega on ni poznal. Nekoč morda, pred mnogimi leti — toda tisto je bilo pozabljeno, pokopano! »Morda pa vender tudi sedaj?« vprašal se je hipno, in domislil se vitke Loričine postave, nje modrih očij, lepega, pravilnega lica in nje toplih poljubov.

»Jaz mislim, da jo res ljubim!« dejal je poluglasno in potem je sanjaril dalje, kakó si bode v kratkem ustanovil svoje odvétništvo in imetje njegovo se bode množilo in množilo. Vsega bode imel dovolj!

In Pavel?

To vprašanje ga je nanagloma izpreletelo. Sklonil se je kvišku. »Eh — Pavel! Dečko je mlad, izkusi naj nekoliko, in potem — saj bode imel dovolj!« Takó je ugibal, sklepal in recimo naravnost — tudi tolažil samega sebe, kakor je bil že s tem utešil nekoč Loričine pomisleke. —

Ko se je opravil, nameraval je iti k skupnemu zajutreku in tam pozdraviti nevesto svojo; saj takó je bilo doslej dogovorjeno. A našel je sámo Vrbljansko gospodičino.

»Lorico glava bolí!« rekla je óna s čudnim naglasom, da je Vid nehoté privzdignil glavo.

A ugledal je v tem pred sabo zapečaten list, na njem pa Pavlavo pisavo in svoj naslov. Kakor bi slutil nekaj nenavadnega, hotel ga ni tu odpirati, ampak vteknil je list v žep, pil svoj čaj in izkušal zabavati póstarno gospodičino. Ali nič pravega ni prišlo v ték, in Vid je kmalu odšel. V svoji sobi je naglo razgenil Pavlovo pismo.

Tu je čital:

»Pišem ti, Vid, ker v tem položaji ne morem govoriti s taboj. Ti stojiš med menoj in mojo srečo. Zvédel sem vse — vse, pravim ti! Jaz nečem izpregovoriti, kar mislijo, kar trdíjo drugi ljudje. Jaz se tudi do sedaj za vse óno nisem pobrigal, kar je po vsi pravici moje, in le moje imetje; ti me bodeš umel. Zató sta nama sedaj odprta le dva pota, tebi jeden — meni, ako ti nečeš na prvega — drugi! Ti ali jaz! Če nimaš poštenja za prvega, imel bodeš, imeti je bodeš moral za drugega!«

Potem je stalo par dolgih pomišljajev v pismu, in za temi:

»Jaz ne morem več! Stóri, odloči se, pa — mati naj sodi!«

Pavel.«

Vid je dvakrat, trikrat prečital list. Obledelo mu je lice, a krog usten mu je legla óna znana njegova sarkastična poteza.

»Neumni dečko!« siknil jo póluglasno, potem pa še jedenkrat prebral pismo.

»To so mu babe vcepile na Griči!«

Stal je v odprtem oknu in dež, od vetra gnan, škropil mu je v lice.

»Kaj namerava, kaj hoče?« mrmral je pred sé.

V lipi so padale debele kaplje z veje na vejo, z lista na list, čez dvorišče pred gradom je tekel širok curek dežévnice, iz doline ven pa je bobnela široka rmenobarvana Krka.

Vid je pozvonil hišini.

»Kje je Pavel?« vprašal je kratko.

»Ne vém«, dejalo je deklè; »gospod so odšli, ne da bi povedali kam!«

»In gospá?«

»Bolní so! V postelji so!«

To je védel že prej, ali mislil je, da je Lorica venderle vstala.

»Torej ona tudi že zná vse to!« mislil si je sedaj. »No, Pavel menda pri Vodétu sedí in čaka, kaj bodem ukrenil! Zajedno se lehko zabava — neumni dečko!«

»Opóludne me ne bode domóv!« zaklical je še naglo za odhajajočo hišino; ta sklep mu je prišel kar takó z viškega. —

XVIII.

Pavel je bežal pred Vidom; sniti se ni hotel ž njim, a pravega pribežališča v bližini tudi ni imel. Da bi šel k Vodétu — ne, za to ni bil razpoložen. Vender je potreboval nekoga, s kómer bi mogel govoriti o sebi in o svojcih; kakó bi mogel Mánici kàj takega praviti! »Pa morda ravno nji?« vprašal se je zdajci. A zavil je s pota navzgor v hribe; h gospodu Tomažu ga je vleklo!

Rmen potok je drl po ozkem kolovozu in z golih ílovnatih bregov so curéli še vedno večji pritoki vánj; gorak, neprijeten veter pa je stresal robídovje in brinje po pustem pašniku nad kolovozom.

Mladi Lukič danes ni bil več takóv, kakor včeraj. Včeraj le ljubezen, misel na Zorko, na ženitev — danes pa je vladala v njem le skrb za — imetje, za bogastvo. Ne to, da mu je nedoséžna óna lepa déklica, Zorka, ampak naudajala ga je samó misel, da mu hočeta mati in Vid vzeti, kar je in mora biti njegovo — grad in vse, kar se ga drží. In prav tam, koncem rjavega, ílovnatega kolovoza, kjer sta nekoč gospod Tomaž in Vid rešetala vprašanje v bóji za obstanek, tam je Pavel malo postál in si oddehnil. Pot navzgor po blatu in po vodi ga je bil utrudil.

»Za svoje se borim, za svoj obstanek!« dejal si je in skoro jezno vrgel čez ramo plašč, ki mu je bil zdrknil raz njo.

Gospod Tomaž je začuden gledal mladega prijatelja. Ali ker je povse naravno slutil nekaj nenavadnega, stavil ni nobenega vprašanja, ki bi merilo na to, kaj pomenja ta posèt.

Pa Pavel je začel sam pripovedovati, vse od kraja do konca, kar mu je težilo dušo.

Duhovnik je bil malo v zadregi, kakó bi odgovarjal, kaj bi svétoval.

»Danes ostanete pri meni, gospod pl. Lukič!« dejal je, kakor bi iskal časa in odmóra, da premisli, kaj bode ukreniti.

Pavel je zadovoljno prikimal, in ko je bil župnik naročil, kar je bilo potrebnega v dnevnem rédu za nepričakovanega gôsta, sedela sta dolgo skupaj v prijaznem razgovoru. Lotiti pa sta se morala zopet Pavlove stvarí.

»Jaz ne bodem sodil ali kazal, takó mora biti ali takó«, dejal je gospod Tomaž ter natočil mladeniču kozarček slívovke, ki je mu morala premóčenemu in utrujenemu najbolje prijati, »pa recite to ali óno, gospod Pavel — ljudje, slabi ljudje smo vsi. Največji junak je óni, ki samega sebe najbolje premaguje!«

»To je teorija!« menil je mladi Lukič.

»No — čakajte — stopiva prav v življenje, govoriva konkretno in če hočete, prav hladnó, mrzlo o slučaji Vašem. Ali morete takó?«

»Hočem!«

»Dobro! Vaša gospá mamá se hoče možiti, Vi se hočete žêniti. Máterini poroki ni ovére, Vaši pa je glavna — oprostite, da imam v mislih še druge — mladost Vaša, mladolétnost, in takó dalje — torej glavna ovéra Vaši ženitvi je máterina možitev, ker zaradi nje izgubite nádejo na — večje imetje. Takó sem Vas umel!«

»Dà, takó je!«

»In to misel imajo óni, ki Vam bi dali sicer nevesto?«

»Menda!« dejal je Pavel nemirno.

»Vi je nimate, to vém! Pa svet, življenje Vas bode še poučilo. Stojte gospod Pavel! Kaj ko bi se Vid odpovedal vsemu imetju, dóti matere Vaše; ko bi Vam vse to pustila, kar pravite, da je Vaše, mora biti Vaše; ko bi si Vid s svojim odvétništvom ustanovil sam svoj dom? Ako Vam vsem vlada jedina ljubezen, zakaj bi to ne bilo mogoče?«

»Ljubezen, ljubezen!« ponovil je Lukič, ne da bi odgovoril na óno vprašanje, ampak kakor bi hotel sam povprašati, kaka ljubezen, katera ljubezen naj bi bila to — ki bi imela táko moč.

Župnik se je malo nasmehnil, ali ko je hotel znóva izpregovoriti, odprla so se vrata in v sobo je stopil, ali bolje v vratih je obstál — Vid Božan.

Župnik je bil prvi, ki je izpregovoril; Pavel je bil planil kvišku in stopil k oknu, ne da bi se ozrl v prišleca.

»Ej — Vid? To je dobro!« hitel je gospod Tomaž, in vlekel Božana v sobo. Vzel mu je dežnik iz rók in klobuk ter oboje obesil v kót za peč.

»Mislil sem, da si sam!« rekel je doktor kar tja v jeden dan.

»Oh — ako Vaju motim — ?« vzkliknil je Pavel in hotel venkaj.

»Ne! Ostani, Pavel! Ravno prav!« dejal je Vid, predno je še župnik posegel vmes. »Kaj hočeš od mene?«

»To véš sam!« zavrnil je pl. Lukič in sklenil roki na prsih.

»Ne razgovarjajta se!« silil je duhovnik. »Sédita — ti semkaj, Vid, in Vi — tja, gospod Pavel; govoril bodem jaz.«

Oba sta storila, kakor bi ne bilo môči upirati se temu povelju ter sedla na odkazana stola.

»Čuj, Vid!« pričel je zopet župnik Tomaž; »z gospodom Pavlom sva bila prav v sredini vprašanja, katero visi med Vama. Veselim se, da sta oba zašla semkaj k meni, tu se bode dalo rešiti vse. Jaz ne bodem iskal okolišev, udaril bodem kar na sredo. Ali se ne moreta oba žêniti?«

»Zakaj ne?« zavrnil je Vid skoro s posmehom.

»Tu ne gré za ženitev!« dejal je Pavel osorno.

Duhovnik je razumel nasprotje.

»Torej za imetje?« rekel je kar naravnost.

»Dà, to je!« vzkliknil je Pavel.

»Oh — takó?« vprašal je Božan.

»No — sedaj ti je znano, Vid!« pritrdil je župnik.

Vid Božan je sedèl dober korak od mize, držal levo nogo čez desno in na kolena sklepal obe roki; gledal je skozi okno v meglen deževni zrak.

»Govoril bodem jasno«, dejal je po kratkem molku, in glas njegov je bil rezák, pa skoro tih. »Jaz naj torej odstopim, kaj ne, Pavel — pa samó zató, da bode polkovnica Hahnova imela lépo, prosto domačijo! Saj ona ti je vse to ubila v glavo!«

»Ne — ona! Jaz hočem domaćijo!« zavpil je Pavel.

»Kdo ti jo brani, kdo ti jo jemlje?« dejal je Vid.

»Ti!« —

Župnik sam se pozneje ni mogel več spominjati, kakó ostre besede so pale na to od jedne in od druge strani. Le to je znal potem, da je opóludne imel samó jednega gôsta pri sebi, in ta ni bil tisti, za katerega je naročil kosilo, ampak drugi, Vid, ki je bil prišel pozneje.

Pavel je takoj ostavil župnijo.

Popóludne je župnik spremljal starega prijatelja do ónega blatnega kolovóza, kjer je še vedno drla umazana voda nizdolu po kolesnícah.

»To je bòj, samó bòj za obstanek!« nasmehnil se je Vid, kakor bi hotel na lahko v par besed spojiti vse dogodke denašnjega dné.

»Grd in krut je!« zavrnil je resno župnik Tomaž; »jaz ga ne tajim! Toda nekaj imamo, česar se oklepamo« —

»Kaj meniš?« ustavil ga je Božan.

»Ljubezen!«

Ločila sta se in dôli v globokem kolovózu je Vid zopet kakor nekoč pred dobrim letom, postál in zavihtel svoj dežnik proti rdeči prsti v brégu.

»Ljubezen? Neumnost!« hotel je rêči in napósled tudi rekel.

Prišel je domóv v dvojbah in negotov sam s seboj, kaj mu je storiti. Vprašal je po gospé Lorici, toda dejali so, da je še vedno bolna. Vrbljensko gospodičino je srečal na hodníku, ali ta se ga je hotela skoro očito ogniti; takó se je potisnila v stran ob steno. V Vidovi sobi pa je ležal na mizi majhen zavitek z njegovim naslovom.

»Oh, danes imamo pa pošto v grádu!« dejal je nekako dobrovoljno, ugledavši napis, pa vender je nekoliko premišljal, predno je razvil popir. Zapazil je bil takoj Loričino pisavo. Iz zavitka je palo nekoliko pisem, ki jih je bil pisal nekdaj guvernanti na Grič. Poleg pa — nič, prav nič druzega, dasi je dvakrat, trikrat prebrskal vse liste.

»Nič! Torej — nič!« mrmral je sam v sebi.

Pogledal je po svoji navadi še nekolikokrat skozi okno, premeril sobo in v kratkem je bil gotov s svojim sklepom, gotov tudi z delom, katerega se je bil lotil: s svojim potnim kovčegom.

Pol ure pozneje je stopil v Pavlovo sobo; mladi mož je ležal vznak na postelji in še vedno ugibal, kaj mu je storiti.

»Pavel, jaz grem«, rekel je Božan lahko, mehko, skoro dobrodušno, da bi mu njegov sarkazem ne bil sijal z lica.

Oni se je vzklonil na pol kvišku; spoznal ni, kaj pomenjajo te besede.

»Z Bogom!« rekel je Božan in se obrnil k vratom.

Vender še jeden pot je postál.

»Polkovnice nikari ne jêmlji v hišo!« dejal je zbadljivo, in potem, kakor bi mu bilo žàl teh besedij, pristavil: »Stóri, pa, kakor hočeš! — In mater svojo mi pozdravi! Vse drugo uredimo pismeno!«

Zaprl je vrata za sabo, predno je Pavel védel, kaj se je bilo zgodilo. Začudeni hišini je velel, naj mu pošlje kovčeg do Vodéta,

sam pa je krenil péš tjakaj. Dôli pri spomeníku ob cesti je postal in pogledal nazaj, kakor tedaj poleg mrtvega majorja, gôri na beli grad, ki je pa tičal nocoj zakrit v lahki, deževni meglici.

»Prav — kakor — Basarov!« dejal je sam v sebi, in potem ga ni drugega nič zanimalo na poti, nego rjava visoka, napéta, bobneča Krka, ki je sezala do cestnega bregá.

Pri Vodétu je videl Mánico in nje ženina, ki se je bil danes zopet pripeljal iz Strug, da dobi končni odgovor — »dà« ali »ne«! In — »da« je bilo že gotovo. Mánica je imela solzne očí, oče Vodè je pušil dolgo smodko, ženin je bil pa zgovoren, kakor vsak vátlar.

Božan je dobil takoj voz, kovčeg njegov je bil tudi že tu, in ko je Mánici, ki ni vedela, kaj pomenja ta nagli odhod, pomolil še z vozá dôli roko, zdelo se ji je, kakor bi bil dejal: »Mánica — potem pa pamet!« —

XIX.

Mnogo nam ne preostaje več, toda zanimanju čitalcev in staremu običaju smo dolžní še povedati, da vse osebe, ki so nastopile v zadnjih. naših dogodkih — živé še dandanes.

Gospá Lorica se ni možila, pač pa nje sin; vender vzel ni Hahnove Zorke, temveč ko je končal študije in uvidel, da je prijetneje, ako je imetja dovolj, biti graščák — zasebnik, nego s peresom in s pravdami služiti svoj kruh, ostal je domá in vzel Podgorsko Klaro.

»Da Zorke ni mogel vzeti« — bode kdo vprašal.

Ost, napérjena Vidu in Lorici, bila je na dveh straneh brušena.

Gospod Tomaž je že davno dekan in ima drugo faro; vesel je pa še vedno in gostoljuben, kakor malokdo; poleg tega pa vé, da svet ne stojí na suhi črki svetega pisma, ampak na vročem krogotoku človeškega žitja. Doktor Štupa je takóv, kakeršen je bil, le »pót« Jurijca pravi, da mu sedaj še psa ne dá, da bi ga zdravil.

Mánica se je omožila, in če prihaja iz Strug domóv v Mlin na očetov dom ter privaja s seboj dvoje krepkih dečkov, tedaj je veselje v Vodétovi hiši.

Vid je znan odvetnik; nastanil pa se ni na domači zemlji; dobro se mu godí; in kjer se mu dobro godí, tam je zastavil šátor svoj. In vsi, kar jih imamo tu, vsi imajo še vedno vsak svoj roman, ki se plête, ki teče, ki razveseljuje ali bolí srce, ki kalí ali bistrí spoznanje — kakor solnce ali oblak široko reko, ob kateri smo jih videli.

Književna poročila.

XIX.

Strijc Tomova koča

ali življenje zamorcev v robnih državah svobodne severne Amerike. Angleški spisala Henrieta B Stowe. Iz nemškega poslovenil Fr. Malavašič. Drugi popravljeni natis. Založil in izdal Janez Giontini Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed Bamberg v Ljubljani. 1888, 8, 228 str. — Cena 70 kr., s poštnino vred 75 kr.

To je tedaj drugi „natis“ (pravilno natisek) Malavašičevega prevoda, katerega pa ni priredil sam prelagatelj, kajti njega, nekdanjega zdravnika ljubljanskega in dobro znanega pesnika in pisatelja slovenskega, krije hladna zemlja že malone četrt stoletja. Drugi „popravljeni“ natisek je priredil tedaj nekdo, ki nam je to modro zamolčal. Ne vemo sicer zakaj, a vprašati ga vender moramo, kakó si je mislil to „popravljanje“, katerega nismo nikjer v knjigi zapazili! Mislil si je morda, da mu imena takó nihče ne zvé, in zató je brez skrbi pripisal óni „popravljeni natis“, saj se mu ni treba zató zagovarjati. In takó je storil veliko krivico Malavašiču, čegar tvrdko nosi prevod. Uverjeni smo, da je bilo treba jezik popraviti, in to korenito popraviti; in uverjeni smo tudi, da bi ga popravil sam prelagatelj, ko bi še živel, kajti Fr. Malavašič je bil marljiv pisatelj, ki bi bil s časom napredoval in bi *danes* lepše in pravilneje pisal, nego li je pisal pred tridesetimi leti. Zategadelj pravimo, da je neoprostno, ako kdo kàj trdi, česar ni storil.

Ker je vsebina povesti že takó vsemu svetu znana, recimo katero o jeziku. „Strijc Tomova koča“ je prevod in nam je tedaj najprej presoditi in oceniti vrednost prevoda samega. Julij pl. Kleinmayr piše v svoji „Zgodovini slovenskega slovstva“, da je Malavašičev jezik *„čist, lehko umljiv, domač in naraven“*. Ako je jezik slovenski, mora biti tudi domač; ako ni domač, ni slovenski; mora biti tudi naraven, ker nenaravnega jezika ni. Nenaraven je morda volapük. Da je književni ocenjevatelj pohvalil Malavašičev jezik kot čist jezik, to mu je bilo svobodno; toda njegova trditev bodi vselej utrjena. Sicer nima kritika nobene cene. Za Malavašiča je bilo še malo slovenskih pisateljev, ki so pisali „čisto“ slovenščino. Dandanes je temu več prilike, a le premalo dobre volje; torej baš narobe: prej mnogo dobre volje in malo prilike, a dandanes mnogo prilike, pa premalo dobre volje. Dandanes bi mogli zahtevati v Malavašičevi prelogi lepšega jezika. Kaj nam pomaga, ako ponatiskujemo slovenske knjige s prejšnjimi napakami ter novim natiskom pridevamo na naslovno stran opomnjo, da so „popravljeni“, ko jih dejanski ni nihče popravljal!

Vsakdo nas dobro vé, da slovenski pisatelji nimajo jednotne pisave. O tem so tožili naši spredniki, tožimo mi in tožili bodo najbrž naši potomci, in vse te tožbe ne bodo nam nič koristile. Kolikor pisateljev, toliko pisáv, kolikor časopisov (posebno teh), toliko zistemov za pisavo! Združiti se je treba, boriti se za jednoto, a ne iskati nekih posebnostij z novostmi. In kako lahko bi se združili! Tem lože, ker so malenkosti, v katerih se razlikujejo pisatelji; ker so neznatne stvarí in ponajveč take, v katerih se je lahko odločiti in pogoditi pravo. Kaj če nam to, da nekateri pišó: ‚*kateri*,‘ a drugi ‚*kteri*‘. Ta razlika je sicer toli malenkostna, da ni vredno niti govoriti o nji. Ali odločiti se nam je za jedno obliko. Tudi pisatelje diči disciplina! Jedni pišó ‚*vrt*‘, drugi ‚*vert*‘. Po pravici moramo reči, da imajo jedni in drugi razloge, ali mi potrebujemo jednotnega pisateljskega jezika, v katerem se moramo združiti radi jednote, radi discipline. Običnο pišemo ‚daleč‘, ali v „Strijc Tomovi koči“ in še po drugod naletimo često na ‚*dalječ*‘. Takó smo že čitali ‚*upliv*‘. Do zdaj smo pisali ‚*vselej*‘, a ‚Beatin dnevnik‘ uvaja ‚veselej‘. V dajalniku jednine pišemo ‚u‘, a tu nahajamo končnico ‚i‘, n. pr. ‚*mojemu molčanji*‘ (!), tu ‚na telesi‘, tam ‚na telesu‘. Kakó malo truda bilo bi treba, da se v tem združimo in sporazumemo! Ocenjevatelj sam ni pozvan, da v tem razsodi, vender, ako bi ga kdo vprašal, izrekel bi se za „u“ v dativu in lokalu jednine.[1]) To je že radi tega, ker se približamo Srbom in Hrvatom.[2]) Malenkostno je, kar omenjamo, a vender toliko, da lahko izprevidi vsak pisatelj, da je taka razlika nepotrebna. Zdaj pa nas muči „Strijc Tomova koča“ še z drugimi nepotrebnimi novotami; tu čitamo ‚*nikolj*‘, ‚*mesti*‘ (= namesto), ‚*aposteljna*‘ (prav: apostola), ‚*gibečnost*‘. Vsemu temu razlikovanju bi se izognili lahko, ko bi se le hoteli, ker bi si lehko določili jednotno pisavo. Toda, kakor je vse naše delovanje, politično, národnogospodarsko in društveno razkosano, nejednotno, takó nam je tudi pisava nejednotna. Torej združimo se, dogovorimo se! Takó so storili Hrvatje, takó francoska akademija; drugače ne bode skoro uspeha. Toda o tem morda o drugi priliki.

V „Strijc Tomovi koči“ nahajamo nadalje naslednje oblike: ‚*k vratam*‘, (prav: k vratom), ‚*čutljej*‘ (prav: čut, čustvo, čutilo), ‚*spremeniti*‘ (prav: izpremeniti), ‚*spolniti*‘ (prav: izpolniti), ‚s svetločrnimi *lasi*‘ (prav: lasmi), ‚*materne* stiske‘ (prav: máterine), ‚*vsaki*‘ (prav: vsak), ‚*teh misel*‘ prav: misli ali mislij), ‚za *njeni* nakup‘ (prav: njen ali nje nakup), ‚*zagromel*‘ (prav:

---

[1]) V dativu, dà! O lokalu pa nismo te misli. *Ured.*

[2]) Naloga našega knjižnega jezika nikakor ni „približevati se Hrvatom“, ampak pisati čisto in pravilno slovenščino. In ta se bodisi z zgodovinskega stališča, bodisi z ozirom na národno govorico odločno protivi tistemu *u* v lokalu sing. subst m. et n. *Ured.*

zagrmel), ‚*oznanoval*‘ (prav: oznanjal, oznaniti, oznanjati, a ne: oznanovati), ‚*prekoseval*‘ (prav: prekašal), ‚*poosebena* surovost‘ (prav: poosebljena), ‚*vošil* je‘ (prav: voščil), ‚*osupela*‘ (prav: osupla, kakor: otrpel, otrpla, otrplo), ‚z prevzetnimi *misli*‘ (prav: s prevzetnimi mislimi), ‚prodaj*a*jo‘ in ‚prodaj*e*jo‘ (zakaj ne samó: prodajem, prodaješ, prodaje itd., a ne: prodajam itd.?), ‚*zamork*‘ (gen. plur., prav zamorek), ‚*mulatk*‘ (prav: mulatek), zdaj ‚stric‘, zdaj ‚strijc‘ ‚*evropejski*‘ (prav: evropski, samostalnik od ‚Evropa‘ pa: Evropec, Evropljan), ‚*iz med*‘ (pišimo skupaj: „izmed, ker je to zložen predlog, kakor: iznad, izpod, a ne dva predloga), ‚*svesti si biti*‘ (prav: v svesti si biti česa), ‚*čudenje*‘ (glagol: čuditi se nima takega glagolskega samostalnika, in ako bi ga imel, morali bi pisati: čujenje, kakor je v knjigi: ‚z začujenim obličjem), ‚ponosno, ‚*nebrzdljivo*‘, jako vzkipljivo srce‘ (prav: nebrzdano, jako vzkipljivo srce). Ali čemu da še navajamo jednake hibe, ki kazé knjigo in jasno govoré, da jezik ni čist, saj nas bodo še naslednji vzgledi poučili, kakó neosnovana je trditev g. Julija pl. Kleinmayrja o čistosti Malavašičevega jezika.

Kakor zahtevamo jasnosti v oblikah, takó tudi želimo, da pisatelji rabijo dotične oblike na pravem mestu. Mnogokrat nahajamo obliko: „Jelite“. Končnico „te“ postavljamo tu napačno, kajti to končnico pridevamo glagolom v množine drugi osebi pri sedanjikih. Dovolj je, ako pišemo in govorimo „Je li“. Nikakor pa ni prav: „li je takó“? (Ist es so), „li čuješ me“? ampak vselej treba pisati in govoriti: je li takó? ali je takó? čuješ li me? Malavašičevega prevoda nevidni popravljač bi nam bil ustregel celó, ako bi za „kristijana“ (die Christin) pisal „kristijanka“ kajti sam „*a*“ je lahko končnica v jednini in dvojini pri samostalniku: kristijan, in treba je te razlike radi jasnosti. Takisto ne smemo zabiti, da pisatelj govorí o „*robnih*“ državah svobodne Severne Amerike. Káke so te „robne“ države? Morda take, kjer imajo mnogo „robe“? Vemo, da je prelagatelj mislil *robe, sužnje*, ki so živeli v državah svobodne Amerike, in zató bi bil moral popravljajoč to izraziti v naslovu. Tudi „*robskih držav*“, to je takih, katere bi bili imeli robi, ni bilo; vender pa bi lahko rekli tudi takó, da s tem označimo državo iz samih robov.

Najžalostnejše poglavje v naši oceni je óno, kadar nam je govoriti o germaniznih v slovenskih knjigah Ali kaj čemo? Pošast je prišla v našo deželo in ni je môči pregnati zlepa. Zlasti dnevna književnost bode skoro na pol nemška. Časnikárji se izgovarjajo sicer vselej, da ne utegnejo prebirati, da jim stavec za hrbtom tičí in zahteva rokopisa, a oni da morajo hitro misliti, hitro delati in hitro pisati. Vse to je resnica, gola resnica; ali resnica je tudi, da časnikar nima pravice zapisati nemške besede, ako je namesto nje ne zna slovenske. Često smo že opažali v naši dnevni knji-

ževnosti, da je časnikar kar zapisal nemško besedo, celó ves izraz, ako se ni domislil slovenskega. Sevéda to je lahek pôsel, malo težavno delo, vender časnikar ne delaj takó! To je neupravičeno, proti vsem pravilom stilistike, ki zahteva čistoto jezika, a zameta vsakeršno nepotrebno germanizovanje, ali da rečemo jasneje: ponemčevanje. Takó čitamo vsak dan besede: *Verpflegsmagazin*, *Verlegenheitsredner*, *korajžen*, *Blumencorso*, *cizelirati*, *korigirati*, *agrikulturen*, *denuncirati*, *dijeta* (dnevnica), *distancija*, *signalizirati*, *kvadrat*, *šimelj*, *protežirati*, *referat*, *renegat*, *štamfati*, in še mnogo besed, ki sicer niso vse nemškega izgovora, ali so tujke, ki ne bi smele kaziti nobenega slovenskega časnika. Toda vse to bodi rečeno *sine ira* in gospôda časnikárji naj nam radi tega ne podtikajo slabih namenov, ker jih nimamo in ker na te napake opozarjamo tovariše samó zató, da koristimo stvári in da jih napotimo na pravi pot pisateljevanja. Res da je besedij, katerih nam ni treba zamétati, četudi bi lahko bili brez njih, toda dajmo jim vselej, kadar jih pišemo, slovenske končnice. Takó bi bili lahko brez besede *„faktum“*;[1]) ako pa jo kdo piše, mora po slovenskem glasoslovji izpustiti končnico „um“ ter pisati: faket, fakta itd., kakor pišejo Hrvatje: fakat, elemenat (gen. elementa). Nikakor tudi ni prav pisati: *misijon*, *debatter*. Kdor hoče pisati take besede v slovenskem jeziku, preustrôji jih s slovenskimi končnicami. Toda to le mimogredé. V „Strijc Tomovi koči“ nahajamo tujke: *mašina*, *brihten*, *žlahta*, *malati*, *porajtati*, *tolovajstvo*, *kloštcr*, *jezero* (iz mažarščine za „tisoč“), *prerajtati* in dr. Vsakdo vé, da imamo za te tujke na izbòr lepih slovenskih besed in da je pač nepotrebno še danes pisati navedene besede.

Popravljača „Strijc Tomove koče“ ni žalilo še mnogo drugega, kar bi bi bil moral marljivo črtati. Takó n. pr.: *„večjidel“* (zvečine, ponajveč), *„zavoljo“* (radi, zaradi, zbok, a ne zbog, od samostalnika bok, boka), *„kmalu“* (skoro), *„zoprstavljanje“* (namesto ustavljanje), *„duhoven“* (prav: duhovnik), „Elizo sem *napeljavala*“ (t. j. učila, ali kakó drugače), „kaj bi nas *pred*, tem rešilo“ (rešiti koga, česa), in celó: *„Oh, ja! ja!“* Pomozi sam Bog!

Oglejmo si nekatere stavke s sintaktičnega stališča: 1) *„Brez da* bi jo še kaj *porajtal*, gre *dovoljen* s svojim vgledovanjem . . .“ — Nemškega *„ohne zu“* ni smeti nikdar prelagati s predlogom „brez“, kajti „brez“ je v slovenščini predlog, ki ne more stati sam záse brez genetiva, še menj pa,

---

[1]) Mislimo, da g. T. tukaj sega predaleč. Beseda faktum je dobila nekako zgodovinsko pravico (katere se zlasti časnikárji radi poslužujejo), odkar je dr. Rieger pod blizu dvajsetimi leti v češkem deželnem zboru ob jako burni debati rabil besedo: »To jest faktum!« Sicer pa tudi o tej besedi velja resnica: Nulla regula sine exceptione! Pisati bi morali tudi dramat, programat itd., a vender pišemo drama (ž) in program (m). *Ured.*

da bi ga mogli spajati z „da". „Ohne zu" prelagamo jednostavno z „ne da", torej recimo: Ne da bi se še kàj zmenil za njo (a ne: „porajtal!"). Tudi „*dovoljen*" ne znači: vergnügt, zufrieden, ampak: genügend, hinreichend. Čemu če nam tedaj takšno nepotrebno novotarstvo v pisavi, ko pišemo in govorimo: „zadovoljen". Nisem štel natanko, toda stavkov z „brez da" naštel sem vender *šestnajst*, in to kazí knjigo dokaj! – 2) „No, kako to? dejal je *nagovorjeni*". — 3.) „Molitev *zapuščenih*". Namesto „nagovorjeni = der Angeredete" treba spisati: „*nagovorjenec*" v tem slučaji, a namesto „zapuščenih" — „zapuščencev"; ako so ženske, onda so: zapuščenke, ako pa so oboji, moški in ženske, vé vsakdo, da se samostalnik ravna po moškem spolu. – 4.) „Henrik je bil že štiri leta *star*". Pri Slovanih, zlasti pri nas je takó, da „štiri leta" niso nobena starost. N. pr. otrok, kateremu je pet let, ni še star, zatorej recimo: Henriku je bilo štiri leta, ali Henrik je imel štiri leta. — 5.) „S sokom orehovih lupin sem se *naredil rujavega* in počrnil svoje kostanjeve lase". Namesto „narediti se rujavega" moramo pisati in govoriti: porjaviti se, kakor: pormeniti (= narediti kàj rmeno), a „pormeneti" = sam rmen postati. — 6.) „In *kakršne* imamo mi postave?" V glavnih vprašalnih stavkih vprašujemo s „kakšen". — 7.) „*Nad tem* se prav nič ne čudim". Prav: *Temu* se prav nič ne čudim = darüber wundere ich mich nicht, das wundert mich nicht. — 8.) „*Nad temi* nadolžnimi besedami se je *njeni* (prav: njen ali nje) oče glasno zasmejal". Prav: O teh besedah . . . ., ali: Tem besedam . . . — 9.) „. . . enako veselje je imela *nad* njegovimi krščanskimi pogovori". Prav: Jednako (takisto) so jo veselili pogovori . . . ali pa, če že hočete: Jednako veselje je imela ž njegovimi krščanskimi pogovori. — 10.) „Čudila se je *nad* to *postrežnostjo*". Prav: Čudila se je tej postrežljivosti. — 11.) „Pa rekel mi je, da je le na mojem *obnašanji ležeče*". Kakó li more kaj na vedenji „ležati"? Prav: Pa rekel mi je, da je le do mojega vedenja. — 12.) „Zakaj bi brez sile svoje življenje *vagal!*" Čista slovenščina! — 13.) „. . . ali mu je celó s svojim bičem katero *pripeljal* na hrbet, . . ." Nelepa stilistiška podoba ljubljanskih b a r á b! — 14.) „Mojo . . . hčerko je zasledil pri ženi, *pri kateri je bila hranjena*". Aktivno, a ne pasivno! Torej: katero je hranila, ako ji je jesti dajala; čuvala, ali drugače, kakor zmisel zahtéva. — 15.) „*Za mojo voljo* ostani v neumnosti svoji". 16.) „Prosim Vas *za voljo* našega Zveličarja". Stavka pod 15.) in 16.) sta zverižena po nemškem duhu; treba pisati: Radi mene . . .; radi, zbog našega Vzveličarja. — 17.) „. . . ki je tam *prišla ob* življenje". Že mnogo let grajajo jezikoslovci to hibo, ta germanizem: ums Leben kommen, a vse brez uspeha. Vsakdo le malo pomisli, ker je dosti slovenskih izrazíl za to. — 18.) „Toda kadar je *veljalo* pomagati *ubogemu* in *stiskanemu*, bil je koj pripravljen . . ." Nemški, als es

galt, als es hiess ni smeti prelagati z glagolom: veljati, ampak: treba; torej: Kadar je bilo treba pomagati . . . ., potem pa ne: *ubogemu* in *stiskanemu,* kajti obema pridevnikoma „ubogi in stiskani“ treba je dati službo samostalnikovo, ker to zahteva svojstvo slovanskega pridevnika, ki sam záse ne more biti nositelj kakega svojstva, ali pa je treba pridejati še določujoči samostalnik: človek, ljudje. — 19.) „. . . in je tukaj videl ubogo zmučeno na pol *omedljeno* mater.“ Neprehodni glagoli: omedleti, ozeleneti, ogoreti, postajati in slični nimajo part. praet. pas., torej: vidim *omedlelo* mater, ozelenele travnike, ogorelo lice itd. — 20.) „Ko se je *zbrihtala*“. Bog se smiluj! — 21.) „. . . da bi pobegnili iz tega kraja *trpljenj*“. Glagolski samostalniki: *trpljenje* (prav za prav: trpenje), *pisanje, priobčevanje* od glagolov: trpeti, pisati, priobčevati označujejo v slovanskih jezikih abstraktno, a ne konkretno dejanje. Praviloma imajo te glagolske samostalnike nedovršni glagoli; toda sila kóla lomi, in pisatelji so v stiskah tudi od dovršnih glagolov delali glagolske pridevnike. Takó je nastalo: trpenje (trpljenje), oproščenje (oprostiti). Navadno govorimo samó: izpraševanje, a ne: izprašanje. To je obče pravilo. Te glagolske samostalnike sklanjamo samó v jednini, a nikdar ne v množini, to je tedaj, kadar označujejo abstraktno dejanje. Le tedaj, kadar označujejo kàj *konkretnega,* morejo stati tudi v množini: N. pr.: kadar „pisanje“ ne označuje dejanja pisárjevega, ampak óno, kar je pisano, tedaj ima pisanje tudi množino, drugače ne. Zató nikakor ni prav, da mnogi v tem pogledu grešévajo in sklanjajo take samostalnike v množini, ne misleč na to, ali ima to kàj zmisla ali ne. — 22.) „Odrezala se je *možato*“. „Možàt“ znači v slovenščini tisto ženo, ki ima možá, kakor „ženàt“ znači možá, ki ima ženo. Slično: *goràt* = kraj, ki ima gore; *uhàt* = človek, ki ima velika ušesa itd. Takó se izražajo slovanski jeziki, osobito ruski in srbski, in takó treba da tudi mi govorimo in pišemo. Za „ledig“ nimamo pravega izrazila, in kakó lahko si pomagamo, ako si za to priustrojimo od ženàt: neženàt = ledig. Smešno je torej v slovenščini, ako kdo pravi, da je govoril: *možáto* besedo, ein *verheiratetes* Wort! Treba rêči: moško besedo, odgovorila mu je *moški, moški* smo korakali. Istina je, da se je pridevnik *možàt* v pomenu *männlich* preveč udomačil, toda to ni dokaz, da mora takó ostati in da nam ni treba rabiti boljše besede. Navika je sicer velika, ali ni tolika, da je ne bi premagala dobra volja in dober ukus. — 23.) „Dolar velja nekoliko več, *kakor* naš tolar“. Prav: nego naš tolar. — 24.) „. . . dušni mir, kateri človeka tudi *stori močnega* v vseh križih“. Prav: kateri ga ojači, utrdí, okrepí. — 25.) „Upati je, da *bo* vsem enako *zasijala* svoboda“. Prav: da vsem enako zasije svoboda. Sedanjik dovršnega glagola označuje v odvisnem stavku bodočnost.

Podajmo še nekoliko stavkov s stilističnega stališča, da pokažemo, da se popravljač, ki je nepremišljeno zapisal na prvo stran „popravljeni natis“,

niti doteknil ni slovenske stilistike. V obče je od stilistiških hib strahovito preplavljena sósebno vsa dnevna književnost naša, čemur se ni čuditi, ako pomislimo, da smo se izobraževali v nemškem duhu, da smo čitali mnogo nemških knjig, a premalo zajemali iz sorodnih jezikov, zlasti iz srbskohrvaškega, kjer se je stilistika razvila samostalneje, bolj se utrdila ter si določila zakone. Govoru slovenskemu zeló treba pridobiti in vdahniti lepši ritem, in tu ne mislimo, kakor bi nam kdo lahko očital, da kàj ponarejamo, da uvajamo kàj neorganskega v govor. Nikakor ne. Klanjati se je i nam zakonom jezikovim, kateri so se razvili v stoletjih, ampak samó to hočemo doseči, da to, kar je izgubil naš govor po vplivu in občevanji s tujimi jeziki, nadomestimo in presadimo in prelijemo vánj iz sorodnega organizma, v katerem se je še ohranila stilistiška pristnost. V ta namen evo nekoliko vzgledov!

1. „Ker bodo pa bralci zadeli na marsikaj, česar se bodo umeli, *se mi* zdi potrebno, *dati* tukaj nekoliko *razjasnjenj*". Prav: Ker pa bodo bralci zadeli na marsikaj, česar ne bodo umeli, *zdi se mi* potrebno, razjasniti to stvar nekoliko (podati v tem nekoliko razjasnila). Razjasnjenje dati je germanizem. — 2.) „Mene pa so z nogami suvali, s pestmi tolkli, *me* preklinjali". Prav: Mene pa so z nogami suvali, s pestmi tolkli, preklinjali *me*. Paziti je vselej, kam je postavljati slovenske naslonice (enklitike). — 3.) „. . . vzela ga (otroka namreč) je na roke, ga še enkrat *opominovaje* . . ." Prav: Vzela ga je na roke, opomnivši *ga* še enkrat. Pazi: „opominovati" ni nič, pač pa: opominjati. — 4.) „. . . dasiravno se je Haleju jako mudilo, *mu* vendar ni bilo mogoče otiti, *brez da* bi gospoda Želbija in njegove soproge ne počastil . . ." Prav: Četudi se je Haleju zeló mudilo, vender ni mogel oditi, da ne bi počastil gospoda Želbija in soproge mu . . . 5.) „. . . in je bilo videti, da ne bo dovolj nabrala, *se* je starke usmilil . . . Prav: in je bilo videti, da mu bode dovolj nabrala, usmilil se je . . . . — 6.) „. . . ž njim morem storiti, kar sam hočem; *me li* umete?" Prav: ž njim morem storiti, kar sam hočem, umete li me? — 7.) „Vzkliknila je Eliza *osupela, bi li* moglo priti še kaj hujšega?" Prav: Vzkliknila je Eliza osupla, ali bi moglo priti še kaj hujšega. Samó: moglo bi li priti . . . ., bilo bi preslabo. — 8.) „Ko se je Tom zopet *zbrihtal*, bila je *njegova* prva skrb": Prav: Ko se je Tom zopet ojačil (ali kakor hočete, da bode pravi zmisel), bila *mu* je prva skrb. — 9.) „Že davno je želel *jim* pisati in poročiti". Prav: Že davno jim je želel pisati in javiti (že davno je želel pisati in javiti jim). — 10.) „. . . prašala je mati zaničljivo, *bi* jih mar učila na citre igrati ali pa celó *malati*". Prav: vprašala je mati zaničljivo, ali jih naj uči na citre igrati (ali bi jih naj), ali pa celó slikati. — 11.) „Uboga človeka, tolažil *nju* je Tom". Prav: Uboga človeka, tolažil ju je

Tom. 12.) „Bodi ga Bog zahvaljen!“ Hvala Bogú, zahvalímo Bogá, da nam ni treba več pisati, kajti, ako bi hoteli navesti vse hibe, ne bili bi zlahka gotovi. Po teh vzgledih si ustvari lahko vsakdo pravilo o slovenskih naslonícah. Radi nazornosti smo podali te vzglede, ker nismo hoteli mučiti čitatelja z golimi in suhoparnimi pravili. *A. Trstenjak.*

Še nekoliko opazk k Janežič-Sketovi »Slovenski slovnici«.

(Konec.)

Raba besedice — *naj.*

§. 337. (Janežič, §. 396.) — *Naj* — ima različno rabo:

a) Kedar se naznanja želja, da bi se godilo kaj — želevnik, (optativ).

N. pr.: *Naj* vam večna milost zmago *dade.* Cg. — Tvoj pepel *naj* tihi mir *pokriva.* Lev. — Terdna le vera voznik naš *naj bo.* Pot. — Tvo duh *naj* nas *vodi* čez hribe, čez plan. V.

b) Kot velevnik (imperativ) za I. in III. osebo, kjer djanje zavisi od drugod.

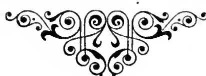
N. pr.: Lice *naj bo* živo ogledalo misli tvojih. — Dokler studenec misli teče, *naj teče* tudi tvoje pero. Slom. — *Naj grem* jaz, ne brat. — Jaz sem bolan, *naj gre* sestra po solí. — *Naj gremo* vsi otroci po jagode -- t. j. dovolite, da gremo vsi. — *Naj* pristavim še to-le.

c) V vprašanjih stavkih, kedar je dejanje odvisno od kake druge osebe.

N. pr.: Oče! ali *naj gredo* hlapci v vinograd, ali na njivo orat? — Mati! ali *naj grejo* dekle prat, ali mrvo sušit? — Kaj *naj* mu naročim? — Kaj *naj bi* prinesel iz mesta? (= kaj želiš, da bi prinesel).

d) V dopustnih stavkih (koncesivno).

N. pr.: *Naj brije* zdaj okrog viharjev sila, *naj* se nebo z oblaki preobleče, ni meni mar. Pr. — *Naj* ga žena še tako prosi, on ide na lov. (t. j. čeravno ga prosi, vender ide. — *Naj* ga še toliko in toliko *svariš,* opominjaš, nič ne pomaga. *P. Ladislav.*

LISTEK.

„Matica Slovenska“ razpošlje udom svojim za leto 1889. te dni troje knjig, ki se na prvi pogled prikupijo človeku Pridržujoč si obširno poročilo o teh knjigah naznanjamo danes ob kratkem samo njih vsebino. Prva knjiga je »Letopis«, katerega je razumno uredil g. profesor dr. *Lovro Požar*. Vsebina njegova je ravno tako mnogovrstna, kakor jedrnata. Najprej pesnik slovenski *Jožef Cimperman* v krepki dovršeni odi v distihih prepeva petindvajsetletnico »Matice Slovenske«; nato nam prof. *Simon Rutar* opisuje v sedanjemu času jako primerni in poučni razpravi »Prazgodovinske izkopine po Slovenskem«; *Janko B* nam slika »Ženitovanjske običaje Belih Kranjcev«; prof. *Ivan Steklasa* priobčuje zgodovinsko študijo o slavnem kranjskem junaku Herbertu Turjaškem; *Vatroslav Oblak* razpravlja o starejših tekstih slovenskih in v temeljiti razpravi, katero bode slastno čital vsak jezikoslovec slovenski, podaja tekst in tolmač k tekstu obeh očitnih izpovedij iz XV. veka, ki se hranita v ljubljanski licejski knjižnici, in obeh vinogradskih zakonov (iz l. 1582. in 1683.), ki sta lastnina deželnega muzeja kranjskega — Jako zanimiva je tudi zemljepisna razprava prof. *Rutarja* o „Kosovem polji“. — Tudi fotografija, ki si med razumniki od dné do dné pridobiva vedno več prijateljev, našla je letos v „Letopisu“ izbornega zastopnika. G. direktor *Ivan Šubic* nam v lepem in v korenitem članku, katerega pojasnjuje mnogo slik, opisuje izum, osnovo, napredek in mnogovrstno korist te lepe umetnosti. G. *Ivan Tomšič* nam pripoveduje o bibliografiji za 1888., da je to leto izšlo v Slovencih 186 knjig, časopisov in muzikalij in da je izhajalo ta čas nič menj nego 33 časopisov slovenskih (!!). — Konečno nam društveni tajnik *Evgen Lah* podaje natančni popis odborovega delovanja, pomnožek društvene knjižnice, imenik društvenih udov in končno tudi statistični izkaz o dozdanjih ustanovnikih. — „Matica Slovenska“ šteje letos 1909 društvenikov, tedaj za 200 več nego lani. Premoženja je imela v novcih, obligacijah in nepremičninah konec leta 1888. vsega skupaj 50196 gld. 80 kr., pomnožilo se je proti prejšnjemu letu za 2012 gld. $48^1/_2$ kr. Tc je veselo in lepo znamenje za društvo! — Druga knjiga je dr. *Lampetovo* „Dušeslovje“ I. zvezek., o katerem prinesemo o svojem času poročilo iz strokovnjaškega peresa. — Tretja knjiga je V zvezek „Zabavne knjižnice“, obsezajoč II. del Erjavčevih izbranih spisov. Vsebina knjigi je ta: Životopis Frana Erjavca iz peresa podpisanega urednika s podobo in snimkom njegovega podpisa; potem prihajajo na vrsto potopisi Erjavčevi, namreč satirična potopisa: „Pot iz Ljubljane v Šiško“ in „Kako se je Slinjarju z Gólavca po svetu godilo“; nadalje v resnici krasni potopisi: „Jedna noč na Kumu“, — „Gostba v Mazinu“, — „Na kraški zemlji“ — „Med Savo in Dravo“. — Za potopisi beremo spise prirodopisne vsebine: „Mravlja“, — „Rastlinske svatbe“, — „Rak“, — „Živali popotnice“, — „Žaba“ — „Velblod“, — „Vulkanske moči“, — „Odkod izvirajo gliste in kako se izpreminjajo“. Končno je urednik dodal še „Božični večer na Kranjskem“, ki je bil brez Erjavčevega imena natisnjen v goriški „Soči“ leta 1877. Vse knjige so natisnjene z lepimi, razločnimi črkami in zdi se nam, da so vse tri tiskarne (Miličeva, Narodna in Katoliška) kar tekmovale med seboj, da bi vsaka svojo knjigo natisnila kar je moči dovršeno v tipografskem oziru. Preverjeni smo, da bodo društveniki zadovoljni z letošnjimi knjigami.

Erjavčev nagrobni spomenik v Gorici. Nepozabni slovenski pisatelj je dobil napósled nagrobni spomeník na goriškem pokopališči. Dné 24. oktobra t. l. so prenesli truplo ranjkega profesorja F. Erjavca in njegovega sedemletnega sina Milutina v poseben skupni grob v tako zvani gaj ali park na novem mestnem pokopališči. Vseh vernih duš dan se je že vzdigoval nad grobom krasen spomeník, ki se je postavil s

prostovoljnimi doneski, ki so se pred leti v ta namen nabirali. Grob in spomeník objema do 4 metre dolga in nad 2 metra široka železna ograja. Na grobu leži mogočna kameníta plošča, ki ima podobo pokrova velike krste od sivega marmorja. V vzglavju grobovem se vzdigujejo trije veliki kamni jeden vrhu drugega in napósled preprost veličasten križ, vse od sivega marmorja. Tretji višji kamen, lepo obdelan in poglajen, nosi naslednji napis:

»FRAN ERJAVEC
rojen 9. sept. 1834, umrl 13. jan. 1887.
Bil mož si cel in učenjak
In zvest domovju sin;
Dokler bo živ Sloven še kak,
Bo živel Tvoj spomin.
Hvaležni narod.«

Ob vznožji spomeníka nasproti nagrobni plošči prislonjena je okrogla ploščica od belega marmorja, podprta in objeta z otlim kamenjem, ki nosi napis:

»Milutin Erjavec — sedemletni sinko — umrl 8. marcija 1884.«

V življenji je očeta in sina vezala najtesnejša vez medsebojne ljubezni. Takó počivata tudi v grobu skupaj, čakajoč občnega vstajenja. Čez praznike je bil grob olepšan z mnogimi krasnimi venci in častilci ranjkega so zahajali v obilnem številu na grob.

»*Nova Soča*«.

Kopitarjevo pismo. Ko sem letos meseca januvarija pismeno poprosil zdaj že pokojnega g. *K. Deschmanna*, váruha deželnemu muzeju kranjskemu, naj mi posodi iz ondotne knjižnice životopis barona Žige Zoisa, katerega je leta 1820. objavil tedanji ljubljanski profesor Richter, priložil je g. Deschmann iz dobre svoje volje omenjeni knjižici tudi prepis nekega Kopitarjevega pisma, češ, da bi me to pismo utegnilo zanimati. G. Deschmann me je pozneje tudi vprašal, če vem, komu je bilo to pismo Kopitarjevo namenjeno, kar mu pa nisem mogel povedati. Pismo, katerega pisavo je težko brati, ni izvirnik, ampak prepis ter slôve od besede do besede takó:

Aus Kopitars Brief vom 12. July 1831.

»Die Carta bianca über Baron Zois hatte ich nicht Zeit auszufüllen. Fiat alias. Es ist zwar eine Biographie des B S. Z. vom damaligen Prof. hist. Richter in Laibach erschienen: aber sie ist zu crass für diesen feinen Geist. Nunc non vacat facere portraetum fidelius, sed faciam alias, wenigstens tentabo. Er war ein aufmunternder, von stillem, aber standhaftem Feuer für alles Gute und Schöne mitwirkender Mäcen in Krain, der reichste und gebildetste und daher auch der beste Mann in Krain. Vodnik war sein gratis Kostgänger, bloss weil er Slavica trieb; selbst ich trieb Slavica auf seine Anregung, gab krainisch Unterricht der Comtesse Bellegarde auf seine Einladung (Et hoc fuit origo Grammaticae meae). Raunicher war ihm von mir von hieraus empfohlen und ward sein Beichtvater. Raunicher begriff den feinen Geist des Mannes viel tiefer als sein Biograph posthumus ex anno zwanzyg, und auch ihm nützte Zois seinerzeit. Der Vater des Z. war ein Bergamasco, in Krain durch Handel Millionär geworden und von M. Theresia pro donis patrioticis baronisirt (Zois von gioja Edelstein, Baron v. Edelstein), übrigens ohne gelehrte Bildung, doch grossherzig und in Krain allgemein beliebt. Aber den Kindern liess er Bildung geben und der Majoratsherr Sigmund B. Z. war Metallurg und Mineraloge, sein Bruder Carl Botaniker, nicht gemeinhin, sondern comme il faut.«

Nova pesmarica. Zbirka najbolj znanih slovenskih, hrvaških, srbskih, bolgarskih, čeških, pljskih in ruskih pesmij. Sestavil Ivan Železnikar. Založil Dragotin

Hribar, tiskala „Narodna tiskarna“ v Ljubljani 1889, 16, 304 strani. Cena lepo v platno vezani knjigi 1 gld. 20 kr., nevezani 80 kr. S pošto 10 kr. več. — Slovenska „Pesmarica“, katero je zdaj že pokojni dr Razglag izdal leta 1863. in katera je pozneje učakala še drugi natisek, razprodana je do zadnjega izvoda. Dasi je te knjige več tisoč med narodom, vender se je čutila živa potreba po novi pesmarici, kajti zadnjih šestindvajset let je korakoma napredovala slovenska pesem in prišlo je v Slovence več stotin novih napevov na nove besede. Tej potrebi je zadostil g. izdavatelj s svojo „Novo Pesmarico“, v kateri so zastopani slovenski pesniki: Vodnik, Prešeren, S. Jenko, Gregorčič, Stritar, Cegnar, Malavašič, Kurnik, Trstenjak, Toman, Potočnik, Orožen, Hašnik, Kersnik in mnogi drugi, na katerih besede so napeve zložili Kamilo in Gašper Mašek, Davorin Jenko, dr Benjamin in dr. Gustav Ipavic, Anton Nedved, Förster, Kocijančič, Volarić, Fleischmann, Rihar, Stegnar, Valenta itd. Zbirka, ki je razdeljena v domoljubne, ljubavne, napitne in razne pesmi, obseza 179 slovenskih, 23 hrvaških, 6 srbskih, 3 bolgarske, 7 ruskih, 8 čeških in 4 poljske pesmi. Lepo natisnjeni in umno urejeni knjižici želimo, da bi romala do zadnje hiše slovenske, kjer se goji slovenska pesem.

Teoretično-praktična klavirska šola. Spisal *Anton Foerster.* Op. 40. III. zvezek. Cena 1 gld. 10 kr. V Ljubljani. Založila »Glasbena Matica«. Natisnila Engelmann in Mühlberg v Lipsiji (Leipzig).

Ta zvezek izbornega glasbenega tvariva ima vaje v raznih dur-tonovih načinih, kakor: G-dur, D-dur, A-dur, F-dur, Hes (B-)dur, Es-dur, E-dur, As-dur, H-dur, Des-dur, Fis-dur = Ges-dur, Cis-dur in Ces-dur. Potem nasledujejo razširjene durskale v 4 skupinah, kromatična lestvica, menjava prstov na isti tipki, igranje harmoničnih tonov po vrsti (arpeggio). Zdaj pridejo na vrsto glasbene olepšave: 1. Kratki predložek, 2. Dolgi predložek, 3 Doložek, 4 Dvoložek, 5. Trilček, 6. Mordent ali grizec in 7. Trilec. V glasbenih vajah so zastopani ti-le skladatelji: Jos. Haydn, Fr. Gerbic, Fr. Škroup, Fr. Mair, A. Lvov, A. Weber, Fr. Schubert, J. Weigl, A. Nedvěd. J. F. Kittl in Rob. Musiol. Nekatere pesmi so neznanih skladateljev.

Že iz razložene tvarine se razvidi, da mora biti ta zvezek jako zanimiv in poučen. Glasbeni Matici pa moramo čestitati, da si je izbrala za to velevažno delo, kakeršnega je dozdaj slovenska glasbena literatura krvavo pogrešala, možá, ki ni le samo dovršen mojster v vseh glasbenih strokah, mariveč je tudi s tem delom pokazal, da je izvrsten učitelj.

G. Foersterjeva metoda je lahko umna in preprosta. Za vsak tonovski način ima na prvi vrsti dotično skalo, potem je razložen prstni stav v raznih lomljenih akordih škalnih; zatem nasleduje lepa in melodijozna êtuda in k sklepu kak zanimiv napev, vzgledno za klavir sestavljen.

Učencu je tako mogoče brez obširnih in suhoparnih vaj dospeti do lepega, gladkega, izraznega ter elegantnega igranja. In zakaj se smoter tako lahko doseže? Zató ker je vsa tvarina te šole sicer prav kratko, a vender temeljito razložena; tudi terminologični izrazi so se g. spisatelju dokaj posrečili. V melodijah, deloma znanih, pa je učencu mogoče obdržati in utrditi si taktovski čut, ki je v glasbi prvi pogoj za vse daljno izobraževanje. Poznamo sicer mnogo klavirskih šol, ki so ob svojem času učinile občo senzacijo (Urbach); toda takó praktične in v vsestranskim potrebam ugajajoče šole vender še nismo imeli v rokah.

Znano nam je, da je ta klavirska šola, ki je vzrastla na naših domačih tleh, v inozemstvu zeló čislana. Zatorej pa je sveta naša dolžnost, da se pridno poslužujemo te šole, da si jo naročamo in vsestranski priporočamo. Sramotno bi bilo za nas Slovence, da

bi iskali še dalje iz inozemstva dragih, a zato ne dosti vrednih klavirskih šol; ako bi se to še godilo, zaslužili bi največjo grajo.

Tisek te šole je eleganten, uprava lična; tiskovnih pogreškov ni zaslediti. Dobiva se ta šola pri »Glasbeni Matici« v Ljubljani po zgoraj navedeni ceni. *D. Fajgelj.*

Muzejsko društvo. Pri mesečnem zboru muzejskega društva dne 31. oktobra t. l. je gospod kustos *A Müllner* razpravljal vprašanje: »Kakó so v starih časih na Kranjskem izdelavali železo?« — V uvodu je govoril g. predavatelj v splošnih lastnostih železa, kakó se dandanes izdelava grodelj, mehko železo in jeklo in čemu služijo plavži. Poslednjih stari národi niso poznali, njih opravljanje je bilo, kakor razvidimo iz ostankov starih pečij, žlindre in tehniških izdelkov, najdenih v grobih, vse drugo. Etrurci, prvi italjanski kovači, hodili so sprva po železo na bližnji otok Ilvo, pozneje pa tudi v alpske dežele, kjer so pà že našli v kovaštvu zvedene prebivalce. Smeti je torej reči, da je železni obrt na Kranjskem silo star, da sega celó, kakor kažejo železne starine v prazgodovinsko dôbo.

Opravljanje železa je predajal rod rôdu, zato so železni izdelki iz raznih časov stovni in krivci, katere so izgrebli na Vačah, v Bohinji in Mokronogu, kovani so takorekoč po istem tvorilu.

Priprava za izdelovanje železa je bila sprva zelo preprosta: izkopali so ilovnico ter jo ometali z glinico in kremenico, kakor je še dandanes navada pri Zamorcih v notranji Afriki. Jednako preproste so bile veterne peči, kakeršne so se nahajale v Švici in po poročilu Haquetovem tudi na Kranjskem. Šele pozneje so si postavljali peči na volka z ognjiščem in dvema tuloma, podobne sedanjem plavžem. Mimogredoč je vpletel govornik opazko, da rabi Pseudo-Aristotel za pleno izraz σκορια.

Vsaka teh priprav je bila nedostatna posebno zato, ker niso umeli dovajati ogljika v manjši ali večji meri, ampak prepuščali so to le naključju. Zategadelj so dobivali zdaj mehko železo, zdaj jeklo. Zaradi tega so bili po poročilih starih pisateljev nekateri keltski meči tako mehki, da so se upognili pri prvem udarci, nekateri pa tako trdi, kakor denašnji najboljši jekleni izdelki. Primerno so zadnje imenovali strupene ali skeleče meče. To vse je dokazoval g. predavatelj s starimi izkopanimi noži in meči, katere je dal v ta namen obrusiti. Napósled je razkazoval g. Müllner različne starine: nože, lémež, žlindro, žeblje in novce od Avgusta do Konstantove dôbe, katere je daroval svetli princ Windisch-Graetz. Izkopali so jih na Jereki v Bohinjski dolini in nadejati se je, da bodo ondu izgrebli še drugih starin.

Potem je predaval g. prof. *Viljem Voss* o zemljepisni razširjatvi *Violae Zoisii*. To redko rastlino je odkril g. baron Karol Zois na Karavankah, zato jo je imenoval botanik Wulffen Viola Zoisii. Hladnik jo je presadil v rastlinski vrt, ki je bil takrat v licejskem poslopji; ko se je pa vrt preložil na sedanje mesto, izgubila se je rastlina, da ni bilo o nji ne duha ne sluha. Karol Deschmann jo je leta 1858 znova odkril na Stolu, ko je v majniku najlepše cvetela. Odslej so dobili to rastlino tudi v drugih krajih med Zavrhom (Bärenthal) in Košuto, semtertjà tudi na koroški stráni imenovanega pogorja. Menilo se je delj časa, da se ta rastlina izključno nahaja na Kranjskem, a leta 1887. naleteli so na njo tudi v južni Bosni, v Ercegovini in Črnigori.

Taisto se je menilo o *kraljevi roži* (Daphne Blagayana, Blagajev vučin), katero so našli v novejšem času tudi v Srbiji in Bosni Svet, po katerem so se te rastline razraščale, bil je nekdaj veliko obširnejši, kakor dandanes: segal je od Balkanskega polutoka do južnovzhodnih Alp in sedanja nahajališča na Kranjskem je smatrati le za ostanke njihovega poprej obsežnega ozemlja.

Poslušalci so oba govora pohvalili z živahnimi dobroklici. *A. Kaspret.*

Martin Mulej † Dné 20. novembra t. l. umrl je v Uralsku na Ruskem, severno od Kaspijskega morja med uralskimi kazaki, Martin Mulej, gimn. profesor v omenjenem mestu. Mulej, doma z Bohinjske Bele pri Bledu, dovršil je gimnazijo v Ljubljani, potem vseučilišče na Dunaji, od koder je l. 1879 odšel v Peterburg, kjer je prebil preskušnjo. Od leta 1880. bival je v Uralsku ob reki Uralu, od koder se je v daljših presledkih vračal v gorenjsko domovino svojo. Mulej je bil blaga duša in vzoren prijatelj; tudi v Uralsku so ga jako spoštovali, prijatelji pa ljubili kakor svojega brata. „Ljubljanski Zvon" je imel malo tako zvestih naročnikov, domovina naša malo tako vernih sinov, kakor je bil Mulej. Kadar nam je pošiljal naročnino za naš list, nikoli ni pozabil male svote priložiti tudi za ljubljanski „Narodni dom". Šibkega mladega moža se je prijela sušica, da je moral umreti v najlepši dobi. Bodi mu zemlja lahka v daljni ruski stepi!

Letterature slave, Milano 1889. Za slovanstvo, zlasti pa za slovanske literature so se začeli v novejšem času poleg Francozov tudi Italijani živo zanimati. Znano je, da so pred dvema letoma ustanovili stolico za slovanske jezike na staroslavnem vseučilišči v Bolonji in da je sv. oče papež letos tudi v Rimu táko stolico ustanovil. Pa tudi na oddaljenem vseučilišči v *Cataniji* je predaval že lani prof. *Ciàmpoli* o slovanskih literaturah in letos izdal ta svoja predavanja pod gori stoječim naslovom. V tej knjigi govorí pisatelj najpoprej o knjigi bolgarski, potem o srbsko-hrvaški »ali jugoslovanski« in naposled o »jugoruski«, t. j. o maloruski.

V uvodu govorí g pisatelj skoro čez mero navdušeno o važnosti slovanstva sploh in o njegovi bodočnosti. Njegova etnografija in razdelitev slovanskih plemen je pa zeló nedostatna. Poleg Vélikih in Malih Rusov pozna Ciàmpoli tudi še Beloruse kot poseben národ in poleg Čehov tudi Moravane. Spominja se tudi polabskih in baltiških Slovanov, »ki so se *žal* izgubili.« Potem poudarja važnost národnega pesništva slovanskega, in navaja prestavljalce, ali vidi se, da ne pozna niti ónih, ki so slovanske národne pesni v italijanski jezik prestavljali, n. pr. Jakopa Chiudina (Canti popolari slavi) in M. A. Caninija (Il libro del amore Venezia, 1885). Za tem govorí Ciàmpoli o klasicizmu, romantizmu in naturalizmu v slovanskih literaturah; dalje o romanci in sedanjem pesništvu. Pregled dijalektov (tu figurirajo seveda tudi gorenjščina, notranjščina, dolenjščina, štajerščina, rezijanščina in zraven nje takisto hrvato-slovenščina!), primerjanje azbuk, etimologična in fonetična pisava ter izgovor naslednje kot sklep uvoda, v katerem je mnogo napačnega in zastarelega. Iz jedine Krekove knjige »Einleitung itd.«, bi se bil g. pisatelj lahko mnogo bolje poučil o Slovanih.

Pri drugem delu »letteratura degli Jugo-Slavi« govorí v posebnem pododdelku pod naslovom »Khorutani« (napačno pisano, namesto »Corutani«) od str. 106. do 112. tudi o *slovenski* literaturi. Čudno je, da Ciàmpoli daje tu Slovencem to ime, čeravno jih je poprej na str. 7 in 33. imenoval »gli Sloveni«. Po zeló kratkem uvodu o slovenski zgodovini navaja brižinske spomeníke pod čudnim izrazom »frammenti di Frisinski« (to bi bili spomeníki pisatelja »Frisinskega«). Potem preide na reformacijo, omenja Trubarja, Ungnada, Konzula, Dalmatina in Bohoriča. Dalje govorí o katoliškem preporodu in o vplivu romanizma ter opomni, da so takrat mnogi učenjaki rajši latinski in nemški pisali, sramujé se »della *bella* lingua Slovena.« Tu našteva pisatelj Schönlebna in »Vikharta *ali* Valvasora«, ki je napisal imenitno knjigo »La gloria del ducato di Krajna (sic!).« Pohvalno pa omenja za njima: Pohlina, Japlja, Linharta, pa tudi Volkmera, Dajnka i. t. d. Potem povzdiguje Vodníka, za katerem so prišli »filološki pesniki« male vrednosti (Jarnik, Ravnikar, Kastelec i. t. d), dokler se ni prikazal na slovenskem poetiškem obzorji *Fran Prešeren,* »tekmovalec« Stanka Vraza. Za sotrudniki »Čebelice« spominja

Slomška, Bleiweisa, Vrtovca, Malavašiča, Majarja, Muršca, Cafa in Trstenjaka, posebno pa Janežiča in njegov „Glasnik" ter *Koseskega* kot dobrega pesnika. Tudi slovenski pisatelji najzadnje dôbe so po imeni našteti (Jurčič je pogrešno pisan „Jurgić"), med njimi tudi *Costa* kot slovenski »bibliograf in bibliofil«.

Največ prostora posvečuje Ciàmpoli dvema »velikanoma« znanstvene literature slovenske *Kopitarju* in *Miklošiču* Vender navaja o njih le starejše podatke in o Miklošičevih spisih, ki so izšli po l. 1854., nima pisatelj nobene vestí. Sploh se Ciàmpoli na zadnje četrtletje našega literarnega razvitka čisto nič ne ozira in zató mu niso znani ne Jenko, ne Levstik, ne Stritar, ne Gregorčič in vsi mlajši slovenski pisatelji ne

H koncu se spominja Ciàmpoli tudi ogrskih Slovencev in Rezijanov (s tem izrazom misli on vse beneške Slovence in narodnega pesništva slovenskega, ki je skoraj popolnoma izginilo in »ki ima polno protislovij, zatorej nikake vrednosti,« Zato pa svetuje pisatelj Slovencem, »naj bi se morda rajši na Srbo-Hrvate naslonili, da ne izgube popolnoma svoje narodnosti, svojega jezika in svojih tradicij, ki jih vežejo na skupno domovino«. *S. R.*

Poljska literatura. Kako se zanimajo Nemci za poljsko literaturo, kaže najbolje obilo število prestav iz poljščine. V Stuttgartu izhajajoča »Allgemeine Roman-Bibliothek« izdaje Kraszewskega roman »Herod-baba«, pod naslovom »Ein heroisches Weib«; Elise Orzeszkove roman »Pierwotni« donaša dunajska »Deutsche Zeitung«, iste pisateljice drugo delo izhaja ponemčeno v Berolinu pod naslovom »Der Kampf um die Scholle«. — Fredrovo komedijo »Posaźna jedynaczká« prestavlja W. Lange pod imenom »Seine einzige Tochter«.

Blizinskega novelo je izdala »Wiener Allgemeine Zeitung« pod imenom »Wie ist es gekommen«; Dunajski tednik »An der schönen blauen Donau« pa donaša novele Stefanie Chledowske. V Veneciji so natisnili v Caninijevem »Libro del amore« Gomulickega lirične pesmi v italijanskem prevodu. Dà, še Madjari sezajo po poljskem blagu. Gomulickega »Sanje gospé Macicjove« natisnil je »Toworasi Lapelt«, Szymaskega »Savel iz Lubartova« pa »Nemzet«. — Francoski list »Semeur« prinesel je lepo prestavo krasne Sienkiewicz'eve novele »Jamiot« pod imenom »Le bon ange«. Sienkiewicz piše veliko socijalno pripovest »Homo novus«. Istega pisatelja povest »Z ognjem in mečem«, katero je objavila prva »Wiener allgem. Zeilung« na Dunaji, izhaja v drugi nemški prestavi od Hillebranda pri Landsbergu v Berolinu.

»Kölnische Zeitung« je prinesla bijografijo Sienkiewiczevo in bode izdala v podlistku prestavo jednega iz večjih del tega pisatelja.

Na francoski jezik je prevel Ladislav Mickiewicz dve noveli Jeske-Choinskega pod imenom »Le franc-tireur polonais« in »Le fonctjonnaire prussien«. »La Révue de deux mondes« pa izdaja prestavo krasne novele Lyzmanskega »Srul z Lubartowa«. Poljski pesnik in profesor v Bolonji Lenartowicz in njegova koleginja gospa Malvina Ogonowska širita znanje poljske literature po Italijanskem. Zadnja je izdala l 1888. razpravo »Studio critico su Sigismondo Krasinski? »Magazin f. d. Lit. des In- und Auslandes« je priobčil krasno noveleto Jasinskega pod imenom »Die Heimat«.

Perchtenglaube bei den Slovenen. (Separatabdruck aus der »Zeitschrift für Volkskunde« II. Heft, 1889; spisal g. telovadski učitelj Julius Schmidt v Ljubljani). Zanimati nas mora, da se začenjajo tudi tuji preiskovalci vedno bolj brigati za naš narod in njegovo duševno živenje. Vender so navadno taki preiskovalci preslabo poučeni in čeravno kažejo najboljšo voljo, vendar ne morejo vedno prave pogoditi. Deloma velja to tudi o napomenjeni preiskavi. Kakor čisto naravno, začenja pisatelj svojo razpravico s primerjanjem slovenskih in nemških pravljic in nahaja med njimi veliko podobnost

(nemška „pepeljuška“, „čudodelni zdravnik“, „mojster tat“ i. t. d., znane so tudi po Slovenskem), saj so si pravljice vseh arijskih národov sorodne.

Kot specifično nemško pa smatra gosp. pisatelj pravljico o »Vehtri-babi« (Pechtri-babi). Škoda, da ne določi natanko njenega značaja in pomena po nazorih našega národa, kakor ga je D. Trstenjak popisal v Janežičevem „Glasniku“ III. 78 Po mislih našega národa je Vehtra-baba kraljica belih žen (t. j. belih megel). Ona je svetla, milostna boginja poljskih pridelkov in domače delavnosti. Vehtra-baba pride v hišo in pogleda, ali je vsa posoda v lepem redu, ali ženske pridno predejo i. t. d. Varovalka je tudi novorojenih in zgodaj umrlih otrok. Sedaj si jo misli ljudstvo kot čarovnico, staro grdo in v cunje zavito babo z umazano metlo, katera zlasti o božičnem času rada straši. Ta pojem Vehtre-babe je pa g. Schmidt prezrl in se ozira večinoma le na to, kar je Navratil o nji zapisal. (Letopis Slov. Matice 1886).

Razprava zasleduje Perchto po raznih pravljicah kot boginjo, ki daje dež, pšenico, orehe i. t. d. Sedaj nastopa kot bela, sedaj kot črna žena, ki čuva sedem ali devet snežnobelih gosij. Navadno jezdi na belci ter provzročuje posipe gora in povódnji. Nje služabnica se imenuje Lucija. (Dan sv. Lucije pride Perchta na zemljo in prebiva na njej do sv. Treh kraljev). V Tržiči na Gorenjskem spajajo Pechtro tudi z Odinovim divjim lovom. Drugodi daruje kmetom ali deklam klopec in nikoli jim ne zmanjka preje. Gorjé tistemu, ki prede o prepovedanem času (o petkih in kvatrah, posebno na dan sv. Lucije!) Bolčanje si mislijo Perchto s plevelnico v roki in po Tolminskem je razširjena pravljica, da je »divja žena« s plevelnico prekopala odtok Soči pri sv. Luciji pod Tolminom.

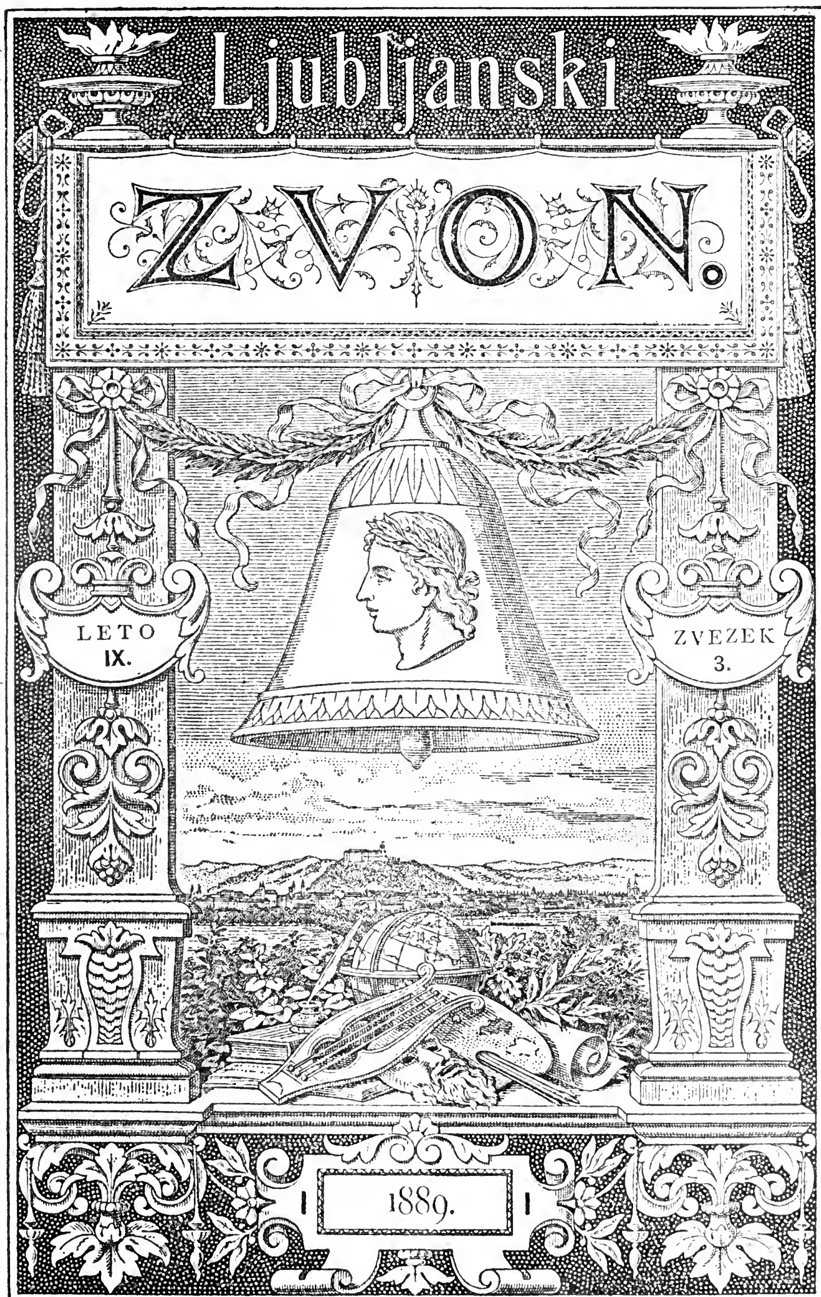
Gosp. Schmidt je prepričan, da se je zanesla vera med Slovence le zarad nemških naseljevanj. Ali kakó bi bila potem ta vera tudi med goriške Slovence, na Kras in na Dolenjsko prišla, torej v kraje, ki so daleč od nemških naselbin? Moti se tudi g. Schmidt, če misli, da imena Gurkfeld, Veldes, Maria-Rast i. t. d. kàj za nemštvo dokazujejo, ker so to le *prestave* prvotnih slovenskih imen, ki so takrat nastale, ko so nemški vladarji naše kraje nemškim plemičem porazdelili. »Veldes« že celó ni mogoče izvajati od »Fels«, ker domačini imenujejo *Bledec* ali v lokalnem izgovoru *Blesc* (odtodi Veldes) griček sredi farne vasí Grad, a ne skalnatega hriba, na katerem stoji graščina, (Božja pot Matere božje na blejskem jezeru str. 4. in 5.). Tu se je dal g. Schmidt zapeljati od prof. Lušinovega poskusa »Ueber Orts- und Personennamen in Krain«.

V razpravi nahajamo tudi nekaj stvarnih pomot. G. Schmidt pozna n. pr. tudi »furlanske« in še celó »češke Slovence« (str. 422.). Po njegovem mnenji ležita Bolec in Sv. Lucija na Furlanskem, prebivalci Rezije so mu pa Furlani. Cerkev sv. Lucije na Tolminskem ni stara, (izvira še le iz zadnjih desetletij XVI. veka), tudi ni podružnica in ne stoji daleč od vasí. Takisto prestava slovenskih izrazov ni točna, n. pr. *meh* ne pomeni »Beutel« in *debel* ni »rauh«. Zelo motijo tiskarski pogreški. n. pr. Gaillanal (Gailland), Körtschach (Pörtschach), Cillo (Cilli), Hörner (Hörnes) i. t. d. *S. R.*

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
LETO
IX.
ZVEZEK
3.
1889.

Vsebina 3. zvezka:

Pozor!

Gg. četrtletnim naročnikom naznanjamo, da jim z denašnjo številko poteka naročnina. — V prihodnjih številkah priobčimo zanimive »**Potopisne spomine in vtiske iz ruskih provincij**«, katere nam je poslal g. dr. M. Murko, in potem pride na vrsto daljša povest »**Grajski pisar**«, katero piše za naš list g. dr. Ivan Tavčar.

Ljubljanski ZVON.

LETO IX.

ZVEZEK I.

1889.

Vsebina 1. zvezka:

Pozor!

Denašnji list smo poslali še vsem dozdanjim gg. naročnikom, tudi če niso še poslali naročnine. A prosimo jih, naj to skoraj storé, da pri pošiljanji lista ne nastane nered.

Poleg tega smo nekaterim znanim rodoljubom po slovenskih pokrajinah, ki doslej niso naročeni na »Ljubljanski Zvon«, poslali nekoliko iztiskov našega lista »na ogled«. Jako bi nas veselilo, ko bi tudi med njimi »Ljubljanski Zvon« našel kaj novih prijateljev in novih podpornikov; kajti ako pregledujemo imenik svojih naročnikov, pogrešamo med njimi še premnogo občeznanih odličnih rodoljubov, ki so brez dvojbe naročeni na kakšen tuj leposlovni list, ki pa ne podpirajo »Ljubljanskega Zvona«, dasi je ustanovljen baš za omikane kroge slovenskega národa. Sploh se moramo potožiti, da slovenska inteligencija ne podpira po svojih močeh slovenskih pisateljev in da njena požrtvovalnost ni v nobeni razmeri s pridnostjo in požrtvovalnostjo naših pisateljev. Da bi se tudi to o novem letu obrnilo na bolje!

Upravništvo.

Nova pesmarica.

Ker je Razlagova »Pesmarica«, izdana poslednjikrat 1872. l., že pošla in je tudi že zastarela, ker se v njej pogrešajo vsi pesniški proizvodi poznejših let, čuli smo že večkrat željo, da bi se izdala nova »Pesmarica«. Knjiga ta potrebna je zlasti pevskim društvom, ugajala bi pa tudi sploh vsemu narodu slovenskemu, ki ima toliko nadarjenost in toliko ljubezen do petja in glasbe.

Uvažujé to potrebo in mnogostranske želje, odločili smo se prirediti **„NOVO PESMARICO“**. V njej bodo zbrane vse pesmi, ki se po Slovenskem pojó; ozirali se pa bodemo tudi na proizvode **hrvatske, srbske in bolgarske,** ter na pesmi **češke, poljske in ruske,** ki se pojo v koncertih in na pevskih veselicah, da bode **»Nova Pesmarica«** prava priročna knjiga za naše pevce.

»Nova Pesmarica«, katero smo že začeli sestavljati, stala bode elegantno vezana **1 gld. 20 kr.,** broširana **80 kr.**

Oglasila, oziroma naročila pošiljajo naj se **upravništvu »Narodne tiskarne«**, da nam bode možno vsaj primeroma določiti število natisku.

Uredništvo „Nove Pesmarice“.

Vabilo na naročbo.

Dogotovil sem knjigo: „Zbirka obrazcev za slovensko uradovanje pri sodiščih. I. Obrazci k občnemu sodnemu redu. I. zvezek," — katera se tiska v „Narodni tiskarni" v Ljubljani.

Glavni smoter tej knjigi je, da bode stvarno pomožna pri uradovanji, da bode vplivala oblikoslovno in stilistično na razvoj slovenskega uradnega jezika, da uvede dosledno pisavo in da očisti jezik že toliko udomačenih germanizmov.

Knjiga bode ugajala posebno onim pravnikom, ki so v obče manj vešči slovenskemu jeziku, in jim slovensko uradovanje iz tega razloga dela težave.

S terminologijo se bavi zbirka le v toliko, v kolikor se ta tiče občnega sodnega reda, ali pa je bilo to v vzgledih potrebno; pri tem pa omenjam, da je večina v knjigi rabljenih terminov že določena po praksi in v pravni književnosti; le nekaterim terminom se je dala slovniško pravilna oblika, pri izrazih pa, katerih imamo po več, odločil sem se po vestnem posvetovanji z veščaki za jednega ali druzega. Razven tega so knjigo še vsestransko presodili odlični slovenski pravniki in jezikoslovci.

I. zvezek zbirke obsega 10 tiskovnih pol v velikosti „Slov. Pravnika", šteje 246 obrazcev ter stoji 1 gld. 40 kr., po pošti sprejet pa 1 gld. 50 kr.

Da se zve primeroma število naročnikov in potrebno število izvodov knjige, vabim vse slovenske pravnike in razumnike na naročbo z dodatkom, naj se blagovolé oglasiti najpozneje do 10. marcija t. l. pri meni samem, ali pa pri slavnem uredništvu „Slov. Pravnika" v Ljubljani.

V Ljubljani, dné 15. februvarja 1889.

Anton Levec,
c. kr. sodni pristav.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsezajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejeman:

za vse leto	4	gld.	60 kr.
» pol leta	2	»	30 »
» četrt leta . . .	1	»	15 »

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po . . .	3	gld.	— kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4	»	20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po . .	3	»	— »
v Bonačeve platnice vezan po	4	»	20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po . .	3	»	— »
v Bonačeve platnice vezan po	4	»	20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po . .	3	»	— »
v Bonačeve platnice vezan po	4	»	20 »
»Ljubljanski Zvon«, VII. tečaj (1887) nevezan po . .	4	»	— »
v Bonačeve platnice vezan po	5	»	20 »
»Ljubljanski Zvon«, VIII. tečaj (1888) nevezan po .	4	»	60 »
v Bonačeve platnice vezan po	5	»	80 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisanem upravništvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala *Jos Jurčič* in *Janko Kersnik* po . . . . 50 kr.

Upravništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Dunajska cesta 15.

Vabilo.

Ker z denašnjo številko završuje »Ljubljanski Zvon« osmi svoj tečaj, obrača se do svojih sotrudnikov in naročnikov s prijazno prošnjo, da bi mu zvesti ostali tudi v novem devetem letu njegovega izhajanja.

Programa svojega »Ljubljanski Zvon« v novem tečaji ne bode izpreminjal.

Gojil bode tudi odslej v prvi vrsti leposlovje v najširjem pomenu te besede.

Priobčeval bode znanstvene in ukovite razprave iz različnih oddelkov človeškega znanja.

Zbiral bode národno blagó.

Skrbel bode za točen pregled sočasnega slovenskega slovstva in imenitnejših proizvodov drugih slovanskih literatur, zlasti hrvaške, ter napósled poročal o napredovanji domačih književnih in umetnostih zavodov.

Izmed spisov, katere misli »Ljubljanski Zvon« priobčiti po novem letu, omenjamo zlasti daljše povesti

„Rošlin in Vrjanko“,

katero je za list naš spisal v Slovencih priljubljeni pripovedovalec Janko Kersnik.

Takoj v prvi številki začne priobčevati Stritarjevo razpravo o

Levstiku,

ki je bila v Slovenskem klubu na Dunaji vzprejeta s toliko pohvalo

Vrhu tega poudarjamo, da so »Ljubljanskemu Zvonu« ohranjeni dozdanji preskušeni in priljubljeni sotrudniki njegovi, in da takoj v prvem zvezku prične več zanimivih daljših povestij in razprav.

Opiraje se na zgoraj razviti program, kakor tudí na dozdanje svoje delovanje, nádeje se »Ljubljanski Zvon«, da mu tudi prihodnje leto ostanejo zvesti dozdanji njegovi prijatelji, da se pa okoli njega zberó še novi podporniki. Saj je naloga, katero mu je zvrševati lepa in plemenita: vsestranski razvoj beletristične književnosti slovenske!

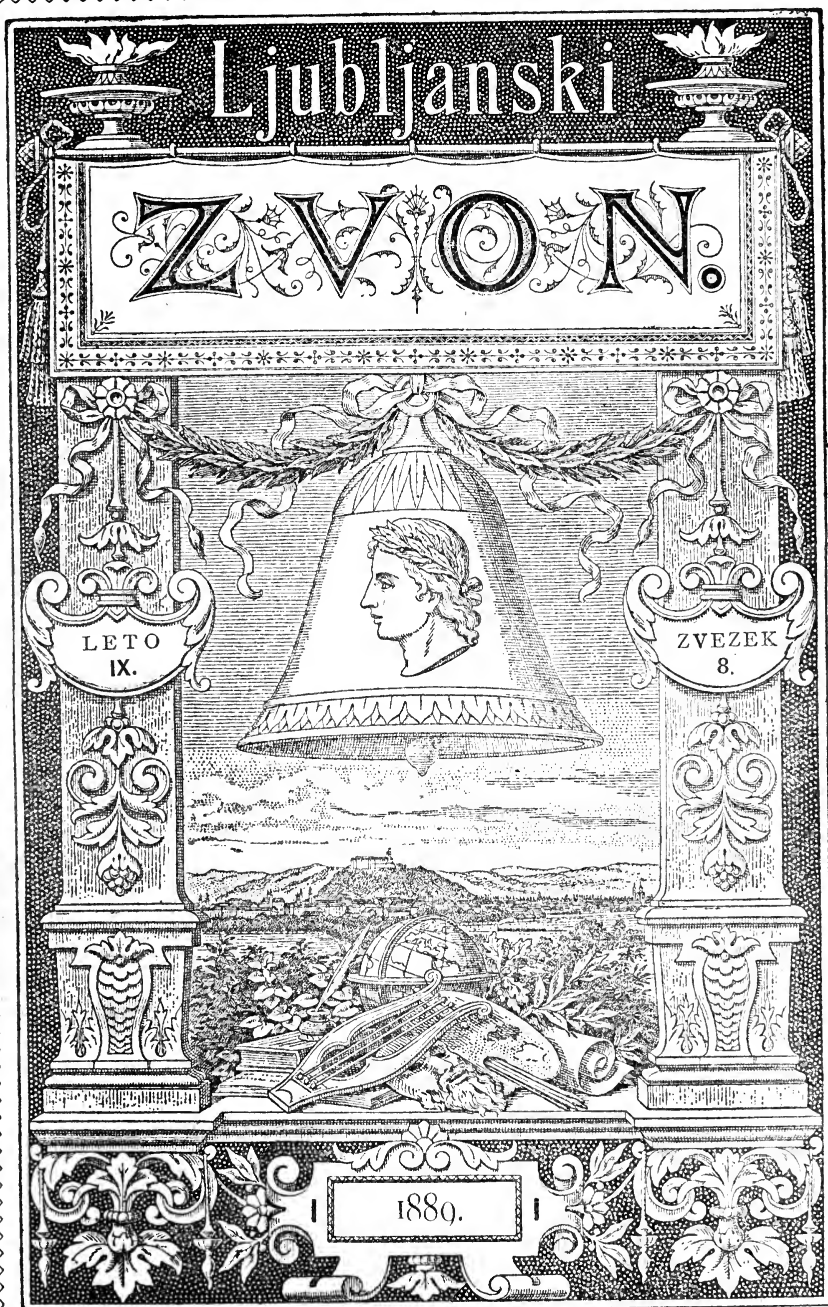
V Ljubljani 1. decembra 1888.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Oznanilo.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi platnice za prejšnje letnike „Ljubljanskega Zvona". Naznanjam, da se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,
knjigovez, Poljanska cesta 10.

Ljubljanski
ZVON.
LETO
IX.
ZVEZEK
8.
1889.

Vsebina 8. zvezka:

Listnica. Č. g. J. Z—r, Michigan, Calumet v S. A. Prejeli smo 21 gld., poravnali naročnino do konca leta in plačali sl. uredništvu »Vrtčevemu« 2 gld. 90 kr. Kaj naj storimo z ostalim denarjem (13 gld. 90 kr.)?

Na znanje!

Z denašnjo številko poteka prva polovica letošnjega tečaja, na kar opozarjamo vse óne gg. naročnike, ki so naročeni samo za pol leta na naš list, proseči jih, naj blagoizvolijo o pravem času naročnino ponoviti. Izmed večjih spisov, katere priobčimo v drugi polovici leta, omenjamo v prvi vrsti lepo povest

Grajski pisar,

katero nam je spisal priljubljeni naš pripovedovalec dr. Ivan Tavčar; dalje korenito razpravo

o borzi in o borzni trgovini,

katero nam je poslal državni poslanec g. Fr. Šuklje; in naposled zanimivo razpravo

„Nekaj o novem svetovnem jeziku“,

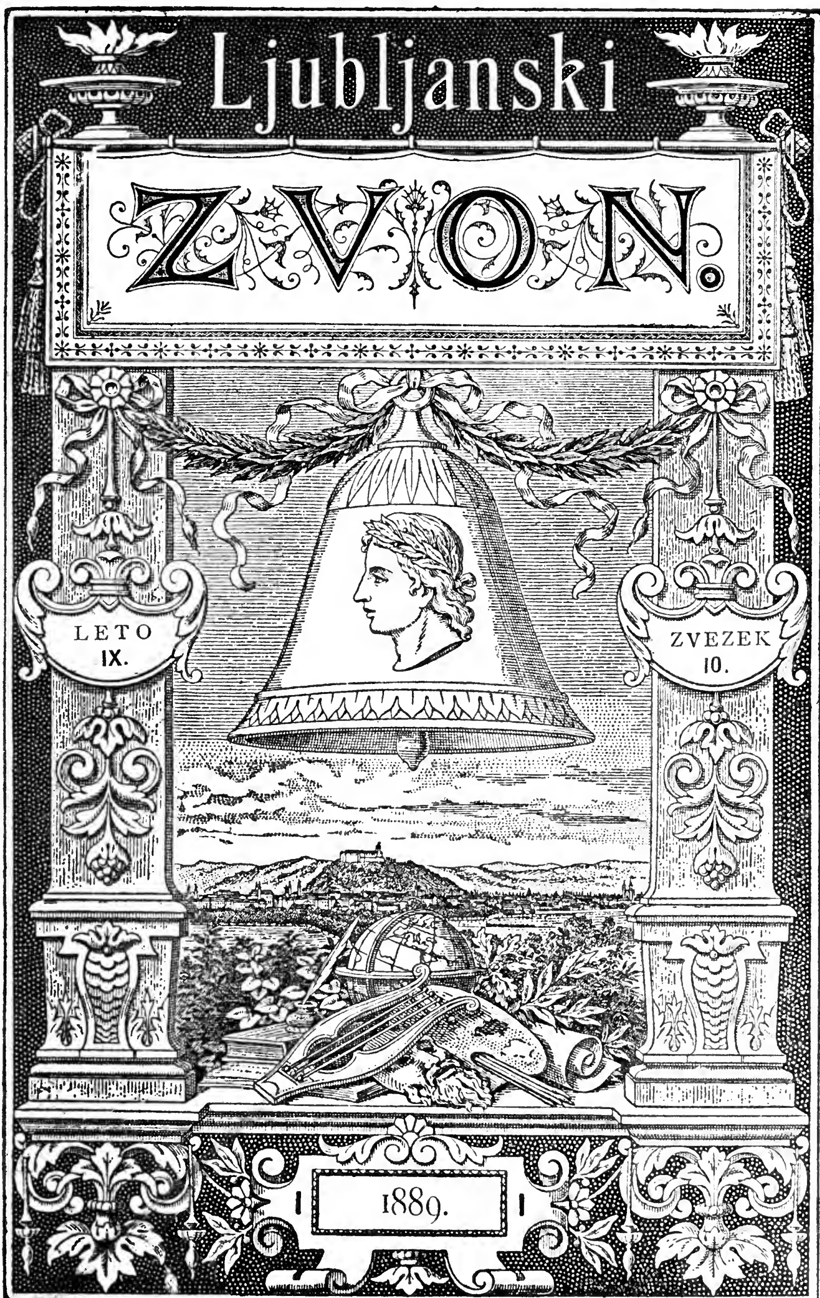
ki nam jo je poslal cand. med. Jožef Rakež.

Vrhu tega imamo pripravljeno daljšo vrsto

Zemljepisnih posebnostij

iz spretnega peresa g. prof. Ivana Vrhovca.

Ljubljanski
ZVON.
LETO
IX.
ZVEZEK
10.
1889.

Vsebina 10. zvezka:

Pozor!

Z denašnjo številko se pričenja četrto četrtletje. Prosimo vse č. gg. četrtletne naročnike, naj blagovoljno svojo naročnino pravočasno ponové, ako hočejo naš list še nadalje prejemati.

Upravništvo.

Ljubljanski

ZVON.

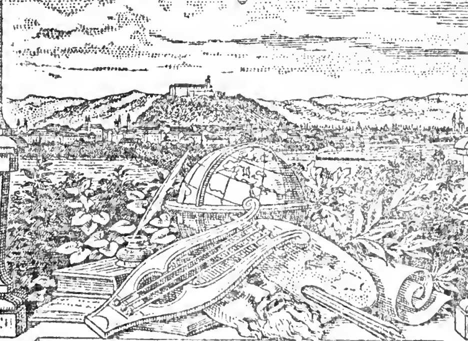
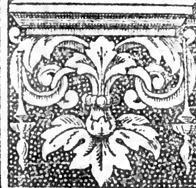
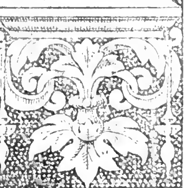

LETO IX.

ZVEZEK 12.

1889.

Vsebina 12. zvezka:

Listnica.

»Umbra«, Berlin: Prejeli smo 14·58 gld. oddali D. P—ju 4·60 gld., Zg D. in dijaški kuhinji 4·38 gld. Lepa hvala! — Č. g. J. Z—r Mich, Calumet: Od poslanega denarja smo izročili sl. uredništvu »Vrtčevemu« 2·90 + 12·10 = 15 gld. — Pri nas je ostalo na račun *prihodnjega* leta 1890. še 1·80 gld.

Vabilo.

Ker z denašnjo številko završuje »Ljubljanski Zvon« IX. svoj tečaj, obrača se do svojih sotrudnikov in naročnikov s prijazno prošnjo, da bi mu zvesti ostali tudi v novem X. letu njegovega izhajanja.

Tudi v prihodnjem tečaji ostane »Ljubljanski Zvon« zvest svojemu dozdanjemu programu, s katerim si je pridobil mnogo tako stalnih prijateljev v razumništvu slovenskem, da jih niso omajali niti pretkano-sleparski napadi na urednika, niti zelotsko-pretirana graja njegove tendencije in njegovih sotrudnikov.

Gojil bode tudi odslej v prvi vrsti leposlovje v najširjem pomenu te besede.

Priobčeval bode znanstvene in ukovite razprave iz različnih oddelkov človeškega znanja.

Zbiral bode národno blagó.

Skrbel bode za natančen pregled sočasnega slovenskega slovstva in imenitnejših proizvodov drugih slovanskih literatur, zlasti hrvaške, ter napósled poročal o napredovanji domačih književnih in umetnostnih zavodov.

Izmed spisov, katere misli »Ljubljanski Zvon« priobčiti po novem letu, omenjamo zlasti daljše povesti

„Iz arhiva“,

katero je za list naš spisal v Slovencih znani pripovedovalec Fr. Gestrin.

Poleg te pride na vrsto povest

„Veselo življenje“

iz jedrovitega peresa prof. dr. Fr. J. Celestina v Zagrebu.

Vrhu tega so nam obljubili svojo pomoč: v Slovencih najpriljubljenejša pripovedovalca Janko Kersnik in dr. Ivan Tavčar, kakor tudi bralcem našim dobro znani A. Planinec.

G. Janko Kersnik bode spisal tri krajše povesti:

„Mámon“. — „Bele roke“. — „Kmetska smrt“.

Tudi lepi spol najde v listu svojo vrlo zastopnico z ljubeznivo pripovedovalko Márico. Prejeli smo od nje rokopis povesti:

in novelo:

„Iz življenja mlade umetnice,“

„Na obali.“

Takoj v prvi številki začnemo nadaljevati

„Pisma iz Zagreba“,

v katerih nam prof. Starè slika z zgovorno besedo véliki napredek naroda hrvaškega.

Vseučiliški profesor, g. dr. S. Šubic v Gradci, ki se je bralcem našega lista omilil s svojo v lanskem letniku priobčeno razpravo o vesoljnih potopih, poslal nam je jako koreniti spis:

„Nekaj svete starine na nebu in na zemlji“.

Tudi že za letos obetani zanimivi spis prof. Ivana Vrhovca

„Zemljepisne posebnosti“

priobčimo prihodnje leto.

Na vrsto prideta tudi obe daljši zgodovinski razpravi:

„Reformacija na Slovenskem“ in

„Slavni Krčani“.

Prvo nam je spisal g. Andrej Fekonja, drugo g. Jernej Ravnikar. Obé bi morali priti že letos na dan, toda ker se je v letošnjem tečaji tiskalo več daljših člankov, nismo mogli pričeti tudi s tema dvema razpravama.

Zlasti pa bode bralce zanimala krasoslovna razprava Selakova

„Kaj je lepo?“

in zdravstvena študija

„Kako se razširjajo otrovne bolezni?“

iz spretnega peresa Rakeževega. Z obema razpravama pričnemo takoj v 1. št. prihodnjega leta.

Opiraje se na zgoraj razviti program, kakor tudi na dozdanje svoje delovanje, nádeje se »Ljubljanski Zvon«, da mu tudi prihodnje leto ostanejo zvesti dozdanji njegovi prijatelji, da se pa okoli njega zberó še novi podporniki. Saj je naloga, katero mu je zvrševati lepa in plemenita: Vsestranski razvoj beletristične književnosti slovenske!

V Ljubljani 1. decembra 1889.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Na znanje!

Z denašnjo številko se začenja druga polovica letošnjega tečaja, na kar opozarjamo vse óne gg. naročnike, ki so naročeni samo za pol leta na naš list, proseči jih, naj blagoizvolijo o pravem času naročnino ponoviti. Izmed večjih spisov, katere priobčimo v drugi polovici leta, omenjamo v prvi vrsti lepo povest

Grajski pisar,

katero nam je spisal priljubljeni naš pripovedovalec dr. Ivan Tavčar, dalje korenito razpravo

o borzi in o borzni trgovini,

katero nam je poslal državni poslanec g. Fr. Šuklje; in naposled zanimivo razpravo

„Nekaj o novem svetovnem jeziku“,

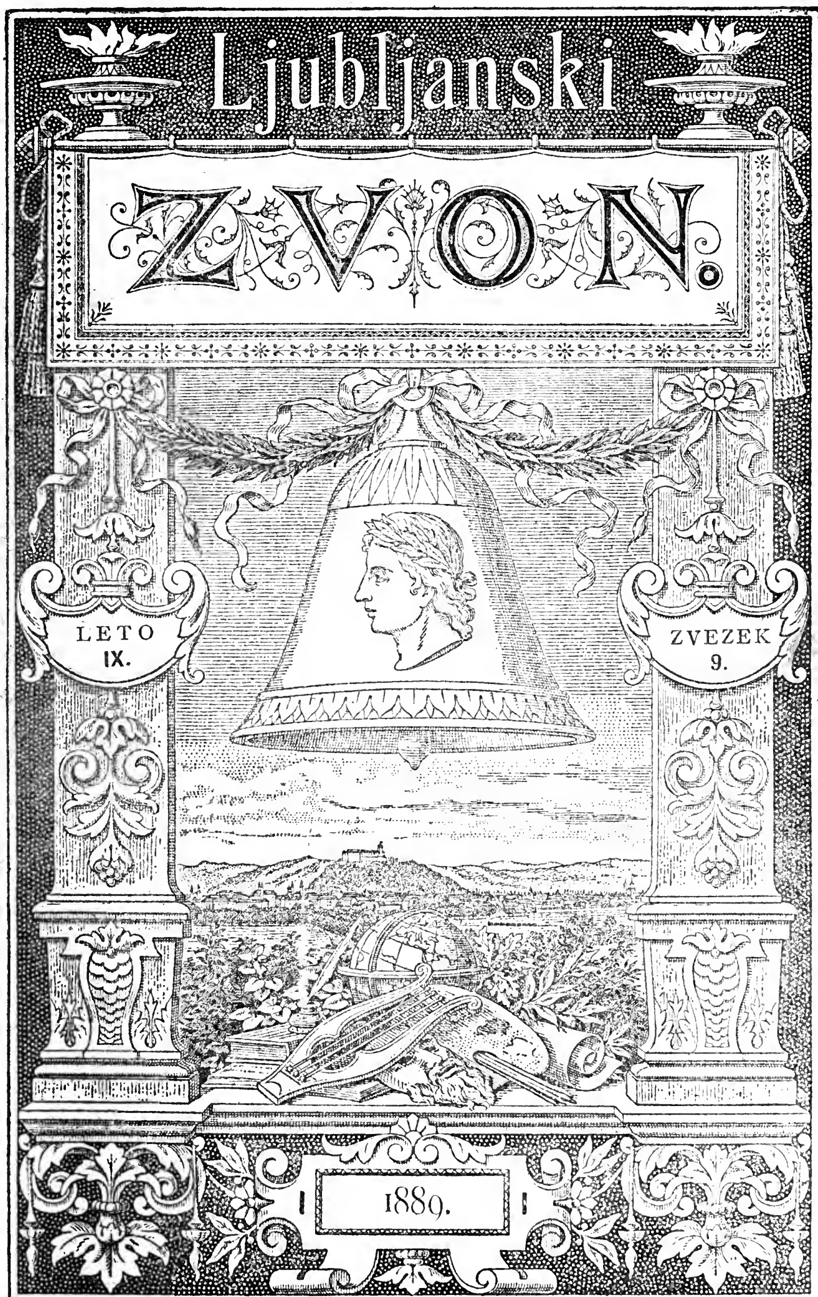
ki nam jo je poslal cand. med. Jožef Rakež.

Vrhu tega imamo pripravljeno daljšo vrsto

Zemljepisnih posebnostij

iz spretnega peresa g. prof. Ivana Vrhovca.

Ljubljanski
ZVON.
LETO
IX.
ZVEZEK
9.
1889.

Vsebina 9. zvezka:

Urednikova prošnja.

Zadnje mesece smo prejeli več knjig, katerih doslej še nismo utegnili oceniti. Ravno tako nam je došlo več rokopisov, katerih doslej še nismo natisnili, a dopisnikom tudi ne sporočili o njih. Urednik je mislil, da bode za to imel dovolj časa o počitnicah. A mnogim ljudem počitnice niso počitki in med te ljudi je prištevati tudi našega urednika. Korekture za Matico, za Jurčičeve spise, uredovanje Levstikove zapuščine, poročila v ljudsko-šolskih stvareh in drugi neodloživi pôsli mu pobero ves prosti čas, da je vse dotične gg. pošiljatelje in pisatelje primoran prositi: »Potrpite in oprostite!«

